

**NÁRODNÁ
A MEDZINÁRODNÁ
BEZPEČNOSŤ**

2016

**7. MEDZINÁRODNÁ
VEDECKÁ
KONFERENCIA**

**ZBORNÍK
VEDECKÝCH
A ODBORNÝCH PRÁC**

LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ • SLOVAKIA • 2016

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2016 •

7. MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA

ZBORNÍK VEDECKÝCH A ODBORNÝCH PRÁC

27. - 28. OKTÓBRA 2016
• LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ

**Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
v Liptovskom Mikuláši
Katedra bezpečnosti a obrany**

7. Medzinárodná vedecká konferencia

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2016

27. - 28. októbra 2016

spoluorganizátori

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky

Generálny štáb OS SR

Univerzita obrany Brno

Akademia Obrony Narodowej Warszawa

**APEIRON Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego w
Krakowie**

Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica

Akadémia policajného zboru Bratislava

Medzinárodná vedecká konferencia sa koná pod záštitou

ministra obrany Slovenskej republiky

Ing. Petra GAJDOŠA

a

náčelníka Generálneho štábu OS SR

generála Ing. Milana MAXIMA

Garanti konferencie:

- **doc. Ing. Jozef PUTTERA, CSc.,**
rektor Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Slovenská republika
- **brig. gen. prof. Ing. Bohuslav PŘIKRYL, Ph.D.,**
rektor Univerzity obrany Brno, Česká republika
- **plk prof. dr hab. Ing. Maciej MARSZAŁEK,**
profesor Fakulty národnej bezpečnosti Akademia Obrony Narodowej Warszawa, Poľská republika
- **Dr Juliusz PIWOWARSKI,**
rektor APEIRON Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego w Krakowie, Poľská republika
- **doc. PhDr. Branislav KOVÁČIK, PhD.,**
dekan Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- **doc. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD.,**
rektorka Akadémie Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika

Vedecký výbor konferencie:

- **doc. Mgr. Dr. Vladimír BLAŽEK, CSc.,** Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- **doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.,** AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- **PhDr. Libor FRANK, Ph.D.,** UO Brno, Česká republika
- **prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc.,** ŽU v Žiline, Slovenská republika
- **prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.,** AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- **doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD.,** UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- **gen. maj. Ing. Miroslav KORBA,** Vzdušné sily OS SR, Slovenská republika
- **doc. JUDr. Stanislav KRÍŽOVSKÝ, PhD.,** VŠBM v Košiciach, Slovenská republika
- **PhDr. Milan LABUZÍK, CSc.,** AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- **Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.,** AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- **doc. RSDr. Jozef MATIS, PhD.,** AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- **prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD.,** VŠBM v Košiciach, Slovenská republika
- **gen. maj. Ing. Ondřej NOVOSAD, PhD.,** Pozemné sily OS SR, Slovenská republika
- **plk. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D.,** UO Brno, Česká republika

- **Dr Mariusz ROZWADOWSKI**, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Poľská republika
- **doc. Ing. Jozef SABOL, DrSc.**, Policejní akademie České republiky, Česká republika
- **doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD.**, AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- **Mgr. Richard STOJAR, Ph.D.**, UO Brno, Česká republika
- **doc. PhDr. František ŠKVRNDA, PhD.**, EU Bratislava, Slovenská republika
- **doc. Inga URIADNIKOVA, PhD.**, Ukrainian Research Institute of Civil Protection, Ukrajina
- **doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.**, AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika

Organizačný výbor konferencie:

- Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD. - predseda
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.
- Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD.
- Ing. Štefan GANOCZY, PhD.
- kpt. Ing. Michal HRNČIAR
- Ing. Ondrej KREDATUS, PhD.
- Gabriela KREDATUSOVÁ

Recenzenti:

- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
- prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.
- PhDr. Milan LABUZÍK, CSc.
- doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD.

ISBN 978-80-8040-534-2

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2016)

PROGRAM KONFERENCIE

1. deň konferencie – 27. október 2016

OTVORENIE KONFERENCIE

- 13.30 - 13.40 **prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.**, vedúci katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
- 13.40 - 13.55 **SPOLOČNÉ FOTO**

Prednáškový blok I: Medzinárodná bezpečnosť

Moderuje: **doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.**

- 13.55 - 14.10 **MIESTO A ÚLOHY OZBROJENÝCH SÍL PRI PREDCHÁDZANÍ
A RIEŠENÍ KONFLIKTOV**
Generál Ing. Milan MAXIM
Generálny štáb OS SR
- 14.10 - 14.25 **MEZINÁRODNÍ TERORISMUS A SOUČASNÁ MASIVNÍ MIGRAČNÍ
VLNA: POTENCIÁLNÍ HROZBA PRO BEZPEČNOST EVROPSKÉ
UNIE**
Doc. Ing. Jozef SABOL, DrSc.
Policejní akademie ČR v Praze
- 14.25 - 14.40 **TERRORISM AS A THREAT OF THE MODERN WORLD**
Lucyna STANEK, Ph.D.
University of Public and Individual Security “APEIRON”, Krakow
- 14.40 - 14.55 **Prestávka, občerstvenie**
- 15.05 - 15.20 **BIOMETRIA AKO PROSTRIEDOK ZVÝŠENIA BEZPEČNOSTI
V ČASE MIGRAČNEJ KRÍZY**
Ing. Peter POLJAKOVIČ
Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš
- 15.20 - 15.35 **VOJSKO EURÓPSKEJ ÚNIE - INTEGRÁCIA NÁRODNÝCH
DISPONIBILNÝCH SKUPÍN**
doc. RSDr. Jozef MATIS, PhD.
Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš
- 15.35 - 15.50 **CONTEMPORARY WAR - CLASSIFICATION MODEL OF CRITICAL
RAW MATERIALS**
Dr. hab. Henryk SPUSTEK
Opole University
- 15.50 - 16.20 **Prestávka, občerstvenie**

Prednáškový blok II: NÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ

Moderuje: **doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD.**

- 16.20 - 16.40 **INDIKÁTORY VNÚTORNEJ BEZPEČNOSTI A ICH KRITICKÉ PRAHY**
prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc.
Fakulta bezpečnostného inžinierstva ŽU Žilina
- 16.40 - 17.00 **ANALIZA SWOT NARZĘDZIEM RESTRUKTURYZACJI WYBRANEJ ORGANIZACJI BEZPIECZEŃSTWA I PORZĄDKU PUBLICZNEGO**
Dr. Mariusz ROZWADOWSKI
Uniwersytet Ekonomiczny Krakow
- 17.00 - 17.20 **THE EXPLICITE AND IMPLICITE VALUES AS REGULATORS OF BEHAVIOUR. MODEL INTERPRETATION OF INDIVIDUAL'S ACTIVITY IN A THREAT SITUATION**
Wojciech CZAJKOWSKI, Ph.D.
University of Public and Individual Security "APEIRON", Krakow
- 17.20 - 17.40 **ASPEKTY ZBRAŇOVÝCH AMNESTIÍ NA VYBRANÚ TRESTNÚ ČINNOSŤ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE**
Ing. Peter PALKO, MBA
Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš
- 17.40 - 18.00 **PODPORA BIKOMUNITNÉHO DIALÓGU AKO SÚČASŤ PODIELU SLOVENSKEJ DIPLOMACIE A OZBROJENÝCH SÍL SR PRI RIEŠENÍ BEZPEČNOSTNEJ SITUÁCIE NA CYPRE**
PhDr. Pavol VITKO
Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš
- 19.00 - 22.00 **SPOLOČENSKÝ VEČER**

2. deň konferencie – 28. október 2016

Prednáškový blok III: BEZPEČNOSTNÁ TEÓRIA A PRAX

Moderuje **Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD.**

- 08.30 - 08.50 **PERCEPCIA HROZIEB OBČANMI - MERNÝ UKAZOVATEĽ?**
doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD.
Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica
- 08.50- 09.05 **THREATS AND THEIR INFLUENCE ON THE SECURITY OF THE XXI CENTURY**
Dr. Tomasz DUKIEWICZ, Ph.D.
Opole University
- 09.05 - 09.20 **ŠPORT A TERORIZMUS**
RSDr. Roman LAML, PhD.
MEPOFORUM Bratislava
- 09.20 - 09.35 **ANALYTICAL PART OF SOFTWARE SUPPORT IN SOFT TARGET**
Ing. Lucia ĎURICOVÁ
Tomas Bata University in Zlin
- 09.35 - 09.50 **DŽIHÁD - VÝZNAM, PRÍČINY A SÚVISLOSTI**
Mgr. Dominika KOSÁROVÁ, M.A.
Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica
- 09.50 - 10.20 **Prestávka občerstvenie**

Prednáškový blok IV: ASPEKTY ROZVOJA OZBROJENÝCH SÍL

Moderuje **doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.**

- 10.20 -10.55 **KONZEKVENCIE HYBRIDNÉHO SPÔSOBU VEDENIA VOJEN PRE OZBROJENÉ SILY SR**
Ing. Vladimír ZIKMUND
Veliteľstvo pozemných síl Trenčín
- 10.55 - 11.30 **MOŽNOSTI REZORTU MINISTERSTVA OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY PŘI VYUŽÍVÁNÍ MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE**
Ing. Antonín NOVOTNÝ, Ph.D.
Univerzita obrany Brno
- 11.30 - 11.45 **OVLIVŇOVÁNÍ CIVILNÍHO PROSTŘEDÍ VOJENSKÝCH OPERACÍ**
Ing. Petr KOVANDA
Univerzita obrany Brno
- 11.45 – 12.00 **UKONČENIE KONFERENCIE – doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.**
- 12.00 - 13.00 **OBED**

OBSAH

Milan MAXIM MIESTO A ÚLOHY OZBROJENÝCH SÍL PRI PREDCHÁDZANÍ A RIEŠENÍ KONFLIKTOV <i>PLACE AND ROLE OF THE ARMED FORCES TO CONFLICT PREVENTION AND RESOLUTION</i>	17
Fabian BAXA PLÁNUJEME SCHOPNOSTI NEBO NA ZÁKLADĚ SCHOPNOSTÍ? <i>CAPABILITY PLANNING OR CAPABILITY-BASED PLANNING?</i>	22
Lubomír BELAN VLASTNOSTI BEZPEČNOSTI <i>SECURITY CHARACTERISTICS</i>	31
Lubomír ČECH KRAJINY POSTSOVIETSKEJ STREDNEJ ÁZIE A FAKTOR MOŽNEJ REVÍZIE HRANÍC V NADCHÁDZAJÚCOM STOROČÍ <i>POST-SOVIET COUNTRIES OF CENTRAL ASIA AND A FACTOR OF POTENTIAL BORDERS REVISION IN 21st CENTURY</i>	38
Ladislav ČERI CIELE EGS AKO SILNÉHO GLOBÁLNEHO HRÁČA A KREOVANIE SPOLOČNÝCH OZBROJENÝCH SÍL EÚ <i>AIMS GSEU AS A STRONG GLOBAL PLAYER AND THE CREATING COMMON EU FORCES</i>	48
Miriam DROPOVÁ UTEČENECKÁ KRÍZA A JEJ VPLYV NA BEZPEČNOSŤ KRAJÍN EÚ <i>THE REFUGEE CRISIS AND ITS IMPACT ON THE SECURITY OF THE EU COUNTRIES</i>	58
Tomasz DUKIEWICZ DZIAŁANIA PSYCHOLOGICZNE W ASPEKCIE WYZWAŃ XXI WIEKU <i>PSYCHOLOGICAL TREATMENTS IN TERMS OF THE CHALLENGES OF TWENTY-FIRST CENTURY</i>	65
Lucia ĎURICOVÁ, Martin HROMADA, Jan MRÁZEK THE ANALYTICAL PART OF SOFTWARE SUPPORT IN THE SOFT TARGETS	72
Lukáš DYČKA, Josef PROCHÁZKA INSTITUCIONÁLNÍ ADAPTACE - MODERNÍ STRATEGICKÉ ŘÍZENÍ OBRANY <i>INSTITUTIONAL ADAPTATION – MODERN STRATEGIC DEFENCE MANAGEMENT</i>	78

Libor FRANK IMIGRACE JAKO HROZBA PRO ČESKOU REPUBLIKU? <i>IS THE IMMIGRATION A SECURITY THREAT FOR THE CZECH REPUBLIC?</i>	88
Viera FRIANOVÁ EKONOMIKA OZBROJENÉHO KONFLIKTU <i>ECONOMY OF ARMED CONFLICT</i>	95
Vlastimil GALATÍK, Jaroslav STANĚK OZBROJENÉ SÍLY A JEJICH STRATEGICKÉ FUNKCE <i>STRATEGIC FUNCTIONS OF THE ARMED FORCES</i>	103
Erik GÖRNER KONSKRIPČNÁ ARMÁDA V PODMIENKACH HYBRIDNEJ VOJNY - PRÍKLAD OZBROJENÝCH SÍL UKRAJINY <i>CONSCRIPT ARMY UNDER CONDITIONS OF HYBRID WARFARE - EXAMPLE OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE</i>	108
František GUBÁŠ NIEKTORÉ ASPEKTY VÝSTAVBY VOJENSKÉHO ZDRAVOTNÍCKEHO ZARIADENIA PRE JEDNOTKY URČENÉ NA NASADENIE DO OPERÁCIÍ MEDZINÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU <i>SOME ASPECTS OF MILITARY MEDICAL TREATMENT FACILITY ESTABLISHMENT FOR UNITS DESIGNATED FOR DEPLOYMENT INTO OPERATIONS OF INTERNATIONAL CRISIS MANAGEMENT</i>	118
Milan HANKO ROZDIELY A PRIENIKY KOOPERATÍVNEJ A ALIANČNEJ BEZPEČNOSTI <i>COOPERATIVE AND ALLIANCE SECURITY – OVERLAPS AND DIFFERENCES</i>	123
Peter HAVAJ, Dušan REPČÍK DÔSLEDKY ARABSKEJ JARI NA VÝVOJ BEZPEČNOSTNEJ SITUÁCIE NA STREDNOM VÝCHODE <i>THE IMPACT OF ARAB SPRING ON THE DEVELOPMENT OF SECURITY SITUATION IN THE MIDDLE EAST</i>	133
Ladislav HOFREITER INDIKÁTORY VNÚTORNEJ BEZPEČNOSTI A ICH KRITICKÉ PRAHY <i>INDICATORS OF INTERNAL SECURITY AND ITS CRITICAL TRESHOLDS</i>	143
Michal HRNČIAR INFORMAČNÉ AKTIVITY V OPERÁCIÁCH PROTI POVSTANIU <i>INFORMATION ACTIVITIES IN COUNTERINSURGENCY OPERATIONS</i>	153
Soňa JIRÁSKOVÁ EKONOMICKÉ ASPEKTY TERORIZMU <i>ECONOMIC ASPECTS OF TERRORISM</i>	159

Martin JOŠČÁK ANALÝZA GLOBÁLNEJ STRATÉGIE PRE ZAHRANIČNÚ A BEZPEČNOSTNÚ POLITIKU EÚ V KONTEXTE SPOLOČNEJ OBRANNEJ A BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY EÚ <i>THE GLOBAL STRATEGY FOR THE EU'S FOREIGN AND SECURITY POLICY ANALYSIS IN THE CONTEXT OF EU'S COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY</i>	168
Petra KAŠELÁKOVÁ VPLYV ISLAMSKÉHO FENOMÉNU NA ZMENU BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA <i>INFLUENCE OF THE ISLAMIC PHENOMENON ON TRENDS IN THE SECURITY ENVIRONMENT</i>	179
Juraj KEŠEĽ MIGRAČNÉ TRENDY AKO NÁSTROJ PRE ZMENU EURÓPSKEJ ÚNIE A SCHENGENU <i>MIGRATION TRENDS AS A TOOL FOR CHANGE EUROPEAN UNION AND SCHENGEN</i>	186
Dávid KOLLÁR, Dominika CEVÁROVÁ VPLYV BEZPEČNOSTNÝCH HROZIEB NA HROMADNÉ SPRÁVANIE OBYVATEĽSTVA A MOŽNOSTI JEHO ZVLÁDANIA <i>THE IMPACT OF SECURITY THREATS ON MASS BEHAVIOR OF THE POPULATION AND THE POSSIBILITY OF ITS MANAGEMENT</i>	196
Dominika KOSÁROVÁ, Jaroslav UŠIAK DŽIHÁD – VÝZNAM, PRÍČINY A SÚVISLOSTI <i>JIHAD – THE MEANING, CAUSES AND CONTEXT</i>	206
Petr KOVANDA OVLIVŇOVÁNÍ CIVILNÍHO PROSTŘEDÍ VOJENSKÝCH OPERACÍ <i>INFLUENCING CIVIL ENVIRONMENT IN MILITARY OPERATIONS</i>	216
Ondrej KREDATUS MOŽNOSTI VYUŽITIA PRIRAĐOVACÍCH ÚLOH V PODMIENKACH VOJENSKÉHO PROSTREDIA <i>POSSIBILITIES OF USING ASSING TASKS IN THE CONDITIONS OF MILITARY ENVIRONMENT</i>	223
Milota KUSTROVÁ PROCES ODHADOVANIA NÁKLADOV ŽIVOTNÉHO CYKLU VOJENSKÉHO SYSTÉMU <i>LIFE CYCLE COST ESTIMATION PROCESS OF THE MILITARY SYSTEM</i>	229
Roman LAML, Jozef OBORNÝ ŠPORT A TERORIZMUS <i>SPORT AND TERRORISM</i>	240

Ivan MAJCHÚT TURECKÝ POHĽAD NA CYPERSKÝ KONFLIKT <i>TURKISH POINT OF VIEW AT THE CYPRUS CONFLICT</i>	249
Milan MARCINEK, Vladimír ANDRASSY EDUKÁCIA KRÍZOVÝCH MANAŽÉROV POMOCOU POČÍTAČOVÝCH SIMULÁCIÍ V MODULE OCHRANA OBYVATEĽSTVA <i>EDUCATION OF CRISIS MANAGERS USING COMPUTER SIMUALTION IN MODUL POPULATION PROTECTION</i>	254
Veronika MARENČINOVÁ GENDER A BEZPEČNOSŤ <i>GENDER AND SECURITY</i>	261
Martin MARCHEVKA MOŽNÉ PRÍSTUPY K HODNOTENIU BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA ŠTÁTU <i>POSSIBLE APPROACHES TO ASSESSING THE SECURITY ENVIRONMENT OF THE STATE</i>	269
Monika MASARIKOVÁ EURÓPSKA ARMÁDA? LIMITY A MOŽNOSTI SPOLOČNEJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY EÚ <i>EUROPEAN ARMY? STRENGTHS AND WEAKNESSES OF THE EU's COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY</i>	280
Martin MAŠĽAN UKRAJINSKÝ KONFLIKT A JEHO DOPADY NA BEZPEČNOSŤ V EURÓPE <i>UKRAINIAN CONFLICT AND ITS IMPACT ON SECURITY IN EUROPE</i>	289
Jozef MATIS VOJSKO EURÓPSKEJ ÚNIE - INTEGRÁCIA NÁRODNÝCH DISPONIBILNÝCH SKUPÍN <i>ARMY OF THE EUROPEAN UNION - THE INTEGRATION OF THE NATIONAL GROUP OF THE CONTINGENCY</i>	301
Josef MELICHAR NEZBYTNÉ PŘEDPOKLADY PRO NAPLNĚNÍ ÚLOHY OZBROJENÝCH SIL <i>NECESSARY PREREQUISITES FOR THE ARMED FORCES TO FULLFILL THEIR MISSION</i>	317
Stanislav MORONG VYBRANÉ ASPEKTY SLEDOVANIA NÁKLADOV MEDZINÁRODNÝCH PROGRAMOV VYZBROJOVANIA <i>SELECTED ASPECTS COST TRACKING INTERNATIONAL EQUIPMENT PROGRAMS</i>	325
Jan MRÁZEK, Lucia ĎURICOVÁ, Martin HROMADA DEVELOPMENT OF ROAD ACCIDENTS BASED ON PUBLIC SAFETY	333

Antonín NOVOTNÝ MOŽNOSTI REZORTU MINISTERSTVA OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY PŘI VYUŽÍVÁNÍ MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE <i>OPTIONS MINISTRY OF DEFENCE OF THE CZECH REPUBLIC BY THE USE OF INTERNATIONAL COOPERATION</i>	339
Tomaš NOVOTNY HUMAN SECURITY PARADIGM	348
Antoni OLAK, Karolina OLAK BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE. SPOŁECZNOŚĆ ROMSKA W POLSCE – STYGMATYZACJA SPOŁECZNA I ŚWIADCZONA POMOC <i>SOCIAL SECURITY. ROMA COMMUNITIES IN POLAND - SOCIAL STIGMA PROVIDED AND ASSISTANCE</i>	358
Jaroslav PADRNOS PRÁVNÍ JIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY <i>INTERNAL AND EXTERNAL SECURITY ENSURING OF THE STATE</i>	365
Lenka PALAŠČÁKOVÁ, Vojtech JURČÁK OBRANNÁ POLITIKA ŠTÁTU A JEJ RIEŠENIE V PODMIENKACH SR <i>STATE DEFENCE POLICY AND ITS SOLUTION IN SLOVAKIA</i>	380
Peter PALKO ASPEKTY ZBRAŇOVÝCH AMNESTIÍ NA VYBRANÚ TRESTNÚ ČINNOSŤ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE <i>ASPECTS OF THE WEAPONS AMNESTY OF CRIMINAL ACTIVITY IN SLOVAKIA</i>	391
Mária PETRUFOVÁ ZODPOVEDNOSŤ MANAŽÉROV ZA RIADENIE ORGANIZÁCIÍ V BEZPEČNOSTNOM SEKTORE <i>THE RESPONSIBILITY OF MANAGERS FOR MANAGING ORGANISATIONS IN SECURITY SECTOR</i>	401
Juliusz PIWOWARSKI, Wojciech CZAJKOWSKI WARTOŚCI JAWNE I WARTOŚCI UKRYTE JAKO REGULATORY ZACHOWANIA. MODEL DZIAŁANIA JEDNOSTKI W SYTUACJI ZAGROŻENIA <i>THE EXPLICITE AND IMPLICITE VALUES AS REGULATORS OF BEHAVIOR. MODEL INTERPRETATION OF INDIVIDUAL'S ACTIVITY IN A THREAT SITUATION.</i>	412
Peter POLJAKOVIČ BIOMETRIA AKO PROSTRIEDOK ZVÝŠENIA MIERY BEZPEČNOSTI V ČASE MIGRAČNEJ KRÍZY <i>BIOMETRICS AS A MEAN TO INCREASE THE LEVEL OF SECURITY DURING MIGRATION CRISIS</i>	423

Andrea RIŠIANOVÁ SOCIÁLNE SIETE A NIEKTORÉ BEZPEČNOSTNÉ RIZIKÁ S NIMI SPOJENÉ <i>SOCIAL NETWORK SITES AND SOME SECURITY RISKS ASSOCIATED WITH THEM</i>	433
Peter ROZEMBERG TEÓRIA NOVEJ BEZPEČNOSTI PRE 21. STOROČIE: KOMPARATÍVNA ŠTÚDIA DIELA BUZAN, VOLNER, LASICOVÁ - UŠIAK <i>THEORY OF THE NEW SECURITY FOR THE 21st CENTURY: COMPARATIVE STUDY OF WORKS: BUZAN, VOLNER, LASICOVÁ-UŠIAK</i>	441
Petr ROŽŇÁK, Zbyšek KORECKI, Nathalie CHEMAYELOVÁ POST KONFLIKTNÍ VÝVOJ V LIBANONU V ROZMEZÍ OBDOBÍ 2006–2015 A VLIV SOUČASNÉ SITUACE NA BUDOUCÍ MOŽNÝ VÝVOJ V OBLASTI <i>POST CONFLICT DEVELOPMENT IN LEBANON RANGING PERIOD 2006-2015 AND THE IMPACT OF THE CURRENT SITUATION FOR POSSIBLE FUTURE DEVELOPMENTS</i>	447
Jozef SABOL, Bedřich ŠESTÁK OZBROJENÝ KONFLIKT NA UKRAJINE: JEHO VPLYV NA VNÚTORNÚ A VONKAJŠIU MIGRÁCIU V KRAJINE <i>MILITARY CONFLICT IN UKRAINE: ITS IMPACT ON THE INTERNAL AND EXTERNAL MIGRATION IN THE COUNTRY</i>	459
Jakub SASARÁK HYBRIDNÉ HROZBY - ANALÝZA POJMU <i>HYBRID THREATS – ANALYSIS OF THE DEFINITION</i>	467
Henryk SPUSTEK WSPÓLCZESNA WOJNA – MODEL KLASYFIKACYJNY SUROWCÓW KRYTYCZNYCH <i>CONTEMPORARY WAR – CLASSIFICATION MODEL OF CRITICAL RAW MATERIALS</i>	474
Ivo SVOBODA BEZPEČNOSTNÍ HROZBY VYPLÝVAJÍCÍ Z „MIGRAČNÍ KRIZE“ <i>SECURITY THREATS STEMMING FROM "MIGRATION CRISIS"</i>	480
Lucia ŠESTÁKOVÁ, Rastislav KAZANSKÝ PIRÁTSTVO AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA Z POHLADU MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA V SÚČASNOSTI <i>PIRACY AS A SECURITY THREAT, CONTEMPORARY TERMS OF INTERNATIONAL LAW</i>	485
Juraj ŠIMKO GLOBÁLNE HROZBY A PROBLÉMY EURÓPSKEJ POPULÁCIE V OBDOBÍ STREDOVEKU <i>GLOBAL THREATS AND CHALLENGES OF THE EUROPEAN POPULATION DURING THE MIDDLE AGES</i>	491

Miroslav ŠKOLNÍK PRÍPRAVA ODBORNOSTÍ LOGISTIKY (L-10) V AKREDITOVANÝCH ŠTUDIJNÝCH PROGRAMOCH NA AOS GMRŠ <i>TRAINING EXPERTISE LOGISTICS (L-10) IN THE STUDY PROGRAMS FOR AFA GMRŠ</i>	497
Jozef ŠVARNÝ ZDROJE ONTOLOGICKEJ BEZPEČNOSTI A JEJ APLIKÁCIA NA PODMIENKY RUSKEJ FEDERÁCIE <i>SOURCES OF ONTOLOGICAL SECURITY AND ITS APPLICATION WITHIN RUSSIAN FEDERATION</i>	506
Gustáv TARCSI NÁROKY A VPLYV NA BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE Z HĽADISKA ASYMETRICKÉHO CHARAKTERU BEZPEČNOSTNÝCH HROZIEB <i>DEMANDS AND INFLUENCE ON THE SECURITY ENVIRONMENT IN TERMS OF ASYMMETRIC NATURE OF SECURITY THREATS</i>	518
Peter TOMA, Pavel BUČKA PRÁVNÝ RÁMEC DOBROVOĽNEJ VOJENSKEJ PRÍPRAVY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE <i>LEGAL FRAMEWORK FOR VOLUNTARY MILITARY TRAINING IN THE SLOVAK REPUBLIC</i>	526
Martin TREBULA METÓDY OPTIMALIZÁCIE MATERIÁLOVÉHO MANAŽMENTU APLIKOVATEĽNÉ V PODMIENKACH VZDUŠNÝCH SÍL OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY <i>OPTIMIZATION MATERIAL MANAGEMENT METHODS APPLICABLE IN THE SLOVAK AIR FORCES</i>	533
Maroš TRNKA, Pavel BUČKA POROVNANIE TERORIZMU, GERILY A KONVENČNEJ VOJNY <i>COMPARISON OF TERRORISM, THE GUERRILLAS AND THE CONVENTIONAL WAR</i>	544
Jaroslav UŠIAK, Martin ČAPLIAR ÚSPECHY A ZLYHANIA BEZPEČNOSTNEJ KOOPERÁCIE KRAJÍN V4 V KONTEXTE KRÍZY NA UKRAJINE <i>SUCCESSES AND FAILURES OF THE V4 SECURITY COOPERATION DURING UKRAINE CRISIS</i>	551
Jaroslav UŠIAK, Lubomír KLAČKO PERCEPCIA HROZIEB OBČANMI - MERNÝ UKAZOVATEĽ? <i>PERCEPTION OF THREATS BY CITIZENS - MEASUREMENT INDICATOR?</i>	560
Jaroslav VARECHA MOŽNÝ POHĽAD NA PARAMETRE BOJOVÉHO POTENCIÁLU <i>POSSIBLE VIEW ON THE COMBAT POTENTIAL PARAMETERS</i>	569

Pavol VITKO PODPORA BIKOMUNITNÉHO DIALÓGU AKO SÚČASŤ PODIELU SLOVENSKEJ DIPLOMACIE A OZBROJENÝCH SÍL SR PRI RIEŠENÍ BEZPEČNOSTNEJ SITUÁCIE NA CYPRE <i>SUPPORT OF BI-COMMUNAL DIALOGUE AS A SHARE OF SLOVAK DIPLOMACY AND SVK ARMED FORCES IN RESOLVING THE SECURITY SITUATION IN CYPRUS</i>	578
Jozef WESSELÉNYI VYUŽITIE METÓDY NA PODPORU ROZHODOVANIA V PROCESE PLÁNOVANIA OPERÁCIÍ <i>UTILIZATION OF METHOD FOR DECISION SUPPORT IN PLANNING OPERATIONS</i>	587
Miroslav ŽENTEK, Matúš GREGA PRÍPRAVA LETECKÉHO PERSONÁLU, AKO JEDEN Z PILIEROV BEZPEČNOSTI VZDUŠNÉHO PRIESTORU SR <i>EDUCATION OF AVIATION PERSONNEL, AS ONE OF THE PILLARS OF NATIONAL SAFETY AIR SPACE IN SR</i>	598
Samuel ŽILINČÍK, Ivo PIKNER KRITICKÝ POHĽAD NA HYBRIDNÉ VOJNY <i>CRITICAL VIEW ON HYBRID WARS</i>	607

MIESTO A ÚLOHY OZBROJENÝCH SÍL PRI PREDCHÁDZANÍ A RIEŠENÍ KONFLIKTOV

PLACE AND ROLE OF THE ARMED FORCES TO CONFLICT PREVENTION AND RESOLUTION

Milan MAXIM

ABSTRACT

In recent years we have seen large scale regional armed conflicts. Because of globalization and new technologies, the scope and impact of all the sources of regional pressure and instability far exceed the territories in which they take place. They also affect developments in Europe and have an impact on the political and military involvement of NATO and its member states, including Slovakia. The article pointed out the source of pressure and instability and the response of NATO to these situations. In the next part of the article the attention is focused on the transformation of the Armed Forces. As part of the transformation, our priority is the modernization and replacement of outdated equipment. The result of this effort would be to ensure the defence capability of our country and the steps and measures aimed at ensuring the comprehensive readiness of units, the ability to quickly respond to a situation independently and also in NATO and the EU operation grouping.

Keywords: state, defence, source of pressure and instability, conflict, security environment, NATO Summit, transformation of the Slovak Armed Forces

ÚVOD

Tak ako v histórii, tak i dnes predstavujú ozbrojené sily nástroj štátu na zachovanie celistvosti územia, nezávislosti a suverenity. Súčasnú ozbrojenú silu Slovenskej republiky sú budované ako nástroj obrany, odstrašenia a udržania rovnováhy. História nám na mnohých príkladoch dokazuje, že nepripravenosť sama o sebe bola mnohokrát rozhodujúcim faktorom pre začatie ozbrojeného konfliktu v regiónoch, kde výraznejšia sila či štát začal mať prevahu nad svojimi susedmi, resp. protivníkmi.

Potreba vyššej úrovne obranyschopnosti štátu, nárast úloh pre ozbrojené sily a zabezpečenie medzinárodných záväzkov SR nevyhnutne vyžadujú aj zvyšovanie úrovne ich spôsobilostí. Tieto budú musieť disponovať nielen vyšším bojovým potenciálom, účinnejšou bojovou podporou, efektívnejším bojovým zabezpečením, ako aj vyššou mierou schopnosti včasnej reakcie na hrozby či už v rámci kolektívnej obrany, ale aj v operáciách mimo územia SR.

1. ZDROJE NAPÄTIA A NESTABILITY

Ako už moji predrečníci vo svojich vystúpeniach uvádzali, súčasná bezpečnostná situácia v Európe, na Blízkom a Strednom Východe a v neposlednom rade aj v Afrike sa vyznačuje geopolitickými a geo-ekonomickými zmenami, ako aj novými asymetriami v delbe moci a bohatstva. V posledných dvoch dekádach sme svedkami ozbrojených konfliktov širšieho (väčšieho) rozsahu. Môžem napríklad uviesť dlhodobý konflikt v Afganistane, kde sa medzinárodné organizácie, vrátane Severoatlantickej aliancie, už viac ako 15 rokov snažia stabilizovať situáciu a eliminovať pôsobenie extrémistických a teroristických organizácií,

alebo sú to dôsledky „Arabskej jari“ a s tým súvisiace zmeny politickej situácie v Egypte, konflikty v Líbyi a Sýrii. Nemôžem opomenúť vzostup svetového terorizmu a hlavne teroristickej organizácie tzv. ISIL tiež nazývaný DAESH (alebo Islamský štát), ktorý stále ovláda územia na Blízkom východe. Podniká útoky v rôznych štátoch Európy, ale aj inde vo svete. Dokonca v našom susedstve na východ od nás, na Ukrajine, prebieha už viac ako tri roky ozbrojený konflikt.

Všetky tieto „regionálne“ zdroje napätia a nestability aj vďaka globalizácii a novým technológiám ďaleko prekračujú svojím rozsahom a dopadom hranice území na ktorých prebiehajú. Ovplyvňujú hlavne dianie v Európe či už je to politicko-vojenské angažovanie Severoatlantickej aliancie a jej členských štátov, vrátane Slovenska.

Z vojenskej perspektívy v súčasnosti čelíme hoci nie novému, no donedávna nie tak rozšírenému spôsobu vedenia bojových činností a konfliktov a to hybridným spôsobom. Tento spôsob v sebe zhrňa celú škálu nástrojov a prostriedkov, ktorým je potrebné čeliť. Skúsenosti z pôsobenia v medzinárodnom prostredí a diania nám v súčasnosti ukazujú, že riešenie ozbrojených konfliktov nemôžeme vnímať len ako vojenskú záležitosť, ale úsilie musí byť realizované v rámci komplexného prístupu.

Na základe existujúcich hodnotení bezpečnostného prostredia SR, je možné predpokladať, že stredoeurópsky región bude dlhodobo ovplyvňovaný regionálnymi a globálnymi bezpečnostnými hrozbami vojenského a nevojenského charakteru, ako sú najmä zlyhávajúce štáty, terorizmus a teroristický čin spáchaný jednotlivcom, kybernetické útoky, informačno-psychologické pôsobenie na obyvateľstvo a hybridný spôsob vedenia bojových činností a ďalšie. Z hľadiska dlhodobého časového horizontu možno predpokladať ich nárast, rozšírenie spektra a zvýšenie deštruktívnych účinkov. Nie je možné vylúčiť ani variant, že niektoré z nich môžu postupne eskalovať aj do konvenčného vojenského konfliktu. Pri definovaní rizík je potrebné brať do úvahy aj ostatné nevyhnutné charakteristiky hrozieb – ako napr. kombinácia pravdepodobnosti ich vzniku, predpokladaného času výstrahy, závažnosti dôsledkov na životné záujmy a fungovanie štátu, ako aj miera odolnosti štátu na predmetné hrozby a schopnosť rýchlej regenerácie. Až na základe týchto parametrov je možné odvodiť adekvátnu reakciu, vrátane požiadaviek na zloženie a spôsobilosti ozbrojených síl.

2. SAMIT NATO VO VARŠAVE

V rámci okamžitej reakcie na anexiu Krymu Ruskou federáciou bol NATO na samite vo Walese 2014 prijalo Akčný plán pripravenosti. V rámci neho sa pozmenil koncept Síl rýchlej reakcie NATO – boli vytvorené Spoločné sily veľmi rýchlej reakcie – takzvané „VJTF“. Vo východných štátoch Aliancie, vrátane SR, boli vytvorené Aliančné jednotky pre integráciu síl – NFIU. V tejto súvislosti vzrástla aj potreba zabezpečenia podpory aliančných jednotiek v prípade pôsobenia na území SR – HNS – Host Nation Support.

V júli tohto roku na samite vo Varšave Aliancia urobila ďalší významný krok pri posilňovaní kolektívnej obrany jej členov. V tomto ohľade asi ide o najdôležitejší samit od konca Studenej vojny. Hlavy štátov a vlád prijali rozhodnutie posilniť východné krídlo Aliancie o štyri nové práporné bojové skupiny – v Poľsku a v troch pobaltských krajinách.

Dovoľte mi zdôrazniť, že aj OS SR sa budú podieľať na opatreniach na uistenie našich spojencov na východnom krídle Aliancie. Na budúci rok vyšleme 150 vojakov do Pobaltia, na tri mesiace, za účelom cvičenia. Pôjdu tam v rámci spoločného príspevku krajín V4; každá z vyšehradských krajín si berie zodpovednosť za jedno trojmesačné obdobie. Prítomnosť našich vojakov v Pobaltí bude jasným signálom solidarity s našimi spojencami.

Jedným zo základných princípov fungovania NATO je nedeliteľnosť bezpečnosti. Preto Aliancia prijala konkrétne opatrenia aj na posilnenie našich spojencov v regióne Čierneho mora a tiež na južnom krídle NATO. Krízy na juhu majú priamy dopad aj na nás. Stačí sa pozrieť ako destabilizujúco pôsobia nelegálne migračné toky na EÚ. V otázke nelegálnej migrácie sa začalo NATO angažovať vo februári 2016 na základe žiadosti Nemecka, Grécka a Turecka o podporu pri obmedzení nelegálnej migrácie v Egejskom mori. Aliančné lode v rámci nej poskytujú spravodajský a situačný prehľad miestnym pobrežným strážam a agentúre EÚ Frontex, proti plavidlám s migrantmi nezasahujú. Okrem egejskej trasy sa NATO zapojí aj do zamedzenia nelegálnej migrácie v centrálnom Stredomorí. Varšavský samit rozhodol o spustení novej námornej operácie *Sea Guardian*, ktorá nahradí doterajšiu *Active Endeavour*. V kontexte migračnej krízy a riešenia jej príčin tam kde vznikajú, je dôležité pripomenúť aj pôsobenie NATO v Afganistane. V dohľadnej dobe budú OS SR pokračovať v poskytovaní príspevkov do tejto dôležitej aliančnej misie.

Ak hovorím o samite vo Varšave ako o prelomovom, musím zdôrazniť aj zásadné rozhodnutie o schválení kybernetického priestoru ako samostatnej operačnej domény (popri pozemnej, vzdušnej, námornej a vesmírnej). Kybernetické útoky sa žiaľ stali absolútne pevnou súčasťou konfliktov, a tomu treba patrične prispôsobiť obranu našich systémov vrátane spôsobilostí a štruktúr (vojenských aj nevojenských).

Obrana nie je len o veľkosti a bojovej sile armády, ale aj o celospoločenskej odolnosti čeliť dlhodobému ozbrojenému konfliktu. Na samite vo Varšave hlavy štátov a vlád prijali záväzok na zvyšovanie odolnosti Aliancie ako celku aj jej jednotlivých členov. Každá krajina by mala zlepšiť schopnosť chrániť svojich obyvateľov a kritickú nevojenskú a vojenskú infraštruktúru. Je to prvoradou povinnosťou každého člena NATO. Mali by sme byť schopní demonštrovať vôľu a pripravenosť samostatne odolávať útoku, a to až dovtedy kým príde pomoc zo strany Aliancie.

Aktuálne hrozby ktorým čelíme presahujú individuálne kapacity NATO a EÚ. Uvedomujú si to obe strany. Preto tesne pred začiatkom samitu NATO vo Varšave podpísali D. Tusk, J.-C. Juncker a J. Stoltenberg deklaráciu o spolupráci NATO a EÚ pri čelení hybridným hrozbám.

3. TRANSFORMÁCIA OS SR

Všeobecný charakter budúcich požiadaviek je charakterizovaný snahou o kvalitatívne a kvantitatívne posilnenie väčšiny požiadaviek na spôsobilosti, najmä v oblasti zvýšenia bojového potenciálu, balistickej a mínovej ochrany platforiem, schopnosti pôsobenia v prostredí obmedzeného prístupu a činnosti, ako aj prechodu väčšiny požadovaných spôsobilostí do vyššej úrovne bojovej pohotovosti. Táto snaha vyplýva z posilnenia spôsobilostí pre kolektívnu obranu, spôsobilostí rýchlej reakcie na krízové situácie a spôsobilostí včasnej výstrahy a varovania. Tento charakter požiadaviek bude ovplyvňovať aj tvorbu nových Cielov spôsobilostí 2017 pre SR v rámci obranného plánovania SR a NATO.

Začiatkom tohto roka sme spoločne s ministerstvom obrany SR pristúpili k revízii Bielej knihy o obrane, z roku 2013. Jej aktualizované znenie bolo v októbri tohto roka schválené vládou SR.

Úsilie pokračuje spracovaním Dlhodobého plánu výstavby a rozvoja OS SR s výhľadom do roku 2030. Naším cieľom je nadefinovať takú úroveň spôsobilostí OS SR, aby boli schopné plniť hlavnú úlohu, t.j. v prvom rade zaručovať obranu SR a bezpečnosť štátu a plnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná. Dôraz je

položený na komplexnú pripravenosť jednotiek, schopnosť reakcie na vzniknuté situácie, flexibilitu a interoperabilitu síl so spojencami.

V rámci transformácie ozbrojených síl je našou prioritou modernizácia a obmena zastaranej techniky OS SR. Požiadavky na operačnú pripravenosť a interoperabilitu so spojencami vyžadujú komplexný výcvik – tak národný, ako aj medzinárodný. Preto, okrem vyzbrojenia OS SR modernou technikou spĺňajúcou súčasné štandardy, považujem oblasť zabezpečenia kvalitného výcviku za mimoriadne dôležitú pre zvyšovanie bojových spôsobilostí, ako aj pre celkovú transformáciu OS SR. Transformácia taktických jednotiek bude vykonávaná komplexne, rozvíjajúca všetky aspekty a oblasti vojenských spôsobilostí (*doktríny; organizačná štruktúra; výcvik; výzbroj, technika, materiál a komunikačné a informačné systémy; príprava lídrov a personálu; infraštruktúra a interoperabilita*) – s cieľom dosiahnuť ich vyššiu efektívnosť a nasaditeľnosť. Požadovaným cieľovým stavom rozvoja spôsobilostí budú moderne vyzbrojené a kvalitne vycvičené OS SR disponujúce v stave bezpečnosti minimálne štyrmi brigádami s efektívnym systémom velenia a riadenia, zvýšenou kvalitatívnou úrovňou spôsobilostí a interoperability, schopných plnohodnotne pôsobiť samostatne, ako aj v operačných zoskupeniach NATO a EÚ.

Napĺňanie stratégie rozvoja spôsobilostí OS SR bude realizované tak, aby nenarušilo operačné úlohy plnené v reálnom čase (ochrana a obrana vzdušného priestoru Slovenskej republiky, účasť v misiách a operáciách mimo územia Slovenskej republiky a plnenie úloh v rámci síl rýchlej reakcie NATO a EÚ). Udržia sa kapacity a spôsobilosti OS SR použiteľné aj na plnenie úloh pri mimoriadnej udalosti a pri nevojenských krízových situáciách na území Slovenskej republiky. Rozvoj spôsobilostí OS SR sa bude realizovať v dvoch etapách.

V prvej etape (2016 – 2020) sa zachová celé spektrum súčasných spôsobilostí s postupným zvyšovaním bojového potenciálu OS SR. Cieľovým stavom bude dosiahnutie plnej operačnej spôsobilosti mechanizovanej brigády, zvýšenie úrovne spôsobilostí praporu ISTAR, vrátane elektronického boja na taktickej úrovni a súbežne zvýšenie kapacity bojovej podpory a bojového zabezpečenia pre jednu mechanizovanú brigádu v súlade s požiadavkami cieľov spôsobilostí NATO pre Slovenskú republiku. Bude začaté prezbrojenie hlavnej techniky pozemných síl na platformy bojového obrneného vozidla 4x4, viacúčelového taktického vozidla 4x4 a bojového obrneného vozidla 8x8.

V druhej etape (2021 – 2030) sa zvýši celkový bojový potenciál OS SR a ich schopnosť plniť úlohy obrany Slovenskej republiky a jej medzinárodné záväzky. Cieľovým stavom v stave bezpečnosti bude udržiavaná plná operačná spôsobilosť mechanizovanej brigády, posilnené kapacity spravodajstva, sledovania a prieskumu na operačnej a na taktickej úrovni. Súbežne budú zabezpečované kapacity bojovej podpory so zameraním na zvýšenie účinnosti palebnej sily a bojového zabezpečenia pre jednu mechanizovanú brigádu. Dokončia sa modernizačné projekty obmeny výzbroje vzdušných síl s cieľom zabezpečiť nepretržitú ochranu vzdušného priestoru SR a nevyhnutnú vzdušnú podporu pri operáciách a manévrových jednotiek pozemných síl. Dokončia sa modernizačné projekty obmeny delostreleckej výzbroje. Zvýšia sa kapacity OS SR na plnenie úloh v misiách a operáciách mimo územia Slovenskej republiky.

Pri definovaní týchto cieľov spôsobilostí vychádzame aj z viac ako 20 ročného pôsobenia v rámci operácií medzinárodného krízového manažmentu. Súčasný konflikt sú viac ako v minulosti charakterizované mnohonárodnými koalíciami. Tento aspekt so sebou prináša potrebu intenzívnej koordinácie, kooperácie a interoperability. Základom je kompatibilita procedúr, procesov, postupov, výstroje a výzbroje. Skúsenosti z operácií MKM ukazujú, že základom úspešného pôsobenia v medzinárodných operáciách je aj včasné a flexibilné logistické zabezpečenie a plnenie urgentných operačných požiadaviek.

ZÁVER

V závere by som chcel zdôrazniť, že Slovenská republika je členom viacerých medzinárodných bezpečnostných organizácií. Tento fakt neznamena, že bezpečnosť je samozrejmosťou. Snahou Slovenskej republiky je byť plnohodnotným členom týchto organizácií, ktorý si plní záväzky vyplývajúce z členstva v týchto organizáciách. Z pohľadu OS SR by výsledkom tejto snahy malo byť zaručovanie obranyschopnosti našej krajiny a vykonanie všetkých nevyhnutných krokov a opatrení smerujúcich k zabezpečeniu komplexnej pripravenosti jednotiek, schopnosti rýchlo reagovať na vzniknuté situácie plnohodnotne samostatne, ako aj v operačných zoskupeniach NATO a EÚ. Kľúčovou podmienkou je v tomto interoperabilita so spojencami.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Biela kniha o obrane 2016, MO SR.

Dlhodobý plán výstavby a rozvoja ozbrojených síl Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2030 – návrh.

www.nato.int - Warsaw Summit Key Decisions, September 2016, NATO.

generál Ing. Milan MAXIM
Náčelník Generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky
Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava
milan.maxim@mil.sk

PLÁNUJEME SCHOPNOSTI NEBO NA ZÁKLADĚ SCHOPNOSTÍ? CAPABILITY PLANNING OR CAPABILITY-BASED PLANNING?

Fabian BAXA

ABSTRACT

Working within Alliance's Defence Planning Process and studying related materials two different terms could be found: Capability-Based Planning and Capability Planning. Explaining various approaches used in Defence Planning Process this article has an ambition to compare those above-mentioned approaches to planning and explain their commonalities and differences. Output from defence planning process, both, national as well as Alliance's one, together with requirements coming from national legislation creates a set of Capability Requirements the national MOD planning process has to cope with. Using a DOTPLPFI (Doctrine-Organisation-Training-Leadership-Materiel-Personnel-Facility-Interoperability) Functional Areas methodology an author presents a possible way how to translate set of Capability Requirements into regular MOD medium-term and annual plans of activities.

Keywords: Capabilities, Capability-Based Planning, Capability Planning, Defence Planning

ÚVOD

Odborníci zabývající se obranným plánováním země, Aliance nebo Evropské unie, pracují s pojmem „plánování na základě schopností“, ale stejně tak se setkávají s pojmem „plánování schopností“. Vzhledem k tomu, že oba pojmy jsou si vzájemně velmi podobné, vnučuje se otázka, jestli rozdíl mezi nimi je pouze nedopatřením, nebo jde o skutečný rozdíl mající dopad jak na obranné plánování, tak i na plánování schopností.

Cílem tohoto článku je pojednat o plánování na základě schopností a jeho souvislost s obranným plánováním, vyhledat a popsat možný rozdíl mezi ním a plánováním schopností. Při širším chápání zajišťování obranyschopnosti spíše jako obrany životních, strategických a dalších zájmů je nezbytné mít k dispozici mnohem širší škálu schopností, než pouze k obraně proti vnějšmu ozbrojenému útoku.

1. OBRANNÉ PLÁNOVÁNÍ A PLÁNOVÁNÍ NA ZÁKLADĚ SCHOPNOSTÍ

Obranné plánování bylo formulováno v rámci NATO (North Atlantic Treaty Organisation) po druhé světové válce, v době studené války. V této době stály proti sobě dvě největší vojenská uskupení všech dob a obě strany měly podrobné znalosti o svém protivníkovi. Takto Aliance znala strukturu svého protivníka, jeho přibližné počty osob, výzbroj, i velitelský sbor vysokých stupňů velení i taktiku i případné geografické prostory jeho použití. Jediné co nebylo předem známo, byl čas zahájení případných operací a konkrétní prostor. Proto obranné plánování NATO bylo založeno na znalosti protivníka a bylo změřeno na formulování takové struktury a velikosti sil, které by byly schopny čelit protivníkovi při vedení případných operací. Požadavky na tyto síly byly pak rozděleny na jednotlivé členské státy. Byly také předem zpracovány stále operační plány (Standing Defence Plans) obsahující dostatečné podrobnosti umožňující rychlé zaujetí operační sestavy a zahájení plnění předem připravených úkolů k zajištění obranyschopnosti členských zemí NATO. Vzhledem k tomu,

že šlo především o společnou obranu území členských zemí NATO, také požadavky na jednotlivé oblasti strategické podpory a zabezpečení, především strategické přepravy, byly řešeny v rámci území jednotlivých členských zemí.

Pozornost obranného plánování nebyla soustředována na stabilizaci a rekonstrukci případně poražených států protivníka, úsilí bylo soustředěno především na obranu členských zemí NATO. Bez ohledu na to, že neřešené problémy států se zničenou administrativou a hospodářstvím, v dnešní terminologii považovaných za padlé státy jsou považovány za jeden ze zdrojů problémů ohrožujících zájmy členských zemí NATO.

S koncem studené války a se ztrátou konkrétního protivníka tato relativní jistota obranného plánování skončila. I když si Aliance samozřejmě ponechala svůj hlavní účel, tedy kolektivní obranu svých členských zemí, rozšířila svou působnost také na řešení krizových jevů, které členské země uznaly za zásadní. Zde ovšem již není předem známý protivník, jeho struktura, výzbroj, taktika činnosti nebo prostory a klimatické podmínky. Rovněž ani čas a přesný prostor s jeho klimatickými podmínkami není předem znám. Z těchto příčin bylo nezbytné opustit původně používaný přístup k obrannému plánování založeném na plánování sil a nahradit jej pružnějším přístupem. Místo původně upřednostňovaných stálých obranných plánů se značně rozšířil počet generických předběžných operačních plánů (Contingency Operational Plans - COPs)

Paul K. Davis ve svém známém díle *Analytic Architecture for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation*¹ nový přístup nazval k plánování „plánování na základě schopností“ (Capability-Based Plans - CBP). K usnadnění plánování přípravy nezbytných schopností na vedení operací zaměřených na odvrácení krizí (Crisis Response Operations - CROs) byly zpracovány generické scénáře případného řešení těchto krizí bez ohledu na geografické a klimatické podmínky, případně i další okolnosti, které se u těchto operací mohou v rámci ambicí Aliance měnit. Na jednotlivé členské země již tedy nejsou rozdělovány požadavky na nezbytné konkrétní síly, ale na schopnosti.

1.1 ŠIRŠÍ A UŽŠÍ CHÁPÁNÍ ZAJIŠŤOVÁNÍ OBRANYSCHOPNOSTI

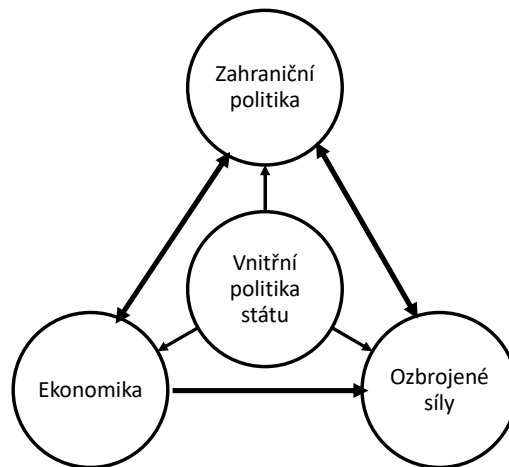
Obranyschopnost státu obecně stojí na třech pilířích, případně vychází ze třech základních principů – zahraniční politika, ekonomika a výkonné prvky v oblasti obrany, zpravidla ozbrojené síly. Všechny tři uvedené pilíře jsou determinovány vnitřní politikou státu, která určuje zahraniční politiku včetně spojeneckých svazků, charakter a velikost ozbrojených sil i charakter ekonomických vztahů v zemi. Na obrázku 1 jsou ilustrovány tři pilíře zajišťování obranyschopnosti státu.

Za běžných okolností by tyto pilíře měly být v rovnováze, přičemž mohou existovat výjimky. Příkladem mohou být země, které při zajišťování své obranyschopnosti spoléhají zcela, nebo v převážné většině na kolektivní způsob zajišťování své obranyschopnosti. Kolektivní obrana je prakticky o externím dodavateli schopností k zajištění své obrany. V komerční sféře se v tomto případě využívá pojem „bezpečnost dodávky“ (Security of Supply). I když je relativně snadné najít v historii příklady, kdy externí dodavatel obranyschopnosti ne vždy naplnil předpokládaná očekávání, není cílem tohoto článku

---

¹ DAVIS, K. Paul. *Analytic Architecture for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation*. Santa Monica: National Defence Research Institute, 2002. 74 s.

zpochybňovat jakékoliv dnešní nebo budoucí smluvní vztahy k zajištění obranyschopnosti země tímto způsobem. Pro tento případ by však každá země měla mít svůj „plán B“. Podobně jako každá jiná organizace využívající služby externího dodavatele k pokrytí svých potřeb.

Obrázek 1 Tři pilíře zajišťování obranyschopnosti státu

Stát na obranu svých životních zájmů a zvláště na svou obranyschopnost, na zajištění svého přežití, bude vždy uvažovat o využití všech svých dostupných zdrojů. Z tohoto důvodu je potřebné počítat s tím, že nějakou formu povinností pro zajištění obrany sebe sama stanoví pro všechny právnické a fyzické osoby působící nebo minimálně nacházející se na svém území. V širším pojetí zajišťování obranyschopnosti je vhodné s touto skutečností počítat.

Obranyschopnost běžně řeší moc výkonná v rámci dané mocí zákonodárnou, přičemž právě z důvodu silné závislosti exekutivy na výsledcích voleb často postrádá dlouhodobost. A právě dlouhodobost je jedním ze základních faktorů spojovaných se zajišťováním obranyschopnosti. Dlouhodobost nesouvisí jenom s budováním rozvoje a udržováním potřebných schopností pouze ozbrojených sil, ale také příznivých zahraničně politických vztahů a nakonec i dostatečně výkonné ekonomiky. Komplexní řešení všech třech pilířů je předmětem širšího pojetí zajišťování obranyschopnosti.

V užším pojetí je potřebné počítat s tím, že ve velké většině zemí je obranyschopnost země, tedy schopnost se bránit proti vnějšímu ozbrojenému napadení, za posláni jejích ozbrojených sil. Plánováním i koordinací aktivit spojených s obranyschopností země v procesu jejích realizace je obvykle pověřováno ministerstvo obrany (MO) země. Z tohoto důvodu je obranné plánování často zužováno na aktivity, které ve prospěch zajišťování obranyschopnosti má ve své odpovědnosti ministerstvo obrany a ozbrojené síly. I v této práci je tedy věnována pozornost především aktivitám k zajišťování obranyschopnosti země v odpovědnosti ministerstva obrany a především ozbrojených sil. A to i při respektování skutečnosti, že i obranné plánování NATO počítá kromě jiného také se schopnostmi k stabilizaci a rekonstrukci^{2, 3, 4} padlých států, které jsou obvykle v odpovědnosti zcela jiných ministerstev a organizací, než je ministerstvo obrany. Příkladem jsou cíle rozvoje

² NATO's capabilities. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION [online]. 2016

³ Relations with the United Nations. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION. 2016

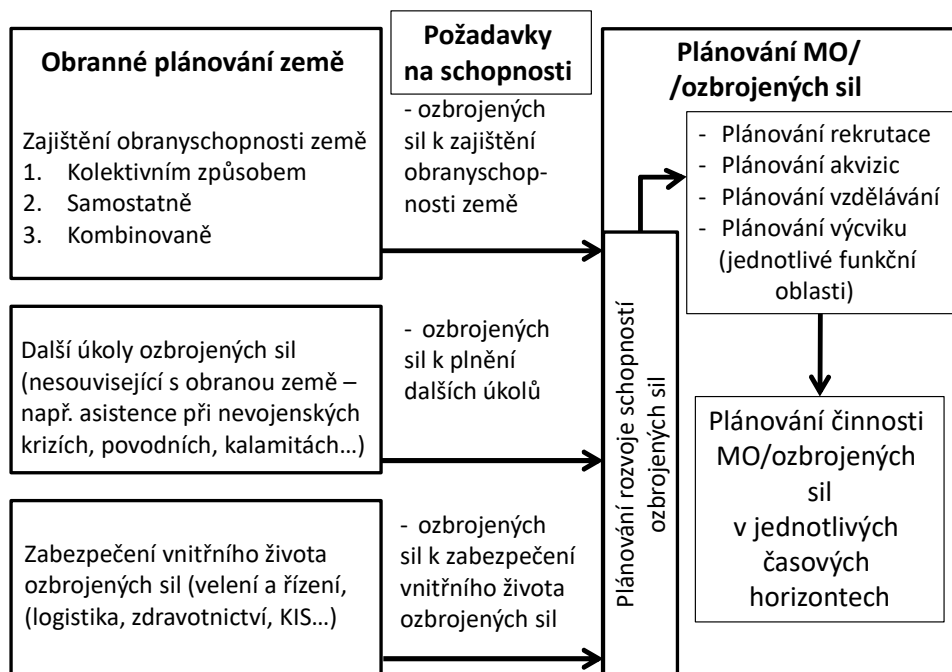
⁴ A "comprehensive approach" to crises. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION [online]. 2016

schopností (Capability Targets – CTs)⁵. V dalším textu bude důraz kladen především na uvedené užší pojetí zajišťování obranyschopnosti.

Obecně tedy lze říci, že výstupem obranného plánování je tedy soubor požadavků k zajištění obranyschopnosti. V případě, že obranné plánování pracuje s vojenskými silami, výstupem je požadavek na vojenské síly, jejich velikost, druhy sil, druhy vojsk a služeb, v případě, že pracuje se schopnostmi, ^{výstupem} jsou požadavky na schopnosti v jejich kvalitě a kvantitě.

Jednotlivá ministerstva i organizace státu včetně ozbrojených sil mající ve své působnosti poskytovat schopnosti k zajišťování obrany země, mají povinnosti také k dalším oblastem života státu. V souladu s předešlým zúžením zajišťování obranyschopnosti státu pouze na ozbrojené síly jsou tedy požadavky na schopnosti k zajištění obrany státu součástí celkových požadavků na schopnosti na konkrétní organizaci. Na obrázku 2 je uveden případ ministerstva obrany případně ozbrojených sil. Tyto kromě požadavku na schopnosti, jenž jsou obvykle jejich primárním posláním, mohou být využívány také pro asistenci při řešení krizových jevů na území státu. Navíc ale ozbrojené síly musí disponovat dalšími schopnostmi k zajištění vnitřního života sama sebe, které mohou být navíc upravovány legislativou státu.

Obrázek 2 Ilustrace zdrojů požadavků na schopnosti ozbrojených sil

Po shromáždění všech požadavků na schopnosti by mělo následovat jejich nabytí a udržování na požadované úrovni po potřebnou dobu (dále jen rozvoj schopností). Realizaci praktických aktivit směřujících k rozvoji požadovaných schopností by mělo předcházet plánování těchto aktivit, tedy plánování schopností.

⁵ The NATO Defence Planning Process. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION. 2014

1.2 DŮVODY ODDĚLENÍ PROCESU OBRANNÉHO PLÁNOVÁNÍ A PROCESU PLÁNOVÁNÍ SCHOPNOSTÍ

Z hlediska procesního mají oba přístupy k plánování rozdílné jednotlivé atributy procesu⁶, jak vstupy, výstupy, cíl i přidanou hodnotu, tak také rozdílného zákazníka, vlastníka, řídicí autoritu i součinnostní složky. Obvykle se tyto procesy řídí jinými regulátory.

Co mají oba procesy společné – jde o procesy strategické úrovně řízení, ale proces obranného plánování je více politicky zaměřený proces řešící obranyschopnost země jako jednu ze základních funkcí státu. I když oba procesy jsou svým způsobem zaměřeny na rozvoj organizace (stát jako organizace svého druhu), proces plánování schopností je zaměřen na plánování rozvoje již spíše některé z konkrétních organizací. Těch organizací, které mají ve své působnosti se nějakým dílem podílet na rozvoji schopností ve prospěch zajišťování obrany země. Rezort ministerstva obrany a ozbrojené síly jsou obvykle dvěma z těchto organizací.

Vstupy do procesu obranného plánování jsou obvykle politické zadání, závěry z hodnocení strategické situace, v tomto případě bezpečnostní situace, jejích trendů a o preferovaném způsobu zajišťování obranyschopnosti státu (individuálně nebo kolektivně). Dalšími vstupy jsou informace o stavu společnosti včetně stavu ozbrojených sil a možných cest dalšího rozvíjení obranyschopnosti země. Dalším možným vstupem může být rámcová informace o predikci dostupných zdrojů k zajišťování obranyschopnosti, od demografického vývoje, příležitostí rozvoje materiálních zdrojů i rozvoje ekonomiky státu.

Výstupem tohoto procesu jsou požadavky na schopnosti, kterými by měla země disponovat k zajištění své obranyschopnosti.

Z hlediska podílu země na obranném plánování organizace poskytující kolektivní obranu lze počítat s větším nebo menším omezením nezávislosti země usilující o zajištění své obranyschopnosti kolektivním způsobem. Obranné plánování samotné země v sobě zahrnuje i volbu způsobu zajišťování své obranyschopnosti kolektivním nebo individuálním způsobem, případně volbu podílu obou možností. Toto rozhodnutí je výlučně v odpovědnosti země samotné. V prvním případě, kdy se stát rozhodne pro kolektivní způsob, tak požadavky na schopnosti plynoucí z tohoto způsobu zajišťování své obranyschopnosti budou součástí požadavku na schopnost vyplývajícího z obranného plánování země. Vedle požadavků na schopnosti pro zajištění své obranyschopnosti kolektivním způsobem bude výstupem z obranného plánování i soubor požadavků na schopnosti pro řešení situací, které stát nehodlá řešit kolektivní obranou, tedy na řešení čistě národních zájmů. V tomto případě si země zachovává možnost řešit aspoň některé ze scénářů své obranyschopnosti samostatně.

V druhém případě, kdy země plně spoléhá na externího dodavatele své obranyschopnosti a její ozbrojené síly jsou schopny řešit pouze scénáře nesouvisející s obranou země. Lze konstatovat, že tato země předává značnou část své nezávislosti nadnárodní organizaci zajišťující její obranyschopnost. Z hlediska teorie managementu jde o spoléhání se na externího dodavatele schopnosti se všemi jeho pozitivy i riziky.

První případ předpokládá, že konkrétní země se bude iniciativně podílet na obranném plánování organizace poskytující kolektivní způsob zajištění její obranyschopnosti.

---

⁶ GRASSEOVÁ, Monika, Radek DUBEC a Roman HORÁK. Procesní řízení ve veřejném sektoru: teoretická východiska a praktické příklady. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2008

Předpokládá to asertivní přístup země k zajišťování jejích životních i strategických zájmů. V tomto případě požadavky na zajištění obranyschopnosti kolektivním způsobem budou přímo koordinovány s požadavky na zajištění dalších funkcí státu.

V druhém popsaném případě kdy země se při řešení své obranyschopnosti vzdává části své nezávislosti, by se měla především snažit aspoň do nezbytné míry naplnit požadavky této organizace. V tomto případě je pak možné považovat požadavky na zajištění obranyschopnosti kolektivním způsobem za relativně nezávislé od požadavků na zajištění dalších funkcí státu.

2. PLÁNOVÁNÍ SCHOPNOSTÍ A PLÁNOVÁNÍ ČINNOSTI ORGANIZACE

Pokud výstupem obranného plánování je soubor požadavků na zajištění obranyschopnosti, je vhodné, aby jednotliví poskytovatelé těchto schopností měly své procesy plánování nastaveny pro práci se schopnostmi. Jde o to, aby dokázaly zakomponovat požadavky na schopnosti do celkového vstupu do jejich procesu vnitřního plánování. Kromě požadavku na schopnosti mohou tyto organizace mít ve svém poslání pracovat ještě s mnoha dalšími vstupy.

Výstupem procesu plánování těchto organizací budou pak plány rozvoje jejich schopností, které budou tvořit podklad pro plánování jejich činnosti na jednotlivé plánovací horizonty. Tyto plány budou tedy zahrnovat kromě jiného také aktivity ke směřování rozvoje a udržení schopností k uplatnění podílu těchto organizací na zajišťování obranyschopnosti země. V případě MO a jemu podřízených ozbrojených sil to bude konkrétní plán činnosti ministerstva obrany závazný pro jeho organické součásti, tedy i pro ozbrojené síly. V ideálním případě by to měl být plán pro dlouhodobý, střednědobý i krátkodobý časový horizont.

Plán rozvoje schopností soustřeďující všechny důležité aktivity související s rozvojem a udržením schopností organizace by měl být také podkladem pro plánovací dokumenty zabývající se rozvojem jednotlivých funkčních oblastí. Jde především o plán akvizic, plán rekrutace, vzdělávání personálu a další aktivity, které jsou v gesci rezortu ministerstva obrany. V případě ozbrojených sil by plán rozvoje schopnosti obsahoval rozhodující aktivity související s výcvikem a přípravou sil a prostředků pro nasazení do operací mimo území státu, do pohotovostních sil na národní i mezinárodní úrovni a další.

Tento plán by v sobě měl zahrnovat všechny požadavky na schopnosti, které daná organizace má ve svém poslání poskytovat a jeho posláním by mělo být tyto požadavky sladit a pokud možno vyloučit nadbytečné multiplicity. V souladu s prioritami těchto požadavků a jejich předpokládanou zdrojovou náročností by je měl vybalancovat s předpokládanými zdroji. Plán rozvoje schopností by měl umožňovat rozpracování požadavků na schopnosti na aktivity příslušných úrovní s využitím uceleného souboru oblastí pokrývajících celé spektrum působnosti dané organizace. Aliance k tomuto účelu doporučuje osm funkčních oblastí známých pod zkratkou DOTLMPFI⁷. Ve Velké Británii se k tomuto účelu využívá zkratka TEPIDOIL⁸. Ilustrací běžného využívání funkčních oblastí může být článek

---

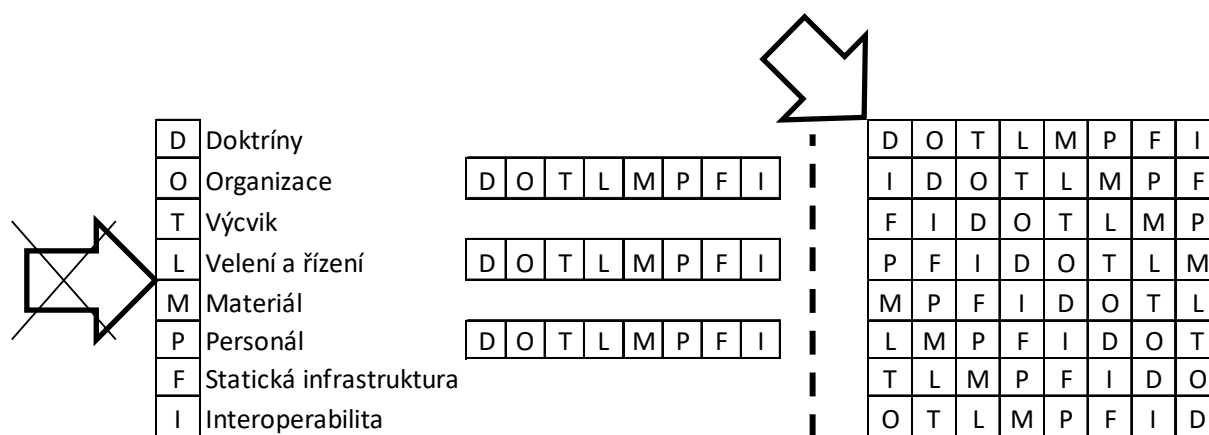
⁷ Zkratka znamená D-Doctrine (doktrína), O-Organisation (organizace), T-Training (výcvik), L-Leadership (velení a řízení), M-Materiel (materiál), P-Personnel (personál), F-Facility (infrastruktura) a I-Interoperability (interoperabilita)

⁸ CARTER-BROWN, Kirsty. Learning Through a Capability Investigation. In: International Command and Control Institute

ke kybernetické obraně jako hlavního tématu transformace NATO⁹ nebo článků k zajištění účinnosti energie pro nasaditelné síly¹⁰.

Funkční oblasti jsou považovány za nástroj k rozpracování schopností do jednotlivých aspektů konkrétní schopnosti; pohledu na schopnost přes nezbytný personál, nezbytný materiál, organizační strukturu, systém velení a řízení a další. Tento nástroj je považován za dostatečně úplný, aby popsal schopnost do takové míry, která zajišťuje její plné pochopení.

Nabízí se ovšem situace, kdy například při pohledu na personál je zřejmé, že musí existovat organizace zabývající se rekrutací personálu, jeho vzděláváním mající svou vlastní organizační strukturu i vlastní objekt nemovité infrastruktury a systém velení a řízení. Obdobný pohled se nabízí také na funkční oblast materiál nebo i doktríny. Proto jednotlivé funkční oblasti je nezbytné vnímat jednoduše a lineárně, ale maticově, také přes všechny funkční oblasti. I pro zpracování doktrín existují pomůcky nebo vnitřní normy pojednávající o požadavcích na zpracovávání doktrín. Tento způsob pohledu na funkční oblasti je ilustrován na obrázku 4.

Obrázek 2 Doporučený maticový pohled na funkční oblasti

3. ZÁKLADNÍ ROZDÍL MEZI PLÁNOVÁNÍM NA ZÁKLADĚ SCHOPNOSTÍ A PLÁNOVÁNÍM SCHOPNOSTÍ

Po popisu obou přístupů k plánování majícími ve svých názvech pojem schopnost, teď vhodné shrnout jejich základní rozdíly. Za základní rozdíl mezi těmito přístupy k plánování je možné vidět v prostředku vyjádření požadavků k zajištění obranyschopnosti a ve způsobu jak tyto naplánovat naplnění tyto požadavky. V případě plánování na základě schopností prostředkem k vyjádření požadavků k zajištění obranyschopnosti země. Příkladem může být obranné plánování NATO. Aliance v minulosti vyjadřovala tyto požadavky v nezbytných silách, v současné době jsou vyjadřovány v nezbytných schopnostech k zajištění své obranyschopnosti, tedy k naplňování svého poslání.

⁹ Cyber Defence: A Major Topic in NATO's Transformation. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION: ALLIED COMMAND TRANSFORMATION. 2013

¹⁰ Energy Efficiency for Deployed Forces. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION: ALLIED COMMAND TRANSFORMATION. 2013

Zcela jinou záležitostí je rozpracování požadavků na schopnosti do plánovacích dokumentů jednotlivých časových horizontů, dlouhodobého, střednědobého i krátkodobého do všech dimenzí požadovaných schopností.

Tento rozdíl je možné zřetelně ilustrovat na stavebnici Lego. Jednou záležitostí je mít k dispozici stavebnici obsahující řadu kostek, stavebních dílů a z nich vytvořit potřebné konstrukce. Jinou záležitostí je na základě požadavku na několik souběžných konstrukcí definovat přesné složení stavebnice, parametry jednotlivých dílů stavebnice, jejich velikosti, počet, tvar případně barvu.

ZÁVĚR

Obranné plánování nepatří mezi nejčastěji publikované tituly a zmínky o něm jsou v mnohých členských zemích NATO redukovány především na odkaz na proces obranného plánování Aliance. Stejně tak je to s přístupy k obrannému plánování. Nemluvě o vztahu plánování schopností k obrannému plánování a k plánování činnosti.

Tento článek si dal za cíl objasnit právě vztah mezi plánováním na základě schopností a plánováním schopností, poukázat na případné rozdíly tím přispět k lepšímu pochopení dalších souvislostí, především pak obranného plánování.

Plánování na základě schopností je uváděno na pozadí stručného historického pohledu na obranné plánování při poukazování na příčiny přechodu od požadavků na síly na požadavky na schopnosti k zajištění obranyschopnosti a na širší důvody tohoto přechodu. Zmíněny jsou souvislosti širšího a užšího chápání zajišťování obranyschopnosti.

Plánování schopností je v článku řešeno jako cesta k zajištění požadovaných schopností jako výstupu z procesu obranného plánování. Zabývá se také nástrojem rozpracování aspektů schopností pomocí jednotlivých funkčních oblastí.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

A "comprehensive approach" to crises. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION [online]. 2016 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: http://nato.int/cps/en/natohq/topics_51633.htm?selectedLocale=en

CARTER-BROWN, Kirsty. Learning Through a Capability Investigation. In: International Command and Control Institute [online]. [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: http://www.dodccrp.org/events/14th_iccrts_2009/presentations/046.pdf

Cyber Defence: A Major Topic in NATO's Transformation. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION: ALLIED COMMAND TRANSFORMATION [online]. 2013 [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <http://www.act.nato.int/article-2013-1-15>

DAVIS, K. Paul. RAND. Analytic Architecture for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation [online]. 2002. Santa Monica: National Defence Research Institute, 2002, 74 s. [cit. 2015-10-15]. Dostupné z: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2005/MR1513.pdf

DEVELOPMENT OF EUROPEAN MILITARY CAPABILITIES. EUROPEAN UNION: EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE POLICY [online]. 2009 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/090720%20Factsheet%20capacities%20militaires%20EN.pdf>

Energy Efficiency for Deployed Forces. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION: ALLIED COMMAND TRANSFORMATION [online]. 2013 [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <http://www.act.nato.int/article-2013-2-10>

GRASSEOVÁ, Monika, Radek DUBEC a Roman HORÁK. Procesní řízení ve veřejném sektoru: teoretická východiska a praktické příklady. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2008, v, 266 s. ISBN 978-80-251-1987-7

NATO's capabilities. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION [online]. 2016 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: http://nato.int/cps/en/natohq/topics_49137.htm?selectedLocale=en

Relations with the United Nations. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION [online]. 2016 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: http://nato.int/cps/en/natohq/topics_50321.htm?selectedLocale=en

The NATO Defence Planning Process. NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION [online]. 2014, 11 Nov. 2014 [cit. 2015-05-27]. Dostupné z: http://nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm?selectedLocale=en

Fabian BAXA Ing.
CBVSS Univerzita obrany
Kounicova 65, 662010 Brno
fabian.baxa@unob.cz

VLASTNOSTI BEZPEČNOSTI

SECURITY CHARACTERISTICS

Lubomír BELAN

ABSTRACT

The article deals with the issue of Security Management. Author of the article deals in detail issues of security properties. Further addresses how safety can be assessed based on human feelings and characteristics possible.

Keywords: security, assessments security.

ÚVOD

Potreba bezpečia, istoty patrí spoločne s fyziologickými potrebami už oddávna medzi najsilnejšie pociťované ľudské potreby. Ľudia od samého počiatku vnímali svoje postavenie v prostredí zápasu dobra (bezpečnosť, istota) a zla (nebezpečenstvo pre život a majetok človeka), pričom vnímali dva aspekty bezpečnosti:

1. ako ochranu pred nebezpečenstvami prírodnej povahy (prírodné živly, dravá zver atď.),
2. spojený s javmi a hrozbami spoločenskej povahy (násilie) – ktorý má na spoločnosť väčší dopad.

Protipólom bezpečnosti je vo všetkých oblastiach života nebezpečnosť, nebezpečenstvo, ktoré môže spôsobiť rôzne negatívne udalosti. Tieto nebezpečné udalosti majú vo väčšine prípadov za následok rôzne škody, ujmy na *životoch a zdraví osôb, majetku a na životnom prostredí*.

Z hľadiska *osobnej bezpečnosti* človeka sa prejavuje najmä potreba:

- *istoty bezpečnosti* – tradičnej potreby vyhnúť sa násiliu, agresii a inému ohrozeniu (bolesti, stresu, úzkosti, strachu, chladu atď.),
- *sociálnej a právnej istoty* – ochrana zdravia, morálna a fyziologická istota, istota rodiny, potreba mieru a pokoja, stability, poriadku, práva, ochrany, nádeje a viery, dôvery, informácií a orientácie,
- *ekonomickej istoty* – do popredia vystupujú istota zamestnania, istota príjmu a prístupu k zdrojom, potreba sebestačnosti, potreba vlastníctva a hromadenia majetku.

Bezpečnosť je už oddávna jednou z najsilnejšie pociťovaných ľudských potrieb. V Maslowovej teórii hierarchie potrieb je *bezpečnosť a istota* začlenená na druhé miesto za fyziologické potreby. Okrem nich sú v nej spoločenské potreby, potreba úcty a uznania, potreba seberealizácie. (Belan, 2015)

Bezpečnosť je nevyhnutnou požiadavkou pre existenciu života na Zemi, v prírode i spoločnosti. Je životným záujmom občanov, sociálnych skupín, štátov a medzinárodného spoločenstva – ľudské dejiny sú preto späté s hľadaním ciest, spôsobov a foriem zabezpečenia medzinárodnej, vnútornej aj vonkajšej bezpečnosti.

Bezpečnosť má základný význam pre fungovanie štátu, jeho inštitúcií a organizácií i existenciu človeka ako individua. Pre súčasnú spoločnosť je charakteristické, že sa na jednej

strane znížila hrozba rozsiahleho alebo regionálneho ozbrojeného konfliktu, na druhej strane sa vo zvýšenej miere prejavuje strata pocitu bezpečnosti a nárast fenoménu násilia. Vnímanie zhoršovania stavu bezpečnosti sa prejavuje najmä v neistote či:

- bude garantovaná *ochrana zdravia a života človeka*,
- bude zaistená *bezpečnosť majetku*,
- bude garantovaná *ochrana životného prostredia*,
- bude zaistená *kontinuita hlavných i vedľajších činností v organizácii*,
- bude vždy dostatok *informácií* pre dennodenné rozhodovanie a zabezpečená ich ochrana.

Pre optimálny vývoj v daných vonkajších i vnútorných podmienkach je nevyhnutná rovnováha v prírode a spoločnosti.

Všeobecne platí, že v systémoch každý dej, jav, prípadne proces prebieha v *štandardných podmienkach spôsobom, ktorý je možné s určitou pravdepodobnosťou predvídať a popísať, prípadne, ktorý je priamo plánovaný*. V uvedených prípadoch možno vo všetkých oblastiach života (v prírode i spoločnosti) hovoriť o bezpečnosti.

Podľa Šimáka je každý rovnovážny stav charakterizovaný radom parametrov, pričom podstatná zmena niektorého z nich môže zapríčiniť stratu stability rovnovážneho stavu. (Šimák, 2004)

1. POSUDZOVANIE BEZPEČNOSTI

Pri charakterizovaní pojmu bezpečnosť sa prejavujú niektoré jej osobitosti, relativita a rozdielnosť. Na posudzovanie bezpečnosti možno použiť charakteristiky podľa (Hofreiter, 2006):

1. Bezpečnosť ako pocit – *objektívna a subjektívna stránka bezpečnosti*.
2. Bezpečnosť definovaná ako stav – *relativita bezpečnosti*.
3. Bezpečnosť ako výsledok a proces – *užšie a širšie ponímanie bezpečnosti*.
4. Bezpečnosť ako potreba.
5. Bezpečnosť ako hodnota.
6. Bezpečnosť ako sociálna funkcia.
7. Bezpečnosť ako sociálny vzťah.

Bezpečnosť ako pocit – objektívna a subjektívna stránka bezpečnosti

Potreba istoty a bezpečnosti patrí medzi základné potreby, ktoré vytvárajú podmienky na spokojný život človeka a celej spoločnosti. Človek je súčasťou bezpečnosti v pozícii poznávajúceho a konajúceho subjektu. Definície pojmu bezpečnosť sa koncentrujú na jeho objektívne a subjektívne aspekty. Bezpečnosť má teda charakter subjektovo-objektívneho vzťahu, v rámci ktorého rozoznávame jeho *objektívnu aj subjektívnu stránku*. Okrem toho má bezpečnosť svoj *vnútorný a vonkajší rozmer* (Šimák, 2006).

Podľa Korzeniowského objektívny stav bez ohrozenia, ktorý je pociťovaný subjektívne, znamená, že bezpečnosť znamená objektívny alebo subjektívny stav. Objektívne charakteristiky stavu rozhodujú o účinkoch konania človeka. Spojka alebo v tomto prípade znamená, že bezpečnosť znamená *iba objektívny stav, alebo len subjektívny stav, alebo objektívny a subjektívny stav spolu* (Korzeniowski, 2013):

- *Objektívny* – existujúci nezávisle od akéhokoľvek vedomia, nezávislý od poznávajúceho subjektu. Existujúci nezávisle od vedomia, čo neznamená, že človek

neovplyvňuje túto existenciu. Práve naopak, správanie sa človeka mení objektívny stav, aj keď toto správanie je spôsobené subjektívnymi informáciami.

- *Subjektívny* – závisí od vnútorných vlastností poznávajúceho subjektu, a nie od vlastností skúmaného subjektu, podmienený zážitkami a názormi daného človeka (subjektu).

Z logickej analýzy vzťahu objektívny – subjektívny vyplývajú štyri možné situácie uvedené v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Objektívna a subjektívna stránka bezpečnosti

	Stav (situácia)	Charakteristika stavu (situácie)
1	<i>Stav bezpečnosti</i>	• <i>ohrozenie je objektívne, reálne</i> • ohrozený subjekt si to uvedomuje a dokáže znížiť riziko.
2	<i>Falošná bezpečnosť</i>	• <i>ohrozenie je objektívne, reálne</i> • ohrozený subjekt o tom nevie, nevedomuje si toto riziko.
3	<i>Stav ohrozenia</i>	• <i>ohrozenie je objektívne, reálne</i> • ohrozený subjekt si ho uvedomuje, ale nemá možnosť, alebo nevie ako znížiť riziko.
4	<i>Falošné ohrozenie</i>	• <i>objektívne ohrozenie neexistuje, ale</i> • subjekt má falošné povedomie, predstavu ohrozenia, ktoré sa v skutočnosti nevyskytuje, • následkom čoho reaguje tak, že zbytočne mŕňa energiu a zdroje (obsesia).

Existuje niekoľko rôznych možností, ako môže človek reagovať na existujúce a vnímané nebezpečenstvo:

1. odstrániť nebezpečenstvo (zdroj rizika),
2. vyhnúť sa nebezpečenstvu,
3. ignorovať nebezpečenstvo a prijať riziko,
4. rezignovať na svoju ochranu a podľahnúť nebezpečnosti.

Bezpečnosť má svoj vonkajší a vnútorný rozmer:

- a) *Vonkajšia bezpečnosť* je založená na úrovni a charaktere vonkajšieho rizika a na druhej strane na pôsobení rôznych ochranných prvkov spoločenského života (vojenských, politických, ekonomických atď.). Spočíva teda v pripravenosti a schopnosti subjektu pôsobiť voči iným objektom, ktoré ovplyvňujú jeho bezpečnosť zvonka a v kvalitách objektov schopných podieľať sa na zabezpečení bezpečnosti (danosti, vlastnosti a možnosti rôznych bezpečnostných systémov, či inštitúcií).
- b) *Vnútorná bezpečnosť* je založená na interpretácii vlastného stavu subjektu a schopnosti znižovať vnútorné riziká, ktoré ho môžu ohroziť. Spočíva teda v pripravenosti a schopnosti subjektu aktivizovať sa pre jeho zachovanie.

Bezpečnosť definovaná ako stav – relativita bezpečnosti

Stav (situácia) je prívlastkom, ktorý je možné popísať vzhľadom na to, že:

- vždy je časový úsek, v ktorom stav (situácia) začína a má svoj koniec, v skutočnosti každý stav je určený krajnými hodnotami začiatku a konca,
- každý subjekt (objekt) v danom časovom úseku má nejakú charakteristiku,
- medzi subjektmi (objektmi) vznikajú určité vzťahy,
- v stabilnom stave charakteristiky subjektov (objektov) majú stále hodnoty.

Bezpečnosť je *pojmom stupňujúci sa medzi absolútnou bezpečnosťou a totálnym nebezpečenstvom*, podobne ako pravda medzi absolútnou pravdou a absolútnou nepravdou. Keďže bezpečnosť je funkciou mnohých ohrození, tak môžeme dosiahnuť len jej určitú úroveň:

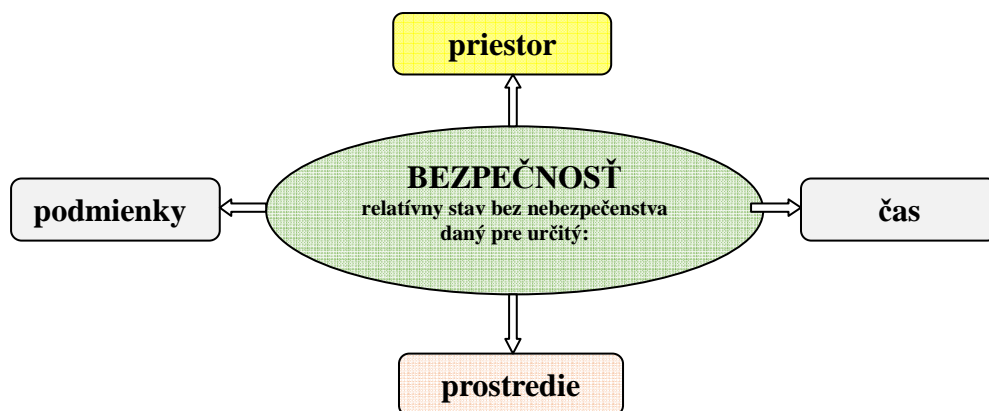
- keď prevažuje pravdepodobnosť zachovania existencie života a vývoja, hovoríme, že subjekt je (skôr) bezpečný,
- keď prevláda ohrozenie, hovoríme, že subjekt (objekt) je (skôr) ohrozený.

Samozrejme, že v dôsledku vlastného (alebo cudzieho) konania, zameraného na zmenu druhu a sily ohrozenia, môže subjekt zmeniť úroveň vlastnej bezpečnosti. Hodnota bezpečnosti teda nie je trvalou veličinou, ale sa mení, jednak v priestore, ale najmä v čase. Vplyvom vonkajších i vnútorných činiteľov, ktoré môžu mať najrôznejšiu povahu, má bezpečnosť kolísavú úroveň – buď sa bezpečnosť *zvyšuje*, buď *klesá*, alebo dočasne *zostáva bez zmien*.

Bezpečnosť definovaná ako stav znamená jej relativitu.

Relativita bezpečnosti znamená, že v *komplexných systémoch nie je možné riziká úplne vylúčiť*, bezpečnosť sa podľa obrázok 1 preto všeobecne môže chápať iba ako:

- relatívny stav bez nebezpečenstva,
- ktorý je daný len pre určitý priestor, čas a určité prostredie,
- alebo existuje za určitých podmienok.

Obrázok 1 Relativita bezpečnosti

Veľkosť ohrozenia závisí od mnohých faktorov a hodnotí sa podľa rozličných subjektívnych a kultúrnych hodnôt. V extrémnom prípade môžu všetky bezpečnostné opatrenia stroskotať pre javy, ktoré sa nedajú ovplyvniť alebo predvídať, napr. dopad meteoritu. Bezpečnosť preto neznamená, že riziká sú úplne vylúčené, ale len, že sú v dostatočnej miere nepravdepodobné.

Bezpečnosť ako výsledok a proces – užšie a širšie ponímanie bezpečnosti

V *užšom ponímaní* sa bezpečnosť chápe ako *funkčná sféra, oblasť činnosti, či ako bezpečnostná politika*. Toto užšie poňatie je dynamické, teda videné ako proces: Zahŕňa cyklus manažérstva bezpečnosti a vzťahuje sa k vedomej a riadenej činnosti konkrétnych subjektov a inštitúcií. Najvšeobecnejšie sa charakterizuje ako absencia, neprítomnosť nebezpečenstva alebo ohrozenia. Takto ponímaná bezpečnosť nemôže byť iná, než *relatívna*.

V širšom ponímaní sa bezpečnosť chápe ako *všeobecný atribút* (podstatná, základná charakteristická vlastnosť). Bezpečnosť ako atribút, s určitou mierou či hodnotou, môže byť pripísaná takmer čomukoľvek, napr.: *bezpečná vzdialenosť, bezpečný zdroj informácií, bezpečné dodávky surovín*. Takto chápaná bezpečnosť je synonymom pre stabilitu, poriadok, určitosť, spoľahlivosť, rovnovážny stav, existenciu subjektu bez hrozieb, stav a pocit istoty, zabezpečenosť, bezproblémový stav. Ide o proces, v ktorom ide o odvrátenie, oslabenie alebo elimináciu hrozieb vyplývajúcich z bezpečnostného prostredia – *realistický prístup k bezpečnosti*.

Hodnota (miera) bezpečnosti človeka, sociálnej skupiny, štátu (objektov) bude vždy *výsledkom interakcie vonkajších a vnútorných bezpečnostných rizík a ochranných (obranných) vlastností, schopností a možností subjektu (objektu) ako nositeľa bezpečnosti*.

Vo vzťahu k akémukoľvek subjektu možno pojem bezpečnosť vymedziť ako „stav, keď sú na najnižšiu možnú mieru eliminované hrozby pre objekt (s jeho záujmami)“. Platí pri tom, že objekt je na elimináciu súčasných i potenciálnych hrozieb efektívne vybavený a je ochotný pri utváraní vlastnej bezpečnosti spolupracovať.

Bezpečnosť ako potreba

Bezpečnosť ako potreba znamená:

- pocit nedostatku niečoho, čo je nevyhnutné pre život a rozvoj jedinca vzhľadom na biologické, spoločenské a kultúrne zretele,
- špecifický stav organizmu spôsobený nedostatkom niečoho, čo je preňho dôležité, niekedy aj bezpodmienečné pre jeho existenciu, rozvoj a normálne fungovanie,
- je významným motivujúcim, mobilizujúcim faktorom, ktorý sa významne prejaví najmä v mimoriadnych a krízových situáciách, v čase ohrozenia bezpečnosti človeka a iných sociálnych subjektov.

Bezpečnosť ako hodnota

Bezpečnosť má podstatný význam ako pre fungovanie štátu, tak aj pre existenciu človeka ako individua. Bezpečnosť nadobúda formu vnútornej hodnoty a realizuje sa v individuálnom i spoločenskom vedomí. Charakteristické je, že táto hodnota má univerzálny charakter a je vo svojej podstate uznávaná všetkými ľuďmi, nezávisle od ich rasy, národnosti, pohlavia, veku či sociálneho statusu. Hodnota bezpečnosti sa však mení tak, ako sa mení situácia. Maslow uvádza, že najvyššiu hodnotu má vždy tá potreba, ktorej deficit pociťuje človek najviac. Pritom platia zásady:

- v dobe mieru, v blahobyte, počas pokoja a dostatku hodnota bezpečnosti klesá,
- keď sa objavia sociálne nepokoje, bieda, vojny, teroristické útoky, narastá kriminalita, hodnota a potreba bezpečnosti prudko narastá (ochota vynaložiť väčšie náklady na bezpečnosť, dokonca pristúpiť na obmedzenie niektorých ľudských práv).

Bezpečnosť ako sociálna funkcia a sociálny vzťah

Bezpečnosť ako sociálna funkcia – z hľadiska funkčného prístupu zaistenie bezpečnosti predstavuje súhrn politických, hospodárskych, vojenských, sociálnych a iných opatrení a nástrojov:

- na zaručenie a ochranu národného záujmu pred vnútornými a vonkajšími rizikami a ohrozeniami,
- na zaručenie stáleho progresívneho rozvoja života občana, sociálnych skupín a štátu,
- na ochranu života, slobody a majetku občana a štátu,
- na ochranu životného prostredia.

Bezpečnosť ako sociálny vzťah – je charakterizovaný vzájomnou dôverou, vzťahmi bez agresívnych a nepriateľských aktivít. Aby sa upevnili vzťahy bezpečnosti, aby bola garantovaná ich stabilita a neporušiteľnosť, boli medzi ľuďmi, národmi a štátmi prijaté *normy a princípy bezpečnosti* vo vzájomných vzťahoch, ktoré existujú vo forme zákonov, spoločenských noriem, bilaterálnych a multilaterálnych zmlúv. Na zaistenie bezpečnosti vznikli také inštitúcie ako armáda, polícia, rôzne druhy bezpečnostných a záchranných služieb.

Ďalšie vlastnosti bezpečnosti

Bezpečnosť sa vyznačuje aj inými vlastnosťami:

- bezpečnosť je celistvým stavom subjektu (objektu), má nedeliteľný charakter, ktorý súvisí vždy s jeho systémovými väzbami,
- bezpečnosť obvykle nie je v priestore rozložená rovnomerne, ale rôzne prvky systému (podsystemy) môžu mať rôzny stav bezpečnosti, systém je potom natoľko bezpečný, natoľko je bezpečný jeho najmenej bezpečný podsystem,
- veľkosť ohrozenia chránených záujmov subjektu (objektu) vyjadruje úroveň bezpečnosti, ktorá je aj v usporiadanom systéme závislá od všetkých prvkov systému,
- požadovaná úroveň bezpečnosti je výrazom individuálne nastavenej hodnoty veľkosti akceptovateľného rizika.

Bezpečnosť ako vzťah

V bežnej i odbornej praxi sa výraz *bezpečnosť* používa vo vzťahu k určitej *oblasti, chránenému subjektu alebo rizikám*, ktoré im hrozia.

Tabuľka 2 Možný obsah a štruktúra pojmu bezpečnosť (zdroj: Reitšpís, 2004)

AKÁ?	KOHO? ČOHO?	PRED AKÝMI RIZIKAMI?
• vnútorná • politická • vojenská • technologická • ekonomická • surovinová • ekologická • biologická • informačná • genetická	• planéty, kontinentu, regiónu • štátu • sociálnej skupiny • občana • objektu • organizácie, podniku • mesta (obce) • systému • procesu	• sociálnej povahy • prírodnej povahy • technologickej povahy

ZÁVER

Bezpečnosť treba chápať ako trvalý, cyklický a nepretržitý proces reagovania na riziká vyplývajúce z okolia (z bezpečnostného prostredia) objektu (subjektu) alebo z objektu (subjektu) samého. Je to proces, umožňujúci nepretržite realizovať opatrenia na zaistenie

ochrany osôb, majetku a životného prostredia, a to vždy v ľubovoľných podmienkach a situáciách.

Platí, že subjekt (objekt) bude tým bezpečnejší, čím budú vyššie jeho schopnosti *včas identifikovať bezpečnostné riziká* a možnosti trvalo *ochraňovať svoje aktíva* (životné záujmy) pred neustále sa meniacimi (vyvíjajúcimi sa) bezpečnostnými rizikami najrôznejšej povahy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BELAN, L. [2015]: *Bezpečnostný manažment. Bezpečnosť a manažérstvo rizika*. 1. časť. Žilina: Žilinská univerzita. Fakulta bezpečnostného inžinierstva. ISBN-978-80-554-1138-5.
- HOFREITER, L. [2006]: *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl. ISBN 80-8040-310-4.
- HOFREITER, L. [2006]: *Perspektívy bezpečnostného manažmentu v globálnom prostredí*. In: Security Revue 8. decembra 2006, Žilina: ŽU, FŠI.
- KORZENIOWSKI, L. F. [2013]: *Teoretické a metodologické aspekty výskumu bezpečnosti*. In: Politické vedy. Roč. 16, č. 3. ISSN 1335 – 2741. Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, UMB Banská Bystrica.
- MASLOW, A. H [1943]: *A Theory of Human Motivation*, Psychological Review, 50.
- REITŠPÍS, J. – MESÁROŠ, M. – BARTLOVÁ, I. – ČAHOJOVÁ, E. – HOFREITER, L. – SELINGER, P. [2004]: *Manažérstvo bezpečnostných rizík*. Žilina: EDIS – vydavateľstvo ŽU. ISBN-80-8070-328-0.
- ŠIMÁK, L. [2004]: *Krízový manažment vo verejnej správe*. Žilina: EDIS – vydavateľstvo ŽU. ISBN 80-88829-13-5.
- ŠIMÁK, L. [2006]: *Manažment rizík*. Žilina: EDIS – vydavateľstvo ŽU.

Ing. Lubomír BELAN, PhD.

Katedra manažmentu, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika,

Liptovský Mikuláš

lubomir.belan@aos.sk

KRAJINY POSTSOVIETSKEJ STREDNEJ ÁZIE A FAKTOR MOŽNEJ REVÍZIE HRANÍC V NADCHÁDZAJÚCOM STOROČÍ

POST-SOVIET COUNTRIES OF CENTRAL ASIA AND A FACTOR OF POTENTIAL BORDERS REVISION IN 21ST CENTURY

Lubomír ČECH

ABSTRACT

In the area of international relations, we can find several examples of historical residues to significantly influence the current status. In connection with dynamically acting internal and external factors of today, there are situations arising, solution of which is not simple. This is a case of borders settlement in Post-Soviet Central Asian countries too. The significance of the region grows as well as the need to stabilize its functioning. This is especially valid in situation, when western neighbor is unstable Middle East and eastern neighbor the unpredictable Afghanistan. The article is dedicated to analysis of factors of potential borders revision of Central Asian republics of former USSR on a long-term basis.

Keywords: Post-Soviet Central Asia, New "Big Game", Scenarios of Development, Revision of Borders

ÚVOD

Postsovietska Stredná Ázia je oblasťou, ktorá stále zostáva v centre pozornosti svetovej politiky. Jej význam začal výrazne narastať po teroristických útokoch v New Yorku v septembri 2001, keď sa ukázalo, že rozpadajúci sa susedný Afganistan môže vážne ohroziť bezpečnosť celej oblasti. Okrem toho sa o región Strednej Ázie začali viac zaujímať aj ostatní aktéri medzinárodnej politiky (Čína, Rusko, USA, krajiny Európskej únie, India, Pakistan). V tejto súvislosti sa hovorí o možných zmenách hraníc stredoázijských štátov v dôsledku vplyvu a záujmu vonkajších aktérov medzinárodnej scény. Tento moment má však aj akýsi vnútorný regionálny rozmer, ktorý rozhodne nie je zanedbateľný. V ostatnom čase púta pozornosť Uzbekistan, ktorý po smrti prezidenta čakajú zmeny v najvyššom vedení krajiny a ktorého ďalšie smerovanie môže mať vplyv na celú postsovietsku Strednú Áziu.

1. ZMENY VYROVNÁVANIA VNÚTORNÝCH SÍL

Oblasť Strednej Ázie sa stále nachádza v etape tranzície, ktorá je silno poznamenaná významnými transformačnými procesmi. Už má síce systém medzinárodných inštitúcií a organizácií, ale ten funguje veľmi kontroverzne. Môžeme povedať, že postsovietske stredoázijské republiky už majú svoju vlastnú identitu, ale veľmi protirečivú. To má vplyv na vysokú mieru neurčitosti v oblasti zahraničnopolitickej orientácii štátov. Prejavuje sa to v konkurenčnom pôsobení integračných projektov, v rozporoch medzi regionálnymi inštitúciami a v chýbajúcej účinnej spolupráci medzi medzinárodnými organizáciami. Medzi spomenutými štátmi zohráva osobitnú úlohu Kazachstan, ktorý sa snaží získať pozíciu stredoázijského lídra a udržiavať rovnováhu medzi hlavnými hráčmi v oblasti s Ruskom, Čínou, USA a ostatnými. Tu však musíme upozorniť na skutočnosť, že Kazachstan je viac zameraný na

vlastnú viacvektorovú politiku, než na rozvoj vzájomných vzťahov štátov postsovietskej Strednej Ázie s ostatnými krajinami¹.

Zatiaľ vytvorené stredoázijské regionálne organizácie, zastupujúce záujmy iných aktérov nachádzajúcich sa mimo región, a rôzne vektory integrácie, ako keby rozptyľovali potrebu jednoty síl v regióne do rôznych smerov. Vzájomné vzťahy medzi existujúcimi organizáciami, zastupujúcimi záujmy akceptovateľných zahraničných síl, ako je Organizácia dohody o kolektívnej bezpečnosti (ODKB) a Šanghajska organizácia spolupráce (ŠOS) sú nepostačujúce. To značne komplikuje vytvorenie efektívnych regionálnych inštitúcií.

Mimoriadne rozporuplné sú aj pozície vládnucich elít stredoázijských krajín. Mnohé z nich sú v záujme získania vonkajšej pomoci ochotné podieľať sa na akýchkoľvek, dokonca aj zjavne protichodných integračných projektoch. Tento aspekt sa v modeloch vnútorného vývoja najviac prejavil v Kirgizsku (orientácia na trhovú ekonomiku a demokraciu) a v Turkménsku (štátom riadená ekonomika a autoritárstvo).

Okrem toho, tvorbu identity stredoázijských republík ovplyvňuje osobitný charakter jeho vývoja, úzko prepojený so špecifikami dominantnej kultúry, napríklad mierou vplyvu islamu, ktorý je pomerne vysoký v Uzbekistane a Tadžikistane, menší v Turkménsku, s najmenším vplyvom v Kazachstane a Kirgizsku. Dôležitým ukazovateľom je tiež rôzny stupeň pozostatkov vplyvu "rusifikácie a sovietskej modernizácie", pričom tento faktor má najväčšiu váhu v Kazachstane a Kirgizsku, a najmenšiu v Turkménsku a v Tadžikistane².

To všetko spôsobuje, že spoločná regionálna identita Strednej Ázie vykazuje črty mimoriadnej protirečivosti, nestabilnosti a dokonca (vzhľadom na rozpory rôznych vonkajších a vnútorných síl) nesie aj určitý potenciál konfliktu. Prekonanie tohto stavu je možné iba za predpokladu vôle zainteresovaných krajín, čo si budú skôr či neskôr musieť priznať aj vodcovia krajín stredoázijského regiónu.

Ekonomické problémy tvorí podstatu všetkých problémov. Na konci 90. rokov minulého storočia sa ekonomika stredoázijských republík dostala do krízového stavu, ktorý trval 5 rokov v Kazachstane, Kirgizsku a Uzbekistane, 6 rokov v Turkménsku a 8 rokov v Tadžikistane. Ešte väčšie ťažkosti vznikli po nástupe finančnej krízy po roku 2008. Prejavili sa najmä ťažkosti s realizáciou vyťaženej ropy a zemného plynu, čiže komoditami tvoriacimi základ rozpočtovej a exportnej politiky krajín. Kvôli poklesu dopytu na svetových trhoch sa znížili exportné príležitosti aj u ďalších tradičných vývozných komodít – farebných kovov a bavlny. Jediná tovarová položka, pri ktorej ceny neklesali, ale naopak rástli, bolo zlato.

Zo sociálno-ekonomického hľadiska stredoázijské republiky ťažko postihol prudký pokles záujmu o zahraničnú pracovnú silu v susedných krajinách (najmä v Rusku). Významne sa tak znížil príjem peňažných prostriedkov - remitencií, zhoršili sa životné podmienky množstva rodín a v štátnych rozpočtoch chýbali značné sumy. Kvôli kríze sa zastavila, alebo úplne zlyhala realizácia viacerých rozvojových programov.

Proces posilnenia nezávislosti štátov Strednej Ázie je sťažený nielen relatívnou slabosťou ukazovateľov trhových vzťahov a nie príliš priaznivými sociálno-ekonomickými podmienkami, ale aj nevyhnutnou potrebou chrániť ústavný poriadok. Hospodárske ťažkosti a sociálne problémy boli dôležitými faktormi zhoršenia problému, ktorý sa Strednej Ázii nevyhol – problému radikálneho islamu³. Vznik a fungovanie hnutia "Taliban" v Afganistane, pre-

---

¹ NAZARBAJEV, N.A. Cesta Kazachstanu.

² DANKOV, A. Sovremennaja central'naja Azija: social'nyje trendy i politika.

³ RACHMOTOV, I. Vnešnje faktory razvitija i radikalizacii islama v regione Central'noj Azii.

nesenie jeho pôsobenia až na hranice stredoázijských republík, dalo nádej extrémistickým hnutiam usilujúcim o zvrhnutie súčasných vládnych režimov v Strednej Ázii⁴.

Situáciu národnej bezpečnosti štátov ovplyvňovali taktiež stále nevyriešené otázky vymedzenia hraníc. Do Ferganskej kotliny⁵ sa vracia obrovské množstvo migrantov pod vplyvom krízy v Rusku a Kazachstane. Títo ľudia rozširujú už aj tak obrovskú armádu nezamestnaných. Preto akékoľvek rizikové akcie v pohraničnej oblasti, najmä s použitím zbraní, môžu mať vplyv na celú Strednú Áziu.

2. „NOVÁ VEĽKÁ HRA“ O BUDÚCE HRANICE STREDNEJ ÁZIE?

Akékoľvek úvahy o budúcich hraniciach stredoázijského regiónu sú komplikované faktom, že v minulosti neboli jasne vymedzené. Z pohľadu klasickej geografie 19. storočia je Stredná Ázia označovaná ako oblasť, rozkladajúca sa od Číny a Indie po Blízky Východ. V bývalom Sovietskom zväze (ďalej len ZSSR) sa viac používal výraz „Centralnaja Azia“, vzťahujúci sa najmä k oblasti okolo Mongolska. Termín „Srednaja Azia“ bol používaný pre bývalé republiky ZSSR - Turkménsko, Tadžikistan, Uzbekistan a Kirgizsko. Nezahrňal Kazachstan, v niektorých materiáloch nanajvýš jeho južné časti (Šymketskú oblasť). V súčasnom chápaní medzinárodných vzťahov (po rozpade ZSSR) je termín Stredná Ázia endonymom, spájajúcim pomenovanie pre päť postsovietskych republík - Turkménsko, Tadžikistan, Uzbekistan, Kirgizsko a Kazachstan. Existujú samozrejme aj iné vymedzenia, napr. niektorí anglo-saskí autori používajú termín „Veľká Stredná Ázia“, zahŕňajúci Afganistan a časť Pakistanu. Existuje množstvo iných kultúrno - historicky, geoeconomicky a geopoliticky podmienených pomenovaní regiónu. Ich vzájomná protirečivosť tak vyjadruje symbolický a ideologický rozmer "novej Veľkej hry", ktorej začiatok je spájaný s koncom bipolárne sveta a ide v nej opätovne o získanie vplyvu v oblasti⁶.

Určujúci vplyv na možnú zmenu hraníc štátov stredoázijského regiónu v perspektíve 100 rokov budú mať dva faktory: vonkajší (úloha svetovej politiky, predovšetkým veľkých mocností) a vnútorný (štrukturálne zmeny v samotných krajinách Strednej Ázie).

Z pohľadu vonkajšieho vplyvu bude určujúci geopolitický faktor, ktorý v prípade krajín regiónu bude uplatňovaný veľkými hráčmi svetovej politiky ako sú Čína, Rusko, USA, Európska únia, India a i.). Tento faktor nemusí mať (napriek tomu, že bude spájaný s určitou formou súperenia v rámci „novej Veľkej hry“) konfrontačný charakter. Môže ísť aj o určitú formu spolupráce pri riešení dôležitých regionálnych problémov, ako sú terorizmus, medzinárodný obchod s drogami, alebo problém zlyhávajúcich štátov. Záujem o región bude takisto smerovať k jeho energetickému a surovinovému bohatstvu a potenciálnym možnostiam nových transportných a obchodných ciest Eurázie v smere Východ – Západ a Sever – Juh⁷.

Za predpokladu angažovania sa vonkajších aktérov môžeme očakávať niekoľko variant. Pokiaľ budú títo aktéri spolupracovať, súčasné hranice môžu zostať nezmenené. Posilnenie veľmocenskej rivality, ktoré bude sprevádzané rovnováhou síl, napríklad medzi Čínou (alebo blokom Číny a Ruska) a Západom, tiež nepovedie k zmene hraníc, pokiaľ vedenie stredoázijských krajín v rámci už tradičnej multivektorovej politiky bude úspešne balansovať medzi pólmi sily. Geopolitické postavenie Strednej Ázie a potreba zahraničnej pomoci štátov regiónu však smerujú skôr k tomu, že mocnosti budú tento moment využívať pre aktívne zasahovanie.

⁴ ČECH, E. 2014. Unstable Afghanistan and Central Asian Republics after 2014.

⁵ JUZA, P. Stredná Ázia a európska bezpečnosť – problém Ferganskej kotliny.

⁶ KAZANCEV, A.A. „Boľšaja Igra“ s neizvestnými pravidlami: Mirovaja politika i Centralnaja Azija.

⁷ DANKOV, A. Budušeje Strednej Azii: meždu Boľšoj igroj i zabveniem.

Nachádzajúc sa v samom "srdci" kontinentu, je Stredná Ázia akosi "bránou" pre rad strategicky dôležitých regiónov Eurázie. Na východe sa nachádza Čína a krajiny ázijsko-tichomorskej oblasti, na juhu - Afganistan, Irán, Blízky východ, na západe – prikaspijský a kaukazský región, Turecko a na severe - Ruská federácia a Európa. Akékoľvek udalosti odohrávajúce sa v krajinách Strednej Ázie sú významné, a to nielen na regionálnej úrovni, ale môžu zmeniť geopolitickú rovnováhu síl na celom euroázijskom kontinente ako uznávanej osy svetového vývoja. Nie náhodou Zbygniew Brzezinski označil oblasť, ktorá zahŕňa krajiny Strednej Ázie, Kaukazu a Afganistanu ako "euroázijský Balkán" a priznal silný vplyv situácie v Strednej Ázii nielen na celý postsovietsky priestor, ale aj na Čínu, Turecko a Irán⁸.

V súčasnosti sa v sledovanom priestore stretávajú rôzne strategické, politické, ekonomické, kultúrne a civilizačné záujmy Ruska, Spojených štátov, Číny, Turecka, Iránu, Pakistanu, Indie a krajín EÚ. Do regiónu vstupujú noví hráči, ktorí nemajú čisto filantropické zámer. Ide im o celkovú a spoľahlivú kontrolu "euroázijského Balkánu". Ďalšie posilňovanie strategickú konkurencie, ktorej elementy sa v stredoázijskom regióne dnes prejavujú, dáva vzniknúť novým protikladom – už nie na geopolitickom, ale ekonomickom základe. V posledných rokoch sa stále viac a viac z pohľadu zainteresovaných hráčov prejavuje rozpornosť nasledujúcich problémov

- Stabilita a bezpečnosť v Strednej Ázii;
- Integrácia a konfrontačný potenciál regiónu;
- Možnosť nezávislého výberu krajín v regióne z hľadiska ich budúcnosti;
- Aktivity zahraničných partnerov.

Niet pochýb o tom, že všetkých zainteresovaných aktérov by bolo najlepšie zaistiť stabilný a predvídateľný vývoj v Strednej Ázii. Nemajú však na to mechanizmy a pri ich hľadaní dochádza medzi nimi k zvýšenému napätiu a v istom zmysle k chaotizácii vzájomných vzťahov v regióne. Toto je najzreteľnejšie na príklade spolupráce a súperenia externých hráčov. Vzniká tak situácia, keď v snahe pomôcť Strednej Ázii sa vnáša zvonka celý rad nových rizikových faktorov⁹.

Do povedomia verejnosti sa vnáša dojem, že základný konflikt v oblasti sa vyvíja medzi USA a Ruskom. Skutočnosť môžeme skôr hodnotiť ako pragmatizmus zo strany oboch štátov, ktorý v tomto prípade sleduje určité geopolitické vybalansovanie síl na celom eurázijskom kontinente. Preto sa javí pre Spojené štáty i RF v Strednej Ázii ako najväčší súper Čína. Rusko v tomto hrá na taktickú strunu a využíva daný stav ako prostriedok zadržovania Číny, ale nemôže a nechce ju reflektovať výslovne ako protivníka.

3. ZÁKLADNÉ MOŽNÉ SCENÁRE BUDÚCEHO VÝVOJA

Prvý scenár, pri naplnení celého radu faktorov predpokladá, že **kontrolu nad Strednou Áziou prevezme Čína**. K spomínaným faktorom, ktoré túto situáciu predpokladajú patrí úplný odchod Spojených štátov z Afganistanu a Strednej Ázie do roku 2020, pokračovanie ekonomickej krízy v Európe a ekonomicko – demografickej stagnácie v Rusku, ktorá by spôsobila zabrzdenie procesov eurázijskej integrácie. K tomuto prechodu pod kontrolu Číny by zrejme dochádzalo postupne. Najskôr s pomocou ekonomických nástrojov a nenápadného (takmer diskrétno) politického vplyvu. Neskôr by pribudla „mäkká sila“ v podobe šírenia jazyka a kultúry prostredníctvom vybraných častí spoločnosti. Čína bude hľadať spoločnú reč

⁸ BRZEZINSKI, Z. Velká šachovnice.

⁹ DANKOV, A. Sovremennaja Central'naja Azija: social'nyje trendy i politika.

so sekulárnymi elitami regiónu a s pomocou svojho strategického spojenca Pakistanom aj s islamskými extrémistami – nasmerujúc ich energiu voči západnému vplyvu. Istú úlohu v tomto môže zohrať aj priaznivo sa rozvíjajúca eurázijská spolupráca, ktorej štruktúry a zmluvný základ sú od roku 2015 realitou. Viacerí autori prikladajú tomuto „spoločnému trhu“ Šanghajskej organizácie spolupráce (ŠOS) veľký význam. Zahŕňa Strednú Áziu i ázijskú časť Ruska, spojuje viacerých pridružených štátov na bývalom postsovietskom priestore v európskej časti Ruska. V horizonte 60 - 100 rokov by malo nasledovať „rozšírenie Číny“. V tejto súvislosti pripomeňme, že historicky sa hranica čínskej ríše Tchang¹⁰ nachádzala výrazne západnejšie v porovnaní so súčasnými. Kirgizsko vtedy bolo jednou z čínskych provincií. Okrem toho existujúce súčasné hranice štátov Strednej Ázie s Čínou sú odlišné od tých sovietskych. Postupne sa rozvíjajúci proces spolupráce v rámci ŠOS umožnil Číne v svoj prospech delimitovať hranice. To rozhodne ešte pred pár rokmi nebolo v rámci „novej Veľkej hry“ ani len predstaviteľné.

O *druhom scenári* by sme mohli hovoriť za situácie, že Rusko bude rýchlo schopné sformovať pre susedov efektívny a príťažlivý model sociálnoekonomického rozvoja. V tom prípade hovoríme o možnosti „*reintegrácii postsovietskeho priestoru*“ (napr. na základe eurázijskej ekonomickej integrácie). Hypoteticky by tento model mohol viesť k odstráneniu hraníc a akejsi renesancii situácie pred rozpadom ZSSR.

V súvislosti s posudzovaním možnej zmeny súčasných stredoázijských hraníc spomeňme ešte jeden variant, ktorý bol predmetom diskusií v 90. rokoch minulého storočia. Jeho podstata spočívala na myšlienke stredoázijskej integrácie podľa vzoru európskej. Bohužiaľ všetky pokusy (napr. vytvorenie regionálnych štruktúr ako stredoázijské hospodárske spoločenstvo, alebo Organizáciu stredoázijskej spolupráce) zamerané na vnútroregionálnu spoluprácu stroskotali.

Niektoré problémy vo vzťahoch medzi štátmi regiónu (najmä otázky hospodárenia s vodou, energetické a ekologické otázky) boli a sú v strednodobom horizonte len ťažko riešiteľné. Situácia sa v tomto zmysle skôr zhoršuje. Teoreticky možnosť spolupráce nie je možné vylúčiť. Predpokladom bude vyriešenie kľúčovej otázky vodných zdrojov regiónu, ktorá je určujúcim prvkom akejkoľvek ďalšej integrácie v štruktúre podobnej Európskej únii. Odborníci odhadujú čas potrebný na tieto zmeny asi na 100 rokov¹¹.

Tretí scenár, ktorý zodpovedá americkým záujmom a počíta s „veľkou Strednou Áziou“, zahŕňa do svojho modelu Afganistan, Pakistan a „polepšený“ Irán. Tzv. „*stredoázijská integrácia*“ môže mať aj minimálny variant, predpokladajúci vytvorenie ekonomického spojenectva medzi Kazachstanom a Kirgizskom alebo cestou vytvorenia vojensko – politického bloku na čele Uzbekistanom. Jeho snahy o regionálne líderstvo sú známe.

„Nová Veľká hra“ môže priniesť aj *štvrtý scenár*, kde bude zohrávať primárnu úlohu moslimský „*Chalífát*“. Dopomôcť k tomuto vývoju môže nepriaznivá situácia v Afganistane a celkový nárast islamského extrémizmu v dôsledku narastajúcich sociálno – ekonomických a demografických problémov, v kombinácii s medziklanovými konfliktmi v politike. Tento vývoj nemusí nutne zasiahnuť celú Strednú Áziu, ale iba jej časť. Napr. Ferganská kotlina už dnes spĺňa takmer všetky podmienky pre naplnenie tohto scenára¹².

---

¹⁰ Ríša Tchang – čínsky štát existujúci v rokoch 618 – 907. Vznikol po vzbure generála Li Jüana proti ríši Suej. V priebehu niekoľkých rokov zjednotila Čínu, ktorá bola rozvrátená občianskou vojnou a pretrvala takmer tri storočia (s krátkym prerušením v rokoch 690-705, kedy cisárovná Wu vyhlásila dynastiu Čou) a v poslednej tretine 9. storočia sa rozpadla v dôsledku súperenia jej generálov (pozn. autora).

¹¹ KAZANCEV, A. Central'naja Azija čerez 100 let: posle „Bolšoj transformaciji“.

¹² ČECH, E. Vybrané aspekty vzájomných vzťahov Afganistanu a stredoázijských republík po roku 2014.

Teoreticky nemôžeme vylúčiť ani *piaty scenár „rozpadu“*, ktorý predpovedá čiastočný, alebo úplný rozpad. V najhoršom prípade môžeme uvažovať o situácii, že južná časť stredoázijského regiónu bude kopírovať stávajúci afganský scenár. Tento scenár odkazuje na historické skúsenosti z 90. rokov 20. storočia, kedy sa veľa hovorilo o rozpade štátnosti v Strednej Ázii. Najviac mal k rozpadu nasmerované Tadžikistan v dôsledku občianskej vojny v rokoch 1992 až 1997. Stále nepokojný Horný Badachšan¹³ len podporuje tieto tvrdenia.

4. SLABOSŤ ŠTÁTOV REGIÓNU A BUDÚCE HRANICE

Dlhodobé predpovede vývoja Strednej Ázie charakterizuje dynamická interakcia dvoch vnútorných faktorov - súčasných národných identít, na jednej strane, a ich vnútorných rozporov kvôli subetnickým a subregionálnym faktorom, na strane druhej.

Štáty regiónu, ktoré vznikli po rozpade ZSSR v roku 1991, boli postavené pred riešenie netradičných problémov (terorizmus, náboženský extrémizmus, obchod s drogami). Niektoré z nich (najmä Kirgizsko a Tadžikistan) majú problémy, ktoré sú veľmi blízke charakteristike „zlyhávajúci štát“. Významným faktorom tejto nestability je susedný Afganistan. Spomínané problémy môžu v určitej časovej perspektíve dospieť ku zmene hraníc regiónu.

Súčasná hranice v Strednej Ázii sú výsledkom sformovania nových nezávislých štátov. Bola však pri tom bohužiaľ zachovaná vzájomne si odporujúca etnická a subetnická štruktúra. Je známe, že hranice existujúcich štátov a ich identít boli do značnej miery umelo vytvorené bolševikmi počas národno - územného vymedzenia v rokoch 1920 - 1930. Neboli pri tom rešpektované stáročiami vytvárané kmeňové (v prípade Kazachov¹⁴ a Turkménov) a regionálne (u Kirgizov, Uzbekov a Tadžikov¹⁵) tradície a pôvodné administratívno - politické rozdelenie (Bucharický, Chivský a Kokandský chanát). Nerešpektovali sa ani jazykové hranice (napr. u tadžikojazyčných Uzbekov Samarkandu a uzbekojazyčných obyvateľov Tadžikistanu). Rovnako boli ignorované prirodzené hranice oáz (Ferganská kotlina, ako bývalá súčasť Kokandského chanátu, dolina na nižnom toku Amudarji, ktorá bola súčasťou Chivského chanátu). Tieto skutočnosti vyvolali vážne klanovo - kmeňové a klanovo - regionálne rozpory v novovytvorených sovietskych republikách. Málokto aj dnes pochybuje o tom, že sa rokmi vytvárané napätie a rezidua minulosti podarí v krátkom čase prekonať. Môžeme sa pozrieť na porovnateľné skúsenosti súčasnej Afriky, kde podobné problémy umelo vytvorených hraníc a s tým spojené napätie vo vnútri štátov majú tendenciu sa skôr zhoršovať.

Faktom zostáva, že osamostatnenie postsovietskych republík po roku 1991 prienieslo budovanie nových národných identít. Tieto procesy neprebiehali vo všetkých republikách s rovnakou intenzitou. Ale je veľmi nepravdepodobné, že by jednotlivé republiky v blízkej budúcnosti akceptovali akýkoľvek pokus o vytvorenie nadnárodnej štruktúry (či už na náboženskom, alebo svetskom základe). Takýto pokus by bol odmietnutý väčšinou obyvateľov postsovietskej Strednej Ázie. Napriek tomu vývoj Strednej Ázie na dlhé roky dopredu bude determinovaný vzájomným pôsobením dvoch vnútorných faktorov. Súčasného trendu vytvárania národnej identity na jednej strane a rozpormi etnického charakteru na strane druhej.

Hlboký geopolitický rozkol medzi Severom a Juhom je stále predmetom kontroverzie

---

¹³ Autonómna oblasť rozkladajúca sa na viac ako 40 percentách územia Tadžikistanu, obývaná len tromi percentami populácie. Väčšina z 250 tisíc obyvateľov oblasti sú ismailiti - prívrženci šiitského islamu, zatiaľ čo väčšinu obyvateľov v ostatných častiach Tadžikistanu tvoria sunnitskí moslimovia (pozn. autora).

¹⁴ Napr. tradícia tzv. „žuzov“ – historicky vytvorená forma spájajúce rody kmeňového spoločenstva Kazachov (pozn. autora).

¹⁵ Perzsky hovoriace etnikum žijúce najmä na území Tadžikistanu, Afganistanu a Uzbekistanu. Menšie skupiny žijú v Iráne, Kazachstane, Kirgizsku, Rusku, Turkménsku a na Ukrajine. Celkový počet tejto populácie sa odhaduje na 20 miliónov. Do 20. storočia sa pre Tadžikov používalo pomenovanie Sartovia (pozn. autora).

v Kirgizku (kontrola vlády v Biškeku nad juhom krajiny a predovšetkým mesta Oš teraz je skôr symbolická). Uzbekistan, Turkménsko a Kazachstan sú všeobecne považované za stabilné štáty. Avšak islamský extrémizmus vo Ferganskej kotline, medziklanové napätie v celej krajine a územné nároky Tadžikistanu na tadžikojazyčný Samarkand (samarkandský klan bol v Uzbekistane vládnucim klanom, na čele ktorého bol prezident Islam Karimov), vedú odborníkov k záveru, že aj Uzbekistan môže byť konfrontovaný problémom vlastnej stabilizácie.

V relatívne bezproblémovom Turkménsku sa objavili informácie o hrozbe odtrhnutia časti územia obývaného kmeňom Jomudov. Táto časť územia je mimoriadne bohatá na fosilné palivá.

Kazachstan, ktorý na regionálne pomery v súčasnosti vykazuje veľmi vysoký stupeň stability, bol ešte v 90. rokoch v ruskom politickom diskurze často považovaný za nestabilný štát s možnosťou odtrhnutia časti územia. Základom pre takéto predpovede bola skutočnosť, že v severnej časti krajiny dominovalo rusky hovoriace obyvateľstvo, ktorého časť (najmä Kozáci) mala separatistické nálady.

Silné posilňovanie pozícií Číny v Strednej Ázii, čiže postupné preberanie jej vplyvu v oblasti, je viac ako pravdepodobné. Oproti iným silným vonkajším hráčom, ktorí majú svoje záujmy v regióne, má Čína čo ponúknuť. V tomto smere bude zaujímavé sledovať, ako sa bude vyvíjať súperenie o Strednú Áziu medzi Ruskom (jeho prístupom k Strednej Ázii ako „blízkemu zahraničiu“) a Čínou. Scenár prevzatia vplyvu Číny v Strednej Ázii je v súčasnej dobe veľmi diskutovaný a najpravdepodobnejší. Zatiaľ ani Rusko, ani Čína nechcú urobiť krok, ktorý by dával dôvod na zmenu súčasného status quo v pozícii mocností v Strednej Ázii¹⁶.

Ako už bolo uvedené, existujúce príčiny revízie hraníc v Strednej Ázii v 21. storočí budú determinované viacerými aspektami vnútroregionálneho charakteru. Tie v žiadnom prípade nie sú komplementárne s európskym chápaním hraníc a štátnosti.

Prvý problém bude kultúrnej povahy. Štáty Strednej Ázie sa v tomto zmysle vyznačujú slabosťou, ktorá vyplýva z toho, že v regióne neexistujú národy v súčasnom chápaní významu slova „národ“. Slabá úroveň národnej identity vyplýva z historického kontextu života tamajších obyvateľov, ktorý bol skôr kočovnícky a založený na kmeňovom usporiadaní. Ďalším faktorom nízkej úrovne národnej identity sú aj jazykové problémy. Výsledkom je, že v oblasti sú veľmi časté vážne medziklanové konflikty, ktoré úzko súvisia s problematikou integrácie národnostných menšín. Vytvára to trvalú hrozbu pre stabilitu a integritu stredoázijských štátov.

Druhý problém je ekonomického charakteru. Hospodársky rozvoj v krajinách Strednej Ázie je možný len prostredníctvom integrácie a efektívnejšieho využívania dostupných zdrojov (pôda, voda, nerastné bohatstvo). V súčasnosti platí, že ekonomické vzťahy so zahraničnými partnermi sa rozvíjajú lepšie, než so susedmi v regióne. To však neznamená, že hospodárske vzťahy v rámci Strednej Ázie nefungujú. Majú svoje limity prejavujúce sa tým, že významná časť obchodného obratu je zaťažená v dôsledku nevyriešených pohraničných otázok, colnými bariérami, zložitými medzištátnymi vzťahmi ovplyvňovanými existenciou tieňovej ekonomiky a korupcie. To všetko poškodzuje vzájomné vzťahy a prispieva k situácii, ktorá maximálne prispieva k organizovanému zločinu. Čím hlbšie budú ekonomické zmeny, tým sa bude lepšie dariť industrializácii, tým väčšia bude potreba uvoľniť a odstrániť prekáž-

---

¹⁶ ČECH, E. Stredoázijské faktory v energetických vzťahoch medzi Čínou a Ruskom.

ky rozvoja, vrátane existujúcich colných bariér a hraníc¹⁷ (Laruelle - Peyrouse - Boonstra 2012).

Tretí problém je politický. Ako už bolo uvedené, hlavný problém existujúcich hraníc spočíva v tom, že neboli vytvorené miestnymi. Cudzie záujmy a iné chápanie štátnosti spôsobili, že väčšina vonkajších hraníc v regióne bola vytýčená v 19. storočí na koncepte tzv. „prirodzených hraníc“ a predovšetkým na základe vojensko – politických kalkulácií a úvah Ruska a Veľkej Británie. Vnútorne hranice v regióne sú výsledkom sovietskeho národného teritoriálneho vymedzenia v rokoch 1924 – 1936. Toto hraničné usporiadanie bolo uskutočnené podľa európskeho modelu chápania národa, ktoré nezohľadňovalo stredoázijskú situáciu a jej potreby. V dôsledku toho vzniklo v regióne Strednej Ázie veľké množstvo politických problémov, medzi ktoré patria:

- problém rozdelených národov. Napr. podľa údajov z roka 2010 žilo v Tadžikistane asi 6 miliónov Tadžikov a mimo územia štátu (v Afganistane a Uzbekistane) asi 10 – 15 miliónov. Napr. v Afganistane žije viac Tadžikov ako v samotnom Tadžikistane. Tadžikovia sú v tejto krajine druhou najsilnejšou etnickou skupinou¹⁸.
- problém medzietnických konfliktov, ktoré významne komplikujú situáciu vo viacerých krajinách regiónu v dôsledku hrozby územnej celistvosti (napr. Kirgizko);
- spory o využitie pôdy (nerastného bohatstva) a riek, ktoré presahujú hranice štátov.

Za týchto okolností, v rámci očakávania „veľkých zmien“ v celej Strednej Ázii vzniká veľká pravdepodobnosť vytvorenia nového štátneho útvaru v povodí riek Amudarja a Syrdarja. Dnes je ťažké povedať, či tento štátny útvar vznikne v dôsledku ozbrojeného konfliktu, alebo dohovorom elit regiónu, ktoré pochopia, že cesta dobrovoľnej integrácie je zrejme najjednoduchšia a najlepšia¹⁹.

Celkom iste však môžeme povedať, že efektívne využitie vodného potenciálu Strednej Ázie v podmienkach populačného rastu je možné iba v prípade koordinovanej akcie všetkých zúčastnených aktérov. Iba tak je možné zabezpečiť rovnováhu medzi masívnym využitím vodných elektrární na hornom toku riek a fungovanie zavlažovacieho systému na ich dolnom toku. Inými slovami, len tento prístup umožní plnohodnotne modernizovať zavlažovací systém a zabezpečiť potreby rastúcej populácie, poľnohospodárstva a priemyslu vodnými zdrojmi.

ZÁVER

Aký vývoj môžeme v Strednej Ázii čakať v budúcnosti? Dynamika vývoja udalostí v regióne naznačuje, že v nasledujúcich rokoch sa bude celá oblasť nachádzať v procese významných zmien, ktoré nemali v minulosti obdobu. Zmeny, ktorými prešla Stredná Ázia v 20. storočí nie sú ničím v porovnaní s tým, čo ju čaká v storočí novom. Jedným z meniacich sa faktorov je aj faktor možnej zmeny hraníc. Vychádzajúc zo súčasného stupňa poznania reality, najviac pravdepodobné sú scenáre 1. a 2. Evidentne však nie je možné urobiť presnú prognózu toho, ako bude vyzeráť Stredná Ázia na začiatku budúceho storočia. Stanoviť všeobecné

---

¹⁷ LARUELLE, M. - PEYROUSE, S. - BOONSTRA, J. (2012): Security and development approaches to Central Asia, The EU compared to China and Russia.

¹⁸ MAREK, J. Dějiny Afganistanu.

¹⁹ Urbanizacija i industrializacija v stranach Central'noj Azii: poisk otvetov na ključevyje voprosy razvitija.

kontúry vývoja spoločnosti v regióne je však celkom reálne. O to viac, že niektoré sociálno-politické trendy sú viditeľné už teraz²⁰.

Vylúčiť nemôžeme ani variant, keď sa budú naplňovať súčasne dve varianty, ktoré nie sú vo vzájomnom rozpore. Napríklad tendencia k rozpadu niektorých štátov v tejto oblasti môže zvýšiť záujem Číny zasiahnuť aktívnejšie do stredoázijských záležitostí. Scenár prevzatia kontroly nad Strednou Áziou zo strany Číny je v súčasnosti považovaný za veľmi reálny. Najmä ak porovnáme súčasnú pozíciu Číny s ostatnými veľmocami, ktoré majú v Strednej Ázii svoje záujmy. V tomto smere bude zaujímavé sledovať reakciu Ruska, ktoré evidentne svoje vedúce postavenie v regióne nemieni opustiť. Táto téma bude mimoriadne citlivá pre ruskú politickú elitu. Rusko si úlohu „vrátnika“ v prístupe do oblasti nedá vziať. Napriek častým stratám svojho postavenia je možné predpokladať jeho významný vplyv v regióne. Rusko bude asi ťažko konkurovať Číne v otázkach investícií, ale aj menšie investičné vklady spolu s dodávkami zariadení, technológií a inžinierskymi službami môžu mať pozitívny vplyv na jeho postavenie. A Rusko má motiváciu. V jeho záujme je mať na svojich južných hraniciach stabilný a dobre sa rozvíjajúci región.

Zostáva istým paradoxom, že súčasné problémy, ktoré rozdeľujú národy Strednej Ázie, by ich mali v budúcnosti spájať. Pričom treba zdôrazniť, že práve tento moment tvorí hlavnú politickú výzvu 21. storočia pre existujúce hranice v regióne.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BRZEZINSKI, Z. 2001. *Velká šachovnice*. Praha: Mladá fronta, 2001. 232 s. ISBN 8020407642.

ČECH, Lubomír. 2013. *Stredoázijské faktory v energetických vzťahoch medzi Čínou a Ruskom*. Registrovaný: Web of Science. In *Medzinárodné vzťahy 2013: aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky: zborník príspevkov zo 14. medzinárodnej vedeckej konferencie: zámok Smolenice, 5. - 6. december 2013* [elektronický zdroj]. - Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2013. ISBN 978-80-225-3802-2, s. 126-136 [CD-ROM]. VEGA 1/0827/12.

ČECH, Ľ. 2014. *Unstable Afghanistan and Central Asian Republics after 2014* [online]. In *International Journal of Science Commerce and Humanities – South Shields : International Journal of Science Commerce and Humanities*, 2014. ISSN 2052-6164, 2014, vol. 2, no. 7, pp. 89-100. Dostupné na internete: <http://www.ijsch.com/journaluk/images/frontImages/UNSTABLE_AFGHANISTAN_AND_CENTRAL_ASIAN_REPUBLICS_AFTER_2014.pdf>.

ČECH, Ľ. 2014. *Vybrané aspekty vzájomných vzťahov Afganistanu a stredoázijských republík po roku 2014* [online]. In *Almanach : aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava: Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, 2014. ISSN 1337-0715, 2014, roč. 9, č. 2, s. 5-19 online. Dostupné na internete: <<ftp://193.87.31.84/0190600/A2014-2.pdf>>.

DANKOV, A. 2013. *Sovremennaja central'naja Azija: social'nyje trendy i politika* [online]. In: *Meždunarodnyje otnošenija v XX-XXI vv. Materialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii*. UFU, Jekaterinburg, 2013. s. 141-145. [Citované 2.8.2016.] Dostupné na internete:

---

²⁰ KAZANCEV, A. Pjat' scenarijev buduščich granic Central'noj Azii.

- <<http://vital.lib.tsu.ru/vital/access/services/Download/vtls.../SOURCE1>>.
- DANKOV, A. 2013. *Centralnaya Azia v 2025 godu. Ot neopredelennosti k krizisu*. In: Vesnik Tomskogo gosudarstvennogo univerzitetu. Ser. Istorija, 2013, № 1(21), s.119–124.
- DANKOV, A. 2016. *Buduščeje Srednej Azii: meždu Bolšoj igroj i zabveniem* [online]. In: IIA REGNUM. [Citované 29.9.2016.] Dostupné na internete: <<https://regnum.ru/news/polit/2138607.html>>.
- JUZA, P. 2012. *Stredná Ázia a európska bezpečnosť – problém Ferganskej kotliny* [online]. In: SLOVO. [Citované 2.9.2016.] Dostupné na internete: <<http://www.noveslovo.sk/printClanok.php?c=27515>>.
- KAZANCEV, A.A. 2008. „*Bolšaja Igra*“ s neizvestnymi pravilami: Mirovaja politika i Central'naja Azija. Moskva: MGIMO - Universitet, 2008. 382 s. ISBN 978-5-9228-0447-9.
- KAZANCEV, A. 2013. *Central'naja Azija čerez 100 let: posle „Bolšoj transformaciji“* [online]. In Rossijskij sovet po meždunarodnym delam. 14.8.2013 [Citované 28.9.2016]. Citované na internete: <http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=2226#top>.
- KRAJČÍKOVÁ, J. 2007. *Náboženský problém Ferganskej doliny* [online]. In Epolis.cz. [Citované 20.9.2016.] Dostupné na internete: <<http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/206-nabozensky-problem-ferganskej-doliny.html>>.
- LARUELLE, M. - PEYROUSE, S. - BOONSTRA, J. 2012: *Security and development approaches to Central Asia, The EU compared to China and Russia*. EUCAM Working Paper No.11. 24 s. ISBN 978-84-614-6870-6. Dostupné na internete: <http://www.eucentralasia.eu/uploads/tx_icticontent/WP11.pdf>.
- MAREK, J. 2006. *Dějiny Afganistanu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 403 s. ISBN 80-7106-445-9. s. 15.
- NAZARBAJEV, N, A. 2007. *Cesta Kazachstanu*. Praha: AVENTINUM 2007. 320 s. ISBN 978-80-86858-37-1.
- RACHMOTOV, I. 2010. *Vnešnje faktory razvitija i radikalizaciji islama v regione Central'noj Azii* [online]. In Islam v SNG. Cit. podľa: Цит –11 декабря 2003 г., No4. [Citované 25.9.2016.] Dostupné na internete: <<http://www.islamsng.com/tjk/opinion/473>>.
- Urbanizacija i industrializacija v stranach Central'noj Azii: poisk otvetov na ključevyje vo prosy razvitija, 2013 [online.] In *Development Focus*, 2013. Taškent: Center for Economic Research. [Citované 26.8.2016.] Dostupné na internete: <<http://www.cer.uz/upload/iblock/19e/urbanizacija%20rus.pdf>>.

doc. PhDr. Ľubomír ČECH, CSc.

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava 5

lubomir.cech@euba.sk

CIELE EGS AKO SILNÉHO GLOBÁLNEHO HRÁČA A KREOVANIE SPOLOČNÝCH OZBROJENÝCH SÍL EÚ

AIMS GSEU AS A STRONG GLOBAL PLAYER AND THE CREATING COMMON EU FORCES

Ladislav ČERI

ABSTRACT

Even though the European region has become the most stable and safest in the world, there is calling into question of its purpose, even the very existence of EU. EU leaders adopted the strategic decisions and set for 2016 three main priorities: Adoption GSEU - European global strategy to enhance defence cooperation between the EU, in order to reduce the voluntary commitment and strengthening national parliaments more is paid to issues of common security and defence policy. The declared and approved EGS objective is therefore Establish the EU as a strong global player and set its ambitions towards super-powers (USA - RUSSIA - CHINA). The European Parliament for the 2016 "only" notes the insufficient ability of the EU to respond to international crises in a timely and efficient manner. However, in recent months and years, the security environment has changed dramatically. On the borders of the EU we are seeing a rise in hybrid threats and increasingly there are voices calling for EU to adapt and improve its capabilities as a provider of security. USA also expect a greater integration of European armed forces. For the creation of joint armed forces - their joint headquarters starting - also speak synergies for national budgets.

Keywords: GSEU/Global strategy for the European Union's foreign and security policy, foreign policy, diplomacy

ÚVOD

V posledných mesiacoch, zvlášť v období Slovenského predsedníctva v rade Európskej únie a po úspešnom referende o vystúpení Veľkej Británie z EÚ dochádza k spochybňovaniu účelu, dokonca existencie Únie. Z hospodárskeho hľadiska je EÚ G3 sveta. Je najdôležitejším obchodným partnerom a najväčším zahraničným investorom takmer každej krajiny vo svete.

Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku Európskej únie - *Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy* (ďalej aj EGS) je pokračovaním politík a nástrojov EÚ. Zameriava sa na vojenské spôsobilosti a boj proti terorizmu, rovnako ako na pracovné príležitosti, inkluzívnu spoločnosť aj ľudské práva.

„Žijeme v časoch existenciálnej krízy – v Európskej únii aj mimo nej. Naša Únia je ohrozená. Náš európsky projekt, ktorý priniesol bezprecedentný mier, prosperitu a demokraciu, je spochybnený“ konštatuje vysoká predstaviteľka EÚ pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku - Federica Mogherini. Na východ od EÚ je narušený európsky bezpečnostný poriadok, severná Afrika je rozkývaná sériou „arabských jarí“. Blízko-východný bezpečnostný komplex je ponorený do násillia a terorizmu. EÚ, aj napriek tomu že je často presycovaná nekonceptnými prezentáciami a nekompetentnými rozhodnutiami - v súčasnosti realizuje 17 vojenských a civilných operácií.

1. PRIORITY EÚ NA PRESADENIE SPOLOČNÝCH ZÁUJMOV

Na presadenie spoločných záujmov sa EÚ podľa EGS zameria na päť priorít:

1. Bezpečnosť - v rámci ktorej definuje tieto súčasné hrozby pre EÚ: terorizmus, hybridné hrozby, hospodársku nestabilitu, zmenu klímy a energetickú neistotu;
2. Investície do svojej odolnosti;
3. Integrovaný (komplexný) prístup ku konfliktom a krízam a aktívne pôsobenie vo všetkých fázach cyklu konfliktu;
4. Kooperatívne regionálne usporiadanie v regiónoch – Európa, oblasť Stredozemného mora, na Blízkom východe a v Afrike, za Atlantickým oceánom – na severe aj juhu, v Ázii aj v Arktíde;
5. Realizácia globálneho poriadku založenom na medzinárodnom práve, ktorý zaručuje ľudské práva, udržateľný rozvoj a trvalý prístup k globálnym spoločným zdrojom.

Zachovanie suverenity členských štátov EÚ pri rozhodovaní o obrane?

22 z 28 členských krajín EÚ je zároveň členmi Aliancie, svoje sily (sú to jedny a tie isté sily pre Úniu ako aj pre NATO) viažu a aliančných silách a inštitúciách. Snaha o vyňatie týchto síl spod velenia NATO je v súčasnej dobe nie len nerozumná, ale aj nemožná.

Duplikácie EÚ a NATO

*Programy NATO (Defence Capabilities Initiative a Prague Capabilities Commitments) aj programy EU (Helsinki Headline Goal, European Capability Action Plan a Headline Goal 2010) identifikovali rovnaké nedostatky vo výzbroji európskych armád. Sú nimi hlavne strategický vzdušný a námorný transport, systémy pre dopĺňanie paliva vo vzduchu, presne navádzaná munície alebo strategický prieskum a zber informácií. Koordináciu oboch reforiem má zaisťovať *Headline Force Task Plus*, orgán zložený z expertov oboch organizácií.*

Francúzsko, Nemecko, Belgicko a Luxembursko, navrhli vytvorenie samostatného operačného plánovacieho centra EU na bruselskom predmestí TERVUREN. V SHAPE vznikla v rámci Sekretariátu stála plánovacia civilno-vojenská bunka EÚ, ktorá môže v prípade jednomyselného súhlasu Rady prevziať velenie nad operáciou pod vlajkou Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (ďalej aj EBOP).

Medzi EÚ a NATO bola v roku 2003 podpísaná dohoda o princípoch ich koordinácie a spolupráce (tzv. Berlín PLUS). Na základe tejto dohody má EÚ zaručený prístup k plánovacím kapacitám NATO. Pokiaľ sa EÚ rozhodne spustiť vojenskú operáciu, môže tiež využiť SHAPE (Vrchné veliteľstvo spojeneckých síl v Európe) k operačnému plánovaniu. Pokiaľ sa tak EU rozhodne, môže zároveň poveriť zástupcu vrchného veliteľa spojeneckých síl v Európe (ktorý je vždy Európan) velením operácie v rámci EBOP.

NATO určilo zoznam svojich kapacít, ktoré je s vysokou pravdepodobnosťou hraničiacou s istotou ochotné dať k dispozícii EÚ pokiaľ o nich požiadajú.

Funkčnosť formátu Berlín PLUS sa ale na rozdiel od operácie CONCORDIA, kde EÚ využila kapacity NATO nepotvrdila pri zvládaní a riešení migračnej krízy. Pri tej nakoniec zlyhali aj orgány globálnej organizácie OSN.

Zásadnou komplikáciou pri riešení migračnej krízy sú predovšetkým dlhodobé spory medzi Tureckom, Cyplom a Gréckom. Aj napriek tomu práve vo vodách Egejského mora medzi tureckým a gréckym pobrežím sa aliancia po prvýkrát aktívne zapojila do riešenia rýdzo úniového problému, ktorým je migračná kríza. Plavidlá NATO totiž na jar začali spolupracovať s EÚ pri jeho prekonávaní v Egejskom mori. Aliančné plavidlá tam poskytujú

predovšetkým spravodajské informácie gréckej i tureckej pobrežnej strážii. Podobný model je teraz zvažovaný aj pre centrálné Stredozemné more, kde by mohli aliančné plavidla podobne podporiť lode úniovej „protipašeráckej“ operácie SOPHIA. Využitá k tomu má byť už od roku 2001 existujúca operácia ACTIVE ENDEAVOUR, spustená po 9/11 útokoch na USA. „Európska únia a Severoatlantická aliancia majú spoločných 22 členských štátov a ich centrály sú umiestnené v BRUSELI. Aj napriek tomu dlho prakticky nespolupracovali, situácia sa však v posledných mesiacoch začala výrazne meniť“¹. Novú kvalitu vzťahov mali dať najavo vrcholné schôdze oboch organizácií. Summit EÚ sa konal 28. a 29. júna 2016 v BRUSELI, summit NATO 8. a 9. júna 2016 vo VARŠAVE.

Prepíše sa po Slovenskom predsedníctve v Rade EÚ v roku 2016 mapa Európy? Ako bude vyzerat' na budúci rok EÚ a ako bude vyzerat' NATO? Koľko rýchlostná bude EÚ alebo to bude automat ako doteraz? Na koľko levelov či vrstiev sa budú členiť a budú vôbec existovať partnerstvá NATO alebo sa pozastavia tak ako partnerstvo NATO-RUSKO? Bude NATO aj po stále tesnejšej integrácii štátov EÚ ochotné poskytovať svoje spôsobilosti EÚ alebo dôjde k divergentným trendom (viď Veľká Británia a tlak USA na RUSKO)?

Potreba zmeniť NATO je nevyhnutným dôsledkom rozporov a nevykonania jeho transformácie aj podľa požiadaviek jeho Európskych spojencov. Otázka znie, kto môže vykonať jeho nevyhnutnú premenu a ktorí budú jeho budúci partneri? Asi súhlasíme s názorom, že to môže urobiť len nový prezident USA a jeho nový partneri.

Aliancia v súčasnosti vedie boj na viacerých „frontoch“ a jej vnútorná integrita je ohrozená, jak z vonku tak aj z vnútra nechotou jej vlastných ČK dodržiavať záväzky a nájsť jednotnú (skutočnú a nie len deklarovanú) politickú vôľu predovšetkým v kontexte nových bezpečnostných hrozieb a geopolitických hier Spojených štátov a Ruska.

2. ÚROVEŇ AMBÍCIÍ A STRATEGICKEJ NEZÁVISLOSTI EÚ

Na to aby mohla Európa podporovať mier a chrániť bezpečnosť v rámci svojich hraníc i mimo nich, je potrebná primeraná úroveň ambícií a strategickej nezávislosti². Každá nová civilná alebo vojenská operácia potvrdzuje, že Európe chýbajú nielen kľúčové vojenské prostriedky, ale aj ochota nasadiť tie, ktoré sa v národných inventároch nachádzajú. V transatlantickom vzťahu sa postupne prehľbuje závislosť Európy od USA, čo vo Washingtone oslabuje hodnotu NATO a Európy ako preferovaného partnera a vyvoláva razantné volanie po spravodlivejšom rozložení bremena za spoločnú bezpečnosť.

EÚ oslabí aj aktivovanie článku 50 Lisabonskej zmluvy, následný dvojročný proces a vystúpenie Veľkej Británie zo spoločenstva. „Londýn v podstate vystupuje proti budúcemu rozvoju oveľa hlbšieho procesu – integrácie EÚ (pozn. autora), o ktorom ešte v roku 1952 písal jeden zo zakladateľov EÚ Jean Monnet: „Národy Európy treba viesť smerom k vytvoreniu super štátu, ale tak, aby nechápali podstatu situácie. Môže sa to dosiahnuť pomocou postupných krokov, každý z ktorých by bol zamaskovaný pod dosiahnutie ekonomických cieľov, ale nakoniec priviesť k federácii“.³

Avšak hlavným príznakom federácie je spoločný systém obrany a ozbrojené sily. Federalisti na čele s Francúzskom aj vystupujú za nadnárodnú spoločnú európsku politiku v oblasti bezpečnosti a obrany SZBP - *Common European Security and Defence Policy*

¹ ČTK – Uverejnené na internete: <http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/395513-eu-a-nato-sa-na-summitoch-chystaju-posunut-kvalitu-svojich-vztahov/>

² EGS – Európska globálna stratégia – Part 3.1 Bezpečnosť a obrana str. 15

³ Dostupné na: http://www.chelemendik.sk/Armada_Europy_sny_a_realnost_RUVRRU_593724113.html

(CESDP) v podstate vylučujúcu USA z európskeho bezpečnostného systému. Francúzsko nakoniec podporilo Nemecko, ale nesúhlas Veľkej Británie neumožňuje podľa európskych zákonov jednohlasne urobiť dôležitý krok k super štátu v Európe.

Aj z týchto dôvodov bola Európska globálna stratégia EGS - *Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy* (GSEUFSP) prijatá až po úspešnom referende o vystúpení Veľkej Británie z EÚ.

„Tento krok je zložitý aj kvôli iným príčinám. Predošlý variant celoeurópskych síl – Západoeurópska únia - sa vždy považovala sa pomocnú štruktúru pri NATO. Počas konfliktu v Juhoslávii európske sily rýchleho reagovania predviedli svoju pomalosť a neefektívnosť. A počas operácie v Afganistane sa zistilo, že Európe chýbajú vlastné prostriedky rozvedky, materiálno-technické zabezpečenia a ťažké vojensko-prepravné letectvo“⁴.

Tak problém dôveryhodnosti Európskej únie ako medzinárodného aktéra zostáva nevyriešený⁵. Európania musia byť schopní chrániť Európu, reagovať na vonkajšie krízy a pomáhať pri rozvoji bezpečnostných a obranných kapacít svojich partnerov, pričom tieto úlohy musia plniť v spolupráci s ostatnými. Popri vonkajšom krízovom riadení a budovaní kapacít by EÚ mala byť takisto schopná pomáhať na požiadanie aj pri ochrane svojich členov a svojich inštitúcií. Znamená to plniť si svoje záväzky v oblasti vzájomnej pomoci a solidarity a riešiť výzvy s vnútorným i vonkajším rozmerom, ako je terorizmus, hybridné hrozby, kybernetická a energetická bezpečnosť, organizovaná trestná činnosť a riadenie vonkajších hraníc. „Napríklad misie a operácie spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky (SBOP) môžu fungovať popri **európskej pohraničnej a pobrežnej strážii - European Border and Coast Guard (EUBCG)** a špecializovaných agentúrach EÚ (**FRONTEX**) v záujme posilnenia ochrany hraníc a námornej bezpečnosti s cieľom zachrániť viac životov, bojovať proti cezhraničnej trestnej činnosti a rozkladať prevádzkačské siete“¹.

Dôležitý ekonomický aspekt

„Európsky obranný a vesmírny priemysel vytvára hodnotu okolo 172 miliárd eur ročne. Je to 734-tisíc priamych pracovných miest a ďalších viac ako 90-tisíc, ktoré sú na to nadviazané nepriamo“. (Igor Merheima-EYR – Kentská univerzita). Znamená to, že bezpečnostná a obranná politika je podstatná aj hľadiska prehlbovania vnútorného trhu, investícií, zamestnanosti a hospodárskeho rastu.

Hoci obranná politika a výdavky zostávajú vo vnútroštátnej právomoci, žiadny členský štát si nemôže dovoliť konať samostatne: potrebné je jednotné úsilie a spolupráca.

Hlbšia obranná spolupráca prináša interoperabilitu, efektívnosť, účinnosť a dôveru: zvyšuje produktívnosť výdavkov na obranu. Rozvoj a zachovanie obranných spôsobilostí si vyžaduje investície i optimalizáciu využívania zdrojov prostredníctvom hlbšej spolupráce.

Nevyhnutnými predpokladmi SBOP, ktorá sa bude opierať o európsky obranný priemysel, sú finančné prostriedky EÚ na podporu obranného výskumu a technológií a nadnárodnej spolupráce, ako aj využitie potenciálu Európskej obrannej agentúry (*EDA*).

Kampaň SR v oblastiach Vojenskej diplomacie

V oblastiach pôsobnosti Vojenskej diplomacie SR a v súlade so Zameraním zahraničnej politiky SR na rok 2016 bude SR venovať stálu pozornosť potrebám efektívne

⁴ Dostupné na: http://www.chelemendik.sk/Armada_Europy_sny_a_realnost_RUVRRU_593724113.html

⁵ Špecializácia v kontexte inteligentnej obrany. Dostupné na: http://www.mod.gov.sk/data/disk/casopis/Obrana_03_2013.pdf

čeliť „novým“ bezpečnostným hrozbám a výzvam. Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR vo svojom „Zameraní zahraničnej politiky na rok 2016“⁶ (ďalej aj „ZZP SR 2016“) deklarovalo „dôsledné presadzovanie požiadaviek SR v oblastiach prioritného a strategického záujmu“... bohužiaľ aj táto deklaratórna časť Vyhlásenia vlády SR na roky 2016 - 2020 zostala a zostáva len slohovým cvičením kompetentných...

Európska a Atlantická kampaň

Aktivity prijímané Alianciou (za SR parafované prezidentom Andrejom KISKOM) sú zhrnuté do nového Akčného plánu pripravenosti (ďalej aj „RAP“ – *Readiness Action Plan*) jedného z hlavných dokumentov prijímaných na summite NATO 2014 vo WALESE a summite NATO 2016 vo Warsawe. Ide hlavne o opatrenia zamerané na zrýchlenie reakcieschopnosti Aliancie, vrátane zvýšenia jej vojenskej prítomnosti na východe. Táto schopnosť by mala byť pravdepodobne dosiahnutá silami ČK NATO v krajinách okolo Baltického mora, ale pravdepodobne aj prepodriadením amerických jednotiek v Európe pod velenie NATO.

Bezpečnosť a obrana

Ďalším cieľom rokovaní najvyšších predstaviteľov členských krajín NATO-2016 bolo schváliť nové iniciatívy zamerané na budovanie obranných kapacít partnerských ako aj vybraných nepartnerských štátov. Na posilnenie bezpečnosti Aliancie je potrebné zamerať sa aj na schopnosť NATO čeliť novému spôsobu boja, ktorý Rusko uplatnilo na Ukrajine, tzv. HYBRIDNEJ VOJNE. Okrem posilnených vojenských spôsobilostí, kybernetickej obrany, spravodajstva si hybridný spôsob boja vyžaduje aj väčšiu flexibilitu rozhodovania, nevojenské nástroje a komplexný prístup. EÚ vo svojej globálnej stratégii v oblasti boja proti terorizmu deklaruje intenzívnejšiu výmenu informácií a spravodajskú spoluprácu medzi členskými štátmi a agentúrami EÚ. Jej súčasťou budú spoločné upozornenia na násilný extrémizmus, teroristické siete a zahraničných teroristických bojovníkov, ako aj monitorovanie médií a odstraňovanie nezákonného obsahu z nich. EÚ bude zároveň podporovať rýchle zotavenie členských štátov v prípade útokov prostredníctvom zvýšeného úsilia v oblasti bezpečnosti dodávok, ochrany kritickej infraštruktúry a posilnenia dobrovoľného rámca riadenia kybernetických kríz.

Kybernetická bezpečnosť

EÚ sa intenzívnejšie zameria na kybernetickú bezpečnosť, vybavenie EÚ a pomoc členským štátom, aby sa mohli chrániť proti kybernetickým hrozbám, pričom zachová otvorený, slobodný a bezpečný kybernetický priestor. Súčasťou tohto úsilia je posilnenie technologických kapacít zameraných na zmiernovanie hrozieb a odolnosť kritickej infraštruktúry, sietí a služieb a znižovanie počítačovej kriminality. Vyžaduje si to podporu inovatívnych systémov informačných a komunikačných technológií (IKT), ktoré zabezpečia dostupnosť a integritu údajov a zároveň bezpečnosť európskeho digitálneho priestoru prostredníctvom vhodných politík lokalizácie ukladania údajov a certifikácie digitálnych produktov a služieb.

Aliancia na svojom summite NATO-2014 schválila balík dokumentov zameraný na posilnenie niektorých dlhodobo nedostatkových resp. nových spôsobilostí. Kybernetická

---

⁶ Zameranie zahraničnej politiky Slovenskej republiky na rok 2016. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/documents/10182/2198827/2016+-+Zameranie+zahrani%C4%8Dnej+a+eur%C3%B3pskej+politiky+Slovenskej+republiky>

obrana - *Cyber defence* sa tak od summitu vo Walese radí do kolektívnej obrany NATO podliehajúcej čl. 5 Washingtonskej zmluvy.

Energetická bezpečnosť

Európska únia sa podľa EGS v tejto oblasti a v rámci tretieho energetického balíka zameria na plne funkčný vnútorný trh s energiou, energiu z udržateľných zdrojov a energetickú efektívnosť, koherentnú prípravu spätného toku, prepojenia, ako aj na infraštruktúru potrebnú na uskladňovanie skvapalneného zemného plynu (LNG).

EÚ doplatila na svoju nejednotnosť v otázkach energetickej bezpečnosti (nemecko-ruský NORD-STREAM versus rusko-turecký TUR-STREAM). Prezidenti Vladimír Putin a Recep Tayyip Erdogan podpísali 11.10.2016 v Istanbule medzivládnu dohodu o výstavbe plynovodu Turecký prúd, ktorým bude popod Čierne more prúdiť ruský plyn do Turecka a ďalej do krajín Európskej únie. Snahy o „vyradenie Ruska ako silného energetického hráča začali už pred rokmi v projekte plynovodu NABUCCO.

V roku 2015 sa v meste Kars na severovýchode Turecka blízko hraníc s Gruzínskom začala výstavba Transanatólskeho plynovodu (TANAP). Stavbou s dĺžkou 1850 kilometrov za približne 10 miliárd eur chcela EÚ preťať svoju závislosť od plynu z Ruska. Tento plynovod cez Anatóliu má do polovice roku 2018 doviest' do Európskej únie azerbajdžanský plyn z jedného z najväčších nálezísk na svete – Shah Deniz II. Plyn sa tak mal dostať až na hranice s EÚ, odkiaľ by pokračovať buď novým plynovodom TAP cez Grécko do Talianska, alebo spojku EASTRING cez Rumunsko na Slovensko. Paradoxom celého projektu „posilnenia energetickej bezpečnosti“ je to, že najväčší podiel v Shah Deniz II - má britská spoločnosť BP. Azerbajdžanská štátna firma SOCAR a ruský Lukoil Overseas Shah Deniz vlastní 10 %. A celý projekt Európskej energetickej nebezpečnosti - financuje konzorcium bánk na čele s Európskou bankou pre obnovu a rozvoj EBOR (EBRD) a ruský LUKOIL a to pôžičkou v hodnote 1 miliardy dolárov (na 12 rokov) na rozvoj ťažby zemného plynu v azerbajdžanskom poli Shah Deniz II. Približne 560 miliónov dolárov poskytne ruskej spoločnosti EBRD spoločne s Ázijskou rozvojovou bankou a Čiernomorskou obchodnou a rozvojovou bankou. Zostávajúcu čiastku zapožičia na 10 rokov syndikát komerčných bánk pozostávajúci z ING banky, Bank of China, UniCredit a Societe General prostredníctvom EBRD. LUKOIL sa nachádza napríklad na americkom sankčnom liste. Podľa EBOR na túto pôžičku LUKOILU sa nevzťahujú sankcie EÚ ani USA , keďže samotná operácia sa bude odohrávať mimo územia Ruska a na investície v Azerbajdžane sankcie neplatia.

Strategická komunikácia a partnerské krajiny

Téza EGS o posilnení strategickej komunikácie, investícií a angažovanosti v rôznych oblastiach verejnej diplomacie s cieľom priblížiť zahraničnú politiku EÚ občanom a zlepšiť súvisiacu komunikáciu s našimi partnermi – v zrkadle prešľapov EÚ vyznieva trochu bizare: „Zlepšíme jednotnosť a rýchlosť informovania o našich zásadách a činnostiach. Budeme tiež promptne a fakticky vyvracať dezinformácie“⁷.

Partnerské krajiny, ktoré sa dlhodobo snažia o členstvo v EÚ (TURECKO a krajiny západného Balkánu) sú v rámci súčasnej politiky rozširovania konfrontované s problémami EÚ v oblastiach migrácie, energetickej bezpečnosti, terorizmu a organizovanej trestnej činnosti. Strategickou výzvou pre EÚ je teda podpora politických reforiem, právneho štátu, hospodárskej konvergencie a dobrých susedských vzťahov so západným Balkánom a s Tureckom a zároveň ucelené rozvíjanie spolupráce medzi rôznymi sektormi.

---

⁷ EGS – Európska globálna stratégia – Part 3.2 Odolnosť štátov - naši susedia str. 19

Integrovaný prístup EÚ a NATO ku konfliktom a krízam

„Obranný balík“ (*DFP – Defence Package*) ako nosná téma rokovaní summitu NATO v Chicagu mala potvrdiť dôležitosť transatlantickej väzby a zachovanie solidarity vo vnútri Aliancie. Mnohonárodná spolupráca v rámci obranného plánovania NATO, ktorého súčasťou sú aj už existujúce a inovatívne iniciatívy **Inteligentnej obrany** (*Smart Defence*) a „Prepojených síl“ (*CFI - Connected Forces Initiative*).

„Zostava NATO pre odstrašenie a obranu“ (*DDPR-Deterrence and Posture Review*) zahŕňa tieto segmenty: (1) Konvenčné zbrane – ich úloha pri teritoriálnej obrane, kooperatívnej bezpečnosti, pri prevencii konfliktov a pri regionálnej stabilite; (2) Jadrové zbrane – zvýraznenie princípov bezrizikového, bezpečného a efektívneho odstrašenia („*safe, secure and effective deterrent*“) a poukázanie na aliančný postoj vyjadrený v existujúcej strategickej koncepcii NATO 2010. (3) Kontrolu zbraní vo väzbe na úlohu NATO a (4) Projekt proti-raketovej obrany (*AMDP*) a spravodajský projektom Aliančného prehľadu pozemnej situácie AGS (*AGS-Alliance Ground Surveillance*).

Cieľom DDPR je nájsť optimálne zloženie „mix“ kľúčových spôsobilostí Aliancie: konvenčných prostriedkov, prostriedkov jadrového odstrašenia a protiraketovej obrany. SR potvrdila svoje zapojenie do 5 +1 mnohonárodných projektov v rámci iniciatívy SD: (1) centrá výnimčnosti ako strediská na vzdelávanie a individuálny výcvik, (2) združovanie a zdieľanie mnohonárodných zdravotníckych spôsobilostí, (3) zdieľanie spôsobilostí v oblasti chemickej, biologickej, rádiologickej a jadrovej ochrany (CBRN), (4) zdieľanie spôsobilostí pre oblasť výcviku a cvičení, (5) spoločné aktivity v rámci mnohonárodného centra leteckého výcviku. (6). Iniciatívou SR je zapojenie sa do projektu ochrany kyberpriestoru pred počítačovými zločinmi (Táto úloha ide za NBÚ SR).

Kooperácia a podiel na združovaní a zdieľaní zdrojov/spôsobilostí (*Pooling and sharing sources*). Možné príklady združovania a zdieľania spôsobilostí EÚ a NATO:

- spoločné využívanie existujúcich spôsobilostí ako napr. v prípade vrtuľníkov sovietskeho pôvodu, ktoré sú spoločne modernizované podľa štandardov NATO;
- výcvik pilotov vrtuľníkov UH-60M Ozbrojených síl SR (výroba viacúčelové vrtuľníky UH-60M Black Hawk v americkom Stratforde – COE pre výcvik vo VVP Lešť na Slovensku);
- spájanie zdrojov pri nových akvizíciách, ako napr. pri budovaní spôsobilostí na strategickú vzdušnú prepravu, zabezpečovanú lietadlami **C-17** dislokovanými na základni **v Maďarsku**;
- rozdelenie úloh, ako napr. pri ochrane vzdušného priestoru pobaltských štátov, ktorý je striedavo zabezpečovaný inými spojencami čo umožňuje pobaltským krajinám sústrediť ich prostriedky na budovanie nasaditeľných síl;
- vývojom špecializovanej výcvikovej infraštruktúry v rámci jednej krajiny a jej poskytnutie ostatným spojencom ako to robí Česká republika v oblasti CBRN a Slovensko v oblasti COE;
- vývoj spoločného rozhrania, ktoré prepojí existujúce alebo vyvíjané národné spôsobilosti do jedného celku, ako napr. v prípade budovania európskej teritoriálnej protiraketovej obrany.

Bezpečnosť je nedeliteľná - nie je zadarmo a niečo stojí. USA upozorňujú, že finančné bremeno nebude môcť byť rozdelené tak nerovnomerne, ako doposiaľ (výdavky USA na obranu predstavujú 75 percent celkových výdavkov NATO).

Pre SR je dôležitá deklarácia potvrdenia prominentného postavenia článku 5 WZ (o kolektívnej obrane) medzi základnými úlohami Aliancie.

3. EURÓPSKY BEZPEČNOSTNÝ PORIADOK

Medzinárodné vzťahy, tak ako ich poznáme za posledných min. 20 rokov sa nachádzajú v bode zásadného rozvratu, Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika EÚ je vláčená vývojom udalostí, nevstupuje aktívne do svetového diania a politikárči. Vytvárajú sa nové aliancie (EUROÁZIJSKÁ – Putin, Lukašenko, Nazarbayev), sú podpisované silné zmluvy CETA - *Comprehensive Economic and Trade Agreement* medzi Európou a Kanadou a (EURÓPSKO-AMERICKÁ obchodná zmluva TTIP – *Transatlantic Trade and Investment Partnership*) s presahom niekoľkých generácií a geopolitickými dôsledkami – ekonomicky odrezat' EÚ od Ruska⁸ a obnovit' ekonomickú dominanciu USA v regióne.

Už minimálne od vypuknutia krízy na Ukrajine sme on-line svedkami zápasu USA a RUS o nové mocenské prerozdelenie sveta. Európskym a teda aj našim záujmom pritom nie je byť proamerický alebo proruský, ale ich konflikty nie sú riešením našich problémov. 67 ročné NATO (4.4.1949 - 4.4.2016) sa nevymanilo z pozície považujúcej Rusko za „starého a stáleho“ nepriateľa z čias studenej vojny. Som presvedčený, že základom budúceho mieru na hraniciach Európy a možno aj vo svete je obchod a nie snaha akejkoľvek veľmoci o globálnu hegemoniu. Američan Paul Creig ROBERTS ide ešte ďalej a hovorí o poškodzovaní ekonomiky EÚ - „USA potrebujú rotáciu kríz v rôznych regiónoch, aby nezmizol dôvod na investície do kolosálneho komplexu vojenskej sily NATO a Pentagonu“. V každom prípade bez seriózneho záujmu Washingtonu a Moskvy nebude existovať žiadne riešenie konfliktu na našich hraniciach.

Spolupráca medzi NATO a EÚ dlhodobo stagnuje

Údajne hlavným dôvodom je pretrvávajúci spor medzi Tureckom a Gréckom o statuse Cypru, ale aj neochota členských štátov koordinovať pozície oboch organizácií NATO a EÚ (napríklad v oblasti obranného priemyslu), či predstavy štátov o miere ambície a autonómie EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany. Politický dialóg je výlučne doménou rokovaní Severoatlantickej rady NATO a Politického a bezpečnostného výboru EÚ. Aj tieto rokovania boli niekoľko rokov prerušené. V dôsledku krízy na Ukrajine sa však za posledného pol roka uskutočnili dve rokovania NAC-PSC, obidve k situácii na Ukrajine.

Situácia vo vzťahoch medzi NATO a Ruskom je dnes najvážnejšia od čias skončenia studenej vojny. Po obsadení Krymu ministri zahraničných vecí NATO (apríl 2014) rozhodli o prerušení praktickej civilnej aj vojenskej spolupráce s Ruskom.

Aliancia si ponechala len komunikačné kanály s Moskvou na úrovni veľvyslancov a vyššie. Aliancia odsúdila kroky Ruska ako hrubé porušenie medzinárodného práva, ktoré je v protiklade so záväzkami základných dokumentov Euroatlantickej partnerskej rady, Zakladajúceho aktu NATO-Rusko (NATO-Russia Founding Act)⁹ a Rímskej deklarácie. Zakladajúci akt NATO-Rusko zaväzuje Alianciu nerozmiestňovať dodatočné stále základne so substantívnymi bojovými silami. Jeho existenciou argumentujú niektoré členské štáty pri odmietaní určitých opatrení na posilnenie východnej hranice Aliancie.

---

⁸ CHMELÁR Eduard: Európa ako pasívna korisť geopolitického zápasu Dostupné na: <http://www.aktuality.sk/clanok/258912/komentar-eduarda-chmelara-europa-ako-pasivna-korist-geopolitickeho-zapasu/>

⁹ Pozn.: Úplný názov dokumentu je „Zakladajúci akt o vzájomných vzťahoch, spolupráci a bezpečnosti medzi NATO a Ruskou federáciou“, podpísaný 27. 5. 1997 v Paríži. Na základe tohto dokumentu vznikla Stála spoločná rada NATO - Rusko (NATO-Russia Permanent Joint Council), ktorá sa neskôr, tzv. Rímskou deklaráciou z 28. mája 2002, pretransformovala na Radu NATO - Rusko (NATO-Russia Council, NRC).

Vzhľadom na neexistenciu presnej definície (slovíčka stála či trvalá prítomnosť), čo substantívne bojové sily znamenajú, v súčasnosti spojenci realizujú rozmiestňovanie jednotiek na východnej hranici NATO na rotačnom princípe, nie prostredníctvom stálych základní a vo výške, ktorá nemôže byť interpretovaná ako „substantívna sila“. Strategické otázky týkajúce sa vzťahov NATO s Ruskom by mali byť predmetom diskusií priamo na samite.

V reakcia NATO na anexiu Krymu (posilnenie kolektívnej obrany) členské štáty Aliancie začali sústreďovať pri východných hraniciach NATO (Poľsko, Rumunsko, pobaltské krajiny) aspoň symbolické vojenské sily. Išlo o vyslanie pozemných, vzdušných a námorných síl, ktoré o. i. majú za úlohu posilniť ochranu vzdušného priestoru Pobaltia, zvýšiť účasť na vojenských cvičeniach, atď. Ide o cca 800 – 1000 príslušníkov vzdušných a výsadkových síl v Poľsku, Pobaltí a Rumunsku, zvýšenie počtu stíhacích lietadiel, námorných síl a nasadenie prieskumných lietadiel NATO AWACS. Tieto vojenské jednotky sú nasadzované v súlade so Zakladajúcim aktom NATO-Rusko, t.j. na rotačnom princípe a v relatívne nízkych počtoch. Ich hlavnou úlohou je uistiť štáty na východnej hranici o pripravenosti Aliancie ubrániť svojich spojencov. Prijaté úvodné opatrenia však môžu vyústiť do dlhodobej vojenskej prítomnosti NATO v členských štátoch na jeho východnej hranici. Túto presadzuje najmä PL, ktoré už dlhšie upozorňuje na nerovnováhu rozmiestnenia štruktúr NATO medzi starými a novými členmi.

ZÁVER

Mier a stabilita v Európe už nie sú samozrejmosťou. Porušovanie medzinárodného práva zo strany Ruska a jeho destabilizácia Ukrajiny sú spolu s dlhotrvajúcimi konfliktami v širšom čiernomorskom regióne a sériou „arabských jarí“ podporovaných USA - útokom na jadro európskeho bezpečnostného poriadku.

Pokiaľ ide o kolektívnu obranu, hlavným rámcom pre väčšinu členských štátov naďalej zostane NATO. EÚ preto bude určite prehlbovať spoluprácu so Severoatlantickou alianciou, pričom zabezpečí komplementárnosť, synergiu a úplný súlad s inštitucionálnym rámcom, inkluzívnosťou a rozhodovacou nezávislosťou oboch subjektov.

V záujme rýchlej reakcie na vonkajšie krízy bude musieť EÚ ešte pred vybudovaním „spoločnej armády“ investovať do budovania partnerských kapacít a ochrany Európy. Členské štáty EÚ budú musieť nasmerovať dostatočné výdavky do obrany, čo najefektívnejšie využívať zdroje a dosiahnuť splnenie kolektívneho záväzku venovať z rozpočtu na obranu 20 % na obstarávanie vybavenia a do oblasti výskumu a technológie. Spôsobilosti by sa mali rozvíjať tak, aby sa dosiahla maximálna interoperabilita a zhodnosť, a podľa potreby by mali byť k dispozícii na podporu EÚ, NATO, OSN a ďalšieho mnohonárodného úsilia.

Členské štáty EÚ si ponechajú svoju suverenitu, pokiaľ ide o ich rozhodovanie v oblasti obrany, napriek tomu ale národne orientované programy obrany sú na riešenie nedostatkov v oblasti spôsobilostí nepostačujúce. 35 % celkových výdavkov na obstaranie obranných spôsobilostí by malo byť realizovaných kolaboratívnym obstarávaním. Dobrovoľný prístup EÚ k spolupráci v oblasti obrany sa musí transformovať do reálnych záväzkov.

Až po splnení veľkej časti vyššie uvedených podmienok bude EÚ aj v oblastiach Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky a vonkajšej činnosti viac súdržná.

V priebehu rokov sa na tento účel podnikli dôležité kroky¹⁰: tie zahŕňajú inštitucionálne inovácie, ako napríklad dvojitú funkciu vysokého predstaviteľa a podpredsedu Európskej komisie a Európsku službu pre vonkajšiu činnosť (Frederica Mogheriny), ktoré sa vytvorili v rámci Lisabonskej zmluvy. Úsilie o súdržnosť a kohéziu EÚ a NATO musí zahŕňať tiež politicko-vojenské inovácie, ako sú „komplexný prístup ku konfliktom a krízam“ a spoločné plánovanie v oblasti rozvoja spôsobilostí.

Zásadnými oblasťami, ktoré sa musia pred vytvorením spoločnej armády EÚ prepracovať sú vonkajšia činnosť EÚ – spravodajstvo, vojenská diplomacia, energetická diplomacia, kultúrna diplomacia a hospodárska diplomacia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CHMELÁR, Eduard. *Európa ako pasívna korisť geopolitického zápasu*

Dostupné na: <http://www.aktuality.sk/clanok/258912/komentar-eduarda-chmelara-europa-ako-pasivna-korist-geopolitickeho-zapasu/>

EGS – Global Strategy for the European Union’s Foreign And Security Policy

http://www.chelemendik.sk/Armada_Europy_sny_a_realnost_RUVRRU_593724113.html

Špecializácia v kontexte inteligentnej obrany. Obrana 03/2013.

Dostupné na: http://www.mod.gov.sk/data/disk/casopis/Obrana_03_2013.pdf

Zameranie zahraničnej politiky Slovenskej republiky na rok 2016.

Dostupné na: <https://www.mzv.sk/documents/10182/2198827/2016+-+Zameranie+zahrani%C4%8Dnej+a+eur%C3%B3pskej+politiky+Slovenskej+republiky>

Programové vyhlásenie vlády SR 2012 -2016.

Dostupné na: <http://www.vlada.gov.sk/posilnenie-postavenia-slovenskej-republiky-v-europskej-unii-a-vo-svete/>

<http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/395513-eu-a-nato-sa-na-summitoch-chystaju-posunut-kvalitu-svojich-vztahov/>

Ing. Ladislav ČERI, PhD.

KMPV Fakulty medzinárodných vzťahov EU v Bratislave,

Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava

ladislav.ceri@euba.sk

---

¹⁰ EGS – Európska globálna stratégia – Part 3.5 Globálne trendy str. 41

UTEČENECKÁ KRÍZA A JEJ VPLYV NA BEZPEČNOSŤ KRAJÍN EÚ

THE REFUGEE CRISIS AND ITS IMPACT ON THE SECURITY OF THE EU COUNTRIES

Miriam DROPOVÁ

ABSTRACT

This article deals with refugees and their influence on security. The problem of migration has its political and historical entry which we described below. Security is endangered in terms of violation basic state interests; there is also threat of extremism and criminality, threat of spreading diseases and threat of violation cultural identity. Moreover European Union countries want redistributes them. They use different ways how to deal with this problem. Such as giving donations to some countries to look after immigrants and so make them change their mind and stay in to prevent their concentration in certain EU members such as Germany or Sweden.

Keywords: quotas, extremism, diseases, refugees, terrorism

ÚVOD

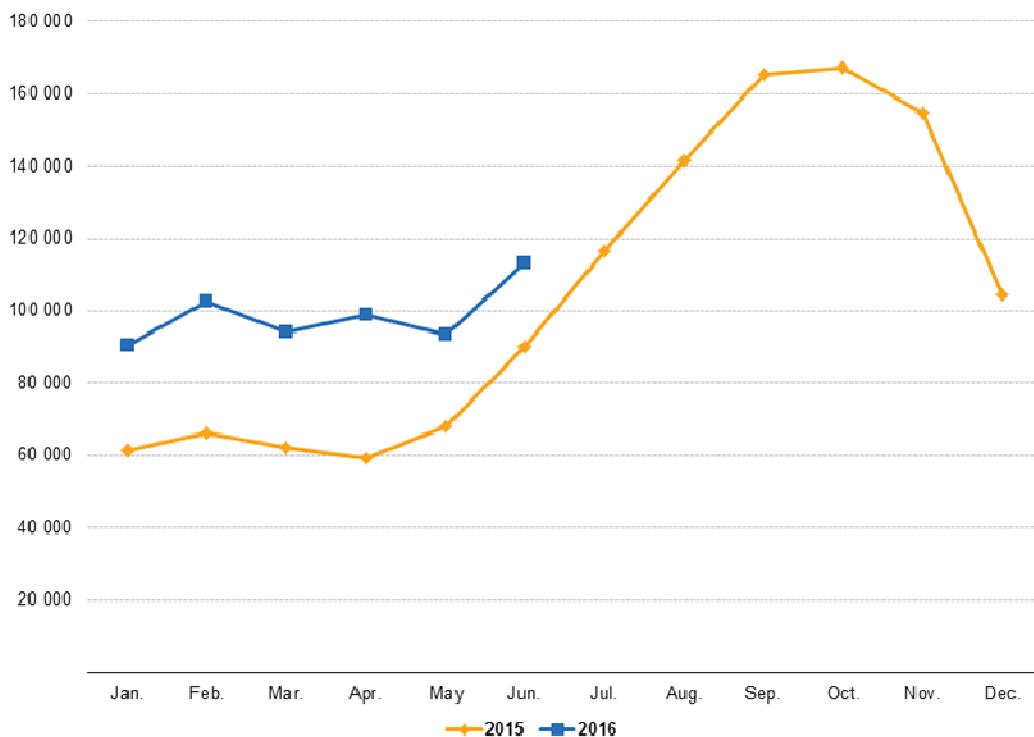
Za posledných niekoľko rokov čelí Európa zaťažkávacej realite prichádzajúcich utečencov požadujúcich právo zostať tu a získať status azylanta. Títo ľudia prichádzajú prevažne z krajín postihnutých ozbrojeným konfliktom. Pokúšajú sa prekročiť hranice európskych krajín prevažne vylodením na brehoch Stredozemného mora na pobreží Talianska, Grécka a Malty, iní prichádzajú takpovediac po súši, a to cez Turecko a Albánsko. Zima neznížila počet imigrantov, keďže v prvých mesiacoch roka 2016 sa ich priplavilo 82 636. Medzinárodná organizácia pre migráciu vyčíslila, že v roku 2015 prišlo viac než 1 045 700 migrantov. Na porovnanie, v roku 2014 to bolo 280 000 osôb, kde ale nie je zahrnutý počet tzv. nezistených príchodov.

Hraničná stráž externej hranice Európskej únie – Frontex monitoruje rôzne cesty migrantov a ich počet prechádzajúci európske hranice, ktorý bol v roku 2015 vyčíslený na viac než 1 800 000.¹

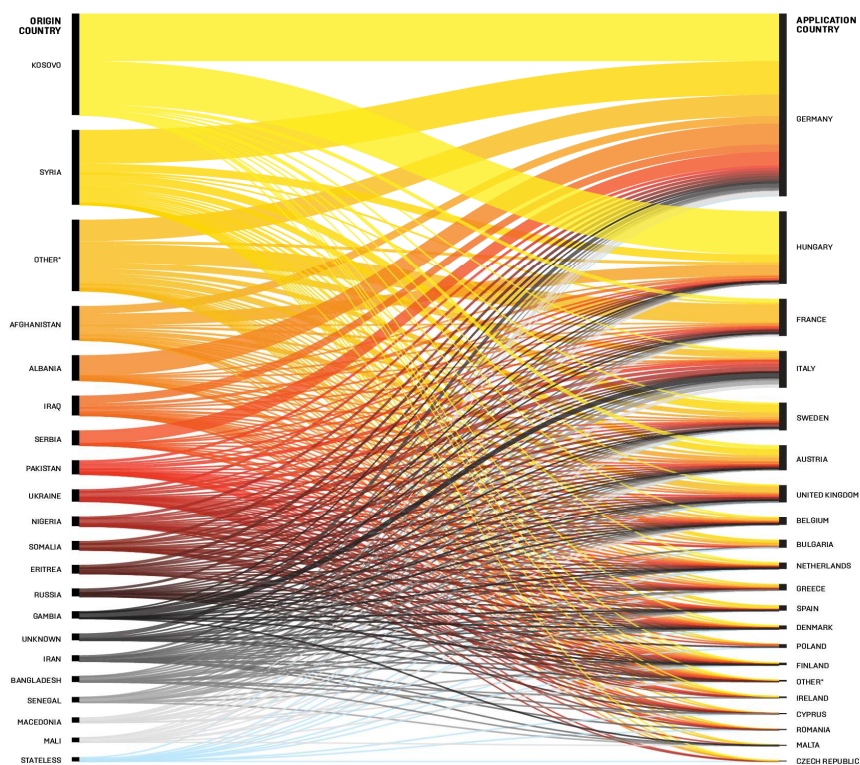
Po dlhej ceste však vôbec nie je isté, ako bude ich stav posúdený a či nebudú navrátení späť. Nech je akokoľvek, v prípade, ak získajú status azylanta je otázne, či v sa v budúcnosti stanú v rámci multikulturalizmu prínosom pre spoločnosť, ktorá ich prijala – alebo naopak, či budú považovaní za hrozbu nielen pre bezpečnosť, ale aj vo vzťahu k hodnotám, ktoré hostiteľské spoločenstvo vyznáva.

---

¹ <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>

Graf znázorňujúci počty utečencov za roky 2015 a 2016²

Graf znázorňujúci krajiny, z ktorých migrujú osoby a ich cieľové destinácie.³

² http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/9/98/First_time_asylum_applicants%2C_EU-28%2C_January_2015_%E2%80%93_June_2016.png

³ <http://medzicas.sk/europska-utecenecka-kriza-v-cislach/>

1. HISTORICKÝ ZÁKLAD

Migrácia osôb z krajín tretieho sveta nie je fenoménom len posledných troch rokov. Objavila sa niekoľko desaťročí dozadu, ruka v ruke s dekolonizáciou. V roku 2011 však prepukla v určitých krajinách tzv. Arabská jar spojená s ozbrojenými konfliktami a násilnosťami a tak sa obyvatelia týchto krajín pokúšali dostať do Európy. Problémy Talianska s topiacimi sa utečencami z Líbye siahajú až do uvedeného obdobia. Možno konštatovať, že už vtedy bolo isté, že situácia s rastúcou tendenciou príchodu imigrantov bude neudržateľná. Destináciou nebolo len Taliansko, ale aj Grécko, Malta a Španielsko. Faktom ostáva, že najväčšie vlny migrantov začali prúdiť práve v súvislosti s občianskou vojnou v Sýrii, kde konflikty začali najneskôr, a tak sa zdá, že migračná kríza začala až v roku 2014.

2. POLITICKÝ PODTEXT

Keďže najväčší počet utečencov je v Nemecku, Rakúsku, Taliansku, Veľkej Británii a Maďarsku, aj najvyšší počet žiadateľov o azyl je práve v týchto krajinách, kde je ich dlhodobá koncentrácia problematická.

Politické koncepcie riešení sú rôzne. Keďže vyhliadky mieru pre Sýriu nie sú v blízkej budúcnosti reálne, nie je ani možné podporovať osoby v núdzi v krajinách ich pôvodu. Faktom ostáva, že pašeráci profitujú z nízkej informovanosti ľudí. Sľubujú im lepšie podmienky než záchytné centrá a dlhé čakanie v nich pri individuálnom vyhodnocovaní každej žiadosti o azyl a navyiac neinformujú ich o možnom návrate späť pri nesplnení podmienok práva na medzinárodnú ochranu. Nelegálna migrácia je spolu s pašeráctvom jedným z najväčších problémov celej migrácie.

Z tohto dôvodu EÚ a Turecko schválili model schémy 1:1, teda že za každého nelegálneho sýrskeho utečenca vráteného z gréckych ostrovov bude presídlený priamo z Turecka jeden občan Sýrie s nárokom na medzinárodnú ochranu. Dohoda v číselnom vyjadrení znamená presídlenie 72 000 sýrskych utečencov z tureckého územia do krajín Únie. Turecko výmenou za súhlas s dohodou očakáva od Bruselu rýchlejšie vyplácanie troch miliárd eur dohodnutých v rámci takzvaného akčného plánu a tiež dodatočnú finančnú pomoc, ak sa táto suma - určená pre sýrskych utečencov v Turecku - vyčerpá do konca roku 2018.⁴

Presídľovanie migrantov z tzv. tretích krajín ako napr. Jordánsko, Libanon a Turecko do Európskej únie sa nestretlo so všeobecným súhlasom. Prevažne z týchto krajín bolo ročne od júla 2015 presídlených 8 268 osôb. Prijalo ich 20 členov EÚ, Slovensko, Maďarsko a Poľsko chýbali.

Sociálne benefity pre tieto osoby sa však v jednotlivých krajinách značne líšia. Existujú príklady, kedy azylanti neboli spokojní a z Litvy odišli napríklad do Nemecka.⁵

Ani cieľ relokácie presídliť 6000 osôb z krajín ako Taliansko a Grécko do ostatných krajín EÚ ešte nebol naplnený, keďže od marca do júla 2016 sa tak stalo len pri počte 3 056 osôb (2 213 z Grécka a 843 z Talianska).⁶

Brusel chce podľa informácií denníka The Financial Times zaviesť pokutu vo výške 250-tisíc eur na jedného neprijateľného utečenca, ktorého členský štát odmietne prijať.⁷ Návrh

⁴ <http://www.teraz.sk/zahranicie/brusel-eu-turecko-summit/187597-clanok.html>

⁵ <http://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Presidlovanie-migrantov-v-praxi-Prisli-do-Litvy-a-toto-nasledovalo-278098>

⁶ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2435_en.htm

⁷ <http://www.etrend.sk/ekonomika/brusel-planuje-pokutovat-krajiny-ktore-odmietnu-utecencov.html>

Komisie členské štáty neschválili, a tak nemecký europoslanec Ingeborg Gräßle navrhoval, aby krajiny ktoré dostatočne nespolupracujú pri presídľovaní migrantov, prišli o európske fondy. Rada EÚ minulý týždeň zverejnila rozpočet Únie na rok 2017. Ide o zníženie rozpočtu na štrukturálne fondy. Ich najväčšími poberateľmi sú práve krajiny vo východnej Európe, ktoré prijali najnižší počet utečencov. Podľa slovenskej diplomacie to nesúvisí s utečeneckou politikou a ide o štandardné prispôsobenie výšky výdavkov rozpočtu očakávanej miere čerpania.⁸

3. OHROZENIE ZÁKLADNÝCH ZÁUJMOV ŠTÁTU

Podľa zistení nemeckého denníka dostali úrady od začiatku migračnej krízy 369 „udaní“, ktoré poukazovali na spoluprácu prichádzajúcich migrantov s Islamským štátom. V štyridsiatických prípadoch sa ukázalo, že podozrenia sú opodstatnené, a týchto jedincov tak začali vyšetrovať pre podozrenie z príslušnosti k teroristickej organizácii a prípravy teroristického činu. „Nemôžeme vylúčiť viac teroristických útokov,“ povedal hovorca Spolkového kriminálneho úradu. Nemecké úrady čelia obrovským problémom pri registrácii migrantov a často nie sú vôbec schopné odhaliť ich pravú totožnosť. Konkrétne uvádzal, že 60 % prichádzajúcich ľudí v ostatných mesiacoch nemá pas ani žiadne iné osobné dokumenty.⁹

Česká Bezpečnostná informačná služba vo svojej výročnej správe z roku 2015 k imigrácii uvádza: „Jde především o hrozby, které vyplývají z toho, že je fakticky nemožné organizovaně integrovat velké množství cizinců z kulturně odlišného prostředí do evropské společnosti. Následně dochází ke vzniku uzavřených komunit, které mohou být vůči evropskému kulturnímu prostředí nepřátelské. Tyto komunity pak mohou vytvářet ideové či logistické zázemí pro kriminální aktivity rozličného charakteru“.

V správe sa tiež uvádza: „Kontrolní procedury však narážejí na faktickou nemožnost provádět je naprosto důsledně. Příčinou tohoto stavu je mj. skutečnost, že řada migrantů má nebo velmi pravděpodobně může mít cestovní doklady vydané sice oficiálně, nicméně na území ovládaném ve zdrojových zemích migrace extremistickými silami, případně se prokazuje cestovními doklady odcizenými či pozmeněnými. Na druhé straně (ve zdrojových zemích) pak nemají české bezpečnostní složky spolehlivého oficiálního partnera, který by byl schopen na ověřování pravdivosti údajů o migrantech a jejich cestovních dokladech spolupracovat a poskytovat důvěryhodné relevantní informace. K již zmíněným bezpečnostním rizikům je tak nutné připočíst i riziko přenášení problémů a konfliktů ze zdrojových zemí do zemí cílových i tranzitních, jichž se migrační vlna dotýká“.¹⁰

Slovenská informačná služba na danú situáciu reaguje nasledovne: „Riziko prieniku radikálnych džihadistických extrémistov na územie Európskej únie sa v posledných mesiacoch práve z dôvodu dôsledne nefungujúceho režimu pohybu osôb v rámci Schengenu významne zvýšilo. Na aktuálnu situáciu v oblasti vzniku bezpečnostných rizík v súvislosti s nelegálnou migráciou naša spravodajská služba spolu s partnermi a ostatnými bezpečnostnými zložkami reaguje prijímaním mimoriadnych opatrení“.

Hovorca SIS Branislav Zvara zdôraznil: „Bezpečnostnou hrozbou je v prípade nelegálnej migrácie najmä možnosť infiltrácie rizikových osôb a osôb podozrivých z terorizmu a ich príchod na územie Európskej únie, pričom táto hrozba sa v posledných

⁸ <http://www.hlavnespravy.sk/miesto-pokuty-250-tisic-eur-za-kazdeho-neprijateho-utecenca-znizia-eurofondy-splnomocnenec-ficovej-vlady-suhlasil/835304>

⁹ <http://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Hraju-sa-na-utecencov-ale-pritom-su-to-teroristi-Nemci-sa-konecne-chopili-cinu-268456>

¹⁰ <https://www.bis.cz/vyrocní-zprava890a.html?ArticleID=1104#orgzlo>

mesiacoch zvýšila. Ku konkrétnym prípadom ako aj k spolupráci s partnerskými službami v tejto alebo aj iných oblastiach sa SIS pochopiteľne nemôže vyjadrovať, nakoľko by takýmto vyjadrením SIS mohlo dôjsť k porušeniu platnej legislatívy týkajúcej sa utajovaných skutočností a k strate vzájomnej dôvery a ratingu medzi našou a partnerskými službami EÚ a NATO“.¹¹

Generálny tajomník NATO Jens Stoltenberg uznal v máji 2016 určitú možnosť, že bojovníci vycvičení Islamským štátom môžu byť medzi utečencami snažiac sa s nimi splynúť a ukryť sa na ceste do Európy. V zásade sa však experti na bezpečnosť prikláňajú k názoru, že existujú jednoduchšie spôsoby na infiltráciu do Európy, ako napríklad falošné doklady, ukradnuté pasy atď.¹²

Faktom ale ostáva, že prípady inklinujúce určité obavy môžu byť opodstatnené. Nemecký Spolkový úrad pre migráciu a utečencov medzičasom v Norimbergu informoval, že na rozdiel od doterajšej praxe bude o každom odhalenom falošnom cestovnom pase žiadateľov o azyl informovať políciu, doteraz tieto informácie poskytoval iba príslušným krajiniským migračným orgánom. Sýrčan, ktorý uspel v Nemecku so žiadosťou o azyl zadržaný pre podozrenie z prípravy teroristického útoku zrejme na niektoré z letísk v Berlíne, opustil na jar na niekoľko mesiacov Nemecko a naspäť sa vrátil iba na sklonku augusta.¹³

Na Slovensku sa v azylovom konaní postupuje nasledovne: Rezort vnútra si na posúdenie žiadosti o udelenie azylu vyžiada vyjadrenie SIS, ktorá svoje vyjadrenie zašle ministerstvu do desiatich dní od doručenia žiadosti. Ďalším stupňom v takýchto prípadoch je súdne konanie, čo znamená, že súd posudzuje, skúma a vyhodnocuje všetky relevantné skutočnosti, fakty a informácie z rôznych zdrojov a jediný je kompetentný nestranné rozhodovať. "V prípade podozrenia na terorizmus ako aj inú trestnú činnosť žiadateľov o azyl je SIS v zmysle platnej legislatívy o takýchto skutočnostiach povinná príslušné policajné útvary informovať a na každé ohrozenie SR a jej občanov upozorniť", dodal na záver hovorca SIS.

4. HROZBA EXTRÉMIZMU A KRIMINALITY

V súvislosti s migráciou boli zaznamenané určité typy kriminálnych činov. Ide hlavne o výtržníctvo, či už na uliciach hostiteľských krajín alebo v imigračných táboroch. Takéto výtržnosti súvisia aj s nervozitou, strachom o budúcnosť a nenaplnenými očakávaniami po bezprostrednom začlenení do spoločnosti.

Oveľa závažnejšími sú ale akty znásilňovania domácich žien a sexisticky namierené správanie sa k nim zo strany utečencov. Obyvateľom sa môže zdať, že polícia voči nim nekoná dostatočne rázne, čo niekedy vyvoláva tzv. uchopenie spravodlivosti do vlastných rúk zo strany obetí vendetu.¹⁴

Aj toto správanie môže vyprovokovať akcie domácich skupín inklinujúcich k extrémistickým činom. V Nemecku ide napríklad o hnutie Pegida (hoci označenie skupín za extrémistické je nie vždy jednoduché, aj pri operovaní s pojmom extrémista treba rozhodne

---

¹¹ <http://www.teraz.sk/slovensko/slovenska-informacna-sluzba-utecenci/149884-clanok.html>

¹² <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/islamic-state-smuggling-terrorists-among-the-migrants-unlikely-say-experts/>

¹³ <http://www.aktuality.sk/clanok/380665/syrčan-zadržany-v-nemecku-mozno-absolvoval-vycvik-u-dzihadistov/>

¹⁴ <http://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Pripad-znasilnenej-vozickarky-otriasa-Svedskom-Skupinu-agresorov-prepusili-a-ludia-sa-buria-Na-rebelujuci-ostrov-vyslali-policajne-posily-278381>

opatrnosť) na Slovensku skupina chuligánov, ktorí majú tendencie zatiaľ len organizovať protesty.

5. HROZBA NÁKAZY DOMÁCEHO OBYVATEĽSTVA

Svetová zdravotnícka organizácia k uvedenej problematike uvádza, že medzi migráciou a importom infekčných ochorení nie je systematická súvislosť. Nákazlivé choroby sú spojené predovšetkým s chudobou. Riziko dovozu exotických a vzácnych infekčných agensov do Európy, ako sú ebola, marburg a lassa vírusy alebo blízkovýchodný respiračný syndróm (MERS), je veľmi nízke. Skúsenosti ukázali, že pokiaľ dôjde k ich importu, týka sa pravidelných cestujúcich, turistov alebo pracovníkov v zdravotníctve, skôr než utečencov alebo migrantov.

Zdravotnícke systémy v rámci krajín prijímajúcich migrantov sú dobre vybavené a skúsené, aby diagnostikovali a liečili bežné infekčné a neprenosné choroby (NCDs), a tiež by mali byť pripravené poskytnúť takúto zdravotnú starostlivosť pre migrantov.

ZÁVER

Keďže vyhliadky na zlepšenie domácej situácie v konfliktami postihnutých krajinách nie sú optimistické, nemožno očakávať, že príliv migrantov bude výrazne nižší. Je ťažké rozhodnúť, kto spĺňa podmienky na udelenie azylu a kto nemá status utečenca, ale len tzv. ekonomického migranta. Rozhodne by bolo vhodné šíriť osvetu, že nie každá osoba prekračujúca hranice Európy azyl skutočne získa, nespomínajúc skutočnosť, že realita v azylových centrách nie je ideálna a život v nich nie je zďaleka taký voľný, ako si migranti predstavujú.

Snahy o uspokojenie situácie v nich sú niekedy neúčelné, lebo vysilení a frustrovaní utečenci majú tendencie byť podráždení a tak sa v azylových centrách pri vyhrotenej situácii dopúšťať kriminálneho správania.

Iná situácia ale nastáva, keď tieto osoby opustia brány spomínaných zariadení. Osveta v tom, že Európa má iné kultúrne prostredie nie je postačujúca. Toto sa netýka len rôzneho pohľadu na opačné pohlavie, ale aj náboženstva, každodenného života, ako sú napríklad rozdielne stravovacie alebo hygienické návyky. Strata identity európskej kultúry však zatiaľ nehrozí.

Hrozba zvýšenia sa extrémistického správania sa domáceho obyvateľstva existuje, ale nie je zatiaľ až tak výrazná.

Rovnako netreba vyvolávať paniku v oblasti verejného zdravia, pandémie zatiaľ tiež nehrozí, keďže prijímajúce krajiny majú rozsiahle mechanizmy na jej predchádzanie a tropické choroby sa vo zvýšenej miere nešíria.

Problémom zostáva spravodajské preverovanie minulosti tak vysokého počtu prichádzajúcich. V každom prípade mám zato, že na základe uvedeného sa možnosti de facto nekontrolovaného príchodu osôb napojených na teroristické organizácie z tretích krajín môžu podstatne zvýšiť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

<http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>

http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/images/9/98/First_time_asylum_applicants%2C_EU-28%2C_January_2015_%E2%80%93_June_2016.png

<http://medzicas.sk/europska-utecenecka-kriza-v-cislach/>

<http://www.teraz.sk/zahranicie/brusel-eu-turecko-summit/187597-clanok.html>

<http://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Presidlovanie-migrantov-v-praxi-Prisli-do-Litvy-a-toto-nasledovalo-278098>

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2435_en.htm

<http://www.etrend.sk/ekonomika/brusel-planuje-pokutovat-krajiny-ktore-odmietnu-utecencov.html>

<http://www.hlavnespravy.sk/miesto-pokuty-250-tisic-eur-za-kazdeho-neprijateho-utecenca-znizia-eurofondy-splnomocnenec-ficovej-vlady-suhlasil/835304>

<http://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Hraju-sa-na-utecencov-ale-pritom-su-to-teroristi-Nemci-sa-konecne-chopili-cinu-268456>

<https://www.bis.cz/vyrocní-zpráva890a.html?ArticleID=1104#orgzlo>

<http://www.teraz.sk/slovensko/slovenska-informacna-sluzba-utecenci/149884-clanok.html>

<https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/islamic-state-smuggling-terrorists-among-the-migrants-unlikely-say-experts/>

<http://www.aktuality.sk/clanok/380665/syrcan-zadržany-v-nemecku-mozno-absolvoval-vycvik-u-dzihadistov/>

<http://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Pripad-znasilnenej-vozickarky-otriasa-Svedskom-Skupinu-agresorov-prepustili-a-ludia-sa-buria-Na-rebelujuci-ostrov-vyslali-policajne-posily-278381>

Mgr. Miriam DROPOVÁ

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl
miriam.droppova.1@gmail.com

DZIAŁANIA PSYCHOLOGICZNE W ASPEKCIE WYZWAŃ XXI WIEKU

PSYCHOLOGICAL TREATMENTS IN TERMS OF THE CHALLENGES OF TWENTY – FIRST CENTURY

Tomasz DUKIEWICZ

ABSTRACT

The article concentrates on possibilities of taking advantage of deception operations by human intelligence, electronic intelligence and in psychological operations. Psychological Operations are planned activities using methods of communication and other means directed at approved audiences in order to influence perceptions, attitudes and behaviour, affecting the achievement of political and military objectives.

Keywords: Psychological Operations, intelligence, information

WPROWADZENIE

Wiele przykładów z historii minionych konfliktów wskazuje, że działania psychologiczne, jako specyficzny sposób oddziaływania na wybraną grupę osób a nawet państw, służyły i służą nie tylko celom maskowania operacyjnego, a więc ukrywania przed stroną przeciwną własnych możliwości i zamiarów, lecz także były one często jednym ze skutecznych narzędzi aktywnego oddziaływania na decyzje i działania, a czasem nawet szczególnym sposobem narzucania stronie przeciwnej niedogodnej dla niego koncepcji działania, lub inaczej mówiąc – sterowania w pewnym sensie jego działaniami.

Fakt, że propaganda odegrała tak ważną rolę w przeszłości, a najczęstszym rezultatem jej stosowania było zaskoczenie drugiej strony, co skłania do rozważenia zarówno celowości, jak i możliwości prowadzenia działań psychologicznych w warunkach współczesnych. Chodzi o znalezienie odpowiedzi na pytanie – czy w obecnych czasach istnieją obiektywne potrzeby, warunki i możliwości prowadzenia działań psychologicznych.

Zgodnie z doktryną działań informacyjnych, działania psychologiczne są koordynowane przez działania informacyjne, gdyż dostarczają one większości produktów koniecznych do prowadzenia działań informacyjnych. Pomimo tego, działania psychologiczne występują jako osobny element. Sprawują one kontrolę nad obiektami oddziaływania, komunikatami i sposobami ich dostarczania. Prowadząc działania psychologiczne wykorzystuje się techniki wpływające na sposób myślenia, uczucia, emocje. Zatem możemy określić, że celem działań psychologicznych jest wpływanie na zachowania (percepcję) określonych obiektów poprzez oddziaływanie na świadomość, emocje, zchownie jako podstawowe elementy ich osobowości. Uwzględniając cel działań psychologicznych możemy zdefiniować, że działania psychologiczne to planowe działania przy użyciu metod komunikacji i innych środków, skierowane do wrogich, przyjaznych lub neutralnych odbiorców wpływając na ich postawy i zachowania z zamiarem osiągnięcia pożądanych celów politycznych i wojskowych¹.

---

¹ Wrzosek M. – Dezinformacja jako komponent operacji informacyjnych, Warszawa 2005 r.

1. DEZINFORMACJA W DZIAŁANIACH PSYCHOLOGICZNYCH

Opierając się na założeniu, że dezinformacja to wprowadzenie w błąd przez podanie nieprawdziwych informacji, wobec tego, bezpośrednie oddziaływanie psychologiczne może potencjalnie stanowić jeden z głównych elementów wprowadzania w błąd grup społecznych lub wybranych osób, potencjalnego lub rzeczywistego przeciwnika. Należy podkreślić, że manipulowanie informacjami nie jest wyłącznie cechą reżimów totalitarnych. Prezydent Franklin D. Roosevelt, podobnie jak inni amerykańscy prezydenci, próbował - znacznie subtelniej niż jego europejscy odpowiednicy- wywierać wpływ na treść wiadomości, zasypując media informacjami sprzyjającymi jego administracji. Na przykład w czasie trzymiesięcznego okresu w 1936 roku administracja Roosevelta zatrudniała na pełen etat 146, a w niepełnym wymiarze godzin 124 specjalistów od reklamy, którzy opracowali około 4800 komunikatów rządowych opublikowanych w łącznym nakładzie 7 milionów egzemplarzy. Sama tylko Administracja Robót Publicznych (The Works Progress Administration) wydała w ciągu roku ponad milion dolarów na druk. Wszystko po to, by zachęcić media informacyjne do przekonywania Amerykanów o konieczności wdrażania reform Nowego Ładu².

Chcąc zdefiniować pojęcie dezinformacji należy przytoczyć definicję autorstwa Władimira Volkoffa; „Dezinformacja jawi się jako program zmierzający do zastąpienia w świadomości, a nade wszystko w podświadomości obranych za cel populacji, pewnych treści, uznanych przez władzę dezinformującą za nieodpowiednie, innymi, które uważa ona za słuszne“³. Chodzi więc o sposób kształtowania umysłów, skierowany do całych populacji. W naszej epoce ustrojów demokratycznych, w których władza polityczna przedstawia się jako zależna od opinii publicznej i "woli powszechnej", dezinformacja niemal z konieczności staje się jednym z podstawowych narzędzi walki (lub dywersji) politycznej. Dezinformacja jest definiowana jako te przedsięwzięcia, których zadaniem jest wprowadzanie w błąd przeciwnika przez: manipulację, zniekształcanie lub fałszowanie faktów w celu wywołania u niego reakcji niekorzystnej dla jego własnych interesów, w taki sposób aby spowodować, żeby przyjął zdarzenia symulowane za prawdziwe. Działania psychologiczne stawiają sobie za cel realizację konsekwentnego programu zmierzającego do zmiany w świadomości podmiotu oddziaływań poglądów uznanych za niekorzystne dla sił prowadzących akcję. Kiedy Aleksander Sołżenicyn opisał ponurą rzeczywistość panującą w ZSRR, a szczególnie sposób traktowania ludzi o odmiennych poglądach politycznych i kwestionujących potęgę radzieckiego imperium, zerwał misternie przygotowany program dezinformacyjny. W odwecie władza radziecka podjęła szereg działań dezinformacyjnych, które dyskredytowały zarówno postawę jak i dorobek autora powieści. W memorandum do Rady Ministrów z 4 stycznia 1976 roku szef KGB, Andropow, z zadowoleniem pisał o „spadku zainteresowania Sołżenicynem za granicą i w ZSRR”. W tym samym dokumencie przyznał także, że KGB poprzez swoich agentów i różne kontakty pomogło rozpowszechnić na Zachodzie „użyteczne dla nas materiały” kompromitujące Sołżenicyna i jego „klasową nienawiść do władzy radzieckiej”⁴. Powyższy przykład stanowi argument w uzasadnieniu tezy, że dezinformacja to także część działań psychologicznych skierowanych na zmianę sposobu myślenia i postrzegania.

Analizując literaturę można stwierdzić, że dezinformując, podmiot działań można się posłużyć dwoma modelami przekazu danych.

² R. W. Steele, Propaganda in an open society: The Roosevelt administration and the media 1933-1941, Westport, CT, Greenwood 1985.

³ Volkoff V. (opr.), Dezinformacja. Oręż wojny, (tłum. z jęz. francuskiego), Warszawa 1991.

⁴ D. Remnick – Zmartwychwstanie, Warszawa 1997 r., s. 138.

Pierwszy to model odbijający – deflekcyjny, w którym podmiot działań posługuje się nieprawdziwym źródłem przekazu informacyjnego, co powoduje, że jest on całkowicie nieznanym przedmiotowi oddziaływań.

Drugi z modeli – legitymizacyjny sprowadza się w swej istocie działania do przekazywania odpowiedzialności za rozpowszechnioną informację. Praktyka działania sprowadza się do tego, że podmiot działań chcąc ukryć swoje autorstwo przygotowanego komunikatu, przekazuje go najpierw do nadawcy zastępczego, następnie pobiera od niego „swoją” komunikat i wysyła do przedmiotu oddziaływań jako uzyskany z obcego źródła informacji. Tym sposobem można przekazywać informacje, które w danej chwili nie są lub nie mogą być wiarygodne, ponieważ pochodzą ze źródła o niewiadomym pochodzeniu⁵.

Dalsza analiza literatury przedmiotu, pozwala na wyodrębnienie dwóch generalnych ograniczeń w aspekcie stosowania dezinformacji:

Dezinformacja może być stosowana tylko wtedy, gdy istnieje pewna grupa społeczna lub ludności przeciwnika już zdezorientowana lub podatna na oddziaływanie informacyjne (np; zwolennicy danych opcji politycznych lub innych organizacji).

Dezinformacja może potencjalnie wzmacniać poziom niezadowolenia z panującej sytuacji w danej grupie i jego społeczeństwie, jednak skuteczna będzie tylko wtedy, gdy wykorzystana już istniejące ogniska zapalne (np.: niskie zarobki, restrykcyjne przepisy). Zatem w dezinformacji niecelowe jest przekazywanie informacji, które nie tylko, nie wywołują dezorientacji, ale nawet mogą wzbudzić sprzeciw i wątpliwości, co do wiarygodności źródła.

2. FORMY I TECHNIKI DZIAŁAŃ PSYCHOLOGICZNYCH

Powyższe ograniczenia wpływają bezpośrednio ze specyfiki oddziaływań psychologicznych, które to w swej istocie polegają nie na tym, by przedmiot uwierzył w coś, co sugeruje podmiot, lecz na zmodyfikowaniu jego postaw i zachowań. Zatem można stwierdzić, że do form dezinformacji osobowej można zaliczyć dwie techniki: pozorowanie i manipulację.

Pozorowanie polega na sztucznym tworzeniu „obrazu” (obiektu, czynności, itp.) zbliżonego do rzeczywistego. Celem działań pozornych jest okłamanie drugiej strony, czyli wprowadzenie jej w błąd. Działania pozorne należy zdefiniować jako kompleks przedsięwzięć organizacyjnych, materiałowych i praktycznych zadań, zgodnych z celem i zadaniami, miejscem, czasem, oraz sposobem działania, mającym na celu zmylenie obiektu oddziaływania, co do przyjętego rzeczywistego zamiaru. Działania pozorne należą do tych czynności, które w sposób pośredni wywierają wpływ na drugą stronę. Determinują, bowiem wyniki jego rozpoznania osobowego jako głównego źródła danych. Jeżeli zatem zostaną uznane za działania prawdziwe, sprawią, że decyzje przeciwnika będą błędne.

Drugą formą dezinformacji osobowej w działaniach psychologicznych jest manipulacja. Pojęcie „manipulacja” nie jest jednoznaczne i łatwe do zdefiniowania. Dotychczas podejmowane próby uporządkowania wiedzy w tym zakresie na gruncie psychologii społecznej, socjologii i socjotechniki, nie dały jednoznacznych rezultatów. Rozstrzygając kwestie manipulacji, często właśnie instrumentalne podejście wydaje się być właściwe dla tego typu działań, ze względu na zadania, jakie realizuje podmiot tych oddziaływań i relacje, jakie zachodzą między podmiotem i przedmiotem tych działań. By zrozumieć istotę manipulacji celowej wydaje się rozpatrzenie analizowanego pojęcia w kontekście wpływu społecznego i presyjnego oddziaływania na postawę i zachowanie człowieka. Bowiem każdy członek społeczności bezpośrednio lub pośrednio zaangażowanej w życie publiczne, podlega pewnemu wpływowi

---

⁵ G. Nowacki – Działania psychologiczne w ramach operacji informacyjnych wojsk lądowych, Warszawa 2001 r., s. 76.

społecznemu, reaguje na środowisko i stara się kształtować swoje otoczenie. Manipulacja, zatem wykorzystuje uczucia, oraz emocje. Przekazując spreparowane informacje, biorąc pod uwagę to, iż działania te prowadzone są w gęstym otoczeniu społecznym, a jednostka cierpi niedobór informacyjny, zatem przekazywane treści mają możliwość wywołać w obiekcie oddziaływania szereg emocji i uczuć w celu sprowokowania określonych zachowań czynnościowych i werbalnych. Dezinformacja będzie w tym wypadku permanentnie dążyła do ograniczenia bądź całkowitego zablokowania mechanizmów kontrolnych świadomości jednostki, której zamierza narzucić zakładane wzorce postaw i zachowań. Najczęściej spotykanymi sposobami manipulowania procesem informacyjnym w celu kształtowania postaw i zachowań człowieka.

Współczesna socjotechnika pozwala perfekcyjnie kształtować świadomość człowieka sprawiając, że dokonuje on wyboru zgodnie z zaprogramowanymi celami, kierując się na podstawie podsuniętych mu wzorców, schematów podsuniętymi przez decydentów. Najczęściej stosowanymi sposobami manipulowania informacjami są:

- informacje nieprawdziwe,
- informacje nieważne lub mało ważne z pominięciem najważniejszych (selekcjonowanie informacji),
- informacje bardzo ważne, przekazywane jako mało ważne lub bez znaczenia,
- informacje spreparowane w wyniku celowych działań, informacje wieloznaczne, tak aby utrudnić ich zrozumienie,
- informacje przekazywane w nadmiarze, aby spowodować chaos – dezinformacja,
- manipulację językową,
- manipulację danymi,
- ograniczenia koncentracji i skupienia uwagi,
- cenzura,
- wywoływanie paniki,
- eufemizmy,
- fragmentacja,
- stereotypy,
- elementy erotyki,
- reklamy z udziałem dzieci,
- przeinaczenie,
- manipulacja podświadomością (percepcja podprogowa),
- ramowanie - polega na programowaniu przez mass media myślenia odbiorców informacji, poprzez dostarczanie gotowych wskazówek jak interpretować i oceniać rzeczywistość.

Działania psychologiczne mogą być prowadzone w szerokim spektrum naszego otoczenia tzn:

- zagadnienia historyczne;

- zagadnienia kulturowe i socjalne;
- zagadnienia o podłożu religijnym;
- zagadnienia o podłożu gospodarczo-ekonomicznym;
- zagadnienia edukacyjne;
- rząd i polityka;
- zagadnienia demograficzne;
- zagadnienia militarne;
- inne.

W opinii specjalistów działań psychologicznych dezinformacja jednostek i całych stanów osobowych jest łatwiejsza, gdy wykorzystuje się środki masowego przekazu. Również wówczas, gdy za pomocą urządzeń technicznych przekazuje się odbiorcom całe fragmenty spreparowanego tekstu. Działania psychologiczne w celu oddziaływania na środowisko informacyjne dysponują szeregiem różnorodnych narzędzi. Narzędzia te mają duże znaczenie dla realizacji planu działań informacyjnych. Każdorazowo należy jednak dokonać szczegółowej analizy dotyczącej doboru odpowiednich narzędzi do konkretnej sytuacji. Wśród tych narzędzi możemy wymienić:

- telewizja;
- materiały drukowane (ulotki, plakaty, bilbordy, gazety itp.);
- radio;
- strony i portale internetowe;
- zaangażowanie kluczowych przywódców np. ugrupowań politycznych;
- inne.

Niekiedy jednak objęcie dezinformacją osoby mającej przywództwo nieformalne w dużej grupie społecznej może okazać się rozwiązaniem lepszym i mniej kosztownym. Zakłada się, bowiem, że obywatel kraju – celu, którego pozycja społeczna lub zdolności umożliwiają mu dezinformację rodaków, albo wpływanie na nich, może zostać zwerbowany przez wywiad państwa – dezinformującego. Po przekazaniu określonych treści informacyjnych zostają one upowszechnione z dużą dozą prawdopodobieństwa, bowiem pochodzą od osoby obdarzonej zaufaniem społecznym. W dezinformacji osobowej bazuje się przecieź na ludzkich emocjach, niekompetencji, łatwowierności i braku wyobraźni sytuacyjnej, a te są ogólnosiawotowe i ponadczasowe, stąd tak duża skuteczność działań psychologicznych.

3. DZIAŁANIA PSYCHOLOGICZNE W ASPEKCIE TERRORYZMU

Osoby rekrutujące potencjalnych terrorystów posiadają ogromną wiedzę na temat psychologicznej podatności na manipulację. Z reguły wyszukują osób skrzywdzonych, opłakujących stratę kogoś bliskiego (np. w wyniku działań militarnych). Wykorzystują ich emocje i wrażliwość, oferując możliwość zemsty. Osoby te poddawane są następnie "praniu mózgu", którego celem jest usunięcie wszelkich objękcji moralnych oraz wykształcenie przekonania, iż podejmowane działania są "aktem sprawiedliwości"⁶. Towarzyszy temu również szkolenie

⁶ Dostęp 10.10.2016 <http://www.psychiatria.pl/arttykul/psychologiczne-aspekty-terroryzmu/16679.html>

techniczne, po którym nowy rekrut jest gotowy do wypełniania misji. Potencjalni terroryści zapoznawani są ze sposobami przeprowadzania typowych operacji wywiadowczych, takich jak: operacje spotkaniowe w lokalach operacyjnych, różne metody wykrywania obserwacji, łączność poprzez „skrzynki kontaktowe” itp. Instruktorzy Al-Kaidy starają się również zwiększyć świadomość mudżahedinów w zakresie stosowania przez służby specjalne wielu krajów tzw. propagandy antyterrorystycznej, aby w ten sposób zredukować skuteczność takich działań wobec bojowników Dżihadu. Sugerowane metody przeciwdziałania operacjom propagandowym służb specjalnych są następujące:

- skoncentrowanie uwagi grupy na działaniach operacyjnych i szkoleniowych;
- natychmiastowe informowanie mudżahedinów o wykrytych operacjach propagandowych i ich dementowanie;
- karanie osób rozpowszechniających informacje propagandowe wśród mudżahedinów;
- zwiększenie wśród mudżahedinów gorliwości religijnej;
- zapewnienie pełnego posłuszeństwa i podporządkowania członków grupy jej dowódcy.

Autorzy tego typu szkoleń uważają, że efektywność antyekstremistycznych kampanii propagandowych, takich jak Assakina (Spokój od Boga - przeprowadzona w Arabii Saudyjskiej w 2003 roku, celem wyparcia ideologii salafickiego dżihadu i zapobieżeniu rekrutowaniu przez al-Kaidę nowych bojowników) mogłaby być w znacznie większym stopniu zredukowana, gdyby ci wcześniej zostali uświadomieni, że każdy religijny argument przeciwko ekstremizmowi przedstawiany przez umiarkowanych Muzułmanów jest kłamstwem.

Specjaliści al-Kaidy z dziedziny nowoczesnych technik komunikacyjnych podkreślają znaczenie forów internetowych do wzajemnego komunikowania się członków organizacji dżihadystycznych i dla działań propagandowych skierowanych przeciwko wspólnemu wrogowi, mając jednocześnie świadomość faktu, że fora te poddane są ciągłemu monitoringowi przez służby specjalne. Szkolenia podają kilka ważnych wskazówek, które ich uczestnicy muszą wziąć pod uwagę, aby uniknąć identyfikacji przez służby specjalne. Niektóre z tych wskazówek przedstawiono poniżej: „bądź przygotowany, że niektórzy z twoich rozmówców mogą stwarzać pozory uprzejmości, zadając wiele pytań dotyczących sposobów dotarcia do stref działań wojennych prowadzonych przez mudżahedinów, celem wzięcia udziału w „świętej wojnie”. Tymi rozmówcami często są oficerowie służb specjalnych logujący się na to forum bezpośrednio ze swego biura. Oficerowie ci będą występować, jako obrońcy mudżahedinów i pisali długie artykuły wychwalające dżihad, będą prosić cię o współpracę w przyszłości. Reasumując powyższe rozważania, można stwierdzić, że terroryści wykorzystali wiarę, która jest fundamentem cywilizacji muzułmańskiej, na własne potrzeby⁷. Dokonano dowolnej interpretacji wybranych wersów Koranu i przedstawiono je w formie obowiązków, które należy wykonać, skutkiem czego jest ogromna przepaść pomiędzy społeczeństwem szeroko rozumianego zachodu a społecznością muzułmańską. Do zmobilizowania całego społeczeństwa i wpojenia wypracowanych przez siebie zasad nie wystarczy tylko odpowiednia osoba. Istotnym elementem są sprzyjające ku temu warunki. Niepokoje panujące w kraju, ubóstwo, bezrobocie sprawiają, że ludzie są w stanie zrobić wszystko by polepszyć warunki życia. Właśnie wtedy na scenę wkraczają grupy posiadające odpowiednie środki. Nie mniej jednak wyznawcy islamu nie powinni być utożsamiani wyłącznie z terroryzmem oraz niebezpieczeństwem, ponieważ terroryści cytujący Świętą Księgę nie są osobami wierzącymi, tylko populistami, którzy chcą pociągnąć za sobą jak największą liczbę osób.

---

⁷ Al Qaeda Uses Pakistani Intelligence Course to Train International Operatives - *Abdul Hameed Bakier, Jamestown Institution. 2011*

WNIOSKI

W wyniku dynamicznego rozwoju technicznych możliwości przekazu informacji, a w związku z tym także jej elektronicznej obróbki i przeróbki wzrasta katalog narzędzi i okoliczności, gdzie stosuje się działania psychologiczne. W związku z czym nie można zapomnieć o ciągłym udoskonalaniu technik i sposobów działań psychologicznych. Dezinformacja jest pojęciem, które bardzo trudno jest zawrzeć w sztywnych ramach. Wynika to po części ze specyfiki tej formy maskowania operacyjnego, a w rzeczy samej z jej nieszabloności. Środki i techniki, które wykorzystują działania psychologiczne dają możliwości nieograniczonego modyfikowania odbioru rzeczywistości. Wykorzystywane jest to przez rządy, armie, różne organizacje w celu oddziaływania na szerokie rzesze społeczeństwa strony przeciwnej i nie tylko, wpływając na skuteczność ich poczynań.

Przedstawiona wyżej suma informacji w postaci przykładów historycznych, wniosków i spostrzeżeń eksponuje, główne aspekty działań psychologicznych.

BIBLIOGRAFIA

- Al Qaeda Uses Pakistani Intelligence Course to Train International Operatives - Abdul Hameed Bakier, Jamestown Institution. 2011
- G. Nowacki – Działania psychologiczne w ramach operacji informacyjnych wojsk lądowych, Warszawa 2001 r., s. 76.
- Volkoff V. (opr.), Dezinformacja. Oręż wojny, (tłum. z jęz. francuskiego), Warszawa 1991.
- D. Remnick – Zmartwychwstanie, Warszawa 1997 r., s. 138.
- WRZOSEK M. – Dezinformacja jako komponent operacji informacyjnych, Warszawa 2005 r.
- R. W. Steele, Propaganda in an open society: The Roosevelt administration and the media 1933-1941, Westport, CT, Greenwood 1985.
- <http://www.psychiatria.pl/artukul/psychologiczne-aspekty-terroryzmu/16679.html>

Tomasz DUKIEWICZ Ph.D.
Uniwersytet Opolski
Wydział Prawa i Administracji 45-060 Opole, ul. Katowicka 87a
tomduki@wp.pl

THE ANALYTICAL PART OF SOFTWARE SUPPORT IN THE SOFT TARGETS

Lucia ĎURICOVÁ, Martin HROMADA, Jan MRÁZEK

ABSTRACT

The paper presents a proposal for the management of safety in buildings that fall within the categorization soft targets state. The allowance is intended to describe the principles of software support which should facilitate decision-making in these buildings. Software support interface presents the current legislative requirements with the requirements of the operators of these objects. Conclusions of this paper defines the various stages of this proposed solution.

Keywords: soft targets, software support, analytical tool, fuzzy logic

INTRODUCTION

Objects which fall within the categorization soft targets, the objects that have specific security measures applied to the safety management object. This kind of objects are specific characteristics that affect the rights of closer objects specifics. The specifications indicated above can be understood as properties that describe not only the object but also the events that may occur. It is the movement of large numbers of people, the public space, and space segmentation, specifications group that attends this subject and others. The term special security measures, in this article meant a measure which is directly oriented to that category of objects, and to protect people, animals and things that are in the house or in its vicinity. Specific action is directly effective and it is possible to adapt it to the kind of large objects like a single category.

In this paper there is a description of the proposed solution, which is intended to analyse the object, but also to help design the solution in these objects. In one article we do not present an ideal solution, but the attempt is to present an approach that can increase the effectiveness of the security measures in those buildings. These proposals are based on a study of current safety requirements of facilities, but also the study of management systems and processes in commercial companies.

1. CURRENT SITUATION IN SOFT TARGETS

In this part of the article based on the study of legislative safety requirements in buildings and in parallel with the consultations which were held with the management of listed buildings. Currently, the requirements are defined by the legal requirements of the state and the requirements of the operator or owner of the building. The second fact is largely used mainly in commercial buildings. Among the legislative requirements of the State include the safety and protection of people at work and fire safety requirements the building. These are the two basic pillars on which the practice is worth the safety of facilities, and fire safety in the control of the object itself is already in the preparatory phase of the project. In the above preparation phase it is also known as Fire safety design of the building. Just fire safety closely linked to the solution of situations that just in facilities categorized as soft targets may occur. Their subsequent disposal dealing with the legal unit of the integrated rescue system. Re-

quirements for safety work can be understood as requirements for the safety of employees at work, but also other people in the building, which officials would not jeopardize its activities. Building employees' rights are those persons who object should be sufficiently familiar with, and therefore should be formed to address the situation with an overview and rapid response.

As we mentioned the other requirements of the operator. Operator requirements are in very many cases associated with the protection of business interests, but increase profits, income or protection.

In the event that a measure should be integrated into the process of operation soft targets it must meet at least one of the following conditions:

1. The measure is enforced by state power, that is defined by law is mandatory and failure to comply is sanctioned by the state.
2. The measure saves costs for operation, or incurred measures that need to be met. Alternatively, it protects and prevents the profit entrepreneur or operator.

Unless the objects there to fulfil at least one of these requirements by operators leads to laying the following questions:

- Why should I get this measure was introduced?
- In what would I finance?

Unless policies in the field of fire prevention, there is incurring lower the financing costs of the action as if they were incurred finance costs of building a new house, and given the likelihood of an incident, without the imposition of measures of fire. This principle should be applicable to any security measure, in the decision-making process of its introduction. Anyway, in practice, there are taking into account the likelihood of an incident without measure and the application of the measures. In the case of electronic security systems and mechanical barrier systems are being used to prevent intrusion into the building by unauthorized persons, or any person, for night mode. It is at soft targets leads to the application of security measures in the management system in order to improve the monitoring of movement of persons, and specifications for controlling the movement of persons entitled under the building.

In commercial or production premises in the process of business operations introduce procedural measures, which are based on the requirements of the management system. In these companies, it is ensured that the standards they want to apply to the operation of the business, precisely because of the second, which was mentioned above. Certification according to the applicable standard set of companies to increase their value on the international market, and thus there is a possibility to participate in the tenders, which are already defined requirements of the law and to set out by international certification of management systems. Ultimately, it can be said that this aspect of said second object increases profit.

2. THE PROPOSAL OF SOFTWARE SUPPORT

Labelling is a system utility for the purposes of this paper understood as a tool to systematically implement the actions that lead to the evaluation of certain situations or objects and then defining the steps that should lead to an increased margin of safety.

We can see the rating system object in the figure 1. It is a specific object space, which may be characterized by its properties. The features are converted into numerical form, with the help of a mathematical expression parameter object. For the needs of this contribution can be defined "Parameter object" as a parameter that transforms certain property of an object to a numeric value. Subsequently, the use of numerical values, and thus the object parameter in the

formula for the evaluation of the safety coefficient of the object that is displayed in the diagram as the coefficient of the object.¹

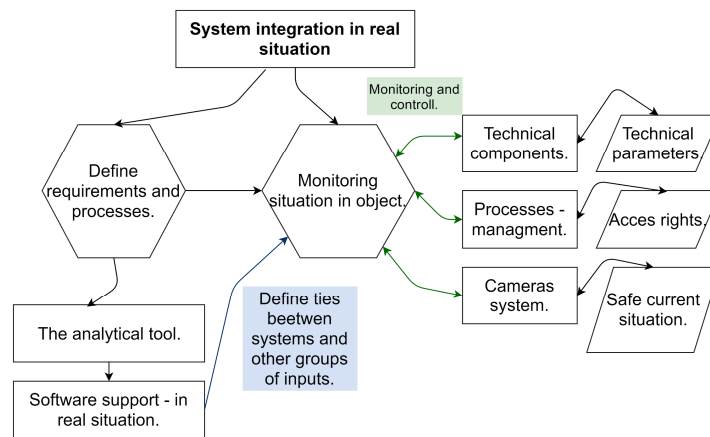

Figure 1 The proposal of software integration

The subsequent process is a comparison coefficient of the object, and thus expressing security threats in the area, with the required rate. That is, to determine the effective value of the property of the parameter is necessary to know the state of which represents a safe solution. Secure solution in the above diagram is represented with the requested rate. Said desired ratio is the result of the examination of the analysis of several types of objects. Subsequently, the determination of borders, which will be verified by analysis.²

The subsequent process is based on an assessment of the incident, in which objects can occur. For this research are the objects falling into the category of soft targets. This is the most security incidents that the house occurred in the past, or their appearance can be enhanced with the changing environment. The incident is represented by certain characteristics that are similar to the object represented by the parameters of the incident. In contrast to the properties, in which case it is better to speak of the characteristic steps of specifying the development of the incident. This analysis is particularly suitable because in the next phase of research will be easier to identify possible threats presume, on the basis of the common features of which are characterized by incidents. In the analytical instrument, the following characteristic action or characteristic factor represents the incident and compared to the coefficient of the building and then examined the relationship between the two objects.

The figure 2 shows the relationship building coefficient and the coefficient of the incident. On the diagram it can be seen that the coefficients are input in analysing threat of the incident. Analysis of the threat of an incident is based on examining the relationship coefficient incident to the object. The resulting risk is represented by the likelihood of incidents and consequences in case of an outbreak incident threatened. The numerical value of risk can have two states. The first state is defined as the static state, representative of the current risk that the instrument is subject to non-interactive. This means that it does not examine the real value of the operation of facilities, but the parameter values that were specified at the time of analysing the state of the object. This is the first phase of the development of analytical tools.

¹ ĎURICOVÁ, L. Systémová integrácia bezpečnostných opatrení v objektoch mäkkých cieľov. 2016

² ĎURICOVÁ, L. System integration safety and security requirements into management systems in organization. 2016

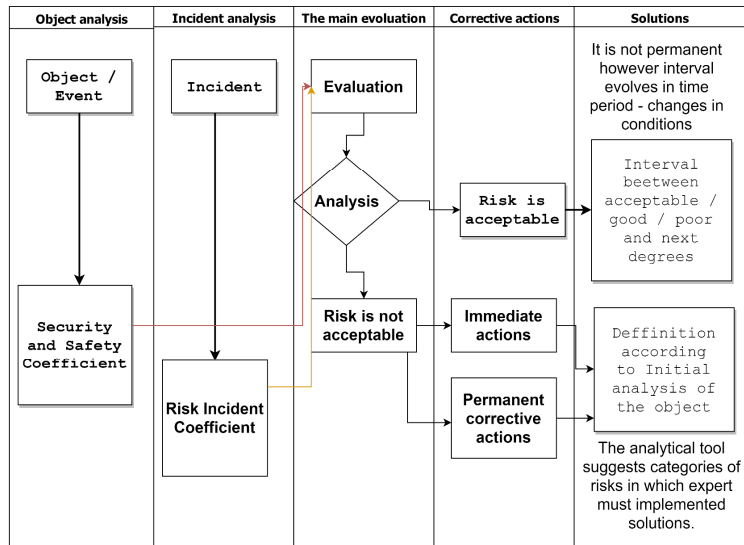

Figure 2 The definition between coefficient and analysis³

The second condition is a dynamically evolving risk number that is the subject of an interactive software tool, which will be based on the principles of fuzzy logic. The system will capture data directly from the operation of facilities and evaluate them in real time on the primary basis of an analytical instrument and still experience the system.

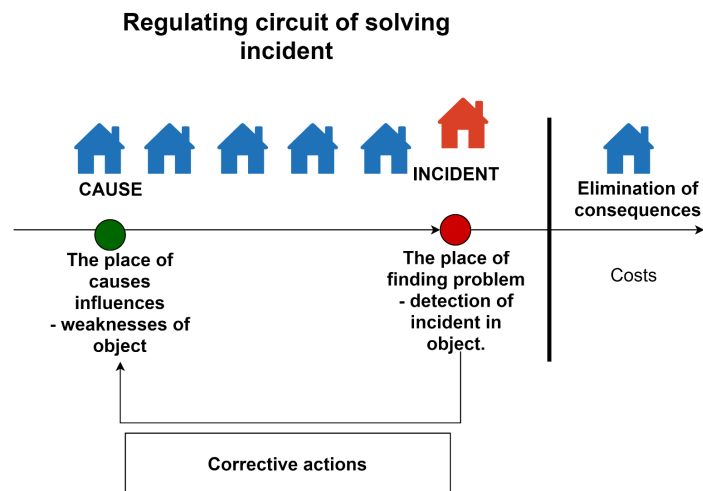

Figure 3 Regulating circuit of solving incident⁴

In the figure shows the process of applying corrective measures. In the process of introducing two basic types of measures. This solution is applied to the knowledge of process management. Immediate corrective action is applied immediately, and it aims to reduce the impact on the object. Immediate action does not address the cause of the problem, but the effort is to slow down the further development of the problem and reduce the consequences that might arise from prolonging the effect of the cause. Permanent remedy is a measure that is applied to the site of the problem, and hence to the place of the root cause, for help removing the cause. Removing the root cause of the problem leads to a halt and there is consequently disposal of the causes, the consequences of the incident. In this case, there are two

³ ĎURICOVÁ, L. The proposal of the soft targets security. 2016

⁴ ĎURICOVÁ, L. The proposal of security and safety management system with fuzzy logic support. 2016

kinds of problems. Problems that are revealed in the prophylactic object being analysed, and then the problems encountered at the premises of the building and therefore they can be characterized as already caused incidents or past incidents. Already caused incidents of the past can be an analytical tool analysed and assessed. Real incidents in real time will be analysed by a software tool that will be applied to knowledge and ties from past incidents and anticipating incidents. Solution that can be more efficient, faster and losses may be lower.

3. CONCLUISON

Software support for security solutions is not the only security solution in buildings soft targets, but it is one part of the solution, which would have the effect of an effective safety management in buildings soft targets. Main advantage of this software tool is to facilitate decision-making operators, reducing demands on operators and the sustained and effective system for risk assessment. The main advantage of analytics is to evaluate the current state of facilities, the hazard incidents and the subsequent definition of measures which should lead to a reduction in risk. This tool, however, is static and not rapidly changing faces of the object parameters. However, if we apply this tool in software that also interconnect the expert knowledge, we can create a dynamic system to effectively assess the situation, then it defines the measures and thus reduce the risk or consequences. In this case we are not talking only about the outbreak of the incident, but also on the evaluation of legislative requirements. Evaluation of legislative requirements is of great benefit especially for operators of facilities. It's still a long journey that separates us from application software itself into objects, but in any case is very important analytical tool.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BULLOCK, Jane A, George D HADDOW a Damon P COPPOLA. Introduction to homeland security: principles of all-hazards risk management. 4th ed. Waltham, MA: Butterworth-Heinemann, c2013, xvii, 669 s. ISBN 978-0-12-415802-3.
- DRIANKOV, D. HELLENDORRN, H. REINFRANK, M.: An Introduction to Fuzzy Control, pp. 316. Springer Verlag (1993)
- DURICOVA, Lucia. HROMADA Martin. Systémová integrácia bezpečnostných opatrení v objektoch mäkkých cieľov. ALARM magazin, Vyd. Bratislava: INFODOM, s.r.o., ročník XVIII. č.:2/2016, 24-25s. ISSN 1335-504X.
- DURICOVA Lucia, HROMADA Martin a MRÁZEK Jan. System integration safety and security requirements into management systems in organization. In: Sborník příspěvku 21. medzinárodná vedecká konferencia, Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí 2016, Fakulta bezpečnostného inžinierstva, Žilinská univerzita v Žiline pp.: 110-115. ISBN 978-80-554-1213-9.
- DURICOVA L., MRAZEK J., HROMADA M., The Proposal of Security and Safety Management System with Fuzzy Logic Support, The XIII International Multidisciplinary Modelling & Simulation Multi-Conference (I3M conference) The6TH I International Defense and Homeland Security Simulation Workshop, DHSS 2016, September 26- 28, 2016, pp. 31-34, ISBN: 978-88-97999-79-9.
- DURICOVA PROCHAZKOVA Lucia a HROMADA Martin. The Proposal of the Soft Targets Security. Advances in Intelligent Systems and Computing, Automation Control Theory Perspectives in Intelligent Systems. Proceedings of the 5th Computer Science On-line

Conference 2016 (CSOC2016), Vol3, Springer, pp.: 337-345. ISSN 2194-5357, ISBN 978-3-319-33387-8, DOI 10.1007/978-3-319-33389-2.

Ing. Lucia Ďuricová
TOMAS BATA UNIVERZITY IN ZLIN,
Faculty of applied informatics
Nad Stránemi 4511, 76005, Zlín
duricova@fai.utb.cz

Ing. Martin Hromada, Ph.D,
TOMAS BATA UNIVERZITY IN ZLIN,
Faculty of applied informatics
Nad Stránemi 4511, 76005, Zlín
duricova@fai.utb.cz

Ing. Jan Mrázek
TOMAS BATA UNIVERZITY IN ZLIN,
Faculty of applied informatics
Nad Stránemi 4511, 76005, Zlín
duricova@fai.utb.cz

INSTITUCIONÁLNÍ ADAPTACE - MODERNÍ STRATEGICKÉ ŘÍZENÍ OBRANY

INSTITUTIONAL ADAPTATION – MODERN STRATEGIC DEFENCE MANAGEMENT

Lukáš DYČKA, Josef PROCHÁZKA

ABSTRACT

This text analyses approaches and adaptation of the Czech Defence sector to institutional challenges after 1989 and based on this authors offer several recommendations for enhanced quality of defence management on the strategic level. During the period of last two and half decades the political leadership in the Czech republic struggled to implement best practices and experiences from our Allies into our own Defence system with yet uncertain results. Timeframe of this paper is further divided into five periods: 1) Democratization 2) Integration 3) Reforms 4) Transformation 5) Enhancing readiness. In each period authors offer their view of important events in six main domains derived from strategic management – these are: 1) Defence Policy 2) Capability Development 3) Armaments 4) Human Resources Management 5) Financial Management 6) Property Management.

Keywords: institutional adaptation, strategic defends management, civil control, planning, armament, human resource management, financial management.

ÚVOD

Přístupy politických elit v České republice k zajišťování obrany státu se po roce 1989 postupně vyvíjely a s nimi i představy o tom, jak by měl být nastaven racionální institucionální rámec strategického řízení obrany.¹ Obecně lze konstatovat, že z počátku byly tyto přístupy ovlivněny především pozitivním vývojem bezpečnostní situace po roce 1989, i když prvotní euforii spojenou s blokovým uspořádáním světa postupně vytlačovaly ozbrojené (zpravidla vnitrostátní) konflikty na Balkáně, Blízkém a Středním východě či Africe. Primárním zdrojem nestability se však s přelomem tisíciletí postupně stává mezinárodní terorismus a v posledním období je to rovněž znovu se prohlubující konfrontace s Ruskem.

Príznivá bezpečnostní situace České republiky (ČR) v novém tisíciletí umocněná zárukami kolektivní obrany po vstupu do NATO v roce 1999, spolu s ekonomickou krizí o desetiletí později, se projevila především v oblasti alokace finančních prostředků pro potřeby obrany. Bylo by ale chybou chápat propojení sféry politiky a obrany čistě v oblasti financí. Reformní, reorganizační, transformační či restrukturalizační iniciativy měly totiž obecně ve většině případů jednoho společného jmenovatele, a to byl nesoulad mezi cíli obranné politiky, úkoly ozbrojených sil a jejich zdrojovým zajištěním.

Institucionální adaptace byla v případě české obranné politiky dlouhodobě inspirována kopírováním přístupů nejlepší praxe našich spojenců anebo nezdědka též přístupy uplatňované v procesu firemního řízení. Výsledkem těchto vlivů z let předchozích je pak celý soubor problémů spojených právě s institucionální adaptací v podmínkách rezortu obrany České republiky v současnosti zahrnujících např.: (1) Personální nestabilitu vrcholového managementu, (2) rychlé cykly reorganizačních, restrukturalizačních a transformačních změn; (3) diskontinuitu

---

¹ JANOŠEC, J. PROCHÁZKA, J. TŮMA, M. Obranná politika Československé a České republiky (1989-2009).

zavedených opatření či negaci některých již realizovaných přístupů s příchodem nového vedení na ministerstvo obrany; (4) nevhodnost některých opatření pro potřeby strategického řízení v podmínkách České republiky anebo specifických podmínkách obrany.

Tento článek si klade za cíl analyzovat institucionální adaptaci v rámci Ministerstva obrany ČR, přičemž sleduje hlavní milníky a fáze obranné politiky státu v období tzv. demokratizace, integrace, reformem, transformace² a posilování připravenosti. Z věcného pohledu se institucionální adaptace dotýká 5 hlavních oblastí strategického řízení: (1) obranná politika; (2) plánování a rozvoj schopností; (3) vyzbrojování; (4) řízení lidských zdrojů; (5) finanční řízení; a (5) správa majetku.

Zdrojem dat a přirozeně též hlavním předmětem analýzy jsou strategické a koncepční dokumenty deklarující a hodnotící záměry institucionální adaptace v období po roce 1989 do současnosti.

1. OBRANNÁ POLITIKA

Institucionální adaptace na ministerstvu obrany v ČR tradičně odrážela cíle obranné politiky – v různých obdobích ale míra tohoto „odrazu“ byla zásadně odlišná. V období *demokratizace* (1989 až cca 1992) dominovala politická snaha o podřízení armády politickému vedení státu, zabránění ve zneužití armády proti celospolečenským přeměnám a její odpolitizování.³ Byl zrušen politický aparát v armádě, zakázána činnost politických stran a do čela ministerstva obrany byl dosazen civilní politik. Obranná politika směřovala k obraně státu ze všech směrů proti neznámému protivníkovi.⁴

V období *integrace* (1993 – 1999) je typické především snahou přiblížit fungování ministerstva obrany standardům uplatňovaných aliančními partnery.⁵ Nastavení racionálního institucionálního rámce však bránily velmi časté změny ve vedení rezortu obrany, nejasnost koncepčního směřování a návazně prováděné reorganizační změny.⁶ Po celou dobu tohoto období docházelo k omezování vojenského potenciálu země spojenou s redukcí početního stavu vojáků, techniky a omezování infrastruktury a zásob.⁷

Stabilitu ve směřování obranné politiky a tím i ve fungování rezortu obrany mělo poskytnout *reformní období* na začátku nového milénia. Na základě znalostí a zkušeností z fungování Aliance a administrativy aliančních partnerů byly připraveny rozsáhlé reformy směřující k vytvoření plně profesionální armády, velikostně sice malé, ale mladé a moderní armády schopné dostát závazkům spravedlivého sdílení břemene kolektivní obrany.⁸ Rostl rovněž podíl na mezinárodním krizovém řízení charakterizovaný především účastí v zahraničních operacích. Snahou v tomto období bylo minimalizovat náklady na podpůrné

---

² Ref. 1

³ RAŠEK, A. Nelehká přeměna armády a zrod bezpečnostní politiky.

⁴ MO. Koncepce výstavby Československé armády do konce roku 1993. Vojenská doktrína ČSFR, březen 1991.

⁵ MO. Národní obranná strategie, březen 1997. Záměr koncepcí výstavby AČR do roku 2000 s výhledem do roku 2005, březen 1997.

⁶ Cíle obranné politiky ČR byly vymezeny vydáním Bílé knihy o obraně České republiky v roce 1995. V roce 1999 schválil Parlament ČR soubor tzv. branné legislativy. V roce 1999 byly vypracovány a vládou přijaty základní strategické a koncepční dokumenty. Jednalo se o Koncepci výstavby rezortu obrany do roku 2004 s výhledem do roku 2009, Bezpečnostní strategii ČR, schválenou usnesením vlády č. 123 ze dne 17. 2. 1999 a Vojenskou strategii ČR, schválenou usnesením vlády č. 257 ze dne 29. 3. 1999.

⁷ Redukce armády probíhala v souladu se smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (S-KOS), kterou podepsala ČSFR na pařížském summitu Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě dne 19. 11. 1990 a ratifikovala dne 19. 7. 1991.

⁸ MO. Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec, listopad 2003.

činnosti, vojenské profesionály soustředit na plnění základních vojenských funkcí a zajistit inovaci vojenského hardwaru. Období bylo spojeno s privatizací, zaváděním outsourcingu a realizací offsetových programů.

Hlavním smyslem *transformace* (2007 – cca 2014) bylo směřovat k výstavbě sil s expedičním charakterem schopností nasaditelných bez geografického omezení.⁹ I přes klesající výdaje na obranu bylo hlavní úsilí zaměřeno na zabezpečení odpovídajícího příspěvku v operacích NATO, především v Afghánistánu.¹⁰ Omezený obranný rozpočet volal po silné racionalizaci vnitřního chodu. Iniciativy omezující některé podpůrné funkce však narážely na silný odpor dotčených institucí a nebyly nikdy v plném rozsahu realizovány. Toto období bylo završeno hospodářskou krizí a radikálními škrty veřejných výdajů. Výdaje na obranu byly redukovány v řádech desítek procent a tyto plošné škrty přinesly závažné dopady na schopnosti ozbrojených sil.

Dalším z důležitých rysů období transformace je tzv. afghanizace ozbrojených sil. Ta sice vedla na jedné straně k zvýšení prestiže vojáků a důvěry v armádu – na druhé straně ovšem negativně ovlivnila skutečné povědomí o obranné politice mezi občany. V praxi se tak česká obranná politika dala charakterizovat na jedné straně velkou podporou společnosti při naprosté skutečné neznalosti a nezájmu o problematiku na straně druhé. Obrana tudíž pro politickou elitu přestala být tématem, na němž je možno získat veřejnou podporu ve volbách a konsekventně upadala atraktivita pozice ministra obrany, finanční zabezpečení resortu atd.

Po roce 2014 přichází období *posilování připravenosti*. Cílem obranné politiky tohoto období je udržení komplexních vybalancovaných schopností armády, personální a materiální doplnění mírové struktury, zajištění nezbytných zásob materiálu především munice, modernizace infrastruktury. Dochází k návratu významu obrany teritoria v kontextu kolektivní obrany. Mění se strategické předpoklady zajišťování obrany státu – ozbrojený konflikt v Evropě vyžadující nasazení armády může vzniknout nepředvídaně. Roste tak význam připravenosti armády jako celku pro vedení bojové činnosti vysoké intenzity především na periferii Aliance. Institucionální adaptace je zaměřena na racionalizaci prováděných činností a především na posílení výkonnosti plánování a akvizičního systému. Kritický je požadavek na včasnou dodávku schopností a zajištění bezpečnosti dodávek.

2. PLÁNOVÁNÍ A ROZVOJ SCHOPNOSTÍ

V období *demokratizace* byl potlačen význam plánovitého rozvoje ozbrojených sil a postupně upadaly schopnosti dlouhodobého koncepčního plánování rozvoje armády. Vedení resortu obrany uplatňovalo firemní způsoby řízení na základě rozpočtu. Tento stav byl dán celkovou celospolečenskou přeměnou, přechodem k tržní ekonomice a zrušením procesů centrálního národohospodářského plánování.

Integrací do NATO dochází k nárůstu významu interoperability. Požadavek se dotýká i nastavení kompatibilního systému obranného plánování na národní úrovni harmonizovaného s procesy uplatňovanými v rámci NATO. Obranného plánování na národní úrovni je kodifikováno zákonem.¹¹ K posílení účinnosti mezirezortní koordinace v otázkách zajišťování bezpečnosti a obrany byla opětovně vytvořena Bezpečnostní rada státu.¹²

Reformní úsilí je zaměřeno na plánování a rozvoj schopností využitelných především pro potřeby mezinárodního krizového řízení. Plánování schopností vychází z požadavků

⁹ Vojenská strategie ČR, schválená usnesením vlády č. 908 ze dne 23. července 2008.

¹⁰ Transformace resortu Ministerstva obrany, schválena usnesením vlády č. 1194 ze dne 22. října 2007.

¹¹ Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany státu

¹² ŠESTÁK, O. PRSKAVEC, K. Struktura Bezpečnostní rady státu.

obraného plánování NATO a směřuje k realizaci tzv. cílů výstavby sil. V tomto období došlo k integraci civilní a vojenské části Ministerstva obrany s cílem odstranit duplicitu, zlepšit komunikaci mezi složkami a snížit počet osob v civilně-správní i vojensko-odborné části. Přes několikanásobnou reorganizaci MO se však nepodařilo v následujících letech systematicky správně rozdělit působnost mezi jeho civilně-správní část a Generální štáb – přetrvává do dnes.

V období *transformace* pokračuje proces „afghanizace“ armády a jsou posilovány schopnosti pro účely expedičního vedení operací. Zásadní omezení rozpočtů měl za následek nejasnost vojenských požadavků a v podstatě zastavení procesu střednědobého plánování. Paradoxně je v tomto období významným způsobem upraven plánovací proces, který zavádí silný důraz na komplexní pojmání schopností s využitím tzv. funkčních oblastí dle metodologie (DOTMLPFI). Zavedeny jsou zásady cílově orientovaného plánování a vytvořena jednotná soustava cílů pro plánování i rozpočtování. Pro koordinaci plánování je vytvořena Rada ministra obrany. I přes moderní systematické a procesní nastavení plánování pokračuje nekoncepční a nesystemový rozvoj schopností způsobený plošnými škrtky v rozpočtu. Rezortu obrany chybí schopnost vnitřní předpisy důsledně realizovat. Z věcného pohledu pak správně definovat potřeby a racionálně prioritizovat požadavky na zajištění obrany a rozvoj schopností armády.

V období *posilování připravenosti* roste i význam solidního plánování činnosti s rozvoje. Důraz je položen na dlouhodobé plánování, provázání plánování, financování a akvizice a do podpory informační. Je zaveden agenturní systém v oblasti poskytování služeb. V rámci Ministerstva obrany jsou odděleny koncepční a výkonné funkce.

3. VYZBROJOVÁNÍ

Demokratizace. Dochází k útlumu schopností výzbrojně technické služby. Jsou omezeny až zastaveny dlouhodobé výzkumné a vývojové projekty. Dochází k rozpadu vnitřního i vnějšího trhu s vojenským materiálem a zbraněmi – úpadek obranného průmyslu a jeho konverze či privatizace.

V období *integrace* je postupně centralizován systém vyzbrojování a akviziční proces. Je zřízen a opětovně rozpuštěn Národní úřad vyzbrojování. Při nákupech ze zahraničí je uplatňována důsledná off-setová politika. V rozhodnutích o strategických zakázkách převládá snaha o udržení schopností obranného průmyslu nad operačními potřebami armády. Armáda trpí nejasností svých požadavků, které jsou zásadním způsobem přehodnocovány.

Reformy. Akviziční systém je opětovně decentralizován. Jsou uplatňovány principy tzv. chytré akvizice (Národní strategie vyzbrojování 2004). Korupční aféry negativně ovlivňují výkonnost vyzbrojování a procesu akvizice. Vytvářeny jsou několikastupňové kontrolní mechanismy. Akviziční proces je de-facto paralyzován.

Transformace. Opětovná centralizace akvizičního systému. Omezením investic pokračuje eroze výkonnosti. Problematické je zajištění životního cyklu. Řešeny jsou především urgentní operační požadavky. Dochází ke zrušení tzv. prostředníků při pořizování majetku a služeb od zahraničních dodavatelů.

Posilování připravenosti. Roste důraz na vyzbrojování na základě principu vláda-vláda. Prioritní se stává zajištění bezpečnosti dodávek. Je zaveden institut tzv. strategického dodavatele. Roste význam spolupráce s domácím obranným průmyslem. Ve skutečnosti však nejsou realizovány žádné signifikantní nákupy výzbroje. Přetrvávají problémy s definováním akviziční potřeby ze strany vojáků v důsledku oslabení koncepční funkce na Generálním štá-

bu po poslední reorganizaci armádního systému velení a řízení v rámci tzv. odtučňovací kůry údajně přebujelých štábů, která zasáhla bolestivě i armádní mozkový trust.

4. ŘÍZENÍ LIDSKÝCH ZDROJŮ

Období *demokratizace* je spojeno s personální turbulencí a nestabilitou. Snižovány jsou početní stavy masové armády a dochází k exodu vojáků z povolání. Situace byla dána celkovou nejasností dalšího směřování obranné politiky a s tím i nekonceptností personální práce.

Ani v období *integrace* do NATO se nedaří zastavit nekonceptnost v oblasti personální politiky. Velmi často dochází k odchodu perspektivních a v zahraničí připravených vojáků. Dochází k nárůstu požadavků na jazykové znalosti a bezpečnostní prověrky. Jazykové znalosti jsou ceněny více než odbornost vojáků.

Reformy. Po vstupu do NATO jsou hledány cesty k urychlení profesionalizace ozbrojených sil k 1. lednu 2005. Přes veškeré deklarace a záměry v koncepčních dokumentech se nedaří nastavit transparentní a od výkonosti se odvíjející systém řízení kariér vojáků. Kritéria hodnocení byla často snižována z důvodu neschopnosti personálu je naplnit. Personální řízení se začalo pohybovat na konkurenčním trhu při získávání personálu.

Transformace. Prioritou je zajistit nasaditelnost všech vojáků do zahraničních operací bez omezení. Opožděně jsou zavedeny všechny hodnostní sbory dle standardů NATO (mužstvo a poddůstojníci). Jsou přehodnocovány počty osob a organizační struktury tak, aby bylo možné posílit rozsah nasaditelných bojových jednotek a útvarů (tzv. „řezání sádla“). Důsledkem je snaha o omezování administrativních struktur rezortu obrany.

Posilování připravenosti. Toto období je charakteristické vytvářením podmínek pro centrální řízení kariér. Ve vojenské části je provázána hodnost, funkce a plat. Civilní část rezortu obrany je naopak silně ovlivněna zavedením zákona o státní službě č. 234/2014 Sb. Kromě zavedení dvou odlišných kategorií a) zaměstnanců podle zákoníku práce a b) státních úředníků, dochází k faktickému sloučení pozice náměstků ministra a ředitelů sekcí MO. Vzniklé pozice pak také podléhají zákonu o státní službě a jsou tedy obsazeny nikoliv politickou nominací, ale výběrovým řízením. Nově vytvořená pozice státního tajemníka a jím řízené Sekce státního tajemníka (SST MO) vzniká přetransformováním z pozice Náměstka ministra obrany pro personalistiku. SST MO je nově organizačním útvarům Ministerstva obrany, který odpovídá za odborné řízení oblasti personální, vzdělávání, sociální a platové politiky a oblasti organizačních věcí státní služby. Tato pozice je tak nadřazena všem státním úředníkům a to včetně ostatních náměstků. Ministru obrany pak personálně v působnosti kromě několika méně důležitých složek zůstává pouze Kabinet ministra obrany.

V oblasti nábory personálu pak rezort obrany pociťuje důsledky negativního demografického vývoje a zhoršování zdravotních parametrů mladé generace. Zvláště povážlivý je rostoucí průměrný věk nových vojáků (27 v roce 2016) i průměrný věk celé AČR (přes 36 let v 2016). Pro posílení mírové armády je velký důraz položen na vytváření záloh a využívání aktivní zálohy.

5. ŘÍZENÍ FINANČNÍCH ZDROJŮ

Demokratizace. Přeceňování finančního řízení jako nástroje pro potřeby strategického řízení obrany, který je řízen korunou. Silný politický dohled a intervence do přípravy a exekuce rozpočtu. Rozpočet je politiky vnímán jako fond, který je možné čerpat v období nedostatku.

Integrace je z pohledu finančního řízení spojena se zvyšováním výdajů na obranu nad hranici 2,2 % HDP.¹³ Nicméně investiční výdaje a rychlé tempo modernizace vedlo k problémům se zajištěním provozních výdajů. Důsledkem je zastavování provozu vojenské techniky a omezování výcviku.

Reformy. Se vstupem do NATO dochází k postupnému vyprcháání politické vůle držet požadovanou hranici 2% HDP na obranu. Důraz je položen na hospodárnost a hledání vnitřních úspor. Struktura obranných výdajů sleduje idealizovanou vnitřní rovnováhu 50% personálních, 30% provozních a 20% investičních.

Transformace je spojena s řešením rozporu mezi potřebami obrany a možnostmi jejich financování. Jsou hledány možnosti dalších úspor především v podpůrných a administrativních činnostech. Důsledky finanční krize v letech 2009 – 2013 jsou řešeny plošnými škrty výdajů (omezování výcviku, zastavení rekrutací, snižování počtů vojáků i občanských zaměstnanců, zpomalování modernizace a prohlubování dluhu na údržbě infrastruktury a provozuschopnosti techniky). V tomto období je centralizováno finanční řízení. Z iniciativy vlády je zaváděno cílově orientované rozpočtování. Důraz je položen na měření výkonnosti a controlling (přičemž ten je omezen jen na důsledné monitorování výdajů). Idealizovaná struktura výdajů 50, 30, 20 byla narušena navyšováním mandatorních personálních výdajů nad hranici 50%. Byla rovněž stanovena minimální úroveň výdajů k nasazení sil a prostředků AČR v zahraničních operacích a to ve výši 4 % rozpočtu Ministerstva obrany.

Posilování připravenosti je spojeno se stabilizací výdajů na obranu a deklarací koaličních politických stran z roku 2014 zavazujících se k postupnému růstu výdajů na obranu na 1,44% HDP do roku 2020. Závazek ČR ze Summitu NATO ve Walesu naopak hovoří o ochotě ČR postupně směřovat k navýšení výdajů na 2% HDP. Vcelku logickou a dlouhodobou snahou je návrat k vyvážené struktuře výdajů 50, 30, 20. Prioritu získává efektivnost a účelnost vynakládaných finančních prostředků. V praxi se jí však nedaří dlouhodobě dosahovat.

6. SPRÁVA MAJETKU

V období **demokratizace** je zásadním způsobem omezován rozsah využívané infrastruktury. Majetek je odprodáván a privatizován.

Integrace. Docházelo k postupnému zastarávání využívané infrastruktury. Byly opouštěny neperspektivní posádky. Probíhala redislokace vojsk v rámci rovnoměrného rozmístění vojenských útvarů na území státu.

Reformy. Realizovány jsou projekty v oblasti outsourcingu služeb, které mají sloužit k nahrazení „levné pracovní síly“ vojáků základní služby. Pokračovala privatizace a převádění správy majetku do příspěvkových organizací. Uplatňován byl koncept centralizace útvarů do velkých posádek s cílem uspořit finanční prostředky. Snahou bylo využít dlouhodobé investiční projekty v rámci spolupráce soukromého a veřejného sektoru (avšak neúspěšně).

V průběhu **transformace** byl urychlován odprodej nemovité infrastruktury a nevyužitelného majetku. Ustálena byla dislokace ozbrojených sil a rozsah využívané infrastruktury. Dluh na údržbě infrastruktury v tomto období postupně přesahuje až dva roční rozpočty rezortu obrany a její kvalita neodpovídala současným nárokům.

---

¹³ Usnesením vlády ČR č. 478/1996, o záměru postupného zvyšování podílu vojenských výdajů na HDP zhruba o 0,1 % ročně tak, aby v roce 2000 dosáhl tento podíl zhruba 2 %.

Posilování připravenosti. Modernizace využívané infrastruktury pro podmínky XXI. století. Investice do infrastruktury slouží jako nástroj alokace nevyužitých finančních prostředků v rozpočtu MO.

7. DOPORUČENÍ K INSTITUCIONÁLNÍ ADAPTACI

Vzhledem k provedenému hodnocení institucionální adaptace a charakteru zjištěných nedostatků navrhuji autoři v jednotlivých oblastech strategického řízení následující soubor opatření.

Na nejvyšší úrovni strategického řízení je žádoucí definovat cíle obranné politiky komplexním způsobem, a to pro všechny prvky systému obrany státu v podobě vládou schválené strategické koncepce obrany, přičemž směřování obranné politiky státu by mělo být podpořeno napříč politickým spektrem a potřebnými zdroji umožňující jejich předvídatelný vývoj.

Návazně připravit koncepci použití ozbrojených sil zahrnující mimo jiné i reakci na scénář obrany státu v kontextu kolektivní obrany. Na předpokládaný způsob zajišťování obrany státu pak vydefinovat podobu tzv. *válečné armády*. Od potřeb výstavby válečné armády by byl vymezen rozsah schopností armády mírové, která by byla schopna zabezpečit plnění úkolů v míru, v rámci příspěvku do mezinárodního krizového řízení a úkoly mobilizace v případě zhoršování bezpečnostního prostředí.

K řízení připravenosti systému obrany státu se jeví jak o optimální na úrovni Generálního štábu AČR nastavit manažerský systém hodnocení všech sil a prostředků pro plnění předpokládaných úkolů obrany státu. Výstupy tohoto strategického hodnocení poskytovat politickým představitelům rezortu obrany, vládě a Výboru pro obranu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, a to ideálně ve čtvrtletních intervalech. Rovněž tak je nezbytné i nadále posilovat především dlouhodobé koncepční plánování rozvoje schopností a zajistit alokaci dostupných zdrojů na prioritní nedostatky ve schopnostech. Jako vhodný nástroj využít metodu plánování podle schopností využívanou Aliancí tzv. J-DART.¹⁴

V oblasti vyzbrojování je žádoucí naplnit principy tzv. chytré akvizice a pořizovat nejlepší hodnotu za peníze (nikoli nejlevnější produkty či služby). Tohoto cíle je možné dosáhnout účinnějším řízením investičních projektů (strategické portfolio), poskytnutím podpory vojákům při specifikování technických požadavků, kvalitnější přípravou projektových manažerů (certifikace), omezením kontrolních mechanismů a posílením pravomocí vedoucích zaměstnanců v oblasti akvizice. Zvážit efektivnost existence dvou sekcí na MO s příbuznou odpovědností (sekce vyzbrojování a akvizic a sekce pro spolupráci s obranným průmyslem a řízení organizací).

V oblasti lidský zdrojů je potřebné dokončit vnitřní předpisy pro řízení kariér vojáků a prosadit je do praxe. Přehodnotit ve své podstatě demotivující systém odměňování vojáků, který nepostihuje momentální výkon (minimální pohyblivá částka platu). V reakci na zhoršující se demografický vývoj a potřeby Ozbrojených sil ČR vytvořit strategii pro získávání personálu umožňující vstup i cizích státních příslušníků do ozbrojených sil. Připravit a realizovat řízení kariér občanských zaměstnanců (nikoliv pouze státních úředníků). Větší důraz položit na objektivní hodnocení všech pracovníků rezortu obrany a posun kariér důsledně odvíjet od jejich výkonnosti. Zpružnit řízení kariér např. zajistit průchodnost mezi hodnostními sbory a podpořit širší možnosti vzdělávání. Vyhodnotit prvotní zkušenosti z aplikací zákona o státní

---

¹⁴ Joint Defence Analysis and Requirements Tool Set (J-DART). Sigurd Glaerum and Alf Christian Hennem. Analytical Support to Norwegian Long-Term Defence Planning.

službě. V oblasti finančního řízení zajistit predikovatelný obranný rozpočet a přejít na důsledné hodnocení účelnosti, hospodárnosti a efektivnosti. Vytvořit podmínky pro měření výkonosti rezortu obrany např. s využitím zákaznický upraveného Balanced Scorecard (BSC). Pro modernizaci armády vytvořit fond nad rámec rozpočtových prostředků. Dlouhodobě směřovat k integrovanému řízení všech zdrojů rezortu obrany (financí, personálu i majetku). Udržet 20% úroveň na modernizaci.

V oblasti správy majetku zajistit podmínky pro službu vojáků na úrovni XXI. století. Pokračovat v nastavování standardů pro jednotlivé úrovně poskytovaných služeb a zabezpečení. Výtěžek z odprodeje majetku standardně alokovat ve prospěch investičního fondu. Přehodnotit možnosti pro opětovné využití partnerství se soukromým sektorem (dlouhodobé investice soukromého kapitálu ve prospěch modernizace zanedbané vojenské infrastruktury) a uzavírat dlouhodobé smlouvy na opravy a údržbu vojenské techniky, a to i v rámci operačního nasazení na území státu či v zahraničí. Důsledně zajistit životní cyklus a omezit množství provozovaných platform vojenské techniky.

Tento výčet opatření nemá ambici být zcela vyčerpávající spíše inspirující a vyvolávající odbornou diskuzi o budoucích směrech institucionální adaptace v podmínkách rezortu obrany.

ZÁVĚR

Z hodnocení průběhu a hlavních aspektů institucionální adaptace v podmínkách Ministerstva obrany České republiky po roce 1989 je patrná snaha vedení ministerstva o vytvoření moderního rámce strategického řízení, který by odpovídal přístupům nejlepší praxe ve veřejné správě, firemní praxi a standardům implementovaným našimi spojenci v NATO. Celý průběh institucionální adaptace odpovídá zatím nedokončené tranzici vyvolané revoluční celospolečenskou přeměnou.¹⁵

Současný rámec strategického řízení není možné považovat z celé řady důvodů za optimální (nedostatečné politické zadání, nestabilní plánovací a personální systém, kriticky nízká výkonnost akvizičního systému). Současná podoba strategického řízení obrany je poznamenána především nekonzistentností přístupů, uplatňováním rychlých - mnohdy důsledně nepřipravených iniciativ. V některých případech byla zaváděna diskutabilní opatření, která ve specifických podmínkách strategického řízení obrany nemohla vést k očekávaným efektům a účinnost strategického řízení spíše snižovala. Příkladem může být zavádění *outsourcingu* v oblasti služeb spojené se ztrátou některých kompetencí v oblasti logistiky např. zajištění údržby a oprav vojenské techniky či zásad tzv. *lean managementu* v tradičně hierarchickém a navíc vysoce nestabilním systému. V rámci institucionální adaptace byla rovněž zaváděna opatření, která sice ve stabilních systémech řízení fungují, ale v podmínkách České republiky pro ně ještě nebyly vytvořeny odpovídající podmínky. Jedná se například o zavádění centrálního systému řízení kariér s omezením vlivu velitelů na konečný výběr personálu. Tento přístup vyžaduje, aby byla zajištěna standardizovaná kvalita personálu v jednotlivých hodnostních sborech a odbornostech obdobná v ustálených systémech personálního řízení našich spojenců. V budoucnosti je potřebné se vyhnout revoluční podobě změn. Nejmodernější systémy řízení našich spojenců jsou charakterizovány především institucionální stabilitou (organizační, personální i myšlenkovou). Institucionální adaptace by měla probíhat evolučním způsobem a měly by být realizovány ověřené přístupy na základě důsledného zvážení jejich přínosů pro hospodárné, účelné, efektivní a transparentní strategické řízení obrany.

---

¹⁵ Od vzniku samostatného státu 1. 1. 1993 se ve vedení rezortu obrany vystřídal celkem 16 ministrů.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- FRANK, L., PROCHÁZKA, J. Czech Defence Policy and Its Institutional and Documentary Framework. In *Strategic Impact*, 1(22)/2007. s. 56-62 ISSN 1841-5784
- JANOŠEC, J., PROCHÁZKA, J., TŮMA, M. Obranná politika Československé a České republiky (1989-2009). MO ČR-PIC MO, 2009. ISBN 978-80-7278.
- Joint Defence Analysis and Requirements Tool Set (J-DART). Sigurd Glaerum and Alf Christian Hennem. Analytical Support to Norwegian Long-Term Defence Planning. *Vojenské rozhledy – Czech Military Review*, 2016, 25 (Mimořádné číslo), pp 82-91. DOI: 10.3849/2336-2995.25.2016.05.082-091. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu: <http://www.vojenskerozhledy.cz/selektivni-vyhledavani/kategorie-clanku/strategie-rizeni/analyticka-podpora-dlouhodobeho-op>
- Koncepce výstavby rezortu obrany do roku 2004 s výhledem do roku 2009. *Vojenské rozhledy* č. 4/1999, MO ČR - AVIS, Praha, 1999, s. 3 – 15. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu: http://vojenskerozhledy.cz/images/archiv_voj_rozhl/clanky/1999/Rozhledy_1999_4/Rozhledy_1999_4_Koncepce.pdf
- MIČÁNEK, F., PROCHÁZKA, J. Koncepční rozvoj AČR – přístupy a strategická východiska. In *Vojenské rozhledy*, 2015, roč. 24 (56), č. 1, s. 4–19, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).
- MO. Vojenská doktrína ČSFR. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu: <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1991%20Vojenska%20doktrina%20CSFR.pdf>
- MO. Národní obranná strategie. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu: <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1997%20Narodni%20obranna%20strategie%20CR.pdf>
- MO. Bílá kniha o obraně České republiky. 1995. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu: <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1995%20Bila%20kniha%20o%20obrane%20CR.pdf>
- MO. Vojenská strategie ČR. 1999. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu: <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1999%20Vojenska%20strategie%20CR.pdf>
- MO. Vojenská strategie ČR, schválená usnesením vlády č. 908 ze dne 23. července 2008. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu: <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/2008%20Vojenska%20strategie%20CR.pdf>
- MZV. Bezpečnostní strategie ČR. 1999. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu: <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/002.pdf>
- NOVOTNÝ, A. Strategické dokumenty České republiky a akvizice rezortu obrany. In *Vojenské rozhledy*, 2016, 25 (3), 21-32. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Dostupné z: www.vojenskerozhledy.cz
- PERNICA, B. Problém privatizace vojenských činností a veřejného podnikání v odvětví obrany. In *Vojenské rozhledy*, 2006, roč. 15, č. 2, s. 4–19, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).

- PERNICA, B. Systém plánování, programování, rozpočtování a plýtvání? (1996-2003). In *Vojenské rozhledy*, 2004, roč. 13, č. 4, s. 63-70. ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).
- PROCHÁZKA, Josef. Adaptation of the Czech Republic Defence Policy - Lessons Learned. In *Security and Defence*, 2015, vol. 6, no. 1, p. 15-28. ISSN 2300-8741.
- PROCHÁZKA, Josef. Challenges for defence planning - Business process optimisation and performance management. In *The complex and dynamic nature of the security environment*. Bucharest, Romania: Carol I National Defence University, 2015, p. 102-111. ISSN 2285-8318.
- PROCHÁZKA, J. Dlouhodobé plánování-možnosti jeho analytické podpory. In *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16, č. 1, s. 32 - 44. ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).
- PROCHÁZKA, J. Dvacet let Armády České republiky. Jak dál? In *Vojenské rozhledy* 2/2013, roč. 22, s. 48 -58. ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).
- PROCHÁZKA, J., STOJAR, R., JANOŠEC, J., TŮMA, M., PERNICA, B., MAREK, J. Armáda České republiky symbol demokracie a státní suverenity. (Anglická verze) Praha: Vojenský historický ústav Ministerstva obrany, Praha. 2014, 239 s. ISBN 9788072786435
- PROCHÁZKA, J. The Defense Policy of Czechoslovakia and Czech Republic since 1989: Stages, Milestones, Challenges, Priorities, and Lessons Learned. *Connections Quarterly Journal* – Spring 2009. Partnership for Peace Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes. 2009, p. 17-33. ISSN 1812-1098.
- RAŠEK, A. Nelehká přeměna armády a zrod bezpečnostní politiky. *Bezpečnostní politika ČR – výzvy a problémy*. Sborník statí ke konferenci 15 let vývoje bezpečnostní politiky a armády v Československu a České republice. MO ČR-AVIS, Praha 2004.
- ŠESTÁK, O., PRSKAVEC, K.: Struktura a dosavadní činnost Bezpečnostní rady státu, *Vojenské rozhledy* č.2/2001, MO ČR – AVIS, Praha, 2001, s. 23. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu: http://www.vojenskerozhledy.cz/images/archiv_voj_rozhl/clanky/2001/2001-2/Rozhledy_2001_2_Struktura_Bezpecnostni_rady_statu.pdf
- Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany státu. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu: http://www.mocr.army.cz/images/id_0000_1000/172/1999-222-Zakon-o-zajistovani-obrany-statu.pdf

Mgr. Lukáš DYČKA
Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií
Univerzita obrany
Kounicova 65, 662 10 Brno
lukas.dycka@unob.cz

Ing. Josef PROCHÁZKA, Ph.D.
Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií
Univerzita obrany
Kounicova 65, 662 10 Brno
josef.prochazka@unob.cz

IMIGRACE JAKO HROZBA PRO ČESKOU REPUBLIKU? IS THE IMMIGRATION A SECURITY THREAT FOR THE CZECH REPUBLIC?

Libor FRANK

ABSTRACT

The migration is certainly a very hot and important social, political and security issue. The conference contribution is dealing with public attitudes towards migration especially. Despite general opinion the migration should not be seen as the pure security threat – the demographic development of the Czech Republic forces us to perceive migration more likely as an opportunity. In the text the current demographic situation of the Czech Republic is described as well as general public attitudes based on public surveys. The text demonstrates the following paradox: although Czech society due to its aging inevitably requires immigration, people are very worried of immigrants and domestic population has rejected them strongly.

Keywords: migration, threat, public surveys, securitization.

ÚVOD

Migrace je dnes nepochybně aktuálním a významným společenským, politickým i bezpečnostním tématem. Ve svém příspěvku se chci věnovat tomu, jak je v České republice k problému migrace přistupováno, jaký postoj česká společnost k imigraci zaujímá a z čeho její postoj pravděpodobně pramení, je-li opodstatněný či kontraproduktivní. Smyslem mého příspěvku je přispět k hledání odpovědi na otázku, nakolik je příchod migrantů pro Českou republiku skutečně bezpečnostní hrozbou a nakolik příležitostí, kterou bychom měli využít.

Je třeba také předeslat, že současná migrační krize není pravděpodobně krátkodobou záležitostí. Je možné předpokládat její pokračování i v dalších letech, stejně jako s mnohem výraznějšími dopady na český stát a společnost. Příčiny migrace z oblasti Blízkého a Středního východu, stejně jako ze severní Afriky a Sahelu, jsou trvalejšího rázu. Tamní probíhající ozbrojené konflikty, zoufalá bezpečnostní a ekonomická situace, stejně jako prudký demografický vývoj a stále závažnější dopady změn životního prostředí budou i nadále zdrojem masivní imigrace do Evropy. Otázkou tedy není, kdy už tento exodus skončí a vše se vrátí „do normálu“, ale kdy se s ním smíříme jako s realitou, jak k němu budeme přistupovat a zda či jak se vzájemně s nově příchozími naučíme či nenaučíme společně žít.

Pro ilustraci aktuální situace v České republice je potřeba nastínit několik základních údajů, které přiblíží současné národnostní složení obyvatelstva. V ČR je dnes dlouhodobě usazeno cca 470 000 cizinců, z toho více jak 206 000 přechodně a zhruba 262 000 trvale. Největší zastoupení mají Ukrajinci (106 000), Slováci (102 000), Vietnamci (57 000), Rusové (35 000), Němci (21 000) a Poláci (20 000)¹. Počet obyvatel České republiky pak dosahuje 10 554 000 miliónu (k 31. 12. 2015).²

---

¹ Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství - k 31. 12. 2015. Český statistický úřad [online]. [cit. 2016-09-28]. Dostupné na internete: <<https://goo.gl/BQaCfV>>

² Obyvatelstvo. Český statistický úřad [online]. [cit. 2016-09-28]. Dostupné na internete: <https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide>

Z hlediska mezinárodní migrace je Česká republika jednoznačně tranzitní zemí, nicméně sousedí s hlavním migračním cílem, Spolkovou republikou Německo. V roce 2015 zaznamenalo Německo příchod zhruba 890 000 žadatelů o azyl.³ Celkový počet migrantů do Evropy pak dosáhl v témže roce více jak jednoho milionu osob.⁴ Od ledna 2016 se počet příchozích migrantů do EU navýšil minimálně o dalších 280 000 osob (k 31. 8. 2016)⁵. Nejvíce migrantů do Evropy přichází ze Sýrie, Afghánistánu, Kosova, Iráku a Albánie.

V České republice bylo v roce 2015 zadrženo 8563 migrantů⁶, od začátku letošního roku 4146.⁷ V roce 2015 požádalo o azyl v ČR okolo 1100 osob. Zhruba polovinu tvořili žadatelé z Ukrajiny, dále z Kuby a Vietnamu. Ze Sýrie, odkud do Evropy přichází statisíce osob, požádalo o azyl v České republice necelých 80 uprchlíků. I v roce 2016 je složení žadatelů o azyl obdobné, jen počty jsou v porovnání s loňským rokem nižší – cca 900 osob do poloviny července 2015. Nejvíce žadatelů tradičně přichází z Ukrajiny (téměř 300), z Iráku (133), dále desítky žadatelů z Číny, Kuby, Vietnamu a postsovětských republik.⁸

Tyto údaje jasně ilustrují fakt, že pro migranty ze současné velké migrační vlny není náš stát cílovou ani jinak zájmovou zemí. Zároveň ilustrují i skutečnost, že při těchto počtech a s ohledem na striktní českou azylovou proceduru, nemají naši občané faktickou možnost osobního kontaktu s uprchlíky.

1. OBAVY VEŘEJNOSTI

Přes zmíněná nízká čísla vzbuzuje v České republice migrace velké emoce a zájem veřejnosti. V našem případě lze v této oblasti pozorovat například obavy ze zhoršení bezpečnostní situace, dominantní je spojování otázky imigrace s islámským radikalismem a terorismem. Zaznamenat lze i obavy z parazitování nově příchozích na sociálním systému, větší konkurence na trhu práce, zvýšení kriminality či zavlečení exotických nemocí.

---

³ KROET, Cynthia. Germany revises 2015 number of migrant arrivals. [online]. POLITICO, 30.9.2016 [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internete: <<http://www.politico.eu/article/germany-revises-2015-number-of-migrant-arrivals-thomas-de-maiziere/>>.

⁴ Nationality of arrivals to Greece, Italy and Spain: January – December 2015 [online]. UNHCR: The UN Refugee Agency, 2016 [cit. 2016-09-30]. Dostupné na internete: <<https://data.unhcr.org/mediterranean/download.php?id=2061>>.

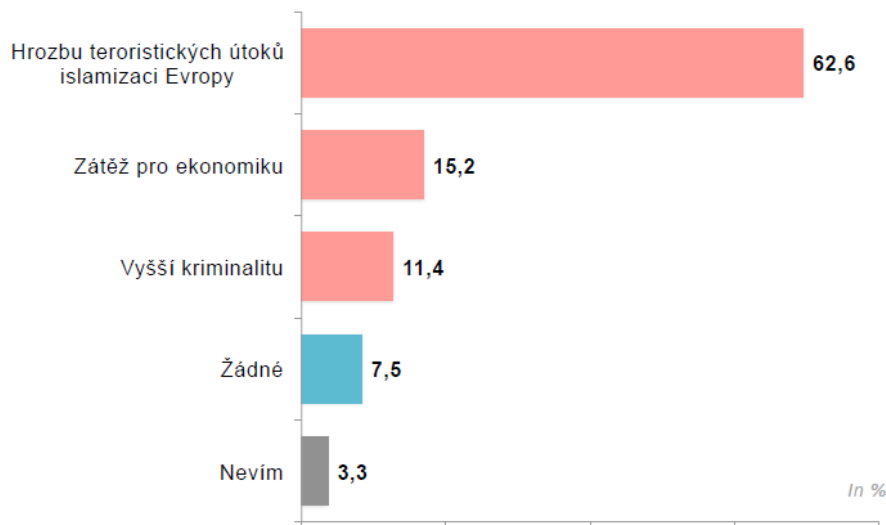
⁵ Europe's refugee emergency response update [online]. UNHCR: The UN Refugee Agency, August 2016 [cit. 2016-09-30]. Dostupné na internete: <<https://data.unhcr.org/mediterranean/download.php?id=2061>>

⁶ Nelegální migranti: Už jsou tady? Český rozhlas. [online] 15.10.2016 [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<http://www.rozhlas.cz/zpravy/data/zprava/kolik-migrantu-zadrzela-v-uplynulem-tydnu-policie-zjistite-z-grafu-ktery-se-kazdy-den-aktualizuje--1560340>>.

⁷ Migrantů přišlo do Česka méně než loni, převažují Ukrajinci. [online]. Echo24.cz. 15.10.2016 [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<http://echo24.cz/a/wwwKZ/migrantu-prislo-do-ceska-mene-nez-loni-prevazuji-ukrajinci>>

⁸ Žádosti o mezinárodní ochranu v červenci 2016. Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor azylové a migrační politiky [online]. Červenec 2016 [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<http://www.mvcr.cz/soubor/cs-stat-cervenec-2016-02-pdf.aspx>>

Jaké nebezpečí pro Vás představují běženci z Blízkého a Středního východu?

N=1.498

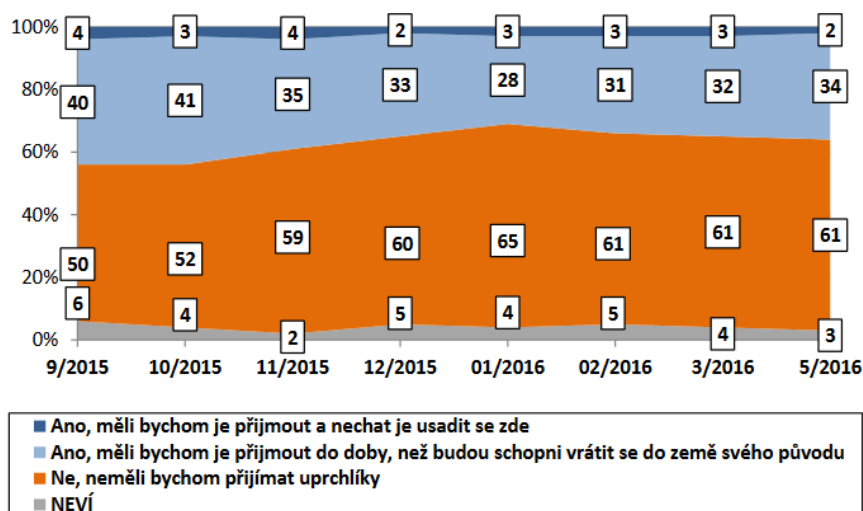
SANEP.cz
základní analýzy a empirický průzkum

5

Obrázek 1 Jaké nebezpečí pro vás představují běženci...⁹

Obavy veřejnosti a odmítání migrantů jsou velmi zřetelné. Ve výzkumech veřejného mínění je zachycován jen nízký podíl respondentů s nejasným nebo žádným názorem na imigraci – to indikuje skutečnost, že tento problém veřejnost silně zajímá a vytváří si k němu vyhraněný postoj. Zároveň může být překvapující velmi striktní odmítání všech imigrantů bez ohledu na příčinu jejich odchodu z vlasti. Tento negativní většinový postoj české veřejnosti se týká i uprchlíků, kteří prchají před válečným konfliktem.

Graf 1. Postoj k přijímání uprchlíků ze zemí postižených válečným konfliktem – časové srovnání (v %)¹

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost (05/2016; 03/2016; 02/2016; 01/2016; 12/2015; 11/2015; 10/2015; 9/2015); vždy cca 1000 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

⁹ Uprchlíci - srpen 2016. SANEP. 26.8.2016 [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <goo.gl/V6NG51>

Obrázek 2 Postoj k přijímání uprchlíků¹⁰

Lze předpokládat, že imigrace je sekuritizována, tj. interpretována jako bezpečnostní hrozba médií¹¹, některými politickými silami, prezidentem či jinými osobami, které disponují dostatečnou autoritou a možnostmi ovlivňovat veřejnost.¹² Na základě empirických dat z výzkumů veřejného mínění se zdá, že tuto interpretaci značná část české společnosti přijímá, cítí se být imigrací ohrožena a vyžaduje rázná, rychlá, jednoduchá a silová či restriktivní opatření ze strany státu anebo všech, kteří těmto obavám vycházejí vstříc se svojí politickou nabídkou. Zejména nedoložené spojování teroristických útoků v Bruselu, v Paříži a Nice s migrační krizí vede k vytváření zjednodušujícího a nepravdivého obrazu migranta. Vytváří se nový negativní stereotyp: uprchlík = muslim = terorista.

2. MOŽNÝ DŮVOD ZVÝŠENÉ SENZITIVITY

Odpověď na otázku, proč česká společnost tak citlivě, emotivně až hystericky reaguje na migrační krizi, a proč se u ní v porovnání s jinými státy (a to i státy, které jsou cílem migrace) projevuje velmi nízká míra empatie a solidarity, zřejmě tkví nejen v momentálním mediálním a politickém zájmu, ale zejména v samotném demografickém, resp. historickém a společenském vývoji naší země.

Dnešní český stát je z demografického hlediska unikátní. V důsledku druhé světové války došlo na našem území k masivním etnickým čistkám a přesunům obyvatelstva. Výsledkem je monolitní národnostní struktura České republiky, která je skutečným národním státem nejen ve smyslu politickém, ale i etnickém. Hranice České republiky vymezují geografický rozsah českého národa. Na našem území nežijí významné kompaktní národnostní menšiny, stejně tak nežijí v sousedních či jiných státech významná a kompaktní česká menšina. V současnosti se k české, moravské nebo slezské národnosti hlásí téměř 95% obyvatel České republiky.¹³

Navíc po téměř celou druhou polovinu 20. století byla česká společnost v důsledku charakteru vládnoucího komunistického režimu, a zejména spuštění Železné opony, zbavena možnosti normálního kontaktu a komunikace i se svými nejbližšími sousedy. Rovněž selhání, resp. faktická neexistence politiky začleňování romského obyvatelstva napomohla k vytváření předsudků vůči jiným etnikům. Lze říci, že několik generací v této zemi vyrůstalo bez možnosti přímého kontaktu a nezprostředkované zkušenosti s cizinci nebo jinými národnostmi. Míra osobní zkušenosti je přitom zásadním faktorem pro vytváření, resp. mezigenerační přednášení stereotypu. Takto jednou vykonstruovaný a udržovaný stereotyp cizince – „ne-našince“, jako původce nebezpečí nebo potenciálního ekonomického

¹⁰ Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků - květen 2016. CVVM. 7.6.2016 [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<http://cvvm.soc.cas.cz/mezinarodni-vztahy/postoj-ceske-verejnosti-k-prijimani-uprchliku-kveten-2016>>

¹¹ Viz např. NEUMANN, Ondřej. Jak psaly české deníky o uprchlické krizi: negativní bulvár a Právo, pozitivní LN a Deník... [online]. Hlídací pes.org. 2.11.2015. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internete: <<http://hlidacipes.org/jak-psaly-ceske-deniky-o-uprchlicke-krizi-negativni-bulvar-a-pravo-pozitivni-ln-a-denik/>>.

¹² Viz také TKACZYK, Michal et al. Analýza mediálního pokrytí uprchlické krize (výzkumná zpráva). Brno : Masarykova univerzita, 2016. [cit. 2016-10-11] Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/286454922_Analyza_medialniho_pokryti_uprchlicke_krize_vyzkum_na_zprava>

¹³ Národnostní struktura obyvatel. Český statistický úřad. 30.6.2014. [cit. 2016-10-11] Dostupné na internete: <goo.gl/UOzYxs>

konkurenta, se jen obtížně a dlouhodobě mění. Dokladem může být i zcela jiný přístup k migrantům z pohledu rozdílných generací.

3. JE IMIGRACE HROZBOU NEBO NUTNOSTÍ?

Současná citlivost a obavy české veřejnosti nejsou ani tak zapříčiněny osobními zkušenostmi s imigranty, jako spíše jejich nedostatkem. Odkud se berou informace vzbuzující obavy veřejnosti, které hraničí až s xenofobií? Kolik znají muslimů, Arabů, Afričanů, Kurdů, Afghánců, Ukrajinců či jiných migrantů lidí, protestující proti imigraci a islámu na českých náměstích a jakou s nimi mají osobní zkušenost? Vezmeme-li v úvahu počty a rozmístění cizinců v České republice, veřejné informace z produkce BIS¹⁴ nebo z akademických výzkumů, lze konstatovat, že ve větší míře než jinde u nás působí na vytváření negativního stereotypu imigranta a sekuritizaci migrace některá média a populistické aktivity některých politických představitelů a hnutí.

Je přitom paradoxní, že přestože se většina občanů vůči migraci vymezuje negativně, jsou migranti nevyhnutelně nezbytní pro dlouhodobé udržení ekonomické stability a sociální soudržnosti české společnosti. Fakta jsou neúprosná. Obyvatelstvo České republiky stárne, stejně jako ve velké většině evropských zemí, avšak u nás je dynamika stárnutí populace mimořádně vysoká. Průměrný věk obyvatele České republiky je 41 let, v roce 2030 to bude již 50 let. Fertilita se v ČR pohybuje okolo hodnoty 1,26, pro zajištění prosté reprodukce je však nutné minimálně 2,14 dítěte na ženu. Obdobně hrubá míra porodnosti činí 9 ‰ a k zajištění prosté reprodukce je třeba minimálně 15 ‰. Jinými slovy, česká společnost stárne a začíná vymírat, a to mimořádně rychle.¹⁵ Pokud nebudeme mít více dětí nebo nebudeme přijímat a začleňovat výrazně více migrantů, nejenže dojde k faktickému úbytku obyvatelstva, ale nezadržitelně dojde k nárůstu počtu obyvatel v postproduktivním věku a k poklesu počtu ekonomicky aktivních lidí. Pro lepší představu: v roce 1950 tvořil podíl lidí starších 65 let 8% populace, dnes je to 18% a v roce 2060 to bude 34%.¹⁶ To bude znamenat neudržitelnost sociálního systému ve stávající podobě, chudnutí státu i společnosti, nedostatek personálu pro zajišťování chodu státu, včetně ozbrojených sil a bezpečnostních sborů atd.

ZÁVĚR

Sílící migrace do Evropy je faktem, stejně jako čísla o našem vlastním demografickém slábnutí. Česká republika má dnes jedinečnou příležitost nastavit dlouhodobé parametry komplexní imigrační politiky, nastavit jasná pravidla a podmínky pro přijímání a hlavně začleňování cizinců do české společnosti. Nadějným pokusem je přijatá Strategie migrační politiky ČR¹⁷, jejíž naplňování však bude bezpochyby časově i zdrojově velmi náročné.

Česká republika dnes patří mezi suverénní, stabilní, bezpečné a prosperující země. Patří k pětice nejbohatších zemí světa. Aktuálně se nalézá na 28. místě Indexu lidského rozvoje, který Organizace spojených národů využívá k celosvětovému srovnání klíčových

¹⁴ Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015. Bezpečnostní informační služba. [cit. 2016-10-12] Dostupné na internete: <goo.gl/1hmVIF>

¹⁵ ŠTYGLEROVÁ, Terezie et al. Stárnutí se nevyhneme. Český statistický úřad. [cit. 2016-10-12] Dostupné na internete: <goo.gl/1hmVIF>

¹⁶ Populační prognóza ČR do r.2050. Český statistický úřad. [cit. 2016-10-12] Dostupné na internete: <goo.gl/o6WmWB>

¹⁷ Strategie migrační politiky ČR. Ministerstvo vnitra ČR. [cit. 2016-10-14] Dostupné na internete: <<http://www.mvcr.cz/soubor/strategie-migracni-politiky-ceske-republiky.aspx>>

rozměrů lidského rozvoje, jako jsou dlouhý a zdravý život, přístup ke vzdělání a životní standard apod.¹⁸ Bude však tento stav i nadále udržitelný? Co je zdrojem tohoto vysokého bezpečnostního a životního standardu? Co je vůbec zdrojem prosperity a vlivu České republiky? Je to produkce a kontrola strategických surovin? Je to silná armáda? Je to ekonomický vliv? Technologická dominance? Nikoliv, zdrojem prosperity a síly České republiky jsou lidé, jejich pracovitě ruce a jejich přemýšlivé mozky. A těch nezadržitelně ubývá. Proto by mělo být v zájmu našeho státu i společnosti akceptovat imigraci jako fakt, oprostít se od zjednodušujícího pohledu a iracionálního strachu a maximálně využít možnosti, které nám a našim potomkům migrace může přinést.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství - k 31. 12. 2015. Český statistický úřad [online]. [cit. 2016-09-28]. Dostupné na internete: <<https://goo.gl/BQaCfV>>
- Europe's refugee emergency response update [online]. UNHCR: The UN Refugee Agency, August 2016 [cit. 2016-09-30]. Dostupné na internete: <<https://data.unhcr.org/mediterranean/download.php?id=2061>>.
- Human Development Report 2015. UNDP. str. 47 [cit. 2016-10-12] Dostupné na internete: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf>
- KROET, Cynthia. Germany revises 2015 number of migrant arrivals. [online]. POLITICO, 30.9.2016 [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internete: <<http://www.politico.eu/article/germany-revises-2015-number-of-migrant-arrivals-thomas-de-maiziere/>>.
- Migrantů přišlo do Česka méně než loni, převažují Ukrajinci. [online]. Echo24.cz. 15.10.2016 [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<http://echo24.cz/a/wwwKZ/migrantu-prislo-do-ceska-mene-nez-loni-prevazuji-ukrajinci>>
- Národnostní struktura obyvatel. Český statistický úřad. 30.6.2014. [cit. 2016-10-11] Dostupné na internete: <goo.gl/UOzYxs>
- Nationality of arrivals to Greece, Italy and Spain: January – December 2015 [online]. UNHCR: The UN Refugee Agency, 2016 [cit. 2016-09-30]. Dostupné na internete: <<https://data.unhcr.org/mediterranean/download.php?id=2061>>.
- Nelegální migranti: Už jsou tady? Český rozhlas. [online] 15.10.2016 [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<http://www.rozhlas.cz/zpravy/data/zprava/kolik-migrantu-zadrzela-v-uplynulem-tydnu-policie-zjistite-z-grafu-ktery-se-kazdy-den-aktualizuje--1560340>>.
- NEUMANN, Ondřej. Jak psaly české deníky o uprchlické krizi: negativní bulvár a Právo, pozitivní LN a Deník... [online]. Hlídací pes.org. 2.11.2015. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internete: <<http://hlidacipes.org/jak-psaly-ceske-deniky-o-uprchlicke-krizi-negativni-bulvar-a-pravo-pozitivni-ln-a-denik/>>.
- Obyvatelstvo. Český statistický úřad [online]. [cit. 2016-09-28]. Dostupné na internete: <https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide>

---

¹⁸ Human Development Report 2015. UNDP. str. 47 [cit. 2016-10-12] Dostupné na internete: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf>

- Populační prognóza ČR do r.2050. Český statistický úřad. [cit. 2016-10-12] Dostupné na internete: <goo.gl/o6WmWB>
- Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků - květen 2016. CVVM. 7.6.2016 [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<http://cvvm.soc.cas.cz/mezinarodni-vztahy/postoj-ceske-verejnosti-k-prijimani-uprchliku-kveten-2016>>
- Strategie migrační politiky ČR. Ministerstvo vnitra ČR. [cit. 2016-10-14] Dostupné na internete: <<http://www.mvcr.cz/soubor/strategie-migracni-politiky-ceske-republiky.aspx>>
- ŠTYGLEROVÁ, Terezie et al. Stárnutí se nevyhneme. Český statistický úřad. [cit. 2016-10-12] Dostupné na internete: <goo.gl/1hmVIF>
- TKACZYK, Michal et al. Analýza mediálního pokrytí uprchlické krize (výzkumná zpráva). Brno : Masarykova univerzita, 2016. [cit. 2016-10-11] Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/286454922_Analyza_medialniho_pokryti_uprchlicke_krize_vyzkumna_zprava>
- Uprchlíci - srpen 2016. SANEP. 26.8.2016 [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <goo.gl/V6NG51>
- Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015. Bezpečnostní informační služba. [cit. 2016-10-12] Dostupné na internete: <goo.gl/1hmVIF>
- Žádosti o mezinárodní ochranu v červenci 2016. Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor azylové a migrační politiky [online]. Červenec 2016 [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<http://www.mvcr.cz/soubor/cs-stat-cervenec-2016-02-pdf.aspx>>

PhDr. Libor FRANK, Ph.D.
Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií
Univerzita obrany
Kounicova 65, 662 10 Brno
libor.frank@unob.cz

EKONOMIKA OZBROJENÉHO KONFLIKTU

ECONOMY OF ARMED CONFLICT

Viera FRIANOVÁ

ABSTRACT

This article deals with the problems of the economy of armed conflict. The author emphasizes the need to examine not only the political but also the financial efficiency of the armed conflict. Therefore she focuses her attention in this paper mainly on economic analysis and evaluation of armed conflict in order to clarify the economic impacts of armed conflict with the emphasis on its cost-site.

Keywords: economy, armed conflict, economic analysis, costs, benefits

ÚVOD

Problematika ozbrojeného konfliktu nadobúda vzhľadom k súčasnej medzinárodnej politickej situácii a charakteru prebiehajúcich a potenciálne možných konfliktov nový širší rozmer. Napriek tomu, že sa štúdiom ozbrojeného konfliktu zaoberajú predovšetkým bezpečnostní odborníci a politológovia, skúsenosti za posledné desaťročia ukazujú, že daná téma zaznamenáva stále väčšiu pozornosť aj zo strany ekonómov. Navyše pri objasňovaní otázok ekonomiky ozbrojeného konfliktu sa už dnes môžeme odvolať na množstvo publikovaných poznatkov. Príkladom môžu byť viaceré konkrétne práce¹ ekonómov skúmajúcich danú problematiku už na počiatku minulého storočia. Zdrojom informácií sú aj mnohé nedávno spracované štúdie, ktorých autori² sústredili svoju pozornosť hlavne na vymedzenie a hodnotenie nákladov ozbrojeného konfliktu.

S každým ozbrojeným konfliktom sú spojené nároky na ekonomické zabezpečenie jeho vedenia. V priebehu ozbrojeného konfliktu sú spotrebovávané vzácne zdroje, ktoré majú alternatívne využitie, teda môžu byť využité aj inak, napr. na uspokojovanie rôznych spoločenských či individuálnych potrieb. Rozhodnutie vstúpiť alebo participovať na konflikte tak so sebou nesie tzv. spoločenské náklady príležitostí. Deštruktívna sila ozbrojených konfliktov spôsobuje hospodársky úpadok krajín, v dôsledku ktorého sa zhoršuje aj sociálna a ekonomická situácia ich obyvateľov. Každý ozbrojený konflikt teda znamená enormné náklady pre jednotlivcov, spoločnosť a štáty, čo je najvýznamnejší dôvod, prečo sa v poslednom období centrom pozornosti odbornej verejnosti stáva práve ekonomika ozbrojeného konfliktu. Ozbrojený konflikt uvažuje na krajiny ťažké bremeno, ktoré musia niesť nielen súčasné, ale i budúce generácie. Každá vláda na seba preberá obrovskú zodpovednosť, pretože rozhoduje o tom, či do konfliktu vstúpiť alebo nie. V praxi to znamená, že musí nájsť odpoveď na otázku, aké dopady (prínosy/úžitky a straty/náklady) môže potenciálny konflikt pre jej krajinu vyvolať. Prispieť k vyššej informovanosti o všetkých aspektoch ozbrojeného konfliktu, s dôrazom na jeho nákladovú stránku, a pomôcť tak zodpovedať nielen vyššie uvedenú otázku, ale aj znížiť riziko neistoty konečného rozhodovania pri výber z variantných riešení prob-

---

¹ Napr. The Economic Consequences of the Peace. (Keynes, J. M., 1919), How to Pay for the War. ((Keynes, J. M., 1940), The Political Economy of War (Pigou, A., 1940).

² Napr. Nordhaus (2002), Collier a kol. (2004), Bennis a kol. (2004), Sköns(2005), Wallsten a Kosec (2005), Bilmes a Stiglitz (2006, 2008, 2010, 2012) a iní.

lematických regionálnych alebo medzinárodno-politických vzťahov, môže práve ekonomická analýza ozbrojeného konfliktu.

Cieľom predloženého príspevku je s ohľadom na súčasnú bezpečnostnú a politickú situáciu vo svete, početnosť a charakter prebiehajúcich a potenciálne možných ozbrojených konfliktov poukázať na potrebu skúmania ekonomickej a konkrétnejšie finančnej efektivity ozbrojeného konfliktu. Sústrediť pozornosť čitateľa na ekonomickú analýzu a hodnotenie dopadov ozbrojeného konfliktu s dôrazom na jeho nákladovú stránku. Teda objasniť problém stanovenie nákladov (resp. ceny) ozbrojeného konfliktu, rozpoznať a oceniť nielen na prvý pohľad zrejme, ale aj skryté náklady ozbrojeného konfliktu.

1. OZBROJENÝ KONFLIKT AKO OBJEKT SKÚMANIA EKONÓMOV

Východiskovým predpokladom skúmania problematiky ekonomiky ozbrojeného konfliktu je definovanie pojmov konflikt a ozbrojený konflikt.

Podľa Heidelberského ústavu pre výskum medzinárodných konfliktov (Heidelberger Institut für Internationale Konfliktforschung – HIIK) je konflikt charakterizovaný ako stret vzájomne krížiacich sa záujmov týkajúcich sa národných hodnôt a východísk (nezávislosť, sebaurčenie, hranice a územie, prístup k moci na národnej i medzinárodnej úrovni a jej rozdelenie), ktorý proti sebe stavia prinajmenšom dve strany (z nich aspoň jedna je štátom) odhodlané presadiť svoje záujmy, a ktorý dosahuje istého trvania a rozsahu (Bílková, 2001). Nástroje, ktoré sa využívajú v priebehu konfliktu sú: vyjednávanie, autoritatívne rozhodnutie, hrozba, nátlak, pasívne alebo aktívne ukončenie, resp. použitie fyzického násillia a vojny (Ištók, 2003). Konflikty možno klasifikovať podľa rôznych kritérií. Podľa Bátora, P. (2014) možno v najjednoduchšej typológii konflikty rozdeliť z geografického hľadiska na vnútroštátne a medzinárodné a podľa počtu zainteresovaných aktérov na bilaterálne a multilaterálne. Podľa Bílkovej, V. (2001) sa konflikty najčastejšie klasifikujú podľa toho, či sa konfliktné strany usilujú o riešenie konfliktu s použitím sily alebo bez nej, na základe čoho potom rozlišuje konflikty s použitím násillia a konflikty bez použitia násillia, konflikty ozbrojené a neozbrojené. V rámci medzinárodnej politiky sa pojem konflikt väčšinou vzťahuje na ozbrojený konflikt (napr. pohraničný konflikt) alebo na vojnu (Ištók, 2003).

Termín ozbrojený konflikt zaviedli Ženevské dohovory o ochrane obetí ozbrojených konfliktov z roku 1949 ako náhradu za starší, užší pojem vojnový stav³. Ozbrojený konflikt je v medzinárodnom práve konflikt medzi vojakmi viacerých štátov alebo medzi vojakmi, paramilitaristickými organizáciami alebo povstalcami v rámci jedného štátu. Ozbrojený konflikt existuje už vtedy, keď vojaci alebo paramilitaristické skupiny disponujúce aspoň regionálne obmedzenou mocou hrozia, že svoju moc využijú. Podľa Dodatkového protokolu 1 k dohovorom z roku 1949 môžu byť stranami ozbrojeného konfliktu aj národy, ktoré bojujú proti koloniálnej nadvláde, cudzej okupácii, rasistickým režimom a i., aby uplatnili svoje právo na sebaurčenie. Cieľom ozbrojeného konfliktu je zaistiť víťazstvo nad ozbrojenými silami protivníka, a následne získať celkovú vojenskú prevahu, z ktorej vyplynie akákoľvek iná prevaha

---

³ Pozn.: presné odlíšenie pojmov ozbrojený konflikt a vojna (vojnový stav) je sporné. Medzi vojnou a konfliktom však platí inkluzívny vzťah: každá vojna je konfliktom, ale nie každý konflikt je vojnou. Pramení to z rozdelenia konfliktov HIIK na latentné (nedochádza počas ich priebehu k násilliu), krízy (väčšinou nenásillné), vážne krízy (so sporadickým a nepravidelným nasadením sily) a na vojny (so systematicky použitou silou regulárnej armády). Na rozlíšenie ozbrojeného konfliktu a vojny môže slúžiť napr. rozdelenie ozbrojených konfliktov podľa SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) na malé ozbrojené konflikty (menej než 1000 padlých počas celého trvania konfliktu), stredné ozbrojené konflikty (viac ako 1000 padlých za celý čas trvania konfliktu, nie však v danom roku vydania ročenky SIPRI) a vojny (viac ako 1000 padlých za daný rok).

(napr. politická či ekonomická). Podľa Ištoka, R. (2003) môžu ozbrojený konflikt zapríčiniť viaceré činitele. J. Prokopczuk (1982) ich zhrnul do troch skupín: ekonomické činitele (vnútorné napätia s ekonomickým charakterom, vonkajšie vplyvy, boj o miesto v delbe práce), politické činitele (vnútorné spoločensko-politické napätia, etnická štruktúra, teritoriálne nároky, pocit ohrozenia bezpečnosti, činnosť opozície) a ideologické činitele (týkajúce sa zriadenia, historické motívy, rasové predsudky). K nim sa počas historického vývoja pripájajú nové významné zdroje vojen (napríklad ekologické príčiny). Aj ozbrojené konflikty možno klasifikovať na základe rôznych hľadísk (pozri Bílková 2001). Najčastejšie sa v literatúre stretávame s členením konfliktov podľa geografickej oblasti, intenzity, trvania, aktérov, príčin, prostriedkov riešenia a výsledkov atď. (Ištok, 2003). Hoci dodnes pretrváva úsilie o jasnú a prehľadnú klasifikáciu ozbrojených konfliktov, je potrebné konštatovať, že doposiaľ sa nepodarilo nájsť také kritériá, na ktorých by sa odborníci na medzinárodné vzťahy zhodli.

Záverom tejto časti možno konštatovať, že z teoretického pohľadu možno ozbrojený konflikt považovať za jednu, a to krajnú, alternatívu riešenia problematických regionálnych alebo medzinárodno-politických vzťahov. Teda je na ekonómoch a nimi predkladaných ekonomických analýzach, aby čo najpresnejšie vymedzili ekonomické dopady a čo najrealnejšie odhadli všetky náklady, a pomohli tak čo možno k najracionálnejšiemu rozhodnutiu.

2. METODOLÓGIA HODNOTENIA EKONOMICKÝCH DOPADOV OZBROJENÉHO KONFLIKTU

V nasledujúcej časti príspevku sústredíme pozornosť na metodologický a ekonomický rámec hodnotenia ozbrojeného konfliktu.

Základným problémom prognózovania ekonomických dopadov ozbrojeného konfliktu je značná miera neistoty vyvolaná pôsobením množstva premenných ovplyvňujúcich jednak samotný charakter, ale aj priebeh a dĺžku ozbrojeného konfliktu. Metódy slúžiace na stanovenie nákladov ozbrojeného konfliktu možno rozdeliť do dvoch základných skupín (Olejníček, 2016):

- účtovné metódy hodnotenia dopadov ozbrojeného konfliktu,
- modelovacie metódy hodnotenia dopadov ozbrojeného konfliktu.

Účtovné metódy sú založené na deskripcii, zaznamenaní a následnom sumarizovaní (sčítaní) všetkých relevantných nákladov vzniknutých v súvislosti s ozbrojeným konfliktom. Naopak cieľom modelovacích metód nie je sumarizovanie všetkých vzniknutých nákladov, ale predovšetkým stanovenie pravdepodobného vývoja ekonomiky, pokiaľ by ku ozbrojenému konfliktu nedošlo. Reálny stav ekonomiky potom môže byť porovnávaný s modelom s vytvoreným stavom hospodárstva nezasiahnutým ekonomickými dopadmi ozbrojeného konfliktu. Na modelovanie vývoja ekonomiky môže byť použitá extrapolácia alebo ekonometrické modely.

Na margo uvedených metód je potrebné spomenúť ich výhody a nevýhody. Hlavnou výhodou účtovných metód je účtovno-súčtová podstata, z dôvodu čoho poskytujú dojem realnosti a konkrétnosti, ktorý žiadna z modelovacích metód založených na určitých predpokladoch neposkytuje. Preto aj výstupy získané pomocou účtovných metód by nemali byť v rozpore so skutočnosťou, pretože z nej vychádzajú. Naopak, výstupy získané z modelovacích metód môžu byť v rozpore s konečnými dopadmi reálneho ozbrojeného konfliktu. Na druhej strane nevýhodou účtovných metód je problém nedostupnosti, neznalosti a relevantnosti kalkulovaných nákladov ozbrojeného konfliktu. Výsledkom potom môže byť skutočnosť, že v uskutočnenej nákladovej analýze bude chýbať významná časť nákladov (napr. tzv. oportunitné náklady/náklady príležitosti, príkladom ktorých môže byť pokles ces-

tovného ruchu počas ozbrojeného konfliktu), ktoré bez aplikácie modelovania nie je možné určiť (Olejníček, 2014).

Ekonomický rámec hodnotenia ozbrojeného konfliktu je založený na tzv. nákladovo-úžitkovom rámci tvoriacom podstatu nákladovo-úžitkovej analýzy. Nákladovo-úžitková analýza (angl. cost-benefit analysis – CBA) je druhom ekonomickej analýzy skúmajúcej vzťah nákladov a úžitkov hodnotených ekonomických aktivít (napr. programov, projektov, verejných služieb atď.) (Ochrana, 2005). V praxi možno túto metódu použiť ako veľmi vhodný nástroj manažérskeho ekonomického rozhodovania, kedy za prínos považujeme každé zvýšenie úžitku, a naopak za náklad každé zníženie úžitku. Zníženie úžitku je merané nákladmi príležitosti vyhodnocovaného projektu, ktorými a rozumie hodnota obetovanej alternatívnej činnosti (Ochrana, 2001). V súvislosti s ozbrojeným konfliktom sa ekonómovia zaoberajú hodnotením pravdepodobných nákladov a úžitkov konfliktu, teda ide o zostavenie predbežných kalkulácií nákladov a odhadov možných úžitkov ozbrojeného konfliktu ešte pred jeho začatím s cieľom pomôcť vláde pri rozhodovaní sa, či konflikt môže byť považovaný za výhodný projekt a či ho akceptovať, teda či do neho vstúpiť alebo nie. Pre potreby uskutočnenia nákladovo-úžitkovej analýzy je však nutné, aby všetky náklady a úžitky boli vyjadrené v jednotnej, a to finančnej podobe. Príkladom toho, že to nie je vždy jednoduchá úloha môže byť problém vyjadrenia výšky nákladov spojených so stratou ľudského života, kedy sa strohý ekonomický postoj môže javiť ako neetický a nemorálny.

Ako bolo naznačené vyššie, nákladovo-úžitkový rámec môže byť využitý ako plánovací nástroj určený pre podporu rozhodovania. Zároveň je však využiteľný aj ako nástroj kontroly po skončení konfliktu, kedy dochádza k porovnávaniu vynaložených nákladov s dosiahnutými prínosmi. Zistené rozdiely medzi plánovanými a dosiahnutými hodnotami môžu mať veľký význam z hľadiska poskytnutia informácií pre ďalšie rozhodovanie. Porovnanie plánovaných a aktuálne dosiahnutých nákladov a úžitkov poskytuje možné odpovede na otázky vo vzťahu k faktorom, ktoré ich spôsobujú a ovplyvňujú. Vďaka týmto informáciám potom môžu budúce predikcie dosiahnuť väčšiu presnosť a relevanciu (Olejníček, 2014).

Ekonómovia môžu pri hodnotení ekonomických dopadov ozbrojeného konfliktu vychádzať z minulých alebo aktuálne prebiehajúcich konfliktov. Často pristupujú aj k vytváraniu vlastných modelov možného konfliktu (Nordhaus, 2005). Konečné výsledky takéhoto hodnotenia sú závislé od zvoleného scenára, pričom pre každý z nich bude charakteristická určitá miera ekonomickej neistoty, ktorá je daná ako zložitosťou presnej predikcie priebehu konfliktu, tak aj reakciou ekonomického prostredia na jeho vznik (Olejníček, 2014). Podľa Hartleyho (2016) ďalším nemenej dôležitým faktorom vyvolávajúcim problémy pri stanovení nákladov a úžitkov vyvolaných ozbrojeným konfliktom je skutočnosť, že vlády krajín pristupujú k prezentácii nákladov, ktoré musia v súvislosti so zapojením sa do konfliktu znášať nejednotne.

3. ANALÝZA NÁKLADOV OZBROJENÉHO KONFLIKTU

Český ekonóm Olejníček, A. (2016) konštatuje, že neexistuje dostatok štúdií zaoberajúcich sa nákladmi ozbrojeného konfliktu, a dokonca je ešte menej tých, ktoré sa týmto problémom zaoberajú systematicky a komplexne. Dôvodom nedostatku takýchto štúdií je veľká náročnosť ich vytvárania. Problémom je aj nedostatok relevantných empirických ekonomických štatistík a podkladov zaoberajúcich sa zaznamenávaním spotreby a deštrukcie zdrojov počas konfliktu. Z tohto dôvodu sa náklady konfliktu zisťujú len metódou odhadovania. Uvedený autor ďalej uvádza, že v súdobých štúdiách skúmajúcich náklady ozbrojeného konfliktu možno vysledovať aj určitú pojmovú nejednotnosť a rôznorodosť, teda doposiaľ nie je vytvorený spoločný zjednocujúci pojmový aparát. Zároveň v nich takmer nie je venovaná pozor-

nost' ani otázke potenciálnych úžitkov, ktoré môžu byť s konfliktom späté. Ďalší problém spočíva v tom, že mnoho typov nákladov nie je možné previesť do peňažnej podoby. Je veľmi ťažké stanoviť ekonomickú hodnotu počtu obetí a zranení, útrap utečených a vyst'ahovaných osôb. Ešte ťažšie je však stanoviť hodnotu ďalších dopadov vojny, ako je zlyhanie infraštruktúry, sociálny chaos alebo strata politickej moci. Okrem dostupnosti dát je tu ale aj koncepčný problém, ktoré náklady do odhadov zahrnúť. Problematické môže byť aj rozhodnutie, ktoré náklady vznikli v dôsledku vojny, a ktoré by vznikli aj bez existencie konfliktu. Ďalšie dôležité rozhodnutia sa vzťahujú k vymedzeniu časového rámca nepriamych následkov vojny a k hodnoteniu nákladov z pohľadu ich relevantnosti k celkovým nákladom. Pri odhadovaní nákladov by bolo potrebné zohľadniť aj intenzitu hodnoteného konfliktu a priestor, v ktorom sa odohráva. „Pokiaľ s vyjadrením nákladov sú spojené najmä technické a metodologické problémy, tak pri úžitkoch sa pripájajú ešte aj morálne a etické“ (Olejníček, 2014).

Cieľom nasledujúcej časti príspevku je priblížiť podstatu nákladov ozbrojeného konfliktu a oboznámiť čitateľa s niektorými súčasnými prístupmi ekonómov k ich možnému členeniu.

Materiálnym základom vzniku nákladov je spotreba (použitie) elementárnych výrobných faktorov, ktoré musia byť k dispozícii v množstve a štruktúre potrebnej pri uskutočňovaní plánovaných výkonov (Kupkovič, 2002). Ekonomické náklady ozbrojeného konfliktu (vojny) sú definované ako negatívne dopady ozbrojeného konfliktu (vojny) na HDP, ktoré vyplývajú z nasledovných efektov (Olejníček, 2014):

- nárastu vojenských výdavkov, ktoré vytláčajú tzv. produktívne výdavky,
- deštrukcie infraštruktúry,
- drancovania a ničenia pôsobeného vojskými jednotkami,
- stratou súkromného kapitálu ako dôsledku odchodu obyvateľstva,
- poklesom kontroly kriminálneho správania obyvateľstva.

Podľa Skönsovej, E. (2005) možno náklady ozbrojeného konfliktu rozčleniť do nasledovných troch základných skupín:

- vojenské a nevojenské (civilné) náklady,
- náklady vzniknuté počas konfliktu a náklady vzniknuté po skončení konfliktu,
- náklady vzťahujúce sa k priamym účastníkom konfliktu a náklady dopadajúce na subjekty, ktoré do konfliktu nie sú zapojené.

Štúdia Nordhousa, W. D. (2005) je príkladom práce založenej okrem iného aj na odhadoch vychádzajúcich z informácií a podkladov z predchádzajúcich ozbrojených konfliktov. Nordhaus sa na rozdiel od svojich predchodcov pokúsil určiť celkové náklady potenciálneho konfliktu vrátane nevojenských nákladov. Vo svojej typológii rozlišuje priame vojenské náklady a tzv. následné náklady súvisiace s povojnovou národnou obnovou a rekonštrukciou hospodárstva, s okupáciou a udržiavaním mieru, s humanitárnou pomocou, s dopadmi na trh s ropou a s makroekonomickými dopadmi (Halagačka, 2016).

Najnovšie poznatky o nákladoch ozbrojeného konfliktu prináša analýza uskutočnená Stiglitzom, J. a Bilmesovou, L., v ktorej do popredia vystupuje zásadné rozlišovanie medzi spoločenskými nákladmi a cenou, ktorú hradí vláda. Autori vo svojej analýze zvažujú problém zaúčtovania hodnoty ľudských obetí, zároveň však upozorňujú na skutočnosť, že vo svojich záveroch opomenuli niektoré ďalšie náklady, ktoré je ťažké presne vyčíslit'. Rozčlenili ich do troch skupín na: obranné náklady a náklady deštrukcie (napr. náklady na plánovanie vojny, dopady v podobe straty dôveryhodnosti, všetky náklady nárastu neistoty, zničenie majetku, strata života, redukcia investícií atď.), makroekonomické náklady (napr. obmedzenie obchodnej a inej spolupráce, náklady platobnej neschopnosti, všetky náklady narastajúceho pocitu nedostatočnej bezpečnosti atď.) a napokon ďalšie nešpecifikované náklady (napr. ná-

klady zvýšeného nebezpečenstva znášané jednotlivcom alebo ekonomické náklady zhoršenia zárobku a kvality života znášané veteránmi, ktorí počas konfliktu neboli zranení atď.) (Olejníček, 2014).

Záverom tejto časti možno konštatovať, že poslaním ekonomickej analýzy ozbrojeného konfliktu by mala byť schopnosť rozpoznať a následne oceniť všetky, nielen na prvý pohľad zjavné, ale aj skryté (sekundárne či oneskorene vzniknuté) náklady ozbrojeného konfliktu.

4. COST-BENEFIT ANALÝZA OZBROJENÉHO KONFLIKTU

Typológia nákladov a úžitkov využívaná metódou CBA je všeobecne známa a zažitá. Zvolené kritériá zaradenia nákladov a úžitkov sú dostatočne abstraktné a dávajú voľnosť pre ich hľadanie, ale zároveň sú aj obsahovo zrozumiteľné. Zavedená typológia znižuje pravdepodobnosť jednostranne zameraného prístupu k riešeniu problému, čím sa zvyšuje šanca na postihnutie všetkých jeho nákladovo-úžitkových aspektov.

S prvotným pokusom implementovania metódy CBA v rámci všeobecného hodnotenia ekonomických dopadov ozbrojeného konfliktu sa spája meno českého ekonóma A. Ojelníčka – autora všeobecného nákladovo-úžitkového rámca ozbrojeného konfliktu, ktorý prezentujeme v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Všeobecný nákladovo-úžitkový rámec ozbrojeného konfliktu

Kategória		Náklady	Úžitky
Priame	hmotné	náklady spojené s priamymi bojovými operáciami (vláda, súkromný sektor)	povojnový rozvoj, ekonomický rast a rozvoj
	nehmotné	straty na životoch a zranenia na strane ozbrojených síl, súkromných firiem i obyvateľstva	obnovenie demokracie, sloboda pre utláčané obyvateľstvo, koniec porušovania ľudských práv, zachránené ľudské životy stratené v nedemokratických režimoch
Nepriame	hmotné	nárast nákladov v súvislosti s bezpečnostnými výdavkami v širšom kontexte, potenciálny pokles HDP, zníženie osobných dôchodkov, nárast deficitu z dôvodu financovania vojnových operácií, zníženie rozvoja sociálnych programov, náklady povojnovej rekonštrukcie, náklady na starostlivosť o veteránov	prístup k nerastným zdrojom, nové obchodné príležitosti vyplývajúce z rekonštrukcie konfliktom zasiahnutej krajiny, prosperita obranného priemyslu
	nehmotné	obmedzenie kapacít vlády na riešenie celospoločenských problémov, protivojnové nálady obyvateľstva, náklady vojenskej regrutácie (v budú-	koniec bezpečnostných rizík a hrozby použitia zbraní hromadného ničenia

		nosti), nárast chudoby, kriminality a spoločensky nežiaducich javov	
parciálne		náklady spojené s programami obnovy konfliktom zasiahnutej krajiny	možnosť preverenia bojových schopností a novej vojenskej techniky
konečné		náklady vlády spojené s ospravedlňovaním a vysvetľovaním svojho postupu pred verejnosťou, prípadné náklady súvisiace s hľadaním ďalších spojencov	dostanie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných a koalíčných zmlúv
vnútorné		deštrukcia infraštruktúry, export bohatstva, dopad na životné prostredie konfliktom postihnutej krajiny	možnosť povojnového rozvoja, zapojenie sa do medzinárodných politických, ekonomických a ďalších inštitúcií, odstránenie izolácie
vonkajšie		narušenie voľného obchodu, ovplyvnenie cien nerastných surovín, ohrozenie regionálneho príp. celosvetového prostredia, ohrozenie kapitálových trhov, nebezpečenstvo celosvetovej recesie, dopady na turizmus a medzinárodné letecké spoločnosti	zníženie hrozby terorizmu, rozširovanie demokracie

Zdroj: OLEJNÍČEK, A. 2014. Ozbromený konflikt a souvislosti jeho ekonomické analýzy.

ZÁVER

Teoretické a empirické poznatky naznačujú, že objasňovanie otázok ekonomiky ozbrojeného konfliktu, vrátane skúmania jeho dopadov, naráža na množstvo úskalí, s ktorými sa budú musieť ekonómovia v budúcnosti vysporiadať. V prvom rade bude potrebné prekonať problém obmedzenej dostupnosti dát o ozbrojených konfliktoch. Zjednotiť doposiaľ používaný nejednotný pojmový aparát. Zmeniť často zaužívané nesystematické a nekomplexné prístupy k stanoveniu, analýze a hodnoteniu všetkých potenciálnych dopadov (nákladov i úžitkov) ozbrojeného konfliktu s cieľom zvýšiť presnosť spracúvaných odhadov a kalkulácií nákladov a úžitkov plynúcich zo vzniknutého ozbrojeného konfliktu, a poskytnúť tak reálnejšie podklady pre podporu rozhodovania sa vlády o otázke vstupu či zapojenia sa do ozbrojeného konfliktu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BÁTOR, P. 2014. Konflikt a postkonfliktná obnova. [online]. [cit. 2016-09-21]. Dostupné na internete: <<http://cenaa.org/analysis/wp-content/uploads/2014/03/Konflikt-a-postkonfliktn%C3%A1.pdf>>.

- BÍLKOVÁ, V. 2001. Klasifikace ozbrojených konfliktů devadesátých let. In Mezinárodní politika, 2001, roč. 25, č. 7, s. 14-16.
- HALAGAČKA, M. (2016) Analýza ekonomických dopadov ozbrojeného konfliktu: diplomová práca. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl GMRŠ, 2016, 68 s.
- HARTLEY, K. 2016. Economics of Conflict: Iraq. [online]. [cit. 2016-09-29]. Dostupné na internete: <<http://carecon.org.uk/RES2005/Keith.pdf>>.
- IŠTOK, R. 2003. Politická geografia a geopolitika. Prešov : FHPV PU, 2003. 392s. ISBN 80-8068-191-0.
- KUPKOVIČ, M. a kol. (2002) Podnikové hospodárstvo. Bratislava : Sprint vfra, 2002. 461 s. ISBN 80-88848-93-8.
- NORDHAUS, W. D. 2005. The Economic Consequences of a War with Iraq. [online]. [cit. 2016-09-29]. Dostupné na internete: <<http://www.econ.yale.edu/~nordhaus/homepage/iraq.pdf>>.
- OCHRANA, F. (2005) Nákladově užitkové metody ve veřejném sektoru. Praha : Ekopress, 2005. 176 s. ISBN 80-86119-96-3.
- OCHRANA, F. (2001) Veřejný sektor a efektivní rozhodování. Praha : Management Press, 2001, 246 s. ISBN80-7261-018-X.
- OLEJNÍČEK, A. 2016. Ekonomika obrany a bezpečnosti. Ekonomika ozbrojeného konfliktu. [online]. [cit. 2016-09-29]. Dostupné na internete: <<https://www.google.sk/url?url=https://moodle.unob.cz/mod/resource/view.php%3Fid%3D22362&rct=j&frm=1&q=&esrc=s&sa=U&ved=0ahUKEwiq2qHKnrTPAhXKPxQKHfEyDtwQFggaMAE&usg=AFQjCNGOuDYLGha4xb0XPFPa-RjJiFVpUw>>.
- OLEJNÍČEK, A. 2014. Ozbrojený konflikt a souvislosti jeho ekonomické analýzy. In Vojenské rozhledy. 2014, roč. XXIII, č. 2, s. 22-41, ISSN 1210-3292.
- SKÖNS, E. (2005) The costs of armed conflict. International Task Force on Global Goods. [online]. [cit. 2016-10-04]. Dostupné na internete: <<http://www.gpgtaskforce.org/>>.

Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD.

Katedra manažmentu, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš

viera.frianova@aos.sk

OZBROJENÉ SÍLY A JEJICH STRATEGICKÉ FUNKCE

STRATEGIC FUNCTIONS OF THE ARMED FORCES

Vlastimil GALATÍK, Jaroslav STANĚK

ABSTRACT

Armed forces, as one of the tools for the security national and coalition assurance, fulfil their role through their strategic functions. Although there is a wide range of strategic functions, however, the crucial ones can be defined and analysed consequently. Among others, these can be the knowledge and anticipation, prevention, deterrence, forces protection and deployment. These functions are applicable within the framework of general military strategy of a particular country. A generic description of activities of armed forces that are necessary for the assurance of a security of a given country can be set up by defining the contents of the strategic functions.

Keywords: armed forces, national defence, strategic function.

ÚVOD

V duchu ustanovení bezpečnostních a vojensko-strategických dokumentů ČR se ozbrojené síly přímo podílí na obranné politice a přispívají k realizaci vnitřní bezpečnostní politiky, zahraniční politiky i politiky ekonomické. Jsou zasazovány k plnění úkolů v rámci tří základních poslání. (1) Uskutečňovat efektivně a bezprostředně ochranu občanů a národních zájmů proti hrozbám a rizikům bezpečnostní povahy. (2) Přispívat aktivním působením k mezinárodní stabilitě v ohniscích krizí s cílem zabránit jejich rozhoření. (3) Čelit prudkému a hlubokému zhoršení mezinárodní situace tím, že udrží možnost zasazení svých sil i mimo území země, v rámci konfliktu velkého rozsahu, který ohrozí bezpečnost země, Evropy nebo spojenců.

Poslání a rozhodující úkoly ozbrojených sil jsou vyjádřeny v základních bezpečnostních dokumentech ČR, a to v Bezpečnostní strategii ČR a zejména pak v Obranné strategii ČR¹.

Správný výkon poslání svěřeného ozbrojeným silám ČR předpokládá jeho realizaci naplněním pěti základních strategických funkcí, kterými jsou i v podmínkách ČR **znalost a předvídaní, prevence, odstrašování, ochrana a zasazení sil**. Tyto funkce jsou velmi úzce spojeny a vzájemně provázány.

V současnosti nejsou strategické funkce ozbrojených sil v žádném bezpečnostním dokumentu v ČR (viz výše) definovány. Tento deficit byl odstraněn v rámci projektu obranného výzkumu „OPERKON“, který řešil kolektiv katedry vojenského umění Univerzity obrany v Brně. Jedním z výstupů projektu je také návrh „Operační koncepce použití

---

¹ Obranná strategie České republiky.

ozbrojených sil ČR ve společných operacích², kde jsou strategické funkce definovány. Autoři provedli v přípravné fázi analýzu celé řady dokumentů vojensky významných zemí, ve kterých je problematika strategických funkcí zmiňována. Jako relevantní materiál pak zvolili francouzský „Concept d'emploi des forces“³, který patrně nejlépe dokumentuje význam a obsah strategických funkcí ozbrojených sil.

Návrh „Koncepce použití ozbrojených sil ČR“ plně odpovídá hierarchii vojenských koncepcí, jak je uvedena v publikaci „Zásady tvorby operačních koncepcí“⁴. Tento návrh, jako ideový dokument, je v současné době rozpracováván v úrovni Generálního štábu AČR do podoby oficiálního dokumentu. Jeho nedílnou součástí je i definování strategických funkcí ozbrojených sil.

1. ROVNOVÁHA MEZI ZÁKLADNÍMI STRATEGICKÝMI FUNKCEMI – ZÁKLAD VŠEOBECNÉ VOJENSKÉ STRATEGIE ČR

Bezpečnostní a obranná politika ČR je uplatňována cestou všeobecné strategie zahrnující různé druhy obranných strategií v oblasti vojenské, civilní, ekonomické, sociální i kulturní. Armáda ČR spolu s ostatními složkami ozbrojených sil se na všeobecné strategii podílí všeobecnou vojenskou strategií, která nalézá vyjádření v dokumentu strategie obrany ČR⁵. Tato strategie má za cíl zajistit obranu základních zájmů státu, přispět k jeho bezpečnosti prevencí a řešením krizí, především v Evropě, ale i přispívat k mezinárodní stabilitě kdekoli ve světě.

Ozbrojené síly, jako jeden z nástrojů zajištění bezpečnosti, budou i v budoucnosti plnit základní poslání cestou realizace strategických funkcí. Může jít o znalost a předvídání, prevenci, odstrašování, ochranu a zasazení sil. Tyto funkce jsou uplatňovány v rámci všeobecné vojenské strategie země. Definováním jejich obsahu vzniká nejobecnější popis aktivit ozbrojených sil pro zajištění bezpečnosti země.

1.1 ZNALOST A PŘEDVÍDÁNÍ

Funkce „znalost a předvídání“ je založena na samostatnosti objektivního hodnocení situací a na důvěryhodnosti v prevenci a při řízení krizí. Je jednou z podmínek realizace odstrašování silou. Pro realizaci funkce je třeba podtrhnout význam sladění v oblasti zpravodajství, analýz, prognózování v delším časovém horizontu i ve znalostech bezpečnostního a operačního prostředí. Vojenské zpravodajství přispívá do globálních činností státních zpravodajských služeb, ve svém úsilí je ale více koncentrováno na strategické priority a orientováno do potencionálních operačních zón.

Pro celkovou orientaci obrany, zejména pro nastavení mechanismů rozvinutí ozbrojených sil na válečnou organizační strukturu, má zásadní význam schopnost definovat varovnou dobu. Tím se rozumí čas, který má ČR a její ozbrojené síly k dispozici do zahájení rozsáhlejšího ozbrojeného konfliktu. Je to tedy čas, který je schopna zpravodajská služba

---

² GALATÍK, Vlastimil; PIKNER, Ivo; ČEP, David. *Návrh operační koncepce použití ozbrojených sil České republiky ve společných operacích*.

³ *Concept d'emploi des forces*. Paris: Centre interarmées de concepts, de doctrines et d'expérimentations, 2010, p. 18 – 19.

⁴ GALATÍK, V., PIKNER, I., SPIŠÁK, J. *Zásady tvorby operačních koncepcí*., 74 p.

⁵ Nejde o soudobý, ale o budoucí dokument, jehož název může být různý a odlišný od dnešního.

garantovat jako dobu, ve které s vysokou mírou pravděpodobnosti nedojde k závažnějšímu ohrožení bezpečnosti země vyžadujícím použití ozbrojených sil. Zpravodajství přitom vytváří predikce vycházející z maximálně objektivních poznatků.

1.2 PREVENCE

Prevence má za cíl zabránit vzniku konfliktní situace a zvláště předcházet znovunastolení vážných hrozeb pro bezpečnost v Evropě, včetně těch, jejichž zdroj je mimoevropský. Požadavek na ozbrojené síly ČR přispívá ke stabilitě mezinárodního prostředí je vyjádřením úsilí státu preventivně reagovat na vývoj bezpečnostní situace a řešit krize již v ohniscích jejich vzniku a v zárodku. Pro zajištění vysoké účinnosti jsou preventivní akce koordinovány na vládní úrovni a preventivní schopnosti umožňují odhalovat vznik krizí, jejichž vývoj může ohrozit zájmy ČR, jejich spojenců a v celé řadě situací udržet co nejnižší úroveň angažovanosti. Prevence spočívá na stavu zpravodajství umožňujícím dostatečné předvídání, na opatřeních v přípravě k řízení potenciální protiakce, na soustavném sledování varovných příznaků prohlubujících závažné bezpečnostní hrozby, na připravenosti ozbrojených sil ČR i k jejich činnosti mimo teritorium státu, na obranné spolupráci a plnění obranných smluv se spojenci a spřátelenými zeměmi a také na cíleném vyzbrojování. Opírá se také o schopnosti bezprostřední reakce a rychlé aktivaci předurčených sil a prostředků schopných vyslání, ale i na preventivním rozvinutí komponent pozemních, vzdušných sil a celého spektra logistického zabezpečení. V nezbytném případě může vyžadovat i provedení speciálních operací. Všechny prostředky podílející se na prevenci i získané informace dávají ČR možnost předvídání a porozumět situacím závažným pro bezpečnost země a nalézt vhodná řešení a rozhodnutí.

1.3 ODSTRAŠOVÁNÍ

Ozbrojené síly a zejména AČR jsou prostředky vyjadřující odhodlání ČR zajistit svoji nezávislost, bezpečnost i ochranu životních zájmů proti jakékoli formě a druhu ozbrojené agrese. Armáda ČR se svojí připraveností, účastí na úspěšném plnění cílů spojeneckých operací a permanentní modernizací ve všech oblastech, se výrazně podílí na odstrašení jakéhokoli agresora. Obrana založená na kolektivním principu celkový efekt odstrašení ještě zesiluje. Odhodlání použít ozbrojené síly ze strany ČR, která nevlastní jaderné zbraně, patří do kategorie konvenčního odstrašování. Současné aktivity ozbrojených sil ČR dokumentují jejich připravenost k použití proti jakékoliv agresi a to i přesto, že je filosofie obrany založena na kolektivním principu.

1.4 OCHRANA

Ochrana v obecné rovině je širší než ochrana vojsk a dotýká se teritoria státu a obyvatelstva. Za situace, kdy nejsou identifikovány vojenské hrozby v blízkosti našich hranic, se ochrana jeví více spojená s úkoly vnitřní bezpečnosti, než s obrannými úkoly čistě vojenskými. Kolektivní a individuální ochrana jednotek zasazených v zahraničních intervencích je zahrnuta ve výrazu vyslání sil a tvoří jednu z jejich operačních funkcí. Ochrana komplexně a za všech okolností uspokojuje požadavky spojené s bezpečností a integritou teritoria země, volností jednání vlády a záštitou obyvatelstva. Odpovídá na hrozby narušení veřejného pořádku, vydírání, destabilizace, terorismu a omezené agrese. Vynoření nových nadnárodních rizik spojených s globalizací a integrací vymykajících se možnostem řízení státem, volnost pohybu zboží a osob na teritoriu Evropské unie, přinášející další nová

bezpečnostní rizika, vyžadují bezpodmínečnou koordinaci ochranných opatření prostředky ozbrojených sil ČR a partnerů z EU/NATO. Protivzdušná obrana, vojenská obrana teritoria státu a civilní obrana přispívají k ochraně, přičemž první dvě přísluší principiálně AČR. Přestože je civilní obrana podřízena civilním představitelům, může se na jejím výkonu podílet i AČR.

1. 5 ZASAZENÍ SIL (INTERVENCE)

Zasazení sil zahrnuje společně všechny intervence vedené mimo naše hranice. Je vedeno formou, kterou ovlivňuje okamžitá situace a v rozměru uzpůsobeném různorodým okolnostem. Výraz „vnitřní zasazení sil“, používaný pro popis rozvinutí sil uvnitř hranic státu, je jednou z řady podmínek ochrany osob a dalších hodnot. Zasazení předpokládá mít k dispozici na jedné straně vycvičené a více uzpůsobené síly k zasazení daleko od jejich obvyklých prostorů rozmístění, na druhé straně přepravní prostředky dalekého (odpovídajícího) dosahu. Zahrnuje také odpovídající organizaci řetězce velení a schopnost podpory zasazených jednotek.

Zasazení je podmíněno schopnostmi přispívajícími k naplnění výrazu „rychlá reakce“, rozvinutí, vyslání sil, nárůst síly a způsobilostí pracovat v rámci koalice.

Je třeba rozlišovat vyslání sil a vyslání síly (působení silou), což značí, zda jsou či nejsou vyslány síly působící na zemi do prostoru operace. Vyslání sil předpokládá rozvinutí jednotek v terénu, spolu s prostředky velení, bojovými a podpurnými prostředky uzpůsobenými zasazeným silám a podmínkám. Zatím co vyslání síly (působení silou) spočívá zejména na použití vhodné výzbroje a prostředků zajišťujících nadvládu v daném prostoru a na akcích speciálních sil. Vyslání sil a vyslání síly se rozlišují také dobou do zahájení akce a délkou průběhu. Oba způsoby působení se mohou vzájemně doplňovat a kombinovat v čase i prostoru.

2. KOMBINACE ZÁKLADNÍCH STRATEGICKÝCH FUNKCÍ

Odstrašování zůstává i nadále jádrem našeho systému obrany a tvoří základ ochrany ČR proti jakékoli hrozbě agrese namířené proti životním zájmům země. Odstrašování nemůže být samo o sobě jedinou odpovědí na různé formy hrozeb a rizik, kterým může být vystavena ČR v následujících letech. Je nutně doplňováno a zesilováno s využitím dalších základních strategických funkcí, které jsou nepřetržitě a účelně kombinovány cestou všeobecné vojenské strategie. V aktuálním a předpokládaném geopolitickém kontextu těží prevence ze vzrůstu zájmu. Věrohodnost prevence nemůže být zajištěna jinak, než v opatřeních zajišťujících její účinnost ve velkých vzdálenostech vysláním sil, což garantuje schopnost vojenského angažování v oblastech krizí nebo konfliktů. Základním posláním AČR je i nadále aktivně přispívat k prevenci, k omezení anebo, je-li to nezbytné, k urovnání krizí a konfliktů silou v rámci sil Aliance, EU, ad hoc koalice a zcela výjimečně i samostatnou akcí. Odstrašování, prevence a zasazení sil nemůže být pojímáno bez doplnění o ochranu, která zajišťuje ČR tak, aby se mohla angažovat v urovnání mezinárodních krizí bez obavy z odvety na svém teritoriu. V případě závažných problémů na teritoriu státu se ochrana stává prioritou i v rámci prevence a zasazení sil. Všechny disponibilní síly, doplněné popřípadě disponibilními zálohami, jsou schopny na ní participovat. Oproti zasazení sil, které je velmi náročné na nepřetržitou připravenost sil, ale stává se realitou až v okamžiku intervence, jsou ostatní čtyři základní strategické funkce permanentní. Společné uplatnění základních strategických funkcí vede k zajištění relativně spolehlivé ochrany země proti agresi za všech situací.

ZÁVĚR

Plnohodnotné zajištění strategických funkcí ozbrojených sil ČR není jen záležitostí ozbrojených sil jako takových. Ozbrojené síly ČR mohou být výborně vycvičeny, morálně a fyzicky připraveny, ale jejich modernizace v duchu celosvětových trendů je především záležitostí politické reprezentace země. Získání znalostí o situaci a předvídání jejího vývoje se neobejde bez investic potřebných pro účinné zpravodajství. Informace a přehled o situaci jsou základem včasného a situaci odpovídajícího rozhodnutí nejen ve vojenské, ale i v politické rovině.

Konkrétní definování strategických funkcí v podmínkách země, stanovení očekávání, která mají naplnit, způsobů jejich realizace a vzájemné provázanosti, to vše musí být základem úvah při tvorbě vrcholové koncepce použití ozbrojených sil.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Concept d'emploi des forces. Paris: Centre interarmées de concepts, de doctrines et d'expérimentations, 2010, p. 18 – 19.

GALATÍK, Vlastimil; PIKNER, Ivo; ČEP, David. Návrh operační koncepce použití ozbrojených sil České republiky ve společných operacích. Brno: Univerzita obrany, 2013.

GALATÍK, V., PIKNER, I., SPIŠÁK, J. Zásady tvorby operačních koncepcí. Brno: Univerzita obrany, 2010, 74 p. ISBN 978-80-7231-755-4.

Obranná strategie České republiky. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2012. ISBN 978-80-7278-606-0.

Ing. Vlastimil Galatík, CSc.
Univerzita obrany
Katedra vojenského umění
Fakulta vojenského leadershipu
Kounicova 65/621 10, Brno
vlastimil.galatik@unob.cz

Ing. Jaroslav Staněk
Univerzita obrany
Katedra vojenského umění
Fakulta vojenského leadershipu
Kounicova 65/621 10, Brno
jaroslav.stanek@unob.cz

KONSKRIPČNÁ ARMÁDA V PODMIENKACH HYBRIDNEJ VOJNY - PRÍKLAD OZBROJENÝCH SÍL UKRAJINY

CONSCRIPT ARMY UNDER CONDITIONS OF HYBRID WARFARE – EXAMPLE OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

Erik GÖRNER

ABSTRACT

In 2014 conflict in Ukraine erupted. It started as a civil war between pro-Russian rebels and the Government of Ukraine. Conflict quickly proliferated into limited international conflict between Ukraine and the Russian federation after the territory of Crimea was annexed. Means that are used in fighting between belligerents make this conflict hybrid warfare. Conscription in Ukraine was abandoned in 2013 but quickly reintroduced in 2014 after outset of conflict. The main aim of this article is to find out to what extent is conscript army suitable for contemporary conflict management. We assume that Armed Forces of Ukraine make very good example because Ukraine finds itself in security void so its armed forces have to largely rely on itself. In article we try to point out strengths and weaknesses of Armed Forces of Ukraine under conditions of hybrid warfare as well.

Keywords: conscription, Ukraine conflict, the Armed Forces of Ukraine

ÚVOD

Pre výskum uplatnenia brannej povinnosti v podmienkach súčasného bezpečnostného prostredia sa zdá byť obzvlášť zaujímavý príklad Ozbrojených síl Ukrajiny. Prvým dôvodom pre tento predpoklad je dlhodobé udržiavanie brannej povinnosti na Ukrajine a celkový vývoj Ukrajinskej armády¹. Druhým dôvodom je isté bezpečnostné vákuum, ktoré sa na Ukrajine vyvinulo od rozpadu Zväzu sovietskych socialistických republík (ďalej aj ZSSR). Ukrajinský konflikt je veľmi komplexný a má svoj etnický, politický a geopolitický rozmer. Napriek rôznym rovinám akými sa konflikt dá skúmať, našim cieľom je zistiť do akej miery zodpovedá Ukrajinská konskripčná armáda podmienkam hybridnej vojny.

Ukrajinská armáda vznikla súčasne s rozpadom ZSSR. Nezávislosť je zdokumentovaná v „Akte prehlásenia nezávislosti Ukrajiny“ z 24. augusta 1991. Otázka ozbrojených síl bola doriešená v ten istý deň v uznesení Parlamentu Ukrajiny² č. 1431-XII. V texte uznesenia sa píše, že všetky vojenské jednotky rozmiestnené na území Ukrajiny sú podriadené ukrajinskému parlamentu. Ukrajinskí zákonodarcovia zároveň v uznesení zriaďujú Ministerstvo obrany a prehlasujú, že Ukrajina bude pokračovať v tvorbe a formovaní ozbrojených síl do budúcnosti³. Armáda, ktorá zostala Ukrajine, sa skladala z vojenského personálu o sile 780 000 príslušníkov. Avšak James Sherr z Conflict Studies Research Centre v dokumente Ukraine's Defence Reform píše, že sa v tomto čase nemohlo hovoriť o armáde v pravom slova zmysle. V tom čase ešte nebolo zriadené Ministerstvo obrany, ani Generálny štáb, ani žiadne iné centrálné orgány pre velenie a kontrolu. Členenie, zásoby, vyzbrojenie

---

¹ Termín armáda v tomto texte používame ako synonymum k termínu ozbrojené sily. V anglosaskej literatúre sa termín armáda používa predovšetkým na označenie jednej z častí ozbrojených síl- pozemných síl.

² V origináli Verchovna Rada Ukrajiny (Верховна Рада України).

³ Uznesenie č. 1431-XII Parlamentu Ukrajiny z 24.08.1991 ohľadne vojenských jednotiek na Ukrajine.

a dôstojnícky zbor boli určené na jeden cieľ- vedenie kombinovaného vojenského útoku proti krajinám Severoatlantickej aliancie (ďalej aj NATO) pod centrálnym vedením ZSSR. Ukrajinská armáda disponovala tretím najväčším arzenálom jadrových zbraní na svete. Statusu jadrovej mocnosti sa vzdala 1. júna 1996, keď bola z krajiny odstránená posledná jadrová hlavica⁴.

Formovanie Ukrajinskej armády bolo ďalej ovplyvnené Zmluvou o konvenčných ozbrojených silách v Európe podpísanej 19. november 1990. Zmluva obsahuje rôzne limitácie ohľadne veľkosti ozbrojených síl a množstva vojenského vybavenia⁵. Ukrajinská vláda od začiatku samostatnosti budovala svoju zahraničnú a bezpečnostnú politiku na dvoch základných princípoch- neutralite a odmietnutí využívania jadrových zbraní. Neutralita bola však podľa nášho názoru veľmi sporná, lebo Ukrajina od počiatku vo svojich základných dokumentoch plánovala zapojiť sa do integračného procesu v Európe (rozširovania sa Európskej únie a NATO smerom na východ). Na druhej strane, Ukrajina považovala za jednu z priorit aj udržiavanie dobrých bilaterálnych vzťahov s Ruskou federáciou a zlepšenie kooperácie v rámci Spoločenstva nezávislých štátov⁶.

Rozpor v predstave o fungovaní armády v post-sovietskom priestore sa prejavil hneď od začiatku. Rusko sa snažilo zachovať veľkú jednotnú armádu, ale krajiny ako Uzbekistan, Ukrajina, Azerbajdžan a Turkmenistan chceli vytvoriť vlastné armády zložené z jednotiek, ktoré zostali na ich štátnom teritóriu. Na základe Taškentskej zmluvy⁷ sa šesť z dvanástich krajín Spoločenstva nezávislých štátov- Ruská federácia, Kazachstan, Uzbekistan, Kirgizsko a Tadžikistan, dohodli na vytvorení spoločnej aliancie. Ukrajina však zostala mimo procesu začlenenia sa do aliancie. Obavy o suverenitu a nespokojnosť s Ruskom ako garantom bezpečnosti vyústili do vytvorenia Organizácie pre demokraciu a ekonomický rozvoj, ktorej členmi sa stali Gruzínsko, Ukrajina, Azerbajdžan a Moldavsko⁸.

Tak ako spolupráca medzi Ruskom a Ukrajinou v oblasti bezpečnosti od počiatku suverenity Ukrajiny stagnovala, spolupráca s NATO sa rozvíjala a zintenzívňovala. Hneď po získaní nezávislosti sa Ukrajina stala členom Severoatlantickej kooperačnej rady, ktorej funkciu v roku 1997 prebrala Euroatlantická partnerská rada. Už v roku 1994 sa Ukrajina zapojila do Partnerstva za mier ako prvá krajina zo Spoločenstva nezávislých štátov. Krajina sa zapojila do viacerých misií vedených NATO, ako napríklad- medzinárodná vojenská mierová misia IFOR (1996) a KFOR (1999), operácie Aktívne úsilie (2007) alebo Rozhodná podpora (2015). V apríli 2008 členské krajiny NATO na Bukureštskom summite súhlasili, že v budúcnosti sa Ukrajina stane právoplatným členom aliancie⁹. Euroatlantické smerovanie bolo ohrozené v roku 2010, keď prezident Viktor Janukovyč podpísal zákon o základných princípoch vnútornej a zahraničnej politiky. Vtedajší prezident sa vrátil k neutralite a integrácia krajiny do Severoatlantickej aliancie prestala byť cieľom krajiny¹⁰. Po vypuknutí Ukrajinskej krízy v roku 2014 bol však status neutrality Ukrajinským parlamentom zrušený. Tento krok sa dá chápať ako návrat k euroatlantickému smerovaniu krajiny, budúcej integrácii do NATO a Európskej únie¹¹. Severoatlantická aliancia naďalej pokračuje v spolupráci s Ukrajinou, aj keď vstup krajiny do aliancie sa zdá byť ešte v nedohľadne.

---

⁴ SHERR, J. Ukraine's Defence Reform.

⁵ Zmluva o konvenčných ozbrojených silách v Európe podpísaná 19 November 1990.

⁶ ALEXANDROVA, O. The premises of Ukrainian foreign and security policy.

⁷ Tiež známa ako- Zmluva o kolektívnej bezpečnosti.

⁸ WEINSTEIN, A. Russian Phoenix: The Collective Security Treaty Organization.

⁹ NATO.int - Relations with Ukraine; UŠIAK, J. IVANČÍK, R. Economy and Defence in the NATO Member States.

¹⁰ Kyivpost.com - Yanukovich signs law declaring Ukraine's non-aligned status.

¹¹ BBC.com - Ukraine votes to drop non-aligned status

1. BRANNÁ POVINNOSŤ

Samostatná Ukrajina zdedila brannú povinnosť po Zväze sovietskych socialistických republík. V období tesne pred rozpadom sa týkala branná povinnosť mužov vo veku od 18 rokov, pričom boli možné aj odklady napríklad na základe pokračujúceho vzdelania. Dĺžka služby bola v roku 1967 skrátená na dva roky, iba v námorníctve ostali 3 roky služby. Nešlo o všeobecnú brannú povinnosť, ale o odvody na základe stanovených kvót¹². Povinná vojenská služba bola zachovaná v Ústave Ukrajiny z roku 1996 v článku 65: Obrana vlasti, nezávislosti a územnej integrity územia, úcta k štátnym symbolom majú byť povinnosťou občanov Ukrajiny. Občania musia vykonávať vojenskú službu v súlade s právnymi predpismi¹³. Branná povinnosť je zároveň do súčasnosti upravovaná Zákonom Ukrajiny o vojenskej povinnosti a vojenskej službe z roku 1992.

Ukrajina sa v ďalšom období vydala cestou profesionalizácie ozbrojených síl. Profesionalizácia bola naplánovaná v rámci dokumentu Štátny program rozvoju Ozbrojených síl Ukrajiny na roky 2006-2011. Program mal za cieľ vytvorenie moderných profesionálnych ozbrojených síl, ktoré budú schopné brániť krajinu pred vonkajšou hrozbou, ale zároveň dokážu byť prínosom pri udržiavaní medzinárodnej bezpečnosti. Od roku 2006 do roku 2011 Ozbrojené sily Ukrajiny obsahovali vždy približne polovicu brancov a polovicu profesionálov, vrátane poddôstojníkov. Od roku 2006 do roku 2012 zároveň klesla veľkosť vojska z 221 000 príslušníkov na 184 000, z čoho vojenský personál obsahoval len 139 000 vojakov¹⁴. V súlade s cieľom profesionalizácie ozbrojených síl bola branná povinnosť ukončená v roku 2013, kedy mali byť odvedení poslední branci. Vtedajší prezident Viktor Janukovyč v súlade s plnou profesionalizáciou prehlásil: „Dnes je prvý deň posledných odvodov... Myslím si, že tento rok bude posledný... V roku 2014 začína vývoj modernej ukrajinskej armády na báze dobrovoľného vstupu... Bežný bravec nemôže byť kvalitatívne dostatočne pripravený v krátkom čase. Musíme pochopiť, že naši vojaci musia narábať s modernou technikou a elektronikou¹⁵.“ O profesionalizáciu ozbrojených síl sa pred Janukovyčom snažili aj prezidenti Leonid Kučma a Viktor Juščenko.

Zrušenie mierovej brannej povinnosti na Ukrajine však trvalo len veľmi krátko. Krátko po eskalácii politických nepokojov, ktoré začali v novembri 2013 bola mierová branná povinnosť opätovne zavedená. 17. apríla 2014 Ukrajinský parlament schválil rezolúciu ohľadne dodatočných opatrení pre posilnenie ukrajinských bezpečnostných spôsobilostí v nadväznosti na ruskú agresiu voči Ukrajine. Rezolúcia slúžila ako návrh dočasnému prezidentovi Oleksandrovi Turčynovi k obnoveniu dopĺňania Ozbrojených síl Ukrajiny na základe povinnej vojenskej služby¹⁶. Dočasný prezident napokon súhlasil s obnovením povinnej vojenskej služby na základe stále sa zhoršujúcej situácie na východe krajiny. Ukrajinské jednotky neboli schopné kontrolovať nepokoje v krajine¹⁷.

Zákon Ukrajiny o vojenskej povinnosti a vojenskej službe z roku 1992 platí po novelizáciách do dnes. V súčasnosti odvodom zodpovedajú muži medzi 18. a 27. rokom života. Dĺžka povinnej vojenskej služby je osemnásť mesiacov, vojaci sú následne zaradení do rezerv. Branný zákon zároveň povoľuje rôzne výnimky na základe zdravia; na základe predošlej služby príslušníkov rodiny, ktorí boli buď vážne zranení alebo umreli; na základe

---

¹² SCHOFIELD, C. Inside the Soviet Army.

¹³ Ústava Ukrajiny z 28 júna 1996

¹⁴ Ministry of Defence of Ukraine. White book 2011 Armed Forces of Ukraine.

¹⁵ Upi.com - Ukraine to end military conscription after autumn call-ups.

¹⁶ Radio free Europe/ Radio Liberty- Ukrainian Parliament Recommends Resumption Of Mandatory Conscription.

¹⁷ BBC.com- Ukraine reinstates conscription as crisis deepens.

služby v inej armáde pred prijatím Ukrajinského občianstva; na základe kriminality a dosiahnutia dôstojníckeho postu. Zákon umožňuje aj výnimku na základe svedomia, ale len pre príslušníkov náboženstiev zaregistrovaných na Ukrajine¹⁸.

Od obnovenia brannej povinnosti na Ukrajine prebehlo niekoľko vln mobilizácie. Prvá vlna zahŕňala vojakov zaradených v rezervách s vojenskými skúsenosťami, dobrovoľníkov, dôstojníkov a seržantov, ktorí v armáde slúžili a mali špecializáciu v oblastiach, ktoré boli pre Ukrajinu aktuálne potrebné. Druhá vlna mala za cieľ povolať všetkých ostatných dôstojníkov a seržantov z rezerv, vyšších dôstojníkov a obyčajných vojakov z rezerv bez ohľadu na vojenskú špecializáciu. Tretia vlna mala byť zameraná na všetkých 18 ročných, ktorí v armáde ešte neslúžili a ženy, ktorých služba by mohla byť nápomocná- doktorky, sestričky a technické špecialistky. V rámci tretej vlny mali byť mobilizovaní aj ostatní muži, zodpovední odvodom, ktorým neboli udelené výnimky alebo odklad. Štvrtá vlna mala mobilizovať všetkých ostatných, ktorí boli bojaschopní. V dokumente Country Information and Guidance Ukraine: Military service sa však zdôrazňuje, že táto vlna mala nastať jedine za predpokladu ťažkých bojov. Píše sa, že štvrtá vlna mobilizácie je veľmi nepravdepodobná¹⁹. Situácia sa však vyvinula odlišne. Prebehla piata aj šiesta vlna. Plánovaný počet brancov na šiestu vlnu bol 25 000, čo sa však podarilo naplniť len polovične. Ukrajinský minister obrany sa preto vyjadril, že je možné, že príde aj siedma, ôsma dokonca aj deviata vlna²⁰.

Na základe spomenutého je jasné, že Ukrajina sa nevrátila k povinnej vojenskej službe na základe tradície alebo predošlej pozitívnej skúsenosti s vplyvom vojenskej služby na spoločnosť. Takto usudzujeme na základe predošlého rozhodnutia profesionalizácie Ozbrojených síl Ukrajiny. Tiež je známym faktom, že Ukrajina nedokázala armádu dostatočne financovať. Z toho vyplýva, že jedinou možnosťou ako odpovedať na zhoršujúcu sa bezpečnostnú situáciu v krajine, bolo dopĺňanie armády na základe brannej povinnosti. Pri mobilizáciách podľa nášho názoru Ukrajina benefitovala z predošlej praxe mierovej brannej povinnosti v podobe možnosti povolávania rezerv.

2. UKRAJINSKÁ ARMÁDA V PODMIENKACH HYBRIDNEJ VOJNY

Ako sme načrtli v predošlej kapitole, prvým a najzávažnejším problémom Ukrajinskej armády je dlhodobé nedostatočné financovanie rezortu bezpečnosti. Ukrajinská armáda nebola dostatočne vycvičená na konflikt. Na armádu krajina dávala len približne 1,1% HDP²¹. Dochádzalo k stálemu znižovaniu počtov, z pôvodnej armády o veľkosti 750 000 až na dnešnú armádu o sile 280 000²² príslušníkov. Pri profesionalizácii ozbrojených síl totižto išlo najmä o zmenšenie armády z dôvodov škrtov v rozpočte. Armáda neprešla dostatočným výcvikom v oblasti možnosti vnútorného konfliktu. Nedokázala dostatočne implementovať taktiku takéhoto boja a používať technológie a zbrane nevyhnutné na úspešné ovládnutie bojiska. Spojené štáty americké sú preto rezervované v posielaní zbraní na Ukrajinu- nie sú si istí, či by boli branci schopní tieto zbrane používať. Preto prispievajú radšej vybavením, ktoré

---

¹⁸ Zákon č. 2232-XII Parlamentu Ukrajiny z 25.03.1992 o vojenskej povinnosti a vojenskej službe

¹⁹ Home Office. Country Information and Guidance Ukraine: Military service.

²⁰ TOMKIW, L. Ukraine Military Conscription Goal Of 25,000 Soldiers Not Met, More Waves Of Army Draft Expected.

²¹ Po vypuknutí konfliktu sa rozpočet na obranu značne zvýšil. V roku 2015 to bolo 2,7% HDP a o rok neskôr 3,8% HDP. Zdroj: CIA- The World Fact Book

²² Číslo udáva Carnegieendowment.org- Ukraine Reform Monitor: December 2015.

nie je určené na usmrcovanie. Problémy armády sú tiež spôsobené nekonzistenciou vo vedení Ministerstva obrany²³.

Jednou zo všeobecne známych nevýhod konskripčnej armády je horšia schopnosť brancov narábať s modernými zbraňami a technológiami. Podľa stavu Ukrajinskej armády je však jasné, že celkový stav armády nevyhovoval ani keď došlo k plnej profesionalizácii armády. Problém bol aj v tom, že armáda sa nedokázala za celé obdobie nezávislosti Ukrajiny plne odpútať od svojich sovietskych koreňov. Politická situácia v krajine nepomáhala efektívnosti ozbrojených síl. Veľkým problémom je aj množstvo populácie, ktoré cíti väčšiu príslušnosť k Ruskej federácii. Sú známe prípady, kedy sa vojaci obrátili na stranu rebelov alebo neboli ochotní proti proruským rebelom bojovať.

Jedným z veľkých problémov, ktorým čelia konskripčné armády je aj množstvo ľudí, ktorí zodpovedajú brannej povinnosti, ale majú rôzne záujmy, na základe ktorých sa jej chcú vyhnúť. Vyhybanie sa odvodom ešte narastá, keď je krajina v konflikte a prebiehajú boje. Mnohí ľudia sa vyhýbajú odvodom, aj keď konsekvencie nenastúpenia na povinnú vojenskú službu môžu byť odstrašujúce.

Dezercia sa rozšírila hneď od počiatku znovuzavedenia brannej povinnosti v roku 2014. Do roku 2015 bolo zachytených viac ako 10 000 prípadov dezercie. Skoro 30 % povolaných v rámci prvej vlny nenastúpilo do výkonu svojej povinnosti²⁴. V mnohých zdrojoch sa píše o strachu ľudí a neochote slúžiť v armáde pri obrane krajiny. Veľa ľudí nechápe konflikt s rebelmi ako obranu svojej krajiny, ale skôr ako vojnu proti vlastným občanom²⁵.

Problémy s dezerciou v Ukrajine sú také vážne, že došlo k zmene zákona- charty regulujúcej službu v Ozbrojených silách Ukrajiny²⁶. Zmenený bol konkrétne článok 22(1) týkajúci sa posilnenia zodpovednosti vojakov, ktorý veliteľom poskytuje ďalšie práva a ukladá povinnosti v čase krízy. Zmena článku bola schválená parlamentom 4. februára 2015. Veliteľom poskytuje právo samostatne použiť fyzickú silu, mimoriadne prostriedky a zbrane počas bojov voči vojakom, ktorí spáchali trestné činy. Zmena regulácie poskytuje aj výpočet trestných činov spomenutých v predošlej vete: neposlušnosť; vzdor alebo hrozba silou veliteľom; dobrovoľné opustenie vojenskej pozície a určitých stanovíšť vojenských jednotiek v oblasti vojenských misií. Vojenskou službou je ovplyvnené aj civilné obyvateľstvo. Prezident podpísal špeciálny predpis, ktorý všetkým zodpovedajúcim brannému zákonu zakazuje opúšťať Ukrajinu²⁷.

Ukrajinská armáda sa nachádza v hlbokkej kríze. Naznačuje tomu vývoj regulácií v oblasti armády a vojenskej služby. Krajina si nemôže dovoliť čisto profesionálnu armádu, pravdepodobne kvôli nedostatku dobrovoľníkov, ale aj z dôvodu nedostatku financií. Zavedenie brannej povinnosti počas konfliktu je podľa viacerých ekonomických teórií výhodné²⁸. Thomas W. Ross sa v svojom článku Raising an Army: A Positive Theory of Military Recruitment snaží nájsť odpoveď na otázku, kedy je pre krajinu výhodnejšie uprednostniť povinnú vojenskú službu pred profesionálnou armádou. Z pokusov vyšlo, že profesionálna armáda je výhodnejším modelom do počtu 25 vojakov na 1000 obyvateľov.

²³ KINSTLER, L. Why is Ukraine's Army So Appallingly Bad?.

²⁴ MINA- 10,000 Ukrainian Soldiers have Deserted.

²⁵ RT question more- Potential conscripts evade draft, flee country amid escalation in E. Ukraine; Ukrainian reporter 'charged with high treason' after calls to dodge draft

²⁶ Zákon č. 548-XIV Parlamentu Ukrajiny z 24.03.1999 –charta regulujúca služby v Ozbrojených silách Ukrajiny.

²⁷ RT question more- Ukrainian parliament passes law allowing army deserters to be shot.

²⁸ GARFINKEL, M. R. The Role of the Military Draft in Optimal Fiscal Policy; LEE, Dwight. R.; MCKENZIE, R. B. Reexamination of the Relative Efficiency of the Draft and the All-Volunteer army.

V súčasnosti má Ukrajina populáciu o veľkosti 42 503 649 obyvateľov²⁹, čo znamená, že na 1000 obyvateľov disponuje zaokrúhlene siedmimi vojakmi. Toto číslo napovedá, že profesionálna armáda by mala byť z finančného hľadiska výhodnejšia. Dlhodobá stagnácia armády, zlá pripravenosť na konflikt, ale aj náhla eskalácia konfliktu však Ukrajinskej vláde nedala inú možnosť na efektívnu obranu, ako zaviesť povinnú vojenskú službu.

Berúc do ohľadu vyhýbanie sa brannej povinnosti treba spomenúť článok *Evasion costs and the theory Of conscription* od John T. Warnera a Sebastiana Negrusa³⁰. Tiež akceptujú, že pri istej veľkosti armády je konskripčný model lacnejší. Snažia sa však zistiť, ako na cenu armády vplyva vyhýbanie sa odvodom. Dospeli k záveru, že čím väčší má byť podiel odvedených, tým viac peňazí treba investovať do prevencie. V tomto ohľade povinná vojenská služba generuje krajine ďalšie výdavky na obranu.

Neprijemným sprievodným javom brannej povinnosti je aj neochota brancov slúžiť a ďalšie deviácie v armáde ako alkoholizmus a neposlušnosť. Nespokojnosť brancov a rôzne deviácie od normálneho správania sú však pochopiteľné. Armáda sa nachádza v pomerne zlom stave. Niekedy armáde chýbajú aj základné zásoby potrebné na správne fungovanie. Vojaci nemajú disciplínu, sú nedostatočne pripravení na boj a armáde chýbajú schopní velitelia. Bežné sú aj obeť mimo bojiska. Stávajú sa nehody spojené s alkoholizmom, dopravné nehody a vojaci tiež zneužívajú svoje zbrane³¹.

O neochote slúžiť píše v článku *Why Not a Voluntary Army* Milton Friedman³². V článku sa postavil za vytvorenie profesionálnej armády, kde ochota slúžiť je väčšia. Tento efekt je spôsobený slobodným výberom vojenského povolania. Píše, že povinná vojenská služba má svoj význam len v čase veľkej vojny. Ako sme už spomenuli, Ukrajinská armáda vstúpila do konfliktu v nevhodnom čase. Nebola dobre pripravená. Branná povinnosť takmer iste nie je optimálnym riešením v tomto konflikte, ani z ekonomického pohľadu, ani z pohľadu efektivity.

Je veľmi otáznou do akej miery dokáže v Ukrajine verejná mienka ovplyvniť vojnu. Konskripčné armády majú svoju silu v prepojení s verejnosťou. Do armády je odvedené veľké percento populácie. Ich rodiny, známy a priatelia veľmi citlivo vnímajú podmienky v akých sa branci nachádzajú. Počas vojny alebo obmedzeného konfliktu je situácia brancov vnímaná ešte pozornejšie. Obzvlášť, keď je vojna nepopulárna, nemá podporu verejnosti alebo sa verejnosť otvorene stavia do opozície. Na Ukrajine prebieha mnoho protestov. Celé dediny odmietajú poslušnosť a rôznym spôsobom pomáhajú svojim povolaným spoluobčanom vyhnúť sa odvodovej povinnosti. Vyskytli sa aj útoky na odvodových úradníkov. Protesty proti odvodom sú stále prítomné. Objavujú sa aj kuriózne prípady, kedy povolaní radšej utečú do Ruska, ako by mali slúžiť pre svoj štát. Dochádza aj k sponchybnovaniu spravodlivosti odvodov. Medzi občanmi panuje názor, že vojnu si prajú ukrajinskí oligarchovia. Ako sme už spomenuli, ľudia vnímajú útok proti spoluobčanom za neprijateľný³³.

Verejná mienka zo strany civilného obyvateľstva jasne ukazuje, že vojna nie je pre národ prioritou a dokonca, že vojna proti svojim občanom je neprijateľná. História ukázala, že konflikty môžu byť ukončené antagonistických pôsobením verejnej mienky. Samozrejme, verejná mienka je len spolupôsobiacim faktorom. Ako príklad môže slúžiť Vietnamská vojna, z ktorej na základe spolupôsobenia verejnej mienky vycúvali Spojené štáty americké alebo ukončenie vojenských operácií v Afganistane Rusmi.

²⁹ Countrymeters.info- Ukraine Population clock

³⁰ NEGRUSA, S.; WARNER, J. T. *Evasion costs and the theory Of conscription*.

³¹ RT question more- Ukraine plans stealth military draft as recruitment plummeted.

³² FRIEDMAN, M. "Why Not a Voluntary Army?".

³³ KOLESNIK, D. *When Ukrainians Choose Not to Die in a War*.

ZÁVER

Cieľom článku bolo zistiť do akej miery zodpovedá Ukrajinská konskripčná armáda podmienkam hybridnej vojny. Pri realizovaní cieľa sme však narazili na niekoľko problémov. Je otázne do akej miery sa dá vojna na Ukrajine nazvať hybridnou vojnou. Sergey Minasyan píše, že vojna na Ukrajine bola hybridnou reálne len na začiatku konfliktu. V neskoršej fáze by sa podľa jeho slov vojna dala nazvať skôr ako zmiešaná. Zmiešaná vojna je charakteristická kombináciou pravidelného aj nepravidelného vedenia bojov, civilnej vojny a netajeného využívania pravidelnej armády. Vojenský konflikt na Ukrajine znovu poukázal na dôležitosť vojenských jednotiek v poli, v kombinácií s modernou technikou, ale aj klasickou vojenskou technikou z obdobia studenej vojny³⁴.

Dá sa povedať, že ozbrojený konflikt na Ukrajine vyžaduje predovšetkým klasickú dobre pripravenú armádu, ktorou však Ukrajina nedisponuje kvôli mnohým rokom podfinancovania rezortu obrany. Z tohto dôvodu, je veľmi náročné hovoriť o efektívite konskripčnej armády na Ukrajine.

Úlohu dobre pripravej armády na obranu krajiny v podmienkach Ukrajinského konfliktu by podľa nášho názoru mohla plniť tak isto dobre vycvičená profesionálna armáda ako konskripčná armáda so širokým profesionálnym jadrom. Branná povinnosť by podľa nášho názoru za správneho chodu armády mohla generovať priemerne pripravených vojakov, ktorí by boli schopní strážiť strategické objekty; prípadne vykonávali iné, z pohľadu kvalifikácie, menej náročné úlohy.

Zaujímavým výsledkom analýzy je zistenie miery odmietania brannej povinnosti na Ukrajine. Na jednej strane to môže byť špecifický prípad Ukrajiny, ale na druhej strane je možné, že občianske spoločnosti v rámci ostatných krajín Európy by na prípadnú mobilizáciu a zavedenie povinnej vojenskej služby reagovali analogicky. Vývoj v Európe od konca druhej svetovej vojny bol predovšetkým mierový, obzvlášť obdobie po skončení druhej svetovej vojny. Existuje vysoký predpoklad, že súčasné generácie, ktoré zodpovedajú brannej povinnosti nie sú pripravené a ani ochotné obmedzovať svoju slobodu, či dokonca život pre potreby svojho štátu. O to zložitejšia je situácia na Ukrajine, kde ide predovšetkým o občiansku vojnu.

Do budúcnosti bude veľmi zaujímavé sledovať vývoj vplyvu verejnej mienky na ukončenie nepokoja na Ukrajine. Konskripčná armáda prepája verejnosť a armádu v tom smere, že verejnosť veľmi citlivo vníma nasadenie brancov. Vieme, že protesty proti vojne a odvodom sú na Ukrajine všadeprítomné. Na základe doterajšieho vývoja konfliktu sa však nezdá, že by sa vláda Ukrajiny snažila vypočuť verejnosť. Skôr je vidieť snahu o donútenie ľudí podriaďiť sa odvodom. Toto tvrdenie potvrdzujú najmä legislatívne kroky, ako možnosť použitia fyzického násillia voči dezertérom a vojakom neposlúchajúcim rozkazy.

Úplným záverom musíme konštatovať, že na príklade Ukrajinskej armády podľa nášho názoru nie je možné demonštrovať, či konskripčná armáda podmienkam hybridnej vojny zodpovedá alebo nezodpovedá. Toto tvrdenie formulujeme na základe vyššie spomenutých faktov uvedených v závere.

---

³⁴ MINASYAN, Sergey. "Hybrid" vs. "Compound" War: Lessons From The Ukraine Conflict.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- 10,000 Ukrainian Soldiers have Deserted. In macedoniaonline.eu [online]. 2015 [cit. 22.9.2016], Dostupné na: <<http://macedoniaonline.eu/content/view/27592/53/>>
- ALEXANDROVA, Olga. 1999. The premises of Ukrainian foreign and security policy. In SPILLMANN, K. R. – WENGER, A. – MÜLLER, D. Between Russia and the West: foreign and security policy of independent Ukraine. Bern : Peter Lang, 1999. ISBN 9783906763828, s. 31-52
- FRIEDMAN, Milton. “Why Not a Voluntary Army?”. In New Individualist Review., 1967, č. 4, s. 3-9
- GARFINKEL, Michelle. R. The Role of the Military Draft in Optimal Fiscal Policy. In Southern Economic Journal., 1990, Vol. 56, č. 3, s. 718-731
- Home Office. Country Information and Guidance Ukraine: Military service. In gov.uk [online]. 2015 [cit. 22.9.2016], Dostupné na: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/479412/CI_G_-_Ukraine_-_Military_service_v_1_0.pdf>
- KINSTLER, Linda. Why is Ukraine's Army So Appallingly Bad?. In newrepublic.com [online]. 2014 [cit. 22.9.2016], Dostupné na: <<https://newrepublic.com/article/117710/ukraines-army-small-sovietized-underfunded-and-poorly-trained>>
- KOLESNIK, Dmitry. When Ukrainians Choose Not to Die in a War. In counterpunch.org [online]. 2015 [cit. 24.9.2016], Dostupné na: <<http://www.counterpunch.org/2015/02/06/when-ukrainians-choose-not-to-die-in-a-war/>>
- LEE, Dwight. R.; MCKENZIE, Richard. B. Reexamination of the Relative Efficiency of the Draft and the All-Volunteer army. In Southern Economic Journal., 1992, Vol. 58, č. 3, s. 644-654
- MINASYAN, Sergey. “Hybrid” vs. “Compound” War: Lessons From The Ukraine Conflict. In ponarseurasia.org [online]. 2015 [cit. 24.9.2016], Dostupné na: <<http://www.ponarseurasia.org/memo/hybrid-vs-compound-war-lessons-ukraine-conflict>>
- Ministry of Defence of Ukraine. 2012. White book 2011 Armed Forces of Ukraine. Kyjev : Ministry of Defence and The General Staff of the Armed Forces of Ukraine, 2012. 83 s.
- NAXERA, Vladimír – KRČÁL, Petr: 2016. Obrazy ne-bezpečnosti v projevech slovenských politiků. Politics in Central Europe, roč. 12, č. 1S, s. 49–61.
- NEGRUSA, Sebastian.; WARNER, John. T. Evasion costs and the theory Of conscription. In Defence and Peace Economics., 2005, Vol. 16, č. 2, s. 83-100
- Potential conscripts evade draft, flee country amid escalation in E. Ukraine. In RT question more [online]. 2015 [cit. 22.9.2016], Dostupné na: <<https://www.rt.com/news/228131-draft-evasion-ukraine-military/>>
- Relations with Ukraine. In Nato.int [online]. 2016 [cit. 20.9.2016], Dostupné na: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm#>
- ROSS, Thomas. W. Raising an Army: A Positive Theory of Military Recruitment. In The Journal of Law & Economics., 1994, Vol. 37, č. 1, s. 109-131

- SCHOFIELD, Carey. 1991. Inside the Soviet Army. Londýn : Headline Book Publishing, 1991. 240 s. ISBN 978-0747204183
- SHERR, James. 2002. Ukraine's Defence Reform. Camberley : The Conflict Studies Research Centre, 2002. 11 s. ISBN 1-903584-93-0
- The World Fact Book. In cia.gov [online]. 2016 [cit. 22.9.2016], Dostupné na: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>>
- TOMKIW, Lydia. Ukraine Military Conscription Goal Of 25,000 Soldiers Not Met, More Waves Of Army Draft Expected. In ibtimes.com [online]. 2015 [cit. 22.9.2016], Dostupné na: < <http://www.ibtimes.com/ukraine-military-conscription-goal-25000-soldiers-not-met-more-waves-army-draft-2071065>>
- Ukraine plans stealth military draft as recruitment plummets. In RT question more [online]. 2016 [cit. 23.9.2016], Dostupné na: < . In RT question more [online]. 2015 [cit. 23.9.2016], Dostupné na: < <https://www.rt.com/news/229739-ukraine-army-shoot-defectors/>>
- Ukraine Population clock. In Countrymeters.info [online]. 2016 [cit. 23.9.2016], Dostupné na: < <http://countrymeters.info/en/Ukraine> >
- Ukraine Reform Monitor: December 2015. In Carnegieendowment.org [online]. 2015 [cit. 23.9.2016], Dostupné na: < <http://carnegieendowment.org/2015/12/07/ukraine-reform-monitor-december-2015/impq>>
- Ukraine reinstates conscription as crisis deepens. In bbc.com [online]. 2014 [cit. 21.9.2016], Dostupné na: < <http://www.bbc.com/news/world-europe-27247428>>
- Ukraine to end military conscription after autumn call-ups In upi.com [online]. 2013 [cit. 21.9.2016], Dostupné na: < <http://www.upi.com/Ukraine-to-end-military-conscription-after-autumn-call-ups/95521380772920/>>
- Ukraine votes to drop non-aligned status. In bbc.com [online]. 2014 [cit. 20.9.2016], Dostupné na: < <http://www.bbc.com/news/world-europe-30587924>>
- Ukrainian parliament passes law allowing army deserters to be shot. In RT question more [online]. 2015 [cit. 23.9.2016], Dostupné na: < <https://www.rt.com/news/229739-ukraine-army-shoot-defectors/>>
- Ukrainian Parliament Recommends Resumption Of Mandatory Conscription. In Radio free Europe/ Radio Liberty [online]. 2014 [cit. 20.9.2016], Dostupné na: < <http://www.rferl.org/content/ukrainian-parliament-recommends-resumption-of-mandatory-conscription/25352661.html>>
- Ukrainian reporter 'charged with high treason' after calls to dodge draft. In RT question more [online]. 2015 [cit. 22.9.2016], Dostupné na: <<https://www.rt.com/news/230631-ukraine-journalist-arrest-treason/> ml>
- UŠIAK, Jaroslav, IVANČÍK, Radoslav. Economy and Defence in the NATO Member States. In ECONOMIC ANNALS – XXI, roč. 19, č. 7-8(2)/2014, ISSN 1728-6220, s. 8-12.
- Uznesenie č. 1431-XII Parlamentu Ukrajiny z 24.08.1991 ohľadne vojenských jednotiek na Ukrajine
- Ústava Ukrajiny z 28 júna 1996
- WEINSTEIN, Adam. Russian Phoenix: The Collective Security Treaty Organization. In The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations., 2007, č. 8, s.167-180.

Yanukovych signs law declaring Ukraine's non-aligned status. In Kyivpost.com [online]. 2010 [cit. 20.9.2016], Dostupné na:
<<http://www.kyivpost.com/article/content/politics/yanukovych-signs-law-declaring-ukraines-non-aligne-73680.html>>

Zákon č. 2232-XII Parlamentu Ukrajiny z 25.03.1992 o vojenskej povinnosti a vojenskej službe

Zákon č. 548-XIV Parlamentu Ukrajiny z 24.03.1999 –charta regulujúca služby v Ozbrojených silách Ukrajiny.

Zmluva o konvenčných ozbrojených silách v Európe podpísaná 19 November 1990

Mgr. Erik GÖRNER
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
erik.gorner@umb.sk

NIEKTORÉ ASPEKTY VÝSTAVBY VOJENSKÉHO ZDRAVOTNÍCKEHO ZARIADENIA PRE JEDNOTKY URČENÉ NA NASADENIE DO OPERÁCIÍ MEDZINÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

SOME ASPECTS OF MILITARY MEDICAL TREATMENT FACILITY ESTABLISHMENT FOR UNITS DESIGNATED FOR DEPLOYMENT INTO OPERATIONS OF INTERNATIONAL CRISIS MANAGEMENT

František GUBÁŠ

ABSTRACT

Aim of medical support in operation of international crisis management is to provide highest possible standard of medical care, which is significantly drawing near provided medical care in peace garrisons of each unit. Because individual operations of international crisis management are as a matter of principle different it is essential establish and organise „mission tailored“ medical support of deployed units. Aim of the paper is to analyse the most important aspects which have fundamental influence on establishment, structure, activity and support of military medical treatment facilities as elements creating medical support of units deployed in operations of international crisis management.

Keywords: multinational medical unit, medical treatment facility, international crisis management, medical support, military operations

ÚVOD

Efektívna zdravotnícka podpora významným spôsobom determinuje úspech vojenskej operácie. Príslušníci vojenských jednotiek plniaci úlohy v operáciách medzinárodného krízového manažmentu veľmi citlivo vnímajú včasnosť a rozsah poskytovanej zdravotnej starostlivosti. Predpoklad včasného poskytnutia neodkladnej, život zachraňujúcej zdravotnej starostlivosti významným spôsobom vplýva na vykonávanie požadovaných taktických činností a ochotu vojakov riskovať svoje zdravie, dokonca aj vlastný život.

Rozsah a úroveň poskytovania zdravotnej starostlivosti vlastnými vojenskými zdravotníckymi zariadeniami prípadne medzinárodnými zdravotníckymi jednotkami v priestore operácie je vždy jednou z najdôležitejších otázok, ktoré musia riešiť vojenské štáby plánujúce vykonanie vojenskej operácie v rámci MKM. Je nevyhnutné, aby systém zdravotníckej podpory bol dostatočne robustný a schopný plnohodnotne poskytovať zdravotnú starostlivosť aj počas incidentov s hromadným výskytom zranených.

1. ASPEKTY OVPLYVŇUJÚCE VÝSTAVBU VOJENSKÉHO ZDRAVOTNÍCKEHO ZARIADENIA V PLÁNOVACÍCH PROCESOCH

Najdôležitejším aspektom, ktorý ovplyvňuje výstavbu zdravotníckeho zariadenia pripravovaného do operácie medzinárodného krízového manažmentu je typ vojenskej operácie, v ktorej má zdravotnícke zariadenie podporovať svojou činnosťou vojenské jednotky. Na základe stanoveného cieľa, ktorý má byť splnený je možné uvažovať o zdravotníckych spôsobilostiach nevyhnutne potrebných pre podporu jeho splnenia. Podľa

rozsahu vojenskej operácie a množstva vojenských jednotiek, ktoré sa vojenskej operácie zúčastňujú môže byť potrebné vybudovať niekoľko zdravotníckych zariadení realizujúcich zdravotnícku podporu na rôznych etapách. Kľúčovú úlohu v tomto kontexte zohráva aj analýza predpokladaných strát. V akomkoľvek scenári majú odhady strát významný politický aj operačný význam a sú základom pre vybudovanie zdravotníckej podpory operácie.

V počiatočnom plánovacom procese je nevyhnutné uvažovať komu bude zdravotná starostlivosť poskytovaná. Bude sa jednať len o vojenské jednotky, alebo sa očakáva aj poskytovanie zdravotnej starostlivosti domácim obyvateľom, medzinárodným organizáciám pôsobiacim v regióne. Ďalšou možnou úlohou je mentorovanie vojenského, alebo civilného personálu hostiteľskej krajiny.

Rozsah poskytovania zdravotníckej podpory je ovplyvňovaný aj lokálnou zdravotníckou infraštruktúrou. V prípade, že mieste nemocnice a kliniky nie sú schopné poskytnúť štandard zdravotnej starostlivosti požadovaný jednotlivými zúčastnenými krajinami je vhodné uvažovať o nasadení zdravotníckeho zariadenia poskytujúceho o úroveň vyššiu zdravotnú starostlivosť¹, tzn. pri vojenskej jednotke na stupni prapore zdravotníckeho zariadenia Role 2, pri vojenskej jednotke na stupni brigády zdravotníckeho zariadenia Role 3.

Z charakteru vojenskej operácie je možné vyvodiť požiadavky na mobilitu vojenských zdravotníckych zariadení. V záujme poskytnutia odbornej zdravotnej starostlivosti zranenému vojakovi čo najskôr sa kladie dôraz na čo najväčšiu taktickú mobilitu nasadzovaných vojenských zdravotníckych zariadení, najmä na nižších etapách zdravotníckej podpory.² Adekvátne rozsiahly systém zdravotníckeho odsunu, najmä vzdušného zdravotníckeho odsunu je schopný čiastočne substituovať mobilitu zdravotníckych zariadení. Prostriedky vzdušného odsunu sa stávajú čoraz viac a viac kľúčovým elementom včasného zdravotníckeho odsunu.³

Z hľadiska budovania dostatočne robustného odsunového systému je dôležité uvažovať taktiež nad politikou jednotlivých zúčastnených krajín ohľadom strategického odsunu. Dôležitou otázkou pre oblasť zdravotníckeho odsunu sú aj politiky stanové pre liečbu a odsun zajatcov, lokálnych obyvateľov a vysídlených osôb.

Dôležitým aspektom pri výstavbe vojenských zdravotníckych zariadení je rozhodnutie, ktoré nevyhnutné logistické služby budú zabezpečené prostriedkami medzinárodného zdravotníckeho zariadenia, prostriedkami národných podporných prvkov jednotlivých kontingentov a ktoré je možné v mieste nasadenia realizovať prostredníctvom podpory hostiteľskou krajinou.

2. NIEKTORÉ ASPEKTY PRÍPRAVY PERSONÁLU VOJENSKÝCH ZDRAVOTNÍCKYCH ZARIADENÍ

Najdôležitejšou časťou prípravy príspevku v oblasti personálu je výcvik, ktorý zahŕňa individuálny výcvik, spoločný výcvik a nadnárodný výcvik. Individuálny výcvik je realizovaný v súlade s národnými politikami v tejto oblasti. Individuálny výcvik musí zahŕňať vojenský aj odborný výcvik. Spoločný výcvik pred nasadením je výhodné realizovať spoločne pre všetok personál jednotlivých krajín, ktoré sa zúčastňujú budovania vojenského zdravotníckeho zariadenia. Výhodami sú pochopenie národných podobností a rozdielností

---

¹ GUBÁŠ, F. Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management. s. 28.

² GUBÁŠ, F. Mobilita - dôležitý aspekt pri nasadzovaní vojenských zdravotníckych zariadení do vojenských operácií. s. 163.

³ ŠKOLNÍK, M. - GUBÁŠ, F. Aeromedical Evacuation in NATO Led Military Operations. s. 35.

a uľahčujú riešenie krízových situácií hlavne počas počiatočnej fázy nasadenia. Je ho však možné uskutočniť aj samostatne na národnej úrovni, strácajúc však všetky horeuvedené výhody.

Obrázok 1 Spoločný výcvik zdravotníckeho zariadenia ROLE 2E v rámci prípravy V4 EÚ BG 2016/1. Zdroj: <http://coemed.org/database/gallery/326-vigorous-warrior-2015-gallery>.

Príkladom spoločného výcviku všetkých krajín tvoriacich medzinárodnú zdravotnícku jednotku môže byť príprava personálu krajín V4 v rámci cvičení „VIGOROUS WARRIOR 2015“ a „MEDICAL MAN 2015“ pre bojovú skupinu EÚ 2016/1 (Obrázok 1 a 2).

Obrázok 2 Činnosť slovenského chirurgického tímu v rámci prípravy V4 EÚ BG 2016/1. Zdroj: <http://coemed.org/database/gallery/326-vigorous-warrior-2015-gallery>.

3. EVALUÁCIA VOJENSKÝCH ZDRAVOTNÍCKYCH ZARIADENÍ AKO SPÔSOB VERIFIKOVANIA ICH PRIPRAVENOSTI

Proces evaluácie zdravotníckych zariadení sa do roku 2010 riadil metodikou CREVAL pričom sa posudzovali zdravotnícke zariadenia iba z hľadiska logistického a vojensko-operačného. Metodika CREVAL však nezohľadňovala zdravotnícke aspekty, ako napríklad triedenie, liečbu a narábanie s ranenými, problematiku zdravotníckych špecialistov a pod.⁴ Tieto nehodnotené oblasti boli skupinou odborníkov NATO popísané v STANAGU 2560, ktorý je v súčasnosti tvorený tromi aliančnými zdravotníckymi publikáciami AMedP-1.6, AMedP-1.7 a AMedP-1.8.

AMedP-1.6 jasne definuje procedúry, metódy, štandardy a hodnotiace škály, prostredníctvom ktorých sú jednotlivé zdravotnícke zariadenia evaluované. Navyše sú touto normou definované súbory vojenských zdravotníckych štandardov pre súčasné a budúce nasadenia zdravotníckych jednotiek pri súčasnej možnosti vyvíjať nové zdravotnícke spôsobilosti jednotlivými členskými krajinami štandardizovaným spôsobom, čo podporuje myšlienku interoperability v operáciách NATO už od počiatku plánovacieho procesu.

Evalučný proces potvrdzuje kvalitu poskytovania zdravotníckej starostlivosti medzinárodnou zdravotníckou jednotkou v súlade so štandardami, ale taktiež odhaľuje nedostatky. Evaluácia je vykonávaná medzinárodným evaluačným tímom, ktorí je zložený z expertov NATO pre oblasť hodnotenia zdravotníckych zariadení.⁵

Výsledkom evaluácie je ohodnotenie kvality zdravotníckych spôsobilostí a miery rizika prostredníctvom troch stupňov hodnotenia. Prvým stupňom je hodnotenie plne spôsobilé bez identifikácie rizík (Fully capable/No risks identified), druhým spôsobilé s identifikáciou menších rizík (Capable/Minor risks identified) a posledným Spôsobilé s obmedzeniami s identifikáciou významných rizík (Capable with limitations/Major risks identified) čo reálne znamená nespôsobilé pre činnosť v medzinárodnej zdravotníckej jednotke alebo v operácii NATO.⁶

ZÁVER

Dizajn systému zdravotníckej podpory realizovaný v prospech vojenských jednotiek určených na nasadenie do operácií medzinárodného krízového manažmentu je ovplyvňovaný širokým spektrom faktorov, veľká časť z nich vplyva aj na tvorbu jednotlivých vojenských zdravotníckych zariadení. Autor v článku analyzoval z jeho pohľadu najvýznamnejšie faktory vplyvajúce na rozhodovanie o štruktúre, spôsobilostiach a kapacite vojenských zdravotníckych zariadení.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BUČKA, Pavel – GUBÁŠ, František. *Analýza systému zdravotníckeho zabezpečenia slovenských kontingentov vo vybraných operáciách MKM*. In: *Manažment - teória, výučba a prax 2014*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2014, s. 30 - 39. ISBN 978-80-8040-496-3.

⁴ ÖSTETERREICHER, J. First MEDEVAC Certificate for the Czech Armed Forces Field Hospital. s. 39.

⁵ GUBÁŠ, F. Proces evaluácie vojenských zdravotníckych zariadení OS SR v kontexte ich interoperability v operáciách NATO. s. 211.

⁶ FAZEKAS, L. Multinational approach in medical support to NATO operations. s. 62.

- EU: Comprehensive Health and Medical Concept for EU-led Crisis Management Missions and Operations. Brussels: Council of the European Union, 2014. 73 p.
- FAZEKAS, Laszlo. Multinational approach in medical support to NATO operations. In *Medical Corps International Forum*, 2010, 1/2010, s. 60–62.
- GUBÁŠ, František. Mobilita - dôležitý aspekt pri nasadzovaní vojenských zdravotníckych zariadení do vojenských operácií. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015 – zborník vedeckých a odborných prác*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl, 2015. ISBN 978-80-8040-515-1.
- GUBÁŠ, František. Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management. In *Science and Military 1/2015*, 2015, 1/2015, Liptovský Mikuláš: AOS gen. M. R. Štefánika. s. 25-29. ISSN 1335-8885.
- GUBÁŠ, František. Proces evaluácie vojenských zdravotníckych zariadení OS SR v kontexte ich interoperability v operáciách NATO. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2013 – zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl, 2013. ISBN 978-80-8040-475-8.
- GUBÁŠ, František. Zdravotnícke spôsobilosti a ich miesto v systéme zdravotníckej podpory. In *Manažment - Teória, výučba a prax 2016 - zborník príspevkov z vedecko-odbornej konferencie*. Liptovský Mikuláš: AOS gen. M. R. Štefánika. s. 104-110. ISBN 978-80-8040-536-6.
- NATO. AJP 4.10 (B) – *Allied Joint Doctrine for Medical Support. Spojenecká spoločná doktrína zdravotníckej podpory NATO*. Brusel 2015. 170 s.
- ÖSTETERREICHER, J. First MEDEVAC Certificate for the Czech Armed Forces Field Hospital. In *Military Medical Science Letters*, 2013, s. 39-40, ISSN 0372-7025.
- ŠKOLNÍK, Miroslav - GUBÁŠ, František. Aeromedical Evacuation in NATO Led Military Operations. In: *Review of the Air Force Academy - The Scientific Informative Review*, Vol. II, No 2 (26/2014). Brašov: Air Force Academy, s. 35 - 40. ISSN 1842-9238.
- UN: Medical Support Manual for United Nations Field Missions. New York: UN, Department of Peace-keeping Operations, 2015. 264 p.

kpt. Ing. František GUBÁŠ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
frantisek.gubas@mil.sk

ROZDIELY A PRIENIKY KOOPERATÍVNEJ A ALIANČNEJ BEZPEČNOSTI

COOPERATIVE AND ALLIANCE SECURITY – OVERLAPS AND DIFFERENCES

Milan HANKO

ABSTRACT

The aim of this paper is to evaluate and identify the overlaps and differences between the cooperative and alliance security. Those two types of securities are many decades firmly inherent to Euro-Atlantic security architecture. Even though only short excursion into the history of cooperative and alliance security can provide valuable insights to current security and defense policies and strategies. Preliminary part provides a series of flashbacks on both securities. Main part attempts to frame its definitions. Conclusion analyzes cooperative and alliance securities through its dominant characteristics and factors.

Keywords: Cooperative Security, Alliance Security, Collective security, Collective Defense

ÚVOD

Do roku 1945 bola európska história plná vojen, ktoré boli považované za legitímny nástroj vedenia politiky. Časté krízy, konflikty a vojny decimovali populáciu, brzdili ekonomický a spoločenský rozvoj udržiavali celé vtedajšie bezpečnostné prostredie v neustálej neistote, nestabilite a konštantnej turbulencii nepredvídaných politických, mocenských a často aj územných zmien. Nespokojnosť a únava mocností s takýmto stavom boli pravdepodobne hlavnými motívmi snahy o nájdenie mocenskej rovnováhy pre zvýšenie úrovne bezpečnosti vtedajších mocností a stabilizáciu vtedajšieho bezpečnostného prostredia. V tom čase sa postupne začali objavovať pojmy ako kooperatívna a aliančná bezpečnosť.

Mocenská rovnováha sa stala mechanizmom „prostredníctvom ktorého štáty spolupracovali pri zachovaní svojej nezávislosti proti tomu, kto hľadal hegemoniu, alebo chcel vytvoriť svetovú ríšu¹. Na zmiernenie stavu kedy boli štáty ľahko zatiahnuté do vojen začali medzi sebou uzatvárať vzájomné dohody, ktoré sa opierali hlavne o rešpektovanie už predtým uzavretých Vestfálskych dohôd a tzv. Vestfálskeho systému². Niekedy do tohto času sa datujú počiatky kooperatívnej bezpečnosti a rozvinutejšie formy aliančnej bezpečnosti, ktorej história je ešte staršia. Referenčným objektom kooperatívnej a aliančnej bezpečnosti sa stali, a dodnes sú suverénne štáty. Na základe dohôd boli vytvorené postupne rôzne aliancie, spolky a systémy ako napríklad Európsky koncert³, neskôr Svätá aliancia⁴, či Spoločnosť (liga) náro-

---

¹ HOFREITER, L. (2006). *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: AOS. s. 115.

² Vestfálske dohody - Vestfálsky systém, po vyčerpávajúcej tridsaťročnej vojne v rokoch 1644 – 1648 uzatvorili dohody o systéme ktorý ukotvil suverenitu národného štátu, teritoriálnu jurisdikciu, zvrchovanosť a nezávislosť.

³ Európsky koncert - 1814 – 1815 tiež niekedy nazývaná ako Európska harmónia, bolo usporiadanie štátov do aliancie na základe Viedenských dohôd (kongresu) ako reakcia na Francúzku expanziu.

⁴ Svätá aliancia - 1815 – 1848 tiež nazývaná koncert veľmocí aliancia európskych panovníkov postavená na spoločnej klerikálnej - monarchistickej ideológii.

dov⁵. Dlhodobá prítomnosť a aktuálnosť kooperatívnej a aliančnej bezpečnosti v architektúre bezpečnosti euroatlantického priestoru generuje okrem iného prirodzenú potrebu ich hlbšieho poznania, ale aj zhodnotenia doterajších skúseností s nimi, čo je aj cieľom tejto práce.

1. KOOPERATÍVNA BEZPEČNOSŤ (KOB)

Prudký rozvoj kooperatívnej bezpečnosti nastal po skončení 2. svetovej vojny, zároveň s nástupom obdobia bezpečnostných štúdií sa kooperatívna bezpečnosť od počiatku 80. rokov stala častým predmetom bádania obzvlášť, keď v bezpečnostných štúdiách začali rezonovať aj nevojenské, prístupy k bezpečnosti. V definícii KOB panuje pomerne veľká zhoda pričom nie sú v súčasnosti viditeľné žiadne výrazné rozpory. Niekoľko najvýstižnejších definícií KOB ju definuje takto:

Kooperatívna bezpečnosť je vzájomná aktivita medzi štátmi za účelom zníženia pravdepodobnosti vojny, alebo jej dôsledkov ktoré by mohli nastať, pričom nie je zameraná na žiadny konkrétny štát, alebo skupinu štátov⁶. Podľa autora ASHTONA je KOB termín používaný pre zvýraznenie viac mierového prístupu k bezpečnosti, ktorú definuje ako záväzok regulovať veľkosť, technické zloženie a investície a ich štruktúru a operačné schopnosti a prax všetkých ozbrojených síl ich vzájomným konsenzom pre spoločné dobro a výhodu⁷. V súčasnosti známe definície KOB sa javia ako dostatočne výstižné bez výraznejších rozporov, či námietok zo strany bezpečnostných a obranných teoretikov. Len okrajovo je nutné dodať, že prax ukázala, že KOB môže byť úspešne realizovaná nielen medzi dvoma, ale aj viacerými štátmi naraz. Ak teda uznáme úspešnosť a prospešnosť princípov a uplatňovania KOB, je na mieste otázka čo stojí za jej úspechom a rozmachom v posledných dekádach?

Dôvodov je hneď niekoľko. KOB vyplnila priestor na bezpečnostnom poli po zániku bipolárneho usporiadania, teda skončení studenej vojny. Štáty západnej Európy po rozpade bipolárneho usporiadania zmenili pohľad na svoju bezpečnosť z výhradného vnímania cez tzv. hard security (bezpečnosť a záujmy súvisiace s bezprostredným prežitím štátu) na vnímanie aj cez tzv. soft security (ekonomické záujmy a úroveň blahobytu)⁸. KOB tiež prieniesla nové riešenia pre tzv. bezpečnostnú dilemu, keď ponúkla a dáva riešenia pre budovanie a udržiavanie relatívne predvídateľného bezpečnostného prostredia v prospech všetkých zúčastnených čo znižuje tlak na vyzbrojovanie a militarizáciu bezpečnostného zmýšľania a prípadnú ďalšiu eskaláciu krízových situácií. Nie je možné povedať, že vďaka KOB boli úplne odstránené riziká spojené s bezpečnostnou dilemou, avšak je možné tvrdiť, že značne prispela a prispieva k ich znižovaniu. Dobrým príkladom je kontrola zbrojenia, ako priamy nástroj KOB.

1.1. BEZPEČNOSTNÁ KOMUNITA

Podľa autora MIHALKU je dôležitým prvkom existencie KOB tzv. bezpečnostná komunita. Jej vznik pripisuje k obdobiu po 2. svetovej vojne. Bezpečnostnú komunitu definuje na pozadí vývoja štátov, ktoré sa dostali do štádia, keď viaceré z nich sú súčasťou tzv. plu-

⁵ Spoločnosť národov - 1920 – 1946 niekde nazývaný tiež ako liga národov vznikla na pozadí Parížskej mierovej konferencie po I. svetovej vojne.

⁶ MIHALKA, M. (2001). Cooperative Security: The Theory To Practise. Garmisch - Partenkirchen, Germany: George C. Marshall European Center for Security Studies. s. 35.

⁷ ASHTON B. Carter, W. J. (1994). A New Concept Of Cooperative Security. WASHINGTON DC: Brookings Institution. S. 6.

⁸ MIHALKA, M. (2001). Cooperative Security: The Theory To Practise. Garmisch - Partenkirchen, Germany: George C. Marshall European Center for Security Studies. s. 36.

ralitnej bezpečnostnej komunity čo znamená, že spoločne zdieľajú očakávanie, že iné štáty nebudú používať hrozby a vojenskú silu ako prostriedok pre riešenie svojich sporov. Vzájomná interakcia členov bezpečnostnej komunity vedie napr. aj k zdieľaniu noriem, ale aj k spoločnej identifikácii prípadných hrozieb, či ich možných riešení. Pri takejto interakcii vzniká a rozvíja sa ich vzájomná identita v rámci bezpečnostnej komunity, ktorá zvyšuje vzájomnú dôveru a reguluje ich správanie. KOB je preto možné definovať tiež ako dôsledok resp. výsledný produkt fungujúcej bezpečnostnej komunity. Existenciu takto fungujúcej komunity potvrdzuje aj autor ŠVARNÝ. Ten identifikuje tzv. spoločenskú identitu, ktorá sa odvíja od tzv. skupinovej identity a tá pomáha vytvárať spoločenskú istotu, ktorá môže mať vážny dopad na vývoj regionálnej bezpečnosti.⁹

V takto usporiadanom bezpečnostnom prostredí je hlavným účelom rozvíjania KOB zabrániť vojne a stavu kedy by štáty boli nútené reagovať na hrozby svojimi protiopatreniami¹⁰. Inými slovami na obmedzenie štátov v organizovaní prípravy na vojnu a vyzbrojovania armád, pričom nerieši priamo prípadne hrozby vychádzajúce z vnútra samotných štátov, čiže vnútorných záležitostí každého štátu.

1.2. KOOPERATÍVNA BEZPEČNOSŤ V PRAXI

Úspešnosť a rozsah využitia KOB je zrejmá pri pohľade na takmer dvesto ročnú históriu a inštitucionalizáciu. Prvým pokusom bol Európsky koncert na konci Napoleonských vojen, ktorý je dodnes považovaný za mechanizmus pre dosiahnutie rovnováhy síl v 19. storočí. Jeho účinku sa pripisuje aj zníženie počtu vojen v 19. storočí (viď Tabuľku 1). Ďalším príkladom je existencia a činnosť Organizácie spojených národov (OSN). Napriek tomu že bola založená na princípe kolektívnej bezpečnosti, často v rámci svojich operácií používala a dodnes uplatňuje princípy KOB. Jej operácie na udržanie mieru (peacekeeping operations) sa dajú považovať do značnej miery za operácie, ktoré naplňujú a podporujú princípy KOB. Pri podrobnejšom skúmaní doterajších aktivít OSN sa ukazuje, že v celej svojej histórii konala spolu len dvakrát na princípe kolektívnej bezpečnosti. A to v roku 1950 proti Severnej Kórei a v roku 1990 proti Iraku po tom čo napadol Kuvajt. OSN vystupuje a koná viac na princípoch KOB, ako kolektívnej bezpečnosti.

Výpočet inštitúcií a zoskupení, ktoré uplatňovali a uplatňujú politiku KOB je dlhší. Za zmienku stojí OBSE¹¹ so svojimi 57 členmi a zameraním na tri dimenzie: politicko – vojenskú spoluprácu, ekonomickú spoluprácu a životné prostredie. OBSE má permanentnú podobu so stálymi operačnými kapacitami. V rámci OBSE si krajiny môžu vybrať ako budú spolupracovať v rámci koordinovanej platformy nielen v jednom zoskupení všetkých 57 krajín, ale aj v rámci menších regionálnych platforiem. OBSE je dnes často tvorcom noriem v oblastiach v ktorých je aktívna.

EÚ vo svojej Európskej bezpečnostnej stratégii nepomenúva priamo druh bezpečnostnej politiky ako kooperatívnu, či aliančnú bezpečnosť, avšak v strategických cieľoch a politických záveroch tejto stratégie identifikuje nutnosť rozvíjania hlavne transatlantického part-

⁹ ŠVARNÝ, J. (2015). Spoločenská identita ako hrozba pre bezpečnosť. Stručná história, definícia, základná typológia jednotlivých spoločenských bezpečnostných kategórií a ich dopad na bezpečnosť. Zborník vedec-kých a odborných prác. AOS L. Mikuláš. 2015, s. 617.

¹⁰ MIHALKA, M. (2001). Cooperative Security: The Theory To Practise. Garmisch - Partenkirchen, Germany: George C. Marshall European Center for Security Studies. s. 37 -39.

¹¹ OBSE – Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe / OSCE Organization for Security and Cooperation in Europe. Je medzinárodná bezpečnostná organizácia, ktorá vznikla transformáciou Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe (KBSE) v roku 1995. Zahŕňa 57 účastníckych štátov Európy, Strednej Ázie a Severnej Ameriky.

nerstva s USA, ktoré spolu s EÚ tvoria impozantnú silu dobra vo svete¹², ako aj všestrannej (multilaterálnej) bezpečnostnej politiky so susedmi a partnermi EÚ. Na rozdiel od USA pri pohľade na EÚ strategické ciele vyvstáva otázka akým spôsobom sa dajú naplňať? Odpoveďou môže byť rozvíjanie kooperatívneho modelu bezpečnosti, hlavne voči susedom EÚ. Smerom do vnútra EÚ je to o čosi zložitejšie. Vo vnútri EÚ je možné čerpať z efektov aliančnej bezpečnosti, teda členstva členských krajín EÚ v NATO. Práve tento fakt môže uľahčiť snahy EÚ o ďalšie budovanie a rozvíjanie jej vlastnej bezpečnosti a napĺňanie cieľov Európskej bezpečnostnej stratégie.

V dnešnom prepojenom a globalizovanom svete môže KOB fungovať len v prípade že si štáty držia vieru v spoločnú budúcnosť (ekonomická dimenzia dneška nás k tomu aj priamo núti). V takom prípade princípy KOB budú aj naďalej poskytovať v budúcnosti dobrú možnosť pre zmiernovanie napätia a elimináciu hrozieb, ktoré medzi štátmi sú. Novým fenoménom posledných dekád sú nešťatní aktéri (skupiny a jednotlivci) pôsobiaci v bezpečnostnom prostredí. Naplňajú svoje vlastné záujmy (často nie zhodné s tými štátnymi) a disponujú prostriedkami na ich presadzovania na úrovni štátov. Tu KOB neposkytuje riešenia. Napriek tomu KOB ostáva dobrou voľbou a možnosťou pre krajiny, ktoré chcú mať čo najviac predvídateľné bezpečnostné prostredie a zároveň nezvyšovať militarizáciu svojej spoločnosti k nebezpečnej úrovni. KOB však dnes nedokáže pokryť celé spektrum bezpečnosti a jej sektorov.

2. ALIANČNÁ BEZPEČNOSŤ A JEJ DERIVÁTY

2.1. ALIANČNÁ BEZPEČNOSŤ (ALB)

ALB je v súčasnosti úzko spojená s napĺňaním myšlienky kolektívnej bezpečnosti a kolektívnej obrany. Rozsah teórie a skúseností s alianciami a teda aliančnou bezpečnosťou však presahuje rámec kolektívnej bezpečnosti a kolektívnej obrany. Tie sú len časťou problematiky a rozsahu aliančnej bezpečnosti resp. jej derivátom. Pretože ALB môže mať aj iné ako len výhradne vojenské ciele v porovnaní s kolektívnou bezpečnosťou a kolektívnou obranou. História ukázala, že práve vznik, formovanie a fungovanie aliancií malo v histórii nezanedbateľný a často aj rozhodujúci vplyv na podobu bezpečnostného prostredia

Aliancia je politické spojenectvo, spojenecká dohoda, pričom záväzky plynúce z aliancií sa stanovujú v zvláštnych medzinárodných dohodách. Z účasti v aliancii štátov vyplýva nezúčastňovať sa žiadnej inej aliancie¹³. Podľa autora WALTA je aliancia formálne, alebo neformálne usporiadanie vzťahov bezpečnostnej spolupráce medzi dvoma, alebo viacerými suverénnymi štátmi, pričom takáto definícia predpokladá určitú úroveň záväznosti a záväzkov, ako aj výhod z toho plynúcich pre všetkých zúčastnených¹⁴. Prax však ukázala že nie vždy musí byť aliancia priamo uzavretá písomnou dohodou. Príkladom môže byť aliancia Izraela a USA v 60. rokoch 20. Storočia, či Egypta a Sovietskeho zväzu a pred podpísaním vzájomných dohôd v roku 1971.

---

¹² EÚ. (2003). *European Security Strategy*. www.consilium.europa.eu. Cit. 2. December 2014. Dostupné na Internete: www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf.

¹³ ŽALOUDEK, K. (1999). *Encyklopedie Politiky*. Praha: Libri s. 17.

¹⁴ WALT, S. M. (1987). *The origins of alliances*. London: Cornell University Press. s. 12.

2.2. KOLEKTÍVNA BEZPEČNOSŤ (KLB)

Je to koncepcia zabráňujúca vypuknutiu vojny resp. dohoda viacerých štátov, že začnú spoločnú akciu proti inému štátu (či členskému, alebo nečlenskému dohody), ktorý nelegálne poruší mier. Prostriedky použité proti agresorovi môžu byť odstupňované od sankcií až po vojenskú akciu¹⁵. Iný pohľad na alianciu cez prizmu KLB ponúka autor POKRUSZYŃSKI, ktorý sa domnieva že základným princípom KLB a krajín združených v alianciách na princípe KLB je neuzatváranie ďalších spojenectiev a záväzkov čeliť agresii na ktoréhokoľvek svojho člena. Výhodou KLB je potenciálna sila jeho členov a jej väčší účinok¹⁶. Autor LARSEN uvádza, že v zásade platí politická a právna povinnosť členských štátov brániť integritu jednotlivých štátov v rámci skupiny zmluvných signatárov¹⁷. Pre pochopenie aliančnej bezpečnosti je teda nutné definovať nielen kolektívnu bezpečnosť ale a tiež kolektívnu obranu.

2.3. KOLEKTÍVNA OBRANA (KLO)

Zabezpečuje svojim členom obranu voči agresorovi z vonku. NATO a počas svojej existencie aj Varšavská zmluva sú (boli) typickým príkladom organizácie s kolektívnou obranou. Kolektívna obrana je prijatá v takom prípade všetkými členmi na základe dohody, ktorá ich zaväzuje brániť jeden druhého v prípade ohrozenia ktoréhokoľvek z nich štátom mimo uzavretej dohody¹⁸. V rámci kolektívnej obrany musia zúčastnené štáty prijať určité záväzky a zároveň ich robí zodpovednými voči aj vzdialenejšej či nie práve bezprostrednej hrozbe voči ich národnému bezpečnostnému prostrediu a ich národným záujmom.

2.4. PRINCÍPY A VÝVOJ ALIANCIÍ

Hore uvádzané definície identifikujú odlišnosti medzi ALB, KLB a KLO. V bezpečnostnej praxi však často dochádza k ich vzájomnej zámene, čo je pravdepodobne dôsledkom neporozumenia ich základných princípov. Ich vzájomná interakcia, či skôr postavenie je znázornená na obrázku č. 1 kde je ALB znázornená ako základný a najjednoduchší rámec pre aliančnú spoluprácu. Ak je spolupráca intenzívnejšia postavená na viac zaväzujúcich vzájomných princípoch a povinnostiach, potom prechádza ALB do úrovne KLB, alebo až do úrovne KLO. Vo všeobecnosti je možné hovoriť o troch modeloch aliancií.

Teória aliancií podľa autora WALTA vymenováva päť hlavných situácií a skôr faktorov, ktoré motivujú štáty ku vzniku, alebo vstupu do aliancie. Sú nimi 1. hrozba, resp. aliancia ako odpoveď na hrozbu; 2. koncentrácia sily; 3. geografická blízkosť; 4. útočná sila; 5. agresorské zámery¹⁹. Najznámejšími alianciami v európskom priestore boli v 18. a 19. storočí tzv. Dvojspolok (neskôr Trojspolok), Francúzsko – ruská aliancia, kde ale obranné účely aliancie neboli jej prvotným motívom vzniku. V súčasnej dobe Charta OSN povoľuje zakladanie aliancií iba za účelom sebaobrany²⁰. KLB, ako jeden z derivátov ALB je dnes neoddeliteľným prvkom architektúry národnej bezpečnosti väčšiny štátov euroatlantického bezpečnostného prostredia. Mnohé z nich sú členmi EÚ a zároveň aj členmi NATO, najsilnejšieho

¹⁵ ŽALOUDEK, K. (1999). Encyklopedie Politiky. Praha: Libri. s. 187.

¹⁶ POKRUSZYŃSKI, W. (2010). Teoretyczne Aspekty Bezpieczeństwa. Józefów: Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie. s. 68.

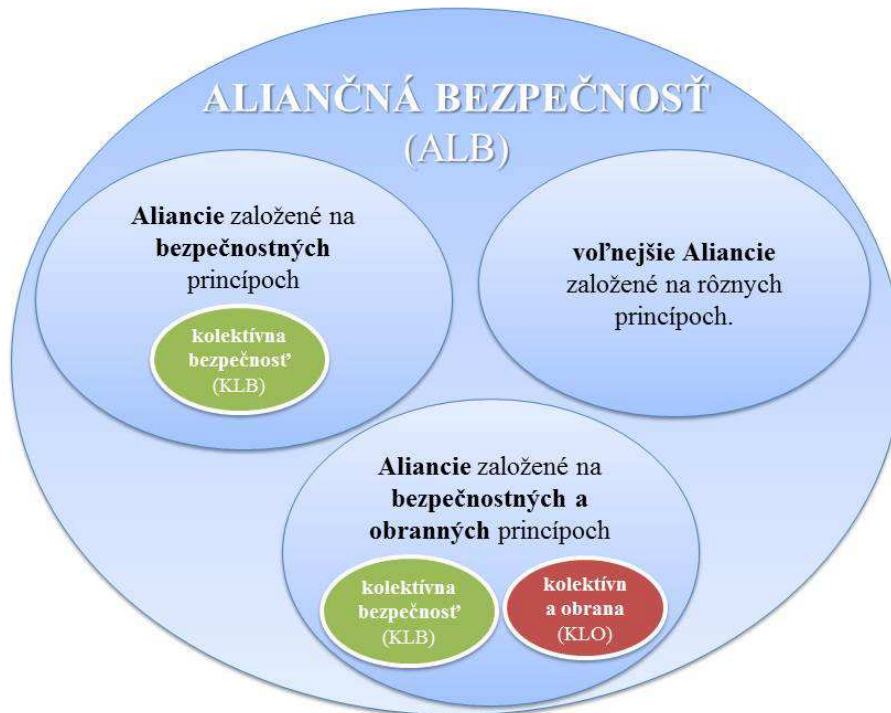
¹⁷ LARSEN, J. A. (2002). Arms Control: Cooperative Security in a changing environment. Boulder, CO USA: Lynne Rienner.

¹⁸ COHEN, R. (2001). Cooperative Security: from Individual Security to International Stability. Garmisch - Partenkirchen, Germany: George C. Marshall European Center for Security Studies.

¹⁹ WALT, S. M. (1987). The origins of alliances. London: Cornell University Press. s. 17 -25.

²⁰ ŽALOUDEK, K. (1999). Encyklopedie Politiky. Praha: Libri. s. 17.

v súčasnosti existujúceho zoskupenia kolektívnej bezpečnosti. Vojnensky najsilnejšia krajina NATO, Spojené štáty americké považujú ALB a svoje zapojenie do aliancií za tzv. zosilňovač (multiplikátor) vlastnej sily. V ich národnej bezpečnostnej stratégii aliančnú bezpečnosť a medzinárodnú spoluprácu a koordináciu identifikujú ako vitálne dôležité pre USA. Deklarujú že pre USA má vždy väčší prínos byť a konať v aliančnom prostredí, ako keby konali USA samostatne. Preto je pre USA dôležité a nutné udržanie a rozvíjanie aliančných vzťahov a záväzkov voči európskym, ázijským a severoamerickým partnerom. To vnímajú ako aj nutnosť a predpoklad pre zaistenie globálnej a regionálnej bezpečnosti²¹.

Obrázok 1 Rozčlenenie aliancií do 3 modelov

Vývoj v 20. a už aj 21. storočí potvrdil a priniesol do teórie a praxe fungovania aliancií niekoľko nových poznatkov:

- Štáty v rámci aliancií na princípe KLB, ktoré vyznávali hodnotu mieru dosiahli silu, ktorá prevažovala nad silou možných potenciálnych agresorov, či agresorov, ktorí by mali zámer narušiť princíp kolektívnej bezpečnosti²² ;
- Objavili sa a fungujú časovo dlhotrvajúce aliancie v ktorých štáty zotrúvajú aj bez prítomnosti silnej bezprostrednej hrozby, tiež možné charakterizovať ako aliancie, ktoré sa neformujú až keď je známy agresor;
- Intenzívna mierová spolupráca, ako dôsledok vybudovania spoločnej aliančnej identity, ktorá v časoch mieru pomáha udržiavať alianciu v pripravenosti (výcvik a vzdelá-

²¹ WHITEHOUSE. (2010). National Security Strategy. Cit. 12. December 2014. Dostupné na Internet: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf.

²² POKRUSZYŃSKI, W. (2010). Teoretyczne Aspekty Bezpieczeństwa. Józefów: Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie. s. 49.

vane, vyzbrojovanie a zdieľanie zbraňových systémov a vzájomné poskytovanie si spôsobilostí v čase mieru ako napr. pokrývanie a ochrana vzdušného priestoru).

- Vedenie vojen a intervencie mimo území a susedných území aliancie tzv. expedičné operácie.

Autor VASQUEZ zastáva názor, že aliancia môže mať aj negatívne dôsledky, pretože niektoré aliancie jednak nie sú schopné reálne zvýšiť svoje obranné kapacity, ale hlavne svojim vznikom vyprovokujú vznik proti – aliancií, pričom z historického výskumu dokladá, že vojna do ktorej sa zapojí aliancia štátov je ničivejšia a dlhšia. V minulosti boli aliancie považované za časť politickej kultúry vojny, čiže vytvorenie aliancie bolo spôsobom ako riešiť otázky bezpečnosti pripraviť sa pre prípad vojny²³. Za povšimnutie stojí tiež zistenie toho istého autora, a síce že štáty, ktoré majú záujem rozpútať vojnu vstupujú do aliancií tiež. Pri skúmaní histórie aliancií sa ponúka otázka: Je členstvo v aliancii ozajstnou zárukou mieru? Podľa VASQUEZA, nie je! Toto tvrdenie podporujú výsledky jeho bádania, keď na historických štatistických faktoch dokazuje, že hlavne vojny medzi dvoma alianciami kde boli súčasťou aliancie mocnosti mali komplexnejší charakter a boli oveľa zničujúcejšie, ako vojny medzi štátmi, ktoré neboli členmi aliancie (Tabuľka 1).

Tabuľka 1 Aliancie zapojené do vojny za posledných 500 rokov²⁴

	storočie				
	16.	17.	18.	19.	20.
percento aliancií zapojených do vojny (z celkového počtu), ktoré v danom období vznikli	100%	89%	73%	44%	81%

Čísla z tabuľky hore zvädzajú k záveru, že byť členom aliancie znamená zvýšiť riziko zapojenia sa do vojny, avšak toto tvrdenie vyvracia ďalšie autorovo zistenie, že väčšina vojen v sledovanom období (16 - 20. storočie) prebehla mimo aliancií. Celkovo len v 26% všetkých vojen bola ako aspoň jedna bojujúca strana zúčastnená nejaká aliancia²⁵.

Súčasná a nedávna realita 20. storočia ukazuje aká je v euroatlantickom bezpečnostnom priestore dôležitá existencia funkčnej aliancie. NATO ako asi najznámejšia podoba aliančnej bezpečnosti je praktickým príkladom, že aliancia nemusí byť formovaná a hlavne udržiavaná len ako bezprostredná reakcia na možnú hrozbu, či zmenu bezpečnostného prostredia i keď práve tieto dva faktory stáli najvýraznejšie za vznikom NATO. Zároveň je NATO dobrým príkladom toho, že po vzniku aliancie nemusí nasledovať rozpútanie vojny, ale práve naopak dokáže prispieť k tlmeniu eskalácie.

3. ROZDIELY A PRIENIKY KOOPERATÍVNEJ A ALIANČNEJ BEZPEČNOSTI

Z uvádzaných popisov a skúseností je zrejme že KOB a ALB používajú niektoré podobné princípy. Napriek tomu je zřejmý rozdiel v ich cieľoch a prostriedkoch a spôsoboch ako sú používané a dosahované. V tabuľke dole sú uvádzané niektoré identifikované spoločné a rozdielne znaky KOB a ALB.

²³ VASQUEZ, J. A. (1993). The War Puzzle. London: Cambridge University Press. s. 159 – 16.

²⁴ Ibidem s. 165.

²⁵ Ibidem s. 165.

Tabuľka 2 Priame porovnanie faktorov a princípov KOB a ALB

KRITÉRIUM/FAKTOR	Druh bezpečnosti		POZNÁMKA
	KOOPE- RATÍVNA	ALIANČ NÁ	
Spoločná identita	len čiastočne	áno	
Bezpečnostná komunita	len čiastočne	Áno	OBSE nemá spoločnú jednoliatu bezpečnostnú komunitu, ale ponúka rovnaké princípy a kritéria pre všetkých
Spolupráca s partnermi	áno	áno	
Spoločné strategické normy pre bezpečnosť a hrozby	áno	áno	u KOB len doporučené u ALB záväzné. U ALB vyznačuje sa zväčša jasnou identifikáciou kto, alebo čo je nepriateľ/hrozba
Spoločné doktrínálne normy (strategická a operačná úroveň)	nie	áno	U ALB uznávanie a implementácie jednej normy pre vedenie kampane, operácie
Spoločné normy a plány pre obranu	nie	áno	Vzájomné zodpovednosť signatárov za bezpečnosť a jej zaistenie
Spojenci v prípade vojny	nie	áno	
Kontrola a rozsah zbrojenia	áno	áno	u KOB kontrola zbrojenia, u ALB záväzkov zbrojenia a spôsobilostí
Budovanie a dosiahnutie interoperability ozbrojených síl	nie	áno	
Zdieľanie spôsobilostí a zbraňových systémov	nie	áno	
Ekonomická spolupráca	áno	nie	história ukazuje, že u aliančných partnerov sa ľahšie rozvíja ekonomická spolupráca v porovnaní s prostredím ktoré má len KOB, alebo žiadnu spoločnú bezpečnosť
Identifikácia hrozby	áno	áno	u KOB skôr len všeobecnejšie u ALB jasnejšie a presnejšie
Poskytnutie obrany proti hrozbe, alebo agresorovi	nie	áno	

ZÁVER

Pri hodnotení kooperatívnej a aliančnej bezpečnosti je dobré aplikovať akýkoľvek záver na konkrétne bezpečnostné prostredie v konkrétnom priestore/regióne. Neexistuje žiadna doktrínálne správna šablóna k týmto dvom bezpečnostiam bez predchádzajúceho správneho určenia bezpečnostného časopriestoru a aktuálnych faktorov z toho vyplývajúcich (napr. iné bezpečnostné prostredie má dnes štát Izrael iné EÚ a iné Austrália).

Čo majú teda ALB a KOB spoločné a v čom sú iné? Aliančná bezpečnosť poskytuje štátu, ktorý vyznáva hodnoty demokracie a mieru väčšie garancie v rámci jeho architektúry

národnej bezpečnosti a jeho širšieho bezpečnostného prostredia. Členovia aliancií v rámci kolektívnej bezpečnosti dosahujú zvýšenie svojich obranných schopností, zväčša nad úroveň, ktorú by ináč neboli schopní dosiahnuť sami (kapacita, kvantita a kvalita vojenských spôsobilostí) a zároveň získavajú efekt odstrašenia, či jasné definovanie postavenia svojho štátu v rámci bezpečnostnej dilemy. Prípadná ekonomická spolupráca, či náklonnosť štátov aliancii je len dodatočnou výhodou, nie pravidlom. Kooperatívna bezpečnosť je v prípade neexistencie vhodnej možnosti aliančnej bezpečnosti dobrým predpokladom na udržiavanie vlastnej národnej bezpečnosti, navyše poskytuje aj iný ako len bezpečnostný rozmer (ekonomika, životné prostredie ...).

Štát ktorý je členom aliancie má oproti štátu, ktorý len presadzuje, či uznáva princípy KOB väčšie a pevnejšie záväzky, ale zároveň jeho pozícia v rámci bezpečnostného prostredia je zväčša stabilnejšia a tiež predvídateľnejšia, ako na poli geopolitickom, tak aj na regionálnom (domácom). Ak v rámci ALB je uznávaný princíp KLO, potom má štát v takejto aliancii zabezpečenú vyššiu úroveň svojej vlastnej národnej bezpečnosti, čím zväčša značne zvyšuje svoje obranné schopnosti v prípade vojny, čo neplatí v prípade KOB.

Obrázok 2 Vzťah KOB a ALB

Rozhodne nie je možné vnímať KOB a ALB ako dve antagonistické bezpečnosti, ale ako vzájomne doplnujúce sa. Príkladom toho je NATO a jeho využívanie KOB, ktorú od roku 2010 prijalo vo svojej strategickom koncepte. V ňom sa píše, že NATO bude používať KOB na ovplyvňovanie politického a bezpečnostného vývoja vo svojom susedstve. Z pohľadu vývoja dnešného bezpečnostného prostredia sa domnievam, že tak ako KOB, aj ALB budú musieť prejsť zmenami a modifikáciou. Dôvodom potreby týchto zmien je v prvom rade zmena bezpečnostného prostredia a výskyt nových hrozieb ktoré prinášajú už aj jednotlivci a malé skupiny, ktoré dnes disponujú možnosťami a prostriedkami aké mali v nedávnej histórii k dispozícii len samotné štáty. Druhým dôvodom je spôsob používania sily a vedenie boja, keď v dnešných ozbrojených konfliktoch začína byť hybridná taktika vedenia vojny častejšou.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

- ASHTON B. Carter, W. J. (1994). *A New Concept of Cooperative Security*. WASHINGTON DC: Brookings Institution.
- COHEN, R. (2001). *Cooperative Security: from Individual Security to International Stability*. Garmisch - Partenkirchen, Germany: George C. Marshall European Center for Security Studies.
- EÚ. (2003). *www.consilium.europa.eu*. Cit. 2. December 2014. Dostupné na Internetete: www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf:
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
- HOFREITER, L. (2006). *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: AOS.
- LARSEN, J. A. (2002). *Arms control: cooperative security in a changing enviroment*. Boulder, CO USA: Lynne Rienner.
- MIHALKA, M. (2001). *Cooperative security: The Theory to Practise*. Garmisch - Partenkirchen, Germany: George C. Marshall European Center for Security Studies.
- POKRUSZYŃSKI, W. (2010). *Teoretyczne Aspekty Bezpieczeństwa*. Józefów: Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie.
- ŠVARNÝ, J. (2015). Spoločenská identita ako hrozba pre bezpečnosť. Stručná história, definícia, základná typológia jednotlivých spoločenských bezpečnostných kategórií a ich dopad na bezpečnosť. Zborník vedeckých a odborných prác. L. Mikuláš. 2015, s. 614-620 AOS.
- VASQUEZ, J. A. (1993). *The War Puzzle*. London: Cambridge University Press.
- WALT, S. M. (1987). *The origins of alliances*. London: Cornell University Press.
- WHITEHOUSE. (2010). *National security strategy*. Cit. 12. December 2014. Dostupné na Internetete: <http://www.whitehouse.gov>:
http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
- ŽALOUDEK, K. (1999). *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri.

Ing. Milan HANKO

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6,

milan.hanko123@gmail.com

DÔSLEDKY ARABSKEJ JARI NA VÝVOJ BEZPEČNOSTNEJ SITUÁCIE NA STREDNOM VÝCHODE

THE IMPACT OF ARAB SPRING ON THE DEVELOPMENT OF SECURITY SITUATION IN THE MIDDLE EAST

Peter HAVAJ, Dušan REPČÍK

ABSTRACT

The revolutionary events in the countries of the Arab world took place in a short period of one to two years. So far, the establishment of a stable government in the Arab countries which, while ruling "dictators" suddenly found themselves in the political, economic and military chaos. It can be said that the Middle East has become a big detonator to world peace, not only for the security of neighboring countries, but also countries in Europe and Asia. At the same time he has become a field of power for the two powers - the US and Russia.

Keywords: military conflict, Arab spring, instability, islam, jihad, refugees

ÚVOD

Arabská jar pred piatimi rokmi zásadne zmenila Blízky východ. Najokatejšia je vojna v Sýrii a Islamský štát, ale protesty priniesli so sebou oveľa viac zmien. V kontexte s pojmom „Arabská jar“ treba pripomenúť najmä tieto dejinné udalosti popísané v literatúre. Predovšetkým Američania boli nesmierne spokojní s odchodom sovietskej armády z Afganistanu v roku 1989, ku ktorému prispeli svojou protisovietskou politikou a súčasne mali leví podiel na dodávkach zbraní a ďalšieho vojenského materiálu afgánskym mudžahedídum. Domnievali sa, ba čo viac boli presvedčení, že ich vplyv na budúci politický vývoj v Afganistane bude takto rozhodujúci. Ukázalo sa však, že je to ich krutý omyl. Pre mladých afgánskych bojovníkov preškolených predovšetkým štúdiom militantných výňatkov z koránu (Verše meča) v islamských madrasoch, ktorí najprv bojovali proti soviatom, je nepriateľom v zásade každý, kto vyznáva inú vieru než islam.

Na konci osemdesiatych rokov stratili komunisti moc vo vláde v Poľsku , Nemeckej demokratickej republike, Československu, Maďarsku, Rumunsku, Bulharsku. Následkom tohto procesu, so súhlasom Sovietskeho zväzu, v roku 1990 Varšavská zmluva, ako obranné vojenské spoločenstvo socialistických štátov bolo rozpustené. Vojenské spoločenstvo NATO, v ktorom majú vedúcu úlohu USA, naraz nemalo rovnocennú vojenskú protiváhu. V roku 1990 po obsadení Kuvajtu vojskami susedného Iraku, sa vojenskej koalícii vedenej USA podarilo poraziť v operácii Púštna búrka armádu Saddáma Hussejna a vrátiť Kuvajtu samostatnosť. Do koalície a následne do vojenských operácií sa zapojili aj niektoré arabské štáty, napr. Sýria, Egypt, Saudská Arábia a ďalšie, následkom čoho sa akcieschopnosť a jednota arabských štátov organizovaných v Lige arabských štátov stala iluzórnou.

A v roku 1991 sa nakoniec rozpadol aj Sovietsky zväz, vznikla samostatná Ruská federácia, ako aj rad nástupníckych štátov v Európe aj v Ázii, v ktorých politický vývoj sa začal diametrálne odlišovať od predchádzajúceho socialistického zriadenia, pričom vzor videli vo vyspelých kapitalistických štátoch, predovšetkým v USA.

Následkom tohto vývoja sa USA na začiatku deväťdesiatych rokoch minulého storočia pasovali za jediného hegemóna politického, vojenského a hospodárskeho diania vo svete. Vývoj vo svete však naznačil isté problémy. Predovšetkým 11. september 2001 ukázal USA, že pred teroristickými útokmi nie je bezpečný ani ten najsilnejší štát. Následné napadnutie Afganistanu a v roku 2003 invázia do Iraku bez súhlasu Bezpečnostnej rady OSN, nič nevyriešila. Obidva štáty USA a ich spojenci síce vojensky porazili, ale celkove vo vojne nezvíťazili. Práve naopak. Po pätnásťročnom pôsobení Američanov v Afganistane možno len konštatovať, že moc ústrednej afgánskej vlády, ktorá sa len horko-ťažko sformovala za pomoci Američanov, je ilúziou. V Afganistane bojuje snáď každý proti každému, buď z etnických, náboženských, alebo politických dôvodov, ale všetci s veľkou chuťou proti Američanom a ich spojencom. Z tohto hľadiska možno vojnu v Afganistane hodnotiť ako prehratú. Podobná, možno však ďaleko horšia je situácia v Iraku. Po ôsmich rokoch americká armáda opustila Irak a zanechala tento štát v totálnom chaose, kde sa o fungovaní štátu na celom jeho území dnes ani zďaleka nedá hovoriť.

V Sýrii už od roku 2011 zúri občianska vojna. Na pomedzí medzi Irakom a Sýriou ostalo rozľahlé územie v podstate bez vlády. Takýto stav bezvládia využili islamskí militanti, ktorí na tomto území založili Islamský štát. Tento útvar vlády sa síce nazýva „štát“, ale funkcie štátu vôbec nespĺňa. Preto ho začali nazývať „kalifát“, využívajúc pritom fakt, že tento pojem pre moslimov má mocný náboženský význam. Ukazuje sa však, že takémuto útvaru je vhodnejšie hovoriť teroristická organizácia. Je skutočnosťou, že bez vonkajšej pomoci by sa nemohla vojensky, ani hospodársky udržať. Pritom sa otvorene hovorí o podpore zo strany Turecka, Saudskej Arábie, Ománu, Kataru a ďalších bohatých štátov z oblasti Perzského zálivu. Potichu sa však hovorí tiež o podpore zo strany USA a Izraela, ktorí majú svoje zásadné záujmy v Sýrii. Teroristická organizácia Islamský štát v Iraku a Sýrii sa stala najprítlačlivejšou značkou radikálov. Neustále vzbudzuje pozornosť, médiá zásobuje správami a videami o svojom neľudskom vyčíňaní. Vražda japonského rukojemníka a skúseného vojnového dopisovateľa Kendžiho Gotu, upálenie jordánskeho pilota, únos stoviek kresťanov z obcí na sever Sýrie, obchod s ľudskými orgánmi, výcvik armády malých chlapcov až po útoky v Európe, ktoré v ich mene páchajú verní obdivovatelia. Militanti z Islamského štátu vstúpili aj do Turecka a údajne plánujú útok na diplomatické misie v Ankare a Istambule. Okrem toho, brutalitou a zastrášaním, inšpirujú ďalšie radikálne skupiny. V tejto súvislosti sa často používajú názvy a výrazy, ktoré je však treba presne rozlišovať. Čo vlastne obsahuje pojem slova „Islamista“, „Džihádista“? Sú to slová, ktoré obecné evokujú brutalitu a strach. Je tu však otázka, či ich používanie je v súvislosti s radikálnymi moslimami oprávnené. Kedysi sa islamistami nazývali odborníci na islam. Niektoré radikálne skupiny však sami seba začali označovať islámijún, v preklade islamisti a postupne sa začal tento termín bežne používať. Islamista je teda predstaviteľ radikálnych skupín, ktoré sa inšpirujú islamom. Džihádista je veľmi stručne povedané zástanca ozbrojeného boja.

1. ZA KOLÍSKU ARABSKEJ JARI MOŽNO POVAŽOVAŤ TUNISKO

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že na Blízkom východe prevládali sekulárne režimy na čele s diktátormi, ktorí si moc držali aj niekoľko desaťročí. Diktátori sa líšili v brutalite, od Muammara Kaddáfího, ktorý akýkoľvek odpor tvrdo potláčal, po autokratických lídrov ako Husní bin Alí v Tunisku. Tí sa síce desaťročia držali pri moci a svoje krajiny premenili na policajné štáty, no existoval v nich náznak občianskej spoločnosti a relatívne slobodná diskusia. Prečo sa práve v Tunisku začala arabská jar? Podľa niektorých odborníkov je práve spomenutá relatívna sloboda dôvodom, že protesty vypukli práve v Tunisku. Medzi obyvateľmi sa rozšírili informácie o luxuse, v akom žijú členovia

vládnuceho roku. V kombinácii s frustráciou mladých ľudí, ktorí síce mali vzdelanie, no pre prepojené klany vládnuceho rodu, ktoré ovládali ekonomiku krajiny si nevedeli nájsť prácu, to všetko viedlo k atmosfére, že spustenie protestov bolo len otázkou času. V Tunisku nepanoval taký tvrdý režim ako v Líbyi, ľudia sa až nebáli vyjsť do ulíc.

Posledným spúšťačom protestov proti vláde bol prípad mladého pouličného predavača Muhammáda Buazízího, ktorému zakázali koncom decembra 2010 predávať, čím prišla o živobitíe celá jeho rodia vrátane matky a šiestich súrodencov. Nevedel si nájsť inú prácu, nezamestnanosť vtedy dosahovala 30 percent a tak sa na protest podpálil. Zomrel 4. januára 2011. To už Tuniské námestie obsadili ľudia, žiadajúci odchod prezidenta. Jeho vláda padla 14. januára a bin Alí sa stal prvým prezidentom, ktorého položila revolučná vlna. Bín Alí teraz žije s rodinou v Saudskej Arábii. V Tunisku ho za krádeže a nezákonnú držbu cenností odsúdili na 35 rokov väzenia. Za vyvolávanie násilia neskôr dostal doživotie. Svoj trest si zrejme nikdy neodsedí.

Napriek mnohým nedôverčivým hlasom sa v Tunisku istým spôsobom presadila demokracia. V Tunisku sa uskutočnili dvakrát po sebe slobodné voľby, odohralo sa aj pokojné odovzdanie moci, čo pri podobných mladých demokraciách nie je vôbec samozrejmosťou. Počas piatich rokov sa síce objavili menšie násilia a incidenty, zabili aj politických lídrov, no nikdy nedošlo k tomu, aby moc v krajine prevzala armáda. Tunisko sa stalo jediným úspešným príbehom arabskej jari, čo v roku 2015 ocenili Nobelovou cenou za mier pre kvarteto mimovládnych organizácií, ktoré majú na tomto úspechu veľký podiel. Tunisko však nie je bez problémov, teroristickým útokom sa nevyhlo. V roku 2015 zažilo dva veľké teroristické útoky, ktorých terčom boli turisti. V marci v Tunise zabili islamisti 24 ľudí, v júni v Súse 38. V oboch prípadoch boli medzi obeťami najmä zahraniční turisti, teda kľúčový zdroj príjmu pre krajinu. Z Tuniska totiž odišlo až šesť tisíc ľudí bojovať za Islamský štát do Iraku a o Sýrie. Doma sa ich myšlienky príliš neujali. Po návrate pre nich nie je väčší problém zaútočiť a bezpečnostné zložky sú tak neustále v pozore. Situácia okrem domácich džihádov komplikuje aj susedná Líbya, kde je chaos a nikto nevie zabrániť prevozu zbraní cez hranice.

2. PRE EGYPT, KTORÝ JE KULTÚRNYM CENTROM ARABOV BOLI UDALOSTI V TUNISKU PRÍKLADOM

Egypt je najľudnatejšou arabskou krajinou a zároveň sa nachádza približne v strede arabského sveta, je aj jeho centrom. Platí to najmä z kultúrneho pohľadu, väčšina arabských telenoviel alebo populárnych filmov sa natáča v Egypte a egyptský dialekt arabčiny je tak zrozumiteľný aj v iných častiach regiónu.

Tu sa odohrávajú aj najväčšie intelektuálne debaty, v Káhire stojí aj univerzita al-Azhar, najväznejšia vzdelávacia inštitúcia arabského sveta. Pre západný svet bol Egypt dôležitý ako garant krehkého mieru na Blízkom Východe. Egyptským podpisom mierovej zmluvy s Izraelom v roku 1979 sa skončili vojny arabských štátov proti židovskému štátu. Odvtedy Izrael vedie už len menšie vojny s teroristickými skupinami, neopakujú sa konflikty, pri ktorých sa naraz stal terčom útokom viacerých krajín. Táto dohoda však zároveň viedla k zakonzervovaniu vojenského režimu, na čele ktorého bol od roku 1981 Husní Mubarak. Počas jeho vládnutia získala armáda prakticky absolútnu kontrolu nad ekonomikou krajiny aj nad politickým životom. Obrovské majetky si nazbierala aj Mubarakova rodina. Samotná spoločnosť bola relatívne slobodná a otvorená. Viedlo to k tomu, že mnoho mladých podobne ako v Tunisku vyštudovalo a potom si nevedelo nájsť prácu. Egyptskú spoločnosť frustroval aj fakt, že počas posledných rokov Mubarakovho vládnutia Egypt strácal aj svoj

kultúrny vplyv, namiesto toho pritvrdzoval proti svojim odporcom. Iskrou bolo Tunisko, arabská jar skutočne naplno vypukla na káhirskom námestí Tahrír 25.januára 2011.

Tahrír je hlavné námestie v Káhire, kde sa miestni stretávajú pri všetkých väčších demonštráciách. Tie v roku 2011 patrili medzi najväčšie v histórii. Denne sa tu stretávali státisíce ľudí, niekedy ich bolo podľa médií až milión. Desaťtisíce z nich na námestí prespávali počas celej revolúcie. Na námestí sa stretla pestrá skupina ľudí. Od islamistov z Moslimského bratstva, ktorých Mubarakov režim desaťročia utláčal, po liberálov, ktorí presadzovali politiku európskeho typu. Od moslimov, ktorí tvoria v Egypte 90 percent obyvateľstva, až po koptských kresťanov, jednu z najstarších odnoží kresťanstva. Počas modlitieb sa tieto skupiny navzájom bránili pred políciou. Tu dochádzalo k zrážkam, keď sa Mubarakova polícia snažila námestie vyprázdniť. Keď sa to nepodarilo, kontrolu nad mestom prebrala armáda. Tá už len námestie obkľúčila a navonok sa tvorila ako záruka bezpečnosti demonštrantov. Práve toto postavenie bolo kľúčové pre ďalšie roky. Pri násilných zrážkach počas revolúcie zomrelo 846 ľudí. Tahrír vydržal do 11.februára, keď armáda oznámila, že Mubarakova moc končí a ona preberá moc. Revolúcia sa skončila, no demokracia do Egyptu odvtedy prišla len nakrátko.

Armáda sa najprv vzdala moci, aj keď svoj ekonomický vplyv si do budúcnosti zabetónovala. V roku 2012 zorganizovala voľby, po ktorých sa dostal k moci Muhammád Mursí. Toho nominovalo Moslimského bratstvo, organizácia, ktorá po páde Mubaraka využila šancu a vrátila sa do verejného života. Mursí sa snažil presadiť do novej ústavy prvky islamského práva, zavádzal opatrenia, ktoré hnevali najmä liberálov. Postupne sa proti nemu zväčšoval odpor, ktorý vyvrcholil veľkými demonštráciami v júni 2013. Vtedy sa do hry opäť vrátila armáda. Jej veliteľ Abdal Fattáh Sísí, ktorého do funkcie dostal práve Mursí, oznámil, že vojaci zatkli prezidenta a preberajú moc. Okamžite zakázali Moslimské bratstvo, jeho členov začali stíhať a stovky odsúdili na trest smrti. Medzi nimi Mursího. Túto „druhú revolúciu“ takisto sprevádzali násilné protesty so stovkami obetí. Paradoxom je, že k odkazu arabskej jari a Tahríru sa hlásia aj islamisti, ktorí vyhrali vo všetkých slobodných voľbách, v ktorých kandidovali, aj armáda, ktorá vraj stále stojí na strane obyvateľstva. Po roku 2013 si Sísí začal okolo seba budovať kult osobnosti, čo vyvrcholilo tým, že v roku 2014 sa už ako civilista bez odporu stal novým egyptským prezidentom. Pokračovalo hromadné stíhanie členov Moslimského bratstva, ovládol médiá, odporcovia prišli o možnosť vyjadriť sa. Egypt sa vrátil do obdobia autokratickej vlády. Je zaujímavé, že USA nemali v zásade výhrady proti akcii armády proti Moslimskému bratstvu, hoci v iných podobných prípadoch zaujímajú zásadné negatívne stanoviská. Je zrejmé, že predstava o ich ďalšej spolupráci s Moslimským bratstvom bola pre nich úplne neprijateľná.

3. ARABSKÁ JAR V ĎALŠÍCH ŠTÁTOCH NA ARABSKOM POLOOSTROVE

V ropných monarchiách boli len menšie protesty, prípadne ich vládna moc veľmi rýchlo potlačila. Najviac pozornosť pútal Bahrajn, malý ostrovný štát, kde vládne sunnitská kráľovská rodina, no väčšinu tvoria šiiti. Protesty tvrdo potlačili, pomohla aj Saudská Arábia.

V Jemene, kde sa už črtali začiatky občianskej vojny, sa zasa protesty a situácia po arabskej jari zmenili na jeden z najkrvavejších konfliktov v regióne. Aj tam sa ľudia postavili prezidentovi. Alí Abdalláh Salíh odolával rok a potom sa vzdal moci. Z krajiny však neodišiel a novú vládu podkopával napríklad s podporou hautíovcov, šiitských rebelov podporovaných Iránom. V januári 2015 sa situácia zhoršila a hautíovci prevzali moc nad západným Jemenom a vyhnali prezidenta do exilu. Krajina sa ocitla v komplikovanom konflikte, kde proti sebe bojujú hautíovci, vláda, miestna odnož al-Káidy aj Islamského štátu.. Navyše sa do konfliktu

začali zapájať aj zahraničné štáty. Jemen kontroluje jeden z najvýznamnejších prístavov v arabskom svete - Aden. Strategický prístav je bránou do Červeného mora a ročne okolo neho prejdú tisíceky lodí. Saudská Arábia a jej spojenci videli postup haitiovcov ako snahu šiitského Iránu získať vplyv nad oblasťou. Spolu s deviatimi arabskými krajinami vytvorili preto koalíciu a už v marci 2015 začali bombardovať haitiovcov aj ich podporovateľov.

Z Adenu sa im rebelov podarilo vytlačiť, pri náletoch však Saudskoarabi zabili tisíceky civilistov a zničili mnoho miest vrátane hlavného mesta Saná , ktoré patrí aj do svetového dedičstva UNESCO. Milióny ľudí sú teraz bez jedla, nálety zničili infraštruktúru krajiny a Jemen je pre blokádu prístavov a zatvorené hranice úplne izolovaný. Vyzbrojovanie Saudskoarabmi vedenej koalície navyše podporuje aj Západ.

Saudská Arábia nepokoje, ktoré začali tiež v malom rozsahu, tvrdo potlačila. Jedným z príkladov je synovec šiitského duchovného Nimra al-Nimra, Alí. Ako 17 ročný protestoval proti saudskoarabskému režimu, násilne ho zatkli a obvinili z terorizmu. Teraz čaká na popravu a verejné ukrižovanie. Jeho strýka, tiež jedného z vodcov protestov, režim popravil začiatkom januára, čo vyústilo do konfliktu medzi šiitským Iránom a sunitskou Saudskou Arábiou.

Šiitsky Irán a sunitská Saudská Arábia sú najvplyvnejšími krajinami na Blízkom východe. Keď v arabských krajinách vypukli protesty, Irán to v podstate potešilo. Mnohé protiiránske režimy sa rúcali, v Bahrajne zas podporoval šiitských demonštrantov. Sankcie Západu proti Iránu za jadrový program krajinu brzdili od väčšieho vplyvu v regióne. Keď ich Spojené štáty a Európska únia zrušila, Iránci sa potešili, keďže môžu priniesť krajine ekonomický rast, viac turistov, ale aj vplyv. A ten sa nepáči najmä Saudskej Arábii. Vzájomné vzťahy sú na hrane práve po poprave šiitského duchovného. Demonštranti potom napadli saudskoarabskú ambasádu v Teheráne, načo Rijád reagoval prerušením diplomatických vzťahov. Ani jedna z miestnych veľmocí sa však nechce pustiť do ďalšieho vojnového konfliktu.

4. ARABSKÁ JAR POMOHLA SEVEROAFRICKÉMU ŠTÁTU LÍBYA DOSTAŤ SA Z DIKTATÚRY DO CHAOSU

Líbijský diktátor Muammar Kaddáfí sa k moci dostal v roku 1969. Vtedy len obyčajný vojak Muammar Kaddáfí v roku 1969 viedol skupinu malých dôstojníkov, ktorí zvrhli kráľa Idrisa v rámci nekrvavého puču. Kráľ odišiel do exilu a Kaddáfí krajine vládol neobmedzene nasledujúce štyri desaťročia. Princípy fungovania režimu opísal vo svojej Zelenej knihe. Krajinu premenoval na „džamahíriju“, čo je arabské slovo zamestnávajúce niečo ako „vládu nás“. Skutočné masy však v Líbyi pod jeho vedením nikdy nevládli - všetko mal v rukách. Kaddáfí a úzky okruh ním vybraných ľudí. Každý odpor potlačil, výsledkom bol odchod inteligencie do zahraničia. Ani Líbyjčania, ktorí proti Kaddáfímu bojovali v exile, však neboli v bezpečí. Viacerých z nich údajne v zahraničí zavraždili príslušníci líbyjskej tajnej služby na priamy príkaz Kaddáfího.

Režimu pomáhali najmä prakticky nekonečné príjmy z ropy. V zásobách ropy patrí Líbya na čelo rebríčka afrických krajín a v rámci celého sveta figuruje v prvej desiatke. Pre len trojmiliónovú krajinu sú to obrovské čísla a vďaka ziskom z ropy Líbya pod Kaddáfího vládou zbohatla prakticky zo dňa na deň. Jeho režim brutálne platil rozsiahly bezpečnostný aparát. Týmto spôsobom sa mu darilo potlačiť nielen politických odporcov, ale netoleroval napríklad ani šírenie radikálnych islamistických ideológií, hoci sám bol podľa vlastných slov oddaným moslimom.

Aj keď je Líbya bohatá na ropu, až tretina ľudí žila pod hranicou chudoby. Kaddáfí sa zatiaľ vozil na luxusných autách, chválil sa večierkami s americkými celebritami a investoval do Hollywoodu. Keď vypukli protesty, Kaddáfího jednotky zabili na začiatku asi tristo ľudí. Demonstrantov to neodradilo, nespokojných ľudí v uliciach bolo zrazu niekoľkonásobne viac. Kým sa revolúcia rozšírila po celej krajine a dostala sa až do Tripolisu, premenila sa na občiansku vojnu s tisíckami obetí. Obeťou arabskej jari sa neskôr stal aj Kaddáfí. Opoziční ozbrojenci ho zabili v októbri 2011. Svoj podiel na jeho páde mala aj bezletová zóna vyhlásená OSN. K tomuto kroku prišlo potom, keď k druhému najväčšiemu mestu krajiny Benghází mierili tanky líbyjskej armády a diktátor sa vyhrážal, že celé obdobie mesto zbombarduje.

V krajine po Kaddáfího páde vypukla občianska vojna, ktorú niektorí bezpečnostní analytici označujú aj za „Sýriu v malom“. O moc tam stále bojujú znepriatelení rebeli ale aj extrémisti, ktorí v krajine vyhlásili vlastnú provinciu Islamského štátu. Prakticky každé mesto má totiž pod kontrolou inú ozbrojenú skupinu, navyše, Líbya mala donedávna dve centrálné vlády, ktoré sa sporili o to, ktorá je tá legítimná. Výsledkom viac ako tri roky trvajúcich bojov sú tisíce obetí a státisíce ľudí, ktorí prišli o domovy. Mnohí z krajiny pred bojmi utiekli a pokúsili sa dostať sa až do Európy. Kaddáfího pád mal ohromný vplyv na utečeneckú krízu. Diktátor po dohode s európskymi štátmi zdržiaval utečencov a bránil im v ceste do Európy a Európa sa radšej nepýtala, ako to robí. To sa jeho pádom skončilo. Nekontrolované pobrežie obsadili aj rôzne prevádzачské skupiny, ktoré si pýtali približne tisíc dolárov za človeka, ktorého dostanú na európske ostrovy. Najobľúbenejším cieľom je neďaleko talianska Lampedusa, ktorá sa nachádza len 113 kilometrov do africkej pevniny. Ale aj Sicília či Malta.

Podľa údajov agentúry EU na ochranu vonkajších hraníc Frontex prešlo v roku 2013 touto cestou takmer 16-tisíc utečencov, v roku 2014 to bolo už 170-tisíc, v roku 2015 to bolo asi 400 – tisíc a v tomto roku je odhad tiež niekoľko stotisíc utečencov.

Líbijská revolúcia ovplyvnila prakticky celý región. Kaddáfí sa pri ochrane svojho režimu spoliehal aj na najatých žoldnierov zo zahraničia. Tí prišli o prácu a tak sa vracali domov. Samozrejme, ozbrojení a vycvičení, pripravení na boj za akúkoľvek skupinu, ktorá je ochotná zaplatiť. Ďalším dôsledkom bolo rozšírenie zbraní z Kaddáfího muničných skladov. Aj vďaka tomu sa posilnili skupiny ako al-Káida, či nigérijský Boko Haram. Priamy vplyv mali aj na udalosti v Mali. V roku 2012 vypuklo povstanie Tuarégov na severe, ktorí mali medzi sebou aj bývalých Kaddáfího žoldnierov.

5. NEVLASTNÉ DIEŤA ARABSKEJ JARI

Islamský štát ešte pod menom al-Káida v Iraku fungoval roky pred vypuknutím protestov. Keď sa však Sýrčania začali búriť proti diktátorovi Bašarovi Asadovi, čo viedlo k občianskej vojne, islamisti vycítili svoju šancu. Až potom začali do krajiny prichádzať zahraniční džihádisti, ktorí bojovali proti obom skupinám. Al-Káida mala najprv v Sýrii vlastnú odnož Front al Nusrá, no Abú Bakr Bagdádí, líder irackej odnože organizácie, chcel na tomto konflikte tiež získať. Poslal tam svojich bojovníkov a postupne vytvoril najsilnejšiu teroristickú organizáciu súčasnosti - Islamský štát.

Muslimské bratstvo, najsilnejšie islamistické hnutie posledných desaťročí, sa už dávno vzdalo myšlienky násilného odporu a svoju predstavu o spoločnosti chce presadzovať politickou cestou. Islamský štát akúkoľvek účasť v politike odmieta ako neislamské. Štát majú vraj podľa toho riadiť duchovní, nie politici.[4].

6. KDE JE CHYBA ARABSKEJ JARI?

Pred piatimi rokmi sa začala arabská jar nenásilným zvrhnutím dlhodobého vládnuceho diktátora Tuniska Zina Abidína bin Alího. Neodvážil sa nariadiť armáde začať paľbu do demonštrantov, dochádzali mu peniaze a nakoniec odletel hľadať azyl do Saudskej Arábie. V arabskom svete, kde satelitné televízne vysielanie a sociálne média účinne zničili silu cenzorov, prakticky všetci ostatní strávili štyri týždne občianskeho protestu v Tunisku napäto sledujúc, čo Tunisania robili. Keď tuniskí revolucionári vyhrali, podobné nenásilné demonštrácie za demokraciu ihneď vypukli v pol tucte ďalších arabských krajín.

Vyzeralo to, že sa blíži obrovská zmena, sveta si totiž zvykol na myšlienku, že nenásilné revolúcie sa neodolateľne rozširujú a na konci zvyčajne zvíťazia. Priekopnícku revolúciu „People Power“ na Filipínach v roku 1986 v najbližších troch rokoch v Ázii nasledovala nenásilná demokratizácia v Južnej Kórei, na Taiwane, v Thajsku a v Bangladéši, ale aj nevydarené pokusy o nenásilné revolúcie v Barme a Číne. Podobne vo východnej Európe, pád Berlinského múru vo východnom Nemecku v roku 1989 nasledovala nenásilná demokratizácia všetkých sovietskych satelitov do konca toho istého roka 1991 a niektoré z jeho súčastí sa tiež stali demokratickými. Nenásilie bolo čarovným elixírom a ľudia predpokladali, že rovnako bude fungovať aj v arabskom svete. Mýlili sa. Nenásilné hnutia požadujúce demokraciu sa šírili rovnako rýchlo, ale ich jediný trvalý úspech bol v Tunisku. Egypt a Bahrajn sú späť pod autokratickou vládou, Jemen, Sýria a Irak sú ničené občianskymi vojnami a rozsiahlou zahraničnou vojenskou intervenciou. Líbya sa tiež zmieta v občianskej vojne. Ťažko by ste mohli viniť ľudí za snahu zbaviť sa starých režimov. Ale okrem Tuniska sa tieto snahy jednotne končili trvalo a tragicky. Mohol za to nejaký systémový dôvod alebo len nemali šťastie?

Existuje veľká neochota odpovedať na otázku, či snád' islam ako náboženstvo nie tomu na príčine. Ľudia sa totiž obávajú, že odpoveď má niečo spoločné s povahou arabskej spoločnosti, alebo islamskej kultúry. Nemali by sa báť. Islam nie je nezlučiteľný s demokraciou. Indonézia, najľudnatejšia moslimská krajina, mala nenásilnú demokratickú revolúciu v roku 1998 a dodnes je prosperujúcou demokraciou. Turecko je demokratické celé desaťročia, hoci súčasný prezident Recep Tayyip Erdogan robí demokratickým inštitúciám v krajine veľké škody. Pakistan a Bangladéš sú demokraciami, aj keď turbulentnými. Tieto štyri krajiny samy predstavujú takmer polovicu svetových moslimov. V arabskom svete je demokracia veľmi nedostatkovým tovarom, ale predsa existuje, najmä v Tunisku. Niekoľké ďalšie arabské krajiny ako Jordánsko a Maroko majú vo svojej politike významný demokratický prvok, aj keď kráľ má veľkú časť moci. Tak kde nastala chyba s arabskou jarou?

V prípade Bahrajnu bol problém, že väčšina populácie sú šiiti, ale vládnuca rodina je sunnitská a demokratické hnutie vnímala ako iránske sprisahanie. Susedná Saudská Arábia to videla rovnako a vyslala saudskoarabskú armádu „sprisahanie“ rozdrviť. Jemen bol stratený prípad od začiatku, pretože v krajine už boli zárodky občianskej vojny. Teraz tam zúri totálna vojna so zahraničnou vojenskou intervenciou zo strany Saudskoarabmi vedenej koalície, ktorá zahŕňa polovicu krajín v arabskom svete a nenásilní demonštranti sú zaneprázdnení ukrývaním sa pred bombami. Sýria bola ťažký prípad, viac ako štyridsať rokov tam vládol baasistický režim, ktorý si vytvoril veľa nepriateľov. Alavitská menšina, ktorá dominovala režimu, bola vydesená, že by v prípade straty moci utrpela pomstu, a bola ochotná za udržanie moci bojovať do posledného zákopu. Je však tiež pravda, že Turecko a Saudská Arábia, ale neskôr aj Spojené štáty a Izrael podporovali ozbrojené povstanie v Sýrii, ktoré podkopovalo celé nenásilné hnutie. Pravdepodobne by tak či tak neuspelo, ale naozaj sa ani nedostalo k snahe o to.

A v Egypte nenásilná revolúcia vlastne vyhrala. Egyptské víťazstvo netrvalo dlho. Moslimské bratstvo vyhralo voľby v roku 2012 a mestská, svetská menšina, ktorá urobila revolúciu, spanikárila. Požiadala armádu o zásah a armáda bola šťastná, že môže poslúchnuť. Tak teraz armáda vedie Egypt znovu, po masakri nenásilných demonštrantov Moslimského bratstva v Káhire v roku 2013, ktorý bol pravdepodobne horší ako zabíjanie v Číne na Námestí nebeského pokoja v roku 1989. Egypt je zďaleka najväčšou krajinou v arabskom svete. Keby neodhodil svoju demokraciu, asi tretina Arabov na svete by dnes žila v demokracii. Bola to veľká smola, že takto skončila arabská jar, ale nenásilná revolúcia je stále životaschopnou technikou - a demokracia je stále rovnako vhodná pre Arabov, ako je aj pre Poliakov, Peržanov a Pakistancov. Len jej bude trvať dlhšie, než sme si mysleli v roku 2011.

7. DÔSLEDKY NA BEZPEČNOSTNÚ SITUÁCIU PO ARABSSKEJ JARI V SÚVISLOSTI AJ S PREDPOKLADANÝM VZNIKOM ŠTÁTU KURDISTAN.

Celý problém vznikol pred sto rokmi na tajnom stretnutí predstaviteľov krajín vzdialených tisíce kilometrov od územia, o ktorých rozhodovali. Vplyv nad regiónom si rozdelili čo najjednoduchšie, úsečkou. Dohoda francúzskeho diplomata Francoisa Georgesa Picata a jeho britského kolegu Marka Sykesa, podľa ktorých dostal meno, je však čoraz menej aktuálna, aj keď tvorí medzinárodne uznávané hranice medzi Sýriou a Irakom. Jej podstatou bolo rozdelenie vplyvu nad územiami Osmanskej ríše po 1. svetovej vojne v oblasti takzvaného úrodného polmesiaca. Viedla k vzniku súčasných štátov Sýrie a Iraku. Francúzsko získalo pod kontrolu Sýriu a pobrežný Libanon, Briti zas Irak.

Na nezávislý štát Kurdov, najväčšej menšiny bez štátu na svete, sa nemyslelo. „Myslím si, že vo svojom vnútri si už svetoví lídri uvedomili, že éra Sykesa a Picota sa skončila“. Dohoda Sykesa a Picota nebrala do úvahy národnosti, nebola teda ani v prospech, ani v neprospech Kurdov vyhlásil prezident autonómneho Kurdistanu v Iraku Masúd Barzání, či už to priznajú verejne, alebo nie, tak to skrátka je. O nezávislosti Kurdov sa čoraz viac hovorí v posledných rokoch, keď sú prakticky jedinou domácou silou, ktorá dokáže v Iraku vzdorovať Islamskému štátu. Samotný Irak sa už dá označiť za nefunkčný štát, kde centrálna vláda nemá pod kontrolou územia, ktoré Islamský štát obsadil, a Kurdi majú autonómiu už dlhšie. Navyše, prežíva aj súboj šiitov a sunnitov. Ani sýrska vláda nekontroluje väčšinu svojho územia a Kurdi na severe odolávajú Islamskému štátu.

Dohoda nahnevala aj Arabov, ktorí boli na strane spojencov v boji proti Osmanskej ríši, a Briti im za to sľúbili, že po vojne vznikne jednotný arabský štát. Nevznikol, namiesto toho si veľmoci územie Blízkeho východu rozparcelovali. Toto sklamanie viedlo k nárastu arabského nacionalizmu, Arabi sa začali spájať na základe národnosti, a nie náboženstva, ktoré majú spoločné s Kurdmi. K moci sa tak v druhej polovici 20. storočia dostali nacionalistickí diktátori ako Hafíz Asad v Sýrii či Saddám Husajn v Iraku. Kurdi sa ocitli na územiach štyroch štátov-Turecka, Sýrie, Iraku a Iránu. Vo všetkých sa stali terčom útlaku, napríklad v Iraku si na nich Husajn vyskúšal aj chemické zbrane. „Kurdska nezávislosť je teraz bližšie ako kedykoľvek predtým“, vyhlásil Barzání. Kurdským milíciám sa darí dobývať aj mestá, ktoré v Iraku nespadajú pod ich samosprávu, napríklad Kirkúk a Sindžár.

ZÁVER

Držať status quo, ktorý vytvorili ešte koloniálne mocnosti, nie je už podľa všetkého možné. Svetové mocnosti nemajú rady, keď sa menia hranice, hrozí totiž konflikt o ich presné

určenie. Kurdistan by sa už nedal jednoducho narysovať ako hranica medzi Sýriou a Irakom. Proti by bolo najmä Turecko, a to aj v prípade, že by sa to jeho kurdských území netýkalo. Nezávislý Kurdistan by totiž mohol motivovať kurdských separatistov na jeho území, proti ktorým vedie v súčasnosti konflikt, ktorí už mnohí prirovnávajú k občianskej vojne. Západ síce kurdské milície v boji proti islamskému štátu podporuje, no presadzuje zachovanie súčasného stavu, prípadne rozšírenie autonómie Kurdistanu v rámci Iraku. Na stranu Kurdov sa však nedávno postavil Izrael, ktorý vyzval na vytvorenie nezávislého Kurdistanu. Nachádzať by sa mal aj na území súčasného Turecka a Iránu, teda politických rivalov židovského štátu.

Je takmer isté, že so vznikom nového štátu je veľká pravdepodobnosť, že vznikne nová vlna utečencov zo stredného a blízkeho východu, ktorá si to bude chcieť namieriť do Európy. Zatiaľ sa v Európe nevyriešili problémy s migrantami z predchádzajúcich rokov. Zdá sa, že Európska únia nemá žiadny seriózny plán, čo s takmer dvojmiliónovou masou migrantov, ktorí už v Európe sú. Možno celkom určite predpokladať, že medzi nimi nie sú len úbožiaci utekajúci pred vojnou, ale aj ľudia ktorí si už nikdy neprivyknú na normálny spôsob života v demokratickej spoločnosti, pretože sú odchovaní niekoľkoročným ozbrojeným bojom a na takýto spôsob života sú zvyknutí. Pre každú spoločnosť predstavujú bezpečnostnú hrozbu. Argumenty typu, že v západnej Európe bude nedostatok pracovnej sily, úplne s prehľadom vylúčila štúdia Oxford University, ktorá konštatuje, že následkom rozsiahleho zavádzania robotizácie a automatizácie v bežnom živote, nebude v Európskej únii potrebných v najbližších rokoch tridsať percent súčasných pracovných miest. Potom ale možno konštatovať, že nevzdelaní migranti, ktorých je určite drvivá väčšina, ktorí navyše neovládajú jazyk a z ktorých mnohí nie sú ochotní rešpektovať našu kultúru, nenájdu zamestnanie a budú predstavovať sociálnu a bezpečnostnú hrozbu do budúcnosti v každom štáte. Nádej na začlenenie sa do spoločnosti bude mať len malá skupina vzdelaných migrantov. (...v tejto súvislosti bon – mot českého prezidenta Miloše Zemana sa javí ako príznačný: „ Ja sa nedomnievam, že nejaký kybernetik z Eritrei zásadným spôsobom pozdvihne vedeckú úroveň v Českej republike „...). Osobitný problém pre našich občanov v súvislosti so zmenou bezpečnostnej situácie na blízkom a strednom východe oproti obdobiu pre arabskou jarou predstavuje turizmus.

Posledný rok pred arabskou jarou zažil egyptský turizmus svoj najlepší rok, zamestnával 12 percent pracovnej sily, Egypt privítal takmer 15 miliónov zahraničných turistov. Toto sa po spustení arabskej jari začalo zhoršovať. Turisti pritom neboli v priamom ohrození. Všetky protesty sa odohrávali mimo turistických rezortov, napríklad Hurghada leží osemsto kilometrov od Káhiry. Útoky neprišli ani v roku 2013, aj keď vláda západných krajín na niekoľko mesiacov neodporúčala svojim občanom cestovať do Egypta. Všetko sa však zmenilo v minulom roku, keď nad Sinajským polostrovom v roku 2015 spadlo ruské lietadlo s 224 ľuďmi, okrem posádky všetko turisti zo Sarm aš-Sajchu. Aj keď Rusi spočiatku tvrdili, že nešlo o teroristický útok, neskôr museli priznať, že za tým bol Islamský štát. Zintenzívnili nálety na jeho pozície IS v Iraku a v Sýrii no dôveru v bezpečnosť egyptského turizmu to veľmi poškodilo. Každé turistické centrum strážia vojaci, no to nie je žiadnou novinkou. Po útokoch v prvom desaťročí 21. storočia to zaviedol už Mubarak a odvtedy sa žiadny väčší útok okrem toho na ruské lietadlo neodohral.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

SARIN, O. - DVORECKIJ, G.L.: Afgánsky syndrom. JOTA, Brno, 1996. ISBN 80-85617-862.

FEIFER, G.: Velký hazard. (Sovětská válka v Afganistanu). SLOVART, Praha, 2009. ISBN 978-80-7991-255-0.

ŠIŠKA, J.: Bojiště Afganistán. (Sovietsko – afgánský válečný konflikt 1979 – 1989). Svet krídel, Cheb, 2015. ISBN – 978- 80 - 87567 – 72 - 2.

HAVAJ, P. – REPČÍK, D.: Islamský štát a jeho skutočné pozadie. Košická bezpečnostná revue, Roč. 5, č. 2, (2015), s. 280 – 284, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach , Košice, 2015. ISSN 1338-4840 (tlačené vydanie) , 1338-6956 (online) .

HAVAJ, P.: Súbor nepublikovaných, ale odprednášaných prednášok na Akadémii ozbrojených síl M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2014, 2015, 2016.

Súbor informácií z predmetného obsahu článkov z denníkov Pravda, SME. 2011 – 16.

Súbor informácií z predmetného obsahu článkov z mesačníkov Obrana. 2011 – 16.

Prof. Ing. Dušan Repčík, CSc.

Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

Košťova 1, 040 00 Košice, Ústav ekonomickej a dopravnej bezpečnosti

dusan.repcik@vsbm.sk

Ing. Peter Havaj, PhD.

Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

Košťova 1, 040 00 Košice, Ústav ekonomickej a dopravnej bezpečnosti

peter.havaj@vsbm.sk

INDIKÁTORY VNÚTORNEJ BEZPEČNOSTI A ICH KRITICKÉ PRAHY

INDICATORS OF INTERNAL SECURITY AND ITS CRITICAL TRESHOLDS

Ladislav HOFREITER

ABSTRACT

In this article we want to deal with problem of determining the critical thresholds the indicators of the security situation in the local and regional environment. We refer to the terms and conditions that determine the effective and fair setting of the critical (threshold) values of selected security indicators.

Keywords: national security, internal security, indicators, critical thresholds

ÚVOD

Bezpečnosť sama o sebe je často vnímaná predovšetkým ako stav bez vojny alebo jej hrozby. V tomto kontexte je bezpečnosť definovaná ako schopnosť odolať ozbrojenému útoku zo zahraničia. Tradičné chápanie bezpečnosti je teda spojené s hodnotením hrozieb prevažne vojenského charakteru, s obranou štátu, koalície, s vojenským presadzovaním národných a koaličných záujmov, s elimináciou hrozby jadrovej vojny ap.

Bezpečnosť štátu, jeho politickú a sociálnu stabilitu, integritu a nezávislosť môžu ovplyvňovať rôzne činitele. V závislosti od paradigmy skúmania bezpečnosti ako takej, prípadne od paradigmy skúmania národnej bezpečnosti, sú používané rôzne prístupy.

V doterajších prácach, zaoberajúcich sa skúmaním národnej bezpečnosti, sme predstavili dva prístupy¹. Podľa prvého je národná bezpečnosť ponímaná ako ochrana národa a územia pred fyzickým útokom z vonka, ako schopnosť štátu brániť sa proti vojenským útokom zvonka. Znamená to takú situáciu, v ktorej nehrozí štátu žiadny útok zvonka, resp. ak ku takému útoku dôjde, bude úspešne eliminovaný obrannými schopnosťami štátu.

Druhý prístup spočíva v zaistení vnútorného poriadku, stability politického systému, hospodárskeho rozvoja, sociálnej súdržnosti, ochrany národných kultúrnych hodnôt, sektorov kritickej infraštruktúry, bezpečnosti občanov i sociálnych skupín. Tento kontext, akcentujúci vnútornú bezpečnosť (Internal Security) je súhrn vnútorných bezpečnostných podmienok, legislatívnych noriem a opatrení, ktorými štát zabezpečuje demokraciu, ekonomickú prosperitu, bezpečnosť občanov, ako aj presadzovanie právnych a morálnych noriem.

Rovina vnútornej bezpečnosti a stability štátov zohráva významnú rolu v danom geopolitickom priestore. Ide najmä o to, aby priestor stability a bezpečnosti v regióne bol garantovaný predovšetkým vnútornou stabilitou krajiny, založenej na fungujúcom demokratickom politickom a pluralitnom systéme, na vláde zákona, rešpektovaní ľudských práv a osobných slobôd, fungujúcej trhovej ekonomike a sociálnom systéme.

---

¹ Hofreiter, L., Internal factors of national security, 2015; Hofreiter, L., Sociálna zraniteľnosť ak činiteľ národnej bezpečnosti, 2015.

Vývoj vnútornej bezpečnosti môžeme identifikovať pomocou kvantitatívnych charakteristík sociálno-ekonomických javov a procesov. Ich meranie a porovnanie s požadovanými parametrami umožňuje jednak hodnotiť bezpečnostnú situáciu, ale môže signalizovať i narastanie nestability a možnosť konfliktného vývoja vo vnútornom prostredí štátu. Tieto ukazovatele budeme nazývať indikátory bezpečnosti.

1. INDIKÁTORY BEZPEČNOSTI

Ťažko budeme hľadať jedinú, všeobecne akceptovateľnú definíciu indikátora bezpečnosti. V každej oblasti skúmania sú vyvinuté špecifické ukazovatele, ktoré majú popisovať dôležité vlastnosti daného skúmaného systému. Spravidla majú za cieľ opísať daný systém, jeho stavy, vlastnosti či iné parametre čo najjednoduchšie a najtransparentnejšie.

Vo všeobecnosti je indikátorom taký znak daného javu, ktorý vypovedá niečo významné o danom jave. Obvykle jedným indikátorom nie sme schopní popísať variabilitu skutočnosti, ktorú skúmame, a preto používame celé skupiny indikátorov a interpretácia získaných údajov je potom založená na kombinácii údajov zistených indikátormi.

Pojmom indikátor (*indicator*) môžeme označiť pozorovateľnú a merateľnú vlastnosť vybraného objektu alebo javu, výskyt alebo parametre ktorého indikujú (s rôznym stupňom pravdepodobnosti) výskyt iného javu alebo jeho parametrov, tzv. *indicatum*, teda toho, čo sa skúma, čo je predmetom skúmania².

Hlavné funkcie indikátorov sú :

- Deskriptívna, umožňujúca opis stavov skúmanej reality prostredníctvom relevantných indikátorov;
- Interkonektívna, ktorá umožňuje uplatňovať systémový prístup k skúmaniu reality prepojenosťou a väzbami čiastkových (subsystémových) indikátorov;
- Analytická, poskytujúca komplexný pohľad na stav a tendencie vývoja skúmanej reality cez identifikáciu rozhodujúcich činiteľov.

Indikátory bezpečnosti by mali spĺňať nasledujúce požiadavky³:

- indikátor v kvantitatívnej forme vyjadruje taký stav bezpečnostnej situácie, kedy vzniká hrozba alebo jej predpoklady pre narušenie bezpečnosti referenčných objektov,
- indikátory majú vysokú citlivosť a variabilitu (premenlivosť), čo umožňuje ich použitie pre sledovanie, vyhodnocovanie i predikciu procesov v bezpečnostnom prostredí,
- indikátory sú charakterizované aj vysokým stupňom citlivosti na vzájomné interakcie a väzby, preto umožňujú indikáciu vzniku kumulácie hrozieb, alebo vytvárania podmienok ich vzniku.

Ďalej budeme analyzovať indikátory bezpečnosti⁴, ktoré používajú v medzinárodnom prostredí rôzne inštitúcie. Väčšina z nich sa začala zaoberať hodnotením bezpečnosti štátov ako reakcie na zmenu bezpečnostného prostredia, rizík a ohrození po skončení studenej vojny. V nadväznosti na novú paradigmu bezpečnosti, ktorá viacej ako sektor vojenskej bezpečnosti analyzuje ostatné, nevojenské sektory, začala sa používať široká škála indikátorov. Sledujúc prijatý výskumný cieľ budeme sa zaoberať deskripciou a analýzou vybraných indexov a indikátorov.

---

² Szarfenberg, R. Wskaźniki, kryteria i mierniki, 2008.

³ Hofreiter, L. Indikátory zmien v sociálnom prostredí, 2014.

⁴ Hofreiter, Ligasová (Zvaková), Indikátory bezpečnostnej situácie v lokálnom prostredí, 2014.

2. INDIKÁTORY VNÚTORNEJ BEZPEČNOSTI

Vnútoraná bezpečnosť štátu je stav, v ktorom sú na minimálnu mieru eliminované ohrozenia štátu a jeho záujmov zvnútra a štát má vytvorené dostatočné právne prostredie, inštitúcie, zdroje, sily, prostriedky a mechanizmy na riešenie možných krízových situácií. Je to tiež spoločnosťou akceptovaná úroveň demokracie, ekonomickej prosperity, ochrany občanov a uplatňovania právnych noriem, ktorých zabezpečovanie je jednou zo základných funkcií štátu⁵.

Väčšina indikátorov a indexov, ktoré majú pomôcť hodnotiť úroveň vnútornej sú agregované indikátory, ktoré integrujú do jediného údaju viacej čiastkových údajov tak, aby poskytl celkový obraz o stave vnútornej bezpečnosti analyzovaného objektu. Používané indikátory môžeme rozdeliť na:

- indikátory funkčnosti štátu
- indikátory slobôd a demokracie,
- sociálne indikátory

2.1 INDIKÁTORY FUNKČNOSTI ŠTÁTU

Potreba hodnotenia stability, funkčnosti štátu sa ukázala len nedávno. Početné štúdie indikujú rastúcu krehkosť a nestabilitu v rozvojových krajinách s nízkou úrovňou ekonomickeho i politického rozvoja. V dôsledku nevyriešených či neukončených vnútorných konfliktov vznikajú situácie, kedy dekolonizované štáty, alebo novovzniknuté štáty nie sú schopné plniť svoju funkciu.

Základným indikátorom funkčnosti štátu je **Index slabosti štátu** –Fragile State Index. V kontexte tohto indexu je slabosť, krehkosť či zraniteľnosť, teda nestabilitosť a zlyhanie štátu indikovaná týmito kategóriami indikátorov⁶:

- indikátory bezpečnosti, zamerané na meranie angažovanosti či zapojenia sa štátu do konfliktov, ale i meranie štátneho násillia voči obyvateľom,
- politické indikátory, pomocou ktorých sa meria politická stabilita, stabilita vlády, ale i stupeň participácie obyvateľstva na vládnutí, politická rovnosť či diskriminácia (politické násillie),
- ekonomické indikátory, vyjadrujúce výkonnosť ekonomiky, podiel HDP na obyvateľa, ale i štruktúru exportu (podiel výrobkov alebo surovín na exporte), otvorenosť ekonomiky,
- sociálne indikátory, reprezentované indexom ľudského rozvoja (Human Development Index, HDI) a mierou detskej úmrtnosti, vyjadrovanej ako počet detských úmrtí do jedného roku pripadajúcich na 1000 živo narodených detí.

Druhým zo skupiny agregovaných indikátorov funkčnosti štátu je **Index krachujúcich štátov** - Failed States Index.⁷ Hodnotí sa 12 indikátorov rozdelených do 3 skupín: sociálnej, ekonomickej a politickej. Každý indikátor môže byť bodovo ohodnotený v rozsahu od 0 do 10 bodov, pričom 0 znamená najvyššiu stabilitu a 10 najmenšiu stabilitu, vlastne už zrušenie štátu. Celkový súčet bodov pre všetkých 12 indikátorov je v rozsahu 0-120, čím nižšiu bodovú hodnotu štát získa, tým je stabilnejší.

---

⁵ Analýza tendencií vývoja vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky a z nej vyplývajúcich rizík a ohrození slovenskej republiky, 2010, s.3.

⁶ Podľa Fund for Peace, dostupné z www.fundforpeace.org

⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_Failed_States_Index

2.2 INDIKÁTORY SLOBÔD A DEMOKRACIE

V tejto skupine uvádzame indikátory, ktoré umožňujú hodnotiť a predikovať mieru občianskej slobody a bezpečnosti v danom štáte.

Od roku 2006 hodnotí Economist Intelligence Unit stav demokracie v 167 krajinách sveta pomocou indikátora nazvaného **Index demokracie** - Democracy Index . Na vyjadrenie tohto indexu používa 60 ukazovateľov, zoskupených do piatich kategórií : volebný proces a pluralizmus, stav občianskych slobôd, fungovanie vlády, stupeň zapojenia do politického života a úroveň politickej kultúry. Index demokracie sa vyjadrí ako vážený priemer bodového ohodnotenia odpovedí na 60 otázok . Krajiny sú na základe získaného ohodnotenia zaradené do jednej zo štyroch kategórií : úplná demokracia, neúplná , nedokonalá demokracia , hybridný režim alebo autoritársky režim⁸.

Index osobnej bezpečnosti (Personal Security Index) bol vypracovaný The Canadian Council on Social Development (CCSD) a od r.1999 je každoročne zverejňovaný v dokumente The Personal Security Index⁹. Tvorcovia vychádzali z toho, že bezpečnosť – alebo nie bezpečnosť (insecurity) – je subjektívny stav ktorý sa mení podľa toho, ako človek reaguje na svoju situáciu. Akékoľvek hodnotenie bezpečnosti sa nutne vyznačuje určitou mierou subjektivismu vzhľadom na rôznorodosť a spektrum analyzovaných a hodnotených činiteľov bezpečnosti. Preto koncept bezpečnosti môže mať mnoho rozmerov, avšak pre účely hodnotenia osobnej bezpečnosti a stanovenie PSI je redukovaný na tri kľúčové činitele: ekonomickú bezpečnosť, zdravotnú bezpečnosť a fyzickú bezpečnosť. Indikátory pre ohodnotenie týchto činiteľov sa získavajú jednak z oficiálnych štatistík, ako aj z prieskumu názorov obyvateľov na otázky týkajúce sa ich bezpečnosti a vnímania ich osobnej bezpečnosti .

Index politického rizika sa vyhodnocuje roku 1979 a účelom tohto hodnotenia je poskytnúť informácie o stabilite štátov. Okrem rýdzo ekonomických indikátorov je zaujímavé spektrum indikátorov pre vyjadrenie možnosti nepokojov v danom štáte alebo oblasti. Do tejto skupiny patrí hodnotenie *výskytu nepokojov a demonštrácií, výskytu politicky motivovaných štrajkov, aktivity teroristických alebo gerilových skupín v štáte alebo jeho okolí, riziko občianskej vojny alebo medzištátneho ozbrojeného konfliktu, všeobecná kriminalita, organizovaný zločin majúci dopad na politickú stabilitu štátu.*¹⁰

2.3 SOCIÁLNE INDIKÁTORY

Sociálne indikátory sú ľahko identifikovateľné ukazovatele, ktoré umožňujú skúmať či merať javy a procesy v sociálnom prostredí. Predstavujú konštrukt vytvorený spravidla pomocou kvantitatívnych metód, ktorý poskytuje údaje o charakteristikách sociálneho života. Majú dynamický charakter, menia sa v priebehu času, a sú výsledkom interakcií činiteľov sociálneho prostredia a odhaľujú niektoré základné znaky sociálnej reality. Všeobecne možno povedať, že najčastejšie používané indikátory sú odvodené od oficiálnych štatistík a preto sa používajú na posudzovanie úrovne rozvoja spoločnosti.

Sociálne indikátory môžeme rozdeliť na :

- Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia
- indikátory degradácie spoločnosti .

---

⁸ The Economist Intelligence Unit's Index of Democracy 2010. Democracy in retreat . Dostupné z : http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy_Index_2010_web.pdf

⁹ The Personal Security Index 2003, Canadian Council on Social Development , Ottawa, 2003, s.2 Dostupné z : www.ccsd.ca

¹⁰ Metodika hodnotenia politického rizika je dostupná na <http://www.prsgroup.com/prs.aspx>

2.3.1 Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia

Chudoba a problémy s ňou spojené sú prítomné v každej spoločnosti. Existuje viacero prístupov k chápaniu, definovaniu a meraniu tohto sociálneho problému a to ako na úrovni jednotlivca, tak i sociálnych skupín.

Podľa reportov EU SILC (*EU Statistics on Income and Living Conditions*) - Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia je možné za rozhodujúce indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia považovať:

- Hranicu rizika chudoby, ktorá je stanovená ako 60 % mediánu¹¹ národného ekvivalentného disponibilného príjmu¹². Hodnota hranice rizika chudoby sa uvádza v PPS (parita kúpnej sily) a v EUR.
- Mieru rizika chudoby, vyjadrenú ako podiel osôb s ekvivalentným disponibilným príjmom pod hranicou 60 % národného mediánu ekvivalentného príjmu.
- Mieru rizika chudoby pracujúcich, čo je podiel počtu jednotlivcov, ktorí sú klasifikovaní ako zamestnaní podľa definície najčastejšieho statusu ekonomickej aktivity a ktorí sú v riziku chudoby, na celkovom počte zamestnaných.
- Mieru materiálnej deprivácie, vyjadrujúcej podiel populácie (v percentách), ktorá čelí vynútenému nedostatku v aspoň troch, resp. v aspoň štyroch z celkovo deviatich depriváčnych položiek patriacich do dimenzie finančnej záťaže a vlastníctva predmetov dlhodobej spotreby. Vo výpočte indikátora sa berú do úvahy tieto nasledovné depriváčne položky:
  - nedoplatky spojené s hypotékou alebo nájomným, úhradou za energie alebo splácaním nákupov na splátky a iných pôžičiek,
  - schopnosť dovoliť si ísť raz za rok na jeden týždeň dovolenky mimo domu,
  - schopnosť dovoliť si jesť jedlo s mäsom, kuraťom, rybou (alebo vegetariánskou obdobou) každý druhý deň,
  - schopnosť čeliť neočakávaným výdavkom vo výške sumy stanovenej ako mesačná národná hranica rizika chudoby za obdobie predchádzajúceho roka,
  - domácnosť si nemôže dovoliť telefón (vrátane mobilného telefónu),
  - domácnosť si nemôže dovoliť farebný televízor,
  - domácnosť si nemôže dovoliť práčku,
  - domácnosť si nemôže dovoliť automobil,
  - schopnosť domácnosti finančne si dovoliť udržiavať doma primerané teplo.
- Hĺbku materiálnej deprivácie, ktorá vyjadruje priemerný počet chýbajúcich položiek u materiálne deprivovaných osôb. Môže nadobúdať hodnoty od 0 do 9, so zvyšujúcou sa hodnotou rastie intenzita deprivácie.
- Indexu príjmovej nerovnosti, vyjadrenú pomocou Giniho koeficientu ako miery odchýlky reálneho rozdelenia príjmov od absolútne rovnomerného rozdelenia príjmov medzi občanmi daného štátu. Tento ukazovateľ je použiteľný jednak na vyjadrenie príjmovej nerovnosti, ako aj na vyjadrenie nerovnosti vo vzťahu k celkovému podielu na nahromadenom bohatstve.

Okrem uvedených môžeme použiť ďalšie indikátory, najmä Index ľudského rozvoja, Index ľudskej chudoby či Viacrozmerný index chudoby.

---

¹¹ Medián ekvivalentného disponibilného (EDP) príjmu je hodnota EDP, ktorá rozdeľuje súbor podľa výšky príjmu na dve rovnako početné časti podľa počtu osôb.

¹² Ekvivalentný disponibilný príjem (EDP) je disponibilný príjem domácnosti podelený ekvivalentnou veľkosťou domácnosti a tento príjem sa priradí každému členovi domácnosti.

Index ľudského rozvoja (*Human Development Index, HDI*) je integrálny index¹³ slúžiaci na vyjadrenie kvality ľudského života pomocou porovnania údajov o chudobe, gramotnosti, vzdelaní, strednej dĺžky života, pôrodnosti a ďalších faktorov. Jedná sa o štandardný nástroj pre porovnanie celkovej životnej úrovne, resp. na meranie potenciálnej sociálnej prosperity v rôznych krajinách a regiónoch sveta, ktorý každoročne vypracúva Organizácia spojených národov (OSN) a je publikovaný v Správe o ľudskom rozvoji (Human Development Report- HDR)¹⁴.

Alternatívny spôsob na meranie ľudského rozvoja je **Index ľudskej chudoby** (Human Powerty Index - HPI), ktorý sa uvádza v správach OSN o ľudskom rozvoji od roku 1997. Index sa vyhodnocuje zvlášť pre rozvojové krajiny (HPI-1) a zvlášť pre rozvinuté krajiny (HPI-2). Indikátory na výpočet HPI pre rozvojové krajiny (HPI-1) sú :

- pravdepodobnosť úmrtia do 40. roku veku,
- percento negramotných v dospeljej populácii
- prístup k zdravotníckym službám; podiel podvyživených detí, prístup k nezávadnej vode .

Indikátory na výpočet HPI pre rozvinuté krajiny (HPI-2) sú tieto:

- pravdepodobnosť úmrtia pred 60 rokom veku,
- percento funkčných analfabetov v dospeljej populácii,
- Percento ľudí, ktorých disponibilný príjem je nižší ako 50% mediánu ,
- percento dlhodobých nezamestnaní (12 mesiacov a dlhšie)

Index ľudskej chudoby môže nadobúdať hodnoty od 0 do 100, pričom 0 znamená minimálnu chudobu a 100 znamená maximálnu chudobu¹⁵.

Viacrozmerný index chudoby - *Multidimensional Powerty Index* - sa používa na meranie chudoby od roku 2010. Vyjadruje početnosť deprivácií v jednej domácnosti v oblastiach vzdelania, zdravia a úrovne života, pociťovaných každým jedincom v danej domácnosti v troch dimenziách a desiatich indikátoroch¹⁶.

2.3.2 Indikátory degradácie spoločnosti

Problém degradácie spoločnosti súvisí s kvantitatívnymi a kvalitatívnymi charakteristikami nositeľov identity danej spoločnosti – obyvateľstva daného štátu.

Medzi faktory, ktoré môžu byť vnímané ako degradácia spoločnosti môžeme zahrnúť:

- demografický vývoj obyvateľstva,
- výskyt sociálno-patologických javov,

Demografický vývoj je možné sledovať a hodnotiť podľa nasledujúcich indikátorov:

- prirodzený prírastok alebo úbytok obyvateľstva,
- pôrodnosť (fertilita),
- vekovej štruktúry obyvateľstva,
- štruktúry obyvateľstva podľa pohlavia.

---

¹³ Integrálny (kompozitný) index je taký index, ktorý umožňuje vyjadriť v sebe viacero ukazovateľov z rôznych oblastí a vyjadrených pomocou rôznych metód a techník. V teórii ľudského rozvoja a ďalších súvisiacich oblastiach sú to ukazovatele kvality života, nerovnosti medzi pohlaviami, chudoba, zdravie a ďalšie.

¹⁴ <http://hdr.undp.org/en/>

¹⁵ Ibidem

¹⁶ Metodika výpočtu MPI je uvedená v Human Development Report, 2010, s. s.215-222; dostupné z <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010/chapters/en/>. Aktuálne hodnoty MPI sú dostupné z <http://www.ophi.org.uk/policy/multidimensional-poverty-index/>

Bezpečnostnú situáciu a úroveň vnútornej bezpečnosti môžeme hodnotiť aj na základe výskytu **sociálno-patologických javov**. Ako sociálno-patologické sa označujú nenormálne, všeobecne nežiaduce spoločenské javy, pričom niektoré z nich môžu byť spoločensky sankcionované. Niektoré z týchto javov sú dôsledkom štrukturálnych nedostatkov, resp. poruchy sociálnych procesov, anómie v spoločnosti, vplyvu subkultúr na vývoj noriem správania, niektoré sú determinované situačne, biologicky či psychologicky. Z tejto skupiny javov je vhodné a účelné analyzovať a hodnotiť:

- kriminalitu,
- alkoholizmus,
- drogová závislosť,
- samovražednosť.

3. KRITICKÉ PRAHY INDIKÁTOROV

Vnútorne bezpečnostné prostredie štátu predstavuje dynamický stochastický a komplikovaný systém, tvorený prvkami (subsystémami), z ktorých každý môže ovplyvniť stav systému. Stav systému vyjadrujú údaje alebo súbory údajov, ktoré sme definovali ako indikátory. Každý z týchto indikátorov môže vyjadrovať normálny, požadovaný stav systému, alebo prechod systému do stavu zvýšenej nestability, predvídateľnosti vývoja a ovládateľnosti.

Dôležitým parametrom pre identifikovanie, resp. predvídanie týchto stavov je určenie limitných hodnôt indikátorov, predstavujúce kvantitatívne kritické hodnoty, prekročenie resp. prekonanie ktorých predstavuje hrozbu pre normálne fungovanie sociálneho systému, môžu vyvolať vážne alebo spoločensky neprijateľné zmeny sociálneho prostredia a / alebo nezvratné následky. Tieto limitné hodnoty budeme nazývať kritické prahy indikátorov.

Prahová (kritická) hodnota indikátorov je medzná hodnota, prekonanie ktorej „signalizuje“ poruchy, narušenie normálneho rozvoja a zvyšuje riziko nestability, slabej predvídateľnosti a nekontrolovateľnosti ďalšieho vývoja. Dosiachnutie, alebo približovanie sa indikátorov k týmto kritickým hodnotám zvyšuje pravdepodobnosť degradácie systému alebo jeho prechod do nového stavu, predstavujúceho hrozbu pre bezpečnosť spoločnosti ako celku¹⁷.

Dosiachnutie kritických prahov indikátorov bezpečnosti však neznamená automaticky zmenu situácie bezpečnosti. Existuje určitý časový posun medzi dosiahnutím kritických hodnôt indikátorov a prechodom do krízového stavu spoločnosti.

Vplyv dosiahnutia kritických hodnôt indikátorov bezpečnosti, a najmä sociálnych indikátorov, treba posudzovať vzhľadom na dosiahnutý stav rozvoja spoločnosti, na stupeň a mieru sociálnej integrácie, ako i mechanizmy zaistovania sociálnej bezpečnosti v danej spoločnosti. Rešpektujúc tieto podmienky môžeme identifikovať tri črty spoločenského systému, ktoré majú vplyv na jeho reakciu po dosiahnutí kritických hodnôt sociálnych indikátorov. Sú to tieto črty:

1. Vplyv kompenzačného vplyvu prvkov sociálneho systému. V spoločnosti sú spravidla vytvorené podmienky a predpoklady na úplnú alebo čiastočnú kompenzáciu deficitov životných potrieb ľudí v ťažkých sociálnych situáciách. Napr. systém pomoci v hmotnej núdzi kompenzuje nízke príjmy, garantovanie minimálnych dôchodkov znižuje pravdepodobnosť sociálneho vylúčenia a pod.
2. Synergický efekt. Tento je pozorovateľný v situácii, keď dochádza ku kombinácii pôsobenia rôznych činiteľov (podmienok) a výsledkom je, že výsledný (celkový) vplyv

---

¹⁷ Hofreiter, L. Problém určovania kritických hodnôt sociálnych indikátorov – úloha pre bezpečnostnú komunitu. 2015.

ich účinkov sa výrazne odlišuje od účinkov pôsobenia jednotlivých činiteľov. Výsledný účinok súčasného, kombinovaného pôsobenia viacerých činiteľov a/alebo podmienok môže mať akcelerujúci alebo retardačný vplyv na vznik krízovej situácie v spoločnosti.

3. Vplyv „domino efektu“. Uplatní sa v situácii, keď spustenie procesov po prekonaní kritických prahov kľúčových indikátorov prekoná „bod nezvratnosti“, vyvolajú reťazovú reakciu sociálnych konfliktov a deštrukciu sociálnych väzieb v spoločnosti. V tejto situácii je možnosť pôsobenia kompenzačných alebo neutralizačných mechanizmov obtiažne realizovateľná.

4. PROBLÉMY URČOVANIA HODNÔT KRITICKÝCH PRAHOV

Znalosť hodnôt kritických prahov sociálnych indikátorov je dôležitá pre zaistenie včasného reagovania a predchádzania situáciám, vedúcim k eskalácii deštruktívnych procesov, sociálnej dezorganizácie a degradácie spoločnosti. Informácia o približovaní sa, o dosiahnutí, či prekročení kritickej prahovej hodnoty sociálneho indikátora, je nutná podmienka pre operatívny zásah kompetentných orgánov bezpečnostného systému za účelom zmeny nebezpečných trendov.

Určovanie hodnôt kritických prahov sociálnych indikátorov je spojený s celým radom metodických problémov, medzi ktoré patria najmä:

- Výber relevantných a reliabilných sociálnych indikátorov. Ich počet by nemal byť príliš veľký, ale zároveň by mal zaistiť dostatočnú a spoľahlivú informáciu o parametroch a stave skúmaného podsystemu spoločnosti.
- Stanovenie kritických hodnôt sociálnych indikátorov. V súčasnosti neexistuje jednotný prístup k spôsobu určovania kritických, prahových hodnôt sociálnych indikátorov. Využívajú sa metodiky rôznych orgánov a inštitúcií, avšak ich univerzálnosť nie je objektivizovaná.
- Zložitosť porovnávacej analýzy. Špecifičnosť sociálno-ekonomického rozvoja jednotlivých krajín spôsobuje, že nemôžeme objektivizovať hodnoty kritických prahov sociálnych indikátorov.
- Prognostická neurčitnosť, neistota. Ani znalosť kritických prahov sociálnych indikátorov neumožňuje vypracovať jednoznačné scenáre ďalšieho vývoja. Je to dané tým, že :
  - nemožno vylúčiť vplyv dominantného subjektívneho činiteľa (napr. politického lídra), alebo sociálnych väzieb či spoločenského vedomia na vývoj situácie,
  - nemožno presne určiť, kedy a ako prekročenie kritických hodnôt sociálnych indikátorov povedie k zmenám v spoločnosti,
  - zložitosť, komplexita štruktúr a väzieb prvkov sociálnych systémov znižuje prediktívne možnosti výskumníkov.

V reálnej praxi nie je vždy možné jednoznačne a korektne stanoviť limity, resp. kritické hodnoty indikátorov bezpečnosti. Potom je výhodnejšie zamerať sa na hodnotenie vývojových trendov analyzovaných indikátorov v určitom časovom rozmedzí. Ak je zmena indikátora v smere želaného vývoja, resp. želaného stavu, potom je trend pozitívny, ak kvantitatívne parametra indikátora ukazujú na neželaný vývoj, potom je tendencia vývoja negatívna.

ZÁVER

Zaisťovanie vnútornej bezpečnosti má praktický charakter len v tom prípade, ak sa opiera o komplex charakteristík, popisujúcich medzné stavy bezpečnostnej situácie, a tak umožňuje prijať správne rozhodnutia a efektívne organizovať činnosť subjektov systému

národnej bezpečnosti. Na zaistenie rovnovážneho a nekonfliktného vývoja vo vnútornom prostredí štátu je preto nevyhnutné identifikovať tie ukazovatele, ktoré signalizujú úroveň a stav v rozhodujúcich oblastiach a sektoroch vnútornej bezpečnosti štátu. Druhou vážnou požiadavkou je, aby boli identifikované a stanovené kritické hodnoty týchto ukazovateľov – indikátorov. Kritické prahy indikátorov vnútornej bezpečnosti umožňujú ukázať kritické, zlomové body a využiť ich ako prahové hodnoty pre hodnotenie bezpečnosti. Sledovanie kritických hodnôt indikátorov umožní zabrániť eskalácii deštruktívnych procesov, sociálnej dezorganizácie a degradácie spoločnosti.

Dynamika vývoja hodnôt indikátorov v smere kritických – prahových - hodnôt signalizuje zvýšené úrovne rizík fungovania sociálnych vzťahov, narušenia sociálnych väzieb, zaisťujúcich integritu spoločnosti a ukazuje na potrebu operatívneho zásahu za účelom zmeny nebezpečných trendov.

Identifikovanie indikátorov vnútornej bezpečnosti a ich prahových hodnôt i je dôležitým nástrojom systémovej analýzy bezpečnosti, umožňuje kvantifikovať a hodnotiť výsledky vedeckého prognózovania stavu bezpečnosti.

Funkciu kritických (prahových) hodnôt indikátorov môžu v procesoch sledovania vývojových tendencií vo vnútornej bezpečnosti plniť i trendy ich zmien.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- HOFREITER, Ladislav, LIGASOVÁ (Zvaková), Zuzana. 2014. Indicators of security situations in local environment. In: *Periodica Academica*, 2014, roč.9, No.1, s.34-42
- HOFREITER, Ladislav. 2015. Internal factors of national security. In: *Security indicators in social environment*. Warsaw: Jagellonian institute, 2015.pp.7-17
- HOFREITER, Ladislav.2015. Sociálna zraniteľnosť ak činiteľ národnej bezpečnosti. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015*. Liptovský Mikuláš: AOS, 2015. s. 166-174.
- HOFREITER, Ladislav.2014. Indikátory zmien v sociálnom prostredí. In: *Riadenie bezpečnosti zložitých systémov*. Liptovský Mikuláš:AOS, 2014. s. 193-201
- HOFREITER, Ladislav. 2015. Problém určovania kritických hodnôt sociálnych indikátorov – úloha pre bezpečnostnú komunitu. In: *Riadenie bezpečnosti zložitých systémov*, Liptovský Mikuláš:AOS. 2015, s. 186-190.
- Analýza tendencií vývoja vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky a z nej vyplývajúcich rizík a ohrození Slovenskej republiky[online]. MV SR, Sekcia krízového manažmentu a civilnej ochrany, 2010 [cit. 2016-10-12]. Dostupné na Internete: <http://http://www.minv.sk/?Dokumenty_na_stiahnutie_CO
- Failed States Index. [online]. [cit. 2016-10-11]; Dostupné na Internete : <http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_Failed_States_Index>
- Fragile State Index. Dostupné na Internete: <<http://www.fundforpeace.org/>>
- Human Development Report 2015 [online]. [cit. 2016-10-11]; Dostupné na Internete: <<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2015/chapters/en/>>
- Multidimensional Poverty Index. [online]. [cit. 2016-10-11]; Dostupné z <http://www.ophi.org.uk/policy/multidimensional-poverty-index/>

SZARFENBERG, R. Wskaźniki, kryteria i mierniki. Marginalizacja i wykluczenie społeczne. [online]. [cit. 2016-10-10]; Dostupné na Internetie: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/Biblioteka/2006.pdf>

The Economist Intelligence Unit's Index of Democracy 2010. Democracy in retreat . [online]. [cit. 2016-10-11]; Dostupné na Internetie : http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy_Index_2010_web.pdf

The Personal Security Index 2003, Canadian Council on Social Development [online]. [cit. 2016-10-11] Dostupné na Internetie : www.ccsd.ca

Článok bol spracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0175/14 .

prof. Ing. Ladislav Hofreiter, CSc.
Fakulta bezpečnostného inžinierstva ŽU v Žiline
Ladislav.Hofreiter@fbi.uniza.sk

INFORMAČNÉ AKTIVITY V OPERÁCIÁCH PROTI POVSTANIU

INFORMATION ACTIVITIES IN COUNTERINSURGENCY OPERATIONS

Michal HRNČIAR

ABSTRACT

The article deals with information activities realized in counter-insurgency operations (COIN). The main part of the article is devoted to the effects of the dissemination of information on the effectiveness of (COIN), information themes and target groups of the information campaign as a decisive activity in this operation theme.

Keywords: insurgency, counterinsurgency operations, information activities

ÚVOD

Operačné prostredie vo všeobecnosti, bez ohľadu na operačný námet, prezentuje „súhrn podmienok, okolností a vplyvov pôsobiacich na nasadenie spôsobilostí a odrážajúcich sa v rozhodnutí veliteľa jednotky“¹. Jedná sa o prostredie priamo postihnuté krízou, v ktorom sú nasadené jednotlivé mocenské nástroje. Zahŕňa fyzické a nefyzické prostredie (terénne a klimatické prostredie, pozemný, námorný, vzdušný, kozmický, informačný a kybernetický priestor), hrozby a riziká (regulárna vojenská sila, agresívny neštátni aktéri – povstalci, teroristi, ale aj nedostatočná ekonomika, kriminalita, choroby, prírodné katastrofy a pod.), miestne obyvateľstvo a iných aktérov (vládne agentúry, mimovládne a medzinárodné organizácie, policajné a bezpečnostné sily a iné). Každé operačné prostredie je charakterizované množstvom špecifik vyplývajúcich z konkrétnej krízy.

V aliančnom prostredí je každé operačné prostredie popisované prostredníctvom vzájomne prepojených faktorov („subprostredí“), tzv. operačných premenných zahŕňajúcich politické, vojenské, ekonomické, sociálne, informačné, infraštruktúrne, fyzické a časové premenné (Political, Military, Economic, Social, Information, Infrastructure, Physical, Time - PMESII-PT). Analýza jednotlivých operačných premenných umožňuje veliteľom a štábom pochopiť operačné prostredie a tým vytvoriť efekty, ktorých cieľom je dosiahnutie konečného stavu. Vnímanie a porozumenie podmienkam, súvislostiam, funkciám, vzájomným väzbám a vplyvom v operačnom prostredí vytvára nevyhnutný predpoklad k pochopeniu príčin vzniku a existencie krízy (konfliktu), čo predstavuje fundamentálne východisko k úspešnej a efektívnej aplikácii mocenských nástrojov (diplomatických, informačných, vojenských, ekonomických).

Informačné subprostredie opisuje povahu, sféru, vlastnosti a efekty jednotlivcov, organizácií a systémov, ktoré zhromažďujú, spracovávajú, šíria, alebo využívajú informácie. Jeho pochopenie je dôležité, pretože ovplyvňuje medzinárodné, národné, regionálne a miestne publikum. Nepriateľ, v prostredí COIN povstalci, často používa informácie a dezinformácie za účelom získať dôveryhodnosť a legitimitu u obyvateľstva a zároveň podkopať legitimitu súpera.

---

¹ SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO. 2014, s. 485.

Informačné prostredie sa skladá z troch dimenzií: kognitívnej, informačnej a fyzickej. Kognitívna dimenzia zahŕňa myseľ, čiže individuálne a kolektívne vedomie, vnímanie, vizualizáciu a rozhodovanie. Informačná sféra je priestor, kde sa informácie zobrazujú, zhromažďujú, spracovávajú, uskladňujú, šíria ale aj chránia. Významnou charakteristikou tohto priestoru je informačný obsah a prietok. Fyzický rozmer prestravuje hmatateľný, skutočný svet, ktorý sa skladá zo systémov, ľudí a sprievodných infraštruktúr, ktoré umožňujú jednotlivcom i organizáciám vytvárať efekty v rámci vzdušného, pozemného, námorného a kybernetického priestoru.

V rámci informačného prostredia musia spojenecké sily sústreďovať svoju pozornosť na uskutočňovanie informačných (psychologických) operácií (PSYOPS). Dôvodom je fakt, že spôsobilosť narábať s informáciami predstavuje geo-strategické aktívum, na ktorom závisí úspech všetkých vojenských operácií.

1. INFORMAČNÉ AKTIVITY V OPERÁCIÁCH PROTI POVSTANIU

Informácia je definovaná ako „akýkoľvek nespracovaný údaj, ktorý je možné použiť pri tvorbe spravodajských informácií“².

Informačné operácie predstavujú integrované nasadenie informačných spôsobilostí do ostatných vojenských operácií za účelom ovplyvniť, narušiť alebo prekaziť plánovací a rozhodovací proces nepriateľa a zároveň ochrániť svoj vlastný proces.³

Informačné aktivity je možné charakterizovať ako akcie navrhnuté a vykonávané akýmkoľvek subjektom za účelom vplyvať na informácie a/alebo na informačný systém. Pokrývajú široké spektrum činností ovplyvňujúcich charakter alebo správanie sa osoby alebo cieľových skupín tým, že účelovo pôsobia na vnímanie a chápanie konkrétnej situácie.⁴

Cieľovú skupinu tvorí jednotlivec, pravdepodobnejšie však skupina ľudí, ktorá je vybraná na ovplyvňovanie.⁵

Informačné operácie generujú účinky na rozhodovanie jednotlivcov, skupín alebo más populácie. Aplikácia informačných spôsobilostí je najefektívnejšia pri pôsobení na výberový cieľ pri jednoznačne definovanom požadovanom účinku. Informačné operácie a konkrétne informačné aktivity sú používané na ovplyvnenie spôsobilostí, vnímania situácie a vôle cieľových skupín. Môžu sa vzťahovať na širokú škálu adresátov vrátane nepriateľských síl, priateľského alebo neutrálneho obyvateľstva, ktoré v operáciách proti povstaniu (COIN) predstavuje kľúčovú skupinu.

Účelom týchto aktivít je narušiť, zničiť alebo inak negatívne ovplyvniť vnímanie situácie nepriateľom a/alebo jeho informačné spôsobilosti (komunikačné a informačné systémy). V tomto prípade sú informácie alebo informačné systémy používané ako cieľ informačných aktivít.

Iným typom informačných aktivít sú aktivity, v ktorých informácie predstavujú nástroj, prostredníctvom ktorého je ovplyvňovaná vôľa priateľského alebo neutrálneho obyvateľstva spolupracovať, ale aj vôľa nepriateľa bojovať. Tieto aktivity spravidla zahŕňajú tvorbu správ, ktoré požadovaným spôsobom pôsobia na správanie sa čo najširšej cieľovej skupiny. Príkladom uvedených aktivít sú rádiové správy zamerané na domorodé

---

² SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO. 2014, s. 358.

³ FM 3-24 Insurgencies and Countering Insurgencies. 2014, s. 7-18.

⁴ AJP-3.2 Allied Joint Doctrine for Land Operations (RD1). 2015, s. 2-16.

⁵ FM 3-24 Insurgencies and Countering Insurgencies. 2014, s. 7-18.

obyvateľstvo, ktoré vysvetľujú aspekty vojenského ťaženia, budujú legitimitu nasadených spojeneckých síl a zabezpečujú podporu verejnosti, prípadne zhodené letáky, ktoré nabádajú nepriateľa aby sa vzdal.

V súčasnom a budúcom operačnom prostredí je integrovanie informačných spôsobilostí do operácií rozhodujúcim faktorom vplyvujúcim na ich výsledok. Informačné aktivity nesmú byť v operačnom prostredí realizované izolovane. Musia byť plánované, zamerané a vykonávané ako súčasť celkového operačného plánu. Jednotlivé správy sa musia navzájom dopĺňať a podporovať ďalšie taktické aktivity a činnosti rešpektujúc veliteľov zámer a požadovaný koncový stav operácie (ťaženia).

2. ÚČINKY INFORMÁCIÍ V OPERÁCIÁCH PROTI POVSTANIU

V COIN je úsilie zamerané na získanie dôvery a lojality miestneho obyvateľstva, aby ochotne podporovalo vlastnú vládu a spojenecké sily, nie povstalcov. Táto dôvera je dosahovaná prostredníctvom informačných operácií a ich jednotlivých aktivít. Účelom informačných operácií je uskutočňovaním informačných a dezinformačných kampaní dosiahnuť také informačné účinky, ktoré spôsobia, že aktivity spojeneckých síl budú v očiach obyvateľstva vnímané ako činy ich spojenca, zatiaľ čo aktivity povstalcov budú vnímané ako činy proti obyvateľstvu.

Zmenená povaha bojiska v COIN sa primárne nezameriava na fyzickú likvidáciu nepriateľa alebo na ovládnutie kľúčového priestoru tak, ako tomu bolo v predošlých generáciách vojenského umenia, ale na získanie lojality obyvateľstva, ktoré tohto nepriateľa podporuje alebo s jeho aktivitami súhlasí. Táto zmena povahy bojiska si preto vyžaduje aplikáciu nekonvenčných spôsobov a prostriedkov, ktoré sú realizované v nasledovných intenciách:⁶

- a) Ťažisko predstavuje obyvateľstvo a nie povstalci. Povstanie si vyžaduje aktívnu podporu alebo minimálne tichý súhlas miestneho obyvateľstva. Táto podpora je často poskytovaná za predpokladu, že povstanie je obyvateľstvom vnímané ako „boj za ľudí nie proti nim“. Spojenecké sily neporazia povstanie bez toho, aby získali pomoc a podporu zo strany miestneho obyvateľstva.
- b) Hlavným cieľom COIN je prilákať a udržať obyvateľstvo na strane spojeneckých síl. Stabilita a rekonštrukcia prostredia si vyžaduje presvedčiť obyvateľstvo, že agenda prítomných spojeneckých síl je legitímna a dôveryhodnejšia ako povstanie, a že práve tieto sily môžu zaručiť ich bezpečnosť. „Vítazstvo“ v COIN je založené na presvedčení obyvateľstva (ak je to možné aj povstalcov), že cesta k lepšej budúcnosti krajiny prezentovaná spojeneckými silami je lepšia ako povstanie.
- c) „Informačná paľba“ je dôležitejšia ako paľba konvenčná. Povstalci častokrát účinky úspešných aktivít spojeneckých síl pripisujú vlastnej iniciatíve, resp. neúspešné aktivity spojencov zneužívajú tým, že ich opakovane propagujú. Hlavnou úlohou je preto poprieť alebo zdiskreditovať stratégiu a akcie povstalcov. Takáto informačná operácia by mala byť zameraná na zhromažďovanie informácií a dôkazov, ktoré sú v rozpore v tom, čo prezentujú povstalci (napr., že bojujú za obyvateľstvo), a naopak prezentovať to, čo v skutočnosti realizujú (napr., že zabíjajú nevinné obyvateľstvo).
- d) Bojové akcie proti povstalcom môžu vytvoriť negatívne informačné efekty, pretože povstalci sú často pokrvní príbuzní širšej miestnej populácie. Zabíjanie povstalcov a ich vodcov často spôsobuje prílev budúcich regrútov alebo môže zapríčiniť radikalizáciu hnutia, resp. úbytok potenciálnych budúcich partnerov na rokovania.

---

⁶ COLLINGS, D., ROHOZINSKI, R. Shifting Fire: Information Effect in Counterinsurgency ... S. 15 - 20.

História má mnoho príkladov, kedy včerajší nepriateľský vodca sa stáva dnešným politickým spojencom a naopak.

- e) Efektívne informačné stratégie vyžadujú jasne definovaný a komplexne chápaný konečný stav. Najdôležitejšie pre rozvoj informačnej stratégie je definovať, čo vlastne znamená víťazstvo. Tento konečný stav nesmie kolidovať so záujmami a túžbami domorodého obyvateľstva.
- f) Informačné účinky sú založené predovšetkým na vnímaní legitímnosti a dôveryhodnosti spojeneckých síl, pretože všetky ich aktivity a vyhlásenia výrazne ovplyvňujú miestne obyvateľstvo. Legitímnosť a dôveryhodnosť spojeneckých síl je založená na tom, ako domorodé obyvateľstvo vníma dôvody ich prítomnosti, čo ich predstavitelia prisľúbili dosiahnuť, ako premyslene a dôsledne sú tieto výroky dosahované, a či vôbec ponúkané sľuby naplňajú potreby, túžby a ciele obyvateľstva. To znamená, že všetky akcie od fyzickej likvidácie cieľa až po interakciu nasadených spojeneckých vojakov s obyvateľmi na ulici vytvára informačné účinky, ktoré buď posilňujú alebo poškodzujú legitímnosť a dôveryhodnosť spojeneckých síl v očiach obyvateľstva.

3. INFORMAČNÁ KAMPAŇ V OPERÁCIÁCH PROTI POVSTANIU

Informačné operácie umožňujú spojeneckým silám pozitívne ovplyvňovať verejnú mienku. Umožnenie neregulárnym aktérom získať prevahu v informačných aktivitách predstavuje významnú chybu, a to najmä v operáciách COIN, ktoré sú realizované medzi civilným obyvateľstvom a na jeho podporu.

V informačných operáciách je mimoriadne dôležité, aby všetky podávané informácie boli pravdivé, včasné a konzistentné s hlavnou legendou ťaženia. Povstalci síce môžu médiám brániť v slobodnom šírení informácií, no v každom prípade sa budú snažiť využiť tieto médiá vo svoj vlastný prospech. Spojenecké sily sa preto musia neustále usilovať o to, aby ich akcie boli spôsobilé odolať „kritickému hodnoteniu a preskúmaniu“ médiami. Ak povstalci ovládajú médiá, aj tá najstarostlivejšie naplánovaná akcia spojeneckých síl môže byť povstalcami označená za negatívnu.

Získanie všeobecnej podpory obyvateľstva v COIN je realizované využitím vplyvu informácií spravidla prostredníctvom informačných kampaní. Jednotlivé informačné kampane musia byť zosynchronizované a mali by zahŕňať niekoľko viacstupňových tematických oblastí. Tieto témy je nutné prispôbiť na základe rôznych cieľových skupín príjemcov v závislosti od toho, ako sú prezentované a rozširované. Vnímanie a dojmy obyvateľstva zohrávajú v COIN dôležitejšiu úlohu ako samotná pravda.

Tematické oblasti informačných kampaní

Koncept tém musí byť v informačnej kampani postavený tak, aby oslovil cieľové skupiny príjemcov. Najvhodnejšími témami sú jednoduché správy, ktoré:⁷

- majú jednoduché a dosiahnuteľné ciele a dajú sa ľahko opakovať (tzv. „talking points“),
- splňajú očakávania obyvateľstva hostiteľskej krajiny,
- používajú predchádzajúce kontakty a vzťahy hostiteľskej krajiny,
- je možné šíriť na všetkých stupňoch prostredníctvom formálnych a neformálnych metód:

---

⁷ FM 3-24.2 Tactics in Counterinsurgency. 2009, s. 4-10.

- formálne metódy zahŕňajú odosielanie verejných oznamov, brífingy s lídrami jednotlivých komunít a rozhovory s miestnymi médiami,
- neformálne metódy sú využívané hliadkami, ktoré nadväzujú verbálny kontakt s miestnym obyvateľstvom, zahŕňajú distribúciu letákov a používanie reproduktorov (najmä prostredníctvom jednotiek CIMIC a PSYOPs),
- promptne reagujú na udalosti a propagandu súvisiacu s povstaním.

Cieľové skupiny

Jednotlivé témy musia byť prispôsobené tak, aby vyhovovali konkrétnym cieľovým skupinám príjemcov. Príjemcov informácií je možné rozdeliť do skupín podľa etnickej príslušnosti, náboženského vyznania, spoločenskej triedy a množstva iných faktorov. Cieľové skupiny príjemcov môžu predstavovať jednak obyvateľov hostiteľskej krajiny a povstalcov, ale aj medzinárodné fórum alebo vlastných vojakov.

Témy, ktoré sa zameriavajú na obyvateľstvo, by sa mali sústrediť na zhromažďovanie a šírenie informácií proti činnostiam povstalcov. Zároveň by mali klásť dôraz na úspechy legitímnej vlády a bezpečnostných síl hostiteľskej krajiny. Tieto témy prispievajú k vytvoreniu súdržnosti medzi obyvateľstvom a k podpore legitimity spojeneckých síl. Predkladané témy sú úmyselne zamerané na zvýrazňovanie:⁸

- spoločných hlavných cieľov,
- spoločných pracovných, ekonomických a materiálnych problémov,
- schopnosti oddeliť fakty od dojmov a vyriešenia dôležitých problémov,
- etnických, náboženských a sociálnych podobností a spoločného pôvodu,
- tradičného alebo historického dôkazu jednoty,
- zlyhania tradičných riešení, ktoré sú sprevádzané vedomím o potrebe nových riešení,
- vlastenectva a nacionalizmu,
- schopnosti poskytovať informácie vláde bez strachu z odvety.

Povstalci ovplyvňujú verejnú mienku prostredníctvom propagandy a zámerných dezinformácií, ktoré spravidla nie sú pravdivé. V povstaniach môže byť filmové zachytenie útoku a jeho následné šírenie účinnejšie ako samotný útok.

Aby témy spojeneckých síl namierené proti povstalcovi boli schopné jednak názorovo oddeliť povstalcov od obyvateľstva a zároveň odolávať a argumentovať aj proti povstaleckej propagande, mali by spĺňať nasledovné požiadavky:⁹

- musia vytvárať priaznivé vnímanie legitimity vlády a jej schopnosti,
- musia získať miestnu, regionálnu a medzinárodnú podporu pre vedenie COIN,
- mali by „zviditeľňovať“ násilie povstalcov,
- mali by obyvateľstvo varovať pred povstaleckou propagandou,
- mali by zvýrazňovať nešikovnosť a podkopávať autoritu povstalcov,
- mali by poskytovať zaujímavejšiu alternatívu k povstaleckej ideológii a pod.

Informačná kampaň spojeneckých síl zameraná proti povstalcovi zahŕňa témy, v ktorých zámerne informuje obyvateľstvo o ideologických rozdieloch medzi jednotlivými zložkami povstalcov a rivalite vodcov v rámci povstaleckého hnutia. Povstalci sú prezentovaní ako zločinci, ktorí odporujú cieľom obyvateľstva. Spojenecké sily upravujú predstavy verejnosti o tom, že povstalci sú šľachetní a čestní ľudia. V rámci informačnej

⁸ SVD-30-44 Vedenie operácií proti povstaniu (COIN). 2011, s. 63.

⁹ AJP-3.4.4 Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN). 2016, s. 4-17.

kampane sú úmyselne zobrazované neľudské životné podmienky povstalcov a množstvo ďalších tém.

ZÁVER

Ťažisko v COIN predstavuje obyvateľstvo a nie povstalci. Úspech v potlačení povstania si preto vyžaduje aplikáciu nekonvenčných komplexných opatrení, ktoré sa primárne nezameriavajú na fyzickú likvidáciu nepriateľa, ale najmä na získanie lojality domorodého obyvateľstva.¹⁰ Z tohto dôvodu narastá význam informačných operácií. Tieto sofistikované psychologické a informačné operácie sú vedené prostredníctvom cielených informačných kampaní, ktoré sú tematicky orientované na rôzne cieľové skupiny. V COIN je „informačná paľba“ dôležitejšia ako paľba konvenčná.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AJP-01 *Allied Joint Doctrine*. Edition E Version 1. Ratification Draft 1. NATO Standardization Office (NSO), 2015. 88 s.
- AJP-3.4.4 *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)*. Edition A Version 1. NATO Standardization Office (NSO), 2016. 126 s.
- COLLINGS, D., ROHOZINSKI, R. *Shifting Fire: Information Effect in Counterinsurgency and Stability Operations*. A Workshop Report. Pennsylvania: United States Army War College.
- FM 3-24 *Insurgencies and Countering Insurgencies*. Washington, DC : Headquarters, Department of the Army. 2014, 202 s.
- FM 3-24.2 *Tactics in Counterinsurgency*. Washington, DC: Headquarters, Department of the Army. 2009, 300 s.
- MAJCHÚT, I., SPILÝ, P. Povstalectvo ako bezpečnostná výzva súčasnosti. In: *Bezpečnostní management a společnost: Sborník z mezinárodní konference*. Brno: Univerzita obrany, 2011. ISBN 978-80-7231-790-5, s. 365-370.
- SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO. Vydanie 7. Trenčín : ÚOŠKŠOK, 2014. s. 708.
- SVD-30-44 *Vedenie operácií proti povstaniu (COIN)*. Bratislava: Generálny štáb OS SR, 2011. 239 s.

kpt. Ing. Michal HRNČIAR
externý doktorand
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Demänovská 393
031 06 Liptovský Mikuláš 6
michal.hrnciar@aos.sk

---

¹⁰ MAJCHÚT, I., SPILÝ, P. Povstalectvo ako bezpečnostná výzva súčasnosti. 2011, s. 367.

EKONOMICKÉ ASPEKTY TERORIZMU

ECONOMIC ASPECTS OF TERRORISM

Soňa JIRÁSKOVÁ

ABSTRACT

The article focuses on the economic aspects of terrorism. The first part of this paper is focused on the definition of terrorism and the typology of terrorist acts. In the next part of the article, the author presents the ways and sources of financing of terrorist acts and at the same cost of the disposal of damage and costs of preventive measures. The author emphasizes the need for cooperation between the private and public sector in the fight against terrorism in the conclusion.

Keywords: terrorism, cost of terrorism, financing of terrorism

ÚVOD

Fenomén terorizmu sa bohužiaľ v poslednom období stal súčasťou života spoločnosti ako jedno z najväznejších ohrození. Keďže dôsledky terorizmu majú globálny dosah, skúmanie tohto javu sa stalo predmetom rozsiahlych analýz v národnom i medzinárodnom meradle. Aktéri teroristických činov neútočia iba na jednotlivcov alebo skupiny obyvateľov, ale na také objekty a ciele, ktoré môžu ochromiť chod celých štátov. Je nutné si uvedomiť, že i keď teroristi nemôžu zničiť ekonomiky rozvinutých štátov, dokážu ich vážne poškodiť, pretože výsledkom útokov sú straty veľkého rozsahu.

Bezohľadné presadzovanie vlastných záujmov istých štátov a snaha protestovať proti ekonomickej a sociálnej nespravodlivosti, proti nerovnomernému ekonomickému vývoju, ktorý je spojený s globalizáciou celosvetovej ekonomiky sú mocným pozadím nástroja „samovražedného terorizmu“ ako finančne najefektívnejšej metódy asymetrického boja.

Okrem strát na životoch ako najvyšších hodnôt sú nezanedbateľné dopady terorizmu na celosvetovú ekonomiku. I keď terorizmus nie je nový jav, ako predmet ekonomického skúmania si získal pozornosť až po teroristických útokoch na Svetové obchodné centrum v roku 2001. Séria útokov v rokoch 2015 a 2016 výrazne negatívnym spôsobom zasiahla dianie v Európskej únii, čo vyvolalo potrebu hlbšieho skúmania problematiky financovania a analýzy nákladov terorizmu i v ekonomických vedeckých kruhoch.

Slovenská republika sa donedávna považovala z hľadiska možnosti teroristických útokov za „ pomerne bezpečné územie.“ Podľa dostupných údajov možno konštatovať, že na Slovensku doposiaľ neboli zaznamenané, ale najmä preukázané teroristické akcie s jasnými politickými cieľmi. Jediný prípad, ktorý bol spáchaný v poslednej dobe bol preklasifikovaný z teroristického činu na trestný čin všeobecného ohrozenia.

Napriek tomu je nutné si uvedomiť, že účasť štátu v protiteroristickej koalícii sa za určitých okolností môže stať zámienkou alebo zdrojom aktivizácie terorizmu i na slovenskom území. Na Slovensku existujú samozrejme významné objekty, ktorých napadnutím by mohlo dôjsť k ohrozeniu ľudských životov i funkčnosti štátu. Ich ochrane bude musieť byť venovaná o to väčšia pozornosť, o čo viac sa bude Slovenská republika zapájať do činností súvisiacich s potlačovaním medzinárodného terorizmu¹.

---

¹ REITŠPÍZ a kol. Manažérstvo bezpečnostných rizík, s. 101.

1. VYMEDZENIE A TYPOLÓGIA TERORIZMU

V odborných a vedeckých informačných zdrojoch možno nájsť veľa definícií pojmu terorizmus, no univerzálne akceptovaná definícia terorizmu neexistuje, pretože existujú rôzne uhly pohľadu vychádzajúce z postojov jednotlivých názorových skupín, a to: vedeckých pracovníkov, vládnych autorít, verejnosti i samotných teroristov a ich sympatizantov².

1.1 DEFINÍCIA TERORIZMU

Prvý pokus dospieť k určitej definícii terorizmu bol v roku 1937 na zasadnutí Spoločnosti národov pri rokovaní návrhu „Dohody o prevencii a potlačovaní medzinárodného terorizmu“. Táto dohoda však nikdy nenadobudla platnosť. Akademici, politici, bezpečnostní experti aj novinári dodnes používajú veľmi odlišné definície terorizmu. Niektoré sa sústreďujú na spôsob, akým teroristické organizácie vykonávajú svoje operácie, iné zdôrazňujú motiváciu a charakteristiky terorizmu, ďalšie *modus operandi* individuálnych teroristov. Boj proti tomuto negatívnemu javu je zložitý, pretože mnohokrát sa stáva, že tých, ktorých v rámci jedného štátu považujú za teroristov, v druhej krajine považujú za bojovníkov za slobodu³.

Terorizmus je možné definovať ako naplánované, politicky alebo nábožensky motivované násilie smerujúce proti civilným a iným cieľom, osobám či skupinám osôb, konané extrémistickými skupinami alebo jednotlivcami s cieľom zastrašiť, spôsobiť značnú škodu alebo usmrtiť osoby a tak dosiahnuť politické, náboženské alebo iné ciele⁴.

Vojenské obranné spravodajstvo MO SR vypracovalo na základe vlastných analýz nasledovnú definíciu terorizmu: „Terorizmus je metóda na dosiahnutie spravidla politických cieľov prevažne menšinových skupín nezákonnými a násilnými prostriedkami použitými proti zúčastneným alebo nezúčastneným osobám, objektom, veciam (technickým prostriedkom) ktorej účelom je prinútiť štátnu moc (zákonodarnú, súdnu, výkonnú) vlastnej alebo cudzej krajiny, záujmovú skupinu, prípadne i jednotlivcov k vykonaniu opatrení v záujme skupiny, ktorá je pôvodcom terorizmu“.

Európska únia prijala v roku 2001 definíciu, ktorá označuje terorizmus ako deštrukciu politických, ekonomických alebo sociálnych štruktúr, ako aj deštrukciu občianskych práv a slobôd. Tiež vymedzila pojem teroristický čin, za ktorý je považované úmyselné konanie, ak je spáchané s cieľom:

1. vážne zastrašiť obyvateľov,
2. neoprávnene nútiť niektorú vládu alebo niektorú medzinárodnú organizáciu k nejakému konaniu alebo upustiť od nejakého konania,
3. vážne destabilizovať alebo rozvrátiť základné politické, ústavné, ekonomické alebo spoločenské štruktúry niektorej krajiny alebo niektorej medzinárodnej organizácie.

Za teroristický čin sa podľa tejto definície považujú:

- a) útoky na život nejakej osoby, ktoré môžu spôsobiť smrť,
- b) útoky na fyzickú integritu nejakej osoby,
- c) únosy alebo branie rukojemníkov,
- d) spôsobenie rozsiahleho zničenia vládneho alebo verejného zariadenia, dopravného zariadenia, zariadenia infraštruktúry vrátane informačného systému, verejného miesta alebo súkromného majetku, ktoré pravdepodobne ohrozia ľudský život alebo môžu spôsobiť značné hospodárske škody,
- e) zmocnenie sa lietadiel, lodí alebo iných prostriedkov osobnej alebo nákladnej dopravy,

² ŘEHÁK, D., FOLTIN, P., STOJAR, R. Vybrané aspekty soudobého terorismu. s. 13

³ SAMSON, I. Medzinárodný terorizmus. Implikácie pre Slovensko, s. 9-10.

⁴ REITŠPÍZ a kol. Manažérstvo bezpečnostných rizík, s. 93.

- f) výroba, držanie, skladovanie, doprava, dodávka alebo používanie zbraní, výbušnín alebo jadrových, biologických alebo chemických zbraní, ako i výskum a vývoj biologických a chemických zbraní,
- g) vypustenie nebezpečných látok alebo spôsobenie požiarov, výbuchov alebo záplav, v dôsledku ktorých budú ohrozené ľudské životy,
- h) narušenie alebo prerušenie dodávky vody, elektriny alebo iného základného prírodného zdroja, v dôsledku čoho dôjde k ohrozeniu ľudského života,
- i) hrozba spáchania ktoréhokoľvek z uvedených činov⁵.

1.2 TYPOLÓGIA TERORIZMU

Podobne ako pri definícii i v prípade typológie terorizmu existuje veľa schém, ktoré popisujú jednotlivé typy (druhy) terorizmu. Základné delenie, ktoré uvádza Samson (2003) i Sviatko (2005) je na:

1. politický terorizmus, ktorý sa ďalej člení na subštátny terorizmus a štátny terorizmus,
2. kriminálny terorizmus,
3. patologický terorizmus⁶.

Charakteristické rysy jednotlivých typov terorizmu sú uvedené v Tabuľke 1.

Tabuľka 1 Charakteristické rysy jednotlivých typov terorizmu

Politický alebo ideologicky motivovaný terorizmus	Kriminálny terorizmus	Patologický (psychotický) terorizmus
• motivácia politického charakteru • príčinou nie sú priame materiálne výhody • kolektívne pohnútky	• primárnym účelom je dosiahnutie osobných materiálnych výhod • absentuje motivácia na dosiahnutie politických, ideologických či sociálnych cieľov • problematická kategorizácia a zaradenie útokov/násilných aktov do oblasti terorizmu	• primárnym cieľom je psychické uspokojenie vlastných potrieb páchatel'a • absentuje motivácia na dosiahnutie na dosiahnutie politických, ideologických či sociálnych cieľov • absencia organizačných štruktúr, ide o individuálne akty/konanie

Zdroj: Řehák, Foltin, Stojar, 2008.

Ďalší autori⁷ uvádzajú typológiu terorizmu uvedenú v Tabuľke 2.

Tabuľka 2 Typológia terorizmu

Podľa pôvodu či autorov (aktérov) terorizmu	• štátny terorizmus • neštátny terorizmus • individuálny terorizmus

⁵ REITŠPÍZ a kol. Manažérstvo bezpečnostných rizík, s. 95.

⁶ SAMSON, I. Medzinárodný terorizmus. Implikácie pre Slovensko, s. 13. SVIATKO, M. Globálny terorizmus. s. 12 - 31.

⁷ KAVICKÝ, V., JANGL, Š., GAŠPIERIK, L. Terorizmus hrozba doby. s. 37 – 41.

Podľa rozsahu teroristickej činnosti	• medzinárodný • lokálny
Podľa príčin vzniku a šírenia	• politický • ideologický • sociálny • kriminálny • nacionalistický • idiosynkratický • psychopatologický
Podľa objektov útoku	• zameraný na likvidáciu právych objektov • zameraný na nepravé objekty
Podľa použitých násilných prostriedkov	• konvenčný/klasický terorizmus • nekonvenčný/superterorizmus, hyperterorizmus
Podľa ideologickej príslušnosti	• nacionalistický • revolučný, lavicový, anarchistický • extrémizmus krajnej pravice • náboženský extrémizmus a fundamentalizmus • ekoterorizmus • jednoúčelový • terorizmus jednotlivcov („osamelí vlci“)
Podľa povahy cieľov	• štátom podporovaný terorizmus • protištátny terorizmus
Podľa výberu cieľov	• útoky na veľmi špecificky vybrané ciele • útoky na náhodne zvolené ciele
Podľa oblasti pôsobenia	• mestský • vidiecky
Podľa zamerania násilia	• vnútroštátny • medzinárodný

Zdroj: Kavický, Jangl, Gašpierik, 2015.

Reitšpíz a kol. (2004) uvádzajú najčastejšie sa vyskytujúce typy terorizmu, ktoré sa v súčasnej dobe prelínajú do tej miery, že možno hovoriť o komplexnom terorizme. Jednotlivé typy sú nasledovné:

- medzinárodný terorizmus,
- vnútroštátny terorizmus,
- náboženský terorizmus,
- kriminálny terorizmus,
- podvratný terorizmus,
- narkoterorizmus,
- počítačový terorizmus úzko súvisiaci s kyberterorizmom,
- jadrový terorizmus,
- extrémistický terorizmus,
- sociálny terorizmus,

- informačný terorizmus,
- superterorizmus (ultraterorizmus),
- ekoterorizmus,
- bioterorizmus⁸.

Rovnako ako sa globalizuje svetová ekonomika, rozširujú sa teroristické činy po celej planéte. Útok na Svetové obchodné centrum v New Yorku v septembri 2001 sa považuje za nástup globálneho terorizmu. Teroristické siete a ich prejavy majú od tohto dátumu globálny rozmer a sú rozšírené po celom svete⁹.

Globálny terorizmus predstavuje vyššie vývojové štádium medzinárodného terorizmu z dôvodu, že jeho cieľom nie je len jeden štát alebo jeho vnútorná politika, možno povedať, že globálny terorizmus je politický terorizmus celosvetového charakteru. Aktéri teroristických činov sú združení do horizontálnej sieťovej štruktúry s celosvetovou pôsobnosťou. Prvoradým cieľom je vysoký počet obetí, pričom sa používajú mimoriadne brutálne metódy a vraždia sa bezbranní ľudia. Tieto činy svojimi psychologickými dopadmi ovplyvňujú verejnú mienku na celom svete.

Kategória *globálny terorizmus* je charakteristická nasledovnými atribútmi:

- vyššia technologická úroveň, vzdelanie a skúsenosti teroristických skupín,
- sofistikovanejšia úroveň uskutočnenia teroristickej operácie,
- väčší geografický priestor na ktorom operujú teroristi,
- meniac sa štruktúra motívácií globálnych teroristov,
- celková zmena charakteru svetového politického systému – posun od bipolarity k unipolarite¹⁰.

2. FINANCOVANIE TERORIZMU

Organizácia i samotná realizácia teroristických útokov je zložitá, sofistikovaná a širokospektrálna. Dôležitou oblasťou je získavanie príjmov, ktoré slúžia na financovanie teroristických aktov. Čoraz dômyselnejší a technicky náročnejší postup teroristov vyžaduje nemalé investície spojené s výcvikom a technickým vybavením teroristov. Nezriedka sa k finančným nákladom pridružujú i sumy súvisiace s odškodnením rodín samovražedných atentátnikov. Náklady na zabezpečenie teroristických akcií tak siahajú až do astronomických hodnôt.

Financovanie samotných teroristických útokov predstavuje len zhruba jednu desatinu celkových nákladov. Financovanie súvisiacich aktivít je však nákladnejšie, pretože sa jedná o zaisťovanie príslušnej infraštruktúry, riadenie a koordinovanie teroristickej siete, náklady súvisiace s krytím členov teroristickej siete, náklady na vyhotovovanie falošných dokladov, nábor nových potenciálnych teroristov, ich výcvik a príprava, náklady na ideologickú propagandu a pod.

Financovanie terorizmu môže pochádzať zo širokej škály zdrojov:

- sponzorstvo od štátu (pasívne a aktívne),
- podporovanie od sympatizujúcich firiem, jednotlivcov, inštitúcií tretieho sektora, nevládných organizácií,
- vytváranie príjmov z legálnej činnosti,
- vytváranie príjmov z nelegálnej činnosti (niekedy v spolupráci so skupinami organizovaného zločinu) – napr. únosy, obchodovanie s imigrantmi, so ženami, drogami, predaj malých a ľahkých zbraní,

⁸ REITŠPÍZ a kol. Manažérstvo bezpečnostných rizík, s. 95-97.

⁹ EICHLER, J. Medzinárodná bezpečnosť v dobe globalizácie. s. 166.

¹⁰ SVIATKO, M. Globálny terorizmus. s. 7, s. 36.

- zneužitie príspevkov určených na charitu,
- príspevky z radikalizovaných diaspór,
- neoficiálne prevody peňazí využívajúce systém *hawala*¹¹ prostredníctvom siete hawaladarov,
- krádeže, pašovanie, korupcia (obzvlášť spojené s ropou)¹².

Činnosť štátov sponzorujúcich terorizmus spočíva v zakladaní nadácií, charitatívnych organizácií i mimovládnych organizácií vytváraných priamo za týmto účelom. Takto získavané peniaze sa využívajú predovšetkým na nákup zbraní, nábor bojovníkov a na výstavbu výcvikových základní. Druhou podobou je poskytovanie základní, výzbroje, výstroja a inštruktorov pre výcvik teroristov. Nemenej dôležitou oblasťou je financovanie ideologickej propagandy. Finančná a ideová podpora sa zvlášť výrazne rozmohla v dvoch významných islamských štátoch, a to v Saudskej Arábii a v Pakistane¹³.

Zneužívanie finančných zdrojov určených na charitu je najväčším špecifikom islamského terorizmu. Tieto zdroje boli v minulosti najvýznamnejším zdrojom financovania teroristických aktivít z dôvodu, že vyplývajú z podstaty islamského náboženstva rešpektujúceho tradíciu *zakat*, podľa ktorej by mal každý moslim odovzdať časť svojho bohatstva na charitu (najmenej 2,5 %), pomôcť tak chorým a zároveň šíriť dobré meno islamu. Problém charít sa týka hlavne Saudskej Arábie, kde žije veľká časť bohatých moslimov. Finančné prostriedky získané formou charity boli zneužívané predovšetkým Al Kájdou¹⁴.

Mnoho teroristických organizácií sa pokúša zakladať a prevádzkovať legálne podnikateľské spoločnosti (obchodovanie s dobytkom, rybami, kožou, medom), vytvárať vlastné zisky a využívať takéto spoločnosti na pranie „špinavých peňazí“. Takéto „krycie spoločnosti“ môžu byť zároveň investičným kanálom, cez ktorý tečú peniaze k teroristickej sieti a zároveň môžu slúžiť ako zásterka na transfer ľudí a finančných tokov. Využívaním obytných a skladových priestorov môžu slúžiť aj ako logistické základne pre distribúciu zbraní.

Finančné zásoby a zdroje potrebné na uskutočnenie teroristických aktivít sa získavajú v súčasnosti čoraz viac i donedávna netradičnými spôsobmi ako je: pašeráctvo, falzifikácia tovarov (značkové oblečenie, nelegálne kópie CD nosičov), výkupné z únosov, obchod s drogami (obchod s kokaínom – Kolumbijské revolučné ozbrojené sily, s ópium - Taliban) a používanie drahých kovov a diamantov (Al Káida). Ďalšie príjmy plynú z nelegálneho šírenia nukleárneho, biologického a chemického materiálu.

Využívajú sa príležitosti plynúce zo slabnúcich a zanikajúcich hraníc obchodu (bezcolné zóny, medzinárodný pohyb finančného kapitálu a pod.) a ekonomickej a finančnej liberalizácie euroatlantického priestoru. Experti zaoberajúci sa otázkami financovania terorizmu sa zhodujú na tom, že obchod s drogami je v súčasnosti najväčším zdrojom príjmov. Pri získavaní finančných zdrojov je zjavné vytváranie zdieľaných záujmov medzi organizovaným zločinom a terorizmom.

3. NÁKLADY TERORIZMU

Každý spáchaný teroristický čin má svoje dôsledky. Dopady terorizmu možno rozdeliť na primárne (spájané predovšetkým s hlavnými cieľmi terorizmu) a sekundárne. Za primárne dopady možno považovať psychologické, politické, ekonomické a sociálne následky, za

¹¹ Ide o širokú sieť poskytovateľov finančných služieb fungujúcich na základe dôvery s minimálnymi záznamami a miernou kontrolou.

¹² KENDRY, A. Peniaze pri koreni zla: Ekonómia medzinárodného terorizmu. s. 1.

¹³ EICHLER, J. Mezinárodní bezpečnost v době globalizace. s. 168 – 169.

¹⁴ ARES – Crisis and conflict monitoring network.

sekundárne dopady, ktoré nesúvisia s hlavnými cieľmi teroristov, no prejavajú sa zvyčajne po istej dobe po spáchaní teroristického aktu, možno považovať environmentálne dopady a dopady na infraštruktúru štátu. Otázka ekonomických dôsledkov (nákladov) teroristických útokov je do značnej miery otvorená ďalšiemu skúmaniu.

Dopady terorizmu v jednotlivých oblastiach sú spojené so vznikom nákladov. Náklady sa odvíjajú od miery strát. Spočívajú vo vynakladaní finančných zdrojov nielen na odstránenie vzniknutých škôd ale zároveň aj na realizáciu preventívnych opatrení.

Kvantifikácia nákladov terorizmu je problematická. V praxi je možné využiť účtovné metódy, modelové metódy a expertné metódy založené na empirických odhadoch, ktoré sa využívajú pri meraní ekonomických nákladov vojenských konfliktov.

Priame náklady terorizmu predstavujú straty na životoch a straty vzniknuté poškodením majetku, meranie nepriamych (vyvolaných) nákladov je menej hmatateľné a presné. Institute for Economics and Peace uvádza, že od roku 2000 bolo zaznamenaných približne 61 000 teroristických útokov, čo malo za následok vznik globálnych ekonomických nákladov vo výške takmer 53 miliárd dolárov¹⁵. Napríklad každý americký dolár, ktorý teroristi vydali v júni 2005 na bombové útoky v londýnskom metre, vyprodukoval obdivuhodnú čiastku 1 270 000 USD na škodách.

Poznať ekonomické dôsledky a náklady terorizmu je dôležité pre nastavenie protiteroristickej politiky z dôvodu, že štát by v boji proti terorizmu mal zvoliť také spôsoby, ktoré pre neho budú nákladovo najefektívnejšie.

Náklady spojené so stratami:

- straty na životoch¹⁶,
- straty na poškodenom fyzickom i psychickom zdraví, náklady na liečbu s tým spojené,
- náklady na dočasnú pomoc postihnutým osobám,
- straty na strategických objektoch, zariadeniach, infraštruktúre, majetku, medzinárodných zásobovacích reťazcoch,
- straty ušlého zisku,
- straty určitého životného štandardu,
- náklady za výkupné, bratie rukojemníkov, úkladné vraždy,
- straty spojené s investíciami v „rizikových oblastiach či štátoch“,
- náklady „na prerušené finančné toky na burzách“, zníženie aktív poisťovní a ďalších subjektov,
- straty v oblasti trhu s realitami, dopravy a turistiky,
- náklady na poistenie¹⁷,
- náklady na zrušenie alebo odklonenie letov,
- náklady na zníženie predaja určitých tovarov (napr. na hračky s vojnovou tematikou¹⁸,
- náklady na odstránenie škôd spojených s kontamináciou pôd, zamorením ovzdušia,
- náklady na povinnosť uchovávaní údajov u telekomunikačných operátorov.

Náklady na preventívne opatrenia:

- nárast vojenských rozpočtov,
- sprísnenie bezpečnostných opatrení, zdokonaľovanie existujúcich a vytváranie nových postupov, využívanie nových technických zariadení a technológií, tvorba plánov pre krízové situácie,

---

¹⁵ Institute for Economics and Peace. Global Terrorism Index.

¹⁶ Oceniť ľudský život je veľmi ťažké. V ekonomických štatistikách sa niekedy využívajú sumy uvádzané pri životnom poistení.

¹⁷ Objem poisťovacích nárokov v dôsledku útokov z 11. septembra 201 v New Yorku sa odhaduje na 40 miliárd USD. Z pohľadu poisťovní sa veľké teroristické útoky stali hrozbou pre ich solventnosť a finančnú stabilitu.

¹⁸ ŘEHÁK, D., FOLTIN, P., STOJAR, R. Vybrané aspekty soudobého terorismu. s. 84.

- vytváranie špeciálnych protiteroristických jednotiek,
- náklady na vyzbrojenie špeciálnych jednotiek,
- náklady na právnu ochranu,
- vykonávanie špeciálnych kontrol v leteckej prevádzke¹⁹,
- náklady na možné znovuoobnovenie hraničných prechodov a ochranu hraníc,
- náklady spojené s nezamestnanosťou zapríčinenou možným zrušením voľného pracovného trhu EÚ.

Pri vynakladaní finančných prostriedkov na preventívne opatrenia je potrebné si uvedomiť, že objem verejných výdavkov je limitovaný, takže zvyšovanie výdavkov na bezpečnosť sa môže udiť len na úkor iných rozpočtových kapitol (na úkor zníženia financií pre iné typy verejných služieb), prípadne na úkor zhoršenia rozpočtového hospodárenia, teda deficitu alebo dlhu.

Celkový vplyv terorizmu na ekonomiku sa prejavuje:

- v zaťažovaní verejného rozpočtu (sú zvyšované vládne výdavky na preventívne opatrenia) a vytláčaní súkromných investícií z ich produktívnejšieho využitia,
- v spomaľovaní hospodárskeho rastu prostredníctvom zmeny v správaní sa spotrebiteľov a firiem,
- v negatívnom dopade na medzinárodný obchod a priame zahraničné investície plynúce do krajín postihnutých terorizmom,
- v rozdielnych dôsledkoch v jednotlivých krajinách (vyspelých, rozvojových, ...),
- v ničení kapitálových zásob štátu, v zmene oblastí alokácie produktívneho kapitálu,
- vo vytláčaní súkromného poisťovného trhu vplyvom vládnych intervencií, keď štát pôsobí ako primárny poisťovateľ²⁰,
- v zvýšení úžitku sektorov, ktoré sa zaoberajú činnosťami v oblasti zaistenia bezpečnosti a obrany.

ZÁVER

Keďže teroristické útoky sú primárne zamerané proti politike vlád jednotlivých krajín, vlády majú nezastupiteľnú úlohu pri prevencii a riadení teroristických rizík. Hlavnou úlohou je posilnenie protiteroristickej politiky, ktorá je zameraná na minimalizáciu výskytu potenciálnych teroristických útokov a z nich vyplývajúcich strát. Protiteroristické opatrenia musia, v záujme skutočnej efektívnosti, buď dôkladne narušiť všetky spôsoby útokov alebo radikálne zredukovať prostriedky teroristov²¹.

V boji proti dôsledkom terorizmu je dôležitá i spolupráca na medzinárodnej úrovni. OSN vydala niekoľko rezolúcií týkajúcich sa boja proti terorizmu a jeho financovaniu. Zároveň bolo založených niekoľko organizácií, ktorých cieľom je efektívny boj proti terorizmu vo finančnej oblasti (napr. FAFT – Financial Action Task Force on Money Laundering). Tieto organizácie vydávajú odporúčania s cieľom skomplikovať finančné transakcie teroristickým skupinám.

V decembri roku 1999 bol v New Yorku prijatý „Medzinárodný dohovor o potláčaní financovania terorizmu“. V mene Slovenskej republiky bol dohovor podpísaný 26. januára 2001 a nadobudol platnosť v roku 2002. V nadväznosti na Akčný plán EÚ na boj proti terorizmu schválila slovenská vláda svojim uznesením č. 369/2005 *Národný akčný plán boja proti terorizmu*.

¹⁹ Letecké spoločnosti napríklad presunuli finančné zdroje predtým určené na stravovanie pasažierov do oblasti technologického zabezpečenia pre osobné prehliadky cestujúcich.

²⁰ MARKO, P. Poistiteľnosť rizika teroristických útokov.

²¹ LOMBORG, B. Aký je pomer kvalita – cena v boji proti terorizmu?

V rámci krajín združených do Severoatlantickej aliancie bol prijatý "Partnerský akčný plán proti terorizmu (PAP – T)", ktorý poskytuje rámec pre aktivity, ktoré sa zameriavajú na ekonomický a finančný boj proti terorizmu. Zdieľanie informácií medzi partnermi a spojencami NATO umožňuje hlbšie porozumieť metodológii a mechanizmom, ktoré je možné použiť v boji proti financovaniu teroristických skupín.

V boji proti terorizmu sú nemenej dôležité i aktivity subjektov súkromného sektora. Verejný a súkromný sektor by v boji proti terorizmu mal rozšíriť vzájomnú spoluprácu, aby sa zaistila úsporná alokácia vzácnych zdrojov na vytvorenie protiteroristických spôsobilostí s cieľom zvýšiť odolnosť národných ekonomík a posilniť manažment následkov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- EICHLER, J. 2009. Mezinárodní bezpečnost v době globalizace. 1. vyd. Praha : Portál, 2009. 328 s. ISBN 978-80-7367-540-0
- ARES – Crisis and conflict monitoring network: Financovanie teroristických skupín islamského typu [online]. [cit. 2016-09-29]. Dostupné na internete: http://www.projectares.sk/index.php?option=com_cont&task=view&id=1203&Itemid=420
- Institute for Economics and Peace. Global Terrorism Index 2015. Measuring and understanding the impact of terrorism [online]. [cit. 2016-09-29]. Dostupné na internete: <http://economicsandpeace.org/wp-content/2015/11/2015-GlobalTerrorismIndex-Report.pdf>
- KAVICKÝ, V. – JANGL, Š. – GAŠPIERIK, L. 2015. Terorizmus Hrozba doby. Bratislava : Citadella, 2015. 334 s. ISBN 978-80-89628-84-1
- KENDRY, A. Peniaze pri koreni zla: Ekonómia medzinárodného terorizmu. [online]. [cit. 2016-09-13]. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/docu/2007/issue2/analysis2.html>
- LOMBORG, B. Aký je pomer kvalita – cena v boji proti terorizmu? [online]. [cit. 2016-10-03]. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/docu/review/2008/04/COST/SK/index.htm>
- MARKO, P. 2009. Poistiteľnosť rizika teroristických útokov. In Zborník z 7. mezinárodnej konferencie "Finanční řízení podniků a finančních institucí. Ostrava : VŠBU –TU, Ekonomická fakulta, Katedra Financí, 2009. 490 s. ISBN: 978-80-248-2059-0
- REITŠPÍS, J. a kol. 2004. Manažérstvo bezpečnostných rizík. Žilina : EDIS – vydavateľstvo Žilinskej univerzity, 2004. 296 s. ISBN 80-8070-328-0
- ŘEHÁK, D. – FOLTIN, P. – STOJAR, R. 2008. Vybrané aspekty soudobého terorismu. Praha: AVIS, 2008. 143 s. ISBN 978-80-7278-443-1
- SAMSON, I. 2003. Medzinárodný terorizmus. Implikácie pre Slovensko. Bratislava : Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. ISBN 80-968148-3-4
- SVIATKO, M. 2005. Globálny terorizmus. Banská Bystrica : Euroatlantické centrum, 2005. 140 s. ISBN 80-969306-0-5

Ing. Soňa JIRÁSKOVÁ, PhD.
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
sona.jiraskova@aos.sk

ANALÝZA GLOBÁLNEJ STRATÉGIE PRE ZAHRANIČNÚ A BEZPEČNOSTNÚ POLITIKU EÚ V KONTEXTE SPOLOČNEJ OBRANNEJ A BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY EÚ

THE GLOBAL STRATEGY FOR THE EU'S FOREIGN AND SECURITY POLICY ANALYSIS IN THE CONTEXT OF EU'S COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY

Martin JOŠČÁK

ABSTRACT

This article analyses the Global Strategy for the EU'S Foreign and Security Policy and its influence on ambitions and possibilities of Common Security and Defence Policy (CSDP) of European Union. The article contains a short development of the CSDP as an integral part of the Common Foreign and Security Policy (CFSP) of EU, threat assessment of the security environment of Europe, challenges, and level of ambitions and capabilities of European Defence.

Keywords: Common Security and Defence Policy, European Union, Common Foreign and Security Policy, challenges, threats, ambitions, capabilities

ÚVOD

Idea spoločnej obrannej politiky pre Európu sa datuje do roku 1948, kedy Spojené kráľovstvo, Francúzsko a Benelux podpísali Bruselskú zmluvu. Tá obsahovala klauzulu spoločnej obrany, ktorá stanovila základ pre vytvorenie Západoeurópskej únie (ZEU). Tá zostala až do neskorých 90-tych rokov spoločne s NATO základným fórom pre konzultácie a dialóg o bezpečnosti a obrane v Európe.¹

V dôsledku konca studenej vojny a následných konfliktov na Balkáne sa stalo jasným, že EÚ potrebuje prevziať na seba zodpovednosť v oblasti prevencie konfliktov a krízového manažmentu. Podmienky, za ktorých by mohli byť vojenské jednotky nasadené boli schválené v rámci zasadnutia rady ZEU v roku 1992 tzv. „Petersbergskými úlohami“². Tie boli neskôr integrované v Amsterdamskej zmluve³ v roku 1999. Okrem toho bol vytvorený post Vysokého predstaviteľa pre Spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku, ktorý umožnil únii rozprávať „s jednou tvárou a jedným hlasom“ ohľadom otázok zahraničnej politiky.⁴

---

¹ (European Union External Action)

² Definuje typ vojenských akcií, ktoré môže viesť EÚ v operáciách krízového manažmentu, zahŕňa humanitárne úlohy, mierotvorné operácie a operácie na udržanie mieru.

³ Kodifikovala nové štruktúry a úlohy Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ; definovala rozsah vojenských úloh, ktoré môže viesť EÚ (včlenenie Petersbergských úloh) a indikovala možnosť rozvoja budúcej Spoločnej obrannej politiky pre EÚ.

⁴ Ibidem.

Počas zasadnutia Európskej rady v Kolíne nad Rýnom⁵ (1999), členské štáty znovu potvrdili odhodlanie rozvoja spôsobilostí pre autonómne akcie podporované vierohodnými vojenskými silami. Kľúčovým posunom bola Dohoda Berlín plus⁶, ktorá dala EÚ za istých okolností prístup k prostriedkom a spôsobilostiam NATO.

Lisabonská zmluva⁷, ktorá vstúpila do platnosti v decembri 2009, je základným kameňom v rozvoji Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky (SBOP) EÚ. Zmluva zahŕňa klauzulu vzájomnej pomoci a solidarity⁸ a umožnila vytvorenie Európskej služby pre vonkajšiu činnosť pod Vysokým predstaviteľom únie pre zahraničné záležitosti a bezpečnostnú politiku/Viceprezidentom Európskej komisie. Dve separátne funkcie novovytvoreného postu dali možnosť spojiť spolu všetky potrebné prostriedky EÚ a aplikovať „komplexný prístup“ ku krízovému manažmentu EÚ.⁹

Kľúčovou udalosťou pre rozvoj SBOP bolo zasadnutie Európskej rady v decembri 2013 v Bruseli, na ktorom po prvýkrát od vstupu Lisabonskej zmluvy do platnosti bolo zasadnutie Rady Európy tematicky zamerané na obranu¹⁰. V súlade so závermi zasadnutia, efektívna SBOP pomáha zvýšiť bezpečnosť občanov Európy a prispieť k mieru a stabilite v ich susedstve a v širšom svete. Európska rada dala silný záväzok na ďalší rozvoj spoľahlivej a efektívnej SBOP v súlade s Lisabonskou zmluvou a možnosťami, ktoré ponúka. Súčasne identifikovala niekoľko prioritných akcií postavených na troch osiach: zvýšenie efektívnosti, viditeľnosti a účinku SBOP¹¹, zlepšenie rozvoja spôsobilostí a posilnenie európskeho obranného priemyslu.¹²

V súčasnom bezpečnostnom prostredí, ktoré má vysokú dynamiku vývoja a EÚ čelí širokému spektru hrozieb, je zaistenie bezpečnosti a obrany EÚ na prvých priečkach jej priorít. Nová bezpečnostná stratégia EÚ, Globálna stratégia pre bezpečnostnú a zahraničnú politiku EÚ, prichádza v tomto zložitom období. Hoci deklaruje nutnosť revízie existujúcich sektorových stratégii,

---

⁵ Zasadnutie viedlo k zriadeniu Rady pre všeobecné záležitosti, Politického a bezpečnostného výboru, Vojenského výboru EÚ a Vojenského štábu EÚ. Pre sily vojenských operácií môžu byť využívané buď prostriedky NATO alebo národné alebo medzinárodné príspevky.

⁶ Dohoda Berlín plus sa odvoláva na komplexný súbor opatrení finalizovaných na začiatku roku 2003 medzi EÚ a NATO, ktoré umožňujú EÚ využívať prostriedky a spôsobilosti NATO na operácie krízového manažmentu vedené EÚ. Závery Dohody Berlín plus umožnili spustiť vôbec prvú vojenskú operáciu EÚ, „operáciu Concordia“ na území Macedónskej republiky v decembri 2003.

⁷ Lisabonská zmluva súčasne rozširuje rámec a rozsah Petersbergských úloh a včleňuje spoločné odzbrojovacie operácie, humanitárne a záchranné úlohy, úlohy vojenského poradenstva a pomoci, prevencie konfliktu a úloh na udržanie mieru, bojových síl v krízovom manažmente vrátane mierotvorných úloh a post konfliktnej stabilizácie. Tieto úlohy môžu prispievať pri boji s terorizmom vrátane podpory tretích krajín na ich území.

⁸ V klauzule vzájomnej pomoci, inšpirovanej článkom V. Zmluvy o ZEU je uvedené „*pokiaľ sa členský štát stane obeťou ozbrojenej agresie na svojom území, ostatné členské štáty majú voči nemu záväzok pomoci a podpory prostredníctvom všetkých prostriedkov v ich moci v súlade s článkom 51 Charty OSN. Tým nesmie byť dotknutá osobitná povaha bezpečnostnej a obrannej politiky niektorých členských štátov.*“ Klauzula tiež zahŕňa doplnok, že „*záväzky a spolupráca v tejto oblasti musí byť konzistentná so záväzkami v rámci NATO, pričom pre jej členské štáty, NATO zostáva základom ich kolektívnej obrany a fórom pre ich implementáciu.*“

⁹ Ibidem.

¹⁰ Identifikovalo prioritné akcie na posilnenie spolupráce. Zasadnutiu predchádzalo stretnutie s Generálnym tajomníkom NATO, ktorý prezentoval jeho hodnotenie súčasných a budúcich bezpečnostných výziev a privítal prebiehajúce úsilie a záväzky EÚ a jej členských štátov byť kompatibilný a prospešný NATO.

¹¹ Členské štáty EÚ musia byť schopné plánovať a nasadiť potrebné civilné a vojenské prostriedky rýchlo a efektívne. Európska rada zdôrazňuje potrebu zlepšiť spôsobilosti rýchlej reakcie EÚ vrátane viac flexibilných a nasaditeľných bojových skupín EÚ v súlade s rozhodnutím členských štátov.

¹² (European Council 19/20 December 2013 - Conclusion, 2013).

gií, je komplexnejšia oproti Európskej bezpečnostnej stratégii z roku 2003. Jej text je ambiciózny a v závere deklaruje „*Táto stratégia je podporená víziou a ambíciou pre silnejšiu úniu, ochotnú a schopnú robiť pozitívne zmeny pre svojich občanov a vo svete*“.¹³

1 VÝCHODISKÁ PRE SPRACOVANIE GLOBÁLNEJ STRATÉGIE PRE ZAHRANIČNÚ A BEZPEČNOSTNÚ POLITIKU EÚ

1.1 EURÓPSKA BEZPEČNOSTNÁ STRATÉGIA (2003)¹⁴ A SPRÁVA O IMPLEMENTÁCII EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTNEJ STRATÉGII (2008)¹⁵

Európska bezpečnostná stratégia (2003) popisuje bezpečnostné prostredie v celkom všeobecnej podobe, pokrýva globálne výzvy, päť špecifických nadnárodných hrozieb a tri strategické ciele. Je však nutné poznamenať, že koncipovanie stratégie s názvom „Bezpečná Európa v lepšom svete“ sa konalo vo veľmi špecifickom kontexte:

- V čase hlbokých rozdielov medzi členskými štátmi po začatí Vojny v zálive (2003). Tá európske štáty rozdelila medzi tie, ktoré sa pripojili ku koalícii vedenej USA a tie, ktoré boli pevne proti rozhodnutiu USA napadnúť Irak.
- V prostredí pred Lisabonskou zmluvou, kedy bola tvorená Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika a jej obranný pilier (Európska bezpečnostná a obranná politika, neskôr SBOP) bola len v plienkach.
- Pred rozšírením EÚ. V čase jej prijatia mala EÚ len 15 členských štátov a budúci členovia boli pridružený iba okrajovo.¹⁶

Správa o implementácii Európskej bezpečnostnej stratégie (2008) začala ako ambiciózny pokus o koncipovanie novej verzie a skončila ako implementačná správa, nespĺnila tak svoje očakávania. Napriek niekoľkým zmysluplným doplnkom k stratégii z roku 2003 nezmenila celkovú rovnováhu dokumentu. Detailné porovnanie je možné nájsť v nasledujúcej tabuľke.

Európska bezpečnostná stratégia (2003)	Implementačná správa (2008)
Bezpečnostné prostredie: globálne výzvy a kľúčové hrozby: • Terorizmus • Šírenie zbraní hromadného ničenia • Regionálne konflikty • Zlyhávanie štátov • Organizovaný zločin	Globálne výzvy a kľúčové hrozby: • Šírenie zbraní hromadného ničenia • Terorizmus a organizovaný zločin • Kybernetická bezpečnosť • Energetická bezpečnosť • Klimatické zmeny
Strategické ciele	Budovanie bezpečnosti v Európe a za ňou

¹³ (Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe, A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, 2016)

¹⁴ (A Secure Europe in a Better World - European Security Strategy, 2003)

¹⁵ (Report on the implementation of the European Security Strategy - Providing Security in a Changing World, 2008)

¹⁶ (Anthony, Grand, & Lewis, 2015)

• Adresovanie hrozieb (terorizmus, proliferácia, regionálne konflikty) • Budovanie bezpečnosti v našom susedstve (Balkán, Stredozemie, Južný Kaukaz, Blízky a Stredný Východ) • Medzinárodný poriadok založený na efektívnom multilateralizme (medzinárodné právo, kľúčové inštitúcie, regionálne organizácie, medzinárodný poriadok podľa pravidiel)	• Rozširovanie (Turecko, Západný Balkán) • Európska susedská politika (ESP): Ukrajina, Gruzínsko, Stredozemie, Blízky a Stredný Východ • Spojenie bezpečnosti a rozvoja • Pirátstvo • Ručné a ľahké zbrane, klastrová munícia, nášľapné míny
Dopad politiky pre Európu • Viac aktívny pri sledovaní našich cieľov • Viac spôsobilý: transformovať naše vojsko, silnejšie diplomatické spôsobilosti • Viac súdržný spojením rôznych nástrojov a spôsobilostí • Práca s partnermi: nenahraditeľné transatlantické vzťahy, užšie vzťahy s Ruskom, rozvíjanie strategického partnerstva s Japonskom, Čínou, Kanadou a Indiou	Európa v meniacom sa svete • Efektívnejšia a spôsobilejšia Európa: súdržnosť, lepšia inštitucionálna koordinácia, viac strategického rozhodovania • Väčší záväzok voči nášmu susedstvu: ESP, Únia pre stredozemie, Východné partnerstvo, zhoršené vzťahy s Ruskom • Partnerstvo pre efektívny multilateralizmus: EÚ/OSN, EÚ/NATO, EÚ/OBSE, Čína, Rusko, India, Japonsko, Kanada, Brazília, Južná Afrika, Nórsko, Švajčiarsko, regionálne organizácie (Africká únia, ASEAN, SAARC)

1.2 ZMENA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

Ambície a možnosti SBOP EÚ vychádzajú so zmeny bezpečnostného prostredia, ako globálneho, tak aj bezprostredného na hraniciach EÚ. Dnešné hodnotenie bezpečnostného prostredia sa nezhoduje s otváracou vetou Bezpečnostnej stratégie EÚ z roku 2003: „Európa nebola nikdy tak prosperujúca, tak bezpečná, tak slobodná. Násilie z prvej polovice 20. storočia ustúpilo obdobiu mieru a stability neobvyklého v Európskej histórii.“

V polovici druhej dekády 21. storočia, sú identifikované nové významné hrozby a výzvy, ktoré sú v popredí pred tými z rokov 2003 a 2008. Európa znovu čelí hrozbe vzniku vojenského konfliktu (či už horizontálneho, ale aj asymetrického s prvkami hybridného spôsobu vedenia bojovej činnosti). Rusko už dlhšie pravdepodobne nemá záujem o zachovanie kooperatívnych vzťahov s EÚ a krajinami tzv. Západu a považuje EÚ a NATO za hrozby voči jeho projektom obnovenia statusu globálnej mocnosti a udržaniu vplyvu v bývalom sovietskom priestore. Ukrajinská kríza prerástla do lokálneho vojenského konfliktu na Európskych hraniciach.

Arabská jar hlboko transformovala Severnú Afriku a Blízky a Stredný Východ. Oba regióny vstúpili do fázy dlhotrvajúcich nepokojov kombinovaných s nárastom nových foriem náboženského radikalizmu a rastúcou teroristickou hrozbou ovplyvňujúcu nie len región, ale aj krajiny EÚ. Slabé až zlyhávajúce štáty v regióne Sahelu vytvárajú ďalšie bezpečnostné výzvy pre Európu. Tento vývoj zásadne mení bezpečnostné prostredie Európy. Čo možno platilo v roku 2003 a 2008, že EÚ šíri mier za svoje bezprostredné hranice, a že Európa nečelí žiadnym hrozbám na svojich hraniciach už neplatí. V rýchlo vyvíjajúcom sa prostredí čelí EÚ viacnásobným bezpečnostným výzvam v jej bezprostrednom susedstve.¹⁷

¹⁷ Ibidem, s. 11.

Terorizmus a boj proti nemu zostane najväčšou prioritou EÚ. Hrozba v krajinách EÚ sa vyvinula zo štruktúrovaných skupín a sietí k menším skupinám so sídlom v EÚ a samostatným teroristom alebo osamelým aktérom. Celková aktivita súvisiaca s terorizmom a násilníckym extrémizmom stále predstavuje významnú hrozbu pre členské štáty EÚ. Občania EÚ sú tiež terčmi útokov mimo územia EÚ, najmä v regiónoch Blízkeho a Stredného Východu, Severnej a Západnej Afriky.¹⁸

Okrem zvýšenia projekcie tvrdej sily, kybernetické technológie sú používané pre projekciu mäkkej sily cez nové a početné spôsoby propagácie informácií, šírenie dezinformácií a verbovanie. Tieto technológie sú relatívne lacné a široko dostupné a vytvárajú operačné prostredie medzi vojenskými mocnosťami a rastúcimi mocnosťami, vrátane neštátnych ozbrojených skupín. Rozdiel v informačnej projekcii a jej kontrole medzi malými neštátnymi ozbrojenými skupinami a štátnymi ozbrojenými silami sa zmenšil. Na úrovni propagandy a náboru, neštátne skupiny naprieč spektrom od neonacistov k islamským teroristom sú schopné globálne oslovovať neložálnu mládež cez inteligentné využívanie sociálnych sietí – často nasadením úmyselne klamlivého jazyka na navnadenie, vymývanie mozgov a vťahnutie mladých ľudí do bodu, v ktorom sú nevedomky zapojení do konfliktu.¹⁹

Klimatické zmeny budú pravdepodobne mať nové bezpečnostné implikácie pre Európu. Môžu spôsobiť nestabilitu v ďalších krajinách zmenšením prístupu k potravinám a vode, zničením infraštruktúry, šírením nemocí, premiestnením a vyst'ahovaním rozsiahleho počtu ľudí, neprekonateľnú masovú migráciu, prerušením komerčných aktivít alebo obmedzením dostupnosti elektriky. Tento vývoj by mohol zhodiť už krehké vlády, ktoré nie sú schopné efektívne reagovať na tieto výzvy, ale aj v súčasnosti stabilné vlády z dôvodu zvýšenia napätia medzi krajinami, ktoré súperia o limitované zdroje.²⁰

Problematike dosahu migrácie na bezpečnosť EÚ sa venoval vo svojom článku aj autor Jozef ŠVARNÝ, ktorí hodnotí zvýšenú hrozbu terorizmu na území EÚ z dôvodu zvýšených migračných tokov nasledovne. „Zvýšený tok ilegálnych migrantov a snaha prevádzacích skupín týchto migrantov preniesť za hranice EÚ za použitia aj falšovania dokumentov a korupcie spôsobuje nárast pravdepodobnosti ich infiltrácie teroristickými skupinami s následným prienikom do EÚ. Súčasne zvýšený migračný tok z krajín s nestabilnou bezpečnostnou situáciou, v ktorých priamo pôsobia teroristické skupiny zvyšuje riziko, že tie do určitej miery využívajú časť migračných trás na získavanie dodatočných finančných prostriedkov z facilitácie týchto migračných tokov, ako aj pri prieniku svojich bojovníkov do EÚ.“²¹

2 GLOBÁLNA STRATÉGIA PRE ZAHRANIČNÚ A BEZPEČNOSTNÚ POLITIKU EÚ

Spracovanie novej globálnej stratégie EÚ si vyžiadala zmena bezpečnostného prostredia v posledných rokoch. EÚ, ktorá bola zvyknutá na vyvážanie bezpečnosti za svoje hranice, musí v súčasnosti čeliť bezpečnostným hrozbám a výzvam na svojom území a vo svojom priamom susedstve.

---

¹⁸ Ibidem, s. 19.

¹⁹ Ibidem, s. 25-26.

²⁰ Ibidem, s. 29.

²¹ (Švarný, 2016, s. 143)

Z tohto dôvodu bola na rokovaní Európskej rady (25. – 26. 6. 2015) dosiahnutá zhoda lídrov EÚ na prípravu Globálnej stratégie pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ. Jej prípravou Rada poverila Vysokú predstaviteľku Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku/podpredsedníčku Európskej komisie Federicu MOGHERINI. Súčasne lídri EÚ súhlasili aj s tým, že sa bude pokračovať v práci na efektívnejšej a viditeľnejšej SBOP, ktorá by mala byť viac orientovaná na výsledky. Nová globálna stratégia EÚ s názvom „**Spoločná vízia, spoločný postup: silnejšia Európa**“ bola predložená na júnovom rokovaní Európskej rady (28. – 29. 6. 2016).

Hlavným odkazom stratégie je nutnosť „*súdržnosti únie a spoločného reagovania na bezpečnostné výzvy*“, ku ktorým vyzýva aj Federica MOGHERINI vo svojom úvodnom slove „*V ťažkých časoch sa za silnú Úniu považuje Únia, ktorá zmysľá strategicky, má jednotnú víziu a koná spoločne. Po britskom referende to platí ešte viac. Budeme musieť prehodnotiť spôsob, akým naša Únia funguje, ale dobre vieme, o čo je potrebné sa usilovať. Poznáme naše zásady, naše záujmy a naše priority. Teraz nie je vhodný čas na neistoty: naša Únia potrebuje stratégiu. Potrebujeme spoločnú víziu a spoločné postupy. ... Všetky tieto ciele je možné dosiahnuť len vtedy, ak Európa bude skutočne spojená a odhodlaná.*“²² Práve súdržnosť a spoločný postup všetkých členských štátov pri riešení niektorých bezpečnostných hrozieb bude súčasne aj jednou z najväčších výziev pre EÚ samotnú.

V porovnaní s Európskou bezpečnostnou stratégiou (2003) a Správou o implementácii Európskej bezpečnostnej stratégie (2008) je nová bezpečnostná stratégia EÚ pri definovaní súčasného bezpečnostného prostredia detailnejšia a ide viac do hĺbky aj čo sa týka spôsobov reagovania na bezpečnostné výzvy.

Stratégia je logicky členená a sleduje jej hlavný odkaz. V **prvej časti** sa zameriava na presadzovanie „*záujmov našich občanov*“ (myslené občanov EÚ), kde definuje „*Mier a bezpečnosť, prosperita, demokracia a svetový poriadok založený na pravidlách sú životnými záujmami podporujúcimi naše externé pôsobenie.*“²³ **Druhá časť** je venovaná zásadám, ktoré vedú naše vonkajšie činnosti, pričom hodnotí, že „*V najbližších rokoch bude viesť naše vonkajšie činnosti principiálny pragmatizmus. ... Pramení to viac z realistického zhodnotenia strategického prostredia ako z idealistickej snahy priblížiť sa k lepšiemu svetu.*“²⁴ Súčasne medzi hlavné princípy radí súdržnosť, zapojenie sa, zodpovednosť a partnerstvo.

Tretia časť, s názvom Priority našej vonkajšej činnosti, je najrozsiahlejšia a štruktúrovaná nasledovne: Bezpečnosť našej Únie (*podkapitoly - Bezpečnosť a obrana, Boj proti terorizmu, Kybernetická bezpečnosť, Energetická bezpečnosť, Strategická komunikácia*); Odolnosť štátov a spoločností na východ a na juh od Únie (*Politika rozširovania, Naši susedia, Odolnosť v regiónoch okolo nás, Efektívnejšia migračná politik*); Integrovaný prístup ku konfliktom a krízam (*Preventívny mier, Bezpečnosť a stabilizácia, Urovnávanie konfliktov, Politika mierovej ekonomiky*); Kooperatívne regionálne usporiadania (*Európsky bezpečnostný poriadok, Mierové a prosperujúce Stredozemie, Blízky východ a Afrika, Užšie transatlantické vzťahy, Prepojená Ázia, Spolupráca s arktickou oblasťou*) a Globálne riadenie pre 21. storočie (*Reformovanie, Investície, Vykonávanie, Prehľbovanie, Rozširovanie dosahu, Vytváranie, Nadväzovanie partnerstiev*).²⁵

²² (Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe, A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, 2016)

²³ Ibidem, s. 13.

²⁴ Ibidem, s. 16-18.

²⁵ Ibidem, s. 18-44.

Globálna stratégia EÚ v tejto časti pomenováva hlavné bezpečnostné hrozby a výzvy a politické smerovanie únie pre reagovanie na ne. Definuje stav bezpečnosti, v ktorom „naše územie ohrozuje terorizmus, hybridné hrozby, hospodárska nestabilita, zmena klímy a energetická neistota.“ Súčasne sa snaží o istú úroveň samostatnosti pri riešení konfliktov, avšak uvedomuje si nevyhnutnosť spolupráce s globálnymi a regionálnymi partnermi, predovšetkým s NATO. Vyzýva na „zintenzívňime úsilie v oblasti obrany, kybernetickej bezpečnosti, boja proti terorizmu, energetiky a strategických komunikácií. Členské štáty musia svoje záväzky vzájomnej pomoci a solidarity zakotvené v zmluvách premeniť na skutky. ... EÚ bude pôsobiť vo všetkých fázach cyklu konfliktu, neodkladne konať v záujme prevencie, zodpovedne a rozhodne reagovať na krízy, investovať do stabilizácie a vyhýbať sa predčasnému stiahnutiu v prípade vzniku novej krízy. EÚ bude konať na rôznych úrovniach správy: konflikty, ako existujú napríklad v Sýrii a Líbyi, majú miestny, celoštátny, regionálny a globálny rozmer, ktorými je potrebné sa zaoberať.“²⁶

Finálna časť, s názvom Od vízie k činom, vyzýva k zmenám, „ku kolektívnemu investovaniu“, ktoré by malo viesť k „dôveryhodnej, pohotovej a súdržnej Únii“. V stratégii je zdôraznené, že „Dôveryhodnosť EÚ je založená na našej jednote, na našich početných úspechoch, našej neochabujúcej sile príťažlivosti, na účinnosti a konzistentnosti našich politík a vernosti našim hodnotám.“ Dôležitosť súdržnosti únie je tu zdôraznená na príklade riešenia migrácie nasledovne. „V našich vnútorných a vonkajších politikách musíme dosiahnuť vyššiu súdržnosť. Napríklad, fenomén migrácie si vyžaduje vyváženú kombináciu politík rešpektujúcich ľudské práva, ktorá umožní riadenie tokov a štrukturálnych príčin. To znamená potrebu prekonať fragmentáciu vonkajších politík relevantných z hľadiska migrácie.“²⁷

Finálna časť sa súčasne najviac zaoberá SBOP. Vyzýva na zvýšenie svojej dôveryhodnosti v oblasti bezpečnosti a obrany. „V záujme reakcie na vonkajšie krízy, budovania našich partnerských kapacít a ochrany Európy musia členské štáty nasmerovať dostatočné výdavky do obrany, čo najefektívnejšie využívať zdroje a dosiahnuť splnenie kolektívneho záväzku venovať z rozpočtu na obranu 20 % na obstarávanie vybavenia a do oblasti výskumu a technológie. ... Diplomatická činnosť musí byť plne založená na Lisabonskej zmluve a SBOP sa musí stať rýchlejšou a efektívnejšou. Európania musia byť pripravení urýchlene reagovať na krízy v plnom súlade s Chartou OSN. To si od členských štátov vyžaduje, aby zvýšili schopnosť nasadenia a interoperabilitu svojich ozbrojených síl prostredníctvom výcviku a cvičení. Musíme rozvinúť svoju kapacitu rýchlej reakcie aj vyriešením procedurálnych, finančných a politických prekážok, ktoré bránia nasadeniu bojových skupín, brzdia vytváranie síl a znižujú účinnosť vojenských operácií SBOP.“²⁸

3 AMBÍCIE A MOŽNOSTI SBOP EÚ

3.1 AMBÍCIE SBOP EÚ

Od svojho vzniku si EÚ dala vysoké ciele, ktoré včlenila do základných dokumentov. Ani zmeny stanovené v Lisabonskej zmluve neredukovali extrémne ambiciózne ciele v oblasti bezpečnostnej politiky. Existuje často vyslovený názor, že vývoj SBOP sa nezhoduje s očakávaniami vytvorenými v Lisabonskej zmluve. Ako bolo povedané vyššie, Zmluva je rámec, ktorý dovoľuje

²⁶ Ibidem, s. 9-10

²⁷ Ibidem, s. 44-51.

²⁸ Ibidem, s. 44-47

spoločné akcie. Súčasne vytvorila aj metódy práce aj obranné inštitúcie, ktoré členský štát môže použiť podľa jeho uváženia.

Je možné konštatovať, že ciele definované v Deklarácii na posilnenie spôsobilostí (2008)²⁹ boli príliš ambiciózne. Podľa deklarácie, s cieľom postaviť sa k bezpečnostným výzvam a reagovať na nové hrozby, mala byť Európa spôsobilá v nasledujúcich rokoch (do 2010) okrem iného nasadiť 60 000 vojakov do 60 dní na hlavnú operáciu v rámci predpokladanej operácie Hlavného cieľa 2010. V Civilnom hlavnom ciele 2010 mala byť spôsobilá plánovať a vykonať simultánne sériu operácií a misií rôzneho rozsahu:

- 2 hlavné stabilizačné a rekonštrukčné operácie s adekvátnym civilným komponentom podporovaný do 10 000 vojakov na aspoň dva roky;
- 2 operácie rýchlej reakcie obmedzeného trvania s použitím bojových skupín EÚ;
- núdzovú operáciu pre evakuáciu európskych občanov (do desiatich dní) berúc do úvahy primárnu úlohu každého členského štátu, pokiaľ ide o jeho občanov;
- námornú alebo vzdušnú pozorovaciu misiu;
- civilno-vojenskú humanitárnu asistenčnú operáciu trvajúcu do 90 dní.

Jazyk z decembra 2013³⁰ je viac zdržanlivý a nepojednáva už o číselných cieľoch. Je viac pragmatickejší a menej ambiciózny. Súčasne však nedochádza k revízii „Hlavného cieľa“ (nebol zrušený) ani k diskusii o zdrojovej báze, ktorá by bola potrebná na jeho dosiahnutie. Hlavný cieľ nebol revidovaný ani novou bezpečnostnou stratégiou EÚ. Tá sa odvoláva na zhoršenie bezpečnostného prostredia EÚ a nutnosti zobrať zodpovednosť za bezpečnosť únie do vlastných rúk, avšak nedefinuje konkrétne spôsobilosti, ktoré by mala SBOP dosiahnuť.

3.2 MOŽNOSTI SBOP EÚ - SPOLUPRÁCA EÚ A NATO

Z dôvodu vysokej dynamiky bezpečnostného prostredia, EÚ nemôže a v súčasnosti ani nie je schopná nezávisle reagovať na všetky bezpečnostné výzvy a hrozby, ktorým čelí. Potreba pre užšiu spoluprácu s NATO sú pravidelne uvádzané v záveroch Rady Európy a ministerských vyhláseniach.

Od roku 2003 EÚ nasadila v rámci SBOP 11 vojenských operácií a 21 civilných misií, pričom 16 z nich stále prebieha.³¹ Všetky tieto aktivity boli vedené v lokalitách, ktoré sú alebo boli postihnuté konfliktami. EÚ sa tak stáva činiteľom v konfliktných oblastiach alebo v štátoch, ktoré boli nedávno v konflikte, ale kde podmienky zostávajú extrémne krehké.

Súčasná úroveň ambícií a spôsobilostí plánovaných v SBOP však nie je prispôbená degradovanému strategickému prostrediu, s črtami hybridných hrozieb, prepletených vnútorných a vonkajších bezpečnostných výziev. SBOP čelí ťažkostiam pri tvorbe síl a prístupe k včasnému a spoločnému financovaniu, nasadeniu, spravodajstvu a logistike. Tieto ťažkosti limitujú rámec, veľkosť, strategickú hĺbku a schopnosť riadenia misií. Bojové skupiny EÚ, hoci sú v pohotovosti, neboli nikdy nasadené.

²⁹ (Declaration on Strengthening Capabilities, 2008)

³⁰ Závery zasadnutia Rady Európy

³¹ (Ongoing missions and operations, 2016)

Rada Európy pravidelne zdôrazňuje úlohu SBOP ako súčasť konzistentnej aplikácie kombinovanej sady politík a nástrojov v rozsahu od diplomacie, bezpečnosti a obrany na financovanie, obchodovanie, rozvoj a spravodlivosť v rámci komplexného prístupu EÚ v miestach, kde sa EÚ rozhodla použiť svoje nástroje krízového manažmentu.

V záveroch Rady z decembra 2013 nie je dôraz položený na to, čo by znamenala strategická autonómia pre EÚ, ale skôr na viac pragmatické otázky. Ako spraviť existujúce operácie viac efektívne a ako podporiť partnerské krajiny a regionálne organizácie prostredníctvom poskytnutia výcviku, poradenstva, techniky a zdrojov tak, aby boli schopné stále viac riadiť krízy samostatne.

Počas neformálneho mítingu ministrov obrán EÚ v Rige (február 2015) bola dohodnutá potreba zlepšenia strategickej komunikácie ako jedného z elementov v boji proti hybridným hrozbám. Ministri sa dohodli na vypracovaní komplexného komunikačného plánu, ktorý pomôže vybudovať konsenzus interne aj externe a ochráni občanov EÚ.

Závery Európskej rady (december 2013), Waleského summitu NATO (2014) a neformálneho stretnutia ministrov obrán členských štátov EÚ v Rige (2015) vyzvali na strategické partnerstvo medzi EÚ a NATO v boji proti hybridným, komplexným hrozbám. V dôsledku konfliktov a rastúcich výziev a hrozieb na hraniciach Európy, EÚ musí vytvárať inteligentné partnerstvá s cieľom zdržať spoločných nepriateľov. Udržiavanie paralelných spôsobilostí pre kolektívnu obranu NATO a operácie krízového manažmentu EÚ je finančne aj personálne pre väčšinu členských krajín EÚ nedosiahnuteľné.

Na základe návrhov by spoločný prístup NATO a EÚ mohol potlačiť hybridné vedenie bojovej činnosti viac efektívne ako len NATO samostatne z dôvodu, že vojenská aliancia ako NATO nie je vybavená na reagovanie na plný rozsah hrozieb, ktoré predstavuje hybridné vedenie bojovej činnosti. Politika rýchlej reakcie NATO môže odradiť a zadržať vojenské hrozby, ale nemôže sa efektívne vyrovnáť s nejasnými nekonvenčnými výzvami hybridného vedenia bojovej činnosti. Viac flexibilné a odlišné nástroje krízového manažmentu EÚ, zapojenie bezpečnostného sektora, prevencia konfliktov, hĺbková inštitucionálna diplomacia a atď. sú ďaleko viac vhodné pre adresovanie komplexnosti hybridného vedenia bojovej činnosti.

ZÁVER

Globálna stratégia EÚ je oveľa viac detailnejšia a ide viac do hĺbky aj čo sa týka spôsobov reagovania na bezpečnostné výzvy oproti bezpečnostnej stratégii z roku 2003 a jej implementačnej správy z roku 2008. Je nutné poznamenať, že jej hlavným odkazom je nutnosť „*súdržnosti únie a spoločného reagovania na bezpečnostné výzvy*“. Práve súdržnosť a spoločný postup všetkých členských štátov pri riešení niektorých bezpečnostných hrozieb bude súčasne aj jednou z najväčších výziev pre EÚ samotnú. Vnútorne EÚ čelí výzvam prepojenia vnútornej a vonkajšej bezpečnosti a kombináciou civilných a vojenských bezpečnostných elementov. Tie prekračujú hranice a inštitucionálne delenie. Hoci je EÚ komplexným bezpečnostným poskytovateľom, čelí problému nedostatku efektívneho rozhodovacieho procesu. Súčasná politická klíma nie je prospešná Európskej spolupráci. To môže viesť až k opätovnému nacionalizmu, kde udržanie jednotnosti EÚ bude jedna z jej najväčších výziev.

Bezpečnostné prostredie EÚ sa zmenilo a významne zhoršilo za posledných desať rokov. V nasledujúcich rokoch členské štáty EÚ budú konfrontované s následkami najmä dvoch tren-

dov. **Po prvé**, presun moci od západnej dominancie mal za následok, že medzinárodný systém je čoraz viac charakterizovaný multipolaritou. **Po druhé**, štáty sú čoraz viac konfrontované s výzvami neštátnych aktérov a šírenie nadnárodných hrozieb vyžaduje širší koncept bezpečnosti. Tieto trendy sa prejavujú viacerými spôsobmi.

Niektoré z priamych implikácií multipolarity sú pociťované v širšom susedstve EÚ: pás v rozsahu od Západnej Afriky, Indického oceánu, Strednej Ázie až k Arktíde. Tento priestor medzi regionálnou a globálnou úrovňou predstavuje hlavné komunikačné trasy medzi Ázijsko-pacifickým regiónom a Európskym susedstvom, ale sú súčasne zónami, v ktorých súperia regionálne a globálne veľmoci. Hrozby v týchto priestoroch zahŕňujú medzištátne konflikty, zástupné vojny (proxy wars), priestory, kde je odopretý prístup (anti-access) a námorné pirátstvo.

Vo svojom priamom susedstve, Európa musí vziať na seba bezpečnostné výzvy na dvoch frontoch. **Na východ**, ruský revizionizmus, ktorý predstavuje výzvu ako pre EÚ tak aj pre NATO. EÚ prostredníctvom globálnej stratégie rešpektuje zvrchovanosť, nezávislosť a územná celistvosť štátov, neporušiteľnosť hraníc a mierové riešenie sporov ako kľúčové prvky európskeho bezpečnostného poriadku. „*Porušovanie medzinárodného práva zo strany Ruska a jeho destabilizácia Ukrajiny sú spolu s dlhotrvajúcimi konfliktami v širšom čiernomorskom regióne útokom na jadro európskeho bezpečnostného poriadku.*“ Súčasnne si EÚ uvedomuje, že „*Riadenie vzťahov s Ruskom je kľúčovou strategickou výzvou. Základným kameňom politiky EÚ voči Rusku musí zostať jednotný a spoločný prístup. Podstatné zmeny vo vzťahoch medzi EÚ a Ruskom sú podmienené úplným dodržiavaním medzinárodného práva a zásad podporujúcich európsky bezpečnostný poriadok vrátane Helsinského záverečného aktu a Parížskej charty.*“³² Zároveň platí, že medzi EÚ a Ruskom existuje vzájomná závislosť. Preto je nutné zapájať Rusko do rokovaní o nezhodách a spolupracovať s ním, ak sa naše záujmy prelínajú.

Na južnom krídle, priame výzvy pramena z politických nepokojov a civilného konfliktu hlavne v Sýrii a v Severnej Afrike, generujú nestabilitu, terorizmus a tok utečencov. Politické a demografické trendy naznačujú, že tieto otázky zostanú výzvami pre dohľadnú budúcnosť. Súčasnne globálna stratégia deklaruje nasledovné „*Riešenie konfliktov a podpora rozvoja a ľudských práv na juhu sú nevyhnutné kroky na riešenie hrozby terorizmu, demografických výziev, migrácie a zmeny klímy a na využitie príležitosti na spoločnú prosperitu.*“³³

SBOP bola doposiaľ nástrojom EÚ pre externý krízový manažment, zahrňujúc vojenské a civilné aspekty. Nové bezpečnostné výzvy, hlavne východne a južne od EÚ, vynárajú otázku či jediným cieľom SBOP by mal zostať „iba krízový manažment“. Neistota na hraniciach EÚ prináša SBOP bližšie k územiu Európy. Externá a vnútorná bezpečnosť je čoraz viac prepojená. Na východe SBOP môže tiež hrať úlohu zaoberajúcu sa hybridnými hrozbami pochádzajúcimi z Ruska spoločne s primárnou úlohou NATO – teritoriálnej obrany. Rozvoj spoločných spôsobilostí EÚ a NATO zostáva kritickou otázkou.

---

³² (Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe, A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, 2016, s. 33)

³³ Ibidem, s. 34.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- A Secure Europe in a Better World - European Security Strategy. (12. december 2003). Cit. 13. október 2016. Dostupné na Internet: European Union: <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
- Anthony, I., Grand, C., & Lewis, P. (2015). Towards a new European security strategy? Assessing the impact of changes in the global security environment. Brussel: European parliament.
- Declaration on Strengthening Capabilities. (11. december 2008). Cit. 13. október 2016. Dostupné na Internet: Council of the European Union: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/esdp/104676.pdf
- European Council 19/20 December 2013 - Conclusion. (2013). Cit. 13. október 2016. Dostupné na Internet: European Council: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/140245.pdf
- European Union External Action. (dátum neznámy). Cit. 13. október 2016. Dostupné na Internet: https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5388/shaping-of-a-common-security-and-defence-policy-_en
- Ongoing missions and operations. (máj 2016). Cit. 13. október 2016. Dostupné na Internet: European Union External Action: http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/index_en.htm
- Report on the implementation of the European Security Strategy - Providing Security in a Changing World. (11. december 2008). Cit. 13. október 2016. Dostupné na Internet: European Union: <https://europa.eu/globalstrategy/en/report-implementation-european-security-strategy-providing-security-changing-world>
- Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe, A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. (2016). Cit. 13. október 2016. Dostupné na Internet: http://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_review_web.pdf
- Švarný, J. (2016). Migrácia ako bezpečnostná hrozba pre EÚ. KULTURA BEZPIECZEŃSTWA, NAUKA – PRAKTYKA – REFLEKSJE , Nr22, 132-146.

Ing. Martin JOŠČÁK
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
AOS gen. M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš
martin.joscak81@gmail.com

VPLYV ISLAMSKÉHO FENOMÉNU NA ZMENU BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

INFLUENCE OF THE ISLAMIC PHENOMENON ON TRENDS IN THE SECURITY ENVIRONMENT

Petra KAŠELÁKOVÁ

ABSTRACT

In the world today, there is a growing trend in violence, both domestically and internationally, in the form of terrorism. Terrorism takes many forms and has had an impact on all our lives in one way or another. By integration of the Slovak republic into international structures, opening the borders, but mainly because of the rapid development of globalization, our country became more vulnerable. The article describes impact of terroristic attacks of the islamic fundamentalists in the world on security environment, even in Slovakia.

Keywords: Terrorism, Security environment, Islamic state

ÚVOD

Za významný zlom v moderných dejinách ľudstva sa považuje rozpad bipolárneho sveta koncom 80. rokov 20. storočia, kedy sa zo sveta bipolárneho stal svet multipolárny. Po odstránení bipolarity¹ začala postupne bezpečnostné prostredie charakterizovať nestabilita a nerovnomernosť vývoja, ktoré sú zapríčinené predovšetkým nedostatočným riešením globálnych problémov ľudstva. Spletitosť bezpečnostného prostredia vytvára prekážky na analyzovanie súčasných bezpečnostných aktérov, ktorými už nie sú len štáty v tradičnom ponímaní, ale i neštátne subjekty disponujúce výzbrojou, ktorú v minulosti vlastnili len superveľmoci.

V podmienkach globalizácie, ktorá so sebou prináša mnoho pozitívnych účinkov v podobe zmenšovania vzdialeností, zrýchľovania času a nárastom množstva informácií, sa na povrch vynárajú aj nezamýšľané následky spoločenských činností, vyvolávajúcich u ľudí pocity strachu a neistoty. Medzi tieto hrozby patrí i nárast sociálno-patologických javov spätých s agresivitou a násilím. Charakteristickou črtou tohto obdobia preto je, že riziká spojené s vojnami pominuli, no terorizmus sa neutlmil. Naopak, nadobudol oveľa nebezpečnejšie dimenzie. S narastajúcim počtom teroristických útokov vo svete sa preto pojem terorizmus začína medzi ľuďmi skloňovať stále častejšie. I napriek tomu, že terorizmus plynie dejinami v rôznych podobách už niekoľko storočí, jeho prítomnosť v 21. storočí cítime omnoho intenzívnejšie.

---

¹ Pod pojmom bipolarita rozumieme usporiadanie štruktúry svetového politického systému, keď existujú dve dominantné mocenské centrá. Pólmi bipolárnej štruktúry môžu byť buď dva štáty – superveľmoci, alebo koalície. Bipolarita môže byť subjektívna alebo objektívna. Subjektívna bipolarita vzniká na základe rozhodnutia skupín vytvoriť proti sebe stojace bloky. Objektívna bipolarita je daná bezkonkurenčným silovým potenciálom dvoch mocností. V tomto prípade vzniká situácia, keď len dva štáty sú schopné si zaistiť bezpečnosť.

1. BEZPEČNOSŤ AKO VÝSADA

Zo sémantického hľadiska spravidla pojem bezpečnostné prostredie vyjadruje určitú úroveň bezpečnostnej situácie na vymedzenom teritóriu, ktorá je výsledkom realizácie bezpečnostnej politiky štátov na tomto území.

Slovenská republika je súčasťou euroatlantického priestoru. Svojim členstvom v OSN, OBSE a v iných organizáciách prispieva k úsiliu medzinárodného spoločenstva zachovať vo svete mier a bezpečnosť. Či už individuálne, alebo v spolupráci s inými krajinami bráni demokraciu, slobodu, právny štát a ľudské práva. Vstupom do NATO sa Slovenská republika stala súčasťou rozvetveného systému kolektívnej obrany a bezpečnosti ako pilieru transatlantickej bezpečnosti a stability. Členstvom v EÚ získala Slovenská republika záruky politickej a ekonomickej stability, no zároveň musela prijať záväzok podieľať sa na zaisťovaní, formovaní a posilňovaní európskej bezpečnosti a spoločnej obrannej politiky.

Členstvo Slovenskej republiky v popredných medzinárodných organizáciách zásadným spôsobom ovplyvnilo bezpečnostné postavenie krajiny, čím sa vytvorili nové podmienky na realizáciu jej bezpečnostných záujmov. No predovšetkým priamou účasťou na rozhodovacích procesoch sa Slovenskej republike zvýšila úroveň bezpečnostných garancií poskytovaných týmito organizáciami.

Aktuálnou tendenciou vývoja bezpečnostného prostredia vo svete je prehlbovanie neurčitosti a nestability jeho vývoja ako dôsledok rastúceho počtu zlyhávajúcich štátov a negatívneho vplyvu nešťatných subjektov. Reakciou na tieto tendencie je snaha medzinárodného spoločenstva spolu s jeho participujúcimi zložkami nájsť spoločné, a najmä efektívne prostriedky, ako týmto javom spoločne čeliť.

Bez pochyb, pre Slovenskú republiku má z bezpečnostného hľadiska najväčší význam členstvo v NATO, a to i napriek tomu, že napríklad podľa Františka Škvrndu má tento systém v oblasti riadenia sveta charakter nerovnomernosti, či dokonca štruktúrovanej anarchie. To predovšetkým z dôvodu, že niektoré veľmoci v tomto systéme stále zostávajú najdôležitejšími aktérmi nerešpektujúcimi vonkajšie autority.

Bezpečnostný vývoj v Európe a v jej okolí bol ešte viac poznačený negatívnymi trendami eskalácie kríz a napätia. Destabilizácia, konflikty na juhovýchodnej hranici EÚ sa vo vzťahu k bezpečnosti jej členských štátov prejavovali najmä zintenzívnením hrozby terorizmu a extrémizmu, nárastom nekontrolovanej masovej migrácie, zosilnením konvenčných a hybridných hrozieb, eróziou režimov kontroly zbrojenia, vojenskými provokáciami, ako aj vonkajšou propagandou.

Preto sa mi ani slová štátneho tajomníka Ministerstva obrany SR Mariána Saloňa, ktoré vyslovil v jednom z článkov pre mesačník OBRANA, „stabilné bezpečnostné prostredie je pre nás minulosťou...“ už nezdarujú také nereálne.

2. FENOMÉN ISLAMSKÉHO TERORIZMU

Terorizmus ako stála črta dejín sprevádza históriu ľudstva už od počiatku. Minulosť aj súčasnosť je preplnená udalosťami spojenými so štátnym terorom a násilným uplatňovaním politickej moci s cieľom zastrašiť obyvateľstvo a vynútiť si poslušnosť. Terorizmus komplexne expanduje. Na druhej strane pretrvávajú problémy s efektívnosťou, a vôbec dostatočnosťou celkovej medzištátnej spolupráce.

Celosvetová bezpečnostná situácia sa začína výrazne komplikovať, a z pohľadu smerovania terorizmu je zrejmé, že jednotlivé regióny sa budú musieť vyrovnávať s odlišnými formami terorizmu. V súčasnosti je za najznámejší, a nemožno poprieť, že aj mediálne najvýraznejší považovaný islamský náboženský terorizmus, ktorý je predurčený výraznou nestabilitou režimov v jednotlivých krajinách. Podľa Kavického, Jangla a Gašpierika v ich spoločnej publikácii Terorizmus - hrozba doby, je princíp tohto terorizmu založený na presvedčení jednotlivcov o výnimočnosti ich viery. Toto presvedčenie prebieha na dvoch základných líniách – fundamentalistickej a eschatologickej. Bez ohľadu na odlišnosti týchto dvoch línií, obe oplývajú istými typickými spoločnými znakmi. Sú nimi predovšetkým:

- výnimočná motivácia, ktorá môže vyústiť až ku kolektívnej samovražde,
- spasiteľská vízia spätá s historickými udalosťami,
- úzke prepojenie náboženských a politických záležitostí,
- hnev voči „vlastným umierneným“, ktorí sú často odsúdení za zradu a kacírstvo,
- cielené prekročenie posvätných a tabuizovaných pravidiel, s cieľom vyvolať viditeľnú náboženskú krízovú situáciu.²

Po útoku AL-KÁIDY na americké „dvojičky“ dňa 11. septembra 2001 vtedy ešte prezident George Bush vyhlásil terorizmu vojnu. Dnes už je jasné, že tá v sebe niesla určitú nemožnosť ukončenia už od počiatku. K cieľu, ktorým malo byť úplné odstránenie globálneho terorizmu, sa nebolo možné priblížiť v dohľadnom časovom horizonte. Výsledkom síce bolo oslabenie samotnej AL-KÁIDY, no v dnešnej dobe čelíme fenoménu oveľa progresívnejšiemu.

Za najvýraznejšiu teroristickú skupinu propagujúcu radikálny extrémistický islam je v súčasnosti považovaný Islamský štát. Ten, na rozdiel od AL-KÁIDY prejavuje veľký záujem na vybudovaní vlastného štátu - tzv. kalifátu, na kontrolovanom území. Táto skupina, operujúca v Sýrii a Iraku používa brutálne taktiky boja - predovšetkým hromadné vraždy, únosy, popravy vojakov, novinárov, ale aj humanitných pracovníkov. Jeden nemecký novinár, ktorý sám navštívil kontrolované teritórium v Sýrii a Iraku, Jurgen Todenhofer, v roku 2014 povedal, „Musíme si uvedomiť, že Islamský štát je už krajinou.“ Koncom roka 2014 sa podľa časopisu FORBES Islamský štát umiestnil na 1. priečke najbohatších teroristických organizácií. Na tejto priečke však ostáva dodnes.³

Situácia sa od roku 2015 radikálne zmenila. Zo správy americkej spoločnosti IHS, ktorá sa venuje bezpečnostným analýzám vyplýva, že zatiaľ čo vlni Islamský štát kontroloval takmer 80 000 km², v súčasnosti je to už len niečo vyše 60 000 km². Na obrázku 1 je viditeľné, že Islamský štát v priebehu roka a pol stratil veľkú časť územia Sýrie i Iraku.

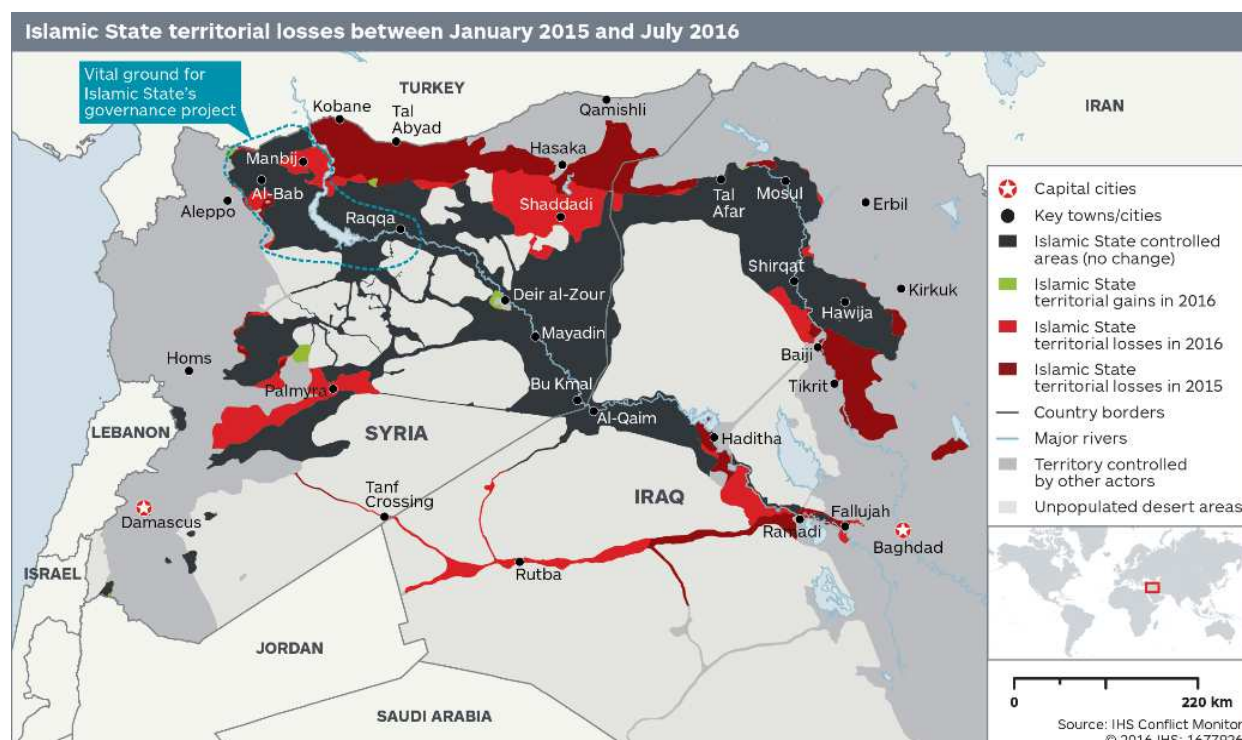
---

² KAVICKÝ, V. – JANGL, Š. – GAŠPIERIK, L. Terorizmus - Hrozba doby. Bratislava: Citadella, 2015. s. 132

³ Časopis FORBES. Dostupné na internete:

<http://www.forbes.com/sites/forbesinternational/2014/12/12/the-worlds-10-richest-terrorist-organizations/#7866eb02ffae>

Obrázok 1 – Teritoriálne straty Islamského štátu v období medzi 1/2015 a 7/2016

Zdroj: <http://press.ihs.com>

Uviedla však aj to, že Islamský štát vystupňuje útoky na civilistov, a to aj v Európe.⁴ A tak sa aj stalo. Po teroristických útokoch v Paríži v novembri 2015 sa spustila séria ďalších útokov, namierených prevažne voči civilistom. Výsledkom je strach, neistota a bezmocnosť ľudí, nielen po celej Európe. Oblúbené dovolenkové destinácie ako Egypt, či Turecko sú už pre nás minulosťou. Aktuálnou témou úzko súvisiacou s terorizmom je neudržateľná migrácia. Politické spory, vnútorné konflikty, či nefunkčné štáty sú hlavným spúšťačom islamského fenoménu. Poskytujú živnú pôdu pre radikalizmus a extrémizmus, ktorý sa ľahko mení na terorizmus. Jeho vyčíňanie následne smeruje k tomu, že ľudia sú nútení utekať zo svojich domovov a hľadať bezpečie a stabilitu za hranicami svojich domovín...

3. HODNOTENIE ZMENY BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA V SR

V nadväznosti na aktuálny stav už nikto nepochybuje o tom, že pod vplyvom zmien v globálnom prostredí dochádza k zmenám bezpečnostných systémov jednotlivých krajín. Bezpečnosť každej krajiny nie je len záležitosťou praktických opatrení, ale je často aj predmetom teoretického skúmania podstaty bezpečnosti vo vyššie spomínanom multipolárnom svete, procesom hľadania čo najefektívnejších postupov a nástrojov. Úspešnosť tohto procesu je v súčasnosti závislé predovšetkým od objektívnej analýzy a zhodnotenia bezpečnostného prostredia a úsilia jednotlivých bezpečnostných aktérov.

Hodnotenie bezpečnostného prostredia reagovaním na aktuálne zmeny má kognitívnu funkciu a je odrazom objektívnej, skutočnej reality. V dôsledku rozmanitosti podôb a cieľov terorizmu a nepredvídateľnosti jeho možných následkov prerástol terorizmus rámec vnútorného rizika každej krajiny a stal sa najaktuálnejšou hrozbou medzinárodného rozmeru pre svetové veľmoci.

⁴ Dostupné na internete:

<http://press.ihs.com/press-release/aerospace-defense-security/islamic-state-caliphate-shrinks-further-12-percent-2016-ihs>

Na základe doterajšieho bezpečnostného vývoja možno konštatovať, že Slovenská republika spolu s niektorými ďalšími štátmi regiónu strednej a východnej Európy) predstavuje pre Islamský štát, či iné islamské extrémistické skupiny, relatívne nízku prioritu realizácie teroristických útokov. Dovolím si však tvrdiť, že to neznamená, že nie je finálnym cieľom pre realizáciu inej spravodajskej činnosti a tiež to, že sa nestane prioritným objektom realizácie teroristických útokov v budúcom období, a to aj s ohľadom na aktuálne slovenské predsedníctvo v Rade Európskej únie...

Preto v reakcii na zmenu bezpečnostného prostredia vo svete musela svoje priority potrebné na zaručovanie obrany štátu prehodnotiť aj Slovenská republika. Súčasný vývoj bezpečnostnej situácie vo svete s dopadom na našu krajinu si vyžiadal aktívny prístup na aktuálnu situáciu a z toho dôvodu bol uznesením vlády SR č. 213 zo dňa 29. apríla 2015 schválený Národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2015-2018. Cieľom Národného akčného plánu na roky 2015-2018 je prostredníctvom nových úloh rozšíriť nástroje boja proti terorizmu v SR a pružne reagovať na aktuálne trendy v uvedenej oblasti, a teda cestovanie európskych občanov do konfliktných zón, ich radikalizácia a následný návrat do európskych štátov, hrozby útokov vo vzdelávacích komunitách, financovanie terorizmu a podobne.⁵

Vláda SR a všetky kompetentné subjekty bezpečnostného systému Slovenskej republiky považujú boj s terorizmom za jednu zo svojich hlavných priorít. Na problematiku ohrozenia občanov v podobe terorizmu a nelegálnej migrácie sa vláda zamerala vo svojom Programovom vyhlásení. Už v zmysle tohto Programového vyhlásenia bude vláda podporovať „cielenú a dlhodobu udržateľnú modernizáciu a výmenu hlavných druhov výzbroje a techniky spolu s tvorbou zásob materiálu na rozvoj spôsobilostí ozbrojených síl v súlade s prijatými záväzkami SR, pričom dôraz položí predovšetkým na rozvoj spôsobilostí mechanizovanej brigády a síl použiteľných aj na boj proti terorizmu“.⁶

Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2016-2020 obsahuje záväzok rezortu obrany „prijat' opatrenia na zvýšenie obranyschopnosti SR“. Politicko-strategický rámec dlhodobého rozvoja zaručovania obrany štátu s dôrazom na ozbrojené sily SR v minulom období poskytovala Biela kniha o obrane Slovenskej republiky schválená vládou SR v júni 2013. Od jej schválenia však došlo k zásadnej zmene bezpečnostného prostredia a viaceré následné rozhodnutia vlády SR síce potvrdili základné postuláty Bielej knihy o obrane SR z roku 2013, no ovplyvnili implementáciu konkrétnych opatrení, najmä v oblasti vyzbrojovania.

Biela kniha o obrane SR z roku 2013 definovala projekciu dlhodobého rozvoja zaručovania obrany štátu v horizonte do roku 2024. Žiaľ, udalosti, ktoré sa odohrali od roku 2014, znamenali zásadnú zmenu bezpečnostného prostredia v Európe. Zdá sa, že obdobie stabilného bezpečnostného prostredia sa skončilo. Bezpečnostné hrozby v podobe terorizmu nadobudli reálnejší charakter a bezprostredne sa dotýkajú bezpečnostných záujmov už aj Slovenskej republiky. Na prekonanie vážnych nedostatkov musí Slovenská republika vykonať revíziu stavu, v akom sa nachádzame a s ohľadom na ďalší predpokladaný vývoj bezpečnostného prostredia určiť zodpovedajúce smerovanie zaručovania obrany štátu s výhľadom do roku 2030. Výsledkom je nová aktualizovaná Biela kniha o obrane SR, schválená uznesením vlády SR č. 433 zo dňa 28. septembra 2016, ktorej naliehavým imperatívom sa stáva zvyšovanie obranyschopnosti Slovenskej republiky v celom komplexe.

Vymedzenie bezpečnostného prostredia v zaktualizovanej Bielej knihe o obrane SR sa snaží o čo najefektívnejšie charakterizovanie doširoka dimenzionálneho bezpečnostného prie-

---

⁵ Národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2015-2018. Dostupné na internete: <http://www.rokovanie.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-183872?prefixFile=m>

⁶ Programové vyhlásenie vlády na roky 2016-2020. Dostupné na internete: http://www.vlada.gov.sk/data/files/6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf

storu a identifikovanie bezpečnostných hrozieb, s ktorými sa musíme v danom priestore vyrovnávať. Nová Biela kniha neopomína ani existenciu samotného Islamského štátu. Na medzinárodnej scéne, sa podľa nej presadzujú ďalšie teroristické skupiny, ktoré svojou činnosťou vytvárajú a budú vytvárať ďalšie potencionálne možné oblasti nestability. Mnohé z nich sa hlásia k ideológii AL-KÁIDY, niektoré z nich, ako napríklad Islamský štát, sú však omnoho radikálnejšie ako samotná AL-KÁIDA.

Čo to však prijatie tohto strategického dokumentu znamená pre Slovenskú republiku v praxi? Prínos prijatia Bielej knihy o obrane z roku 2013 sa pomaly naplňa. Implementáciu Bielej knihy ovplyvnila zásadná zmena bezpečnostného prostredia, a tomu zodpovedajúce opatrenia prijaté na úrovni NATO a EÚ. Napriek pokroku v riešení krízových situácií, však na našej úrovni naďalej pretrvávajú nedostatky v kapacitách a spôsobilostiach Ozbromených síl SR, ktoré doposiaľ nebolo možné prekonať, a to najmä nedostatok a zastaranosť výzbroje a techniky, obmedzenia rozsahu a kvality výcviku, nízka interoperabilita so spojencami, či personálny deficit Ozbromených síl SR v stave bezpečnosti.

Biela kniha o obrane SR vytvára politicko-strategický rámec zaručovania obrany štátu, ktorý bude konkretizovaný ďalšími kľúčovými dokumentmi. Hlavným cieľom je využiť Bielu knihu o obrane Slovenskej republiky pri tvorbe nadväzných strategických, koncepčných a plánovacích dokumentov. V nadväznosti na Bielu knihu o obrane SR, Programové vyhlásenie vlády SR, ale predovšetkým aktualizovanú Bezpečnostnú stratégiu SR, ktorej aktualizácia je v gescii Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, sa však v rezorte Ministerstva obrany SR plánuje aj vypracovanie novej Obrannej stratégie SR.⁷

ZÁVER

Zmenou bezpečnostného prostredia sa menia bezpečnostné výzvy, na ktoré musí Slovenská republika promptne reagovať. Nik nemôže pochybovať, že stabilné bezpečnostné prostredie je už minulosťou. Terorizmus predstavuje pre Slovenskú republiku strategickú globálnu hrozbu. V nadväznosti na udalosti, ktoré sa za posledné dva roky odohrali vo svete, je aj Slovenská republika nútená, v prospech zachovania obranyschopnosti štátu, prijímať vo všetkých smeroch nové opatrenia.

Prognóza vývojových tendencií bezpečnostného prostredia je rozhodujúca pre tvorbu stratégií, ktorých prioritným cieľom je usmernenie vývoja bezpečnostného prostredia tak, aby sa čo najviac eliminovalo riziko naplnenia potencionálnych hrozieb. V súčasnosti preto prechádzame procesom aktualizácie najvýznamnejších strategických dokumentov zaručovania obranyschopnosti štátu, ktoré priamo odkazujú na krízovú situáciu vo svete.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

JURČÁK, V. – RIŠIANOVÁ, A. Hodnotenie bezpečnostného prostredia v strategických dokumentoch Slovenskej republiky. In 6. medzinárodná vedecká konferencia: Zborník vedeckých a odborných prác na tému „Národná a medzinárodná bezpečnosť“. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2015. ISBN 978-80-8040-515-1

---

⁷ Biela kniha o obrane. Dostupné na internete:

<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25762>

KAVICKÝ, V. – JANGL, Š. – GAŠPIERIK, L. Terorizmus - Hrozba doby. Bratislava: Citalia, 2015. ISBN: 978-80-89628-84-1

KULAŠIK, P. a kol. Slovník bezpečnostných vzťahov. Bratislava: Smaragd pedagogické nakladateľstvo, 2002. ISBN: 80-89063-08-X

ŠKVRNDA, F. Terorizmus – Najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozba súčasnosti. Trenčín: Štátny pedagogický ústav, 2003. ISBN: 80-968337-2-3

Programové vyhlásenie vlády na roky 2016-2020. Dostupné na internete:
http://www.vlada.gov.sk/data/files/6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf

Biela kniha o obrane. Dostupné na internete:
<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25762>

Národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2015-2018. Dostupné na internete:
http://www.rokovanie.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-183872?prefixFile=m_

JUDr. Petra KAŠELÁKOVÁ
Kancelária vedúceho služobného úradu
Ministerstvo obrany SR
Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava
petra.kaselakova@mod.gov.sk

MIGRAČNÉ TRENDY AKO NÁSTROJ PRE ZMENU EURÓPSKEJ ÚNIE A SCHENGENU

MIGRATION TRENDS AS A TOOL FOR CHANGE EUROPEAN UNION AND SCHENGEN

Juraj KEŠEL

ABSTRACT

The aim of the paper is to show risks of migration crisis of third countries inhabitants to the countries of the European Union (EU). It also pointed to the impact of this migration, which can affect the trust between the EU and the smooth functioning of Schengen. Taking into account the development of migration to Europe provides post view the security aspects of migration and its possible consequences for the maintenance of a stable, long-term competitive and secure Europe.

Keywords: migration, security, cooperation

ÚVOD

I napriek skutočnosti, že migrácia obyvateľov Zeme je tak stará ako samotné jej obyvateľstvo, je všeobecne celosvetovo akceptovateľný a prirodzený jav vo väčšej miere prejavujúci sa najmä v prepojení na politické či vojenské konflikty alebo hospodárske krízy. Súčasná obrovská migračná vlna obyvateľov z vojnou zmetanej Sýrie, politickým terorizmom zasiahnutého Afganistanu, Iraku, Pakistanu, Iránu a ďalších krajín blízkeho východu a niektorých afrických krajín smerom do vybraných štátov EÚ so silnou ekonomikou, je veľmi kritický a vysoko rizikový jav. Rizikový najmä z dôvodu nielen možných politických, spoločenských či ekonomických konfliktov, ktoré sú vnášané s príchodom migrantov do krajín EÚ, ale aj konfliktov vznikajúcich s touto novodobou migráciou vnútri EÚ na úrovni európskej komisie, europarlamentu, medzi politickými predstaviteľmi jednotlivých štátov EÚ ako aj medzi samotnými pôvodnými obyvateľmi EÚ.

Súčasná migračná vlna cez niektoré štáty EÚ a do niektorých štátov EÚ (štáty so silným ekonomickým potenciálom, pre migrantov tzv. „vysnívané“ štáty EÚ) potvrdila rozporuplnosť v zmyslení, konaní a riešení tejto problematiky v radoch politických predstaviteľov EÚ a jej niektorých štátov. Prioritne na pôde európskej komisie a europarlamentu absentuje konsenzus pri politickom riešení uvedených problémov a dôsledkov súčasnej migrácie obyvateľov do EÚ, čo v radoch jej obyvateľov vyvoláva opodstatnenú obavu o ich bezpečnosť. Tá najmä po rozpade politicky bipolárneho sveta koncom 80-tych rokov 20. storočia priniesla nové rozmery prijateľné pre takmer každého obyvateľa EÚ. Novodobé bezpečnostné hrozby ako terorizmus sú čoraz častejšie spájané s prílivom príslušníkov cudzích krajín a ich voľným pohybom v rámci Schengenského priestoru. Zároveň neustále pretrvávajúce politické, spoločenské či ekonomické krízy, konflikty a defekty v EÚ nabúravajú ušľachtilé ciele a plány jej členských štátov. Plány pretavené do voľnosti, slobody a najmä bezpečnosti domáceho obyvateľstva až do momentu, kedy začali do EÚ prichádzať prví imigranti z destabilizovaných blízkych regiónov.

1. KATEGORIZOVANIE MIGRÁCIE A SELEKCIA POJMOV MIGRANT - UTEČENEC

Aktuálna situácia v oblasti migrácie obyvateľov tretích krajín do krajín EÚ je značne neprehľadná. Vlastný názor na vzniknutú situáciu si môžeme vytvoriť prostredníctvom médií, ktoré v mnohých prípadoch ponúkajú skreslené, neúplné alebo až zavádzajúce informácie. Samotný postoj jednotlivca preto značne ovplyvňuje historická gramotnosť, všeobecné politicko – hospodárske a ekonomické vnímanie geopolitického prostredia a spoločnosť, v akej sa jednotlivec pohybuje. Nepopierateľným faktom, ktorý migráciu ovplyvňuje, je konflikt v Sýrii, existencia islamského štátu, arabskou jarou postihnuté krajiny severnej Afriky a blízkeho Východu, konfliktné situácie v povojnovom Iraku a Afganistane, neprehľadný postoj Turecka ako spojenca krajín EÚ vo vojenskej organizácii NATO, prítomnosť nerastných surovín v dotknutom regióne, nedemokratické zriadenia v týchto krajinách, čoraz častejšie sa prejavujúce klimatické zmeny, existencia preplnených utečeneckých táborov napr. v Jordánsku a Turecku, ústretová migračná politika vrcholových predstaviteľov Nemecka alebo dlhoročne využívaný mainstream¹. Ďalším faktom naďalej ostáva, že nemalé množstvo ľudí, ktorí sa snažia nelegálne dostať do Európy sa pri ich zachytení a následnej evidencii preukazuje falošným alebo žiadnym osobným dokladom.

Aj na základe týchto skutočností nie je nikto kompetentný prehlásiť alebo tvrdiť, či starý kontinent ohrozuje utečenecká alebo migračná kríza. Či násilnosti a prejavy terorizmu v Európe sú činmi utečencov alebo migrantov. Môžeme sa teda len domnievať, že ľudia, ktorí prichádzajú z oficiálne potvrdených konfliktných zón (Sýria, Irak, Afganistan a pod.), z oblasti, u ktorých boli potvrdené ničivé následky klimatických zmien alebo z krajín, kde vládne krutý diktátorský režim s nerešpektovaním základných ľudských práv, a preukážu sa oficiálne platným cestovným a osobným dokladom a požiadajú o azyl, predstavujú status *utečenca*. Naopak prišielci, ktorí prichádzajú z iných ako spomínaných oblastí a neuspokoja sa s prvou bezpečnou krajinou, a tých je podľa všetkého väčšina, budú s vysokou pravdepodobnosťou začleňovaní do skupiny dobrovoľných *migrantov*. Autor článku si je vedomý týchto skutočností a z tohto dôvodu bude prezentovaný príspevok používať všeobecné pojmy ako migrácia, migrant, migračná kríza, ktorými zastreší nejasnú situáciu v problematike.

2. NEMECKO VERZUS MIGRÁCIA V 20. STOROČÍ

V 19. a 20. storočí spoločnosťou rezonovalo koloniálne ovládanie slabších národov. Najmä vyspelí Európania ako Francúzi, Angličania, Španieli, Portugalci a iní, obsadzovali „kultúrne nevyspelé“ krajiny prevažne z Afriky. Tie mocensky a hospodársky ovládli, z čoho nesmierne finančne a materiálne profitovali.

Iný pohľad na riešenie pracovného trhu zažívalo Nemecko. Ako krajina s takmer žiadnou koloniálnou minulosťou preferovala uzavretie sa v rámci štátnych hraníc s dominantnou orientáciou na národné hospodárstvo. Výsledkom tejto politiky bolo uľahčenie integrácie navracajúcich sa Nemcov a naopak veľmi zložitá neutralizácia imigrantov z inej etnickej skupiny. Aj napriek takýmto opatreniam sa Nemecko úplne nevyhlo imigrácii, ktorá

---

¹ Arzenál psychologickéj diverzie nás podľa **A. Lorenca** neminie ani v budúcnosti. Naopak, využívanie podprahového vnímania pôsobenia na človeka v rozhlasových a televíznych prenosoch, kde je do obrazu či hudby možné vkladať informácie pôsobiace na človeka bez toho, aby si uvedomoval skrytú informáciu a podľa nej sa rozhodoval, bude dominovať v kombinácii s možnosťami internetu. Obranou by mali byť správne posúdenie prosperity, opatrnosť v prijímaní nových právd, ak sú v rozpore so starými skúsenosťami. Neopúšťať bezhlavo pevný základ hodnôt ľudí reálneho sveta, ktoré si človek budoval po tisícročia. Len na základe týchto hodnôt je potom schopný reálne hodnotiť to nové a prekonávať staré (Janík 2000, s. 107).

prebiehala v štyroch vlnách. Prvá vlna znamenala v rokoch 1945-1955 návrat asi 12 miliónov prevažne vysídlených Nemcov zo štátov strednej a východnej Európy. Druhá vlna sa prejavila v roku 1955 ako náborovanie zahraničných pracovníkov z Talianska, Španielska, Grécka a Turecka. V šesťdesiatych rokoch prerástlo náborovanie do expanzie a Nemecko toho času hostilo až 1,3 milióna gastarbaiterov. Dôsledkom toho došlo v sedemdesiatych rokoch k zastaveniu pracovnej migrácie v celoeurópskom meradle a prijatie obozretnejšej prísťahovaleckej politiky. Napriek prísnejším pravidlám dochádza prostredníctvom nekontrolovateľného zlučovania rodín k ďalšej imigrácii a v roku 1980 je v Nemecku až 4,5 milióna cudzincov. Štvrtá vlna imigrácie začala v sedemdesiatych a vyvrcholila v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Bola spojená prevažne so žiadosťami o azyl a opierala sa na základe skúsenosti z druhej svetovej vojny o liberálnu azylovú politiku.² Presadzovanie takéhoto princípu spôsobovalo nárast ekonomických migrantov so zámerom zneužívať štátny sociálny systém a opätovné sprísnenie azylového zákona v osemdesiatych rokoch formou zníženia štandardov sociálnej pomoci pre žiadateľov o azyl. Napriek tomu sa počty vyhostených imigrantov pohybovali v rozmedzí 1 až 2 % z celkového počtu žiadateľov o azyl.³ Takýto trend panoval v Nemecku až do prijatia Schengenskej dohody a jej vstúpenia do platnosti v roku 1995 (Štica, 2010, Bučka a Kešel, 2014).

Každopádne dnes patrí Nemecko ku krajinám, ktoré hostia najväčšiu islamskú komunitu. Vďaka spočiatku potrebnej a neskôr aj veľkorysej azylovej politike, silnej ekonomike a bohatým sociálnym výhodám, ktoré nepoznali parazitovanie v nezamestnanosti, sa Nemecko stáva cieľovou krajinou mnohých migrantov.

Pre porovnanie v tabuľke 1 uvádzam nie príliš štedrú azylovú politiku Slovenska za roky 1993 až 2015.

Tabuľka 1: Vyhodnotenie žiadostí o udelenie azylu za roky 1993 až 2015.

ROK	Počet žiadostí o udelenie azylu	Udelený azyl	Neudelený azyl	Zastavené konania	Udelené štátne občianstvo
1993	96	41	20	25	0
1994	140	58	32	65	0
1995	359	80	57	190	0
1996	415	72	62	193	4
1997	645	69	84	539	14
1998	506	53	36	224	22
1999	1320	26	176	1034	2
2000	1556	11	123	1366	0
2001	8151	18	130	6154	11

² Vrcholom tejto vlny sa považuje rok 1992, kedy bolo v Nemecku podaných 438 191 žiadostí o azyl, čo predstavovalo 80 % žiadostí o azyl v celej západnej Európe (Marshall, 2000).

³ Veľmi často bol využívaný princíp non-refoulement (článok 33 Zmluvy OSN o právnom postavení utečencov alebo Ženevská konvencia), ktorý chráni utečenca pred vydaním do krajiny v ktorej je ohrozený jeho život alebo sloboda. Tento tzv. „malý azyl“ je možné porušiť v prípadoch, kedy utečenec predstavuje vážne nebezpečenstvo pre hostiteľskú krajinu alebo bol právoplatne odsúdený za veľmi ťažký trestný čin.

2002	9743	20	309	8053	59
2003	10358	11	531	10656	42
2004	11395	15	1592	11782	20
2005	3549	25	827	2930	2
2006	2849	8	861	1940	5
2007	2642	14	1177	1693	18
2008	909	22	416	457	4
2009	822	14	330	460	1
2010	541	15	180	361	3
2011	491	12	186	270	7
2012	732	32	334	383	0
2013	441	15	124	352	7
2014	331	14	197	163	12
2015	73	5	57	63	0
Spolu	58 064	650	7 841	49 356	233

(Zdroj: <http://www.minv.sk/?statistiky-20>)

3. MIGRÁCIA – BEZPEČNOSŤ - TERORIZMUS

Nezastaviteľný trend v hľadanií uspokojenia v oblasti sociálnych potrieb a materiálnych istôt poháňa migráciu obyvateľstva v rámci členských krajín EÚ a Schengenu. Takáto migrácia pomerne presne vystihuje hospodárske a sociálne nerovnosti členských krajín. V klimaticky a konfliktné stabilnom regióne Európy predstavuje takýto pohyb čisto ekonomické záujmy. Obyvateľstvo prevažne strednej a východnej Európy odchádza za prácou ďalej na západ. Vysoká miera nezamestnanosti a pomerne slabý rozvoj infraštruktúry zabrzдили ekonomický rast týchto krajín. Najmä krajiny V4 (Maďarsko, Poľsko, Česká republika a Slovensko) po rozpade bývalého Sovietskeho zväzu utrpeli ekonomický a sociálny úder, ktorý sa doteraz nepodarilo naplno zvrátiť. Provýchodne orientované trhy, silná dotačná politika štátu a takmer nepoznanie trhovej ekonomiky zastihli tieto krajiny v deväťdesiatych rokoch nepripravené na odovzdanie štátnej moci a strategických podnikov do rúk súkromných privatizérov. Doslova krehká a naivná jurisdikcia priala rozmachu korupcie, klientelizmu a bohatnutiu predurčených jedincov. Na druhej strane obyčajní ľudia strácali zamestnanie, sprivatizované strategické podniky vplyvom zlých rozhodnutí „kindermanažmentu“ krachovali, rozpadli sa alebo sa celkom zrušili podniky poskytujúce regionálne zamestnanie (poľnohospodárske družstvá...). Celkové smerovanie a dlhoročné budovanie školstva, sociálnych istôt, hospodárstva, priemyslu a pod. pomaly naberalo selektívny spätný chod. Výsledkom týchto procesov bolo extrémne zvýšenie nezamestnanosti a orientovanie sa na ekonomicky silnejšie a stabilnejšie ekonomiky Európy. Za „týchto podmienok“ vstupovali krajiny V4 do EÚ, ktorá si predsavzala spoločný hospodársky rast v jednoduchšom procese pohybu tovaru, služieb a obyvateľstva v rámci spoločného schengenského priestoru.

Spoločné záujmy členských krajín mali byť vnútorne jednotné a zvonku chránené tzv. vonkajšou schengenskou hranicou.⁴ Tú prednostne zabezpečovali jednotlivé členské štáty s občasnou materiálnou a finančnou pomocou. Pre lepšie fungovanie operatívnej spolupráce pri ochrane vonkajšej hranice bola zriadená agentúra FRONTEX, ktorej funkčnosť a efektívnosť sú preverované práve počas migračnej krízy. Stráženie nelegálne prekračovaných hraníc, prevažne v stredozemnom mori ale aj na pozemných hraniciach s Tureckom, stavia agentúru do situácie, ktorá je pre bežného občana „neprijateľná“. Príslušníci agentúry majú na základe Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 656/2014 mimo iného *zaručiť ochranu základných práv prisťahovalcov a zabrániť ich vyhosteniu do zeme, v ktorej by mohli byť vystavení prenasledovaniu alebo by mohol byť ohrozený ich život - zásada nenavracania* (Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 656/2014). V tomto prípade môžeme len konštatovať, že vonkajšie námorné hranice nemôžeme zabezpečiť formou otočenia zachytených plavidiel alebo migrantov. Obdobná situácia platí aj na pozemných hraniciach, ktoré nie sú zabezpečené mechanicky. Značný vplyv na samotnú migráciu má z pohľadu Európy krajina, ktorú ako poslednú opustí migrant pred vstupom do Schengenu. V tomto prípade sú to štáty severnej Afriky (postihnuté a rozvrátené po odstránení diktátorov ako Muammar Kaddáfí) a náš partner v spoločnej obrannej vojenskej organizácii NATO, Turecko. Práve tento spojenec, ktorý sa snaží o vstup a bezvízový styk s EÚ, doslova vydiera európske krajiny pri uzatváraní dohody o zadržaní (neposielaní) migrantov smerom do Európy. Je pravdou, že Turecko toho času absorbuje vo svojich táboroch 2,5 milióna utečencov prevažne zo Sýrie, čo štát istotne finančne vyčerpáva a nabáda umožniť im cestu do Európy. Situácia v Turecku nie je ľahostajná ani európskym krajinám, čo potvrdili finančnou pomocou vo výške 3 miliárd eur. Navyše je Turecko silným ekonomickým partnerom Nemecka a strategickým partnerom USA pre daný región. Zároveň disponuje druhou najväčšou armádou v rámci členských krajín NATO. Na čele s prezidentom R.T.Erdoganom ale predstavuje nevyspytateľného partnera⁵ pre NATO aj EÚ a vlnné vzťahy vykazuje aj s Ruskom. Suma sumárum, vyjednávanie a sľúbený bezvízový styk s moslimským Tureckom pri zabezpečení pomoci s obmedzením migrácie do EÚ len umocňujú hrozivú predstavu o budúcnosti Európy.

Dnes asi najväčšou bezpečnostnou hrozbou nelegálnej migrácie do Európy je radikalizmus islamského štátu spojený s terorizmom. Radikáli infiltrovaní medzi utečencov spôsobujú obavy najmä bežným občanom, ktorí na televíznych obrazovkách sledujú mladých silných chlapov „bez boja“ opúšťajúcich svoje domovy. Často krát sa pred kamerami prezentujú po boku svojich druhov vyšších vekových kategórií alebo priamo s deťmi v náručí. Ako hlavnú príčinu súčasného pohybu obyvateľstva môžeme vyselektovať konfliktné udalosti v domovskej krajine. Nesmieme však zabúdať na migráciu, ktorá je spôsobená zlými ekonomickými podmienkami domáceho obyvateľstva a ktorá sa záhadným propagačným spôsobom rozbehla na takzvané „pozvanie“ nemeckej kancelárky.

Terorizmus ako jedna z mnohých foriem ozbrojeného násillia nie je novým javom. Míľnikom nielen v jeho vývoji ale aj v bezpečnosti sveta bol 11. september 2001. Terorizmus sa tak stal novým aktérom svetovej politiky na rovnakej úrovni ako štáty, národné ekonomiky, či nevládne organizácie, teroristické skupiny sa stali násilnými nevládnymi organizáciami s globálnym dosahom, využívajúc najnovšie technológie získali schopnosť eliminovať vojenskú prevahu štátnych aktérov a zameriavať svoje útoky na dva základné body: verejnú

---

⁴ Vonkajšie hranice Schengenského priestoru sú pozemné hranice členských štátov vrátane riečnych a jazerných hraníc, námorné hranice členských štátov a ich letiská, riečne prístavy, námorné prístavy a jazerné prístavy, ak nie sú vnútornými hranicami.

⁵ Turecko údajne podporovalo aktivity islamského štátu v konflikte zasiahnutej Sýrii. Zmarený štátny prevrat sa v Turecku skončil masovým zatýkaním. Demokratický prejav médií a verejnosti je prakticky v Turecku na bode razu.

morálku a systém hodnôt svojho protivníka (Škvrnda, 2002). Novodobé prejavy terorizmu, ktoré sa v súvislosti s migračnou krízou preklúčkovali na popredie bezpečnostných hrozieb štátov EÚ už nepredstavuje severoírsky IRA, baskická ETA alebo Kosovská oslobodzovacia armáda. Aktuálne najzávažnejšiu teroristickú hrozbu v Európe reprezentuje náboženský terorizmus, iniciovaný islamskými radikálnymi organizáciami, hlavne islamským štátom alebo Al-Kaidou. Útoky v Madride, Londýne, Paríži alebo Bruseli celkom nepochybne patria k najkrvavejším operáciám teroristov na európskej pôde vôbec. A i keď v Európe aj naďalej pôsobia „tradičné“ nacionalistické skupiny, táto hrozba je postupne stále viac nahrádzaná hrozbou vyplývajúcou z islamského radikalizmu. Práve preto možno skonštatovať, že aj keď na „starom kontinente“ nedochádza k toľkým teroristickým útokom ako napríklad v niektorých častiach Ázie, vďaka angažovaniu európskych krajín po boku USA vo vojne proti terorizmu, patria niektoré krajiny Európy v súčasnej dobe medzi najohrozenejšie regióny sveta (Ivančík a Ušiak, 2016).

Za zmienku stojí aj fakt, že „pasívnymi“ podporovateľmi niektorých teroristických organizácií, ktoré sa pričínili o zrod novodobých konfliktov sú krajiny, ktoré to existenčne nepotrebujú. Predvídavým spôsobom zasahujú do krajín tretieho sveta, aby v zapätí zaujali postoj mierotvorcov a ich vybrané spoločnosti stavali a renovovali to, čo vojnový konflikt spôsobil. Pri dnešných mediálnych a internetových informačných možnostiach poľahky pochopíme, že identifikovanie možných nepriateľov, ako spojencov Al-Kaidy alebo islamského štátu, je končená cesta k ich politickému a spoločenskému rozkladu. Dodnes nie je potvrdené, či toľko spomínaná a zatracovaná Al-Kaida mala vôbec takú moc a možnosti. A či náhodou nie je len výtvorom západného sveta, ako mostík, po ktorom sa aj s mandátom OSN (alebo aj bez neho) dá pohodlne vstúpiť do krajiny zaslúbenej plnej ropy a veľkého nerastného bohatstva. Rovnako výsledok konfliktu a smer politickej moci v Sýrii predurčuje niektoré regióny, mimo iného na transfer plynu a ropy do krajín EÚ, čo zároveň odstrihne Rusko od jeho dodávok týchto energetických surovín pre krajiny EÚ. Ďalší príklad mediálnej propagandy ponúka napr. Egypt, kde si väčšina obyvateľstva zvolila svoju vládu dobrovoľne, v nádejach na stabilizáciu politického a spoločenského života. Trúfalci, ktorí sa podujali niesť toto bremeno, boli okamžite označení za teroristov a štát, v márnej snahe o stabilizovanie svojej krajiny, bol znova destabilizovaný. Po vysvetlenie nie je potrebné chodiť ďaleko. Niečo podobné, ale ďaleko krvavejšie sa deje aj v modernejšom svete, ale o to bližšie k nám, na Ukrajine (Mesároš, 2016).

4. OBOJSTRANNÁ SPOKOJNOSŤ SPOLUŽITIA V KONTEXTE INTEGRÁCIE MIGRANTOV

Integráciou vo všeobecnosti rozumieme začleňovanie, spojenie časti do jedného celku. Z hľadiska sociológie sa integrácia vzťahuje k jedincom alebo skupine osôb, ktorí sa zapájajú do sociálneho systému, spoločnosti. Podľa **Borisa Divinského** z IOM sa *v zásade pod integráciou zjednodušene rozumie postupné začleňovanie cudzincov do spoločenských štruktúr prijímajúceho štátu a ich individuálna i skupinová akceptácia*. V užšom slova zmysle môžeme integráciou migrantov rozumieť multidimenzionálny, dlhodobý a dynamický obojstranný proces založený na vzájomnom rešpektovaní práv a povinností imigrantov, ako aj majoritnej spoločnosti. Vyžaduje si ochotu a pripravenosť pre účasť na živote spoločnosti. To na jednej strane znamená, že domáca krajina preberá zodpovednosť za zabezpečenie všetkých formálnych práv imigrantov tak, aby mali možnosť spolupodieľať sa na občianskom, kultúrnom, sociálnom a ekonomickom živote. Na druhej strane však musia imigranti rešpektovať zásadné normy a hodnoty pôvodnej spoločnosti a aktívne sa podieľať na integračnom procese. Zjednodušene povedané, rovnováha medzi imigrantmi a prijímajúcou spoločnosťou je podmienkou úspešnej integrácie (Bargerová a Divinský, 2008).

Integrácia migrantov v rámci vnútornej migrácie (v rámci členských štátov Schengenu) vykazuje z civilizačného hľadiska lepšie výsledky. Proces integrácie je lepšie zvládnuteľný ako pre hostujúcu krajinu tak aj pre imigranta. V porovnaní s integráciou v rámci vonkajšej migrácie (migrácia z krajín mimo schengenský priestor do členských krajín Schengenu) nemusí integračný proces percipovať rasovú, náboženskú či civilizačnú premenu. Naopak integrácia migrantov z krajín blízkeho východu, Afriky alebo Ázie so sebou prináša isté riziko nepoznaného.

Starosti s migrantmi a ich prispôsobovanie sa novým zvyklostiam nabrali vysoké tempo po prepuknutí migračnej krízy. V rámci tohto prílevu utečencov (nazvime ho vonkajšia migrácia) prišli do Schengenu tisíce nelegálnych prisťahovalcov. Väčšina z nich nebola ani registrovaná na vonkajšej schengenskej hranici. S prihliadnutím na ich počet, vzdelanostnú štruktúru, náboženské vierovyznanie, správanie sa po príchode do Európy, nejednotný postup pri ich prvotnom začleňovaní do spoločnosti a skúsenosti s integráciou už druhej, v Európe narodenej generácie neeurópskych migrantov, môžeme s vysokou pravdepodobnosťou predikovať, že integrácia takýchto utečencov nebude nikdy plnohodnotne naplnená. Skupiny nelegálnych migrantov sa budú spájať do kolónií v selektovaných častiach veľkomiest⁶ a naďalej budú unikať zákonnej evidencii. Nárast takéhoto správania vytvorí podhubie etnických zločineckých skupín a opätovne znepríjemňovanie až atakovanie bezpečia domáceho obyvateľstva. Takéto skupiny nelegálnych migrantov nikdy neplatia dane, nemajú zdravotné poistenie a neabsolvujú povinné lekárske vyšetrenia. Pre hostiteľskú krajinu predstavujú takéto skupiny migrantov závažné bezpečnostné riziko. Odhliadnuc od toho, v ktorej krajine sa tieto skupiny migrantov usadia, finančné výdavky spojené s poskytnutím základnej pomoci budú refundované zo spoločného európskeho rozpočtu. Až následky samotnej integrácie, v prípade úspešného azylového konania, bude znášať konkrétny štát. Napriek tomu sa mi však tento postup zdá nepravdepodobný, keďže väčšina migrantov preferuje krajiny so štedrým sociálnym systémom. Očakávajme teda spoločné znášanie materiálnych a finančných nákladov na integráciu v konkrétnom štáte. Inak povedané, za neprijatie migračných kvót, slabší sociálny systém a ekonomický či hospodársky „neúspech“ si s najväčšou pravdepodobnosťou zatiaľ na Slovensko nenast'ahujeme zahraničných utečencov, ale finančne prispejeme na ich integráciu vo vyspelejších krajinách. Bohatšie západné štáty majú s prisťahovalcami isté skúsenosti, no v prípade tak masívnych návalov migrantov nebudú pravdepodobne kapacitne zabezpečené. Riešenie utečencov v Nemecku, Švédsku či Grécku nemôž ostať na báze provizórnych ubytovacích táborov, ubytovní alebo opustených kasární. Pre zamedzenie vzniku „kolónií na báze geta“ a ich lepšej asimilácii je potrebné zabezpečiť ich rozptýlenie do širších krajiných oblastí.⁷ Taktiež je potrebné vyriešiť bytovú otázku a poskytnutie zamestnania. V prípadoch neúspešného azylového konania bude potrebné pripraviť sa na readmisiu týchto migrantov, ktorí budú pravdepodobne finančne na dne. Odhadujem, že väčšia časť obyvateľov Sýrie, Afganistanu či Somálska nikdy

---

⁶ V Paríži známa imigrantská štvrť Sevrán a v Bruseli štvrť Molenbeek. Práve chudobná štvrť Molenbeek je príkladom nezvládnutej asimilácie a nedostatku pracovných príležitostí. Mladí ľudia z imigrantských rodín majú odlišný postoj než ich rodičia. Tí do Belgicka, Francúzska, Nemecka, Švédska alebo Británie prišli v 60. až 80. rokoch za prácou, ktorej bolo na rozdávanie. Kým ich rodičia sa v hostiteľskej krajine cítili ako cudzinci, ich deti ju už považujú za svoj domov a požadujú rovnaké práva ako ostatní (Molenbeek je dôkaz zlyhania Belgicka...2015)

⁷ V časoch bývalého režimu prebiehala v Československu integrácia rómskeho obyvateľstva obdobným spôsobom. Do každej bytovky nasťahovali jednu rodinu Rómov a tí tak získavali medzi ostatnými obyvateľmi základné pracovné, sociálne, kultúrne a spoločenské návyky. Minimalizovala sa tak ich koncentrácia v tzv. táboroch a nevznikali tak rozsiahle getá. V podstate všetci Rómovia a aj ostatní občania museli pracovať, hoci aj v podnikoch s podstatnou štátnou podporou...Takéto maličkosti, hoci na úkor štátnej pomoci, pomáhali k integrácii neprispôsobivých občanov, čo sa v konečnom dôsledku prejavovalo v sociálnej a bezpečnostnej sfére spoločnosti a samozrejme i štátu.

neopustia hranice EÚ a po stabilizácii bezpečnostnej situácie sa nevrátia späť do svojej vlasti. V prípadoch ich násilného vyst'ahovania hrozia európskym krajinám dlhé súdne spory, čo v konečnom dôsledku finančne, personálne a materiálne zaťaží spoločenský systém.

Extrémnou bezpečnostnou hrozbou pre obyvateľov Schengenu predstavujú infiltrovaní džihádisti, ktorí sa do Európy dostali počas migračnej vlny. Ich prítomnosť dokonca potvrdili aj niektoré bezpečnostné zložky európskych krajín. Najmä po teroristických útokoch v Paríži a Bruseli je spojitosť medzi terorizmom a nelegálnou migráciou doslova nepriestrelná.

Migračné toky smerujúce z menej rozvinutých oblastí do bohatších spôsobujú narastanie počtu etnických skupín a môžu byť príčinou sociálnych konfliktov. Migranti vyvolávajú v pôvodnom obyvateľstve strach zo straty kontroly nad svojimi prirodzenými hranicami, vznikajú u nich obavy z ohrozenia suverenity, strach z cudzích ľudí, z ich neznámeho životného štýlu, cirkevných noriem a kultúrnych zvykov. V extrémnych prípadoch môže napätie medzi domácimi obyvateľmi a prišielcami vyústiť do rastu agresivity a nenávisťi.

Samostatným problémom môže byť rozdielny postoj k reprodukcii obyvateľstva. V rozvojových a hospodársky menej vyspelých krajinách sa počet obyvateľov neustále zvyšuje, pričom obyvateľstvo má také vekové zloženie, že vysoký podiel predreprodukčnej zložky zabezpečí prírastok obyvateľstva aj v najbližších desaťročiach aj pri možnom výraznom znížení plodnosti. Vysoké prírastky obyvateľstva v rozvojových krajinách ďalej vyostrujú existujúce problémy životného prostredia a životnej úrovne. Vo vyspelých krajinách sa naopak počet obyvateľov znižuje resp. stagnuje a obyvateľstvo starne. Rozvoj informačných a komunikačných technológií má za následok nielen zvyšovanie gramotnosti a informovanosti najmä ľudí v treťom svete. Títo sú konfrontovaní s realitou vyspelého sveta, vidia veľké rozdiely v hmotnom bohatstve a v spôsobe života, čo v nich vyvoláva závisť, nenávisť a nepriateľstvo k vyspelému svetu. To všetko eskaluje tendencie k nacionalizmu, sociálnemu radikalizmu a náboženskému fundamentalizmu. Na druhej strane, pohľady na rozvojový svet môžu veľmi ľahko u bohatých a mocných vyvolávať pocit ohrozenia z potenciálneho nepriateľa, v dôsledku čoho sa môže šíriť rasizmus, extrémizmus a xenofóbia (Lid'ák, 2008).

5. ČO PRINESIE BUDÚCNOSŤ?

Dňa 23. júna 2016 občania Veľkej Británie v referende hlasujú o vystúpení z Európskej únie. V Belgicku, Francúzsku a Nemecku páchajú teroristi na civilné obyvateľstvo brutálne útoky. V spojitosti s neutíchajúcou migračnou vlnou do krajín EÚ a neprijatím migračných kvót zo strany krajín V4 ohlasujú západné a bohatšie krajiny Európy redukciu Schengenu. Európske štáty, ktorých sa následky migrácie prejavujú násilným správaním migrantov zdvíhajú varovný prst pred Bruselom pre jeho nečinnosť a oneskorené alebo žiadne reakcie. Na Ukrajine vypukla občianska vojna a Európa prijíma sankčné opatrenia voči Rusku. Obzvlášť ťažkú pozíciu zastáva Slovensko, ktoré ako člen EÚ s negatívnym názorom na sankciovanie Ruska umožňuje reverzný tok plynu na Ukrajinu...Európa čelí kríze už takmer 10 rokov. Medzi krajinami vládne nespokojnosť v prerozdelení eurofondov a dotácií. Grécko, Írsko a Španielsko sa svojimi neefektívnymi ekonomickými opatreniami zaradili do kategórie finančných bŕzd EÚ. Dokonca v prípade Grécka jeho čerpanie dotácií z eurovalu rozprúdilo medzi členskými štátmi otázku Grexitu...

Realita sa stala skutočnosťou. Briti pravdepodobne v návale emócií, podcenenej kampane a nespokojnosti s vedením EÚ pri riešení zásadných otázok ako je migrácia odhlasovali v referende svoje vystúpenie z EÚ. K negatívnemu postojovi vo veci migračných kvót sa ku krajinám V4 pridáva Švédsko, Rakúsko dokonca zvažuje postavenie plota na hraničnom prechode s Talianskom...

Slovensko momentálne predsedá Rade EÚ. Jedna z ambícií slovenskej politiky, ktorou chceme prispieť k stabilizácii európskych vzťahov, je riešenia migračnej krízy. Po takmer roku a pol od prepuknutia návalu migrantov sa potvrdzujú naše slovenské postoje (taktiež postoje krajín V4) k riešeniu tohto problému - neúspešné migračné kvóty a neúčinné kontroly pozemných a námorných vonkajších hraníc Schengenu. Aj neformálny summit lídrov EÚ (už bez zastúpenia Veľkej Británie) v Bratislave, konaný 16.septembra 2016, poukázal na potrebu akútneho riešenia migračnej krízy, ktorá bola pravdepodobne aj jedným z dôvodov odchodu Britov z EÚ. Podľa slovenského premiéra Róberta Fica bolo najvýznamnejšou úlohou summitu zastaviť vlnu pesimizmu a súčasne eliminovať riziko ďalšej možnej vlny referend o vystúpení z EÚ alebo pokusov o jej oslabovanie. Zároveň lídri rokovali o potrebe obnovenia dôvery členských krajín v EÚ, ktorá sa pri (ne)príjmaní konkrétnych rozhodnutí v riešení migračnej krízy dostala do nemilosti a stala sa tak terčom kritiky najmä štátov dotknutých návalmi migrantov.

ZÁVER

Situácia spojená s migračnou krízou vyhrotila pomery nielen v rámci členských krajín EÚ. Medzinárodné vzťahy komplikuje postoj Turecka, vplyv USA a Ruska na konflikt v Sýrii a možno neangažovanosť alebo neochota riešiť veci razantnejšie v krajine pôvodu migrácie. Naštrbená stabilita afrických krajín a krajín blízkeho východu sa ukazuje ako nosný prvok pohybu obyvateľstva smerom do Európy. Kľúčovou sa stáva otázka rozlíšenia prisťahovalcov na ekonomických migrantov a utečencov. Pri neschopnosti tejto selekcie sa pre Európu stáva kľúčová dohoda s Tureckom o „zadržovaní“ migrantov ako jediné diplomatické riešenie. Krajiny EÚ sa musia súbežne sústrediť na posilňovanie ochrany vonkajších hraníc Schengenu mechanickým a fyzickým spôsobom, pomáhajú pohraničným štátom ako Bulharsko, Macedónsko alebo Grécko. Zároveň sa núka otázka opodstatnenosti a využitia asistencie spoločných vojenských jednotiek tzv. EÚ BG pri zabezpečovaní spoločných vonkajších hraníc Schengenu.

Európa podľa všetkého doteraz nevyužila všetky svoje možnosti na zastavenie migrácie. Ani výsledok referenda o vystúpení Veľkej Británie z EÚ dokonca neprinútilo vedenie EÚ k razantnejším krokom sebareflexie. Všetky doterajšie udalosti potvrdzujú, že pre zachovanie stabilnej, konkurencieschopnej a dlhodobo bezpečnej Európy je potrebné urobiť viac.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BARGEROVÁ, Z. – B. DIVINSKÝ, 2008. Integrácia migrantov v Slovenskej republike. Výzvy a odporúčania pre tvorcov politik. Bratislava: Medzinárodná organizácia pre migráciu, Bratislava
- BERZINŠ, J. In: „Ruská vojna novej generácie na Ukrajine: Poznámky pre obrannú politiku Lotyšska“.
- BUČKA, P. – J. KEŠEL, 2014. Migračné trendy ako hrozba Schengenského priestoru. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 585 s. ISBN 987-80-8040-495-6.
- etrend.sk: Molenbeek je dôkaz zlyhania Belgicka, kde sa rodia radikáli. [online]. [cit.17.5.2016]. Dostupné na: <http://www.etrend.sk/ekonomika/molenbeek-je-dokaz-zlyhania-belgicka-kde-sa-rodia-radikali.html>
- IVANČÍK, R. – J. UŠIAK, 2016. Geografické aspekty terorizmu. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 364 s. ISBN 978-80-557-1094-5.

- JANÍK, P., 2000. Generál Lorenc: Dešifrovaný svet. Banská Bystrica: Vydavateľstvo FORZA, 271 s. ISBN 80-968475-1-1.
- KUBOVIČOVÁ, K., 2009. Základné informácie o problematike obchodovania s ľuďmi. Príručka. Bratislava: IOM, 2009. 6.s.
- MESÁROŠ, M. 2016. Migráči v kontexte princípov terorizmu. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 364 s. ISBN 978-80-557-1094-5.
- MARSHALL, B., 2000. The New Germany and the Migration in Europe, Manchester 2000, p. 40.
- www.minv.sk: Vyhodnotenie žiadostí o udelenie azylu za roky 1993 až 2015. [cit.27.9.2016].
Dostupné na: <http://www.minv.sk/?statistiky-20>
- ŠKVRNDA, F., 2002. Terorizmus. Najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozba súčasnosti. Bratislava 2002, 130 s. ISBN 80-968855-2-9.
- ŠTICA, P. 2010, Migrace a státní suverenita. Červený Kostelec: vydavateľstvo Pavel Mervart, 322 s. ISBN 978-80-87378-75-5.

Ing. Juraj KEŠEL
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany AOS
juraj.kesel@mil.sk

VPLYV BEZPEČNOSTNÝCH HROZIEB NA HROMADNÉ SPRÁVANIE OBYVATEĽSTVA A MOŽNOSTI JEHO ZVLÁDANIA

THE IMPACT OF SECURITY THREATS ON MASS BEHAVIOR OF THE POPULATION AND THE POSSIBILITY OF ITS MANAGEMENT

Dávid KOLLÁR, Dominika CEVÁROVÁ

ABSTRACT

The issue of mass behavior of the population is a complex interdisciplinary phenomenon. Its topicality is dominating at present, mainly in connection with a threat to the safety of individuals, social groups and society as a whole. Security threats determine the behavior of people and encouraging them to seek information that is relevant to their own safety. In this context, people are interested in information that increase their confidence in vulnerable situations. This includes information that speak of the collective behavior of the population under the impact of security threats. True knowledge and understanding of the principles of collective behavior and the definition of constructive coping methods can be very helpful for anyone who is of his own volition or under the influence of events subject to a collective behavior.

Keywords: security, security threats, mass behavior, management, population

ÚVOD

Problematika hromadného správania obyvateľstva je zložitým interdisciplinárnym fenoménom, ktorému venujú pozornosť viaceré vedy. Jej aktuálnosť vystupuje do popredia v súčasnosti hlavne v spojitosti s ohrozením bezpečnosti jednotlivca, sociálnych skupín a spoločnosti ako celku. Bezpečnostné hrozby determinujú správanie ľudí, zamestnávajú ich psychiku a aktivizujú ich k hľadaniu informácií, ktoré sú významné pre vlastnú bezpečnosť. K informáciám, ktoré v tejto súvislosti ľudí zaujímajú a zvyšujú ich sebaistotu v situáciách ohrozenia patria aj tie, ktoré vypovedajú o hromadnom správaní obyvateľstva pod vplyvom bezpečnostných hrozieb. Práve poznanie a pochopenie princípov hromadného správania a vymedzenie konštruktívnych postupov jeho zvládania dokáže byť veľmi nápomocné pre každého, kto je z vlastnej vôle alebo pod vplyvom udalostí účastníkom hromadného správania. Hromadné správanie je interdisciplinárny problém. Zaoberajú sa ním najmä psychológia, sociológia, bezpečnostné vedy, politológia. Špecifikom je práve aplikácia problematiky hromadného správania do oblasti bezpečnosti a bezpečnostných hrozieb. Pri zvládaní bezpečnostných hrozieb treba brať do úvahy práve ľudský faktor, ktorý zohráva dôležitú úlohu. Okrem znalostí z oblasti bezpečnosti je pre krízový manažment nevyhnutné disponovať minimálne určitými teoretickými a praktickými poznatkami o hromadnom správaní obyvateľstva, ktoré by mohli výrazne prispieť k riešeniu kríz a prevencii ich vypuknutia.

1. HROMADNÉ SPRÁVANIE POD VPLYVOM BEZPEČNOSTNÝCH HROZIEB

Prvé pokusy o skúmanie hromadného správania pod vplyvom bezpečnostných hrozieb pozorujeme v USA už v medzivojnovom období, oveľa väčšiu pozornosť si však táto problematika získala až počas Studenej vojny. Práve v tomto období predstavovalo reálnu

hrozbu použitia jadrových zbraní. Štúdiom hromadného správania sa snažili pochopiť zákonitosti priebehu a sociálnych dôsledkov hromadného správania s cieľom ich nožnej budúcej predikcie a prevencie. V prvých štádiách odborníci nadväzovali na rozsiahle psychologické štúdie realizované americkými psychológmi počas druhej svetovej vojny. Výsledkom ich práce sú primárne analýzy hromadného správania v priebehu vojny, napr. dôsledky bombardovania miest, rozsiahla evakuácia Londýna a pod. a definujú štádia správania sa máš v katastrofických situáciách a svoje zistenia následne aplikujú na prípravu obyvateľstva pre vojenské účely. Už v roku 1952 vzniká v USA Výbor pre výskum katastrof, ktorý podporoval výskumy zamerané na štúdium ľudského činiteľa v katastrofických situáciách. Práve to bol kľúčový medzník v masovom rozvoji výskumov hromadného správania. Okrem terénnych výskumov sa vo veľkej miere využívajú modelové laboratórne výskumy a simulácie, ktoré vytvárajú reálne podmienky čo najviac podobné skutočným situáciám¹. V 50. rokoch vypracovali Powel a Rayner všeobecný náčrt priebehu katastrofickej udalosti v podobe časovej schémy. Na základe zovšeobecnenia poznatkov vytvorili sled typického správania, napriek tomu treba mať neustále na pamäti, že každá udalosť je unikátna, aj vzhľadom na jedinečné osobnosti a povahy zúčastnených. Správanie je podľa nich možné rozdeliť do siedmych fáz- obdobie varovania (výstrahy), obdobie ohrozenia, obdobie zrážky (nárazu, vypuknutia krízy s vážnymi dôsledkami), obdobie inventarizácie (zúčastnení si začínajú uvedomovať situáciu), obdobie vyslobodenia (záchrany, pomoc tým, ktorí prežili, prvá pomoc, likvidácia požiaru atď.), obdobie nápravy (rekonštrukcia, pomoc zasiahnutým), obdobie únavy (obnova stability, akceptácia dôsledkov katastrofy, môže to trvať niekoľko rokov)² Pri hromadnom správaní zohráva kľúčovú úlohu psychika jednotlivcov- aká je ich psychická záťaž, čo ovplyvňuje ich konanie, či podliehajú psychologickému stresu. Psychická záťaž môže mať rôzne podoby. Napríklad kladenie neprímeraných úloh a požiadaviek (koľko toho človek vydrží, kým nastane stav vyčerpania síl), problémové situácie (výskyt nových nerutinných podmienok a situácií, na ktorých riešenie nestačia naučené zaužívané postupy), prekážky (bariéry, ktoré bránia jednotlivcovi dosiahnuť cieľ a častým dôsledkom je frustrácia a deprivácia), konfliktné situácie (v prípade rozhodovania medzi dvomi a viac alternatívami), psychologický stres (prejavuje sa najmä úzkosťou a neistotou). Za jeden z najväčších stresorov, ktorý vedie k hromadnému správaniu, patrí pocit ohrozenia, najmä ohrozenie života. Bezpečnostné hrozby predstavujú relatívne najčastejší zdroj vzniku hromadného správania a najviac sa to prejavuje panickými reakciami. Prístup človeka k pocitu bezpečnosti je subjektívny a individuálny, a podobne je to aj s pocitom ohrozenia.³ Človek nadobúda subjektívny pocit reálneho ohrozenia, poškodenia, straty niečoho, bez čoho si ďalej nevie predstaviť svoj život a práve ohrozenie vlastnej existencie je pre jednotlivcov najväčšia situačná záťaž, frustrácia, stres. Sprievodnými znakmi môžu byť úzkosť, strach, pud sebazáchovy, ale aj hnev, nenávisť a v konečnom dôsledku to môže vyústiť do paniky a výbuchov nenávisťi, čo chápeme ako formu obrannej či únikovej aktivity⁴.

Panika

Panika predstavuje jednu z najčastejších ľudských reakcií v rámci hromadného správania a jej dôsledky sú prevažne negatívne, devastačné až tragické, keď dochádza k poškodzovaniu majetkov, zdravia a stratám na životoch. Na základe toho má skúmanie paniky praktický význam. Získané poznatky pomáhajú predchádzať vzniku paniky, prípadne ju regulovať či eliminovať, čo napomáha predchádzať obrovským škodám a stratám, prípadne

¹ Mikšík, O. Psychologie hromadného chování.

² Powel-Rayner in Mikšík, O. Psychologie hromadného chování.

³ Ušiak, J. – Ondria, P. Nové bezpečnostné štúdie.

⁴ Mikšík, O. Psychologie hromadného chování.

ich aspoň minimalizovať. Podľa Sopóciho „paniku možno vo všeobecnosti definovať ako druh davového kolektívneho správania, ktorým ľudia reagujú na určitý podnet (jav, situáciu, udalosť) emocionálnym, spontánnym, situácii či javu neprimeraným, často i bezohľadným alebo sebazničujúcim spôsobom“⁵. Paniku môžeme rozdeliť na základe stimulu, ktorý ju vyvoláva, na útekovú a získavaciu. Stimulom útekovej (únikovej) paniky býva vo všeobecnosti určitá hrozba, resp. v ohrození sú ľudia, ktorí sa zdržiavajú na tom istom mieste. Konkrétnym príkladom je zemetrasenie, nahlásenie bomby a hroziaci výbuch, požiar v budove, potápanie lode, pád lietadla, atď. Pokiaľ hovoríme o získavacej panike, vtedy stojí v centre pozornosti niečo veľmi žiadané, čo ľudia túžia získať, vidieť, zažiť a je ich až toľko, že vytvárajú dav. V praxi ide napr. o výpredaje v obchodoch, koncert, autogramiády slávnych osobností, futbalový zápas, uvedenie nového produktu do predaja, atď. Obidve formy paniky môžu vypuknúť na základe skutočných podnetov, ale taktiež aj imaginárnych, vymyslených. Keď sa ľudia cítia ohrození, pociťujú zároveň aj strach a úzkosť a to ochromuje ich triezve rozhodovanie, racionálne myslenie, nedokážu primerane vyhodnotiť situáciu a oslabuje sa ich sebaovládanie a sebakontrola. V takej chvíli sa veľa ľudí správa iracionálne, pudovo a egoisticky. Snažia sa v prvom rade zachrániť samých seba a neberú ohľad na iných. Keď ľudia podľahnú panike, nedokážu úspešne riešiť vzniknuté situácie. Napríklad v prípade požiaru nezačnú zúčastnení hasiť oheň hasiacim prístrojom, ale začnú nekontrolovane utekať, vrázať do seba, nedodržiavajú vypracované evakuačné plány, utekajú nesprávnymi smermi a koniec koncov z dôvodu paniky a pudu sebazáchovy príde o život alebo k zraneniam oveľa väčší počet ľudí. V konečnom dôsledku únikovú paniku predstavuje spontánný nekoordinovaný masový útek davu pred nebezpečenstvom a získavacia panika je zas spontánný nekoordinovaný pohyb k niečomu. Pri skúmaní paniky netreba opomínať kľúčový aspekt- skúmanie psychických znakov osôb podliehajúcich panike. Napriek tomu, že panike venuje veľký priestor aj sociológia, skúmanie tohto javu je veľmi psychologicky zamerané. Na určitý dav môže pôsobiť podnet v podobe hrozby, no to ešte neznamená, že sa ich správanie transformuje do paniky. Aj v prípade pôsobenia určitej bezpečnostnej hrozby, napr. epidémie, zemetrasenia či záplavy, sa môžu zúčastnení zachovať pokojne a racionálne pristupovať k riešeniu situácie prostredníctvom koordinácie, organizácie a nasledovaním vypracovaných postupov a plánov. Na vznik paniky vplývajú sociálno-psychologické predpoklady, ktoré sa spájajú s vnímaním situácie, rozširovaním emócií v podobe úzkosti, strachu, napätia v dave a tiež znaky konkrétneho davu. Napriek tomu, že vzniká prevažne náhle a nečakane, vznik paniky podmieňujú určité faktory. Najčastejšie ide o:

- Dlhotrvajúca záťaž na fyzickú či psychickú stránku a z toho vyplývajúce psychické stavy (únava, depresie, strach, úzkosť);
- Uvedomovanie si zúčastnených nebezpečnosť a krízovosť situácie;
- Nedostatočná organizácia a nedostatočné materiálne zabezpečenie (nízka pripravenosť na situáciu, protichodné rozhodnutia);
- Problém s informáciami- ich deficit, nepravdivosť, skreslenosť;
- Zlyhávanie komunikácie v dave;
- Neexistencia spolupráce a vzájomnej pomoci v dave;
- V dave sa nachádzajú osoby s predispozíciami na panikárske spávanie;
- Interakcia a vzájomná stimulácia umožňujú rýchle šírenie davovej nákazy⁶.

Uvedené faktory sa vo výraznej miere podieľajú na zvyšovaní pravdepodobnosti vzniku paniky. Zároveň však môžeme podľa Smelsera rozlišovať, či ide o tzv. reálnu alebo odvodenú fázu paniky. Pri reálnej fáze ide o reakciu jednotlivcov na konkrétny podnet, udalosť či jav, ktorý pôsobí na dav. Odvodená fáza predstavuje akúsi nepriamu reakciu ľudí,

⁵ Sopóci, J. Kolektívne správanie, s.45.

⁶ Kmošena, M. Dav a panika.

ktorá je podmienená správaním ostatných členov, ktorý reagujú na udalosť. Môžeme si to predstaviť ako reťazovú reakciu, kde časť davu reaguje na konkrétny podnet určitým neprimeraným spôsobom a toto správanie sa ďalej šíri ako nákaza aj na ostatných členov davu, u ktorých už to neadekvátne správanie nie je vyvolané prvotnou udalosťou či hrozbou, ale správaním ostatných a začnú ho napodobňovať a kopírovať⁷. Ak by však ľudia v dave nevyhodnotili situáciu ako smrteľne nebezpečnú, alebo by sa riadili zdravým rozumom, nemuseli by sa začať správať panikársky, a celá situácia by sa dala pokojne vyriešiť - napr. pokojnou evakuáciou z postihnutej oblasti pri potope či požiari. Keby v dave nevznikla panika, je vyššia pravdepodobnosť na záchranu všetkých ohrozených. Zdravý rozum a logické uvažovanie sú úplne potlačené na úkor strachu, hrôzy, zdesenia a na základe toho sú ich reakcie nevypočítateľné a nezmyselné. Dobrým príkladom masového javu paniky je pôsobenie vojenských jednotiek. Väčšinou miesto ich záchrany, o ktorú sa usilujú, ich zavedie priamo k smrti. Z dôvodu paniky utekajú zo zákopov, kde sú chránení, na otvorené priestranstvá, zahadzujú zbrane, aby sa im lepšie utiekalo, no zároveň prichádzajú o nástroj na záchranu svojho života. Práve panika ich vedie k panickým individuálnym akciám, a tým strácajú silu kolektívneho odporu⁸. Kľúčový význam pri vzniku resp. nevzniknutí paniky v dave zohráva primárne jeho zloženie - o aký dav ide, či sú tam osoby s psychickými problémami a sklonsmi k panikáreniu, aký je podiel osôb, ktoré si zachovávajú sebaovládanie a sebakontrolu aj v kritických situáciách, koľko osôb má sklon napodobňovať správanie ostatných, ale aj aké vzťahy sú medzi členmi davu (náhodné, príbuzenské) atď. Podľa niektorých autorov je panika prejavom demoralizácie skupiny, zrútenia všeobecných zaužívaných noriem a je dôsledkom najmä napodobňovania a nákazy v dave, a pod. Paniku môže zapríčiniť aj mnoho iných faktorov, na základe fámy, ako následok masovej hystérie, alebo v situácii, ak určitá skupina príde o svojho lídra, napr. vojenská jednotka príde počas boja o veliteľa. V takých situáciách sa podľa výskumov prejavuje aj inverzné správanie vo forme kolektívnej rezignácie z dôvodu pocitov neschopnosti zvládnuť krízovú situáciu⁹.

Masová hystéria

Masová hystéria predstavuje hromadný psychický jav. Je to oveľa zriedkavejší typ hromadného správania. Má veľa charakteristických znakov ako panika, niekedy dochádza aj k ich zamieňaniu. Obidva javy navzájom spolu súvisia, podmieňujú sa a ich priebeh a dôsledky sú v mnohom podobné. Masová hystéria predstavuje formu iracionálneho konania. Je spontánnou, emocionálnou a neprimeranou reakciou ľudí na určitý podnet, jav, situáciu, ktorá môže byť reálna, ale aj imaginárna. Najčastejšie sa táto forma hromadného správania objavuje pod vplyvom určitých hrozieb. Vo väčšine prípadov ide o hrozby a udalosti, ktoré ľudia nedokážu pochopiť alebo ovládať a tým pádom im pripadajú nadprirodzené, ohrozujú ich životy a majetky a pod. V minulosti to boli napríklad zatmenie slnka, kométy, epidémie, ale aj sociálne problémy spojené s vývojom spoločnosti. Reakciou ľudí na ohrozenia je primárne hľadanie vinníkov, aj nevinných, ktorí môžu za všetky problémy a ťažkosti (napr. masová protižidovská hystéria vyvolaná nacistami)¹⁰. Na to aby bola vyvolaná masová hystéria nemusí ani vždy ísť o skutočnú hrozbu. Dôležitý je počet ľudí, ktorí uverí, že sa jedná o reálnu hrozbu a podľa toho sa začnú správať. Potvrďuje to príklad z osemdesiatych rokov najmä v USA, ale aj v niektorých európskych štátoch, kedy spoločnosť na následky nedostatočnej a nepravdivej informovanosti spolu s rôznymi fámami prepadla hystérii z ochorenia AIDS. Ľudia na to reagovali prehnanými a neprimeranými opatreniami proti chorým a nakazeným, v strachu o svoje zdravie a životy. Žiadali úplnú izoláciu chorých,

⁷ Smelser, N.J. Theory of Collective Behavior.

⁸ Mikšík, O. Psychologie hromadného chování.

⁹ Turner, R.H. Collective Behavior.

¹⁰ Sopóci, J. Kolektívne správanie.

eliminovať ich zo spoločenského života. Bežný ľudia začali všade nosiť rukavice, respirátory, zaznamenali aj prudký nárast žiadostí na HIV testy atď. Okrem fám a nepravdivých informácií, aj vyjadrenia politikov, či uznávaných osobností dokážu úspešne vyvolať medzi ľuďmi masovú hystériu¹¹. Masová hystéria je len málo preskúmaným javom. Tak ako aj v prípade paniky, aj štúdium masovej hystérie sa realizovalo najmä vo vojenských podmienkach- v priebehu vojny, pozorovanie aktivít vojenských jednotiek atď. Panika aj masová hystéria sú veľmi dynamické a spontánne javy, ich účastníci konajú živelne, iracionálne v dôsledku udalostí, či javov, ktoré považujú za hrozby. Nebezpečná situácia, v ktorej sa ocitnú, u nich vyvoláva pocity strachu, bezradnosti a úzkosti a podnecuje to reagovať a konať pudovo, pričom zdravý rozum a logika sú potlačené do úzadia. Tieto javy nie je možné skúmať tak jednoducho ako napr. prírodné javy, pretože sú oveľa viac nepredvídateľné a napriek pokroku technológií stále nie je možné so stopercentnou presnosťou nasimulovať vznik a priebeh hromadného správania. Hromadné správanie je komplexné a kľúčovú rolu zohráva každý účastník a každý jeden psychologický aspekt osobnosti, ktorý je náchylný vyvolať neprimerané reakcie. Štúdium hromadného správania je však veľmi dôležité, a neustále by mu mala byť venovaná značná pozornosť odborníkov najmä z oblasti sociológie a psychológie. Výsledky štúdia môžu napomáhať pri zvládaní hromadného správania- pri zvládaní davu, paniky, hystérie a na základe toho je možné vypracovať plány a odporúčania, ktoré napomôžu predchádzať vzniku alebo eliminovať a minimalizovať škody, ktoré sa na základe nezvládnutého hromadného správania môžu vyskytnúť.

2. MOŽNOSTI OVPLYVNŔOVANIA A ZVLÁDANIA HROMADNÉHO SPRÁVANIA OBYVATEĽSTVA POD VPLYVOM BEZPEČNOSTNÝCH HROZIEB

Ako sme už uviedli vyššie, hromadné správanie je len ťažko predvídateľné, je spontánne, neorganizované. Na jeho vznik a vývoj má vplyv každý detail, každý jedinec zúčastnený v dave zohráva kľúčovú úlohu svojou povahou, osobnosťou, psychickými predispozíciami. Pod vplyvom bezpečnostných hrozieb sa ľudia cítia ohrození, začne u nich prevládať pudovosť, egoizmus, strácajú zábrany a prestávajú dodržiavať akékoľvek morálne normy a hodnoty. V dave sa stráca osobnosť jednotlivca a je ovplyvnený situáciou oveľa viac ako keby bol osamote. Na jeho správanie má vplyv správanie a konanie iných, ich emocionálne prejavy, znásobuje sa pocit strachu, konanie je oveľa živelnejšie. Je nevyhnutné, aby spoločnosť bola schopná a pripravená reagovať na vypuknutie hromadného správania a jeho rôznych foriem a vedela, ako k členom pristupovať, aby sa zabránilo stratám na životoch a majetku a ublíženiam na zdraví, ku ktorým dochádza vo väčšej miere práve v neorganizovanom dave. Skúmanie hromadného správania napomáha pri formulácii strategických plánov a programov na zvládanie a eliminovanie davu a jeho upokojenie a vyriešenie situácie racionálnymi metódami. Dôležitú úlohu v prípade ohrozenia zohráva napríklad krízová pomoc a krízová intervencia. Predstavujú istú formu sociálno-psychologickej práce s ľuďmi nachádzajúcimi sa v záťažovej, nebezpečnej či ohrozujúcej situácii. Cieľom tohto pôsobenia je eliminovať negatívne tendencie v správaní a je dôležité zamerať sa na tie životné udalosti, ktoré priamo ovplyvňujú jeho krízovú situáciu. Na tieto účely bola vytvorená funkcia tzv. krízového pracovníka, ktorý sa snaží pomáhať ľuďom pri riešení ich problémov a kríz. Každý človek reaguje na ohrozenie iným spôsobom. Niektoré typy sú známe všetkým ľuďom, pretože ide o akési vrodené stratégie obrany. Medzi tie patrí útok, ako agresívny prejav, útek, človek sa nedokáže ubrániť nutkaniu na útek z ohrozenej oblasti, a útlm či stuhnutie v krízovej situácii. K ďalším spôsobom reakcie na ohrozenie sú

---

¹¹ Kapferer, J.N. Fáma, najstarší medium sveta.

napr. regresívne správanie (návrat k detským metódam), panická reakcia a derealizácia (pocity zdania, nereálnosti, netýkania sa). Podstatou krízovej intervencie je hlavne zvládanie životných situácií a poskytuje sa odborne v niekoľkých podobách. Krízová pomoc sa poskytuje ľuďom v rôznych „formách“:

- *Ambulantná*- má formu zariadenia, kam prichádzajú ľudia na základe vlastného rozhodnutia;
- *Hospitalizácia*- určená pre ľudí, ktorí by mohli byť ohrozujúci pre svoje okolie;
- *Terénna služba*- je založená na výjazdoch odborníkov a ich aktívne pôsobenie v teréne. Môže ísť o výjazd k človeku, doprovod (na súd, k lekárovi a pod.), návšteva (napr. v nemocnici), a dôležitá je najmä pri mimoriadnych udalostiach (prírodné katastrofy, násilie, zrážky a pod.);
- *Krízová pomoc a služba v prirodzenom prostredí človeka*- v prípade neschopnosti človeka dostaviť sa na ambulantné zariadenie;
- *Telefonická krízová pomoc*- realizuje sa v troch podobách: kontaktné linky (na prvý kontakt), špecializované linky (majú určenú oblasť pôsobenia- AIDS, domáce násilie atď.) a linky dôvery¹².

V prípade ohrozenia vyvolaného určitou bezpečnostnou hrozbou alebo krízou považujeme za najdôležitejšiu formu poskytovania krízovej pomoci najmä terénnu službu, ktorá dokáže prísť priamo do postihnutej oblasti a v relatívne krátkom čase dokáže pomôcť osobám, ktoré prežili traumatizujúcu a ohrozujúcu udalosť, ktorá môže u nich vyvolávať rôzne psychologické stavy a ich okamžité neriešenie by mohlo viesť k oveľa väčšiemu poškodeniu psychiky, problémovému správaniu či neschopnosti opätovne sa začleniť do spoločnosti. Okrem základných zložiek, ktoré primárne napomáhajú pri riešení hrozieb a kríz- hasiči, záchranári a polícia, ktorý sa však prioritne starajú o fyzickú bezpečnosť a ochranu postihnutých, by mala byť zabezpečená aj štvrtá zložka, zameraná na psychickú stránku jednotlivcov a poskytovať im psychickú prvú pomoc, podporu a pomáhať pri vyrovnávaní sa so stresom a strachom.

Zvládanie davového správania

Ak by sme chceli zvládnuť davové správanie, je nevyhnutné poznať štruktúru davu, jeho dynamiku, jednotlivcov a ich správanie v dave a správanie sa davu ako celku. Na základe získania potrebných informácií by sme mohli s davom zámerne manipulovať a pokúsiť sa usmerniť jeho aktivity a zároveň by sme boli schopní eliminovať vývin nebezpečných situácií. Moderné technológie umožňujú odborníkom hľadať odpovede ako zvládať masové prejavy aj prostredníctvom počítačových programov, modelov a simulácií. Simulácie umožňujú výskumníkom vytvárať rôzny priestor, kde sa odohrajú udalosti a môžu napodobňovať rôznorodé situácie. Správanie sa davu v reálnych podmienkach však nie je jednoduché študovať, pretože by bolo potrebné pre presnejšie výsledky pozorovať objekt dlhodobejšie a niektoré udalosti zopakovať. Niektoré zákonitosti môžu vedci určovať prostredníctvom štúdiá fotografií či videozáznamov z reálnych situácií, no prostredníctvom týchto materiálov nemajú dostatok informácií napr. o zložení davu, o jednotlivcoch a ich motívoch, psychickom stave a pod. V reálnom živote nie je možné zopakovať tú istú situáciu ešte raz a zároveň pridať určitú zmenu a pozorovať, aký by to malo vplyv na správanie ľudí. Pri pozorovaní zohráva podstatnú úlohu či zúčastnení vedia o tom, že je ich správanie pozorované a hrozba je len simulovaná. Zapríčinilo by to značne skreslené výsledky a aj ich správanie by bolo oveľa viac kontrolované a nepodliehali by pocitu anonymity, ktorý mnohí odborníci považujú za spúšťač podnet iracionálneho, negatívneho alebo agresívneho konania. Jedným z odborníkov na skúmanie davu prostredníctvom počítačových simulácií je Paul

¹² Petrufová, M.-Belan, L. Modelovanie správania sa jednotlivcov a davu v krízových situáciách, s.113-114.

Torrens a jeho tím z Arizonskej štátnej univerzity. Uvedomujú si náročnosť tohto výskumu a priznávajú, že dav je takmer nemožné realisticky nasimulovať. Torrensov tím pristupuje k budovaniu modelov zdola nahor. Základom algoritmov ovládajúcich dav sú rôzne interakcie medzi jednotkami davu, teda medzi jednotlivými ľuďmi. Je potrebné si uvedomiť, že v rámci davu zároveň pôsobia jednotlivé osobnosti so svojim vlastným mozgom vďaka čomu špecificky reagujú na okolie. Vedci môžu virtuálny dav naprogramovať tak, aby zodpovedal reálnym situáciám a môžu tiež nastaviť špecifické charakteristické črty každého prvku a tým simulovať rôzne osobnosti. To znamená, že dav zložený z futbalových výtržníkov sa bude správať úplne inak ako dav, kde prevládajú introverti. Vďaka týmto modelom Torrensov tím zistil niekoľko skutočností:

- V dave sa rýchlo šíria neverbálne informácie- výrazy tváre, nevedomé pohyby atď.
- Na vyvolanie reťazovej reakcie v celom dave stačí jeden človek;
- Správanie davu zároveň spätne ovplyvňuje každého člena¹³.

Davové psychózy vo väčšine prípadov pôsobia negatívne, no existujú aj prípady, kedy môžu byť dôsledky pozitívne. Mierumilovné zhromaždenie dokáže pozitívne pôsobiť na zúčastnených a celkové pozitívne naladenie davu ako celku dokáže potlačiť jednotlivé prejavy agresivity. Psychológia davu teda môže pôsobiť aj ako upokojujúca sila, ale o tejto podobe sa hovorí len málo. Výskumy prostredníctvom počítačových simulácií poskytujú neoceniteľné a užitočné informácie pre policajné zložky, organizátorov zhromaždení a teoreticky môžu byť využiteľné pri plánovaní mestskej výstavby, pretože môžu poskytovať odporúčania ako architektonicky usporiadať verejné priestranstvá tak, aby sa eliminovali negatívne dôsledky pôsobenia davu. Pri zvládaní davu má nezastupiteľné miesto popri policajných a záchranných zložkách aj armáda a je veľmi nápomocná najmä v krízových situáciách. Ako sme uviedli vyššie, dôležitú rolu pri zvládaní davu zohráva aj strategická architektúra a dobre situačne zorganizované priestranstvo, na ktorom sa budú povoľovať veľké zhromaždenia. Skúsenosti so zvládaním davu majú vojenské zložky napríklad prostredníctvom programu CRC- Crowd Riot Control, ktorý predstavuje formu vojenských nebojových operácií, v ktorých armáda využíva svoje sily a prostriedky proti civilnému obyvateľstvu bez plánovaného použitia zbrane a munície. Cieľom je udržanie a nastolenie verejného poriadku za čo najmenších strát na životoch a zdraví obyvateľstva a majetku¹⁴. Aj v súčasnosti je v odbornej literatúre nedostatok analýz príčin vzniku, fungovania, vysvetľovania konania a prežívania človeka v dave a následné skúmanie odrazu uvedených fenoménov vo vedomí zúčastnených. Na zvládanie davového správania je možné využiť niekoľko spôsobov. Jedným zo základných nástrojov zvládania davového správania je prevencia jeho vzniku. „Prevencia môže byť:

- a) *Spoločenská*- vytvárať podmienky v spoločnosti minimalizujúce pravdepodobnosť vzniku davového správania;
- b) *Inštitucionálna*- posilňovanie verejných inštitúcií;
- c) *Priestorová*- eliminovať stretnutie veľkého počtu ľudí na malom priestranstve;
- d) *Edukačná*- vzdelávanie v oblasti zaužívaných noriem správania sa vo veľkých kolektívoch a skupinách¹⁵.

Po druhé, dôležitým aspektom zvládania davového správania je narábanie s informáciami a informačný vstup. Zhromaždenému davu je nevyhnutné poskytnúť pravdivé a aktuálne informácie, ktoré by nahradili nesprávne informácie platné a šírené v dave a následkom toho môže byť eliminácia pohybu davu, zabránenie vyostreniu situácie či vypuknutiu konfliktu a obmedzenie akcieschopnosti.¹⁶ Po tretie, efektívnym nástrojom je

¹³ Týden.cz. Virtuální dav pomůže zvládat skutečnou paniku.

¹⁴ Samcová, J. Strakonický vojáci se učili zvládat dav.

¹⁵ Kmošena, M. Dav a panika, s.23.

¹⁶ Kazanský, R. Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia

narušenie mentálnej jednoty davu. Napriek tomu, že účastníci davu sú ako celok orientovaný na jeden objekt záujmu, neplatí to pre všetkých členov rovnako. Ak sa poskytne určitej skupine iný objekt záujmu, ich pozornosť sa presunie inde a takéto odpútanie časti zúčastnených zníži akcieschopnosť, radikalizmus, jednotu a oslabí sa celková sila davu. V takomto prístupe je možné pri agresívnych či získavacích davoch využiť osobu vyjednávajúcu, ktorého úlohou je získavať čas alebo tzv. davokaziča, ktorý pôsobí v dave a snaží sa o odpútanie ich pozornosti. Obidve osoby musia mať za sebou špeciálnu prípravu a ich úspech závisí od mnohých faktorov. Po štvrté, nahradenie deindividualizácie zvyšovaním verejného sebauvedomenia. V tejto časti zohrávajú úlohu zásahové zložky-polícia, ozbrojené sily. Vychádza sa z predpokladu splynutia jednotlivca v dave. Deindividualizácia predstavuje psychický stav, nastáva znižovanie sebakontroly a sebauvedomovania sa a dochádza k preberaniu modelov správania sa. Pri prípadnom konflikte medzi davom a zásahovými zložkami je nevyhnutné eliminovať eskaláciu násilia. Aj členovia zásahových skupín musia dokázať kontrolovať a ovládať svoje správanie a bez ohľadu na vlastné vnútorné názory a prípadné sympatie s davom a ich ideami nesmú zabúdať na svoju zodpovednosť a sankcie, ktoré ich postihnú pri neprimeranom a násilnom správaní. V dave a vo veľkých skupinách prevláda anonymita a strach zo sankcií je tým oveľa menší a preto by jedným s cieľov zvládania davu malo byť posilňovanie individuálnej zodpovednosti každého zúčastneného, čo zároveň pôsobí oslabujúco voči skupinovej identifikácii, znižuje riziko použitia násilia a tiež eliminuje prepuknutie davového správania v rámci zásahových skupín¹⁷. Zásahové skupiny pôsobiace v priestore prepuknutia davového správania musia brať na vedomie, že ide o rizikovú situáciu a ich cieľom je mierovo a pokojne toto hromadné správanie potlačiť a pokúsiť sa rozpustiť dav bez zbytočných ujmách na zdraví, majetku a životoch. Účastníci zásahových jednotiek nesmú podľahnúť emóciám, provokovaniu a iným tlakom zo strany davu, aby sa vyhli použitiu násilia. Niekedy môže byť dav zložený z väčšieho počtu racionálnych jednotlivcov a podarí sa celú situáciu pokojne vyriešiť. V iných prípadoch môžu provokácie a fyzické napadnutia prejsť do rozsiahleho konfliktu medzi účastníkmi davu a bezpečnostnými zložkami a vyústi to do rozsiahleho násilia s obrovským počtom zranených, napr. v prípade agresívnych futbalových fanúšikov a policajných zložiek.

Zvládanie paniky

Najťažšie je zvládnuť paniku u civilného obyvateľstva pri bezpečnostných hrozbách, krízach či rôznych katastrofách, ak už prepukla. Na tom sa zhoduje väčšina odborníkov z rôznych oblastí. Vtedy je už neskoro na ovplyvňovanie masy. Na základe toho je potrebné pôsobiť oveľa skôr, ešte v čase, keď sa u účastníkov neprejavuje v podobe pudu sebazáchovy a pôsobenie davových fenoménov. Dôležitým aspektom je vymedzenie hraníc medzi obrannou stratégiou v podobe úteku a samotnou panikou. Na základe uvedeného konštatujeme, že najlepším spôsobom zvládnutia paniky je pôsobenie na ľudí pokiaľ otvorene neprepukne panika. Prvým krokom pri zvládaní paniky, podobne ako pri zvládaní davu, je prevencia vzniku. Je potrebné eliminovať určité predisponujúce faktory a pracovať na vytvorení psychickej odolnosti a pripravenosti. Základné prevenčné metódy sú:

- „*Psychologická príprava;*
- *Eliminácia vplyvu predisponujúcich faktorov;*
- *Prvá psychologická pomoc pri individuálnej panike;*
- *Izolácia panikárov“¹⁸.*

---

¹⁷ Kmošena, M. Dav a panika.

¹⁸ Kmošena, M. Dav a panika, s.42.

Po druhé, ak už je panika vyvolaná, je nevyhnutné pôsobiť na účastníkov prostredníctvom silného, sugestívne pôsobiaceho podnetu, ktorý svojou silou prekoná podnet či jav, ktorý paniku spôsobil. Účinnosť podnetu závisí od viacerých faktorov- či je silnejší ako prvý, ktorý vyvolal paniku, aká je náchylnosť jednotlivcov reagovať panicky, charakteristické znaky okolitého prostredia (deň, noc, terén, počasie, a pod.) a tiež kto je nositeľom podnetu, či disponuje istou autoritou a iné. Ak chceme zabrániť ďalším negatívnym dôsledkom určitej hrozby, krízy, či katastrofy, je dôležité vyhnúť sa prepuknutiu paniky v oblasti. Môže to spôsobiť len ďalšie škody a straty, ktoré vôbec nie sú nevyhnutné. V zasiahnutých oblastiach by mali byť okamžite nasadené jednotky zložené z odborníkov vyučených na prácu s davom. Mali by mať znalosti zo sociológie, psychológie, pedagogiky a pod. aby vedeli vyhodnotiť správne postupy na zabránenie vypuknutia alebo upokojenia a rozpustenia davového zhromaždenia, ktoré je najviac náchylné na prepuknutie paniky. V prípade ohrozenia sa u zúčastnených začne prejavovať pud sebazáchovy a egoizmus ako jediný správny morálny princíp a všetky hodnoty a normy v prípade ohrozenia života prestávajú rešpektovať. V kritických a katastrofických situáciách sa prejavuje najmä úteková panika, každý začne utekať, aby si zachránil svoj život. V takýchto situáciách sa vytráca racionálne a logické myslenie a bez určitej organizácie davu a vedenia najčastejšie dochádza k nesprávnemu vyhodnoteniu rizika a ľudia bežia rovno do nebezpečenstva a zároveň špeciálnym zásahovým službám prekážajú pri výkone svojej práce na eliminovanie a odstránenie katastrofy, napr. pri požiari všetci ľudia pobežujú, kričia, plačú, nesledujú označenia únikových východov, ale bežia rovno do plameňov a bránia hasičom a ostatným zložkám uhasiť plamene svojím bezhlavým pobežovaním po priestore. Najdôležitejším a najúčinnjším zo všetkého je však prevencia, teda príprava obyvateľstva ešte pred vznikom hrozby a ohrozenia ich života.

ZÁVER

Zvládanie hromadného správania pod vplyvom bezpečnostných hrozieb patrí v súčasnosti k vysoko aktuálnym témam a táto problematika predstavuje aktuálnu výzvu pre skúmanie v mnohých vedách. Ak chceme zvládať bezpečnostné hrozby, treba k nim pristupovať komplexne. Jedným z významných aspektov je práve obyvateľstvo, ktoré môže svojimi reakciami výrazne skomplikovať akúkoľvek bezpečnostnú situáciu. Je dôležité poznať podoby a formy hromadného správania, aby sme boli schopný na základe toho vypracovať vhodné stratégie a postupy na zvládanie bezpečnostných hrozieb, ktoré môžu vypuknúť a bezprostredne mať vplyv na obyvateľstvo. Kľúčovými faktormi sú práve prevencia a dostatočná informovanosť. Na základe teoretickej analýzy problematiky sme vypracovali niekoľko návrhov na zlepšenie zvládania hromadného správania obyvateľstva pod vplyvom bezpečnostných hrozieb formuláciou niekoľkých praktických opatrení:

- Systematická príprava, kedysi nazývaná ako branná výchova by sa mala realizovať už na základných školách u žiakov s cieľom osvojenia si vedomostí ako sa správať pod vplyvom bezpečnostných hrozieb a v situáciách hromadného správania.
- V záujme lepšej informovanosti verejnosti realizovať kompetentnými pracovníkmi štátnej a verejnej správy verejné besedy, mítingy, prednášky, semináre, ktoré by mohli byť realizované na úrovniach obcí a miest.
- Edukačná prevencia by mala byť aj súčasťou školení v rámci BOZP pre zamestnancov veľkých podnikov a firiem. Práve na pracoviskách s vysokým počtom zamestnancov je vysoká pravdepodobnosť vypuknutia niektorej z formy hromadného správania.
- Pre obyvateľov žijúcich v oblastiach, kde hrozia živelné pohromy, priemyselné havárie, katastrofy, alebo kde sa konajú podujatia s veľkým počtom účastníkov, by mali úradníci štátnej a verejnej správy, integrovaného záchranného systému aspoň raz za obdobie dvoch rokov organizovať stretnutie v záujme lepšej informovanosti týchto

obyvateľov o ohrozeniach, o spôsoboch efektívneho reagovania na tieto ohrozenia, o povinnostiach orgánov miestnej samosprávy a pod.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- KAPFERER, J.N. 1992. Fáma, nejstarší medium světa. 1.vyd. Praha:Práce, 1992. 244s. ISBN 80-208-0262-2
- KAZANSKÝ, R. 2013. Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6
- KMOŠENA, M. 2004. Dav a panika. 1.vyd. Liptovský Mikuláš: 4D s.r.o. 2004, 58s.
- MIKŠÍK, O. 1977. Psychologie hromadného chování. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1977. 224s.
- PETRUFOVÁ, M.- BELAN, L. 2015. Modelovanie správania sa jednotlivcov a davu v krízových situáciách. 1.vyd. 246s. ISBN 978-83-64557-13-2
- SAMCOVÁ, J. 2013. Strakonictí vojáci se učili zvládat dav. [Online]. Cit. [11.02.2016] dostupné na internete: <<http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/strakonicti-vojaci-se-ucili-zvladat-dav-82377/>>
- SMELSER, N.J. 1962. Theory of Collective Behavior. New York: Free Press, 1962.
- SOPÓCI, J. 1996. Kolektívne správanie. 1.vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 1996. 127s. ISBN 80-223-1085-9
- TURNER, R.H. 1964. Collective Behavior. In: Faris. R.E.L. (ed.): Handbook of Modern Sociology. Chicago: Rand McNally, 1964. s.382-425
- UŠIAK, J. – ONDRIA, P. 2010. Nové bezpečnostné štúdie. In Mezinárodní Baťova konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky. Zlín : Univerzita Tomáše Bati, Fakulta managementu a ekonomiky, 2010. ISBN 978-80-7318-922-8
- Virtuální dav pomůže zvládat skutečnou paniku. 2009. In: Týden.cz. 05.01.2009. [Online]. cit. [11.02.2016] dostupné na internete: <http://www.tyden.cz/rubriky/veda-a-technika/veda/virtualni-dav-pomuze-zvladat-skutecnou-paniku_98871.html>

Článok je publikovaný v rámci projektu VEGA 1/0160/14.

Mgr. Dávid KOLLÁR, PhD.

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici
Katedra bezpečnostných štúdií
david.kollar@umb.sk

Mgr. Dominika CEVÁROVÁ

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici
Katedra politológie
dominika.cevarova@umb.sk

DŽIHÁD – VÝZNAM, PRÍČINY A SÚVISLOSTI

JIHAD – THE MEANING, CAUSES AND CONTEXT

Dominika KOSÁROVÁ, Jaroslav UŠIAK

ABSTRACT

The article aims to point out the specific features of the modern jihad especially in its armed form. First of all, the notion will be approached from the perspective of Islamic law and its various interpretations. Afterwards, by means of historical and descriptive method it will be outlined how jihad evolved over the course of the 20th century on the background of the major events until the rise of the contemporary global armed jihad launched by terrorist groups such as al-Qaeda and Islamic State. These two jihadist organizations will be closely analysed in the final part of the article as they pose a threat to the contemporary global security. The article will conclude that the problem associated with jihad stems from the danger of being misused by radical Islamic fundamentalists and terrorist organizations to legitimize violent acts against their proclaimed enemies.

Keywords: jihad, religious terrorism, radical Islamic fundamentalism, al-Qaeda, Islamic State

ÚVOD

Náboženský radikalizmus a predovšetkým radikálny islamský fundamentalizmus využívajúci násilie a terorizmus na dosiahnutie svojich cieľov sa zaraďuje medzi najzávažnejšie hrozby 21. storočia. V tejto súvislosti sa často operuje s pojmom džihád v zmysle svätej vojny. Tento pojem je ale mimoriadne abstraktný, mnohoznačný a často aj dezinterpretovaný či zneužitý. Práve z toho dôvodu považujeme za potrebné bližšie sa pojmom džihád zaoberať, ozrejmiť, aký má džihád pre moslimov význam a skúmať, ako dochádza k jeho implementovaniu do praxe.

Cieľom príspevku je poukázať na špecifické charakteristiky súčasného džihádu so zameraním sa na jeho ozbrojenú podobu. Za týmto účelom je potrebné vysvetliť najskôr ako je vnímaný v islamskom práve a vymedziť jeho rozličné interpretácie a formy. Následne ponúkame prostredníctvom historicko-deskriptívnej metódy stručný prierez 20. storočím, pričom sa zameriame na najvýznamnejšie vyhlásenia džihádu mečom v kontexte špecifických historických okolností. Poukážeme tak na to ako sa vyvíjala problematika džihádu v moderných dejinách až po súčasný globálny džihád, ktorého aktérmi sú najmä teroristické skupiny al-Káida a Islamský štát, ktorým bude venovaná osobitná pozornosť v prípadových štúdiách v záverečnej časti príspevku. Pod pojmom globálny džihád budeme v práci rozumieť džihád s ambíciami a dopadom v celosvetovom meradle, ktorý oslovuje potenciálnych bojovníkov v rozličných štátoch.

Pri koncipovaní príspevku vychádzame zo slovenskej ale aj zahraničnej literatúry zaoberajúcej sa islamským právom a problematikou terorizmu ako aj samotného džihádu. Opierame sa aj o preklad Koránu do slovenského jazyka s vysvetlivkami a výkladom od Al-Sbenaty Abdulwahaba. Naším zámerom je ozrejmiť problematiku, ktorá je mimoriadne aktuálna najmä v kontexte súčasnej narastajúcej hrozby islamského terorizmu a pretrvávajúcich konfliktov na Blízkom Východe, ktorý je útočiskom viacerých džihádistických skupín ohrozujúcich regionálnu ale aj globálnu bezpečnosť.

1. VÝZNAM A INTERPRETÁCIA POJMU DŽIHÁD

V súčasnosti je pojem džihád používaný najmä v súvislosti s tzv. svätou vojnou, ale v skutočnosti má v islame širší význam a neznamená výlučne vojnový stav. Džihád je interpretovaný na základe troch zdrojov islamskej viery, a to Korán – božie slovo sprostredkované prorokom Mohamedom, ktorý bol neskôr doplnený a rozšírený o sunnu – zbierku výpovedí o činoch a skutkoch Mohameda, ktorá zvykne byť označovaná aj ako tradícia, resp. hadís. Zdroj islamskej viery samotné islamské právo – šari‘a.

Z etymologického hľadiska je pojem džihád odvodený od arabského slovesa džáhada evokujúceho snahu a úsilie.¹ Vo všeobecnosti predstavuje džihád úsilie smerujúce k určitému cieľu a v užšom slova zmysle označuje úsilie o upevnenie a šírenie moslimskej viery.² V tomto kontexte je možné rozlíšiť tri typy úsilia, resp. džihádu. V prvom rade ide o osobné vnútorné úsilie moslimov pri dosahovaní životného štýlu, ktorý by bol plne v súlade s ideálmi islamu. Druhá interpretácia súvisí s úsilím v zmysle posilňovania náboženstva v komunite veriacich nazývanej aj umma. Napokon sa jedná o úsilie šíriť božie slovo medzi neveriacich s cieľom dosiahnuť ich konvertovanie na islam, pričom nie je vylúčené ani použitie sily.³

V súlade s uvedenou interpretáciou je možné rozlíšiť štyri roviny džihádu podľa použitých prostriedkov. Džihád srdcom súvisí s prehlbovaním svojej osobnej zbožnosti a vnútorným bojom proti hriechu a pokušeniu, džihád jazykom spočíva v šírení viery prostredníctvom misijných aktivít, džihád rukou sa opiera o charitatívnu činnosť, a napokon džihád mečom zahŕňa použitie násilia na šírenie viery, pričom sa rozlišuje vedenie vojny proti neveriacim (externý džihád) alebo proti odpadlíkom (interný džihád), resp. proti tým, ktorí ohrozujú náboženstvo zvonka alebo zvnútra.⁴ Práve džihád mečom označovaný aj ako „malý džihád“ sa stal nástrojom radikálneho islamského fundamentalizmu a teroristických skupín, ktoré využívajú násilie na proklamovanie a dosahovanie svojich cieľov.

Fundamentalizmus vo všeobecnosti vyjadruje presvedčenie o nadradenosti určitého spôsobu života. Islamský fundamentalizmus potom vychádza z viery, že sekulárna moc je nesprávna a moslimovia, ktorí uprednostnili laickú vládu nie sú správnymi moslimami.⁵ Islamskí fundamentalisti odmietajú liberálnu demokraciu, ktorá je podľa nich nezlučiteľná s islamskými hodnotami. Tvrdia, že jediným suverénom je Boh, a preto zavrhnú demokratické systémy, v ktorých suverenita prináleží ľudu. Veria, že štát môže byť legitímny iba vtedy, keď je v ňom nastolená vláda Boha spočívajúca v uplatňovaní princípov šari‘e.⁶ Podľa popredného pakistanského islamistu al-Mawdúdího je demokracia v rozpore s islamskou vierou a džihád má podľa neho viesť k odstráneniu nadvlády neislamských režimov a k nastoleniu islamskej štátnej moci.⁷ V islamskom fundamentalizme tak dochádza k stieraniu rozdielov medzi politikou a náboženstvom a k výraznej intolerancii voči iným náboženstvám.

Hrozbu pre bezpečnosť predstavujú predovšetkým radikálni islamskí fundamentalisti, ktorí využívajú aj násilie a teroristické činy na demonštrovanie svojich cieľov a hlásia sa k džihádu mečom. V tomto kontexte potom džihád mečom predstavuje nástroj náboženského terorizmu. Už zo samotného charakteru náboženského terorizmu vyplývajú niektoré jeho atribúty. V prvom rade je násilie zo strany náboženských teroristov prezentované ako

¹ MENDEL, M. Džihád. Islámské koncepcie šírení víry.

² POTMĚŠIL, J. Šari‘a. Úvod do islamského práva. s. 112.

³ LUTZ, J.M., LUTZ, B.J. Global Terrorism. s. 73.

⁴ POTMĚŠIL, J. Šari‘a. Úvod do islamského práva. s. 113.

⁵ SVIATKO, M. Globálny terorizmus. s. 41.

⁶ POTMĚŠIL, J. Šari‘a. Úvod do islamského práva. s. 190.

⁷ KLAVEC, J. Terorizmus ako globálna hrozba. s. 56.

posvätný akt alebo služba Bohu, čo ich zbavuje povinnosti brať ohľad na akékoľvek politické, morálne, humánne či iné prekážky. Práve naopak, vnímajú násilie a nátlak ako morálne ospravedliteľné a dokonca ako nevyhnutné na šírenie islamu do celého sveta. Náboženstvo sa tak v očiach teroristov stáva legitimizujúcou silou ospravedľujúcou násilie páchané na neveriacich alebo odpadlíkoch.⁸ Svätá vojna je potom radikálnymi fundamentalistami chápaná ako spravodlivá, pretože je vedená za Boha a za šírenie viery. Zároveň je interpretovaná ako obranný boj utláčaných proti cudzím vykorisťovateľom alebo ako nevyhnutný boj proti svetským republikánskym režimom a skorumpovaným monarchiám, ktoré spolupracujú so západnými demokraciami a najmä s USA, ktoré islamskí fundamentalisti nazývajú aj veľkým satanom.

Džihád je dokonca často interpretovaný ako šiesta náboženská povinnosť, ktorej nesplnenie je hriechom podliehajúcim božiemu trestu.⁹ Rozlišuje sa pritom medzi obranným alebo ofenzívnym džihádom. Obranný džihád mečom je podľa islamského práva individuálnou povinnosťou každého zdravého moslima v tom prípade, ak moslimské vojsko nie je postačujúce pri obrane štátu, ktorý bol napadnutý a ak je vyhlásený legitímnou autoritou.¹⁰ Naproti tomu, ofenzívny džihád je interpretovaný ako kolektívna povinnosť. Jednou z motivácií účasti na džiháde je okrem strachu pred trestom v prípade nesplnenia si proklamovanej povinnosti aj vízia odmeny, ktorá je prisľúbená tým bojovníkom, ktorí v džiháde padnú ako mučeníci. Moslimovia veria, že mučeníkom budú odpustené hriechy a bude im umožnený vstup do raja, kde uvidia tvár Allaha a k službám im bude 72 panien.

Vo všeobecnosti je možné vymedziť viaceré ciele ozbrojeného džihádu vychádzajúceho z radikálneho islamského fundamentalizmu. Z krátkodobého hľadiska je cieľom džihádov bojovať proti sekulárnym vládam a nastoliť v štátoch zriadenie vybudované na princípoch islamského práva. Z hľadiska dlhodobých cieľov sa islamskí fundamentalisti hlásiaci sa ku globálnemu džihádu usilujú o celosvetovú revolúciu a vytvorenie islamského štátu, v ktorom by neexistovali neislamské systémy ani hranice, ale iba jedna celosvetová islamská obec riadená právom šari'a. Uvedené ciele vychádzajú z duálneho chápania sveta ako Dar al-islam, teda islamský svet, a Dar al-harb, označujúci svet neveriacich, ktorý je moslimami vnímaný ako svet tmy a úpadku. Práve džihád predstavuje prostriedok rozširovania hraníc Dar al-islam na úkor sveta Dar al-harb.¹¹ Nepriateľom, a teda aj objektom džihádu, sa stávajú nemoslimovia z Dar al-harb, ktorých radikálni islamskí fundamentalisti nazývajú aj „deti Satana“ či dokonca „psy“. Tieto dehonestujúce pomenovania slúžia aj na ospravedlnenie násilia, pretože z ich hľadiska nie je páchané na ľuďoch hodných života.¹² Zároveň ale považujú za svojho nepriateľa aj moslimov, ktorí podľa nich zišli zo zbožnej cesty tým, že sa stali spojencom Dal al-harm. Džihádovské organizácie zdieľajú víziu globálnej „Ummy“, t.j. vybudovania celosvetovej obce moslimov podriadenej normám vychádzajúcim z Koránu, sunny a šari'e.¹³ Džihád v tomto chápaní je preto možné považovať za panislamskú ideológiu a nástroj radikálneho islamského fundamentalizmu.

2. DŽIHÁD MEČOM V MODERNÝCH DEJINÁCH

Džihád ako boj s mečom v ruke nadobúdal v histórii dve základné podoby. V prvom rade išlo o vojnový stav proti nemoslimským a sekulárnym vládam za účelom rozšírenia

⁸ ŠKVRNDA, F. Terorizmus. Najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozba v súčasnosti.

⁹ AL-SBENATY. Korán: preklad do slovenského jazyka s vysvetlivkami a výkladom. verš 9:39.

¹⁰ POTMĚŠIL, J. Šari'a. Úvod do islamského práva. s. 113.

¹¹ KLAVEC, J. Terorizmus ako globálna hrozba. s. 60.

¹² HOFFMAN, B. Inside Terrorism. s. 89.

¹³ SHAY, S. Somalia between Jihad and Restoration. s. 15.

islamského sveta podriadeného šarí'i, a na druhej strane sa prejavoval aj ako obranná vojna s cieľom ochrániť moslimské krajiny pred nemuslimským agresorom. Pre pochopenie súčasného džihádistického hnutia je potrebné vyzdvihnúť niektoré kľúčové udalosti a míľniky, ktoré prispeli ku vzniku moderného globálneho džihádu.

K jednému z najznámejších vyhlásení džihádu meča v dejinách 20. storočia došlo ešte počas prvej svetovej vojny. Vyhlásenie vojny Osmanským sultánom voči Rusku, Francúzsku a Veľkej Británii v roku 1914 bolo sprevádzané fatwou, v ktorej bola všeobecná mobilizácia prehlásená za individuálnu povinnosť džihádu. Toto prehlásenie vychádzalo z presvedčenia, že pokiaľ kalif vyhlási džihád v reakcii na útok nepriateľa, ktorý okupuje a plieni islamské územie, ničí kultúrne pamiatky a zabíja moslimov, je džihád osobnou povinnosťou všetkých moslimov Dar al-islám. Vyhlásená fatwa vyzývala do boja nielen moslimov žijúcich v Osmanskej ríši, ale oslovovala moslimov prakticky na celom svete v súlade s panislamskou politikou osmanského sultána, ktorý chcel byť uznaný za hlavu ummy všetkými moslimami, bez ohľadu na to, kde žili.¹⁴ Napriek snahe o celosvetovú moslimskú mobilizáciu, Osmanská ríša vyšla z prvej svetovej vojny ako porazený štát a nasledoval jej rozpad.

Ďalší míľnik vo vývoji moderného džihádu predstavuje kolonializmus a snaha obyvateľov vymaniť sa spod nadvlády kolonistov, ktorí boli vnímaní aj ako vykorisťovatelia rozvojového sveta, kam sa zarad'ovala prevažná časť moslimských krajín. V týchto podmienkach sa džihád mečom stal nástrojom boja proti cudzej nadvláde a za obranu svojej vlastnej identity. Jedným z antikoloniálnych a antiimperialistických hnutí využívajúcich násilie predstavovalo Moslimské bratstvo, ktoré bolo založené v roku 1929 v Egypte s cieľom vytlačiť z krajiny Britov, zmeniť sekulárnu ústavu a nastoliť islamský štát spravovaný šarí'ou. Prívrženci Moslimského bratstva verili, že smrť v Allahovom mene im zaručí večný život v raji a uchýľovali sa k teroristickým útokom namiereným proti sekulárnej egyptskej vláde, britskej prítomnosti v Egypte, ako aj proti miestam symbolizujúcim západnú kultúru.¹⁵ V mene národného oslobodenia vznikli viaceré džihádistické skupiny, spomedzi ktorých môžeme uviesť aj Palestínsky islamský džihád alebo hnutie Hamas, využívajúce teroristické praktiky namierené proti izraelskej vláde. Na území Pakistanu pôsobia skupiny Hnutie svätých bojovníkov, Mohamedova armáda ako aj Armáda spravodlivých, ktoré bojujú proti indickej nadvláde nad moslimami v Kašmíre.¹⁶ Džihád sa tak stal nástrojom boja za oslobodenie vo viacerých komunitách. Hoci v tomto zmysle prebiehal skôr na lokálnej úrovni, viaceré z týchto organizácií spolupracujú alebo prejavujú vernosť al-Káide či Islamského štátu, čím sa nepriamo stávajú súčasťou globálneho džihádistického hnutia.

Čo sa týka moderného džihádu s globálnymi ambíciami a dosahom, jeho korene je možné nájsť predovšetkým v revolúcii v Iráne v roku 1979, ktorá viedla k zosadeniu sekulárnej vlády šacha Pahlavího a k nastoleniu islamskej republiky na čele s Chomeiním. Význam tejto revolúcie vedúcej k nastoleniu teokracie spočíva v tom, že zaktivizovala viaceré radikálne skupiny v moslimských krajinách, ktoré sa usilovali o zmenu režimu, a stala sa ideovým vzorom pre džihádistické siete pôsobiace aj v súčasnosti.¹⁷ Už Chomeiní v roku 1980 vyzval moslimov, aby sa snažili o export revolúcie do celého sveta a snažil sa ich mobilizovať k fundamentalistickej interpretácii Koránu a k odmietnutiu vplyvov zo západu, a to predovšetkým z USA. Revolúcia v Iráne sa stala ideologickým zdrojom viacerých teroristických skupín hlásiacich sa k džihádu, vrátane libanonskej islamskej džihádistickej organizácie Hizballáh, v preklade Strana Boha. Je možné uviesť aj organizáciu al-Jihad, známu ako Egyptský islamský džihád, ktorá vznikla v 70. rokoch a je zodpovedná za

¹⁴ MENDEL, M. Džihád. Islámské koncepcie šíření víry. s. 160-162.

¹⁵ SHAY, S. Somalia between Jihad and Restoration. s. 16.

¹⁶ Country Reports on Terrorism 2015.

¹⁷ SVIATKO, M. Globálny terorizmus. s. 37.

zavraždenie egyptského prezidenta Saddata v roku 1981, dva roky po iránskej revolúcii.¹⁸ Za radikálnym činom egyptských džihádov stojí antisionizmus a nesúhlas s politikou prezidenta voči Blízkeho Východu v súvislosti s uznaním štátu Izrael. Revolúcia v Iráne tak zohráva kľúčovú úlohu v rozmachu džihádovického terorizmu motivovaného islamským fundamentalizmom.

Uvedené udalosti stručne ilustrujú rozličné formy džihádu mečom v priebehu 20. storočia vrátane obranného džihádu proti nepriateľskej agresii, národno-oslobodzovacieho úsilia proti cudzej nadvláde, ako aj boja proti sekulárnym vládam. V každom prípade ale išlo o boj za Boha, za moslimskú identitu, zjednotenie islamskej obce a v konečnom dôsledku za nastolenie islamského práva. Okrem uvedených udalostí je nevyhnutné venovať osobitnú pozornosť jednému z rozhodujúcich predpokladov vzniku súčasného džihádovického hnutia, a to sovietskej invázii do Afganistanu v roku 1979, ktorá podnietila vznik súčasnej globálnej džihádovickej siete al-Káida.

3. GLOBÁLNY DŽIHÁD

V súčasnosti je v súvislosti s džihádovom najpertraktovanejší pojem globálny džihád, vzhľadom na to, že technologický rozvoj a komunikačné prostriedky umožňujú džihádovcom zaútočiť prakticky kdekoľvek na svete, oslovujú a regrutujú bojovníkov v mnohých krajinách a usilujú sa o dosiahnutie globálnych ambícií. Medzi súčasné džihádovické skupiny s globálnymi implikáciami môžeme zaradiť al-Káidu a Islamský štát.

3.1 AL-KÁIDA

Al-Káida vznikla priamo na pozadí afgánsko-sovietskej vojny. V dôsledku sovietskej invázie do Afganistanu a snáh Moskvy posilniť tu komunistický režim, sa sformovalo hnutie mudžahedínov, ktorí bojovali proti sovietskej prítomnosti v štáte. Tento boj bol prezentovaný ako obranný džihád proti agresorovi a vzhľadom na geopolitické reálie prebiehajúcej studenej vojny získali mudžahedíni podporu viacerých štátov, vrátane USA a Pakistanu. Do džihádu proti sovietskej sa priamo zapojili tisíce mladých moslimov z viacerých arabských krajín, pričom jednou z mobilizačných síl bol rozšírený názor, že účasťou na džiháde proti ZSSR budú bojovníci zbavení hriechov z minulosti a budú im odpustené skutky, ktorých sa dopustia v rámci džihádu.¹⁹ Víťazstvo mudžahedínov malo viaceré nezanedbateľné dôsledky. V prvom rade predstavovalo popri iránskej revolúcii ďalší príklad úspešného boja moslimov, pričom v tomto prípade bola súperom jadrová veľmoc. Mudžahedíni, ktorí bojovali v Afganistane sa po skončení vojny vrátili ako hrdinovia do svojich krajín pôvodu, kde sa často zapojili do miestnych radikálnych islamistických skupín alebo zakladali nové skupiny využívajúce násilie na presadenie svojich cieľov. Mnohí z nich využili svoje skúsenosti z boja na podporu utláčaných moslimov v ďalších krajinách, ako napríklad v Bosne, v ruskom Čečensku či indickom Kašmíre. Jedným z bývalých mudžahedínov bol aj Usáma bin Ládín, ktorý sa v roku 1988 stal spoluzakladateľom džihádovickej teroristickej organizácie al-Káida.

Hoci pôvodným cieľom al-Káidy bolo viesť džihád na pomoc moslimom v Afganistane, jej ambície sa postupne prispôbovali reáliám končiacej studenej vojny, a to najmä posilňujúcemu sa postaveniu a vplyvu Spojených štátov amerických. Znepokojujúcou bola v prvom rade prítomnosť amerických vojsk na území Saudskej Arábie²⁰, čo bolo

¹⁸ CHALK, P. Encyclopedia of terrorism. s. 2.

¹⁹ SVIATKO, M. Globálny terorizmus. s. 39.

²⁰ Washington ponúkol Saudom konvenčnú vojenskú pomoc po tom, ako Irak napadol Kuwait v roku 1990, čo vyvolalo v Saudskej Arábii strach ohľadom potenciálneho záujmu Saddáma Husseina ovládnuť najväčšie ropné

moslimami vnímané ako okupácia posvätných islamských miest neveriacimi.²¹ V tomto kontexte Al-Káida rozlišovala medzi tzv. blízkym a ďalekým nepriateľom. Kým blízkeho nepriateľa predstavovali sekulárne vlády v príslušnom regióne, ďalekým nepriateľom boli USA, ktoré tieto sekulárne vlády podporovali, čím znemožňovali radikálnym islamským fundamentalistom viesť džihád proti blízkeho nepriateľovi, zvrhnúť sekulárnu vládu a nastoliť systém na báze práva šaría podľa vzoru Iránu. Z uvedených dôvodov sa do popredia dostal názor, podľa ktorého je pre úspešný boj proti sekularizmu prostredníctvom islamskej revolúcie nevyhnutné v prvom rade poraziť ďalekého nepriateľa, a teda USA.²² V roku 1996 vyhlásil Usáma bin Ládín Spojeným štátom americkým a od tohto momentu je možné datovať začiatok globálneho džihádu ako svätej vojny proti západu. Bin Ládín sa dokonca vyjadril : „Porazili sme jednu veľmoc [ZSSR], porazíme aj druhú.“

Vo vyhlásení z roku 1996 bin Ládín označil USA za primárneho nepriateľa moslimov a tvrdil, že je náboženskou povinnosťou každého moslima zapojiť sa do džihádu proti USA. Moslimom na celom svete odkázal: „*Vaši bratia v Palestíne a na území dvoch posvätných miest Vás prosia o pomoc a žiadajú Vás, aby ste sa zapojili do boja proti nepriateľovi, ktorým sú Američania a Izrealčania.*“²³ Na uvedené slová nadviazalo druhé prehlásenie bin Ládira z roku 1998 známe ako „Vyhlásenie svetového islamského frontu za džihád proti Židom a križiakom“, v ktorom opäť vyzýva moslimov, aby urobili v ktorejkoľvek krajine to, čo je v ich moci, s cieľom oslobodiť posvätné miesta v Saudskej Arábii a vyhnúť nepriateľa poníženého, porazeného a neschopného naďalej ohrozovať moslimov.²⁴ Podľa bin Ládira sa Američania dopúšťajú takých zločinov, ktoré sú dôkazom o vyhlásení vojny Bohu, Prorokovi a moslimom, čím zdôvodňuje džihád proti USA ako individuálnu povinnosť moslimov.

Americké ciele sa od 90. rokov stali niekoľkokrát terčom útokov Al-Káidy. Už v roku 1993 zaútočili teroristi na Svetové obchodné centrum, následne v roku 1998 sa objektom útoku stali americké ambasády v Keni a v Tanzánii a v roku 2000 bunka al-Káidy operujúca v Jemene zaútočila na americkú vojnovú loď USS Cole v Adenskom zálive.²⁵ Džihád sa ale prejavil v bezprecedentnej forme z hľadiska počtu obetí a použitých zbraní v roku 2001 pri útokoch v New Yorku a Washingtone. Po týchto útokoch sa bin Ládín v odvysielanej nahrávke vyjadril, že USA ani jeho obyvatelia nebudú v bezpečí pokiaľ nevznikne Palestínsky štát a pokiaľ armáda neveriacich neopustí posvätnú zem Mohameda. Prihovárал sa predovšetkým mladým, ktorých vyzýval aby sa zjednotili v boji a pokračovali v džiháde proti antiislamským vojskám až do ich úplnej porážky a pokiaľ islam neovládne celý svet.²⁶

Al-Káida sa stala symbolickým centrom globálneho džihádistického hnutia, do ktorého sa zapojili moslimovia z krajín Ázie, Afriky, ale aj Európy. Džihád vedený al-Káidou je charakteristický antiwesternizmom, a to najmä antiamerikanizmom, ako aj antisemitizmom a panislamizmom. V prvom rade je boj zameraný proti morálnej skazenosti, korupcii a zlu, za ktorých zdroj sú považované západné krajiny na čele s USA ako hybnou silou globalizácie. Bin Ládín tvrdil, že USA sú stelesnením zla a pripisoval im zodpovednosť za konflikty, v ktorých sú moslimovia utláčaní, vrátane konfliktu v Čečensku či Bosne. Odmietal hodnoty

---

zásoby na svete nachádzajúce sa práve na území Saudskej Arábie. Rozhodnutie Saudov prijať ponúknutú pomoc zo strany USA pôsobilo v moslimskom svete kontroverzne, vzhľadom na prevládajúci názor, že moslimovia by nemali vyhľadávať vojenskú asistenciu od nemoslimov.

²¹ CHALK, P. Encyclopedia of terrorism. s. 17.

²² Osama bin Laden's Declaration of Jihad against Americans.

²³ Idem.

²⁴ HOFFMAN, B. Inside Terrorism. s. 94.

²⁵ SCHMID, A.P. The Routledge Handbook of Terrorism Research.

²⁶ HOFFMAN, B. Inside Terrorism. s. 82.

západnej spoločnosti, o ktorých tvrdil, že ohrozujú islamskú tradíciu a kontaminujú islam. Vyčítal Američanom podporu Izraela a v neposlednom rade nesúhlasil so sankciami uvalenými na Irak po napadnutí Kuwaitu a ani s prítomnosťou amerických vojsk na pôde Saudskej Arábie. Tieto činy vnímal ako súčasť kresťansko-židovskej konšpirácie vedenej Spojenými štátmi za účelom oslabenia islamu.²⁷ Podľa bin Ládina sa USA môžu vyhnúť vojne s moslimským svetom jedine ak sa stiahnu z Blízkeho Východu a ak očistia svoju kultúru a spoločnosť od nemravnosti.²⁸ Popri antiamerikanizme je druhou špecifickou črtou globálneho džihádu al-Káidy antisemitizmus namierený proti Izraelu, ktorý podľa džihádistov musí byť zničený a namiesto neho má byť nastolený Palestínsky štát.

Tretou črtou džihádu vyhláseného bin Ládinom je panislamizmus, ktorý má predstavovať riešenie situácie, v ktorej sa veľká časť moslimov ocitla po studenej vojne v súvislosti s globalizáciou, americkou hegemoniou a prehlbujúcimi sa ekonomickými rozdielmi. Cieľom má byť zjednotenie všetkých moslimov, vybudovanie panislamského kalifátu a obnovenie niekdajšej slávy moslimského sveta. Stúpenci panislamizmu sa pritom odvolávajú na obdobie Osmanskej ríše, ktoré nazývajú aj zlatým vekom islamu. Za prekážku v obnovení kalifátu považujú USA ako d'alekého nepriateľa, ktorý musí byť zničený.²⁹

Napriek bin Ládinovim výzvam USA po 11. septembri aj naďalej posilňovali svoju vojenskú prítomnosť v regióne a v prvej dekáde 21. storočia došlo dokonca k dvom vojnám na Blízkom a Strednom Východe, a to v Iraku a v Afganistane, kde boli priamo nasadené vojská koalície pod vedením Spojených štátov amerických. Táto akcia bola ale kontraproduktívna v tom zmysle, že napriek cieľu proklamovaného americkým prezidentom G. W. Bushom, a to poraziť terorizmus, vojny viedli k ďalšiemu zjednoteniu radikálnych moslimov proti západnému svetu. Najlepšie túto skutočnosť ilustruje rozmach teroristickej skupiny Islamský štát, ktorej teroristické aktivity prerástli do bezprecedentných rozmerov po ukončení operácie medzinárodnej koalície v Iraku.

4. ISLAMSKÝ ŠTÁT

Aj keď angažovanosť koalíčných vojsk v Afganistane obmedzila aktivity al-Káidy na afganskej pôde, samotnú sieť neporazila. Namiesto toho sa al-Káida decentralizovala a nadväzovala kontakty s inými radikálnymi skupinami alebo si zriaďovala odnože v iných krajinách. Jednou z takýchto skupín bola aj al-Káida v Iraku, ktorú do roku 2006 viedol Abu Musab al Zarkawi, bývalý bojovník na strane mudžahedínov. Bol ovplyvnený radikálnym islamistom Abdullahom Azzamom, ktorý vyzýval moslimov, aby sa zapojili do boja proti sovietskej vláde. Po návrate do Jordánska založil al-Zarqawi militantnú skupinu Jamaat al-Tawid wal-Jihad, známu ako Organizácia monoteizmu a džihádu, so zámerom bojovať proti jordánskej vláde. Po invázii spojeneckých vojsk USA a Veľkej Británie do Iraku v roku 2003 sa ciele militantnej skupiny rozšírili a al-Zarkawi sa usiloval o vyhnanie koalíčných vojsk z Iraku, zvrhnutie šiitskej vlády, ktorú považoval za bábkovú, a v neposlednom rade bolo jeho cieľom vybudovať islamský štát na báze islamského práva. Podľa jeho vlastných slov: „Budeme bojovať v mene božom až kým nebude vládnuť šarí'a. Prvým krokom je vyhnúť nepriateľa a založiť islamský štát. Potom dobijeme moslimské krajiny a zjednotíme moslimov do jedného národa. Od moslimov žiadame, aby sa nevyhýbali džihádu a vyhľadávali nepriateľa až kým nebude všade nastolené islamské právo. Naším cieľom je zaviesť šarí'u na celom svete, nastoliť islamskú spravodlivosť a poraziť nespravodlivosť neveriacich.“³⁰

²⁷ LUTZ, J.M., LUTZ, B.J. Global Terrorism. s. 95.

²⁸ SVIATKO, M. Globálny terorizmus. s. 44.

²⁹ KLAVEC, J. Terorizmus ako globálna hrozba. s. 114.

³⁰ HASHIM, A.S. The Islamic State: From Al-Qaeda Affiliate to Caliphate. s. 70.

V roku 2004 al-Zarkawi vyjadril vernosť al-Káide a pod jeho vedením vznikla organizácia al-Káida v Iraku, ktorej cieľom bolo zlikvidovať polyteizmus a sekularizmus, bojovať proti Američanom, oslobodiť moslimské územia od neveriacich, zjednotiť moslimov a vybudovať kalifát. Tvrdil, že moslimovia tvoria jeden národ, čo sa ale nevzťahovalo na šiitov, ktorých dokonca nazýval „jedom“. Práve útoky na moslimských šiitov a ukrutné praktiky voči civilnému moslimskému obyvateľstvu spôsobili nezhody s inými radikálnymi islamistami, akými bol aj al-Zawahiri, ktorý v tom čase okupoval jednu z popredných pozícií v centrále al-Káidy.³¹ Podľa al-Zawahiriho vraždenie šiitov odvádza pozornosť od skutočného cieľu džihádu, ktorým má byť boj proti Američanom. Po smrti al-Zarkawiho v roku 2006 sa organizácia premenovala na Islamský štát v Iraku, neskôr na Islamský štát v Iraku a Levante alebo Islamský štát v Iraku a Sýrii a od roku 2014 je známa pod názvom Islamský štát. Hoci od roku 2008 organizácia prechádzala krízou po tom, ako boli zavraždení viacerí jej poprední vodcovia a značná časť jej členskej základne, pod vedením Abu Bakr al-Baghdadiho, o ktorom vyhlasujú, že je potomok proroka Mohameda, a po stiahnutí koaličných vojsk z Iraku v roku 2010, došlo k oživeniu jej aktivít, a to v bezprecedentnej miere.

Medzi ciele Islamského štátu patria etnické čistky so zameraním na nemoslimov alebo nepravých moslimov. Islamský štát považuje za svojich nepriateľov v prvom rade občanov USA, ale aj Európanov a všetkých križiakov. V roku 2012 al-Baghdadi povedal, že v súlade s Allahovou vôľou sa práve začala vojna proti Američanom a v roku 2015 vyzval svojich prívržencov nachádzajúcich sa v Európe a v nemoslimských západných krajinách, ako aj kdekoľvek inde, aby útočili na križiakov všade tam, kde ich nájdú.³² Islamský štát vydáva propagandistický časopis „Dabiq“, v ktorom vyzýva mladých moslimov po celom svete, aby sa zapojili do džihádu. Za uplynulé obdobie došlo v Európe k niekoľkým teroristickým útokom, ku ktorým sa prihlásila organizácia Islamský štát, vrátane rozsiahlych útokov v Paríži, Nice a v Bruseli. Brutálne aktivity Islamského štátu sú namierené aj voči Jezídom, kurdskej hovoriacej menšine vyznávajúcej tradičné náboženstvá vrátane zoroastrizmu a hrozil im smrťou pokiaľ nekonvertujú na islam. Militanti z Islamského štátu sa hlásia k salafizmu a v snahe o očistenie viery útočia aj na tzv. nepravých moslimov, za ktorých považujú šiitov a súfistov, zatiaľ čo seba vnímajú ako jediných pravých veriacich.³³ V neposlednom rade je nepriateľom Islamského štátu sekulárny režim sýrskeho prezidenta Asada.

Cieľom Islamského štátu pod vedením al-Baghdadiho je v prvom rade zvrhnutie dočasnej vlády v Iraku nastolenej po americkej invázii. Ide o šiitskú vládu, ktorú militantní sunniti považovali za nelegitímnu a premiéra al-Malikiho, ktorý stál na jej čele do roku 2014, obviňovali z marginalizácie sunnitských moslimov. Dlhodobým a konečným cieľom radikálnych islamských militantov z organizácie Islamský štát je vytvorenie kalifátu, ktorý by pre sunnitských moslimov symbolizoval počiatok tzv. nového veku dôstojnosti.³⁴ Kalifát by zjednotil moslimov na celom svete a neexistovali by v rámci neho žiadne hranice. Od roku 2013 dostal Islamský štát pod kontrolu značnú časť územia Iraku aj Sýrie, kam expandoval po vypuknutí občianskej vojny proti prezidentovi Asadovi. Na tomto území začal zavádzať právo šaría, vyberať dane a napokon v júni 2014 vyhlásil kalifát s centrom v sýrskom meste Rakka a al-Baghdadi sa vyhlásil za kalifu, ktorý je považovaný za zástupcu proroka. Tento čin bol ale aj v samotnom moslimskom svete vnímaný rozporuplne. Kým stúpenci al-Baghdadiho tvrdili, že moslimovia na celom svete by mali vyjadríť vernosť novému kalifovi³⁵, samotná al-

³¹ HUSSAIN, N. The „Islamic State“ and the Implications for the World Peace.

³² KATZMAN, K. The „Islamic State“ Crisis and U.S. Policy. s. 7.

³³ HUSSAIN, N. The „Islamic State“ and the Implications for the World Peace.

³⁴ HASHIM, A.S. The Islamic State: From Al-Qaeda Affiliate to Caliphate. s. 73.

³⁵ V roku 2015 približne 42 džihádistických organizácií pôsobiacich na celom svete vyjadrili podporu Islamskému štátu. (HUSSAIN, The „Islamic State“ and the Implications for the World Peace)

Káida, ktorá sa v roku 2014 dištancovala od aktivít Islamského štátu prehlásila, že al-Baghdadi nie je oprávnený na takýto čin.³⁶ Práve nejednotnosť v rámci zradikalizovanej islamskej komunity, rozdielne názory islamských fundamentalistov a skutočnosť, že Islamský štát vedie džihád aj proti moslimom predstavujú zásadné prekážky v úsilí džihádistov o vytvorenie celosvetového kalifátu. Brutálne praktiky džihádistov dokonca podnietili antidžihádistické povstania aj medzi samotnými sunitmi, čo vnútorne oslabuje radikálne džihádistické hnutie. Zároveň USA a viaceré európske štáty podnikajú nálety, ktorými sa snažia o oslabenie Islamského štátu, čo ich ale zároveň stavia do pozície nepriateľa džihádu a jeho potenciálneho terča.

ZÁVER

Súčasná podoba džihádu sa vyvíjala v súvislosti s udalosťami, ktoré sa odohrali v priebehu 20. storočia a vyznačuje sa ozbrojenou formou a globálnym charakterom, v dôsledku čoho predstavuje hrozbu pre bezpečnosť v celosvetovom meradle. Jeho aktérmi sú globálne teroristické siete, ktoré sa snažia uzurpovať si moc na vyhlásenie džihádu ako povinnosti pre všetkých moslimov, a to aj vtedy keď nejde o obranu pred bezprostredným agresorom. Špecifickou črtou súčasného džihádu je popri antisionizme a panislamizme predovšetkým antiwesternizmus namierený proti objektom symbolizujúcim západnú civilizáciu. Globalizácia, nerovnomerný rozvoj vo svete a šírenie západných hodnôt majú za následok radikalizáciu islamského fundamentalizmu, ktorého cieľom je poraziť západ, očistiť islam od západných vplyvov a nastoliť teokratickú vládu a šari'ú, a to aj prostredníctvom nátlaku, násilia a teroristických činov. Nebezpečenstvo samotného džihádu spočíva práve v možnosti jeho zneužitia na legitimizovanie násilných aktov najmä zo strany teroristických organizácií.

Je ale potrebné zdôrazniť, že v prípade, že džihád je využívaný na ospravedlnenie násilia prostredníctvom náboženstva, ide v prvom rade o radikálnych duchovných a extrémistov, ktorí zneužívajú tento pojem, zatiaľ čo väčšina moslimov s takýmto postojom nesúhlasí³⁷ a dokonca mnohí z nich sa sami stávajú terčom útokov. Bojovníkov hlásiacich sa k súčasnej podobe ozbrojeného džihádu je preto možné považovať za náboženských extrémistov alebo radikálnych islamských fundamentalistov, vzhľadom na to, že sú ochotní uchýliť sa v mene ich viery aj k takým praktikám ako terorizmus. Napriek tomu v kontexte súčasného vývoja bezpečnostného prostredia je možné zaznamenať nárast protiislamských nálad zo strachu pred terorizmom. Je preto potrebné vyzdvihnúť, že hrozbu nepredstavuje islam ako taký, ale radikalizmus, ktorý zneužíva vieru na ospravedlnenie násilia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AL-SBENATY. Abdulwahab. Korán: preklad do slovenského jazyka s vysvetlivkami a výkladom. Bratislava: Alja, 2008, 1023 s. ISBN 978-80-969967-0-4.

Country Reports on Terrorism 2015. [online] US Department of State Publication, Bureau of Counterterrorism and Countering Violent Extremism, 2015 [cit. 14.9.2016] Dostupné na internete: <http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2015/>

HASHIM, A.S. The Islamic State: From Al-Qaeda Affiliate to Caliphate. In Middle East Policy, 2014, roč. 21, č. 4, s. 69-83.

³⁶ HASHIM, A.S. The Islamic State: From Al-Qaeda Affiliate to Caliphate. s. 79.

³⁷ LUTZ, J.M., LUTZ, B.J. Global Terrorism. s. 73.

- HOFFMAN, Bruce. 2006. Inside Terrorism. New York : Columbia University Press, 2006. 432 s. ISBN 0-231-12699-9.
- HUSSAIN, Nazir. The „Islamic State“ and the Implications for the World Peace. In Journal of Political Studies, 2016, roč. 23, č. 1, s. 1-16.
- CHALK, Peter (ed.). 2013. Encyclopedia of terrorism. Santa Barbara, Denver a Oxford : ABC – Clio, 2013. 871 s. ISBN 978-0-313-30895-6.
- IVANČÍK, Radoslav, UŠIAK, Jaroslav. 2015. Príčiny a podstata terorizmu. In Bezpečnostné fórum 2015 : zborník vedeckých prác. Banská Bystrica : Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2015, ISBN 978-80-557-0850-8. s. 758-764.
- KATZMAN, Kenneth a i. 2015. The „Islamic State“ Crisis and U.S. Policy : výskumná správa. Washington, D.C.: Congressional Research Service, 2015. 38 s.
- KLAVEC, Jozef. 2014. Terorizmus ako globálna hrozba. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2014. 144 s. ISBN 978-80-8105-616-1.
- LUTZ, J.M., LUTZ, B.J. 2008. Global Terrorism. 2. vydanie. Londýn a New York : Routledge, 2008. 346 s. ISBN 0-415-77247-8.
- MENDEL, Miloš. 1997. Džihád. Islámské koncepcie šírení víry. Brno : Atlantis, 1997. 232 s. ISBN 80-7108-151-5.
- Osama bin Laden´s Declaration of Jihad against Americans. In Milestone Documents in World History. [online] Salempress [cit. 14.9.2016] Dostupné na internete: http://salempress.com/store/pdfs/bin_laden.pdf
- POTMĚŠIL, Jan. 2012. Šaríca. Úvod do islamského práva. Praha : Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0.
- SHAY, Shaul. 2008. Somalia between Jihad and Restoration. New Brunswick : Transaction Publishers, 2008. 199 s. ISBN 978-1-4128-1210-8.
- SCHMID, A.P. (ed.). 2011. The Routledge Handbook of Terrorism Research. New York a Londýn : Routledge, 2011. 718 s. ISBN 978-0-415-41157-8.
- SVIATKO, Martin. 2005. Globálny terorizmus. Banská Bystrica : Euroatlantické centrum, 2005. 140 s. ISBN 80-969-306-0-5.
- ŠKVRNDA, F. 2003. Terorizmus. Najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozba súčasnosti. Trenčín : Digital Graphic, 2003. 158 s. ISBN 80-968337-2-3.

Táto štúdia vznikla v rámci projektu VEGA č. 1/0783/16 „Bezpečnostné aspekty aktuálneho demografického vývoja v podmienkach Slovenskej republiky“.

Mgr. Dominika KOSÁROVÁ, M.A.
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
dominika.kosarova@umb.sk

doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD.
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
jaroslav.usiak@umb.sk

OVlivňOVÁNÍ CIVILNÍHO PROSTŘEDÍ VOJENSKÝCH OPERACÍ

INFLUENCING CIVIL ENVIRONMENT IN MILITARY OPERATIONS

Petr KOVANDA

ABSTRACT

Deployment of armed forces in the current conflict requires taking into consideration issues of civilian actors influencing the course of military operations. Commanders and staffs are compelled the planning and management of operations as well deal with these influences. On the other hand, commanders and staffs must take measures to positively influence these subjects to fulfil goals of the operation defined by the commander. Of fostering a positive image of the armed forces and to influence the civilian environment is used a variety forms and methods as INFOOPS, PSYOPS and usual methods of CIMIC units. Unfortunately, in practice are not sufficiently appreciated, understood and utilized the possibilities of soft influence by military means in the civilian environment. Some issues are outlined in the following chapters.

Keywords: INFOOPS, PSYOPS, CIMIC, CIVIL ENVIROMENT

ÚVOD

Současné století je plný konfliktů, jejichž charakter je zásadně odlišný od válek, který probíhaly v první polovině minulého století. Klasická koncepce války, kdy jednotlivé státy bojovaly proti sobě navzájem, a řešení konfliktů bylo v rukou jednotlivých národů, se stává minulostí. Konflikty, do kterých jsou vysílány ozbrojené síly, vyžadují pro jejich řešení zahrnout i aspekty civilního prostředí.¹ Civilní aktéři, stále více ovlivňují průběh samotné operace a jejich opomenutí může zcela změnit poměr sil na bojišti, pokud se aktéři tohoto prostředí přikloní na stranu nepřítele a naše ozbrojené síly přijdou o výhody z tohoto prostředí plynoucí. Pro získání důvěry a ovlivňování civilního prostředí a pro vytváření pozitivního image je využívána celá řada forem a metod soft operací. Na druhé straně však schopnosti těchto jednotek nejsou v praxi dostatečně doceněny a tímto nejsou využívány pro splnění cílů operace, definovaných velitelem. Splnění cílů operace sice může být dosaženo pomocí smrtících nebo nesmrtících prostředků, ale je zcela pravděpodobné, že v současné době a do budoucna bude kladen zvýšený důraz na vedení takzvaných soft operací. Nedávné konflikty prokázaly, že velkým prvkem neletálních operací jsou informační operace (INFOOPS). Zvýšená pozornost při plánování a vedení operací na INFOOPS vyplývá z poznání, že žijeme v informačním prostředí, které poskytuje obrovské možnosti ovlivňování určitých skupin pro dosažení svých cílů. Na druhé straně díky stále rostoucímu využívání technologií a přístupnosti těchto technologií daleko širším masám pro naše ozbrojené síly vznikají možné hrozby.

1. CIVILNÍ PROSTŘEDÍ

Porozumění současného civilního prostředí je obtížné. Jeho jednotlivé prvky mají své zájmy, které si vzájemně odporují a tímto vznikají v operačním prostředí nasazení ozbroje-

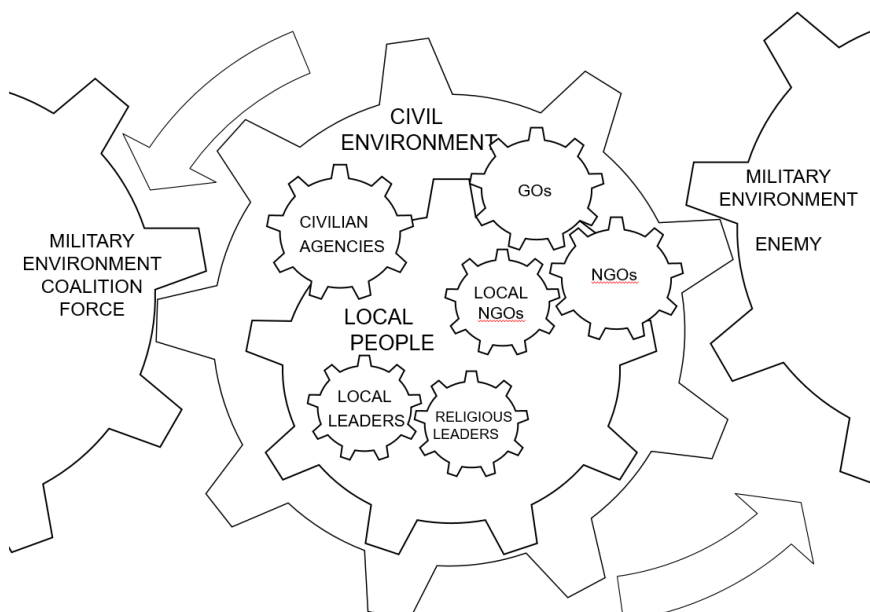
---

¹ PIKNER, Ivo; GALATÍK, Vlastimil. Future operational environment and military concepts.

ných sil další neshody, které výrazně ovlivňují jejich činnost. Civilní prostředí lze řadit do následujících kategorií. Základním prvkem civilního prostředí je místní obyvatelstvo, které je ovlivňováno svými místními a duchovními vůdci. Dalším prvkem, který svou činností ovlivňuje zejména první skupinu – civilní obyvatelstvo – jsou humanitární organizace. V základě se dělí na vládní a nevládní organizace, které se dále dělí na mezinárodní a místní. Zájmy humanitárních organizací jsou určovány jejich statuty a zadáním jednotlivých vlád. Zde je nutno podotknout, že mnohdy jejich statut přímo vylučuje spolupráci s ozbrojenými stranami konfliktu, které jsou do krizové oblasti vyslány za peníze daňových poplatníků. Vystává nám zde otázka, proč tyto organizace, ačkoli část peněz pochází z prostředků daňových poplatníků, popírají principy komplexního přístupu řešení operací. Dalším a do budoucna významnějším prvkem civilního prostředí jsou civilní agentury. Pracovníci civilních agentur budou hájit zejména zájmy svého zaměstnavatele a lze očekávat, že budou ozbrojeni základními druhy zbraní, čili jakékoliv operace v prostředí jejich zájmů budou muset být konzultovány a sladěny.

Nelze opomíjet vliv aktivit prováděných ozbrojenými silami na toto operační prostředí, které již jenom svou přítomností mohou působit negativně a tím vytvořit nepřátelské klima. Na druhou stranu toto civilní prostředí poskytuje stranám konfliktu určité výhody, pokud se podaří nastolit atmosféru spolupráce a vzájemné pomoci. Síly protivníka se také snaží získat benefity vyplývající z možností spolupráce. A záleží tedy jenom na umu velitelů a štábu, jak dokážou využít schopnosti svých jednotek určených pro ovlivňování civilního prostředí, aby tyto výhody získaly pro sebe.

Obrázek 1 Prostředí vojenských operací (zdroj autor)

1. INFORMAČNÍ OPERACE

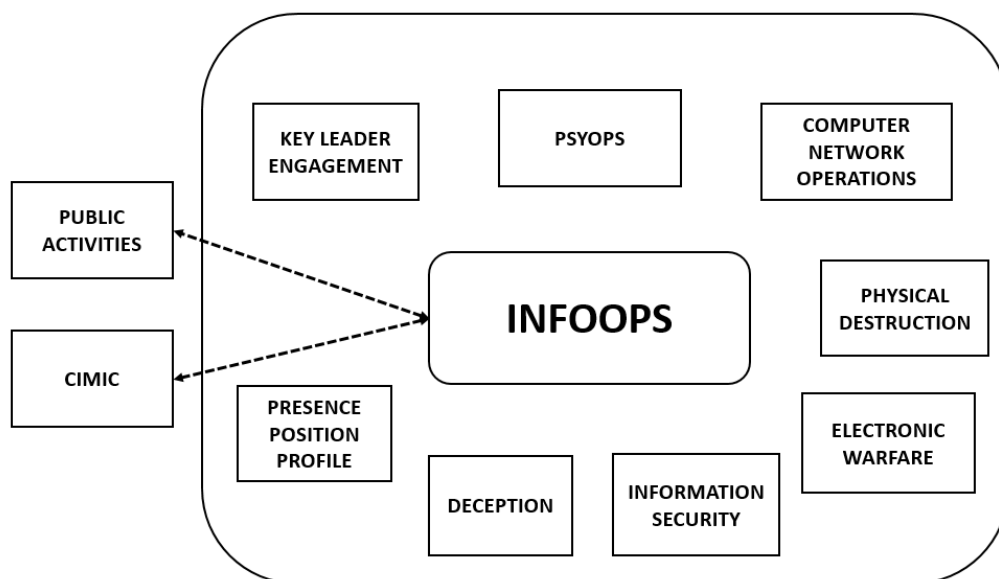
Pokud se zaměříme z důvodu terminologie na alianční doktrinální model, tak mezi základní soft prostředky umožňující ovlivňování civilního prostředí patří Informační operace (INFOOPS). Základním principem INFOOPS je koordinace a řízení vojenských nástrojů, jejichž cílem je ovlivňování rozhodování potencionálního nebo reálného protivníka, případně

i obyvatelstva v krizové oblasti a v ostatních angažujících se státech ². Cílem INFOOPS je dosažení informační dominance nad protivníkem. Tuto výhodu lze použít v efektivnějším provedení mise, není tedy sama o sobě cílem. INFOOPS jsou tedy jakýmsi deštníkem zastřešujícím vojenské funkce používající soft metody k ovlivňování cílových skupin pomocí informací. Mezi nástroje INFOOPS dle AJP 3. 10. ³ tedy řadíme:

- Psychologické operace (Psychological operation - PSYOPS).
- Přítomnost, Postoj, Profil (Presence Posture Profile - PPP).
- Operační bezpečnost (Operational Security - OPSEC).
- Informační bezpečnost (Information Security – INFOSEC).
- Klamání (Military Deception - MD).
- Elektronický boj (Electronic Warfare -EW).
- Fyzické ničení (Physical Destruction - PD).
- Ovlivňování klíčových postav (Key leader engagement - KLE).
- Operace v počítačových sítích (Computer Network Operations - CNO).

Mezi další vojenské schopnosti, které se sice nehodí z důvodu diskretizace přímo zařazovat do INFOOPS, ale je vhodné, aby činnosti, které jsou prováděny orgány odpovědnými v těchto oblastech, byly s nimi koordinovány, jsou:

Civilně vojenská spolupráce (Civil military operation - CIMIC)
 Informování veřejnosti (Public activities – PA)

Obrázek 2 Nástroje informačních operací (zdroj autor dle AJP-3.10)

Ne všechny formy však lze s úspěchem využít pro ovlivňování civilního prostředí. Například Použití fyzické destrukce pokud není řádně koordinovaná a cíleně mířená může způsobit spíše více problémů než užitku. Další aktivitou, kterou asi nebude využívána, je

² AJP-3.10.: ALLIED JOINT DOCTRINE FOR INFORMATION OPERATIONS. 2009. s 1-3.

³ AJP-3.10.: ALLIED JOINT DOCTRINE FOR INFORMATION OPERATIONS. 2009. s 1-8

elektronický boj, který je spíše zaměřen na aktivity v elektromagnetickém spektru. Dále tedy budou rozebírány aktivity, které svými metodami mohou ovlivnit civilní prostředí a je důležitá jejich vzájemná koordinace v rámci plánování a řízení bojové činnosti.

1.1 PSYCHOLOGICKÉ OPERACE

Primárním účelem PSYOPS je ovlivnit postoje a chování cílových skupin pro dosažení politických a vojenských cílů. PSYOPS je v mnoha případech zaměňován za INFOOPS. Tato záměna zřejmě vyplývá z neznalosti terminologie a z faktu, že PSYOPS je největší složkou INFOOPS a spousta aktivit je realizováno jeho nástroji. Ale na druhou stranu je nutno podotknout že PSYOPS ve svých aktivitách nepoužívá nástroje jako je klamání anebo nebo elektronický boj. Pro plánované a cílevědomé psychologické působení na cílové skupiny PSYOPS používá k šíření informací produkty, které rozdělujeme do těchto skupin ⁴

- Audiovizuální produkty – televizní vysílání, internet.
- Audio produkty – rozhlasové vysílání, internet.
- Tiskové produkty – noviny, časopisy, letáky, billboardy (internet)
- Softwarové produkty – internet.

Šíření produktů je prováděno pomocí televizního a rozhlasového vysílání a rozšiřováním tiskovin. Podmínkou vytváření produktů a poté šíření je mít dostatečné technické vybavení, anebo mít možnost si tuto službu objednat v místě nasazení. Oba tyto způsoby vyžadují finanční krytí, které se však při plánování finančních prostředků v rámci dlouhodobých plánů nákupu dostávají na okraj zájmu rozhodujících osob.

1.2 PŘÍTOMNOST, POSTOJ, PROFIL

Svým postojem k místnímu obyvatelstvu má možnost každý voják ovlivnit image, jakým je vojenská jednotka přijímána civilními aktéry. Způsob jakým se jednotky profilují, zda dokáží díky rozmístění sil a to i v omezeném počtu na klíčových místech reagovat na vzniklé krizové situace. Profilování jednotek do podoby přítele lze sáhnout například rozhodnutím nosit barety místo bojových přileb. Přítomnost, postoj a profil jednotky nebo i jediného vojáka má značný vliv na vývoj bezpečnostní situace v operačním prostředí (AJP-3.10). Tato činnost vyžaduje aktivní podporu všech příslušníků ozbrojených sil vyslaných do mise. Je nutno aby každý voják znal jak příčiny konfliktu, tak i zvyky místní komunity, aby nedocházelo excesům, které by mohli ohrozit průběh operace.

1.3 KLAMÁNÍ

Klamání můžeme zařadit mezi nejstarší vojenské činnosti, které pro svoji aktivitu používají šíření informací. Klamání zahrnuje opatření, jejichž cílem je oklamat protivníky manipulací, narušováním nebo falšováním informačních toků. Z hlediska ovlivňování civilního prostředí lze podotknout, že tyto aktivity budou spíše zaměřené na nepřátelské prvky civilního prostředí a tudíž jejich spojování třeba s PSYOPS anebo CIMIC aktivitami je kontraproduktivní. V této oblasti musí docházet ke koordinované činnosti v rámci INFOOPS, aby bylo zajištěno, že klamání je plánováno na podporu informačních aktivit.

---

⁴ AJP-3.10.1: ALLIED JOINT DOCTRINE FOR PSYCHOLOGICAL OPERATION. 2014.

1.4 OVLIVŇOVÁNÍ KLÍČOVÝCH POSTAV

Podrobná znalost vedoucích osobností, jejich postavení, styly vedení, ambicí, motivací, dlouhodobých a krátkodobých cílů, osobní historie a psychologických profilů poskytuje obraz o klíčových hráčích, kteří mohou ovlivnit široké masy lidí. Mezi tyto klíčové hráče jsou zařazovány na jedné straně místní a duchovní vůdci, avšak na druhé straně nesmíme opomenout představitele civilních organizací působících v krizové oblasti. Civilní organizace působící na v rámci jsou i zdrojem informací z prostoru operace, jelikož jejich činnost zde mnohdy započne daleko dříve, než se krize vyhrotí tak, aby byla nutná intervence ozbrojených sil. Již v roce 2006 na půdě OSN vznikla myšlenka komplexního přístupu operací a její hlavní myšlenkou bylo zapojení všech aktérů, vojenských i civilních, v krizových situacích. Jejich cílené použití by vedlo k vystupňování úsilí vedoucí k znovuvytvoření funkční samostatné společnosti. Tyto myšlenky jsou však velmi obtížné realizovat v praxi.⁵ Jak ze strany civilního sektoru, tak ze strany vojenských aktérů existuje nedůvěra, jejíž odbourání trvá velice dlouho a existuje spíše na osobních vztazích. Důležitou aktivitou v této oblasti bude nalezení vzájemných vztahů mezi jednotlivými aktéry. Znalost všech výše uvedených informací umožňuje nalezení klíčových osob, které je třeba ovlivnit v první řadě a poté se informace šíří přirozeným procesem.

1.5 OPERACE V POČÍTAČOVÝCH SÍTÍCH

Cílem operací v počítačových sítích je nalezení způsobu jak vstoupit do počítačových sítí, zaútočit na ně a vyloupit data. Aktivita v počítačových sítích jsou vedeny k podkopání důvěrnosti a soudržnosti, k narušení dostupnosti počítačových dat a systémů. CNO se skládá ze tří základních prvků.

- CNA (*Computer Network Attack*) - útok na počítače, počítačové sítě a zařízení pro ukládání dat škodlivého viru nebo kódu. Účelem může být narušení, znepřístupnění nebo snížení výkonosti.
- CNE (*Computer Network Exploitation*) - vytěžování dat z počítačů a počítačových sítí. Cílem je získat možnost přistupovat, prohlížet, kopírovat a jinak manipulovat s daty, která jsou uložena v systému.
- CND (*Computer Network Defence*) - ochrana počítačových sítí jsou opatření zabraňující narušení, znepřístupnění, nebo destrukci vlastních informací umístěných v počítačích nebo počítačových sítích.

Zvýše uvedeného by se dalo usoudit, že operace v počítačových sítích nemají nic společného s aktivitami působícími na civilní prostředí. Nicméně při současném rozšíření internetu a rostoucího fenoménu sociálních sítí i tato oblast zejména pomocí CNA dá zařadit mezi aktivity ovlivňující cílové skupiny. Sociální sítě ve všech případech představují službu, která soustřeďuje určité skupiny lidí a umožňuje být v kontaktu se svými známými online. Komunikace, která zde probíhá, se může realizovat mezi dvěma jedinci zcela oddělené anebo v rámci zájmové skupiny. Dochází zde k určité interakci mezi uživateli - např. chaty, zprávy, e-maily, diskusní skupiny. Při sdílení jednotlivých zpráv, ať už v písemné, obrazové anebo audiovizuální podobě zde dochází ke sdílení informací, které ovlivňují cílové skupiny. A zde je místo pro použití CNA ve spolupráci s aktivitami PSYOPS.

---

⁵ KOVANDA, Petr. The Relation between Military and Civilian Actors in Military Operations. s 62

1.6 CIVILNĚ VOJENSKÁ SPOLUPRÁCE

CIMIC je schopnost, pomocí které mohou být použity k dosažení cílů INFOOPS, a její unikátnost spočívá v tom, že se snaží vytvořit smysluplný vztah mezi armádou, civilními agenturami, humanitárními organizacemi a místní obyvatelstvem. Příslušníci jednotek CIMIC se svými aktivitami spíše budují pozitivní image jednotky pomocí jednotlivých aktivit, mezi, než patří realizace projektů. Velkou devizou těchto jednotek je činnost přímo v místě operace a tím dochází k těsnému kontaktu s civilním prostředím. Díky jejich aktivitám mohou přímo komunikovat s klíčovými hráči a svou činností ovlivňovat jejich názory. Přímé spojování jednotek CIMIC s INFOOPS, však může být kontraproduktivní, protože jakýkoliv vztah s jednotkami, které pracují s informacemi, vzbuzuje velkou nedůvěru nejen mezi civilním obyvatelstvem, ale především mezi ostatními civilními aktéry. I když existuje riziko diskretizace, je výhodné přibrat odborníky CIMIC do plánovacího procesu, už jenom z hlediska aby jejich aktivity byly koordinovány s celkovým obrazem INFOOPS.

1.7 INFORMOVÁNÍ VEŘEJNOSTI

Aktivita Informování veřejnosti sice není přímo nástrojem INFOOPS, ale je s nimi blízce spojena a jejich vzájemná koordinace předávaných informací je více než nezbytná. Cílem je získávat podporu pro vojenské operace a chránit důvěryhodnost vlastních sil pomocí informačních kampaní, v rámci nichž je nezbytné zachovat důvěryhodnost mluvčích a prezentovaných zpráv. Za dodržení zásad OPSEC informační kampaň pojednává o hlavních tématech a zprávách v rámci společného operačního prostoru. Veškeré aktivity by měli být vzájemně koordinovány se všemi složkami INFOOPS.

ZÁVĚR

Civilní prostředí se v soudobých operacích stále více dostává do popředí zájmu. Jeho ovlivňování je stále více na pořadu dne a velitelé a štáby plánující operace musí s těmito aktivitami kalkulovat. Ozbrojené síly sice disponují jednotkami, které jsou v menší nebo větší míře schopny provádět aktivity, které vedou k zlepšování image jednotek a získání výhod z civilního prostředí. Nicméně musíme konstatovat, že koordinace těchto aktivit je stále v plenkách a v myslích mnohých velitelů vítězí použití hrubé síly nad těmito aktivitami. Válka se však díky médiím stává takřka válkou v přímém přenosu a je proto zřejmé že v budoucnu dojde k nárůstu těchto aktivit. Pro účinné využití INFOOPS je však třeba efektivní koordinace pro dosažení cíleného efektu všech prvků, což podmiňuje vytvoření řídicí složky, jejichž příslušníci pokrývají svou odborností všechny prvky tohoto systému.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- AJP - 3.4.9: ALLIED JOINT DOCTRINE FOR CIVIL-MILITARY COOPERATION. 2013. Edition A Version 1. NSA. Dostupné také z: <http://www.cimic-coe.org/wp-content/uploads/2014/06/AJP-3.4.9-EDA-V1-E1.pdf>
- AJP-3.10.: ALLIED JOINT DOCTRINE FOR INFORMATION OPERATIONS. 2009. In: . Dostupné také z: <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf>
- AJP-3.10.1: ALLIED JOINT DOCTRINE FOR PSYCHOLOGICAL OPERATION. 2014. Dostupné také z:

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/450521/20150223-AJP_3_10_1_PSYOPS_with_UK_Green_pages.pdf

KOVANDA, Petr. The Relation between Military and Civilian Actors in Military Operations. In: The 21th International Scientific Conference Knowledge-Based Organization. Management and Military Sciences. Sibiu, Romania: "Nicolae Balcescu" Land Force Academy Publishing House, 2015, s. 62-65. ISSN 1843-6722.

PIKNER, Ivo; GALATÍK, Vlastimil. Future operational environment and military concepts. In: The 16th International Conference The Knowledge-Based Organization management and military sciences. Sibiu, Rumunsko: NICOLAE BĂLCESCU" Land Forces Academy, 2010, p. 157-162. ISSN 1843-6722.

pplk. Ing. Petr KOVANDA
Katedra vojenského umění
Fakulta vojenského leadershipu
Univerzita obrany
Kounicova 65, 662 10 Brno
petr.kovanda@unob.cz

MOŽNOSTI VYUŽITIA PRIRAĎOVACÍCH ÚLOH V PODMIENKACH VOJENSKÉHO PROSTREDIA

POSSIBILITIES OF USING ASSING TASKS IN THE CONDITIONS OF MILITARY ENVIRONMENT

Ondrej KREDATUS

ABSTRACT

The article deals with the issue of utilization of assing tasks, namely optimalization tasks, to increase efficiency planning and control activities of commanders and staffs

Keywords: operational analysis, operational research, assing tasks, optimalization task.

ÚVOD

Každý, určitým spôsobom sa správajúci, subjekt je nevyhnutne subjektom rozhodovania (prijímania jedného z viacerých možných variantov na základe vopred zvolených kritérií). Rozhodovanie prebieha na rôznych úrovniach, počnúc rozhodovaním jednotlivca, končiac rozhodovaním top manažérov na strategickej úrovni riadenia podniku a odohráva sa vo všetkých sférach spoločenského diania, najmä v politickej, ekonomickej a vojenskej oblasti.

Za uplynulé roky sa využívanie exaktných metód stalo pevnou súčasťou teoretického aparátu využívania zdrojov na všetkých stupňoch riadenia.

Pre účely zdokonalenia rozhodovania sa používajú rôzne metódy na podporu rozhodovania, ktoré pomáhajú vybrať optimálny variant. Tie najjednoduchšie sa opierajú o osobné skúsenosti, tie zložitejšie sú založené na vedeckých poznatkoch. Voľba metódy závisí od charakteru rozhodovacieho procesu, podmienok, za akých sa rozhodovanie uskutočňuje, od dostupnosti a kvality informácií a ďalších faktorov.

Stále väčšia komplexnosť a zložitosť rozhodovacích problémov a rastúci význam rozhodovania postavili nové požiadavky na zovšeobecnenie vhodných metód, postupov a techník pre účinné riešenie zložitých rozhodovacích situácií, čo umožňuje vytvárať a rozvíjať teóriu rozhodovania a jej využitie v manažérskej praxi.

Metódy rozhodovania sú nástrojmi poznania a riešenia problémov. Sú súhrnom osobitných pravidiel a postupov, ktorých rešpektovaním môže subjekt rozhodovania dospieť k výberu správneho variantu riešenia daného rozhodovacieho problému. Ich úlohou je teda umožniť subjektu rozhodovania prijať čo najlepšie rozhodnutie.

Medzi najrozšírenejšie exaktné metódy operačného výskumu patria metódy lineárneho programovania. Do tejto kategórie patria i tzv. priraďovacie úlohy, ktorých možnosti využitia v praxi sú predmetom tohto príspevku.

1. PRIRAĎOVACIA ÚLOHA

Priraďovacia úloha patrí medzi špecifické úlohy lineárneho programovania. Cieľom jej riešenia je priradenie (rozmiestnenie) určeného počtu objektov priradenia O na rovnaký počet miest určenia M tak, aby priradenie bolo optimálne, tzn. aby účelová funkcia nadobúdala buď minimálnu, alebo maximálnu hodnotu. Na ohodnotenie všetkých možných priradení slúži aj v tomto prípade matica sadzieb. [³, s. 121].

Z ilustrácie priraďovacej úlohy v nasledujúcej tabuľke (Tabuľka 1) bude zrejmé, že i keď formálne úloha vyzerá rovnako ako dopravná úloha, jej matematický model bude mať niektoré zásadné odlišnosti

Tabuľka 1 Tabuľka priraďovacej úlohy

O	M	M_1	M_2	M_3	...	M_n	a
O_1		c_{11} x_{11}	c_{12} x_{12}	c_{13} x_{13}		c_{1n} x_{1n}	1
O_2		c_{21} x_{21}	c_{22} x_{22}	c_{23} x_{23}		c_{2n} x_{2n}	1
O_3		c_{31} x_{31}	c_{32} x_{32}	c_{33} x_{33}		c_{3n} x_{3n}	1
:							:
:							:
O_n		c_{n1} x_{n1}	c_{n2} x_{n2}	c_{n3} x_{n3}		c_{nn} x_{nn}	1
b		1	1	1	...	1	$\Sigma = n$

Z úlohy predovšetkým vyplýva, že premenná x_{ij} je bivalentná, tzn. môže nadobúdať iba hodnoty 0 a 1. Môžeme to formulovať aj tak, že priradenie i -teho objektu na j -te miesto určenia sa realizuje ($x_{ij} = 1$) alebo nerealizuje ($x_{ij} = 0$). Navyše sa každý objekt môže priradiť iba na jedno miesto určenia a taktiež je na jedno miesto určenia možné priradiť iba jeden objekt. To znamená, že v riadku a stĺpci môže byť iba jedna nenulová premenná. Z podstaty úlohy taktiež vyplýva, že matica sadzieb môže byť iba štvorcová => rovnaký počet objektov a miest určenia.

³. MÁČA, J., LEITNER, B. Operačná analýza I. 2002

Matematický model take definovanej úlohy bude teda nasledovný:

Účelová funkcia

$$z = c_{11} \cdot x_{11} + c_{12} \cdot x_{12} + \dots + c_{1n} \cdot x_{1n} + c_{21} \cdot x_{21} + c_{22} \cdot x_{22} + \dots + c_{2n} \cdot x_{2n} + \dots + c_{n1} \cdot x_{n1} + c_{n2} \cdot x_{n2} + \dots + c_{nn} \cdot x_{nn} = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n c_{ij} \cdot x_{ij} \Rightarrow \text{MIN (MAX)}$$

Obmedzujúce podmienky.

$$\begin{array}{r} x_{11} - x_{12} - \dots - x_{1n} = 1 \\ x_{21} - x_{22} - \dots - x_{2n} = 1 \\ \vdots \\ x_{m1} - x_{m2} - \dots - x_{mn} = 1 \\ x_{11} - x_{12} - \dots - x_{m1} = 1 \\ x_{12} - x_{22} - \dots - x_{m2} = 1 \\ \vdots \\ x_{1n} - x_{2n} - \dots - x_{mn} = 1 \end{array}$$

---

alebo $\sum_{j=1}^m x_{ij} = 1$ pre $i = 1..n$
 $\sum_{i=1}^n x_{ij} = 1$ pre $j = 1..m$ ($x_{ij} = 0 \Leftrightarrow 1$)

Na riešenie tohto typu úloh boli vyvinuté efektívne postupy a jedným z najrozšírenejších je tzv. „Maďarská metóda“, ktorej aplikáciu si ukážeme na príklade.

2. PRÍKLAD APLIKÁCIE „MAĎARSKEJ METÓDY“

Maďarská metóda je jednou z najefektívnejších metód na riešenie priradovacej úlohy. Táto metóda bola odvodená na základe teórie grafov. Jej autorom je Harold W. Kuhn. Vo svojej preslávanej štúdií s názvom *Maďarská metóda pre priradovací problém* popísal algoritmus pre vytvorenie dokonalého zhodovania sa maximálnej hodnoty v dvojstrannom grafe. Kuhn vo svojom algoritme vychádzal z prác dvoch maďarských matematikov D. Königa a E. Egerváryho z roku 1931. Kuhn ich pôvodnú metódu zovšeobecnil a nazval ju "maďarskou metódou" (v niektorej literatúre sa môžeme stretnúť aj s názvom "Kuhnov algoritmus").

V praxi sa niekedy nestretávame s jednoduchými problémami, ale problémami, ktoré majú množstvo obmedzení. Pre ilustráciu sme sa pokúsili vytvoriť rozhodovací problém, v ktorom bude možné čo najkomplexnejšie popísať výhodnosť riešenia tohto problému metódami priradovacích úloh, keďže bude nutnosť nájsť najlepšie možné (optimálne) riešenie:

Príklad

Pri zlad'ovaní mesačných plánov výcvikov jednotlivých batérií sa zabudlo na fakt, že v rovnakom mesiaci má byť rozplánovaný rozpis nie len oddielových služieb, ale aj posádkových. Vzhľadom na to, že v danom mesiaci prebiehajú intenzívne výcviky u všetkých batérií, dochádza k nedostatku množstva profesionálnych vojakov, ktorých je možno do posádkových služieb postaviť. Intenzívne výcviky prebiehajú v jednotlivých týždňoch nasledovne:

prieskumná batéria (psbat) cvičí:

1.týždeň 7 dní, 2. týždeň 4 dni, 3.týždeň 0 dní a 4. týždeň 2 dni

1. raketometná batéria (1. rmbat) cvičí:

1.týždeň 1 deň, 2. týždeň 2 dni, 3.týždeň 0 dní a 4. týždeň 7 dni

2. raketometná batéria (2. rmbat) cvičí:

1.týždeň 2 dni, 2. týždeň 0 dní, 3.týždeň 7 dní a 4. týždeň 1 deň

batéria podpory velenia (bpv) cvičí:

1.týždeň 1 deň, 2. týždeň 0 dní, 3.týždeň 3 dni a 4. týždeň 7 dní

Striktné interné pravidlá vytvárania rozpisov služieb hovoria, že v konkrétnom týždni musia byť všetky posádkové služby vyplnené v minimálnom počte 5 dní iba príslušníkmi jednej jednotky oddielu, aby sa zabezpečila čo najväčšia prítomnosť na zamestnaniach v ostatných jednotkách. V prípade nemožnosti pokryť 7 dní v týždni môžu zvyšné dni (1-2) pokryť príslušníci vedľajšieho práporu. Z toho vyplýva, že v konkrétnom týždni môžu do posádkových služieb nastúpiť iba príslušníci jednej jednotky oddielu.

Pri snahe dohovoriť sa s vedľajším práporom o pokrytie čo najväčšieho množstva dní ich príslušníkmi bolo zistené, že i u nich prebiehajú intenzívne výcviky a budú môcť z príslušníkov, ktorí sa týchto výcvikov nezúčastňujú, pokryť maximálne 2 nezávislé dni v mesiaci. Plánovači oddielu teraz stoja pred problémom, ako zostaviť služby tak, aby bolo pokrytých minimálne 26 dní z 28 dňového rozpisu, ináč budú musieť pristúpiť k nežiadúcemu kroku – preplánovaniu termínov intenzívnych výcvikov.

Riešenie:

Z verbálnej formulácie problému vyplynuli tieto obmedzujúce podmienky:

1. oddiel musí pokryť minimálne 26 dní v rozpise služieb na 28 dní,
2. v konkrétnom týždni musia slúžiť minimálne 5 dní iba príslušníci z jednej jednotky.

V prvom rade je dôležité pozrieť sa na prítomnosť príslušníkov jednotlivých batérií v jednotlivých týždňoch v posádke, pretože tieto dni budú v podstate reprezentovať počet dní, ktoré sú jednotlivé batérie v konkrétnych týždňoch schopné pokryť. Tieto počty dní zapíšeme do matice tzv. „čiernych“ sadzieb“.

Účelovú funkciu riešenia tohto príkladu bude reprezentovať počet dní a keďže snahou je, aby bol tento počet čo najvyšší, ide o maximalizačnú prirad'ovaciu úlohu. Je teda nutné maticu „čiernych“ sadzieb pretransformovať, aby sme mohli pokračovať v riešení úlohy. V matici „čiernych“ sadzieb nájdeme maximálnu sadzbu, čo v tomto prípade predstavuje sadzba s hodnotou $m=7$. Podľa vzorca $c^*_{ij} = m - c_{ij}$ teraz celú maticu sadzieb pretransformujeme a získame maticu „modrých“ sadzieb (stále riešené v Tabuľke 2). Keďže nie je splnená podmienka aspoň jednej nulovej sadzby v každom riadku a zároveň každom

stĺpci, je ešte potrebné upraviť 1. a 4. stĺpec. Po tejto úprave sme dostali výslednú maticu „zelených“ sadziieb (stále riešené v Tabuľke 24) a môžeme sa pokúsiť o priradenie batérií ku konkrétnym týždňom, v ktorých majú nastúpiť do služieb (stále riešené v Tabuľke 2).

Tabuľka 1 Riešenie problému pomocou maximalizačnej metódy priradovacích úloh

	1. týždeň	2. týždeň	3. týždeň	4. týždeň	a
psbat	0, 7, 6	3, 4, 4	7, 0, 0 1	5, 2, 1	1
1. rmbat	6, 1, 0 1	5, 2, 2	7, 0, 0	0, 7, 6	1
2. rmbat	5, 2, 1	7, 0, 0	0, 7, 7	6, 1, 0 1	1
bpv	6, 1, 0	7, 0, 0 1	4, 3, 3	0, 7, 6	1
b	1	1	1	1	$\Sigma = 4$
	-1			-1	

V treťom týždni nastúpi do služieb prieskumná batéria (jediná nulová sadzba v riadku), v prvom týždni 1. raketometná batéria (jediná využiteľná nulová sadzba v druhom riadku), v štvrtom týždni 2. raketometná batéria (jediná nulová sadzba v štvrtom stĺpci) a v druhom týždni batéria podpory velenia (jediná nulová sadzba využiteľná v štvrtom riadku/ druhom stĺpci). Keďže sa nám podarilo prideliť všetky jednotky ku konkrétnym týždňom, riešenie tohto problému pomocou maximalizačnej metódy priradovacej úlohy je optimálne – dosiahli sme najlepšie možné riešenie daného problému.

Ostáva nám ešte zistiť hodnotu účelovej funkcie s využitím pôvodnej „čiernej“ matice sadziieb: $z = 7 + 6 + 6 + 7 = 26$. Hodnota účelovej funkcie zodpovedá počtu dní, ktoré sa nám podarilo pokryť. Keďže boli zároveň splnené všetky obmedzujúce podmienky, nemusí sa pristupovať k zmene termínov intenzívnych výcvikov a jednotky môžu v nasledujúcom mesiaci pokračovať vo výcviku podľa plánu.

Aj keď môže v praxi takýto druh problému vyzeráť triviálne, bez využitia exaktných metód operačnej analýzy by subjekt rozhodovania v tomto probléme nemusel vybrať práve optimálne riešenie, čo by malo za následok už spomínanú nutnosť preplánovania výcvikov. Je preto vhodné si tieto metódy osvojiť, pretože situácia, v ktorej bude ich znalosť obrovskou výhodou, sa môže vyskytnúť kedykoľvek.

ZÁVER

Rozhodovanie predstavuje jednu zo základných manažérskych aktivít, ktorej kvalita do značnej miery ovplyvňuje výsledky a efektívnosť fungovania organizácií. Rozhodovanie sa zároveň chápe aj ako určitá forma jadra riadenia. Využívanie metód operačnej analýzy, či metód manažérkeho rozhodovania, na podporu rozhodovania sa dá chápať aj ako určitý ukazovateľ úrovne riadiacej práce v organizáciách a preto by sa mala týmto oblastiam venovať väčšia pozornosť.

Velitelia na jednotlivých stupňoch riadenia by si teda mali osvojiť určitý súbor poznatkov a schopností, ktoré sú dôležité pre zabezpečenie požadovanej kvality riešenia rozhodovacích problémov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- MÁČA, J. – LEITNER, B. 2002. *Operačná analýza I. – Deterministické metódy operačnej analýzy*, FŠI ŽU.
- KAŠPAR, Vladislav: *Základné metódy operačnej analýzy vo vojenskej doprave* (Dopravná a prirad'ovacia úloha), Žilina, 1995

Ing. Ondrej KREDATUS, PhD.
Katedra Bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
ondrej.kredatus@aos.sk

PROCES ODHADOVANIA NÁKLADOV ŽIVOTNÉHO CYKLU VOJENSKÉHO SYSTÉMU

LIFE CYCLE COST ESTIMATION PROCESS OF THE MILITARY SYSTEM

Milota KUSTROVÁ

ABSTRACT

The article discusses the process for estimating life-cycle costs for military systems. The first part of the article describes the general assumptions of this process, describes the most important factors affecting the process and interprets high quality cost estimates feature. In the next part of the article the attention is focused on the approach, scope and procedure of life cycle cost estimation process. The second part of the article describes the processes collecting and data analysis, cost estimation, cost estimation testing, validation and calibration, documentation, cost estimate, cost estimate presentation and review.

Keywords: cost, life cycle, military system, estimation process, cost estimation

ÚVOD

Celkové náklady na systém, zariadenie resp. produkt v priebehu jeho životného cyklu predstavujú náklady životného cyklu. Náklady životného cyklu sú definované v každom projekte pomocou zoznamu nákladových položiek, ktoré boli pri jeho kalkulácii vzaté do úvahy. Tento zoznam je obyčajne zachytený vo všeobecnej štruktúre rozčlenenia nákladov (*General Cost Breakdown Structure - GCBS*).

Proces odhadovania nákladov životného cyklu pozostáva zo súboru činností a je ovplyvňovaný charakterom a zložitou predmetného systému, rozsahom odhadu nákladov, fázou životného cyklu a dostupnosťou údajov týkajúcich sa nákladov.

Koncepcia procesu odhadovania nákladov životného cyklu sa skladá z jasnej definície zámerov a cieľov, stanovenia obsahu programu, limitov pre výpočet nákladov a predpokladaných odhadov nákladov a rozvinutia štruktúry základného rámca pre náklady životného cyklu. Proces odhadovania nákladov životného cyklu musí poskytnúť spoľahlivé údaje týkajúce sa nákladov, vďaka ktorým môžu programoví manažéri optimalizovať svoje rozhodnutia.

Programový manažér musí jasne stanoviť, či je program riadený pomocou nákladov alebo pomocou časového rozvrhu. Tento údaj má dôležitý vplyv na následné činnosti týkajúce sa LCC. Odhadovanie nákladov životného cyklu musí byť správne s ohľadom na účel a musí byť v súlade s požiadavkami programu. Odhady nákladov životného cyklu majú byť okrem toho prispôbené účelu.

1. VŠEOBECNÉ VÝCHODISKÁ PROCESU ODHADOVANIA NÁKLADOV

Odhad nákladov môže byť ovplyvnený mnohými faktormi. Medzi najvýznamnejšie faktory, ktoré ovplyvňujú odhadovanie nákladov životného cyklu patria:

- *Vlastnosti a zložitosť predmetného systému* (tanky, lietadlové lode, lietadlá, komunikačné systémy, vojenské zariadenia atď.) ovplyvňujú najmä stromovú štruktúru orientovanú na produkt a obsah procesov, činností a úloh, ktoré je potrebné brať do úvahy pre štruktúru rozčlenenia nákladov,
- *Rozsah odhadu nákladov* má vplyv na veľkosť a hĺbku spracovania nákladových položiek (úroveň podrobností) za účelom splnenia predpokladaného použitia odhadu nákladov pre analýzu, pre uľahčenie rozhodovacieho procesu, pre rozpočet atď.
- *Etapy životného cyklu systému* majú vplyv na štruktúru rozčlenenia nákladov prostredníctvom obsahu procesov, činností a úloh prijatých ako súčasť každej etapy počas procesu prispôsobovania životného cyklu systému. Napr. odhadovaná nízka významnosť uvažovanej etapy môže viesť k menej prepracovanej hierarchii nákladov.
- *Využiteľné údaje alebo informácie*, u ktorých sa očakáva, že budú využiteľné (časový faktor). Dáta týkajúce sa nákladov použité na odhad LCC sa v priebehu životného cyklu systému menia od hrubého odhadu k presne zaznamenatej hodnote. Postupný vývoj v čase počas etáp v sebe teda zahŕňa dramatické zmeny v zmysle dostupnosti dát, ktoré umožnia ďalšie prepracovanie a upresnenie štruktúry rozčlenenia nákladov.

Vlastnosti vysoko kvalitných odhadov nákladov sú¹:

- *Presnosť* - Vzájomné vzťahy medzi odhadom nákladov sú výsledkom regresnej analýzy s dobrým preložením krivky a minimálnym tolerančným pásmom, čo z nich robí záväzné predpovede nákladov. Odhady sú nestranné, nie príliš konzervatívne a sú založené na posúdení najpravdepodobnejších nákladov. Dáta sú správne normalizované voči technickej základnej úrovni a vo vzťahu k inflácii sú použité príslušné ukazovatele. Časové rozčlenenie odhadov je logické a presné.
- *Komplexnosť* - Odhad využíva štruktúru rozčlenenia nákladov, ktorá zahrňuje príslušnú úroveň podrobností, aby zaistila, že sa nevynechá žiadna nákladová položka alebo že nebude započítaná dvakrát. Všetky základné pravidlá a predpoklady pre podnety týkajúce sa nákladov sú podrobne uvedené v dokumentácii pre odhadovanie nákladov.
- *Kopírovateľnosť a audit* - Odhady sú v štruktúre rozčlenenia nákladov plne sledovateľné podľa špecifikácií systému. Odhad je dôkladne zdokumentovaný, vrátane zdrojových dát, významnosti a dobrej zhody toho, ako sa hodia štatistiky na väzby medzi nákladmi (CER), vrátane jasne podrobných kalkulácií, výsledkov a zdôvodnení, prečo boli zvolené určité metódy alebo odkazy. Pomocou preskúmania musí byť umožnené sledovať proces, opakovať kalkulácie a dospieť k rovnakým odpovediam.
- *Sledovateľnosť* - Dáta (údaje) sú sledovateľné až späť k zdrojovej dokumentácii. Prvky štruktúry rozčlenenia nákladov sú sledovateľné.
- *Dôveryhodnosť* - je samostatnou najdôležitejšou vlastnosťou dobrého odhadu. Bez hore uvedených charakteristík nebude odhad dôveryhodný.
- *Aktuálnosť* - Ani najlepší odhad na svete nebude užitočný alebo dobrý, ak nebude dodaný včas, aby poskytol tým, čo rozhodujú, hodnotný pohľad, ktorý potrebujú.

Rozsiahlejšie (nákladnejšie) programy budú obvykle vyžadovať viac úsilia a precíznosti. Aby mohol byť pripravený rozsiahly odhad nákladov, musí byť vyčlenený dostatočný čas a úsilie. Pri rozhodovaní o zabezpečení programu by však mala existovať rovnováha medzi úsilím venovaným odhadu nákladov a dôležitosťou odhadu.

---

¹podľa Spoločnosti pre odhadovanie nákladov a analýzu – CostProf© – Programmed Review of Fundamentals.

2. NAVRHOVANÝ PRÍSTUP K PROCESU ODHADOVANIA NÁKLADOV ŽIVOTNÉHO CYKLU

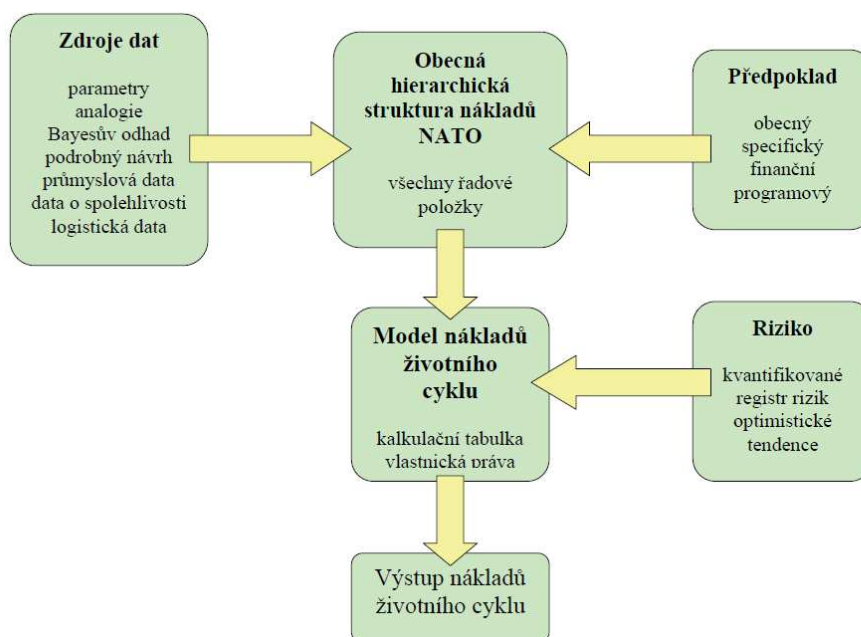
Pred akoukoľvek činnosťou spojenou s kalkuláciou nákladov je nevyhnutné definovať, čo má byť odhadované a porozumieť tomu, na aký účel budú odhady použité (napr. ustálenie rozpočtu, vyhodnotenie možností, stanovenie ceny atď.). Uvažovaný systém by sa mohol týkať veľkého projektu na kľúč (napr. väčšej kapitálovej investície vrátane stavieb a infraštruktúry), samostatného systému (napr. individuálne platformy, ako sú lode, lietadlá alebo tanky) alebo aplikácie používané celosvetovo (napr. spoločný(é) priestor(y) operácie a používanie).

Skúmaný systém môže byť tiež skupinou systémov, ktoré sú integrované do jednej veľkej skupiny zloženej zo systémov (*System of systems* SOS). SOS sa líši od iných projektov stratégiou akvizície, softvérom, hardwarom a zložitosťou. SOS vyžaduje rozšírené role a činnosti, ako je napr. vedúci systémový integrátor (*Lead System Integrator*). NATO má o SOS zvláštny záujem, pretože NATO sa zaoberá komplexnými a nákladnými projektmi, ktoré si jednotlivé štáty nemôžu dovoliť. Náklady na jeden alebo viac predmetných systémov však zostávajú naďalej základom pre odhadovanie nákladov SOS. Odhad nákladov SOS je len ich rozšírením, vrátane zahrnutia nákladov na integráciu. Je potrebné prispôsobiť prijatý prístup otázkam, na ktoré sa bude odpovedať, požiadavkám kalkulácie nákladov a akýmkoľvek chýbajúcim odpovedajúcim údajom.

Môže byť použitý základný prístup s rôznymi obmenami (v úrovni podrobností), ktorý sa skladá z nasledujúcich krokov:

- definovanie zámerov a cieľov štúdie,
- stanovenie obsahu programu, obmedzenia kalkulácie nákladov a predpokladov pre štúdiu,
- rozvíjanie základného rámca odhadovania nákladov životného cyklu,
- stanovenie dát a dátových súborov v rámci nákladov životného cyklu.

Ak je už rozsah štúdie stanovený, môže byť proces odhadovania celkových nákladov zahájený, tak ako ukazuje obrázok 1.

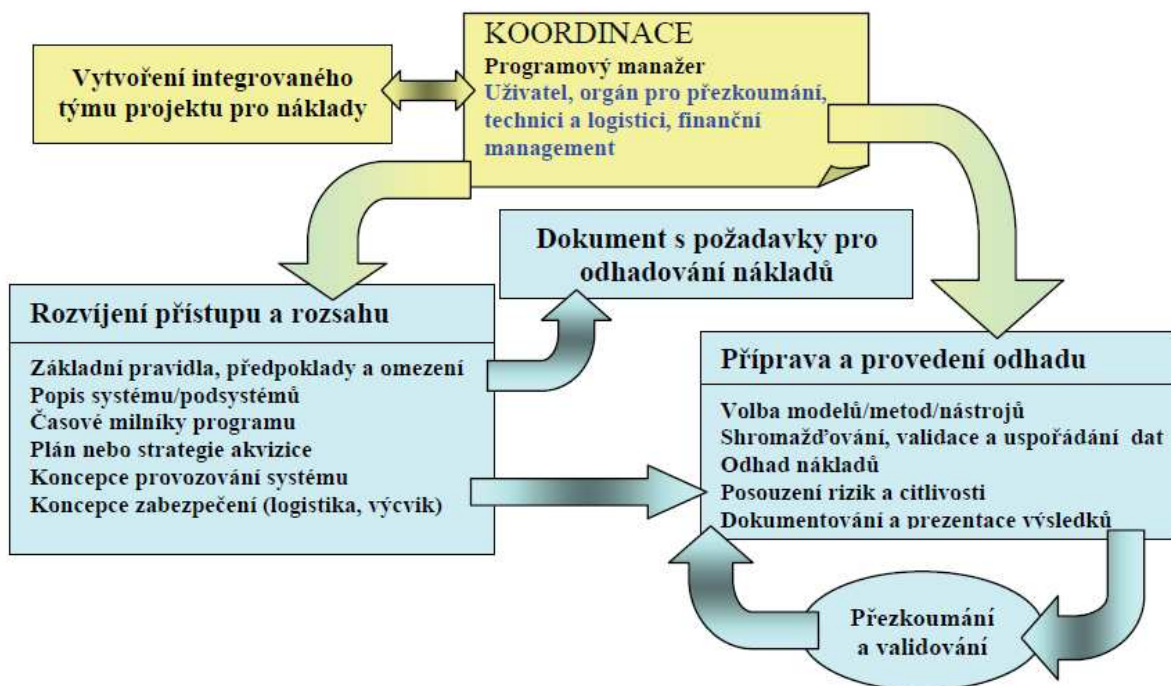

Obrázok 1 Všeobecný proces odhadovania nákladov životného cyklu (ČOS 051659)

Pred získaním prvého súboru výsledkov môže byť nevyhnutné urobiť niekoľko iterácií a to kvôli dostupnosti väčšiny dát, vyjasneniu predpokladov alebo len všeobecného upresnenia. Proces je ukončený, ak sú prezentované výsledky, predpoklady a finančné dôsledky.

Stupeň analýzy požadovaný rôznymi štúdiami sa podstatne líši. V niektorých prípadoch môžu byť všetko, čo je požadované, iba kalkulácie jednoduchého účtovníctva zahŕňajúce odpočítané finanční prostriedky. Analýza nákladov by mohla tradične zahŕňať testovanie parametrov a predpokladov pomocou analýzy citlivosti. Malo by byť tiež uskutočnené testovanie alternatív predpokladov pomocou analýzy „what if“ (čo keď). Je potrebné, aby akýkoľvek model nákladov životného cyklu mal schopnosť podporiť také druhy analýz, aby tí, čo prijímajú rozhodnutia plne porozumeli nákladom a finančným hľadiskám. Ďalšie podrobnosti sú uvedené v RTO-TR-SAS-054.

Manažment životného cyklu systému prípadne vytvára model, ktorý je v súlade s ustanoveniami AAP-48 a plánom manažmentu nákladov životného cyklu založenom na procese odhadovania nákladov. Analytický prístup k procesu odhadovania nákladov životného cyklu je zobrazený na obrázku 2.

Obrázok 2 Analytický prístup k procesu odhadovania nákladov životného cyklu (ČOS 051659)

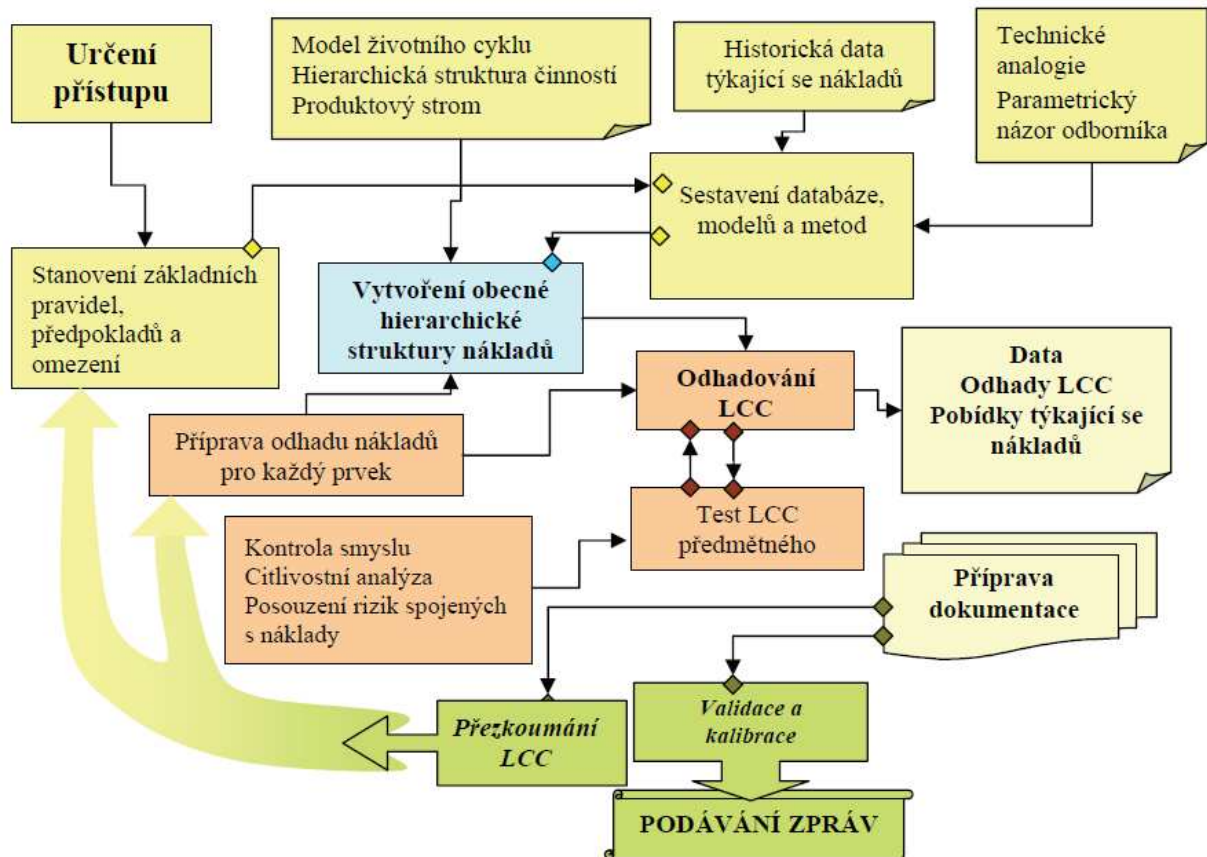
Proces odhadovania nákladov sa skladá z nasledujúcich hlavných krokov:

- V závislosti na objeme a dôležitosti predmetného systému sa vytvára **integrovaný projektový tím pre náklady** (*Cost Integrated Project Team - CIPT*), alebo sa určia pracovníci pre analýzu nákladov, ktorí sú súčasťou integrovaného projektového tímu (IPT) a sú v súčinnosti s programovým manažérom, užívateľom, dohliadajúcim orgánom, technikmi a logistami, finančným manažmentom atď. Akékoľvek odhady LCC majú byť zostavené pracovníkmi, ktorí majú odpovedajúce skúsenosti.
- Rozvíjanie prístupu a rozsahu, ktoré vyústi do dokumentu s požiadavkami pre odhadovanie nákladov (*CERD - Cost Estimation Requirement Document*)

- c) Pripravajú sa odhady za pomoci vhodných modelov, uskutočnia sa odhady a zdokumentujú sa výsledky.
- d) Uskutoční sa kontrola a validácia.

Všetky uvedené kroky sa skladajú z niekoľkých navzájom súvisiacich činností. Proces odhadovania nákladov životného cyklu je tímovou prácou CIPT a je znázornený na obrázku 3.

Obrázok 3 Hlavné činnosti v procese odhadovania nákladov životného cyklu (ČOS 051659)

V rámci projektu je proces odhadovania iteratívny. Proces umožňuje integrovanému tímu projektu prispôbovať dokumentáciu predkladanú pri každom preskúmaní, či spĺňa špecifické potreby programu. Analyticky vyznievajúce metodológie a systémový prístup sú kľúčom k vytvoreniu spoľahlivých a platných odhadov nákladov životného cyklu.

Vždy, ak to možné a rozumné, musí byť posúdenie procesu odhadovania nákladov zdokumentované (v dokumente „*Posúdenie procesu odhadovania nákladov*“) na základe porovnania odhadnutých dát so skutočnými údajmi. Toto posúdenie je užitočné pre programových manažérov, analytikov pre náklady i pre ďalšie projekty a programy (národné aj mnohonárodné), aby bolo možné zdieľať skúsenosti a zlepšovať používané metódy a modely.

3. ROZVÍJANIE PRÍSTUPU A ROZSAHU

Na začiatku každého procesu odhadovania nákladov musí byť jasne stanovený prístup a rozsah procesu. Táto definícia spolu so základnými pravidlami a predpokladmi poskytuje

procesu odhadovania nákladov základňu. Zaisťuje zhodnosť prístupu ku kalkulácii nákladov životného cyklu v programoch NATO.

Proces odhadovania nákladov je dlhý a iteratívny vyžadujúci si spoluprácu CIPT v úzkej koordinácii s programovým manažérom a ostatnými tímami. Je nevyhnutné udržať všetko úsilie zamerané na hlavný rozsah procesu a zaistiť úplnú sledovateľnosť iterácií v priebehu procesu v zhode s počiatočným prístupom, predpokladmi a limitmi. Je nutné zachytiť a zaznamenať všetky dáta, základné pravidlá a predpoklady tak, aby mohli tvoriť úplnú cestu pre audit odhadu. Pre hlavné materiálové systémy musí byť pred zahájením odhadovania pripravený „Dokument s požiadavkami pre odhadovanie nákladov“ (CERD). Dokument predstavuje východisko procesu odhadovania nákladov a umožňuje neskoršiu sledovateľnosť procesu odhadovania nákladov. Kedykoľvek niektoré meniace sa parametre (premenné) vyvolajú nový odhad nákladov, musí byť tento dokument aktualizovaný.

CERD má obsahovať aspoň nasledujúce informácie:

A. Požiadavky pre odhad nákladov:

- účel odhadovania nákladov vrátane jasného oznámenia požiadavky, ktorá sa týka podávania správ o dátach týkajúcich sa nákladov, vrátane požadovanej úrovne zabezpečenia odhadu nákladov a ďalšieho využívania dát týkajúcich sa nákladov,
- časové meradlo procesu odhadovania.

B. Predpoklady, obmedzenia a základné pravidlá odhadu nákladov

Obmedzenia kalkulácie nákladov presne definujú, aké nákladové položky budú zahrnuté v štúdiu a s akou úrovňou podrobností budú brané do úvahy.

C. Vstupné dáta pre odhad nákladov

- technický popis predmetného systému sa skladá zo všeobecného prehľadu o predmetnom systéme, o jeho hlavných charakteristikách a komponentoch, použitých technológiách, podobných existujúcich predmetných systémoch atď.,
- životný cyklus predmetného systému: dĺžka, počet predmetných systémov,
- hierarchická štruktúra činností programu (*Work Breakdown Structure - WBS*),
- požiadavky na pracovnú silu potrebnou na prevádzkovanie predmetného systému, potreby jej výcviku (základného i zvláštneho),
- koncepcia prevádzkovania: prevádzkový scenár, prevádzkové zariadenie pre zabezpečenie, činitele udržateľnosti,
- nasadenie: miesta nasadenia, predpokladaná doba trvania,
- proces integrovaného logistického zabezpečenia: koncepcia údržby, údaje o bezporuchovosti, špecifické náhradné diely, bežné a špecifické položky pre zabezpečenie, špecifické zariadenie pre údržbu, spotreba palív a špeciálnych kvapalín (ak je to vhodné) atď.,
- časový plán akvizície: načasovanie procesu akvizície,
- akvizičná stratégia: priemyslový scenár, zariadenia, ktoré poskytl NATO, softvér a informácie, podmienky zmluvy, mnohonárodné scenáre,
- testovanie a hodnotenie predmetného systému (*System-of-Interest SOI*),
- akákoľvek dokumentácia z predchádzajúcich odhadov nákladov ako sú správy, posúdenia atď.

D. Požiadavky na dokumentovanie odhadovania nákladov: špecifická potreba úplného zdokumentovania prvkov, na ktorých je založený odhad, v správe o odhadoch nákladov.

Štyri rozsiahle triedy využitia závisia na výstupe z procesu odhadovania nákladov životného cyklu. Sú to tieto nasledujúce:

- stanovenie predpovede budúcich úspor
- posúdenie cenovej dostupnosti programu,
- skúmanie a porovnanie alternatívnych riešení (napr. výhody alternatív, kompromisný návrh, analýza dodávateľského reťazca, údržba atď.),
- podpora procesu hodnotenia ponúk.

Zvláštna pozornosť musí byť venovaná jasnej a vhodnej definícii rozsahu, predpokladom, základným pravidlám a parametrom výstupu u nákladov životného cyklu, ktoré sú odhadované.

Vzhľadom k tomu, že použitie určitého prístupu sa mení so spoľahlivosťou a množstvom dostupných dát, musí byť proces odhadovania nákladov, vrátane metód a techník, identifikovaný na úplnom začiatku. Prístup má byť založený na plnení predpokladov a dostupnosti údajov.

Úroveň podrobností štúdie tiež závisí na niektorých vonkajších faktoroch, ako maximálna doba trvania štúdie, finančné prostriedky, ktoré sú pre uskutočnenie štúdie k dispozícii, dostupnosť kvalifikovaných pracovníkov na uskutočnenie štúdie, dostupnosť expertov posk

4. ZHROMAŽĎOVANIE A ANALÝZA DÁT

Presnosť odhadu nákladov životného cyklu výrazne závisí na dostupnosti a zhodnosti používaných dát. Dáta prijímajú mnoho podôb, ako sú správy o nákladoch dodávateľa z minulosti, štátne zákazky, databázy nákladov / technické databázy, dáta z predchádzajúcich odhadov a štúdie možných nákladov.

Výber vhodných dát pre úlohu vyžaduje dôkladný analytický odhad, pretože proces analýzy prináša výhody organizované a štruktúrované dáta. Analytik musí analyzovať minulé dáta, aby overil porovnanie medzi súčasným programom a predchádzajúcimi alebo podobnými programami. Analytik má tiež identifikovať a určiť akékoľvek anomálie v dátach a podľa potreby urobiť opravu na inflačné efekty a rozdiely v množstve.

Zámerom analýzy dát je získať štruktúru prvotných nákladov, ktoré budú odhadované. Nákladová položka odpovedá činnosti, ktorú nie je rozumné deliť na nižšiu úroveň činností a úloh. Úroveň podrobností činností a nákladov musí zodpovedať predpokladanej úrovni odhadu nákladov nastavenej v rozsahu a koncepcii odhadovania nákladov. Aby sa zlepšila efektívnosť a presnosť odhadu, musí sa vziať do úvahy aplikovanie a využitie automatizovaných nástrojov pre odhadovanie nákladov.

Tu je uvedené niekoľko úloh, ktoré závisia na príprave odhadu nákladov:

- analýza modelu životného cyklu vytvoreného pre uvažovaný predmetný systém,
- analýza a preskúmanie hierarchickej štruktúry činností a stromovej štruktúry orientovanej na produkt,
- vytvorenie všeobecnej štruktúry rozčlenenia nákladov,
- identifikácia nákladových položiek,
- výber vhodnej metódy pre odhad nákladových položiek,
- odhad rozsahu práce, časového rozvrhu a nákladov na proces odhadovania nákladov,
- preskúmanie všetkých zobrazení a kalibrácií zaisťujúcich, že sú doložené koncepcie, rozsah a predpoklady projektu.

Ak boli vyššie uvedené úlohy dokončené, môže sa uskutočniť odhad nákladov.

5. ODHAD NÁKLADOV ŽIVOTNÉHO CYKLU

Potom, čo sa definuje úloha, uskutoční sa plánovanie odhadu, priradenie zodpovedností a zhromažďujú a analyzujú sa dáta, pre odhad nákladov sa použijú metódy a nástroje odhadovania. Analytik nákladov zhromaždí rôzne nákladové položky v šiestich etapách životného cyklu predmetného systému tak, ako sú uvedené v AAP-48 a spočíta náklady životného cyklu na základe nákladových položiek, ktoré sú súčasťou štruktúry rozčlenenia nákladov (CBS).

Odhad nákladov životného cyklu teda pozostáva z nasledujúceho:

- rozčlenenie štruktúry nákladových položiek s odhadom dát týkajúcich sa nákladov,
- výpočtu nákladov životného cyklu založenom na nákladových položkách, na štruktúre rozčlenenia nákladov a činností a stromovej štruktúre orientovanej na produkt,
- posúdenie nákladov-rizík.

Výsledkom vyššie uvedených úloh je získanie konečnej schémy nákladov životného cyklu. Pretože tieto výpočty využívajú aproximačné dáta, výsledkom môže byť trojbodový odhad. Okrem toho sa stáva nevyhnutným i preskúmanie a testovanie výsledkov.

6. TESTOVANIE ODHADU NÁKLADOV ŽIVOTNÉHO CYKLU

Odhad má byť primeraný, reálny a úplný. Pod primeranosťou sa skrývajú tieto oblasti: použitie vhodných a prijateľných metód, sústavná aktuálnosť metód, používanie relevantných dát a zaistenie, že predpoklady sú platné a jasne stanovené.

Testy reálnosti sú kontrolou, ktorá ukáže, či sú predpoklady a základné pravidlá v súlade s „*Dokumentom s požiadavkami pre odhadovanie nákladov*“ (CERD) a či sú v zhode s minulými údajmi.

Úplnosť sa hodnotí stanovením, či odhad zahŕňa akúkoľvek prácu určenú na začiatku pracovného procesu a či sú náklady sledovateľné a porovnateľné.

V tomto štádiu sa má odhad ešte ďalej otestovať. Jedným z testov je vykonanie krížovej kontroly primárnych metód odhadovania tým, že sa použijú alternatívne metódy. Ďalším testom je uskutočnenie analýza citlivosti.

Hlavná časť procesu odhadov nákladov životného cyklu sa skladá zo zhromažďovania dát súvisiacich s nákladmi v priebehu realizácie projektu za účelom odhadu nákladov. Integrovaný tím projektu pre náklady musí vyhodnotiť kvalitu počiatočných odhadov, musí stanoviť, či sú odhady úplné, zhodné a spoľahlivé.

Účelom testovania odhadov je zaistiť významnosť a úplnosť. Integrovaný tím projektu pro náklady má testovať kľúčové nákladové položky na citlivosť voči technikám odhadov nákladov a voči kľúčovým základným pravidlám a predpokladom.

Integrovaný tím projektu pre náklady musí vziať do úvahy, ako dobre bol model kalibrovaný voči projektovým procesom, významnosti predpokladov a stupňom neistôt.

7. VALIDÁCIA A KALIBRÁCIA ODHADOV NÁKLADOV

Odhad nákladov má byť validovaný a model použitý na odhad nákladov životného cyklu predmetného systému má byť periodicky kalibrovaný podľa toho, ako sa program

technicky zdokonaľuje a ako sa mení časový rozvrh. Validácia a kalibrácia sa má uskutočniť vo všetkých etapách programu a procesu odhadovania nákladov životného cyklu.

Validácia

Odhad má byť pred uvoľnením validovaný voči súboru nezávislých schém týkajúcich sa odhadu. Ďalej sú uvedené hlavné činnosti, ktoré sa majú vykonať:

- vyhodnotiť kvalitu počiatočného odhadu,
- stanoviť, či sú odhady úplné, zhodné a spoľahlivé,
- vziať do úvahy, ako bol model kalibrovaný voči projektovým procesom, významnosti predpokladov a stupňom neistôt,
- posúdiť, či odhady vyhovujú všetkým obmedzeniam, predovšetkým v oblasti nákladov a časového rozvrhu, urobiť podľa potreby akékoľvek úpravy.
- stanoviť, či sú zaznamenané a dokumentované všetky prístupy, predpoklady a výsledky odhadov,
- zaistiť splnenie potrieb zákazníka u odhadov dodávaných zákazníkovi.

Kalibrácia je proces nastavenia parametrov hodnôt komerčného alebo interne vytvoreného modelu špecifických nákladov organizácie a minulosti systému.

8. DOKUMENTÁCIA ODHADOV NÁKLADOV ŽIVOTNÉHO CYKLU

Dokumentácia je potrebná v každom kroku procesu odhadovania. Ak je realizovaný proces plne zdokumentovaný, vzniká tak prvotný návrh konečnej dokumentácie. Zdokumentovanie procesu odhadovania nákladov životného cyklu musí byť nepretržitou činnosťou, úplné zdokumentovanie procesu odhadovania umožňuje neskoršie preskúmanie, spresnenie a zlepšovanie modelov a metódy prijaté pro odhadovania nákladov. Integrovaný tím projektu pre náklady musí zaznamenať všetky odhady, prístupy na odhadovanie, predpoklady a výsledky v databáze organizácie za účelom dokladovania histórie.

Integrovaný tím projektu pre náklady musí pre využitie v budúcich projektoch tiež zhromažďovať aktuálne výsledky v priebehu realizácie projektu, ukladať dáta o plánovaní projektu, dáta z odhadov, aktuálne výsledky a získané skúsenosti.

9. PREZENTÁCIA ODHADOV NÁKLADOV A SPRÁVY

Dáta vyplývajúce z odhadovania nákladov musia byť prezentované v podobe, ktorá je v súlade s rozsahom a prístupom. Odhady nákladov životného cyklu majú byť kompletne doložené v Dokumente s požiadavkami pre odhadovanie nákladov, lebo bez zodpovedajúcej dokumentácie k nákladom je veľmi náročné, ak nie nemožné, revidovať odhad nákladov ako pre analytika, ktorý robil odhadovanie, tak pre iného analytika, ktorý chce odhad preskúmať. Význam dokumentácie, organizácie a štruktúry odhadov nákladov sú kľúčovými prvkami dobrého odhadu nákladov a musí ich zdôrazňovať Správa o odhade nákladov životného cyklu.

Dokumentáciu je potrebné usporiadať a členiť logickým, jasným a stručným spôsobom. Dokumentácia má byť ľahko pochopiteľná. Dokumentácia sa nemá pripravovať skôr, kým nie je odhad nákladov ukončený. Dokumentácia sa má zahrnúť do počiatočného plánovania a má sa rozvíjať spoločne s tým, ako odhad postupuje. Tým, že zdokumentujete, ako uskutočňujete svoj odhad, zaistíte si, že máte presné informácie.

Dokumentácia k nákladom môže byť logicky rozdelená do troch hlavných častí so sprievodnými prílohami. Hlavné časti obsahujú úvod, hlavnú časť a zhrnutie. Prílohy

poskytujúce informácie súvisiace s odhadom môžu byť pre začlenenie do hlavných častí príliš podrobné.

10. PRESKÚMANIE NÁKLADOV ŽIVOTNÉHO CYKLU

Preskúmanie sa robí všade počas realizácie programu kvôli sprístupňovaniu nových aktuálnych údajov týkajúcich sa nákladov, ktoré nahrádzajú predchádzajúce odhadované dáta. Tieto aktuálne dáta týkajúce sa nákladov sú výsledkom dokončenia rôznych činností vo vnútri projektu, ktorých výsledkom sú aktuálne dáta týkajúce sa nákladov. Následkom toho môžu byť niektoré predpoklady, základné pravidlá a obmedzenia aktualizované, aby sa zosúlادili s aktuálnym stavom programu.

Preskúmanie musí požadovať porovnanie plánovaných výsledkov s aktuálnymi a určit rozdiely a správnosť. Ak rozdiely alebo správnosť určené na základe kvantitatívnych hodnôt a zámerov projektu nie sú pre realizáciu procesu prijateľné, musia sa pre posúdenie príčin a zlepšenie odhadu použiť náležité postupy.

ZÁVER

Proces odhadovania nákladov životného cyklu sa skladá zo súboru činností, ktorých hlavným účelom je odhad nákladov životného cyklu predmetného systému. Odhadovanie nákladov životného cyklu musí byť správne vzhľadom na účel a byť v súlade s požiadavkami programu. Odhad môže ovplyvniť mnoho faktorov. Aby mohol byť pripravený rozsiahly odhad nákladov, má tomu byť vyčlenený potrebný čas a vynaložené primerané úsilie, pričom by však mala existovať rovnováha medzi úsilím venovaným odhadu nákladov a dôležitosťou odhadu.

Proces odhadovania nákladov životného cyklu je tímovou prácou. V rámci projektu je proces odhadovania iteratívny. Analyticky vyznievajúce metodológie a systémový prístup sú kľúčom k vytvoreniu spoľahlivých a platných odhadov nákladov životného cyklu. Proces odhadovania nákladov je dlhý, vyžadujúci si spoluprácu CIPT v úzkej koordinácii s programovým manažérom a ostatnými tímami. Presnosť odhadu nákladov životného cyklu výrazne závisí na dostupnosti a zhodnosti používaných údajov. Pre odhad nákladov sa používajú vhodné metódy a nástroje odhadovania.

Programoví manažéri identifikujú, kvantifikujú a riadia náklady spojené so životným cyklom predmetného systému. Náklady životného cyklu sú definované v každom projekte pomocou zoznamu nákladových položiek, ktoré boli pri jeho kalkulácii vzaté do úvahy. Tento zoznam je obvykle zachytený vo všeobecnej štruktúre rozčlenenia nákladov (GCBS). Štruktúra rozčlenenia nákladov je neodmysliteľnou súčasťou procesu odhadovania nákladov na životný cyklus.

Informácie uvedené v článku sú využiteľné pre hodnotenie budúcich výdavkov, posúdenie cenovej dostupnosti programov na základe zahrnutých nákladov, hodnotenie alternatívnych riešení (napr. predmetného systému, programov, logistického zabezpečenia), plánovanie a riadenie nákladov životného cyklu, manažment súčasných rozpočtov a hodnotenie príležitostí na znižovanie nákladov, čo je prospešné ako pre programových manažérov, tak pre analytikov nákladov. Príspevok môže slúžiť ako teoretické východisko pre všetkých, ktorí sú zapojení do procesu odhadovania nákladov v programoch, projektoch alebo zákazkách.

LITERATÚRA

ALCCP-1, Ed. 1 NATO Guidance on Life Cycle Costs. NATO, 2008.

ČOS 051659 - Český obranný standard - pokyny nato pro analýzu nákladů životního cyklu.
Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, Praha 2010.

KOBLEN, I., SZABO, S., MELNÍKOVÁ, L. Vybrané aspekty problematiky ceny životného cyklu bezpečnostných a obranných systémov. In: Košická bezpečnostná revue, roč. 4, č. 1/2014, s. 68-81, ISSN 1338-4880 (print), ISSN 1338-6956 (online)

RTO TR-058/SAS-028 – Cost Structure and Life Cycle Costs for Military Systems. Published September 2003, Copyright © RTO/NATO 2003. ISBN 92-837-1106-8

RTO-TR-SAS-054 – Methods and Models for Life Cycle Costing. Published June 2007, Copyright © RTO/NATO 2007. ISBN 978-92-837-0072-2

*Príspevok vznikol ako čiastkové riešenie výskumnej štúdie: ŠPP 852_08-RO02_RU21-240
Možnosti manažmentu medzinárodných projektov.*

Ing. Milota KUSTROVÁ, PhD.

Katedra manažmentu, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Lipt. Mikuláši
milota.kustrova@aos.sk

ŠPORT A TERORIZMUS

SPORT AND TERRORISM

Roman LAML, Jozef OBORNÝ

ABSTRACT

Terrorism's main objective is to incite fear and apprehension in society. Terrorist attacks are therefore carried where they evoke the required social response. One possible area of terrorist attacks are sporting events. Sporting events are an important social as well as economic phenomenon. The contribution analyzes the issue of sports events like possible targets of terrorism.

Keywords: Sport, Terrorism, Threat, Risk, ISIS

ÚVOD

Terorizmus je v súčasnosti jednou z hrozieb, ktorá má potenciál zasiahnuť spoločnosť v ktorejkoľvek časti sveta. Nedávne obdobie potvrdilo obavy, že teroristické útoky budú pokračovať a eliminácia hrozby terorizmu je zatiaľ nedosiahnuteľná.

Jedným zo základných cieľov terorizmu je vyvolanie strachu v spoločnosti. Na dosiahnutie tohto cieľa sú teroristické útoky uskutočňované tam, kde vyvolajú požadovaný spoločenský ohlas. Jednou z možných oblastí teroristických útokov sú aj športové podujatia, ktoré sú významným sociálnym, ale aj ekonomickým fenoménom¹. Táto stať je príspevkom k analýze problematiky teroristických útokov, ktorých cieľom sú veľké športové podujatia.

RIEŠENIE PROBLÉMU

Športové podujatia majú rôzny charakter a môžeme ich klasifikovať podľa druhov športov, masovosti, úrovne, popularity ako aj podľa ďalších kritérií. Šport má samozrejme aj svoje geografické a typicky športové špecifiká a je súčasťou života každej modernej spoločnosti v súčasnom svete. Ako príklad je možné uviesť, že na svete je 203 národných olympijských výborov, ktoré patria k Medzinárodnému olympijskému výboru, ale členských krajín OSN je 193. Už zo samotnej logiky významu a poslania športových podujatí je zrejmé, že tieto sú potenciálnym cieľom teroristických útokov. Zjednodušene je možné vysloviť hypotézu, že čím významnejšie športové podujatie, tým je potenciálne rizikovejšie z hľadiska možného teroristického útoku.

Športové podujatia významnejšieho charakteru majú väčšinou masový charakter, najmä z hľadiska účasti divákov. Oproti iným hromadným podujatiam, napríklad kultúrnym, tu ale existujú významné rozdiely. Športové podujatia sú svojou podstatou súperením a toto súperenie sa prirodzene prenáša aj na divákov. Prejavy tohto súperenia sú významné odlišné aj geograficky aj podľa druhov športov, ale organizátor do väčšej či menšej miery zvažuje možnosť prejavu súperenia medzi divákmi a podľa potreby prijíma preventívne opatrenia².

---

¹ OBORNÝ, J. Šport a civilizácie, s. 125-140

² SEKOT, A. Sport a divácke násilí - futbaloví chuligáni, s. 195; OBORNÝ, J. Šport a civilizácie, s.125 -140)

Naproti tomu napríklad kultúrne podujatia sú zamerané na estetický zážitok a ich návštevníci sú v inom psychickom nastavení ako návštevníci športových akcií a taktiež preventívne bezpečnostné opatrenia majú väčšinou iný charakter ako pri športových podujatiach. Preventívne bezpečnostné opatrenia, ako sú osobné prehliadky, účasť bezpečnostných zložiek, kamerový monitorovací systém sú očakávané a akceptované pri futbalovom stretnutí, ale pri koncerte vážnej hudby by pravdepodobne nevzbudili pozitívnu reakciu. Pričom ale z hľadiska potenciálnych teroristických cieľov môžu byť tieto spoločenské udalosti na rovnakej úrovni dôležitosti a atraktivity pre potenciálnych aktérov teroristických útokov.

Pri konkretizácii tejto abstraktnej úvahy môžeme prísť k paradoxnému záveru, že futbaloví chuligáni napomohli v boji proti terorizmu. Keď v roku 1985 došlo na Bruselskom štadióne pred finálovým zápasom vtedajšieho Pohára majstrov európskych krajín k bitke medzi talianskymi a anglickými fanúšikmi, ktorá mala za následok 39 mŕtvych, začali byť prijímané opatrenia, ktoré mali zabrániť opakovaniu podobných udalostí. Bol to začiatok procesu, ktorý pokračuje až do súčasnosti a napriek občasnému chuligánskym prejavom sú bezpečnostné opatrenia na futbalových štadiónoch neustále v centre pozornosti. A práve tieto preventívne bezpečnostné opatrenia mali podiel na tom, že pri teroristických útokoch v Paríži v novembri 2015 sa teroristi nedostali na futbalový štadión, kde 80 000 divákov sledovalo futbalové stretnutie medzi Francúzskom a Nemeckom.³ Bohužiaľ sa ale dostali do koncertnej haly Bataclan, kde zomrelo 87 ľudí. Z tohto pohľadu boj proti futbalovým chuligánom napomohol aj pri eliminácii teroristickej hrozby.

Hrozba teroristických útokov na športové udalosti môže mať dve základné roviny prejavu. Prvou rovinou je reálny a uskutočnený teroristický útok akým bol napríklad útok na Bostonský maratón (teroristický bombový útok počas konania Bostonského maratónu 15. apríla 2013). Druhou rovinou je hrozba teroristického útoku, respektíve obavy z jeho uskutočnenia. Tu ako príklad môžeme uviesť zrušený futbalový zápas Nemecko - Holandsko v novembri 2015, ktorý bol zrušený 90 minút pred zápasom a štadión bol evakuovaný. Dôvodom boli informácie o pripravovanom výbuchu výbušniny. Obdobne bol preventívne, z bezpečnostných dôvodov, zrušený zápas Belgicko vs. Španielsko taktiež v novembri 2015. V tomto smere môžu byť problematické práve neuskutočnené, odhalené alebo aj fiktívne teroristické útoky, ktoré taktiež vyvolávajú spoločenské napätie a čiastočne naplňajú ciele teroristov, ale s nepomerne menšími nákladmi a rizikom pre teroristov. Práve fiktívne teroristické útoky môžu pri určitej spoločenskej atmosfére byť veľmi závažné, pretože s minimom nákladov a rizika pre teroristov zaťažujú bezpečnostný aparát a z psychologického hľadiska môžu taktiež znamenať psychologickú spoločenskú záťaž.⁴

Z hľadiska klasifikácie cieľov teroristov zameraných voči športovým podujatiam, tieto môžu byť zamerané na športové podujatie ako celok, alebo môžu byť špecificky zamerané na športovcov alebo divákov. Táto možná klasifikácia má význam najmä z hľadiska prijímania preventívnych bezpečnostných opatrení.⁵

Ďalším možným cieľom je útok na pasívnych divákov športových udalostí, mimo samotných športovísk. Ide o sledovanie športových udalostí na verejných priestranstvách, v kluboch, reštauráciách a podobne. K takému útoku došlo napríklad v máji 2016. V irackom Balade skupina ozbrojencov ISIS zaútočila na klub, v ktorom bol sledovaný televízny prenos futbalového stretnutia. Tento teroristický útok mal najmenej 13 obetí na životoch a pravdepodobným motívom útoku bolo, že futbal je protimoslimský.⁶ Podobný útok sa v roku

³ Growing Terrorism Challenge for Sports Events, s.2

⁴ KATAYAMA, Y. The Olympics and Terrorism.

⁵ ERVIN, C. K. Chicago's Preparedness for Terrorism

⁶ DEARDEN, L. Isis kills at least 13 Real Madrid supporters in attack on cafe in Iraq

2010 uskutočnil v Ugande, kde pri sledovaní finálového stretnutia majstrovstiev sveta vo futbale bolo pri samovražednom bombovom útoku zabitých 76 ľudí.⁷ Tento typ útokov je možné považovať za jednu z najproblematickejších hrozieb, pretože pri samotných športových udalostiach je možné uskutočňovať preventívne bezpečnostné opatrenia. Pri týchto typov útokov je to ale prakticky nemožné. Najmä pri vrcholových športových podujatiach, ktoré majú globálnu sledovanosť ako napríklad Olympijské hry, majstrovstvá sveta vo futbale a podobne je spoločné sledovanie športových prenosov stále významnejším fenoménom, ktoré má niekedy skutočne masový charakter a je rozšírené v rámci celej spoločnosti. Eliminovať riziko teroristických útokov je v týchto prípadoch prakticky nemožné.

Konkrétne v týchto prípadoch je tu pravdepodobná aj určitá teritoriálna diferenciácia pri východiskovej klasifikácii cieľov a zámerov teroristov. Ako už bolo uvedené, jedným zo základných cieľov teroristov je vyvolanie atmosféry strachu a sociálnej tenzie. Toto ale platí najmä pri teroristických cieľoch na cudzom (kultúrne odlišnom) území, napríklad pri útokoch džihádov v Európe. Pri teroristických útokoch na vlastnom území, respektíve v rámci vlastného kultúrneho okruhu, je možné identifikovať aj ciele iné. Po prvé, ide najmä o odmietnutie aktivity, ktorá je považovaná za nekompatibilnú s vlastnými hodnotami. Po druhé, ide o potrestanie za niečo, čo je považované za nesprávne. V tomto smere je potrebné hodnotiť aj spomínaný teroristický útok na televíznych futbalových divákov, pretože potenciál vyvolania strachu v širšom spoločenskom prostredí v tomto prípade nebol veľký, ale skôr šlo o trest za „nerešpektovanie“ požadovaných hodnôt. V tomto kontexte má veľká časť teroristických útokov v islamských krajinách motiváciu v náboženských odlišnostiach, sektárskych prejavov a trestoch pre určité skupiny obyvateľstva.

Z hľadiska motivácie teroristov sú v súčasnosti najvýznamnejšie náboženské motívy. Tento aspekt má špecifický význam práve vo vzťahu k športovým podujatiam, pretože niektoré druhy športov, účasť žien na športových podujatiach alebo oblečenie športovcov môžu byť považované v rozpore s niektorým výkladom náboženského vnímania sveta a tento aspekt môže zvyšovať riziko teroristických útokov na športové podujatia.

V neposlednom rade je potrebné brať do úvahy aj aktuálne sa rozvíjajúcu koncepciu hybridnej vojny, kde môžu byť bojové aktivity kryté ako teroristické útoky. Ďalšou možnosťou spojenia športových podujatí a teroristických útokov je využitie športových podujatí ako krycích cieľov, keď je pozornosť bezpečnostných zložiek zameraná na športové podujatie a môže sa tak zvýšiť zraniteľnosť iných cieľov.

Pri celkovej klasifikácii teroristických cieľom bývajú vo všeobecnosti športové podujatia zaraďované medzi tzv. mäkké ciele. Teda ciele, ktorých zraniteľnosť je relatívne vysoká. Podobná klasifikácia je ale možná a vhodná aj pri podrobnejšej diferenciácii cieľov v rámci športových podujatí. Aj v tejto skupine cieľov môžeme rozlišovať mäkké a tvrdé ciele.⁸

Mäkké ciele sú tie športové podujatia, pri ktorých bezpečnostné opatrenia z rôznych dôvodov nedosahujú vysokú úroveň. Ide najmä o menej významné športové podujatia, kde veľké bezpečnostné opatrenia nie sú z ekonomického hľadiska možné a z hľadiska bezpečnostných rizík ani potrebné. Ďalej sú to masové podujatia, kde veľké množstvo účastníkov limituje efektivitu bezpečnostných opatrení (napr. veľmi známy a obľúbený lyžiarsky Vassov beh vo Švédsku). Patria sem aj podujatia uskutočňované v rozsiahlom priestore, ako sú napríklad etapové cyklistické preteky.

---

⁷ Ringleader of 2010 Uganda bombing found guilty of terrorism

⁸ SMITH, N.P. An analysis of the influence of the Boston marathon bombing on sport management, s. 7 - 12

Na strane druhej medzi tvrdé ciele je možné zaradiť vrcholové športové podujatia, ako sú olympijské hry, majstrovstvá sveta a podobne, kde je snaha realizovať bezpečnostné opatrenia na najvyššej úrovni. Aj pri tejto klasifikácii je možný určitý medzistupeň, keď vrcholové športové podujatie svojim charakterom neumožňuje prijatie maximálnych a účinných bezpečnostných opatrení a snaha o elimináciu rizík teroristického útoku má svoje prirodzené limity. V tomto prípade ide napríklad o maratónsky beh na olympiáde a podobne.

V uvedených súvislostiach je možný záver, že športové podujatia uskutočňované na voľných priestranstvách sú svojou povahou skôr mäkké ciele, ale súčasne z hľadiska teroristických zámerov môžu mať nižšiu atraktivitu, pretože prípadný teroristický útok nemusí nutne znamenať veľa obetí a teroristický útok tak môže mať nižší spoločenský ohlas. Z tohto pohľadu sú štadióny, športové haly a športové udalosti s vyšším počtom návštevníkov pre teroristov potenciálne zaujímavejšie, pretože prípadný úspešný teroristický útok má potenciál veľkého množstva obetí a tým aj väčšiu spoločenskú odozvu a sociálne psychologické konzekvencie.

Napríklad al-Káida vyzývala „osamelých vlkov“, bojovníkov, ktorí sa vracajú zo Sýrie k útoku na športové podujatia, najmä na tie, na ktorých sa zúčastní britská kráľovná. Išlo a ide napríklad o tenisový Wimbledon, dostihy Cheltenham, ale aj o zápasy anglickej futbalovej ligy, v súvislosti s ktorými al-Káida vyzýva na „maximálne krviprelievanie“. Spomínaná al-Káida navrhuje: „Máte futbalové štadióny, a to najmä v priebehu zápasov Premier League a anglického pohára. Tieto majú celosvetové pokrytie médiami v živom vysielaní. Najlepší čas je po záverečnom hvizde, keď davy opustia štadión a oslavujú okolo vchodov“. Časopis al-Káidy prináša návod aj na výrobu bomby v automobile a jej diaľkové odpálenie.⁹

Podobne aj v USA v septembri tohto roku FBI vydala varovanie pred možnými teroristickými útokmi na športových štadiónoch¹⁰. Tieto obavy vychádzajú aj z aktuálnych trendov zamerania teroristických útokov. Podľa údajov sa zameranie teroristických útokov na území USA presunulo z vládnych a vojenských cieľov na civilné ciele. Za uplynulý rok bolo 75% teroristických útokov v USA uskutočnených práve na civilné ciele.¹¹

Práve voľba taktiky osamelých vlkov sa ukazuje v súčasnosti ako najnebezpečnejšia. Keď v roku 1972 zabila palestínska teroristická skupina „Čierny september“ jedenástich izraelských športovcov na Olympiáde v Mníchove, išlo o pripravenú akciu organizovanej skupiny. Akcia bola dlhodobo plánovaná, logisticky zabezpečená a jej účastníci prešli výcvikom. Toto všetko vytvára predpoklady pre úspešnosť útoku, ale súčasne to zvyšuje možnosť odhalenia. Podľa dostupných informácií určité, čiastkové informácie o príprave tohto teroristického útoku mala izraelská aj nemecká strana, ale nevenovali im dostatočnú pozornosť. Naopak taktika „osamelých vlkov“ individuálneho terorizmu do veľkej miery eliminuje riziká odhalenia prípravy útoku, pretože informácie o jeho príprave v podstate nie sú dostupné, respektíve často existujú len v hlave útočníka. Možné ciele, technické, logistické a taktické postupy a návody sú verejne dostupné na sociálnych sieťach a ich realizácia závisí len na odhodlanosti a schopnosti útočníka. Riziko úspešnosti zvyšujú aj prípadné predchádzajúce skúsenosti z bojovej činnosti v niektorej z krízových oblastí sveta. Zvýšené riziko individuálnych teroristických útokov v Európe vyplýva aj z existencie relatívne vysokého počtu potenciálnych útočníkov, ktorí majú za sebou bojové skúsenosti. Podľa výskumov sa viac ako 4300 bojovníkov z krajín EÚ zúčastnilo bojov v radoch Islamského štátu a z toho počtu sa približne 30% vrátilo domov.¹² Tento počet predstavuje relatívne

⁹ Attack queen at sports events: Qaida magazine

¹⁰ FITZGERALD, T. FBI, Homeland Security issue warning of ISIS-inspired extremists targeting sports venues

¹¹ Country Reports on Terrorism 2015

¹² The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union, s. 4

vysoké číslo vycvičených a odhodlaných potenciálnych teroristov, schopnosť ktorých pôsobiť ako „osamelý vlk“ je vysoká.

Vo všeobecnej rovine došlo podľa Europolu v roku 2015 v Európe k najväčšiemu počtu teroristických útokov od počiatku ich záznamov v roku 2006.¹³ V roku 2015 sa podľa nej uskutočnilo 211 teroristických útokov. Najviac z nich, 103, sa odohralo vo Veľkej Británii, väčšina z nich v Severnom Írsku. Hneď za Britániou nasledovalo so 72 uskutočnenými útokmi Francúzsko a s 27 útokmi Španielsko. Najviac útokov je spojených s džihádami. Útoky sa uskutočnili alebo sa o ne pokúsili v šiestich členských krajinách EÚ: Dánsku, Francúzsku, Grécku, Španielsku, Taliansku a Veľkej Británii. Na základe obvinení z teroristického džihádu zatkli 687 ľudí a 94 percent z nich bolo uznaných za vinných. Pri teroristických útokoch v EÚ v roku 2015 zahynulo 151 ľudí a vyše 360 bolo zranených. Europol v tejto súvislosti upozornil na dva znepokojivé trendy: po prvé, významný počet zahraničných teroristických bojovníkov vracajúcich sa domov a po druhé, značný nárast xenofóbných, rasistických a antisemitských nálad v niektorých krajinách EÚ, ktoré vyúsťujú do činov pravicového extrémizmu.

Štatistika Europolu nemá v svojej klasifikácii špecifikované športové ciele, podobne ako ich nemá napríklad americký Country Reports on Terrorism. Športové ciele sú do určitej miery obsiahnuté v rámci databázy globálneho terorizmu (DGR)¹⁴. Táto klasifikuje tieto konkrétne typy cieľov v rámci kategórie „Biznis“ a jej pod kategórie "reštaurácie/kultúra/zábava/štadióny/kasína“. Podľa tejto databázy sa uskutočnilo v rokoch 1970 až 2014 viac ako 2300 útokov na tieto ciele. V priebehu tohto 45-ročného obdobia sa najviac teroristických útokov proti tejto skupine cieľov uskutočnilo v Iraku (342), v Spojenom kráľovstve (167), Španielsku (131), Kolumbii (122) a vo Francúzsku (118). Takmer všetky útoky v Iraku sa uskutočnili až v tomto storočí a boli vykonané Islamským štátom a jeho predchodcami. Na rozdiel od útokov v západnej Európe a Latinskej Amerike, ktoré boli viac sústredené v rokoch 1970 – 1990 a boli najčastejšie uskutočňované nacionalistickými separatistickými organizáciami ako ETA (baskická vlasť a sloboda), IRA (Írska republikánska armáda), PKK (Kurdská robotnícka strana), FARC (revolučné ozbrojené sily Kolumbie) a FLNC (Korzický národne oslobodzovací front).¹⁵

V rámci problematiky vzťahu športu a terorizmu je zaujímavý pohľad na najvýznamnejšie udalosti z hľadiska dopadov teroristických aktivít na športové udalosti.¹⁶

Z hľadiska historickej postupnosti môžeme začať už spomínaným teroristickým útokom na Olympiáde v Mníchove v roku 1972. Tu išlo o politicky motivovaný čin organizovanej skupiny. Špecifické tu bolo to, že išlo v podstate o prenos nacionálne politicky motivovaného terorizmu na medzinárodnú úroveň, práve s cieľom získať celosvetovú pozornosť.

V roku 1996 bol uskutočnený teroristický útok na Olympiáde v Atlante, počas sprievodného hudobného koncertu. Došlo k úmrtiu dvoch ľudí a sto ďalších bolo zranených. Išlo o čin jednotlivca, ktorý bol vedený pseudopolitickými motívmi. Olympiáda podľa jeho názoru podporuje hodnoty globálneho socializmu, útokom chcel bojovať proti potratom a podobne. Bol to čin iracionálne motivovaného individuálneho terorizmu, ktorý je z hľadiska praktickej nemožnosti jeho predikcie aj z hľadiska budúcnosti potenciálne veľmi nebezpečný.

---

¹³ EUROPOL-TE-SAT 2016

¹⁴ <https://www.start.umd.edu/gtd/>

¹⁵ Mass-Fatality, Coordinated Attacks Worldwide, and Terrorism in France

¹⁶ Terrorism and the Olympics

V roku 1997 bol z dôvodu teroristického útoku, ktorým údajne hrozila IRA zrušený najznámejší anglický dostih „The Grand National“ v Liverpoole. Bolo evakuovaných 60 000 divákov a dostih sa napokon uskutočnil o 48 hodín neskôr. Napokon sa ukázalo, že poplach bol falošný.

V roku 2002 došlo k výbuchu bomby pred futbalovým zápasom Ligy majstrov Real Madrid vs. FC Barcelona. Útok uskutočnila ETA a aj v tomto prípade išlo o nacionálne motivovaný politický terorizmus.

V priebehu roku 2006 došlo k únosu predsedu Irackého olympijského výboru a 30 športovcov a funkcionárov pri ozbrojenom útoku na športovú konferenciu v Bagdade. V tom istom roku bol zavraždený iracký tenisový tréner a dvaja tenisti.

V roku 2008 bolo pri útoku v čase štartu maratónu na Srí Lanke zabitých 15 pretekárov a najmenej 90 ďalších bolo zranených. Išlo o útok samovražedného atentátnika, pravdepodobne z organizácie Tamilských tigrov (Tigre oslobodenia tamilského Ílamu).

V roku 2009 došlo k prepadnutiu srílanského kriketového tímu v Pakistane. Zabitých bolo osem ľudí. Za útok bola zodpovedná teroristická organizácia Lashkar-e-Jhangvi s väzbami na al-Káidu.

Pod priamou hrozbou teroristických útokov zo strany al-Káidy bola v roku 2008 presunutá Realy Dakar z Afriky do Južnej Ameriky.

Z obdobného dôvodu „vysokej hrozby teroristického útoku“ sa niektorí športovci v roku 2010 nezúčastnili športových hier Commonwealthu v Indii. Hry ale prebehli v poriadku. V roku 2013 došlo k známemu teroristickému útoku počas Bostonského maratónu. Boli zabití 3 ľudia a najmenej 264 ľudí bolo zranených. Páchatelmi boli dvaja čečenskí bratia, ktorí konali pod vplyvom radikálneho islamu. Útok mal byť odpoveďou za vojny v Iraku a Afganistanu. V roku 2015 sa uskutočnili už spomínané útoky v Paríži.

Pri aplikácii typológie terorizmu, ktorú používa Europol¹⁷ - džihadistický, lavicovo orientovaný, pravicovo orientovaný, separatistický a individuálny - na tento neúplný a orientačný prehľad, je možné vyvodiť záver, že športové udalosti sú vhodným cieľom pre všetky typy a prejavy terorizmu. Športové udalosti boli cieľom džihadistických útokov, osamotených vlkov, národného separatistického terorizmu a ďalších nebezpečných subjektov terorizmu.

Z tohto pohľadu je preto problematické klasifikovať rizikovosť športových udalostí podľa typu terorizmu. Je ale možné špecifikovať pravdepodobnosť výskytu niektorých typov terorizmu v súvislosti s geografickou polohou a s tým súvisiacimi sociálnymi a kultúrnymi podmienkami. Inými slovami, nie je pravdepodobne možné stanoviť, že futbalový zápas je viac ohrozený zo strany džihadistov alebo separatistov. Je ale možné s určitou mierou pravdepodobnosti usúdiť, že džihadistický teroristický útok na športový bar je pravdepodobnejší v moslimskej krajine v Afrike, než v krajine východoeurópskej.

Nedávne významné športové udalosti, máme na mysli Majstrovstvá Európy vo futbale vo Francúzsku a Letné olympijské hry v Brazílii boli považované za rizikové športové podujatia, ale k teroristickým útokom nedošlo. Napríklad vo Francúzsku bolo do bezpečnostných opatrení zapojených približne 90 000 osôb a v rámci prípravy bezpečnostných opatrení na šampionát sa uskutočnilo okolo 30 cvičení a simulácií protiteroristickej činnosti.¹⁸

---

¹⁷ EUROPOL-TE-SAT 2016

¹⁸ MAXWELL, F. International Sports: A New Target for Terrorists?

Ďalším možným rizikovým podujatím budú majstrovstvá sveta vo futbale v Rusku v roku 2018. Rusko samotné má negatívne skúsenosti najmä s nábožensky motivovaným islamistickým terorizmom a podľa odhadov na strane islamského štátu bojuje približne 5000 - 7000 Rusov a občanov bývalého ZSSR.¹⁹ Aj tu je samozrejme riziko, že títo bojovníci sú v prípade návratu schopní a pripravení uskutočniť teroristický útok.

Aj z uvedeného prehľadu ale vyplýva, že zrealizované teroristické útoky na vrcholové športové udalosti sú výnimočnou udalosťou. Frekvencia vrcholových, globálne významných a sledovaných športových udalostí je relatívne vysoká, ale k úspešnému veľkému teroristickému útoku v súčasnej ére globálneho terorizmu zatiaľ nedošlo. Niektoré z útokov boli zmarené a toto bolo aj oficiálne oznámené.²⁰ Medzi najvýznamnejšie patria plánovaný útok pri futbalovom zápase Anglicko vs. Tunisko na majstrovstvách sveta v roku 1998, zmarené útoky na majstrovstvách Európy 2000 (zápas Belgicko vs. Holandsko) a v roku 2004, kde mal byť unesený vtedajší premiér Portugalska Barroso. Je pravdepodobné, že boli prekazené aj ďalšie pokusy, čo z rôznych dôvodov prezentované nebolo. Taktiež je vysoko pravdepodobné, že preventívne bezpečnostné opatrenia sú významnou prekážkou pre teroristov a aj keď určitou uskutočnenie teroristického útoku neznemožňujú, nepochybne ho významne komplikujú. Z tohto pohľadu je dôležité, že prekonanie bezpečnostných opatrení vyžaduje znalosť miesta útoku, logistickú a technickú prípravu a ďalšie postupy, čo do určitej miery znižuje riziko realizácie individuálneho teroristického útoku, pretože jednotlivec má obmedzenú kapacitu pripraviť a uskutočniť takto sofistikovaný útok.

ZÁVER

Pri riešení problémov bezpečnosti je často poukazované na skutočnosť, že pri dopravných nehodách každoročne zahynie výrazne viac ľudí, ako pri teroristických útokoch. Priamo či nepriamo sa tak poukazuje na údajné preceňovania dopadov terorizmu na život spoločnosti. Po faktickej stránke je tento argument pravdivý, ale nereflektuje sociálno-psychologický život spoločnosti. Každá naša činnosť, vrátane dopravy je spojená s určitým rizikom. Zodpovedná spoločnosť sa usiluje riziká podľa svojich možností a schopností eliminovať. V doprave ako aj pri nebezpečnosti terorizmu. Pri terorizme nie je hlavným nebezpečenstvom množstvo obetí, ale dopady na život spoločnosti, na pocity a myslenie ľudí, na dôveru v systém a štát. Tieto negatívne dopady sú v prípade teroristických útokov na športové podujatia umocnené tým, že v našom vnímaní je šport spojený s pozitívnymi hodnotami ako je česť, poctivé súperenie, rešpekt k súperovi, rešpektovanie pravidiel a podobne. Z tohto pohľadu je možné považovať teroristický útok na športové podujatie za spoločensky nebezpečnejší ako napríklad útok na lietadlo, pretože letecká doprava ako taká je v princípe spájaná s určitým rizikom, zatiaľ čo športové podujatie vnímame ako bezpečnú a relaxačnú aktivitu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Attack queen at sports events: Qaida magazine March 24, [online]. 2014 from Times of India [cit. 2016-09-12]. Dostupné na internete: <<http://www.trackingterrorism.org.ezproxy.members.marshallcenter.org/chat/attack-queen-sports-events-qaida-magazine>>.

---

¹⁹ Foreign Fighters , s.14

²⁰ Growing Terrorism Challenge for Sports Events

Country Reports on Terrorism 2015, Annex of Statistical Information, June 2016, National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism A Department of Homeland Security Science and Technology Center of Excellence Based at the University of Maryland

DEARDEN, Lizzie. Isis kills at least 13 Real Madrid supporters in attack on cafe in Iraq, [online]. The Independent, Friday 13 May 2016. [cit. 2016-09-25]. Dostupné na internete: <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/iraq-balad-attacks-suicide-bomber-isis-daesh-islamic-state-a7027341.html>

ERVIN C. K. Chicago's Preparedness for Terrorism, 2010, The Aspen Institute, Aspen Homeland Security Program, ISBN: 0-89843-523-4

EUROPOL-TE-SAT 2016, European Union Terrorism Situation and Trend Report, ISBN 978-92-95200-68-5, ISSN 2363-0876

FITZGERALD, T. FBI, Homeland Security issue warning of ISIS-inspired extremists targeting sports venues, [online]. FOX 5 Sep 08 2016 [cit. 2016-10-05]. Dostupné na internete: <http://www.fox5dc.com/news/203653981-story>

Foreign Fighters [online]. An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq. The Soufan Group, 2015 [cit. 2016-10-01]. Dostupné na internete: http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2015/12/TSG_ForeignFightersUpdate3.pdf

The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union, International Centre for Counter-Terrorism - ICCT. Prepared for the Netherlands National Coordinator for Security and Counterterrorism on the occasion of the Dutch Presidency of the Council of the European Union ICCT Research Paper April 2016, ISSN: 2464-0656

Growing Terrorism Challenge for Sports Events [online]. G4S Risk Consulting, March 2016. [cit. 2016-09-15]. Dostupné na internete: <http://www.g4sriskconsulting.com/en/Sharing%20Insights/Whitepapers/2016/03/17/Growing%20Terrorism%20Challenge%20for%20Sports%20Events/>

KATAYAMA, Y. The Olympics and Terrorism, [online]. The National Institute for Defense Studies News, June 2014, [cit. 2016-09-13]. Dostupné na internete: http://www.nids.go.jp/english/publication/briefing/pdf/2014/briefing_e188.pdf

Mass-Fatality, Coordinated Attacks Worldwide, and Terrorism in France, [online]. National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START), November 2015 [cit. 2016-09-13]. Dostupné na internete: https://www.start.umd.edu/pubs/START_ParisMassCasualtyCoordinatedAttack_Nov2015.pdf

MAXWELL, F. [online]. International Sports: A New Target for Terrorists?, July 14, 2016. [cit. 2016-10-05]. Dostupné na internete: <http://www.diplomaticourier.com/international-sports-new-target-terrorists/>

OBORNÝ, J. Sports and war. In Acta Universitatis Palackianae Olomouensis : Gymnica, 31, 2. - Olomouc : Univerzita Palackého, 2001. - S. 13-16. - ISBN ISSN 1212-1185

OBORNÝ, J. Deviacia menom „športový divák“ : K problematike deviantného správania mladých divákov na športových akciách. In Etika a sociální deviace. - Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2002. - S. 311-317. - ISBN 80-7182-049-0

- OBORNÝ, J. The penetration of fundamentalistic principles through sport in conditions of globalization. In Physical Culture and Sport Studies and Research. - Roč. 48, č. jún (2010), s. 30-34
- OBORNÝ, J. Šport a civilizácie (Sport and civilizations). In Kultúrna antropológia a šport = Cultural anthropology and sport [elektronický zdroj]. - Bratislava : Univerzita Komenského v spolupráci s Fakultou telesnej výchovy a športu UK, 2015. - S. 125-140 [CD-ROM]. - ISBN 978-80-223-3952-0
- Ringleader of 2010 Uganda bombing found guilty of terrorism, [online]. The Guardian, 26.05.2016. [cit. 2016-10-8]. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/world/2016/may/26/ringleader-of-2010-uganda-bombing-found-guilty-of-terrorism>
- SEKOT, A. Sport a divácke násilí - fotbaloví chuligáni. In Społeczne i kulturowe wartości sportu. Warszawa : Akademia wychowania fizycznego, 2007, S. 195
- SMITH, Nicholas, Paul. An analysis of the influence of the Boston marathon bombing on sport management, Southeastern Louisiana University Hammond, Louisiana May 2016
- Terrorism and the Olympics. [online]. National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START), July 2012. [cit. 2016-10-3]. Dostupné na internete: <https://www.start.umd.edu/sites/default/files/files/publications/br/TerrorismAndOlympics.pdf>

Príspevok je súčasťou výskumného projektu VEGA „Historické a štrukturálne zmeny vo vývine športu v 20. storočí a ich vplyv na postoje rôznych generácií slovenskej populácie k športu a športovaniu“, Registračné číslo projektu 1/0268/16.

This contribution addresses a part of the subject-matter of the research project “Historical and structural changes in the development of sport in the 20th century and their impact on the attitudes of different generations of Slovak population to sport and to take up sport”, VEGA No 1/0268/16. Josef Oborný, project manager.

RSDr. Roman LAML, PhD.
L. Fullu 23, 841 05 Bratislava
laml.roman@gmail.com

Prof. PhDr. Josef OBORNÝ, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave
Fakulta telesnej výchovy a športu
Nábr. arm. gen. L. Svobodu 9, 814 69 Bratislava
josef.oborny@uniba.sk

TURECKÝ POHLAD NA CYPERSKÝ KONFLIKT

TURKISH POINT OF VIEW AT THE CYPRUS CONFLICT

Ivan MAJCHÚT

ABSTRACT

Turkey is deeply interested in solutions of Cyprus conflict. The results of the referendum about the Annan Plan in 2004 restarted inter-communal negotiations in 2008. Since then, hundreds of negotiations have been held at different levels between the parties. Both sides of conflict try to find compromising solution. Despite the large efforts and numerous attempts, it still failed.

Keywords: UN, Cyprus, Turkey, conflict solution,

ÚVOD

Keďže Annanov plan bol referendum 24. 04. 2004 odmietnutý (grécki Cyperčania - 75,38%, tureckí Cyperčania - 35,09%), medzikomunitné vyjednávania sa s odstupom času začali opäť. Na technickej úrovni sa proces vyjednávania začal 18. 04. 2008 a na politickej úrovni sa tak stalo 25. 07. 2008.

Obe strany sa zhodli, že medzikomunitný konflikt je potrebné riešiť. Lídri oboch strán sa dvakrát zúčastnili na dvojdňových rozhovoroch vo vile Greentree neďaleko New Yorku. Avšak ako vyplynulo z niekoľkých nepresvedčivých vyhlásení generálneho tajomníka Ban Ki-Moona, žiaden významný posun k dosiahnutiu riešenia nezaznamenali. V rovnakom duchu sa niesli aj prehlásenia lídrov oboch strán po ich návrate domov.¹

Rokovania síce naďalej pokračovali, ale k žiadnemu riešeniu nedochádzalo. V podstate sa zdalo, že rokovania pokračovali len preto aby žiadna zo strán nebola obvinená z toho, že odišla od rokovacieho stola. V podobnom duchu sa rokovania nesú (aj keď sa v závislosti na výsledkoch volieb v tej ktorej časti ostrova menia lídri oboch strán) až do roku 2016.²

1. CYPERSKÝ PROBLÉM

Cyperský problém, ako ho dnes poznáme, sa stal svetovou politickou agendou v roku 1963. Štát dvoch komunit, ktorý existoval iba tri roky, politicky zlyhal keď sa grécki Cyperčania pokúšali ostrov pripojiť ku grécku (myšlienka *enosis*) a tureckí Cyperčania sa pokúšali o jeho rozdelenie (politika *taksim*). Medzikomunitný spor sa rozhorel na Vianoce roku 1963.³

V grécko-cyperskej komunite bol vytvorený tajný plán – vojenská a politická stratégia - na realizáciu myšlienky *enosis* s názvom Akritas (pripravil ho vtedajší minister vnútra Polycarpos Yorgadjis). Podľa plánu mali byť na ostrove rozpútané politické turbulencie, v rámci ktorých by grécki Cyperčania okamžite ovládli turecké štvrte v Nikózii a v ostatných cyperských mestách a dedinách. Celý mocenský aparát mal byť zmenený v priebehu niekoľkých

¹ AKGÜN, M. Possible scenarios in Cyprus: Assuming there is no solution. 2012, s. 1.

² MORELLI, V. L. Cyprus: Reunification Proving Elusive . 2016, s. 23.

³ HRNČIAR, M. Ozbrojené sily Slovenskej republiky ako spolugarant bezpečnosti na Cypre. 2014, s. 505.

dní, tak aby garančné štáty (hlavne Veľká Británia a predovšetkým Turecko) nestihli reagovať.

Snaha o úpravu ústavy, ktorú navrhoval prezident Makarios, a následné udalosti vyvolávajúce medzikomunitné pnutie vyústili 21. 12. 1963 do krvavého medzikomunitného konfliktu. O štyri dni neskôr, keď hrozilo, že grécki Cyperčania obsadia tureckú štvrt' v Nikózii, turecké stíhačky začali realizovať nízke prelety nad ostrovom. Krátko na to bolo deklarované zastavenie palby.

Až 15. 01. 1964 sa konalo stretnutie zástupcov obidvoch komunit za účasti Grécka a Turecka ako garančných štátov. Týmto dňom do procesu vstúpila OSN. Bol vymenovaný predstaviteľ OSN pre Cyprus a bol vznesený návrh na rozmiestnenie mierových síl OSN na ostrove. Do procesu vstúpili aj ďalšie strany, predovšetkým USA. Ani prítomnosť mierových síl a ani pôsobenie tretích strán nezabránilo snahe realizovať štátny prevrat a následnú intervenciu Turecka v júli 1974.

V júli 1974 sa v podstate začal „nikdy nekončiaci“ proces rokovaní, ktorý trvá až do dnes. Realizoval sa v rôznych formátoch a s mnohými dlhšími či kratšími prestávkami. Najčastejšie sa riešilo možné politické usporiadanie tureckou intervenciou rozdeleného ostrova, hospodárske a ekonomické záležitosti a záležitosti vlastníctva. Taktiež sa riešili otázky pohybu osôb, vyriešenia škôd po ozbrojenom konflikte a odškodnenia dotknutých osôb.

Politický zápas medzi oboma komunitami sa často internacionalizoval. Typickým príkladom bola snaha gréckych Cyperčanov presadzovať niektoré svoje zábery cez Valné zhromaždenie OSN na čo následne tureckí Cyperčania reagovali vyhlásením Tureckej republiky severného Cypru (Turkish Republic of Northern Cyprus - TRNC) v roku 1983 na čo nasledovalo odmietnutie uznania existencie tohto štátu zo strany OSN.

Početné pokusy o dohody a návrhy riešenia cyperského problému boli neúspešné. Najčastejším mediátorom sporu bol generálny tajomník OSN, alebo ním poverené osoby. Príkladom snahy riešenia konfliktu boli návrhy Pereza de Cuellar (rok 1983), návrhy Butrusa-Ghalího tzv. Súbor myšlienok (rok 1992), tzv. Rozhovory na zblížovanie (rok 1993 – 2000), tzv. Rozhovory tvárou v tvár (rok 2001 – 2002) až po prípravu Annanovho plánu.⁴

Práve Annanov plán predstavoval asi najkomplexnejšie a najobširnejšie návrhy riešenia cyperského problému. Jeho vypracovanie si vyžiadalo enormné úsilie Kofiho Annana a jeho spolupracovníkov a jeho niekoľkonásobné prepracovanie. Veľké očakávania sa vkladali do referenda na ostrove 24. 04. 2004, ktoré malo vyjadriť postoj obyvateľstva k jeho realizácii. Väčšina turecko-cyperského obyvateľstva (64,91%) s plánom súhlasila avšak väčšina grécko-cyperského obyvateľstva (75,38%) ho odmietla.⁵

Z kontextu plánu vyplynula podmienka, že Veľká Británia, Grécko a Cyprus bude podporovať vstup Turecka do EÚ. Objavili sa názory (a podľa všetkého oprávnené), že Annanov plán nebol iba o Cypre, ale aj o vonkajších záujmoch a to predovšetkým záujmoch EÚ.⁶

Napriek tomu, že pred referendom bolo turecko-cyperskému obyvateľstvu sľubované, že ich medzinárodná politická (a ekonomická) izolácia už nebude uplatňovaná, nestalo sa tak. Napriek ich pozitívnemu vyjadreniu k plánu, ostali v podstate potrestaní. Paradoxne však od 01. 05. 2004 sa Cyperská republika stala plnohodnotným členom Európskej únie. Napriek negatívnemu vyjadreniu sa k plánu bolo grécko-cyperské obyvateľstvo v podstate odmenené.

---

⁴ AKGÜN, M., GÜREL, A., HATAY, M., TIRYAKI, S. Quo Vadis Cyprus?, 2005, s. 38 - 43.

⁵ MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. Cyprus – dimenzie konfliktu. 2014, s. 136.

⁶ MALLINSON, W. Cyprus. A Historical Overview. 2011, s. 35.

Turecká republika severného Cypru predstavuje v súčasnosti stále štát, ktorý nie je uznaný medzinárodným spoločenstvom a uznáva ho iba Turecko. Cyperská republika je uznaným štátom, ktorý pôsobí na pôde OSN a súčasne je členským štátom Európskej únie, z čoho jej vyplývajú rôzne politické i ekonomické výhody.

2. TURECKO V CYPERSKOM PROBLÉME

Turecko je už roky blokované v jeho snahe o integráciu s Európskou úniou. Komplikované postavenie Turecka voči únii bolo obzvlášť posilnené v roku 2012, keď jej predsedala Cyperská republika. Už bývalý turecký prezident Abdullah Gül, počas svojej návštevy Veľkej Británie, naznačil postoj Turecka k cyperskému problému. Naznačil, že nevyriešenie pretrvávajúceho sporu môže viesť k uznaniu obidvoch strán ostrova za dva samostatné štáty.⁷

Zmienené prehlásenie nemalo žiadnu známku komplexnej stratégie tureckého prístupu k riešeniu cyperského problému. Turecko nepredložilo konkrétnu víziu a môžeme predpokladať, že bude reagovať v závislosti od vývoja situácie. Tá sa v poslednom období (rok 2016) nesie v duchu snahy Európskej únie v spolupráci aj s Tureckom riešiť utečeneckú krízu. Právo-politické argumenty v súvislosti s cyperským problémom môžu ale aj nemusia hrať úlohu.

Vleklé riešenie cyperského problému v gescii OSN a sústavné úpravy stratégií v závislosti na politickej garnitúre jednej či druhej časti ostrova nedávajú záruky na skoré vyriešenie problému na ostrove jeho zjednotením. Turecko (bývalý turecký prezident) v podstate naznačilo síce radikálne, ale reálne riešenie dlhoročnej patovej situácie. Aj keď táto myšlienka nebola formulovaná v podobe oficiálneho písomného stanoviska z tureckej strany, je potrebné sa tejto myšlienke venovať.

Členstvo Turecka v Európskej únii je často podmieňované (okrem iných) aj vyriešením cyperského problému. Cyperská (grécko-cyperská) vláda, ktorá koná v mene Cyperskej republiky, s podporou niektorých členských štátov, blokuje predvstupové procesy Turecka s odvolávaním sa na nevyriešený cyperský problém. Až osem kapitol predvstupových rokovaní bolo zmrazených v priamej súvislosti s cyperským problémom. Turecko totiž nesplnilo svoje záväzky vyplývajúce z colnej únie. Turecké záväzky vyplývajúce z colnej únie a záväzky Európskej únie týkajúce sa pretrvávajúceho embarga uvaleného na tureckých Cyperčanov cyperský problém ešte viac komplikujú.⁸

Turecko má diplomatický problém uznať cyperskú vládu ako reprezentanta celého ostrova. Cyperskú republiku síce uznáva, avšak uznáva iba jej zvrchovanosť nad územím v teritoriálnej jurisdikcii gréckych Cyperčanov – to znamená v južnej časti ostrova. Neuznáva vznášané nároky cyperskej (grécko-cyperskej) vlády na spravovanie celého územia ostrova – inými slovami jej nároky na spravovanie tureckých Cyperčanov tzn. Tureckej republiky severného Cypru.

Ako je známe, Turecko od roku 1987 uzavrelo svoje prístavy lodiam s cyperskou vlajkou a medzi oboma krajinami nepremávajú lietadlá. Turecko obhajuje svoje rozhodnutie vyňatím sektoru služieb z colnej únie, čo bráni voľnému obchodu. Odvoláva sa na výklad rozhodnutia asociačnej rady, ktorá vytvárala colnú úniu medzi Tureckom a Európskou úniou. Ak rada svoj výklad neupraví a ak nedôjde k dohode, problém by sa mohol riešiť na Európskom súdnom dvore, alebo arbitrážou.

⁷ AKGÜN, M. Possible scenarios in Cyprus: Assuming there is no solution. 2012, s. 4.

⁸ Ibidem.

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že Turecko má v súvislosti s cyperským problémom diplomatické nástroje a vie ich využiť. Naznačuje aj jeden z reálnych spôsobov riešenia cyperského problému. Riešenie podľa tohto návrhu (vytvorenie dvoch medzinárodným spoločenstvom uznaných samostatných štátov) síce neuspokojí všetkých aktérov sporu, ale bol by posunom vpred. Javí sa, že Turecko nepotrebuje „asymetrizovať“ cyperský problém. Nepotrebuje sa vyhrážať použitím sily. Použitie sily v roku 1974 bolo ukázkou, že to vie urobiť napriek nesúhlasu ostatných garančných štátov. Turecko po rokoch naznačuje, že Cyperská republika (a aj Grécko) používa cyperský problém ako zbraň voči Turecku a voči Tureckej republike severného Cypru. Súčasne poukazuje na to, že tzv. krízový manažment cyperského problému v podobe vyjednávania a rozhovorov v gescii OSN za posledných štyridsať rokov v podstate nikam nevedol.⁹

Turecko poukazuje na rozdielne chápanie jeho postavenia v Colnej únii Európskej únie. Rozpory sa prelínajú v troch základných oblastiach:

- uznanie nárokov Cyperskej republiky na zvrchovanosť nad celým územím ostrova,
- zrušenie embarga uvaleného na tureckých Cyperčanov,
- otvorenie tureckých prístavov a letísk pre plavidlá a lietadlá pod vlajkou Cyperskej republiky.

Turecko, vyhlásením z 29. 07. 2015, zaujalo voči Cyperskej republike jednoznačný postoj. Uznanie Cyperskej republiky za zvrchovanú nad územím pod aktívnou kontrolou grécko-cyperskej administratívy. Čo neuznalo, je zvrchovanosť nad celým ostrovom. Turecko prehlásilo, že tak urobí keď bude na ostrove obnovený stav partnerstva.¹⁰ Inými slovami – keď obidve komunity, ktoré tvoria základ populácie ostrova, začnú spolu nažívať v súlade so stále platnou ústavou Cyperskej republiky. Mnohí odborníci v Turecku upozorňujú na zbytočne a neoprávnene pokračujúcu izoláciu tureckých Cyperčanov po prijatí cyperskej republiky do Európskej únie. Upozorňujú na fakt, že sa jedná o politické rozhodnutie a pri tom toto rozhodnutie nemá oporu v medzinárodnom práve. V tomto prípade v podstate ide o ekonomické sankcie voči neuznanej organizácii a v histórii takýto prípad nie je známy.¹¹ Turecko v súvislosti s otvorením svojich prístavov a letísk argumentuje, že podľa colnej únie nemá takúto povinnosť voči lodiam a lietadlám akéhokoľvek štátu.¹²

Turecko prejavuje svoj eminentný záujem na vyriešenie cyperského problému pod záštitou Generálneho tajomníka OSN. Poukazuje však na to, že ostrov je „prakticky a efektívne“ rozdelený a že severná časť ostrova (Turecká republika severného Cypru) má zriadené všetky inštitúcie na existenciu štátu. V mnohých ohľadoch, aj keď niektorí odborníci vidia Cyperskú republiku ako jediný štát na ostrove, nemení to nič na tejto realite.¹³

ZÁVER

Súčasný stav bezpečnostného prostredia vo svete, predovšetkým po udalostiach po 11. septembri 2001, potvrdili, že vývoj speje k ďalšiemu prelínaniu a vzájomnej závislosti vojenských a nevojenských hrozieb a z nich vyplývajúcich rizík. Stiera sa hranica medzi vnútornou a vonkajšou bezpečnosťou.¹⁴ To sa v plnom rozsahu preukazuje aj v cyperskom probléme.

⁹ MORELLI, V. L. Cyprus: Reunification Proving Elusive. 2016, s. 23.

¹⁰ Republic of Turkey. Ministry of Foreign Affairs. Declaration by Turkey on Cyprus, 29 July 2005. 2011, s. 1.

¹¹ BRUS, M. et al. A Promise to Keep... 2008, s. 57.

¹² AKGÜN, M. Possible scenarios in Cyprus: Assuming there is no solution. 2012, s. 6.

¹³ AKGÜN, M. Possible scenarios in Cyprus: Assuming there is no solution. 2012, s. 7.

¹⁴ Dukiewicz, T. Security and information in the military environment. 2014, s.107

Patová situácia v cyperskom probléme zásadne ovplyvňuje vzájomné vzťahy medzi Tureckom a Európskou úniou (a aj medzi Tureckom a USA).

Najčastejšie deklarovaným riešením je zjednotenie ostrova a vyriešenie všetkých z toho plynúcich okolností. V prípade, že sa tak nestane, je možno načase hľadať aj iné riešenia. Je preukázateľné, že Turecká republika severného Cypru je predovšetkým ekonomicky napojená na Turecko. Je to však pochopiteľné vzhľadom na embargo uvalené voči jej obyvateľom. Ak by sa myšlienka vytvorenia skutočne samostatného štátu v severnej časti ostrova realizovala, otázkou by bola jeho politická a aj ekonomická previazanosť s Tureckom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AKGÜN, Mensur. *Possible scenarios in Cyprus: Assuming there is no solution*. Istanbul: TESEV, 2012.

AKGÜN Mensur, GÜREL Ayla, HATAY Mete, TIRYAKI Sylvia, *Quo Vadis Cyprus?*, TESEV Publications, April 2005.

BRUS Marcel, AKGÜN, Mensur, BLOCKMANS Steven, TIRYAKI Sylvia, HOOLGEN Theo Van Den, DOUMA Wybe, *A Promise to Keep: Time to End the International Isolation of the Turkish Cypriots*, TESEV Publications, June 2008.

DUKIEWICZ Tomasz, *Security and information in the military environment*. SECURITY FORUM, 2014.

HRNČIAR, Michal. *Ozbrojené sily Slovenskej republiky ako spolugarant bezpečnosti na Cypre*. In: Bezpečnostné fórum 2014 : zborník vedeckých prác. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela, Slovenská republika, 2014. - ISBN 978-80-557-0678-8, II. zväzok, s. 504 - 511.

MAJCHÚT, Ivan, HRNČIAR, Michal. *Cyprus – dimenzie konfliktu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2014. 1. vyd. 208 s. ISBN 978-80-8040-497-0. Tiež dostupné z: <http://ak.aos.sk/e-zdroje/z-edicie-aos/rok-2014/222-cyprus-dimenzie-konfliktu.html>

MALLINSON, William. *Cyprus. A Historical Overview*. Republic of Cyprus : Konos Ltd., 2011.

MORELLI, Vincent L. *Cyprus: Reunification Proving Elusive* . [online]. 2016 [cit. 2015-09-09]. Dostupné z: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R41136.pdf>

Republic of Turkey. Ministry of Foreign Affairs. *Declaration by Turkey on Cyprus, 29 July 2005*. [online]. 2011 [cit. 2016-09-09]. Dostupné z: http://www.mfa.gov.tr/declaration-by-turkey-on-cyprus_-29-july-2005.en.mfa

Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.

Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika

Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6

ivan.majchut@aos.sk

EDUKÁCIA KRÍZOVÝCH MANAŽÉROV POMOCOU POČÍTAČOVÝCH SIMULÁCIÍ V MODULE OCHRANA OBYVATELSTVA

EDUCATION OF CRISIS MANAGERS USING COMPUTER SIMULATION IN MODUL POPULATION PROTECTION

Milan MARCINEK, Vladimír ANDRASSY

ABSTRACT

The paper deals with the orientations and priorities of students preparing in individual study programs with an emphasis on the fundamental characteristics, necessary and particularities of their preparation in the Police Academy in Bratislava. It refers to the fact the realization of the news content of education in the field of crisis management, including the use of computer simulations of crisis situations.

Keywords: training, education, simulation, computer simulation, crisis management, interactive and hypermedia educational systems, types of scenarios

1. AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE

Poslaním Akadémie Policajného zboru v Bratislave (ďalej len „Akadémia PZ“) je pripravovať vysoko kvalifikovaných a profesionálne zdatných vysokoškolských odborníkov pre potreby Policajného zboru, odborných pracovísk rezortu Ministerstva vnútra SR a mimorezortných bezpečnostných služieb. Akadémia PZ poskytuje vzdelanie vo všetkých stupňoch vysokoškolského štúdia a pre svojich absolventov a absolventov iných vysokých škôl s bezpečnostným zameraním zabezpečuje aj ďalšie vzdelávanie a vedeckú výchovu formou doktorandského štúdia. Bola založená ako štátna vysoká škola, ktorá sa od svojho vzniku v roku 1992 postupne stala vysoko špecializovanou inštitúciou. Akadémia PZ je na základe vzdelávacích a výskumných výsledkov rešpektovanou inštitúciou rešpektovanou vo vnútroštátnom ako aj medzinárodnom meradle s oprávnením na uskutočňovanie magisterského a postgraduálneho štúdia, habilitačných a menovacích konaní.

2. ŠTUDIJNÉ PROGRAMY

Akadémia PZ v súčasnosti zodpovedne rieši náročnú úlohu vypracovania nových študijných programov, ktoré zodpovedajú aktuálnym a prognózovaným potrebám policajnej a bezpečnostnej praxe v študijných odboroch 8.3.1 Ochrana osôb a majetku a 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby, ktoré spĺňajú požiadavky spoločnosti na pripravenosť vysokoškolských odborníkov. Jednou z odpovedí na túto výzvu je vykonaná „Štúdia realizovateľnosti budovania a rozvoja Simulačného centra Akadémie ozbrojených síl (ďalej len „Akadémia OS“) – pracoviska operácií národného a medzinárodného krízového manažmentu“, ktorá je úlohou zameranou do oblasti podpory vedecko-výskumnej činnosti. Spracovanie štúdie bolo realizované v súlade so schváleným projektom v rámci „Plánu projektov výskumu a vývoja Akadémie OS“ na rokovaní Vedeckej rady Akadémie OS dňa 22. októbra 2010, ako spoločný projekt Akadémie OS v Liptovskom Mikuláši, Akadémie PZ v Bratislave a vybraných partnerských inštitúcií zo Slovenska aj zahraničia. Projekt sa

súčasne opiera o analýzu spoločenskej potreby prípravy bezpečnostnej komunity v rámci silových rezortov Slovenskej republiky s podporou a využitím simulačných technológií.

3. POČÍTAČOVÁ SIMULÁCIA

Využívanie edukačnej metódy simulácie v spojení s vhodným počítačovým vybavením je základom pre počítačovú simuláciu. V edukačných procesoch na Akadémii PZ a Akadémii OS je využiteľnosť počítačovej simulácie výrazná najmä v rámci organizovania a uskutočňovania praktických zamestnaní, cvičení a pod. Praktické zamestnania podporujú edukačné aktivity zamerané na prípravu študentov k riešeniu otázok zabezpečenia vonkajšej a vnútornej bezpečnosti.¹ Môže ísť o využitie tejto metódy v komplexnom ponímaní, alebo pri riešení jednotlivých, konkrétnych, detailných situácií, ktoré môžu nastať pri riešení krízových situácií.

V počítačovej simulácii je možné modelovať podmienky a pôsobiace vplyvy v zjednodušenej podobe zohľadňujúcej reálne procesy a javy, je možné ich vhodným spôsobom variovať, upravovať, prípadne stupňovať podľa konkrétnej edukačnej situácie vrátane požiadaviek na úroveň vedomostí a pripravenosti študentov.

Počítačová simulácia, pri vhodnej edukačnej príprave, umožňuje:

- podľa potreby rozdeliť celý dej na jednotlivé čiastkové etapy, ktoré je možné opakovať,
- rozvíjať tvorivosť a pohotovosť reakcií účastníkov navodzovaním zmien v simulovaných podmienkach a s ohľadom na pôsobiace faktory,
- účinne demonštrovať nový edukačný obsah,
- overovať a porovnávať rôzne varianty čiastkových a konečných riešení,
- demonštrovať rôzne katastrofické scenáre, ktoré by za reálnych podmienok (napr. reálne cvičenia, odstraňovanie následkov) boli nepredstaviteľné vzhľadom na možné straty na životoch, zdraví a majetku, potrebe vyčlenenia veľkého počtu síl a prostriedkov,
- zaznamenávať a uchovávať priebeh simulácie,
- pohotovo využívať spätnú väzbu pre kontrolu a evaluáciu výsledkov jednotlivých účastníkov a celých skupín.

Skúsenosti z edukácie bezpečnostných pracovníkov resp. pracovníkov krízového manažmentu ukazujú, že ďalší vývoj informačných technológií, najmä využívanie systému GIS (geografického informačného systému), ktorý zohľadňuje prácu s priestorovými údajmi na mapovom podklade 2D s dimenziami plochy X, Y alebo 3D s dimenziami priestoru X, Y, Z umožňujú ich efektívne využívanie v podobe moderných učebne – výcvikových prostriedkov. GIS poskytuje priestorové informácie/údaje, ktoré definujú polohu predmetov a tvarov v priestore pomocou priestorových referencií. Môžu to byť napr. fyzikálne parametre predmetov, budov, abstraktné údaje ako sú vrstevnice a pod. Je to systém, v ktorom sú zhromažďované, hodnotené, overované a ukladané relevantné, úplné, hodnoverné, presné,

---

¹ Bližšie pozri: ANDRASSY, V., GREGA, M.: Didaktické postupy riešenia úloh v oblasti krízového manažmentu. 2013.

zrozumiteľné, a včasné informácie o teritóriu, ktoré môžu byť využívané v rôznych aplikačných podobách.

Aplikácie fungujúce na báze GIS sú využiteľné v oblasti modelovania situácií a nácviku rozhodovania pri riešení krízových situácií. Tento systém, ako informačný systém o území (niekde tiež ponímaný ako inteligentná mapa), obsahuje grafickú a negrafickú časť. Grafická časť je v podstate mapou, negrafická obsahuje ďalšie informácie v podobe databáz, schém, textu a pod. Výhody využitia GIS v edukačnom procese sú zrejmé najmä z hľadiska:

- základnou súčasťou je veľká informačná databáza,
- databáza a s ňou späté nástroje umožňujú študovať a precvičovať riešenie rozptylových štúdií, modelovanie vzniku kríz a ich priebehu,
- databáza umožňuje modelovať aj ďalšie zložité úlohy krízového manažmentu.

Tento systém je postupne nahradzovaný dokonalejším a špecifickejšie zameraným systémom EIS (EIS/Info Book - Emergency Informating System), ktorého výhodou je široká informačná podpora založená na komunikačnom prepojení viacerých riešiteľských subjektov. Je možné očakávať jeho perspektívne využitie v edukačných procesoch aj v našich podmienkach. Zavedenie tohto systému si vyžaduje pomerne značné náklady. Umožňuje však výraznú racionalizáciu a zefektívnenie edukačných procesov vrcholového krízového manažmentu verejnej správy, fyzických a právnických osôb. Vynaložené finančné prostriedky a náklady na jeho inštaláciu sa však v priebehu krátkeho obdobia jeho intenzívneho využívania vrátia, čo v konečnom hľadisku môže predstavovať celkový prínos nielen pre kvalitu edukácie, ale i bezpečnostných systémov.

Systém EIS sa vyznačuje relatívne príjemným informačným prostredím a formou. Umožňuje napr. využitie metód virtuálnej reality pre zobrazovanie a modelovanie rôznych situácií a prípravu alternatív riešenia v rozhodovacích procesoch, prípadne pri spracovávaní simulačných krízových štúdií. V programe EIS je možné spúšťať rôzne ďalšie informačné technológie a jeho užívateľ môže pre nácvik rozhodovacích procesov získať rôznorodé potrebné aktuálne informácie. Umožňuje najmä získať a viesť aktuálne prehľady o situácii a dynamike jej vývoja, umožňuje vykonať popis teritória, vybraných priestorov, objektov a budov z hľadiska možného ohrozenia, ich odolnosti, vybavenosti a ďalších aspektov. Databáza rizikových objektov, rizikových látok, začlenenie výpočtových a simulačných programov pre hodnotenie únikov nebezpečných látok umožňuje relatívne ľahko uskutočňovať odhady rizík v prípade vzniku krízovej situácie.

Tento moderný informačný systém pri svojom využití v edukačných procesoch umožňuje precvičovanie a zdokonaľovanie spracovávaní konkrétnych plánov činností, spracovávaní postupov a návodov pre riadiacich pracovníkov ako aj príslušníkov výkonných subjektov.²

Perspektívy vývoja moderných edukačných prostriedkov založených na rozvoji informačných technológií, teórie komunikácie, elektroniky, psychológie a ďalších vedných odborov sú orientované do oblastí interaktívnych, hypermediálnych edukačných systémov. Tieto systémy umožňujú aktívny podiel vyučovaných na usmerňovaní edukačného procesu, jeho jednotlivých fáz napr. v podobe variantnej voľby riešenia konkrétnej úlohy, v možnosti

---

² Pozri: HUBÁČEK, M.; HAUSNER, D.; ŘEZÁČ, D.: CGF as tool for complex training of rescue units. 2013.

individuálneho edukačného postupu a pod.³ Charakter hypermediálneho edukačného systému je podľa odbornej literatúry daný:

- rôznosťou interakcií poskytujúcich široké možnosti komunikácie medzi vyučovaným a počítačom,
- vytváraním otvorených modelov napr. krízových scenárov,
- nezávislosťou prostredia na odovzdávanom obsahu,
- kooperatívnosťou edukácie,
- multimediamiálnou prezentáciou informácií (CD-ROM, videokazety, diskety a pod.).

Hypermediálny edukačný systém je založený na konvergencii edukácie, s výpočtovou technikou, komunikačnými prostriedkami, informačnými a edukačnými zdrojmi, organizačnou a reprodukčnou technikou, s rôznymi softvérovými produktmi komerčného charakteru.

V tejto súvislosti je potrebné medzi edukačné prostriedky začleniť tiež siete napr. lokálne počítačové siete, globálne siete, internet, systémy dial-In, umožňujúce prakticky neobmedzený prístup k informáciám. Prístup k sieťam a informáciám umožňujú popri individualizovanom štúdiu tiež efektívne usporadúvanie E-mail konferencií napr. v rámci dištančnej edukácie. Využitie moderných edukačných prostriedkov v edukačných procesoch vysokých škôl umožňuje meniť prístupy ich organizátorov ku koncepciám edukácie, najmä v súvislosti s posilňovaním, často veľmi silno motivačne podmienených, sebaedukačných aktivít.

Akadémia OS rozvíja špecializované pracovisko budované na základe simulačného nástroja OTB (OneSEMI-Automated Forces Testbed Baseline / OneSAF Testbed Baseline, Science Applications International Corporation San Diego California USA, national representative Lynx Ltd. Košice), ktoré umožňuje realizovať počítačom podporované vzdelávacie a výcvikové aktivity v rámci profesionálnej prípravy časti bezpečnostnej komunity.⁴ Inštitucionálny projekt Akadémie OS upriamuje pozornosť na spracovanie štúdie realizovateľnosti s dôrazom na ďalšie budovanie simulačného centra v dvoch moduloch:

- Ochrana a obrana kritickej infraštruktúry a ochrana vojsk v operáciách,
- Ochrana obyvateľstva.

Cieľom štúdie je pripraviť návrh ďalšieho budovania a rozvoja Simulačného centra Akadémie OS v oblasti profesionálneho zamerania špecializovaného pracoviska a materiálno technickej podpory neakreditovaných a akreditovaných vzdelávacích aktivít, alebo výcviku personálu na tomto pracovisku, pre plnenie úloh v rámci použitia síl a prostriedkov na území Slovenskej republiky a v zahraničí, v rámci operácií národného a medzinárodného krízového manažmentu.

V rámci riešenia modulu „Ochrana obyvateľstva“ štúdia rieši skutočnosť, že na jednej zo strán riešenia krízovej situácie sú obyvatelia, ktorí sú v podstate spotrebiteľmi ochrany

---

³ Bližšie pozri NEČAS, P., GREGA, M.: Simulation technologies: implications for security management and training, 2013.

⁴ Bližšie pozri: GREGA, M., ANDRASSY, V.: Využitie simulačných technológií v edukácii krízových manažérov. 2014.

(svojich životov, zdravia a majetku). Užívajú výhody tejto ochrany zo strany štátu resp. obce na základe „spoločenskej zmluvy“, ktorou delegovali zabezpečenie a realizáciu činností, naplňujúcich obsah ochrany svojich životov, zdravia a majetku na tieto subjekty. Zároveň však zohrávajú aktívnu rolu tvorcov svojej vlastnej ochrany v oblastiach, kde je to nevyhnutné. A napokon obyvatelia (niektorí z nich) plnia úlohu manažérov a realizátorov ochrany iných ohrozených obyvateľov.⁵

4. NÁVRH ZÁKLADNÝCH TYPOVÝCH SCENÁROV PRE SIMULÁCIU V MODULE „OCHRANA OBYVATEĽSTVA“

- a) Typový scenár: Dopravná nehoda pre preprave nebezpečných látok a požiar v tuneli.
- b) Typový scenár: Činnosť IZS pri záplave v zastavanej oblasti (Košice, Liptovský Mikuláš).

4.1 Návrh štruktúry typového scenára: Dopravná nehoda pri preprave nebezpečných látok a požiar v tuneli

- všeobecný opis pred vznikom krízovej situácie,
- identifikácia a charakteristika simulovaných entít,
- požiadavky na vizualizáciu vonkajšieho prostredia,
- požiadavky na vizualizáciu vnútorných priestorov vybraných objektov,
- charakteristika krízovej situácie,
- špecifikácia počtov a druhu použitých síl a prostriedkov pre simuláciu,
- predpokladaná činnosť pracovníkov správy tunela,
- predpokladaná činnosť zložiek integrovaného záchranného systému,
- predpokladaná činnosť ostatných relevantných orgánov a zložiek,
- stabilizačná fáza a post-konfliktná situácia.

4.2 Návrh štruktúry typového scenára: Činnosť IZS pri záplave v zastavanej oblasti (Košice, Liptovský Mikuláš)

- všeobecný opis pred vznikom krízovej situácie,
- identifikácia a charakteristika simulovaných entít,
- požiadavky na vizualizáciu vonkajšieho prostredia,
- požiadavky na vizualizáciu vnútorných priestorov vybraných objektov,

---

⁵ Pozri GREGA, M.: Vzdelávanie krízových manažérov s podporou simulačných technológií. 2014

- charakteristika krízovej situácie,
- špecifikácia počtov a druhu použitých síl a prostriedkov,
- predpokladaná činnosť občanov a orgánov samosprávy,
- predpokladaná činnosť orgánov štátnej správy,
- predpokladaná činnosť špeciálnych tímov,
- predpokladaná činnosť zložiek integrovaného záchranného systému,
- stabilizačná fáza a post-konfliktná situácia.

Rozhodujúca manažérska a vecná činnosť bude realizovaná pripravenými špecialistami zo základných záchranných zložiek, dopĺňaná občianskou aktivitou a vecnou solidaritou, ako aj humanizmom.

ZÁVER

Úsilie všetkých zložiek v etape prípravy na plnenie úloh obrany je v čase mieru zameraná aj na skrátenie a zrýchlenie doby reakcie a konkrétneho poskytnutia pomoci v tiesni, zlepšenie informačných tokov medzi všetkými zainteresovanými subjektmi, činnosť krízových štábov a operačných stredísk nevynímajúc, zvyšovanie záchranného potenciálu všetkých zložiek integrovaného záchranného systému, optimálnu prípravu a využívanie štandardných metód zásahu a špeciálnych činností v modelových situáciách, efektívne využívanie potenciálnych síl a prostriedkov na poskytovanie pomoci v tiesni.

V uvedenej oblasti predpokladáme legislatívne aj organizačné zmeny so snahou zvýšiť akcieschopnosť integrovaného záchranného systému v rámci krízového manažmentu Slovenskej republiky. Podpora obrany je vo vyššie uvedených krízových situáciách integrovaným záchranným systémom realizovaná riešením a realizáciou záchranných, lokalizačných a likvidačných prác, zabezpečovaním chodu spoločenskej infraštruktúry, života občanov a chodu spoločnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Akreditácia študijných programov - študijný program: Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe; študijný odbor: 8.3.1 Ochrana osôb a majetku, 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, apríl 2004.

ANDRASSY, V., GREGA, M.: Didaktické postupy riešenia úloh v oblasti krízového manažmentu: učebný text - 1. vyd. - Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. - 141 s. - ISBN 978-80-8040-484-0.

GREGA, M.: Vzdelávanie krízových manažérov s podporou simulačných technológií In: Bezpečnosť, spoľahlivosť a rizika 2014 [elektronický zdroj] : XI. ročník Mezinárodnej konferencie vedeckých pracovníkov. - Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2014. - ISBN 978-80-7494-110-8.

GREGA, M., ANDRASSY, V.: Využitie simulačných technológií v edukácii krízových manažérov. In: Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú

správu. Vedecká monografia. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2014. ISBN 978-80-8054-589-5. s. 193-200.

HUBÁČEK, M.; HAUSNER, D.; ŘEZÁČ, D.: CGF as tool for complex training of rescue units. In: Riešenie krízových situácií prostredníctvom simulačných technológií. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Simulačné centrum, 2013. ISBN 978-80-8040-481-9. s. 51-61

MARCINEK. M., Simulácia krízových situácií národného a medzinárodného krízového manažmentu ako podpora edukácie krízových manažérov, In: Nehody s hromadným postihnutím osôb, 2011 Žilina, Medzinárodný kongres, ISBN 978-80-969219-8-0

NEČAS, P., GREGA, M.: Simulation technologies: implications for security management and training. In: Security and Defence [elektronický zdroj] : quarterly. - ISSN 2300-8741. - No. 2 (2013), online, s. 149-159.

Plný text: http://wydawnictwo.aon.edu.pl/pl/images/Security_2_2013.pdf

RYBÁR, M.: Modelovanie a simulácia vo vojenstve. Ministerstvo Obrany SR, Bratislava: 2000, ISBN-80-88842-34-4.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 172/1990 Zb. o vysokých školách v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 129/2002 Z. z. o Integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 314/2001 Z. z. o Ochrane pred požiarimi v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 124/2006 Z. z. o Bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci v znení neskorších predpisov.

Realizácia príspevku bola podporená výstupmi projektu „Vývoj metód, foriem a postupov didaktických procesov v oblasti krízového manažmentu s využitím simulačných technológií“, ktorý bol súčasťou riešenia úlohy Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v rámci operačného programu Výskum a vývoj, Prioritná os 2 Podpora výskumu a vývoja, Opatrenie 2.2 Prenos poznatkov a technológií získaných výskumom a vývojom do praxe, kód výzvy Agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ číslo OPVaV-2009/2.2/04-SORO, v súlade so zmluvou číslo 128/2010/2.2/OPVaV.

mjr. Ing. Milan MARCINEK, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
milan.marcinek@apz.sk

Ing. Vladimír ANDRASSY
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6
vladimir.andrassy@aos.sk

GENDER A BEZPEČNOST'

GENDER AND SECURITY

Veronika MARENČINOVÁ

ABSTRACT

In the literature, the relation gender - security is mainly explained at three levels regarding to the participation of women in security relations. The first level - women as victims, the second level - women as peacemakers, the third level – women as warriors. Paper is focused on women as warriors and perpetrators of violence. The first, theoretical part explains definition of gender and security, the second part of paper is focused on a brief analysis of the issue in the Islamic environment – case study of Al - Khanssaa Brigade.

Keywords: women, gender, security, Al – Khanssaa, ISIS, terrorism

ÚVOD

Gender a bezpečnosť sú dva polysémické pojmy, ktorých spojenie vyžaduje vysvetliť možnosti ich interpretácie na základe rôznych analytických rovin. V odbornej literatúre sa relácia gender - security používa najmä v troch rovinách, týkajúcich sa zapojenia žien do bezpečnostných vzťahov. Prvá – ženy ako obeť, druhá – ženy ako mierotvorkyne, tretia – ženy ako bojovníčky. V našom príspevku sa budeme venovať práve tretej rovine – ženy ako bojovníčky. Prvá časť príspevku bude teoretická, vysvetlí konceptuálny rámec pojmov gender a bezpečnosť, ako sa reflektujú v súčasnosti, druhá časť bude zameraná na krátku analýzu problematiky v islamskom prostredí – prípadovú štúdiu Brigády Al - Khanssaa. Cieľom príspevku je ukázať na poddimenzovanosť výskumu v oblasti gender a bezpečnosti. Základnou metódou je deskriptívna analýza zameraná na sociálny kontext predmetného vzťahu.

POJMY GENDER A BEZPEČNOST'

V odbornej literatúre sa môžeme stretnúť s mnohými klasifikáciami oboch pojmov, ktoré odrážajú agendu rôznych vedných disciplín, ale aj subjektívne a epistemologické postoje autorov, ktorí s týmito pojmami pracujú ako s entitami. Spomenieme aspoň najdôležitejšie. Pojem bezpečnosť súvisí s vývojom ľudskej civilizácie a hoci mal viaceré významové vyjadrenia súvisiace najmä so zachovaním mieru a stability, vždy súvisel so zachovaním základných istôt a hodnôt človeka v spoločnosti. Bezpečnosť sa teda týkala nielen zachovania života, ale aj ochrany toho, čo je znakom humánnej spoločnosti – životných istôt, zdravia, občianskych výdobytkov, slobôd, práv a možností¹. Postupom času sa vygenerovali viaceré moderné pohľady na skúmanie bezpečnosti, ktoré na prelome 20. a 21. storočia môžeme rozdeliť zhruba do štyroch kategórií: vojenská bezpečnosť, nevojenská bezpečnosť (s takmer neohraničeným rozsahom možností), subjektívna bezpečnosť (z pohľadu subjektu na hrozby a riziká) a objektívna bezpečnosť (z pohľadu objektívne

---

¹ LASICOVÁ, J. UŠIAK, J. Bezpečnosť ako kategória.

existujúcich hroziab a rizík, nezávislých na vnímaní subjektu). Tieto kategórie sú ďalej rozpracúvané rôznymi školami s vlastnými modelmi, pričom za všetky spomenieme vplyvnú Kodanskú školu a jej model sektorovej bezpečnosti².

Gender problematika je zase výskumná agenda, ktorá sa zaoberá tzv. gender vzťahmi, teda vzťahmi rodovej rovnosti. Rovnako ako pri pojme bezpečnosť aj tu ide o problematiku civilizačnú, teda o to, ako bolo možné v histórii vývoja ľudstva uplatňovať požiadavky rodovej rovnosti v rôznych civilizáciách³. Išlo najmä o reflektovanie postavenia a práv žien v maskulínnej civilizácii, o rôzne emancipačné snahy, či už sa týkali právnych, profesionálnych, náboženských, alebo kultúrnych zvyklostí a tradícií⁴.

Agenda rodovej rovnosti je dnes zastúpená v mnohých vedných disciplínach, najviac však v sociológii, politológii a etike. Ako vidíme, oba pojmy – aj bezpečnosť, aj rodová rovnosť (ďalej budeme používať názov gender) sú polysémické⁵. Ich mnohovýznamnosť je daná multivektorovým prepojením na rôzne spoločenské fenomény, čo v deskripcii označujeme rôznymi adjektívami a slovnými spojeniami s konkrétnou oblasťou. Ak teda analyzujeme humánnu bezpečnosť, vieme že sa týka človeka, ľudstva a tých hroziab, ktoré sú pre nich fatálne. Ak chceme analyzovať environmentálnu bezpečnosť, agenda sa týka životného prostredia a hroziab vznikajúcich z jeho devastácie. Týchto spojení, ktoré vyjadrujú polysémickosť pojmu bezpečnosť je toľko, že nemožno hovoriť o konečnom súčte. Jedným z takýchto spojení je aj problém, ktorému chceme venovať pozornosť v tejto štúdií a to je spojenie gender a bezpečnosti, alebo genderová bezpečnosť. Pri praktickom využití analýzy a výskumu v tejto oblasti sa riešia veľmi dôležité otázky, postavenia žien v ozbrojených silách, ale aj úlohy žien vo vojne, v konfliktoch, ale aj v mierotvorných a humanitárnych procesoch. Diskurzívny aspekt sa týka najmä reflektovania základnej otázky, či je militarizmus ako taký len maskulínneho pôvodu, alebo obsahuje aj feministické prvky⁶. Konceptuálny rámec problematiky vzťahu medzi gender a bezpečnosťou sa odvíja pri analýzach v troch rovinách: 1 – ženy ako obeť, 2 – ženy ako mierotvorkyne, 3 – ženy ako bojovníčky. V ďalšom texte sa budeme venovať tretej variácii predmetného vzťahu.

Ako každý výskumný model, aj vzťah spoločnosti k ženám - bojovníčkam musíme vygenerovať v konkrétnom čase a priestore. Pre vedcov je zaujímavá otázka, kedy sa ženy po prvý krát objavili v armáde. Ako uvádzajú antické pramene, ženy bojovali už v gréckych vojnách v Aténach a Sparte v 4. storočí pred n. l. Viaceré pramene uvádzajú aj účasť žien pri obliehaní Konstantinopolu v roku 626, ako na strane Grékov, tak aj Osmanov. Na počiatku novoveku sa v priebehu rokov 1560 až 1650 formovali na vojnami postihnutom území nemocnice, v ktorých slúžili ženy ako vojačky – zdravotné sestry. Prvá a druhá svetová vojna je už dobou, keď ženy ako bojovníčky slúžili v regulárnych armádach mnohých štátov⁷. V súčasnosti si ženy môžu účasť v bezpečnostných a ozbrojených silách voliť ako svoje povolanie, sú chránené platnou legislatívou a kariérnym postupom rovnako ako muži, závisí to však od každej jednotlivej krajiny, kde sú platné branné zákony, alebo iné formy príslušnej legislatívy.

Súčasnosť však prináša aj nové formy organizovania žien ako bojovníčok. Mnohí analytici sa pri otázke, aké sú tieto formy, dostávajú do rozpakov, pretože nie vždy je možné vysvetliť, čo je príčinou formovania kvázi dobrovoľných vojenských jednotiek, zložených zo

---

² NEČAS, P., UŠIAK, J. Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia.

³ EADE, D., MacLEOD, M. Women and armed conflict: From victim to activist.

⁴ BARCLAY, L. Auhonomy and the social self.

⁵ CODE, L. Feminist Interpretations of Hans-Georg Gadamer.

⁶ KENNEDY - PIPE, C. Gender and Security.

⁷ ALEXIJEVIČ, S. Vojna nemá ženskú tvár.

žien operujúcich v kmeňových, klanových, gerilových a iných lokálnych vojnách s tým, že sa samé klasifikujú ako ochrankyne tradícií, hodnôt, resp. náboženstva a ideológie. Kladieme si teda otázku: je to zmena pasívneho postoja žien k aktívnemu, pretože pociťujú nedostatok spravodlivosti v spoločnosti? Alebo je to vplyv výchovy, najmä ideologickej, ktorá čoraz viac v tradičnej spoločnosti nahrádza strácajúcu sa rodovú morálku a rodinný hodnotový systém? Alebo je to posilnenie ochraniteľskej funkcie žien za svoje deti a širšiu rodinu? Na tieto otázky zatiaľ nie je možné dať jednoznačnú odpoveď. Výskum je poddimenzovaný, teda k všeobecným záverom zatiaľ nie je možné dospieť.

BRIGÁDA AL – KHANSSAA

Zapojenie žien do aktivít násilných extrémistických skupín nie je nezvyčajný fenomén. Svedčí o tom aj fakt, že v priebehu rokov 1985 až 2010 boli ženy – atentáničky zapojené do 257 samovražedných útokov, čo predstavuje približne jednu štvrtinu zo všetkých teroristických operácií na svete⁸. Napriek tomu je literatúra o účasti žien a ich aktivitách v rámci teroristických a extrémistických organizácií málo a príbehom žien, ktoré sa k týmto organizáciám pridali, je venovaná iba malá pozornosť⁹. Ženy pritom zohrávajú v týchto skupinách, vojnách, či konfliktných zónach nezanedbateľnú úlohu, ako na strategickej, tak aj na taktickej úrovni. Neslúžia už len ako nevesty pre bojovníkov v džihádistických skupinách, ale poskytujú im jedlo a zabezpečujú logistické dodávky. Ženy taktiež podstupujú fyzický a polovojenský výcvik, aby boli pripravené na možnosť, že budú musieť brániť svoje územie pred nepriateľom¹⁰. Tento posun podporuje aj vznik zoskupenia známeho ako Brigáda Al - Khanssaa.

Al - Khanssaa predstavuje výlučne ženskú policajnú a náboženskú jednotku, ktorá bola zriadená Islamským štátom (ISIS) v roku 2014. Pomenovanie nesie po arabskej poetke a súčasníčke proroka Mohameda Al-Khansa a pôsobí v meste Raqqa, *de facto* hlavnom meste ISIS. V doslovnom preklade Al - Khansa znamená Matka mnohých martýrov¹¹.

Existuje predpoklad, že brigáda Al - Khanssaa bola vytvorená potom, ako členovia Sýrskej oslobodeneckej armády prezlečení za ženy vnikli do mesta a popravili niekoľko vodcov ISIS. Členky Al-Khanssaa tak začali hliadkovať na kontrolných stanovištiach a prehládavať ženy s cieľom odhaliť, či sa nejedná o mužov prezlečených do ženského odevu. Kým mužskí členovia ISIS nemohli kontrolovať, či je v ženských šatách skutočne žena, ženy majú toto povolené¹². Okrem toho bola brigáda vytvorená, aby zvyšovala povedomie o náboženstve medzi ženami a aby trestala ženy, ktoré porušujú právo. Z tohto dôvodu býva označovaná aj ako morálna polícia¹³.

Aj napriek dvojročnej existencii brigády Al – Khanssaa však stále nie je úplne jasné, ako ustálená a rozšírená je. Skupinu by malo tvoriť približne 60 žien, z čoho väčšiu časť tvoria Európanky. Podmienkou vstupu je vek 18 až 24 rokov, ženy musia byť slobodné a okrem práce v brigáde nesmú vykonávať inú činnosť¹⁴. Po vstupe do brigády ženy dostanú

---

⁸ BLOOM, M. Bombshells: Women and Terror, 2011. In: RAHMAH, U. The Role of Women of the Islamic State in the Dynamics of Terrorism in Indonesia.

⁹ RAFIQ, H., MALIK, N. 2015. *Caliphates: Women and the Appeal of Islamic State*. In: RAHMAH, U. The Role of Women of the Islamic State in the Dynamics of Terrorism in Indonesia.

¹⁰ RAHMAH, U. The Role of Women of the Islamic State in the Dynamics of Terrorism in Indonesia.

¹¹ HALL, J. Revealed: How 'up to 60' women rule ISIS's capital by fear. Merciless 'Jihadettes' order executions, punishment lashings, and manage sex slave brothels.

¹² SHELBOURNE, Mallory. Interview with activist describes role of al-Khans'aa Brigade.

¹³ MCKAY, H. Brutal female police enforce ISIS sharia vision on women of caliphate.

¹⁴ Ibid.

pätnästdňový výcvik, ktorý je zameraný na ovládanie zbraní a náboženský tréning zameraný na právo a princípy Islamu¹⁵.

V moslimskom svete ide o unikát, keďže v iných režimoch s náboženskou políciou (napr. Saudská Arábia) presadzujú medzi ženami *hisbah* paradoxne muži. Vznik brigády tak znamená posun v doterajšom zmýšľaní, keďže ešte donedávna boli aktivity žien v ISIS výrazne obmedzené na podporné úlohy a chopiť sa zbrane bolo umožnené výlučne mužom¹⁶.

Dôvodov, prečo ženy vstupujú do brigády je viacero. Najčastejšie to je prísľub platu vo výške 200 – 240 USD mesačne, poskytnutie jedla, ubytovania, základného streleckého výcviku a samozrejme „duchovná odmena“¹⁷. Podľa niektorých obyvateľov mesta znamená členstvo ženy v brigáde Al – Khanssaa ochranu pre jej rodinu. Brigáda má vlastné zariadenia, budovy, priestory a autá, aby sa predišlo miešaniu mužov a žien. Ženám na území ovládanom ISIS pritom nie je dovolené šoférovať, alebo nosiť zbrane, ale ženy z brigády Al – Khanssaa môžu oboje. Úlohou cudzinek v rámci brigády je okrem iného hľadať prostredníctvom svojich sietí v Európe manželky pre bojovníkov.

Za vedúcu členku brigády je považovaná Umm Hamza, prezývaná aj „vrahyňa“, alebo „nočná mora“. V uliciach sa ukazuje málo, väčšinu času trávi dozorom nad väzenkyňami v náboženskom väzení v Raqqe. Údajne je 6 stôp vysoká a pod oblečením nosí pištoľ, elektrický poháňač dobytka a dýku. Prezývka „vrahyňa“ pochádza z obdobia, keď bola zodpovedná za bičovanie a výkon iných foriem trestov uvalených na väzenkyne v ženskom väzení v Raqqe. Do mesta mala prísť koncom roka 2013 a oblečený mala mať typ *nikábu* (závoj), aký sa nosí v Pakistane¹⁸.

Najoddanejšie členky brigády Al–Khanssaa sú údajne britské extrémistky, ktoré sú presvedčené, že ich skutky sú ospravedlniteľné náboženstvom. Za vedúcu osobu medzi Britkami je považovaná Aqsa Mahmood z Glasgowa¹⁹.

Aktuálne sa brigáda nepodieľa na teroristických aktoch a jej úlohou je najmä vykonávať protipovstalecké operácie na území kontrolovanom ISIS. V rámci plnenia úloh morálnej polície členky údajne s krutým pôžitkom zatýkajú a bičujú ženy, ktoré spáchajú priestupky, ako napr. nedostatočné zahalenie členkov a zápästí, alebo vychádzka bez mužského sprievodu. Ide o prípady, kedy morálna polícia vynucuje prísnu verziu Islamu na iných ženách²⁰. Aj keď brigáda nie je využívaná na operácie na frontovej línii a jej úlohou je dohliadať na ostatné ženy, získava veľmi rýchlo na svojej reputácii za zneužívanie právomocí.

Kým prvotnou úlohou členiek brigády Al – Khanssaa bolo hliadkovanie, osobné prehliadky na kontrolných bodoch a plnenie funkcie tzv. morálnej polície, postupne sa úlohy brigády buď rozšírili, alebo si ženy jednoducho vzali viac právomocí. Nech už bol cieľ vytvorenia brigády akýkoľvek, ženy z brigády Al – Khanssaa začali postupne zastávať aj viac operatívne úlohy. Brigáda Al – Khanssaa neprijíma od mužských vodcov len rozkazy pri plnení svojich úloh, ale využívajú ich aj v prístupe k moci²¹.

¹⁵ GRIKSBY, S. The women of Daesh.

¹⁶ GILSINAN, K. The ISIS Crackdown on Women, by Women.

¹⁷ McKAY, H. Brutal female police enforce ISIS sharia vision on women of caliphate.

¹⁸ HALL, J. Revealed: How 'up to 60' women rule ISIS's capital by fear. Merciless 'Jihadettes' order executions, punishment lashings, and manage sex slave brothels.

¹⁹ LICHTER, I. Follies of Denial: Women and the Islamic State.

²⁰ Terrorism Research & Analysis Consortium. Al Khansaa Brigade.

²¹ VEATCH, E. Why are women joining the Islamic state?

Boli zaznamenané prípady, keď členky brigády vtrhli do dievčenskej školy a zatkli 10 študentiek, 2 učiteľky a sekretárku, pričom niektoré boli obvinené, že *nikáb* je príliš tenký, iné zase z toho, že mali sponkami pripnutý *nikáb* tak, že nezahaloval dostatočnú časť tváre. Ženy boli následne držané v nápravnom zariadení po dobu 6 hodín, kde boli bičované a každá dostala 30 rán. Neskôr zase bola predstaviteľkami brigády znetvorená a následne popravená žena, ktorá na verejnosti dojčila svoje dieťa, aj keď bolo ukryté pod *burkou* (vrchná vrstva ženského odevu). Ďalším prípadom je zbitie ženy, ktorá si na trhu nadvihla *nikáb*, aby ovoňala zeleninu. Po bitke krvácala tak silno, že zomrela pri prevoze do nemocnice. Ďalej boli v roku 2015 v meste Raqqa zadržané dve ženy, ktoré dostali 20 úderov za to, že mali oblečený príliš tesný *abayas* (plášť), 5 úderov za to, že mali make-up a ďalších 5 za to, že pri zadržaní neboli „dostatočne pokorné“. Zakaždým bolo odôvodnením takýchto postupov a vykonaných trestov zo strany Al-Khanssaa to, že práve ony sú zodpovedné za udržiavanie „verejnej čistoty“.

Mnohokrát sú ženy zastavované priamo na uliciach a členky brigády skúšajú ich vedomosti o modlitbách, pôste a kontrolujú ich *hidžáb* (šatka na zahalenie vlasov), pričom na ne stále mieria zbraňou. Ženy nesmú vyjsť z domu, alebo cestovať bez mužského sprievodu, musia dodržiavať prísne pravidlá obliekania, ktoré vyžadujú, aby všetky ženy od puberty nosili dve vrstvy plášťa, ktorý zakrýva krivky tela, čierne rukavice, ktoré zakrývajú ruky a tri vrstvy *nikábu*, aby ich tvár nebola viditeľná ani na priamom slnku. Oblečenie vrátane topánok musí byť výlučne čiernej farby. Ženy sú zatýkané, aj pokiaľ použijú parfum, alebo zvýšia hlas. Na trestanie žien sa využíva bičovanie, alebo medvedia pasca, ktorá sa nazýva „hryzač“ a používa sa na mrzачenie ženských prs. Tá spôsobuje bolesť a rany, kvôli ktorým musia byť ženy častokrát prevezené do nemocnice²².

Členky brigády ďalej zastavujú autobusy a kontrolujú ženské pasažierky. Ak čo i len jedna z nich poruší pravidlá obliekania, všetci pasažieri musia vystúpiť a autobus nedostane povolenie pokračovať v ceste. Zbičovaný je aj šofér, pretože dovolil takejto žene nastúpiť²³. Samotné členky hliadkujú na uliciach oblečené do *abayas*, zahalené *nikábom* a vyzbrojené samopalmi.

Ženy z brigády robia aj inšpekcie domov, kde prehľadávajú ženské oblečenie, spálne a niekedy vykonávajú aj osobné prehliadky žien²⁴.

Niektoré z členiek pracujú v utajení, vystupujú ako ženy v domácnosti, vmiešajú sa do davu a sledujú prejavy nesúhlasu s režimom²⁵. Vďaka odevu, ktorý zakrýva ženy od hlavy po päty, brigáda Al-Khanssaa tiež funguje ako tajná polícia, ktorej členky tajne špehujú mužov podozrivých zo zločinov²⁶. Skutočnosť, že nie je možné rozlíšiť medzi bežnou obyvateľkou mesta a členkou tajnej polície, robí z brigády Al-Khanssaa jeden z najefektívnejších prvkov kampane brutálnej represie vnútri mesta Raqqa. Ženy z brigády Al-Khanssaa sa podieľajú aj na pašovaní zbraní, pomáhajú pri získavaní finančných prostriedkov a získavaní spravodajských informácií²⁷.

---

²² CHASTAIN, M. Islamic State Promotes Female Jihadi to Lead Terror Battalion.

²³ LEONARD, I. ISIS 'female Gestapo' leading campaign of terror against own sex - and 60 are British.

²⁴ TODD, B. A look at the women fighting for ISIS.

²⁵ LEONARD, I. ISIS 'female Gestapo' leading campaign of terror against own sex - and 60 are British.

²⁶ HALL, J. Revealed: How 'up to 60' women rule ISIS's capital by fear. Merciless 'Jihadettes' order executions, punishment lashings, and manage sex slave brothels.

²⁷ MCKAY, H. Brutal female police enforce ISIS sharia vision on women of caliphate.

V roku 2014 brigáda Al – Khanssaa viedla rekvalifikačný seminár pre učiteľky v meste Raqqa, kde vytýčili pravidlá, smernice a podmienky výučby, ktoré budú v školách zavedené²⁸.

Najšokujúcejšou funkciou, ktorú brigáda vykonáva, je však dohľad nad verejnými domami s tisíckami unesených jezidok, ktoré navštevujú bojovníci ISIS vracajúci sa z vojny.

V januári 2015 brigáda Al – Khanssaa vydala manifest, ktorého cieľom bolo popísať život v mestách Raqqa (Sýria) a v Mosule (Irak) a tiež pokúsiť sa zverbovať ženy, aby sa presťahovali do kalifátu Abu Bakr al – Baghdadi.

V porovnaní s organizáciou Al – Kaida, ktorá nedovoľuje ženám byť súčasťou taktického tímu, alebo byť prítomné na bojisku, s výnimkou ochrany svojich práv a územia, ISIS umožňuje ženám podieľať sa na bojových operáciách, ako aj obranných aktivitách. Zloženie a škála aktivít, ktoré vykonáva brigáda Al – Khanssaa ukazuje na rozsiahle úlohy, ktoré niektoré ženské členky ISIS zastávajú. Brigáda hrá významnú úlohu v zabezpečovaní poriadku v meste. Dohliada na dodržiavanie prísnych nariadení, ktoré boli zavedené ISIS. Akákoľvek žena, ktorá pravidlá nedodržiava je potrestaná²⁹. Brigáda Al – Khanssaa tak slúži ako vzor všetkým ženským bojovníčkam ISIS po celom svete.

Podľa nezávislého analytika pre problematiku ISIS, stále existujú nejasnosti, či technicky sú ženy oprávnené zapojiť sa do boja za džihád. Podľa neho je možné, aby ženy dozerali na iné ženy, lebo nejde o boj v predných líniiach. Podľa jeho názoru brigáda „poskytuje ženám k práci aj niečo iné, ako len mať deti“³⁰.

Podľa odborníkov na teritórium ISIS, najčastejšie dôvody, prečo sa ženy pridávajú k teroristickým skupinám, sú osobná bezpečnosť a plat, hlavne v prípade, že alternatívou je len presídlenie do inej krajiny a práca prostitútky, aby uživilí svoje rodiny. Ženy sa pridávajú aj preto, že v hnutiach majú príbuzných a kontakty v komunitách, ktoré sú súčasťou hnutia³¹.

ZÁVER

V odbornej literatúre týkajúcej sa národnej a medzinárodnej bezpečnosti, ale aj medzinárodných vzťahov, sa problematika vzťahu gender a bezpečnosť reflektovala málo. Istý prelom nastal po roku 2000, kedy sa začali o túto tému zaujímať autorky feministickej filozofie a feministickej teórie medzinárodných vzťahov. Dovoľujeme si poznamenať, že hoci tieto autorky predstavujú agendu rôznych vedných odborov, panuje medzi nimi vzácna zhoda v tom, že na vzťah žena a bezpečnosť sa treba pozeráť novým pohľadom. Napríklad do popredia stavajú otázku: Ako ženy definujú bezpečnosť? Líši sa táto definícia od maskulínnej bezpečnosti, alebo má podobné črty? Autorka si je vedomá, že v príspevku kladie viac otázok ako odpovedí, čím vlastne replikuje gender agendu v bezpečnosti aj zo širšieho hľadiska.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ALEXIJEVIČ, Svetlana. 2015. *Vojna nemá ženskú tvár*. Vydavateľstvo Absynt, 2015.
Grantový program PRO LIBRIS. 360 s. ISBN 978-80-971823-5-9.

²⁸ KHALIL, A. A Teacher in Raqqa, Living Under ISIS Rule.

²⁹ WINTER, CH. Women of the Islamic State a Manifesto on Women by the Al-Khanssaa Brigade.

³⁰ MCKAY, H. Brutal female police enforce ISIS sharia vision on women of caliphate.

³¹ TODD, B. A look at the women fighting for ISIS.

- Al Khansaa Brigade [online]. Terrorism Research & Analysis Consortium. Dostupné na internete: <<http://www.trackingterrorism.org/group/al-khansaa-brigade-islamic-state-female-unit-isisf>>.
- BARCLAY, Linda. 2000. Autonomy and the social self. In C. MacKenzie, & N. Stoljar (Eds.), *Relational Autonomy*. New York: Oxford University Press, 2000, s 52 – 71.
- CHASTAIN, Mary. Islamic State Promotes Female Jihadi to Lead Terror Battalion [online]. *breitbart.com*, Feb. 29, 2016. Dostupné na internete: <<http://www.breitbart.com/national-security/2016/02/29/islamic-state-appoints-female-to-lead-syrian-battalion/>>.
- CODE, Lorraine (ed.). 2003. *Feminist Interpretations of Hans-Georg Gadamer*. Pennsylvania State University Press, 2003. 424 s. ISBN 0-271-02244-2.
- EADE, Deborah, MacLEOD, Morna. Women and armed conflict: from victim to activist [online]. *State of the World's Minorities and Indigenous Peoples 2011*, Jul 06, 2011. Dostupné na internete: <<http://minorityrights.org/wp-content/uploads/old-site-downloads/download-1017-Women-and-armed-conflict-from-victims-to-activists.pdf>>.
- GILSINAN, Kathy. The ISIS Crackdown on Women, by Women [online]. *theatlantic.com*, Jul 25, 2014. Dostupné na internete: <<http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/07/the-women-of-isis/375047/>>.
- GRIKSBY, Susan. The women of Daesh [online]. *dailykos.com*, Nov. 29, 2015. Dostupné na internete: <<http://www.dailykos.com/story/2015/11/29/1453603/-The-women-of-Daesh>>.
- HALL, John. Revealed: How 'up to 60' women rule ISIS's capital by fear. Merciless 'Jihadettes' order executions, punishment lashings, and manage sex slave brothels [online]. *dailymail.com.uk*, Dec. 10. 2014. Dostupné na internete: <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2858819/Up-60-British-Jihadette-women-rule-ISIS-s-capital-fear.html>>.
- KENNEDY - PIPE, C. 2007. Gender and Security. In Colins, A. (ed.), *Contemporary Security Studies*. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 75 – 90.
- KHALIL, Ahmad. A Teacher in Raqqa, Living Under ISIS Rule [online]. *News Deeply*. Syria Deeply, Nov. 18, 2014. Dostupné na internete: <<https://www.newsdeeply.com/syria/articles/2014/11/18/a-teacher-in-raqqa-living-under-isis-rule>>.
- LASICOVÁ, Jana, UŠIAK, Jaroslav. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2012. 263 s. ISBN: 978-80-224-1284-1.
- LEONARD, Ian. ISIS 'female Gestapo' leading campaign of terror against own sex - and 60 are British [online]. *mirror.co.uk*, Jul 10, 2015. Dostupné na internete: <<http://www.mirror.co.uk/news/world-news/isis-female-gestapo-leading-campaign-6046944>>.
- LICHTER, Ida. Follies of Denial: Women and the Islamic State [online]. *huffingtonpost.com*, Jun 01, 2016. Dostupné na internete: <http://www.huffingtonpost.com/ida-lichter-md/follies-of-denial-women-a_b_7101374.html>.
- McKAY, Hollie. Brutal female police enforce ISIS sharia vision on women of caliphate [online]. *foxnews.com*, October 20, 2014. Dostupné na internete: <<http://www.foxnews.com/world/2014/10/20/brutal-female-police-enforce-isis-sharia-vision-on-women-caliphate.html?intcmp=obnetwork>>.

- NEČAS, Pavel, UŠIAK, Jaroslav. 2010. Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl, 2010. 166 s. ISBN: 978-801-8040-401-7.
- RAHMAH, Unaesah. The Role of Women of the Islamic State in the Dynamics of Terrorism in Indonesia [online]. Middle East Institute, May 10, 2016. Dostupné na internete: <<http://www.mei.edu/content/map/role-women-islamic-state-dynamics-terrorism-indonesia?print>>.
- SHELBOURNE, Mallory. Interview with activist describes role of al-Khans'aa Brigade [online]. longwarjournal.org, March 29, 2015. Dostupné na internete: <<http://www.longwarjournal.org/archives/2015/03/interview-with-activist-describes-role-of-al-khansaa-brigade.php>>.
- TODD, Brian. A look at the women fighting for ISIS [online]. wwlp.com, Aug. 30, 2014. Dostupné na internete: <<http://wwlp.com/2014/08/30/a-look-at-the-women-fighting-for-isis/>>.
- VEATCH, Elena. Why Are Women Joining the Islamic State? [online]. Foreign Policy In Focus. January 9, 2015. Dostupné na internete: <http://fpif.org/women-joining-islamic-state/>.
- WINTER, Charlie. Women of the Islamic State a Manifesto on Women by the Al-Khanssaa Brigade [online]. Quilliam, Feb. 2015. Dostupné na internete: <<https://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/women-of-the-islamic-state3.pdf>>.

PhDr. Veronika MARENČINOVÁ
Kosodrevinová 36, Bratislava 821 07
veron0605@gmail.com

MOŽNÉ PRÍSTUPY K HODNOTENIU BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA ŠTÁTU

POSSIBLE APPROACHES TO ASSESSING THE SECURITY ENVIRONMENT OF THE STATE

Martin MARCHEVKA

ABSTRACT

The aim of the work is to introduce possible approaches to assessment of the security environment of the state. Work is divided into two chapters. First chapter is dedicated to definition and to clarify notions such as Security, Security of the State and Security Environment. Next chapter is dedicated to particular approaches to assessment of the security environment of the state. At first it characterize Security environment of the Slovak Republic and is dedicated to assessment of selected strategic documents. The last section is deal with the analysis of system security environment.

Keywords: Security, Security Environment, Security Strategy.

ÚVOD

Prirodzenou vrodenu vlastnosťou živých organizmov je ich snaha o prežitie. Na zaisťenie tohto najdôležitejšieho pudu zachovanie vlastného bytia, je vytvorenie/zabezpečenie si takého prostredia, v ktorom sa budú nie len cítiť bezpečne (zaručí im základné fyziologické potreby), ale budú žiť v prostredí, ktoré im poskytuje určité istoty.

Už pozorovaním života rôznych druhov hmyzu môžeme zistiť, ako sa zmenou pôsobenia vnútorných a vonkajších vplyvov mení ich populácia v závislosti na prostredí, v ktorom žijú. Pre zabezpečenia najdôležitejšieho pudu prežitia, zachovania existencie dokážu regulovať svoju populáciu tak, aby im prostredie, v ktorom budú žiť poskytovalo dostatočnú bezpečnosť. Samozrejme toto definovanie bezpečnostného prostredia vo vzťahu k zložitejším systémom, ako je napríklad štát, nie je vhodne zvoleným argumentom, ale poukazuje na dôležitú skutočnosť, že pre zabezpečenie fungovania akéhokoľvek systému, je rozhodujúcim faktorom bezpečnostné prostredie, v ktorom sa nachádza.

Ľudské bytosti ako najvyššia forma života sa už od svojím prapočiatkov združovali do skupín a postupne začali vytvárať rôzne spoločenstvá. V rámci týchto spoločenstiev sa začali vytvárať väzby a vzájomné interakcie. Postupne si spoločenstvá navzájom voči sebe začali uplatňovať mocenské vzťahy a začali sa samostatne definovať ako fungujúce systémy – štáty.

Štát ako najvyššia forma spoločenského spolužitia je aj jedným z najdôležitejších subjektov skúmania bezpečnosti. V rámci štátu je inštitucionalizovaný spôsob riadenia spoločnosti na jasne vymedzenom teritoriálnom území. Pre zabezpečenie štátnej suverenity si štát musí zabezpečiť vnútornú a vonkajšiu suverenitu. Otázky bezpečnosti sú najdôležitejšími faktormi pre zaisťenie jeho fungovania. Pre správne definovanie týchto otázok je však potrebné najprv definovať bezpečnostné prostredie, v ktorom sa štát nachádza, čiže definovať bezpečnostné prostredie štátu.

Odstránením bipolárneho rozdelenia sveta sa definovanie bezpečnostného prostredia stalo komplikovanejším. Počas studenej vojny boli jasne definované hrozby, otázky bezpeč-

nosti boli spojené s hlavnými aktérmi na oboch stranách. Súčasné bezpečnostné prostredie nemôžeme charakterizovať len vymedzením bezpečnostných aktérov štátmi, ale musíme brať do úvahy aj neštátnych aktérov (napr. teroristické organizácie), ktorých potenciál nie je vždy známy a predstavujú asymetrické hrozby.

1. DEFINOVANIE BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

1.1 BEZPEČNOSŤ

Zo sémantického hľadiska je bezpečnosť v Krátkom slovníku slovenského jazyka 4 z roku 2003 definovaná ako:

1. istota, ochrana, zabezpečenie,
2. policajné orgány, polícia; policajný úrad.

V preklade z anglického jazyka do slovenského jazyka je pojem bezpečnosť prekladaná z výrazov „Security“ a „Safety“. Ich význam v slovenčine je totožný, ale v anglickom jazyku je vždy chápaný významovo inak, čím dáva pojmu bezpečnosť vyššiu vážnosť vo význame.

Bezpečnosť ako taká nie je hmatateľná a nie je možné stanoviť jej absolútnu hodnotu. Dá sa definovať vo vzťahu konkrétneho javu na určitom mieste a v konkrétnom čase za pôsobenia konkrétnych okolností a podmienok. V odbornej literatúre existuje mnoho definícií bezpečnosti. Predmetom môjho záujmu je však definovanie bezpečnosti vo vzťahu ku štátu.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu definuje bezpečnosť takto: *„Bezpečnosť je stav, v ktorom je zachovávaný mier a bezpečnosť štátu, jeho demokratický poriadok a zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc štátu, základné práva a slobody a v ktorom sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie“*.

1.2 BEZPEČNOSŤ ŠTÁTU

Bezpečnosť vo vzťahu k štátu je žiaducim výsledkom pôsobenia činnosti k zabezpečeniu obrany potrieb štátu.

Požadovaná úroveň bezpečnosti štátu je vtedy, keď miera ohrozenia chránených záujmov si nevyžaduje prijímanie mimoriadnych opatrení a na elimináciu hrozieb je postačujúca normálna činnosť štátu a jeho orgánov.¹

V stratégii národnej bezpečnosti Ruskej federácie je bezpečnosť štátu definovaná ako stav ochrany osôb, spoločnosti a štátu pred vnútornými a vonkajšími hrozbami, spravodlivá kvalita a úroveň ich života, suverenita, nezávislosť, štátna a územná celistvosť, udržateľný sociálno-ekonomický rozvoj.

Bezpečnostná stratégia Českej republiky definuje bezpečnosť ako princíp zaistenia bezpečnosti jednotlivca, ochrany jeho života, zdravia, slobody, ľudskej dôstojnosti a majetku zaistením bezpečnosti štátnych inštitúcií vrátane ich plnej funkčnosti a rozvíjaním procesov a nástrojov slúžiacim k posilňovaniu bezpečnosti a ochrany obyvateľstva.

Pri analýze týchto dvoch strategických dokumentov môžeme nájsť určitú paralelu v tom, že prvoradým cieľom bezpečnosti štátu je zabezpečenie potrieb osôb. Na zaistenie

---

¹ LAML, R. Bezpečnosť (Národná bezpečnosť).

potrieb bezpečnosti štátu môže štát využívať vlastné prostriedky a možnosti alebo využije prostriedky v rámci kolektívnej ochrany.

Bezpečnosť štátu je žiaducim výsledkom aktivít štátu zameraných proti pôsobeniu potenciálnych a reálnych deštruktívnych javov voči jeho bezpečnostným záujmom.²

1.3 BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

Pod pojmom bezpečnostné prostredie rozumieme tú časť reálneho sveta s jeho spoločenskou a prírodnou zložkou, ktorú si účelovo vymedzíme pre potrebu vykonania bezpečnostných analýz. Bezpečnostné prostredie je tým prostredím, v ktorom referenčný spoločenský subjekt presadzuje svoje bezpečnostné záujmy v interakcii so zdrojmi (nositeľmi) bezpečnostných hrozieb.³

V Analýze tendencií vývoja vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky a z nej vyplývajúcich rizík a ohrození Slovenskej republiky z roku 2010 je bezpečnostné prostredie definované ako súbor vnútorných a vonkajších faktorov ovplyvňujúcich bezpečnostnú politiku štátu. Je ním možné rozumieť priestor nachádzajúci sa vo vnútri štátu i mimo neho, v ktorom sa realizujú a stretávajú záujmy štátu so záujmami iných aktérov medzinárodných vzťahov a kde sa odohrávajú procesy, ktoré majú významný vplyv na úroveň bezpečnosti štátu.

Podľa Správy o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2014 bolo bezpečnostné prostredie v euroatlantickom regióne v roku 2014 ovplyvňované najmä konfliktom na Ukrajine, ktorý sa stal dominantným nielen v Európe. S vysokou dynamikou sa prejavili jeho ekonomické dopady a ohrozil energetickú bezpečnosť viacerých európskych krajín. Konflikt poukázal na reálnu globálnu prepojenosť súčasného sveta, ale aj na jeho zraniteľnosť. Zreteľná zmena charakteru súčasného strategického prostredia so sebou priniesla aj zmenu charakteru dnešných konfliktov a vojen.⁴

Analýzou bezpečnostného prostredia sa definujú relevantné podklady na stanovenie strategického rozhodnutia na ochranu bezpečnostných záujmov štátu. Takýmito strategickými bezpečnostnými dokumentmi sú bezpečnostné stratégie. V bezpečnostnej stratégii je posúdené bezpečnostné prostredie štátu (organizácie), v ktorom sa nachádza.

Bezpečnostné prostredie, ako som už spomenul v úvode, je v súčasnosti ťažko predvídateľné a jeho ďalší vývoj je preto len do určitej miery predvídateľný.

Vymedzenie bezpečnostného prostredia by malo čo najlepšie charakterizovať široko-dimenzionálny bezpečnostný priestor, v ktorom sa subjekt nachádza, a identifikovať hrozby a výzvy, s ktorými sa musí vyrovnávať. Je vhodné pomenovať hybné sily, ale najmä vymedziť základné trendy vývoja bezpečnostného prostredia v horizonte predpokladanej platnosti dokumentu.⁵

2. MOŽNÉ PRÍSTUPY HODNOTENIA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA ŠTÁTU

Na hodnotenie bezpečnostného prostredia štátu je možné zvoliť množstvo prístupov. V nasledujúcej časti mojej práce sa budem zaoberať iba niektorými z možných prístupov. Neznamená to, že na hodnotenie bezpečnostného prostredia štátu nemôžeme použiť aj iný

---

² ŽIDEK, R., CIBÁKOVÁ, S. Bezpečnosť štátu, s. 35.

³ ŽIDEK, R., CIBÁKOVÁ, S. Bezpečnosť štátu, s. 39.

⁴ HANKO, M. Hybridná forma vedenia vojny.

⁵ LAML, R. Niekoľko poznámok k definícii bezpečnostného prostredia v Bezpečnostnej stratégii SR I.

spôsob. Na účely bezpečnostných analýz sa v praxi používa aj členenie bezpečnosti štátu z hľadiska miesta výskytu zdrojov (pôvodcov) deštruktívnych javov, kde rozlišujeme:

- vonkajšiu bezpečnosť – je dosahovaná ochranou pred pôsobením deštruktívnych javov z vonkajšieho prostredia,
- vnútornú bezpečnosť – je dosahovaná ochranou pred pôsobením deštruktívnych javov, ktoré sú generované vo vlastnej štruktúre.⁶

Z rovnakého hľadiska môžeme rozdeliť a hodnotiť aj bezpečnostné prostredie štátu. Vnútorné bezpečnostné prostredie je ohraničené jeho hranicami. Dôležitým prvkom zabezpečujúcim vnútorné bezpečnostné prostredie je bezpečnostný systém štátu.

Vonkajšie bezpečnostné prostredie môžeme podľa geografických dimenzií rozdeliť na globálne, regionálne a lokálne. Slovenská republika ako člen NATO a EÚ definuje svoje vonkajšie bezpečnostné prostredie najmä ako euroatlantický priestor. Neznamená to, že sa sústreďuje iba na hodnotenie bezpečnostnej situácie v tomto priestore, ale hodnotí bezpečnostnú situáciu v globále, ako to bude bližšie rozobraté v nasledujúcej kapitole.

2.1 CHARAKTERISTIKA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Celková bezpečnostná situácia, v ktorej sa Slovenská republika nachádza je definovaná v Správe o bezpečnosti Slovenskej republiky za príslušný kalendárny rok. V správe za rok 2014 je konštatované, že celková bezpečnostná situácia sa v euroatlantickom priestore a najmä v Európe zhoršila. Pri porovnaní so správou za rok 2013 je vidieť výrazný posun k negatívnemu hodnoteniu bezpečnostného prostredia, pretože v správe za rok 2013 bola bezpečnostná situácia hodnotená ako stabilná, aj keď s negatívnym výhľadom.

Koncom roku 2013 a v priebehu roku 2014 došlo k dvom významným udalostiam, ktoré zásadným spôsobom ovplyvnili bezpečnostné prostredie SR, EÚ, ako aj NATO.⁷ Ozbromený konflikt na Ukrajine spojený s destabilizáciou jej východnej časti, anexia Krymu, nástup Islamského štátu s fenoménom tzv. zahraničných bojovníkov a najväčšia masová migrácia od skončenia II. svetovej vojny priniesli do Európy zhoršenie bezpečnostného prostredia. Veľmi dôležitým a pretrvávajúcim negatívnym javom je aj jedna z najväznejších bezpečnostných hrozieb súčasnosti – terorizmus.

Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky definuje aj celkovú bezpečnostnú situáciu v širšom globálnom meradle ako je len Európa a euroatlantický priestor. Vzhľadom na narastajúcu globalizáciu a spoluprácu vo svete je potrebné venovať sa aj definovaniu globálneho bezpečnostného prostredia, pretože posledné skúsenosti ukázali, že vývoj bezpečnostného prostredia je čoraz viac nepredvídateľný z dôvodu viacdimenzovateľnej prepojenosti súčasného sveta.

2.2 POSÚDENIE STRATEGICKÝCH DOKUMENTOV

Jedným zo spôsobov posúdenia bezpečnostného prostredia môže byť analýza strategických dokumentov. Ako som už v časti Bezpečnostné prostredie uviedol, takýmito dokumentmi môžu byť bezpečnostné stratégie.

---

⁶ ŽIDEK, R., CIBÁKOVÁ, S. Bezpečnosť štátu, s. 34.

⁷ ŠVÁRNY, J. Význam Bielej knihy o obrane SR pre zaistenie bezpečnosti a obrany štátu.

Bezpečnostná stratégia je produkt komplexného rozhodovacieho procesu založenom na vysoko kreatívnej mentálnej činnosti s uplatnením vedeckých poznatkov. Je politickým dokumentom tým, že vyjadruje predstavy politickej reprezentácie o spôsobe použitia nástrojov štátnej moci na ochranu bezpečnostných záujmov štátu.⁸ Vyjadruje možnosti ako čeliť hrozbám, ktoré môžu ohroziť jeho existenciu.

Bezpečnostnú stratégiu možno označiť aj ako produkt vysoko kreatívnej mentálnej aktivity, ktorou si spoločenský systém formuje predstavu, ako reagovať na predpokladané zmeny vonkajšieho prostredia v záujme zachovania si optimálnych podmienok pre plnenie svojho poslania.⁹

Pre moju komparáciu som použil Bezpečnostnú stratégiu Slovenskej republiky z roku 2005, Bezpečnostnú stratégiu Českej republiky 2015 a Stratégiu národnej bezpečnosti Ruskej federácie z roku 2015. Už z dátumu vydania týchto strategicko-politických dokumentov je zrejmé, že Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky je stará a nevyhnutne potrebuje aktualizáciu.

Jedným z dôležitých faktorov, ktoré by mala bezpečnostná stratégia obsahovať je definovanie bezpečnostných záujmov a stanovenie ich priorit. Pre lepšiu ilustráciu uvádzam rozdelenie národných záujmov v analyzovaných bezpečnostných stratégiách. Kategorizáciu záujmov som vykonal podľa Žideka z roku 2009.

Tabuľka 1 Bezpečnostné záujmy vo vybraných bezpečnostných stratégiách

Rozdelenie záujmov	Bezpečnostná stratégia SR	Bezpečnostná stratégia ČR	Stratégia národnej bezpečnosti RF
Životne dôležité	• zaručiť bezpečnosť občanov a chrániť ich ľudské práva a základné slobody; • zaručiť územnú celistvosť, zvrchovanosť, nedotknuteľnosť hraníc, politickú nezávislosť a identitu; • rozvíjať demokratické štátne zriadenie, právny štát a trhovú ekonomiku;	• zaistenie suverenity, územnej celistvosti a politickej nezávislosti, • zachovanie všetkých náležitostí demokratického právneho štátu vrátane záruky a ochrany základných ľudských práv a slobôd obyvateľov.	• posilnenie obrany krajiny, zaistenie nezvratnosti ústavného poriadku, suverenity, nezávislosti a územná celistvosť, • posilnenie národného konsenzu, politickej a sociálnej stability, rozvoj demokratických ustanovizní, zdokonaľovanie mechanizmov súčinnosti štátu a občianskej spoločnosti,
Dôležité (Strategické)	• vytvárať predpoklady trvalo udržateľného hospodárskeho, sociálneho, environmentálneho a kultúrneho rozvoja spoločnosti; • posilňovať transatlantické strategické partnerstvo, byť spolugarantom bezpečnosti spojencov; • posilňovať efektívnosť medzinárodných organizácií, ktorých je SR členom a podporovať rozširovanie NATO a EÚ; • rozvíjať dobré partnerské vzťahy a všetky formy vzájomne výhodnej spolupráce s krajinami, s ktorými SR má spoločné záujmy; • prispievať k posilňovaniu a šíreniu slobody	• bezpečnosť a stabilita, predovšetkým v euroatlantickom priestore, • prevencia a zvládanie miestnych a regionálnych konfliktov a zmierňovanie ich následkov, • zachovanie globálnej stabilizačnej úlohy a zvyšovanie efektívnosti OSN, • posilňovanie súdržnosti a efektívnosti NATO a EÚ, • naplňovanie strategického partnerstva medzi NATO a EÚ, • rozvíjanie úloh OBSE, • funkčný a transparentný režim kontroly konvenčného zbrojenia v Európe, • podpora a rozvoj regionálnej spolupráce, • podpora medzinárodnej stability	• zlepšovanie kvality života, upevnenie zdravia obyvateľstva, zaistenie stáleho demografického rozvoja krajiny, • zachovanie a rozvoj kultúry, tradičných duchovno-morálnych hodnôt, zvyšovanie konkurencieschopnosti národného hospodárstva, • upevniť postavenie RF ako jednej z popredných svetových mocností.

⁸ ŽIDEK, R., CIBÁKOVÁ, S. Bezpečnosť štátu, s. 39.

⁹ ŽIDEK, R. Teória stratégie v systémovom prostredí, s. 60.

	a demokracie, dodržiavania ľudských práv, právneho štátu, medzinárodného práva, mieru a stability vo svete.	prostredníctvom spolupráce s partnerskými krajinami, • podpora demokracie, základných slobôd a ochrany obyvateľstva, • zaistenie vnútornej bezpečnosti a ochrany obyvateľstva, • zaistenie ekonomickej bezpečnosti ČR, • zaistenie energetickej, surovinovej a potravinovej bezpečnosti ČR, • zaistenie kybernetickej bezpečnosti a obrany ČR, • prevencia a potlačovanie bezpečnostných hrozieb ovplyvňujúcich bezpečnosť ČR a ich spojencov.	
Periférne		• znižovanie kriminality, • posilňovanie spravodajskej ochrany a obrany ČR, • vytváranie podmienok pre tolerantnú občiansku spoločnosť, • zvyšovanie efektivity a profesionality štátnych inštitúcií a súdnictva, • rozvoj občianskych združení a nevládných organizácií pôsobiacich v oblasti bezpečnosti, • posilňovanie verejnej informovanosti, • vedecko-technický rozvoj, • ochrana utajovaných a citlivých informácií, • ochrana životného prostredia.	

Z uvedeného prehľadu je zrejmé, že v Bezpečnostnej stratégii SR a RF absentuje kategorizácia bezpečnostných záujmov, čo môže negatívne ohrozovať analýzu bezpečnostných hrozieb. Stratégia národnej bezpečnosti RF však oproti Bezpečnostnej stratégii SR vykonáva zaistenie národných záujmov prostredníctvom nasledovných strategických priorít:

- obrana krajiny,
- štátna a verejná bezpečnosť,
- zlepšovanie kvality života ruských občanov,
- hospodársky rast,
- veda, technológie a vzdelávanie,
- zdravotníctvo,
- kultúra,
- ekológia a racionálne využívanie prírodných zdrojov,
- strategická stabilita a rovnoprávne strategické partnerstvo.

Naproti tomu v Bezpečnostnej stratégii ČR sú bezpečnostné záujmy rozdelené do troch skupín, čím je kategorizovaná ich dôležitosť.

Komparáciou vyššie uvedených dokumentov môžeme dôjsť aj k záveru, že bezpečnostné prostredie SR a ČR je závislé na NATO a EÚ, kým RF sa spolieha na vlastné možnosti a prostriedky ako predchádzať bezpečnostným hrozbám. Realizácia bezpečnostných záujmov SR a ČR je závislá na ich členstve v medzinárodných organizáciách NATO, EÚ, OSN, OBSE. Inštitucionálnym pilierom obrany SR a ČR je ich členstvo v NATO a spoľahnutie sa na kolektívnu obranu.

Po vyše dvadsiatich rokoch sústredenia na operácie medzinárodného krízového manažmentu mimo územia členských štátov sa pozornosť Aliancie v roku 2014 obrátila výrazne späť k základnej funkcii, kolektívnej obrane.¹⁰

Bezpečnostné strategické dokumenty ČR a RF sa na rozdiel od Bezpečnostnej stratégie SR venujú aj potravinovej sebestačnosti.

Potravinová sebestačnosť krajiny je schopnosť zabezpečiť krytie potrieb domáceho trhu vlastným výrobným potenciálom. Ide o schopnosť krajiny zabezpečiť domáci trh s potravinami domáceho pôvodu. Miera potravinovej sebestačnosti je jedným z najdôležitejších ukazovateľov, v ktorom sa odráža celková ekonomika a spoločenská úroveň krajiny. Faktom je, že potravinová sebestačnosť Slovenska neustále klesá.¹¹

Slovensko patrí v otázke potravinovej bezpečnosti k najhoršie hodnoteným krajinám v Európe. Podľa rebríčka Global Food Security Index 2013, ktorý po druhýkrát vydalo analytické oddelenie týždenníka The Economist, skončilo Slovensko v globálnom porovnaní na 37. mieste zo 107. V rebríčku skupiny štátov s najvyššími príjmami, do ktorej sa zaradilo aj Slovensko, skončila krajina posledná.¹²

Ďalším z možných prístupov hodnotenia bezpečnostného prostredia štátu je posúdenie bezpečnostných hrozieb v strategických dokumentoch.

Autori v práci Hodnotenie bezpečnostného prostredia v strategických dokumentoch Slovenskej republiky sa zamerali na posúdenie bezpečnostných hrozieb vo vybraných strategických dokumentoch, ktoré som doplnil o Bezpečnostnú stratégiu ČR. Ich porovnanie uvádzam v nasledujúcom prehľade.

Podľa dátumu spracovania vybraných druhov strategických dokumentov je zrejmé, že v Bezpečnostnej stratégii ČR sú zahrnuté aktuálne bezpečnostné hrozby, ktoré negatívne môžu vplývať na bezpečnostné prostredie. Z uvedeného možno taktiež konštatovať, že strategické dokumenty treba priebežne aktualizovať z dôvodu dynamiky a nepredvídateľnosti bezpečnostnej situácie.

---

¹⁰ Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2014, s. 9

¹¹ Potravinová bezpečnosť a sebestačnosť.

¹² CWITKOVICS, T. Slovensko patrí v potravinovej bezpečnosti k najslabším v Európe

Tabuľka 2 Bezpečnostné hrozby v strategických dokumentoch NATO, EÚ, SR¹³ a ČR

Bezpečnostné hrozby v strategických dokumentoch			
Strategická koncepcia NATO	Európska bezpečnostná stratégia	Bezpečnostná stratégia SR	Bezpečnostná stratégia ČR
šírenie balistických rakiet	organizovaná trestná činnosť	organizovaný zločin, extrémizmus	oslabovanie mechanizmu kooperatívnej bezpečnosti a politických a medzinárodných právnych záväzkov v oblasti bezpečnosti
šírenie jadrových a iných ZHN	šírenie ZHN	proliferácia ZHN	nestabilita a regionálne konflikty v euroatlantickom priestore a jeho okolí
terorizmus	terorizmus	terorizmus	terorizmus
nestabilita a konflikty za hranicami ČR NATO	regionálne konflikty	regionálne konflikty, nešťatní činitelia	šírenie ZHN a ich nosičov
kybernetické útoky	ochrana proti počítačovým útokom	zraniteľnosť informačných systémov	kybernetické útoky
odolnosť komunikačných, energetických a dopravných trás	bezpečnosť energetických dodávok	energetická a surovinová náročnosť	negatívne aspekty medzinárodnej migrácie
rozvoj technológií, ktoré ovplyvňujú prístup do kozmického priestoru	prírodné katastrofy	živelné pohromy, havárie, katastrofy	extrémizmus a nárast internetického a sociálneho napätia
klimatické zmeny (voda, energia, zdravotné riziká – plánovanie OPs)	klimatické zmeny	chudoba, zlyhávajúce štáty	organizovaný zločin
	ochrana hraníc	nelegálna migrácia	ohrozenie funkčnosti kritickej infraštruktúry
		aktivity cudzích informačných služieb na území štátu	prerušenie dodávok strategických surovín alebo energie
		globalizácia	živelné pohromy a iné mimoriadne udalosti
		nepriaznivý demografický vývoj	

2.3 SYSTÉMOVÁ ANALÝZA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

Komplexný systém je systém, ktorý obsahuje množstvo vzájomne prepojených komponentov takým spôsobom, že ich nie je možné oddeliť, ak sa má zachovať funkčnosť daného systému.¹⁴ Jednou zo zaujímavých vlastností správania sa komplexných systémov je aj ich emergencia. Za komplexný systém môžeme považovať aj fungujúci štát. V rámci štátu sú inštitucionalizované jeho zložky a nástroje, ktoré majú v zodpovednosti obranu

¹³ JURČÁK, V., RIŠIANOVÁ, A. Hodnotenie bezpečnostného prostredia v strategických dokumentoch Slovenskej republiky, s. 241

¹⁴ ŽIDEK, R. Teória stratégie v systémovom prostredí, s. 12.

a zabezpečovanie bezpečnosti. Tieto sú vo vzájomnej väzbe a interakcií a ako celok poskytujú dostatočné schopnosti na zaistenie bezpečnosti štátu v danom bezpečnostnom prostredí. V prípade, že by sa akákoľvek časť tohto systému zmenila, alebo by stratila adaptívnu vlastnosť na zmenu stavu v bezpečnostnom prostredí, zrušil by sa celý systém obrany štátu.

Takýto prístup znamená analyzovať fungovanie a vývoj skúmaného objektu (štátu) z hľadiska substanciálnych a funkcionálnych zložiek tvoriacich systém a rovnako z aspektu ich koexistenčnej jednoty, vzájomného integratívneho pôsobenia a subordinačných väzieb.¹⁵

Všeobecne platí, že organizácia je tým viac náchylná k vzniku krízového (chaotického) správania, čím ma komplikovanejšiu štruktúru. V tomto prípade je najúčinnějšíou prevenciou udržovať čo najjednoduchšie usporiadanie štruktúry, bez zbytočných medzičlánkov riadenia, poddimenzovaných a duplicitných väzieb.¹⁶

V rámci Slovenskej republiky rieši oblasť a zabezpečovanie obrany Ministerstvo obrany a generálny štáb. Jedným z podsystémov zabezpečovania obrany je aj logistika vytvorená v rámci týchto organizácií, ktorá sa v rámci postupných reorganizačných zmien v týchto organizáciách stala postupne komplikovanejšou štruktúrou.

Súčasný stav logistického zabezpečenia je neefektívny a vykazuje známky chaotického správania. Za oblasť logistického zabezpečovania je v rámci ozbrojených síl Slovenskej republiky zodpovedný Úrad logistického zabezpečenia OS SR, ktorý je odborne riadený Štáбом pre podporu operácií Generálneho štábu OS SR. Obidve zložky ozbrojených síl však nemajú priamy dosah na zabezpečovanie potrieb ozbrojených síl. Úrad logistického zabezpečenia predkladá iba požiadavky na zabezpečenie potrieb ozbrojených síl. Sumarizátorom a predkladateľom požiadavky za všetky zložky ozbrojených síl je Úrad centrálnej logistiky MO SR. Tento úrad však nedokáže účinne a adekvátne posúdiť potreby ozbrojených síl, pretože nie je zodpovedný za plnenie ich úloh. Zodpovednosť za plnenie úloh ozbrojených síl je v kompetencii generálneho štábu. Obstarávanie materiálneho zabezpečenia je v kompetencii Akvizičnej agentúry MO SR, ktorá však nedisponuje finančnými prostriedkami. Zodpovednosť za finančné krytie a prerozdelenie finančných prostriedkov na jednotlivé oblasti je v kompetencii Sekcie ekonomiky MO SR.

Uvedený spôsob logistického zabezpečenia je založený na komplikovanej štruktúre a vzájomných väzbách rôznych organizačných prvkov ozbrojených síl a Ministerstva obrany. Tento spôsob aj napriek deklarovanému vytvoreniu kompaktného systému logistického zabezpečenia na Ministerstve obrany a v ozbrojených silách je nefunkčný. Ozbrojené sily sú materiálne nezabezpečené najnevyhnutnejšími potrebami, čo ohrozuje fungovanie ozbrojených síl v súlade s Ústavným zákonom č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu a Zákonom č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky.

Na uvedenom príklade je možné poukázať ako subsystém obrany – logistické zabezpečenie ozbrojených síl negatívne ovplyvňuje komplexné systémové fungovanie štátu z hľadiska zabezpečovania obrany.

Systémovú analýzu hodnotenia bezpečnostného prostredia štátu je možné použiť na hodnotenie akejkoľvek časti systému alebo jeho subsystému. Na analýzu bezpečnostného prostredia štátu odporúča Rudolf Židek využiť tzv. SWOT analýzu.

---

¹⁵ BOCHIN, M. Politický systém. Štruktúra a dynamika jeho fungovania. Teoretická analýza, s. 23.

¹⁶ ŽIDEK, R. Teória stratégie v systémovom prostredí, s. 54.

ZÁVER

V dnešnom globalizovanom svete, ktorý sa neustále mení, je predvídanie bezpečnostnej situácie stále komplikovanejšie. Jej dynamika a nárast asymetrických druhov ohrozenia najmä v poslednom období ukazujú, že je nevyhnutná ich pravidelná a neustála analýza. Bezpečnostné prostredie je možné ovplyvňovať iba vtedy, ak ho dobre poznáme. Bezpečnosť štátu možno zabezpečiť iba prostredníctvom neustáleho ovplyvňovania jeho bezpečnostného prostredia.

Až po dôkladnej analýze bezpečnostného prostredia môžeme vykonávať tvorbu bezpečnostnej stratégie štátu ako predstavu politickej moci o spôsobe použitia nástrojov štátnej moci na ochranu bezpečnostných záujmov konkrétneho štátu. Bezpečnostná stratégia ako najvyšší stupeň rozhodovania o strategických otázkach bezpečnosti sa však musí pravidelne aktualizovať a meniť, pretože bezpečnosť ako stav nie je trvalý a v súčasnom globalizovanom a interdimenzionálne prepojenom svete sa mení. Bezpečnostná situácia má tendenciu sa s vysokou dynamikou meniť a je dopredu čoraz ťažšie predvídať jej vývoj. Ak má byť bezpečnostná stratégia funkčná, musí pravidelne eliminovať riziko naplnenia potencionálnych hrozieb a to vykonávaním pravidelných aktualizácií prognózy vývoja bezpečnostného prostredia vo viacerých scenároch.

Po zhrnutí vyššie uvedených konštatovaní je možné prehlásiť, že výsledok hodnotenia bezpečnostného prostredia tvorí analýza jeho aktuálneho stavu a predpokladaná prognóza jeho vývoja.

Stanovenie prognózy však neznamená presné smerovanie vývoja bezpečnostného prostredia, ale len predpokladá jeho vývoj. Čím budeme mať lepšie zanalyzovaný stav bezpečnostného prostredia, tým aj formulácie predpokladaného vývoja budú presnejšie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Analýza tendencií vývoja vnútornej bezpečnosti SR č. p.: MV- KMCO-176-10/KM-2010 [online]. Vydalo Ministerstvo vnútra, október 2010 [cit. 2016-10-10]. Dostupné na <<https://www.minv.sk/?civilna-ochrana&subor=51279>>.
- Bezpečnostní strategie České republiky 2015. Praha : Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2015. 23 s. ISBN 978-80-7441-005-5.
- Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky. Bratislava : Národná rada Slovenskej republiky, 2005, 15 s.
- BOCHIN, M. Politický systém. Štruktúra a dynamika jeho fungovania. Teoretická analýza. Prešov : Krupaprint, 2007. 264 s. ISBN 80-969630-1-5.
- CWITKOVICS, T. Slovensko patrí v potravinovej bezpečnosti k najslabším v Európe [online]. 2013 [cit. 2016-10-08]. Dostupné na <<http://www.etrend.sk/ekonomika/slovensko-patri-v-potravinovej-bezpecnosti-k-najhorsim-v-europe.html>>.
- HANKO, M. Hybridná forma vedenia vojny. In Vojenské reflexie. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2015, roč. X, č. 2/2015, s. 67-81. ISSN 1336-9202.
- JURČÁK, V., RIŠIANOVÁ, A. Hodnotenie bezpečnostného prostredia v strategických dokumentoch Slovenskej republiky. In Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015. Zborník

vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2015, s. 237-244. ISBN 978-80-8040-515-1.

LAML, R. Bezpečnosť (Národná bezpečnosť) [online]. 2008 [cit. 2016-09-07]. Dostupné na <<http://mepoforum.sk/bezpecnost/terminologia/bezpecnost-narodna-bezpecnost-roman-laml/>>.

LAML, R. Niekoľko poznámok k definícii bezpečnostného prostredia v Bezpečnostnej stratégii SR I. [online]. 2008 [cit. 2016-09-08]. Dostupné na <<http://mepoforum.sk/staty-regiony/europa/staty-eu-plus/vysehradska-4/slovensko/niekolko-poznamok-k-definicii-bezpecnostneho-prostredia-v-bezpecnostnej-strategii-sr-i-roman-laml/>>.

Potravinová bezpečnosť a sebestačnosť [online]. 2016 [cit. 2016-09-07] Dostupné na <<http://www.opotravinach.sk/sciences/view/POTRAVINOV%C3%81%20bezpe%C4%8Dnos%C5%A5%20a%20sebesta%C4%8Dnos%C5%A5%20krajiny>>.

Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2013 č. p.: UV-23311/2014 [online]. 2014 [cit. 2016-09-12]. Dostupné na <http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-165377?prefixFile=m_>.

Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2014 č. p.: 2933/17474/2015/OKMBŠ [online]. 2015 [cit. 2016-09-12]. Dostupné na <https://lt.justice.gov.sk/Attachment/SoB%202014%20vlastny%20material_docx.pdf?instEID=-1&attEID=78266&docEID=425316&matEID=8205&langEID=1&tStamp=20150520084248620>.

Stratégia národnej bezpečnosti Ruskej federácie (Neoficiálny preklad) – Schválená Výnosom prezidenta Ruskej federácie z 31. decembra 2015 č. 683 [online]. 2016 [cit. 2016-09-05].. Dostupné na <<http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2016/01/Strategia-NB-RF-sk.pdf>>.

ŠVÁRNY, J. Význam Bielej knihy o obrane SR pre zaistenie bezpečnosti a obrany štátu. In Kultura bezpieczeństwa. Krakow : Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, 2016, roč. 22, č. máj – jún 2016, s. 147-166. ISSN 2299-4033.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.

Zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky.

ŽIDEK, R., CIBÁKOVÁ, S. Bezpečnosť štátu. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2009, 109 s. ISBN 978-80-8040-375-1.

ŽIDEK, R. Teória stratégie v systémovom prostredí. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008, 119 s. ISBN 978-80-8040-353-9.

Ing. Martin MARCHEVKA

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

martin.marchevka@gmail.com

EURÓPSKA ARMÁDA? LIMITY A MOŽNOSTI SPOLOČNEJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY EÚ

EUROPEAN ARMY? STRENGTHS AND WEAKNESSES OF THE EU'S COMMON SECURITY AND DE- FENCE POLICY

Monika MASARIKOVÁ

ABSTRACT

In June 2016, the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy Federica Mogherini introduced the new and much-awaited Global Strategy for the EU's Foreign and Security Policy. Despite that the British referendum in favour of the EU's exit has stolen the spotlight, defence and security issues remained to be at the core of the public policy debate. Defence and security of the EU was the number one topic at the European Council meeting held in September in Bratislava. In the same time, the idea of the common European "army" becomes more and more popular among the EU leaders. The article analyses the current state of the Common Security and Defence Policy of the EU and highlights challenging issues related to the perspective of the establishment of the European armed forces, or any other new defence integration initiative.

Keywords: European army, Common Security and Defence Policy, Lisbon Treaty, defence integration, military capacity

ÚVOD

Uplynulé mesiace priniesli v oblasti bezpečnostnej a obrannej politiky viaceré významné impulzy. Veľká Británia, ktorá bola známa skôr zdržanlivým až negatívnym postojom pri otázkach posilňovania európskych bezpečnostných a obranných spôsobilostí, hlasovala koncom júna za vystúpenie z Európskej únie. Len pár dní neskôr odprezentovala Vysoká predstaviteľka Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku Federica Mogherini novú Globálnu stratégiu Európskej únie pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku, ku vypracovaniu ktorej ju európski lídri zaviazali ešte v roku 2014. Dlho-očakávaná stratégia na rozdiel od jej predchodkyne spred 13 rokov pomerne jasne formuluje nielen zásady spoločnej bezpečnostnej politiky EÚ a priority, ale aj po prvý krát pomenúva, akými nástrojmi by sa Európska únia mala dopracovať k napĺňaniu jednotlivých priorít. Stratégia tiež obsahuje viaceré klauzuly, ktoré volajú po strategickej autonómnosti EÚ a jej schopnosti konať samostatne, či po: „*postupnej synchronizácii a prispôbovaní obranných plánovacích cyklov a rozvoji spôsobilostí.*“¹

Práve úvahy o intenzívnejšej spolupráci v oblasti obrany a možný negatívny vplyv na výsledky referenda na ostrovoch mali byť podľa denníka *The Sunday Times*² dôvodom, pre ktorý Mogherini utajovala znenie dokumentu, či jeho pracovné verzie až do samotného termínu jeho zverejnenia. Špekulácie o možnej ambícii Európskej únie v oblasti rozvoja vojenskej identity následne umocnili vyjadrenia viacerých politických predstaviteľov, ktoré rámcovali

¹ A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, s. 20.

² WATERFIELD, Bruno. EU army plans kept secret from voters.

jesenné branno-bezpečnostné politické diskusie. Doterajšie vyhlásenia však zatiaľ demonštrujú viac ideových nezhôd, či rozdielnu predstavu naplnenia myšlienky spoločných ozbrojených síl, než jasnú víziu s reálnym časovým horizontom. Nasledujúca analýza poskytne prehľad aktuálnych kľúčových princípov spolupráce Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky (SBOP) Európskej únie a upozorní na sporné aspekty prípadného budovania spoločných síl.

1. SBOP DNES

Inštitucionálny rámec pre spoluprácu členských krajín v rámci SBOP, ktorá je súčasťou Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP) poskytuje niekoľko zmlúv a dohôd.

Zmluva o Európskej únii známa aj ako Lisabonská zmluva vstúpila do platnosti v roku 2009. V piatej hlave, ktorá sa venuje práve SBOP hovorí, že **rozhodnutia v rámci SBOP** EÚ prijíma jednodhlasne. Hovorí: „*Európska rada sa uznáva jednomyselne na základe odporúčania Rady prijatého podľa postupov ustanovených pre každú oblasť.*“³ či „*Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika podlieha osobitným pravidlám a postupom. Vymedzuje a vykonáva ju jednomyselne Európska rada a Rada s výnimkou prípadov, keď sa v zmluvách ustanovuje inak. Prijatie legislatívneho aktu sa vylučuje.*“⁴

Zmluva dáva členským krajinám možnosť zdržať sa hlasovania a tým neblokovať prijatie rozhodnutia. V takom prípade nie je člen povinný uplatňovať rozhodnutie, avšak akceptuje, že rozhodnutie je pre Úniu záväzná⁵. Výnimku z jednomyselného hlasovania poskytuje článok 31 ZEÚ v odseku 2, kde hovorí, že rozhodnutie kvalifikovanou väčšinou sa použije v prípadoch, keď:

- „*keď (sa) prijíma rozhodnutie, ktorým sa vymedzuje činnosť alebo pozícia Únie na základe rozhodnutia Európskej rady týkajúceho sa strategických záujmov a cieľov Únie,*“
- „*keď (sa) prijíma rozhodnutie, ktorým sa vymedzuje činnosť alebo pozícia Únie, na návrh predložený vysokým predstaviteľom Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku na základe osobitnej žiadosti, ktorú mu predložila Európska rada z vlastnej iniciatívy alebo na základe iniciatívy vysokého predstaviteľa,*“
- „*pri prijímaní rozhodnutí o vykonaní rozhodnutia, ktorým sa vymedzuje činnosť alebo pozícia Únie,*“
- „*pri vymenovávaní osobitného zástupcu v súlade s článkom 33.*“

Európska rada sa tiež môže jednomyselne dohodnúť, že Rada sa uznáva kvalifikovanou väčšinou aj v iných prípadoch, ako uvedených vyššie, rozhodnutie o tomto type rozhodovanie v konkrétnom prípade musí ale odobriť všetkých dvadsaťosem členov⁶. Je nevyhnutné ale poznamenať, že výnimky z jednomyselného hlasovania sa nikdy netýkajú rozhodnutí ohľadom vojenských a obranných záležitostí. Článok 31 ZEÚ v odseku 4 totiž hovorí, že vyššie spomínané odseky 2 a 3 sa nevzťahujú na rozhodnutia, ktoré majú vojenský alebo obranný dosah.

---

³ Zmluva o Európskej únii, čl. 22.

⁴ Zmluva o Európskej únii, čl. 24.

⁵ Zmluva o Európskej únii, čl. 31.

⁶ Zmluva o Európskej únii, čl. 31, ods.3.

Ako naznačujú citované články zo Zmluvy o Európskej únii, kľúčovú inštitúciu predstavuje práve Európska rada, teda stretnutie predsedov vlád a hláv štátov členských krajín EÚ. Európska rada určuje strategické smerovanie SZBP, vrátane SBOP.

Zmluva o Európskej únii rámcuje aj **financovanie SBOP**, ktoré predstavuje jeden z problematickejších aspektov integrácie EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany. Správne a prevádzkové výdavky spojené s SBOP idú na ťarchu rozpočtu Únie. Výdavky, ktoré vyplývajú z operácií s vojenskými alebo obrannými dôsledkami a v prípadoch, keď Rada jednoducho rozhodla inak, ale nesú samotné členské krajiny, ktoré sa rozhodnú týchto operácií zúčastniť⁷. Neodkladné financovanie iniciatív v rámci SZBP, ako napríklad prípravné činnosti spojené s vojenskými a obrannými operáciami, sa realizuje cez mechanizmus ATHENA, do ktorého členské krajiny prispievajú pravidelne na základe hrubého domáceho produktu. Mechanizmus presne špecifikuje, aký typ výdavkov v ktorej fáze operácie financuje. Napríklad v prípravnej fáze môže ísť o náklady na prepravu, ubytovanie, prieskumné a prípravné činnosti, nábor civilných pracovníkov, či evakuáciu v prípade potreby⁸. Mechanizmus ATHENA však v praxi pokrýva len približne 10% nákladov, ktoré súvisia s operáciou alebo misiou.

Hoci Lisabonská zmluva vytvorila predpoklad na založenie tzv. start-up fondu na financovanie nákladov spojených s rýchlym nasadením v rámci SBOP, ktoré nemôžu byť kryté z rozpočtu Únie, zatiaľ sa nenašla politická vôľa na jeho realizáciu.

Misie, pri ktorých môže Únia použiť civilné a vojenské prostriedky v súlade s Chartou OSN, zahŕňajú:

- *spoločné operácie odzbrojovania,*
- *humanitárne a záchranné misie,*
- *misie vojenského poradenstva a vojenskej pomoci,*
- *misie na predchádzanie konfliktom a na udržiavanie mieru,*
- *misie bojových síl v rámci krízového riadenia vrátane misií na opätovné nastolenie mieru a stabilizačných operácií po ukončení konfliktu.*

Všetky tieto misie môžu prispievať k boju proti terorizmu, vrátane podpory tretích krajín v boji proti terorizmu na ich územiach⁹.

Politickú kontrolu a strategické riadenie operácií krízového riadenia vykonáva Politický a bezpečnostný výbor (Political and Security Committee - PSC), ktorý pripravuje agendu Rady pre zahraničné veci¹⁰ (Foreign Affairs Council - FAC). Rada pre zahraničné veci, na ktorej sa raz mesačne stretávajú ministri zahraničných vecí, zodpovedá za vonkajšiu činnosť EÚ, teda zahraničnú politiku, obranu a bezpečnosť, obchod, rozvojovú spoluprácu a humanitárnu pomoc. Politickému a bezpečnostnému výboru radí niekoľko orgánov. Vojenský výbor EÚ (EU Military Committee - EUMC) je najvyšší vojenský orgán v rámci Rady, ktorý tvoria najvyšší vojenský predstavitelia členských krajín (často v zastúpení stálymi vojenskými predstaviteľmi). Riadi všetky vojenské aktivity v rámci EÚ a zároveň vykonáva poradenstvo a

⁷ Zmluva o Európskej únii, čl. 41.

⁸ Council Decision (CFSP) 2015/528 of 27 March 2015 establishing a mechanism to administer the financing of the common costs of European Union operations having military or defence implications (Athena) and repealing Decision.

⁹ Zmluva o Európskej únii, čl. 43.

¹⁰ Ďalšiu významnú inštitúciu z pohľadu SBOP predstavuje Rada Európskej únie, stretnutie ministrov členských krajín reprezentujúcich rôzne tematické oblasti v závislosti od konkrétnej formácie. Pre SZBP je spomedzi desiatich formácií rozhodujúca Rada pre zahraničné veci (FAC).

dáva odporúčania pre PSC v oblasti vojenských záležitostí EÚ. Počas operácií Vojenský výbor EÚ monitoruje vykonávanie vojenských misí veliteľmi operácií.

EÚ nemá stále veliteľstvo operácií. *Velenie operáciám* môže realizovať tromi spôsobmi:

1. Využitím jedného z piatich operačných veliteľstiev členských štátov EÚ, ktoré deklarovali personálnu aj technickú kapacitu riadiť EÚ operácie - Postupim (Nemecko), Mont Valérien pri Paríži (Francúzsko), Centocelli neďaleko Ríma (Taliansko), Northwood (Anglicko) a Larissa (Grécko).

2. Využitím Operačného centra EU v Bruseli, ktoré je možné aktivovať v rámci Vojenského výboru EÚ. Permanentná infraštruktúra, technické zabezpečenie a tím 4 stálych príslušníkov umožňuje Európskej rade rýchle zriadenie velenia operácie. Do piatich dní od rozhodnutia ministrov môže operačné centrum narásť až na 103 príslušníkov a civilov. Plnú spôsobilosť vedenia dosahuje do 20 dní¹¹.

3. Využitím veliteľstva NATO v Monse. Na základe klasifikovanej dohody „Berlin Plus“ z roku 2003 môže EÚ využívať niektoré vojenské prvky NATO za účelom podnikania vlastných mierových operácií. EÚ má zaručený prístup k plánovacím kapacitám NATO, pričom na operačné plánovanie môže využiť Vrchné veliteľstvo spojeneckých síl v Európe SHAPE. Velením operácie môže poveriť zástupcu vrchného veliteľa spojeneckých síl v Európe DSACEUR, ktorým je vždy Európan. NATO tiež identifikovalo zoznam kapacít, ktoré je ochotné v prípade potreby poskytnúť EÚ.

Od roku 2007 Európska únia disponuje aj *Bojovými skupinami EÚ*, nepermanentnými bojovými silami rýchlej reakcie o veľkosti 1 500 osôb, ktoré by mali byť nasaditeľné v rámci medzinárodného krízového manažmentu do dvoch týždňov na dobu 30, prípadne až 120 dní¹². Ku formácii bojovej skupiny môže dôjsť tromi spôsobmi. Jednotlivé krajiny môžu vytvoriť svoju vlastnú národnú bojovú skupinu. Väčšie krajiny s rozvinutejšími spôsobilosťami sa tiež môžu stať vedúcou krajinou v rámci bojovej skupiny, ktorej vybrané spôsobilosti, prostriedky, či personál dopĺňajú menšie krajiny. V treťom prípade ide o vytvorenie bojovej skupiny tvorenej viacerými krajinami s plnohodnotnou účasťou. Jednotlivé formácie Bojových skupín EÚ, ktoré tvoria aj bojové aj podporné a logistické prvky, sú v pohotovosti 6 mesiacov.

Lisabonská zmluva tiež zaväzuje členské štáty k postupnému zlepšovaniu svojich *vojenských spôsobilostí*. Určovať operačné požiadavky, presadzovať opatrenia na splnenie týchto požiadaviek, prispievať k identifikácii a prípadne k vykonávaniu akýchkoľvek opatrení potrebných na posilnenie priemyselnej a technologickej základne odvetvia obrany, podieť sa na vymedzení európskej politiky v oblasti spôsobilostí a vyzbrojovania a pomáhať Európskej rade pri hodnotení zlepšovania vojenských spôsobilostí má Agentúra pre oblasť rozvoja obranných spôsobilostí, výskumu, nadobúdania a vyzbrojovania, známa ako Európska obranná agentúra¹³.

Zvádza aj nový *mechanizmus stálej štruktúrovanej spolupráce*, ktorý umožňuje členským štátom s lepšími vojenskými spôsobilosťami preberať navzájom väčšie záväzky s cieľom plniť náročnejšie misie¹⁴.

---

¹¹ EEAS. Factsheet: The Activation of the EU Operations Centre.

¹² Declaration on Strengthening European Cooperation in Security and Defence.

¹³ Zmluva o Európskej únii, čl. 42.

¹⁴ Ibid.

2. AKÁ „ARMÁDA“?

Aké ďalšie spôsobilosti a mechanizmy sú teda predmetom diskusií? Akú podobu má mať častokrát skloňovaná spoločná „armáda“? To zatiaľ ostáva nejasné. Myšlienka sa zatiaľ z roviny politických prehlásení nepretavila do konkrétnej koncepcie.

Naposledy¹⁵ sa k idei spoločnej armády prihlásil český premiér Bohuslav Sobotka, ktorý pred augustovým zasadnutím premiérov krajín Vyšehradskej štvorky za účasti nemeckej kancelárky Angely Merkelovej navrhol, aby sa Európska únia na svojom neformálnom septembrovom summite v Bratislave venovala otázke spoločnej európskej armády. Za vytvorenie európskej armády sa následne vyslovil aj maďarský premiér Viktor Orbán.

Začiatkom septembra Nemecko a Francúzsko postúpili vysokej predstaviteľke Mogherini interný dokument, v ktorom navrhujú opatrenia na posilnenie obrannej integrácie založenej na princípe stálej štruktúrovanej spolupráce, teda užšej spolupráce vybraných krajín EÚ, ktoré o túto spoluprácu prejavia záujem v zmysle článku 42 a 46 Lisabonskej zmluvy. Hoci úplné znenie dokumentu nie je verejne známe, ministri obrán oboch krajín obsah dokumentu prezentovali na tlačovej konferencii. Materiál navrhuje viaceré zmeny, napríklad zriadenie stáleho veliteľstva pre vojenské a civilné operácie v Bruseli, zriadenie spoločného EÚ fondu, ktorý by pokrýval nákup niektorých vojenských zariadení a náklady na vojenský výskum, či zvýšenie operačnej pôsobnosti Bojových skupín EÚ¹⁶.

K jednému spoločnému veliteľstvu a k európskemu fondu na obranu sa o dva dni neskôr prihlásil aj predseda Európskej komisie Jean-Claude Juncker vo svojom prejave o stave únie v Európskom parlamente. Preto sa čakalo, že téma obrany bude rezonovať i na stretnutí Európskej rady v polovici septembra v Bratislave. Napokon však Bratislavská deklarácia¹⁷ spolu s Bratislavskou cestovnou mapou vyzerá v tomto ohľade pomerne diétne. Obmedzuje sa na všeobecne strohé tvrdenie o potrebe posilnenia spolupráce EÚ v oblasti vonkajšej bezpečnosti a obrany, konkrétnejšie opatrenia zahŕňajú napríklad urýchlenú realizáciu Európskej pohraničnej a pobrežnej stráže – iniciatívy, ktorú Európska komisia navrhla ešte v decembri 2015, či posilnenú výmenu informácií a vybudovanie systému ETIAS, ktorý by mal slúžiť na evidenciu vstupov na územie a registráciu v členských štátoch EÚ.

Konkrétne opatrenia na posilnenie vonkajšej bezpečnosti a obranyschopnosti únie a zlepšenie spolupráce budú podľa Bratislavskej cestovnej mapy predložené na decembrovej Európskej rade. Dokument avizuje návrhy, ktoré majú umožniť: „*lepšie využitie provízií zo zakladateľských zmlúv.*“

Podobnú rétoriku použila vysoká predstaviteľka počas nasledujúceho bratislavského neformálneho stretnutia ministrov obrán členských krajín EÚ za účasti Generálneho tajomníka NATO Jensa Stoltenberga na konci septembra 2016. Na tlačovej besede spolu s ministrom

---

¹⁵ Minuloročnú diskusiu odštartoval predseda Európskej komisie Jean-Paul Juncker. V marci 2015 uviedol, že EÚ by mala mať vlastnú armádu, ktorá by podľa jeho slov tlmočila Rusku, že to EÚ s obranou myslí vážne. Poľsko a Veľká Británia v reakcii zdôraznili preferenciu budovaniu spôsobilostí NATO. Francúzsky predseda vlády v reakcii návrh zamietol s odôvodnením, že EÚ už disponuje armádou vo forme síl rýchlej reakcie. Návrh naopak získal podporu nemeckého ministra zahraničných vecí a nemeckej kancelárky Angely Merkelovej, ktorí zdôraznili aspekt dlhodobého časového horizontu, v akom by armáda vznikla. Samotná Merkelová pritom už v roku 2007 v čase spustenia Bojových skupín EÚ hovorila o potrebe vybudovania európskej armády v horizonte päťdesiatich rokov a vtedajší nemecký minister zahraničných vecí hovoril o Bojových skupinách EÚ ako o prvom kroku pri budovaní spoločných síl. V roku 2006 sa k myšlienke spoločnej európskej armády prihlásil aj poľský prezident Lech Kaczyński, ktorý navrhoval vybudovanie Európskej armády o sile 100 000 vojakov, ktorá by pôsobila po boku NATO v krízových oblastiach.

¹⁶ RETTMAN, Andrew. France and Germany propose EU „defence union“.

¹⁷ The Bratislava Declaration.

obrany SR Petrom Gajdošom prezentovali závery stretnutia. Venovali sa najmä možnostiam ako implementovať Globálnu stratégiu Európskej únie pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku prostredníctvom provízií, ktoré sa už dnes nachádzajú v zakladateľských zmluvách EÚ. Slovmi Mogherini: „Niektoré nástroje už máme, ale nevyužívame ich, ako napríklad Bojové skupiny EÚ, iné v zmluvách predpokladáme, ako napríklad Stála štruktúrovaná spolupráca, nad ktorou sme sa doteraz nezamysleli. Celá diskusia je o tom ako využiť to, čo máme v zmluvách, v prospech bezpečnosti občanov EÚ a jej partnerov.“¹⁸ Ďalší pracovný balík zahŕňal rokovanie o Európskom obrannom akčnom pláne, súbore opatrení na posilnenie európskeho obranného priemyslu, výskumu a technológií. Treťou témou rokovaní bolo partnerstvo s NATO a napĺňanie dohody o spolupráci medzi NATO a EÚ podpísanej na summite NATO vo Varšave v júli 2016.

V reakcii na dotazy novinárov vysoká predstaviteľka na tlačovej besede¹⁹ viackrát dementovala možnosť vzniku spoločnej armády. Pri otázke o možnosti blokovania návrhov na vznik európskej armády zo strany Veľkej Británie zdôraznila, že počas trojhodinovej diskusie nepočula ani raz slovo veto, blokovanie, ozbrojené sily alebo armáda. Upozornila, že nejde o európske ozbrojené sily, ale o posilnenie bezpečnosti a spolupráce v európskej únii. Ako konkrétny príklad riešenia uviedla Bojové skupiny EÚ. Podľa jej slov: „Nástroj už máme, mohol by sa použiť, no doteraz nebola politická vôľa. Možno sú nejaké cestičky, ako by tento nástroj mohol byť použitý.“

3. LIMITY SPOLUPRÁCE

Je dobré, že otázka posilňovania vojenských kapacít zamestnáva európskych lídrov. Hlbšia obranná integrácia EÚ je vysoko relevantnou témou a užšia spolupráca členských krajín v časoch silnejúcich nacionalistických tendencií volajúcich po nezávislosti od „Bruselu“ spolu s konkrétnymi a hmatateľnými výstupmi môžu byť dobrým impulzom pre Európsku úniu.

Dôležité je však už v úvode diskusie o akýchkoľvek nových vojenských kapacitách EÚ nastoliť relevantné otázky a hľadať na ne odpovede. Pred kreovaním nových spoločných ozbrojených síl alebo „vylepšením“ existujúcich Bojových skupín EÚ či vytvorením akýchkoľvek iných nových nástrojov musí byť v prvom rade jasné, **aký bude ich cieľ** a za akých podmienok budú tieto sily alebo prostriedky nasadené.

To nebolo zrejmé ani po prijatí Európskej bezpečnostnej stratégie, ktorá bola v platnosti 13 rokov, a nie je to jasné ani dnes, po júnovom prijatí Globálnej stratégie Európskej únie pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku. Tá síce hovorí o potrebe autonómnej reakcie Európskej únie, výpočet situácií vyžadujúcich priamu vojenskú reakciu či výpočet konkrétnych hrozieb je však oveľa vágnejší. Stratégia hovorí o potrebe dôveryhodnej únii, ktorá bude mať dostatočné technológie a informačnú bázu pre realizáciu svojich iniciatív, koherentnej únii, ktorá bude využívať potenciál európskeho obranného priemyslu, a reagujúcej únii, ktorá vie rýchlo a efektívne využívať diplomatické a SBOP nástroje²⁰.

Až následne je možné modelovať presné inštitucionálne mechanizmy a spôsoby kreácie alebo velenia, či zatiaľ najproblematickejší aspekt - spôsob samotného rozhodovania o použití daných mechanizmov v praxi. Aj najadresnejší a najrelevantnejší prostriedok totiž môže zlyhať, ak nie je vôľa ho použiť, ako tomu bolo doteraz napríklad v prípade Bojových skupín EÚ. Napriek tomu, že Bojové skupiny EÚ sú v pohotovosti už desiaty rok, EÚ ich

¹⁸ EEAS. 28 EU Defence ministers agree to move forward on European Defence.

¹⁹ TA3. Tlačová beseda po neformálnom stretnutí ministrov obrany Európskej únie.

²⁰ A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, s. 44-51.

do dnes nevyužila v krízovom manažmente. O ich nasadení rozhodujú členské krajiny taktiež konsenzom, čím sa proces ich vyslania stáva zdĺhavým, až paralyzovaným. Strategické záujmy, ale aj posudzovanie rizík plynúcich z rôznych bezpečnostných hrozieb, sa totiž medzi jednotlivými členmi EÚ líši.

Použitiu nástrojov veľmi nepraje ani aktuálne *finančné zabezpečenie iniciatív* a s ním súvisiaca reálna úroveň technického zabezpečenia EÚ. Pomalá a váhavá reakcia na krízy zo strany členských štátov je čiastočne podmienená aj finančnými možnosťami jednotlivých štátov, ktoré musia znášať väčšinu nákladov spojených so svojim zapojením v krízovom manažmente. Hoci únia spolu disponuje státisícmi vojakov a stovkami vojenskej techniky, len časť z nich je reálne nasaditeľná do vojenských operácií v rámci EÚ či mimo nej. S tým súvisí nedostatok niektorých zbraňových systémov alebo podfinancovanie (spoločného) výcviku a modernizačných či výskumných projektov.

Napokon absenciu niektorých prostriedkov, nutnosť zvyšovania obranných rozpočtov a potrebu investovať do modernizačných projektov aspoň 20% rozpočtu spomína aj Globálna stratégia Európskej únie pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku²¹, hoci neidentifikuje časový horizont ani spôsob, akým by tieto nedostatky mali byť odstránené.

Podľa najnovšej Yearbook of European Security²² v roku 2015 krajiny EÚ 28 vyčlenili na obranu 203,14 mld EUR. V porovnaní s rokom 2014 ide o 0,4 % pokles, v porovnaní s rokom 2007 dokonca o 14,5 % pokles. V prepočte na HDP krajiny priemerne vyčleňujú 1,22 % HDP na obranu. Hranicu 2 % podľa dát EUISS²³ prekročili v roku 2015 iba Grécko (2,45 % HDP), Poľsko (2,14 % HDP), Veľká Británia (2,05 % HDP). Prítom päťka krajín, ktoré vyčleňujú na obranu najviac prostriedkov – Veľká Británia, Francúzsko, Nemecko, Taliansko a Španielsko – spoločne pridávajú rezortom obrán až 154,219 mld EUR²⁴, teda viac ako tri štvrtiny (75,9 %) celkového obranného balíka všetkých dvadsiatich ôsmich krajín spoločne. Nehovoriac o tom, že Veľká Británia, ktorá hlasovala za vystúpenie z únie, s viac ako 50 mld EUR značne „vylepšuje“ štatistiky.

V neposlednom rade veľmi citlivý aspekt môžu predstavovať nové iniciatívy EÚ s ohľadom *NATO*. Generálny tajomník NATO viackrát deklaroval, že víta iniciatívu EÚ o posilnení európskej obrany a zdôraznil, že silnejšia európska obrana sa vzájomne nevyklučuje so silným NATO, ak sa vzájomne posilňujú a nedochádza k duplicitám²⁵. Nateraz ale nie je jasné, ako by boli nové mechanizmy a procesy zosúladené s tými v NATO. Dvojité štandardy alebo rozdielne plánovacie cykly pre NATO a EÚ by značne skomplikovali krajinám pôsobenie.

Nadalej tiež platí, že krajiny prechovávajú rozdielnu mieru náklonnosti v prospech vojenských kapacít NATO alebo v prospech nových vojenských kapacít EÚ. Ilustruje to i klauzula, ktorá v Globálnej stratégii Európskej únie pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku hovorí: „*Primárnu úlohu v kolektívnej obrane zastáva NATO.*“²⁶

---

²¹ A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, s. 44-46.

²² EUISS. Yearbook of European Security, s. 89.

²³ Zoznam krajín, ktoré na obranné výdavky vyčlenili viac ako 2 % HDP sa líši, ak zohľadníme dáta poskytované NATO PDD. Podľa dát NATO PDD hranicu 2 % HDP prekročilo aj Estónsko.

²⁴ EUISS. Yearbook of European Security, s. 94-95.

²⁵ NATO. NATO Secretary General welcomes discussion on strengthening European defence.

²⁶ A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, s. 20.

ZÁVER

Je už pravidlom, že problematika bezpečnosti a obrany sa na rokovací stôl európskych lídrov dostáva v krízových situáciách. Tak ako vznik Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky podmienili hrôzy masakry v bývalej Juhoslávia koncom deväťdesiatych rokov, tak aj dnešná diskusia o posilnení kapacít EÚ vyplýva z nových bezpečnostných hrozieb – z ruskej anexie Krymu, aktivít na Ukrajine a nekontrolovanej masovej migrácie.

Pozitívne možno hodnotiť ambíciu Vysokej predstaviteľky Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku o využitie provízií, ktoré už dnes ponúkajú zakladateľské zmluvy a dohody. Pomerne komplexný inštitucionálny rámec SBOP poskytuje široké možnosti na prehlbovanie spolupráce. Zároveň je však dôležité poznamenať, že väčšina ambiciózných nástrojov ostala na papieri najmä z dôvodu politického nezáujmu.

Jedným z kľúčových aspektov novej integrácie preto bude preto kladenie zvýšeného dôrazu na dobrovoľnosť zapojenia do iniciatív, avšak s pevne stanovenými úlohami pretavenými do konkrétnych časových aj finančných záväzkov.

Inak hrozí, že v roku 2026 na tlačovej besede bude vysoká predstaviteľka opäť hovoriť, že síce nástroj už máme, mohol by sa použiť, no doteraz nebola politická vôľa. A že možno sú nejaké cestičky, ako by tento nástroj mohol byť použitý. Na jednej strane tak možno vznikne tzv. dvojrychlostná Európa. Na strane druhej táto dvojrychlostná Európa konečne bude tou dôveryhodnejšou, koherentnejšou a reagujúcejšou mocou, a to nielen na papieri.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. Jún 2016. Dostupné na internete: < https://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
http://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/10669/28-eu-defence-ministers-agree-to-move-forward-on-european-defence_en>
- Council Decision (CFSP) 2015/528 of 27 March 2015 establishing a mechanism to administer the financing of the common costs of European Union operations having military or defence implications (Athena) and repealing Decision 2011/871/CFSP. 2015. [cit. 2016-10-16] Dostupné na internete: < <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015D0528> >
- Declaration on Strengthening European Cooperation in Security and Defence. 2003. [cit. 2016-10-16] Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do;jsessionid=1BpNTk1G52mDpQslLFk2vY9Y79K2QKDZ8MrMj1GGjysBzzJ7cLbc!-750017855?docId=125359&cardId=125359> >
- EEAS. 28 EU Defence ministers agree to move forward on European Defence. 29. september 2016. [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <http://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/10669/28-eu-defence-ministers-agree-to-move-forward-on-european-defence_en >
- EEAS. Factsheet: The Activation of the EU Operations Centre. 22. máj 2012. [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <http://eeas.europa.eu/csdp/documents/pdf/factsheet_opscentre_22_may_12_en.pdf >
- EUISS. Yearbook of European Security 2016. 19. apríl 2016. [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/euiss-yearbook-of-european-security-2016/> >

NATO. NATO Secretary General welcomes discussion on strengthening European defence. 27. september 2016. [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_135421.htm >

RETTMAN, Andrew. France and Germany propose EU „defence union“. EU Observer. 15. október 2016. [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<https://euobserver.com/foreign/135022> >

TA3. Tlačová beseda po neformálnom stretnutí ministrov obrany Európskej únie. 27. september 2016. [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<http://www.ta3.com/clanok/1091591/tb-po-neformalnom-stretnuti-ministrov-obrany-europskej-unie.html>http://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/10669/28-eu-defence-ministers-agree-to-move-forward-on-european-defence_en >

The Bratislava Declaration. 16. september 2016. [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/09/16-bratislava-declaration-and-roadmap/>>

WATERFIELD, Bruno. EU army plans kept secret from voters. The Sunday Times. 27.máj 2016. [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <<http://www.thetimes.co.uk/edition/news/eu-army-plans-ke-secret-from-voters-3j3kg3zwj>>

Zmluva o Európskej únii. 2009. [cit. 2016-10-16]. Dostupné na internete: <http://www.ucps.sk/Lisabonska_zmluva_Zmluva_o_Europskej_unii >

Mgr. Monika MASARIKOVÁ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany AOS
Košická 52a, 821 08 Bratislava
masarikova.monika@gmail.com

UKRAJINSKÝ KONFLIKT A JEHO DOPADY NA BEZPEČNOSŤ V EURÓPE

UKRAINIAN CONFLICT AND ITS IMPACT ON SECURITY IN EUROPE

Martin MAŠĽAN

ABSTRACT

Ukrainian conflict is another continuation of European regional conflicts (REC). It is a classic example of the conflict, as a result of the struggle for spheres of influence between the world powers operating on the continent. On the one hand is Russia with its aggressive approach to foreign policy aimed at attracting new territories. On the other hand, NATO and the European Union with a distinctive interpretation of international law and the continuing efforts of the association of another countries based on still less and less transparent criteria affected by political views. Ukraine is a place where was regularly faced the interests of East and West and the conflict on its territory is only the culmination of its instability in recent years, it is only transformation of politics into the war. Its peaceful solution is very unlikely due to the aggressive approach of stakeholders.

Keywords: Maidan, military conflict, economic sanctions, international law, Russia, European Union, instability

ÚVOD

Ukrajina, tzn „zem na okraji“ je rozlohou druhým najväčším štátom Európy (603 628 km²), a rovnako jej patria aj popredné priečky v počte obyvateľov (45,4 miliónov). Nachádza sa na pomedzí medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou, čo je hlavným dôvodom toho, že táto krajina si už od svojho vzniku nie je schopná vytýčiť jasne zahranično-politické smerovanie, ktoré by mohlo byť akceptované ako obyvateľstvom, tak aj svetovými hráčmi, ktorí tu bojujú o vplyv. Vzťahy medzi Ruskom a Európskou úniou (NATO) sú za posledných dvadsať rokov viac alebo menej napäté, pričom v súčasnosti sú charakterizované neustálym rastom napätia. Európska únia sa neustále snaží o rozšírenie svojich štruktúr, aj napriek rastúcemu odporu Ruska. Už v minulosti prebehli integrácie niektorých post-sovietskych republík, ako do EÚ, tak aj do NATO, na území ktorých sa v súčasnosti nachádzajú vojenské posádky Severoatlantickej aliancie. Rovnaké západoeurópske snahy vo vzťahu k Ukrajine boli a sú pre Rusko absolútne neakceptovateľné, čo sa v praxi premietlo do anexie Krymu a konfliktu na východe krajiny. Problémom Ukrajiny je, že sa nachádza v priestore, kde prebieha najväznejší stret záujmov Ruska a NATO. Toto má samozrejme vplyv aj na jej medzinárodné postavenie a ovplyvňuje snahy o získanie jej priazne.

Okrem stretu vonkajších vplyvov v tejto krajine prebieha aj vnútorný konflikt týkajúci sa rozpoltenosť samotného ukrajinského obyvateľstva. Národnostné zloženie obyvateľstva tohto štátu je viac ako rôznorodé a tvorí ho 77,82 % Ukrajincov, 17,28 % Rusov, 0,57 % Bielorusov, 0,54 % Moldavcov, 0,51 % Krymských Tatárov. Stretajú sa tu teda rôzne materinské jazyky, kultúrne zvyky a náboženské presvedčenia. Ukrajinská rozpoltenosť sa prejavuje v jazykovej ale aj v náboženskej oblasti, kde má na juhovýchode silné postavenie Ukrajinská pravoslávna cirkev moskovského patriarchátu pod správou Moskvy, zato v centrálnych a v západných regiónoch má dominantnejšie postavenie Ukrajinská pravoslávna

cirkev kyjevského patriarchátu a čiastočne aj katolícka cirkev. K neustálym konfliktom tak v tejto krajine dochádza ako v politickej, tak aj v náboženskej sfére.

Základným problémom súčasnej Ukrajiny je teda fakt, že v podstate už od svojho vzniku nemá vlastnú integritu a smerovanie, či už ide o smerovanie vnútorné, alebo medzinárodné. Za posledných dvadsať rokov sa tu neustále menia protirusky a proruský orientované vlády, absentuje tu snaha o akýkoľvek konsenzus medzi „znenávidenými stranami“. Vláda proruský orientovaných síl pravidelne končila na Majdane. Ukrajina je takto v podstate pokusným priestorom, v ktorom si merajú sily zúčastnené mocnosti. Bohužiaľ dôsledkami takéhoto súperenia je nestabilita, vysoká miera korupcie, rozvrátené hospodárstvo a existujúci vojenský konflikt.

1. STRUČNÝ VÝVOJ UKRAJINY

História tejto krajiny je charakterizovaná neustálymi bojmi, jej deleními, na ktorom sa postupne podieľali okolité štáty akými boli hlavne Rusko, Poľsko a Litva. Samostatná Ukrajina, s výnimkou Kyjevskej Rusi, v podstate v minulosti nikdy neexistovala.

1.1 POSTAVENIE UKRAJINY V STREDOVEKU

Jedným z prvých štátnych útvarov na území Ukrajiny bol Kyjevský štát, ktorý vznikol spojením dvoch najvýznamnejších obchodných stredísk Novgorodu a Kyjeva pod vládou bojovníka Olega v roku 882. V tom čase už vo východnej Európe existovalo niekoľko slovanských kmeňových zväzov. Tie boli postupne začlenené do jedného celku, čím vznikla mohutná ríša pod vedením Kyjeva s názvom Kyjevská Rus. Jej formovanie bolo dovŕšené za vlády veľkokniežaťa Vladimíra I. Veľkého (980 – 1015). Roky jeho vládnutia boli pre Kyjevskú Rus veľmi významné. Na rozdiel od svojich predchodcov, ktorí pokladali za dôležité rozširovanie svojho územia a vyberanie daní, pre nového panovníka bol dôležitý predovšetkým blahobyt a prosperita Kyjevskej Rusi. Najväčšou zásluhou Vladimíra I. Veľkého bolo prijatie kresťanstva východného rítu v roku 988. Tento krok vytvoril vhodné podmienky pre historický, spoločenský a politický rozvoj Kyjevskej Rusi.

Po smrti Vladimíra I. Veľkého došlo k bratovražednej vojne o zisk územia. Za koniec kyjevského štátu je považovaný rok 1169, kedy bol Kyjev vypálený a vydrancovaný vojskom vnuka Vladimíra II. Andrejom Bogoljubským (1157 – 1174). Prvá písomná zmienka o krajine s názvom Ukrajina sa nachádza v letopisoch z roku 1187. V tom čase už bola Kyjevská Rus rozdelená na mnohé kniežatstvá, medzi ktorými najväčšie a najvplyvnejšie boli Kyjevské, Černigovské a Haličské. Po zániku Kyjevskej Rusi v 12. storočí nastalo obdobie, kedy sa na tomto území prejavil vplyv susedných krajín Poľska a Litvy. Bol to tiež koniec jediného štátneho útvaru, ktorý Ukrajinci v histórii mali.

1.2 VÝVOJ OD KYJEVSKEJ RUSI PO ZAČIATOK 20. STOROČIA

Aj toto obdobie je charakteristické vplyvom Ruska, Poľska a Litvy. Intenzita tohto vplyvu sa menila podľa toho, aké mali zúčastnení aktéri v danom období medzinárodné postavenie. Po podpise poľsko-litovskej únie v roku 1569 bol vytvorený Poľsko-litovský štát (1. júl 1569 – 15. január 1797), v ktorom prešli všetky ukrajinské územia pod priamu správu poľskej koruny. V polovici 17. storočia (1648 – 1654) povstali ukrajinskí kozáci (tzv. Vojsko záporožské) zo Záporožskej Siče (Kozácka zem) na čele s hajtmanom Bohdanom Chmeľníckym proti Poľsku so zámerom vytvoriť nezávislý kozácky štát. V bitke s poľským vojskom však utrpeli porážku a museli požiadať o podporu ruského cára. Chmeľnícky 18.

januára 1654 zvolal v Perejaslave Najvyššiu kozácku radu, na ktorej bol prijatý verdikt tzv. Perejaslavská dohoda o roztrhnutí zväzkov s Poľskom a prísaha vernosti ruskému cárovi. Ukrajina bola takto rozdelená medzi poľské kráľovstvo a moskovské cárstvo, pričom hranicou sa stala rieka Dneper, ktorá geograficky rozdelila Ukrajinu na Pravobrežnú a Ľavobrežnú. Pravobrežná časť Ukrajiny zostala pod správou Poľského kráľovstva. Pripojenie Ľavobrežnej Ukrajiny k ruskému impériu znamenalo pre tento región rýchlejší rozvoj priemyslu, obchodu a miest ako v Pravobrežnej Ukrajine. Ruská dominancia na územiach Ukrajiny sa posilnila na sklonku 18. storočia po tzv. „trojdelení“ Poľska v rokoch 1772, 1793 a 1795. Rusko získalo kontrolu i nad ostatnými územiami Ukrajiny s výnimkou Haliče, Severnej Bukoviny a Zakarpatska, ktoré pripadli Rakúskej monarchii, neskôr Rakúsko-Uhorsku. V nasledujúcom období bola pre územia Pravobrežnej a Ľavobrežnej Ukrajiny charakteristická rusifikácia a zákaz používania ukrajinského jazyka v tlači a na verejných vystúpeniach.

1.3 SITUÁCIA A ŠTÁTOTVORNÉ SNAHY V MINULOM STOROČÍ

Od konca 18. storočia do začiatku 20. storočia sa Ukrajinci ocitli pod vládou dvoch impérií – Ruska a Rakúsko – Uhorska, ktoré si jej územie rozdelili. Až do konca 1. Svetovej vojny sa časť dnešnej Ukrajiny nazývala Uhorská rus. Po prvej svetovej vojne (1918 – 1919) sa uskutočnilo niekoľko neúspešných pokusov o vytvorenie ukrajinského štátu. Na základe výsledkov Parížskej mierovej konferencie (18. január 1919) pripadla Halič Poľsku, Severná Bukovina Rumunsku a Zakarpatsko (Podkarpatská Rus) Československej republike a zvyšné územie bola Ukrajinská sovietska republika ako súčasť sovietskeho zväzu, s hlavným mestom v Charkove. V roku 1939 sa Sovietskemu zväzu, na základe zmluvy s nacistickým Nemeckom, podarilo pripojiť k Ukrajine aj územie Haliče. Tým sa po prvý raz v moderných dejinách spojili takmer všetky ukrajinské etnické územia s výnimkou Podkarpatskej Rusi. V roku 1940 Stalin na základe ultimáta získal od Rumunska Severnú Bukovinu (v súčasnosti Černivecká oblasť) a tzv. Izmajlovsko (územie medzi ústím Dnestra a Dunaja do Čierneho mora - teraz súčasť Odeskej oblasti), ktoré sú aj v súčasnosti súčasťou Ukrajiny. Podobný osud stihol v roku 1945 aj Podkarpatskú Rus, ktorá bola pretransformovaná na Zakarpatskú oblasť Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky.

V roku 1954 bol sovietskou vládou na čele s Nikitom Chruščovom (pôvodom Ukrajinec) pod administratívnu správu Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky prevedený krymský polostrov (dovtedy súčasť Ruska). Týmto krokom boli vytvorené hranice súčasnej Ukrajiny ktorá zostala súčasťou Sovietskeho zväzu až do roku 1991. Tento polostrov sa takto logicky stal prvým predmetom záujmu Ruska a prezidenta Putina a v súčasnosti je už v podstate opätovne pod ruskou správou, aj napriek odporu mnohých medzinárodných orgánov a inštitúcií.

2. VYHLÁSENIE SAMOSTATNÉHO UKRAJINSKÉHO ŠTÁTU

Ukrajina, ako ju poznáme dnes, vyhlásila svoju samostatnosť 24. Augusta 1991. Toto by nebolo možné uskutočniť bez Perestrojky Michaila Gorbačova a následného rozpadu Sovietskeho Zväzu. 1. decembra 1991 sa uskutočnili voľby prvého ukrajinského prezidenta, v ktorých zvíťazil Leonid Kravčuk. Samostatnosť Ukrajiny však neznamenala jej prosperitu a bezproblémový vývoj, jej smerovanie sa výrazne menilo s každým vládnucim prezidentom, pričom každé volebné obdobie bolo sprevádzané rôznymi aférami, viac alebo menej výrazným hospodárskym poklesom. Charakteristickou pre tento štát je jej vysoká miera korupcie a nestabilita celého systému. V nasledujúcom texte si stručne popíšeme obdobie vládnutia jednotlivých Ukrajinských prezidentov.

2.1 LEONID MAKAROVYČ KRAVČUK AKO PRVÝ PREZIDENT SAMOSTATNEJ UKRAJINY V ROKOCH 1992-1994

Prezident Kravčuk sa musel vyrovnat' so zložitou situáciou, charakteristickou pre všetky postkomunistické krajiny – výrazný ekonomický prepad a deficit v štátnom rozpočte, čo sa negatívne premietlo do poklesu životnej úrovne bežného obyvateľstva. Za jeho vlády dosiahla inflácia úroveň 10 000 %. Zároveň došlo ku kriminalizácii spoločnosti a nekorektnému privatizovaniu štátneho majetku. Prezident Kravčuk bol obviňovaný z toho, že nedokázal zabrániť rozsiahlej korupcii a netransparentnosti procesu privatizácie. V oblasti medzinárodnej politiky eskalovalo napätie s Ruskom. Celá situácia vyústila do predčasných prezidentských volieb.

2.2 PRORUSKÁ ORIENTÁCIA POD VEDENÍM LEONIDA DANYLOVYČA KUČMU V ROKOCH 1994-2005

V dôsledku vyššie spomenutých skutočností obyvatelia Ukrajiny, hlavne v jej juhovýchodnej oblasti podporili vo voľbách proruského kandidáta Leonida Kučmu. Ten svojimi predvolebnými vyhláseniami o potrebe boja s korupciou, nevyhnutnosti reštrukturalizácie ukrajinskej ekonomiky a väčšej spolupráce s Ruskom. Vzhľadom na to, že bol Leonid Kučma v rokoch 1992 – 1993 premiérom, veľmi dobre poznal stav ekonomiky a podstatu politických problémov, ktoré po nástupe do funkcie začal pomerne úspešne riešiť. Kučmovi sa vďaka obnoveniu ekonomických vzťahov s Ruskom podarilo zlepšiť ekonomiku krajiny a tým aj rating krajiny potrebný na získavanie výhodnejších zahraničných pôžičiek. Nakoľko prispel k zlepšeniu situácie, obyvatelia ho opätovne zvolili za prezidenta vo voľbách v roku 1999. Avšak nasledujúcich päť rokov jeho vládnutia bolo spájaných s korupčnými škandálmi a najmä s pochybnými praktikami pri privatizácii štátnych podnikov. Okrem toho bol podozrievaný z potlačania slobody tlače a hral kľúčovú úlohu aj pri rozpustení vládneho kabinetu prozápadne orientovaného premiéra Viktora Juščenka v roku 2001. Proruská orientácia Kučmu viedla k izolácii jeho osoby na Západe, navyiac voči nemu silnela aj vnútorná prozápadne orientovaná opozícia, čo následne vyústilo do prvého Majdanu, ktorý významne ovplyvnil nasledujúce prezidentské voľby. V týchto proti sebe stáli Janukovyč, ako proruský kandidát podporovaný Kučmom a Juščenko, ako kandidát podporovaný Západom. Kučma sa snažil za každú cenu presadiť Viktora Janukovyča, ktorý bol predsedom vlády počas jeho funkčných období. V prezidentských voľbách víťazí Janukovyč, ale nakoľko v nich údajne došlo k falšovaniu výsledkov a manipulácii, mali za následok vznik protestov a Majdanu (v preklade námestie). Výsledkom bola Oranžová revolúcia. Jej lídrmi boli Viktor Juščenko – Janukovičov protikandidát a Júlia Tymošenkova, s ktorou podpísal dohodu, že v prípade jeho víťazstva ju vymenuje za premiérku. Centrom revolúcie sa stal Majdan, na ktorom sa do januára 2005 neustále hromadne protestovalo voči Kučmovi a sfalšovaným voľbám. V dôsledku tlaku viac ako 200 tisíc protestujúcich na kyjevskom Námestí nezávislosti (Majdane) bolo generálnou prokuratúrou nariadené opakovanie volieb. V nich víťazí Juščenko, ako prozápadný kandidát. V prezidentských voľbách ho podporovali najmä západné a centrálné regióny Ukrajiny a kandidáta Janukovyča najmä východné a južné regióny, napr. v regióne Donbasu a Krymu, kde žije ruská národnostná menšina, ktorá má dlhodobo negatívny postoj k eurointegrácii, a logicky podporuje opätovnú tesnú spoluprácu s Ruskom. V tomto období sa teda po prvý krát výrazne otvorene prejavuje polarizácia Ukrajinskej spoločnosti.

2.3 ZMENA ORIENTÁCIE A RAST SPOLUPRÁCE S EÚ ZA VLÁDY VIKTORA ANDRYJOVIČA JUŠČENKA V ROKOCH 2005- 2010

Po nástupe Juščenka sa výrazne zmenila orientácia v oblasti zahraničnej politiky. Väčšia ústretovosť voči Európskej únii sa prejavila v zrušení vízovej povinnosti pre jej občanov. Charakteristický je aj pozitívny postoj k prípadnej integrácii Ukrajiny do jej štruktúr ako i do štruktúr Severoatlantickej aliancie. Zmena zahraničnej politiky logicky vyostrila existujúce rozpory s Ruskom. Navyše Juščenko v krajine nedokázal eliminovať vplyv oligarchických skupín a rozsiahlu korupciu. Kvôli tomu sa dostával do stále častejších a ostrejších konfliktov s premiérkou Júliou Tymošenkovou. Kvôli rozporom s prezidentom, sa Tymošenkovej vláda rozpadla už v prvom roku vládnutia 13. septembra 2005 po tom, ako z koalície v parlamente vystúpili poslanci prezidentskej strany Naša Ukrajina na protest proti rozhodnutiu premiérky Tymošenkovej podporiť návrh prorúskej opozície, týkajúci sa obmedzenia Juščenkových prezidentských právomocí.

Obdobie za vlády prezidenta Juščenka je možné charakterizovať zmenou orientácie Ukrajiny, ale aj korupciou, rastom moci oligarchov a neustálym hospodárskym poklesom. Ukrajina je v tomto období nestabilná, typické sú sústavné rozpory prezidenta s premiéromi, preformátovanie parlamentu, predčasnými parlamentnými voľbami. Tento stav sa premietol do výsledkov následných prezidentských volieb, v ktorých v druhom kole 7. februára 2010 zvíťazil znovu proruský kandidát Janukovyč. Majdan v tomto období po prvýkrát začína požírať svoje deti, jeho prvými, nie však poslednými obeťami sa stávajú Tymošenková a Juščenko.

2.4 VIKTOR FEDOROVYČ JANUKOVIČ AKO PRORUSKÝ PREZIDENT VLÁDNUCI V ROKOCH 2010 – 2014.

Janukovič nastúpil do neľahkej pozície. Ukrajina sa stále zmieta v nepokojoch, od neho sa čakalo, že to zlepší. Za celé svoje funkčné obdobie však nepriniesol potrebné reformy a tak sa napätie v spoločnosti neustále stupňovalo, čo viedlo k rastúcej polarizácii názorov obyvateľstva týkajúcich sa budúceho smerovania tejto krajiny. Hoci bol pred voľbami vnímaný ako proruský kandidát, svoju prvú zahraničnú cestu v marci 2010 uskutočnil do Bruselu, čím chcel dať najavo záujem Ukrajiny o spoluprácu s EÚ. Išlo však skôr o formálny krok, ktorý nebol podložený skutočnou snahou prezidenta o integráciu, pretože za vlády tohto prezidenta nebola podpísaná asociačná dohoda Ukrajiny k EÚ.

Nepodpísanie asociačnej dohody, bolo kľúčovou zámenkou pri vypuknutí krízy v roku 2014, ktorá bola v podstate identická s krízou z roku 2004, teda s prvým Majdanom. Počet demonštrantov Euromajdanu, alebo druhého Majdanu síce nedosiahol úroveň z roku 2004, ale Ukrajinci boli radikálnejšie naladení, čo sa prejavilo pri obsadzovaní administratívnych budov a vytváraní radikálne naladených zoskupení a hnutí ako Právý sektor alebo Domobrana Majdanu. S narastajúcimi nepokojmi sa spoločnosť čoraz viac radikalizovala. Tieto skutočnosti poskytli živnú pôdu pre extrémistické, anarchistické a neonacistické skupiny, ktoré pod rúškom boja proti vláde prezentovali svoje, dovtedy nezákonné postoje a činnosť. Uvedená situácia bola príznačná nielen pre Kyjev, ale aj pre ostatné regióny, najmä západné a centrálné. Odpoveďou na Euromajdan boli proruské orientované protesty vo východnej časti krajiny, ktoré postupne prerástli do otvoreného ozbrojeného konfliktu trvajúceho až dodnes.

Výsledkom bolo, že Janukovyč ukončil svoje funkčné obdobie útekem z krajiny. Na čelo dočasnej vlády bol zvolený Arsenij Jaceňuk. V následných predčasných prezidentských voľbách zvíťazil Petro Porošenko.

Je dôležité uviesť, že hlavnou príčinou masových nepokojov a druhého Majdanu nebolo iba nepodpísanie asociačnej dohody s EÚ, ale bol to dôsledok dlhotrvajúceho zlého stavu ekonomiky, systému vládnutia Janukovyča, úrovne korupcie, stav súdnictva a prokuratúry. Toto je ale situácia typická pre vládu všetkých ukrajinských prezidentov. K moci sa teda dostávajú deti druhého Majdanu- Jaceňuk a Porošenka.

2.5 SITUÁCIA NA UKRAJINE POD VLÁDOU SÚČASNÉHO PREZIDENTA PETRA OLEXIJOVYČA POROŠENKA

Novozvolený prezident Petro Porošenka vypísal pre dokončenie politickej reformy predčasné voľby do parlamentu. Voľby vyhral Ľudový front premiéra Arsenija Jaceňuka. Aj v týchto voľbách, tak ako v každých od samostatného vzniku Ukrajiny, nedošlo k vymiznutiu regionálneho rozpoltenia krajiny v otázkach politických preferencií. Na východe Ukrajiny výrazne uspela nástupnícka strana regiónov Opozičný blok. Na západe krajiny bol úspešný Ľudový front premiéra Arsenija Jaceňuka, s výnimkou Zakarpatskej oblasti, kde rovnako ako v centrálnej oblasti a meste Kyjev zvíťazil Blok Petra Porošenka. Pozitívom predčasných volieb bolo, že do parlamentu sa nedostali radikálne (Pravý sektor) a ultranacionalistické sily (strana Sloboda). Tak, ako predchádzajúci Ukrajinskí prezidenti, tak aj prezident Porošenka figuruje v korupčných aférach, podľa niektorých zdrojov jeho súčasná popularita nedosahuje ani 5%. Takže Euromajdan, tak ako Majdan z roku 2004 v súčasnosti už tiež požíra svoje deti, ktoré sa vďaka nemu dostali k moci. Jaceňuk už nie je premiérom, preferencie súčasného prezidenta neustále klesajú. V podstate je možné konštatovať, že ľudia na čele Ukrajiny sa pravidelne menia, ale žiaden z nich nedokázal urobiť v medzinárodnej a vnútroštátnej oblasti nič, čo by zmiernilo rozpoltenosť tejto krajiny a spomalilo jej hospodársky pád. Na ich obranu je však potrebné dodať, že svetové mocnosti presadzujúce si svoj vplyv na tomto území, sú v hľadaní vzájomných dohôd a konsenzu rovnako úspešné, ako jednotliví ukrajinskí prezidenti.

3. VZNIK OZBROJENÉHO KONFLIKTU NA UKRAJINE A JEHO PRÍČINY

Na Ukrajine sa teda od jej vzniku v roku 1991 odohráva mocenský boj medzi Ruskom a západnou Európou. Tieto snahy o jej ovládnutie viedli k tomu, že tu existovali iba prorusky, alebo prozápadne orientované vlády. Neexistovali tu žiadne snahy o dosiahnutie akéhokoľvek konsenzu, ktorý by v sebe zahŕňal rozumné požiadavky zúčastnených strán. Vláda strán orientovaných smerom k Moskve sa pravidelne končila predčasne na Majdane. Takáto konfrontačná politika typu „kto z koho“, obojstranná neochota hľadania konsenzu a integračné snahy Ukrajiny postupne eskalovali napätie, čo v konečnom dôsledku viedlo k druhému Majdanu a otvorenému vojenskému konfliktu na východe krajiny, kde ako sme už spomínali, žije početná rusky hovoriaca národnostná menšina. Tento vypukol začiatkom roku 2014 a aj napriek niekoľkým snahám o prímerie sa tu dodnes ozývajú výstrely. Súčasnú situáciu by sme mohli nazvať ozbrojeným mierom, alebo napätou remízou, s ktorou nie je spokojná ani jedna zo zúčastnených strán. Pozitívom je, že ani jedna bojujúca strana sa konflikt nesnaží v súčasnosti rozhodnúť rastúcim vojenským tlakom na svojho protivníka. Problém však určite nevyrieši dvojnásobné zvýšenie výdavkov na obranu, ktoré Ukrajina deklaruje. Prvým náznakom zmeny Ruskej politiky voči Ukrajine a jej spojencom bola anexia Krymu, pri ktorej si Rusko odskúšalo reakciu Západu na svoju agresívnejšiu zahraničnú politiku. Anexia Krymu prebehla bez akýchkoľvek problémov, v podstate je možné povedať, že pokojnou cestou, bez obetí a v súlade s demokratickými princípmi. Západ bol týmto ruským krokom absolútne zaskočený a nedokázal, v podstate ani nemal možnosť reagovať. Tento úspech Ruska, ale aj neustále vzájomné vyhrocovanie vzťahov, Euromajdan a s ním

spojené protidemonštrácie viedli k vzniku konfliktu, ktorý už taký pokojný nie je a má tisíce obetí.

3.1 POSTUPNÝ NÁRAST NAPÄTIA NA KRYMSKOM POLOOSTROVE A JEHO NÁSLEDNÁ ANEXIA

Krymský polostrov je geografickým bodom v oblasti čierneho mora, kde sa vždy stretávali záujmy mnohých štátov, medzinárodných organizácií a spoločenstiev. Je dôležitým územím pre získanie vplyvu na oblasť Malého Čierneho regiónu (povodie Čierneho mora) i Veľkého Čierneho regiónu (Kaspické a Čierne more, a juhovýchodné pobrežie Stredozemného mora). To je dôvodom prečo sa o Krym zaujímajú taký globálny hráči, akými sú Spojené Štáty Americké, Rusko, Turecko, Európska únia alebo NATO. Krym je z dlhodobého hľadiska považovaný za rozbušku prípadného konfliktu, ktorý latentne tlie (M. Sangurovskiy, in Samson 2011). Tento poloostrov vždy bol a aj v súčasnosti je veľmi dôležitý pre vojenské námorníctvo. Tento význam si uvedomovalo aj Rusko a keďže tento polostrov pripadol po rozpade Sovietskeho zväzu Ukrajine, dochádza v roku 1997 k podpísaniu rusko-ukrajinskej zmluvy, na základe ktorej si Rusko vymohlo právo udržiavať čiernomorskú flotilu na ukrajinskom území na ďalších 20 rokov, teda do roku 2017. Po nástupe prezidenta Janukovyča boli v apríli 2010 podpísané nové dohody, súčasťou ktorých bola aj dohoda o predĺžení termínu prenájmu námornej základne v meste Sevastopol' až do roku 2042, recipročne dostala Ukrajina zľavu na ruský plyn. Februárová revolúcia, ktorá vyhnala prezidenta Janukoviča z Ukrajiny, vyvolala na Kryme politickú krízu, ktorá sa spočiatku prejavovala ako demonštrácia proti dočasnej ukrajinskej vláde. Napätie v tejto oblasti neustále narastá, takže v januári 2014, mestská rada Sevastopol'u povolala jednotky domobrany. Mimoriadne zasadnutie Krymského parlamentu dňa 21. februára 2014 požiadalo o ruskú pomoc pri riešení existujúcej krízy.

Dňa 27. februára sa konalo mimoriadne zasadnutie rady, kde bolo podporené vypísanie referenda o nezávislosti čím bolo Rusko požiadané o pomoc oficiálne. Ruský prezident Putin tejto požiadavke na zabezpečenie mieru a verejného poriadku, po schválení Ruskou radou vyhovel. Dňa 17. apríla 2014 nasleduje ruský zásah, ktorý Putin vyhlásil za nevyhnutný. Tým došlo podľa medzinárodného práva k porušeniu štátnej suverenity Ukrajiny. Ruský prezident na obhajobu udalostí uviedol prípad Kosova, kde šlo taktiež o jednostranné vyhlásenie nezávislosti, ktoré západné krajiny a OSN podporili. Dňa 11. marca 2014 Najvyššia rada Krymu a Rada mesta Sevastopol' prijala deklaráciu nezávislosti, v ktorej uviedla svoj úmysel požadovať úplné pristúpenie k Rusku. Toto vyhlásenie sa taktiež priamo odvoláva na precedens Kosovskej nezávislosti, pri ktorom Albánci v roku 2008 jednostranne vyhlásili samostatnosť od Srbska, aj napriek tomu, že Srbsko a Rusko proti tomuto kroku vytrvalo protestovali. Krym sa tak od 21. marca 2014 stáva formálne súčasťou Ruskej federácie, aj napriek tomu, že väčšina krajín OSN tento stav doposiaľ neuznala. Hoci Krym podľa medzinárodného práva (de-jure) aj naďalej patrí Ukrajine, táto krajina už reálne na tento polostrov nemá žiaden dosah. Aj napriek tomu, že anexia priniesla Rusku určité vojenské zisky (námorné základne, výcvikové strediská, ukrajinská vojenská technika..), podstatnejším sa javí fakt, že Rusko po rozpade Sovietskeho Zväzu začína získavať predtým stratené územia. Po zisku časti územia Gruzínska nasledoval Krym, teda územie o ktoré sa zaujímal aj Západ. Týmto agresívnejším prístupom a územným ziskom si zároveň otestovalo reakcie svojich protivníkov, ktoré ho v podstate posmelili. Bezproblémová anexia Krymu viedla k rovnakým pokusom vo Východnej časti Ukrajiny.

3.2 OZBROJENÝ KONFLIKT V DONECKEJ A LUHAŇSKEJ OBLASTI A JEHO VPLYV NA EURÓPSKE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

Situácia na Kryme vyvolala vlnu reakcií aj v iných oblastiach Ukrajiny. Jedna časť Ukrajincov udalosti odsudzovala, pre iných bol Krym inšpiráciou. Podľa Krymského vzoru začala postupovať Donecká a Luhanská oblasť, ktoré sa nachádzajú na východe Ukrajiny a susedia s Ruskou federáciou. Tieto oblasti sa taktiež prikláňali k názoru, že zvrhnutie prezidenta Janukoviča je protiprávne a že im chýbal dialóg s vládou v Kyjeve, ktorá ignorovala potreby a očakávania regiónu, vrátane jazykového zákona o používaní ruštiny. Faktom je, že po úteku Janukoviča z krajiny, sa ukrajinský parlament unáhlil a schválil zákon, ktorým sa zrušil štatút regionálnych jazykov vrátane ruského, zastúpenie ktorého v konfliktných oblastiach je na Obrázku č.1.

Obrázok č.1:Jazyková situácia na Ukrajine.

Zdroj:http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=2015:rusove_na_ukrajine

Podľa schémy z Krymu vypukla vlna protestov a demonštrácií proti Ukrajinskej nadvláde nad týmto územím a čoraz viac sa ozývali hlasy podporujúce osamostatnenie sa od Ukrajiny a pripojenie sa k Ruskej federácii. Došlo k rozsiahlym bojom medzi pro-rusky orientovanými separatistickými skupinami a Ukrajinskými silami. Povstalci zabrali vládne budovy a vyhlásili referendum o odtrhnutí sa od Ukrajiny. Pokusom o urovnanie konfliktu bol podpísaný dohoda v Ženeve medzi Spojenými štátmi, Európskou úniou a Ruskom o pláne na demilitarizáciu a deeskaláciu konfliktu na Ukrajine. Vedúci predstavitelia republík Donecka a Luhanska ju však odmietli, nakoľko nepovažovali ruského ministra zahraničia Sergeja Lavrova za svojho zástupcu. Nepomohla ani žiadosť prezidenta Putina, ktorý verejne požiadal proruských separatistov odložiť nimi navrhované referendum, čím by vytvorili nevyhnutné podmienky pre dialóg. Aj napriek týmto žiadostiam sa referendum uskutočnilo. Jeho oficiálne výsledky nie sú k dispozícii, podľa separatistov za odtrhnutie hlasovalo viac ako 80% zúčastnených, podľa západných médií takto hlasovalo iba 28% voličov. Tu je treba poznamenať, že ako referendum na Kryme, tak aj to, ktoré sa konalo na východnej Ukrajine je v rozpore s ukrajinskou ústavou, pretože sa nekonalo na celom území Ukrajiny a so

súhlasom vlády. Výsledky tohto referenda dodnes neuznalo OSN, EÚ, USA ako aj iné popredné štáty. Na tomto mieste je potrebné opätovne spomenúť Kosovo a jeho okamžité uznanie spomenutými štátmi a organizáciami. Výsledky volieb a referenda akceptovalo jedine Rusko. Ruský minister zahraničných vecí Sergej Lavrov týždeň pred konaním volieb, bez toho aby počkal na ich priebeh a výsledok vyhlásil, že Rusko bude voľby na separatistických územiach rešpektovať. Týmto krokom sa pravdepodobne natrvalo zmenili hranice Ukrajiny, alebo v lepšom prípade Ukrajina stratila kontrolu nad územiami ovládanými separatistami.

Všetky tieto udalosti však nemali taký mierový a bezproblémový priebeh ako na Kryme. Boli sprevádzané intenzívnymi bojmi medzi Ukrajinskou armádou a separatistami. Títo boli čiastočne vytlačení z určitých území, ale to neznamená, že by strácali vplyv, alebo by mali byť porazení. Odhady počtu obetí týchto bojov sa rôznia. Podľa OSN je to viac ako 6.000 obetí, podľa nemeckej spravodajskej služby viac ako 50.000. Počas trvania konfliktu permanentne existovali snahy o uzatvorenie prímeria, ktoré sa stretali s väčšími, či menšími úspechmi. K zastaveniu bojov došlo prvýkrát v októbri 2015, bohužiaľ v súčasnosti sa na Ukrajine znovu bojuje.

Konflikt na Ukrajine má svoje špecifiká a dostal počas svojho trvania rôzne pomenovania. Medzi tie patrí proxy vojna, zástupná vojna, vojna v móde stealth, alebo ruská maskirovka. Zmyslom maskirovky je zmiestniť nie len nepriateľa, ale aj jeho existujúcich a potencionálnych spojencov. Takáto maskirovka je vedená na Ukrajine veľmi efektívne. Sem spadajú napríklad vyjadrenia prezidenta Putina o stiahnutí ruských jednotiek z územia Ukrajiny, aj napriek tomu, že ich pôsobenie na tomto území stále rezolútne odmieta. Maskirovkou bolo aj odmietnutie dohôd, ktoré za separatistov dojednal ruský minister zahraničných vecí Lavrov. Na takto vedený boj je veľmi zložité reagovať.

Obrázok č.2:Federatívna republika Ukrajina
Zdroj:forum.comments.ua

Ďalším pomenovaním tohto konfliktu môže byť aj vojna-nevojna, teda vojna v ktorej sa síce bojuje s určitou intenzitou a existujú tu obeť, bojujú tu vojenské a polovojské

útvary, ale nejde v nej o vybojovanie víťaznej bitky a porazenie nepriateľa. Táto vojna vyprodukovala na oboch stranách polovojenské útvary akými sú batalion Donbass (zničený v roku 2014), alebo Azov, kde sa koncentrujú najradikálnejší bojovníci znepriatelených strán. Vojna-nevojna už svoj účel v podstate splnila, pretože minimálne na obsadených územiach natrvalo zastavila integračné snahy Ukrajiny. Jej súčasným pozitívom je nízka intenzita bojov spojená s minimom obetí. Deklarované zdvojnásobenie zbrojných výdavkov Ukrajiny, alebo vyhlásenia Ukrajinského prezidenta Porošenka o skončení bojov až po oslobodení posledného kúska Ukrajinskej zeme znejú síce hrdinsky, ale väčšinu zainteresovaných iba pobavia. V súčasnosti je už možné povedať, že možným východiskom z existujúcej krízy by mohlo byť federatívne usporiadanie tohto štátu, čím by jednotlivé regióny získali vyššiu mieru samostatnosti. Možné federatívne usporiadanie Ukrajiny je znázornené na obrázku č.2.

ZÁVER

Hlavnou príčinou vzniku konfliktu na Ukrajine bol fakt, že Rusko prispôbilo svoju zahraničnú politiku svetovým trendom. Ukončilo obdobie oficiálnych protestov a prešlo k agresívnejším formám spájaným s územnými ziskami. Získalo časť Gruzínska, anektovalo Krym a pravdepodobne natrvalo získalo aj Doneckú a Luhanskú oblasť. Samozrejme toto dianie sa stretlo vo svete s opodstatneným odporom. Je tu treba ale brať do úvahy fakt, že aj napriek dohodám, neustále existujú snahy o rozšírenie NATO, alebo EÚ smerom k Ruským hraniciam, čím sa cíti byť tento štát ohrozený. V podstate na Ukrajine prebehla akási forma Ruskej protiintegrácie, ktorá je však podľa jeho oponentov v rozpore s medzinárodným právom. Západ teda novovzniknuté útvary neuznal a pravdepodobne ich odtrhnutie od Ukrajiny ani neuzná, pretože vznikli protiprávne. Bohužiaľ tie isté štáty, ktoré sa odvolávajú na protiprávnosť aktov na týchto územiach, vytvorili celosvetový precedens, keď v rozpore s rovnakým právom bez zaváhania uznali vznik Kosova. Zatiaľ jedinou reakciou na zmenu ruského kurzu sú vzájomné ekonomické sankcie. Tieto sankcie samozrejme spôsobujú určité problémy, znižujú vzájomnú obchodnú výmenu a čiastočne ekonomicky oslabujú zúčastnené strany. Zúčastnené strany sú však súčasťou Európy, čím sa v konečnom dôsledku iba znižuje medzinárodný význam a postavenie tohto kontinentu. Účinnosť zavádzania ekonomických sankcií je možné dokladovať na príkladoch Kuby, alebo Kórejskej ľudovodemokratickej republiky. Kuba s ekonomickými sankciami Západu dokázala existovať od revolúcie v roku 1952 viac ako 60 rokov, KĽDR dlhodobo funguje tak, ako keby o týchto sankciách ani nevedela. Najväčším ohrozením ekonomiky Ruska je takto dlhodobo nízka cena ropy, ktorá sa pohybuje na tretinovej úrovni. Nízkej cene napomohlo aj účelové zrušenie sankcií voči Iránu, čo je paradoxne tiež jeden z hlavných nepriateľov Západu v Islamskom svete. Toto však nie je stav, ktorý by dlhodobo vyhovoval jej svetovým producentom, preto cena tejto suroviny opätovne porastie.

V súvislosti so zmenou Ruskej politiky sa objavujú aj úvahy o tom, ktoré ďalšie krajiny môžu byť predmetom ruských záujmov. Najlogickejšou alternatívou je Pobaltie s početnou ruskou národnostnou menšinou, ktorá tu má vážne problémy s uplatňovaním svojich práv. Pobaltské krajiny sú členom ako EÚ, tak aj NATO, takže možné ruské snahy by tu určite narazili na vážnejší odpor. Ak však berieme do úvahy celosvetové meradlo, tak sú tieto krajiny v podstate bezvýznamné. Žije tu približne 6 miliónov obyvateľov, z ktorých je asi 30% Rusov. Hlavným pozitívom a prínosom týchto krajín je, že hraničia s Ruskom. To bol aj dôvod ich rýchleho členstva v NATO a EÚ, aj napriek tomu, že nespĺňajú integračné kritéria, pretože tu preukázateľne existuje významné porušovanie ľudských práv. Pri týchto netransparentných integráciách opätovne prevládli zahranično-politické záujmy nad jasnými, spravodlivými a logickými kritériami. Teda to čo vyčítame Rusku, v Pobaltí sami tolerujeme.

Rovnaký stav je aj v našom ponímaní a výklade medzinárodného práva. Rôzne separatistické snahy a delenie štátov sme sami legitimizovali akceptáciou Kosova. Pokiaľ toto nezmeníme, tak proti týmto snahám nemáme v rukách žiadny protiargument.

V súčasnosti sú časté úvahy o ďalšom vývoji v Pobaltí a Ruských záujmoch v tejto oblasti. Rozoberáme pomer síl Ruska a Aliancie, rýchlosť presunu posíl, možné uplatnenie článku 5 NATO o spoločných riešeniach a kolektívnych akciách, celkový čas za ktorý by Rusi dokázali tieto krajiny obsadiť. Je však len veľmi málo pravdepodobné, že by došlo k priamej vojenskej intervencii Ruska v týchto krajinách, teda k takej pri ktorej by proti sebe stála armáda Ruska a NATO. Takáto intervencia nebola potrebná na Ukrajine a pravdepodobne by sa neuskutočnila ani pri podobnom scenári v Pobaltí. Pravdou však je, že problémy ruských národnostných menšín v tejto oblasti dlhodobo neriešime, čím sami dávame zámienku na vyvolanie vhodne koordinovaných národnostných nepokojov, ktoré už prebehli na Kryme a východnej Ukrajine. Môže tu dôjsť aj k ozbrojeným stretom, v prípade zásahu jednotiek NATO, je možný aj variant, že sa Rusi nebudú iba prizerať na stav, keď bude zabíjaných stovky alebo tisíce Rusov. Toto na Ukrajine potrebné nebolo, pretože sily separatistov a Ukrajinskej armády boli a sú v podstate vyrovnané.

V súčasnosti zahraničná politika Európy vyzerá tak, že jej cieľom je vyvolanie nového REK, teda regionálneho Európskeho konfliktu. Takéto konflikty poznáme z nedávnej minulosti. Boli významnou súčasťou delenia bývalej Juhoslávie, pôsobili v nich aj jednotky NATO. Hlavným problémom nového REK môže byť fakt, že okrem NATO sa ho priamo zúčastní aj Rusko. Týmto sa z plánovaného REK môže stať Európsky poprípade svetový konflikt. Zatiaľ nič nenasvedčuje tomu, že by sa zahraničná politika zúčastnených Európskych aktérov postupne menila na proeurópsku. Dokladom môže byť, ako postoj k migračnej kríze, tak aj existujúce vzájomné vzťahy s Ruskom. Bohužiaľ Európa je v štádiu, v ktorom nedokáže obhajovať a presadzovať svoje záujmy, nehľadá konsenzus, ale vyostreje napätie. Snahy o potrestanie Ruska alebo prípadnú zmenu jeho politickej orientácie sú veľmi problematické. Rusko je svetovou veľmocou a tak ako ostatné krajiny s podobným statusom si viac, alebo menej agresívne bude brániť a presadzovať svoje záujmy. Vyzerá to síce ako hrozba, ale pri Rusku treba brať vždy do úvahy aj fakt, že je to krajina, ktorá porazila Napoleona a zvíťazila v dvoch svetových vojnách, pričom ani v jednej z nich nevystupovala ako agresor. Na tieto víťazstvá je aj patrične hrdá, a má k dispozícii prostriedky, aby neodišla porazená ani z prípadnej tretej, bez ohľadu na to v akom rozsahu bude vedená. Na základe uvedených skutočností je len veľmi ťažké si predstaviť Európu, ako bezpečný kontinent bez konsenzu a spolupráce s touto krajinou.

Zbrojársky priemysel je po ropnom priemysle druhým najvýznamnejším priemyslom sveta. Hlavným predpokladom rozvoja ropného priemyslu bolo vynájdenie spaľovacieho motora. Rast zbrojárskej produkcie je založený na neustálom vytváraní falošných ilúzií o bezpečnosti a spaľovacím motorom je v tomto prípade vojna.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ARBATOVA, N.: *EU-Russia relations and the Ukrainian Crisis*. Moscow: IMEMO RAN 2014. 183 s. ISBN 978-5-9535-0415-7.

Bezpečnostná rada RF, 2009, *O strategii nacional'noj bezopasnosti RF 2020*, 13. 5. 2009.
<http://www.scrf.gov.ru/news/437.html>

Energetická bezpečnost a mezinárodní politika. Praha: Professional Publishing 2011. 155 s. ISBN 978-80-7431-075-1.

- FERGUSON,N.: *Civilizácia, západ a zvyšok sveta*. Bratislava: Kalligram 2014. 567p. ISBN 978-80-810-1855-8
- GELLNER E.: *Nacionalismus*. Brno:Centrum pro studium demokracie a kultury 2002. 133s. ISBN 978-80-7325-023-2.
- HOFREITER,L.: *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M.R.Štefánika 2008. 206s. ISBN 978-80-8040-347-8
- CHMELÍK JAN a kol.: *Extremismus*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2012. 432 s. ISBN 978-80-7380-376-6.
- KAŠŤÁKOVÁ E. a kol.: *Zahraničnoobchodné vzťahy EÚ s vybranými tretími krajinami (Rusko, Ukrajina, Čína, Brazília a Mexiko., Bratislava: Ekonóm 2009, 166 s. ISBN 978-80-225-2793-4*
- KUPKA P. a kol.:*Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity 2009. 264 s. ISBN 978-80-210-4845-4.
- LEBDUŠKA, M., ÍDL, V.: *Druhá Minská dohoda a strategický význam Ukrajiny*, 2015, cit. 20.04.2016. Dostupné z: http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz_bp-2015-10.pdf
- LIĎÁK J.: *Medzinárodné vzťahy-Medzinárodná politika*. Bratislava: Sofa 2014. 180 s. ISBN 80-85-75270-0.
- MIRZAYAN, G.: *Sankciyami Ukrainu ne spasti*. [online]. poslední revize 7.8.2014, [cit. 2016-03-13]. Dostupný z: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=4170#top-conten
- RUŽIČKA F.,KARVAŠOVÁ Ľ.:*Európska diplomacia*. Epos 2012. 270 s. ISBN 978-80-8057-963-0.
- SHANDOR, V.: *Podkarpatská Rus od Vzniku ČSR po sovětskou anexi*. Praha: Rybka Publishers, 2013, 311s., ISBN 978-80-87067-06-2.
- <http://www.scriub.com/limba/ceha-slovaca/O-STRATGII-VEOBECNE111951917.php>
- Dostupné na internete: [online] http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2166.pdf
- Dostupné na internete: [online] http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2014_136.pdf

Martin MAŠĽAN

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši,

martin.maslan@vsbm.sk

VOJSKO EURÓPSKEJ ÚNIE - INTEGRÁCIA NÁRODNÝCH DISPONIBILNÝCH SKUPÍN

ARMY OF THE EUROPEAN UNION - THE INTEGRATION OF THE NATIONAL GROUP OF THE CONTINGENCY

Jozef MATIS

ABSTRACT

The globalization process has significantly changed the relation to society and security. Typical feature of security in the modern and postmodern era is the elimination of a firm separating line in relation to outer and inner security and the consequent integration of allocated forces and means for their providing. The article responds to the needs to integrate allocated forces and means for providing security by military, semi-military and civilian and the so-called emergency corps. The paper analyzes some aspects that significantly affect the development of the EU military capabilities, as well as the responsiveness of the EU as a major global player in ensuring peace and security in the European and Euro-Atlantic region and in the world

Keywords: Internal security strategy of the European Union, military capabilities, U.S. defence strategy, security threats, emergency, military, semi-military and civilian.

ÚVOD

Moderna (post moderna) produkuje zmes geostrategických pohybov, systém ekologických, ekonomických, technologických, kultúrnych a etických faktorov, ktoré výrazne ohrozujú bezpečnosť človeka, žijúceho v sociálnych skupinách a spoločnosti. Boj človeka o uspokojenie základnej životnej potreby – hladu, ho núti podmaňovať si prírodu. Ak tento boj človeka a prírody neprerastie do spolunažívania, čaká ľudstvo *osud ohrozenosti*.¹ Spolunažívanie človeka a prírody vyžaduje prechod od *jednosmerného k dvojsmernému chápaniu interakcie*.²

Zložitosť prechodu vyplýva z navzájom prepojených a previazaných problémov súčasného spoločenstva akými sú: odzbrojenie; nedostatok energie; otepľovanie planéty; rastúca chudoba a to nielen tretieho sveta a nerovnomerné rozdeľovanie bohatstiev, čo možno nazvať *globalizáciou*.³ Jej

---

¹ BECK, U.: Riziková spoločnosť. Praha: SLON. 2002. s. 54, ISBN 80-86429-32-6

² Dvojsmerná reflexívna interakcia medzi tým, čo človek očakáva a tým čo sa naozaj stane, tvorí jadro pochopenia nového vzťahu človeka a prírody – ekonomické, politické a kultúrne javy, cez ktoré sa prelínajú javy sociálne, nazývané niekedy aj spoločenské. (Pozri: SOROS, G.: Kríza globálneho kapitalizmu. Bratislava: Kaligram. 1999. s. 23. ISBN 80-7149-270-1)

³ Globalizácia ako komplexný proces celosvetových súvislostí a dôsledkov regionálnych javov je evidentný od 90-tych rokov 20. storočia. Problémy globálneho charakteru sa však začali prejavovať už koncom 60-tych rokov, kedy silnelo vedomie ohrozenia budúcnosti ľudstva celosvetovou krízou. Významný vplyv na vytváranie obrazu globálneho sveta mal od roku 1968 „Rímsky klub“, v podaní popredných predstaviteľov A. Kinga a B. Schneidera. (Podľa: KING, A., SCHNEIDER, B.: První globální revoluce.. Bratislava: Československá asociace Římskeho klubu. Bradlo. 1991. ISBN 80-7127-048-2).

Globalizácia sa stala predmetom samostatnej vednej disciplíny rezolutiky, ktorá vysvetľuje globálne problémy a hľadá možnosti systémových riešení. (IVANIČKA, K.: Globalistika. Bratislava: Ekonómia. 2006. ISBN 80-8078-028-5)

súčasťou je popri integrácii, zjednocovaní a vyrovnávaní tiež priestorová a sociálna segregácia a vylučovanie (časopriestorová kompresia).⁴ Protipólom globalizácie je *lokalizácia*, ktorá sa môže zjednodušene chápať ako *proces zavádzania zákona a poriadku*.⁵ Ak má uspieť v zápase s globalizáciou, musí postupne prerásť súčasné národné hranice (lokalitu). V dlhodobej perspektíve prinesie regulovaná globalizácia novú rovnováhu medzi verejnými a súkromnými a tiež medzi spoločenskými a individuálnymi záujmami. Jadro v ekonomickej oblasti bude tvoriť humanistická ekonomika.⁶

Riešenie vzťahu globalizácie a lokalizácie sa v plnej miere dotýka aj formovania Európskej únie – *nového poriadku* v Európe.⁷ Rozširovanie Európskej únie a jej ďalšie formovanie, ktoré sa začiatkom deväťdesiatych rokov zdalo také bezproblémové, už takým nie je. Európska únia si stále viac uvedomuje nevyhnutnosť stanoviť pevné normy, ktoré zabezpečia jej fungovanie a bezpečnosť. Globálny manažment (tzv. *nová lokálna elita*), rieši nové morálne, intelektuálne, politické, ekonomické, civilizačné, bezpečnostné výzvy (globálne problémy⁸).

Na globálne riadenie existuje veľa pohľadov, ktoré možno rozčleniť do týchto základných konceptov:

- prvý považuje za základnú jednotku globálneho riadenia zatiaľ národný štát, ktorý využíva k zvládnutiu problémov medzinárodnú spoluprácu (tzv. neoliberalný inštitucionalizmus);
- druhý síce uznáva existenciu národných štátov, no počíta s tým, že k zvládnutiu globálnych problémov si vytvoria nad štátne orgány, ktorým odovzdajú niektoré právomoci, čím sa vzdajú časti svojej suverenity (tzv. transgovernmentalizmu);
- tretí uznáva neschopnosť národného štátu podieľať sa na globálnom riadení, jeho autoritu na národnom území chce nahradiť medzinárodnými a nadnárodnými orgánmi a mimovládnyimi organizáciami (postupne odumierajúci národný štát).⁹

---

⁴ Časopriestorová kompresia vytvára z planéty „Zem“ globálnu celoplanetárnu dedinu, v ktorej je ľudstvo (jednotlivé štáty, národy, sociálne skupiny a jednotlivci) navzájom tesne prepojené. Toto vzájomné prepojenie prináša veľké riziká, pretože vývoj civilizácie a všetkých jej rozhodujúcich parametrov (počet obyvateľov, rast priemyselnej výroby, úbytok poľnohospodárskej pôdy, zmena sídelnej štruktúry, čerpanie zdrojov surovín a energie, znečisťovanie životného prostredia, produkcia odpadov atď.) akceleruje exponenciálne. (Podľa: BAUMAN, Z.: *Globalizace. Důsledky pro člověka*. Praha: Mladá Fronta. 2000. s. 9. ISBN 80-204-0817-7)

⁵ Proces, ktorý má zabrániť chaosu, novému svetovému neporiadku, vznikajúci oslabovaním komunikácie medzi globálnejšími a exteritoriálnejšími elitami a „lokalizovanou“ väčšinou, sa označuje ako proces zavádzania nového poriadku. (Podľa: BAUMAN, Z.: *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá Fronta. 2004. s. 46. ISBN 80-204-1195-X a tiež VOLNER, Š.: *Problémy bezpečnosti v 21. století*. B. Bystrica: Euroatlantické centrum. 2005. s. 109. ISBN 80-969306-1-3)

⁶ Jadrom humanistickej ekonomiky je demokratické, ale súťaživé partnerstvo vlastníkov výrobných faktorov v činnosti i vo vlastníctve všetkých typov produkčných subjektov, transparentnosť a verejná kontrolovateľnosť trhových signálov, teda základných informácií o fungovaní trhových subjektov. (Podľa: HALUŠKA, I.: *Budúcnosť globálnej ekonomiky (Teória a prax humanistickej ekonomiky)*. Bratislava: IRIS. 2011. s. 9 – 10. ISBN 978-80-89256-65-5)

⁷ KREJČÍ, O.: *Geopolitika středoevropského prostoru*. Praha: EKOPRESS. 2000. s. 280–288. ISBN 80-861119-29-7

⁸ Globálny problém sa odlišuje nielen všeludským dopadom, ale tiež mechanizmom svojho vzniku. Je to problém, ktorý ohrozuje ľudstvo a prírodu na zemi dôsledkom kumulatívneho alebo synergetického spolupôsobenia lokálnych (miestnych) vplyvov ľudskej činnosti. Paradoxom (zdanlivý nezmysel) súčasnosti je fakt, že pre riešenie globálnych problémov neexistujú zatiaľ žiadne globálne, ale opäť iba lokálne prostriedky. (IVANIČKA, K.: *Globalistika. (Poznávanie a riešenie problémov súčasného sveta)*. Bratislava: Ekonómia. 2006. s. 34. ISBN 80-8078-028-5)

⁹ V prospech názorov na to, že v procese globalizácie a postmodernity dochádza k oslabovaniu národného štátu hovoria tieto argumenty: 1. rastie ekonomická sila nadnárodných spoločností, ktoré si podriaďujú národné štáty (najprv ekonomicky a neskôr politicky); 2. veľká moc medzinárodných finančných trhov nad národnými ekonomikami a tým aj nad národnými štátmi a napokon 3. plnenie prijatých záväzkov národných štátov vyplývajúcich z ich členstva v medzinárodných organizáciách, ktoré môžu oslabovať suverenitu národných štátov. (JIRÁNKOVÁ, M.: *Národní státy v globálních ekonomických procesech*. Praha: Professional Publishing. 2010. s. 103 a 105, ISBN 978 80-7431-025-6)

Na splnenie globálnych problémov, najmä bezpečnostného charakteru, sa Európska únia integruje ako po stránke štrukturálnej (vytvára integrované inštitúcie ako základ pre nad štát) tak aj funkčnej (buduje integrované intervenčné – teda zásahové, sily proti bezpečnostným rizikám a ohrozeniam vojenského a nevojenského charakteru). Ako zásahové (intervenčné) sily sa budujú disponibilné skupiny (grupy dyspozycijne¹⁰) vojenského, polovojenského a nevojenského typu na profesionálnom alebo dobrovoľnom základe (niektoré krajiny vytvárajú disponibilné skupiny aj na základe zákona na určitú, presne vymedzenú dobu). Analyzujeme súčasný stav budovania disponibilných skupín, ktoré riešia zásah pri rizikách a ohrozeniach vojenského a nevojenského charakteru.

1. INTEGRÁCIA DISPONIBILNÝCH SKUPÍN ZAISŤUJÚCICH BEZPEČNOSŤ VOJENSKÉHO CHARAKTERU

Začiatok 21. storočia naznačil niektoré nové pohľady na prípravu a vedenie vojen,¹¹ čo sa nemohlo neodraziť aj v oblasti medzinárodných vzťahov, kde proces globalizácie priniesol tieto zásadné zmeny dlhodobého charakteru:

- posun od bezpečnosti jedných proti druhým k bezpečnosti spoločnej – teda aspoň v Európe, kde sa štáty navzájom nepovažujú za hrozbu;
- výrazný pokles vojenského ohrozenia;
- výrazne narastá význam „soft power“ (mäkká moc) a jeho vyváženého dopĺňovania „hard power“ (tvrdá moc), kde nezohráva úlohu iba vojenská sila víťaza, ale tiež prítlačivosť jeho životného štýlu, ponímaného ako doplnok jeho vojenskej sily;
- otvorenosť bezpečnostného systému spolupracujúcich regiónov aj pre medzinárodný organizovaný zločin;
- výrazné pokračovanie posunu od exkluzívnej k inkluzívnej bezpečnosti (bezpečnosť pre všetkých, teda odstraňovanie zábran a rozdielov medzi insidermi a outsidermi);
- vzrast závažnosti asymetrických hrozieb (nedefinovateľný protivník);
- prekonávanie nerovnomernosti vývoja procesu globalizácie, vedúcej k „dvojitej“ globalizácii (tiež dvojúrovňová globalizácia – jedná úroveň pre „marginalizované“, chudobné oblasti sveta a druhá úroveň pre bohaté časti sveta).¹²

V súčasnosti si je potrebné uvedomiť, že v postmodernom ponímaní vojenstva dochádza k piatim základným zmenám:

1. Vzájomné prepojenie občianskej a vojenskej sféry ako štruktúrne tak aj kultúrne rastie;
2. Miznú rozdiely vo vykonávaní vojenskej služby medzi jednotlivými zložkami ozbrojených síl, hodnotami, bojovými a podpornými pozíciami;
3. V cieľoch armád nastáva posun od tradičných bojov k tzv. medzinárodným mierovým misiám a operáciám v kyberpriestore, 13 ktoré nevyžadujú tradičné uvažovanie o význame vojenstva;

---

¹⁰ Bližšie: MACIEJEWSKI, J.: Grupy dyspozycyjne (Analiza socjologiczna). Wroclaw: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. 2012. s. 50 – 60. ISBN 978-83-229-3253-7

¹¹ Nové pohľady na vedenie vojen v 21. storočí: 1. pokračuje premena väčšiny armád z konskripčných (zmiešaných) na profesionálne armády; 2. jadrové zbrane „zastarali“ ako vojenskopolitický nástroj a sú dopĺňované nejadrovými strategickými zbraňami a napokon 3. zbrojenie vstúpilo do kozmického priestoru. (KREJČÍ O.: Válka. Praha: Professional Publishing. 2010. s. 142. ISBN 978-80-7431-029-4)

¹² Spracované podľa EICHLER, J.: Terorismus a války v době globalizace. Praha: UK Karolinum. 2011. s. 33. ISBN 978-80-246-1790-9

4. O nasadení armády v medzinárodných misiách sa čoraz viac rozhoduje medzinárodne – teda mimo národných i nadnárodných štátov
5. Dochádza k internacionalizácii ozbrojených síl.

Čoraz viac sa berie do úvahy skutočnosť, že úlohy pri zaistovaní bezpečnosti vo vojenskej oblasti plnia *disponibilné skupiny vojenského typu* – vojenské organizácie. Za významný vplyv po rozpade „jaltského“ bipolárneho systému celosvetovej bezpečnosti možno považovať zmenu v napĺňaní vonkajšej funkcie týchto disponibilných skupín – teda armády. Ozbrojeným silám postupne končí napĺňanie vonkajšej funkcie vojnovým odstrašovaním,¹⁴ začínajú ju napĺňať ako prostriedok boja s asymetrickým v prevažnej miere nejasne vymedzeným protivníkom.¹⁵

Keďže ozbrojené sily začínajú plniť úlohy vonkajšej funkcie v novom životnom cykle, ktorý má dve etapy: 1. etapu *mimo nasadenia* (príprava na nasadenie a relaxácia a regenerácia síl po nasadení) a 2. etapu *v nasadení* (bojové nasadenie a oddych), spoločnosť cíti potrebu ich transformovať do organizačnej formy, zabezpečujúcej kvalitnejšie a efektívnejšie splnenie týchto úloh, za ktorú sa považuje ich úplná profesionalizácia a postupná integrácia do medzinárodných a nadnárodných štruktúr. Pritom na prelome 20. a 21. storočia končia úlohu veľké byrokratické organizácie, majúce nepružné viacstupňové riadenie a do popredia sa dostávajú malé organizácie s jednoduchším jednostupňovým či dvojestupňovým riadením, majúce vyriešený nákup služieb. Vojenské organizácie menia svoju štruktúru na profesionálne (integrované) *jadro* a *siete* (aktívne zálohy, domobrana, dobrovoľná vojenská služba, nákup služieb súkromných vojenských spoločností). Poznatky a skúsenosti z vojen postkonfrontačného obdobia sa premietli do zmien cieľov a foriem bojovej prípravy vojsk štátov, ktoré niesli hlavnú ťarchu bojovej činnosti.¹⁶

Vojny a vojenské konflikty 21. storočia budú nepravidelné. Protivník bude mať snahu zabíjať čo najväčší počet euroatlantickej civilizácie (teda nielen vojakov) a bude veľmi brutálny, dobre pripravený a vycvičený. Nebude bojovať podľa pravidiel a humanistických zásad vedenia vojny, zakotvených v medzinárodných právnych dokumentoch, tvoriacich medzinárodný humanitný právny systém. Bude to zákerný protivník, dobre organizovaný do nepravidelných vojenských celkov. V týchto vojnách a vojenských konfliktoch budú môcť uspieť iba malé, vysoko mobilné, samostatne pôsobiace, dobre vycvičené vojenské jednotky, schopné manévru (pohybom a paľbou). Štáty sa pripravujú na vojny v 21. storočí proti asymetrickému protivníkovi, regrutujúcemu sa z radov vzbúrencov, zločincov a teroristov.

Zaistenie bezpečnosti v postmodernej dobe národnými štátmi (prechod od modernej vojny k vojne postmodernej)¹⁷ bude znamenať veľký nápor na zabezpečenie obranných zdrojov a to: personálnych (ľudských), materiálnych (vojenská technika, výzbroj a výstroj a napokon služby – teda logistika) a nakoniec finančných. Preto vzniká silný trend subjektívnej a objektívnej potreby integrovať, teda využiť synergetický efekt (synergiu) k zaisteniu bezpečnosti a obrany národného

---

¹³ Summit NATO vo Varšave uznal kybernetický priestor za ďalšiu operačnú oblasť. Popri zemi, vzduchu, vode a vesmíru sa tak stal piatou dimenziou, v ktorej sa bude aliancia pripravovať na **prípadný stret s nepriateľom**. (<http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/398525-stoltenberg-nato-si-nezela-novu-studenu-vojnu-ta-je-historiou/> 08.07.2016 14:09, aktualizované: 20:33)

¹⁴ Armády boli vždy budované z dvoch dôvodov: aby víťazili vo vojnách a aby zastrášovali potencionálneho protivníka. Vojna začína až vtedy, keď zlyhalo odstrašovanie. (Pozri bližšie: KREJČÍ, O.: *Válka*. Praha: Profesional Publishing. 2010. s. 32. ISBN 978-80-7431-029-4)

¹⁵ Vojny sa odohrávajú v tých častiach sveta, ktoré definoval Francis Fukuyama vo svojej knihe *Koniec dejín* a posledný človek ako historické (časť sveta, kde príčinou vojny nemusia byť vždy bezpečnostné záujmy štátu). (Pozri: EICHLER, J.: *Terorismus a války v době globalizace*. Praha: UK Karolinum. 2011. s. 109. ISBN 978-80-246-1790-9)

¹⁶ Sú to krajiny s najväčšími skúsenosťami – Austrália, Veľká Británia a USA. (EICHLER, J.: *Terorismus a války v době globalizace*. Praha: UK Karolinum. 2011. s. 324 – 326. ISBN 978-80-246-1790-9)

¹⁷ Pozri bližšie: TOWNSHEND, Ch. - editor: *Historie moderní války*. Praha: Mladá fronta. 2007. s. 9 – 10. ISBN 978-80-204-1540-0

štátu.¹⁸ Európska únia si vytvára vlastnú tzv. spoločnú bezpečnostnú a obrannú politiku (SBOP; do Lisabonskej zmluvy označovanú ako európska bezpečnostná a obranná politika - EBOP), ktorá bola prijatá v roku 1999 ako spolupráca v oblasti vojenstva a zvládania kríz. V roku 2003 schvaľuje Európska únia svoju prvú bezpečnostnú stratégiu (aktualizovaná v roku 2008), ktorá vymedzuje európske predstavy o úlohách Európskej únie pri zaistovaní svetovej bezpečnosti a o hrozbách, ktorým musí Európska únia a jej členské štáty čeliť. Spoločná bezpečnostná a obranná politika vychádza zo všeobecného rámca spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky.

Osobitné otázky vojenského a civilného krízového manažmentu si však vyžiadali vytvoriť celý rad špecifických inštitúcií: 1. nervovým uzlom celej SBOP je *politický a bezpečnostný výbor* a hlavným fórom pre rozhodovanie je *Rada pre vonkajšie vzťahy*, k dispozícii majú dva výbory - vojenský výbor a výbor pre civilné aspekty riadenia kríz; 2. jedinými stálymi integrovanými štruktúrami existujúcimi v rámci generálneho sekretariátu Rady sú: a) *vojenský štáb EU*, b) *útvary schopnosti civilného plánovania a realizácie* a napokon c) *riaditeľstvo pre zvládanie kríz a plánovanie*, ktoré sa v budúcnosti integrujú a stanú sa súčasťou vznikajúcej európskej služby pre vonkajšiu činnosť; 3. pri približovaní bezpečnostných politik EÚ členskými štátom asistuje celý rad samostatných inštitúcií a agentúr, medzi najdôležitejšie patria: a) *Evropská obranná agentúra*, b) *Inštitút bezpečnostných štúdií EU* a napokon c) *Európska bezpečnostná a obranná škola*; 4. *zahraničné operácie* sú vlajkovou loďou spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky a najviditeľnejším nástrojom, ako EÚ zaistuje svoju bezpečnosť a prispieva ku stabilite vo svojom okolí. Hlavnou pridanou hodnotou týchto operácií je kombinácia vojenských (vojenské operácie) a civilných (nevojenské operácie – tzv. policajné operácie na podporu právneho štátu) schopností pod jedným inštitucionálnym rámcom.¹⁹

Kvalitatívna zmena bezpečnostnej situácie v Európe a vo svete a plná profesionalizácia bude od národných armád a národných štátov vyžadovať, aby štruktúrou svojich ozbrojených síl a obsahom utvárania profesionálnych vojakov viac reagovali na globálne problémy. Vychádzať by mali zo zmeny európskeho bezpečnostného prostredia posilňovaním integrácie Európskej únie vo vojenskej oblasti, ktorá bude do značnej miery limitovať zmenu národných armád do roku 2025, pričom bude potrebné zobrať do úvahy dva významné limitujúce faktory a to: *Európsku ústavu a existenciu národných štátov s obmedzenou suverenitou*.

- a) *Európska ústava*²⁰ od 1.12.2009 odštartovala postupný vznik inštitúcii Európskej únie a teda aj európskych ozbrojených síl (ozbrojené sily EÚ alebo iný názov), ktorých vznik sa určite neuskutoční naraz, ale postupne v procese niekoľkých etáp. Možno predpokladať tri:
- *prvá etapa* bude charakterizovaná vznikom bojových skupín niekoľkých štátov (kvótny princíp, vyčlenený dohodnutý počet vojakov z národných ozbrojených síl);
  - *druhá etapa* bude tiež kvótnym systémom dopĺňovania európskych ozbrojených síl, ale už v nej pôjde o jednotlivcov, ktorých vojenskú profesiu a odbornosť stanoví a bude pripravovať Európska únia;
  - *tretia etapa* bude charakterizovaná zrušením kvótného systému a dopĺňovanie európskych ozbrojených síl sa bude uskutočňovať regrutáciou (nábor a výber) tých „euro občanov“

¹⁸ JANOŠEC, J. a kol.: *Bezpečnosť a obrana Českej republiky 2015 – 2025*. Praha: MO ČR. 2005. s. 177 – 181. ISBN 80-7278-303-3

¹⁹ Pozri bližšie: www.euroskop.cz/8715/sekce/bezpecnostni-a-obranna-politika/

²⁰ Neúspech Zmluvy o Ústave pre Európu bolo potrebné čo najskôr prekonať novými rokovaniami o zjednodušení rámca Európskej únie a jej zmluvného systému. V roku 2007 bola schválená tzv. „reformná zmluva“ Lisabonská zmluva, dosiaľ ostatná novelizácia zakladajúcich zmlúv – Lisabonská zmluva, ktorá vstúpila do platnosti 1. decembra 2009. (Pozri: SLAŠŤAN, M. a kolektív: *Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko*. Bratislava: MZV SR. 2009. s.55–57. ISBN 978-80-89406-02-9.

[http://www.mzv.sk/App/WCM/media.nsf/vw_ByID/ID_910775B27ADDC5BEC1257674002F845B_SK/\\$File/Buducnost_EU_Lisabonska_zmluva.pdf](http://www.mzv.sk/App/WCM/media.nsf/vw_ByID/ID_910775B27ADDC5BEC1257674002F845B_SK/$File/Buducnost_EU_Lisabonska_zmluva.pdf)

(príslušníci EÚ), ktorí splnia stanovené podmienky vstupu (prijatia) do ozbrojených síl EÚ a budú financovaní EÚ (národné štáty budú prispievať na zabezpečenie obrany stanovenými percentami z HDP).

- b) *Existencia národných štátov s obmedzenou suverenitou* (odovzdanie časti národnej suverenity Európskej únii), čo podstatne ovplyvní kvalitu a počty národných ozbrojených síl. Tie môžu byť tvorené ako:
- profesionálne,
  - miličné, budované ako domobrana alebo národná garda;
  - aktívne záloha a v ostatnom čase i dobrovoľná základná služba.²¹

Je potrebné, aby manažmenty jednotlivých armád štátov Európskej únie dôkladne premysleli a organizačne vytvorili kvalitatívne nový, kompatibilný systém komplexnej pritom ale diferencovanej prípravy vojakov týchto možných základných kategórii:

- *profesionálneho vojaka európskych ozbrojených síl* (nie medzinárodných²²), ktorý sa postupne bude vytvárať z vojaka nadnárodných síl ale nebude platený národným štátom priamo, ale cez jeho príspevok na obranu Európskou úniou;
- *profesionálneho vojaka integrovaných národných ozbrojených síl*, ktorí už bude pripravovaný a platený národným štátom a bude slúžiť a môcť byť nasadený k obrane len na území národného štátu;
- *vojaka dobrovoľníka* (príslušník domobrany alebo národnej gardy a pod., nie však aktívnej zálohy), ktorý bude požívať iba benefity a jeho služba i príprava bude neplatená a len na území národného štátu;
- *príslušníka aktívnych záloh*, ktorý bude získavaný zo všetkých predchádzajúcich kategórii vojakov, najmä však z kategórie profesionálnych vojakov, ktorí skončili aktívnu službu a odišli do zálohy.²³

Takýto, na jednotlivé armádne kategórie rozčlenený systém komplexnej prípravy vojakov, bude potrebné ďalej členiť podľa jednotlivých socio-profesijných skupín na prípravu: *mužstva* a *poddôstojníkov*, *práporčíkov*, *dôstojníkov* a *generálov*. Nemožno ale zabúdať na zabezpečenie prípravy profesionálnych vojakov aj na základe jednotlivých etáp profesionalizácie jednotlivca: prípravná a rozvojová etapa a tiež etáp životného cyklu vojenskej jednotky: príprava na bojové nasadenie, bojové nasadenie a oddych.

Novo vytváraný systém prípravy vojakov sa bude musieť zamerať najmä na dve základné kategórie: *profesionálnych vojakov na kontrakt* – tzv. vojenských poloprofesionálov (mužstvo a poddôstojníci, v ojedinelých prípadoch dôstojníci najmä špecialisti) a *vojenských profesionálov* (kariérni dôstojníci veliteľia a len v ojedinelých prípadoch poddôstojníci vysoko špecializovaní odborníci). Táto diferenciácia vojakov korešponduje s diferencovaním ozbrojených síl na: tzv.

---

²¹ Česká republika už pred rokom 2005 uvažovala o obdobnej štruktúre svojich ozbrojených síl ako výsledku vývoja vojenstva do roku 2015 – 2025. Navrhovaná štruktúra uvažovala o nadnárodných ozbrojených silách, o ozbrojených silách vzniknutých na základe európskej alebo euroatlantickej postupnej integrácie a napokon zmenené národné ozbrojené sily – národná garda alebo domobrana, kde naberajú na význame aktívne zálohy. (Pozri bližšie: JANOŠEC, J. a kol.: Bezpečnosť a obrana Českej republiky 2015 – 2025. Praha: MO ČR. 2005. s. 77 – 79. ISBN 80-7278-303-3)

²² Príslušníci medzinárodných ozbrojených síl (NATO, OSN) tvoria osobitnú skupinu. Na ich výber (regrutácia) a prípravu bude mať dosah národný i nadnárodný štát, pretože do nasadenia idú ako národné alebo nadnárodné vojenské jednotky, ktoré sú schopné spolupracovať. Iná situácia je u nadnárodných ozbrojených síl, na prípravu ktorých národný štát nebude mať dosah. Regrutácia i samotná príprava vojakov bude plne v réžii nadnárodného štátu – teda EÚ. Národné štáty budú na ich prípravu prispievať materiálne a metodicky (skúsenosti).

²³ Táto kategória sa asi nebude diferencovať pre národné alebo nadnárodné ozbrojené sily, ale bude tvorená pre všetky kategórie – najmä príprava tejto kategórie bude robená pre nadnárodné ozbrojené sily (ozbrojené sily Európskej únie).

profesionálne jadro (vojenský profesionáli) a *perifériu* alebo *siete* (vojaci na kontrakt alebo najímané služby).²⁴

Jadro vojenskej organizácie musí zmeniť svoju štruktúru, pretože zoštieňovanie štruktúry sa dotýka nielen ekonomických a štátnych orgánov a organizácií. Z viacstupňovej štruktúry by sa mali postupne transformovať také, ktoré zabezpečia predošlú kvalitu naplnenia funkcií, ale sú pružnejšie a efektívnejšie pri plnení týchto úloh:

1. zefektívniť fungovanie jadra vojenskej organizácie, čo nevyrieši len plošné znižovanie počtov, preto musí byť v súlade so zmenou jej štruktúry a naplňovaním jednotlivých funkcií organizácie;
2. zabezpečiť pružnosť fungovania vojenskej organizácie zjednodušením jej organizačnej štruktúry a vyriešením týchto problémov: a) stanoviť, aký celok tvorí bojovú jednotku a b) jasne definovať riadiaci aparát (veliteľstvo), jeho stupeň;
3. jasnejšie a komplexnejšie vymedziť personálnu prácu vo vojenskej organizácii;²⁵
4. jasne diferencovať príslušníkov jadra vojenskej organizácie a príslušníkov periférie, čo presne vyjadriť v diferencovaných privilégiách, kontrole a hodnotení výkonov, loajality, korporatívnosti a zodpovednosti a tomu zodpovedajúcej odmene, v spracovaných popisoch činností a vzdelávacích štandardov (profily absolventov škôl a kurzov) a v jednotlivých vojenských kariérach.

Z uvedeného vyplýva, že bude potrebné nielen reformovať a redefinovať poslanie a úlohy ozbrojených síl Slovenskej republiky a riešiť obsah a metódy prípravy ich príslušníkov²⁶, ale tiež

---

²⁴ Zabezpečovanie komplexnej a diferencovanej prípravy vojakov ozbrojených síl Európskej únie by napomohlo harmonizovať dĺžku ich služby na základe dvoch limitov: 1. vnútorných (osobnostných), tvorených nielen časom potrebným k získaniu kvalít vojenského profesionála (minimálne do 6 rokov), ale aj časom, ktorý odráža fyzické a psychické opotrebovanie človeka – vek (max. 35 až 40 rokov veku) a 2. vonkajších, tvorených prostriedkami, ktoré má spoločnosť k dispozícii, a je ich ochotná pre ozbrojené sily vyčleniť. (MATIS, J.: Teoreticko-empirická analýza vybraných problémov sociálneho zabezpečenia profesionálnych vojakov Ozbrojených síl Slovenskej republiky. In: Komplexné sociálne zabezpečenie vojenského profesionála (el. forma). L. Mikuláš: AOS, 2010 s. 10 – 40. ISBN 978-80-8040-406-2)

²⁵ Personálna práca sa vo vojenskej organizácii realizuje prostredníctvom činnosti (personálne), ktoré naplňujú tri základné úlohy: strategickú, konzultatívnu a servisnú. Je základným nástrojom plnenia cieľov vojenskej organizácie a má mäkkú a tvrdú formu. (Podľa: ARMSTRONG, M.: Řízení lidských zdrojů. Praha: Grada Publishing a.s. 2002. s. 29. ISBN 80-247-0469-2; ROBSKI, J.: Interpersonal competence in commanding. In: Science & Military, nr 1/ Volume 3/2008. s. 34-38. AOS. ISSN 1336-8885 a KUPKOVIČ a kol.: Podnikové hospodárstvo Bratislava: Sprint v.fra. 2002 s. 217, 220-222. ISBN 80-88848-93-8)

²⁶ Požiadavky na profesionálneho vojaka 21. storočia:

a) národné ozbrojené sily:

- schopnosť plniť úlohy vojenského charakteru pre nadnárodné a medzinárodné sily operujúce na teritóriu národného štátu (logistická podpora operácii a bojiska),
- schopnosť nielen spolupracovať s bezpečnostnými zložkami národného štátu, ale tiež samostatne plniť úlohy v rámci krízového manažmentu nevojenského charakteru (živelné pohromy – zemetrasenie, povodne, víchor, lesné požiare, technické katastrofy – atómové elektrárne, chemické prevádzky, havárie na cestách, železnici a vode, tiež boj s organizovaným zločinom atď.)
- schopnosť riadiť vojenské vyučovanie a výcvik národných ozbrojených síl profesionálneho a poloprofesionálneho typu (domobrana a aktívne zálohy)
- kvalitná jazyková príprava
- pripravenosť na riadiacu (manažérsku) prácu v národných a medzinárodných tímoch

b) nadnárodné ozbrojené sily

- schopnosť plniť úlohy vojenského charakteru nielen pre národné štáty európskej únie ale aj v rámci medzinárodných síl (NATO, OSN), ktoré operujú v ktorejkoľvek časti sveta (výborná znalosť aktuálnej medzinárodnej situácie a daného priestoru bojového nasadenia – bojiska)
- schopnosť spolupráce s bezpečnostnými zložkami národných štátov európskej únie pri plnení úloh v rámci krízového manažmentu nevojenského charakteru

kvalitatívne zmeniť sociálne zabezpečenie ich príslušníkov tak, aby tieto boli schopné plniť svoju hlavnú úlohu, ktorej obsahom je zaistenie bezpečnosti štátu pred vonkajším napadnutím cudzou mocou a plnenie záväzkov medzinárodných dohôd, ktorými je Slovenská republika viazaná.

2. INTEGRÁCIA DISPONIBILNÝCH SKUPÍN ZAIŠŤUJÚCICH BEZPEČNOSŤ NEVOJENSKÉHO CHARAKTERU

Iná situácia nie je ani pri zaisťovaní úloh disponibilnými skupinami daného štátu charakteru nevojenského,²⁷ ktoré členíme tiež na: vojenské (prevažuje asistenčná funkcia), polovojenské a nevojenské a to na: profesionálnom a dobrovoľníckom základe. Plnenie úloh v tejto oblasti nemusí oslabovať funciu národných štátov, pretože argumenty oslabujúce ich úlohu v procese globalizácie a postmodernej chápu ako tie, ktoré spôsobujú synergetický efekt skôr posilňovania ako oslabovania suverenity *nového národného štátu*.²⁸ Dotýka sa to tiež procesu integrácie Európskej únie, ktorý môže byť úspešný len pri splnení týchto dvoch základných predpokladov:

- proces integrácie poskytne rovnaké príležitosti všetkým účastníkom a zároveň ich zainteresuje na úmerných výhodách hospodársko-sociálnej a kultúrno-politickej koordinácii;
- integrujúca sa Európska únia (Európa) bude v zahranično-politickej oblasti aktívne vystupovať za riešenie medzinárodných problémov mierovými prostriedkami.²⁹

Vplyv globalizácie na bezpečnosť sa hodnotí kriticky aj z pohľadu ľudskej bezpečnosti,³⁰ ktorá sa odlišuje od chápania bezpečnosti všeobecne v rámci bezpečnostných či strategických štúdií, pretože kladie dôraz najmä na ľudský život a jeho dôstojnosť. Jej dve základné dimenzie predstavujú: sloboda od nebezpečenstiev – *ochrana* a sloboda od nedostatku – *rozvoj*. V tejto súvislosti existujú dva možné pohľady, ktoré sa dotýkajú globalizácie:

Kritický pohľad, ktorý v praktickom pôsobení globalizácie preferuje jednoznačne dimenziu ekonomickú, založenú na neoliberálnom základe, čo spôsobilo, že tento proces silne prispel tiež k vzniku globálnej krízy na začiatku 21. storočia tým, že výrazne zhoršil úroveň ľudskej bezpečnosti v chudobných častiach sveta, čo viedlo a naďalej vedie vo svete k rastu disproporcií v delbe bohatstva i moci a tvorí sprievodný znak západnej spoločnosti a tým aj jej nepretržitej dominancie vo svete. Je si potrebné uvedomiť, že týmto čoraz viac ohrozuje taktiež životné prostredie.³¹

Pozitívny pohľad, ktorý vychádza z predpokladu, že sa napokon ľudstvu podarí rôznymi regulačnými faktormi (*vnútorná aktivita* inštitúcií verejného sektoru a *vonkajší tlak* veľkých

-
- (živelné pohromy – zemetrasenie, povodne, víchor, lesné požiare, technické havárie katastrofy – atómové elektrárne, chemické prevádzky, dopravné havárie na cestách, železnici a vode, tiež boj s medzinárodným organizovaným zločinom atď.)
  - schopnosť riadiť vojenské vyučovanie a výcvik nadnárodných ozbrojených síl profesionálneho typu
  - kvalitná jazyková príprava
  - pripravenosť na riadiacu (manažérsku) prácu v nadnárodných a medzinárodných tímoch

²⁷ Vojenské riziká rieši Obranná stratégia Slovenskej republiky (<http://www.sme.sk/c/15388/rizika-a-ohrozenia-obrany-podla-obrannej-strategie.html#ixzz2dSWZRjOG>)

²⁸ Nový národný štát sa orientuje na spravovanie síl súdržnosti a nie na národ. (NOVOSAD, F.: Alchymia dejín. Bratislava: IRIS. 2004. s. 218. ISBN 80-89018-72-6)

²⁹ RANSDORF, N., SUJA, S.: Svět zleva. Praha: Ottovo nakladatelství, s.r.o. 2007. s. 101. ISBN 978-80-7360-719-7

³⁰ WAISOVÁ Š.: Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích: In: Human Development report 1993. Praha: Portál. 2005. s.68 ISBN 80-7178-390-0

³¹ ŠKVRNDA F.: Sociologický pohľad na vybrané problémy budovania a fungovanie ozbrojených síl slovenskej republiky na začiatku 21. storočia. In: Aktuálne problémy vojenskej sociológie (sociologický pohľad na OS SR). L. Mikuláš: AOS. 2011. ISBN 978 80-8040-440-6.

nadnárodných spoločností), ktoré postupne, po fáze rozdeľovania a prerozdeľovania trhov a moci v rámci globálnej expanzie, začnú preferovať vytváranie stabilného prostredia, globalizáciu uregulovať (usmerniť) a globalizácia bude nielen proces hroziaci, ale tiež pre ľudstvo nádejný.³²

Integrácia predovšetkým síl a prostriedkov v nevojenskej oblasti sa rieši už na národnej úrovni tak, že sa disponibilné skupiny daného štátu sústreďujú do národného integrovaného záchranného systému, ktorý ale nie je organizáciou alebo inštitúciou, ale je zoskupením zložiek, ktoré sa podieľajú na riešení mimoriadnej udalosti, pričom zriaďovatelia týchto zložiek sú rôzni.

Zo zákona sa integrovaný záchranný systém považuje za: „... *koordinovaný postup jeho zložiek pri zabezpečovaní ich pripravenosti a pri vykonávaní činností a opatrení, ktoré súvisia s poskytovaním pomoci v tiesni.*“³³ Podľa dikcie zákona sa pod pojmom integrovaný záchranný systém rozumie taký záchranný systém, ktorý zabezpečí predovšetkým rýchlu informovanosť a aktivizáciu, efektívne využívanie a koordináciu síl a prostriedkov záchranných subjektov pri poskytovaní bezodkladnej pomoci v tiesni. To obvykle znamená, že je ohrozený život, zdravie a majetok alebo životné prostredie alebo ak hrozí nebezpečenstvo vzniku mimoriadnej udalosti resp. počas mimoriadnej udalosti.

Úroveň spoločenskej bezpečnosti občanov členských štátov Európskej únie je hodnotená rýchlosťou, kvalitou a dostupnosťou služieb poskytovaných obyvateľstvu v situáciách, kedy je priamo ohrozený život, zdravie alebo bezpečnosť jednotlivca a verejnosti, súkromného alebo verejného vlastníctva alebo životného prostredia či taký stav, následkom ktorého je postihnutý subjekt odkázaný na poskytnutie bezodkladnej pomoci.

V Slovenskej republike služby obyvateľstvu v oblasti záchranných činností zabezpečuje integrovaný záchranný systém.³⁴ Základom jeho organizačnej infraštruktúry sú koordinačné strediská integrovaného záchranného systému zriadené na obvodných úradoch v sídle kraja. Ich prioritnou úlohou je koordinácia činností účastníkov integrovaného záchranného systému pri poskytovaní pomoci v tiesni pôsobiacich v územnej pôsobnosti kraja. Činnosť týchto stredísk personálne zabezpečujú operátori – zástupcovia Hasičského a záchranného zboru, záchrannej zdravotnej služby a zamestnanci obvodného úradu v sídle kraja. Z technického hľadiska sú vybavené komplexným komunikačným a informačným systémom umožňujúcim spracovanie tiesňového volania, identifikáciu a lokalizáciu volajúceho. Odborná pripravenosť operátorov týchto stredísk je orientovaná na ich schopnosť zabezpečiť pre postihnutých adekvátne odbornú a najmä rýchlu pomoc.

Aby mohlo dôjsť k integrácii národných integrovaných záchranných systémov v rámci Európskej únie je potrebné uskutočniť prechod od sľubne sa rozvíjajúcej spolupráce k integrácii. Mnohokrát sa integrácia ztotožňuje so spolupracou. Aby mohla úspešne fungovať spolupráca pri

---

³² MATIS, J.: Vybrané problémy globalizácie. In: Sociológia pre armádu a bezpečnosť. Bratislava: MO SR, 2008. s. 69-90. ISBN 978-80-89261-17-8.

³³ § 2 ods. 1 zákona č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme

³⁴ V integrovanom záchrannom systéme Slovenskej republiky pôsobia:

- a) základné záchranné zložky, kam patrí: 1. Hasičský a záchranný zbor, 2. poskytovatelia záchrannej zdravotnej služby, 3. kontrolné chemické laboratória civilnej ochrany, 4. Horská záchranná služba a napokon 5. Banská záchranná služba;
- b) ostatné záchranné zložky a to: 1. vyčlenené sily a prostriedky ozbrojených síl SR, 2. obecné (mestské) hasičské zbory, 3. závodné hasičské útvary a zbory, 4. pracoviská vykonávajúce štátny dozor alebo činnosti podľa osobitých predpisov, 5. jednotky civilnej ochrany, 6. obecná polícia, 7. Slovenský Červený kríž a napokon 8. iné právnické a fyzické osoby, ktorých predmetom činnosti je poskytovanie pomoci pri ochrane života, zdravia a majetku občanov;
- c) útvary Policajného zboru SR majú v rámci integrovaného záchranného systému osobitné postavenie a podieľajú sa na poskytovaní bezodkladnej pomoci v tiesni a to v rozsahu úloh Policajného zboru. (§ 2 ods. 1 zákona č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme)

zaistení bezpečnosti občanov EÚ a aby bola integrácia národných bezpečnostných systémov efektívna, je potrebné vykonať štandardizáciu prípravy príslušníkov národných integrovaných záchranných systémov výbroje a výstroje a to na národnej a nadnárodnej úrovni.

Vysoký stupeň štandardizácie organizačnej infraštruktúry integrovaného záchranného systému na národnej úrovni dosiahla Česká a Slovenská republika. Nielen zloženie integrovaného záchranného systému Českej republiky je obdobné ako na Slovensku, ale aj jeho ciele. V Českej republike sa integrovaným záchranným systémom rozumie koordinovaný postup jeho zložiek pri príprave na mimoriadne udalosti a pri uskutočňovaní záchranných a likvidačných prác. Je tvorený *základnými* a *ostatnými* zložkami.³⁵ Stálymi orgánmi, koordinujúcimi zložky integrovaného záchranného systému sú aj v Českej republike operačné a informačné strediska hasičského záchranného zboru kraja a Operačné a informačné stredisko generálneho riaditeľstva hasičského záchranného zboru. Tieto strediska prijímajú a vyhodnocujú informácie o mimoriadnych udalostiach, plnia úlohy veliteľa zásahu a úlohy orgánov oprávnených koordinovať záchranné a likvidačné práce.

Zároveň tieto strediská nformujú základné a ostatné zložky integrovaného záchranného systému, orgány štátu a samosprávy, povolávajú sily a prostriedky, sú oprávnené vyžadovať personálnu a materiálnu pomoc organizácii a občanov, pri ohrozeniach tiež varujú obyvateľstvo na danom území.

Z uvedeného vyplýva, že štruktúra, ciele a úlohy integrovaných záchranných systémov SR a ČR sú štandardizované na vysokom stupni, čo umožňuje na začiatku prvej etapy integrácie kvalitnú dvojstrannú medzištátnu spoluprácu pri riešení bezpečnosti nevojenského charakteru a postupný prechod od medzištátnej spolupráce k medzištátnej integrácii.

Vychádzať treba z toho, že náročnosť úloh pri zaisťovaní bezpečnosti³⁶ štátov EÚ v oblasti nevojenskej bezpečnosti vyžaduje postupne vybudovať Európsky integrovaný záchranný systém. Štandardizácia štruktúry a výcviku príslušníkov,³⁷ medzištátna spolupráca pri zabezpečovaní

---

³⁵ Základné zložky integrovaného záchranného systému v Českej republike tvorí: 1. Hasičský záchranný zbor Českej republiky a jednotky požiarnej ochrany, 2. Zdravotnícka záchranná služba a napokon 3. Polícia Českej republiky. Ostatné zložky integrovaného záchranného systému v Českej republike tvoria: 1. vyčlenené sily a prostriedky ozbrojených síl, 2. ostatné ozbrojené bezpečnostné zbory, 3. ostatné záchranné zbory, 4. orgány ochrany verejného zdravia, 5. havarijné, pohotovostné a iné služby, 6. zariadenia civilnej ochrany, 7. neziskové organizácie a združenia občanov a 8. odborné zdravotnícke zariadenia na úrovni fakultných nemocníc pre poskytovanie špecializovanej starostlivosti obyvateľstvu v čase krízových stavov. (KROUPA, M., ŘÍHA, M.: Integrovaný záchranný systém. Praha. Armex. 2011. ISBN 978-80-87451-01-4)

³⁶ Pozri práce: MURDZA K. *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava: APZ, 2005. 156 s. ISBN 80-8054-356-6.; HOFREITER L.. *Securitológia*. L. Mikuláš: AOS, 2006. 138 s. ISBN 978-80-8040-310-2; KORZENIOWSKI L. F. *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*. Warszawa: Difin, 2012. 298 s. ISBN 978-83-7641-518-5.

³⁷ Požiadavky na príslušníka disponibilnej skupiny 21. storočia:

a) národné záchranné integrované systémy:

- schopnosť plniť úlohy nevojenského charakteru pre nadnárodné a medzinárodné sily operujúce na teritóriu národného štátu (logistická podpora operácii a priestoru krízy),
- schopnosť nielen spolupracovať s bezpečnostnými zložkami národného štátu, ale tiež samostatne plniť úlohy v rámci krízového manažmentu nevojenského charakteru (živelné pohromy – povodne, zemetrasenie, víchor, lesné požiare, technické katastrofy – atómové elektrárne, chemické prevádzky, havárie na cestách, železnici a vode, tiež boj s organizovaným zločinom atď.)
- schopnosť uskutočňovať bezpečnostné vzdelávanie príslušníkov národných formácii integrovaných systémov profesionálneho a dobrovoľníckeho typu
- pripravenosť na riadiacu (manažérsku) prácu v národných a medzinárodných tímoch (formáciách)

b) nadnárodné záchranné integrované systémy:

preventívnych i intervenčných úloh tvoria zatiaľ iba obsah 1. etapy procesu integrácie záchraných systémov Európskej únie, ktorý už, či si to uvedomujeme alebo nie, vo svojej podstate začal.

3. INTEGRÁCIA DISPONIBILNÝCH SKUPÍN ZAISTŮJÚCICH BEZPEČNOSŤ VOJENSKÉHO A NEVOJENSKÉHO CHARAKTERU

Pri riešení integrácie pohotovostných skupín pre zaistenie bezpečnosti krajín Európskej únie vo vojenskej a nevojenskej oblasti je potrebné zdôrazniť potrebu zmeny filozofie prístupu k vnímaniu súčasného vývoja vo svete. Pričom sa ukazuje, že je možné prikloniť sa k názorom, hlásiacim koniec postmodernej doby (začína sa prechod do post-postmodernej či hypermodernej doby). Aj keď kultúra ešte zostáva rovnako diferencovaná ako v posledných dvadsiatich rokoch, postup diferenciacie v sociálnej a politickej oblasti sa už spomaľuje.

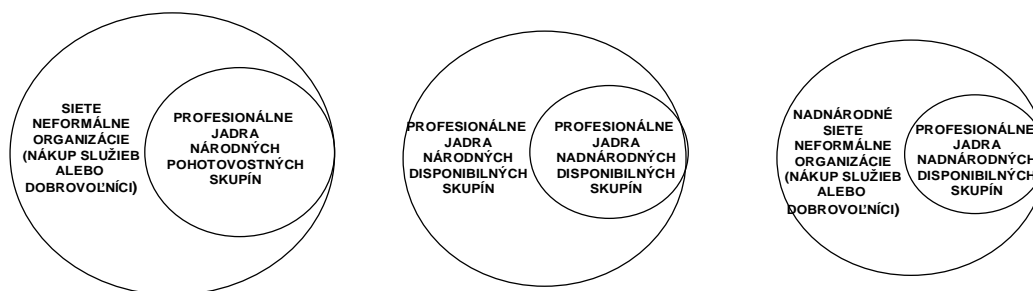
Stále viac si individuum, sociálna skupina, národ, či štát bránia svoje hodnoty a hodnotové hierarchie. Vracajú sa späť pojmy ako hodnota, pravda, dobro, étos – teda pojmy, ktoré sú ako hodnoty v deštruktivistickom relativizme postmodernej bezcenné alebo aspoň maximálne sprofanované a prakticky nepoužiteľné. Dochádza teda k zaujímavému vývoju. Na strane jednej snaha o dvojrychlostnú integráciu EÚ nenachádza pochopenie a podporu v členských štátoch EÚ a spomaľuje proces integrácie EÚ. Na strane druhej niektoré oblasti by bolo možné integrovať. To znamená, že je potrebné chápať proces integrácie diferencovane. Diferencovanosť v prístupe neznamená však dezintegráciu ale je spojená s rôznosťou. Selektívny prístup k procesu integrácie znamená vo svojej podstate uznanie rôzneho stupňa integrovanosti EÚ v jednotlivých oblastiach. Najvyšší stupeň dosiahla integrácia štátov EÚ v ekonomickej oblasti. Najťažší proces integrácie prebieha v oblasti sociálnej.

Situácia v oblasti bezpečnosti a obrany EÚ potvrdzuje potrebu urýchlenia integrácie aj v oblasti vojenskej – presnejšie, branno-bezpečnostnej,³⁸ teda integrovať sily a prostriedky štátov EÚ zaisťujúcich bezpečnosť vojenského a nevojenského charakteru. Nastal čas uvažovať nielen o vytvorení spoločnej ozbrojenej zložky pre všetky členské krajiny EÚ, čo narazilo na vnútorný odpor týchto členských krajín, pretože zatiaľ je miera nielen bezpečnostnej situácie v týchto krajinách rôzna, ale predovšetkým preto, že miera využitia ozbrojených zložiek v jednotlivých členských krajinách je odlišná. Hovoriť dnes o využití ozbrojených síl EÚ na riešenie vnútornej bezpečnosti danej členskej krajiny, by asi vyústilo do ďalšieho posilnenia separačných a dezintegračných procesov. Napriek tomu je ochranu vonkajších hraníc EÚ potrebné zaistiť. Mal by to byť jeden z prvých integračných procesov EÚ v branno-bezpečnostnej oblasti (Obr. – 1).

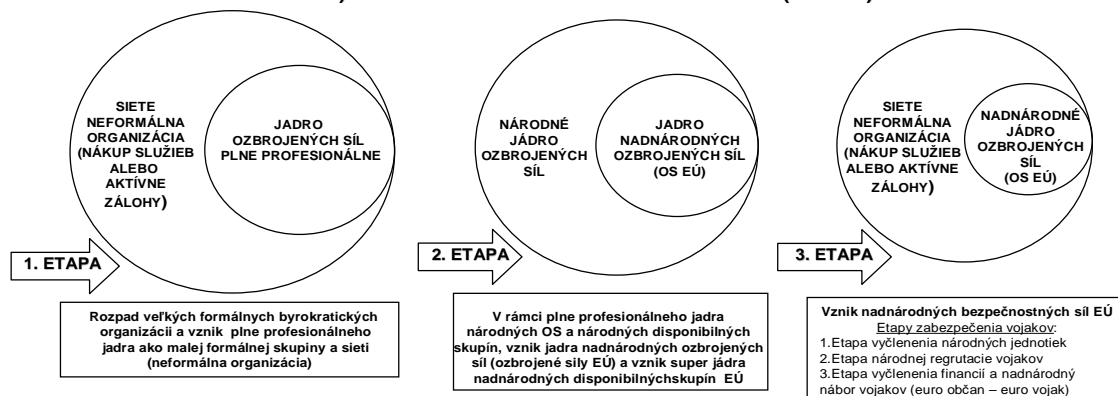
-
- schopnosť plniť úlohy nevojenského charakteru nielen pre národné štáty európskej únie ale aj v rámci medzinárodných krízových tímov, ktoré operujú v ktorejkoľvek časti sveta (výborná znalosť aktuálnej medzinárodnej situácie a daného priestoru nasadenia)
  - schopnosť spolupráce s bezpečnostnými a záchrannými zložkami národných štátov európskej únie pri plnení úloh v rámci krízového manažmentu nevojenského charakteru (živelné pohromy – povodne, zemetrasenie, víchor, lesné požiare, technické havárie katastrofy – atómové elektrárne, chemické prevádzky, dopravné havárie na cestách, železnici a vode, tiež boj s medzinárodným organizovaným zločinom atď.)
  - schopnosť uskutočňovať bezpečnostné vzdelávanie príslušníkov nadnárodných krízových profesionálnych tímov
  - pripravenosť na riadiacu (manažérsku) prácu v nadnárodných a medzinárodných tímoch

³⁸ STANĚK, P. a IVANOVÁ, P.: Štvrtá priemyselná revolúcia a piaty civilizačný zlom. Bratislava. Vyd. Dom ELITA, s.r.o. 2016. s. 201 – 206. ISBN 987-80-970135-8-5

A) VÝVOJ NÁRODNÉHO INTEGROVANÉHO ZÁCHRANNÉHO SYSTÉMU

B) VÝVOJ NÁRODNÝCH OZBROJENÝCH SÍL (ARMÁD)

Obrázok – 1 Možný vývoj národných a nadnárodných bezpečnostných a záchranných zborov do roku 2020 - 2025

Asi už nepôjde o vytvorenie európskej armády (ozbrojených síl EÚ), ale skôr o vytvorenie riadiacich štruktúr EÚ, ktoré by zabezpečili spoluúčasť a súčinnosť jednotlivých členských krajín pri zaistovaní bezpečnosti vojenského a nevojenského charakteru. Pôjde o proces selektívnej miery postupnej integrácie, ktorý nahradí proces rýchlej a štruktúrne diferencovanej miery integrácie. Pôjde o zaistenie koordinovaného postupu jednotlivých zložiek členských krajín EÚ (disponibilných skupín) pri zabezpečovaní ich pripravenosti a pri vykonávaní činností a opatrení, ktoré súvisia s poskytovaním pomoci jednotlivým členským krajinám EÚ, ktoré sú v tiesni.

Pôjde o proces európskej integrácie disponibilných skupín zaisťujúcich bezpečnosť nielen vojenského ale tiež nevojenského charakteru, teda o proces vytvorenia bezpečnostných síl EÚ, tvorených nielen integrovanými disponibilnými skupinami vojenského charakteru (armáda), ale tiež disponibilnými skupinami polovojenského a nevojenského charakteru (polícia, hasičský zbor, záchranné zbory atď.). Integrácia niektorých skupín, určených na ochranu vonkajších hraníc EÚ, už začala (napr.: Európska agentúra pre pohraničnú a pobrežnú stráž – Frontex³⁹).

³⁹ Frontex pomáha krajinám EÚ a krajinám pridruženým k schengenskému priestoru riadiť ich vonkajšie hranice. Takisto prispieva k harmonizácii hraničných kontrol v celej EÚ. Agentúra uľahčuje spoluprácu medzi pohraničnými orgánmi jednotlivých krajín EÚ a poskytuje technickú podporu a odborné znalosti. Frontex nemá vlastné vybavenie alebo pohraničnú stráž. Pri koordinovaní spoločných operácií sa spolieha na krajiny EÚ, aby poskytli príslušníkov pohraničnej stráže, plavidlá, lietadlá a iné zdroje. Agentúra Frontex nahrádza náklady na nasadenie príslušníkov pohraničnej stráže a náklady na dopravu, palivo a základnú údržbu vybavenia počas nasadenia. Vo všetkých jej oblastiach činnosti – operácie, analýza rizík, odborná príprava, výskum a vývoj a navracanie migrantov – plní Frontex úlohu koordinátora a zriaďuje špecializované siete medzi pohraničnými orgánmi. Účelom je rozvíjať a zdieľať najlepšie postupy medzi pohraničnými orgánmi EÚ a krajín pridružených k schengenskému priestoru.

Obdobný prístup by bolo vhodné zvoliť pri vytváraní integrovaných bezpečnostných síl EÚ, tvorených malými vojenskými disponibilnými skupinami, schopnými do 24 hodín zasahovať kdekoľvek v európskom priestore k ochrane vonkajších hraníc a proti teroristickým útokom. Jednotky by boli podporované podľa potreby činnosťou policajných, hasičských, záchranných jednotiek a zdravotníckym, psychologickým a sociálnym personálom.

Tieto organizačné celky by nemuseli byť dislokované spolu na jednom mieste, ale museli by harmonizovať svoju činnosť v nasadení. Disponibilné skupiny jednotlivých krajín začlenené do týchto organizačných celkov musia mať štandardizovaný výcvik, výzbroj, výstroj a základné technické parametre nasadzovanej techniky (nosnosť, priechodnosť terénu, objem cisterny atď.). O ich nasadení by rozhodoval Brusel na základe zhodnotenia konkrétnej situácie, či na základe požiadania niektorej členskej krajiny EÚ. Zásah by bol platený z rozpočtu EÚ. Tento prístup by v plnej miere využíval daný ekonomický a obranný potenciál jednotlivých členských krajín EÚ, zameraný na zaistenie tzv. inteligentnej obrany (umožňuje obranu pred terorizmom) a obrany celoeurópskej až celoplanetárnej.⁴⁰

Usporiadať časť sveta znamenalo a stále ešte znamená založiť štát. Pri jeho vzniku sa musí vychádzať z toho, že globálnej a exteritoriálnej elite⁴¹ môže v budúcnosti viac alebo menej úspešne konkurovať iba *globálny a exteritoriálny* – t. zn. *nadnárodný štát*, ktorý zabezpečuje všetky funkcie národného štátu. Kompetencie národného štátu získava buď násilím alebo mu ich národné štáty odovzdávajú dobrovoľne. Aby tento proces fungoval bez konfliktov musí *lokálna elita* (vodcovia na lokálnej úrovni) postupne prerásť v *novú lokálnu elitu* – v tzv. nadnárodnú elitu, schopnú presadzovať lokálne názory v globálnom svete a korigovať tak vznikajúci *nový neporiadok*.

ZÁVER

Proces globalizácie spolu s procesom prechodu časti krajín sveta do postmodernity spustili aj nové formy procesov diferenciacie – regionálnej, sociálnej, kultúrnej a tiež politickej, ktoré prinášajú nové spôsoby vyradovania z civilizačného procesu – teda nové spôsoby „odoberania“ šancí. Preto je v súčasnosti cítiť potrebu udržať existenciu správca „šancí“ (teda správca síl súdržnosti) pre marginalizovaných – t. zn. subjekt regulácie nových konfliktov. Pre túto úlohu zatiaľ neexistuje nič lepšie ako štát – tzv. nový štát, ktorý je viazaný na spravovanie súdržnosti a nie na národ. Ak sa to podarí potom nový štát⁴² obháji svoju existenciu – teda sa identifikuje a získa tak svoju identitu. Či túto úlohu dokáže štát hrať v dnešnej podobe je otáznne. Je ale možno ukázať, že štáty dobre spravujúce sily súdržnosti danej spoločnosti (bez väzby na národ) sú úspešnejšie ako tie, ktoré vsadili na „individualizáciu“ (nacionalizmus). Proces globalizácie teda vytvára pre jednotlivcov, sociálne skupiny a spoločnosti (a ich štáty) nové príležitosti, ale tým, že oslabuje štát zároveň oslabuje schopnosti využívať ich. V nekompromisnej súťaži o presadenie sa v globalizačnej tlačnici sú na tom lepšie tie spoločnosti a ich štáty, ktoré dokážu produktívnejšie

---

(https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/frontex_sk)

⁴⁰ PAUHOFVÁ, I., STANĚK, P. a VOLNER, Š.: Mýty a realita globálneho sveta. (Čo nás neposilní, ale môže zabiť). Bratislava: IRIS 2013. s. 54 – 57. ISBN 978-80-8153-013-5

⁴¹ SZTUMSKI, J.: Elity a ich miejsce i rola w społeczeństwie. Katowice: „Śląsk“Sp.z.o.o. 2007. ISBN 978-83-7164-514-3

⁴² Nový štát – je najmä správca síl súdržnosti danej spoločnosti, ktorá nemusí znamenať vždy solidaritu, „držať spolu“ môže danú spoločnosť aj konflikt a spor, pričom hlavným médiom, v ktorom sa sily súdržnosti v minulosti rozvíjali, sa stal národ. Vzťah národa a štátu bol jedným z kľúčových problémov minulého storočia. V súčasnosti sa situácia prudko zmenila, čoho odrazom je zmena statusu moderného štátu, ktorý stráca väzbu na národ. (Pozri bližšie: NOVOSAD, F.: Alchymia dejín. Bratislava: IRIS. 2004. s. 218. ISBN 80-89018-72-6)

využívat síly svojej súdržnosti, ktoré dokážu vyťažiť ešte aj zo svojich napätí a konfliktov. Nastal čas prechodu od zmeny systému k zmenám v systéme.

Ustanovenie štátu (národného či nadnárodného) vyžaduje potlačenie štátotvorných ambícií menších národov a národností alebo odovzdanie časti zvrchovanosti v prospech celku. Mení sa tak *globálna scéna*, ktorá prestáva byť divadlom medzištátnej politiky zameranej cez vojenské, hospodárske a kultúrne nástroje na vytýčenie a zabezpečenie hraníc, ktoré oddeľujú, uzatvárajú a zabezpečujú teritórium legislatívnej a exekutívnej zvrchovanosti každého štátu a stáva sa globálnou politikou, ústiaceou do *globálnej (kosmopolitnej) demokracie*⁴³, ktorá zabezpečí podiel a zodpovednosť národných štátov, tvoriacich nadnárodný sociálny systém, za vytváranie nových noriem, tradícií a kultúry, ktoré nebudú potláčať národné normy, tradície a kultúru. Táto filozofia v plnom rozsahu platí aj pre proces integrovania pohotovostných skupín štátov Európskej únie pre zaistenie vojenskej a nevojenskej bezpečnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ARMSTRONG, M.: Řízení lidských zdrojů. Praha: Grada Publishing a.s. 2002. ISBN 80-247-0469-2;
- BAUMAN, Z.: Globalizace. Důsledky pro člověka. Praha: Mladá Fronta. 2000. s. 9. ISBN 80-204-0817-7
- BAUMAN, Z.: Individualizovaná společnost. Praha: Mladá Fronta. 2004. s. 46. ISBN 80-204-1195-X
- BECK, U.: Riziková společnost. Praha: SLON. 2002. s. 54, ISBN 80-86429-32-6
- EICHLER, J.: Terorismus a války v době globalizace. Praha: UK Karolinum.2011. ISBN 978-80-246-1790
- GIDDENS, A.: Třetí cesta. Praha: Mladá fronta. 2011. s. 125 – 129. ISBN 80-204-0906-8
- HALUŠKA, I.: Budúcnosť globálnej ekonomiky (Teória a prax humanistickej ekonomiky). Bratislava: IRIS. 2011. s. 9 – 10. ISBN 978-80-89256-65-5
- HOFREITER L.. Securitológia. L. Mikuláš: AOS, 2006. 138 s. ISBN 978-80-8040-310-2
- IVANIČKA, K.: Globalistika. Bratislava: Ekonómia. 2006. ISBN 80-8078-028-5
- JANOŠEC, J. a kol.: Bezpečnost a obrana České republiky 2015 – 2025. Praha: MO ČR. 2005. ISBN 80-7278-303-3
- JIRÁNKOVÁ, M.: Národní státy v globálních ekonomických procesech. Praha: Profesional Publishing. 2010. s. 91, ISBN 978 80-7431-025-6
- KING, A., SCHNEIDER, B.: První globální revoluce.. Bratislava: Československá asociace Římskeho klubu. Bradlo. 1991. ISBN 80-7127-048-2
- KORZENIOWSKI L. F. Podstawy nauk o bezpieczeństwie. Warszawa: Difin, 2012. 298 s. ISBN 978-83-7641-518-5
- KREJČÍ, O.: Geopolitika středoevropského prostoru. Praha: EKOPRESS. 2000. s. 280–288. ISBN 80-861119-29-7

---

⁴³ GIDDENS, A.: Třetí cesta. Praha: Mladá fronta. 2011. s. 117 – 120. ISBN 80-204-0906-8

- KREJČÍ O.: Válka. Praha: Professional Publishing. 2010. s. 142. ISBN 978-80-7431-029-4
- KROUPA, M., ŘÍHA, M.: Integrovaný záchranný systém. Praha. Armex. 2011. EAN 9788087451014, ISBN 978-80-87451-01-4
- KUPKOVIČ a kol.: Podnikové hospodárstvo Bratislava: Sprint vfra. 2002. ISBN 80-88848-93-8
- MACIEJEWSKI, J.: Grupy dyspozycyjne (Analiza socjologiczna). Wroclaw: Wydawnictwo Uniwersitetu Wroclawskiego. 2012. s. 50 – 60. ISBN 978-83-229-3253-7
- MATIS, J.: Teoreticko-empirická analýza vybraných problémov sociálneho zabezpečenia profesionálnych vojakov Ozbrojených síl Slovenskej republiky. In: Komplexné sociálne zabezpečenie vojenského profesionála (el. forma). L. Mikuláš: AOS, 2010 s. 10 – 40. ISBN 978-80-8040-406-2
- MATIS, J.: Vybrané problémy globalizácie. In: Sociológia pre armádu a bezpečnosť. Bratislava: MO SR, 2008. s. 69-90. ISBN 978-80-89261-17-8.
- MURDZA K. Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti. Bratislava: APZ, 2005. 156 s. ISBN 80-8054-356-6.
- NOVOSAD, F.: Alchýmia dejín. Bratislava: IRIS. 2004. s. 218. ISBN 80-89018-72-6
- PAUHOFOVÁ, I., STANĚK, P. a VOLNER, Š.: Mýty a realita globálneho sveta. (Čo nás neposilní, ale môže zabiť). Bratislava. IRIS 2013. s. 54 – 57. ISBN 978-80-8153-013-5
- RANSDORF, N. – SUJA, S.: Svět zleva. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7360-719-7
- ROBSKI, J.: Interpersonal competence in commanding. In: Science & Military, nr 1/ Volume 3/2008. s. 34-38. AOS. ISSN 1336-8885
- SLAŠŤAN, M. a kolektiv: Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: MZV SR. 2009. s.55–57. ISBN 978-80-89406-02-9.
- STANĚK, P. a IVANOVÁ, P.: Štvrtá priemyselná revolúcia a piaty civilizačný zlom. Bratislava. Vyd. Dom ELITA, s.r.o. 2016. s. 201 – 206. ISBN 987-80-970135-8-5
- http://www.mzv.sk/App/WCM/media.nsf/vw_ByID/ID_910775B27ADDC5BEC1257674002F845B_Buducnost_EU_Lisabonska_zmluva.pdf SK/\$File/
- SOROS, G.: Kríza globálneho kapitalizmu. Bratislava: Kaligram. 1999. s. 23. ISBN 80-7149-270-1
- SZTUMSKI, J.: Elity a ich miejsce i rola w społeczeństwie. Katowice: „Śląsk“ Sp.z.o.o. 2007. ISBN 978-83-7164-514-3
- ŠKVRNDA F.: Sociologický pohľad na vybrané problémy budovania a fungovanie ozbrojených síl slovenskej republiky na začiatku 21. storočia. In: Aktuálne problémy vojenskej sociológie (sociologický pohľad na OS SR). L. Mikuláš: AOS. 2011. ISBN 978 80-8040-440-6.
- TOWNSHEND, Ch.-editor: Historie moderní války. Praha: Mladá fronta. 2007. ISBN 978-80-204-1540-0
- VOLNER, Š.: Problémy bezpečnosti v 21. storočí. B. Bystrica: Euroatlantické centrum. 2005. s. 109. ISBN 80-969306-1-3
- WAIŠOVÁ Š.: Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích: In: Human Development report 1993. Praha: Portál. 2005. s.68 ISBN 80-7178-390-0

Zákon č. 239/2000 Sb Zákon o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.
(ČR)

Zákon č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme (Slovenská republika)

<http://www.euroskop.cz/8715/sekce/bezpecnostni-a-obranna-politika/>

<http://www.sme.sk/c/15388/rizika-a-ohrozenia-obrany-podla-obrannej-strategie.html#ixzz2dSWZRjOG>

https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/frontex_sk

doc. RSDr. Jozef MATIS, PhD.

Katedra spoločenských vied a jazykov

Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika

Demänová 393. PSČ: 031 06, Liptovský Mikuláš 6

jozef.matis@aos.sk

NEZBYTNÉ PŘEDPOKLADY PRO NAPLNĚNÍ ÚLOHY OZBROJENÝCH SIL

NECESSARY PREREQUISITES FOR THE ARMED FORCES TO FULLFILL THEIR MISSION

Josef MELICHAR

ABSTRACT

The article discusses elementary prerequisites, that is necessary to create for enabling the Armed forces to fulfill their mission. The author brings the outputs of the research program „STRATAL“ of the Centre of Security and Military-Strategic Studies in Brno, that is focused on strategic alternatives of building and improving the Armed forces of the Czech republic. The article brings discussion about the proposed national approach to capabilities development and to exploiting available supporting tools. Current situation in the development of the Armed forces of the Czech republic is being reflected in the article. The author also indicates the ways of contributing effectively to capabilities development and to fulfilling the Armed forces mission in national and international environment.

Keywords: capabilities, development, scenarios, risk assessment, measurability, functional areas

ÚVOD

Úloha ozbrojených sil vychází z poslání, které mají ozbrojené síly obvykle zakotveno v zákonech, v případě České republiky se jedná o zákon 219/1999 o ozbrojených silách České republiky. Poslání ozbrojených sil a z něj vyplývající úloha ozbrojených sil však samy o sobě nevytváří dostatečné předpoklady k tomu, aby ozbrojené síly byly schopny svoji úlohu naplnovat. Centrum Bezpečnostních a Vojensko-Strategických studií Univerzity obrany v Brně zahájilo v roce 2016 práci na dlouhodobém záměru pro rozvoj organizace (DZRO) s názvem STRATAL (Strategické alternativy výstavby a rozvoje ozbrojených sil ČR). DZRO STRATAL je jedním ze série výzkumných programů, na kterých se Centrum Bezpečnostních a Vojensko-Strategických studií podílí. Jednou z oblastí zaměření DZRO STRATAL je formulování předpokladů použití a výstavby ozbrojených sil. Tento článek přináší některé dílčí výstupy DZRO STRATAL, které se vztahují k předpokladům použití a výstavby ozbrojených sil.

1. ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLADY PRO NAPLNĚNÍ ÚLOHY OZBROJENÝCH SIL

Zákon 219/1999 (ČR) o ozbrojených silách definuje v § 3 poslání ozbrojených sil jako zajišťování bezpečnosti České republiky takto – „*K zajišťování bezpečnosti vytváří Česká republika ozbrojené síly*“¹, ze kterého vyplývá úloha ozbrojených sil.

K základním předpokladům pro naplnění úlohy ozbrojených sil patří existence nástrojů, které umožní identifikovat, jaké ozbrojené síly bude stát potřebovat k naplnění svého poslání. Proces obranného plánování je jedním z těchto nástrojů, jimž se článek bude blíže věnovat. Na problematiku procesu obranného plánování se autor článku zaměřil v dílčí studii zpracované v roce 2015, ve které formuloval identifikovaný klíčový problém následovně:

---

¹ Zákon 219/1999 o ozbrojených silách České republiky ze dne 14. září 1999

„Proces obranného plánování v rezortu obrany není dostatečným způsobem vymezen v regulátorech řízení (zákon 222/1999 Sb. o zajišťování obrany České republiky a RMO 66/2012 Plánování činnosti a rozvoje v rezortu Ministerstva obrany), proces není dostatečně popsán a rozpracován v metodice, není implementováno plánování na základě schopností a scénáře nejsou využívány uceleným a konzistentním způsobem pro identifikaci požadavků na schopnosti.“² Takto identifikovaný klíčový problém naznačuje, že v oblasti obranného plánování existuje značný prostor pro rozvoj a že zdaleka ne všechny předpoklady k tomu, aby ozbrojené síly mohly úspěšně plnit svoji úlohu jsou vytvořeny. Neexistence procesního popisu obranného plánování v České republice, která byla uvedenou studií potvrzena, byla jedním z podnětů k zaměření DZRO STRATAL mezi jinými i do této oblasti.

Proces obranného plánování je třeba vidět v souvislostech a vidět jeho místo v kontextu řízení a organizace obrany státu, zakotveného v zákoně č. 222/1999 Sb.

Řízení a organizaci obrany státu podle zákona 222/1999 Sb. lze na základě části první, §2, písm. (8) a části druhé, §3, vyjádřit grafickým následujícím způsobem:

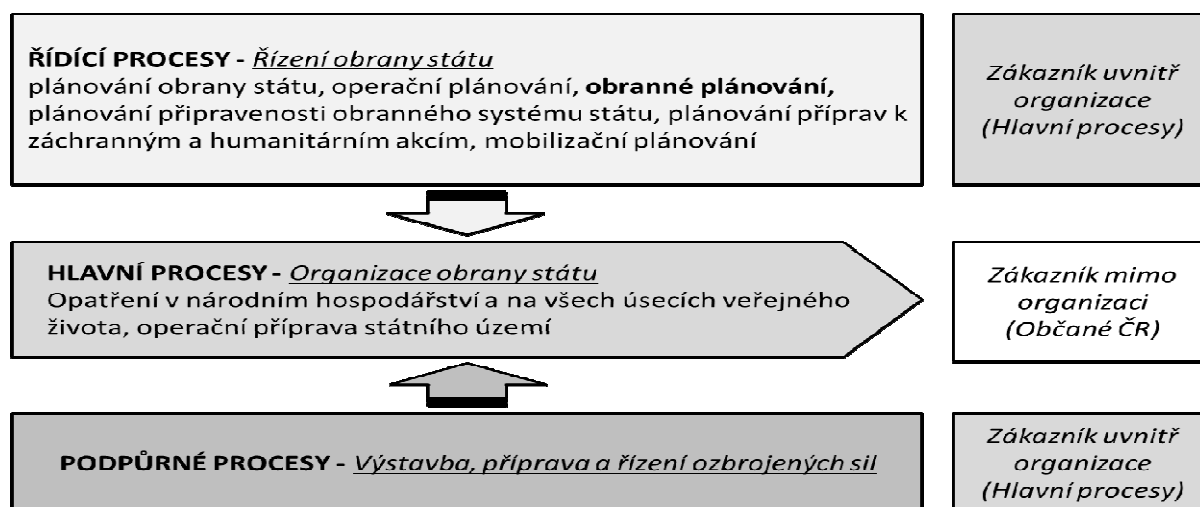
Obrázek 1 Řízení a organizace obrany státu podle zákona 222/1999 Sb.

Zákon 222/1999 Sb. takto stanovuje, co je třeba rozumět pod pojmem “Řízení a organizace obrany státu” a co je třeba rozumět pod pojmem “Plánování obrany státu”. Tímto je ve zmíněném zákoně vytvořen kontext obranného plánování, a je dáno jedno z východisek pro tvorbu procesního modelu obranného plánování. Je vhodné rovněž využít teoretická východiška a určit odpovídající charakter procesu obranného plánování. Zde je možné vycházet z členění procesů podle důležitosti a účelu³, což je podle Grasseové nejčastěji uváděné a odborníky doporučované členění: Hlavní / klíčové procesy zajišťují, že organizace poskytuje služby a produkty, které jsou důvodem její existence. Řídící procesy jsou procesy strategického a operačně – taktického významu, které zajišťují, že organizace bude vytvářet kvalitní produkty a služby. Podpůrné procesy zajišťují, že organizace je schopna poskytovat produkty a služby nezbytné pro zabezpečení její funkčnosti. Aplikací tohoto členění procesů do řízení a

² MELICHAR, Josef, Plánování na základě schopností v procesu obranného plánování s využitím prognostických metod v podmínkách rezortu obrany ČR, CBVSS, ZRO TRENDY – 2015 – 0002, Brno 2015, dostupné na CBVSS UNOB, Česká republika

³ GRASSEOVÁ, Monika, Radek DUBEC a Roman HORÁK. Procesní řízení ve veřejném sektoru: teoretická východiška a praktické příklady. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2008, v, 266 s. ISBN 978-80-251-1987-7., str. 13-14.

organizace obrany státu tak, jak jsou uvedeny v zákoně 222/1999 Sb., byly kategorizovány jednotlivé oblasti/procesy způsobem patrným z následujícího obrázku.

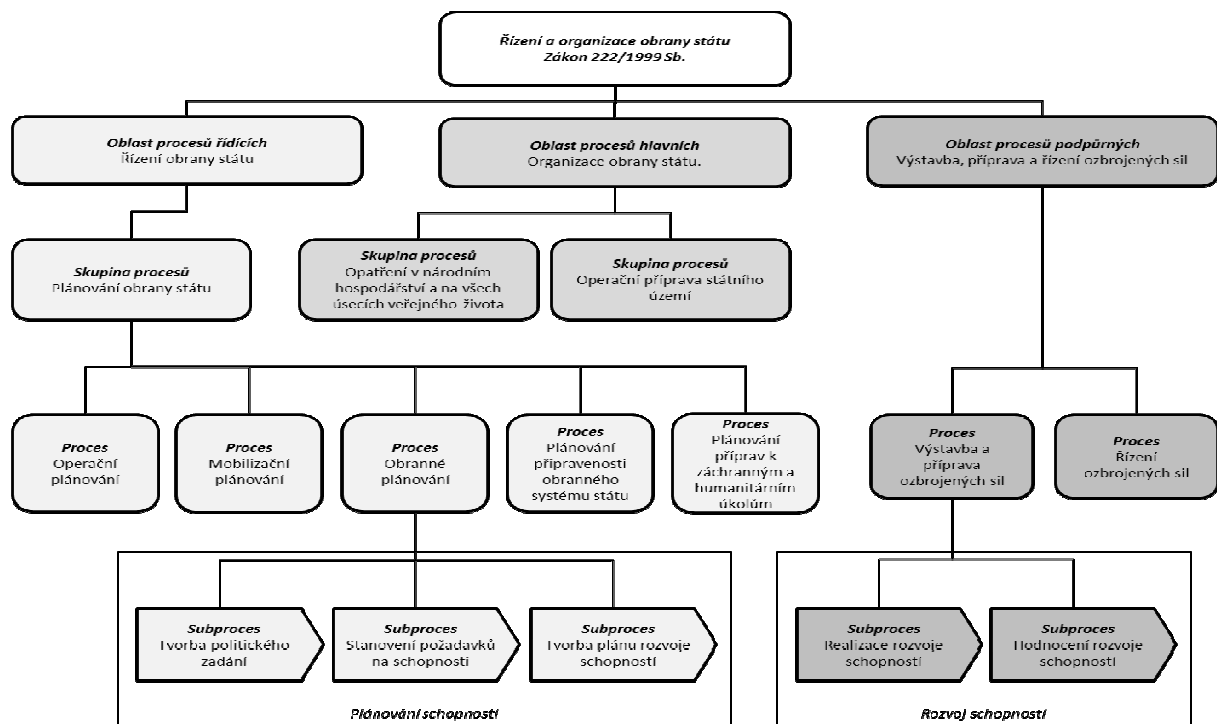

Obrázek 2 Členění procesů podle účelu a důležitosti

Obranné plánování bylo takto zařazeno mezi řídicí procesy strategického významu, které zajišťují, že organizace bude vytvářet kvalitní produkty a služby. Kvalitními produkty a službami budeme v tomto případě rozumět kvalitní ozbrojené síly a zajištění bezpečnosti státu, což vyjadřuje schopnosti a primární účel jejich použití. Řízení a organizaci obrany státu, tak jak je zakotveno v zákoně č. 222/1999 Sb., je při procesním pojetí vhodné rozdělit na tři části, a to na řízení obrany státu, které zahrnuje řídicí procesy ve smyslu výše uvedené definice, na organizaci obrany státu, která zahrnuje všechny hlavní procesy související se zajišťováním bezpečnosti státu a s naplňováním poslání ozbrojených sil, a na výstavbu, přípravu a řízení ozbrojených sil, která zahrnuje podpůrné procesy.

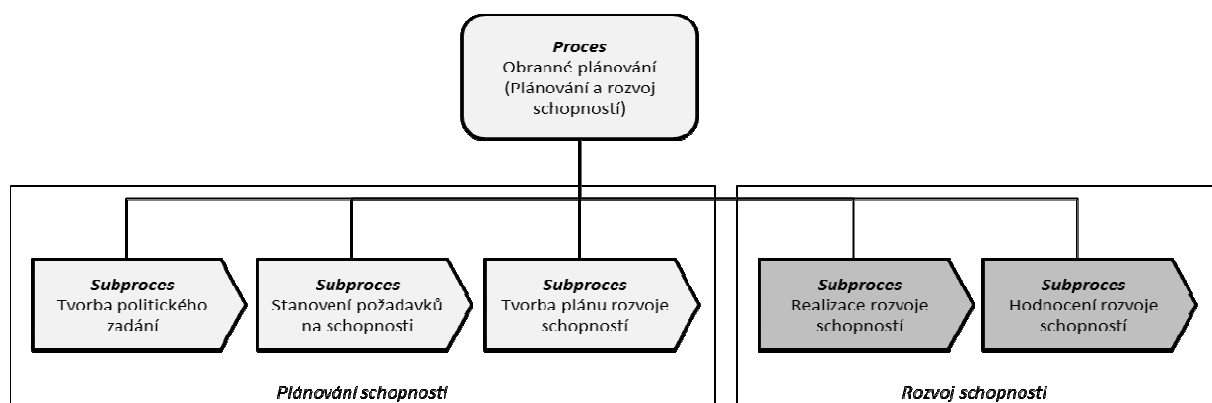
Na základě použití výše uvedeného dělení procesů podle účelu a důležitosti lze vytvořit a popsat možný procesní model obranného plánování. Při procesním popisu obranného plánování byla použita teoretická východiska, jak je popisuje Grasseová a kol.⁴ a ustanovení zákona 222/1999 Sb. a zákona 219/1999 Sb. K vyjádření procesního pojetí obranného plánování byl použit model funkčního stromu.

⁴ GRASSEOVÁ, Monika, Radek DUBEC a Roman HORÁK. Procesní řízení ve veřejném sektoru: teoretická východiska a praktické příklady. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2008, v, 266 s. ISBN 978-80-251-1987-7.

Obrázek 3 Funkční strom – Řízení a organizace obrany státu - příklad ČR

Funkční strom, tak jak byl popsán v dílčí studii v rámci DZRO STRATAL⁵ vyjadřuje procesní pohled na řízení a organizaci obrany státu zakotvené v zákoně 222/1999 Sb. Tento model umožňuje zařadit proces obranného plánování do potřebného kontextu. Jak je znázorněno na obrázku viz výše, proces obranného plánování lze popsat jako proces plánování, na jehož výstupu je plán rozvoje schopností. Realizaci rozvoje schopností a hodnocení rozvoje schopností lze v tomto případě chápat jako návazný, ale samostatný proces. Proces obranného plánování lze takto charakterizovat jako plánování schopností, realizaci rozvoje schopností a hodnocení rozvoje schopností jako rozvoj schopností. Plánování a rozvoj schopností je možné chápat jako dva samostatné návazné procesy, anebo je chápat komplexně a zahrnout jak plánování, tak rozvoj schopností do jednoho integrovaného procesu obranného plánování.

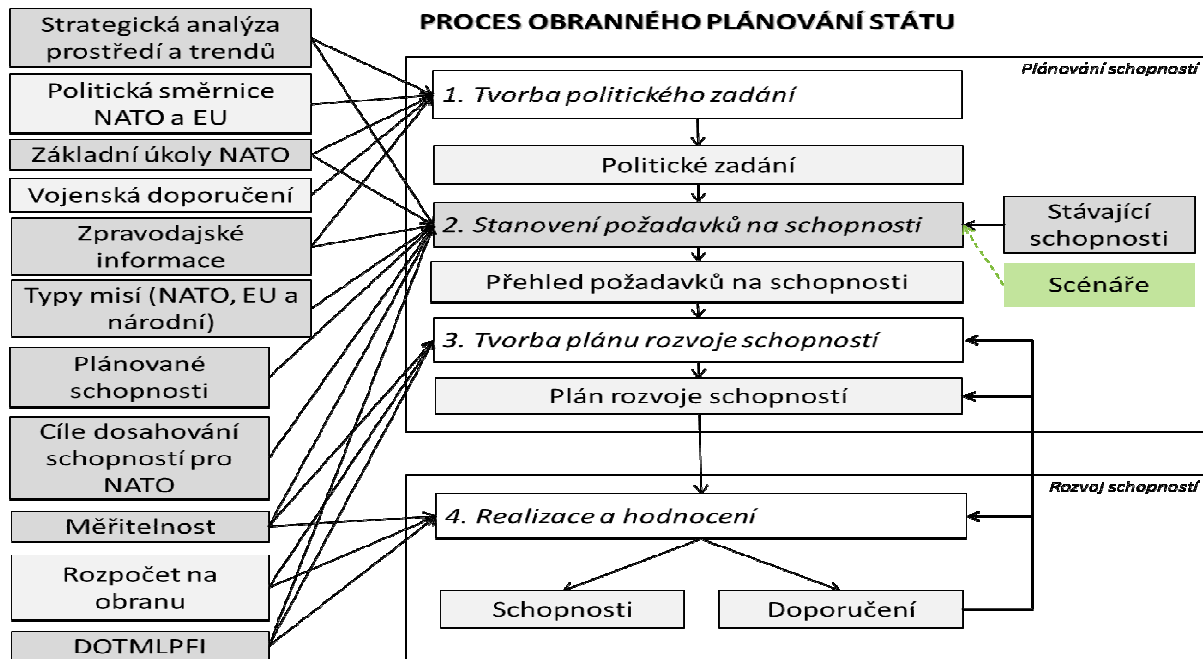
Obrázek 4 Integrovaný model procesu plánování a rozvoje schopností

Integrovaný proces obranného plánování, viz následující obrázek, tak odpovídá rámcovému modelu procesu obranného plánování diskutovanému v roce 2015. Tento článek se bude věnovat variantě integrovaného procesu obranného plánování.

⁵ MELICHAR, Josef, Procesní model obranného plánování, ZRO STRATAL – 2016 – 0001, Brno 2016, dostupné na CBVSS UNOB, Česká republika

Na základě tohoto integrovaného procesního modelu plánování a rozvoje schopností byl rámcový model procesu obranného plánování upraven a rozšířen o hlavní vstupy a výstupy. Tento model schematicky vyjadřuje jednotlivé subprocesy (fáze procesu) plánování a rozvoje schopností, hlavní vstupy a výstupy jednotlivých fází a kritéria a hlavní nástroje promítající se do fáze realizace a do fáze hodnocení rozvoje schopností (měřitelnost a funkční oblasti – DOTMLPFI).

Obrázek 5 Rámcový model procesu obranného plánování

z hodnocení rozvoje schopností, která se promítá zejména do plánu rozvoje schopností, který může být na základě zpracovaných doporučení upravován.

Ať již se rozhodneme realizovat plánování a rozvoj schopností jako jeden integrovaný proces, nebo jako dva samostatné procesy, je třeba zachovat vzájemné návaznosti tak, aby plánování a rozvoj schopností probíhaly plynule a účelně. Bez těchto vzájemných návazností bude plánování a rozvoj schopností ve vazbě na bezpečnostní zájmy státu, na bezpečnostní hrozby a na plánování finančních prostředků značně obtížné.

Posláním procesu obranného plánování jako nástroje obranného plánování je umožnit zpracování nebo aktualizaci plánu rozvoje schopností a umožnit rozvoj požadovaných schopností při omezených zdrojích. Proces obranného plánování je tak jedním ze základních předpokladů, které jsou potřebné k tomu aby ozbrojené síly mohly naplnit svoji úlohu.

2. VYBRANÉ PŘEDPOKLADY EFEKTIVNÍHO BUDOVÁNÍ OZBROJENÝCH SIL

Pro efektivní budování a rozvoj ozbrojených sil je potřebné rovněž vytvořit specifické předpoklady, které umožní identifikovat schopnosti k naplnění úlohy ozbrojených sil a také předpoklady, které umožní schopnosti efektivně budovat a rozvíjet. Předpokladem k identifikování schopností potřebných v budoucím operačním prostředí, je soubor scénářů, které rozpracovávají bezpečnostní hrozby relevantní pro stát. K využití souboru scénářů a jejich potenciálu je třeba aplikovat válečnou hru nebo jinou vhodnou metodu, která umožní identifikovat potřebné schopnosti. Na základě provedení válečné hry je možné identifikovat a

sumarizovat požadavky na schopnosti potřebné k úspěšnému zvládnutí všech scénářů. Takovýto soubor požadavků při porovnání s existujícími schopnostmi vede ke standardní kategorizaci schopností na ty, které te třeba si ponechat, na schopnosti, které se ukázaly jako nepotřebné a budou vyřazeny z používání a na nedostatky ve schopnostech. Nedostatky ve schopnostech je třeba chápat jako nedostatky ve stávajících schopnostech, kdy například některé jednotky postrádají specifické vybavení, které by jim požadované schopnosti zabezpečilo, a jako schopnosti chybějící. Chybějící schopnosti znamenají, že tyto schopnosti stát nemá a musí je kompletně vybudovat. Nedostatky ve schopnostech ve svém souhrnu mohou představovat a zpravidla představují vysokou zátěž pro státní rozpočet. To implicitně znamená potřebu vytvořit varianty souboru schopností, které budou obsahovat variantní množství nedostatků ve schopnostech. Tyto varianty je třeba posoudit z hlediska souvisejících rizik. Rizika je vhodné posoudit pro každý nedostatek ve schopnosti ve všech scénářích, což vytvoří podklady pro vyhodnocení rizik jednotlivých variant souboru schopností.

Po vyhodnocení finanční náročnosti jednotlivých variant souboru schopností je třeba porovnat identifikovaná rizika s finančními možnostmi státu a vybrat variantu k realizaci. Rizika související s vybranou variantou by neměla klesnout pod hranici akceptovatelného rizika. Ilustrativní příklad na obrázku obsahuje soubor šesti scénářů a tři varianty souboru schopností, kdy každá varianta obsahuje rozdílné množství nedostatků ve schopnostech. Rizika jsou zde kategorizována do tří kategorií: vysoké, střední a nízké. Z ilustrativních důvodů je zde střední riziko považováno za akceptovatelné riziko.

Varianty požadovaných schopností	S 1	S 2	S 3	S 4	S 5	S 6	Priority variant schopností a hodnocení rizik	Finanční náročnost
Varianta požadovaných schopností 1	Nedostatek ve schopnostech 1						1 Nízké riziko	EUR 120 MLD
	Nedostatek ve schopnostech 2							
Varianta požadovaných schopností 2	Nedostatek ve schopnostech 1						2 Střední riziko	EUR 60 MLD
	Nedostatek ve schopnostech 2							
	Nedostatek ve schopnostech 3							
Varianta požadovaných schopností 3	Nedostatek ve schopnostech 1						3 Vysoké riziko	EUR 35 MLD
	Nedostatek ve schopnostech 2							
	Nedostatek ve schopnostech 3							
	Nedostatek ve schopnostech 4							

Rizika
Vysoké riziko
Střední riziko
Nízké riziko

S 1 – S 6: Ilustrativní soubor scénářů

Obrázek 6 Hodnocení rizik a nákladovosti požadavků na schopnosti - ilustrativní příklad

Vybraná a schválená varianta souboru schopností se stává podkladem pro stanovení cílů rozvoje schopností. Jedním z předpokladů dosažení efektivního rozvoje schopností je stanovení měřitelnosti cílů rozvoje schopností. K základnímu nastavení měřitelnosti cílů je možné použít jakékoliv měřítko, které odpovídá charakteru a komplexnosti stanovených cílů. Obecný příklad pětistupňového měřítka dosažení cíle je uveden na obrázku viz níže.

Cíl X - Měřítko dosažení cíle		Kód
Cíle bylo dosaženo	Slovní popis	5
Jsou vytvořeny reálné předpoklady k dosažení cíle	Slovní popis	4
Cíle bylo dosaženo částečně	Slovní popis	3
Plnění cíle je v prvotním stadiu/cíle nebude dosaženo	Slovní popis	2
Cíle nebylo dosaženo/nebylo zahájeno plnění cíle	Slovní popis	1

Obrázek 7 Měřítko dosažení cíle - příklad

vých stupňů dosažení cíle a může obsahovat číselné kódy jednotlivých stupňů dosažení cíle pro rychlou orientaci. Je však nezbytné, aby každé hodnocení obsahovalo jak kvalitativní složku hodnocení (zpravidla formou slovního popisu) a kvantitativní složku tam, kde je kvantitativní hodnocení aplikovatelné a účelné.

Pro hodnocení rozvoje schopností je vhodné použít funkčních oblastí se strukturou DOTMLPFI⁶, která poskytuje dostatečnou platformu pro hodnocení schopností. Jednotlivé schopnosti je tak možné vyhodnocovat z hlediska postupu jejich rozvoje po jednotlivých funkčních oblastech a je možné reagovat na podněty a doporučení vyplývající z hodnocení. Použití funkčních oblastí pro hodnocení rozvoje schopností poskytuje rovněž platformu pro efektivní použití schopností jak v národním prostředí, tak v prostředí NATO, EU nebo jiné aliance za předpokladu, že ostatní státy rovněž funkční oblasti využívají.

Příklad souhrnného výstupu hodnocení rozvoje schopností v obecné rovině vyjadřuje níže uvedená tabulka. Pod schopností X si lze představit například mechanizovaný prapor na lehkých obrněných vozidlech, nebo brigádní prvek psychologických operací.

Schopnost X - Hodnocení míry dosažení schopnosti po funkčních oblastech (DOTMLPFI)		Kód
D	Schopnosti bylo dosaženo	5
O	Schopnosti bylo dosaženo částečně	3
T	Schopnosti nebylo dosaženo/nebylo zahájeno plnění schopnosti	1
M	Jsou vytvořeny reálné předpoklady k dosažení schopnosti	4
L	Schopnosti nebylo dosaženo/nebylo zahájeno plnění schopnosti	1
P	Schopnosti bylo dosaženo částečně	3
F	Plnění schopnosti je v prvotním stadiu/schopnosti nebude dosaženo	2
I	Jsou vytvořeny reálné předpoklady k dosažení schopnosti	4

Obrázek 8 Využití funkčních oblastí k hodnocení schopností - příklad

Pomocí funkčních oblastí lze vytvořit komplexní popis cílového stavu jednotlivých schopností a stanovit měřitelnost schopností strukturovaně. Měřitelnost schopností umožňuje sledovat a vyhodnocovat postup jejich rozvoje a v případě potřeby přijímat korekční opatření.

Popsaný a zavedený proces obranného plánování, soubor scénářů rozpracovávajících bezpečnostní hrozby budoucnosti, použití válečné hry pro stanovení požadavků na schopnosti, hodnocení rizik a stanovení měřitelnosti schopností s využitím funkčních oblastí jsou pouze dílčími, avšak nezbytnými předpoklady pro naplnění úlohy ozbrojených sil.

⁶ DOTMLPFI - Doctrine, Organization, Training, Material, Leadership, Personnel, Facilities, Interoperability

ZÁVĚR

Cílem článku bylo přispět ke zvýšení zájmu odborné veřejnosti o problematiku obranného plánování a přinést podněty k diskusím o uvedené problematice. Článek popisuje některé dílčí výstupy dlouhodobého záměru pro rozvoj organizace (DZRO) s názvem STRATAL (Strategické alternativy výstavby a rozvoje ozbrojených sil ČR), na kterém pracuje Centrum Bezpečnostních a Vojensko-Strategických studií Univerzity obrany v Brně. Mezi tyto výstupy patří rámcový popis alternativy procesu obranného plánování s využitím teorie procesního řízení jako teoretického východiska. Proces obranného plánování představuje jeden ze základních předpokladů pro naplnění úlohy ozbrojených sil. Článek rovněž přináší soubor scénářů a jejich využívání, aplikaci válečné hry, použití funkčních oblastí a aplikaci měřitelnosti jako některé z dílčích, ale přitom nezbytných předpokladů, které přispívají k tomu, aby ozbrojené síly mohly naplnit svoji úlohu.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- DAVIS, Paul, K. RAND National Defence Research Institute, 2002. Analytic Architecture for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation, dostupné na internetu: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1513.html
- GRASSEOVÁ, Monika, Radek DUBEC a Roman HORÁK. Procesní řízení ve veřejném sektoru: teoretická východiska a praktické příklady. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2008, v, 266 s. ISBN 978-80-251-1987-7.,
- MELICHAR, Josef, Plánování na základě schopností v procesu obranného plánování s využitím prognostických metod v podmínkách rezortu obrany ČR, CBVSS, ZRO TRENDY – 2015 – 0002, Brno 2015, dostupné na CBVSS UNOB, Česká republika
- MELICHAR, Josef, Procesní model obranného plánování, ZRO STRATAL – 2016 – 0001, Brno 2016, dostupné na CBVSS UNOB, Česká republika
- Rozkaz Ministra obrany ČR č. 66 ze dne 5. prosince 2012
- SMEJKAL, V., RAIS, K, Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích. 4. vydání. Praha: Grada Publishing, 2013, 488 s. Expert. ISBN 978-80-247-4644-9.
- Zákon 219/1999 o ozbrojených silách České republiky ze dne 14. září 1999
- Zákon 222/1999 Sb. ze dne 14. září 1999 o zajišťování obrany České republiky

plk. Ing. Josef MELICHAR
Kounicova 65, 662 10 Brno
josef.melichar@unob.cz

VYBRANÉ ASPEKTY SLEDOVANIA NÁKLADOV MEDZINÁRODNÝCH PROGRAMOV VYZBROJOVANIA

SELECTED ASPECTS COST TRACKING INTERNATIONAL EQUIPMENT PROGRAMS

Stanislav MORONG

ABSTRACT

Effects of international armament projects can be achieved only through the reduction of costs of individual countries. Participating countries must also look for models and techniques by which they can achieve a balance between the financial demands and industrial advantages of the project. In the article authors focused attention on models of governance structures and principles for the development of a common framework lifecycle costs. On this basis it is then possible to create a common structure for apportioning costs. Achieving an equitable settlement between the countries participating in the project is the use of adequate model of the national conversion of currencies when comparing costs. The issue of currency issues is dedicated to the final of the post.

Keywords: costs, stage, life cycle, program, project, armaments

ÚVOD

Vývoj ozbrojených síl SR v predchádzajúcich desaťročiach je charakteristický permanentnými zmenami základných dokumentov smerujúcich k ich rozvoju. Všetky vytýčené ciele vykazovali veľmi nízku rezistenciu vo vzťahu k zmenám politického vývoja doma a vo svete. Dôsledkom tohto stavu bolo zaostávanie Slovenska na úseku obrany nielen za vyspelými krajinami tzv. západného sveta, ale aj v komparácii so štátmi, ktoré v minulosti z hľadiska vojensko-politického delenia patrili do tzv. východného bloku.

Integrácia do NATO mala na základe záruk kolektívnej bezpečnosti umožniť nielen stabilitu v oblasti smerovania ozbrojených síl a cieľov ich rozvoja, ale hlavne vytvoriť predpoklady pre vytvorenie dostatočnej bázy zdrojov potrebných pre naplnenie ambícií na úseku obrany SR. Napriek radikálnemu, až päťnásobnému poklesu príslušníkov armády SR oproti stavu pri rozdelení federácie sa očakávaný efekt nedostavil. Prvé reálne úsilie o modernizáciu výzbroje a techniky možno identifikovať v intervale cca od r.2012. Žiaľ, aj to vo veľmi redukovanom rozsahu, ktorý len prezentuje možnosti rozpočtom limitovaných zdrojov na úrovni cca 1% z HDP SR ročne. Napriek niektorým prognózam, tento trend aj do budúcnosti možno vnímať ako konštantný, len s minimálnou tendenciou rastu.

V záujme šetrenia výdavkov sa stále viac aj vrcholový manažment ministerstva obrany zameriava na programy vyzbrojovania realizované spoločne viacerými členskými štátmi aliancie, čoho výsledkom by mal byť rozvoj spôsobilosti adekvátneho podielu výdavkov na tieto projekty účastníckymi krajinami. Spoločné projekty vyzbrojovania kladú na účastnícke štáty určité požiadavky, ktoré majú vplyv nielen na úspešnosť projektov obranného významu, ale mali by sa pozitívne prejavovať aj na rozvoji vybraných hospodárskych odvetví príslušných krajín.

1. VÝCHODISKÁ A ŠPECIFIKÁ MEDZINÁRODNÝCH PROJEKTOV

Skúmanie nákladov životného cyklu v medzinárodných programoch sa riadi rovnakými zásadami, ako sú všeobecne definované pre jeho jednotlivé čiastkové úseky – etapy. V prípade medzinárodných projektov by však mali byť vzaté do úvahy niektoré špecifiká, týkajúce sa organizácie, analýzy, výberu modelu (ov), a prezentácie výsledkov.

Medzinárodné projekty zahŕňajú aspoň dva národy, ktoré sa dohodli na hlavných princípoch spolupráce v memorande o porozumení (Memorandum of Understanding, MoU), alebo ekvivalentnom usporiadaní vzťahov, pričom spoločne realizovali jednu alebo viac fáz plnenia úloh projektu zahrnutých do celkového trvania projektu.

Program sa stáva medzinárodným, keď sú MoU schválené a podpísané účastníkmi. V prostredí NATO, sa predpokladá, že takéto Memorandum sa uzatvára spravidla v počiatočných etapách projektu. To znamená, že náklady na životný cyklus sú výsledkom štúdie uskutočnenej v prvých etapách projektu (hodnotiacia a predbežná štúdia uskutočniteľnosti). Táto štúdia sa vykonáva na národnej úrovni.

Významnou pridanou hodnotou nadnárodného programu je možnosť prijímať spoločné riešenia pre verejné obstarávanie a podporu. To má za následok zníženie nákladov životného cyklu z dôvodu podieľania sa na výskume väčšieho počtu účastníkov projektu.

Ďalší vzájomný prospech z programu spolupráce NATO predstavuje ekonomická úspora, ktorá je založená na zdieľaní nákladov. Hlavná rovina projektu spolupráce NATO, pri zdieľaní nákladov spočíva v spoločných jednorazových nákladových prvkoch a fungovaní medzinárodného projektového tímu. Podiel nákladov môže byť stanovený alebo určený zúčastneným krajinám niekoľkými spôsobmi (napr. náklady môžu byť stanovené na množstvo vstupov nakúpených pre zabezpečenie výroby, ako kapitálový výdavok príslušných krajín na projekt, prípadne podľa iných dohodnutých pravidiel).

Spolupráca niekoľkých krajín v rámci medzinárodného programu môže viesť k vyšším absolútnym nákladom. Môže tak byť v dôsledku dodatočných nákladov na cestovanie, ubytovanie, komunikáciu, výmenu informácií, uzatvárania dohôd o štandardizácii, schvaľovania jednotných postupov a pod., ako by to v porovnaní s čisto národnými projektmi.

Vyššia celková suma je ale tiež zdieľaná zúčastnenými stranami na projekte, preto podiel na jednotlivé krajiny bude zvyčajne nižší ako rovnaké nákladové prvky v prípade národného programu, čo z hľadiska štátov podieľajúcich sa na projekte vytvára perspektívu celkových úspor pri financovaní projektu. Niektoré z týchto počiatočných snáh, ako je vypracovanie spoločného metodického postupu, dohôd o štandardizácii, atď., môžu byť uhradené len raz a potom sú sprístupnené pre budúce programy len za minimálny poplatok.

Zohľadnenie "spravodlivého vyrovnania" (Fair návratnosť investícií)

Aj keď spoločné riešenia môžu znížiť celkové náklady životného cyklu, je zrejmé, že účastníci budú vyžadovať rovnováhu medzi finančnou a technologickou náročnosťou a priemyselnými výhodami, ktoré vyplývajú z projektu. („spravodlivé vyrovnanie" alebo „primeraná návratnosť"). Táto posledná požiadavka (priemyselný prínos), by mala byť zohľadnená v štúdiách nákladov životného cyklu systému.

Definovanie metodiky a rozdelenia práce je nevyhnutné pre tvorbu aplikácie odhadu nákladov na projekty NATO. Metodika požaduje spravodlivé rozdelenie podielu prác pre strojárstvo, výrobu a súvisiace činnosti v oblasti služieb na prospech zúčastnených krajín podľa kapitálových výdavkov príslušných štátov alebo na základe iného dohovoru.

Cieľom je dosiahnuť vyrovnanú bilanciu zdieľaním nákladov prostredníctvom optimálnej kombinácie rozvoja a riadenia práce, centrálnym obstaraním hlavných zariadení, nákupom ostatného materiálu a zariadení v tuzemsku, ako aj zadaním zemných a stavebných prác na národnej úrovni. Okrem toho v niektorých prípadoch môže byť v záujme efektívnosti nákladov umožnené využívať ofsetové zmluvy.

Pre objektívne hodnotenie je potrebné určiť optimálny mix centrálnе zhotoveného, nadobudnutého vybavenia. Tento proces zahŕňa vyhodnocovanie ponúk od zúčastnených národných priemyselných odvetví. Vzhľadom k veľkému počtu možných kombinácií, je vhodné pri hodnotení ponúk využiť počítačom podporovaných modelov, čo však nemusí byť podmienkou.

2. PRÍSTUPY A ZÁSADY RIADENIA NÁKLADOV ŽIVOTNÉHO CYKLU SYSTÉMU

2.1 MODEL Y MEDZINÁRODNÝCH RIADIACICH ŠTRUKTÚR

Pri kreovaní riadiacich štruktúr pre medzinárodné projekty v prostredí NATO sú vždy využívané v podstate tri modely:

- Model vedúcej krajiny, v ktorom je riadenie projektu na báze denných pokynov realizované pod vedením spoločného riadiaceho výboru a vykonávané jedným z účastníkov v mene všetkých.
- Integrovaný model, v ktorom riadenie programu na báze denných pokynov je zaistené buď IPO (medzinárodný program office) pod vedením spoločného riadiaceho výboru alebo pod vedením jedného predstavenstva výkonná agentúra organizácie NATO majúca medzinárodné postavenie ako právnická osoba pod hlavičkou NATO v súlade s C-M (62)¹.
- Decentralizovaný model, v ktorom spoločný riadiaci výbor má minimálnu rozhodovaciu právomoc, slúži predovšetkým ako prostredník pre koordináciu a informácie.

V prípade prvého a druhého modelu medzinárodných riadiacich štruktúr, vedúcej krajiny alebo pod vedením IPO resp. agentúry NATO, by mohli byť za odhad nákladov životného cyklu a porovnanie alternatív v rámci rozsahu, ktorý určia účastníci projektu zodpovedné uvedené subjekty. Jeden alebo viac účastníkov (ov) by mohli rovnako vykonávať ich posúdenie, vrátane overovania a schvaľovania nákladov životného cyklu. Základným princípom je, že tieto štúdie by mali byť založené na dohodnutom spoločnom modeli nákladov životného cyklu. V prípade tretieho organizačného modelu medzinárodnej štruktúry riadenia, účastníci by sa mohli dohodnúť na výbere jedného z nich na vypracovanie štúdie nákladov životného cyklu.

2.2 ROZSAH ANALÝZY LCC V NADNÁRODNÝCH PROGRAMOCH

Existujú dva hlavné prístupy uskutočňovania štúdií nákladov životného cyklu v medzinárodných projektoch:

- Analýza nákladov životného cyklu súvisí s národnými špecifikami. Napríklad nariadenia v oblasti akvizície, národný tím riadenia programu (projektu)

---

¹ C-M (62) 18 sa vzťahuje k rezolúcii Rady NATO o predpisoch pre výrobu v NATO a organizáciu logistiky.

- Analýza nákladov životného cyklu súvisí s rôznymi alternatívami vývoja, ktoré musia byť porovnané a vyhodnotené.

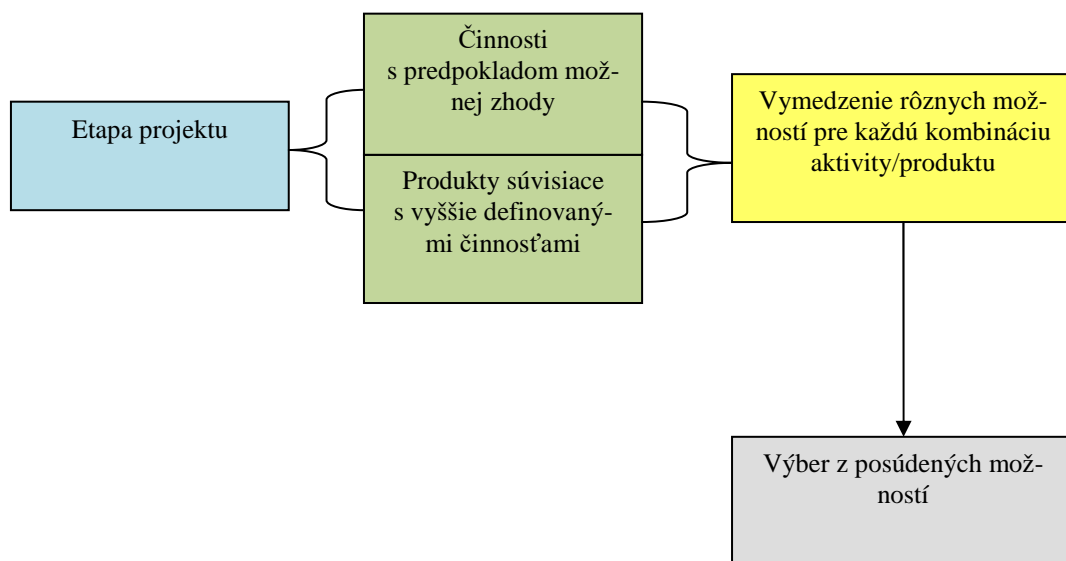
Prvý prístup je národnou úlohou. Avšak, ak účastníci v pozícií vedúcej krajiny alebo IPO prípadne agentúry NATO chcú vykonávať kompletnú štúdiu, potom výstupy nákladov týkajúce sa národných špecifik životného cyklu, by mali byť vložené do spoločného modelu.

Druhý prístup je v rozsahu štúdie nákladov životného cyklu pri realizácii medzinárodných projektov. V tomto prípade je potrebné určiť oblasti, v ktorých by bolo možné jednotlivé alternatívy definovať a hodnotiť. Obrázok 1 nižšie ukazuje postup pre výber oblastí a vymedzenie scenárov možného vývoja.

Rôzne možnosti, ktoré je potrebné vziať do úvahy by sa preto mali týkať riadenia podpory počas etapy prevádzky, hlavne v priebehu vykonávania údržby a podpory zariadenia. V rámci posudzovania nákladov životného cyklu v tejto etape je nutné zamerať pozornosť na tieto činnosti:

- spoločná údržba účastníckymi krajinami
- údržba prostredníctvom tretích krajín
- spoločným dodávateľom logistickej podpory
- prvkom NATO pre údržbu
- údržbou realizovanou hositeľskou krajinou .

Výber z možností, ktoré majú byť sledované na základe výsledkov nákladov životného cyklu by mal byť založený na príslušných úsporách, príležitostiach, operačných postupoch atď.

Obrázok 1 Identifikácia posudzovaných oblastí

2.3 VYTVORENIE SPOLOČNÉHO RÁMCA NÁKLADOV NA ŽIVOTNÝ CYKLUS

Vytvorenie spoločného rámca nákladov na životný cyklus zahŕňa nasledujúce kroky:

Krok 1: výber rôznych modelov, ktoré budú použité pri spoločnom programe(projekte)

Krok 2: Vymedzenie podrobnej štruktúry nákladov na program (projekt) (CBS) a spôsob agregovania výsledkov jednotlivých modelov do jedného rámca;

Krok 3: Vymedzenie predpokladov, ktoré majú byť použité pre výpočet LCC a ktoré majú byť použité pre zber údajov;

Krok 4: Zber údajov.

Krok 1: Výber spoločných modelov nákladov životného cyklu

Všetky zúčastnené strany pri výpočte nákladov sa musia dohodnúť počas životnosti systému na používaní spoločných modelov. Tým bude zabezpečené, že všetky následné výpočty možno porovnávať na rovnakom základe. Tieto modely môžu byť špecifickým programom alebo COTS (komerčné z regálu) podľa toho, ako to vyžaduje náročnosť programu (projektu). Funkcionality týchto modelov musia umožňovať jednoduché rozhranie s modelmi použitými na národnej úrovni.

Krok 2: Vymedzenie spoločnej podrobnej štruktúry nákladov a agregovaného výstupu

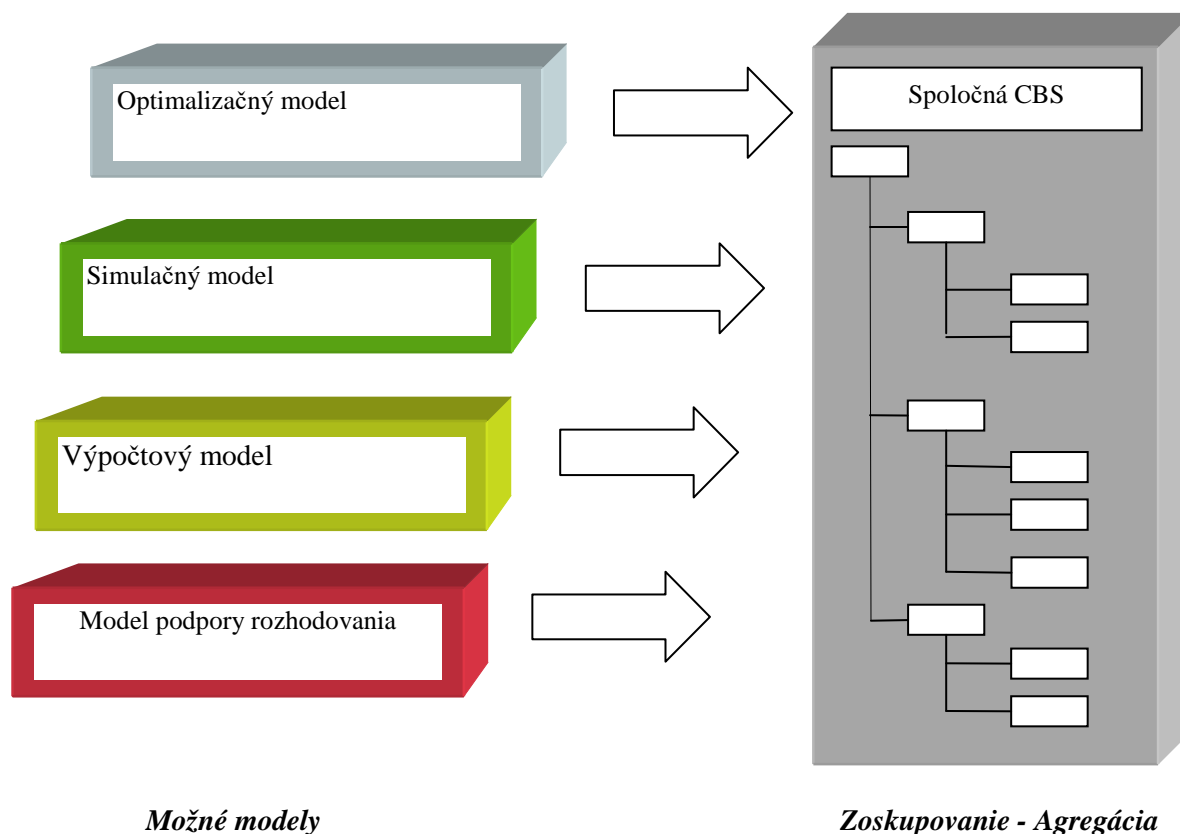
Spolu s výberom modelov, musí byť pre program stanovená spoločná CBS (štruktúra rozdelenia nákladov). Táto CBS by mala vychádzať zo štruktúry rozdelenia nákladov v NATO podľa druhu (Referenčné číslo: Správa RTO-TR-058). Mala by tiež umožniť vloženie jednotlivých nákladových prvkov súvisiacich s národnými špecifikami pokiaľ sú vyžadované.

Výsledky z rôznych modelov vybraných v prvom kroku by mali byť následne zhromaždené vo vyššie vymedzenej CBS. Túto agregáciu prezentuje obrázok 2

Krok 3: Podklady

Potom, čo boli definované modely (vrátane spôsobu zoskupenia ich výstupov) a CBS, je nevyhnutné vytvoriť predpoklady pre spoločné vymedzenie a odsúhlasenie údajov o nákladoch. Vedúca krajina resp. IPO alebo agentúra NATO by mali vypracovať dokument MDAL (Master Data and Assumptions List, Osvojenie údajov a zoznam podkladov) alebo CARD (Cost Analysis Requirements Description, Analýzu nákladov a popis požiadaviek) prípadne rovnocenný doklad, v ktorom sú zhrnuté všetky podklady potrebné na vymedzenie nákladových položiek. Je akceptovateľné, (a v niektorých prípadoch, nevyhnutné), že rôzne národy budú používať rôzne podklady. To by však malo byť uvedené v MDAL, CARD alebo ekvivalentnom dokumente.

Veľká pozornosť musí byť venovaná systému najmä pri predpoklade jeho nasadenia. Je pravdepodobné, že každý národ môže mať mierne odlišné aspekty nasadenia a podpory ako sú zvyčajne vyjadrené v Memorande o porozumení alebo podobných dohodách.

Obrázok 2 Agregácia výstupov použitých modelov

Tie by mali byť vzaté do úvahy v MDAL, CARD resp. rovnocenných dokumentoch, pretože je potrebné vymedziť konsenzus pre medzinárodné riešenia. Týmto spôsobom optimalizované riešenia môžu byť vhodné na riešenie národných i nadnárodných problémov.

Krok 4: Zber údajov

Na dohodnutej báze CBS a MDAL, CARD alebo v ekvivalentnom dokumente, budú sústredené údaje potrebné ako databáza pre modely, ktoré budú použité. Zdroje týchto údajov sa môžu líšiť podľa jednotlivých programov(projektov), ale vo všeobecnosti budú zahŕňať údaje o zúčastnených stranách, priemysle, vedúcej krajine IPO alebo agentúre NATO.

3. PREZENTÁCIA VÝSLEDKOV - MENOVÉ OTÁZKY

Všeobecne platí, že údaje o nákladoch použité ako vstup do nadnárodného programu, projektu sú najprv uvedené v peňažnej mene účastníckej krajiny. Na vypracovanie národných odhadov nákladov, ak sa nejedná o domáce práce a tovary, sú využívané výmenné kurzy medzi národnými menami na základe všeobecne využívaného konverzného mechanizmu.

So vstupom do Európskej únie, stále viac krajín prijalo euro namiesto ich bývalej národnej meny a euro sa stalo referenčnou menou pre vyjadrenie nadnárodných odhadov nákladov a stanovených cieľov. Takáto referenčná mena môže byť užitočná pre návrh kompromisu, či ocenenia priemerných nákladov v porovnaní s pôvodne stanovenými nákladovými cieľmi.

Niektoré už realizované programy využili paritu kúpnej sily (PPP), ako mechanizmus menového prevodu pre domáce práce pod priamou kontrolou príslušných krajín, napr. stavebné a iné práce. PPP sú sadzby konverzie mien, ktoré vyrovnávajú kúpnu silu jednotlivých

národných mien. Variácie PPP v priebehu času sa riadia predovšetkým rozdielom miery inflácie medzi jednotlivými krajinami. PPP sa na rozdiel od výmenných kurzov menia pomenej pretože nie sú vystavené tlakom na trhu. PPP môže byť užitočné, pre porovnanie nákladov medzi konkrétnymi účastníkmi krajinami a môže poskytnúť užitočné údaje pre účely plánovania príslušnými účastníkmi alebo na prognózu vývoja spojeného s odhadom nákladov programu, projektu spolupráce štátov NATO.

Napriek potrebe referenčnej meny a dohodnutým pravidlám prevodu peňažných mien, sa odporúča, aby každý národ použil svoje vlastné nákladové modely a rozhodujúce údaje (odhad nákladov, vzt'ahy, ceny práce atď.), aby sa dospelo k svojim, národným odhadom nákladov.

Voľba meny by mala byť vykonaná pred spracovaním štúdie nákladov životného cyklu a vývoj výmenných kurzov zohľadnený vo zvolenom modeli. Dôrazne sa odporúča, aby analýza nákladov životného cyklu bola snahou o ekonomickú správu, ktorá je relevantná pre konkrétny program, ktorý bude použitý.

ZÁVER

Štandardizácia použitých postupov, procesov a princípov sústred'ovania relevantných údajov potrebných pre použité modely sledovania nákladov životného cyklu systému je jednou z podmienok úspešného zapájania sa do medzinárodných projektov vyzbrojovania aj pre Slovenskú republiku. Ako už bolo uvedené je to na jednej strane jedinečná možnosť dosiahnuť zníženia nákladov v rámci rozvoja stanovených spôsobilostí na úseku obrany, ale zároveň je nutné upozorniť aj na to, že táto forma spolupráce má aj svoje riziká.

Primárnym problémom, ktorý je pred každým projektom tohto typu nutné analyzovať je schopnosť krajiny alternatívne reagovať pri vzniku krízovej situácie na zmenu zmluvne dohodnutej spolupráce. To znamená, schopnosť a zdrojové možnosti v prípade nutnosti systém nahradiť vlastným vývojom, výrobou alebo nákupom od alternatívneho dodávateľa.

Participáciou viacerých krajín na projekte je možné dosiahnuť výrazne zníženie nákladov na životný cyklus systému, ale zároveň sa prehľbuje závislosť účastníckych krajín na ostatných partneroch a tým aj možnosť mať systém pod kontrolou, tak ako to môže veľakrát situácia vyžadovať. Vyradenie jedného z partnerov podieľajúceho sa v rámci výroby systému na jedinečných subdodávkach, znamená fatálne následky pre všetkých zúčastnených na projekte.

Preto spoľahlivosť všetkých dodávok vo všetkých etapách životného cyklu systému má pri posudzovaní úspešnosti projektu podstatne vyššiu váhu, ako keď je projekt realizovaný výhradne na národnej úrovni, kde má v krízových situáciách štát prostredníctvom svojich orgánov, možnosť kedykoľvek intervenovať v prospech zdrojovej bázy, ktorá je potrebná na zabezpečenie príslušného systému.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

RTO PUBLICATION SAS-069 : 2009, Code of Practice for Life Cycle Costing

RTO PUBLICATION TR-SAS-054 : 2007, Methods and Models for Life Cycle Costing

STO TECHNICAL REPORT TR-SAS-090: 2015, Cost Efficiency Implications of International Cooperation

ČOS 051662: 2014, Příručka pro postupné plánování vyzbrojování

ČOS 051659: 2010, Pokyny NATO pro analýzu nákladů životního cyklu

Ing. Stanislav MORONG, PhD.

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6

stanislav.morong@aos.sk

DEVELOPMENT OF ROAD ACCIDENTS BASED ON PUBLIC SAFETY

Jan MRÁZEK, Lucia ĎURICOVÁ, Martin HROMADA

ABSTRACT

This article is focused on the issue of traffic accidents from the perspective of national security. Traffic accidents threaten the smooth functioning of the state and reliability narušením transport but also a general threat to the population. IRS units in carrying out rescue and liquidation work uses hires road transport. Transport links to the site of the incident directly affects reaction time, but also the efficiency of rescue operations. The numbers of accidents on the road still does not record such a decline, with which we can be satisfied. The aforementioned types of emergencies threaten the state security and population, what is the reason for that study.

Keywords: road accidents, critical infrastructure, road safety.

INTRODUCTION

All emergencies that arise distort not only the functionality of the state but also its security. After an extraordinary event leads to distortions and other elements in the critical infrastructure. Individual critical infrastructure elements interact with each other. Said elements among them have ties. These links connect the elements of unidirectional or bidirectional. Individual critical infrastructure sectors depend on each other even though it does not look like.

Road transport is critical for us not only because of its percentage of utilizable for the transport of persons or goods. The most discussed topic in road transport is legal in the accident. The result of the statistics in that incident there is large Nepo-kojům among experts on issues mentioned above. The reason is not only unfulfilled forecasts for the coming years but also the fact that we fail this development is not primarily influence. Statistics show us the exact evolution of not only this year but also comparisons with previous years so that we can monitor that part of these events we disrupt this predictions-vote.

In conclusion, we have focused on specific causes of traffic accidents along with the analysis es, which causes traffic accidents can be minimized and thus achieve a reduction in accident rates not only for the current year. The aim of reducing the number of accidents is not just for the filling, but forecasts are widely achieved that the number of people killed or injured in these incidents is rapidly reduced.

1. CRITICAL INFRASTRUCTURE

Critical infrastructure is mostly known as an element or a system whose functional degradation leads to a significant impact on national security. National security considers the basic needs of the population of a country, its health and economy.

Individual elements of critical infrastructure have linkages to each other which guarantee the correct functioning of individual elements. These linkages ensure the interdependence of its various sectors and elements.

The elements we call critical infrastructure in particular. These elements are determined by the cross-cutting and sector specific criteria, if the element of critical infrastructure part of the European Critical Infrastructure. In this case it is considered as an element of European critical infrastructure.

1.1 THE CROSS-CUTTING CRITERIA

In order to assess the severity of the impact of disruption to critical infrastructure element, we consider the elements from the following perspectives:

- (a) casualties criterion (assessed in terms of the potential number of fatalities or injuries);
- (b) economic effects criterion (assessed in terms of the significance of economic loss and/or degradation of products or services; including potential environmental effects);
- (c) public effects criterion (assessed in terms of the impact on public confidence, physical suffering and disruption of daily life; including the loss of essential services).

1.2 THE SECTORAL CRITERIA

The sectoral criteria to identify critical infrastructure elements are set by Government Decree no. 432/2010 Coll., on criteria for determining the elements of critical infrastructure. The basic classification of sector specific criteria to identify critical infrastructure element are:

- Energy.
- Water management.
- Food and agriculture.
- Health.
- Transport.
- Communication and information systems.
- Financial market and currency.
- Emergency services.
- Public administration.

2. TRANSPORT

The notion of right is nowadays no stranger terminology. Each of us this term but present here its category, which is used when traveling, etc. Traffic is divided into four categories, which are shown on Figure 1.

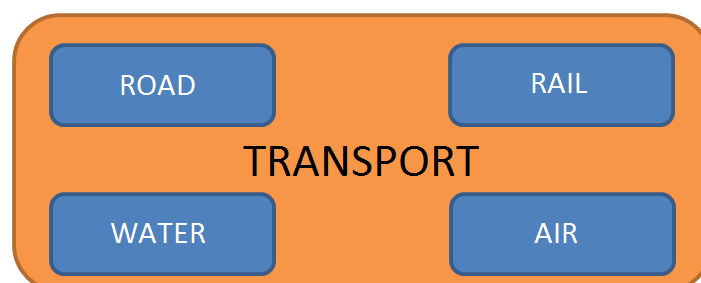

Figure 1 Breakdown of traffic on each section [author]

In the above picture we see the different sections of transport. Everyone prefers section that most uses, or it prefers. This article is focused on road transport and issues in the context of accidents.

Each year, individual states are trying to minimize the risk of accidents and to Doka-tone value as similar to the European average. In the Czech Republic or the Slovak Republic is no different. According to statistics based on annual individual states can not be with her figure-satisfied him.

In the next chapter we will focus on the issue of traffic lights, where after-normally played enough of these events. Due to the traffic light is called non-safety component in road transport, it is necessary to start this issue more attention to Chom-could on the mentioned devices rely on.

3. TRANSPORT PERFORMANCE

The various categories of transport we have dismantled the previous point. Worth mentioning that each category can be divided more by their mode of transport. All categories except for road work on the basis of transport in the form of a terminal to terminal. Road transport in this direction is specific because it works from point A to point B. From this perspective, it is also the most used and it can be monitored in the Table 1.

Table 1 Transport performace

	2012	2013	2014	2015
Transport of goods total (tis. tun)	435 449	447 367	491 625	549 085
Rail transporter	82 968	83 957	91 564	97 280
Road transporter	339 314	351 517	386 243	438 906
Water transporter	1 766	1 618	1 780	1 853
Air transporter	9	9	9	6

Looking at the figures is an idea often inadequate and therefore we said shipping weight transferred to the chart that is displayed in figure 2.

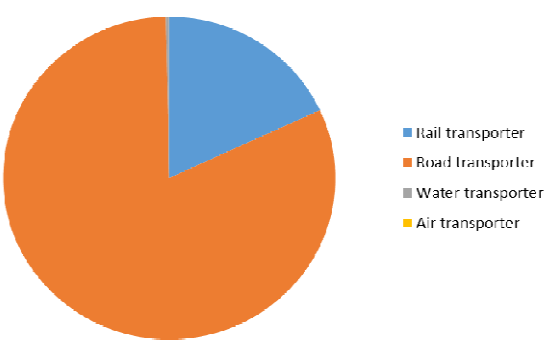

Figure 2 Graphic depictions of transport performance from 2015

When looking at the chart, we can see a clear shipments within the transportation in road transport. Said transport is also appropriate because of risks in the form of accidents, which affect not only people involved in traffic accidents but also their loved ones. The company remains although often at a distance but are sufficiently informed of the appropriate resources, which are:

- TV,
- Radio,
- Newspaper.

Although these sources are often Informate us about the current traffic situation but mostly focused on traffic accidents where damage occurs not only tangible and appropriate in terms of it directed at us from all sides. In the following section, we will focus on just mentioned sta-tistics, where we analyzed the various causes.

4. STATISTICS OF ROAD ACCIDENTS

As already mentioned at the end of the previous paragraph will now focus on the sta-tistical data focusing on road transport. At the outset, we introduce the development of road accidents in the last 5 years. Said statistics is shown in terms of number generated events in Table 2.

Table 2 Number of road accidents in different years

	2011	2012	2013	2014	2015
NUMBER	75 137	81 404	84 398	85 859	93 067

When looking at Table 2 we can observe the annual increase in the number of acci-dents. In the following table, we have focused on traffic accidents disaggregated by severity.

Table 3 Number of accidents by severity

	2011	2012	2013	2014	2015
NUMBER	75 137	81 404	84 398	85 859	93 067
DEATH	707	681	583	629	660
SERIOUS INJURY	3 092	2 986	2 782	2 762	2 540
MINOR INJURIOS	22 519	22 590	22 577	23 655	24 427

In Table 3, we can observe in the individual categories gradual decline but looking at the number of accidents that has an upward trend worth analysis of the various categories of the reason was a traffic accident.

It is worth noting that the most common cause is a failure of the human factor which we confirm as the following facts, which are the result of the statistics of view the main cau-ses of traffic accidents. The most common type of causes of traffic accidents and almost 50%. Police said the cause of the CR categorized as incorrect way of driving.

In said category includes the right number of aspects on which it is necessary to work not only in terms of prevention as well as education. It is not only about the education of the youth and preparing new driver but essentially, it is the driver's driving license owners for a long time. Among the better sort that class will go into more detail when the individual offen-ses falling into this category now lists:

- Ride on the wrong side of the road to enter the opposite. (2 594),
- Avoiding without sufficient backlash. (3 151),
- Not keeping a safe distance behind the vehicle. (7 514),
- Improper turning or reversing. (7 199),
- Errors in the specified direction of drive. (440),
- Regardless, aggressive, inconsiderate ride. (460),
- needless sudden speed reduction, cessation. (33),
- Drivers are fully addressed steering the vehicle. (15 311),
- Spontaneously moves off unsecured vehicles. (811),
- Enter on unpaved verge. (881),
- Failing to drive a vehicle. (4 261),

- Enter one-way street, road. (28),
- A different kind of wrong way driving. (7 097).

From the aforementioned list is obvious that the issue needed to start intensively to us to begin to fulfill forecasting while gently reeducate drivers.

CONCLUSION

Critical infrastructure elements are very important for every state. Correct functionality of each sector will not only ensure the correct operation but also the safety of the population. Critical infrastructure protection SECTOR individual is important to the above reasons.

Article focuses on one particular transport and road Largely because it is one of the most important categories in transport sector. Numbers in terms of the number of tons transported us this fact clearly confirm and therefore you need to make this issue sufficiently to.

The biggest problem in road transport, which impairs its functionality are mentioned traffic accidents but also the quality of roads. Statistics Development nehodovist unable to improve if we do not focus on the prevention of specific problems and causes referred to traffic accidents. Worth mentioning also the site where the event in question arise whether they can be classified as an emergency repair, or even a very small financial investment could have managed this place sufficiently protected against a traffic accident.

Finally, it should be noted that seminars and conferences focusing on in-law is still focused on complex statistics and solving problems. You can increase safety in road transport is necessary to start from scratch and mainly in the rules and laws. Application of newer technologies will ensure security is only a part, but it is necessary to focus these elements re-designed from the ground and begin to create a safe environment for drivers with a minimum of pitfalls.

BIBLIOGRAPHY

MRÁZEK, Jan, PROCHÁZKOVÁ, Lucia a HROMADA, Martin. MATEMATICKÉ MODELOVÁNÍ SILNIČNÍ DOPRAVY. In Bezpečnostní technologie, systémy a management 2015, Sborník příspěvků 5. mezinárodní konference, 19.11, 2015, Zlín, vyd.: 1., 2015 ISBN: 978-80-7454-559-7.

MRÁZEK, Jan. ĎURICOVÁ, Lucia a HROMADA Martin. Zvýšení bezpečnosti v silniční kritické infrastruktuře. ALARM magazin, Vyd. Bratislava: INFODOM, s.r.o., ročník XVIII. č.:1/2016, 20-22s. ISSN 1335-504X.

MRÁZEK, Jan, PROCHÁZKOVÁ, Lucia a HROMADA, Martin. MATEMATICKÉ MODELOVÁNÍ SILNIČNÍ DOPRAVY. In Bezpečnostní technologie, systémy a management 2015, Sborník příspěvků 5. mezinárodní konference, 19.11, 2015, Zlín, vyd.: 1., 2015 ISBN: 978-80-7454-559-7

Lukáš, L. and Hromada, M.: Simulation and Modelling in Critical Infrastructure Protection, In: International journal of mathematics and computers in simulation, pp. 386-394 (2011), ISSN: 1998-0159.

MRAZEK J., DURICOVA L., HROMADA M., Increased Safety Road Transporter, The XIII International Multidisciplinary Modelling & Simulation Multi-Conference (I3M

konference) The6TH I International Defense and Homeland Security Simulation Workshop, DHSS 2016, September 26- 28, 2016, pp. 31-34, ISBN: 978-88-97999-79-9.

M., Hromada and L., Lukas: Methodology for selected critical infrastructure elements and elements system resilience evaluation. In: The 2015 IEEE Symposium on Technologies for Homeland Security, Waltham, USA (2015), ISBN 978-1-4799-1737-2

Act n. 432/2010 Coll. Government Regulation on criteria for determining critical infrastructure element, 2010 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-432>

This project is realized as the research with doctoral student and it is the basic input for next research, which we will develop in next term. It was realized with support of the university. This work was supported by Internal Grant Agency of Tomas Bata University under the project No. IGA/FAI/2016/015.

This work was supported by the research project VI20152019049 "RESILIENCE 2015: Dynamic Resilience Evaluation of Interrelated Critical Infrastructure Subsystems", supported by the Ministry of the Interior of the Czech Republic in the years 2015-2019.

Ing. Jan Mrázek
TOMAS BATA UNIVERZITY IN ZLIN
Faculty of applied informatics
Nad Stránemi 4511, 760 05, Zlín
duricova@fai.utb.cz

Ing. Lucia Ďuricová
TOMAS BATA UNIVERZITY IN ZLIN
Faculty of applied informatics
Nad Stránemi 4511, 760 05, Zlín
duricova@fai.utb.cz

Ing. Martin Hromada, Ph.D
TOMAS BATA UNIVERZITY IN ZLIN
Faculty of applied informatics
Nad Stránemi 4511, 760 05, Zlín
duricova@fai.utb.cz

MOŽNOSTI REZORTU MINISTERSTVA OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY PŘI VYUŽÍVÁNÍ MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

OPTIONS MINISTRY OF DEFENCE OF THE CZECH REPUBLIC BY THE USE OF INTERNATIONAL COOPERATION

Antonín NOVOTNÝ

ABSTRACT

After several years of reducing of the Czech defence budget there is a reversal and the Czech Ministry of Defence begins to manage the increased budget. The Czech Armed Forces is for many years actively involved in the process sharing multi-national capabilities of NATO and EU. There are activities such as Smart Defence, Connected Forces Initiative and Framework Nations Concept in NATO or Pooling and Sharing in EU. This article analyses the overall framework of these initiatives, direction and development of this concepts in the Czech Republic and selected principles, procedures and recommendations for the Czech Armed Forces how to apply these initiatives.

Keywords: Smart Defence, Connected Forces Initiative, Framework Nations Concept, Military Capabilities, Pooling and Sharing.

ÚVOD

Vývoj současné bezpečnostní situace a nutnost reagovat na narůstající bezpečnostní rizika a nové fenomény jako například regionální nestabilita geograficky se výrazně přibližující k hranicím České republiky, rozsáhlá migrační vlna s dopadem v celoevropském měřítku a v neposlední řadě rizika spojená se zvyšujícím se potenciálem islámského extrémismu, přináší nárůst požadavků na zabezpečení obranyschopnosti České republiky, jakož i ostatních členských zemí NATO a Evropské unie.

Limitované zdroje většiny zemí na obranu a zároveň značně narůstající náklady na budování a rozvoj schopností v minulosti, prohlubovaly rozdíly ve sdílení zátěže (*Burden Sharing*) mezi Spojenými státy a Evropou a rovněž tak mezi jednotlivými evropskými členy Aliance. Teprve v posledních dvou letech lze zaznamenat postupný přechod ke stabilitě a mírnému ekonomickému růstu a zvyšování výdajů na obranu členských zemí NATO s cílem postupného dosažení stavu odpovídajícího závazkům.

Zvyšováním významu obranyschopnosti spojeným s reálnými finančními prostředky, také dochází k opětovné snaze nalézt efektivní řešení při budování schopností, jak na národní, tak i mezinárodní úrovni. V současnosti tak probíhá mnohonárodní úsilí, jehož cíleným efektem je rovněž dosažení synergie s dřívějšími iniciativami. Přestože není jednoduché dosáhnout požadovanou úspěšnost iniciativ, či projektů, lze výhody této mnohonárodní spolupráce kromě finanční úspory, spatřovat i ve výměně zkušeností, společné přípravě sil k operačnímu nasazení a při zvyšování jejich interoperability.

Význam bezpečnosti a obrany teritoria a ochrany vlastních občanů potvrdila v červnu 2016 schválená nová globální strategie Evropské unie, která mimo jiné deklaruje ....“*Europeans, working with partners, must have the necessary capabilities to defend themselves and live up to their commitments to mutual assistance and solidarity enshrined in the*

Treaties. Internal and external security are ever more intertwined: our security at home entails a parallel interest in peace in our neighbouring and surrounding regions."¹

Armáda České republiky se v oblasti mnohonárodního sdílení a rozvoje schopností zapojuje již několik let do projektů v rámci iniciativ Smart Defence, Pooling and Sharing, iniciativy Connected Forces Initiative (CFI), projektů ve spolupráci se zeměmi Visegrádské skupiny (V4) a od roku 2014 rovněž v rámci iniciativy Framework Nations Concept (FNC).

1. HLAVNÍ FORMY MNOHONÁRODNÍ SPOLUPRÁCE PŘI SDÍLENÍ A ROZVOJI SCHOPNOSTÍ

K vytvoření uceleného přehledu o hlavních formách mnohonárodní spolupráce při sdílení a rozvoji obranných schopností České republiky, v rámci NATO, Evropské unie nebo na bázi regionální spolupráce, jsou níže uvedeny vybrané formy společně se základními charakteristikami.

1.1. INICIATIVY NATO

Smart Defence

Iniciativu NATO Smart Defence lze vyjádřit jako kooperativní přístup k nahlížení na budování a rozvoj vojenských schopností, které budou potřebné pro Alianci v budoucnosti. Snahou je, aby spojenci společně pracovali na udržení, budování a rozvoji vojenských schopností tak, aby byly naplněny cíle rozvoje Aliance v souladu se schválenou Strategickou koncepcí NATO. Důraz je kladen na harmonizaci požadavků na vojenské schopnosti, jejich sdružování a sdílení, nastavení priorit a celkové zlepšení koordinace mezi spojenci. Přidanou hodnotou tohoto společného úsilí je zvýšení efektivity a zároveň i soulad při vynakládání prostředků na zabezpečení obrany.

Iniciativa Smart Defence vychází principiálně ze tří základních předpokladů:

- nastavení priorit – zejména ve smyslu vzájemného sladění národních a aliančních priorit budování a rozvoje schopností;
- specializaci – eliminace specializace členských států Aliance vynucené nekoordinovanými rozpočtovými škrty (*Specialization by Default*) a naopak podpora specializace koordinované v rámci Aliance zaměřené na silné stránky spojenců (*Specialization by Design*);
- mnohonárodní spolupráci – společné budování, rozvoj a sdílení vojenských schopností, které si jednotlivé země nemohou samy dovolit založené na bázi uskupení sdružených kolem tzv. *Lead Nation* (vedoucí země), na strategickém partnerství na regionálním či kulturním základě nebo v případě shody při pořízení klíčového vybavení.

---

¹ EU. Shared Vision, Common Action: Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, str. 14. [online].

Vlastní projekty Smart Defence jsou členěny dle stavu jejich realizace do tří skupin:

- Tier 1 – konsolidované návrhy projektů k řešení. Jedná se o projekty v pokročilém stavu řešení, které mají vedoucí zemi, účast minimálně dvou zemí, jasný cíl a obsah a na straně NATO identifikovaného sponzora;
- Tier 2 – návrhy projektů; Jedná se o návrhy projektů vyžadující další rozpracování. Většinou u nich není identifikována vedoucí země;
- Tier 3 – náměty projektů určené k dalšímu rozpracování.²

Projekty jsou dále z hlediska obsahu rozděleny do šesti oblastí:

- JISR (Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance);
- Sustainment;
- Training and Preparation of Forces;
- Force Protection;
- Effective Engagement;
- Ballistic Missile Defence.³

Connected Forces Initiative

Projekt se soustřeďuje na dosažení vyšší úrovně interkonektivity a interoperability aliančních sil v operacích, ve spolupráci s ostatními partnery. Ve svém základu CFI vychází z komplexního přístupu ke vzdělávání, přípravě a výcviku společně se zaváděním nejnovějších technologií v rámci Aliance. Byl přijat jako jeden z klíčových programů podpory cílů výstavby sil NATO Forces 2020 na summitu v Chicagu v roce 2012, v návaznosti na iniciativu Smart Defence, kterou dále rozvíjí.

Na summitu NATO ve Walesu v roce 2014 byl schválen balíček opatření CFI programově pojímající následující opatření:

- aktualizovaná Politika vzdělávání, přípravy, výcviku a hodnocení NATO (NATO Education, Training, Exercise and Evaluation Policy, ETEE);
- rozšířený Koncept výcviku NATO 2015 – 2020 (NATO Training Concept 2015 – 2020);
- vojenské cvičení vysokého významu pro rok 2015 – Trident Juncture 15 (High Visibility Exercise);
- program hlavních vojenských cvičení NATO od roku 2016 (Major NATO Exercises from 2016 Onwards Programme);

---

² NATO HQ. Multinational Projects. [online].

³ NATO HQ. Status Report 36 on Smart Defence multinational projects.

- pokračující progres implementace technologií;
- velitelství speciálních sil jako vojenská schopnost na úrovni komponentu v přímé podřízenosti velitele spojeneckých sil NATO v Evropě.⁴

Vzhledem k současnému vývoji bezpečnostního prostředí představuje CFI možnost jak poskytnout odpovídající přípravu a výcvik pohotovostním silám vyčleňovaným dle Akčního plánu připravenosti NATO (Readiness Action Plan).⁵

Framework Nation Concept

Iniciativu Framework Nations Concept z hlediska původu jejího vzniku můžeme vnímat jako potřebu evropských zemí zefektivnit budování a rozvoj vojenských schopností, zvýšit akceschopnost sil a přispět tak k naplnění ambicí Aliance. Podstata spočívá v tom, že by rámcové země kolem sebe soustředily „ochotné a schopné“ evropské státy a poskytly tak konceptuální a organizační rámec pro mnohonárodní spolupráci. FNC ale nevytváří nový článek mezi orgány NATO a členskými státy, protože cíle NATO Defence Planning Process budou nadále přidělovány jednotlivým státům. Státy však budou moci využít příslušnost k uskupením k naplnění přidělených cílů mnohonárodní cestou. Uskupení by tak produkovala ucelené soubory schopností (*Capability Clusters*) a hrála koordinační roli.⁶

Účelem konceptu je napomoci spojencům realizovat cíle výstavby schopností směrem k naplnění ambicí Aliance. Koncept usiluje o dosažení efektivnějšího spolupůsobení sil a schopností spojenců orientovaného k vybudování nasaditelných souborů sil (*Deployable Sets of Forces*), jež by byly dlouhodobě k dispozici. Koncept je také i jedním z nástrojů jak dosáhnout cílů výstavby NATO Forces 2020.

Vlastní koncept FNC principiálně navazuje na iniciativy Smart Defence, Pooling and Sharing, nebo CFI, nově však přináší, co lze v obecné rovině označit jako přístup. Uspořádání souborů schopností variantně se promítající do struktury souborů sil, snaha o stanovení realistických prvních kroků v krátkodobém a střednědobém horizontu až po dlouhodobé cíle v oblasti obranného plánování, podpora výstavby sil a jejich generování do pohotovosti či k operačnímu nasazení charakterizují souhrnně směřování konceptu. Iniciativa a zároveň i její rozvoj je v rukou členských zemí Aliance a zúčastněných partnerů.

1.2. INICIATIVA EVROPSKÉ UNIE

Pooling and Sharing

Původ konceptu Evropské unie Pooling and Sharing vychází z tzv. Ghentské iniciativy z roku 2010, kde na základě německo-švédského úvahového dokumentu o zintenzivnění vojenské spolupráce evropských zemí sdružených v Evropské obranné agentuře (EDA) její členské státy vytvořily koncept Pooling and Sharing. Zahrnuje iniciativy a projekty v oblasti budování a rozvoje vojenských schopností koordinované a řízené členskými státy Evropské unie. Hlavním cílem vymezeným touto iniciativou je udržet a rozvíjet národní vojenské operační schopnosti s vyšším účinkem, soběstačností, interoperabilitou a zároveň i s vyšší efektivitou jejich nabývání. Koncept komplexně postihuje rozvoj vojenských schopností počínaje

⁴ NATO HQ. Connected Forces Initiative. [online].

⁵ NATO HQ. The Readiness Action Plan. [online].

⁶ NATO HQ. NATO's capabilities. [online].

identifikací a harmonizací požadavků až po realizaci celého životního cyklu včetně certifikace a standardizace.

Koncept se opírá o následující principy:

- Politická vůle a závazek;
- Efektivita vynakládaných prostředků;
- Flexibilita – variabilita uspořádání uskupení členských států;
- Nasaditelnost a interoperabilita sil – působení nejen v operacích EU a NATO, ale i v národních operacích;
- Disponibilita schopností včetně tzv. *Security of Supply* – sdílení schopností na základě politické vůle a závazků ať již smluvně – právních, nebo s využitím dalších ujednání jako např. memorandum o porozumění, soběstačnost průmyslových kapacit a technologická nezávislost;
- Komplementarita s iniciativou NATO Smart Defence s cílem zamezit duplicitě.⁷

1.3. VISEGRÁDSKÁ SKUPINA

Partnerství České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska, zemí tzv. Visegrádské skupiny, je příkladem strategické spolupráce probíhající na regionálním základě. Visegrádská skupina, která v roce 2016 dosáhla dvaceti pěti let existence, je v posledních letech stále aktivnější. Země V4 si uvědomují, že intenzivnější regionální spolupráce může v situaci ekonomické stagnace a rozpočtových škrťů vést k efektivnějšímu vynakládání omezených prostředků, ke společnému rozvoji potřebných vojenských schopností a ke zvyšování připravenosti jejich ozbrojených sil k působení v mezinárodních operacích. Podobně to platí i v situaci, kdy se naopak objem finančních prostředků na obranu zvyšuje. Státy V4 dlouhodobě usilují o navázání hlubší spolupráce v oblasti obranného průmyslu, výzkumu a vývoje obranných a bezpečnostních technologií. I přes zřejmé výhody však rozvoj regionální spolupráce naráží na mnohé překážky, jako je odlišné vnímání bezpečnostních zájmů nebo legislativní a institucionální překážky.

Proto výsledky spolupráce nebyly zatím příliš významné, protože ji komplikovaly jak parciální ekonomické zájmy, tak dosavadní neschopnost sladit obranné a akviziční plány visegrádských zemí. Nákupy a modernizace vojenské techniky v zemích V4 tak prozatím probíhaly na národní úrovni a v rámci národních plánů, byť se řešily více méně stejné otázky i v přibližně stejném časovém úseku. I když existuje společná studie z roku 2012,⁸ která oblast obranné spolupráce V4 velmi konkrétně a podrobně rozpracovávala, nebyly fakticky rozvíjeny žádné společné projekty. Tuto situaci lze ilustrovat na příkladu nákupu vrtulníků. Zde se nabízela možnost využít synergii, případné sloučení a společnou objednávku za účelem dosažení lepších finančních podmínek zemí V4 jejíž členské státy se potýkají se stejným problémem ve stejném čase - nahrazení doposud používaných vrtulníků ruské provenience. Tento proces by mimo jiné vyžadoval kromě požadovaných shodných nebo přibližně stejných tak-

⁷ EDA. EDA's Pooling and Sharing. [online].

⁸ VALÁŠEK, Tomáš. Towards a smarter V4: How to improve defence collaboration among the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia: DAV4 Expert Group Report. [online].

ticko-technických dat a alokace finančních zdrojů na tento nákup u všech zúčastněných zemí, také společné politické rozhodnutí o nákupu. Stejně jako v případě některých dalších projektů např. při uvažovaném společném nákupu 3D radiolokátorů zeměmi V4, nedošlo k dohodě a jednotlivé členské země řeší akvizici vrtulníků samostatně.

Jedním z nejvýznamnějších úspěchů je vybudování Visegrádského bojového uskupení (EU BG) v roce 2016 a zapojení V4 do implementace Readiness Action Plan NATO. Určitou perspektivu lze do budoucna spatřovat v propojení projektů obranné spolupráce zemí Visegrádské skupiny s výše zmíněnými iniciativami NATO a Evropské unie. Úspěšnost realizace těchto aktivit je však výrazně ovlivněna dlouhodobým politickým vyjednáváním a ekonomickou situací partnerských zemí.

2. ANGAŽOVANOST ČESKÉ REPUBLIKY V MNOHONÁRODNÍ SPOLUPRÁCI PŘI SDÍLENÍ A ROZVOJI SCHOPNOSTÍ

Nepředvídatelnost ve vyčleňování zdrojového rámce pro obranu ČR, dlouhodobé podfinancování společně s nedokončením transformačních procesů a chybnými rozhodnutími v minulosti, způsobila nedosažení všech požadovaných schopností Armády České republiky.⁹ Nyní, po mnoha letech snižování finančních prostředků rezortu obrany, probíhá situace opačná. Na základě dohody o navyšování obranného rozpočtu České republiky, podepsané v září 2014, se má rozpočet MO do roku 2020 postupně navyšovat na 1,4 % HDP.¹⁰ Od roku 2015 proto nastává opačný trend a rozpočet rezortu obrany by měl do roku 2025 pracovat s celkovou částkou 460 miliard Kč.¹¹ V souvislosti s touto novou situací proto probíhá přehodnocení dosavadního přístupu k této problematice, aby byla zabezpečena obranyschopnost České republiky. K efektivnímu a účelnému určení finančních prostředků by měly přispět v roce 2015 schválené rozvojové dokumenty resortu MO – Dlouhodobý výhled pro obranu 2030¹² a Koncepce výstavby Armády České republiky 2025.¹³ Dlouhodobý výhled pro obranu 2030 tvoří koncepční rámec pro naplnění politicko-vojenských ambicí ČR v měnícím se bezpečnostním prostředí, který také rozpracovává základní principy výstavby ozbrojených sil. Představuje základní vodítko pro obranné plánování, zejména pro tvorbu návazných koncepčních dokumentů a plánů rozvoje schopností ozbrojených sil. V rámci Koncepce výstavby AČR jsou pak v návaznosti na Dlouhodobý výhled vymezeny požadavky na rozvoj schopností AČR a její struktura na období do roku 2025. Koncepce výstavby tak stanovuje hlavní cíle, priority a programy výstavby AČR a definuje potřebný zdrojový rámec.

V roce 2016 se dále k těmto dokumentům přiřadila i Koncepce obranného aplikovaného výzkumu, vývoje a inovací na období 2016 až 2022,¹⁴ schválená usnesením vlády ČR v březnu 2016. Současně probíhá zpracovávání nových dokumentů Strategie podpory obranného průmyslu a (Národní) Strategie vyzbrojování.¹⁵ Všechny tyto dokumenty, společně s každoročním zvyšováním finančních prostředků vytváří podmínky pro zvyšování schopností AČR. Jako komplikace se v této souvislosti jeví, kromě vlastních vnitřních problémů Ministerstva obrany, velká finanční náročnost u některých projektů např. nákup nových víceúčelových vrtulníků, radiolokátorů nebo náhrada bojových vozidel pěchoty BVP2, které se určitě nepodaří realizovat během jednoho finančního roku. Z tohoto důvodu se snaží MO tuto situaci

⁹ MO. Koncepce výstavby Armády České republiky. [online].

¹⁰ MO. Koalice podepsala dohodu o navyšování rozpočtu. [online].

¹¹ MO. Dlouhodobý výhled pro obranu 2030. [online].

¹² Ibid

¹³ Ref. 9

¹⁴ MO. Koncepce obranného aplikovaného výzkumu, vývoje a inovací na období 2016 až 2022. [online].

¹⁵ Doposud nepublikováno.

vyřešit založením speciálního, obranného fondu inspirovaného předválečnou Československou republikou, kde by byly deponovány finanční prostředky na tyto projekty.¹⁶

Pokud se týká zapojení České republiky do konkrétních projektů mnohonárodní spolupráce, AČR se přihlásila k tomu, že bude i nadále podporovat činnost mezinárodních prvků na vlastním území v oblasti ochrany proti zbraním hromadného ničení, spojení, mnohonárodní logistiky a leteckého výcviku.

Konkrétně se jedná o následující aktivity:

1. Mnohonárodní centrum pro koordinaci logistiky (MLCC) bude v součinnosti s NATO, EU a dalšími zahraničními subjekty koordinovat rozvoj schopností mnohonárodní logistiky. MLCC se bude podílet na koordinaci mezinárodních aktivit při přípravě a nasazení sil a prostředků mnohonárodní logistiky v operacích;
2. Centrum ochrany proti zbraním hromadného ničení bude, jakožto Centre of Excellence NATO pro oblast ochrany proti zbraním hromadného ničení, rozvíjet schopnosti expertízy ve prospěch participujících zemí, NATO a EU, v operacích, při výcviku a přípravě personálu v této oblasti;
3. Nasaditelný komunikační modul NATO bude rozvíjet své schopnosti ve prospěch komunikačního a informačního systému velitelské struktury NATO;
4. Mnohonárodní středisko leteckého výcviku (MATC) bude provádět koordinaci výcviku vojenských osádek letadel a specialistů letectva zúčastněných zemí. Armáda ČR se bude podílet na jeho činnosti.¹⁷

Kromě toho je plánováno z AČR recipročně vysílat specialisty do obdobných mezinárodních organizací na území jiných států. Tímto způsobem bude eliminovat nedostatky ve vlastních schopnostech, získá přístup k jedinečným znalostem, zvýší úroveň vlastních specialistů a posílí interoperabilitu se spojenci. AČR bude i nadále podporovat iniciativy NATO a EU k posílení schopností (např. Connected Forces Initiative, Smart Defence a Pooling and Sharing).¹⁸

ZÁVĚR

Z doposud získaných zkušeností vyplývá, že využitelnost konceptů mnohonárodní spolupráce Armádou České republiky není z širšího pohledu limitována. AČR stejně jako armády ostatních členských zemí NATO je určena k naplnění národních ambicí a spolupodílí se na aliančních, přičemž uskutečňování stanovených cílů je zásadně ovlivněno přidělenými zdroji. Z tohoto úhlu pohledu je situace příznivá. Zapojení se do konceptu ale nepředstavuje závazek zvýšit výdaje na obranu ani vyčlenit více jednotek do operací, ale přihlášení se k úsilí efektivněji vynakládat prostředky a společně vytvářet interoperabilní nasaditelné soubory sil. A tam mimo ekonomických faktorů, lze najít i faktory vojenské, politické, diplomatické, u kterých ne ve všech případech dochází k průniku a jejich společné synergii. Hlavní překážky většího zapojení do projektů mnohonárodní spolupráce lze spatřovat zejména v nejednotnosti národních legislativ, různých časových harmonogramech projektů nebo v rozdílných rozpočtových možnostech. Rozdíly jsou také v rozdílných národních požadavcích na parametry zbraňových systémů nebo existující snahy o prosazení kapacit nebo produktů svého domácího obranného a bezpečnostního průmyslu

---

¹⁶ Týden.cz. Ministerstvo má mít více peněz. [online].

¹⁷ Ref. 9, str. 18

¹⁸ Ref. 9, str. 18

Proto je nutné do budoucna hledat průniky spolupráce v širším kontextu harmonizace rozvoje obranných schopností členských zemí NATO a EU formou společných jednání (NGŠ, političtí ředitelé, ředitelé pro vojenské schopnosti a výzbroj) a dále společně spolupracovat na tématech řešených v rámci NATO a EU. Vzájemně si vyměňovat zkušenosti a informace v oblasti akvizic, spolupracovat a sdílet zkušenosti při uplatňování směrnic EU, zejména 81/2009/EC a článku č. 346 Smlouvy o fungování Evropské unie. Prohloubit vzájemnou spolupráci Visegrádské skupiny a také s EDA nebo hledat možnosti pro společné pořizování vojenského materiálu např. cestou mezinárodních organizací NATO/NSPA, EDA/Purchasing Body.

Z tohoto úhlu pohledu tak lze jen přivítat nově připravovanou česko-slovenskou smlouvu o vzájemné ochraně vzdušného prostoru, která na kvalitativně nové úrovni upravuje, kromě aliančního pohotovostního systému NATINAMDS, i ochranu před vzdušnými hrozbami nevojenské povahy.¹⁹

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- EDA. EDA's Pooling and Sharing. [cit. 2016-10-10]. Dostupné z:
http://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/final-p-s_30012013_factsheet_cs5_gris
- EU. Shared Vision, Common Action: Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, str. 14. [cit. 2016-10-10]. Dostupné z: https://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
- MO. Koncepce výstavby Armády České republiky. Praha, prosinec 2015. str. 18. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu:
http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/KVA__R_ve_ejn__verze.pdf
- MO. Koalice podepsala dohodu o navyšování rozpočtu. Army.cz, 3. 9. 2014. [cit. 2016-03-10]. Dostupné na internetu: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/koalice-podepsala-dohodu-o-navysovani-rozpocetu-na-obranu-101452/>
- MO. Dlouhodobý výhled pro obranu 2030. Praha, červenec 2015. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu:
http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/Dlouhodob__v__hled_pro_obranu_2030.pdf
- MO. Koncepce obranného aplikovaného výzkumu, vývoje a inovací na období 2016 až 2022. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu:
https://vyzkum.army.cz/sites/vyzkum.army.cz/files/dokumenty/zakladni-stranka/iii_koncepce.pdf
- NATO HQ. Connected Forces Initiative. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu:
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_98527.htm
- NATO HQ. Multinational Projects. Brusel, červen 2014. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu:
http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2014_06/20140602_140602-Media-Backgrounder_Multinational-Projects_en.pdf

---

¹⁹ Zprávy iDnes. Česko-slovenské nebe je na dosah. Slovinci chtějí jednat o gripenech. [online].

NATO HQ. Status Report 36 on Smart Defence multinational projects. 2. September 2014.
ŠIS AČR.

NATO HQ. The Readiness Action Plan. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu:
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_119353.htm?selectedLocale=en

NATO HQ. NATO's capabilities. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu:
http://nato.int/cps/en/natohq/topics_49137.htm?selectedLocale=en#

Týden.cz. Ministerstvo má mít více peněz, shodl se výbor. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/ministerstvo-obrany-ma-mit-vic-penez-shodl-se-vybor_400659.html

VALÁŠEK, Tomáš. Edited, May 2, 2012. Towards a smarter V4: How to improve defence collaboration among the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia: DAV4 Expert Group Report. 13 s. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu:
<http://www.cepolicy.org/publications/dav4-full-report-towards-deeper-visegrad-defence-partnership>

Zprávy iDnes. Česko-slovenské nebe je na dosah. Slováci chtějí jednat o gripenech. [cit. 2016-10-10]. Dostupné na internetu: http://zpravy.idnes.cz/ceske-i-slovenske-nebe-budou-mozna-hlidat-gripeny-f7z-/zpr_nato.aspx?c=A161010_171940_zpr_nato_inc

Ing. Antonín NOVOTNÝ, Ph.D.
Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií
Univerzita obrany
Kounicova 65, 662 10 Brno
antonin.novotny@unob.cz

HUMAN SECURITY PARADIGM

Tomaš NOVOTNY

ABSTRACT

The article deals with a new paradigm of security. The new Human Security paradigm expands the state security perception by focusing on the individual and community security rather than the state security. On one hand, it implies that the human security paradigm sensitizes the perception of security threats such as environmental pollution, infectious diseases, and long-term conditions of oppression and deprivation. On the other hand, the human security paradigm means that not only the state is considered responsible for the security of its people, but a wide spectrum of international, non-governmental organizations and especially the civil society itself are involved as well.

Keywords: United Nations, state security, human security, security threats.

INTRODUCTION

*Peace and security - national, regional, and international - are possible only if they are derived from peoples' security. That is the keystone in this global age ... National security and human security are two sides of the same coin.*¹

Lloyd Axworthy, 2000

The United Nations (UN) are one of the key players influencing global security. Thanks to UN, since the beginning of its activities in 1945, the international community succeeded in settling dozens of conflicts and in preventing emergence of new crises - although it is true that many conflicts were not swimmingly mitigated. The UN's unquestionable legitimacy stems from a universality of its configuration consisting of 193 member states. The large spectrum of available instruments makes the UN irreplaceable, because another such versatile organization does not exist. The UN's collective, impartial nature has particular importance in conflict situations when no confidence between adversaries exists. The Charter of the United Nations provides many effective means for maintaining international peace and security, including its strongest tool, the UN Security Council Resolution, which enables even the employment of UN forces to clear out a menace for international peace.

The notion of human security has been latently used since the creation of the United Nations in 1945 – mainly in connection with the topic of Human Rights. After the collapse of the Soviet Union, the mostly bi-polar system of international relations dramatically changed to a unipolar one with the USA as the only global power. That substantial change initiated both the expansion in area of the Security Studies, as the theoretical platform of International Relations, which consequently led to the transformation of Security Studies. “The ubiquitous idea, in the new principles of 1990's, was of security in an ‘extended sense’.”² The new, more

---

¹ AXWORTHY, L., Address by the honorable Lloyd Axworthy, Minister of Foreign Affairs, to the Woodrow Wilson International Center For Scholars, Washington, D.C. June 16, 2000, from <http://www.peace.ca/axworthyaddresswoodrow.htm>

² ROTHSCHILD, E., What is security?, in Buzan, B. (ed.), International Security, Volume III, Widening Security (Sage Publications, 2007), 2

complex perception of security has enlarged the traditional framework of hard (military – political) security and embodied new economic, societal and environmental sectors of the soft (non-military) security. Moreover, the UN Human Security Concept, unlike security concepts of modern states (which are focused on defending borders from external military threats) is concerned with the security of individuals. The founders of the United Nations had always given equal importance to people's security and to territorial security:³

*The battle of peace has to be fought on two fronts. The first is the security front where victory spells **freedom from fear**. The second is the economic and social front where victory means **freedom from want**. Only victory on both fronts can assure the world of an enduring peace.*⁴

Out of the official UN bodies, such as the UN Development Program, the Commission on Human Security (after year of 2000) and its successor, the Human Security Unit (since 2004), the main proponent of the human security approach to International Relations has been a prominent Canadian politician, Lloyd Norman Axworthy, who in the years of 1996 to 2000 was the Canadian Minister of Foreign Affairs. Canada, in the post-Cold war era, administered the human security approach to foreign policy recognizing “that individuals must be front and center in policy formulation.”⁵ Axworthy proclaimed that “Human Security is much more than the absence of military threat. It includes the security against economic privatization, an acceptable quality of life and a guarantee of fundamental human rights. Moreover, Human Security recognizes the links between environmental degradation, population growth, ethnic conflicts, and migration.”⁶

1. THE HUMAN SECURITY STORY

1.1 1990's – the Rise of a New Security Paradigm

The beginning of the serious research and development of human security is dated to early 1990's. The United Nations Development Programme (UNDP) released its „Human Development Report 1994” whose one whole chapter (out of five) was dedicated to and focused on the analysis of human security as a new security paradigm. That chapter is considered to be a milestone document for human security.

*Fifty years ago, Albert Einstein summed up the discovery of atomic energy with characteristic simplicity: "Everything changed." He went on to predict: "We shall require a substantially new manner of thinking if mankind is to survive." Although nuclear explosions devastated Nagasaki and Hiroshima, humankind has survived its first critical test of preventing worldwide nuclear devastation. But five decades later, we need another profound transition in thinking from nuclear security to human security.*⁷

At a global level, the Human security no longer means developing and preserving protective measures against the threat of a nuclear holocaust, instead, “it means responding to the threat of global poverty, travelling across international borders in the form of drugs, HIV/AIDS, climate change, illegal migration and terrorism.”⁸

---

³ UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, Human Development Report 1994, 3

⁴ STETTINIUS, E. R. Jr., The US Secretary of State report to the US government on the results of the San Francisco Conference, June 1945, in Human Development Report 1994, 3

⁵ AXWORTHY, L., Human Security in the Era of Terrorism: The Responsibility to Protect (Center for Globalization and Policy Research Center for Civil Society and Canadian Studies Endowed Fund, UCLA, Working Paper No 14, 2003), 3

⁶ Ibid.

⁷ UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, Human Development Report 1994, 22

⁸ Ibid., 24

In its analytical part, the Human Development Report 1994 identified that the new concept of Human Security is no longer executable through „clatter of weapons” but rather through *sustainable human development*. Besides that, it defined four essential characteristics of Human Security:

1. Human security is a *universal* concern. It is relevant to people everywhere.
2. The components of human security are *interdependent*. When the security of people is endangered anywhere in the world, all nations are likely to get involved.
3. Human security is easier to ensure through early *prevention* than later intervention. It is less costly to meet these threats upstream than downstream.
4. Human security is *people-centered*. It is concerned with how people live and breathe in a society.⁹

In the area of particular threats to human security, the Human Development Report 1994 provided a detailed layout by following seven new security categories (sectors) - economic security, food security, health security, environmental security, personal security, community security and political security; however, without any closer analysis of a particular threat. In retrospect, a very visionary part of the report was dedicated to the identification of following six emerging threats to human security for the upcoming 21st century that “will arise more from the actions of millions of people than from aggression by a few nations”¹⁰:

- Unchecked population growth;
- Disparities in economic opportunities;
- Excessive international migration;
- Environmental degradation;
- Drug production and trafficking;
- International terrorism.

Unfortunately, despite the generally recognized importance and significant value of the Human Development Report 1994, the emerging Human Security Concept was not translated into any official resolution of any UN General Assembly held in the 1990’s.

1.2 2000’s – the Kofi Annan’s Effort

In January 2001, then UN Secretary General (UN SG), Kofi Annan, established the Commission on Human Security (CHS) “in response to the UN SG’s call at the 2000 Millennium Summit for *a world ‘free of want’ and ‘free of fear’*.”¹¹ In 2003, CHS presented to Kofi Annan the Final Report “Human Security Now”. This report was further thoroughly developing arguments presented in the Human Development Report 1994:

*The international community urgently needs a new paradigm of security, because the security debate has changed dramatically since the inception of [modern] state security advocated in the 17th century. According to that traditional idea, the state would monopolize the rights and means to protect its citizens. State power and state security would be established and expanded to sustain order and peace. But in the 21st century, both the challenges to security and its protectors have become more complex. The state remains the fundamental purveyor of security. Yet it often fails to fulfill its security obligations, and at times has even become a source of threat to its own people. That is why attention must now shift from the security of the state to the security of the people, to human security.*¹²

---

⁹ UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, Human Development Report 1994, 24

¹⁰ Ibid., 34

¹¹ From: Commission on Human Security web site, <http://www.humansecurity-chs.org/>

¹² COMMISSION ON HUMAN SECURITY, Human Security Now, 2003, 2

Moreover, the “Human Security Now” report clarified and further developed the rather vague definition of the human security paradigm specified in the Human Development Report 1994 as follows:

*Human security means protecting fundamental freedoms – freedoms that are the essence of life. It means protecting people from critical (severe) and pervasive (widespread) threats and situations. It means using processes that build on people’s strengths and aspirations. It means creating political, social, environmental, economic, military and cultural systems that together give people the building blocks of survival, livelihood and dignity.*¹³

The new human security paradigm expands the state security perception by focusing on the individual and community security rather than the state security. This implies that the human security paradigm sensitizes the perception of security threats such as environmental pollution, infectious diseases, and long-term conditions of oppression and deprivation. The second key feature of the human security paradigm is that not only the state is considered responsible for the security of its people, but a wide spectrum of international organizations (IOs), nongovernmental organizations (NGOs) and especially the civil society itself are involved as well.¹⁴

The next important step on the way to a broader utilization and institutionalization of the new security paradigm was the Report of the UN Secretary General’s High-level Panel on Threats, Challenges and Change - *A More Secure World: Our Shared Responsibility*. This Panel was entrusted to assess current threats to international peace and security, and evaluate how well our existing policies and institutions have done in addressing those threats; and to recommend ways of strengthening the United Nations to provide collective security for the twenty-first century. The Report’s core argument, endorsed by Kofi Annan, was that “what is needed is a comprehensive system of collective security: one that tackles both new and old threats, and addresses the security concerns of all states - rich and poor, weak and strong.”¹⁵

Contemporary security threats are caused by both the state as well as non-state actors, as current security threats do not recognize any borders. Furthermore, most of security threats have causal conditionality. They create a causal link(s) with one or more other security threats. This is the reason why they “must be addressed at the global and regional as well as the national levels. No state, no matter how powerful, can by its own efforts alone make itself invulnerable to today’s threats.”¹⁶

The report, *A More Secure World: Our Shared Responsibility*, addressed both threats and challenges and, for the first time, explicitly enumerated and prioritized the following human security threats:

1. Economic and social threats, including poverty, infectious disease and environmental degradation;
2. Inter-state conflict;
3. Internal conflict, including civil war, genocide and other large-scale atrocities;
4. Nuclear, radiological, chemical and biological weapons;
5. Terrorism;
6. Transnational organized crime.¹⁷

Putting the economic and social threats on top of the human security threats listing, the

---

¹³ COMMISSION ON HUMAN SECURITY, *Human Security Now*, 2003, 4

¹⁴ *Ibid.*, 6

¹⁵ UNSG HIGH-LEVEL PANEL ON THREATS, CHALLENGES AND CHANGE, *A more secure world: Our shared responsibility*, 2004, vii

¹⁶ *Ibid.*, 1

¹⁷ *Ibid.*, 23

Report expressed the increasing significance of non-military factors (especially poverty) for the maintenance of international security. “Since 1990, the number of people living in extreme poverty has increased, what was accompanied by an increase in global inequality. When poverty is added to ethnic or regional inequalities, the grievances that stoke civil violence are compounded.”¹⁸ Furthermore, the Report identified the factor of poverty as an essential high-risk agent, which could escalate most of human security threats.

*Poverty, infectious disease, environmental degradation and war feed one another in a deadly cycle. Poverty is strongly associated with the outbreak of civil war. Such diseases as malaria and HIV/AIDS continue to cause large numbers of deaths and reinforce poverty. Disease and poverty, in turn, are connected to environmental degradation; climate change exacerbates the occurrence of such infectious disease as malaria and dengue fever. Environmental stress, caused by large populations and shortages of land and other natural resources, can contribute to civil violence.*¹⁹

*Civil war, disease and poverty increase the likelihood of state collapse and facilitate the spread of organized crime, thus also increasing the risk of terrorism and proliferation due to weak states and weak collective capacity to exercise the rule of law.*²⁰

A significance of the report, *A More Secure World: Our Shared Responsibility*, rested also in the fact that it suggested a new UN definition of terrorism, which was (and to date still has been) absent. That deficiency constantly “prevents the United Nations from exerting its moral authority and from sending an unequivocal message that terrorism is never an acceptable tactic, even for the most defensible of causes.”²¹ The report argues that:

*In addition to actions already specified by the existing conventions on aspects of terrorism - the Geneva Conventions and UNSC Resolution 1566 (2004) - Terrorism should be described as “any action, that is intended to cause death or serious bodily harm to civilians or non-combatants, when the purpose of such act, by its nature or context, is to intimidate a population, or to compel a government or an international organization to do or to abstain from doing any act”.*²²

However, it is necessary to note here that in spite of all Kofi Annan’s personal efforts, the subsequent 60th jubilee UN General Assembly in 2005 failed once again to approve a mutual definition of terrorism. Up to this day, no universal convention against terrorism has been adopted. Concerning the emerging Human Security Concept, the only reference to a broader understanding of human security was the very general paragraph 143 of the General Assembly Resolution 60/1 of 24 October 2005:

*We stress the right of people to live in freedom and dignity, free from poverty and despair. We recognize that all individuals, in particular vulnerable people, are entitled to **freedom from fear and freedom from want**, with an equal opportunity to enjoy all their rights and fully develop their human potential. To this end, we commit ourselves to discussing and defining the notion of human security in the General Assembly.*

Nevertheless, this paragraph ensured the continuation of the human security institutionalization process of 2010’s. The United Nations member states finally agreed to start formal / official discussions on the notion of human security.

---

¹⁸ UNSG HIGH-LEVEL PANEL ON THREATS, CHALLENGES AND CHANGE, *A more secure world: Our shared responsibility*, 2004, 24

¹⁹ *Ibid.*, 15

²⁰ *Ibid.*, 16

²¹ *Ibid.*, 51

²² *Ibid.*, 52

1.3 2010's – the Human Security Concept's institutionalization

Ban Ki-Moon, Kofi Annan's successor at the position of UN SG, has taken the notion-al "relay baton" and submitted his Human Security Report²³ to the 64th General Assembly in 2010 for the first ever formal debate on this topic. The report stated:

*Today's multiple, complex and highly interrelated threats affect the lives of millions of men, women and children around the globe. While national security remains pivotal to peace and stability, there is growing recognition of the need for an expanded paradigm of security.*²⁴

The document elaboratively summarized the development of Human Security Concept starting with the *Human Development Report 1994*, which for the first time introduced human security as a distinct concept. Furthermore, the report offered visions on the human security applications to different priorities of the United Nations such as global financial and economic crisis, volatility in food prices and food insecurity, spread of infectious diseases and other health threats, climate change and the increase in the frequency and intensity of climate-related hazard events, prevention of violent conflicts, peacekeeping and peacebuilding.

One of the final report's recommendations suggested that the General Assembly was to request a periodic report on progress in mainstreaming human security in United Nations activities (to be submitted by the Secretary-General every two years).²⁵ Results of the formal debate on this report have been formulated in the General Assembly Resolution 64/291, which took note of the ongoing efforts to define the notion of human security, and recognized the need to achieve an agreement on the definition thereof in the General Assembly. Furthermore, the resolution requested the Secretary-General to seek the views of the Member States on the notion of human security, including on a possible definition thereof, and to submit a report to the General Assembly at its 66th session.²⁶

The requested UN SG report was submitted to 2012 UN General Assembly and entitled "Follow-up to paragraph 143 on human security of the 2005 World Summit Outcome".²⁷ Based on contributions from UN member states, the report provided a summary of discussions on human security at the General Assembly and introduced a ***comprehensive common understanding on human security***.²⁸

After a formal debate, the consequential General Assembly Resolution 66/290 from September 10, 2012 agreed on the human security common understanding – read as follows:

- a) *The right of people to live in freedom and dignity, free from poverty and despair. All individuals, in particular vulnerable people, are entitled to **freedom from fear and freedom from want**, with an equal opportunity to enjoy all their rights and fully develop their human potential;*
- b) *Human security calls for people-centred, comprehensive, context-specific and prevention-oriented responses that strengthen the protection and empowerment of all people and all communities;*

---

²³ United Nations A/64/701, Human Security: Report of the Secretary-General, 8 March 2010, from <http://responsibilitytoprotect.org/Human%20Security%20Report%202010.pdf>

²⁴ Ibid., 3

²⁵ Ibid., 18

²⁶ United Nations A/RES/64/291, General Assembly Resolution 64/291, Follow-up to paragraph 143 on human security of the 2005 World Summit Outcome, 16 July 2010

²⁷ United Nations A/66/763, Follow-up to General Assembly resolution 64/291 on human security: Report of the Secretary-General, 5 April 2012

²⁸ Ibid., 8-9

- c) *Human security recognizes the **interlinkages between peace, development and human rights**, and equally considers civil, political, economic, social and cultural rights;*
- d) *The notion of **human security is distinct from the responsibility to protect** and its implementation;*
- e) *Human security does not entail the threat or the use of force or coercive measures. **Human security does not replace State security**;*
- f) *Human security is based on national ownership. Since the political, economic, social and cultural conditions for human security vary significantly across and within countries, and at different points in time, human security strengthens national solutions which are compatible with local realities;*
- g) *Governments retain the primary role and responsibility for ensuring the survival, livelihood and dignity of their citizens. The role of the international community is to complement and provide the necessary support to Governments, upon their request, so as to strengthen their capacity to respond to current and emerging threats. Human security requires greater collaboration and partnership among Governments, international and regional organizations and civil society;*
- h) *Human security must be implemented with full respect for the purposes and principles enshrined in the Charter of the United Nations, including full respect for the sovereignty of States, territorial integrity and non-interference in matters that are essentially within the domestic jurisdiction of States. Human security does not entail additional legal obligations on the part of States.*

Institutionalization of the concept of human security in the official UN documents represents a significant victory and accomplishment after two decades' long effort of governmental, non-governmental organizations and informal UN bodies.

The common understanding on human security, agreed by the General Assembly in resolution 66/290 in September 2012, provides a useful way of thinking about how we respond to 21st-century challenges. By focusing on the interconnected pillars of peace and security, development and human rights, human security provides a comprehensive, integrated and people-centered approach for generating tangible improvements in the daily lives of the men, women and children this Organization exists to serve.²⁹

*BAN Ki-Moon
UN Secretary-General, March, 2014*

2. CHALLENGES TO THE HUMAN SECURITY CONCEPT

Even after the successful UN institutionalization of the notion of Human Security, many academics, reputable in area of the international relations, still keep reservations about the Human Security Concept. First serious analysis of those reservations and doubts was included in the National Human Development Report (Occasional Paper 5) and released in May 2006³⁰ as a reaction on the outcome of 60th jubilee UN General Assembly in 2005. Later on – just before the 2012 UN General Assembly, they were further analyzed in the book “*Human*

---

²⁹ HUMAN SECURITY UNIT, Strategic Plan 2014 – 2017, 3, from <https://docs.unocha.org/sites/dms/HSU/HSU%20Strategic%20Plan%202014-2017%20Web%20Version.pdf>

³⁰ JOLLY, R., RAY B. D., The Human Security Framework and National Human Development Reports: A Review of Experiences and Current Debates, 8, from http://hdr.undp.org/sites/default/files/nhdr_human_security_gn.pdf

*Security, Law and the Prevention of Terrorism*³¹. Both publications stated and analyzed the following five key reservations:

- *Human security, they argue, merely involves renaming many problems that have already been recognized in other contexts and that already have perfectly good names. What is gained by combining them under a new label?*
- *Human security does not have any definite parameters, therefore anything and everything could be considered a risk to security. This makes the task of policy formulation nearly impossible.*
- *Human security, when broadened to include issues like climate change, terrorism and threats from disease, complicates the international machinery for reaching decisions or taking action on the threats identified.*
- *Human security risks engaging the military in issues best tackled through non-military means.*
- *Human security under the UN risks rising hopes about the UN's capacity, which it cannot fulfil.*

Although these five reservations were significant challenges, there were very cogent and refuting answers in the subsequently approved “common understanding on human security” agreed by the General Assembly Resolution 66/290. However, a potentiality for human security misapplication is possible to consider the even more significant challenge and risk factor for its application. This risk factor was again addressed in both publications mentioned above.

*Human security measurement is crucial for any application of counter-measures to existent human security threats ... Assessing [a threshold], which threats to human security should be tackled by international and national efforts, is indispensable for effective and operational strategies ... On the one hand, it is necessary to limit the international community's obligation to react to those threats, which carry the potential of violating human rights more severely ... On the other hand, restricting threats to human security to the vital core threshold reduces the ability of the human security concept to functions as an analytical tool for causes of human insecurity.*³²

The conclusion of Andrej Zwitter in his book “*Human Security, Law and the Prevention of Terrorism*” went even further and was very unambiguous.

*The merits of human security as a framework for analysis and a generator of benchmarks are clearly evident – but there must be criteria to prevent misuse ... The original rationale behind human security has been that of human development – to empower individuals and communities to exercise agency over their own choices. This ability to empower, however, has also proven to be easily corruptible, particularly in the hands of those who already possess the power to dictate global politics.*³³

One of significant sources of this potentiality, which is possible to identify, is the fact that the UN Charter, on one hand, codifies the **equality** of its members as one of its fundamental principles, while on the other hand it codifies their **inequality** in voting power on the most important and most sensitive issues in the UN Security Council (UN SC). The veto power and so-called “hidden or pocket veto”³⁴ is granted only to the permanent members of the UN Se-

---

³¹ ZWITTER, A. , *Human Security, Law and the Prevention of Terrorism*, 26-27, Abingdon: Routledge, 2011

³² *Ibid.*, 28

³³ JOLLY, R., RAY B. D., *The Human Security Framework and National Human Development Reports: A Review of Experiences and Current Debates*, 11

³⁴ Every draft text of an UN SC resolution needs to be approved by all of the permanent members first - so many discussions don't even start in the UN SC when one of the five permanent members decides to block the drafts.

curity Council (so-called the Big Five – China, France, Russian Federation, the United Kingdom, and the United States) representing the five great powers considered the victors of World War II. However, relations of those powers during the Cold War (as well as after its termination) were full of animosities that prevented many important UN SC resolutions from adoption. This is a great disadvantage, as the Big Five can avoid the UN SC to discuss certain issues. This fact was even highlighted in a special research report of the UN SC, “The Veto”, elaborated on occasion of the UN’s 70th anniversary in 2015.

*The veto and the threat of a veto play considerable parts in the growing disappointment with how the Council is managed ... However, there is a perception among many member states that the veto or threat of the veto is at times abused to the detriment of international peace and security.*³⁵

However, like many times in the UN history of similar delicate issues, all to-date UN initiatives on the Big Five veto restraint were unsuccessful.

*Clashes among the permanent members continue to undermine constructive action on a number of issues. In addition to Syria, a divided Council has been unable to mount effective responses to crises in Gaza, in Darfur, and in Ukraine.*³⁶

It follows that the four main purposes of the UN set-up by the UN Charter³⁷ are insecure. In reality, mutual consent concerning a UN SC resolution was manifested only in situations when the Big Five were able to synchronize their vital interests.

CONCLUSION

A sustainable security paradigm should address the security concerns of all people (their human security), not only concerns of those living in developed democratic countries, but as well as of those living in developing or even in weak, failing, and rogue states. The Human Security Concept as the new security paradigm is concerned with the safety of people from all violent and non-violent vital threats. It focuses on the need to protect people, their rights and their freedoms, and on the need for them to be able to influence decisions that affect those rights.

The purpose-built obstructions of the UN SC permanent members justify the conclusion that this issue can be addressed only via a fundamental reform of the UN. That reform would represent a fundamental prerequisite for successive universal implementation of the Human Security Concept into the international law and individual national legislatures of the UN member states. However, there is a high certainty that it might take another two decades before the suggested reform succeeds. One of the main reasons for failing UN policymaking was addressed in the article “UN Reform” as follows:

*The UN’s complex and inefficient machinery results from deep political disagreements among its members and between other contending forces in the global system.*³⁸

---

³⁵ UN SC Research Report: The Veto, 2, from http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/research_report_3_the_veto_2015.pdf

³⁶ Ibid., 6

³⁷ 1. Maintaining worldwide peace and security; 2. Developing relations among nations; 3. Fostering cooperation between nations in order to solve economic, social, cultural, or humanitarian international problems; 4. Providing a forum for bringing countries together to meet the UN’s purposes and goals.

³⁸ GLOBAL POLICY FORUM, UN Reform, (April 2009), from <http://www.globalpolicy.org/reform/index.htm>

BIBLIOGRAPHY

- AXWORTHY, L., Address by the honorable Lloyd Axworthy, Minister of Foreign Affairs, to the Woodrow Wilson International Center For Scholars, Washington, D.C. June 16, 2000
- AXWORTHY, L., Human Security in the Era of Terrorism: The Responsibility to Protect, Center for Globalization and Policy Research Center for Civil Society and Canadian Studies Endowed Fund, UCLA, Working Paper No 14, 2003
- COMMISSION ON HUMAN SECURITY, Human Security Now, UN CHS, 2003
- GLOBAL POLICY FORUM, UN Reform, April 2009
- HUMAN SECURITY UNIT, Strategic Plan 2014 – 2017
- JOLLY, R., RAY B. D., The Human Security Framework and National Human Development Reports: A Review of Experiences and Current Debates, National Human Development Report, Occasional Paper 5, 2004
- ROTHSCHILD, E., What is security?, in Buzan, B. (ed.), International Security, Volume III, Widening Security, Sage Publications, 2007
- STETTINIUS, E. R. Jr., The US Secretary of State report to the US government on the results of the San Francisco Conference, June 1945
- UN SC Research Report: The Veto, 2014
- UNITED NATIONS A/64/701, Human Security: Report of the Secretary-General, 2010
- UNITED NATIONS A/66/763, Follow-up to General Assembly resolution 64/291 on human security: Report of the Secretary-General, 2012
- UNITED NATIONS A/RES/64/291, General Assembly Resolution 64/291, Follow-up to paragraph 143 on human security of the 2005 World Summit Outcome, 2010
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, Human Development Report 1994
- UNSG HIGH-LEVEL PANEL ON THREATS, CHALLENGES AND CHANGE, A more secure world: Our shared responsibility, United Nations, 2004
- ZWITTER, A., Human Security, Law and the Prevention of Terrorism, Routledge, 2011

Ing. Tomáš NOVOTNÝ, PhD.
Centrum vzdelávania, Akadémia ozbrojených síl
Liptovský Mikuláš
tomas.novotny@aos.sk

**BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE.
SPOŁECZNOŚĆ ROMSKA W POLSCE – STYGMATYZACJA
SPOŁECZNA I ŚWIADCZONA POMOC
SOCIAL SECURITY. ROMA COMMUNITIES IN POLAND - SOCIAL STIGMA
PROVIDED AND ASSISTANCE**

Antoni OLAK, Karolina OLAK

ABSTRACT

Roma are not exactly known ethnic group. In a society there are many stereotypes about Gypsies that are passed from generation to generation, relegating this group on the margins of social life. Stereotypes exist even among people which had no direct contact with Roma representatives. This makes the ethnic group is isolated from society and stigmatized. In the social mentality of Poles dominated against Roma dislike, prejudice, fear, insecurity. Sources stereotypes should be sought primarily in the lack of knowledge and desire to know.

Keywords: ethnic group, social life, threats, isolation.

WPROWADZENIE

Romowie nie są dokładnie poznaną grupą etniczną. W społeczeństwie funkcjonuje wiele stereotypów na temat Cyganów, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie pychając tą grupę na margines życia społecznego. Stereotypy funkcjonują nawet wśród osób, które nie miały bezpośredniego kontaktu z przedstawicielami Romów. Sprawia to, że ta grupa etniczna jest izolowana od społeczeństwa i stygmatyzowana. W mentalności społecznej Polaków dominuje wobec Romów niechęć, uprzedzenia, lęk, poczucie zagrożenia. Źródeł stereotypów należy szukać w braku wiedzy i chęci poznania. Romowie są pełnoprawnymi obywatelami Polski i powinni być traktowani na równi ze wszystkimi. Organy państwa, realizując założenia Ustawy z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. nr 17, poz.141 z późn. zm.), stwarzają wiele możliwości pomocowych. Nad prawidłową realizacją założeń ustawy czuwają Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, wojewodowie, samorządy lokalne oraz organizacje pozarządowe mniejszości narodowych.

Romowie nie mają własnego kraju, ale mają bogatą kulturę. Ich tradycje i obrzędowość kryją w sobie magię, niezwykłość i tajemniczość. Kultura Cygańska, stroje i wypełniane rytuały przypominają barwny spektakl. Romowie przywiązują dużą wagę do tradycji. Są przede wszystkim solidarni, gościnni, wierni, lojalni wobec siebie. Są inni, a nic tak nie fascynuje i nie budzi lęku zarazem.

1. SYTUACJA PRAWNA ROMÓW W POLSCE

Zgodnie z Ustawą z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. nr 17, poz.141 z późn. zm.) Romowie w Polsce mają status mniejszości etnicznej. Mniejszością etniczną w rozumieniu ustawy, jest grupa obywateli polskich, która spełnia łącznie następujące warunki:

a) jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej;

- b) w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją;
- c) dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji, ma świadomość własnej historycznej wspólnoty etnicznej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;
- d) jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat;
- e) nie utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie¹.

Ustawa reguluje sprawy związane z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych, a także sposób realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie etniczne. Określa też zadania i kompetencje organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie w/w spraw.

2. HISTORIA ROMÓW W POLSCE

Prawdopodobnie wywodzą się z kilku szczepów Indii Północno – Zachodnich. Pierwsze świadectwo obecności Romów, zwanych potocznie Cyganami, w Polsce pochodzi z 1401 roku. Kolejne informacje z XV wieku, pochodzące ze wschodnich terenów Rzeczypospolitej, wyraźnie wskazują na kierunek ich migracji – przybywali oni przez pasmo Karpat z terenów Czech, Słowacji, Włoszczyzny lub z terenu państw bałkańskich. Ich migracja miała początkowo wymiar indywidualny, były to niewielkie rodzinne grupy². Od drugiej połowy XVI wieku Cyganie pojawili się w Polsce masowo, uciekając z terenów Niemiec przed wydanymi tam ustawami antycygańskimi. Po dłuższym czasie i w Polsce wydawano przeciwko nim ustawy banicyjne, mające na celu wypędzenie Cyganów i uniemożliwienie napływu nowych ich grup. Nie przyniosły one zamierzonego efektu.

Po uchwaleniu Konstytucji 3 maja w 1791 roku Komisja Policji Obojga Narodów wydała Uniwersał – akt prawa dotyczący sytuacji Romów w Polsce. Uniwersał gwarantował prawa obywatelskie w Polsce, zapewniał opiekę ze strony rządu, zakazywał prześladowań a jednocześnie nakazywał Cyganom zaprzestanie koczowniczego trybu życia, osiedlenie się na stałe i posiadanie dokumentów o zameldowaniu. W połowie XVII wieku Kancelaria Królewska powołała do życia instytucję Naczelnika Romskiego, który na mocy tego przywileju sprawował władzę nad Romami w Polsce³.

Po utracie niepodległości przez Polskę stosunek władz do Romów uległ pogorszeniu. Od 1816 roku władze powiatowe i miejskie miały obowiązek prowadzenia spisu Romów i wydawania im zaświadczeń i legitymacji. Za ich brak groził areszt. Przez lata dochodziło do aresztowań, których głównym powodem był koczowniczy tryb życia. Podczas II wojny światowej śmierć poniosła znaczna część polskich Cyganów. Po wojnie usiłowali wrócić do swojego tradycyjnego stylu życia, jednak państwo stalinowskie nie mogło zaakceptować wymykania się tych grup spod kontroli. W 1947 roku powstały pierwsze przymusowe obozy pracy, w których osadzano wędrownych Romów.

Sytuacja Romów w Polsce zmieniła się 24 maja 1952 roku, wtedy to Prezydium Rządu podjęło uchwałę „W sprawie pomocy ludności cygańskiej przy przechodzeniu na osiadły tryb życia”. Na początku lat 90. ubiegłego stulecia Cyganie zostali dotknięci procesami przekształceń społeczno – gospodarczych. Znikło zainteresowanie wyrobami metalurgicznymi i handlem końmi, gdzie Cyganie znajdowali zatrudnienie. Rozpowszechniło się bezrobocie i marginalizacja⁴. Utworzono m.in. Stowarzyszenie Romów w Polsce, które miało ich reprezentować i pomagać.

¹<http://www.mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/prawo/ustawa-o-mniejszosciach/92,Ustawa-o-mniejszosciach-mniejszosciach-narodowych-i-etnicznych-oraz-o-jezyku-regionalnym.html>, z dn. 24.08.2016.

² <http://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/5/plik/ot-603.pdf>, z dn. 24.08.2016.

³ <http://www.stowarzyszenie.romowie.net/Sytuacja-Romow-na-ziemiach-polskich-124.htm> 1, z dn. 24.08.2016.

⁴ Zob.: A. Zawicki (pod red), Romowie na rynku pracy – problemy i sposoby ich rozwiązania, UE Kraków 2007,

3. KULTURA I RELIGIA ROMÓW

Romanipen to kodeks Romów, to kodeks postępowania oraz wzajemnych relacji w społeczności romskiej, nieobejmujący stosunków z *gadziami*, czyli nie – Romami⁵. Jedną z najważniejszych zasad, której przestrzegają Romowie jest *pativ*. Jest to zasada wyrażania czci przez gościnę, w czasie której podnoszonych jest wiele toastów na cześć gości. Przyjęcia te są bogate a stoły suto zastawione. W czasie biesiady picie z jednego kieliszka jest demonstracyjnym okazywaniem wzajemnego szacunku⁶. Ważną zasadą jest także *phuripen*, czyli szacunek do osób starszych.

Młody w obecności starszych nie powinien odzywać się bez pozwolenia. Powinien okazywać im szacunek werbalny np. przez pocałunek w rękę, ale także nie może wyrażać się źle o ludziach starszych nawet poza ich obecnością.

Ćaćipen to mówienie prawdy. Kłamca to człowiek godny pogardy. Każdy prawdziwy Rom nie powinien kłamać⁷. Romowie przyjmują religię dominującą w kraju, w którym mieszkają. Kapłani w domach cygańskich są przyjmowani z niezwykle wielką godnością. Ich obecność jest szczególnie ważna podczas choroby, przy umierającym. Romowie bardzo dbają o to aby chory nie umarł bez rozgrzeszenia. Odejście z tego świata jest bardzo przeżywane przez całą społeczność, odczuwają strach przed zmarłymi. Tak jak my czcimy świętych, tak Romowie czczą zmarłych. Na uroczystości pogrzebowe zjeżdżają Cyganie nawet z najbardziej odległych zakątków kraju. Czuwają przy zmarłym do momentu pogrzebu i dbają o to by zmarły nie został chociaż na chwilę sam. W ostatnią noc wspominają zmarłego i piją wódkę, kobiety płaczą. Przy okazji świąt Romowie uczują na grobach zmarłych⁸.

4. STEREOTYPY I STYGMATYZACJA SPOŁECZNA

Stereotyp to uproszczony obraz kogoś lub czegoś, zwykle oparty na częściowo fałszywych sądach, funkcjonujący w świadomości społecznej i niełatwo zmieniający się⁹. Stereotypy są trwałe przekazywane z pokolenia na pokolenie, trudno jest je wykorzenić. Po świecie krąży wiele stereotypów, np.: że Amerykanie są otwarci i tolerancyjni, Włosi to brudasy, Rosjanie i Polacy dużo piją a Cyganie to złodzieje, koniokrady, oszuści i włóczędzy. Globalizacja, dostęp do Internetu i informacji, migracje sprawiają, że niektóre z nich ulegają zacieraniu. Jednak jest wiele, które ciągną się za określonymi grupami czy narodowościami. W części społeczeństwa funkcjonuje wizja Cygana zrodzona w XIX wieku, która towarzyszy Romom do dnia dzisiejszego: jest on biedny, wędrujący, ale szczęśliwy ze swoją muzyką, tańcem i śpiewem. Bez domu, bez stałego przytuliska, bez potrzeby powracania do jakiegokolwiek miejsca¹⁰. Stereotyp ten wziął się z historii Romów na ziemiach polskich. Przybywali oni grupami, na swoich wozach, wiedli oni koczowniczy tryb życia często zmieniając miejsce pobytu, bez domu i bez adresu. Wśród społeczeństwa budzili ciekawość, ale również lęk, przed tym, co nieznanne. Społeczeństwo nasze przywiązane do swoich domów, posesji, ziem z wielkim zdziwieniem obserwowało wiodące się tabory. Nie rozumiejąc ich sytuacji, nie znając ich potrzeb i problemów byli oceniani, jako coś niepasującego do naszego, polskiego życia a przez to zagrażającego panującemu porządkowi świata.

⁵ <http://www.cyganskawyspa.pl/cms/aktualnosci/romanipen-kodeks-romow>, z dn. 24.08.2016.

⁶ G. Kwiatkowska, A. Siudem, Człowiek w środowisku kulturowym, UMCS Lublin 2014 s. 34.

⁷ <http://www.cyganskawyspa.pl/cms/aktualnosci/romanipen-kodeks-romow>, z dn. 24.08.2016.

⁸ F. Kampka, Współczesne oblicza religii, SGGW Warszawa 2008, s. 128-129.

⁹ <http://sjp.pl/stereotyp>, z dn. 26.08.2016.

¹⁰ G. E. Kwiatkowska, A. Siudem, Człowiek w środowisku kulturowym, dz. cyt., s. 35

Innym stereotypem jest przestępczość i negatywne zachowania niektórych Romów. Niektóre z nich były im tylko przypisane, bo grupy przestępcze wykorzystywały obecność Cyganów na zasadzie zrzucenia winy na „obcych”. Stąd wywodzi się prawdopodobnie powiedzenie „Kowal zawinił, Cygana powiesili”¹¹.

Do dzisiaj Cyganie niektórym kojarzą się z przestępczością, złodziejstwem i złem. Romom przypisywane są też pozytywne cechy np.: śmiały, gadatliwy, wesoły, o artystycznej duszy, sprytny, dbający o siebie, zaradny, z temperamentem.

Negatywne stereotypy sprawiają, że Romowie postrzegani są, jako ludzie o roszczeniowej postawie, agresywni, konfliktowi, fałszywi, hałaśliwi, brudni. A przez przypisywanie im tych cech traktowani są, jako niewygodni sąsiedzi. Są inni, niepoznani, dziwni, niepasujący do naszego społeczeństwa a idzie za tym lęk przed nieznanym. Cyganie to jedyna mniejszość etniczna pozbawiona swojej ojczyzny a przy tym nie roszcząca żadnych żądań terytorialnych. To ludzie pogardzani, ale najbardziej wolni ze wszystkich.

5. ŚWIADCZONA POMOC

Organem administracji rządowej w sprawach objętych ustawą jest Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, który w szczególności sprzyja realizacji praw i potrzeb mniejszości poprzez podejmowanie działań na rzecz tych mniejszości. Na terenie województw zadania pełnią wojewodowie, do których kompetencji należy w szczególności koordynowanie na terenie województwa działań organów administracji rządowej, realizujących zdania dla mniejszości, podejmowanie działań na rzecz rozwiązywania problemów mniejszości, podejmowanie działań na rzecz respektowania praw mniejszości oraz przeciwdziałanie dyskryminacji. W celu realizacji w/w zadań wojewoda współdziała z jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami społecznymi w szczególności organizacjami mniejszości.

Zgodnie z Ustawą o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym organy władzy publicznej mają obowiązek podejmować odpowiednie środki w celu wspierania działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości oraz integracji obywatelskiej i społecznej. Środkami służącymi realizacji tego celu mogą być w szczególności dotacje celowe lub podmiotowe m.in. na:

- a) działalność instytucji kulturalnych, ruchu artystycznego i twórczości mniejszości oraz imprez artystycznych;
- b) inwestycje służące zachowaniu tożsamości kulturowej mniejszości;
- c) wydawanie książek czasopism, periodyków i druków ulotnych w językach mniejszości lub w języku polskim, w postaci drukowanej oraz w innych technikach zapisu obrazu i dźwięku;
- d) wspieranie programów telewizyjnych i audycji radiowych realizowanych przez mniejszości;
- e) prowadzenie bibliotek oraz dokumentacji życia kulturalnego i artystycznego mniejszości;
- f) działalność świetlicową¹².

Dotacje te mogą być udzielane z pominięciem otwartego konkursu ofert. Jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać na realizację w/w zadań dotacje celowe z budżetu państwa. Środki te mogą następnie przekazywać organizacjom lub instytucjom realizującym zadania ustawy. Dotacje podmiotowe mogą otrzymywać organizacje mniejszości lub mające istotne znaczenie dla kultury mniejszości instytucje kulturalne.

¹¹ G. E. Kwiatkowska, A. Siudem, Człowiek w środowisku kulturowym, dz. cyt., s. 35.

¹² Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141 z późn. zm.).

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego przeznacza dotacje na organizację festiwali oraz prezentacji artystycznych Romów. Związek Romów Polskich to stowarzyszenie założone w 2000 roku z siedzibą w Szczecinku. Organizacja czynnie bierze udział we wszystkich spotkaniach mających na celu nawiązanie kontaktów oraz przedstawienie problemów społeczności romskiej. Związek współpracuje z Międzynarodową Organizacją do Spraw Migracji (IOM). Głównym Celem związku jest pomoc romskiej mniejszości narodowej¹³.

7 października 2014 roku Rada Ministrów przyjęła „Program integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014 – 2020”. Dokument ten jest kontynuacją działań państwa polskiego, podejmowanych od 2001 roku w ramach „Pilotażowego programu rządowego na rzecz społeczności romskiej w województwie małopolskim na lata 2001 – 2003” a następnie „Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce na lata 2004 – 2013”. Celem programu jest zwiększenie integracji społeczności romskiej w życiu społeczeństwa obywatelskiego dzięki wsparciu udzielanemu w czterech dziedzinach: edukacji, mieszkalnictwa, zdrowia oraz działań prozatrudnieniowych¹⁴.

Pełnomocnicy wojewodów ds. mniejszości etnicznych mają za zadanie koordynowanie na obszarze województw działań organów administracji rządowej, realizujących zadania na rzecz mniejszości narodowych. Pełnomocnicy współpracują z organami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi, w tym organizacjami mniejszości narodowej, kuratorami oświaty, Ośrodkami Pomocy Społecznej, placówkami oświatowymi i instytucjami kultury realizując „Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce”. Ponadto podejmują działania na rzecz respektowania praw mniejszości i przeciwdziałają naruszaniu tych praw i dyskryminacji mniejszości; podejmują działania na rzecz rozwiązywania problemów mniejszości¹⁵.

Kolejnym organem świadczącym pomoc Romom jest Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, która funkcjonuje od 21 września 2005 roku, została utworzona na mocy Ustawy z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.) jako organ opiniodawczo – doradczy Prezesa Rady Ministrów. Do jej zadań należy w szczególności:

- a) wyrażanie opinii w sprawach realizacji praw i potrzeb mniejszości, w tym ocena sposobu realizacji tych praw oraz formułowanie propozycji w zakresie działań zmierzających do zapewnienia realizacji praw i potrzeb mniejszości;
- b) opiniowanie programów służących tworzeniu warunków sprzyjających zachowaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości;
- c) opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących mniejszości;
- d) podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji osób należących do mniejszości.

Komisję Wspólną tworzą przedstawiciele wskazanych w ustawie organów administracji rządowej oraz przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych, a także przedstawiciele społeczności posługującej się językiem regionalnym (kaszubskim). W ramach komisji działa Zespół do Spraw Romskich¹⁶. Europejska Karta Języków Regionalnych lub Mniejszościowych została uchwalona a następnie otwarta do podpisu dla Państw – członków Rady Europy w 1992 roku. Jej podstawowym celem jest umożliwienie posługiwania się

¹³ <http://www.romowie.com/old/modules.php?name=Content&pa/z dn. 24.08.2016>.

¹⁴ <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/romowie/program-integracji-spol/8303,Program-integracji-spoleczności-romskiej-w-Polsce-na-lata-2014-2020.html z dn. 24.08.2016>.

¹⁵ http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci/podmioty-odpowiedzialn/pelnomocnicy-wojewod/7712,n_Sprawozdania-zpracy-Pelnomocnikow-Wojewodow-do-spraw-mniejszosci-narodowych-i-e.html, z dn. 24.08.2016.

¹⁶ <http://www.romowie.com/old/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=103, z dn. 24.08.2016>.

swym językiem przez osoby należące do mniejszości narodowych i etnicznych. Ma się to przejawiać w obecności tych języków w mediach oraz umożliwienia osobom tym, nauki w swoim ojczystym języku.

Prawo do zachowania własnego języka nie zwalnia jednak z obowiązku znajomości języka urzędowego w danym kraju. Istnieją również konkursy stypendialne dla uczniów romskich szczególnie uzdolnionych, realizowane są przez Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce dzięki dotacjom Ministra Administracji i Cyfryzacji funkcjonują w Polsce od 2005 roku. Stypendia mają na celu pomoc uzdolnionym uczniom w dziedzinach: nauki ścisłe, twórczość literacka, taniec, sztuki plastyczne, śpiew, sport.

Romano Atmo czyli *Romska Dusza* to czasopismo wydawane przez związek Romów Polskich adresowane do polskiego i romskiego czytelnika. Misją pisma jest kultywowanie tradycji romskiej oraz propagowanie języka *romani* a także integracja polsko – romska oraz walka ze stereotypami i nietolerancją.

Romano Dżipen – to romskie audycje radiowe w Polskim Radio Koszalin. Poruszane tematy dotyczą życia Romów, obyczajów i problemów. *Romano Dżipen* powstaje od 2005 roku przy współpracy Związku Romów Polskich i Radia Koszalin¹⁷.

Związek Romów Polskich przy współpracy z Telewizją Zachód ze Szczecina rozpoczął emisję programu *Romano Sveto*, czyli *Romski Świat*. Jest to program tworzony przez Romów i poruszający tematykę romską. Program ma służyć obalaniu stereotypów o Cyganach i wprowadzaniu mody na tolerancję, integracji z Polakami, pokazywaniu osiągnięć społeczności romskiej.

PODSUMOWANIE

Romowie są pełnoprawnymi obywatelami Polski, jednak nadal żyją na marginesie naszego społeczeństwa. Są izolowani i nie utrzymują kontaktów ze swoimi sąsiadami. Pomimo, że państwo zapewnia im pomoc, to ich sytuacja długo nie zmieni się dopóki nie poznamy ich kultury, zwyczajów, obrzędów, obyczajów i charakteru.

Sami Romowie powinni również dać się poznać i próbować sami nawiązywać kontakty i dobre relacje z Polakami. Dobrym przykładem prezentowania kultury romskiej jest Międzynarodowy Festiwal Piosenki i Kultury Romów. Festiwal ten jest największą imprezą romską na świecie. Jest transmitowany na żywo przez Telewizję Polską i wzbudza pozytywne nastawienie i podziw wobec barwnej kultury romskiej. Potrzebna jest również edukacja oparta na akceptacji odrębności kulturowej, poszanowaniu innych tradycji i zwyczajów.

BIBLIOGRAFIA

- Kwiatkowska G., Siudem A., Człowiek w środowisku kulturowym, Lublin 2014.
- Jurcak V. Dziekański P., (pod red.) Czynniki Zmian zjawisk regionalnych. Mazowieckie Centrum poligrafii Marki 2013.
- Kampka F., Współczesne oblicza religii, WSGG Warszawa 2008.
- Olak A., Bezpieczeństwo rodziny w warunkach zagrożeń. WSZMiJO Katowice 2013.
- Olak A., Labuzik M., Eropska Unia. Wybrane temy. WSBiP w Ostrowcu Św. 2013.
- Zawicki M, (pod red), Romowie na rynku pracy – problemy i sposoby ich rozwiązania, Wyd. UE Kraków 2007.

---

¹⁷ <http://www.romowie.com/old/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=97>, z dn. 24.08.2016.

Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141 z późn. zm.)

<http://www.mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/prawo/ustawa-omniejszosciac/6492,Ustawa-o-mniejszosciach-narodowych-i-etnicznych-oraz-ojezyku-regionalnym.html>

<http://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/5/plik/ot-603.pdf>

<http://www.cyganskawyspa.pl/cms/aktualnosci/romanipen-kodeks-romow/>

<http://sjp.pl/stereotyp>

<http://www.romowie.com/old/modules.phpname=Content&pa=showid=4&page=1>

<http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/romowie/program-integracjispol/8303,Programintegracji-spolnosci-romskiej-w-Polsce-na-lata-2014-2020.html>

Prof. nadzw. dr hab. Antoni OLAK
WSPA w Lublinie - Katedra Stosunków Międzynarodowych/WSBiP w Ostrowcu Św.-
Katedra Bezpieczeństwa Narodowego.

Karolina OLAK
Student Uniwersytet Rzeszowski- Inżynieria Bezpieczeństwa.

PŘÁVNÍ JIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY

INTERNAL AND EXTERNAL SECURITY ENSURING OF THE STATE

Jaroslav PADRNOS

ABSTRACT

Internal and external security ensuring of the state is one of the most serious challenges accompanying the entire existence of the state. A necessary condition for effective defense and protection are functionally interrelated laws governing the rights and obligations of all parties. Only legally formed entities rights and obligations and their enforceability. The constitutional law guarantees Czech citizens the right to life. The right to the protection of life, health, property and the environment is embedded in a range of other laws of the Czech legislation, too. The protection of citizens and the defence of the state are two sides of the same coin. Education of the adult population to their protection is defined by the law of integrated safeguarding system and the emergency law. The education of children and youth to their protection is currently not defined by law. This fact leads us to the contemplation of the need of a relevant law.

Keywords: protection of civilians, defence, defence capacity, basic rights and liberties, constitution, constitutional laws.

ÚVOD

Stát je politické uspořádání společnosti, které má krom jiného monopol na legální i legitimní užití fyzické moci. Jedním z nástrojů prosazování zájmů státu v jeho zahraniční politice je válka.

Války a jiné ozbrojené konflikty provázejí lidskou společnost od nepaměti. Jestliže válečný ozbrojený konflikt terminologicky spojujeme s existencí států, potom je namístě upřesnit, že války trvají od vzniku prvních starověkých států. Pouze s mírnou nadsázkou je možno uvést, že především starověké a středověké dějiny států jsou dějinami jejich válek.

Válka byla až do první světové války (1914 - 1918) považována jednak za přirozený, jednak za legitimní prostředek prosazování zájmu států. V průběhu vývoje lidské společnosti docházelo a stále dochází k vývoji a zdokonalování jak zbraňových systémů, tak vojenského umění. Důsledkem tohoto procesu je zefektivnění ničivé síly do té míry, že v případě jejího použití hrozí až záhuba nejen lidského druhu, ale veškerého života na Zemi. Jedná se o paradox, kdy totální vítěz by byl zároveň totálně poraženým. Války přinášejí obyvatelům válkou zasažených států nesmírné oběti na životech, zdraví, majetku i životním prostředí.

Stát je politické uspořádání společnosti, které má monopol na legální i legitimní užití fyzické moci, ustanovování zákonů a prosazování práva. V takto vysoce organizovaném lidském společenství vzniká velice složitá, horizontálně i vertikálně propojená předivo vztahů.

Závažné společenské vztahy jsou upravovány právem. Z takto upravených vztahů se stávají vztahy právní.

Zajištění vnitřní i vnější bezpečnosti státu je jedním z jeho nejzávažnějších úkolů, provázejícím celou jeho existenci. Je vyjádřeno nesmírně složitým pletivem těch nejzávažnějších právních vztahů. Nezbytnou podmínkou efektivní obrany a ochrany jsou funkčně provázané zákony upravující práva a povinnosti všech subjektů, neboť výlučně ze zákona vznikají subjektům práva a povinnosti a jejich vymahatelnost.

Příprava obyvatelstva k jeho ochraně před mimořádnými událostmi a jejich následky i k plnění zákonem uložených občanských povinností při obraně státu je závažným koncepčním úkolem státu. Přípravu k ochraně obyvatel na mimořádné události a přípravu k plnění úkolů obrany státu nelze od sebe striktně oddělovat. Nezbytným podkladem pro efektivní koncepci této přípravy je její závazná právní úprava.

1. HIERARCHIE ČESKÝCH PRÁVNÍCH NOREM

Právními předpisy (právními normami) nejvyšší právní síly České republiky jsou Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod, tvořící součást ústavního pořádku České republiky; dále následují ostatní ústavní zákony, po té ostatní zákony České republiky, a to obecnější a k nim zvláštní, podzákonné normativní akty, jimiž jsou především usnesení a nařízení vlády České republiky, vyhlášky, pokyny, instrukce jednotlivých ministerstev a vyhlášky územních samospráv.

S hierarchií právních norem souvisí jejich právní síla a s jejich právní silou míra jejich vymahatelnosti. Právní normy nižší právní síly musejí vycházet z právních norem vyšší právní síly a nesmějí být s nimi v rozporu. Právní normy nižší právní síly mají vůči právním normám vyšší právní síly konkrétnější charakter, jsou jejich konkretizací.

Ústavou je zaručeno právo každého občana činit vše, co není zákonem zakázáno, a zakázáno každému, aby občana nutil k čemukoliv, co zákon neukládá. Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Jestliže nikdo nemůže být nucen činit to, co mu zákon neukládá, znamená to, že nikomu nemohou být ukládány jakékoliv povinnosti než na základě zákona. Ukládání povinností subjektům bez zmocnění zákonem je v rozporu se samým ústavním pořádkem České republiky.

1.1 Schema hierarchie českých právních norem

1.1.1 Ústava České republiky, ústavní zákona, zákony

1.1.2 Podzákonné normativní právní akty

2. PRÁVNÍ JIŠTĚNÍ OCHRANY A OBRANY BEZPEČNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY

Právní ochrana a obrana bezpečnosti České republiky je zajišťována soustavou právních předpisů všech stupňů právní síly; děje se tak právními předpisy tvořícími ústavní pořádek České republiky, z nich vycházejícími zákony a z těchto zákonů vycházejícími podzákonými normativními právními akty.

2.1 Ústavní zákony

- Ústavní zákon č. 1/1993, Sb., Ústava České republiky; Základním ustanovením Ústavy České republiky čl. 1 odst (1) je Česká republika definována jako svrchovaný právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana, přičemž základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci (čl. 4 Ústavy).
- Ústavní zákon č. 23/1991, Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské federativní republiky;
- Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky; Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, v čl. 2 odst.1 definuje podmínky, za kterých může být podle intenzity, územního rozsahu a charakteru situace vyhlášen nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav. Je tomu tehdy, jestliže je bezprostředně ohrožena svrchovanost, územní celistvost, demokratické základy České republiky nebo ve značném rozsahu vnitřní pořádek a bezpečnost, životy a zdraví, majetkové hodnoty nebo životní prostředí anebo je-li třeba plnit mezinárodní závazky o společné obraně.

2.2 Zákony

2.2.1 Základní zákony branného zákonodárství

- Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů (stěžejní novelizace zák. č. 46/2016 Sb.);
- zákon č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů (stěžejní novelizace zák. č. 332/2014 Sb.);
- zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů (stěžejní novelizace zák. č. 47/2016 Sb.);
- zákon č. 45/2016 Sb., o službě vojáků v záloze.

2.2.2 Základní zákony o ochraně obyvatelstva

Listina základních práv článkem 1 obecných ustanovení definuje základní práva a svobody jako nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Základní práva a svobody jsou garantována všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení (čl. 3 odst. 1 Listiny).

Právo na život a jeho ochrana již před narozením je prvním ze základních práv zakotvených v Listině (čl. 6 odst. 1 Listiny). Článkem 31 Listiny je výslovně též chráněno právo každého na zdraví. Aniž bychom se pokoušeli sestavit hierarchii veškerých práv a svobod chráněných ústavním pořádkem České republiky, můžeme považovat za axiom, že primárními hodnotami pro každého člověka jsou život a zdraví, život a zdraví. V této souvislosti odkazujeme na ustanovení čl. 9 odst. 1, odst. 2 písm. d) Listiny, jež a contrario stanovuje, že zákon může uložit každému povinnost jednání pro ochranu života, zdraví nebo práv druhých. Implicitně uvádíme též právo na bezpečí, jež sice není *expressis verbis* uvedeno v ústavním pořádku České republiky, ale je evidentním derivátem práva na život a práva na ochranu zdraví.

Ústavním pořádkem zakotvená práva a svobody obyvatel České republiky jsou konstitutivní povahy, nejsou tudíž pouhou deklarací. Stát plní svou povinnost vytváření podmínek pro realizaci těchto práv a svobod a pro zajištění jejich ochrany v oblasti legislativní utvářením (novotvorbou) právního systému zákonnými a podzákonnými normativními akty, v rovině moci výkonné jejich prosazováním, realizací a kontrolou jejich dodržování, v rovině moci soudní sankcionováním jejich porušování. Tolik obecně teoretické rozdělení poslání triády moci zákonodárné, výkonné a soudní.

Ochrana obyvatel České republiky *de lege lata* je v zákonné rovině upravena především ústavním zákonem č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, v jeho platném znění, zákonem č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, v jeho platném znění a zákonem č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů, v jeho platném znění, zákonem č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, zákonem č. 381/2005 Sb., o péči a zdraví lidu. V podzákonné rovině je ochrana obyvatel upravena podzákonnými normativními akty vydanými na základě uvedených zákonů. Koncepční příprava obyvatel České republiky však postrádá jednotný ucelený zákonný podklad a *de facto* se po dobu čtrt století neuskutečňuje. Zákonnými normami, kterými byla uložena povinnost koncepční biodromálně pojaté přípravy obyvatel na mimořádné události i na plnění svých branných občanských povinností, byly zákony o branné výchově č. 184/1937 Sb. z. a n., derogován zákonem č. 92/1951 Sb., ten novelizován zákonem č. 87/1952 a poté jako celek derogován zákonem č. 73/1973 Sb. Zákon č. 73/1973 byl zrušen zákonem č. 217/1991 Sb. a dodnes nebyl nahrazen jiným plně adekvátním zákonem.

Právo na přípravu ochrany života, zdraví, majetku i životního prostředí je odvozováno od základních ústavních občanských práv.

Dále demonstrativně uvádíme další zákonné normy, jimiž jsou chráněna práva občanů na ochranu jejich života, zdraví a majetku, a to:

- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, platný do 31. 12. 2013 a zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účinný od 1. 1. 2014. Právo na ochranu (obranu) proti bezprostředně hrozícímu nebezpečí je zakotveno § 6 zák. č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku: „Jestliže hrozí neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může ten, kdo je takto ohrožen, přiměřeným způsobem zásah sám odvrátit“. Obdobný charakter za kumulativního splnění zákonných podmínek, v tomto případě exkulpace v rovině občansko-právní, má ust. § 418 o. z. odst. 1 cit. zák. Ustanovení zprošťuje odpovědnosti za způsobenou škodu toho, kdo způsobil škodu, když odvracel přímo hrozící nebezpečí. Obdobně, avšak razantněji než zákon č. 40/1964Sb. definuje ve prospěch osoby odvracející bezprostředně hrozící nebo trvající protiprávní útok anebo odvracející přímo hrozící nebezpečí újmy, nutnou obranu a krajní nouzi zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014, §§ 2905 (nutná obrana), 2907 (krajní nouze): V nutné obraně jedná ten, kdo odvrací od sebe nebo od jiného bezprostředně hrozící nebo trvající protiprávní útok a způsobí přitom útočníkovi újmu, není povinen k její náhradě; nesmí se však o obranu zcela zjevně nepřiměřenou; v tom

případě se o nutnou obranu nejedná. O nutnou obranu se tedy nejedná tehdy, jestliže je zjevné, že napadenému hrozí vzhledem k jeho poměrům újma jen nepatrná nebo obrana jeho obrana je zcela zjevně nepřiměřená vzhledem k závažnosti újmy útočníka způsobené odvrácením útoku. V krajní nouzi jedná ten, kdo odvrací od sebe nebo od jiného přímo hrozící nebezpečí újmy. Ten není povinen k náhradě újmy tím způsobené, nebylo-li za daných okolností možné odvrátit nebezpečí jinak nebo nezpůsobí-li následek zjevně stejně závažný nebo ještě závažnější než újma, která hrozila, ledaže by majetek i bez jednání v nouzi podlehl zkáze. To neplatí, jestliže vyvolal nebezpečí vlastní vinou sám jednající.

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník chrání toho, kdo se brání proti protiprávnímu jednání (ust. § 29). Činy, jež jsou jinak trestné, kterými však někdo za podmínek zákonem definovaných nutnou obranu odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útokem na zájem chráněný trestním zákonem, nejsou trestnými činy. Ust. § 28 trestního zákona definuje krajní nouzi, respektive jednání v krajní nouzi, jež není zákonem posuzováno jako jednání trestné, byť formálně naplňuje znaky jednání trestného.
- Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů.
- Právo na život je chráněno i řadou mezinárodních dokumentů; z nich jmenujeme především „Všeobecnou deklaraci lidských práv“. Článek 3. Deklarace uvádí, že „každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost“.
- Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému;

Zákonu o integrovaném záchranném systému (dále IZS) pro jeho stěžejní postavení v systému při přípravě na mimořádné události a při záchranných a likvidačních pracích a při ochraně obyvatelstva náleží bližší pozornost.

Předmět zákona je vymezen jeho § 1. Předmětem zákona je vymezení pojmu IZS, stanovení jeho složek a jejich působnosti, pokud tak nestanoví zvláštní právní předpis, působnost a pravomoc státních orgánů, územních samosprávných celků, práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na mimořádné události a při záchranných a likvidačních pracích a při ochraně obyvatelstva před vyhlášením stavu nebezpečí a po dobu trvání stavu nebezpečí, nouzového stavu, stavu ohrožení státu a válečného stavu (dále jen "krizové stavy").

IZS, jak je uvedeno v § 2 zákona, zákon rozumí koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací. V uvedeném paragrafu zákon definuje mimořádnou událost, záchranné práce, likvidační práce, ochranu obyvatelstva, zařízení civilní ochrany, věcnou pomoc a osobní pomoc. IZS se použije v přípravě na vznik mimořádné události a při potřebě provádět současně záchranné a likvidační práce jeho dvěma nebo více složkami.

Zákon rozeznává složky integrovaného záchranného systému základní a složky ostatní. Základními složkami integrovaného záchranného systému jsou Hasičský záchranný sbor České republiky; jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany; zdravotnická záchranná služba a Policie České republiky. Ostatními složkami integrovaného záchranného systému jsou vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil, ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory, ostatní záchranné sbory, orgány ochrany veřejného zdraví, havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby, zařízení civilní ochrany, neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k záchranným a likvidačním pracím, v období krizových stavů též odborná zdravotnická zařízení na úrovni fakulturních nemocnic pro poskytování specializované péče obyvatelstvu.

Úkolem základních složek integrovaného systému je zajišťování nepřetržité pohotovosti pro příjem ohlášení vzniku mimořádné události, její vyhodnocení a neodkladný zásah v místě mimořádné události. Zákon pro řízení činnosti integrovaného záchranného

systemu zakotvuje zásadu jednotného velení. Velitelem zásahu, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak, je velitel jednotky požární ochrany nebo příslušný funkcionář hasičského záchranného sboru s právem přednostního velení (§19 odst. 1).

Ustanovením § 7 zákon ukládá povinnosti jednotlivým ministerstvům, a to Ministerstvu vnitra, Ministerstvu zdravotnictví a Ministerstvu dopravy a spojů, přičemž speciální koordinační roli svěřuje zákon Ministerstvu vnitra. Konkretizace činnosti územních orgánů na úrovni krajů je definována § 10 - 11, a to § 10 činnost krajských úřadů a § 11 činnost hejtmanů krajů. Zákon definuje též činnost hejtmana kraje, obecního úřadu obce s rozšířenou působností, starosty obce s rozšířenou působností, orgánů obce.

Obce k plnění úkolů ochrany obyvatelstva před mimořádnými událostmi a jejími následky jsou dle ZIS: oprávněny zřizovat zařízení civilní ochrany (§15 odst.(3)). Je třeba považovat zákonem zakotvené oprávnění obci za nedostačující. Vzhledem k závažnosti účelu, pro které toto oprávnění existuje, je nezbytné, aby uvedené oprávnění bylo uloženo obci jako její povinnost.

Vedle práva obce zřizovat k ochraně civilního obyvatelstva zařízení civilní ochrany zákon ukládá obecnímu úřadu seznamovat právnické a fyzické osoby v obci s charakterem možného ohrožení, s připravenými záchrannými a likvidačními pracemi a ochranou obyvatelstva, přičemž obecní úřad za tímto účelem organizuje jejich školení.

Efektivnost připravenosti složek integrovaného záchranného systému k provádění záchranných a likvidačních prací se provádí prověřovacím, případně taktickým cvičením. Součástí cvičení může být i vyhlášení cvičného poplachu pro složky integrovaného záchranného systému.

Zákon definuje práva a povinnosti subjektů práva v souvislosti s prováděním záchranných a likvidačních prací při mimořádných událostmi a minimalizaci jejich následků. Tak příkladmo uvádíme z práv a povinností

- právnických a podnikajících fyzických osob: na přímou výzvu velitele zásahu poskytnout osobní nebo věcnou pomoc, strpět vstup osob provádějících záchranné a likvidační práce na pozemky a do staveb a použití nezbytné techniky, provedení terénních úprav; budování ochranných staveb, vyklizení pozemku atd., pokud jsou vlastníky nebo uživateli pozemků, strpět umístění zařízení systému varování a vyrozumění na nemovitostech, které mají vlastnictví a umožnit k nim přístup hasičskému záchrannému sboru kraje, pokud provozují školská, zdravotnická, sociální nebo obdobná zařízení, vytvořit v nich podmínky pro výdej ochranných masek, dětských ochranných vaků, dětských ochranných kazajek, ochranných oděvů, filtrů pro ochranu dýchacích cest a povrchu těla a dalších ochranných prostředků; K plnění uvedených úkolů (uložených povinností) zákon dává právnickým osobám a podnikajícím fyzickým osobám oprávnění zřizovat zařízení civilní ochrany podle (tohoto) zákona a podle zákona o Hasičském záchranném sboru České republiky.
- fyzických osob: Fyzická osoba pobývající na území České republiky má právo na informace o opatřeních k zabezpečení ochrany obyvatelstva a na poskytnutí instruktáže a školení ke své činnosti. Fyzické osobě jsou uloženy povinnosti spočívající v úkonech, které je fyzická osoba povinna strpět nebo vykonat. Plnění povinností může fyzická osoba odmítnout, pokud by tím ohrozila život nebo zdraví vlastní nebo jiných osob nebo pokud jí v tom brání důležité okolnosti, které by zjevně způsobily závažnější následek nebo ohrožení, kterému se má předcházet. Osobní povinnost může být zákonem uložena osobám ve věku od 18 do 62 let. Osoby zdravotně nezpůsobilé k výkonům požadovaných činností a další osoby, jejichž status je zákonem vyjmenován jsou od osobních povinností osvobozeny. Plnění povinností uložených zákonem je kontrolováno v mezích pravomocí při zajišťování přípravy na mimořádné události, záchranné a likvidační práce a ochrany obyvatelstva příslušným

ministerstvem, hasičským záchranným sborem kraje a příslušnými orgány zajišťujícími přípravu na mimořádné události, záchranné a likvidační práce a ochraně obyvatelstva. Za porušení povinností zákon stanovuje peněžní sankce.

Prostým nahlédnutím do práv a povinností náležejícím a uloženým fyzickým i právnickým osobám nelze přehlédnout skutečnost, že osobám není zaručeno právo na systematickou přípravu na jejich ochranu, u osob fyzických na jejich život a zdraví, dále na ochranu jejich majetku a u všech těchto subjektů na ochranu životního prostředí a subjektům povinným ze zákona (státu a jeho orgánům i orgánům samosprávy) není uložena povinnost koncepční přípravy obyvatelstva na ochranu jejich života, zdraví, majetku, jakož i životního prostředí pro případ krizových situací nejrozličnějšího charakteru vzniklých v důsledku mimořádných událostí. Zcela je zákonem opomenuta jakékoliv vzdělávání dětí předškolního a školního věku a mládeže, specifických sociálních skupin v problematice ochrany člověka za mimořádných událostí a v důsledku mimořádných událostí.

- Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).

Zákon, jak definuje jeho § 1, stanovuje působnost a pravomoc státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků a práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na krizové situace, které nesouvisejí se zajišťováním obrany České republiky před vnějším napadením a při jejich řešení.

- Zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Hasičskému záchrannému sboru České republiky náleží základní poslání chránit životy a zdraví obyvatel a majetek před požáry a poskytovat účinnou pomoc při mimořádných událostech. HZS ČR plní úkoly v oblasti integrovaného záchranného systému, krizového řízení a požární ochrany.

2.3 Podzákoné právní akty

Podzákoné normativní právní akty jsou právní normy nižší právní síly, nežli jakou disponují zákony. Normativní právní akty jsou způsobilé být nositeli povinností pro právní subjekty pouze tehdy, pouze tehdy, jestliže mají oporu v zákoně, tzn., jestliže tyto právní normy vznikají na základě zákona či zákonů. A contrario: nevznikají-li normativní právní akty na základě zmocnění zákonem, nemohou z nich vzniknout žádnému subjektu žádné povinnosti.

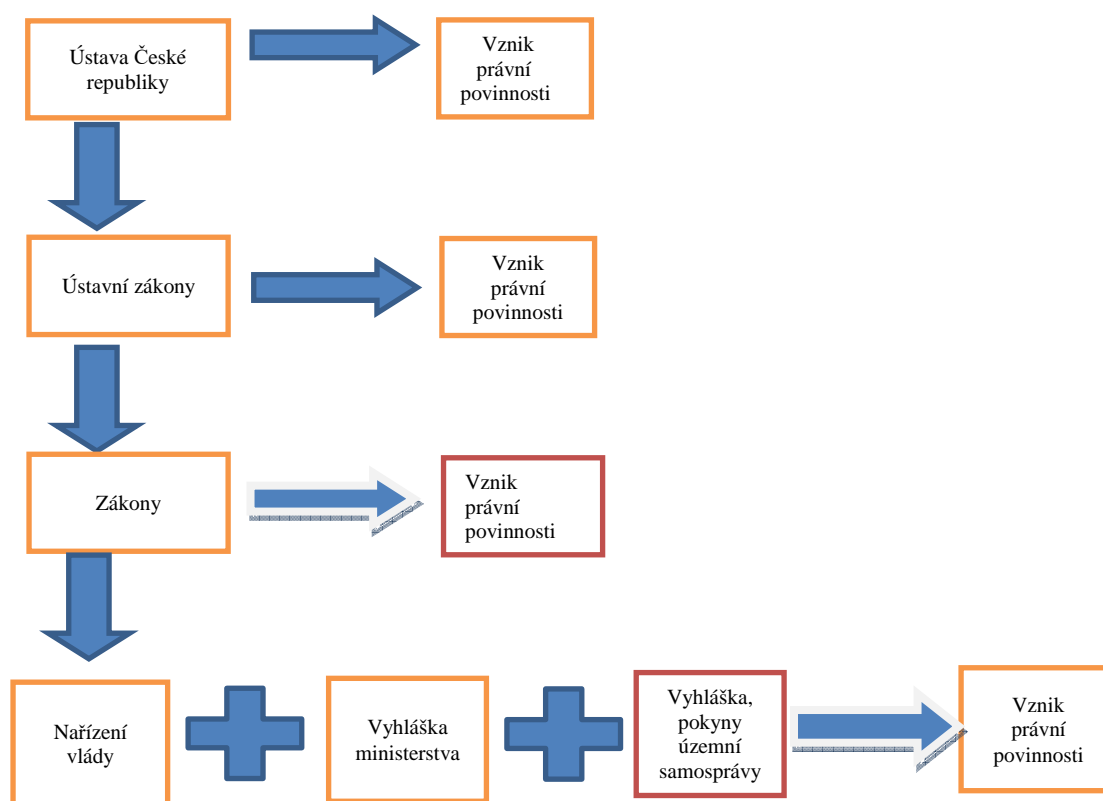
Koncepční příprava obyvatelstva k jeho ochraně za mimořádných událostí není zákonem uložena žádnému právnímu subjektu, a to ani zákonem o integrovaném záchranném systému. Určité prvky, spíše však v pojmání obyvatelstva jako objektu, nikoliv jako vzdělávacího subjektu, lze v zákoně o integrovaném záchranném systému spatřit, nelze však mluvit o koncepci, ba ani o propracovaném nástinu koncepce. Zcela opomenuta tímto zákonem zůstává jedna z nejvíce zranitelných a přitom pro vzdělání nejdůležitější sociální skupina; předškolní a školní mládež všech stupňů škol.

Zrušením zákona o branné výchově č. 73/1973 Sb., (který byl posledním zákonem sui generis, prvním zákonem o branné výchově byl zákon č. 184/1937 Sb. a z. a n.) v roce 1991 zák. č. 217/1991 Sb., přestala mít výchova k brannosti i k ochraně člověka za mimořádných událostí důslednou oporu v zákoně. Přitom lze bez nadsázky považovat výchovu a vzdělávání v této oblasti ve výchovně vzdělávacím procesu za jednu ze stěžejních. Po meritorním vakuu

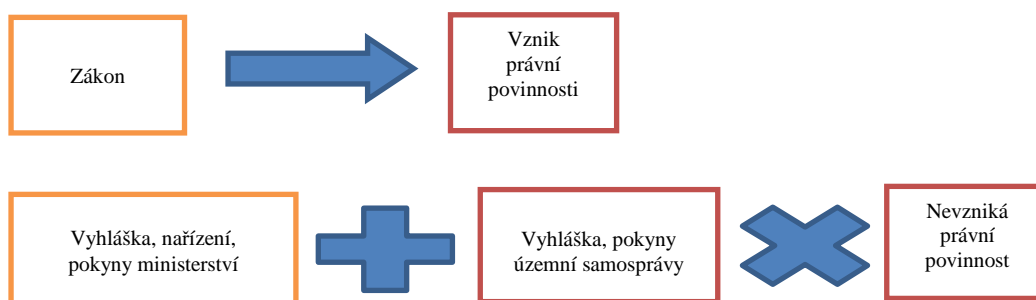
deseti let se začala pomalu prosazovat a postupně se prosazuje (především v rovině vzdělávání k ochraně člověka za mimořádných událostí) na základě pokynů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k začlenění této problematiky do vzdělávacích programů základních a středních škol. Výrazně pozitivní roli sehrává spolupráce s Hasičským záchranným sborem České republiky. Nicméně klíčovou roli v institucionálním výchovně vzdělávacím procesu sehrává a musí sehrávat škola.

Ochrana dětí v předškolních zařízeních, žáků základních škol, speciálních škol a studentů středních škol a vyšších škol pro případ mimořádných událostí je právně upravena podzákonnými normativními akty vydanými v rámci své kompetence Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

2.4 Schéma právních norem, z nichž vznikají právní povinnosti

2.5 Schéma právních norem, z nichž nevznikají právní povinnosti

Pozn.: Podzákonné právní normy nemající oporu v zákoně

3 JEDNOTA OCHRANY A OBRANY STÁTU

Filozofické i mravní principy koncepce státu jsou zakotveny v Ústavě České republiky (zák. č. 1/1993 Sb.) i v Listině základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.). Jsou to pilíře, na nichž jsou postaveny demokratické základy České republiky.

Preambule Ústavy České republiky jednoznačnou formulací deklaruje filozofické a mravní ideály, na nichž spočívá sama podstata našeho novodobého samostatného, demokratického státu, když ústy všech občanů České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v historické chvíli obnovy samostatného českého státu plurálem v 1. osobě (My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku) *expresis verbis* s odkazem věrnosti všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti československé, vyjadřuje odhodlání budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlasti rovnoprávných a svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti, jako součást rodiny evropských a světových demokracií, odhodlání společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství, odhodlání řídit se všemi osvědčenými principy právního státu.

Odhodlání nejen budovat, ale též chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlasti rovnoprávných svobodných občanů, není preambulí Ústavy ČR formulováno jako pouhý dobrovolný závazek občanů, ale vědomi si povinností vlastních každého občana vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako odhodlání každého občana společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné i duchovní bohatství a odhodlání řídit se všemi osvědčenými principy právního státu.

Povinnost chránit tyto hodnoty je v krajních případech jejich ohrožení ekvivalentem jejich obrany. Povinnost obrany země a hodnot, jež tvoří základy státu a jeho demokratického zřízení, to jest svrchovanosti a územní celistvosti České republiky, ochrana jejích demokratických základů a ochrana životů, zdraví a majetkových hodnot, není základní povinností pouze státu. Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, čl. 1 definuje jako základní povinnost státu zajištění svrchovanosti a územní celistvosti České republiky, jakož ochranu životů, zdraví a majetkových hodnot, přičemž v čl. 3 odst. 1 taxativním výčtem institucí zajišťujících bezpečnost České republiky zároveň tyto instituce specifikuje: jedná se o ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, záchranné sbory a havarijní služby. Na zajišťování bezpečnosti České republiky jsou však povinny se podílet jak státní orgány a orgány územních samosprávných celků, tak i právnické a fyzické osoby (čl. 3 odst. 2 zákona).

Jak na ochranu, tak na obranu však musejí jimi být obyvatelé republiky připravováni. Ne jednorázově, ale koncepčně systematicky. Za situace, kdy byla zrušena zákonná právní norma ukládající státním a jiným právním subjektům povinnost této přípravy a kdy tato koncepčně pojatá příprava scházela již po dobu téměř jedné generace, autor této stati v roce 2009 dotazníkovou metodou u vzorku brněnské vysokoškolské studentské populace realizoval výzkum jejích postojů k problematice přípravy obyvatel na mimořádné události a na plnění

zákonem uložených branných občanských povinností. Premisy výzkumu se signifikantně potvrdily. Jednalo se o následující zjištění:

Signifikantní část brněnských vysokoškolských studentů dokáže vcelku reálně posoudit určitá přinejmenším potenciální bezpečnostní rizika České republiky, signifikantní část brněnských vysokoškolských studentů vnímá mezinárodní terorismus jako bezpečnostní hrozbu pro bezpečnost občanů České republiky, signifikantní část brněnských vysokoškolských studentů vnímá pozitivně začlenění České republiky do svazku států Severoatlantické aliance, signifikantní část brněnských vysokoškolských studentů se domnívá, že občané mají právo být státem připravováni na svou ochranu pro případ ohrožení bezpečnosti státu, signifikantní část brněnských vysokoškolských studentů pociťuje nedostatky v přípravě občanů na ochranu a obranu civilního obyvatelstva pro případ ohrožení bezpečnosti státu, signifikantní část brněnských vysokoškolských studentů si není vědoma svých občanských povinností v případě ohrožení bezpečnosti státu.

3.1 Ochrana obyvatelstva v mimořádných událostech – součást bezpečnostní strategie České republiky

Naléhavost řešení neodkladné situace si reálně uvědomují a zdá se, že stále naléhavěji, vrcholové orgány české exekutivy, jak je zřejmé z analýzy vládních materiálů, zejména z Koncepce „Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020“ z roku 2008 a harmonogramu realizace základních opatření ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020 a „Harmonogram realizace opatření ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020“, nejnověji „Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030“.

„Harmonogram realizace opatření ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020“ Ministerstvu vnitra za součinnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva zdravotnictví a Ministerstva dopravy bodem 8. uložil povinnost vytvořit program výchovy a vzdělávání obyvatelstva k jeho bezpečnosti a ochraně při mimořádných událostech a krizových opatřeních a Ministerstvu vnitra za součinnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva zdravotnictví a Ministerstva dopravy uložil bodem 9. povinnost zařadit ochranu člověka za mimořádných událostí do studijních programů pedagogických fakult.

Vládní materiál „Bezpečnostní strategie České republiky“ z roku 2003 v bodě 74. stanovil aktivační úkol složkám integrovaného záchranného systému a dalším složkám podílejícím se na zajištění bezpečnosti státu a ochrany obyvatelstva, a to schopnost profesionálně reagovat a v součinnosti s dalšími subjekty účinně zasáhnout v případě mimořádné události či krizové situace způsobené teroristickými útoky, živelními a ekologickými pohromami, průmyslovými haváriemi, nehodami a dalším nebezpečím, které ohrožuje životy, zdraví, majetek, životní prostředí, vnitřní bezpečnost či veřejný pořádek v ČR. Vládní materiál deklaruje podporu veřejnosti, spolupráci s nevládními organizacemi a bezpečnostní komunitou.

Rozpracovaností a úrovní realizace „Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015“ se zabývá materiál „Vyhodnocení stavu realizace Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015. Materiál vyhodnocuje koncepci

v nastavení hlavních směrů v oblasti ochrany obyvatelstva jako správnou, avšak upozorňuje též nutnost dílčích změn a upřesnění v jednotlivých oblastech a na nutnost širšího pojetí opatření v ochraně obyvatelstva. Tak konstatuje, že se dosud u obcí nepodařilo dostatečně využít možnosti vytváření zařízení civilní ochrany k plnění úkolů ochrany obyvatelstva. Jako možná příčina nedostatku je uváděna nedostatečná informovanost starostů obcí, neujasněnost úlohy těchto zařízení nebo problematika materiálního a finančního zabezpečení. Zařízení civilní ochrany, jak uvádí „Zpráva o stavu zajištění bezpečnosti České republiky v oblasti ochrany před mimořádnými událostmi“ z března 2006, bylo zřízeno pouze 14 a 102 u právnických a podnikajících fyzických osob. Zde při této příležitosti si dovoluji obrátit pozornost na nedostačující formulaci ust. § 15 odst. 3 zákona č. 239/2001, o integrovaném systému, jenž obcím ukládá právo, nikoliv povinnost budovat takováto zařízení. Tak závažné opatření, mající ve svých důsledcích zásadní význam pro zajišťování bezpečnosti obyvatelstva, musí být předmětem povinnosti, a nikoliv práva. Výše uvedená analýza současného stavu je výmluvná sama o sobě, tristní a de facto toho dokumentujícím dokladem. Za potřebné považuje hodnotící materiál krom zvýšení úrovně připravenosti pracovníků veřejné správy, právnických a fyzických osob, též zvýšení připravenosti školní mládeže. Materiál cituje opatření, prostřednictvím nichž je školní mládež připravována na nebezpečí mimořádných událostí: Považuji za důležité tato opatření taxativně uvést: na základě pokynu MŠMTV je tematika ochrany člověka za mimořádných situací zařazena v rozsahu 6 hod. ročně do učebních plánů základních a středních škol. Dále byla zpracována a distribuována do škol metodická příručka pro učitele „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ a řada dalších tematicky zaměřených publikací a filmů, realizovány kurzy pro učitele, přičemž na přípravě učitelů se aktivně krom jiných podílejí lektori Hasičského záchranného sboru ČR. Ve školách se v letech 2003 – 2006 uskutečnilo cca 10 000 vzdělávacích a informativních akcí.

Vzdělávání žáků základního a středního školství k ochraně člověka za mimořádných událostí je zatím v jednotlivých ročnících vyhrazeno pouhých šest vyučovacích hodin, jež se realizují začleněním jednotlivých témat do jednotlivých vyučovacích předmětů. Nejedná se tudíž o ucelenou výuku v rámci jednoho odborného vyučovacího předmětu odučenou pedagogem – specialistou na tuto problematiku, ale o začleňování témat a tematických celků výchovy k ochraně člověka za mimořádných událostí v odborně analogických souvislostech do témat a tematických celků různých vyučovacích předmětů, odučených pedagogy – specialisty v jiných pedagogických (didaktických) disciplínách.

Hodnotící materiál jednoznačně konstatuje nedostatečnost připravenosti obyvatelstva pro obranu, ochranu a zvládnutí mimořádných událostí a krizových situací a vyjadřuje nezbytnost řešení tohoto problému; doporučuje zpracovat program výchovy a vzdělávání obyvatelstva ke krizové připravenosti, ochraně a obraně. Hrozbu ohrožení České republiky ze strany mezinárodního terorismu je třeba považovat za vážnou. Na přelomu září a října roku 2006 bezpečnostní složky obdržely závažnou informaci o možné přípravě teroristického činu na území ČR .

3.1.1 Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030

Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky zpracovalo v roce 2013 podrobnou Koncepci ochrany obyvatelstva do roku 2020

s výhledem do roku 2030. Konceptci *ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030 lze posuzovat jako analyticko-syntetický odborný materiál zásadního strategického významu, jehož realizace může znamenat výrazný, a to pozitivní kvalitativní posun v přípravě a budování jednotné koncepce výchovy a vzdělávání obyvatel České republiky v přípravě jejich ochrany za mimořádných událostí, jako nezpochybnitelnou součást bezpečnostního systému České republiky.* Vzhledem k uvedenému věnujeme právem tomuto zásadnímu materiálu rozšířenou pozornost.

Analýzou současného stavu dospěl materiál v části výchova a vzdělávání ke konstatování skutečnosti, že výchova a vzdělávání jsou úzce vázány na začlenění problematiky ochrany obyvatelstva do systému vzdělávání na školách a též to, že na školní vzdělávání jsou nadstavbově napojeny projekty vybraných institucí, které při realizaci, zejména základní složky IZS a nestátní ziskové organizace. Dále, že od roku 2011 jsou vyvíjeny snahy o systematizaci výchovy a vzdělávání. Analýzou současného stavu předkladatel dospěl k závažnému poznatku, že úroveň výchovy a vzdělávání v současné době nereflektuje reálné hrozby a důsledky plynoucí z mimořádných událostí či krizových situací, kterých rok od roku přibývá, což se odráží i v přípravě odborníků. Východisko z této situace je spatřováno v dalším rozvíjení pravidelného vzdělávání v mateřských, základních a středních školách, v optimalizaci systému přípravy odborníků a ujednocení výuky na středních školách. Jinými slovy, přes více jak desetiletou snahu o optimalizaci neutěšeného stavu ve výchově a vzdělávání k ochraně obyvatelstva, závažné nedostatky ve značné míře dosud přetrvávají. Poprvé v období po zrušení zákona o branné výchově je na úrovni oficiálního resortního materiálu Ministerstva vnitra České republiky formulován a pojmenován zásadní poznatek, jímž je nedostatek odpovídajícího začlenění problematiky ochrany obyvatelstva do právních předpisů. Součástí vytýčených vrcholových strategických cílů Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030 je pod bodem „Bezpečnost obyvatelstva“ formulování požadavku zajištění dostatečné míry bezpečí pro obyvatele státu za současného poskytnutí dostatečného množství informací a návodů k aktivnímu zapojení se do procesu sebeochrany s vzdělávání. Součástí strategických cílů je cíl institucionálnosti, spatřovaný v požadavcích kladených na základní integrační, koordinační a řídicí funkci bezpečnostního systému ČR vůči jeho jednotlivým složkám. Ochrana obyvatelstva je definována jako nezpochybnitelná součást tohoto bezpečnostního systému. Ve strategickém cíli institucionálnosti jsou prostřednictvím formulovaného cíle nastavení bezpečnostních systémů a jejich právního rámce tak, aby všechny zainteresované složky disponovaly dostatečným množstvím efektivních práv a nástrojů nastaveny požadavky na zdokonalení relevantních právních norem a jejich usoustavnění. Materiál následně vytýčil a formuloval též pět základních oblastí strategických priorit ochrany obyvatelstva. Vzhledem k jejich závažnosti je potřebné je vyjmenovat. Jsou jimi:

- I. Širší zapojení občanů do systému ochrany obyvatelstva cestou zvýšení jejich schopnosti sebeochrany za využití informací a znalostí získaných v rámci plošného a cíleného systému výchovy a přípravy. Cílovým stavem je vytvoření funkčního systému výchovy a vzdělávání propustujícího napříč všemi stupni veřejné správy a s větším zapojením soukromého sektoru i samotného obyvatelstva se záměrem, jenž je dokonce definován jako výsledek, a to zvýšení schopností v oblasti sebeochrany a aktivního zapojení do řešení mimořádných událostí a krizových situací na všech úrovních. Krom jiného by na své systémové úrovni měli působit učitelé vyučující danou problematiku na školách. Na základní úrovni systému stojí obyvatelstvo.
- II. Širší zapojení právnických a podnikajících fyzických osob do přípravy na mimořádné události a krizové situace a jejich řešení cestou užší spolupráce s odpovědnými orgány veřejné správy a zvýšeným podílem na realizaci konkrétních úkolů u subjektů představujících zvýšené riziko pro své okolí.

- III. Zvýšení odolnosti a ochrany prvků kritické infrastruktury do procesu přípravy na mimořádné události a krizové situace a jejich řešení.
- IV. Cílená podpora vědy a výzkumu, vývoje, inovací s důrazem na využívání dosažených výsledků v aplikační sféře v rámci systému vzdělávání a přípravy odborníků. Cílovým stavem je zefektivnění využívání výstupů výzkumné, vývojové a inovační činnosti ve prospěch podpory ochrany obyvatelstva a získaných poznatků využívat v aplikační sféře zajištění reálného směřování oblastí zaměření výzkumu.
- V. Vyvážené a komplexně využitelné úkoly a nástroje ochrany obyvatelstva, umožňující efektivní prevenci a přípravu na mimořádné události a krizové situace a jejich řešení založené na přesně definovaném a zakotveném systému ochrany obyvatelstva. Cílovým stavem je optimalizace systému ochrany obyvatelstva, který bude schopen adekvátně reagovat jak na existující, tak na nově poznané hrozby s cílem těmto zvýšený důraz klást na sebeochranu obyvatelstva. Stanoven je požadavek vycházet z platné legislativy, existujících koncepčních a strategických materiálů a ze Ženevských úmluv.

V oblasti analýzy právních předpisů materiál konstatuje a formuluje nedostatky současné právní úpravy. Zákonu o IZS vytyká především nedostatečně pojmenovaný základní rozsah úkolů, které jsou realizovány v běžné praxi ochrany obyvatelstva. Jedná se příkladně o problematiku informování obyvatelstva o vzniku mimořádné události nebo o preventivně výchovnou činnost. Na překážku adaptivní aplikaci zákona stojí jeho nadměrná formulační konkretizace rozsahu úkolů. Hodnoticí a koncepční materiál Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030 konstatuje nezbytnost novelizace tohoto zákona, stejně tak, jako nahrazení stávajícího právního předpisu vyhl. č. 280/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva. V části 4.5 „Výchova a vzdělávání“ pod titulkem se doslova konstatuje, že „problematika a vzdělávání obyvatelstva je jedním z hlavních úkolů obyvatelstva je jedním z hlavních úkolů ochrany obyvatelstva“ a že „ve stávajících právních předpisech je však této oblasti věnován minimální prostor. V důsledku toho se výchova a vzdělávání obyvatelstva, ale i odborníků děje nekoordinovaně, což vede k neefektivnímu a finančně náročnému řešení úkolů. Pro zlepšení situace je naprosto nezbytné tuto oblast zapracovat do právních předpisů, kde je třeba konkretizovat pojmosloví, specifikovat úkoly a odpovědnosti, specifikovat úkoly a odpovědnosti a jasně formulovat práva a povinnosti všech zainteresovaných subjektů, a tím vytvořit základ pro systémové řešení výchovy a vzdělávání jak obyvatelstva, tak odborníků“. Terminologický pojmenováním naléhavosti uvedených potřebných změn a úkolů „naprostou nezbytností“ vyslovil předkladatel, jímž je v tomto případě jedno z relevantně klíčových ministerstev kategorický imperativ!

Koncepce ochrany obyvatelstva ve stanovování úkolům společnosti nepomíjí ani vědu a výzkum. Jelikož v současnosti na přibližně 20 vysokých školách vyučovaná problematika ochrany obyvatelstva je roztráštěná a nesourodá, bude třeba krom jiného do budoucna prohloubení spolupráce orgánů státní správy s vysokými školami. Zároveň je (pozn. Autora „konečně“) pro potřebu praktické realizace výchovy a vzdělávání vytyčen požadavek nezbytnosti propojení a problematiky výuky a ochrany obyvatelstva s přípravou občanů k ochraně státu. Autor této stati si dovoluje konstatovat, že na nezbytnost tohoto propojení, stejně tak jako na úpravu současně platné legislativy, upozorňuje již od roku 2008 ve své publikační i přednáškové činnosti.

Jak naznačují nejnovější mediálně publikované informace , v následujícím školním roce, tj. v roce 2013/2014 má být branná výchova jako vyučovací předmět (dle názoru autora této stati není dosud ujasněn název předmětu) opětovně zavedena do povinného školního vzdělání.

ZÁVĚR

Vývoj procesu v posledních letech tvořící se opětovně se utvářející koncepce přípravy člověka (obyvatelstva) k jeho ochraně za mimořádných událostí nám jednoznačně dává za pravdu v tom, že zrušení zákona o branné výchově v roce 1991 namísto jeho aktuální novelizace, případně současného nenahrazení tohoto derogovaného zákona jiným adekvátním zákonem, byl krok ne zcela domyšleným, stejně tak jako laxně nekompetentní přístup státních orgánů i legislativy v devadesátých letech minulého století k otázkám bezpečnosti státu. Jedná se tak přinejmenším o jednu z příčin současného dosud nepříliš utěšeného stavu efektivní přípravy obyvatelstva k jeho ochraně i sebeochraně (obraně) za mimořádných událostí a v krizových situacích i stavu přípravy obyvatelstva k plnění občanských povinností při obraně státu. S nepříliš velkou mírou nadsázky lze konstatovat, že v globálním celostátním měřítku lze spíše mluvit o absenci této přípravy. Výraznou měrou tomuto stavu přispívají nedostatky současné relevantní právní úpravy, především zákonné.

Zjištěné závažné nedostatky v přípravě obyvatelstva k jeho ochraně a sebeochraně za mimořádných událostí a krizových situací a k obraně státu začínají na základě objektivní analýzy faktů nacházet přiléhavé pojmenování, stejně tak, jako nachází pojmenování formulování a stanovování úkolů, vycházejících z neoddiskutovatelné nezbytnosti společenských potřeb této přípravy, zůstává stále faktem krom jiných legislativních nedostatků, že výchova a vzdělávání žáků a mládeže v oblasti, spíše v oblastech bezpečnosti státu se dosud neděje na základě zákona. Nemá tudíž zákonnou tíhu, váhu, závaznost.

Efektivní zákonný rámec je nezbytnou podmínkou pro budování efektivního systému. Je jeho faktickým základem. V jednotné, koncepčně funkčně provázané zákonné úpravě biodromálně pojaté přípravy obyvatelstva lze spatřovat nezbytný právní předpoklad pro vývoj jednotné funkční koncepce celoživotní přípravy obyvatel jak pro jeho aktivní ochranu, tak pro plnění občanských povinností spjatých s obranou státu.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného hasičského sboru České republiky: Zpráva o stavu zajištění bezpečnosti České republiky v oblasti ochrany před mimořádnými událostmi. Praha 2006.

Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky: Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020 schválená usnesením vlády č. 165 ze dne 25. února 2008.

Nářízení vlády č. 462/2000 Sb., k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 2400/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon). Vláda České republiky. Bezpečnostní strategie České republiky. Praha 2003.

Ministerstvo vnitra-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky: Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030.

PADR NOS, J.: K problematice normativně právního zajištění bezpečnosti civilních osob proti hrozbě terorismu. In: Blahož, J. (ed.). Lidská práva a právní politika boje proti terorismu. I. vydání. Vysoká škola aplikovaného práva, a.r.o. Praha 2008. ISBN 978-80-86775-20-3. 460 s.

PADR NOS, J.: Sociální potřeba koncepčního vzdělávání člověka za mimořádných událostí. 1. vydání. Vysoká škola aplikovaného práva Praha 2011. ISBN 978-80-86775-25-8. 260 s.

Vláda České republiky: Vyhodnocení harmonogramu realizace základních opatření ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015. Praha 2008.

Vláda České republiky: Vyhodnocení stavu realizace Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015. Praha 2008.

Usnesení vlády České republiky ze dne 25. února 2008, č. 165.

JUDr. et PhDr. Jaroslav PADRNOS, CSc
jureal@seznam.cz

OBRANNÁ POLITIKA ŠTÁTU A JEJ RIEŠENIE V PODMIENKACH SR

STATE DEFENCE POLICY AND ITS SOLUTION IN SLOVAKIA

Lenka PALAŠČÁKOVÁ, Vojtech JURČÁK

ABSTRACT

The article solves the problem of needs a functioning of defense system, which is created based on the content of country strategy papers in the field of security and defense. In the current security environment, it is unlikely to extensive conventional military conflict and reduces the severity and extent of further military threats. However, it is increasing the possibility of non-military threats. The defense policy of the state should create conditions for the formation of its defense capabilities to adequately respond to the likely situation threatening the security of the Slovak Republic and its allies to influence developments in the security environment, eliminate existing threats and reduce the security risks of fulfillment of these threats.

Keywords: Common Security and Defence Policy, Security and Defence Policy, Defence System, Defence Financing.

ÚVOD

Bezpečnosť Slovenskej republiky je už neoddeliteľne spätá s bezpečnosťou euroatlantického priestoru. Systém kolektívnej obrany Severoatlantickej aliancie (ďalej len „NATO“) a Spoločná bezpečnostná a obranná politika (ďalej ako „SBOP“) Európskej únie (ďalej len „EÚ“) poskytujú SR rozhodujúce bezpečnostné záruky. Spoločne s ostatnými medzinárodnými organizáciami, ktorých je SR členom, predstavujú primárne nástroje na presadzovanie a zaistenie jej bezpečnostných záujmov. V súvislosti s uvedeným je pre Slovenskú republiku a jej vládu záväzkom vytvárať také podmienky pre zaistenie bezpečnosti, ktoré budú prispievať k zvyšovaniu akcieschopnosti a kredibility týchto organizácií.

Začiatkom roku 2009 vstúpila SBOP EÚ už do druhého desaťročia svojej existencie, pričom SR na nej, ako plnoprávny člen EÚ, participuje už dvanásť rok.¹ V súčasnosti Slovensko, ako predsedajúca krajina zastupuje EÚ v otázkach spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (ďalej len „SZBP“), zodpovedá za rozhodnutia a reprezentuje postoje EÚ v tejto politike (čl. 18 Zmluvy o EÚ revidovanej Zmluvou z Nice). Predsedníctvo v Rade EÚ vnímame ako príležitosť ukázať, že SR je plnohodnotným a dôveryhodným členom EÚ, ktorý vie efektívne manažovať európske záležitosti, prispieť k tvorbe konsenzu všetkých členských krajín a posunúť diskusiu ďalej k spoločným európskym výzvam.

Trvalým záujmom SR v oblasti SZBP je aktívne sa zapájať do jej aktivít a všetkých kľúčových iniciatív s cieľom vytvoriť predpoklady pre aktívne ovplyvňovanie jej ďalšieho vývoja. Tomu zodpovedá aj snaha podieľať sa na operáciách a misiách SBOP mimo územia únie.

---

¹ Termín Európska bezpečnostná a obranná politika EÚ bol po prvýkrát použitý v Správe predsedníctva o posilnení spoločnej európskej bezpečnosti a obrannej politiky (Presidency Report on Strengthening of the common European policy on security and defence), ktorá sa stala prílohou záveru predsedníctva zo summitu Európskej rady konanej v Kolíne nad Rýnom 3. – 4.6.1999. Ratifikáciou Lisabonskej zmluvy (2009) sa už hovorí o Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politike EÚ.

Z pohľadu implementácie SBOP EÚ na Slovensku sa rok 2015 niesol v duchu hrozieb nekonvenčného charakteru, najmä medzinárodného terorizmu, migračných vln a pokračujúcej nestability na Ukrajine. V súčasnosti sa vysoko aktuálnou problematikou v krajinách EÚ stáva aj extrémizmus. Prejavy nenávisťi voči príslušníkom iných rás, národov, národnostných menšín a etnických skupín, ale aj náboženstiev sú závažným problémom, ktorý musíme v EÚ zodpovedne riešiť. Nebezpečie extrémizmu spočíva predovšetkým v tom, že svojim obsahom a prejavmi môže ovplyvniť základné hodnoty demokracie, základné ľudské práva a slobody.²

1. SLOVENSKO AKO MEDZINÁRODNÝ BEZPEČNOSTNÝ AKTÉR

V prvých rokoch existencie samostatnej SR chýbal základný rámec bezpečnostnej a obrannej legislatívy³ a to predovšetkým ústavný zákon o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. Neexistencia príslušnej legislatívy spôsobovala problémy v oblasti kompetencií jednotlivých inštitúcií.⁴ Zvlášť v súvislosti so vstupom Slovenska do NATO bolo nutné zamerať sa na vytvorenie takého legislatívneho rámca, ktorý by zahrňoval príslušný ústavný zákon, sústavu nadväzujúcich zákonov a ďalších právnych noriem, ktoré upravujú uvedenú oblasť a stanovujú základné práva a povinnosti štátnych orgánov, orgánov verejnej správy, právnických a fyzických osôb pri zaistení bezpečnosti SR.

Rok 1999 bol v úvode zvolený ako počiatkový bod časového rámca tohto príspevku, pretože sa v tomto roku odohrali niektoré dôležité udalosti pre rozvoj bezpečnostnej a obrannej politiky na úrovni EÚ, ako vznik EBOP a vstup Českej republiky, Maďarska a Poľska do NATO. Slovensko na liste pozvaných nebolo, napriek tomu, že deklarovalo svoje záujmy pripojiť sa k euroatlantickej komunite po vzniku samostatného Slovenska 01.01.1993. Nielenže nebolo medzi pozvanými, ale nebolo ani spomínané ako vážny kandidát v druhej vlne rozširovania, kde sa počítalo so Slovincami a Rumunmi. V tom istom čase však bolo deklarované, že ako v ekonomickej a vojenskej oblasti, tak aj v otázkach prispôbenia legislatívy Slovensko bolo plne porovnateľné so svojimi susedmi.

Euroatlantická integrácia nabrala „druhý dych“. Snahy smerom k vonkajšej integrácii prispeli k zjednoteniu síl vo vnútri krajiny. To bolo základom budovania bezpečnostných a obranných inštitúcií na Slovensku a vytvorenia predpokladov pre spoločný súhlas so základnými politicko-bezpečnostnými a vojensko-strategickými dokumentmi v slovenskom parlamente v roku 2001 (Bezpečnostná stratégia SR, Obranná stratégia SR, Vojenská stratégia SR).⁵

Celý proces integrácie, obzvlášť po Washingtonskom samite v roku 1999 priniesol zmeny v kvalite riešení aktuálnych a budúcich otázok v oblasti bezpečnosti a obrany štátu. Po odsúhlasení komplexného prístupu k bezpečnosti, definovanom v *Strategickom koncepte Aliancie* a používajúc jeho metodológiu, boli vypracované základné strategické dokumenty, ako zákon o brannej povinnosti, zákon o obrane SR a zákon o ozbrojených silách SR.

---

² JURČÁK, V. – JURČÁK, J. 2013. Extrémizmus ako vnútorná bezpečnostná hrozba. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť. Zborník vedeckých a odborných prác zo 4. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2013. ISBN 978-80-8040-475-8.

³ SUCHÁNEK, R. 2004. Právni úprava zajišťovania bezpečnosti štátu v Českej republike. In: Pavlíček, V. a kol. 2004: Obrana, bezpečnosť a krízové stavy – Souhrn vybraných právních předpisů ČR a mezinárodních smluv. Praha : Univerzita Karlova v Praze, s. 11-14.

⁴ Po rozpade Českej a Slovenskej federatívnej republiky bolo nevyhnutné prijatie nového zákona (viď Suchánek, 2004, s. 11-12.)

⁵ Na zabezpečenie obrany SR bola dňa 1. januára 1993 na základe zákona Národnej Rady SR č. 3/1993 Z. z. vytvorená Armáda SR (zákon bol schválený NR SR 16. decembra 1992).

Pre Slovensko sa otvorili takmer všetky výbory NATO, keď členské krajiny NATO podpísali protokol o pristúpení SR k Severoatlantickej zmluve 26. marca 2003. Následne v marci 2004 parlamenty členských krajín NATO uzatvorili ratifikáciu, na základe ktorej prístupové krajiny postupne predložili ratifikačné dokumenty Washingtonskému depozitu zmlúv. SR sa stala členom NATO 29. marca 2004. V spojitosti s uvedeným vstupom mala SR ambíciu zúčastňovať sa procesu obranného plánovania a budovať ozbrojené sily, plne kompatibilné s NATO. Táto úloha sa uskutočňovala a stále uskutočňuje v dvojročných cykloch prostredníctvom *cieľov síl*.

V súčasnosti je SR už etablovaným členom NATO i EÚ a príslušníci jej ozbrojených síl plnia úlohy nielen vo vzťahu k obrane SR, ale aj k záväzkom, ktoré so sebou prináša príslušnosť k týmto spoločenstvám vyspelých demokratických štátov.

V roku 2013 si SR pripomenula 20. výročie svojho vzniku. Zároveň uplynulo aj 20 rokov od založenia jej ozbrojených síl.⁶ Výročie bolo vhodnou príležitosťou nielen na sumarizovanie dosiahnutých výsledkov, ale aj na stanovenie cieľov a postupov v ďalšom období, čo sa premietlo aj pri tvorbe *Bielej knihy o obrane SR*⁷. Biela kniha o obrane ako produkt strategického hodnotenia obrany predovšetkým hodnotí, ako a v akých podmienkach prebiehala transformácia OS SR, ako sa premietala do ich schopnosti plniť úlohy. Zároveň definuje, aké úlohy budú plniť v budúcom desaťročí a čo potrebujú na to, aby ich plnohodnotne splnili. Súčasťou tohto posúdenia sú aj ostatné zložky rezortu obrany a štátu podieľajúce sa na príprave pre obranu štátu.

V tomto kontexte bol predstavený moderný, realistický, koncepčný rozvojový rámec obranného potenciálu štátu s dôrazom na ozbrojené sily s jasne definovaným cieľovým stavom a podmienkami jeho dosiahnutia. Tento bude rozpracovaný v ďalších koncepčných a iných dokumentoch vrátane *Rozvojového plánu rezortu obrany s výhľadom do roku 2024*.

Z uvedenej analýzy vyplýva, že aj napriek tomu, že došlo k rozšíreniu a aktivizácii bezpečnostných hrozieb nevojenského charakteru a tým k zmene bezpečnostného prostredia na čo bolo potrebné prijať rozhodnutia pre zaistenie bezpečnosti štátu, nestalo sa tak ani v oblasti politickej, ani v odbornej oblasti a bola odložená i aktualizácia strategických bezpečnostných dokumentov. Ide predovšetkým o bezpečnostnú a obrannú stratégiu. Všetky ostatné krajiny V4 tieto dokumenty aktualizovali (Česko 2015, Poľsko 2014 a Maďarsko 2012).

SR však na aktualizáciu stále čaká. Neriešenie uvedenej skutočnosti môže viesť k prehľbovaniu minimálne týchto problémov:

1. Zaostávanie OS SR v oblasti modernizácie a interoperability (vedenie súčasného boja v podmienkach asymetrických, kybernetických, hybridných hrozieb a pod. si vyžaduje aplikovanie moderných technológií do výzbroje ozbrojených síl).
2. „Nečitateľnosť“ slovenských stratégií a záujmov v zahraničí. Z pohľadu geopolitického má SR významné miesto v europriestore, pretože predstavuje východnú hranicu EÚ a NATO, čo ho stavia do polohy byť prvým sledom pri odrážaní prípadného konvenčného útoku.
3. Nedostatky v oblasti finančného rámca pre zaistenie bezpečnosti a obrany SR.

---

⁶ PURDEK, I. 2016. 20 rokov Ozbrojených síl Slovenskej republiky. In: Vojenská osveta, Spoločenskovedné semináre, 1. časť. Liptovský Mikuláš: Personálny úrad OS SR, 2013. ISBN 978-80-89609-01-7. s. 3-29.

⁷ Vojenská osveta. Spoločenskovedné semináre 2013, 1. časť. Liptovský Mikuláš : Personálny úrad OS SR. ISBN 978-80-89609-01-7.

2. ANALÝZA FINANCOVANIA OBRANY SLOVENSKEJ REPUBLIKY V ZMENENOM BEZPEČNOSTNOM PROSTREDÍ

Nové bezpečnostné hrozby nevojenského charakteru spolu s premenou ich obsahu a foriem si vyžadujú, aby štáty v rámci zdokonaľovania svojich obranných systémov a výstavby svojich ozbrojených síl, okrem množstva politických, vojenských, organizačných a legislatívnych opatrení, prijímali aj adekvátne ekonomické opatrenia. Obmedzené a vzácne ekonomické zdroje musia rozdeľovať na mierové a obranné, a v závislosti od situácie alebo hodnotenia bezpečnostného prostredia sa musia snažiť o optimalizáciu voľby medzi obrannými a mierovými výdavkami.

Problematiku financovania obrany považujeme za jednu z aktuálnych, prioritných otázok v spoločnosti.

2.1 Strategické hodnotenie obrany z pohľadu modelov výstavby Ozbrojených síl SR a Ministerstva obrany SR

Podľa Ivančíka (2012) financovanie obrany, podobne ako aj ostatné úlohy spojené so zabezpečovaním obrany štátu a jeho obyvateľov, patria k problémom, ktoré nikdy nemali a ani v súčasnosti nemajú definitívne a jediné správne riešenie.

Návrh *Modelu Ozbrojených síl SR 2010*⁸ znamenal úplne novú a vyššiu kvalitu ozbrojených síl. Táto kvalita sa mala zabezpečiť prostredníctvom obranného plánovania a vyčleňovania rozpočtových prostriedkov pre Ministerstvo obrany SR (ďalej „MO SR“) do roku 2005 na úrovni minimálne 1,89 % HDP s cieľom dosiahnuť zvýšenie výdavkov na obranu na úroveň 2 % HDP od roku 2006.

Smernicami pre obrannú politiku SR z júna 2004 bolo snahou tieto finančné limity zabezpečiť stabilitou ich vyčleňovania v dlhodobom časovom horizonte. V súlade s programovým vyhlásením vlád SR, boli upravené tak, že v rokoch 2005 - 2007 mali byť v prospech MO SR vyčleňované obranné výdavky vo výške 1,96 % HDP a od roku 2008 vo výške 2 % HDP.

V nadväznosti na zmeny bezpečnostného prostredia a postavenia SR, spojené s prijatím SR do NATO a EÚ i novým vývojom bezpečnostnej situácie vo svete, bol v roku 2004 začatý proces strategického prehodnotenia obrany SR. V uvedenom rámci boli vypracované a Národnou radou SR v roku 2005 schválené základné strategické dokumenty – *Bezpečnostná stratégia SR* a *Obranná stratégia SR*, čím sa vytvorili podmienky na vykonanie dlhodobého plánovacieho cyklu v oblasti zaistenia bezpečnosti a obrany štátu. V rokoch 2004 až 2005 bol aktualizovaný *Dlhodobý plán rozvoja štruktúry Ozbrojených síl SR* do roku 2010 a 14.12.2005 vládou schválený *Dlhodobý plán rozvoja ministerstva obrany s výhľadom do roku 2015* – Model 2015.

Už v roku 2007 sa analýzami potvrdilo, že dochádza k odklonu od plnenia cieľov dlhodobého plánu – Modelu 2015. Úsilie v období rokov 2008 až 2010 vytvoriť nový dlhodobý plán – Model 2020, aj v dôsledku ekonomickej krízy, nebolo naplnené. Spomaľovanie transformácie ozbrojených síl SR sa prehlbovalo a pokles obranných výdavkov začal obmedzovať aj plnenie ich základných úloh. V reakcii na tento stav pristúpila SR na jeseň v roku 2010 k

---

⁸ Cieľom Modelu Ozbrojené sily Slovenskej republiky 2010 bola transformácia Armády Slovenskej republiky na relatívne malé, ale vysoko kvalitné, primerane vyzbrojené a veľmi dobre vycvičené ozbrojené sily schopné brániť slobodu, nezávislosť, územnú celistvosť a suverenitu SR, a ktoré by mali byť kompatibilné s vojenskými silami NATO a schopné sa navzájom podporovať.

Strategickému hodnoteniu obrany (ďalej ako „SHO“)⁹, ktorého cieľom sa stalo definovanie politicko-strategického rámca dlhodobého rozvoja obranného potenciálu SR, vrátane ozbrojených síl, a zabezpečenie stability obranných výdavkov.

Súčasťou hodnotenia je celospoločenská diskusia ako predpoklad verejnej podpory a dosiahnutia spoločenského konsenzu, ktoré sú podmienkou dlhodobej realizovateľnosti prijatých riešení.

2.2. Financovanie obrany

V oblasti financovania obrany podľa Benča a Laščeka (2002)¹⁰ výška výdavkov na obranu určuje možnosti štátu pri tvorbe počtov a štruktúry ozbrojených síl, kvantitu a kvalitu personálu, výzbroje a výstroje, materiálno-technické zabezpečenie a tiež prípadný spôsob vedenia ozbrojeného zápasu. Späťne zasa potreby obrany ovplyvňujú tempo ekonomického rozvoja štátu, výšku HDP, zamestnanosť, investície, vedu a výskum a pod.

V nadväznosti na uvedené by mali odborníci zaoberajúci sa fiškálnou politikou pripustiť, že v rámci ekonomiky štátu má okrem tržného hospodárstva, princípov konkurencie a odstraňovania bariér, podnikateľskej činnosti a voľného obchodu významné miesto aj ekonomika obrany a verejnosť musí byť pripravená na túto pravdu a musí rešpektovať prípadnú intervenciu štátu pri zabezpečení zvýšenia jeho obrany i jeho obyvateľov.¹¹

Vysoká vojenská záťaž bola často citovaná ako zdroj ekonomickej núdze a zlej ekonomickej výkonnosti. Niektorí autori argumentovali, že plytvanie vojenskými výdavkami je samo o sebe národnou bezpečnostnou hrozbou, pretože prispieva k hospodárskemu úpadku. Napr. Kennedy sa vo svojej práci *Vzostup a pád veľmoci* venoval práve tejto otázke. Podľa neho to boli vojenské výdavky, ktoré prispeli k tzv. „strategickému preťaženiu“ a „úpadku veľmoci“. Podobne podľa ďalšieho autora Gilpina tlak na zvyšovanie vojenských výdavkov pre štát v pozícií hegemóna je jedným z faktorov znižovania ekonomického rastu. Podľa Kirshnera (1997)¹² otázka, aký objem obranných výdavkov vo vzťahu k ekonomike krajiny je optimálny, je komplexná a sporná. Neexistuje na ňu jednoznačný pohľad. Podľa niektorých odborníkov dlhodobo vysoké výdavky do obrany sú ekonomicky kontraproduktívne aj keď krátkodobo môžu pôsobiť stimulujúco. Podľa iných je zložité vôbec merať účinky obranných výdavkov na výkonnosť ekonomiky.

Podľa Ivančíka a Kelemena (2010) na rozdiel od minulosti, štát v súčasnosti stále viac presúva ťažisko zabezpečenia obranných potrieb do mierového obdobia, pretože kvantitatívne a kvalitatívne nároky na budovanie ozbrojených síl a obranných systémov sa postupným historickým vývojom zmenili. V súčasnosti sú ovplyvnené najmä vznikom nových bezpečnost-

⁹ SHO možno charakterizovať ako: štandardný nástroj riadenia obrany v krajinách NATO a EÚ; niekoľkomesačný proces analýzy stavu zaručovania obrany s dôrazom na stav ozbrojených síl s následnou projekciou ich rozvoja do budúcnosti; diskusia a konzultácie o úlohách obrany štátu, zdrojoch a obranných spôsobilostiach SR, aktuálnom stave a žiaducej budúcnosti so zapojením politickej sféry, bezpečnostnej komunity a širšej verejnosti; jedinečná príležitosť pre dosiahnutie celospoločenského konsenzu o otázkach obrany štátu, úlohách a potrebách ozbrojených síl, tomu zodpovedajúcim zdrojovom rámci a jeho viacročnej stabilite (<http://www.mod.gov.sk/>, 29.03.2013).

¹⁰ BENČO, J. - LAŠČEK, L. 2002. Verejný sektor. Liptovský Mikuláš : Vojenská akadémia, 2002. 139 s. ISBN 80-8040-172-1.

¹¹ LAŠČEK, L. 1999. Ekonomické zabezpečenie obrany štátu. In: Spoločnosť, armáda, osobnosť, 1999, č. 1. ISSN 1336-1910..

¹² KIRSHNER, J. 1997. Political Economy in Security Studies After the Cold War. In: Review of International Political Economy [online]. 1997, vol. 5, no. 1 [cit.84 2013-02-20]. Dostupné na internete: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/4177257?uid=3739024&uid=2129&uid=2134&uid=2&uid=70&uid=4&id=21101899774183>. ISSN 1075-4857.

ných hrozieb a rizík spôsobených jednak zásadnými zmenami v globálnom bezpečnostnom prostredí po skončení studenej vojny a jednak vedľajšími negatívnymi javmi vyplývajúcimi z globalizácie, modernizácie, liberalizácie a internetizácie spoločnosti, ktoré sa prejavujú či už v podobe medzinárodného terorizmu, medzinárodného organizovaného zločinu, náboženského fundamentalizmu alebo nacionalistického alebo ideologického radikalizmu, prípadne dokonca hrozbami použitia zbraní hromadného ničenia.¹³

Rozpočtové prostriedky, ktoré sa vyčleňujú v prospech MO SR zo štátneho rozpočtu na zabezpečenie obrany sa rozpisujú v súlade s platnou rozpočtovou klasifikáciou, ktorú používajú aj ostatné subjekty verejnej správy v SR. Pridelené rozpočtové prostriedky sú v súlade s platnou programovou štruktúrou štátneho rozpočtu a programovou štruktúrou rezortu MO SR rozpisované správcom rozpočtovej kapitoly MO SR do programov, podprogramov a programových prvkov (projektov), ktoré sú uvedené v tabuľke 2.

Tabuľka 2 Rozpis rozpočtových prostriedkov podľa rozpočtovej kapitoly MO SR do programov, podprogramov a programových prvkov (projektov)

		Projekt	
095 Program Rozvoj obran	09505 Podprogram Rozvoj výzbroje, techniky a materiálu	0950504	Lahké obrnené vozidlá
		0950506	Rádiolokačná technika
		0950511	Špeciálna chemická technika
		0950512	Špeciálna žienijná technika
		0950516	Delostrelecké palebné systémy
		Prvok	
096 Program Obrana	09602 Podprogram Velenie a zaručovanie obrany	0960201	Riadenie obrany
		0960202	Pozemná obrana
		096020	Vzdušná obrana
		0960204	Výcvik a podpora obrany
		0960205	Operácie mimo územia štátu

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa rozpočtovej kapitoly MO SR

Hospodárenie s rozpočtovými prostriedkami pridelenými rozpočtovej kapitole MO SR prebieha v súlade so zásadami stanovenými v Zákone č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Za realizáciu rozpočtu zodpovedajú určení rozpočtoví disponenti v rámci im stanovených záväzných ukazovateľov v rozpisových listoch vo väzbe na plnenie zámerov, cieľov a merateľných ukazovateľov stanovených pre jednotlivé programy, podprogramy, prvky a projekty. Názorný príklad prehľadu a podriadenosti rozpočtových disponentov (ďalej len „RD“) jednotlivých stupňov v rezorte MO SR je na obrázku 1.

2.3. Výdavky na obranu SR

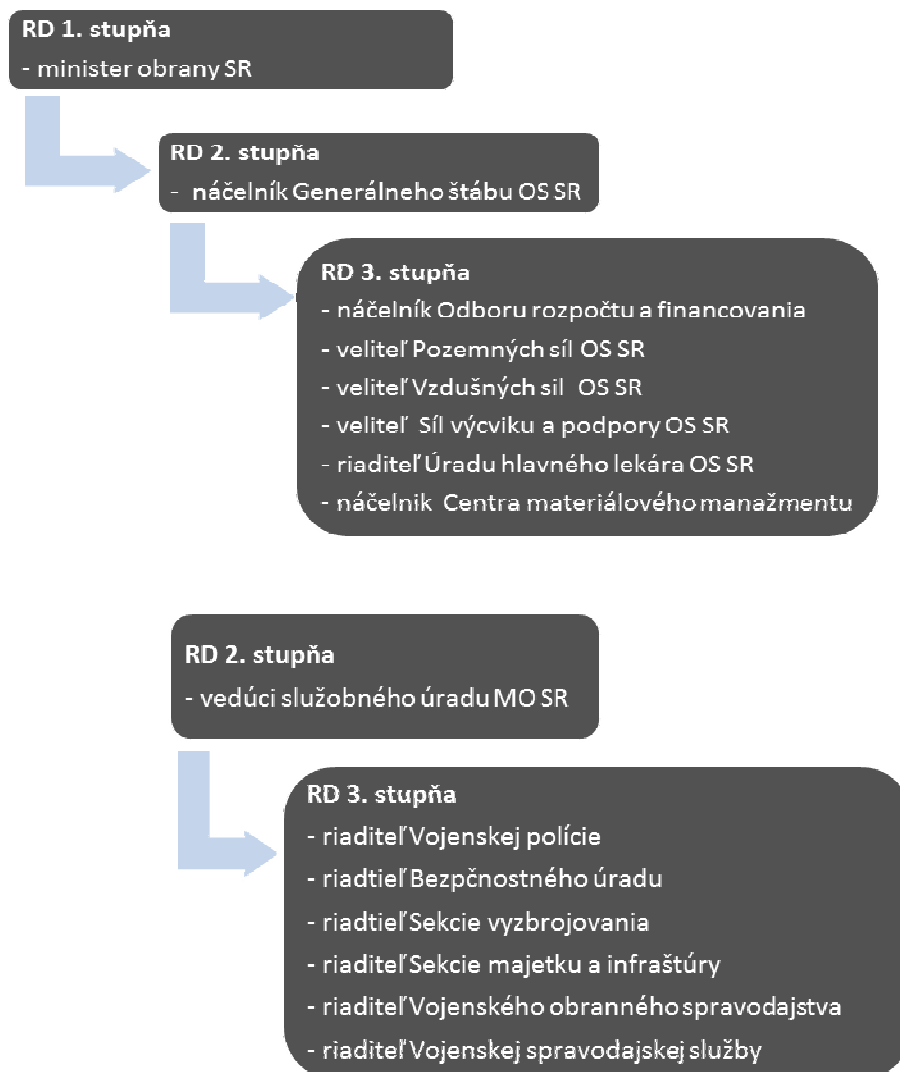
V dnešnej dobe sa výdavky na obranu spravidla vyčíslujú a uverejňujú v percentách k HDP krajiny.¹⁴ Ako sme už uviedli v časti 2.1, slovenská vláda pred vstupom do NATO akceptovala štandard, ktorý požadoval vyčleňovať pre kapitolu MO SR výdavky na úrovni 2 % z HDP. Vláda deklarovala záväzok minimálneho ročného podielu výdavkov na obranu 1,89 % z HDP do roku 2006. Zároveň deklarovala postupné navyšovanie výdavkov na obranu na cie-

¹³ IVANČÍK, R. - KELEMEN, M. 2010. Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.

¹⁴ PŘÍVAROVÁ, M. - MARTINCOVÁ, M. 2005. Všeobecná ekonomická teória. Bratislava : MERKURY s.r.o., 2005. 240 s. ISBN: 80-89143-25-3.

Ľový podiel 2 % z HDP po roku 2006, čo je adekvátny stav výdavkov na armádu v členských krajinách NATO.¹⁵

Aj napriek tomu, že z hľadiska odporúčaní NATO sa za primeranú výšku výdavkov na zabezpečenie obrany považujú zdroje vyčlenené zo štátneho rozpočtu predstavujúce 2 % z HDP, v rámci modelov 2010 a 2015, rovnako smernicami pre obrannú politiku, sa na Slovensku v priebehu rokov 2004 - 2015 počítalo s navyšovaním vyčlenených finančných zdrojov v prospech MO SR na úrovni: 1,85 %, 1,89 %, 1,96 % a 2 % z HDP. Ani jedna z týchto úrovní nebola na Slovensku dosiahnutá a s najväčšou pravdepodobnosťou v najbližších rokoch ani dosiahnutá nebude.

Obr. 1 Prehľad podriadenosti rozpočtových disponentov (RD) jednotlivých stupňov v rezorte MO SR

Zdroj: vlastné spracovanie

V Tab. 3 prinášame prehľad výšky výdavkov vyčlenených pre MO SR za obdobie rokov 2004 – 2013 (v % k HDP). Rok 2004 sme brali ako rok, kedy sa SR stala členom NATO, ktorá za primeranú výšku výdavkov ba obranu považuje 2 % z HDP.

¹⁵ BENČ, V. 2003. Ekonomické aspekty členstva v NATO. Prešov : Vydavateľstvo Rokus, 2003. 95 s. ISBN 80-89055-36-2.

Tabuľka 3 Prehľad výšky výdavkov vyčlenených pre MO SR za obdobie rokov 2004 - 2013

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Výška výdavkov k HDP (%)	1,79	1,70	1,62	1,51	1,49	1,49	1,26	1,12	0,99	0,91

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov MO SR, údajov ŠÚ SR a Inštitútu finančnej politiky MF SR

Keď porovnáme výšku výdavkov vyčlenených zo štátneho rozpočtu na obranu v prospech MO SR v rámci modelov 2010 a 2015, resp. podľa smerníc pre obrannú politiku z roku 2004 a výšku skutočne vyčlenených obranných výdavkov dospejeme k záveru, že finančné zabezpečenie potrieb obrany, bezpečnosti a plnenia z toho vyplývajúcich záväzkov a úloh od roku 2004 neustále klesá. K uvedenému postupnému znižovaniu obranných výdavkov dochádza napriek tomu, že sa vláda SR zaviazala od roku 2003 vyčleňovať finančné zdroje pre rozpočtovú kapitolu MO SR vo výške najmenej 2 % z HDP (uznesenie č. 604 z 5. júna 2002). Záväzok bol prijatý aj Národnou radou Slovenskej republiky (uznesenie č. 2403 z 11. júla 2002).

Uvedené údaje ukazujú, že financovanie obrany SR nezodpovedá ani politickým proklamáciám a uzneseniam, ani schváleným plánom a materiálom a ani domácim a medzinárodným záväzkom. Ozbrojené sily SR ako základný prvok zaručovania obrany SR dostávajú len minimálne finančné zdroje na zabezpečenie ich základnej funkčnosti. Modernizácia a rozvoj sa prakticky prestali vykonávať, pretože skutočná výška výdavkov z rozpočtu ledva stačí na zachovanie ich základnej existencie, čo potvrdzuje aj dokument *Strategické hodnotenie obrany*, ktorý okrem iného poukazuje aj na nedostatočné financovanie obrany SR a na kritický stav technickej vybavenosti ozbrojených síl.

ZÁVER

Hlavným cieľom práce, stanoveným v úvode, bola analýza dopadov procesu „europelizácie“ na vývoj a podobu rámca slovenskej bezpečnostnej a obrannej politiky a jej financovania v podmienkach SR. Na základe poznatkov získaných analýzou môžeme urobiť dielčie závery ktoré predstavujú naplnenia cieľa príspevku.

Pri posudzovaní realizácie bezpečnostnej a obrannej politiky je potvrdené, že „europelizácia“ bola naozaj impulzom pre jej zmenu, bola teda braná do úvahy časová súvislosť týchto zmien. Potvrdzujú to všetky analyzované komponenty bezpečnostnej a obrannej politiky. V súvislosti s uvedeným, je ale nevyhnutné pripomenúť, že tieto zmeny prinášajú potrebu prehodnotiť i strategické dokumenty v danej oblasti t. j. bezpečnostnú a obrannú stratégiu. Tieto strategické dokumenty predstavujú základ pre realizáciu bezpečnostnej a obrannej politiky a teda aj tvorbu novej, z týchto dokumentov vyplývajúcej koncepcie bezpečnostného systému a systému obrany SR. Príprava takýchto dokumentov by mala byť vecou nie len rezortov ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí a ministerstva obrany, ale aj ostatných orgánov štátnej správy. Je dôležité, aby sa obrana štátu opätovne stala národnou záležitosťou. Aby to nebola len rezortná záležitosť tak, ako posledné roky, resp. desaťročia.

Analýza ďalej potvrdzuje, že existuje príčinná súvislosť zmien v legislatíve SR v oblasti bezpečnosti obrany a nutnosti zosúladenia legislatívy SR s európskym právom. V tomto smere môžeme vyhodnotiť, že tlak na adaptáciu zo strany EÚ mohol prispieť

k výraznému urýchleniu dotvorenia legislatívneho rámca slovenskej bezpečnostnej a obrannej politiky a zároveň minimálne v prípade niektorých zákonov a noviel zákonov možno potvrdiť priamu príčinnú súvislosť medzi tlakom na adaptáciu vychádzajúcu z európskej legislatívy a príslušnými legislatívnymi zmenami na úrovni domácej.

Z analýzy tiež vyplynulo, že financovanie obrany SR je dlhodobovo výrazne podhodnotené. V súvislosti s tým je nevyhnutné prehodnotiť aktuálne reštrikčné opatrenia vo vzťahu k rezortu obrany, prijaté na zmiernenie následkov nepriaznivého ekonomického vývoja, zastaviť súčasné negatívne trendy v oblasti znižovania vojenských výdavkov a zároveň dosiahnutím rovnováhy medzi rozsahom úloh a vyčlenenými zdrojmi preklenúť súčasné kritické obdobie a postupne vytvárať podmienky na budovanie skutočne efektívneho a účinného obranného potenciálu SR a tým aj Aliancie. Je nutné na najvyššej politickej úrovni štátu prijať účinné opatrenia a stanoviť taký finančný rámec, ktorý umožní SR hrať dôstojnú úlohu pri zabezpečovaní kolektívnej obrany NATO a EÚ, podieľať sa spravodlivým príspevkom na úsilí medzinárodného spoločenstva v operáciách medzinárodného krízového manažmentu, ako aj byť dobrým a najmä spoľahlivým spojencom a partnerom. Napr. Inštitút pre stredoeurópsku politiku (ďalej len „Inštitút“) navrhuje nový model financovania obrany, rovnako aj prehodnotenie stratégie. Podľa analytikov Inštitútu by sa mala vláda SR a politické strany zhodnúť najmä na financovaní obrany a jej základných obranných úlohách. Vlády všetkých členských krajín NATO by si mali osvojiť požiadavku na vyčleňovanie minimálne 2 % HDP na obranu, ako na nich apelujú USA, ktoré sú už dlhšiu dobu frustrované neschopnosťou väčšiny európskych spojencov vynakladať viac prostriedkov na vlastnú obranu.

V súvislosti s teoretickou a empirickou časťou práce a so zámerom naplniť hlavný cieľ ako i špecifické ciele príspevku sa javí ako účelné:

- venovať sa problematike analýzy rizík, ktoré vyplývajú z rozhodnutí pre uskutočňovanie bezpečnostnej a obrannej politiky;
- usilovať, v rámci záverov Bielej knihy o obrane, o spoluprácu s inými ministerstvami a ostatnými ústrednými orgánmi štátu, mimovládnyimi a akademickými inštitúciami a širšou verejnosťou. Zároveň vytvárať podmienky pre politický dialóg naprieč politickými subjektmi zastúpenými v Národnej rade SR;
- prostredníctvom postupného a predovšetkým stabilného rastu vojenských výdavkov zvýšiť úsilie pri budovaní potrebných spoločných vojenských kapacít a spôsobilosti.

Na základe hodnotenia predpokladaného vývoja bezpečnostného prostredia a charakteru pôsobenia uvedených faktorov možno prijať politicko-vojenský záver, že SR v dlhodobom časovom horizonte nehrozí bezprostredný rozsiahly konvenčný vojenský konflikt a znižuje sa závažnosť a rozsah ďalších hrozieb vojenského charakteru. Zvyšuje sa však pravdepodobnosť a nebezpečenstvo nevojenských hrozieb. Takto vykonávaná obranná politika bude vytvárať predpoklady pre formovanie obranného potenciálu štátu, ktorý umožní primerane reagovať na pravdepodobné situácie ohrozujúce bezpečnosť SR a jej spojencov, preventívne ovplyvňovať vývoj v bezpečnostnom prostredí, eliminovať existujúce hrozby a znižovať bezpečnostné riziká ich naplnenia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BALDWIN, R. – WYPLOSZ, Ch. 2013. *Ekonomie evropské integrace*, 4. vyd. Grada Publishing, 2013. 584 s. ISBN 978-80-247-4568-8.

BENČ, V. 2003. *Ekonomické aspekty členstva v NATO*. Prešov : Vydavateľstvo Rokus, 2003. 95 s. ISBN 80-89055-36-2.

- BENČO, J. - LAŠČEK, L. 2002. *Verejný sektor*. Liptovský Mikuláš : Vojenská akadémia, 2002. 139 s. ISBN 80-8040-172-1.
- FISCHER, D. 2015. Bezpečnostná politika SR v roku 2015. In: *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2015*. Bratislava : Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, N.O. ISBN 978-80-89356-44-7.
- IVANČÍK, R. 2012. Analýza trendov vo financovaní obrany Slovenskej republiky v zmenenom bezpečnostnom prostredí. In: *Politické vedy*. [online]. Roč. 15, č. 1, 2012. ISSN 1335 – 2741, s. 131 – 161. Dostupné na internete: <http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2012/ivancik.pdf>.
- IVANČÍK, R. - KELEMEN, M. 2010. *Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.
- JURČÁK, V. – JURČÁK, J. 2013. Extrémizmus ako vnútorná bezpečnostná hrozba. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť*. Zborník vedeckých a odborných prác zo 4. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2013. ISBN 978-80-8040-475-8.
- KIRSHNER, J. 1997. Political Economy in Security Studies After the Cold War. In: *Review of International Political Economy* [online]. 1997, vol. 5, no. 1 [cit.84 2013-02-20]. Dostupné na internete: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/4177257?uid=3739024&uid=2129&uid=2134&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21101899774183>. ISSN 1075-4857.
- LAŠČEK, L. 1999. Ekonomické zabezpečenie obrany štátu. In: *Spoločnosť, armáda, osobnosť*, 1999, č. 1. ISSN 1336-1910.
- PURDEK, I. 2016. 20 rokov Ozbrojených síl Slovenskej republiky. In: *Vojenská osвета, Spoločenskovedné semináre*, 1. časť. Liptovský Mikuláš: Personálny úrad OS SR, 2013. ISBN 978-80-89609-01-7. s. 3-29.
- PŘÍVAROVÁ, M. - MARTINCOVÁ, M. 2005. *Všeobecná ekonomická teória*. Bratislava : MERKURY s.r.o., 2005. 240 s. ISBN: 80-89143-25-3.
- SUCHÁNEK, R. 2004. Právni úprava zajišťování bezpečnosti státu v České republice. In: Pavlíček, V. a kol. 2004: *Obrana, bezpečnost a krizové stavy – Souhrn vybraných právních předpisů ČR a mezinárodních smluv*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, s. 11-14.
- Obranná stratégia Slovenskej republiky*. Schválená Národnou radou Slovenskej republiky 23. septembra 2005. Dostupné na : <https://www.mosr.sk/data/files/832.pdf>
- Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky – máj 2012*. Dostupné na internete : <http://www.vlada.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-roky-2012-2016>
- Priorities and programme of the Presidency. [online]. [cit. 2015-05-01]. Dostupné na internete : <http://www.eu2011.hu/priorities-hungarian-presidency>.
- Rozhodnutie Rady z 1. januára 2007, ktorým sa určuje poradie pri vykonávaní predsedníctva Rady (2007/5/ES, Eurotom).
- Štandardný Eurobarometer 82*. Verejná mienka v Európskej únii Jeseň 2014. Národná správa Slovenská republika. [online]. [cit. 2015-05-01]. Dostupné na internete: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb82/eb82_sk_sk_nat.pdf
- Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky*. Schválená Národnou radou Slovenskej republiky 27. septembra 2005. Dostupné na : <https://www.mosr.sk/data/files/832.pdf>

Uznesenie vlády SR č. 392/2012 k Príprave predsedníctva SR v Rade Európskej únie v roku 2016 - základné východiská a aktuálne priority.

Vojenská osveta. Spoločenskovedné semináre 2013, 1. časť. Liptovský Mikuláš : Personálny úrad OS SR. ISBN 978-80-89609-01.

Zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

<http://www.militarybox.cz>

https://www.mzv.sk/.../predsednictvo_v_rade_eu_slovenske_predsednictvo_v_rade_e...

Mgr. Lenka PALAŠČÁKOVÁ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Liptovský Mikuláš
palascakova.lenka@gmail.com

prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.
Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Liptovský Mikuláš
vojtech.jurcak@aos.sk

ASPEKTY ZBRAŇOVÝCH AMNESTIÍ NA VYBRANÚ TRESTNÚ ČINNOSŤ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

ASPECTS OF THE WEAPONS AMNESTY OF CRIMINAL ACTIVITY IN SLOVAKIA

Peter PALKO

ABSTRACT

Illegal possession of weapons by citizens of the state has resulted in imminent danger in order to maintain and stabilize the internal order and security. Weapons amnesties are one of the tools of the state, which can significantly reduce the illegal possession of weapons by citizens on the basis of voluntary decisions by the holder of such weapons without the consequences of the criminal responsibility for this illegal act. Another positive aspect of weapon amnesties protecting the life and health of potential victims of violent crime.

Keywords: public order, security, gun, amnesty

ÚVOD

Zákonnosť a poriadok v štáte a bezpečnosť jeho občanov sú trvalým predpokladom zdravého vývoja každej spoločnosti. Vláda práva a dodržiavanie zákona je základom slobodnej spoločnosti. Kľúčovými inštitúciami pre bezpečnosť občanov, poriadok a zákonnosť sú polícia, prokuratúra, súdy a ďalšie preventívne pôsobiace štátne orgány a organizácie.

Cieľom právnych úprav zbraňových amnestií je vytvoriť na časovo obmedzené obdobie, za podmienky zániku trestnosti nedovoleného ozbrojovania, možnosť dobrovoľne odovzdať zbraň a strelivo definovaných kategórií, ktorémukoľvek útvaru Policajného zboru, ktoré osoba prechováva bez povolenia.

Zmenou zákona sa sledovalo zníženie počtu nelegálne držaných zbraní a streliva medzi obyvateľstvom, ako aj identifikácia zbraní, ktoré mohli byť použité v súvislosti s páchaním trestnej činnosti, ktoré mohli ilegálnym spôsobom nadobudnúť aj tretie osoby. Následne z toho vyplýva že tieto kroky majú nesporne vplyv na udržanie vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu.

Úlohou tohoto spracovania je priblížiť históriu právnej regulácie zbraní a analyzovať jednotlivé etapy zbraňových amnestií po predchádzajúcej úvahe stanoviť hypotézy ich dopadu na trestnú činnosť súvisiacu s držaním ilegálnej strelnej zbrane a dopadu na násilnú trestnú činnosť súvisiacu so strelnou zbraňou.

Cieľom tohto spracovania je skúmať predmetný dopad zbraňových amnestií, výstup skúmania graficky vyjadriť a tento na základe stanovených hypotéz formulovať a navrhnúť ďalšie možnosti v tejto oblasti.

Prínosom tohoto spracovania je aplikovateľnosť výstupu pre opodstatnenie a plnenie programu v rámci prevencie kriminality a taktiež možnosti využitia tohoto skúmania pri ďalšom spracovávaní tejto problematiky v odbornej publikačnej činnosti.

HISTÓRIA PRÁVNEJ REGULÁCIE ZBRANÍ A STRELIVA

Právna úprava na úseku zbraní a streliva má u nás pomerne dlhú tradíciu. Jej účelom je zamedziť zneužívaniu zbraní a ohrozovaniu života, zdravia a majetku osôb alebo iných záujmov spoločnosti. Právna regulácia vzťahov na úseku zbraní a streliva je v krajinách s kontinentálnym právnym systémom podriadená pomerne prísnemu právnemu režimu. Z historického hľadiska prvou právnou úpravou na našom území bol cisársky patent z 24. októbra 1852 č. 223 r. z. o výrobe, obchode, držbe zbraní a streliva a o nosení zbraní (zbrojný patent). Táto právna úprava platila v Uhorsku, ktorého súčasťou bolo aj Slovensko. V roku 1867 došlo k Rakúsko-Uhorskému vyrovnaniu, a táto úprava sa zrušila a platili viaceré vykonávacie predpisy a nariadenie ministerstva vnútra z r. 1891 pre municípiá¹, ktoré malo byť do prijatia novej právnej úpravy, ktorá bude platiť pre celé územie. Zákonom č. 11 z r.1918 sa recipoval v Česko-Slovensku Rakúsko-Uhorský právny poriadok. Na Slovensku platil Uhorský. Národné zhromaždenie prijalo v 1938 z.č.81 Zb. o zbraniach a strelive. Derogačná časť tohto zákona zrušila všetky dovtedajšie predpisy, vrátane župných štatútov o zbraniach a strelive. Tento zákon však nikdy nenadobudol účinnosť, pretože vláda, vzhľadom na vtedajšiu situáciu nikdy nevydala osobitné nariadenie na jeho vykonanie. Zákon, ktorý odstránil tento právny stav bol z.č.162 /1949 Zb. na základe nariadenia ministra vnútra č.290/1949 Zb. Bol to prvý prameň práva na tomto úseku, ktorého pôsobnosť sa vzťahovala na celé územie Česko-Slovenska. Vykonávacím predpisom k tomuto zákonu bola vyhláška č.365/1953 Ú. 1. (vyhláška č. 412/1953 Ú. v.), ktorou sa vydávali podrobnejšie predpisy o zbraniach a strelive.

Ďalší vývoj bol poznačený vtedajšími politickými pomermi. Problematika zbraní a streliva sa značne spolitizovala. Začal sa proces účelového prispôsobovania platného zákona záujmom vládnucej strany, ktorý nerešpektoval hierarchické usporiadanie predpisov z hľadiska ich právnej sily. Túto situáciu podporila aj skutočnosť, že právna úprava v zákone mala do značnej miery rámcový charakter. Preto právne predpisy s nižšou právnou silou začali upravovať aj také právne vzťahy, ktoré vzhľadom na svoj charakter patrili do zákona. V r.1953 sa presunuli zákonom stanovené kompetencie národných výborov na Zbor národnej bezpečnosti zákonom č.147/1953 Zb. o zbraniach a strelive. Pri vydávaní oprávnení na držanie a nosenie zbraní sa naďalej zachovala regulatívna funkcia z hľadiska počtu zbraní.

Pri vydávaní sa prihliadalo, aby zbrane neboli zneužitú proti socialistickej spoločnosti. Dôležitú úlohu hrala politická príslušnosť a spoľahlivosť občana. Po novembri 1989 bol zákon o zbraniach a strelive novelizovaný zákonom č.49/1990 Zb. Táto novela spresnila a sprísnila podmienky na vydávanie zbrojných preukazov ako aj ďalšie dispozície so zbraňami a strelivom. Táto právna úprava prešla rekodifikáciou v súvislosti s pristúpením Slovenskej republiky k Európskemu spoločenstvu zákonom NR SR č. 190 z roku 1993, ktorý stanovil podmienky na držanie a nosenie zbraní a streliva z hľadiska zvýšenia bezpečnosti života a zdravia a ochrany majetku osôb, ako aj z hľadiska zamedzenia ich zneužitia proti záujmom chráneným právnym poriadkom Slovenskej republiky, najmä podmienky na nadobúdanie, vývoz, dovoz, prevoz, podnikanie a iné činnosti na úseku zbraní a streliva, povinnosti fyzických a právnických osôb, vykonávanie dozoru nad dodržiavaním ustanovení tohto zákona a sankcie za ich porušovanie.

Všetok tento vývoj postupne došiel k zjednoteniu právnej úpravy na úseku zbraní a streliva v rámci Európskej únie a tento sa ďalej priebežne mení a dopĺňa.

---

¹ Municípiá boli v Uhorsku jednotky na úrovni župy – teda municipálne mestá, samotné župy a niektoré ďalšie zvláštne samosprávne obvody. Municipálne mestá fakticky nahradili slobodné kráľovské mestá, ktoré nepodliehali župe ale boli podriadené ministrovi vnútra.

1. ZBRAŇOVÉ AMNESTIE

Podstatou všetkých zbraňových amnestií je dobrovoľné odovzdanie nelegálne držanej palnej zbrane, následne vyplývajúc zo zákona aj jej hlavných častí, streliva alebo ich komponentov beztrešne v stanovenej lehote policajnému útvaru. Štát v záujme udržania vnútorného poriadku a bezpečnosti v zmysle programu prevencie kriminality reaguje a predkladá občanovi, ktorý ilegálne drží zbraň alebo strelivo vrátane ich súčasti a komponentov možnosť beztrešnosti za také konanie. Osoba môže podať žiadosť o jej zaevidovanie, ak touto zbraňou nebol podľa odborného vyjadrenia útvaru ministerstva špecializovaného na znaleckú činnosť spáchaný trestný čin, alebo beztrešne sa zbaviť takýchto prvkoch nadobro ako osobného nežiaduceho prvku.

V zmysle uvedeného možno predpokladať, že cieľom zbraňovej amnestie je okrem zachovania vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu taktiež zníženie trestnej činnosti súvisiacich s držaním použitím zbrane páchatelom.

Na základe tejto úvahy možno stanoviť hypotézy:

Hypotéza č. 1 :

Zbraňové amnestie majú zásadný vplyv na zníženie kriminality trestných činov nedovoleného ozbrojovania.

Hypotéza č. 2

Zbraňové amnestie majú zásadný vplyv na zníženie trestnej činnosti trestných činov spáchaných so strelnou zbraňou.

Pre hodnovernosť preukázania stanoveného výskumu, sme sa rozhodli použiť metódu spracovania výskumných údajov z prameňov štatistik Generálnej prokuratúry SR a Ministerstva vnútra SR vytvorením databázy dát a následne ich spracovaním pre požadovaný účel výskumu.

1.1 Prvá zbraňová amnestia

Trestnosť nedovoleného ozbrojovania zanikla u osoby, ktorá bez povolenia držala zbraň alebo časť zbrane začlenených do kategórie zakázaných zbraní (A), kategórie zbraní podliehajúcich povoľovaciemu konaniu a evidenčnej povinnosti (B) alebo kategórie zbraní podliehajúcich oznamovacej a evidenčnej povinnosti (C), ak v lehote 12 mesiacov odo dňa účinnosti zákona, t.j. od 14. apríla 2005 do 14. apríla 2006 túto zbraň dobrovoľne odovzdala do úschovy ktorémukoľvek útvaru Policajného zboru. V období trvania prvej zbraňovej amnestie občania odovzdali celkovo 3 469 zbraní. Prvá zbraňová amnestia sa nevzťahovala na strelivo.

Tabuľka č. 1: Počet odovzdaných zbraní podľa krajov v SR počas prvej zbraňovej amnestie

Zdroj: <http://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml>

Kraj	Odovzdané zbrane
Bratislavský	660
Trnavský	302
Trenčiansky	395
Nitriansky	399
Banskobystrický	466

Žilinský	446
Košický	417
Prešovský	384
Celkový počet	3 469

Z preskúmaných strelných zbraní bolo zistené, že žiadnou z nich nebol spáchaný trestný čin a o 614 kusov zbraní bolo požiadané o ich legalizáciu.

1.2 Druhá zbraňová amnestia

S odstupom času a na základe empirického a informačno-operatívneho poznania, ešte mnohí držiteľia nelegálnych zbraní nedôverovali skutočnej možnosti beztrestného odovzdania zbrane bez následných represálií. Na návrh ministerstva vnútra zákonodarca schválil druhú zbraňovú amnestiu, ktorá trvala v dobe od 1. novembra 2009 do 31. mája 2010. Táto zbraňová amnestia trvala sedem mesiacov a predmetná beztrestnosť v stanovenej lehote sa už vzťahovala aj na strelivo.

Odovzdaných bolo 4 368 kusov palných zbraní a 45 684 kusov streliva. Možnosť ich zaevidovania bola uplatnená u 1 011 kusov zbraní.

Tabuľka č. 2: Počet odovzdaných zbraní podľa krajov v SR počas 2. zbraňovej amnestie

Zdroj: <http://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml>

Kraj	Odovzdané zbrane	Odovzdané strelivo
Bratislavský	802	11 563
Trnavský	321	3 074
Trenčiansky	437	3 792
Nitriansky	400	2 572
Banskobystrický	849	9 386
Žilinský	632	8 571
Košický	434	3 354
Prešovský	493	3 372
Celkový počet	4 368	45 684

Z predchádzajúcich dvoch amnestií prepadlo v prospech štátu 631 kusov palných zbraní, pričom 323 zbraní bolo zaradených do kategórie zakázaných zbraní, išlo hlavne o samočinné zbrane, vojenské zbrane či zbrane vybavené zakázanými doplnkami zbrane.

1.3 Tretia zbraňová amnestia

Zánik trestnosti činu nedovoleného ozbrojovania zaniká u osoby, ktorá bez povolenia drží zbraň kategórie A, kategórie B alebo kategórie C, alebo strelivo podľa tohto zákona, ak v lehote od 1. decembra 2014 do 31. mája 2015 túto zbraň alebo strelivo dobrovoľne odovzdá do úschovy ktorémukol'vek útvaru Policajného zboru.

Cieľom zbraňovej amnestie je zníženie počtu nelegálne držaných zbraní a streliva, a tým zníženie rizika, že sa nimi bude páchať trestná činnosť. Vďaka amnestii môžu byť tiež identifikované zbrane, ktoré mohli byť použité v súvislosti s páchaním trestnej činnosti. Ako minister vnútra Róbert Kaliňák zdôraznil, práve zbraňové amnestie pomohli o polovicu znížiť kriminalitu páchanú so strelnou zbraňou. Konkrétne zo 440 takýchto skutkov v roku 2004 na 214 v roku 2013.

Zloženie odovzdaných zbraní:

Občania odovzdávali počas tretej zbraňovej amnestie predovšetkým lovecké zbrane (lovecké brokovnice, opakovacie a samonabíjacie guľovnice, kombinované lovecké zbrane a malokalibrovky), ktoré tvoria asi 40 percent z odovzdaných zbraní. Ďalších 42 percent boli krátke palné zbrane, predovšetkým rôzne pištole a revolvery. Samopaly, útočné pušky a guľomety tvoria cca 8 percent a zvyšných 10 percent sú ostatné zbrane (perkuské, podomácky upravené a vyrobené zbrane, vzduchovky, expanzné zbrane, historické zbrane, hlavné časti a súčasti zbraní). Na políciu priniesli občania aj zbrane pochádzajúce z 19. storočia, ako aj z obdobia 1. a 2. svetovej vojny.

Tabuľka: č. 3 Prehľad odovzdaných zbraní a streliva podľa krajov v tretej zbraňovej amnestii

Zdroj: <http://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml>

Kraj	Počet odovzd. zbraní	Počet odovzd. kusov streliva
Bratislavský	442	6 761
Trnavský	396	2 886
Trenčiansky	214	4 469
Nitriansky	427	5 189
Banskobystrický	394	3 393
Žilinský	453	3 362
Košický	347	5 345
Prešovský	362	4 921
Spolu	3 035	36 326

Z uvedeného prehľadu vyplýva, že obyvatelia využili príležitosti dané štátom zbaviť sa zbraní, ktoré pre mnohé rodiny boli záťažou. Počas platnosti troch zbraňových amnestií občania odovzdali 10 872 kusov rôznych druhov palných zbraní a vyše 82 000 kusov streliva. Je to veľmi slušný arzenál, ktorý by za určitých podmienok zneužitia mohol mať vážny vplyv na destabilizáciu vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu.

Táto skutočnosť by sa teda mala prejavovať aj na štatistikách trestných činov, ktorých skutkovou podstatou je nedovolené držanie zbraní, streliva alebo ich častí a komponentov.

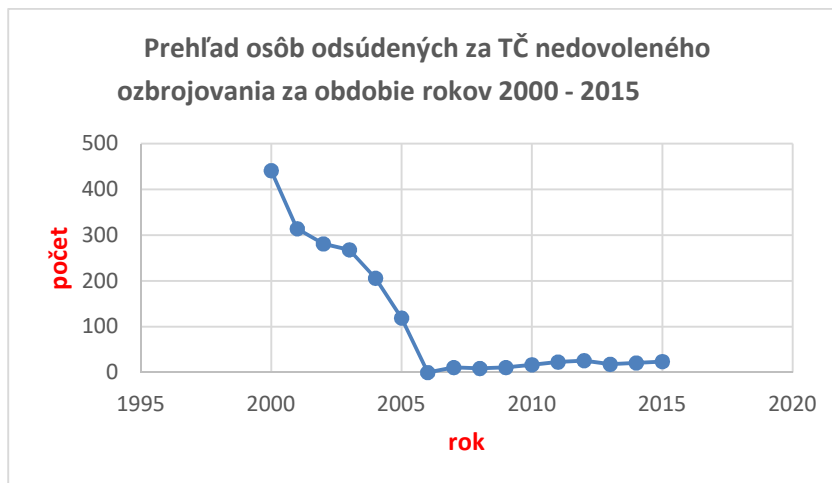
Pre tento účel som spracoval štatistiky odsúdených osôb za trestné činy nedovoleného ozbrojovania podľa §-u 185 zák. č. 140/1961 Zb. v platnom znení a následne po rekodifikácii trestného zákona v znení nedovoleného ozbrojovania podľa §-u 295 zák. č. 300/2005 Z.z. na základe dostupných štatistík Generálnej prokuratúry SR od roku 2000 do roku 2014. Z nasledujúceho grafu č. 1 jasne vyplýva podstatný pokles prípadov odsúdenia za trestný čin nedovoleného ozbrojovania na prelome rokov 2005 až 2006.

Tabuľka č. 4 Prehľad osôb odsúdených za TČ nedovoleného ozbrojovania za obdobie rokov 2006 až 2015 v Slovenskej republike

Zdroj: <http://www.genpro.gov.sk>, vlastné spracovanie

		Prehľad osôb odsúdených za TČ nedovoleného ozbrojovania za obdobie 2000 - 2016														
rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
počet	441	314	281	268	206	119	0	11	9	11	17	23	26	18	21	24

Spracovaním získaných údajov predkladám grafické vyjadrenie skúmanej problematiky.

Graf č. 1 Prehľad odsúdených osôb TČ nedovoleného ozbrojovania za obdobie 2000 až 2015

Zdroj: <http://www.genpro.gov.sk/statistiky/> (Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za obdobie r. 2000 - 2015) - vlastné spracovanie

V danom skúmaní konštatujem, že napriek rekodifikácii trestného zákona v roku 2005 čím vlastne bola dikcia nedovoleného ozbrojovania prenesená z §-u 185 na nové paragrafové začlenenie, teda do §§ 294 a 295, ale podstata dikcie znenia nedovoleného ozbrojovania zostáva v jadre nezmenená. Štatistiky v roku 2006 vykazujú nulu. Vzhľadom na už spomenutú rekodifikáciu trestného zákona, aby nedošlo k duplicitě medzi jednotlivými paragrafovými klasifikáciami prechodového obdobia bola vykázaná nula.

2. VYBRANÁ TRESTNÁ ČINNOSŤ SPÁCHANÁ SO STRELNOU ZBRAŇOU

Ďalším zaujímavým skúmaním tejto problematiky nepochybne je zistenie páchania trestnej činnosti, pri ktorej bola použitá strelná zbraň. Cieľom skúmania bolo použitie strelnej zbrane bez ohľadu na miesto použitia. Z dostupných zdrojov Ministerstva vnútra SR nie je možné zistiť, či spáchanie trestného činu bolo so zbraňou legálne alebo nelegálne držanou.

Bez ohľadu na túto skutočnosť, berieme pre účel tohto spracovania do úvahy zbraň držanú páchatelom pri páchaní samotného trestného činu a s ňou spojené protiprávne konanie páchatel'a trestného činu.

Záujem tohto výskumu sme zamerali najmä na trestnú činnosť spáchanú so strelnou zbraňou, vybraných trestných činov a to v hierarchii život, zdravie a majetok.

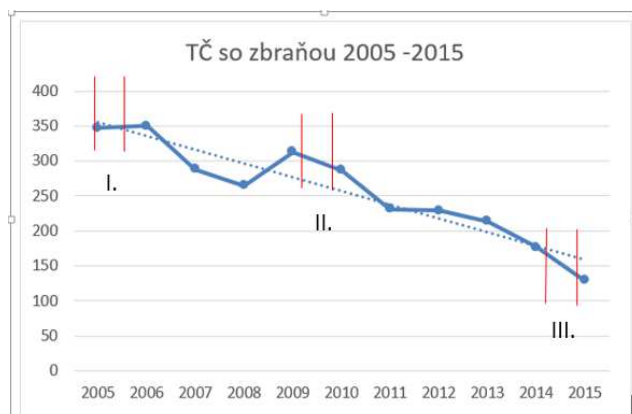
Štúdiom a spracovaním dostupných štatistických údajov zo zdrojov Generálnej prokuratúry SR a Ministerstva vnútra SR a následne ich spracovaním do prehľadnej tabuľky č. 5 je zrejmé že páchatelia najčastejšie sa uchýľujú k použitiu strelnej zbrane pri páchaní protiprávneho konania násilného charakteru. Za vybrané obdobie bolo pod hrozbou alebo použitím strelnej zbrane násilím spáchaných 873 lúpežných prepadnutí, 469 prípadov nebezpečného vyhrážania, 322 prípadov lúpežného prepadnutia osôb, 255 prípadov vydierania a 177 prípadov úmyselného ublíženia na zdraví. V mravnostnej kriminalite bolo 13 prípadov znásilnenia skúmaným spôsobom. V majetkovej trestnej činnosti bolo spáchaných 97 krádeží vlámaním za použitia strelnej zbrane. V ekonomickej trestnej činnosti prevláda pytliactvo a to v 58 prípadoch. V ostatnej trestnej činnosti bolo použitím strelnej zbrane 78 prípadov výtržníctva.

Ostatná vybraná trestná činnosť skúmaným spôsobom je v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka č. 5 Vybraná kriminalita súvisiaca so strelnou zbraňou za obdobie 2005 až 2015
Zdroj: vlastné spracovanie

Druh kriminality	Vybrané TČ spáchané so strelnou zbraňou											SUMAR
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
	od 14.4 do 14.4.			od 1.11 do 31.5				od 1.12 do 31.5				
NÁSILNÁ KRIM	299	301	249	218	260	256	193	205	193	154	107	2435
samovražda	3	2	2	2	2	2	1	4	1	3	1	23
vraždy - úkladné	0	1	2	0	3	1	2	4	2	0	0	15
vraždy - lúpežné	1	2	1	1	0	1	0	0	0	0	0	6
lúpež prepad.osôb	47	49	45	32	30	30	18	26	22	13	10	322
lúpež prepad.obj	76	98	69	62	98	123	72	89	87	60	39	873
násil na ver.činit.	0	2	0	1	1	0	1	0	1	0	0	6
násil na vč (pol)	3	4	3	4	2	4	6	2	3	0	2	33
úmysel ublíž na zdr	29	22	25	14	23	10	15	13	9	8	9	177
zabitie	0	7	6	4	2	2	1	0	2	0	1	25
násil pr skup obyv	3	8	0	1	0	1	2	1	1	1	1	19
nebezp vyhrážanie	51	48	49	52	47	45	39	35	35	36	32	469
vydieranie	57	34	26	22	35	14	20	13	15	12	7	255
MRAVN KRIM	1	3	0	3	2	0	4	1	0	2	1	17
znásilnenie	1	2	0	2	2	0	3	1	0	1	1	13
sexuálne násilie	0	1	0	1	0	0	1	0	0	1	0	4
MAJETKOVÁ KRIM									12	9	12	33
krádež vlámaním	10	16	12	7	14	9	9	5	7	3	5	97
kr. vlám.-obchody	3	3	3	2	5	2	2	1	1	1	0	23
OSTAT KRIM T.Č.												
výtržníctvo	15	6	9	8	14	5	5	5	6	2	3	78
EKONOM KRIM	2	13	10	12	9	8	4	3	3	6	6	76
pytliactvo	0	12	8	11	6	6	2	2	2	5	4	58

Skúmanú problematiku chronologicky vyjadruje následný graf č. 2. Z predloženého je zrejmé, že počas trvania druhej a tretej zbraňovej amnestie je evidentný pokles trestnej činnosti, ktorá súvisí so strelnou zbraňou.

Graf. č.: 2 Graf trestnej činnosti s vyznačenými úsekmi amnestií

Zdroj: vlastné spracovanie

3. ZÁVER

Záverom si dovoľujem konštatovať na základe výsledkov spracovania oficiálnych štatistík Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky, z ktorých som čerpal počty osôb odsúdených za trestné činy nedovoleného ozbrojovania v období rokov 2000 až 2015. Napriek tomu, že počnúc rokom 2000 tieto štatistické hodnoty priebežne v nasledujúcich rokoch mali klesajúcu tendenciu, rázny zlom nastal v roku 2006, keď v tomto roku podľa štatistík nebola žiadna osoba odsúdená za predmetný skutok. Prvá zbraňová amnestia bola zákonodarcom stanovená od apríla 2005 do apríla 2006. Podľa tabuľky č. 1 vyplýva že v tejto amnestii bolo odovzdaných 3 469 kusov palných zbraní.

Druhá zbraňová amnestia až takúto výraznú zmenu nezaznamenala. Napriek tomu, že bolo odovzdaných až 4 368 kusov palných zbraní a 45 684 kusov streliwa (tab. č. 2) počas siedmich mesiacov trvania amnestie, výsledky odsúdených osôb zaznamenávajú dokonca mierny nárast, t. j. z 11 na 17 odsúdených osôb za predmetné trestné skutky. Aj napriek tomu zastávam názor, že je to zanedbateľné v porovnaní s obdobím pre rokom 2006.

Tretia zbraňová amnestia priniesla výsledok 3 035 kusov palných zbraní a 36 326 kusov streliwa (tab. č.3). Aj v tomto prípade možno konštatovať, že napriek trom prípadom navýšenia predmetných skutkov je tento stav ustálený v porovnaní období pred vyhlásením zbraňových amnestií.

Sčítaním reálnych čísel sme dospeli k záveru, že počas doterajších troch zbraňových amnestií bolo odovzdaných 10 872 kusov palných zbraní a 82 010 kusov streliwa. Tento arzenál zbraní možno prirovnať k počtu jednej armádnej divízie.

Z obsahu tohto spracovania jednoznačne konštatujem, že zbraňové amnestie slúžia ako nástroj na udržanie vnútornej bezpečnosti a poriadku štátu.

V tomto prípade možno potvrdiť stanovenú **hypotézu č. 1**, že prvá zbraňová amnestia **mala zásadný vplyv** na počty trestných činov na osoby, ktoré boli právoplatne odsúdené pre skutok nedovoleného ozbrojovania.

Výsledky zo spracovanej databázy dát súvisiacich so zbraňovými amnestiami na základe grafu č. 2 vyplýva jednoznačný pokles spáchaných vybraných trestných činov súvisiacich s ochranou života a majetku.

Aj v tomto prípade možno potvrdiť stanovenú **hypotézu č. 2**, že zbraňové amnestie **majú zásadný vplyv na zníženie trestnej činnosti** trestných činov spáchaných so strelnou zbraňou.

Na základe výsledkov predmetného výskumu predkladám :

Návrh č.1:

Ku zefektívneniu tohoto nástroja na prevenciu kriminality navrhujem, aby princíp zbraňovej amnestie nebol časovo ohraničený a každý, kto s úmyslom dobrovoľne odovzdať zbraň, jej hlavnú časť, strelivo alebo komponent streliva, na základe predchádzajúceho ohlásenia tohoto úmyslu policajnému zboru, by trestnosť nedovoleného ozbrojovania zanikla.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

ČENTĚŠ, J. a kol. 2006. Trestný zákon s komentárom. Žilina: Poradca podnikateľ'a, 2006. 440s. ISBN: 80-88931-47-9,

PALKO, P. Zbrane a výbušniny. Košice: Multiprint, 2015, 98 s. ISBN: 978-80-89282-57-9

SOBIHARD, J. 2004. Zákon o strelných zbraniach a strelive. Bratislava : IURA EDITION, 2004. 237s. ISBN 80-890437-91-2

Císařský patent č. 223/1852 Ř.z., týkající se ustanovení o výrobě zbraní a munice, o obchodu s nimi a jich držení, jakož i o nošení zbraně.

https://is.muni.cz/th/378560/pravf_b/historicka_zbran_a_vyvoj_jeji_pravni_upravy.txt

Ustanovenie § 372 trestného zákona zo dňa 27. mája 1852, č. 117 r.z., § 640 trestného zákona vojenského zo dňa 15. januára 1855, č. 19 r.z., a §§ 34, 35 a 61 zák. čl. XL/1879, o priestupkoch, Dostupné na internete: <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/1949-162> >

patent zo dňa 24. októbra 1852, č. 223 r. z., o výrobe, obchode a držaní zbraní a streliva a nosení zbraní (zbrojný patent),

Nariadenie zo dňa 29. januára 1853, č. 16 r. z., o vykonaní zbrojného patentu,

Nariadenie zo dňa 2. apríla 1853, č. 63 r. z., o držaní a nosení súkromných zbraní vojenskými osobami,

Nariadenie zo dňa 26. decembra 1853, č. 8 r. z. z roku 1854, ktorým sa určujú úrady, ktoré majú vydávať zbrojné pasy úradníkom podliehajúcim jurisdikcii vojenskej,

Nariadenie zo dňa 11. septembra 1854, č. 230 r. z., o pripojení opisu osoby a vlastnoručného podpisu alebo úradne potvrdeného znamenia ruky toho, komu zbrojný pas svedčí,

Nariadenie zo dňa 20. augusta 1857, č. 159 r. z. (vysvetlivky k zbrojnému patentu),

Nariadenie zo dňa 11. februára 1860, č. 39 r. z., v znení nariadenia zo dňa 1. októbra 1896, č. 182 r.z. (ďalšie vysvetlivky k zbrojnému patentu),

Nariadenie zo dňa 7. februára 1866, č. 21 r. z., o dôkazných listoch pre zbrane a strelivo, ktoré majú u seba cestujúci,

Nariadenie zo dňa 19. marca 1866, č. 35 r. z., o dĺžke zakázaných zbraní,

Nariadenie zo dňa 22. augusta 1866, č. 100 r. z. (ďalšie vysvetlenie k zbrojnému patentu),

Nariadenie zo dňa 4. decembra 1875, č. 148 r. z., o dĺžke zakázaných zbraní (premena na metrickú mieru),

Nariadenie č. 5476/1914 M.E. (uh. prez. m. rady), o obmedzovaní držby zbraní, v znení nariadenia č. 5735/1914 M.E., pokiaľ sa týka zbraní a streliva,

Župné štatúty o zbraniach a strelive, ako i predpisy podľa nich vydané,

Zákon č. 11/1918 Sb. Národného výboru československého ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého. Dostupné na internete: <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/11-18.htm>>

Zákon Národního shromáždění republiky Československé č. 81/1938 Zb. ze dne 8. dubna 1938 o zbraních a střelivu. [cit.2016.09.15] Dostupné na internete: <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgm4f6obrfuya>>

Vyhláška ministra vnútra zo dňa 13. júna 1946, č. 1440 Ú.1. I, o používaní vzduchoviek, v znení vyhlášky ministra vnútra zo dňa 24. decembra 1946, č. 1 Ú.1. I z roku 1947,

Zákon Národného shromaždenia Československej republiky č. 162/1949 Zb. o zbraniach a strelive. [cit.2016.09.113]Dostupné na internete: < <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1949-162>>

Zákon Národného shromaždenia Československej republiky č.147/1953 Zb. o zbraniach a strelive

Vyhláška 365/1953 Ú.1. ministerstva vnútra ze dne 5. prosince 1953, kterou se vydávají podrobnější předpisy k provedení zákona o zbraních a střelivu. [cit.2016.09.10] Dostupné na internete: < <http://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/27559/1/2>>

Zákon NR SR č. 190/2003 Z.z. o strelných zbraniach a strelive a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zmien a doplnkov

Amnestia zbraňová II, [online]. [cit 2016.08.16]. Dostupné na internete: < http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/op/amnestia-zbranova-II.rtf >

Amnestia, [online]. [cit 2016.08.16]. Dostupné na internete:<<http://www.e-zbrane.sk/amnestia.htm> >

Stav zákonosti a činnosti prokuratúry v trestnej oblasti, [online]. [cit 2016.08.16]. Dostupné na internete: < <http://www.genpro.gov.sk/vdok-sprava-2005-cast-2-163/43521s49481c> >

Stav zákonosti a činnosti prokuratúry v trestnej oblasti, [online]. [cit 2016.09.16]. Dostupné na internete: < <http://www.genpro.gov.sk/vdok-sprava-2004-cast2-64/43531s48491c> >

Kaliňák hodnotil zbraňové amnestie,[online].[cit2015.06.08]. Dostupné na internete: < <http://www.ta3.com/clanok/1063437/kalinak-hodnotil-zbranove-amnestie-statu-odovzdali-aj-raritne-kusky.html>>

<https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>

Peter PALKO, Ing., MBA.

Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

Košťova 1, 040 01 Košice

peter.palko@vsbm.sk

ZODPOVEDNOSŤ MANAŽÉROV ZA RIADENIE ORGANIZÁCIÍ V BEZPEČNOSTNOM SEKTORE

THE RESPONSIBILITY OF MANAGERS FOR MANAGING ORGANISATIONS IN SECURITY SECTOR

Mária PETRUFOVÁ

ABSTRACT

The author of the article focuses on the responsibility of managers for managing organisations including specific problems of security management. Individual layers of security managers in the field of the system management, processes and human resources management, including competences and capabilities of the managers in security sector are analysed in detail. The author describes and analyses security officials, the peculiarities of their work and their impact on the security management.

Keywords: managers and managing organisations, security management peculiarities, security officials in the security management, the personality of a security manager, capabilities and competences of a security manager.

ÚVOD

Dnes už hádam nikto v manažérskom svete nepochybuje o tom, že bezpečnosť je nevyhnutnou požiadavkou pre existenciu života na Zemi, v prírode i v spoločnosti. V súčasnom turbulentnom svete je bezpečnostný sektor životným záujmom občanov, sociálnych skupín, štátov a medzinárodného spoločenstva – ľudské dejiny sú preto späté s hľadaním ciest, spôsobov a foriem zabezpečenia medzinárodnej, vnútornej aj vonkajšej bezpečnosti. Dnes sme svedkami toho, že sa dennodenné vnímanie zhoršovania stavu bezpečnosti sa prejavuje najmä v neistote či:

- bude garantovaná ochrana zdravia a života človeka,
- bude zaistená bezpečnosť majetku,
- bude garantovaná ochrana životného prostredia,
- bude zaistená kontinuita hlavných i vedľajších činností v organizácii,
- bude vždy dostatok informácií pre dennodenné rozhodovanie a ich ochrana.

Problematika manažmentu sa zvykne v poslednej dobe často podceňovať najmä v direktívnych organizáciách, čo sa prejavuje v technokratickom spôsobe myslenia s direktívnym štýlom vedenie ľudí. V akejkolvek organizáciách (civilnej – vojenskej) sa na bežnom chode organizácii zúčastňujú rôzni manažéri a to na rôznych stupňoch velenia a riadenia. Títo ľudia používajú overené manažérske metódy, techniky a postupy a zároveň uplatňujú v praxi rôzne manažérske funkcie ako napr. rozhodovanie, plánovanie, organizovanie, kontrola a vedenie ľudí. Na *manažérstve bezpečnosti* sa v organizáciách spoločne podieľajú tak manažéri ako aj bezpečnostní manažéri. Je zrejmé, že vrcholoví a línioví manažéri organizácie sa budú orientovať viac na riadenie procesov súvisiacich s jej hlavnými činnosťami (podnikateľským poslaním), víziou a cieľmi. Preto je pre manažérstvo oblastí bezpečnostného sektora potrebné, aby vo formálnej organizačnej štruktúre organizácie mali miesto i *bezpečnostní špecialisti a bezpečnostní pracovníci*, resp. zamestnanci.

I. VŠEOBECNÉ VÝCHODISKÁ V MANAŽMENTE

Z teoretických zdrojov všeobecného manažmentu je známe, že týchto manažérov možno zaradiť do nasledujúcich úrovní:

- a) **vrcholový (top) manažment,**
- b) **stredný manažment,**
- c) **manažment prvej základnej úrovne.**

Tabuľka 1 Prehľad manažérskych úrovní – (zdroj: Belan, 2015)

Manažment organizácie	Bezpečnostný manažment
- <i>Vrcholový (top) manažment:</i> - <i>riaditeľ organizácie,</i> - <i>riaditeľ závodu,</i> - <i>sekretariát.</i> - <i>Riaditelia štábných odborných útvarov:</i> - <i>finančný riaditeľ, prevádzkový riaditeľ, výrobný.</i> - <i>riaditeľ, správca informačného systému personálny.</i> - <i>riaditeľ alebo riaditeľ ľudských zdrojov, technický.</i> - <i>riaditeľ, marketingový riaditeľ, podnikový právnik.</i>	- <i>Bezpečnostný manažér organizácie.</i> - <i>Bezpečnostný správca informačného systému.</i> - <i>Manažér BOZP a ochrany životného prostredia.</i> - <i>alebo Manažér BOZP, Environmentálny manažér.</i> - <i>Prevádzkový bezpečnostný manažér.</i> - <i>Manažér Systému manažérstva kontinuity činností.</i> - <i>Projektový bezpečnostný manažér.</i>
Stredný manažment: - <i>Línioví manažéri vnútropodnikových útvarov (závodov, divízií a pod.).</i> - <i>Vedúci rôznych odborných útvarov (vývoja, výskumu, manažérstva rizík a pod.).</i>	Bezpečnostní špecialisti: - <i>Manažér rizík.</i> - <i>Technik požiarnej ochrany.</i> - <i>Veliteľ závodného hasičského zboru, útvaru.</i> - <i>Autorizovaný bezpečnostný technik BOZP.</i> - <i>Funkcionári fyzickej ochrany.</i>
- <i>Manažment prvej úrovne – základná úroveň.</i> - <i>Manažmentu línioví vedúci prvej úrovne (majstri).</i>	- <i>Výkonní (poverení) pracovníci – špecialista požiarnej ochrany, hasiči, bezpečnostní technici, BOZP, príslušníci pracovnej zdravotnej služby, veliteľ zmeny fyzickej ochrany a ďalší.</i>

1.1 MANAŽÉRSTVO BEZPEČNOSTI – BEZPEČNOSTNÝ MANAŽMENT

Dnes sa tomuto špecifickému druhu manažmentu venujú ľudia, ktorí sa zaberajú otázkami bezpečnosti vo všeobecnosti. Pojmom *bezpečnostný manažment* sa tiež označuje skupina ľudí (výkonný manažment), ktorí majú za úlohu riadenie a správu vytvoreného bezpečnostného systému, resp. prevádzku a kontrolu technických prostriedkov bezpečnostného systému. Bezpečnostný manažment vo význame riadiacej činnosti a ako činnosť výkonného manažmentu sa uplatňuje v podmienkach bezpečnostných služieb (Križovský. 2013).

Bezpečnostný manažment (Security Management) je vlastne špecifická zmysluplná činnosť, zameraná na odvrátenie alebo minimalizáciu bezpečnostných rizík, resp.

bezpečnostných ohrození rôznej povahy a príčiny voči životu a majetku občanov, obcí a spoločnosti, obsahujúca v sebe prvky rizikového, krízového, havarijného a hodnotového manažmentu. *Obsah bezpečnostného manažmentu* je tvorený logickou postupnosťou krokov, vykonávaných na zabránenie vzniku, prejavov alebo minimalizáciu bezpečnostných rizík a ohrození, ktoré vyvolávajú viktimáciu občanov, ohrozujú majetok obcí i spoločnosti, alebo inak pôsobia proti záujmom občanov, sociálnych skupín a spoločnosti. Bezpečnostný manažment predstavuje tiež logický súhrn poznatkov o princípoch, metódach a postupoch riadenia v oblasti zaisťovania bezpečnostnej ochrany. Súhrn týchto poznatkov je využívaný pre prípravu odborníkov, ktorí ich majú aplikovať v praxi bezpečnostných služieb pri zaisťovaní ochrany osôb, majetku a objektov. Pojmom bezpečnostný manažment sa tiež označuje skupina ľudí (výkonný manažment) ktorí majú za úlohu riadenie a správu vytvoreného bezpečnostného systému, resp. prevádzku a kontrolu technických prostriedkov bezpečnostného systému. (Bartek, 2015)

Bezpečnostné manažérstvo však predstavuje aj špecifickú formu manažérskej činnosti, ktorá je zameraná na bezpečnosť v spoločenských procesoch a technologických procesoch. *V spoločenských procesoch sú často predmetom záujmu používané pojmy: riziko (potenciálne nebezpečenstvo ohrozenie (aktuálne nebezpečenstvo) kríza (krízová situácia, krízový stav). V technologických procesoch používané pojmy: nebezpečenstvo ohrozenie, riziko, mimoriadna udalosť (havária, živelná pohroma, katastrofa...).*

Z doteraz uvedených prístupov potom platí, že manažérstvo bezpečnosti predstavuje činnosť vrcholového manažmentu a bezpečnostných manažérov (riadiaca zložka) zameranú na neustále udržiavanie bezpečnosti v organizácii, s cieľom dosiahnuť taký stav bezpečnosti, pri ktorom:

- *sú odstránené riziká alebo znížené na prijateľnú úroveň* a bezpečnosť predstavuje prípustnú mieru nebezpečenstva (ohrozenia),
- *ohrozenie je objektívne, reálne* a ohrozený subjekt si to uvedomuje a dokáže znížiť riziko (stav bezpečnosti),
- *organizácia má schopnosť rýchlo obnoviť svoju činnosť*, čím zachovať funkčnú spôsobilosť.

Na dosiahnutie stavu bezpečnosti sa musia v organizácii vytvoriť podmienky pre zavedenie legislatívnych bezpečnostných noriem a dosiahnutie zhody s vnútornými bezpečnostnými normami a opatrenia na ochranu životných záujmov všetkých objektov bezpečnosti - ochranu osôb, majetku a životného prostredia. (Belan, 2015)

Vrcholoví manažéri

Majú hlavnú zodpovednosť za prihlásenie sa k manažérstvu bezpečnosti, bez ohľadu na veľkosť, druh či zložitosť organizácie, má jej *generálny riaditeľ a vrcholový manažment*. *Vrcholoví manažéri* sú špičkoví vedúci pracovníci, ktorí usmerňujú a koordinujú činnosť organizácie ako celku. Sú nositeľmi strategického rozvoja, realizátormi dlhodobých zámerov a určujú vnútroorganizačný ekonomický režim. Medzi vrcholový manažment patrí aj vedúci pracovník, bezprostredne zodpovedný za stav bezpečnosti organizácie – tzv. *bezpečnostný manažér*. Vrcholový manažment má predovšetkým vytvárať organizačnú *atmosféru pre bezpečnosť*, musí byť schopný vytvoriť a udržiavať *bezpečné a spoľahlivé prostredie*. Bez úprimného prijatia záväzku na bezpečnosť, bude manažérstvo bezpečnosti z veľkej časti neúčinné. Na pozitívne posilnenie bezpečnostných činností manažment vyšle správu všetkým zamestnancom, že sa naozaj stará o bezpečnosť a oni by sa o to mali starať tiež. Vrcholoví manažéri organizácii obvykle vytvárajú *riadiaci orgán bezpečnosti*, v ktorom sú zaradení

najmä zástupcovia úsekov: finančného, prevádzky, výrobného, informačného, personálneho, technického, marketingového, právneho a pod. Názov tohto orgánu nie je stanovený, obvykle sa používajú výrazy: rada bezpečnosti, výbor bezpečnosti, kancelária bezpečnosti a pod. (*Security Board*).

Vrcholoví manažéri dnes nesú zodpovednosť najmä za:

- prihlásenie sa k uplatňovaniu bezpečnosti, prijatie záväzku na bezpečnosť,
- zaradenie bezpečnosti do „Strategického plánu organizácie“ a rozpracovanie strategických cieľov pre bezpečnosť v taktickom plánovaní do najdôležitejších oblastí činností organizácie.
- pochopenie organizácie a jej súvislostí (bezpečnostného prostredia) pochopenie potrieb a očakávania zainteresovaných účastníkov,
- stanovenie bezpečnostných cieľov, bezpečnostných noriem a kritérií rizík,
- stanovenie rozsahu a vytvorenie „Systému manažérstva bezpečnosti organizácie“ – SMB, vypracovanie a implementáciu celkovej „Bezpečnostnej politiky organizácie“ ako dokumentu strategického významu s dlhodobou platnosťou, ktorý umožňuje vedeniu riadiť bezpečnostné procesy,
- určenie rolí, zodpovednosti a právomoci za bezpečnosť,
- plánovanie bezpečnosti – určenie postupov na riešenie rizík a príležitostí, cieľov manažérstva
- bezpečnosti, bezpečnostných cieľov organizácie a stanovenie bezpečnostných noriem a kritérií rizík,
- vypracovanie a implementácia „Plánu implementácie SMB“ a Havarijného plánu,
- podporovanie bezpečnosti – poskytnutie potrebných zdrojov, stanovenie konkrétnych kompetencií osôb vykonávajúcich bezpečnostné činnosti, vytváranie povedomia bezpečnosti,
- udržiavanie vnútornej a vonkajšej komunikácie, určenie rozsahu zdokumentovaných informácií o bezpečnosti,
- riadenie bezpečnostných činností – organizovanie bezpečnosti, personálne zaistenie bezpečnosti, prevádzka SMB, manažérstvo rizík,
- hodnotenie výkonnosti bezpečnosti – monitorovanie, meranie, analýzy a vyhodnotenie,
- interný audit, preskúmanie manažmentom,
- zlepšovanie bezpečnosti – riešenie nezhôd a nápravné opatrenia, trvalé zlepšovanie.
- propagovanie bezpečnosti v celej organizácii.

Manažéri strednej úrovne

Manažéri strednej úrovne sú veľmi rôznorodou skupinou, zodpovedajú za:

- vypracovanie „Systémových bezpečnostných politík“ a Havarijných plánov pre jednotlivé zložky bezpečnostného sektora podniku na obdobie 2-5 rokov, v ktorých sa definuje spôsob,
- realizácie celkovej bezpečnostnej politiky v konkrétnych oblastiach,
- manažérstvo rizík, odborné riadenie bezpečnostných pracovníkov na tretej úrovni, školenie a výcvik, kontrolnú činnosť v oblasti bezpečnosti,
- vypracovanie a implementáciu ďalšej bezpečnostnej dokumentácie, napr.: Plán manažérstva rizika, Plán zaobchádzanie s rizikom, Plán komunikácie v manažérstve rizika,
- Bezpečnostné projekty a smernice (ochrana osobných údajov v informačných systémoch, ochrana technických prostriedkov s utajovanými skutočnosťami),
- Bezpečnostný plán ochrany objektu a Smernice pre výkon fyzickej ochrany,
- Plán požiarnej ochrany a pod.

Manažéri prvej základnej úrovne

Manažéri prvej úrovne ovplyvňujú svojimi rozhodnutiami transformáciu výrobných činiteľov na úžitkové hodnoty, zodpovedajú za zadávanie úloh výkonným pracovníkom a za ich plnenie. Zodpovedajú za:

- realizáciu Bezpečnostných politík, Havarijných plánov a ďalších bezpečnostných dokumentov jednotlivých zložkách bezpečnostného sektora podniku,
- plnenie povinností vyplývajúcich z bezpečnostných smerníc a plánov,
- spätnú väzbu pre 2. stupeň riadenia.

2. MANAŽÉRI ZODPOVEDNÍ ZA RIADENIE ORGANIZÁCIE V 21. STOROČÍ

Vedenie jednotlivých organizácií nemá jednotnú štruktúru manažmentu, každá organizácia si vytvára manažérske pracovné miesta podľa vlastnej potreby a možností. Iní funkcionári sú aj v mestských a obecných zastupiteľstvách, bankovom a finančnom sektore, športových, kultúrnych a iných organizáciách a iné v štátnych alebo neštátnych organizáciách. Názvy manažérskych funkcií nie sú záväzné, každá organizácia ich nazýva podľa svojich potrieb. Obvykle však v organizačnej štruktúre takmer všetkých organizácií sú začlenené:

- a. *riaditeľ organizácie – Chief Executive Officer, CEO* – niekedy aj ako *generálny riaditeľ* alebo *výkonný riaditeľ* – štatutárny orgán, vystupuje a koná v mene organizácie, je najvyšší vedúci organizácie, jeho postavenie závisí od vymedzených kompetencií, komplexne riadi činnosť a zodpovedá za výsledky organizácie, najvyšší konateľ spoločnosti alebo správca zodpovedný za celkové riadenie, ale nie vždy aj prezident spoločnosti,
- b. *sekretariát* – vykonáva všetky bežné administratívne práce podľa pokynov riaditeľa, napr. prijíma návštevy, eviduje došlú poštu, spracováva a odosiela bežnú poštu, pripravuje materiály, kontroluje termíny plnenia úloh a pod.,
- c. *štábne odborné útvary* – vytvárajú sa na horizontálnej osi riadenia, podľa jednotlivých funkčných oblastí, pričom môžu mať rôzne názvy napr. výroba, odbyt, marketing, personalistika, financie. Na čele štábnych útvarov sú *riaditelia*, vnútorne sa členia na *odborní* (vedúci alebo riaditeľ odboru), *oddelenia* (vedúci oddelenia), *referáty* (pracovisko, ktoré zabezpečuje výkon vymedzených činností),
- d. *líniové útvary* – vytvárajú sa po vertikálnej osi riadenia, sú to závody, divízie, prevádzky, dielne. Na čele líniových útvarov sú *línioví vedúci*: závod – *riaditeľ*, divízia a prevádzka – *vedúci*, dielňa – *majster*.

3. BEZPEČNOSTNÍ FUNKCIONÁRI V MANAŽÉRSTVE BEZPEČNOSTI

Okrem funkcionárov manažmentu, zodpovedných za celkové riadenie organizácie, ktorí sa zapájajú do manažérstva bezpečnosti vo svojich podriadených oblastiach, stanovuje vrcholový manažment na základe veľkosti, štruktúry a zložitosti organizácie aj funkcionárov, výlučne zodpovedných za *manažérstvo bezpečnosti*.

Medzi hlavných bezpečnostných funkcionárov dnes patria: bezpečnostný manažér – Chief Security Officer, CSO, manažér rizík – Chief Risk Officer, CRO alebo manažér riadenia rizík – Chief Risk Management Officer, CrMo, bezpečnostný správca informačného systému – Chief Information Security Officer, CISO, manažér BOZP a ochrany životného prostredia – niekedy ako samostatné funkcie manažér BOZP a environmentálny manažér, manažér (koordinátor) systému manažérstva continuity činností, a pod.

3.1 OSOBNOSŤ BEZPEČNOSTNÉHO MANAŽÉR A JEHO ŠPECIFIKÁ

Bezpečnostný manažér (CSO) je vedúci pracovník, zodpovedný za stav celkovej bezpečnosti organizácie. Je vymenovaný z predstaviteľov vedenia, má hlavnú zodpovednosť a inštitucionálnu právomoc vo veciach bezpečnosti v celej organizácii. Všeobecne vystupuje ako vedúci pracovník organizácie, zodpovedný za vytvorenie vízie, stratégie, politiky a programov bezpečnosti organizácie, ich implementáciu a riadenie.

Termín *Chief Security Officer* sa najprv používal najmä v oblasti informačných technológií (IT) na určenie osoby zodpovednej za bezpečnosť IT. V minulosti boli bezpečnosť a informačná bezpečnosť organizácie riadené samostatnými oddeleniami. V mnohých organizáciách CSO zodpovedá aj teraz za zabezpečenie počítačovej a informačnej bezpečnosti, niekde sa však táto oblasť rieši samostatne. V našich podmienkach v rámci Slovenskej republiky je bezpečnostný manažér v pracovných ponukách niekedy označovaný aj názvami *Security Manager, Safety&Security Manager, Bezpečnostný manažér/ technik*. Mal by byť vymenovaný v každej organizácii, ale napriek tomu, že patrí medzi top manažment organizácie, je v mnohých menších organizáciách zaradený do podriadenosti personálneho alebo iného oddelenia (skupiny), odkiaľ riadi podriadené bezpečnostné zložky. V prípade, že nie sú vyčlenení niektorí bezpečnostní špecialisti, dokonca vykonáva aj ich povinnosti (najmä v malých organizáciách).

Všeobecne sa však stále viac presadzuje, že *CSO* je výkonný pracovník, zodpovedný za stav celkovej bezpečnosti organizácie, *fyzickej i digitálnej*, čo znamená, že *zodpovedá aj za informačnú bezpečnosť*. Okrem toho sám alebo v spolupráci s odbornými bezpečnostnými manažermi sa podieľa na súvisiacich oblastiach, ako je *manažérstvo BOZP, manažérstvo kontinuity činností, environmentálne manažérstvo, prevencia škôd, predchádzanie podvodom a ochrana utajovaných skutočností*. V podmienkach SR sa však nie všade darí túto myšlienku presadiť. Zlučovanie všetkých foriem bezpečnosti do jedného organizačného celku sa donedávna považovalo za kontroverzný prístup. Na taktickej úrovni však technológie môžu byť zahrnuté medzi nástroje fyzickej a objektivej bezpečnosti, ktorá je stále viac riadená s využitím informačných technológií. Na praktickej úrovni potom možno hovoriť, že takto holisticky chápaná bezpečnosť môže poskytovať lepšiu bezpečnosť pri nižších nákladoch. Na strategickej úrovni generálni riaditelia a predstavenstvá presadzujú široký pohľad na prevádzkové riziko v rámci celej organizácie. Súčasný prístup vedenia k bezpečnosti *sa teda presadzuje v rámci manažérstva rizika organizácie vo všetkých oblastiach*. Toto *spoločné (integrované) manažérstvo všetkých rizík organizácie* sa môže riešiť samostatným holistickým oddelením alebo samostatnými útvarmi. CSO je vrcholový pracovník bezpečnosti v organizácii, podáva správy priamo jej hlavným funkcionárom (CEO, COO, CFO), dohliada a koordinuje bezpečnostné úsilie celej spoločnosti, *vrátane informačných technológií, ľudských zdrojov, komunikácie, práva, riadenia podporných činností (facility management) a iných skupín, a bude určovať bezpečnostné programy a normy*. Rozsah oblastí jeho činností je závislý od veľkosti, zamerania a štruktúry organizácie a stanovuje ho vrcholový manažment organizácie.

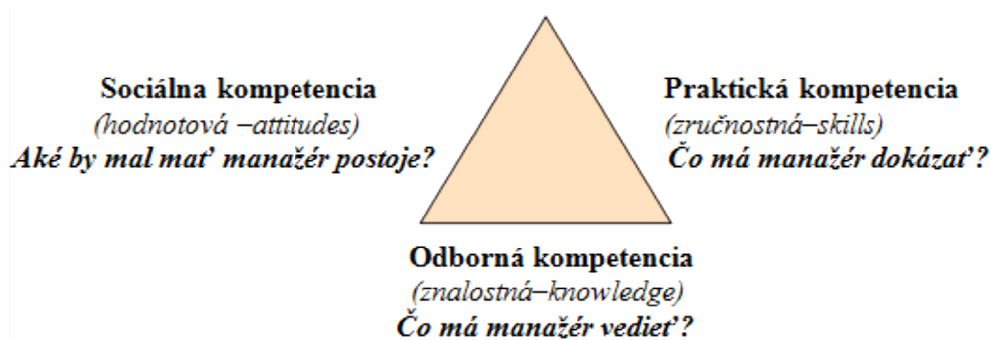
Do náplne práce bezpečnostného manažéra patrí najmä: viesť *manažérstvo rizika* na zvýšenie hodnoty organizácie a jej značky (*brand*), *dohliadať na sieť bezpečnostných pracovníkov a zamestnancov*, ktorí chránia majetok spoločnosti, duševné vlastníctvo a počítačové systémy, rovnako ako fyzickú bezpečnosť zamestnancov a návštevníkov, *identifikovať ciele bezpečnosti* a spôsob merania ich dosahovania, v súlade so strategickým plánom organizácie, *riadiť tvorbu a implementáciu celkovej bezpečnostnej politiky, bezpečnostných noriem, smerníc a postupov* v súčinnosti s vrcholovým manažmentom a *neustále zdokonaľovať štandardizované postupy, s cieľom zabezpečiť nepretržité*

udržiavanie bezpečnosti, stanoviť jasné poradie právomocí a zodpovedností v bezpečnostných štruktúrach, spolupracovať s ďalšími vedúcimi manažérmi pri uprednostňovaní bezpečnostných iniciatív a tvorbe rozpočtu na zabezpečenie bezpečnosti, zaistiť pravidelné vyhodnocovanie a kontrolu úrovne bezpečnosti a podávanie hlásení, udržiavať vzťahy s orgánmi verejnej moci, organizovať školenia personálu o interných predpisoch a smerniciach z oblasti bezpečnosti, dohliadať na plánovanie reakcie na incidenty, ako aj na vyšetrowanie narušenia bezpečnosti podľa potreby pomáhať riešiť disciplinárne a právne otázky spojené s takými narušeniami, pracovať s externými poradcami, vhodnými pre nezávislé bezpečnostné audity. V niektorých organizáciách sa pre samostatné objekty vytvárajú pracovné miesta bezpečnostný manažér – junior. Na riadenie všetkých podporných činností sa v objektoch budov stále viac vytvára funkcia facility manažér.

3.2 KOMPETENCIE BEZPEČNOSTNÉHO MANAŽÉRA

Dnešný svet venuje kompetenciám manažéra veľkú pozornosť. Oveľa väčšiu pozornosť venujeme aj kompetenčnému modelu, podľa ktorého majú organizácie vyššiu výkonnosť a lepšiu produktivitu práce. Oblasť manažérskych kompetencií je dnes považovaná za alfu a omegu úspešných organizácií.

Kompetencie manažéra možno definovať ako súbor vedomostí, schopností, zručností a skúseností ako aj fyzickej a psychickej pripravenosti tieto kvality využiť na efektívne vykonávanie určitých úloh (funkcií a rolí) v súlade s pridelenou právomocou a všeobecným očakávaním (Míka, 2006). Základné kompetencie manažérov možno podľa Webera (2003) zadeliť do nasledovných dimenzií (pozri obrázok 1):

Obrázok 1 Základné kompetencie manažérov

1. *Sociálna zrelosť* – (aké má mať osobné postoje), predstavuje vedomé, alebo nevedomé zachovávanie základných princípov správania sa, vďaka ktorým sa zachováva celosť osobnosti. Sociálne zrelý sa človek stáva vďaka vlastnostiam, ktoré získava geneticky dedením (vrodené vlastnosti) a výchovou a vzdelávaním (rozvoj danosti). Sociálna zrelosť je záležitosťou vnútra človeka, je to jeho filozofia, jeho cítenie, a preto sa tento pilier nazýva aj múdrosťou. Múdrosťou však nie je učenosť, lebo nie každý učený je aj múdry, a pravdaže, nie každý múdry je nutne v bežnom zmysle aj učeným človekom – lebo múdri sú aj medzi ľuďmi bez školského vzdelania.
2. *Odborné vedomosti* – (aké má mať odborné vedomosti), manažér potrebuje mať odborné vedomosti, aby sa dokázal rozhodovať, sú to vedomosti potrebné na vykonávanie špecializovaných aktivít pri riadení bezpečnosti, získavajú sa predovšetkým vzdelávaním, ale aj získaním skúseností z toho, čo manažér prežije. Odborné kompetencie umožňujú bezpečnostnému manažérovi poznať svoju oblasť činnosti a jej súvislosti, možno k nim zaradiť najmä vzdelanie a prax v danej oblasti či odvetví, ďalšie, najmä ekonomické

a právne vedomosti a všeobecný rozhľad, pričom úroveň jednotlivých čiastkových schopností bude závisieť od špecifik každej konkrétnej situácie.

3. *Praktické zručnosti* – (čo má dokázať), znamenajú schopnosť vykonávať svoju funkciu zručne, schopne, šikovne.

Iný autor R. L. Katz(1974) identifikoval tri základné skupiny zručností, nutné pre manažérov:

- a. *Ludské (interpersonálne) zručnosti* sú založené na schopnosti spolupracovať s vedúcim, podriadenými, nadriadenými a s manažérmi na rovnakej úrovni. Manažéri s dobrými ľudskými zručnosťami sú schopní dostať zo svojich ľudí to najlepšie, vedia ako komunikovať, motivovať, hodnotiť, viesť a prebúdzajú nadšenie a dôveru a zlepšovať ich výkonnosť. Tieto zručnosti sú kľúčové, pretože manažéri jednáajú priamo s ľuďmi, sú nevyhnutné pre efektívnu komunikáciu a budovanie pozitívnych vzťahov s ostatnými.
- b. *Technické zručnosti* zahŕňajú využívanie špeciálnych technických a technologických poznatkov a skúseností pri výkone práce. Predstavujú zručnosti v určitých špecifických oblastiach (schopnosti manažéra uplatňovať špecifické znalosti, techniky, metódy a postupy na realizáciu výkonných činností a procesov).
- c. Sú potrebné pre väčšinu manažérov najmä na nižšej úrovni, osobitne sú dôležité najmä pre prvostupňových manažérov, pretože pracujú s ľuďmi, ktorí tvoria. Sú tvorené súborom zručností, ktorý sa vzťahuje na konkrétnu funkciu.
- d. *Koncepcné zručnosti* sú schopnosti viesť organizáciu ako celok. Ide o pochopenie zložitosti organizácie a jej bezpečnosti, ako sa rôzne funkcie organizácie ovplyvňujú, ako je spojená s okolím a ako zmeny v jednej zložke vplývajú na celú organizáciu. Predstavujú schopnosť koncepčne a komplexne myslieť, predvídať vývoj prostredia, odhaľovať príležitosti a nebezpečenstvá existujúce v prostredí, identifikovať silné a slabé stránky svojho kolektívu. Koncepcné zručnosti umožňujú manažérovi vytyčovať ciele, stanovovať plány a organizovať činnosť na ich splnenie, s predstihom sa pripraviť na riešenie budúcich problémov a situácií. Koncepcné zručnosti sú veľmi dôležité pri rozhodovaní hlavne na vrcholovom stupni riadenia.

3.3. PRACOVNÉ SPÔSOBILOSTI BEZPEČNOSTNÉHO MANAŽÉRA

Bezpečnostní manažéri majú v procese manažerstva bezpečnosti nezastupiteľnú úlohu. Na osobnosť manažéra sa kladú vysoké nároky a požiadavky, pretože na jeho riadiacich schopnostiach a predpokladoch funguje celý systém alebo časť bezpečnosti organizácie a on zodpovedá za svoje rozhodnutia a z nich vyplývajúce následky.

Túto pracovnú pozíciu môže vykonávať len pracovník, ktorý má na to *odborné, vedomostné, kvalifikačné a osobnostné predpoklady*. Na zvládnutie a vykonávanie konkrétnej funkcie bezpečnostného pracovníka je potrebné mať aj *potrebné profesijné spôsobilosti a kompetencie*. *Základné predpoklady pracovnej spôsobilosti/ kompetencie bezpečnostného manažéra tvoria:*

- a. *osobný potenciál–súhrn všetkých vlastností a schopností, ktoré umožňujú dosiahnuť pracovné aj spoločenské ciele, premieta sa do nasledujúcich rovín:*
  - *osobnosť – fyzické a osobnostné vlastnosti,*
  - *odbornosť – schopnosti, vzdelanie a prax vo vzťahu k profesii,*
  - *efektivita – miera využitia znalostí a schopností,*
  - *stabilita – schopnosť adaptácie na zmeny,*
  - *dynamika – pôsobenie na okolie.*

- b. *vedomosti – všeobecné a špecifické poznatky nadobudnuté štúdiom alebo skúsenosťou, odborné znalosti, vedomosti;*
- c. *zručnosti – naučené spôsoby vykonávať určité činnosti;*
- d. *schopnosti – dispozície na vykonávanie určitých činností, vlastnosti osobnosti, dôležité pre kvalitný rozvoj a správne vykonávanie určitej činnosti, je treba ich rozvíjať v činnostiach, človek sa s nimi nerodí, pokiaľ sa schopnosť žiadnym spôsobom nerozvíja, nemusí sa vôbec prejavovať;*
- e. *právomoci (a s tým spojené zodpovednosti), ktoré dávajú manažérovi „silu“ jeho rozhodnutie realizovať.*

V súvislosti s uvedenými informáciami je potrebné poznať aj typológiu možných bezpečnostných manažérov:

- *Bezpečnostný manažér junior* - Funkcia bezpečnostného manažéra juniora sa obvykle vytvára v samostatnom objekte organizácie, má tieto povinnosti: riadi, kontroluje a pripravuje bezpečnostný tím v objekte, zodpovedá za plnenie zmluvného dojednaní medzi klientom a poskytovateľom služieb. Spracováva správy klientovi a vedeniu organizácie, pravidelne vyhodnocuje bezpečnostnú situáciu v objekte, navrhuje bezpečnostné opatrenia, zodpovedá, že všetci pracovníci objektu absolvovali povinné školenie pre výkon činnosti, zodpovedá za prípravu mzdových podkladov, prípravu fakturačných podkladov, za plnenie právnych povinností pre výkon činnosti SBS, za obsadzovanie pozícií bezpečnostného tímu a riadi ľudské zdroje, vrátane mzdového rozpočtu, rieši mimoriadne udalosti v objekte, spolupracuje s orgánmi štátnej správy.

Ďalší bezpečnostní funkcionári

Manažér BOZP a ochrany životného prostredia- Riadiaci pracovník (manažér) bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a ochrany životného prostredia – alternatívne názvy Manažér bezpečnosti a životného prostredia, Manažér (vedúci) BOZP a EMS navrhuje, riadi a kontroluje procesy spojené s budovaním a rozvojom systémov riadenia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a zodpovedá za vytváranie politiky bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a za riadenie činností v oblasti životného prostredia v súlade s platnými právnymi normami. *Facility manažér* - je riadiaci pracovník (manažér), ktorý zodpovedá za oblasť facility manažmentu. Ide o riadiaceho pracovníka, ktorý je zodpovedný za stratégiu facility manažmentu, jej rozpracovanie do taktického zadania, zadania výberu externých poskytovateľov a kontrolu ich výkonov. Iná definícia hovorí, že pracovnou náplňou facility manažéra je „*riadenie všetkých úkonov tak, aby technológie a stavebné prvky objektu boli optimálne funkčné v súlade s potrebami ich užívateľov*“.

IFMA (International Facility Management Association) – profesijné združenie vedie a rozvíja odborníkov facility manažmentu tým, že poskytuje služby, produkty, zdroje a príležitosti, definuje 3 úrovne certifikácií facility manažéra:

1. *Facility Management Professional* – základný, stanovený certifikát. Ide o hodnotenie založené na programe, ktorý vedie k posúdeniu osvedčeného pochopenia základov facility manažmentu. V septembri v roku 2010, bol FMP aktualizovaný a rozšírený na zosúladenie s najnovšími IFMA o analýzy úloh a zabezpečenie toho, aby učili a testovali znalosti vyžadované podľa dnešných globálnych zamestnávateľov.
2. *Sustainability Facility Professional* – pomáha získať možnosť profesionálne zvládnuť kľúčové schopnosti pri vytváraní, manažovaní a prevádzkovaní zariadení tým, že im poskytuje zručnosti, aby neustále zlepšovali dopad týchto zariadení na životné prostredie a komunitu. Získanie tohto certifikátu pomáha preklenúť priepasť medzi profesionalitou a majetkovosťou, učí manažérov ako implementovať koncepty udržateľnosti, ktorá sa

vyrovnáva firemnej stratégie. Je tiež vytvorený pre získanie on-line pomoci pre manažérov na niektoré kritické problémy manažmentu, ktoré sa objavujú ako následok manažovania.

3. *Certified Facility Manager* – je určený na posúdenie kompetencie v danej oblasti prostredníctvom pracovných skúseností, vzdelania a schopnosti prejsť súhrnnými testami. Rozlišuje sa *externý a interný facility manažér*, kde externý manažér je zodpovedný za výkon služieb, ide o riadiaceho pracovníka poskytovateľa (vykonávateľa), t. j. outsourcera.

Hlavný manažér rizík (manažér riadenia rizík)

Manažér rizík (CRO) alebo manažér riadenia rizík (CrMo) organizácie je konateľ zodpovedný za účinné a efektívne manažérstvo významných rizík a s nimi súvisiacich príležitostí na podnikanie. CRO má zvyčajne na starosti doručovanie podkladov, potrebných pre správne rozhodovanie v oblasti riadenia rizík pre vrcholový manažment. Hlavnou prioritou pre CRO je zabezpečiť, aby organizácia žila v súlade s platnými bezpečnostnými predpismi. Môže sa tiež zaoberať témami, ktoré sa týkajú poistenia, interného auditu, vyšetrovania podvodov a bezpečnosťou informácií. CRO by mal mať postgraduálne vzdelanie a dlhodobé skúsenosti s podnikaním, znalosťou poisťovníctva, účtovníctva, ekonómie a práva.

Správca informačného systému a bezpečnostný správca informačného systému

Podľa Vyhlášky NBÚ č. 339/2004 Z. z. o bezpečnosti technických prostriedkov za bezpečnosť prevádzky informačného systému zodpovedá *prevádzkovateľ informačného systému* v súlade s bezpečnostným projektom a smernicami. Na jeho prevádzku určuje oddelene:

- *správca informačného systému* – vykonáva správu systému a jeho zdrojov,
- *bezpečnostného správcu informačného systému* (CISO) – vykonáva správu bezpečnosti
- informačného systému, najmä pridelovanie prístupových práv, správu autentizačných funkcií a autorizačných funkcií, vyhodnocovanie kontrolných záznamov o činnosti informačného systému, vypracúvanie správ o neoprávnených manipuláciách informačného systému a úlohy vyplývajúce zo smernice o používaní technického prostriedku.

ZÁVER

Problematika manažérskych kompetencií a personálneho riadenia v rámci bezpečnostného sektoru patrí k zaujímavým fenoménom dnešného sveta. Súvisí to najmä s globalizáciou, jej najnovšími trendmi a mnohými ďalšími faktormi vývoja jednotlivých krajín, či už v rámci V4, ale aj v rámci európskeho, či celosvetového priestoru. Je lepšie sa na to pripraviť z pohľadu manažérskej predvídavosti ako potom riešiť následky nezodpovedných a neprofesionálnych rozhodnutí bezpečnostných manažérov. Svoj priestor tu zákonite majú aj OS SR a ich bezpečnostná a obranná stratégia. Pozitíva bezpečnostného manažérstva v praxi sú dnes evidentné:

- *bezpečnostné manažérstvo vedie k redukcii bezpečnostných incidentov a krízových situácií,*
- *bezpečnostné manažérstvo je pre bezpečnosť a ochranu života, zdravia, majetku a iných dôležitých záujmov štátu, firiem aj jednotlivcov nevyhnutné,*
- *bezpečnostné manažérstvo predstavuje systém teoretických poznatkov a praktických opatrení, na základe odporúčaní bezpečnostných štandardov zabezpečuje dokonalú a prehľadnú bezpečnostnú dokumentáciu,*

- v bezpečnostnom manažérstve sú uvedené a jasne vysvetlené všetky zodpovednosti týkajúce sa bezpečnosti,
- existencia bezpečnostného manažérstva v spoločnosti sa stáva stále významnejším pozitívnym faktorom i pri uzatváraní nových zmlúv s obchodnými partnermi,
- dobrý bezpečnostný štandard v danej spoločnosti je pozitívne vnímaný i vlastnými zamestnancami, obchodnými partnermi a predovšetkým zákazníkmi a v neposlednom rade i spoločenským a politickým prostredím.

Nemalý podiel na príprave týchto odborníkov leží na pleciach aj AOS gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši v rámci študijného programu 8.4.4. Národná a medzinárodná bezpečnosť a v rámci vysokoškolského ale aj kariérneho vzdelávania súčasných a budúcich profesionálnych vojakov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BARTEK, A. 2015. *Bezpečnostné manažérstvo a manažérstvo bezpečnostných rizík*. In: Manažérstvo životného prostredia. Zborník z XV. Medzinárodnej vedeckej konferencie 17-18.4. 2015 Bratislava, Žilina: Stris edícia Ese 23 , ISBN 978-80-89753-02-4
- BELAN, L. 2015. *Bezpečnostný manažment. Manažérstvo bezpečnosti*. Žilina: Žilinská univerzita. Fakulta bezpečnostného inžinierstva. ISBN-978-80-554-1163-7
- BELAN, L. 2015. *Bezpečnostné prostredie a bezpečnostný sektor*. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015 [elektronický zdroj] : 6. medzinárodná vedecká konferencia. - Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2015. - ISBN 978-80-8040-515-1. - DVD-ROM, S. 30-40.
- KATZ, R. L. 1974. *Zručnosti efektívneho správcu*. Harvard Business Press, 1974.
- KRIŽOVSKÝ, S. 2013. *Bezpečnostné manažérstvo (Bezpečnostný manažment) VŠBM v Košiciach* gulovyblesk.weblahko.sk/1_bezpecnostne_manazerstvo.ppt
- KORZENIOWSKI, L. F. 2013. *Teoretické a metodologické aspekty výskumu bezpečnosti*. In: Politické vedy. Roč. 16, č. 3. ISSN 1335 – 2741. Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, UMB Banská Bystrica.
- MÍKA, V. T. 2006. *Základy manažmentu*. Virtuálne skriptá. [on line]. Vybrané prednášky pre študentov externého štúdia FŠI ŽU. Žilina: ISBN 978-80-88829-78-2.

doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD.

Katedra manažmentu, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika

Liptovský Mikuláš

maria.petrufova@aos.sk

WARTOŚCI JAWNE I WARTOŚCI UKRYTE JAKO REGULATORY ZACHOWANIA. MODEL DZIAŁANIA JEDNOSTKI W SYTUACJI ZAGROŻENIA

THE EXPLICITE AND IMPLICITE VALUES AS REGULATORS OF BEHAVIOR. MODEL INTERPRETATION OF INDIVIDUAL'S ACTIVITY IN A THREAT SITUATION

Juliusz PIWOWARSKI, Wojciech CZAJKOWSKI

ABSTRAKT

In our work the authors assume that a new model of subject's acting is required especially for the case of situation of threat. On the other hand useful tool for describing and anticipating subject's behavior in threat context is connected with values clearly interpreted by S. H. Schwartz in his theory. Described mechanisms relate to giving meaning to experience, provide a basis for the evaluation of events and objects, are the basis for planning, strategy selection, determination itself and achieve its goals, allow to control the course of action. In proposed model the authors construct an interpretation dealing with two sets of values: *implicit* values and *explicit* values. Such a categorization is interpreted as the base of model which is an useful tool for individual's behavior description and prediction. In conclusion the authors pointed out crucial elements of constructed model.

Keywords: *explicite* values, *implicite* values, subject's behavior in a threat context

WPROWADZENIE

Analiza psychologicznych uwarunkowań działania jednostki w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa stanowi istotne wyzwanie w obszarze szeroko rozumianej problematyki nauk o bezpieczeństwie. Nauka ta stanowi współcześnie prężnie rozwijający się nurt w grupie nauk społecznych obejmujących swoim zakresem także psychologię. Powstanie nauk o bezpieczeństwie jako odrębnej dyscypliny naukowej w rzędzie innych nauk należących do obszaru nauk społecznych stanowi nową sytuację zarówno w warstwie teoretycznej, jak i praktycznej. Wymaga podjęcia i uporządkowania działań o charakterze teoretycznej i terminologicznej konceptualizacji. Bezpośrednią konsekwencją takich działań będą działania o charakterze teoretycznym służącym, w kolejnej publikacji, budowaniu modelu oraz empirycznym służącym weryfikacji warstwy teoretycznej opisywanej problematyki. Kwestie bezpieczeństwa i jego zagrożenia stanowią stały element obecny w działaniu jednostek i grup społecznych interpretowanym w perspektywie historycznej. Współcześnie kwestie te zostały potraktowane jako ważne i wymagające uporządkowania w zgodzie z wymogami nauki.

Analiza semantyczna pragmatyczna pojęcia „bezpieczeństwo” sugeruje, że zawiera ono w swojej treści sens wartościujący. Sformułowania „bezpieczny”, „zabezpieczony”, „ubezpieczony” zawierają w sobie w warstwie denotacyjnej i konotacyjnej odniesienia wyłącznie pozytywnie wartościowane. Kwestie wartościowania pojęć „poczucie zagrożenia” i „bezpieczeństwo” wymaga poddania analizie w celu precyzyjnego używania tych pojęć w tekście opracowania.

Psychologiczne uwarunkowania funkcjonowania człowieka w warunkach poczucia zagrożenia w sposób konieczny powinna uwzględniać odniesienia do szerokiej problematyki stresu, stresu życiowego (nazywanego niekiedy wydarzeniami zmiany życiowej) i zespołu stresu pourazowego. Każda z tych kategorii związanych ze stresem zasługuje na uwagę dotykając kwestii kluczowych w rozumieniu sytuacji jednostki znajdującej się w stanie silnego napięcia emocjonalnego, dezorganizacji zachowania i pojawiania się mechanizmów obronnych. Wskazanie zasadniczych elementów tworzących sytuację działania stresu na jednostkę można traktować jako instrumentalną wiedzę pozwalającą na rozumienie jej zachowania i ewentualne modyfikowanie zachowania w kierunku bardziej przystosowawczego. Podjęcie takiej problematyki w analizie poczucia zagrożenia bezpieczeństwa stanowi istotne i użyteczne uzupełnienie wzbogacające interpretację o elementy standardowe w sytuacji trudnej.

Poza problematyką stresu w opracowaniu podejmuję też kwestię potrzeb, wartości i ich realizowania. Interpretacja potrzeb powiązana z rolą mechanizmów motywacyjnych pozwala na takie przedstawienie funkcjonowania podmiotu, w którym procesy emocjonalno-motywacyjne stanowią jego centrum. Z wątkiem potrzeb jest powiązany wątek analizy wartości rozumianych jako kontinuum mające sens motywacyjny w wyzwaniu działań jednostki. Problematyka wartości stanowi istotny wymiar analizy działania człowieka w sytuacjach zagrożenia¹. Konceptualizacja znaczenia wartości w działaniu ma swój sens teoretyczny i pozwala na jej wykorzystywanie w planowaniu i prowadzeniu badań empirycznych.

Opis i wyjaśnianie funkcji potrzeb i wartości będzie próbą podejmowana w tym opracowaniu ujrzenia problematyki bezpieczeństwa w perspektywie oferowanej w psychologicznych ujęciach poczucia zagrożenia bezpieczeństwa.

Przełamanie tradycyjnego paradygmatu patogenetycznego stwarza nowe możliwości rozumienia i rozwijania problematyki radzenia sobie z wyzwaniami rzeczywistości i prezentuje nowe możliwości widzenia problematyki zdrowia, choroby i zasobów indywidualnych człowieka. W podobnym nurcie pozostaje koncepcja Hobfolla nazywana teorią zachowania zasobów² odniesiona do problematyki radzenia sobie ze stresem w szerokiej perspektywie wychodzącej zdecydowanie poza indywidualistycznie i subiektywnie rozumianą problematykę stresu. Stanowi to interesujący kontekst znakomicie dopasowany do możliwości prowadzenia w jego obszarze analizy i interpretacji poczucia zagrożenia odniesionego do analizy zasobów w kategoriach ich utraty bądź poszerzenia.

Warto również zasygnalizować kolejną koncepcję, w opozycji do której została zbudowana teoria Hobfolla. Jest to transakcyjna koncepcja stresu Lazarusa i Folkman skoncentrowana na fenomenologiczno-poznawczym podejściu i opisująca stres w kategoriach relacji zachodzących pomiędzy bodźcami działającymi na podmiot i jego możliwościami poradzenia sobie z nimi³.

Wskazanie problematyki stresu, zdrowia i choroby stanowi próbę wykorzystania w tym tekście współcześnie budowanych paradygmatów i zastosowania ich do analizy poczucia zagrożenia bezpieczeństwa. Próby uporządkowania problematyki poczucia zagrożenia

---

¹ Por. GASPARSKI, P. 2003. Psychologiczne wyznaczniki gotowości do zapobiegania zagrożeniom. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, s. 55-57.

² HOBFOLL, S.E. 2006. Stres, kultura i społeczność. Psychologia i filozofia stresu. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot.

³ LAZARUS, R.S., FOLKMAN, S. 1984. Stress, appraisal and coping. New York: Springer.

bezpieczeństwa i jego przeciwieństwa nazywanego niekiedy szczęściem⁴ w zamierzeniu autora mają prowadzić w kolejnych publikacjach do zbudowania modelu przedstawiającego funkcjonowanie jednostki działającej w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa, poddanej działaniu różnorodnych bodźców i zmiennych sytuacyjnych oraz wyposażonej w szerszy bądź węższy zbiór zasobów wykorzystywanych w celu poradzenia sobie z poczuciem zagrożenia. W konstrukcji i interpretacji tego modelu szczególne zainteresowanie budzi spójność posiadanych zasobów oraz umiejętność ich stosowania w stanie silnego napięcia emocjonalnego. W modelu uwzględnić się także będzie Wzór zachowania A (WZA) pojmowany jako przystosowawczy bądź pozbawiony takiego znaczenia element zasobów jednostki. Autor żywi nadzieję, że budowany model będzie posiadał wartości aplikacyjne użyteczne w konstruowaniu projektów badawczych oraz prowadzeniu interpretacji odniesionych do problematyki zagrożenia bezpieczeństwa. Jednocześnie zdaje sobie sprawę, iż budowanie modelu jest zadaniem złożonym, wymagającym podjęcia wielotorowych wysiłków. Mają one na celu uwzględnienie wszelkich możliwych uwarunkowań i czynników wpływających na działanie jednostki w trudnych warunkach zagrożenia, która w zależności od zmiennych osobowościowych, behawioralnych i temperamentalnych może odmiennie spostrzegać i interpretować te warunki. Tak właśnie analogiczny problem widział Tatarkiewicz pisząc o szczęściu następująco: „Szczęście jest w walce – mówią sangwinicy; jest w spokoju – mówią flegmatycy”⁵.

Działanie jednostki w sytuacjach trudnych, obciążających emocjonalnie i niosących w sobie elementy zagrożenia istotnych wartości stanowi istotny z teoretycznego i praktycznego punktu widzenia problem. Przygotowanie ludzi do sprawnego funkcjonowania w kontekstach z definicji zawierających wskazane charakterystyki ma znaczenie podstawowe dla ich sprawnego działania⁶.

Jednym z ważkich regulatorów działania okazują się być wartości i przekonania normatywne modyfikujące decyzje, wybory i sposoby reagowania. Mechanizmy tworzenia systemu wartości i przekonań normatywnych stają się elementem ważkim w procesie kształcenia młodych ludzi. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do grup zawodowych funkcjonujących w szeroko rozumianej problematyce bezpieczeństwa⁷. Podejmowanie kwestii psychologicznych i aksjologicznych regulatorów działania jednostki działającej w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa prowadzi do kwestii analizy i interpretowania moralnych granic zachowania podmiotu⁸. Sygnalizowana wyżej problematyka wartości stanowi istotny element analizy w przypadku interpretacji funkcjonowania członka grup dyspozycyjnych⁹.

W prowadzonej analizie interpretuje się działanie w relacjach społecznych, powiązane z przywództwem i dowodzeniem, w kategoriach intencjonalnego wpływu społecznego związanego z pełnieniem władzy. Zakłada się, że realizowanie takiej roli jest uwarunkowane posiadaniem szeregu właściwości i umiejętności dotyczących relacji społecznych. W takim

---

⁴ PIWOWARSKI, J. 2014. Fenomen bezpieczeństwa. Pomiędzy zagrożeniem a kulturą bezpieczeństwa, Kraków: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, s. 5.

⁵ TATARKIEWICZ, W. 1979. O szczęściu. Warszawa: PWN, s. 279.

⁶ CZAJKOWSKI, W. 2014. Psychologiczne mechanizmy działania w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa. Katowice: Cracow Research Institute for Security and Defence APEIRON

⁷ PIWOWARSKI, J. 2011. Samodoskonalenie i bezpieczeństwo w samurajskim kodeksie Bushidō, Kraków: Collegium Columbinum, Kraków.

⁸ Por. CZAJKOWSKI, W. 2006. Anxiety, Depression, and Sense of Purpose in Life – an Empirical Interpretation. [W:] KLIŚ, M., KOSSEWSKA, J. CZAJKOWSKI, W. 2006. Studies on Communication and Stress. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.

⁹ MACIEJEWSKI, J. 2012. Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

kontekście należy się odwołać do paradygmatu symbolicznego interakcjonizmu, w którym zakłada się negocjowanie znaczenia używanych w relacjach społecznych symboli.

Interpretacja odniesiona do działań członków grup dyspozycyjnych powinna uwzględniać czynniki formalne związane z hierarchicznymi zależnościami służbowymi zdecydowanie porządkującymi i ułatwiającymi sprawne działania w sytuacjach zagrożenia.

Taki kontekst sugeruje potrzebę zwrócenia uwagi na poziom świadomej kontroli działań jednostki i uwzględnianie także zachowań wysoce zautomatyzowanych. Zwykle podkreśla się wgląd podmiotu w wyznawane przez siebie wartości stanowiące wewnętrzne regulatory zachowania jednostki prowadzące do konstruowania i modyfikowania jego zachowań w określonych warunkach. Należy jednakże zwracać uwagę na rozróżnienie wartości jawnych i ukrytych. W drugim przypadku wartości będą prezentowane *implicite* w sposób niekoniecznie dostępny na poziomie samokontroli i wglądu w działanie podmiotu. Analogiczna interpretacja dotyczy rozróżniania postaw jawnych i ukrytych, gdzie w pierwszym przypadku zakłada się kontrolę i świadomość ich prezentowania. Taki sposób interpretacji jest zwykle wykorzystywany w przypadku przekonań normatywnych, które są traktowane jako nabyte i wysoce zautomatyzowane regulatory działania jednostki. Wskazanie na takie rozróżnienie ma swoje uzasadnienie szczególnie wtedy, gdy podejmuje się problematykę samodoskonalenia w ramach profesjonalnych działań w grupach dyspozycyjnych. Przy czym w prowadzonej interpretacji zwraca się uwagę na mechanizmy indywidualnego kontrolowania zachowania podmiotu, na drugim planie pozostawiając kwestię struktury grupy i jej hierarchiczności narzuconej i regulowanej przez dysponenta grup, czyli państwo. We wskazanej interpretacji można się dopatrywać klarownego zestawienia interpretacji socjologicznej z próbą wskazania istoty rzeczy w perspektywie psychologicznej.

Interpretacja psychologiczna jest szczególnie istotna w zasygnalizowanej wcześniej problematyce wartości, gdzie można dopatrywać się przejawów w wersji danej *explicite* i w wersji danej *implicite*. W interpretacjach metodologicznych zwraca się uwagę na potrzebę rozróżniania wartości i przekonań normatywnych w aspekcie ich uświadamiania sobie przez podmiot. Zwykle podkreśla się wgląd podmiotu w wyznawane przez siebie wartości stanowiące wewnętrzne regulatory zachowania jednostki prowadzące do konstruowania oraz do modyfikowania jego zachowań w określonych warunkach. Należy jednakże zwracać uwagę na dokonanie rozróżnienia w występowaniu u podmiotu wartości jawnych (często pokrywających się z postawami deklarowanymi przez podmiot działania) oraz wartości ukrytych (pokrywające się z przejawiającymi się w sposób zautomatyzowany, autentycznymi postawami opartymi na utajonym podłożu przekonań). W tym drugim przypadku wartości będą prezentowane *implicite* w sposób nie zawsze dostępny na poziomie samokontroli podmiotu działania i wglądu w funkcjonowanie tego podmiotu. Taki sposób metodologicznej interpretacji wykorzystywany jest właśnie dla przypadku przekonań normatywnych, które należy traktować jako nabyte oraz wysoce zautomatyzowane regulatory działania ludzkiej jednostki¹⁰.

Wskazanie na takie rozróżnienie ma swoje uzasadnienie szczególnie wtedy, gdy podejmuje się problematykę samodoskonalenia w ramach profesjonalnych działań w pracy ze studentami kierunku bezpieczeństwa intensywnie szkolącymi się w zakresie sztuk i sportów walki¹¹. Powodować to może dosyć istotne konsekwencje o charakterze bezpośrednio

¹⁰ Por. SKARŻYŃSKA, K. 2005. Człowiek i polityka. Zarys psychologii politycznej. Wykłady z psychologii, t. 13, Warszawa: Wydawnictwo Scholar, s. 41-43.

¹¹ CZAJKOWSKI, W., PIWOWARSKI, J. 2010. Administrowanie jakością życia człowieka poprzez system Modern Bushidō, Rzeszów: RN IDŌ. Ruch dla kultury.

dotyczącym sposobu interpretacji wglądu jednostki w psychologiczne i aksjologiczne regulatory jej działań w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa. Może to mieć również konsekwencje metodologiczne w przypadku prowadzenia badań w zakresie uwarunkowań działania członków grup dyspozycyjnych w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa, Odwoływanie się wyłącznie do metod samoobserwacyjnych przyjmujących postać skal wartości, prowadzi zwykle do prezentowania przez osoby badane deklaracji dotyczących akceptacji danych wartości. Nie stanowi to jednak wystarczającego materiału pozwalającego na niezawodne wnioskowanie o wyrażaniu tych wartości na poziomie ukrytym (wartości wyrażane *implicite*). Dotarcie do wyników związanych z wyrażaniem wartości na poziomie jawnym (wartości dane *explicite*) wydaje się mniej rzetelnym źródłem informacji na temat istotnych, realnych regulatorów zachowania jednostki. Jest to problem złożony także z powodu występowania naturalnych różnic w zakresie łatwości dokonywania wglądu w funkcjonowanie podmiotu uwarunkowane zmiennymi osobowościowymi. Wartości wyrażane *explicite* stanowią więc mniej wiarygodny materiał uzyskiwany od osób badanych. Jest to związane przede wszystkim z konstrukcją metod samoobserwacyjnych, w których osoby badane deklarując podzielenie określonych wartości wyrażają raczej opinie i poglądy akceptowane i oczekiwane w określonych warunkach społecznych i kulturowych niż takie, z którymi w pełni by się identyfikowały. Dostęp do wartości i przekonań normatywnych w pełni podzielanych, czyli głęboko zinternalizowanych i wyrażanych *implicite* jest o wiele bardziej prawdopodobny poprzez stosowanie procedur badawczych dających dostęp do wartości utajonych.

W standardowych badaniach dotyczących hierarchii wartości używa się kwestionariuszy oraz skal odwołujących się do danych samoobserwacyjnych, które mają określony poziom trafności i rzetelności techniki badawczej pozwalający na traktowanie jej jako metody badania psychometrycznego. W podejmowanej problematyce używa się również pojęć postawy jawne i postawy ukryte. Pojęcie postaw ukrytych skonstruowano w latach 90-ych w wyniku badań psychologicznych opierających się na metodzie Testu Utajonych Skojarzeń (*Implicit Association Test*); pojmowano te postawy jako przeciwstawne wobec postaw jawnych. Postawy utajone stanowią ślady przeszłych doświadczeń podmiotu wpływające na jego aktualne zachowanie bez świadomości jego źródeł. Postawy jawne pojmowano natomiast jako uświadamiane przez podmiot przekonania wartościujące na określony temat¹². Analogiczne rozróżnienia zostały dokonane znacznie wcześniej przez Ossowskiego, który wskazał na możliwość występowania dwóch rodzajów wartości:

- wartości odczuwane
- wartości uznawane

W interpretacji kategorii określonej jako wartości uznawane pojawia się w badaniach wyżej przywołanego autora kwestia powinności (normatywności) uznawania czegoś za wartość – kwestia ta jest przeciwstawiana kategorii nazywanej wartościami odczuwanymi, występującymi wtedy, gdy pewien przedmiot jawi się podmiotowi jako atrakcyjny. Należy także za Ossowskim wskazać na trzy sytuacje pokazujące możliwe relacje zachodzące pomiędzy wartościami odczuwanymi i uznawanymi:

- przedmioty uznawane przez podmiot jako wartości i jako takie odczuwane,
- przedmioty uznawane jako wartości, ale nie odczuwane,
- przedmioty odczuwane jako wartość, ale nie uznawane.¹³

---

¹² Por. MUDYŃ, K.2010. Rzeczywiste – Nierzeczywiste. Podręcznik metody RN-02 do badania orientacji życiowych. Fundacja Zdrowia Publicznego, Kraków: Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius.

¹³ Ibidem, s. 10.

Analizując budowanie wartości, przekonań i postaw osoby przygotowywanej do pełnienia profesjonalnej roli członka grup dyspozycyjnych, nie można pominąć jednego z najbardziej istotnych czynników rozwoju osobowości jednostki w postaci aktywności własnej podmiotu działania. Rozbudowywanie elementów osobowości stanowiących o specyfice i swoistości rozumienia siebie samego i świata wraz z innymi egzystującymi w nim osobami jest istotnie uwarunkowane problematyką samoświadomości i sprawności rozumienia własnej osoby jako podmiotu działania oraz podmiotu rozwoju i bezpieczeństwa. Budowanie osobowości jednostki przygotowywanej do takiej roli, podejmującego relacje z podwładnymi sprowadzające się do szkolenia, rozwijania instrumentalnych sprawności i kierowania ich zachowaniem nie może odbywać się bez odwołania się do własnych zasobów jakimi dysponuje podmiot, w postaci zdolności dokonywania wglądu w swoje działanie oraz podejmowania decyzji i wyborów dotyczących kierunków aspektów własnego rozwoju. Takie działania zwykle stanowią o sensie i znaczeniu wskazanego czynnika rozwoju osobowości w postaci aktywności własnej podmiotu działania. Czynnikiem ten jest szczególnie znaczący w kontekście rangi działań podejmowanych wobec własnej osoby i własnego rozwoju dla możliwości podejmowania profesjonalnych działań związanych z problematyką szkolenia i kierowania (dowodzenia). Wskazane profesjonalne działania prowadzone wobec swoich podkomendnych sprowadzają się zwykle na początku do potrzeby zbudowania właściwej relacji interpersonalnej umożliwiającej skuteczne wywieranie jak najbardziej konstruktywnego wpływu społecznego, precyzyjnie odróżnianego od ograniczenia się do stosowania metod zawężonych do manipulowania zachowaniem podwładnych¹⁴. W tej sytuacji jest wysoce uzasadnione podkreślenie znaczenia aktywności własnej podmiotu działania dla rozwoju własnej osobowości, jak również dla sprawnego i skutecznego wchodzenia w relacje z innymi osobami. Ekspozycja problematyki aktywności własnej podmiotu w pracy z członkami grup dyspozycyjnych wydaje się szczególnie istotne z punktu widzenia problematyki wartości odniesionej do samooceny podmiotu, konstruktywnego obrazu własnej osoby i dbania o problematykę własnego wizerunku podmiotu działania w licznych relacjach z innymi osobami, tak przełożonymi jak i podwładnymi. Wskazane mechanizmy osobowościowe stanowią znaczące regulatory wskazujące na rangę czynnika aktywności własnej w rozwoju osobowości jednostki, będącej podmiotem działania i rozwoju.

Cechy i właściwości osoby rozumie się głównie jako cechy osobowościowe stanowiące o pewnych charakterystycznych i typowych rysach zachowania jednostki. Kategorie zachowania interpretuje się jako intencjonalnie prezentowane sposoby wchodzenia w relacje niewynikające z posiadanych cech osobowości. W związku z tym wydaje się użyteczne wprowadzenie rozróżnienia pomiędzy cechami osobowościowymi stanowiącymi względnie stałe wyposażenie jednostki, a umiejętnościami interpersonalnymi i kompetencją interpersonalną, które mogą być przez jednostkę nabywane i rozwijane¹⁵. Poza wskazanymi cechami osobowościowymi i kompetencjami interpersonalnymi wskazuje się także na znaczenie kategorii wartości w regulowaniu zachowania jednostki w sytuacji zagrożenia.

Doprowadzenie do takiego stanu rzeczy wydaje się istotnym warunkiem koniecznym do uzyskania wysokiego poziomu sprawności działania członka grupy dyspozycyjnej. Podejmowanie interpretacji, które miałyby być bezpośrednio powiązane z opisem i wyjaśnianiem zachowania osób działających w niezwykle specyficznych kontekstach

---

¹⁴ CZAJKOWSKI, W. 2010. Warunki normatywne nawiązywania kontaktu a manipulowanie w relacjach organizacyjnych i administracyjnych, [w:] F. BYŁOK, F. CZARNECKA, A. SŁOCIŃSKA, A. (red)2010. Człowiek – praca- organizacja. Wymiary socjologiczne, psychologiczne i zarządcze. Częstochowa: Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, ss. 38-46.

¹⁵ CZAJKOWSKI, W. 2006. Wpływ społeczny i przywództwo. Sprawność w relacjach społecznych, [W:] Piasecki, A. (red.). Model przywództwa. Kraków: Wydawnictwo „Profesja”.

związanych z zagrożeniem bezpieczeństwa jest istotnie powiązane ze wskazanymi procesami internalizacji i automatyzacji systemu wartości. Stanowi to również znakomitą okazję do podejmowania problematyki zachowań prospołecznych, altruistycznych i heroicznych, do których ze względu na sytuacyjną specyfikę zawodową mogą być szczególnie gotowi członkowie grup dyspozycyjnych. Podejmowanie powyższej problematyki w pracy z członkami grup dyspozycyjnych powinno stanowić znaczącą okazję do rozszerzenia ich perspektyw spostrzegania, pojmowania i doświadczania własnego działania w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa.

W projektowanym modelu wykorzystywana będzie interpretacja wartości proponowana przez psychologa S.H. Schwartz¹⁶, definiującego wartości jako poznawczą reprezentację odnoszącą się do celu obranego przez podmiot, który to cel ma znaczenie motywacyjne dla podmiotu podczas jego działań i cel ten ma charakter ponadsytuacyjny.

Eksploracja problematyki wartości służyć może identyfikowaniu kontinuum wartości istotnych dla funkcjonariuszy grup dyspozycyjnych, rozpatrywanych w dwóch następujących kontekstach:

- Po pierwsze, jest ona istotna przy dokonywaniu procesu selekcji podczas prowadzenia rekrutacji do służb mundurowych.
- Po drugie, okazuje się ona pragmatycznie użyteczna we właściwym prowadzeniu procesu szkolenia funkcjonariuszy służb mundurowych.

Identyfikowanie wymiarów wartości związanych z koncentracją na własnej osobie *versus* sprawnością dotyczącą przekraczania ograniczeń własnej osoby wydaje się równie kluczowe, jak docenianie u podmiotu wymiaru otwartości na zmiany *versus* zachowawczości. Wskazane dwa wymiary stanowią kluczowe elementy kołowego modelu wartości Schwartz zawierającego 10 szczegółowych wartości uporządkowanych w dwie następujące grupy:

Przekraczanie siebie (*Self-transcendence*) – Umacnianie siebie (*Self-enhancement*)

Uniwersalizm (*Universalism*)

Osiągnięcia (*Achievement*)

Życzliwość (*Benevolence*)

Władza (*Power*)

Hedonizm (*Hedonism*)

Otwartość na zmiany (*Openness to change*) – Zachowawczość (*Conservation*)

Samosterowność (*Self-direction*)

Ugodowość (*Conformity*)

Stymulacja (*Stimulation*)

Tradycja (*Tradition*)

Hedonizm (*Hedonism*)

Bezpieczeństwo (*Security*)

Przekraczanie siebie *versus* umacnianie siebie stanowią sprawności, które są rozumiane w kategoriach wartości, a których posiadanie może stanowić istotny klucz do prowadzenia sprawnego, profesjonalnego działania w trudnych sytuacjach zadaniowych, wymagających podejmowania niełatwych decyzji sytuujących się w obszarze skupiającym mechanizmy samoświadomościowe.

Podobnie istotne jest spostrzeganie przez podmiot działania i rozstrzygnięcie przezeń dylematu otwartości na zmiany *versus* zachowawczości. Podejmowanie tych problemów już

---

¹⁶ SCHWARTZ, S.H. 2012. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. Online Readings in Psychology and Culture, 2(1). <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116>

na etapie procesu selekcji do służby w grupach dyspozycyjnych, a potem na etapie szkolenia funkcjonariuszy traktuje się jako konstytutywny element sprawności działania członków grup.

Prowadzenie takich interpretacji i opartych na nich badań może pozwolić na zidentyfikowanie bardziej niż to rozumiano dotychczas uniwersalnych mechanizmów funkcjonowania wartości i przekonań normatywnych regulujących zachowanie jednostki w sytuacjach zagrożenia. Badania takie mogą również pomóc ułatwić wyjaśnianie i interpretacje tworzenia się hierarchii wartości, jak również pozwolą na lepsze rozumienie wpływu postaw i *wartości jawnych* i *utajonych* na zachowanie podmiotu działania, tak w sytuacjach standardowych jak również zdarzeniach ekstremalnych. Porównywanie obydwu kontekstów sytuacyjnych stanowić może o lepszym rozumieniu podobieństw i różnic w działaniu psychologicznych i aksjologicznych mechanizmów regulacyjnych zachowania podmiotu działania. Podobnie też, może ono stworzyć możliwości klarownego rozróżniania i interpretowania wartości ostatecznych i instrumentalnych. Odwoływanie się do rozróżnienia wartości *jawnych* i *utajonych* wydaje się analogicznie jak uwzględnianie w problematyce komunikowania poza warstwą językową warstwy niewerbalnej.

Wydaje się również wskazane podejmowanie konceptualizacji porządkujących sposób rozumienia i interpretacji podstawowych pojęć z obszaru problematyki postaw, wartości, przekonań normatywnych i osobowości oraz ich wpływu na działanie członków grup dyspozycyjnych w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa.

ZAKOŃCZENIE

Prowadzenie analizy psychologicznych mechanizmów działania jednostki w sytuacji zagrożenia odniesione do kontekstu zagrożenia bezpieczeństwa stanowi istotne rozwinięcie problematyki usytuowanej w obszarze pomiędzy pojęciem zagrożenia i bezpieczeństwa.

Spójne używanie terminów „bezpieczeństwo”, „bezpieczny”, „zagrożenie” i „poczucie zagrożenia” obliguje do odniesienia w analizie semantycznej tych terminów do problematyki wartościowania. Różnorodne modyfikacje użycia terminu „bezpieczeństwo” są zwykle powiązane z jednoznacznie pozytywnym jego ocenianiem. Używając sformułowań w rodzaju: „bezpiecznie dojechał”, „bezpiecznie wylądował”, „bezpiecznie rozbroił”, „bezpiecznie unieszkodliwił” odnoszą się do takich sytuacji, w których podmiot tych działań doprowadził do osiągnięcia celów jednoznacznie sprzecznych z warunkami jakiegokolwiek zagrożenia.

W odmiennych semantycznie sformułowaniach w rodzaju: „zagroził bronią”, „zagroził użyciem przemocy”, „zagroził śmiercią”, „zagroził pobiciem” przekazywane są treści, których konotacja jest jednoznacznie negatywna. Jest w nich mowa o stanach, których zwykle pragnie się uniknąć i które są najczęściej obciążone skrajnie negatywnym ładunkiem emocjonalnym. We wskazanych przykładowych kontekstach agresor jest spostrzegany jako „człowiek niebezpieczny”, przy czym to sformułowanie w sposób oczywisty nie stanowi antonimu terminu „człowiek bezpieczny”. Takim antonimem dla bezpieczeństwa jest zagrożenie.

Na marginesie uwag dotyczących poczucia zagrożenia warto wskazać na fakt, że w relacjach interpersonalnych najbardziej intensywną formą wywierania wpływu jest właśnie groźba stanowiąca wskazanie intensywnie bolesnych kosztów, które ktoś poniesie, jeżeli nie podporządkuje się groźącemu¹⁷.

---

¹⁷ Por. CZAJKOWSKI, W., „Wpływ społeczny...”, op.cit.

W powyższej interpretacji widać dobitnie, że pojęcia bezpieczeństwa i zagrożenia stanowią krańce swoistego kontinuum, pomiędzy którymi można identyfikować szerokie spektrum różnorodnych sytuacji. Każdą z tych sytuacji można opisywać z perspektywy spełniania kryteriów odnoszonych do stanu bezpieczeństwa i stanu zagrożenia. Równocześnie w każdej z nich można wyróżniać wiele poziomów funkcjonowania podmiotu, na których można dokonywać analizy i interpretacji spełniania kryteriów bezpieczeństwa i zagrożenia. Jasne jest też to, że w danym momencie działania podmiotu może on doświadczać zarówno stanu poczucia bezpieczeństwa, jak też stanu poczucia zagrożenia. Na przykład pisząc książkę znajduję się w stanie pełnego bezpieczeństwa fizycznego (nic i nikt mi nie zagraża, albo jestem tylko o tym głęboko przekonany, nie wiedząc, że jest zupełnie inaczej). Z kolei w warstwie egzystencjalnej może być zupełnie inaczej, bo mogę odczuwać intensywną obawę o swoje bezpieczeństwo ekonomiczne (inaczej mówiąc mogę mieć poczucie zagrożenia stabilności ekonomicznej).

Można w związku z tym wyprowadzić wniosek o złożoności sytuacji dotyczącej poczucia bezpieczeństwa i poczucia zagrożenia podmiotu, które to stany mają charakter stanów subiektywnych intensywnie doświadczanych przez podmiot. Poziom intensywności doświadczania tych stanów nie jest zwykle intersubiektywnie dostępny. To, co dla podmiotu może być skrajnie przerażająca sytuacją prowadząca go do zupełnego rozpadu zachowania i wyłączenia możliwości przewidywania najbliższej przyszłości dla kogoś innego może być sytuacją, z którą poradzi sobie bez widocznych kosztów emocjonalnych. Tym samym w książce tej proponuję takie ujęcie problematyki bezpieczeństwa i zagrożenia, które jest odnoszone w sposób konieczny do warunków subiektywnego rozumienia i odczuwania tych stanów niezależnie od ich zobiektywizowanych uwarunkowań. Swoistą analogią dla tej interpretacji jest sformułowanie odniesione do relacji interpersonalnych „piękno jest w oczach obserwatora”. W grupie osób zaangażowanych w spostrzeganie jakiegoś obiektu każdy z członków grupy będzie miał indywidualne i subiektywne odczucia związane z jego odbiorem. Natomiast to, czy ten indywidualny odbiór będzie adekwatny wobec realiów i czy ta osoba podzieli się z innymi swoim subiektywnym odbiorem stanowi niezwykle ważne kwestie.

Kwestia subiektywności w odbiorze stanów poczucia bezpieczeństwa i poczucia zagrożenia dotyczą niezwykle istotnych problemów, której uwzględnianie w analizie psychologicznych uwarunkowań zagrożenia poczucia bezpieczeństwa jednostki stanowić powinno równorzędne uzupełnienie analizy zobiektywizowanych warunków sytuacyjnych.

Prowadzenie analiz terminologicznych i konceptualizacyjnych związanych z problematyką zagrożeni bezpieczeństwa stwarza możliwości budowaniu modelu działania człowieka w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa. Wyprowadzając konkluzje z prowadzonej analizy wydaje się, że w modelu takim powinny zostać uwzględnione następujące piętra analizy zachowania jednostki:

- czynniki sytuacyjne interpretowane w kategoriach interpretacji zasobów i obciążeń obecnych w środowisku, w którym jednostka działa
- czynniki podmiotowe (genetyczno-konstytucyjne, temperamentalne i osobowościowe; w tym również znaczenie wartości ukrytych w regulacji zachowania, Wzór Zachowania A, pogłębianie wglądu, sprawności mentalizacji interpretowane w kategoriach obciążeń i zasobów)¹⁸
- wzory reagowania somatycznego, wegetatywnego i immunologicznego (korzystne i niekorzystne)

---

¹⁸ BYRNE, D.G. The frustration of success. Type A behaviour, occupational stress and cardiovascular disease, [w:] D. KENNY, J. CARLSON, F.J. McGUIGAN, J.I. SHEPPARD (Eds.), Stress and health: research and clinical applications, pp. 411-436, Harwood Academic Publishers, Sydney 2000.

- czynniki behawioralne (antyzdrowotne i prozdrowotne)¹⁹

W konkluzji podkreślić należy szczególną użyteczność psychologicznej analizy problematyki bezpieczeństwa we współczesnym warunkach cywilizacyjnych nasyconych wieloma zagrożeniami bezpieczeństwa stanowiącymi wyzwanie dla jednostek, grup społecznych, narodów, państw i ludzkości.

BIBLIOGRAFIA

- BYRNE, D.G. 2000. The frustration of success. Type A behaviour, occupational stress and cardiovascular disease. [w:] D. Kenny, J. Carlson, F.J. McGuigan, J.I. Sheppard (Eds.), *Stress and health: research and clinical applications*, pp. 411-436, Sydney: Harwood Academic Publishers, Sydney.
- CZAJKOWSKI, W. 2006. Wpływ społeczny i przywództwo. Sprawność w relacjach społecznych. [w:] A. Piasecki (red.). *Model przywództwa*. Kraków: Wydawnictwo „Profesja”.
- CZAJKOWSKI, W. 2006. Anxiety, Depression, and Sense of Purpose in Life – an Empirical Interpretation. [W:] KLIŚ, M., KOSSEWSKA, J. CZAJKOWSKI, W. 2006. *Studies on Communication and Stress*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- CZAJKOWSKI, W. 2010. Warunki normatywne nawiązywania kontaktu a manipulowanie w relacjach organizacyjnych i administracyjnych, [w:] F. Byłok, A. Czarnecka, A. Słocińska (red.). 2010. *Człowiek – praca- organizacja. Wymiary socjologiczne, psychologiczne i zarządcze*. Częstochowa: Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej.
- CZAJKOWSKI, W. 2014. *Psychologiczne mechanizmy działania w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa*. Katowice: Cracow Research Institute for Security and Defence APEIRON.
- GASPARSKI, P. 2003. *Psychologiczne wyznaczniki gotowości do zapobiegania zagrożeniom*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
- HOBFOLL, S.E. 2006. *Stres, kultura i społeczność. Psychologia i filozofia stresu*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- LAZARUS, R.S., FOLKMAN, S. 1984. *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.
- MACIEJEWSKI, J. 2012. *Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- MUDYŃ, K. 2010. *Rzeczywiste – Nierzeczywiste. Podręcznik metody RN-02 do badania orientacji życiowych*. Fundacja Zdrowia Publicznego, Kraków: Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”.
- PIWOWARSKI, J. 2011. *Samodoskonalenie i bezpieczeństwo w samurajskim kodeksie Bushidō*, Kraków: Collegium Columbinum, Kraków.

¹⁹ Por. SEK, H. Wprowadzenie do psychologii klinicznej, op.cit., s. 239-240.

PIWOWARSKI, J. 2014. Fenomen bezpieczeństwa. Pomiędzy zagrożeniem a kulturą bezpieczeństwa, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie.

SCHWARTZ, S.H. 2012. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. Online Readings in Psychology and Culture, 2(1). <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116>

SEK, H. 2007. Wprowadzenie do psychologii klinicznej. Wykłady z psychologii, t.5. Warszawa: Wydawnictwo Scholar.

SKARŻYŃSKA, K. 2005. Człowiek i polityka. Zarys psychologii politycznej. Wykłady z psychologii, t. 13, Warszawa: Wydawnictwo Scholar.

TATARKIEWICZ, W. 1979. O szczęściu. Warszawa: PWN.

Juliusz PIWOWARSKI, Ph.D., Prof.

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego “APEIRON” w Krakowie ul.
Krupnicza 3, 31-123 Kraków
juliuszpiwowarski@apeiron.edu.pl

Wojciech CZAJKOWSKI, Ph.D.

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego “APEIRON” w Krakowie ul.
Krupnicza 3, 31-123 Kraków
paksos@gmail.com

BIOMETRIA AKO PROSTRIEDOK ZVÝŠENIA MIERY BEZPEČNOSTI V ČASE MIGRAČNEJ KRÍZY

BIOMETRICS AS A MEAN TO INCREASE THE LEVEL OF SECURITY DURING MIGRATION CRISIS

Peter POLJAKOVIČ

ABSTRACT

The aim of this article is to point out how to use biometrics for more efficient registration and next monitoring of refugees, who are heading to European continent. Starting with a short history of development of biometrics to the contemporary modern elements, the article is divided into three main parts. The first part is focused to the best choice of criteria for the use of biometrics. The second part contains the basic biometric features and their specific use in different situations. Following this the third part simply describes the possibilities of abuse of biometrics. The conclusion of thesis is based on lessons learned and shows the appropriate solutions to increase the security level during the mass migration.

Keywords: biometrics, identification, verification, authentication, system

ÚVOD

Pojem biometria je odvodený z gréčtiny, kde „bios“ znamená život a „metron“ vyjadruje meranie. Ide teda o vedu zaoberajúcu sa meraním „živých“ charakteristík človeka. Medzi ľuďmi prebieha vzájomné rozpoznávanie sa na základe fyziologických znakov. Už Asýrčania v snahe zamedziť falšovaniu tabúl, využívali vedľa mena svoj odtlačok prsta. Moderná história biometrie sa datuje od roku 1882, kedy antropológ a šéf oddelenia identifikácie páchatel'ov parížskej polície Alphonse Bertillion, vynášiel metódu, ktorá spočívala v meraní fyzických znakov človeka. To umožnilo identifikovať už v minulosti odsúdených zločincov, ktorí pri každom zatknutí uvádzali falošné meno.

Český prírodovedec Jan Evangelista Purkyně ako prvý popísal základné rozdelenie vzorov papilárných línií odtlačkov prstov do deviatich kategórií. Títo vedci a mnoho ďalších položili základy výskumu tejto dnes veľmi rozšírenej metódy autentifikácie osôb¹. Biometria si už prešla „svojou pubertou“ a je zrelá na použitie. Vďaka rýchlo sa rozvíjajúcim moderným technológiám získava na svojom význame a stáva sa každodennou súčasťou nášho života. Jej uplatnenie je širokospektrálne od poskytovania finančných služieb, až po zabezpečenie transparentných volieb. S využitím tejto technológie prichádza aj rad otázok, ktoré sa týkajú bezpečnosti. Čoraz viac narastá obava zo zneužitia biometrických údajov, najmä vplyvom prelomenia zabezpečenia databáz. Ľudia sa obávajú zlyhania technológie a vôbec si neuvedomujú, že dnes veľmi rozšírený podpis uvádzajú kdekoľvek bez rozmyslu a jeho vážnosti neprípustujú pozornosť. Možnosť zneužitia biometrických údajov samozrejme existuje, no iba v obmedzenej forme. Aj napriek tomu sú niektorí ľudia voči tejto technológii skeptickí a odmietajú ju akceptovať.

---

¹ Historie biometrik a jejich využití ve výpočetní technice [online]. Dostupné na internete: <http://www.fi.muni.cz/usr/jkucera/pv109/2003/xvach_biometriky.htm>

V súčasnosti Európa čelí migračnej vlne. Zvyšujúce sa množstvo utečencov spôsobuje obavy u domáceho obyvateľstva a to opodstatnene. Vlády jednotlivých krajín nie sú schopné zaručiť bezpečnosť v rovnakej miere ako tomu bolo pred vypuknutím migračnej krízy. Strácajú prehľad o niektorých migrantoch, ktorí prekročili hranicu a presunuli sa ďalej do vnútrozemia. Evidujú sa tisícky prekročení hraníc, pri ktorých miesto pohybu ani identita osoby nie je doposiaľ známa. Pretrvávajúca neprehľadná situácia si vyžaduje komplexné riešenie schopné zaručiť bezpečnosť európskych krajín.

Naskytuje sa tak priestor pre využitie biometrie v priestore vonkajších hraníc, ale i vo vnútrozemí európskeho kontinentu, nakoľko využívanie biometrie iba na hraniciach nám nezaručuje úplnú ochranu. V prípade masovej migrácie je súčasná forma biometrických pasov bezpredmetná a stráca svoje opodstatnenie, najmä z dôvodu zvyšujúceho sa počtu migrantov, ktorí nedisponujú platným cestovným dokladom.

Komplexné riešenie za pomoci biometrie by urýchlilo a skvalitnilo proces kontroly a prijímanie utečencov na hraniciach. Sekundárne by napomohlo pri odhaľovaní nepovolených vstupov hľadaných osôb, trestnej činnosti a terorizmu.

K tomu, aby systém nadobudol svoj zmysel je nutné disponovať prostriedkami schopnými monitorovať pohyb osôb kdekoľvek vo svete. Nevýhodou zavedenia kontroly tohto typu je strata súkromia monitorovaných osôb. Z tohto dôvodu je dôležité, aby legislatíva presne špecifikovala a vymedzila krehkú hranicu medzi využitím a zneužitím biometrie

1. VOĽBA VHODNÝCH KRITÉRIÍ

Biometria je jednoznačná autentifikácia (identifikácia, verifikácia) osôb² na základe jedinečných fyziologických znakov alebo behaviorálnych črt človeka³. Nie všetky časti ľudského tela sú vhodné pre autentifikačné účely. Napríklad, fotografia (nohy, lakt'a, ramena) je bezpredmetná v porovnaní s fotografiou tváre, ktorá poskytuje množstvo informácií. Preto je pri využití biometrie nevyhnutná voľba vhodných kritérií, ktorými sú:

- Univerzálnosť – Každý človek je nositeľom rovnakých fyziologických znakov (črt) využiteľných pri autentifikácii. Ide napríklad o dúhovku, prsty, tvár, DNA a hlas. Existujú určité formy výnimiek, napríklad nemí ľudia, ľudia s fyzickými deformáciami na tvári a prstoch a podobne⁴.
- Charakteristická zvláštnosť (jedinečnosť) - Takmer každá osoba má túto črtu jedinečnú, čo vytvára rozlišovacie vlastnosti. Slovo takmer je použité zámerne, nakoľko jednovaječné dvojčatá majú zhodnú DNA^{5,6}.
- Permanentnosť (stálosť) – Tieto vlastnosti by mali byť počas ľudského života invariantné⁷. Ide o relatívnu stálosť. Výnimku tvoria deti do veku približne osem až desať rokov, u ktorých je nutné použiť scanner disponujúci minimálnym rozlíšením 1000 dpi. Vo vyššom veku postačuje rozlíšenie o hodnote približne 500 dpi⁸.

---

² Biometria [online]. Dostupné na internete: <<http://www.epi.sk/odborny-clanok/Biometria.htm>>

³ Čo je biometria: [online]. [2016-04-04]. Dostupné na internete: <<http://www.biometria.sk/co-je-biometria.html>>

⁴ Vlastnosti biometrie [online]. Dostupné na internete: <<http://www.quantasoft.cz/Biometrics/Features-of-biometric-identification.aspx>>

⁵ Dvojčičky majú rovnakú DNA, francúzska polícia je bezradná [online]. [cit. 2013-10-02]. Dostupné na internete: <<http://www.teraz.sk/magazin/dvojicky-maju-rovnaku-dna-francuzsk/37256-clanok.html>>

⁶ The tech Museum of Innovation – Twins [online]. Dostupné na internete: <<http://genetics.thetech.org/ask/ask68>>

⁷ Vlastnosti biometrie [online]. Dostupné na internete: <<http://www.quantasoft.cz/Biometrics/Features-of-biometric-identification.aspx>>

⁸ Rozhovor: Osobný rozhovor a e-mailová komunikácia s Michal Fischer zo spoločnosti Innovatrics Bratislava

- Zberateľnosť – Charakteristické znaky musia byť získateľné a zozbierané do určitej databázy pre ich ďalšie použitie a rýchlu autentifikáciu.
- Výkonnosť – Stupeň presnosti musí byť veľmi vysoký a schopnosť porovnania údajov musí byť veľmi rýchla. S narastajúcim počtom záznamov úmerne rastie aj náročnosť na výkon výpočtovej techniky.
- Akceptovateľnosť (priateľnosť) – Je potrebné aby verejnosť zber biometrických údajov akceptovala a bola im naklonená.
- Nemožnosť zneužitia – Systém musí byť schopný odolať zneužitiu údajov⁹.

2. ZÁKLADNÉ BIOMETRICKÉ ZNAKY

Medzi najznámejšie statické biometrické znaky patria odtlačky prstov, tvár, DNA, geometria ruky alebo vlastnosti sietnice či dúhovky. Biometria sa zaoberá i dynamickými postupmi, ktoré sú charakteristické pre ľudské správanie. Do tejto kategórie patrí motorika, úder prstov, podpis, spôsob chôdze a hlas. Biometrický systém založený na statických biometrických znakoch je v porovnaní s dynamickými znakmi presnejší¹⁰. Získané biometrické informácie sa dajú aplikovať dvoma spôsobmi - na identifikáciu alebo verifikáciu. Zatiaľ čo identifikácia sa využíva predovšetkým na zistenie „majiteľa“ neznámych vzoriek, pri verifikácii overujeme, či vzorku skutočne poskytla daná osoba. K verifikácii sú potrebné dve vzorky. Napríklad, prístupová karta s našim menom a odtlačok prsta. Ide o overenie 1 : 1. Verifikácia odpovedá na otázku „Je toto preukázaná osoba?“ Pri identifikácii po poskytnutí odtlačku prsta čakáme na vyhodnotenie, ktoré prebieha vo forme 1 : M. Identifikácia odpovedá na otázku: „Kto je to?“^{11, 12}.

2.1 DLAŇ

Pri autentifikácii ruky sa skúma jej bočný profil, dĺžka a šírka (dlane a jednotlivých prstov), čo nám umožňuje tvorbu trojdimenzionálnej perspektívy. Táto metóda ponúka rýchlu autentifikáciu osoby aj pri veľkom množstve záznamov. Okrem toho, môže systém pri kontrole vychádzať aj z mapy žíl. Ide o špecifický znak, ktorý nie je možné skopírovať a forma zanechania informácie je veľmi bezpečná. Okrem mapy žíl, človek nezanechá o sebe žiadne iné informácie.

2.2 PRST

Odtlačok prsta je považovaný za jedinečný pre každú osobu. Ide o jednu z najstarších biometrických technológií používaných najmä vo forenzných odboroch a kriminálnom vyšetrovaní¹³. Príchodom moderných technológií sa nám použitie odtlačku prsta rozrástlo o nové možnosti. Pri porovnávaní odtlačkov prstov sa sleduje prítomnosť identifikačných bodov a ich umiestnenie. V súčasnosti je pomocou stomatologických nástrojov a 3D tlačiarňí možné vyrobiť odtlačok prsta, ktorý môže byť použitý pre účely zneužitia. Proti tejto forme kopírovania sa zavádzajú systémy, ktoré sú schopné rozpoznať, či ide o prst živej osoby tzv. „live-

⁹ Vlastnosti biometrie [online]. Dostupné na internete: <<http://www.quantasoft.cz/Biometrics/Features-of-biometric-identification.aspx>>

¹⁰ Čo je biometria: [online]. [2016-04-04]. Dostupné na internete: <<http://www.biometria.sk/co-je-biometria.html>>

¹¹ Biometria [online]. Dostupné na internete: <<http://www.epi.sk/odborny-clanok/Biometria.htm>>

¹² Rozhovor: Osobný rozhovor a e-mailová komunikácia s Michal Fischer zo spoločnosti Innovatrics Bratislava

¹³ Odtlačky prstov sa stávajú minulosťou. Na rade je biometria tváre [online]. [cit. 2014-13-03]. Dostupné na internete: <<http://hnporada.hnonline.sk/clanky/559177-odtlacky-prstov-sa-stavaju-minulostou-na-rade-je-biometria-tvare>>

ness check“. Odtlačok prsta sa počas života mení a ustáli sa približne vo veku 10 až 16 rokov. Aj po tomto období dochádza k jeho malým zmenám, čo sťažuje autentifikáciu osoby. V súčasnej dobe však v prípade dospelých osôb ide o zanedbateľný problém¹⁴.

2.3 OKO

Obrázky sietnice majú podobné charakterizačné vlastnosti ako odtlačky prstov. Ide o veľmi presnú metódu autentifikácie, ktorá využíva obraz štruktúry sietnice v okolí slepej škvrny. Ide o systém, ktorý je využívaný vo výnimočných prípadoch a stretávame sa s ním najmä v oblastiach, kde sa vyžaduje vysoká miera zabezpečenia. Okrem sietnice je možné na podobné účely využiť aj analýzu dúhovky. Ide o jednoduché a lacné riešenie, ktoré je podľa niektorých autorov využiteľné najmä v oblasti imigračnej kontroly¹⁵. Zvláštnosťou zostáva, že farba očí má vplyv na rozlišovacie schopnosti zariadenia. Štatisticky ťažšia zosnímateľnosť dúhovky je u ľudí s tmavými očami¹⁶.

2.4 TVÁR

Ide o porovnávanie kamerou získaného obrazu s obrazom, ktorý je uložený v databáze. K identifikácii slúži najmä tvar hlavy a poloha opticky významných miest na tvári, ktorými sú oči, nos, ústa, obočie a uši. Je meraná najmä ich vzájomná vzdialenosť. Systém musí byť schopný vziať do úvahy aj zmeny spôsobené svetlom, orientáciu hlavy v rôznych uhloch, časovú zmenu tváre a doplnky (napríklad okuliare). Pri rozličnom uhle snímania tváre sa systém snaží dopočítať zvyšok neodhalenej tváre algoritmom, čo spôsobuje nepresnosti¹⁷. Pri tejto forme overovania nie je potrebný žiaden osobný kontakt s čítačkou a osoba tak ani nemusí tušiť, že je kontrolovaná.

2.5 HLAS

Zo vzorky hlasu sa vytvára tzv. hlasový odtlačok, ktorý obsahuje typické charakteristiky daného hlasu. Hlas je jedinečný a nenapodobiteľný rovnako ako odtlačok prsta¹⁸. Užívateľ tak môže byť overený pri hovore z akéhokoľvek telefónneho prístroja. Hlas je vhodný na verifikáciu 1:1, nie je však vhodný na identifikáciu. K tomu potrebujeme ďalší údaj, napríklad meno osoby.

Každý biometrický znak je vhodný pre využitie v inej z oblastí. Podľa vyjadrení Michala Fischera zo spoločnosti Innovatrics „Kombináciou údajov získaných z odtlačku prstov, scannu dúhovky a fotografie tváre pokryjeme širokú škálu možností, a to so sto percentnou istotou autentifikácie vybranej osoby“¹⁹. Zvolená kombinácia sa javí ako najvhodnejšia pri

---

¹⁴ HINŠT, J., VAVROVÁ, T. Z Paríža do Rače a do sveta. In Forbes. 2013, roč. 3, č. 6, s 22-30. ISSN 1338-2527

¹⁵ HOLEČKO, P., (34041): Semestrálna práca z predmetu bezpečnostné systémy-Biometrické metódy identifikácie osôb, FŠI ŽU 2003

¹⁶ HOLEČKO, P., (34041): Semestrálna práca z predmetu bezpečnostné systémy-Biometrické metódy identifikácie osôb, FŠI ŽU 2003

¹⁷ Face recognition [online]. Dostupné na internete:

<http://www.nec.com/en/global/solutions/biometrics/technologies/face_recognition.html>

¹⁸ Nastupuje éra hlasovej biometrie [online]. [cit. 2011-28-10]. Dostupné na internete:

<<http://old.itnews.sk/2011-10-28/c144273-nastupuje-era-hlasovej-biometrie>>

¹⁹ Refugee crisis in Europe: “Something fishy“ among migrant flood as discarded ID papers appear [online]. [cit. 2015-07-09]. Dostupné na internete: <<http://www.news.com.au/world/europe/refugee-crisis-in-europe-something-fishy-among-migrant-flood-as-discarded-id-papers-appear/news-story/a6ea84cc839bd39632b0c7f6b514a7e7>>

tvorbe novej identity utečenca, ktorý nemá pri sebe žiadne doklady. V praxi by mu bolo poskytnuté meno, ktoré uviedol (pováčšine prípadov falošné), poprípade identifikačné číslo a k nemu priradený biometrický kľúč, ktorý by mohol byť v budúcnosti využitý pri jeho verifikácii, alebo identifikácii. Po prvotnom poskytnutí biometrických údajov by pre ďalšie potreby boli využívané najmä znaky vhodnejšie pre identifikáciu. Týmto spôsobom získajú bezpečnostné zložky kvalitný, bezpečný a prehľadný zoznam všetkých osôb zdržiavajúcich sa na určitom území. Systémom kontroly by okrem vonkajších hraníc bolo nutné vybaviť aj mobilné jednotky bezpečnostných zložiek a všetky letiská medzinárodného charakteru. Rôzne spravodajské služby naznačujú, že s príchodom utečencov sa do Európy presúvajú aj rôzne radikálne skupiny (napríklad IS) a potencionálni teroristi.

Spolkový úrad pre ochranu ústavy v Nemecku (BfV) poukazuje na zlyhanie Európy a podcenenie následkov migračnej krízy. Zo strany IS ide o demonštráciu sily, ktorú bezpečnostné zložky neočakávali, pretože to považovali za riskantný krok zo strany IS. Využívajú skutočnosť, že až 70% všetkých migrantov prichádzajúcich do Nemecka nepredložilo platný cestovný doklad. Utečenci sa tak dostávajú do vnútrozemia na základe falošnej identity. Pri príchode 1,1 milióna osôb (v roku 2015) je kontrola radikálov bežnou formou takmer nemožná²⁰.

Spolupráca členských štátov Európskej únie (ďalej len EÚ) v otázkach súvisiacich s bezpečnosťou, sa opiera o stratégiu vnútornej bezpečnosti EÚ. Tvoria ju opatrenia zamerané na najzávažnejšie bezpečnostné hrozby, ktorým čelí EÚ. Tieto opatrenia sledujú päť hlavných strategických cieľov: rozloženie zločineckých a teroristických sietí, riešenie radikalizácie a náboru, ochrana občanov, podnikov a spoločnosti proti počítačovej kriminalite, posilnenie riadenia spoločných vonkajších hraníc a zlepšenie pripravenosti EÚ na krízy a ich riešenie²¹.

3. MOŽNOSTI ZNEUŽITIA BIOMETRICKÝCH ÚDAJOV

Každý získaný biometrický údaj je doživotný a vo väčšine prípadov nemenný. Ak sa niekto dostane k databáze s našimi údajmi a bude ich chcieť zneužiť, tak nám skomplikuje život. Tieto údaje totiž nejde zmeniť ako heslo. Získať biometrické údaje však nie je vôbec jednoduché.

Biometrické údaje sa ukladajú vo forme čísel do (tzv. kľúča), ktorých veľkosť sa udáva v kB (odtlačok prsta cca 1 kB, fotografia tváre cca 6 kB). V prípade, ak by došlo ku krádeži databázy páchatel' na jej rozšifrovanie potrebuje príslušný software. Inak bude databáza pre neho predstavovať iba množstvo nezmyselných číselných údajov, ktoré nebude možné spracovať pre ďalšie účely. Z dôvodu zvýšenia ochrany sú databázy a šifrovacie systémy ukladané na rozličné miesta. Ak by sa páchatel'ovi aj napriek tomu podarilo prekonať všetky spomínané kroky, nedokázal by zo získaných údajov vyrobiť kópiu biometrických údajov (napr. palca, tváre atď.). Čiže môžeme tvrdiť, že zneužitie biometrických údajov je veľmi málo pravdepodobné, ba dokonca takmer nemožné. Je mnohokrát jednoduchšie získať odtlačok prsta z nejakého predmetu (napr. pohára), než z databázy²².

---

²⁰ Šéf BfV: Islamisti prišli do Európy po boku utečencov, IS sme podcenili [online]. [cit. 2016-10-04]. Dostupné na internete:

<<http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/389495-sef-bfv-islamisti-prisli-do-europy-po-boku-utecencov-is-sme-podcenili/>>

²¹ Hranice a bezpečnosť [online]. Dostupné na internete:

<http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/sk/borders_and_security_sk.pdf>

²² Rozhovor: Osobný rozhovor a e-mailová komunikácia s Michal Fischer zo spoločnosti Innovatics Bratislava

ZÁVER

K hlavným argumentom vlád, ktoré zastávajú masové využívanie biometrie patrí ochrana pred kriminalitou a terorizmom. Naopak, rozvojové krajiny využívajú rôzne formy biometrie v snahe znížiť mieru byrokracie a zabrániť duplicitnej evidencii občanov pri rôznych úradných úkonoch.

Legislatívne neexistuje žiadna povinnosť krajín EÚ systematicky spracovávať biometrické znaky každej osoby, ktorá prekročí hranicu jednej z krajín EÚ. Krajiny sú povinné overovať iba biometrické identifikačné znaky uvedené v nariadení Rady (ES) č. 2252/2004. Ide o odtlačky prstov a fotografiu tváre, ktoré predstavujú súčasť bezpečnostných prvkov cestovného pasu občanov EÚ. Dňa 15.12.2015 bol podaný návrh nariadenia Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa mení nariadenie č.562/2006, v prípade posilnenia kontrol na vonkajších hraniciach s použitím príslušných databáz. Tento návrh je reakciou na zvýšenú mieru teroristickej hrozby v Európe. Návrh má, okrem iného, za cieľ zosúladiť povinnosť krajín EÚ overovať totožnosť osôb aj pri výstupe. Systematické kontroly by sa mali vykonávať na vonkajších hraniciach s použitím príslušných databáz, týkajúcich sa odcudzených, zneužitých, stratených a neplatných cestovných dokladov. Vykonáva sa to iba v prípade pochybnosti o pravosti cestovného dokladu, alebo totožnosti jeho držiteľa²³.

Tento návrh má nedostatky a nezahŕňa celú škálu možných rizík vyplývajúcich z masovej migrácie občanov tretích krajín. Najmä v prípade občanov, ktorí nemajú platný cestovný doklad. V skutočnosti by biometria nevyriešila problém s masovou migráciou a s tým spojenú zvýšenú hrozbu terorizmu, ale pomohla by zmierniť následky vzniknutej situácie. Biometrická jedinečnosť totižto nerieši, či daná osoba inklinuje k terorizmu. Teroristom môže byť aj osoba, ktorá je držiteľom platného cestovného dokladu, alebo preukazu totožnosti²⁴.

Niektoré štáty zavádzajú svoje vlastné systémy, ktoré nie sú súčasťou žiadnej ucelenej európskej databázy. Medzi známe systémy urýchľujúce kontroly ľudí na letisku patrí francúzsky systém PARAFE (využívajúci odtlačky prstov) a kanadský NEXUS (využívajúci dúhovku)^{25,26}.

Pre európske potreby sa v súčasnosti testuje program s názvom „Smartborders“, ktorý má napomôcť k ochrane vonkajších hraníc krajín EÚ. Jeho cieľom je zabrániť nelegálnej migrácii a poskytovať informácie o prekročení povolenej dĺžky pobytu. Ide najmä o prípady krátkodobého pobytu, alebo prechodu cez hranice na platné víza²⁷. Systém je prevádzkovaný vo forme samoobslužných kioskov, kde je vykonaný zber biometrických údajov vo forme od-

---

²³ Európska komisia: Register dokumentov komisie [online]. [2016-12-10]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/?fuseaction=list&coteId=1&year=2015&number=670&version=ALL&language=sk>>

²⁴ Data Protection at Schengen borders after Paris [online]. [cit. 2016-14-03]. Dostupné na internete: <<http://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2016/03/14/data-protection-at-the-schengen-borders-after-paris/>>

²⁵ The advantages of PARAFE [online]. [cit. 2010-25-10]. Dostupné na internete: <<http://www.parafe.gouv.fr/en/category/les-avantages-de-parafe/>>

²⁶ NEXUS [online]. [2016-06-06]. Dostupné na internete: <<http://www.cbsa-asfc.gc.ca/prog/nexus/menu-eng.html>>

²⁷ Smartborders [online]. [2016-26-04]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/smart-borders/index_en.htm>

tlačku štyroch prstov a fotografie tváre²⁸. Systém tak umožní jednoduchú, rýchlu a spoľahlivú kontrolu osôb prekračujúcich hranicu EÚ.

V súčasnosti je paralelne v prevádzke „Schengenský informačný systém druhej generácie“ (ďalej len SIS II), ktorý je vylepšenou a rozšírenou formou pôvodného Schengenského informačného systému (SIS). Novšia verzia sa začala využívať od roku 2013 z dôvodu nevyhnutnosti ďalšieho vývoja a zvýšenia efektivity SIS. Tento systém zabezpečuje výmenu dôležitých informácií potrebných na zaistenie bezpečnosti na území členských krajín spoločného schengenského priestoru. Údaje o nezvestných, alebo hľadaných osobách, odcudzených vozidlách, strelných zbraniach a dokladoch sú do SIS II vkladané každou členskou krajinou a následne sú dostupné každej zo zúčastnených krajín. Do projektu je zapojených 28 štátov. SIS II v porovnaní so starším systémom sprístupňuje väčší rozsah údajov, medzi ktoré patria aj odtlačky prstov²⁹. Ani tento systém však nebude postačujúci do obdobia, kým nebude upravená legislatíva do potrebnej formy. Tá by mala určovať povinnosť každej krajine schengenského priestoru, nachádzajúcej sa na vonkajšej hranici a každej krajine, v ktorej osoba požiadala o azyl, vytvárať databázu biometrických údajov každej novo prichádzajúcej osoby, alebo osoby žiadajúcej o azyl. Množia sa totižto prípady zneužívania falošnej identity. Obyvatelia krajín, pre ktorých platia tvrdšie pravidlá prijatia do Európy sa vydávajú za sýrskych občanov, aby získali azyl. Podľa odhadov až 30% má falošné sýrske doklady a až 70% migrantov po príchode do Nemecka nepredložilo platný cestovný doklad^{30,31,32}.

Pri masovej migrácii utečencov, ktorí nie sú držiteľmi žiadneho dokladu totožnosti a mnohokrát sa prihlasujú pod falošnými menami by bolo vhodné zaviesť nový, vyspelejší systém kontroly podobný testovanému systému Smart Borders. Kombináciou využívania dostupných znakov biometrie sa docieli tvorba presného a nezameniteľného kľúča priradeného k danej osobe. Voľba vhodných biometrických znakov závisí od konkrétnej situácie a použitia. V súčasnosti aplikovať odbery DNA na hranici je neefektívne a môže dôjsť k omylom pri identifikácii osôb. Napríklad, pri jednovaječných dvojčatách. Jedinečnosť, relatívna akceptovateľnosť a jednoduchosť predurčuje využitie odtlačku prsta za primárnu formu evidencie a autentifikácie osôb práve na hraničných prechodoch. Podľa Michala Fischera zo spoločnosti Innovatrics sa doplnením odtlačku prsta o ďalšie znaky (fotografia tváre a analýza dúhovky) docieli maximálna spoľahlivosť autentifikácie osôb³³. Ide o dostupné, rýchle a relatívne lacné metódy spracovania údajov, ktoré pokrývajú širokú škálu možností presnej autentifikácie osôb. Spoločnosť Innovatrics v súčasnosti ponúka riešenie, ktoré dokáže porovnať 720 miliónov odtlačkov v priebehu jednej sekundy na jednom bežne dostupnom serveri. Čo je

---

²⁸ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council. Establishing an Entry/Exit System (EES) to register entry and exit data and refusal of entry data of third country nationals crossing the external borders of the Member States of the European Union and determining the conditions for access to the EES for law enforcement purposes and amending Regulation (EC) No 767/2008 and Regulation (EU) No 1077/2011 [online]. [2016-06-04]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/securing-eu-borders/legal-documents/docs/20160406/regulation_proposal_entryexit_system_borders_package_en.pdf>

²⁹ Schengenský informačný systém [online]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?sis_sirene>

³⁰ Šéf BfV: Islamisti prišli do Európy po boku utečencov, IS sme podcenili [online]. [cit. 2016-10-04]. Dostupné na internete: <<http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/389495-sef-bfv-islamisti-prisli-do-euro-py-po-boku-utecencov-is-sme-podcenili/>>

³¹ 1 in 3 „Syrian“ refugees have fake IDs, German authorities admit [online]. [cit. 2015-26-09]. Dostupné na internete: <<https://www.rt.com/news/316570-eu-false-syrian-refugees/>>

³² Refugee crisis in Europe: “Something fishy” among migrant flood as discarded ID papers appear [online]. [cit. 2015-07-09]. Dostupné na internete: <<http://www.news.com.au/world/europe/refugee-crisis-in-europe-something-fishy-among-migrant-flood-as-discarded-id-papers-appear/news-story/a6ea84cc839bd39632b0c7f6b514a7e7>>

³³ Rozhovor: Osobný rozhovor a e-mailová komunikácia s Michal Fischer zo spoločnosti Innovatrics Bratislava

v porovnaní s rokom 2012 takmer desaťnásobný nárast (78 miliónov/s)³⁴. Okrem toho, ponúka už hotový produkt s názvom BioScriber. Ide o kompletný modulárny biometrický systém zápisu s funkciami pre správu identity, ktorý sa dá prispôbiť rôznym podmienkam a potrebám zákazníka³⁵. Pomocou BioScriberu je autentifikáciu možné vykonať lokálne na ktoromkoľvek mieste (aj vo vnútrozemí) za pomoci mobilného zariadenia (tabletu, smartfónu). Na základe dostupných technológií by bolo rozumné v súčasnosti zriadiť aj tzv. checkpointy, ktorých cena sa v závislosti od hardwarových a softwarových požiadaviek môže pohybovať rádo od 1000 do 5000 eur³⁶. Túto čiastku v porovnaní s financiami vynaloženými na iné mechanizmy, cielené k zmierneniu migračnej krízy, možno považovať za zanedbateľnú. Checkpointy by boli lokalizované na vonkajších hraniciach EÚ. Tu by okrem kontroly bol vykonávaný aj zber biometrických údajov, ku ktorým by systém automaticky priradil novú identitu (podobne ako je tomu u QR kódu – nebolo by technicky možné prideliť jednu identitu dvom rozdielnym osobám, ani v prípade, ak by boli zaevidované v rovnakom čase). Z neznámeho utečenca sa tak stane osoba žijúca na území EÚ s novou identitou (s menom, biometrickou stopou a kódovým označením). Získané údaje by boli ihneď dostupné online pre rôzne silové a bezpečnostné zložky krajín Európskej únie. Vďaka centrálnej európskej databáze, ktorú je možné prepojiť s takzvaným ABIS (automated biometric identification system) by bolo možné osobu autentifikovať v ktorejkoľvek krajine EÚ. Týmto opatrením by sa zabránilo duplicitnej evidencii utečencov, taktiež by bolo možné ihneď zistiť v ktorej krajine daná osoba prekročila hranicu. Zjednodušil by sa tak aj proces readmisie utečencov. Je vysoko pravdepodobné, že zo strany utečencov by došlo k neakceptovateľnosti takejto formy zberu údajov. Aby sa zabránilo špekuláciám, prijatie utečenca na územie Európskeho kontinentu by bolo podmienené poskytnutím biometrických údajov.

K stavu, v akom sa nachádza Európa, nemuselo vôbec dôjsť, ak by nemalé finančné prostriedky vynaložené na ochranu Schengenu boli využité efektívnejšie. Rakúsky minister zahraničia Sebastian Kurz sa nedávno vyjadril, že namiesto politiky prerozdeľovania utečencov by sa štáty EÚ mali viac sústrediť na ochranu vonkajších hraníc³⁷.

Na záver možno zhodnotiť, že krajiny EÚ pri ochrane vonkajších hraníc absolútne zlyhali a niektoré z nich si nezaslúžia status člena Schengenu. Nepružná, nejednotná a nesystematicky tvorená legislatíva EÚ brzdí celý proces zmiernenia migračnej krízy. Vzniknutú situáciu už nie je možné zvrátiť, no je možné ju zmierniť aj za pomoci systémov využívajúcich biometriu ako prostriedok pre zvýšenie bezpečnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HINŠT, J., VAVROVÁ, T. Z Paríža do Rače a do sveta. In *Forbes*. 2013, roč. 3, č. 6, s 22-30. ISSN 1338-2527

HOLEČKO, P., (34041): Semestrálna práca z predmetu bezpečnostné systémy-Biometrické metódy identifikácie osôb, FŠI ŽU 2003

---

³⁴ Innovatrics: Innovatrics AFIS solution in the fastest available on the market [online]. [2016-12-10]. Dostupné na internete: <<https://www.innovatrics.com/innovatrics-afis-solution-is-the-fastest-available-on-the-central-europe-market/>>

³⁵ BioScriber – Biometric enrollment system [online]. [2016-12-10]. Dostupné na internete: <<https://www.innovatrics.com/bioscriber-biometric-enrollment-system/>>

³⁶ Rozhovor: Osobný rozhovor a e-mailová komunikácia s Michal Fischer zo spoločnosti Innovatrics Bratislava

³⁷ Rakúsky minister: EÚ by mala zrušiť kvóty na rozdeľovanie utečencov [online]. [cit. 2016-02-10]. Dostupné na internete: <<http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/406733-rakusky-minister-eu-by-mala-zrusit-kvoty-na-rozdelovanie-utecencov/>>

Rozhovor: Osobný rozhovor a e-mailová komunikácia s Michal Fischer zo spoločnosti Innovatrics Bratislava

1 in 3 „Syrian“ refugees have fake IDs, German authorities admit [online]. [cit. 2015-26-09]. Dostupné na internete: <<https://www.rt.com/news/316570-eu-false-syrian-refugees/>>

Biometria [online]. Dostupné na internete: <<http://www.epi.sk/odborny-clanok/Biometria.htm>>

BioScriber – Biometric enrollment system [online]. [2016-12-10]. Dostupné na internete: <<https://www.innovatrics.com/bioscriber-biometric-enrollment-system/>>

Čo je biometria: [online]. [2016-04-04]. Dostupné na internete: <<http://www.biometria.sk/co-je-biometria.html>>

Data Protection at Schengen borders after Paris [online]. [cit. 2016-14-03]. Dostupné na internete: <<http://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2016/03/14/data-protection-at-the-schengen-borders-after-paris/>>

Dvojičky majú rovnakú DNA, francúzska polícia je bezradná [online]. [cit. 2013-10-02]. Dostupné na internete: <<http://www.teraz.sk/magazin/dvojičky-maju-rovnaku-dna-francuzsk/37256-clanok.html>>

Európska komisia: Register dokumentov komisie [online]. [2016-12-10]. Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/?fuseaction=list&coteId=1&year=2015&number=670&version=ALL&language=sk>>

Face recognition [online]. Dostupné na internete: <http://www.nec.com/en/global/solutions/biometrics/technologies/face_recognition.html>

Historie biometrik a jejich využití ve výpočetní technice [online]. Dostupné na internete: <http://www.fi.muni.cz/usr/jkucera/pv109/2003/xvach_biometriky.htm>

Hranice a bezpečnosť [online]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/sk/borders_and_security_sk.pdf>

Innovatrics: Innovatrics AFIS solution in the fastest available on the market [online]. [2016-12-10]. Dostupné na internete: <<https://www.innovatrics.com/innovatrics-afis-solution-is-the-fastest-available-on-the-central-europe-market/>>

Nastupuje éra hlasovej biometrie [online]. [cit. 2011-28-10]. Dostupné na internete: <<http://old.itnews.sk/2011-10-28/c144273-nastupuje-era-hlasovej-biometrie>>

NEXUS [online]. [2016-06-06]. Dostupné na internete: <<http://www.cbsa-asfc.gc.ca/prog/nexus/menu-eng.html>>

Odtlačky prstov sa stávajú minulosťou. Na rade je biometria tváre [online]. [cit. 2014-13-03]. Dostupné na internete: <<http://hnporadna.hnonline.sk/clanky/559177-odtlacky-prstov-sa-stavaju-minulostou-na-rade-je-biometria-tvare>>

Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council. Establishing an Entry/Exit System (EES) to register entry and exit data and refusal of entry data of third country nationals crossing the external borders of the Member States of the European Union

and determining the conditions for access to the EES for law enforcement purposes and amending Regulation (EC) No 767/2008 and Regulation (EU) No 1077/201 [online]. [2016-06-04]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/securing-eu-borders/legal-documents/docs/20160406/regulation_proposal_entryexit_system_borders_package_en.pdf>

Rakúsky minister: EÚ by mala zrušiť kvóty na rozdeľovanie utečencov [online]. [cit. 2016-02-10]. Dostupné na internete: <<http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/406733-rakusky-minister-eu-by-mala-zrusit-kvoty-na-rozdelovanie-utecencov/>>

Refugee crisis in Europe: “Something fishy“ among migrant flood as discarded ID papers appear [online]. [cit. 2015-07-09]. Dostupné na internete: <<http://www.news.com.au/world/europe/refugee-crisis-in-europe-something-fishy-among-migrant-flood-as-discarded-id-papers-appear/news-story/a6ea84cc839bd39632b0c7f6b514a7e7>>

Schengenský informačný systém [online]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?sis_sirene>

Smartborders [online]. [2016-26-04]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/smart-borders/index_en.htm>

Šéf BfV: Islamisti prišli do Európy po boku utečencov, IS sme podcenili [online]. [cit. 2016-10-04]. Dostupné na internete: <<http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/389495-sef-bfv-islamisti-prisli-do-europy-po-boku-utecencov-is-sme-podcenili/>>

The advantages of PARAFE [online]. [cit. 2010-25-10]. Dostupné na internete: <<http://www.parafe.gouv.fr/en/category/les-avantages-de-parafe/>>

The tech Museum of Innovation – Twins [online]. Dostupné na internete: <<http://genetics.thetech.org/ask/ask68>>

Vlastnosti biometrie [online]. Dostupné na internete: <<http://www.quantasoft.cz/Biometrics/Features-of-biometric-identification.aspx>>

Ing. Peter POLJAKOVIČ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
VÚ 1201 Kuchyňa
900 52 Kuchyňa
poljakovic.peter@gmail.com

SOCIÁLNE SIETE A NIEKTORÉ BEZPEČNOSTNÉ RIZIKÁ S NIMI SPOJENÉ

SOCIAL NETWORK SITES AND SOME SECURITY RISKS ASSOCIATED WITH THEM

Andrea RIŠIANOVÁ

ABSTRACT

Report is about social networks in the world and in Slovakia (and in armed forces especially), and about security risks connected with them. Report mentioned about interference to our private sphere and also points to the fact that social networks have affect to society. Underlines that spreading of informations, in lot of cases unverified and deceptive, gets global uncensored size. People start with mass adopting and sharing information without any effort to verify them. This information spread via social networks began to represent a tool, which can effectively, quickly and purposefully influence the attitude of a large number of people located all over the world. It can change the behavior of the political elite, and consequently the operation of individual events in the country.

Keywords: Social Network Sites, Security Threat

ÚVOD

Masový rozvoj moderných informačných a komunikačných technológií spôsobil prevrat v spôsobe komunikácie. Za posledných desať rokov sa v celosvetovom meradle zvýšil počet užívateľov internetu z 360 miliónov na 2,27 miliardy, čo predstavuje nárast o 528%.¹

Fenomén sociálnych sietí sa v súčasnosti radí medzi najrozšírenejší spôsob internetovej komunikácie. Používanie internetu patrí dnes ku každodennej rutine nášho života.

Komunikácia prostredníctvom sociálnych sietí sa stáva prirodzenou súčasťou našich sociálnych väzieb a vzťahov, príspevky uverejnené na sociálnych sieťach nás spájajú s komunitou ostatných užívateľov. Atraktivita a popularita sociálnych sietí stúpa najmä vďaka možnostiam využitia, ktoré siete ponúkajú a stále rozširujú. Pomalým, ale istým spôsobom sme sa stali dobrovoľnými otrokmi nových elektronických médií, ktoré nás začali ovládať, meniť naše zvyky, správanie a prežívanie rôznych životných situácií.

Vplyv internetu a s ním spojený fenomén sociálnych sietí začal čoraz viac nadobúdať globálny necenzurovaný rozmer, začal čoraz viac zasahovať nielen do súkromnej sféry, ale stal sa aj nástrojom ovplyvňovania verejného diania v spoločnosti.

Informácie šírené prostredníctvom sociálnych sietí začali predstavovať kľúčovú oblasť, ktorá dokáže efektívne, rýchlo a cielene, ovplyvniť postoj (verejnú mienku) veľkého počtu ľudí, vzdialených od seba aj niekoľko tisíc kilometrov. Sila verejnej mienky sa potvrdila už v minulosti, keď dokázala zmeniť správanie politickej elity a následne i chod jednotlivých udalostí v krajine.

---

¹ VELŠIC, M. 2012. Sociálne siete na Slovensku. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2012. ISBN 978-80-89345-36-6

V informačnom veku, v ktorom sa momentálne nachádzame sa najväčšou hrozbou pre spoločnosť stáva paradoxne šírenie často krát neoverených a klamlivých informácií. Ľudia masovo preberajú a zdieľajú informácie, bez akejkol'vek snahy overiť si ich relevantnosť. Na základe vedomého i nevedomého šírenia klamlivých informácií následne dochádza k ovplyvňovaniu správania a prežívania jednotlivcov a skupín. Ďalším významným aspektom šírenia informácií je existencia možnosti ich zneužitia.

1. SOCIÁLNA SIEŤ

Z pohľadu internetu ako informačného a komunikačného média sú najdôležitejším nástrojom sociálne siete. Stretávame sa s nimi približne od roku 2006.

Na základe použitých definícií získaných z internetu môžeme sociálnu sieť definovať ako webovú službu fungujúcu pomocou webovej stránky určenej na nadväzovanie a udržiavanie sociálnych kontaktov, komunikáciu s priateľmi, alebo jednoduché zverejňovanie informácií a zdieľanie svojho obsahu. Je to taktiež pojem pre označenie širokého množstva internetových služieb a aplikácií, ktoré pomáhajú používateľovi pracovať so svojou komunitou známych a priateľov.

Sociálne siete môžu byť orientované súkromne alebo pracovne. Každý používateľ si vytvorí vlastný profil, v ktorom napíše o sebe základné informácie. Na základe týchto informácií sa nadväzujú vzťahy medzi používateľmi, ktorí sa spájajú do skupín. Vzájomnými prepojeniami používateľov a skupín vzniká sieť vzťahov, ktoré sú v praxi veľmi dôležité. Nevýhodou sociálnych sietí je fakt, že používatelia môžu do svojho profilu vložiť aj nepravdivé informácie, ktoré je takmer nemožné zistiť.

V dnešnej dobe, keď internet je hybnou silou sveta, existuje množstvo druhov sociálnych sietí, ktoré sú rozdelené do skupín, a to:

Informačné sociálne siete - sú zväčša zložené z ľudí, ktorí hľadajú odpovede na každodenné problémy. Tieto komunity sú často spojené s firmami, ako sú banky, maloobchodníci a iné spoločnosti, ktoré sú prostredníctvom sociálnych sietí spojené so svojimi zákazníkmi a komunikujú s nimi.

Profesijné sociálne siete – pomáhajú zamestnancom pokročiť vo svojej kariére alebo odvetví. Tieto sociálne siete sa zväčša vytvárajú v podnikoch a slúžia na komunikáciu medzi zamestnancami a zamestnávateľom, no taktiež medzi firmou a zákazníkmi.

Vzdelávacie sociálne siete - vo vzdelávacích sieťach sú zoskupení najmä študenti za účelom spolupracovať s ostatnými študentmi na akademických projektoch, robiť výskumy, alebo komunikovať s profesormi a učiteľmi prostredníctvom blogov a triednych fór. Tieto sociálne siete sa stávajú čoraz viac populárne v rámci vzdelávacieho systému.

Voľný čas, hobby - sociálne siete zamerané na voľnočasové aktivity sú jedným z najpopulárnejších, užívatelia vďaka nim nachádzajú množstvo ľudí z celého sveta, s ktorými majú rovnaké záujmy, užívatelia majú možnosť vytvoriť sociálnu sieť zameranú na svoje hobby.

Novinky - ďalší populárny druh sociálnej siete je ten, ktorý publikuje "komunitný obsah". Ide o veľký obsah webových stránok, kde členovia môžu publikovať novinové články, komentáre, alebo čokoľvek iné.²

---

²[https://sk.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1lna_sie%C5%A5_\(internet\)#Typy_soci.C3.A1lnych_siet.C3.AD](https://sk.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1lna_sie%C5%A5_(internet)#Typy_soci.C3.A1lnych_siet.C3.AD)

Európska agentúra pre informačnú a sieťovú bezpečnosť rozdelila sociálne siete z funkčného hľadiska do dvoch typov:

Univerzálne sociálne siete – sú zamerané najmä na komunikáciu a interakciu medzi používateľmi a nemajú stanovené žiadne konkrétne záujmy. Do tejto skupiny patria Facebook, Google+, Twitter, Pokey.

Špecializované sociálne siete – sú konkrétne orientované určitým smerom, majú presne vytýčené témy a záujmy. LinkedIn je sociálna sieť zameraná na oblasť obchodu a podnikania. Za účelom zoznamovania funguje Classmates.com. Toto sú len dve z mnohých špecializovaných sociálnych sietí, ktoré je možno na internete nájsť a využívať.³

Podľa portálu www.digizen.org/socialnetworking/sn.aspx sa sociálne siete rozdeľujú na:

Sociálne siete profilovo zamerané – orientované primárne na používateľský profil, napríklad Facebook a MySpace.

Sociálne siete obsahovo zamerané – priorita sa kladie na obsah a používateľský profil má len sekundárnu úlohu, patria sem Youtube pre zdieľanie videí, Frickr pre zdieľanie fotografií a Sound Cloud pre zdieľanie hudobného obsahu.

Virtuálne sociálne siete – založené výlučne na on-line virtuálnom prostredí, kde jednotlivca neprezentuje profil, ale jeho virtuálna postava. Sem môžeme zaradiť populárnu hru World of Warcraft alebo Second Life.

Mikroblogovacie sociálne siete – umožňujú návštevníkom publikovať krátke správy, ako napríklad Twitter.

White-label sociálne siete – dávajú používateľom možnosť vytvoriť ich vlastnú verziu, akúsi mini komunitu, akú ponúkajú napríklad PeopleAggregator alebo Ning.

Z empirického výskumu o celkovom využívaní sociálnych sietí na Slovensku vyplýva, že napriek vysokej rozmanitosti a prakticky neobmedzenej regionálnej dostupnosti sociálnych sietí boli na Slovensku v roku 2012 dominantné dve: *Facebook* a *Pokey*. Každý druhý človek starší ako 14 rokov používal Facebook. Druhá priečka patrila slovenskej sieti Pokey, ktorú využívala až tretina populácie.

Empirický výskum o celkovom využívaní sociálnych sietí na Slovensku naznačuje, že tak ako v iných vyspelých krajinách aj u nás ide o pomerne významný spoločenský fenomén. Z výskumu vyplýva, že využívanie sociálnych sietí ovplyvňujú najmä také faktory, ako sú vek, vzdelanie, ekonomická aktivita, príjem domácnosti a typ domácnosti. Na základe vyššie uvedených faktorov má využívanie sociálnych sietí aj svoje geografické, či regionálne odlišnosti.

Jedným z najsilnejšie diferencovaných faktorov je vek. Zatiaľ čo medzi 14-24 ročnými je na sociálnych sieťach viac ako 90% z nich, stúpajúcim vekom počet užívateľov rapídne ubúda. Napríklad medzi 45-54 ročnými je to už len 45%, medzi 60 a viac ročnými iba 8%. Markantné rozdiely sú zaznamenané aj v súvislosti s intenzitou, resp. frekvenciou využívania sociálnych sietí. Z výskumu vyplýva, že čím mladší človek, tým intenzívnejšie využívanie. Každý piaty obyvateľ nad 14 rokov využíva sociálne siete denne, alebo takmer denne.

---

³ <http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html>

1.1 SOCIÁLNE SIETE A BEZPEČNOSTNÉ RIZIKÁ S NIMI SPOJENÉ

Sociálne siete vo veľkej miere odbúrali anonymitu užívateľov internetu. Zriadením profilu⁴ na sociálnych sieťach ľudia vkladajú do kybernetického priestoru rôzne informácie o sebe, svojich rodinných príslušníkoch, vrátane svojho mena, priezviska, e-mailových kontaktoch, telefónnom čísle, škole, ktorú navštevovali, svojom zamestnaní, aktualizujú svoje fotografie so súčasným vzhľadom atď.. Taktiež informujú okruh svojich známych, kde sa práve nachádzajú, aké miesta kedy navštívili, vyjadrujú sa k rôznym otázkam politického a verejného života. Sociálne siete sa stávajú galériou života majiteľov osobných profilov na týchto komunikačných kanáloch. Práve tieto „citlivé informácie“ sa v mnohých prípadoch stávajú „Achillovou päťou“ samotných zriaďovateľov osobných profilov. Tieto informácie sú pre hackerov⁵ priam živnou pôdou. Pravdou ostáva, že získanie „citlivých informácií“ zo sociálnych sietí dnes už nepredstavuje pre väčšinu zdatných programátorov žiaden problém.

Internetová spoločnosť Yahoo potvrdila, že pri útoku hackerov v roku 2014 došlo k úniku informácií o najmenej 500 miliónoch jej používateľov.⁶

Pre príklad netreba chodiť ďaleko, stačí nám len pripomenúť škandál s odkrytím bezpečnostného hesla pre NBÚ z roku 2006.

Najväčšia sociálna sieť na internete, Facebook, má v súčasnosti viac ako 800 miliónov aktívnych užívateľov. Viac ako 50 percent z nich sa na svoje konto prihlasuje každý deň. Ľudia denne okomentujú alebo označia, že sa im páčia, viac ako dve miliardy postov - to predstavuje lukratívny potenciálny trh nielen pre spoločnosti, ale v čoraz vyššej miere aj pre podvodníkov a zločincov. Nemeckí vedci uverejnili novú štúdiu o on-line bezpečnosti, ktorá odhaľuje, že 56 % príjemcov emailov a približne 40% užívateľov Facebooku klikne na odkazy od neznámych odosielateľov.⁷ Používatelia sú tak dnes aj vďaka svojej zvedavosti a neopatrnosti, vystavení bezpečnostnému riziku-„*zneužitiu citlivých informácií*“.

V poslednom čase sa na internete objavuje čoraz viac prípadov *kyber kriminality*. Jedným z nástrojov je *ClickJacking*. Ako uvádza blog Synopsi, ide o formu útoku, pri ktorej útočník prekryje jednu web stránku druhou. Používateľa potom naláka, aby klikol na tlačidlo „*Páči sa mi*“ alebo v prípade videa na jeho prehratie. Ak tak ale spravია, neotvorí sa im žiadaná stránka, no na ich profil sa pridá útočníkom vopred vybraná stránka, ktorá je prístupná a odporúčaná aj jeho priateľom. Ak útočník nazbiera dostatočný počet takýchto užívateľov, môže na pôvodný link pridať malware a tým sa dostať do počítača obetí. Príkladmi ClickJackingu sú stránky, ktoré lákajú už svojim názvom, ako napríklad: „*Pozrite si najsmiešnejšie video na svete*“, pričom po kliknutí naň si od užívateľa vypýtajú súhlas k prístupu k jeho verejným informáciám a k zverejneniu na jeho stránke. ClickJacking je zároveň jedným zo spôsobov ako sa z užívateľovho počítača môže stať súčasť botnetov, teda siete navzájom prepojených počítačov, ktoré sú ovládané a dostávajú príkazy z jedného centra-napríklad uskutočňujú nežiaducu činnosť, ako sú rozposielanie spamu, či *DDoS útoky*. Tie spôsobujú neobvyklé spomalenie služby, či už pri otváraní súboru alebo pri prístupe, alebo jej celkovú nedostupnosť. Tento druh útoku sa použil napríklad v roku 2007 pri masívnom kybernetickom útoku v Estónsku, kedy padli vládne stránky.

---

⁴ Konto na danej sociálnej sieti patriace konkrétnej osobe viazané ďalšími informáciami napr. e-mailom, telefónnym číslom atd.

⁵ Hacker- počítačový špecialista, programátor s detailnými znalosťami počítačových systémov, schopný prenikat' k informáciám a programom v cudzích počítačoch s možnosťami upraviť ich.

⁶ <http://zive.sk/clanok/118136/yahoo-potvrdil-obrovsky-unik-hesiel-a-dalsich-osobnych-udajov>

⁷ <http://www.bdpnetworks.com/unsafe-facebook-and-email-links-a-continuing-problem/>

Ďalším bezpečnostným rizikom, ktoré sa objavilo už aj na sociálnych sieťach, je takzvaný *Phishing* – teda aktivita, pri ktorej sa podvodník snaží od užívateľov vylákať prístupové heslá alebo údaje o bankovom účte. Jedným z častých spôsobov je vytvorenie stránky, ktorá je identickou kópiou už existujúcej dôveryhodnej web stránky. Meno a heslo, ktoré ale používateľ zadá, sa odošlú podvodníkovi, ktorý ich môže následne zneužiť.

Spomínané hrozby sa vo všeobecnosti nedotýkajú len sociálnych sietí ako takých. Pravdou však je, že vďaka počtu ich užívateľov sú najväčším lákadlom.

Masové využívanie internetových a mobilných komunikačných prostriedkov, či rozvoj sociálnych sietí spôsobili, že informácie o bankových účtoch a kreditných kartách sa v súčasnosti podľa odborníkov stali najbežnejším tovarom predávaným na čiernom trhu. Správa spoločnosti Symantec, ktorá sa zaoberá softvérovými riešeniami pre zabezpečenie počítačov pred vonkajšími hrozbami tvrdí, že takéto ilegálne on-line obchodovanie prebieha najmä prostredníctvom web stránok, najčastejšie diskusných fór („chatov“), kde sa predávajú osobné informácie všetkého druhu za prístupné ceny. Ceny sa pohybujú podľa typu „tovaru“ – najdrahšie sú PIN kódy a heslá, o niečo lacnejšie čísla kariet, dátumy platnosti či detaily majiteľa. „Spotrebiteľia“ potom tieto informácie používajú na nákupy za „cudzie“ finančné prostriedky.

V súčasnosti je už na trhu veľa kvalitných nástrojov, ktoré užívateľa chránia. Všeobecná bezpečnosť na internete je pomerne nízka aj pre to, že technológie sa hýbu vpred rýchlejšie, ako sa stíha riešiť ich bezpečnosť a ochrana. Útoky budú teda aj v budúcnosti naďalej pokračovať, ba čo viac, budú prepracovanejšie. Technologický pokrok spojený s používaním sociálnych sietí bude so sebou teda vždy prinášať aj určité riziká.

1.2 K SOCIÁLNYM SIEŤAM V ROSTREDÍ BEZPEČNOSTNÝCH ZLOŽIEK

Riziká zneužitia sociálnych sietí existujú aj v prostredí bezpečnostných zložiek. Zaujímavá je v tejto súvislosti napríklad taktika platenia diskusných prispievateľov a „Trollov“, ktorí sa snažia v komentároch spravodajských portálov, na sociálnych sieťach a fórach ovplyvňovať názory návštevníkov. Ako vo februári na konferencii Bezpečnostné fórum v Banskej Bystrici uviedol riaditeľ Centra výnimočnosti NATO pre strategickú komunikáciu v Rige (ďalej len „Centrum výnimočnosti“) Jānis Sārts. Záujmom Trollov sú hlavne miesta, kde prebiehajú vojenské operácie. O tom svedčí i fakt, že podľa najnovších zistení Centra výnimočnosti, sa Trollovia celkom zaujímajú zhruba o 3% informácií v celkovom objeme, ale v prípade informácií o Ukrajine, USA, alebo bezpečnosti EÚ „Trollovanie“ stúpane na 50%. Ovplyvňovaním verejnej mienky Trollovia útočia na schopnosť politických elít prijímať správne rozhodnutia v krízových situáciách.

Ako môžeme vidieť, sociálne siete sú dokonalým nástrojom na presadzovanie myšlienok, názorov a v neposlednom rade politických postojov. Takýto priestor vytvára skvelé prostredie na monitorovanie verejnej mienky, názorových trendov a v neposlednom rade na ovplyvňovanie ďalších užívateľov, teda *propagandu*. V jej prípade ide o systematickú činnosť zameranú na zmenu hodnôt, alebo jednania. Propaganda útočí predovšetkým na city a predsudky, než na rozum. Z týchto dôvodov väčšinou využíva zavádzajúce informácie. Cieľom propagandy je zväčša ovplyvniť a manipulovať hodnoty takým spôsobom, aby došlo prostredníctvom politickej aktivity k zmene postojov ľudí v štáte, proti ktorému je propaganda nasmerovaná. V minulosti sa medzinárodná a medzištátna propaganda tak často

neobjavovala. Dôvodom bola relatívna izolácia politických elít, doprava bola komplikovaná, gramotnosť obyvateľstva bola malá a iné formy komunikácie jednoducho neexistovali.⁸

V poslednom čase sociálne siete poskytujú výborný priestor, nielen pre propagandu štátov, ale aj teroristických organizácií, a taktiež diverzných skupín. Príspevky na sociálnych sieťach deklarujú určitý postoj a názor k predmetnému problému. Zdieľaním alebo označením takýchto príspevkov poskytujeme ďalším užívateľom vlastné preferencie a postoje k daným problémom. Taktiež účasťou na diskusiách, ktoré sú súčasťou predmetných príspevkov sa vystavujeme nielen analýze, ale predovšetkým ovplyvneniu vlastných názorov. Aj toto sú príležitosti propagandistických skupín na dosiahnutie svojich cieľov. Takéto konanie môžeme charakterizovať ako **digitálnu podvratnú činnosť**.

„Digitálna podvratná činnosť sú akcie vykonávané prostredníctvom nástrojov a prostriedkov kybernetického priestoru s účelom podkopania vojenskej, ekonomickej, psychologickkej alebo politickej moci či morálky vládnej moci a sily.“⁹

Sprístupnenie internetu širokým masám spôsobilo, že podvratná činnosť sa stáva čoraz nebezpečnejšia. Oblasť virtuálneho priestoru a sociálnych sietí sa stáva miestom tvorby a šírenia otvorených a účelových klamstiev. Často krát ide o profesionálne vyrobené dezinformácie s jasným politickým obsahom. Konšpiračné weby dezinformačné správy medzi sebou vo veľkom preberajú, čím pri internetovom vyhľadávaní vzniká dojem, že ide o často citovanú, a teda niekým overenú správu.

V súčasnosti sa čoraz častejšie dostáva do popredia problematika vzrastajúceho extrémizmu a radikalizácie. Odborníci z oblasti bezpečnosti poukazujú na skutočnosť, že niektorí Európania sa v znepokojujúco krátkom čase dokážu zradikalizovať a odchádzajú bojovať bok po boku teroristov. Aj v súvislosti s touto problematikou začala komunita bezpečnostných síl vnímať dôležitosť mediálnych vstupov a mediálnych výstupov. Do popredia sa začala dostávať analýza masmediálnej, predovšetkým internetovej komunikácie. Bezpečnostní analytici ďalej potvrdili, že v súvislosti s radikalizáciou zohráva dôležitú úlohu aj televízne spravodajstvo a sociálne siete.¹⁰

Široká i odborná verejnosť si v súčasnosti kladie čoraz častejšie otázku: *„Akým spôsobom môže byť príslušníkom ozbrojených síl prostredníctvom sociálnych sietí ohrozený mierový život?“* Pri tejto otázke si treba uvedomiť, že aj profesionálni vojaci sú aktívni na sociálnych sieťach.

Uverejňovaním informácií, nálad, prípadne fotografií s technickým vybavením, alebo vojenskou technikou na svojich profiloch z miest, kde sa zúčastňujú mierových operácií nevedome poskytujú informácie osobám a skupinám schopným ohroziť ciele, ktoré majú tieto operácie za úlohu plniť. Takéto správanie príslušníkov ozbrojených síl tak môže ohroziť nielen národnú, ale aj medzinárodnú bezpečnosť.

S pomocou médií dokáže armáda získať a udržať verejnú podporu a medzinárodný súhlas na ich činnosť. Získanie sympatií a podpora od miestneho obyvateľstva má za následok zníženie nepokojov, minimalizáciu strát na bojisku a efektívne plnenie cieľov vojenskej operácie. Avšak s týmito názormi sa nestotožňujú odporcovia mierových operácií, teroristické organizácie, subjekty preferujúce diktatúry a ďalší odporcovia demokratického zriadenia spoločnosti. Na oslabenie vnútro politickej rozhodnosti si zvolili nástroje ovplyvňovania verejnej mienky a práve internet spolu so sociálnymi sieťami sa stali ich bojiskom. Verejná

⁸ KREJČÍ O.: Medzinárodná politika, s. 416

⁹ HANKO M.: Digitálna podvratná činnosť, Obrana č. 2/2016, s. 33

¹⁰ Dostupné na internete In: <http://europskenoviny.sk/2015/04/19/claude-moraes-bezpecnostna-situacia-v-europe-sa-za-posledne-roky-dramaticky-zmenila/>

mienka vo vysielajúcom štáte výrazne ovplyvňuje zotrvanie vojsk v destabilizovaných regiónoch. Práve táto skutočnosť sa stáva cieľom propagandy v štátoch zúčastňujúcich sa mierových operácií. Útok na citovú oblasť užívateľov sociálnych sietí má spôsobiť tlak na politické elity v cieľovom štáte. S verejnou mienkou súvisí aj vnímanie legitimacy vojenskej operácie, do ktorej štát vyslal vojenské jednotky. Ďalšími faktormi digitálnej podvratnej činnosti sú ideologické presviedčanie populácie, nízke náklady, väčšia efektívnosť, atď. Ako príklad môžeme uviesť barbarské, psychopatické a neľudské videá Islamského štátu s rôznymi popravami.¹¹

ZÁVER

Internet v súčasnosti preniká do všetkých sfér našich životov. Technologické výtvarky nám umožňujú byť neustále „on-line“. Komunikácia prostredníctvom elektronických médií, vďaka softvérovým inováciám, prekonáva časopriestorový rozdiel medzi kontinentmi. Udalosti a zážitky, ktoré užívatelia sociálnych sietí prežívajú, takmer okamžite, zdieľajú na svojich profiloch, kontaktoch, alebo osobných stránkach. Úmysel prekonať vzdialenosť a byť v úzkom kontakte so svojimi najbližšími v sebe skrýva zraniteľný bod. Týmto bodom je odhalenie užívateľových preferencií, zážitkov a v neposlednom rade miesta, ktoré navštívil, navštívi, alebo miesta kde sa práve nachádza. V porovnaní s dobami pred internetom je účinné rozsievanie informácií a dezinformácií oveľa ľahšie. Popri spravodajských médiách sa do popredia dostali niektoré z amatérskych blogov a fór, ktoré sa vyšvihli a preukázali schopnosť sa na vlastnú päsť osvedčiť ako seriózny zdroj platných informácií. Následne tak môžu výrazne preniknúť falošné webové stránky, ktoré predstierajú, že dodávajú či zhromažďujú správy.

Ako sa dá z uvedeného pochopiť, technologický pokrok prináša so sebou určité riziká. Internet ako kybernetický priestor nie je vôbec bezpečný. Najväčšou nástrahou oblasti bezpečnosti sú ale často užívatelia samotní. Nespočetne veľa užívateľov nevie, ako sa bezpečne pohybovať vo svete sociálnych sietí. Najlepšia prevencia je zdravý rozum. Riešením preto nie je nepoužívať sociálne siete, či e-mailovú komunikáciu, ktoré sú už dnes každodennou súčasťou, ale väčšia informovanosť o možných rizikách súvisiacich s ich používaním. Bezpečnostné systémy varujú užívateľov sietí nielen o potrebe pravidelnej aktualizácie bezpečnostného softvéru, ale aj varujú na nebezpečenstvo súvisiace s otváraním neznámej emailovej pošty.

Napriek tomu, že je totiž v súčasnosti na trhu mnoho kvalitných nástrojov na ochranu, technológie sa vždy hýbu dopredu rýchlejšie ako sa stíha riešiť ich ochrana.

Vzhľadom na skutočnosť, že užívatelia sociálnych sietí sú aj profesionálni vojaci, a tí ktorí plnia úlohy ako doma, tak aj mimo územie Slovenskej republiky, majú potrebu zdieľať svoje zážitky o to viac. Zdieľaním zážitkov a situácií z táborov mierových operácií si vojaci neuvedomujú nebezpečenstvo, ktoré sebe a svojim spolubojovníkom môžu spôsobiť. Taktiež môžu výraznou mierou prispieť k ohrozeniu cieľov a úloh operácie, ktorej sa zúčastňujú.

Z týchto dôvodov by bezpečnosť vojakov v operácii, ako aj plnených úloh mala byť zabezpečená prísnyim zákazom zhotovovania zvukových a obrazových záznamov z táborov vojenských operácií, a taktiež z prípravných výcvikov na danú operáciu. Uvedené záznamy by sa nemali objaviť v elektronických médiách ani po ukončení rotácie. Tieto záznamy by mali byť súčasťou utajenia a mlčanlivosti, ktorú vojaci podpisujú pred nástupom do vojenskej operácie. Preto aj informačná príprava priestoru operácie by mala zahŕňať i testovacie procedúry a zhromažďovanie informácií o tom ako zasiahnuť vojsko i civilné obyvateľstvo,

---

¹¹HANKO M.: Digitálna podvratná činnosť, Obrana č.2/2016, s. 33

ako i o zraniteľných miestach civilnej internetovej infraštruktúry. Tieto záležitosti by sa mali stať i súčasťou procesov Lessons Learned a celkovej prípravy príslušníkov OS SR.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BRESTOVANSKÝ, M.: *Úvod do mediálnej výchovy*, vysokoškolské skriptá, Trnavská univerzita v Trnave, 2010, 88 s., ISBN 978-80-8082-396-2.

BUČKA P., RIŠIANOVÁ A.: *Účasť Ozbrojených síl Slovenskej republiky v mierových misiách*, Akadémia OS SR generála M.R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, 2010, 178 s., ISBN 978-80-8040-412-3.

GIDDENS A.: *Sociologie*, ARGO, Praha 2005, 595s., ISBN 80-7203-124-4.

HANKO M.: *Digitálna podvratná činnosť*, Obrana č. 2/2016.

KREJČÍ O.: *Medzinárodní politika*, EKOPRESS, Praha 2010, 751 s., ISBN 978-80-86929-60-6.

OSVALDOVÁ, B., HALADA, J.: *Encyklopedie praktické žurnalistiky*, Libri, Praha, 1999, 256 s., ISBN 80-85983-76-1.

TITARENKO, A.: *Vplyv médií na bezpečnosť civilného obyvateľstva*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 2016. 46 s. Bakalárska práca.

Vplyv médií v globálnom bezpečnostnom prostredí/mediálne operácie / Vojtech Jurčák, Andrea Rišianová. - In: Košická bezpečnostná revue[elektronický zdroj]. - ISSN 1338-6956 - Roč. 5, č. 2 (2015), online, s. 128-130.

VITKO P.: *Strategická komunikácia a informačná vojna*, Obrana č. 4/2016.

VITKO, P.: *Nielen akcia, ale aj komunikácia V.*[online]. In Obrana, 2008, č. 11, 48 s.

Dostupné na<<http://www.mosr.sk/data/files/1042.pdf>>

Denník SME, dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/2691298/hackeri-prenikli-do-pocitacov-nbu.html>

VELŠIC, M. 2012. *Sociálne siete na Slovensku*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2012. ISBN 978-80-89345-36-6

<http://europskenoviny.sk/2015/04/19/claude-moraes-bezpecnostna-situacia-v-europe-sa-za-posledne-roky-dramaticky-zmenila/>

[https://sk.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1lna_sie%C5%A5_\(internet\)#Typy_soci.C3.A1lnych_siet.C3.AD/](https://sk.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1lna_sie%C5%A5_(internet)#Typy_soci.C3.A1lnych_siet.C3.AD/)

<http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html>

<http://www.bdpnetworks.com/unsafe-facebook-and-email-links-a-continuing-problem/>

Ing. Andrea RIŠIANOVÁ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 383, 03106 Liptovský Mikuláš 6
andrea.risianova@mil.sk

TEÓRIA NOVEJ BEZPEČNOSTI PRE 21. STOROČIE: KOMPARATÍVNA ŠTÚDIA DIELA BUZAN, VOLNER, LASICOVÁ - UŠIAK

THEORY OF THE NEW SECURITY FOR THE 21st CENTURY: COMPARATIVE STUDY OF WORKS: BUZAN, VOLNER, LASICOVÁ-UŠIAK

Peter ROZEMBERG

ABSTRACT

This article deals with the current problems connected with the term of security. We are comparing three opinions on security – theories of the new security for the 21st Century. The first theory is Barry Buzan's view of security as a broader concept which consists of five sectors (political, military, societal, economic and environmental). The second theory is the view of Slovak professor Štefan Volner, who expands Buzan's theory even more and adds two more sectors: cyberspace security sector and the cosmic sector. The third view is a summary of current opinions on security presented by Slovak associated professors Jana Lasicová and Jaroslav Ušiak. All three approaches can be considered as so-called broadening approach of the view on security. They all agree that the main current security threats and risks are of non-military nature and that military threats will gradually step back.

Keywords: security, theory of the new security, security environment, sectors of security, military and non-military threats, risks.

ÚVOD

Väčšina odborníkov ako aj laickej verejnosti uznáva, že najväčšou hodnotou v živote každého človeka, národa, štátu, či medzinárodnej (národnej) organizácie je bezpečnosť. Všeobecne panuje zhoda, že pokiaľ je spochybnená, či dokonca ohrozená bezpečnosť, strácajú na význame všetky ostatné hodnoty vrátane bohatstva, životnej úrovne, ako aj všetky ďalšie do tej doby dosiahnuté úspechy. A práve pojmom bezpečnosť ako kategória sa zaoberajú aj významní vedeckí pracovníci či už v zahraničí, alebo na Slovensku. Zaistenie bezpečnosti občanov je základnou funkciou štátu. Aby mohla byť zaistená bezpečnosť občanov, musia byť identifikované hrozby, naplánované krízové scenáre a chránená kritická infraštruktúra. A práve identifikovanie bezpečnostných hrozieb či už vojenského, alebo nevojenského charakteru je predmetom bezpečnostných štúdií významných vedcov v tejto oblasti. Cieľom tohto článku bude porovnať diela vedeckých pracovníkov profesora Barryho Buzana, profesora Štefana Volnera a docentov Jany Lasicovej a Jaroslava Ušiaka.

1. BARRY BUZAN A KODANSKÁ ŠKOLA

Profesor Buzan, ako predstaviteľ Kodanskej školy, priniesol nový koncept bezpečnosti, ktorý v rámci bezpečnosti rozlišuje päť samostatných sektorov: politický, vojenský, spoločenský, ekonomický a environmentálny sektor. Výskumný prístup k bezpečnosti, ktorý zverejnil spoločne so svojimi kolegami Olem Waeverom a Jaapom de

Wildeom v práci *Bezpečnosť – nový rámec pre analýzu*, je založený na rečových aktoch.¹ V rámci nich dochádza k odlíšeniu troch typov jednotiek, ktoré sú pri analýze jednotlivých sektorov ďalej identifikované a využívané na hodnotenie stupňa hrozieb. Ide o referenčné objekty, aktérov sekuritizácie a funkčných aktérov, pričom sú definované nasledovne:

1. **Referenčné objekty:** entity, ktoré sú existenčne ohrozené a môžu si legitímne nárokovať právo na prežitie.
2. **Aktéri sekuritizácie:** aktéri, ktorí prehlasujú niečo (referenčné objekty) za existenčne ohrozené, a sú teda hýbateľmi procesu sekuritizácie.
3. **Funkční aktéri:** títo aktéri pôsobia na dynamiku bezpečnostných vzťahov v sektore.

Významne ovplyvňujú politické rozhodnutia na poli bezpečnosti, bez toho aby sa priamo jednalo o referenčné objekty, alebo o aktérov poukazujúcich na nutnosť bezpečnostných krokov vo vzťahu k referenčnému objektu.²

Do konca studenej vojny si oblasť bezpečnostných štúdií vystačila s dichotomickým delením, kde bezpečnosť poznala základné pojmy ako vojna a nevojenský konflikt (nevojenská hrozba). Všetky nevojenské aspekty bezpečnosti boli odsúvané mimo pozornosti agendy. A práve profesor Buzan a Kodanská škola „*v medzinárodných vzťahoch v zmysle paradigmy sociálneho konštruktivismu ako nówum priniesla proces sekuritizácie a prisúdila existenciálny charakter práve nevojenským hrozbám.*“³ A tým sa „*bezpečnosť stala sociálnou a intersubjektívnou konštrukciou, čo predstavuje schopnosť aktéra presvedčiť napr. štátnu moc, že daná téma je taká naliehavá, že si vyžaduje neodkladné riešenie, pričom môže dôjsť k prekročeniu pravidiel platných pre riešenie iných sporov, akútnosť a naliehavosť vyjadrujú pojmy sekuritizácia a sekuritizačná teória.*“⁴ Kodanská škola, ktorá je predstaviteľkou tzv. sociálneho konštruktivismu má značný význam najmä preto, „*že konštruuje diferencovanejší pohľad na aktérov. Aktérmi už nie sú len štáty, ktoré sociálny konštruktivismus považujú za abstraktá, ak sa v nich nerozlišujú parciálne zložky (podľa Kodanskej školy sektory). Aktérmi sa stávajú tie prvky reality, (národ, etnikum, sociálna skupina, ekologické hnutie, inak kultúrne orientovaná skupina, vojenská loby, atď.), ktoré rečovým aktom vstupujú do diskurzívneho procesu konštruovania bezpečnosti. Sociálny konštruktivismus v bezpečnostných vzťahoch spôsobuje, že bezpečnosť sa vníma ako to, čo je mimo štátu, čo sa formuje v medzištátnych vzťahoch a potom prenáša dovnútra štátov.*“⁵ Profesor Buzan sa tak na rozdiel od tzv. tradicionalistov, ktorí považujú za bezpečnostné hrozby len hrozby vojenského a policajného charakteru, zaraďuje do skupiny tzv. rozširovateľov. Rozširovatelia považujú za prioritné hrozby tie, ktoré pochádzajú z nevojenských hrozieb. Nevojenská bezpečnosť sa spája s rozdelením bezpečnosti na sektory, pričom „*nevojenské sektory sú tie, ktoré sa pri východiskovej situácii a priebehu netýkajú vojny, ale v ktorých sa tiež v konečnom dôsledku môže použiť vojenská sila.*“⁶ Správnejšie je preto používať delenie na vojenské a nevojenské hrozby a riziká. Kodanská škola však nepostihuje všetky v súčasnosti známe sektory bezpečnosti. A práve k vedcom, ktorí rozširujú pojem bezpečnosť o ďalšie sektory patrí slovenský profesor Štefan Volner.

---

¹ V rámci rečového aktu dochádza k tzv. sekuritizácii, keď určitá téma je predstretá spoločnosti nielen ako politická otázka, ale najmä ako bezpečnostná hrozba. Definovanie hrozby sa vždy viaže v rámci sektorov na jednotlivé entity, aktérov a ich vzájomnú dynamiku.

² BUZAN, B., WEAVER, O., WILDE, J.: *Bezpečnosť, nový rámec pre analýzu*, Centrum strategických štúdií, Brno, 2005, s.48.

³ LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J.: *Bezpečnosť ako kategória*, Veda – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 2012, s. 82.

⁴ *Ibid.*, s.83.

⁵ *Ibid.*, s.33.

⁶ *Ibid.*, s.40.

1. PROFESOR ŠTEFAN VOLNER

Profesor Štefan Volner, ktorého hlavným predmetom vedeckého výskumu je geopolitika, rozširuje pojem bezpečnosť o sektor kozmickej bezpečnosti (kozmický priestor) a informačnej bezpečnosti (kyberpriestor). Ako sám hovorí: „*Geopolitické myslenie a pôsobenie budú (už vlastne začali) v 21. storočí podstatne ovplyvňované predovšetkým vznikom dvoch nových priestorov: kozmického priestoru (kozmos, vesmír) a kybernetického priestoru (kyber-priestoru, infopriestoru). V budúcnosti sa predovšetkým tu bude odohrávať boj o prvenstvo. Geopolitickú pozíciu aktérov bude určovať predovšetkým ich kozmická a kybernetická moc a sila, schopnosť prenikať a ovládať tieto priestory. Nová kozmická a kybernetická technológia moci a sily, podstatne ovplyvní a zmení samotných geopolitických aktérov, geopolitickú štruktúru planetárneho systému, hodnotu a význam planetárneho a zemského geopolitického priestoru. Len ten, kto ovládne kozmický a kybernetický priestor, má šancu ovládať planetárny geopolitický priestor; len ten, kto bude disponovať kozmickou a kybernetickou mocou a silou, bude určovať a ovládať ostatné priestory, ostatné moci a sily (pozemnú, morskú a vzdušnú) a ostatných aktérov.*“⁷ Čo sa týka kozmického priestoru, podľa Volnera základný problém poznania a objasňovania tohto priestoru spočíva predovšetkým v jeho astronomickej veľkosti, v jeho „bezhraničnosti“ a empiricky nepoznateľnej štruktúre. Odvoláva sa na dielo E.C. Dolmana, ktorý zakladá nový odbor geopolitiky pod názvom astropolitika.⁸ Ako ďalej pokračuje prof. Volner: „*Ludstvo nemá kam ísť, ak neprenikne do kozmu...Geopolitika budúcnosti bude (podľa nás už začala byť) predovšetkým astropolitikou (kozmickou politikou, vesmírnou politikou, vesmírnou geopolitikou). Budúci geopolitickí hráči (aktéri) budú vesmírnymi mocnosťami.*“⁹

Radikálnym zásahom do teórie a praxe geopolitiky bol (a je) podľa Volnera vznik kybernetického priestoru. Ako uvádza: „*Podstatne vplýva na predstavy o geopolitickom priestore, podstatne mení náš (objektívny) geopolitický priestor. Podstatnou zmenou je to, že pohyb a „prítomnosť“ aktérov v istom geopolitickom priestore sú možné aj bez fyzickej prítomnosti aktérov (ľudí); že prekonávanie prírodných prekážok sa stáva „bezproblémové“ a „bezpredmetné“; že sa náš (pôvodný) geopolitický priestor stal už „bezvzdialenostný“, resp. že sa „stratili“ vzdialenosti. Pre kybernetickú technológiu je každý bod našej planéty „tu“ a „teraz“. Prekonávanie vzdialeností a šírenie informácií v geopolitickom priestore je okamžité.*“¹⁰ Táto skutočnosť má závažný dopad na globálne bezpečnostné prostredie. Ako pokračuje prof. Volner: „*V tomto kontexte sa mení význam a obsah takých pojmov geopolitiky ako sú napríklad: geopolitický aktér (hackeri, kybernetickí útočníci, kybernetickí bojovníci, kyberterroristi, štátne i súkromné kybernetické organizácie atď.), geopolitický pohyb (pôsobenie, geopolitický prienik) aktérov, geopolitická hranica, geopolitická moc a sila, geopolitická komunikácia atď. Prostredníctvom kybernetických systémov (napr. internetu), satelitov, GPS, atď. sa bezhranične a bezbariérovo šíri kultúra, hodnoty, financie, robia obchody, vyúčtovanie, organizuje sa život ľudí, cestovný ruch, ale aj násilie, predchádza katastrofám, ale i riadia vojenské operácie. Kybernetická sieť sa stala neodmysliteľnou súčasťou nášho pozemského i kozmického geopolitického priestoru. Kybernetický priestor ich spája. Kybernetický priestor sa stal realitou, ktorá mení charakter, hodnoty a dimenzie nášho geopolitického priestoru....Bez uvedomenia si týchto reálnych zmien v geopolitickom priestore nie je možné o novej geopolitike, resp. geopolitike 21. storočia hovoriť.*“¹¹

⁷ VOLNER, Š.: Geopolitika, Klasická, Nová, EÚ – geopolitický aktér 21. storočia, IRIS, 2012, s. 434-435.

⁸ Ibid., s.435.

⁹ Ibid., s.436.

¹⁰ Ibid., s.478.

¹¹ Ibid., s.478.

Profesor Volner teda spolu s Barrym Buzanom patrí k ďalším tzv. rozširovateľom v oblasti bezpečnostných štúdií o ďalšie sektory, pričom podobne ako Buzan zdôrazňuje v súčasnosti prioritu nevojenských bezpečnostných hrozieb a rizík pred vojenskými bezpečnostnými hrozbami, tak ako ich chápu tzv. tradicionalisti. Profesor Volner ďalej uvádza, že v teoreticko-metodologickom rozpracovaní koncepcií globálnej bezpečnosti majú nazastupiteľné miesto aj nové prístupy, tzv. metateoretické koncepcie. Sú založené na nových metodologických pravidlách, ktoré už nevnímajú bezpečnostný systém ako súbor objektov a prvkov, ale holisticky, organicky, sieťovo.¹² V úvode predstavovania nových metateórií, ktoré uvádza vo svojej knihe *Nová teória bezpečnosti – teoreticko metodologické východiská, je holistická interpretácia bezpečnosti, ktorá obsahuje viaceré všeobecnejšie črty aj iných metateórií, najmä „chápanie jednotlivých bezpečnostných teórií, teoretických škôl a smerov, ako fragmentálnych pohľadov rozvíjajúcich významy jednej nerozdelenej reality – bezpečnosti – a nazeranie na teóriu bezpečnosti ako na jednu teóriu zloženú z jednotlivých parciálnych spoločensko-vedných a prírodno-vedných teórií, ktoré sa vzájomne dopĺňajú, vytvárajú mapu bezpečnostnej teórie.“* A ďalej *„nové chápanie bezpečnosti je chápanie globálnej bezpečnosti ako jedného nedeliteľného celku, ako implikátneho poriadku a chápanie bezpečnostného vývoja (pohybu) ako celopohybu – teda holomovementu.“*¹³

2. DOCENTI JANA LASICOVÁ A JAROSLAV UŠIAK

K tzv. rozširovateľom patria aj docenti Jana Lasicová a Jaroslav Ušiak, ktorí pôsobia na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici. Ich vlastná definícia bezpečnosti, ktorá ich do radov tzv. rozširovateľov priamo zaraďuje, je nasledovná: *„Bezpečnosť definujeme ako komplexný pojem, kategóriu bytia na rôznych analytických úrovniach individuálnej, skupinovej, lokálnej, štátnej, regionálnej a globálnej roviny, kde pôsobia viaceré diferencované, flexibilné vonkajšie a vnútorné spoločenské faktory (vojenské, ekonomické, vnútropolitické, medzinárodnopolitické, spoločenské, právne, environmentálne, energetické, kybernetické), ktoré majú schopnosť utvárať dočasnú (relatívnu) stabilitu na kauzálnej úrovni a prostredníctvom ktorej sa môžu eliminovať všetky druhy kríz, rizík, hrozieb a vojen.“*¹⁴ Pozri obrázok č. 1.¹⁵

Obaja autori sa vo svojej monografii pod názvom *Bezpečnosť ako kategória* komplexne venujú pojmu bezpečnosť ako kategórii. Jadro publikácie predstavuje kapitola, ktorá je nazvaná *Problémy s definovaním bezpečnosti*, ale zaoberá sa širšou témou výskumu bezpečnosti. Poukazuje sa v nej na existenciu viacerých tradícií v teoretickom výskume bezpečnosti – v teóriách medzinárodných vzťahov a filozofických teóriách, ktoré sú navzájom prepojené, ale aj staršie ako bezpečnostná agenda. Bezpečnosť nie je vnímaná len z jedného hľadiska – štátu, ale z viacerých základných hľadísk: bezpečnosť individuálna, bezpečnosť vnútroštátnych skupín, bezpečnosť štátu, bezpečnosť regionálnych zoskupení, bezpečnosť medzinárodného prostredia. Podľa Lasicovej *„dochádza k prehľbovaniu konceptu množstvom aktérov.“*¹⁶

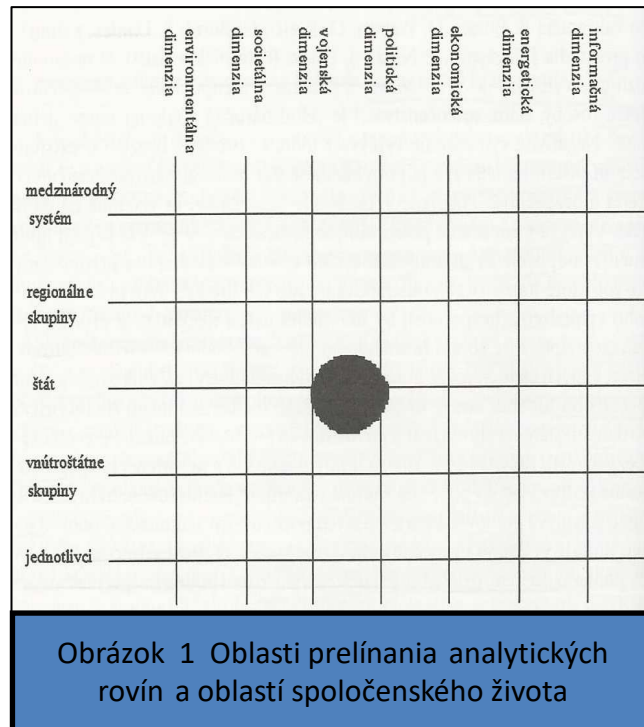
¹² LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J.: *Bezpečnosť ako kategória*, Veda – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 2012, s. 136.

¹³ *Ibid.*, s.137.

¹⁴ LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J.: *Bezpečnosť ako kategória*, Veda – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 2012, s. 28.

¹⁵ *Ibid.*, s. 58.

¹⁶ *Ibid.*, s.58.

Podľa oboch docentov však ústredným problémom pri štúdiu bezpečnosti v období po skončení studenej vojny je nemožnosť dosiahnuť dohodu o tom, čo to znamená bezpečnosť.¹⁷ Ako už bolo spomenuté, obaja docenti patria k tzv. rozširovateľom, nakoľko sa vo svojej práci zasaďujú o ďalšie rozšírenie sektorov bezpečnosti. Podobne ako profesor Volner, aj J. Lasicová a J. Ušiak presadzujú potrebu zavedenia sektoru informačnej bezpečnosti. Navyše, však presadzujú aj zavedenie dvoch nových sektorov bezpečnosti a to energetický sektor (energy security) a sektor potravinovej bezpečnosti (food security).¹⁸

Monografia J. Lasicovej a J. Ušiaka je významným prínosom slovenskej teórie k skúmaniu aktuálnych a perspektívnych problémov bezpečnosti. Cieľom ich publikácie je „vymedziť pojem bezpečnosti tak, aby čitateľ získal obraz, ako sa tento pojem klasifikuje, aké štruktúry obsahuje a akým spôsobom zasahuje do existencie človeka, skupiny, štátneho režimu ale aj medzinárodného spoločenstva.“¹⁹

ZÁVER

Cieľom tohto komparatívneho článku bolo porovnanie troch pohľadov na koncept novej bezpečnosti pre 21. storočie. Všetci vyššie spomenutí autori sa zhodujú v tom, že pojem bezpečnosť je komplexná kategória, ktorá preto musí byť skúmaná celostne, aby obsiahla celú šírku bezpečnostného prostredia a jeho vplyv nielen na individuálneho človeka, ale aj na sociálnu skupinu, štát, či medzinárodné spoločenstvo ako celok. Všetky tri koncepty sa zhodujú aj v tom, že do popredia sa bude čoraz viac dostávať problematika nevojenských hrozieb pred vojenskými. Z tohto pohľadu môžeme všetkých vyššie uvedených autorov zaradiť do skupiny tzv. rozširovateľov. Všetci sa zhodujú aj v tom, že je potrebná nová teória bezpečnosti pre 21. storočie. Množstvo teórií, prístupov, metodologických postupov a modelov naznačuje trend, ktorý sa už jasne črtá na pozadí multidisciplinárneho výskumu bezpečnosti – bezpečnostná veda má šance stať sa autonómnou vedeckou disciplínou, či už

¹⁷ Ibid., s.59.

¹⁸ Ibid., s. 123.

¹⁹ Ibid., s. 7.

bude mať názov konfliktológia, sekuritológia, alebo zostane v rámci ohraničení doterajšieho výskumu, ktorý sa prezentoval ako bezpečnostné štúdie, kritické bezpečnostné štúdie, strategické štúdie, nové strategické štúdie, konfliktné štúdie a mierové štúdie.²⁰ Pre Slovenskú republiku je významný najmä fakt, že medzi spomenutými vedcami sú až traja slovenskí autori, ktorí v súčasnosti na poli teórie bezpečnosti zastávajú popredné miesto - ak nie vo svete, tak minimálne v Európe.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BUZAN, B., WEAVER, O., WILDE, J.: Bezpečnosť, nový rámec pre analýzu, Centrum strategických štúdií, Brno, 2005.

LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J.: Bezpečnosť ako kategória, Veda – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 2012.

VOLNER, Š.: Geopolitika, Klasická, Nová, EÚ – geopolitický aktér 21. storočia, IRIS, 2012.

plk. PhDr. Peter ROZEMBERG
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš
peter.rozemberg@mosr.sk

---

²⁰ Ibid., s. 138.

POST KONFLIKTNÍ VÝVOJ V LIBANONU V ROZMEZÍ OBDOBÍ 2006 – 2015 A VLIV SOUČASNÉ SITUACE NA BUDOUCÍ MOŽNÝ VÝVOJ V OBLASTI

POST CONFLICT DEVELOPMENT IN LEBANON RANGING PERIOD 2006 - 2015 AND THE IMPACT OF THE CURRENT SITUATION FOR POSSIBLE FUTURE DEVELOPMENTS

Petr ROŽŇÁK, Zbyšek KORECKI, Nathalie CHEMAYELOVÁ

ABSTRACT

The article analyzes the post-conflict developments in Lebanon after the July War of 2006, the work examines the development of the country between 2006 and 2015. The work focuses on post-conflict activities of the UN peacekeeping force UNIFIL. It also analyzes the transformation of the structure of religious groups and its influence on the political system in Lebanon. In conclusion, the authors proposes specific recommendations, which should lead to the stabilization of the system's political and security situation in the country.

Keywords: Lebanon 2006 War, the July War, Hezbollah-Israeli War, the Second Lebanon War, Israel, religious groups, political system, security, post-conflict reconstruction, similarity measure, multidimensional graphs, Gatev's coefficient

ÚVOD

Článek se zabývá postkonfliktní situací v zemi mezi lety 2006 a 2015. Článek je výsledkem výzkumného projektu IGA Vysoké školy regionálního rozvoje Praha, Žalanského 68/54, Praha 17 - Řepy, 163 00, Fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4, číslo 1/2016. Cílem článku je analyzovat postkonfliktní situaci v zemi, proces politické rekonstrukce, která je v zemi stále aktuální a která stále činí zemi silně nestabilní. Cílem článku je analyzovat náboženskou strukturu obyvatelstva, aby bylo možné posoudit, zda politický systém je či není udržitelný a navrhnout řešení situace, které povede k politické a bezpečnostní stabilitě v Libanonu, tak aby z tohoto stavu mohl být zahájen udržitelný rozvoj země.

Pro analýzu demografické struktury obyvatelstva bylo využito tří metod. K analýze charakteru náboženských skupin v Libanonu bylo využito demografické metody teorie náboženských struktur. Pro zjištění proměny procentuálního zastoupení náboženské příslušnosti bylo využito statistické metody měření podobnosti. V první řadě se u analýzy podobnosti zkoumá proměna struktury v průřezu let od roku 1932 až po rok 2015 pomocí statistické metody vícerozměrných grafů. V druhé řadě se porovnává změna struktury pouze dvou let 1932 a 2015 pomocí výpočtu Gatevova koeficientu, který má následující podobu:

$$\text{Gatevův koeficient} = \sqrt{1 - \frac{2 * \sum_{i=1}^k P_{1i} * P_{2i}}{\sum_{i=1}^k (P_{1i}^2 + P_{2i}^2)}}$$

kde a jsou hodnoty indikátorů, v této analýze to pak je procentuální zastoupení jednotlivých náboženských skupin ve dvou porovnávaných letech. Výsledek Gatevova koeficientu se

pohybuje na škále do 0 do 1. V případě, že jako výsledek vyjde 0, jsou struktury úplně shodné; a v případě, že vyjde 1, jsou naprosto neshodné [6].

1. POSTKONFLIKTNÍ REKONSTRUKCE A ANALÝZA NÁBOŽENSKÉ PŘÍSLUŠNOSTI OBYVATEL

Měření podobnosti je postaveno na principu, kdy je dáno n jednotek objektů, která je popsána m proměnnými. Cílem je odhalit vnitřní strukturu množiny objektů, tj. rozdělit množinu objektů do předem neznámého počtu podmnožin (shluků). Pro podmnožiny mohou platit tři různé podmínky: (1) objekty jsou homogenní a patří do stejné podmnožiny, jelikož si jsou maximálně podobné; (2) objekty jsou heterogenní a patří do různých podmnožin, jelikož jsou maximálně nepodobné; (3) každý ze zkoumaných objektů náleží do jedné podmnožiny.

Pro zkoumání náboženské struktury v Libanonu byly využity dvě metody vícerozměrných grafů a metoda výpočtu podobnosti dle Gatevova koeficientu.

Gatevův koeficient patří mezi metody, jež vykazují, jak si jsou objekty podobné, respektive nepodobné. Gatevův koeficient může porovnat, podobnost nebo nepodobnost dvou struktur. Struktura může mít nespočet indikátorů, ale obě struktury musí mít totožné indikátory (ne hodnoty indikátorů), v případě této analýzy bylo potřeba zvolit stejné náboženské skupiny pro zkoumané roky.

2. NÁBOŽENSKÁ STRUKTURA V LIBANONU

Náboženská identita je rozpoznávána v politickém systému a v politickém uspořádání země. Zákony státu kategorizují obyvatele do náboženských komunit, a to dává každému občanovi dvě identity: náboženskou a státní (národní). Libanon oficiálně uznává 17 náboženství. Sunnitě měli vždy blízké vztahy s Osmany. Byli ekonomicky velmi aktivní jako obchodníci na pobřeží Středozemního moře. Dnes se koncentrují především v Bejrútu, Sidónu a Tripolisu [14]. Politicky sunnitě nejvíce podporují Hnutí budoucnosti, stranu Saada Harírího. V sunnitských kruzích jsou časté obavy ze vzrůstající síly a popularity Hizballáhu a šíitských skupin všeobecně [1].

Šíitští muslimové byli za dob Osmanské říše považováni za obyvatele druhého řádu [1]. Uchovali si tradiční náboženské a rodinné vazby na íránské šíity. V 70. letech Al-Sadr založil Amal sebeobranné hnutí a politickou stranu. Později se lídrem Amalu stal Sajjid Muhamed Husajn Fadlalláh, který se stal nejen politickým vůdcem, ale vůdcem duchovním pro všechny libanonské šíity.

Drúzové jsou známi silně mystickým vyznáním víry, patří pod šíitskou větev islámu a udržují své náboženské učení tajné. Drúzové žijí v uzavřených komunitách, ve kterých se dále vyčleňují na úzkou skupinu zasvěcených, s přístupem ke svatým spisům a jen z nich se mohou stát duchovní vůdci. Druhá skupina věřících, jež de facto tvoří zbytek komunity, z nich se pak produkují političtí vůdci. Žijí hlavně v pohoří Šúf a v Sýrii. Pravověrní muslimové považují drúzy za heretiky, kacíře [11].

Křesťané tvoří velmi různorodou skupinu obyvatel v Libanonu. Lze identifikovat Maronity, jejichž kořeny sahají do 5. století n. l. a kteří se později přidali k římskokatolické církvi. Stejně jako drúzové tvořili úzce uzavřené skupiny opírající se o náboženské instituce, v případě maronitů to byla církev a v případě drúzů Rada vyvolených [12]. Maronité měli od dávných dob úzké kulturní, náboženské a ekonomické vazby na Evropu [15].

Potomci Arménů, kteří uprchli před genocidou z Turecka, se sdružují pod arménské církve. Třetí nejpočetnější skupinou je řecká pravoslavná církev. Paradoxně měli řečtí

pravoslavní mnohem lepší vztahy se sunnity než s maronity. Dosvědčuje to i fakt, že během občanské války byli součástí Levicové aliance [1].

Politická moc je propojena s náboženskou příslušností na základě výše zmíněné dohody, Národního paktu.

2.1 NÁRODNÍ PAKT A POLITICKÝ SYSTÉM

První zmínka o Národním paktu byla z roku 1943, kdy byla veřejnosti představena dohoda mezi politickými představiteli, prezidentem al-Chúrí (maronitou) a premiérem as-Solhou (sunnitem), jako dohoda mezi dvěma nejsilnějšími konfesními komunitami. Představitelé však nejednali ve jménu své konfesní komunity, ale vystupovali za všechny komunity Libanonu. Realizovaný mezi-konfesní přístup později nenaplňoval žádný z představitelů země ani vláda. První text, který se dochoval je záznam projevu Al-Chúrího z roku 1944, kdy o Národním paktu al-Chúrí mluví jako o „závazku a cti, přijatými všemi Libanonci všech komunit, společenských tříd a směrů Libanonu, s cílem zachovat skutečnou nezávislost státu, jeho národní suverenita a ochrana libanonské ústavy [15].“ V 50. letech i po celou dobu trvání občanské války se pakt dodržoval v nepsané podobě, ovšem jeho dodržování nabylo na prohlubujícím se propadu vztahu mezi konfesemi, političtí představitelé hájili své konfesní skupiny a v politických krocích neuvažovali trans-konfesně.

V roce 1989 byla podepsaná Taífská dohoda, ve které byl Národní pakt potvrzen písemně. Všechny náboženské skupiny si proporčně rozdělují důležité politické posty, tedy prezident republiky je vždy křesťanský maronita, předseda vlády je sunnitský muslim a předseda parlamentu je šíitský muslim [7]. Systém zahrnuje právo veta pro prezidenta a pro předsedu vlády, pro předsedu parlamentu je právo veta limitující vzhledem k hlasům Národního shromáždění [7].

Parlament je jednokomorový a je složen ze 128 poslanců volených na čtyři roky. Křesla se dělí na půl mezi křesťany a muslimy [10]. Z křesťanských křesel se vyděluje 34 křesel pro maronity, 14 křesel pro řecké pravoslavné, 8 křesel je pro katolíky, 5 pro pravoslavnou arménskou církev a po jednom křesle mají arménští katolíci, protestanti a jedno křeslo obsazuje křesťan jiné církve. V rámci muslimské poloviny se dělí křesla následovně, 27 pozic získají sunnitě a stejně tak šíité, 8 křesel drúzové a 2 křesla patří alavitům. Volby jsou upraveny na základě okresů [1].

Důsledkem Taífské dohody je pokles politické moci maronitů, prezidentovi byly sníženy pravomoci a proporce křesel v parlamentu klesla z původních 60:40 na 50:50 [10]. Volební systém navíc povoluje politické strany postavené na náboženském základě. Politické strany v Libanonu nepracují na bázi nějaké politické filosofie nebo politického programu, ale reflektují zájmy klanu vedeného patriarchou v určitém regionu. Příkladnými klany a jejich patriarchy může představovat rod Šamún, Dumajil, Karím nebo Džumblát. V Libanonu je až 16 takovýchto rodů či klanů, které utváří jádro politiky. Političtí lídři se zaměřují na hájení zájmů vlastních rodů namísto hájení zájmu celé společnosti, a k získání výhod neváhají využít pomoc ze zahraničí. V průběhu občanské války měl každý klan vlastní ozbrojenou jednotku. Patriarchálně-klanový systém vedl k protekcionismu, korupci a nezákonnému obchodování. Je tedy zřejmé, že je opravdu velice složité v tomto systému nalézt kompromisní dohodu stran a vzájemnou domluvu. Tím že jsou politické pozice přiděleny jednotlivým náboženským skupinám, jsou jejich politické ambice omezené.

Hlavní funkcí politických stran je reprezentování zájmů klanů a náboženských skupin. Žádná z dnešních politických stran, kromě Hizballáhu, nespojuje své náboženské základy s nějakým stálým politickým přesvědčením. Můžeme tedy konstatovat, že Libanon je útvar

přirovnatelný k jakési konfederaci, kde náboženské klany tvoří jednotlivé celky a kde každý klan má v určité míře právo veta. Celý systém může fungovat jen tehdy, pokud političtí vůdci křesťanů, sunnitů a šíitů jsou ochotni dohodnout se na společném vládnutí.

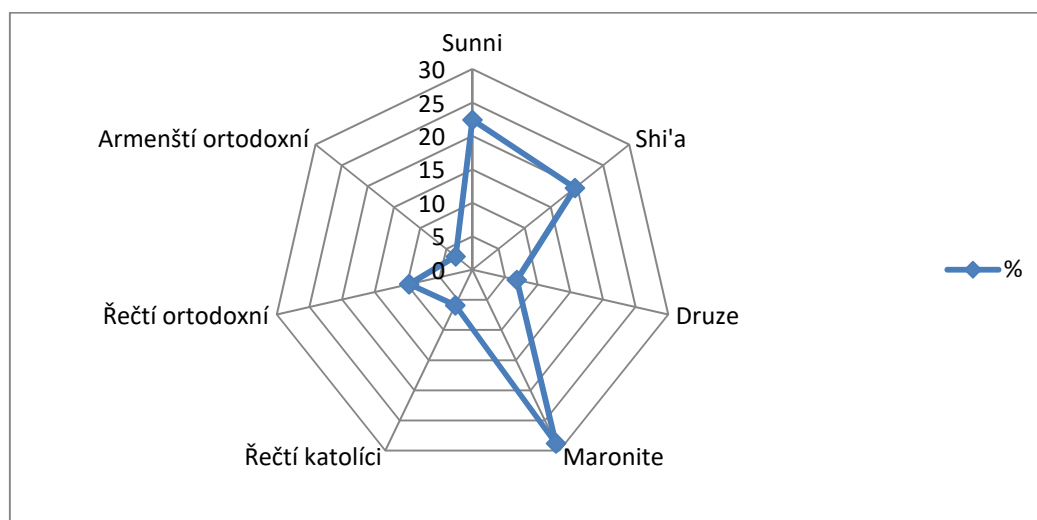
Mimo dělicí linie náboženské je zde ještě jedno rozlišení, a to na základě zahraničních vztahů - jedná se o vztah pro- a proti-syrský. Politický systém a vztahy jednotlivých stran jsou velice komplikované, navíc i rychle proměnlivé. Vztahy jsou utvářeny na popud aktuálního dění, ale problémem v utužení vztahu bývá překročení historických událostí, proto je důvěra jedné strany k druhé velmi omezená. Nejen nízká úroveň důvěry, ale vměšování se třetích zemí do dění v Libanonu utváří velmi nestabilní systém vlády [13].

2.2 ANALÝZA NÁBOŽENSKÝCH STRUKTUR

Provedeny byly dvě analýzy, v první z nich bylo využito paprskových grafů pro vyjádření vícerozměrných grafů. Grafy jsou průřezem mezi lety 1932 a 2015. V druhé části je prezentován Gateův koeficient podobnosti, který lépe číselně vyjádří podobnost struktur. K provedení analýzy byly využity sekundární data uveřejněny v článku *CHAMIE, Joseph. Religious Groups in Lebanon: A Descriptive Investigation (1980)* a z dat dostupných ve zprávách *International Religious Freedom Report*.

V paprskovém grafu bylo zkoumáno 7 (a později 6) nejpočetněji zastoupených náboženských skupin. Sunnité, šíité a drúzové představují muslimské obyvatelstvo a maronité řečtí katolíci, řečtí pravoslavní a arménští pravoslavní představují křesťanské obyvatelstvo Libanonu. Tyto skupiny také odrážejí politickou moc danou Národním paktem.

V roce 1932 bylo uskutečněno první a zároveň i poslední sčítání lidu v Libanonu. Jsou to také jediná oficiální data. Na základě sčítání lidu z roku 1932 se v Libanonu ustanovil Národní pakt. V Libanonu strukturu tvořili s nadpoloviční většinou křesťané, největší část populace představovali maronité s 28 %, s 22 % sunnité a třetí v pořadí byli řečtí pravoslavní s 9 % (viz obr. 1). Důsledkem sčítání lidu z roku 1932 byl ustanoven Národní pakt, který rozdělil moc mezi náboženské skupiny a je jen s menšími změnami¹ platný dodnes [15].

Obr. 1 Paprskový graf náboženské struktury Libanonu v roce 1932

Zdroj: [4]

¹ Změny se týkají po Dohodách z Taifu.

V roce 1943 získal Libanon samostatnost. Počty příslušníků maronitské církve mírně vzrostly, tedy jejich moc daná Národním paktem byla utvrzena. Všechny ostatní náboženské skupiny si udržovaly konstantní počty. Po ustanovení samostatného státu se objevovaly tendence arabských nacionalistů, hlavně sunnitů, k opětovnému sjednocení se Sýrií. Maroničtí křesťané zastávali opačné stanovisko, nesouhlasili s nacionalisty, a to hlavně proto, aby udrželi moc ve státě. Spory nabraly na intenzitě po roce 1948, kdy byl jednostranně vyhlášen stát Izrael a došlo k prvnímu Arabsko-Izraelskému konfliktu [9].

Od roku 1948 uprchli do Libanonu tisíce Palestinců, kteří byli vyhnáni ze svých domů z tehdejšího území Palestiny nově vyhlášeným státem Izrael. V té době byli všichni Palestinci vedeni jako uprchlíci a zdržovali se v uprchlických táborech. Ani v období kolem roku 1951 se poměry mezi náboženskými sektami nemění. Maronité stále představují nejpočetnější složku obyvatelstva a jejich moc je relativně stabilní.

Další průzkum z roku 1971 je zásadní, jelikož je posledním odhadem struktury před občanskou válkou. Napětí ve společnosti rostlo, a to především v důsledku rostoucího počtu uprchlíků z Palestiny. V roce 1970 došlo v Jordánsku k akci známé jako Černé září [3], kdy jordánský král Husajn vyhostil palestinské uprchlíky, většina z nich se uchýlila do Libanonu (a další část do Sýrie). Palestinští uprchlíci se koncentrovali na jihu Libanonu, kde se část z nich radikalizovala a odkud později začali své odboje proti Izraeli [15]². Podobně jako v mnoha jiných případech i zde byli uprchlíci vystaveni nedostatečnému nutričnímu příjmu. [20] Napětí v Libanonské společnosti rostlo, část populace sympatizovala s uprchlíky a chtěla jim umožnit důstojný život v Libanonu (šíitští i sunitští muslimové); druhá část (především maronité) odmítala změnu statusu uprchlíků, jelikož viděla hrozbu v tom, že by vzrostla sunnitská a šíitská složka populace, a tím by maronité byli nuceni vzdát se svých zastávaných mocenských pozic [15]. Obavy byly na místě, protože došlo k mírnému růstu populace šíitů a pokles maronitů.

Občanská válka trvala od roku 1975 do roku 1990 a byla ukončena mírovými dohodami z Taífu [7]. Došlo k velkým lidským ztrátám, infrastruktura země byla zdevastována, stejně jako ekonomický stav země [18]. Mnoho Libanonců uteklo před válkou do Evropy, především do frankofonních zemí, ale i do USA [16]. Libanonský stát chtěl stabilizovat počet obyvatel, proto povoloval dvojí občanství Libanoncům, jež emigrovali (na občanství mají právo i druhé generace potomků emigrantů). Typičtí emigranti byli křesťané, především maronité, kteří měli dlouholeté vztahy právě s Francouzi, ale i dalšími Evropany, vytvořené již z dob kolonialismu, ale rovněž v důsledku obchodních aktivit. Evropané jim umožňovali snazší emigraci a poskytovali jim zázemí hostitelských zemí [16, 21].

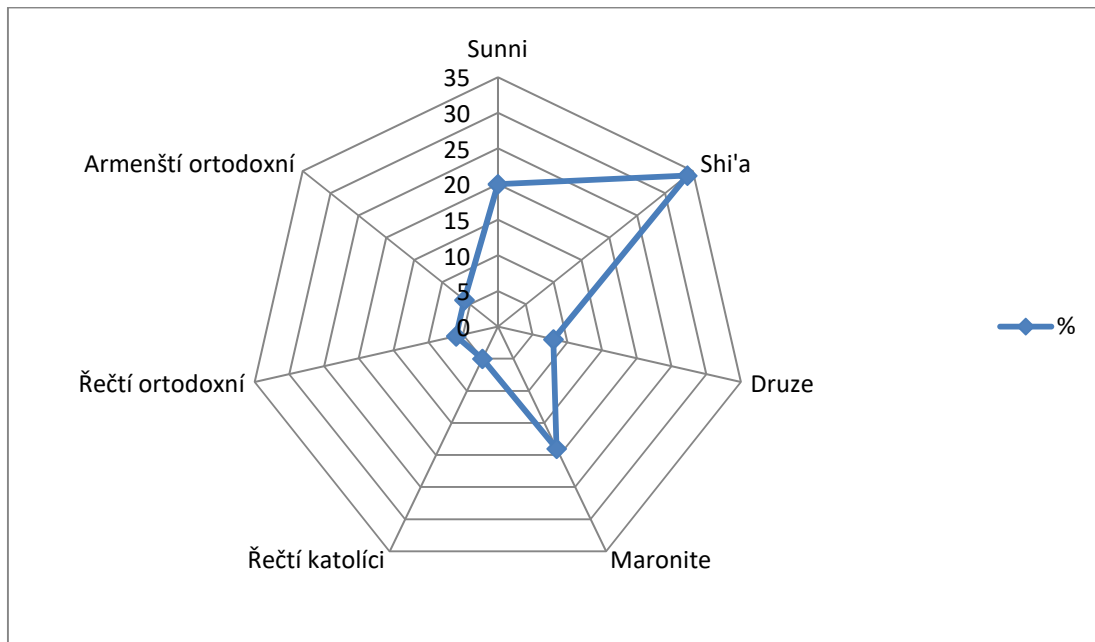
První dostupná poválečná data jsou z roku 2005 a promítají se na obr. 2. Zde můžeme vidět změnu ve struktuře obyvatelstva, maronitů ubylo z původních přibližných 30 % na 19 %, naopak šíitské obyvatelstvo vzrostlo z 20 % na 34 %. Úbytek maronitů se může přisuzovat jednak výše zmíněné migraci a současně snížené porodnosti [2]. Na základě dat mělo již tehdy dojít v procesu postkonfliktního rozvoje země ke změně mocenské struktury. Opět se zde promítla nestabilita míru po občanské válce a silná lobby ze strany maronitů, kteří bránili dalšímu sčítání lidu.

V roce 2005 došlo k jedné z historicky nejvýznamnějších událostí po občanské válce – Cedrová revoluce, kdy po atentátu na sunnitského premiéra Rafíka Haríriho bylo po četných

---

² Palestinští uprchlíci a jejich aktivity na jihu Libanonu jsou udávány jako jeden z důvodů počátku občanské války v Libanonu (1975-1990). Více: ŠABACKÁ, Yvona. Konflikt a politika velmocí na Blízkém východě: Libanon - bitevní pole velmocí.

proti-syrských demonstracích staženo syrské vojsko z území Libanonu³. Události kolem smrti Haríriho a Cedrové revoluce opět vyvolaly napětí ve společnosti, které bylo eskalováno do událostí z roku 2006. V červenci 2006 došlo k únosu dvou izraelských vojáků Hizballáhem operujícím na jihu Libanonu. Izrael de facto během několika hodin zahájil agresivní ofenzívu vůči Hizballáhu, ale především vůči Libanonu jako takovému. Pro Libanon začala zničující válka, která posunula stav celé země na úroveň 90. let. Hlavním cílem izraelské ofenzívy byli bojovníci Hizballáhu, ovšem ztráty mezi bojovníky byly minimální a ztráty na straně libanonských civilistů obrovské.

Obr. 2 Paprskový graf náboženské struktury Libanonu v roce 2005
Zdroj: vlastní

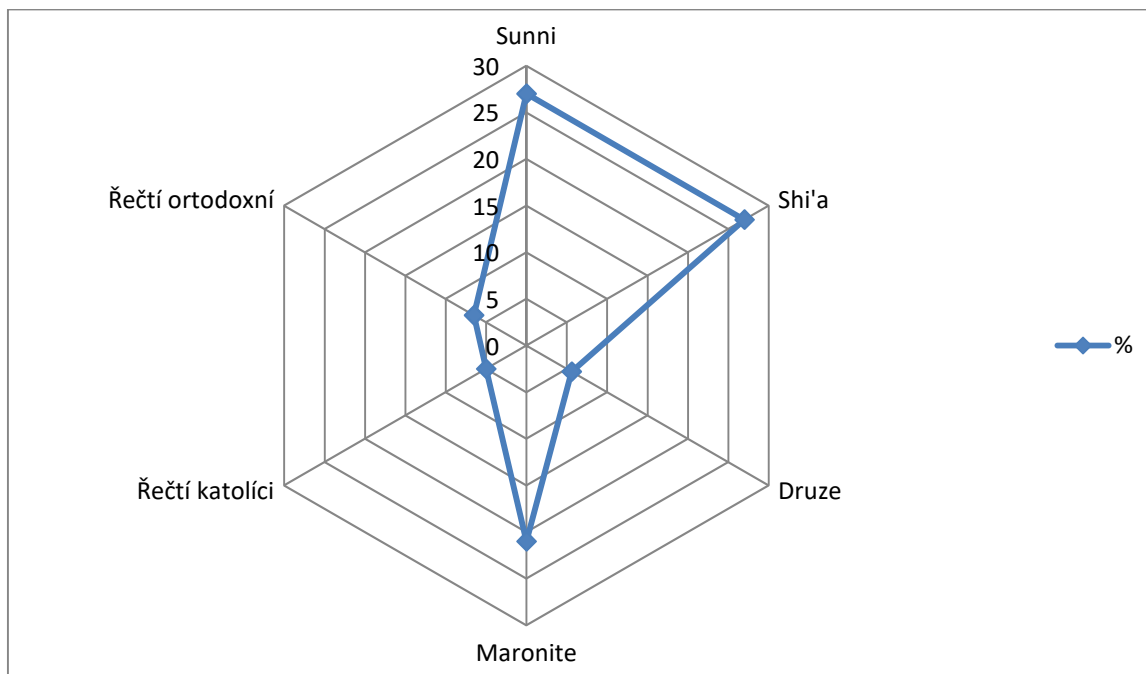
Atmosféra po válce v roce 2006 v Libanonu nebyla pro šíitské muslimy nejpříznivější. Důsledkem toho bylo, že jejich počet oproti roku 2005 mírně poklesl. Ukázalo se však, že sunnitská složka obyvatelstva se rozšířila a tvořila stejně jako šíitská složka 28 % obyvatelstva. Důležité je zde i zmínit drúzy a řecké pravoslavné. Drúzové před občanskou válkou čítali vždy přibližně 4 % populace, v roce 2008 již čítají 8 %, což je 100% nárůst. Naopak řečtí pravoslavní ubývají, ne tak silně, ale vzhledem k tomu, že ještě v 70. letech tvořili 4. nejsilnější skupinu, a navíc jsou tradičně skupinou, jež má velké ekonomické zájmy v zemi, je pokles na 8 % statisticky významný.

Následující graf z roku 2015 pouze potvrzuje trend, který byl po občanské válce zřejmý. Počet maronitů, kteří před válkou tvořili nejpočetnější skupinu v zemi, se snižuje a dnes jsou až na třetím místě. Celkově se dá konstatovat, že křesťanské obyvatelstvo se početně snížilo a muslimské obyvatelstvo zvýšilo, přičemž sunnité a šíité shodně tvoří 27 % obyvatelstva.

Data z let 2005 až 2015 jsou dostupná ze zdrojů Zpravodajské služby USA (CIA), je zde pravděpodobné, že mohou být politicky zkreslená. Vzhledem k tomu, že USA má politicky příznivý vztah s křesťanskou komunitou v Libanonu, především s maronity, je pravděpodobné, že se budou snažit svými daty podporovat tuto skupinu obyvatelstva, jelikož

³ Syrská vojska byla na území Libanonu od poloviny 70. let 20. století, kdy Sýrie intervenovala do Libanonu během občanské války, aby zajistila uklidnění situace.

jedině tak si mohou udržet maronité svou mocenskou většinu ve státě⁴. CIA uvádí poměr křesťanů a muslimů 40 % / 60 %. Ovšem některé jiné zdroje uvádějí, že poměr je větší, a to 35 % / 65 %, některé až 30 % / 70 %. Je tedy zřejmé, že s úplnou přesností nemůžeme říci, jaký poměr v zemi je, ovšem můžeme si být jistí, že muslimská populace roste a dochází zde k nerovnoměrnému vyvážení moci.

Obr. 3 Paprskový graf náboženské struktury Libanonu v roce 2015
Zdroj: vlastní

Výsledkem paprskové analýzy bylo zmapovat náboženské rozložení populace od roku 1932 do dnešní doby. Porovnáním grafů je patrné, že došlo ke k úbytku počtu maronitů a křesťanů a současně došlo k nárůstu populace sunnitů s šiítů. Na základě počtů obyvatelstva a její náboženská orientace byly výchozími podmínkami při rozdělování počtů míst v parlamentu v roce 1932. Porovnáme-li tedy výchozí situaci v roce 1932 a stav v roce 2015, je patrný úbytek Manoritů a vývoj počtu šiítů.

Rozdílnost počtu maronitů čítá 15%. Sunnitě početně vzrostli z původních 22 % na 27 % a šiíté početně vzrostli z původních 19 % na 27 %, znamená to, že když sečteme rozdíly posunu počtu obyvatelstva, získáme změnu tří hlavních skupin o přibližně 25%. To znamená, že celkově se jedná o změnu přibližně 25 % politické moci ve státu. Pokud k tomuto součtu nebudeme přičítat ještě změnu počtu drúzů a řeckých pravoslavných. Jde tedy o velké procento moci ve státě. Je zřejmé, že musí dojít ke změně rozložení moci dle Národního paktu. Lépe nám podobnost, respektive rozdílnost struktury, vyjádří níže vypočítaný Gatevův koeficient.

2.3 VÝPOČET GATEVOVA KOEFICIENTU

Pro srovnání podobnosti struktury obyvatelstva byl využit Gatevův koeficient, který jedním číslem vyjádří, jak podobné jsou si dvě struktury. Jelikož bylo potřeba porovnat počáteční stav a konečný stav populace, byly využity pro tuto analýzu data z roku 1932, na

⁴ Maronité jsou známi svými vazbami na Západní mocnosti a svou pro-USA směřovanou politikou. Více o této problematice v publikaci: ŠABACKÁ, Yvona. Konflikt a politika velmocí na Blízkém východě: Libanon - bitevní pole velmocí. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 9788073802981.

základě kterého došlo k sestavení Národního paktu, a data z roku 2015, která jsou v našem bádání nejaktuálnější a měly by nejlépe popisovat dnešní stav. Porovnáno bylo 5 nejpočetněji zastoupených skupin, tedy sunnitě, šíité, maronité, drúzové a řečtí pravoslavní. V tabulce č. 1 je popsán postup výpočtu.

Tabulka 1 Výpočty P1 a P2 pro Gatevův koeficient

Sekta	P1:1932	P2:2015	P1*P2	P1 ²	P2 ²	P1+P2
Sunni	0,2239	0,27	0,060453	0,05013121	0,0729	0,123031
Shi'a	0,1963	0,27	0,053001	0,03853369	0,0729	0,111434
Druze	0,0675	0,056	0,00378	0,00455625	0,003136	0,007692
Maronité	0,2881	0,21	0,060501	0,08300161	0,0441	0,127102
Řečtí katolíci	0,0585	0,05	0,002925	0,00342225	0,0025	0,005922
Řečtí ortodoxní	0,0974	0,08	0,007792	0,00948676	0,0064	0,015887
Ostatní	0,0683	0,064	0,004371	0,00466489	0,004096	0,008761
Celkem	1	1	0,192823			0,399829

Zdoj: vlastní

Výsledek Gatevova vzorce je 0,719538339, který byl zaokrouhlen na 0,72.

Výsledek vyjadřuje podobnost porovnávaných struktur, porovnávané struktury jsou si podobné 0,72. Na škále od 0 do 1, jsou tedy více jak z poloviny podobné. Převedeme-li si výsledek na procenta, vyjde nám, že struktury si jsou z 72% podobné. Mezi lety 1932 a 2015 došlo tedy ke změně struktury populace o 28 %.

3. NÁVRHOVÁ ČÁST

Z teorie postkonfliktní rekonstrukce[19] plyne nutnost řešit bezpečnost jako prioritou v post konfliktním vývoji. Ovšem v případě Libanonu je první překážkou v nastolení stabilní úrovně bezpečnosti politický systém, je tedy první pilíř věnován právě transformaci politického systému. Druhý a třetí pilíř pak řeší bezpečnostní otázky země. Druhý pilíř má za cíl restrukturalizaci a posílení obranných sil v zemi a třetí pilíř pak zajišťuje regionální bezpečnost a převzetí kompletní kontroly nad územím Armádou Libanonu.

Časová rozmezí jednotlivých pilířů i kroků je příliš obtížné vymezit a potřebovalo by expertízu provedenou přímo na místě s podporou mnoha odborníků na otázky politických systému, odborníky na tvorbu ústavy, práva, mezinárodní a vnitrostátní bezpečnosti.

3.1 TRANSFORMACE POLITICKÉHO SYSTÉMU

Politický systém v Libanonu je založen na konfesním zastupitelském systému, kde jak hlavní funkce vedení státu (prezident, premiér a předseda parlamentu), tak křesla v parlamentu jsou rozdělována dle procent zastoupení náboženských skupin ve státě, které bylo ustanoveno po roce 1932, kdy se uskutečnilo poslední sčítání lidu v zemi. Konfesní systém vytváří ze státu spíše určitou federaci konfesí, a je zde tedy jen velmi malý prostor pro budování národní identity.

Z analýzy náboženských struktur plyne, že posun náboženské struktury obyvatelstva z roku 1932 k dnešku je značný. Z Gatevův koeficientu vychází, že celková struktura obyvatelstva se liší o 28 %. Největší nárůst obyvatelstva je u šíitů a sunnitů, naopak největšímu poklesu čelí maronité. Nepodobnost u bezmála 30 % struktury obyvatelstva se

v současnosti nepromítá do politického systému, který zůstal beze změn od roku 1932. Nemůže se zde mluvit o zcela demokratické zastupitelské vládě, jelikož momentální většinu v parlamentu mají křesťané, kteří přirozeně budou prosazovat zájmy svých vlastních komunit, a muslimové mají menší zastoupení, ač je jejich zastoupení ve společnosti vyšší, a tím hůře mohou prosazovat zájmy většiny obyvatelstva.

Současný politický systém je také překážkou v bezpečnostní otázce. Mnohé parlamentní strany mají své vlastní ozbrojené frakce nebo mají úzké konexe na militantní skupiny. V momentě, kdy se rozhoduje o odzbrojení jakýchkoli ozbrojených skupin, není toto téma v zájmu mnohých ze stran. Fakt, že se k odzbrojení militantní skupin v Libanonu nikdo nepřiklání, jen potvrzuje skutečnost, že Libanon je velice nesourodý stát, s vysokou mírou vzájemné nedůvěřivosti skupin, ale i nedůvěřivosti k institucím, především pak k státním bezpečnostním silám.

K tomu, aby bylo možné dosáhnout politické i bezpečnostní stability v zemi, je nutné, aby došlo k transformaci politického systému, který by se měl změnit z konfesní demokracie do tradičnější demokracie, ve kterém bude prvků konfesionalismu značně ubývat. Proces transformace je rozdělen do čtyř hlavních bodů: národní dialog, nová konstituce, charakter politického systému a dosazení exekutivy a legislativy.

Současná vláda Libanonu by měla zahájit národní dialog, který vytvoří půdu pro pochopení kritické situace politického systému, především pak problematiku počtu náboženských skupin v Libanonu. Do dialogu je nutné zapojit všechny parlamentní strany, další politické strany, jež nemají mandát v parlamentu, dále pak odbornou veřejnost, neziskové asociace zabývající se problematikou politického systému, národní statistické úřady a přizvat i odborníky z ciziny. Nutné je, aby do procesu národního dialogu byla zapojena široká veřejnost, aby se vytvářela pozitivní diskuze mezi občany. Zapojení sdělovacích prostředků bude dobrým prostředkem pro vytváření otevřené diskuze. Cílem národního dialogu by měla být shoda všech představitelů na provedení oficiálního sčítání lidu, kdy si budou všechny strany vědomy toho, že výsledky sčítání mohou být pro některé skupiny obyvatel spíše nepříznivé a mělo by se předejít protestům těchto skupin. Sčítání lidu je naprosto nezbytné pro utváření dalších kroků ve změně politického systému, dokud nebudou jasné výsledky demografických skutečností, nebude možné sestavit konstituci ani volební systém.

Proces národního dialogu by měl napomoci druhému kroku, reforma konstituce. V první řadě je nutné vytvořit ústavní komisi a stanovit způsob přijímání. I zde bude nutné složit komisi, která bude sestavena jak z představitelů parlamentních stran, tak z odborné a občanské veřejnosti. A stejně jako v prvním kroku, je nutné přizvat poradce a pozorovatele z ciziny, kteří přinesou podnětné připomínky, ale také budou dohlížet na spravedlivý průběh reformy konstituce, tak aby byly dodrženy lidsko-právní otázky a v případě problémů mohli adekvátně zasáhnout. Průběh tedy musí být inklusivní a spravedlivý, aby nedošlo ke konfliktům mezi konfesními stranami. Informační kampaně spuštěné komisí napomohou k propagaci a popularizaci nové ústavy. Samotné přijetí pak musí proběhnout za stávající vlády, ve stávajícím parlamentě.

Nová ústava by s sebou měla přinést i nový charakter politického systému. Po zhodnocení stávajícího demografického vývoje a stávajícího politického systému, a s ohledem na historii země, není možné zcela odstoupit od konfesního systému. Schůdným návrhem by byla semi-konfesní demokracie, která by v delším časovém horizontu mohla vést k naprostému oproštění se systému od konfesní příslušnosti. Konstituce by měla navrhnout k dnešnímu jednokomorovému parlamentu zřízení komory druhé, která by fungovala jako

senát. Rozdíl mezi horní a dolní komorou by byl ten, že dolní komora by se zcela oprostila od konfesního zastupitelského systému.

Politické strany by byly v dolní komoře zastoupeny na základě výsledků voleb. Bylo by na zvážení komise pro konstituci, jakou minimální procentuální hranici by stanovila, podle které by se politická strana mohla dostat do poslanecké sněmovny. V Libanonu jsou politické strany dlouhodobě etablované s existujícím politickým programem. Programy mohou, ale nemusí být konfesně zaměřeny, jde zde především o to, aby se jejich političtí představitelé dostávali do poslanecké sněmovny na základě hlasů získaných. Tento systém také bude nutit strany, aby postupně upravovali své politické programy tak, aby neoslovovali jen příslušníky svých církví, ale aby jejich politické programy měly přesah za zájem svých konfesí.

Vzhledem k tomu, že několik generací obyvatelstva žilo v konfesním systému, bylo by jeho úplné zrušení bezohledné. Navíc je potřeba zajistit, aby na politické moci participovaly rovněž menšiny. K tomu by sloužila horní komora. Volební systém do horní komory by využíval koncept dosavadního systému voleb do parlamentu, kdy se volí zastupitelé na základě okresů, kdy za každý okres se volí zastupitel majority náboženské skupiny žijící v daném okrese. Křesla v senátu by pak byla rozdělována na základě výsledků z nově provedeného sčítání lidu, které určí poměry náboženských skupin v zemi.

ZÁVĚR

Článek politickou situaci a náboženskou strukturu Libanonu prostřednictvím vícerozměrných grafů a Gatevova koeficientu podobnosti. Cílem článku bylo poukázat na procentuální změnu složení obyvatelstva a z toho plynoucí nutnost transformace politického systému.

Současné nastavení rozdělení pozic v zákonodárném sboru země neodráží skutečný stav náboženské struktury obyvatelstva a navíc narušuje národní identitu země. Bylo by vhodné zahájit národní dialog, který povede k oficiálnímu sčítání lidu. Politický systém by se měl transformovat na dvoukomorový demokratický systém, který se bude blížit k semi-konfesnímu systému, kde dolní komora parlamentu bude volena na základě hlasů získaných ve volbách a kde dolní komora bude zastoupena volenými zástupci na základě konfesního zastoupení obyvatelstva. Systém by měl vést ke stabilitě, politické akce schopnosti, k efektivnější veřejné správě a především k posunu společnosti k hlubší národní identitě. Politický systém do značné míry ovlivní i bezpečnost situaci země právě tím, že vliv konfesního systému bude omezen a strany mezi sebou budou nuceny více kooperovat.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Brinkel, Theo. Cedar revolution, Summer War and state building. NL- ARMS, s. 25 - 50. Breda, 2009.

COOK, Michael. The myth of disappearing Lebanese Christians. In: MercatorNet [online].

20. 2. 2013 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z:

http://www.mercatornet.com/articles/view/the_myth_of_disappearing_lebanese_christians

ČEJKA, Marek. Izrael a Palestina - Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu. 2. vyd. Praha : Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-16-9. S. 142-143.

CHAMIE, Joseph. Religious Groups in Lebanon: A Descriptive Investigation. International Journal of Middle East Studies. 1980, roč. 11, č. 2, s. 175-187. Dostupné z:

<http://www.jstor.org/stable/162283>

- Ivančík, R., Pavel Nečas, Vojtech Jurčák. Theoretical view of some current global security challenges / In: Incas Bulletin. - ISSN 2066-8201. - Vol. 6, Iss. 1 (2014), s. 99-107.
- KAHOUNOVÁ, Jana. Měření podobnosti struktur. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993, s. 19. ISBN 80-707-9256-6.
- KRAYEM, Hassan. THE LEBANESE CIVIL WAR AND THE TAIF AGREEMENT. In: American University of Beirut [online]. 1997 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <http://ddc.aub.edu.lb/projects/pspa/conflict-resolution.html>
- Lebanon: Seize Opportunity to End Discrimination Against Palestinians. In: Human Rights Watch [online]. 18.6.2010 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.hrw.org/news/2010/06/17/lebanon-seize-opportunity-end-discrimination-against-palestinians>
- MORRIS, Benny. 1948: a history of the first Arab-Israeli war. New Haven, Conn: Yale University Press, 2009. ISBN 978-030-0151-121.
- Ponížilová, Martina. Libanon. In: Současný Blízký východ: politický, ekonomický a společenský vývoj od druhé světové války do současnosti. 1. vyd. Editor Michaela Ježová, Helena Burgrová. Brno: Barrister, 2011. ISBN 978-808-7474-457. S. 94
- Salibi, Druze History and Culture. In: Druze History [online]. [cit. 2014-01-21]. Dostupné z: http://www.druzehistoryandculture.com/historical_outline.htm
- SALIBI, Kemal. A House of Many Mansions: The History of Lebanon Reconsidered. Berkeley: University of California Press, 1990. ISBN 9780520071964.
- Shields, E. Vanessa. Political Reform in Lebanon: Has the Cedar Revolution Failed?.
- SCHWERNA, Tobias. Lebanon: a model of consociational conflict. New York: Peter Lang, 2010, 168 p. Europäische Hochschulschriften, Bd. 593. ISBN 978-3-653-00747-3.
- ŠABACKÁ, Yvona. Konflikt a politika velmocí na Blízkém východě: Libanon - bitevní pole velmocí. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 275-277. ISBN 9788073802981.
- TABAR. Lebanon: A Country of Emigration and Immigration [online]. Cairo, 2011 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.aucegypt.edu/GAPP/cmrs/reports/Documents/Tabar080711.pdf>. The American University in Cairo.
- UN. An Agenda for Peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping. 17 June 1992. Available: http://www.unrol.org/files/A_47_277.pdf
- Korecki ... [et al.]. - 1. vyd.- Ostrava : Key publishing s.r.o., 2015. Distribuce humanitární pomoci a udržitelnost subjektu v humanitární operaci / Zbyšek Korecki ... [et al.]. - [1. vyd.]. - Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2015- 143 s. - ISBN 978-80-7418-244-0.
- The new Approaches in Logistics Services Accomplishment / Nataša Pomazalová, Zbyšek Korecki, Samuel Antwi Darkwah.
In: Proceedings of the 5th European Conference on Innovation and Entrepreneurship [elektronický zdroj] Academic Publishing, 2010. - ISBN 978-1-906638-75-7. - S. 453-460.
Plný text: <http://www.academic-conferences.org/pdfs/ECIE10-abstract%20booklet.pdf>
- Food security in the refugee camp Dadaab/ Zbyšek Korecki, Kristýna Bajtová, Monika Cabicarová, In: Proceedings of the ICABR: Brno, 14. – 18. September 2015, Brno Mendel University in Brno , 2015. - ISBN 978-80-7509-379-0 . - p. 507 - 521.

JUŘÍČEK, Ludvík a ROŽŇÁK, Petr. Bezpečnost, hrozby a rizika v 21. století. Ostrava: Key Publishing, 158 s., ISBN 978-80-7418-201-3.

Dr. Petr ROŽŇÁK, CSc., dr. h. c.
Vysoká škola regionálního rozvoje, s.r.o.
Hudcova 367/78, 612 00 Brno – Medlánky
petr.roznak@vsrr.cz

Ing. Zbyšek KORECKI, Ph.D.
Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelovy univerzity v Brně,
Tř. Generála Píky 2005/7, Brno
zbysek.korecki@mendelu.cz

Nathalie CHEMAYELOVÁ
Chládkova 25a, Brno 602 00
52977@node.mendelu.cz

OZBROJENÝ KONFLIKT NA UKRAJINE: JEHO VPLYV NA VNÚTORNÚ A VONKAJŠIU MIGRÁCIU V KRAJINE

MILITARY CONFLICT IN UKRAINE: ITS IMPACT ON THE INTERNAL AND EXTERNAL MIGRATION IN THE COUNTRY

Jozef SABOL, Bedřich ŠESTÁK

ABSTRACT

The paper deals with the impact of the fighting between Ukrainian troops and pro-Russian separatists in eastern Ukraine, which has not only resulted in serious damage to a highly industrialized part of the country but also caused widespread migration of population from the combat zone. The consequence of this situation is over 1.7 million people displaced inside Ukraine, while the other, around 1 million, left the country. Most of them emigrated to Russia, more than 100 thousand have sought asylum in Poland, Germany, Italy and some other countries of the European Union (EU). The conflict had a particularly negative impact on the Ukrainian economy, which recorded in 2015 a shrink by more than 10%. Migration crisis still poses a serious potential problem for the stability and the security situation in Eastern Europe and the entire EU.

Keywords: Ukraine, separatists, hybrid war, migration crisis, European Union, security

ÚVOD

V dôsledku anexie Krymu Ruskou federáciou (RF) a strate kontroly nad časťou Doneckej a Luganskej oblasti, veľa ľudí bolo nútených opustiť svoje domovy a presťahovať sa do iných miest na Ukrajine alebo opustiť svoju krajinu. Nie je jednoduché zistiť presný počet, vek a pohlavie všetkých týchto ľudí. Situácia sa neustále mení a vyvíja v závislosti na priebehu bojových akcií na východe krajiny resp. ich vplyvu na každodenný život obyvateľstva, rovnako ako aj zhoršujúca sa ekonomika a s ňou súvisiace narastanie nezamestnanosti.

Pokiaľ ide o vnútornú migráciu, tzv. "vnútorné presídlenie osôb", stalo sa tak druhýkrát v novodobej histórii Ukrajiny. Prvá sa týkala černo-byľskej jadrovej havárie v roku 1986, ktorá viedla k evakuácii na 120 tis. ľudí z rádioaktívne zamoreného územia. K ďalšej migrácii došlo v priebehu uplynulých 2-3 rokov, keď veľká skupina obyvateľov Ukrajiny volila odchod do zahraničia jednak v dôsledku vojenských operácií, a jednak za prácou. Prácu i bezpečnejší domov hľadali predovšetkým v susedných krajinách, najmä v Rusku, Bielorusku či Poľsku, alebo sa snažili získať azyl v niektorej z krajín Európskej únie (EÚ).

Ďalšia veľká skupina obyvateľov Ukrajiny volila odchod do zahraničia, do značnej miery za prácou, ale i v hľadaní nového bezpečnejšieho domova v susedných krajinách, najmä v Rusku, Bielorusku či Poľsku alebo sa snažili získať azyl v niektorej vyspelej krajine EÚ.

I keď sa na východe Ukrajiny situácia čiastočne upokojila, jej vysídľovanie pokračuje. Tento trend sa môže ešte ďalej zintenzívniť v prípade, že dôjde k podpísaniu dohody medzi Európskou úniou a Ukrajinou o voľnom pohybe osôb do krajín šengenského priestoru.

VNÚTORNÁ MIGRÁCIA

Podľa oficiálnych ukrajinských štatistík zo 6. júna 2016 bolo registrovaných 1 785 740 vnútorne vysídlených osôb, z toho asi 1,1 mil. žien a 700 tis. mužov [1]. Aj keď sú uvedené počty v zásade konzistentné s údajmi z iných zdrojov, môžu sa tieto informácie v niektorých prípadoch líšiť v závislosti na použitej metodike získavania potrebných podkladov alebo dobe, ku ktorej sa vzťahujú.

Podľa úradov z územia okupovaných separatistami, ako aj z oblastí v ich bezprostrednej blízkosti, bolo vyhnaných okolo jedného milióna osôb vrátane tých, ktoré opustili anektovaný Krym (cez 20 tis.). Medzi týmito ľuďmi sa nachádzalo okolo 170 tis. detí a na 490 tis. postihnutých osôb [1].

Ministerstvo sociálnych vecí Ukrajiny eviduje ľudí, ktorí podali žiadosť o dôchodok alebo sociálnu podporu v novom mieste pobytu. V skutočnosti údaje ministerstva zahŕňajú nielen vnútorne presídlené osoby, ale aj ďalšie osoby, ktoré odmietli dočasné ubytovacie služby a v skutočnosti trvalo žijú v okupovaných oblastiach. Títo ľudia však pravidelne vstupujú na územie kontrolované vládou Ukrajiny, kde tam uplatňujú svoj nárok na dôchodok alebo sociálnu podporu.

Počet vnútorne presídlených osôb na Ukrajine je natoľko významný, že prekračuje celkový počet obyvateľov mnohých krajín vo svete, napr. takých európskych štátov, akými sú Čierna Hora (populácia 650 tis.) alebo Estónsko (1,27 mil. obyvateľov). Ukrajina sa v tomto smere tak zaraďuje na prvé miesto v Európe. Z celosvetového pohľadu existujú však i štáty, ktoré musia zápasíť s ešte väčšími problémami v tejto oblasti (Tab. 1) [2].

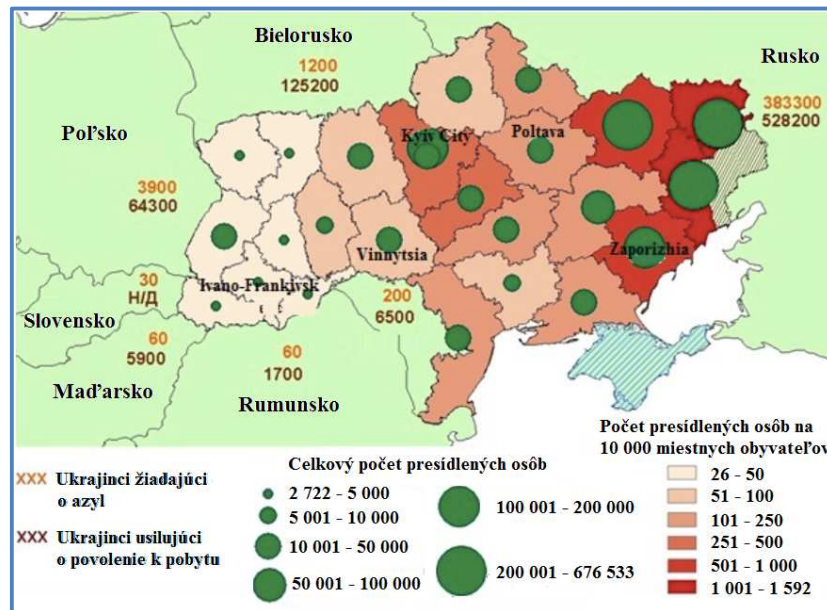
Tabuľka 1 Krajiny s najväčším počtom vnútorne presídlených osôb (údaje sa vzťahujú k 1.1.2016)

Poradie	Krajina	Počet osôb
1	Sýria	6 100 000
2	Kolumbia	6 360 436
3	Sudán	3 374 286
4	Irak	3 344 310
5	Jemen	2 205 068
6	Nigéria	2 095 812
7	Južný Sudán	1 793 962
8	Ukrajina	1 714 587
9	Demokratická republika Kongo	1 700 000
10	Turecko	1 300 000

Určité formy migrácie z Ukrajiny do susedných krajín začali po osamostatnení Ukrajiny od bývalého Sovietskeho zväzu po roku 1990. Zo začiatku sa jednalo hlavne o hľadanie pracovných príležitostí. Postupne však, a to najmä po vypuknutí vojenského konfliktu na východe Ukrajiny a po anexii Krymu, sa táto migrácia enormne zvýšila (obr. 1).

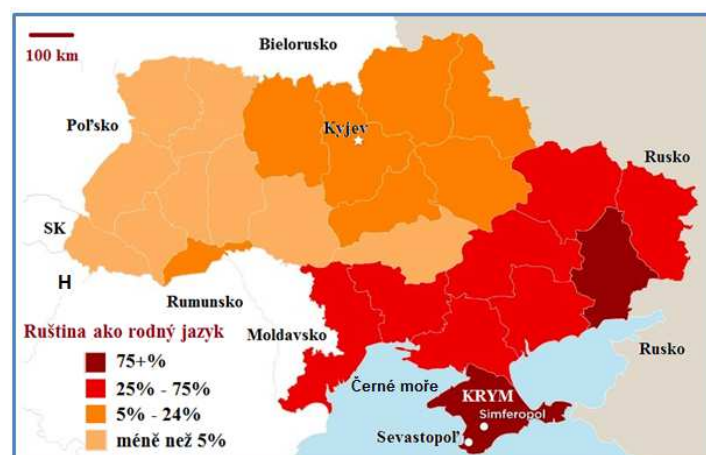
Vojenský konflikt na východe Ukrajiny má stále veľmi nepriaznivé dopady na miestne obyvateľstvo. Následkom toho mnoho ľudí má problémy s prístupom k základným životným

potrebám, ako sú potraviny, čistá voda, lieky, zdravotnícke služby a ďalšie základné služby. Od začiatku konfliktu v roku 2014 prinajmenšom 9 449 ľudí bolo zabitých a ďalších 21 843 bolo zranených [3].

Obrázok 1 Prehľad vnútorne presídlených osôb v jednotlivých oblastiach Ukrajiny a počet Ukrajincov, ktorí usilujú o azyl resp. povolenie k pobytu v jednotlivých krajinách (na základe podkladov [2])

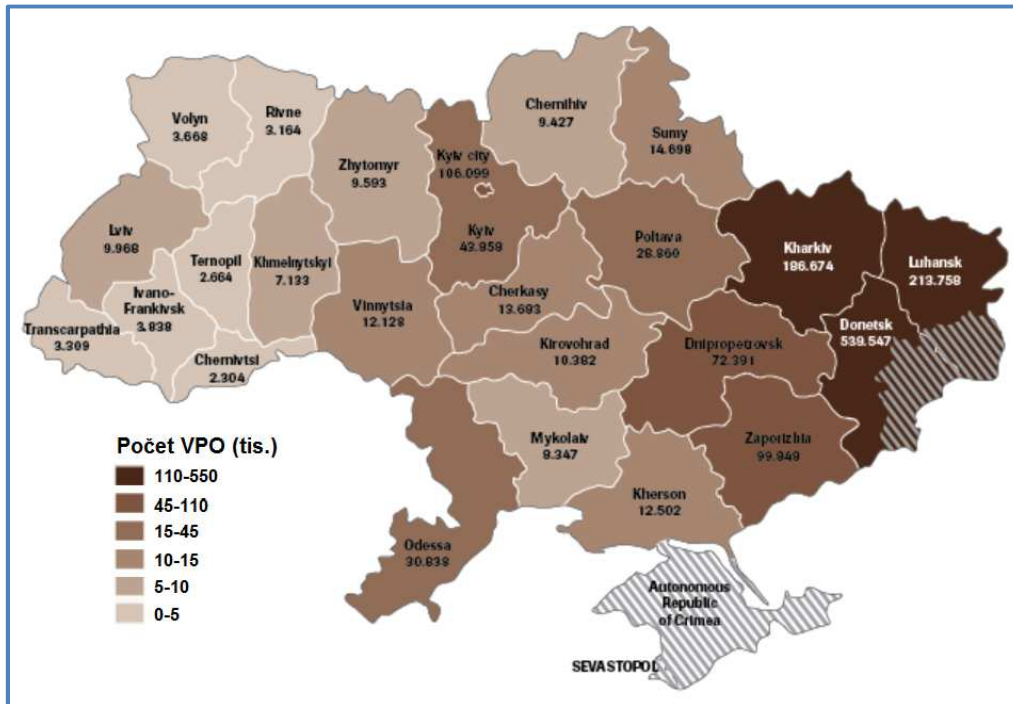
K dnešnej neutešenej situácii na Ukrajine došlo do značnej miery nejednotnosťou dvoch vyhranených táborov obyvateľstva: tej, ktorá tradične má bližšie k Západu a druhej, viacej naklonenej bližším vzťahom s Ruskom. Jedným z faktorov, ktorý má na postoje obyvateľov vplyv je jazyk. Ukrajinčina dominuje smerom k západným hraniciam, zatiaľ čo ruština je väčšinovým jazykom vo východnej časti krajiny (obr. 2).

Obrázok 2 Jazyková mapa Ukrajiny (na základe [4])

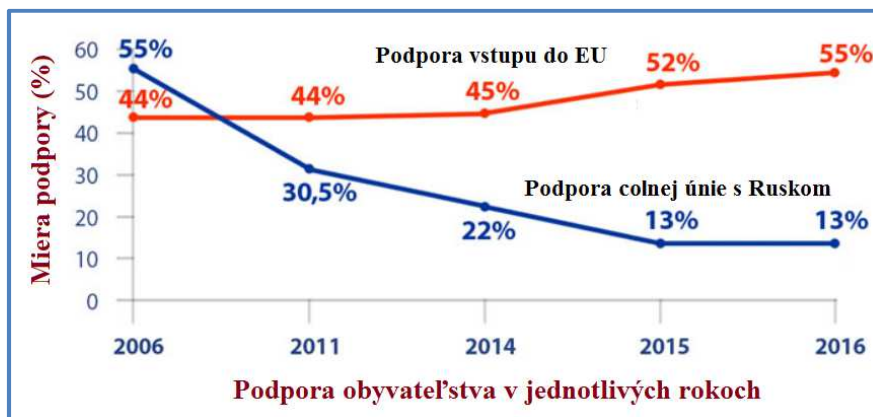
Pritom sa nedá paušalizovať, že každý, kto používa ruštinu je a priori naklonený úzkemu zväzku a spoluprácou s Ruskom. Ruština bola za Sovietskeho zväzu dominantným jazykom v štátnej správe, v armáde, na univerzitách a výskumných ústavoch, kde ju používali i ľudia plne oddaní myšlienke svojho ukrajinského národa. Pritom mnohí z nich študovali v bývalom Sovietskom zväze alebo pochádzali či vstúpili do zmiešaného manželstva s rusky hovoriacimi partnermi.

Vnútrotnou migráciou boli postihnuté najmä oblasti v blízkosti bojov na východe Ukrajiny susediace s územím ovládaným separatistami [5]. Pomery ilustruje mapa s počtom prijatých vnútorne presídlených osôb (obr. 4).

Obrázok 3 Mapa Ukrajiny s uvedením VPO (vnútorne presídlených osôb)

O tom, že obyvateľstvo nezaujíma rovnaký postoj k rôznym dôležitým otázkam svedčia aj ich názory na vstup do EÚ alebo vytvorenie colnej únie s Ruskom (obr. 4). V každom prípade sa udržuje masívna podpora vstupu do EÚ a klesajúci záujem o bližší ekonomický vzťah s Ruskom.

Obrázok 4 Ilustrácia vývoja postojov obyvateľstva na začlenenie Ukrajiny do EÚ resp. uzavretie colnej únie s Ruskom (na základe ukrajinských prameňov [6])

VONKAJŠIA MIGRÁCIA

V poslednej dobe medzinárodná migrácia dosiahla mimoriadne rozmery, pričom začala nadobúdať aj niektoré nové formy. Stala sa súčasťou sociálneho ako aj duchovného života ľudí. Zvyšovanie mobility, pomerne hustá dopravná sieť, liberalizácia migračného režimu a tiež vznik nadnárodných regionálnych orgánov a inštitúcií poskytujúcich pomoc migrantom, prispelo k tomu, že nebývalé masy svetovej populácie sú neustále v pohybe. To

častočne platí aj pre dnešnú Ukrajinu. Vonkajšia migrácia má na Ukrajine dlhú históriu, ktorá siaha až do obdobia na prelome 19. a 20. storočia. Novodobá vlna ukrajinskej emigrácie začala pádom "železnej opony" v roku 1991 a je stále v pohybe. Každopádne, kvalitatívne rysy ukrajinskej emigrácie v uplynulých dvoch-troch rokoch, týkajúce sa rozsahu a sociálno-ekonomických aspektov sú podstatne iné, než u migrácie na začiatku 90. rokov.

Dnešnú ukrajinskú emigráciu možno charakterizovať niektorými nasledujúcimi špecifickými rysmi:

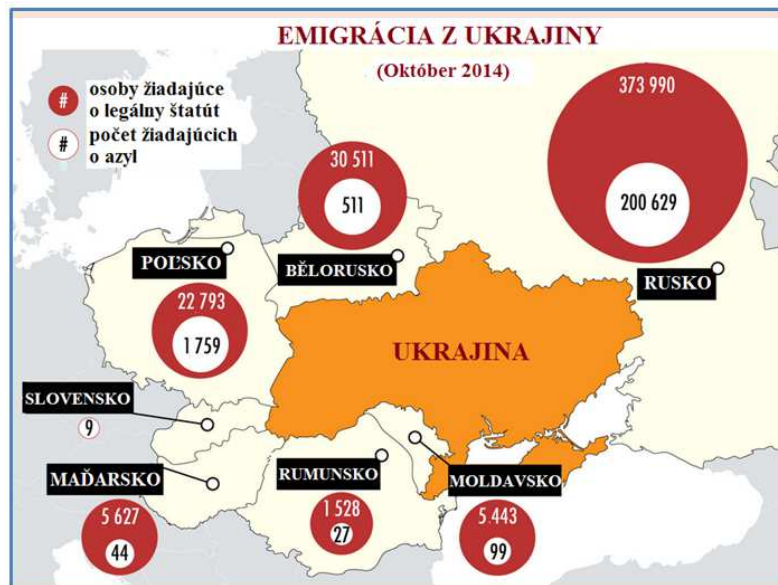
- obojstranný charakter (veľa zamestnancov sa opakovane vracia na Ukrajinu a znovu ju opúšťa, čo do značnej miery znižuje účinok odlivu mozgov a kvalifikovanej pracovnej sily, pričom to v konečnom štádiu má aj pozitívny vplyv v podobe obohatenia skúsenosťami zo zahraničia a prenos týchto skúseností na Ukrajinu);
- šíreniu fenoménu "nadmárodných" rodín;
- dostupnosť telekomunikačných technológií umožňuje zahraničným pracovníkom, udržiavať kontakty so svojimi rodinami a blízkymi na Ukrajine;
- postupné zmeny v rovnováhe oboch pohlaví – muži síce aj naďalej dominujú, ale neustále rastie podiel žien;
- posun od čisto ekonomickej migrácie na migráciu, kde začínajú hrať úlohu i niektoré sociálno-kultúrne hľadiská ako dôvody k opusteniu krajiny.

V poslednej dobe môžeme opäť pozorovať niektoré špecifiká novej migrácie, ktorá súvisí s tým, že moderní migranti už toľko nespoliehajú na diaspóry svojich súkmeňovcov v hostiteľskej krajine, ale sa snažia si zachovať svoju nezávislosť a vytváranie podmienok pre ľahšiu integráciu do okolitej spoločnosti. Toto zistenie nie je charakteristická len pre ukrajinských pracovníkov, ale väčšinu ostatných migrantov (s výnimkou moslimských prisťahovalcov, u ktorých sa prejavuje ich pomerne silné a nekompromisné náboženské presvedčenie a dodržiavanie svojich zvykov). Niektoré dôvody, ktoré viedli Ukrajincoov ku zmenenému prístupu, môžeme charakterizovať takými faktormi ako:

- zvýšenie individualizácie v kultúrnom, sociálnom a hospodárskom živote ukrajinských domácností;
- uvoľnenie diskriminačných prekážok, ktoré predtým nútili členov komunít migrantov k vytváraniu sociálnej siete krajanských spoločenstiev;
- zvýšenie segmentácie spoločnosti založenej na modernejšom životnom štýle, odborných znalostiach a záujmoch, ktoré sa už toľko neopierajú len o jazykovú orientáciu či národnostný pôvod.

Už od samotného začiatku ozbrojeného konfliktu, ktorý v určitej miere začal v prvých mesiacoch roku 2014, veľká časť ukrajinských migrantov sa vydala do Ruska. Boli to väčšinou etnickí Rusi, rodiny zo zmiešaných manželstiev a tí, ktorí jazykovo i kultúrne mali k Rusku bližšie a vedeli, s čím tam môžu počítať. Určitý počet migrantov sa odvážil postupne i do iných krajín, a to nielen susedných, ale i krajín EÚ (obr. 5).

Ku dňu 20. júna 2016, podľa UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) bolo hlásených 1389 452 Ukrajincoov, ktorí hľadali prácu alebo usilovali o azyl v iných krajinách. Z nich sa 1 092 212 dostalo do Ruska a 139 143 zakotvilo v Bielorusku. Iní sa presunuli do Moldavska, Rumunska, Maďarska a ďalších štátov vrátane i niektorých zámorských krajín [3].

Obrázok 5 Masovejší charakter emigrácie na Ukrajine začal hneď začiatkom roku 2014 [6]

Pred vypuknutím konfliktu na východnej Ukrajine a anexiou Krymu, rozsah pracovnej migrácie Ukrajincov mal mierne klesajúci trend. Od r. roku 2014 bolo však pozorované zvýšenie počtu Ukrajincov, ktorí sa sťahovali do Ruska, hoci vtedy ešte nebol zaznamenaný žiadny podobný nárast migrácie do krajín EÚ (snáď s výnimkou Poľska). Rok 2015 priniesol rýchlejšie pribúdanie počtu ukrajinských migrantov do krajín EÚ. Od októbra 2015 požiadalo v Poľsku o povolenie k pobytu okolo 52 tis. osôb. Oveľa väčšiu dynamiku zaznamenala dočasná migrácia zameraná na získanie dočasného zamestnania v Poľsku, kde v prvom polroku 2015 bolo vydaných neuveriteľných 400 tis. pracovných povolení. To predstavuje viac ako dvojnásobné zvýšenie oproti r. 2014, keď za celý rok získalo povolenie 372 tis. ukrajinských občanov. Žiadne podobné zvýšenie zatiaľ nebolo pozorované v iných štátoch EÚ, vrátane napr. Talianska alebo Českej republiky. Koncom roka 2014 bolo zaregistrovaných 233 tis. ukrajinských migrantov v Taliansku (koncom roka 2013 bol stav 191 tis.), zatiaľ čo v ČR zostáva počet ukrajinských migrantov relatívne stabilný (v júni 2015 ich bolo 104 tis.).

Podľa oficiálnych údajov zverejnených ruskou vládou, od apríla roku 2014 do januára 2016 viac ako jeden milión ukrajinských utečencov hľadálo útočisko v Rusku. Napriek týmto číslam vláda nepotvrdila či sa jedná iba o migrantov, ktorí sa rozhodli pre emigráciu z dôvodov bezpečnosti a biele v ich pôvodných domovoch. Spočiatku veľký počet utečencov, ktorí prišli na juh Ruska vyvolal celý rad problémov s miestnymi úradmi, ktoré neboli pripravené pružne riešiť situáciu a zabezpečiť utečencom aspoň základné životné podmienky. Postupne sa veci začali zlepšovať a ukrajinskí utečenci boli buď umiestnení do plne vybavených utečeneckých táborov, sanatórií či škôl alebo boli prijatí v domácnostiach miestnych obyvateľov. Prvá vlna migrantov z Ukrajiny smerovala najmä do takých miest ako je Rostov na Done, Krasnodar a Volgograd.

Vláda Ruskej federácie zaviedla zmeny v zákonoch, ktoré sa týkajú dĺžky trvania povolenia pobytu v krajine. Postavenie migranta môže mať podobu štatútu utečenca alebo sa považuje za žiadateľa o azyl. Emigrantom z druhej skupiny je umožnený pobyt v krajinách na dlhšiu dobu. Spočiatku, všetci utečenci dostávajú finančnú pomoc. Potom sú nasmerovaní do iných regiónov Ruskej federácie, kde sa môžu usadiť, pretože na juhu Ruska sa tak veľké počty prisťahovalcov nedajú umiestniť.

UKRAJINSKÁ MIGRÁCIA V KONTEXTU EÚ

Európska únia zažíva teraz vážne problémy s riešením migrácie zo Sýrie, Iraku, Afganistanu, Jemenu a ďalších krajín, takže možno teraz nevenuje dostatočnú pozornosť migračnej situácii na Ukrajine. Všeobecne prevláda názor, že momentálne migrácia z Ukrajiny by nemala mať výraznejší dopad na bezpečnosť EÚ. Pomery sa však môžu principiálne zmeniť, pokiaľ by sa medzi členskými štátmi EÚ a Ukrajinou zaviedol voľný cezhraničný režim. V tomto prípade by sa cez ukrajinské územie mohli dostať ďalej na západ i niektorí nevítaní návštevníci z Blízkeho východu, najmä tí, ktorí majú blízko k tzv. Islamskému štátu alebo rôzne radikálne elementy. Mohlo by sa tak stať najmä po otvorení hraníc EU smerom na východ, keď ukrajinské hranice by sa ešte nestačili náležite zabezpečiť.

Mali by sme si uvedomiť, že ľudia Donbasu a Luhanska, ktorí boli väčšinou postihnutí konfliktom majú úzke historické spojenie s Ruskom. Okrem toho, stále ešte dúfajú na návrat do svojich domovov po skončení konfliktu. Je treba zdôrazniť, že od roku 2014 do roku 2015 bolo v Rusku zaregistrované až 15-krát viac žiadateľov o azyl, ako v celej EÚ. Naviac, veľký počet migrantov (okolo 1,5 mil.) absorbovala samotná Ukrajina systémom presídľovania. Z tohto pohľadu, aspoň zatiaľ, konflikt na východe Ukrajiny má malý vplyv na situáciu v oblasti migrácie a utečencov v EÚ. Približne 14 tis. žiadostí o azyl Ukrajincov v EÚ predstavovali len 2,2% z celkového počtu emigrantov v roku 2014 (najmä v Nemecku, Poľsku a Francúzsku). Takže v skutočnosti Ukrajina nie je v skupine šiestich najväčších "dodávateľov utečencov" do EÚ, ale namiesto toho je v tomto smere až na 12. mieste, napr. i za Ruskom, Srbskom a Kosovom. Ukrajinskí migranti uchádzači o azyl sú značne znevýhodnení pri vybavovaní ich žiadostí o azyl, pretože ich žiadosti sú pomerne prísne posudzované a vo väčšine prípadov sú odmietnuté. Napr. v r. 2015 bolo pozdržaných alebo odmietnutých okolo 75% takých žiadostí a iba 5% žiadateľov získalo v EÚ štatút utečenca [7]. V porovnaní s tým sú šance sýrskych migrantov na udelenie azylu viac ako 90%.

Faktom je, že ukrajinskí migranti nespĺňajú všetky požiadavky na udelenie azylu. Jej občania, vrátane utečencov z Donbasu, môžu v zásade zostať na Ukrajine bez priameho ohrozenia ich životov, pretože oblasť, v ktorej sú vedené vojenské operácie, pokrýva menej ako 5% rozlohy krajiny. Takže nie je pádny dôvod, aby im bol udelený azyl v EÚ bez bližšieho preskúmania vznesených dôvodov. Značný počet žiadostí o azyl od Ukrajincov pochádza totiž od tých, ktorí neutekajú pred konfliktami, ale ktorí chcú pracovať v bohatých európskych krajinách. EÚ si je toho vedomá a tak sa v tomto smere príliš neponáhľa a posudzuje žiadosti o azyl s náležitou prísnosťou.

ZÁVER

Dlhodobým cieľom Ukrajiny je stať sa plnohodnotnou členskou krajinou EÚ. Tieto snahy sa však nestretli s pochopením u časti politikov i obyvateľstva vo východných regiónoch Ukrajiny. Nezhody nakoniec vyústili vo vytvorení separatistickej enklávy v Doneckej a Luhanskej oblasti, a po tom, čo sa na vojenských operáciách začala priamo či nepriamo podieľať Ruská federácia, i k anexii Krymu.

Vstup do EÚ si vyžiada prijatie príslušných ekonomických opatrení, ktoré však budú mať zo začiatku pomerne veľký dopad na životnú úroveň väčšiny obyvateľstva, ktoré stále viac pociťuje kolaps priemyselnej výroby vo východných oblastiach. Proces harmonizácie ekonomického a tiež administratívneho systému na Ukrajine s požiadavkami EÚ je v tomto okamžiku veľmi ťažkopádny a pomalý. K dnešným problémom na Ukrajine, okrem turbulentnej situácie na východe, prispela i nedávna migračná vlna veľkého rozsahu, ktorá zamestnáva EÚ natoľko, že v poslednej dobe nevenuje Ukrajine takú pozornosť ako bolo

zamýšľané a ani takú ekonomickú podporu, s ktorou sa počítalo. Všeobecne sa dá povedať, že ukrajinské problémy s riešením svojej vnútornej i vonkajšej migrácie nemajú na bezpečnosť EÚ zďaleka taký vplyv ako nekontrolovateľná migrácia do západnej Európy zo Sýrie, Iraku, Afganistanu a ďalších krajín. Môže sa to však zmeniť v budúcnosti pokiaľ by sa nepripravená Ukrajina stala členom EÚ. Za súčasných podmienok nie je Ukrajina v stave zaistiť svoje hranice adekvátnym spôsobom, čo by potom mohlo mať určitý vplyv na bezpečnosť EÚ. Riešenie problému tejto migrácie je teraz jednou z hlavných priorít EÚ.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- SMAL V. A great migration: What is the fate of Ukraine's internally displaced persons. [online]. Dostupné na internete (25.9.2016): <<http://voxukraine.org/2016/06/30/great-migration-how-many-internally-displaced-persons-are-there-in-ukraine-and-what-has-happened-to-them-en/>>, June 30, 2016.
- INTERNATIONAL DISPLACEMENT MONITORING CENTER. Global internal displacement database [online]. Dostupné na internete (25.9.2016): <<http://www.internal-displacement.org/database>>, 11 May 2016.
- ACT Alliance Report. Ukraine, Russia – Humanitarian assistance to IDP and refugees in Ukraine and Russia [online]. Dostupné na internete (25.9.2016): <<http://reliefweb.int/report/ukraine/act-alliance-alert-ukraine-russia-humanitarian-assistance-idps-and-refugees-ukraine>>, 7 July 2016.
- ACAPS. Ukraine – type of crisis: Conflict and displacement [online]. Dostupné na internete (25.9.2016): <<https://www.acaps.org/country/ukraine>>, August 2015.
- OSW. The migration of Ukrainian in times of crisis [online]. Dostupné na internete (8.10.2016): <<http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-10-19/migration-ukrainians-times-crisis>>, 19 Oct. 2015.
- GLOBAL POST. These charts reveal the catastrophe of Ukraine's refugee crisis [online]. Dostupné na internete (25.9.2016): <<http://www.pri.org/stories/2014-11-03/these-charts-reveal-catastrophe-ukraines-refugee-crisis>>, 3 November 2014.
- EURACTIV. Is Ukraine a “migration threat to the EU”? [online]. Dostupné na internete (9.10.2016): <<https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/opinion/is-ukraine-a-migration-threat-to-the-eu/>>, 8 Oct. 2015.

Doc. Ing. Jozef Sabol, DrSc.
Policejní akademie České republiky v Praze,
Lhotecká 559/7, 143 01 Praha 4, ČR
sabol@polac.cz

Prof. Ing. Bedřich Šesták, DrSc.
Policejní akademie České republiky v Praze,
Lhotecká 559/7, 143 01 Praha 4, ČR
sestakb@polac.cz

HYBRIDNÉ HROZBY – ANALÝZA POJMU

HYBRID THREATS – ANALYSIS OF THE DEFINITION

Jakub SASARÁK

ABSTRACT

The article deals with new emerging security threats which are called by experts as hybrid threats. Hybrid threats are mixture of conventional and unconventional, military and non-military, overt and covert actions which can be used by state or non-state actors to achieve specific goals. The article brings a list of the known hybrid threats and describes characteristics of individual hybrid threats. Article also describes approach of EU to the hybrid threats and their anti-measures.

Keywords: hybrid threats, hybrid warfare, propaganda, hacktivism, whistleblowers, cybersecurity, insurgency

ÚVOD

Základom pre dosiahnutie stavu bezpečnosti, ako cieľa bezpečnostnej politiky štátu alebo inej organizácie, je poznanie hrozieb, ktoré pôsobia na ich chránené záujmy. Bezpečnostné hrozby sa so zmenou bezpečnostného prostredia vyvíjajú a menia svoj charakter a cieľ pôsobenia. Jasným príkladom toho je vznik hybridných hrozieb. Tým sa v súčasnosti venujú médiá, skúmajú ich bezpečnostní analytici a štáty a medzinárodné organizácie hľadajú vhodné a efektívne prostriedky, ako sa voči nim brániť.

Pojem hybridné hrozby je relatívne nový, no pri jeho podrobnom skúmaní je jeho novotou hlavne jeho forma a nie obsah. Hybridné hrozby sú vo svojej podstate rôznorodé bezpečnostné hrozby, ktoré spolupôsobia vytváraním synergického efektu na dosiahnutie svojich cieľom. Zásadným rozdielom je však fakt, že hybridné hrozby nepôsobia len na klasickom bojisku, ale bojiskom sa stávajú aj nové priestory ako je kybernetický priestor, alebo myseľ občanov a spoločnosti. Hybridné hrozby nepôsobia len v čase vojny, ale stiera sa rozdiel medzi vojnou a mierom a pôsobia v celom spektre od stavu relatívnej bezpečnosti až po otvorený konflikt. Ďalším poznatkom zo skúmania hybridných hrozieb je fakt, že nemajú len násilný charakter, ale naopak nie sú násilnými činmi a pôsobia bez násilia ako prostriedku strachu.

V tomto príspevku sa venujem objasneniu pojmu hybridné hrozby. Vychádzam zo sémantiky tohto pojmu a ďalej pripájam názor na daný problém z pohľadu bezpečnostnej a akademickej komunity. Snažím sa nájsť univerzálnu definíciu pojmu, ktorá je schopná obsiahnuť všetky aspekty, ktoré hybridné hrozby prinášajú. V príspevku sa ďalej venujem samotnému obsahu hybridných hrozieb a približujem druhy hybridných hrozieb. Venujem sa objasneniu pojmov, ktoré sa spájajú s hybridnými hrozbami, ako sú pojmy hacktivismus, kyberterrorizmus, internetový trolling, whistle-blowing, podvratníctvo a podobne. V poslednej časti príspevku sa zameriavam na prístup Európskej únie k hybridným hrozbám a skúmam kroky, ktoré Európska únia prijala na zabránenie ich možného dosahu. Venujem sa predovšetkým Spoločnému rámcu na boj proti hybridným hrozbám ako hlavnému a nosnému dokumentu v boji proti nim.

1. DEFINÍCIA POJMU HYBRIDNÉ HROZBY

Pojmy hybridné hrozby a hybridná vojna sú v oblasti bezpečnostnej vedy novými pojmami. Začali sa objavovať v médiách a rôznych dokumentoch. Na otázku, čo si treba pod týmto pojmom predstaviť však neexistuje jednoznačná odpoveď a doposiaľ nebola ustálená univerzálna definícia.

Na pochopenie pojmu hybridné hrozby je potrebné vychádzať zo sémantiky tohto pojmu. Pojem hybridné hrozby je tvorené zlúčením dvoch slov, hybrid a hrozba. Slovo hrozba je v tomto spojení určujúcim podstatným menom a prídavné meno hybridný tvorí prívlastok, ktorý rozvíja jeho význam.

Slovo „hrozba“ je v slovníku súčasného slovenského jazyka definovaná ako: „blížkosť niečoho nepríjemného, nebezpečného, čomu je vystavený človek a prostredie, v ktorom žije, bezprostredné nebezpečenstvo: vážna, reálna, ekologická, h.; h. smrti, útoku, terorizmu; čeliť hrozbe nezamestnanosti; odvrátiť, zažehnať hrozbu vojnového konfliktu; vycítiť v niečom skrytú hrozbu; veľkú hrozbu na cestách predstavujú vodiči pod vplyvom alkoholu.“¹

Komplikovanejšie je pochopiť slovo hybrid, ktoré nie je bežným slovom používaným v slovenskom jazyku a označuje viacero vecí. Slovník súčasného slovenského jazyka pojem „hybrid“ okrem iného definuje ako: „výsledok spojenia dvoch alebo viacerých rôznorodých zložiek: h. elektronickej a akustickej hudby; h. utopického a dobrodružného románu; slovný h. slovo vytvorené zo základov z rôznych jazykov; pejor. politický h. výsledok spojenia názorovo odlišných politických koncepcií al. strán“.²

Spojením týchto dvoch slov v jeden pojem môžeme vysvetliť hybridné hrozby z pohľadu slovenského jazyka ako blízkosť niečoho nebezpečného, zloženého z viacerých rôznorodých zložiek čomu je vystavený človek a prostredie, v ktorom žije.

Dôležité je pochopiť ako pojem hybridná vojna vníma vedecká a bezpečnostná komunita. Definície jednotlivých autorov sú veľmi podobné, avšak nájdeme rozdiely predovšetkým v komplexnosti pokrytia obsahu a prvkov hybridných hrozieb.

Autorom, ktorý sa problematikou hybridných hrozieb zaoberá komplexne je Frank Hoffmann. Frank Hoffmann je dôstojníkom americkej námornej pechoty vo výslužbe a pracuje ako vedecký pracovník v Inštitúte pre národné strategické štúdie v Národnej univerzite obrany. On hybridné hrozby definuje ako: „správanie akéhokoľvek nepriateľa, ktorý súčasne využíva na mieru prispôsobený komplex konvenčných zbraní, neregulárnej taktiky, terorizmu a kriminálneho správania v rovnakom čase a priestore na dosiahnutie svojich politických alebo iných cieľov.“³

Jeho definícia popisuje hybridné hrozby ako štátnych, tak aj neštátnych aktérov, ktorí využívajú štyri rôzne režimy stretu na bojisku (konvenčné zbrane, neregulárnu taktiku, terorizmus, kriminálne správanie). Sám Frank Hoffmann priznáva, že existuje aj iný pohľad na vec, ktorý sa viac zameriava na rôznorodosť aktérov a ich zložitú pôsobenie.

Veľmi podobne ako Frank Hoffmann pojem hybridné hrozby popisuje aj David Killcullen vo svojej publikácii *The accidental Guerilla: Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. On hybridnú hrozbu definuje ako: „protivníka, ktorý súčasne a adaptabilne používa rôz-

¹ JAROŠOVÁ, A., BUZÁSSYOVÁ, K. Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. (2011)

² JAROŠOVÁ, A., BUZÁSSYOVÁ, K. Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. (2011)

³ HOFFMANN, F. On not-so-new warfade: political Warfare vs hybrid threats (2014)

nými spôsobmi konvenčné zbrane, nepravidelnú taktiku, teroristické útoky a kriminálne aktivity v priestore operácie za účelom dosiahnutia politických cieľov.“⁴

Hlavným problémom jednoznačného definovania hybridných hrozieb, ktorému sa nevyhli ani Hoffmann ani Kilcullen, je fakt, že definície sa zameriavajú na popisovanie komplexu taktík spojených s násilím a bojiskom, ale nezahŕňajú nie menej dôležité hybridné hrozby, ktoré nie sú násilné.

Tomuto problému sa vyhol kritik konceptu hybridných hrozieb Russell Glenn, ktorý obsiahol vo svojich definíciách hybridných hrozieb aj ich nenásilný aspekt. Ten definuje samotnú hybridnú hrozbu ako „protivníka, ktorý súčasne a adaptabilne vyžíva rôzne kombinácie politických, ekonomických, sociálnych, informačných aktivít a nástrojov moci a zároveň konvenčné, nepravidelné, teroristické a rozvratné kriminálne spôsoby vedenia boja, pričom protivník môže byť tvorený zo štátnych a neštátnych aktérov, či ich kombináciou.“⁵

Pojem hybridné hrozby zapracovala do svojich doktrín aj americká armáda. V súčasnosti sú hybridné hrozby v prostredí americkej armády zadefinované v Armádnej doktríne ADP 3-0 (Army Doctrine Publication). Podľa tejto publikácie sú hybridné hrozby „rôznorodá a dynamická kombinácia pravidelných síl, nepravidelných síl, teroristických síl, kriminálnych živlov, alebo kombinácia týchto elementov vytvorená na dosiahnutie vzájomne podporujúcich sa cieľov.“⁶

Americká armáda však nezostala len pri zadefinovaní pojmu hybridných hrozieb. Už v roku 2010 vydali komplexnú výcvikovú príručku TC 7-100 (Training circular), ktorá sa komplexne zaoberá problematikou hybridných hrozieb. Táto príručka je rozdelená na dve časti. V prvej časti sa venuje zadefinovaniu hybridných hrozieb a predovšetkým sa zoberá konceptom hybridných hrozieb a komponentmi hybridných hrozieb. V druhej časti sa príručka venuje príprave pre hybridné hrozby od taktického stupňa, cez operačný až po strategický stupeň a takisto sa venuje hybridným organizáciám.

2. OBSAH POJMU HYBRIDNÉ HROZBY

Medzi hybridné hrozby je možné zaradiť bezpečnostné hrozby, ktoré pôsobia v širokom spektre operácií. Dôležitým faktom však ostáva, že hrozba sa vtedy stáva hybridnou, ak je využívaná v kombinácií s iným druhom hrozby, aby spoločne využili synergický efekt a dosiahli spoločný cieľ. Ak štátny alebo neštátny aktér chce pôsobiť na iného aktéra a dosiahnuť svoje ciele, vyberie si zo svojich dostupných zdrojov a nasadí ich voči svojmu protivníkovi. Tento protivník vníma nasadené zdroje alebo zdroje, ktoré môžu byť v budúcnosti nasadené, ako hrozby voči svojej bezpečnosti. Ak sú tieto zdroje kombináciou konvenčných síl, nekonvenčných síl, teroristických aktivít, kriminálnych aktivít a rôznej kombinácie politických, ekonomických, sociálnych a informačných aktivít a nástrojov, tak sa stávajú hybridnou hrozbou. V tomto ponímaní je hybridnou hrozbou aj nasadenie bežnej konvenčnej vojenskej sily. Stačí, ak spolupôsobí napríklad s prostriedkami informačnej vojny. Z tohto vyplýva, že hybridnou hrozbou sa môže stať každá bezpečnostná hrozba v klasickom ponímaní.

V tomto príspevku sa ale nebudem venovať bežným bezpečnostným hrozbám, ktoré sú bezpečnostnej komunite dobre známe. Poukážem na zdanlivo nové typy hrozieb, ktoré sa stávajú obsahom hybridných hrozieb.

⁴ KILCULLEN, D. The Accidental Guerrilla: Fighting Small Wars in the Midst of a Big One (2009)

⁵ GLENN, D. R. Thoughts on Hybrid Conflict (2009)

⁶ Army Doctrine Publication (ADP) 3-0 (2011)

Medzi tieto hrozby sú zaradzované:

- nástroje informačnej vojny ako sú propaganda a anti-propaganda;
- hrozby súvisiace s kybernetickým priestorom: kybernetické útoky, kyberterorizmus, hacktivizmus,;
- whistle-blowing;
- narušanie kritickej infraštruktúry;
- ekonomické a finančné akty;
- podvrtné politické akty.

Nástroje informačnej vojny propaganda a anti-propaganda sú klasickými hybridnými hrozbami, voči ktorým sa je veľmi ťažké brániť. Táto hrozba je postavená na sociálnej zraniteľnosti a protisystémových náladách v spoločnosti. Existujú viaceré formy jej pôsobenia. Frontom pre propagandu sa stáva predovšetkým internet. Najväčším frontom v rámci internetu sú sociálne médiá, kde sa využívajú vo veľkej miere takzvaní internetoví trollovia. Internetový troll je „anonymný účastník online diskusií, internetových fór, chatov alebo blogov, ktorý zámerne zasiela provokatívne, urážlivé alebo irelevantné príspevky k citlivým témam s cieľom vyprovokovať ostatných užívateľov k emotívnym odozvám, alebo inak narušiť normálnu vecnú diskusiu.“⁷ Okrem internetu sa propaganda a anti-propaganda objavuje v tlači. Okrem toho sú vytvárané aj mimovládne organizácie, ktorých cieľom je pôsobiť dôveryhodne, ale produkujú klamlivé a podvrtnícke výstupy.

Hrozby súvisiace s kybernetickým priestorom sú čoraz viac aktuálne. Prístup k internetu má takmer polovica svetovej populácie a mnoho dôležitých procesov, ako je prenos utajovaných a citlivých informácií, sa odohráva v kybernetickom priestore. Je teda prirodzené, že kybernetický priestor sa stal novým bojiskom a vznikajú v ňom nové hrozby. Z pohľadu hybridných hrozieb sa v kybernetickom priestore objavujú hrozby ako kyberterorizmus a hacktivizmus. Hacktivismus vznikol spojením slov hackerstvo a aktivizmus. Je to podvrtné používanie počítačov a počítačových sietí s cieľom podporiť politickú agendu a dosiahnuť spoločenské zmeny. Častokrát je hacktivismus napojený na hnutia podporujúce slobodu prejavu, ľudské práva alebo slobodný prístup k informáciám. Hacktivistami sú nazývaní aj kyberteroristami. Medzi známymi hacktivistami patrí hackerské hnutie Anonymous.

Medzi hybridné hrozby je zaradované aj whistle-blowerstvo. Whistle-bloweri sú v slovenskom ponímaní ako oznamovatelia protispoločenskej činnosti. V kontexte hybridných hrozieb však za whistle-blowera pokladáme osobu, ktorá vyzradí tajné informácie verejnosti alebo cudzej moci s cieľom dosiahnuť vlastný zisk alebo zabezpečiť konkurenčnú výhodu. Príkladom whistle-blowerstva je stránka Wikileaks a jej zakladateľ Julian Assange, ktorý zverejnil utajované vládne dokumenty. Ďalším príkladom whistle-blowera je Američan Edward Snowden, ktorý dal novinárom denníka The Guardian k dispozícii dokumenty o sledovacích aktivitách americkej NSA.

Hybridnou hrozbou sa stalo aj narušenie kritickej infraštruktúry. Kritická infraštruktúra sú zariadenia, služby a informačné systémy životne dôležité pre obyvateľov a riadenie štátu. Ich narušenie by mohlo mať za dôsledok kolaps fungovania štátu alebo jeho prvkov. Preto je pre štát nevyhnutná ochrana kritickej infraštruktúry a zároveň to je dôvodom prečo sa kritická infraštruktúra stáva cieľom útokov.

Ekonomické a finančné akty sa môžu stať takisto hybridnou hrozbou. Svet je závislý od ekonomického vývoja a finančných trhov. Cielené pôsobenie v tejto oblasti by mohlo mať za dôsledok až oslabenie obranyschopnosti štátu.

---

⁷ Ziff Davis PC Mag encyclopedia (2011)

Podvrtné politické akty sú akty s cieľom narušiť politickú stabilitu štátu a ohroziť jeho fungovanie. Politických podvrtných aktov sa dopúšťajú predovšetkým extrémistické strany a hnutia - subjekty, ktorých cieľom je zmena usporiadania štátu ako napríklad národnostné osloboditeľské hnutia a podobne.

3. HYBRIDNÉ HROZBY V PROSTREDÍ EURÓPSKEJ ÚNIE

Hybridné hrozby sú aktuálnou otázkou aj pre medzinárodné organizácie, ktorých je Slovenská republika členom, vrátane Európskej únie. Európska únia prináša jednu z najvyčerpávajúcejších definícií hybridných hrozieb. Pre Európsku úniu hybridné hrozby znamenajú „rôznorodú zmes činností, ktoré často zahŕňajú konvenčné aj menej konvenčné metódy, ktoré môžu štáty i neštátne subjekty používať koordinovaným spôsobom, pričom nedosahujú stupeň formálne vyhlásenej vojny. Cieľom nie je len spôsobiť priame straty a zneužiť slabé miesta, ale aj destabilizovať spoločnosť a vyprovokovať neistotu, ktorá má ochromiť rozhodovacie procesy. Rozsah opatrení využívaných v hybridnom ťažení môže byť veľmi široký a siahá od kybernetických útokov na kritické informačné systémy cez narušenie kritických služieb, ako sú dodávky energií alebo finančné služby až po podkopávanie verejnej dôvery vo vládne inštitúcie, alebo využívanie sociálnej zraniteľnosti.“⁸

Európska komisia a Vysoká predstaviteľka Európskej únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku prijala Spoločný rámec pre boj proti hybridným hrozbám dňa 6. apríla 2016. Tento rámec je zároveň odpoveďou na výzvu Rady pre zahraničné veci z 18. mája 2015, aby boli predložené realizovateľné návrhy na boj proti hybridným hrozbám. To naznačuje aká aktuálna je téma pre Európsku úniu a jej členov boj proti hybridným hrozbám.

Spoločný rámec ponúka komplexný prístup pre riešenie problémov a výziev, ktoré prinášajú pre členské štáty Európskej únie hybridné hrozby. Spája v sebe všetkých relevantných aktérov, politiky a nástroje na lepšie koordinovaný boj proti hybridným hrozbám a zmierňovanie ich vplyvu. Vychádza najmä z Európskeho programu v oblasti bezpečnosti, ktorý Európska komisia prijala v apríli 2015, ako aj z odvetvových stratégií, akými sú napríklad stratégia kybernetickej bezpečnosti EÚ, európska stratégia energetickej bezpečnosti a stratégia námornej bezpečnosti Európskej únie.

Spoločný rámec v sebe spája existujúce politiky a navrhuje sa v ňom 22 operačných akcií zameraných na:

- „zvyšovanie informovanosti prostredníctvom zriadenia špeciálnych nástrojov na výmenu informácií medzi členskými štátmi a prostredníctvom koordinácie krokov EÚ v snahe uskutočňovať strategickú komunikáciu;
- budovanie odolnosti prostredníctvom riešení v oblasti potenciálnych strategických a kritických odvetví, ako napríklad kybernetická bezpečnosť, kritické infraštruktúry (energetika, doprava, vesmír), ochrana finančného systému, ochrana verejného zdravia a podpora úsilia v boji proti násilnému extrémizmu a radikalizácii;
- prevenciu, reakciu na krízy a obnovu prostredníctvom vymedzenia účinných postupov, ktoré sa budú uplatňovať, ale aj prostredníctvom preskúmania uplatniteľnosti a praktických dôsledkov doložky o solidarite (článok 222 ZFEÚ) a doložky o vzájomnej obrane (článok 42 ods. 7 ZEÚ) v prípade, že dôjde k rozsiahlemu a závažnému hybridnému útoku;
- zintenzívnenie spolupráce medzi EÚ a NATO, ako aj s ostatnými partnerskými organizáciami v spoločnom úsilí bojovať proti hybridným hrozbám tak, aby sa pritom reš-

⁸ Spoločný rámec pre boj proti hybridným hrozbám (2016)

pektovali zásady inkluzívnosti a autonómie rozhodovacieho procesu každej z týchto organizácií.“⁹

Tento rámec je navrhnutý tak, aby poskytoval odolné základy podpory členských štátov v kolektívnom boji proti hybridným hrozbám, v ktorom im budú pomáhať najrôznejšie nástroje a iniciatívy Európskej únie, a na ktorý sa využije celý potenciál zmlúv o Európskej únii.

ZÁVER

Hrozby sú kombináciou našej slabosti a záujmu nášho protivníka využiť svoju silu. Hrozbou sa stáva všetko, čo môže akýmkoľvek spôsobom narušiť naše chránené záujmy. Niekedy sa ako bezpečnostná hrozba vnímalo len bezprostredné napadnutie vojenskou mocou. Svet sa však vyvíja a dosiahnuť svoje záujmy je možné aj inými prostriedkami. Hybridné hrozby sú vo svojej podstate tvorené len rôznou kombináciou bezpečnostných hrozieb a v spolupôsobení dosahujú stanovené ciele. Ako vyplynulo z definícií, pôvodcom hybridných hrozieb nie sú len štáty, ale predovšetkým neštátni aktéri alebo skupiny, ktoré dosahujú ciele istého štátu, no nie sú s ním v priamej spojitosti. Hybridné hrozby majú násilný aj nenásilný charakter. Sú zložitým komplexom a pôsobia na viacerých frontoch súčasne. Prvým a najdôležitejším krokom k obrane proti hybridným hrozbám je získanie vhodného situačného povedomia. To je dôvodom, prečo sú v boji proti hybridným hrozbám nasadzované spravodajské služby a využíva sa zdieľanie informácií medzi krajinami. Ďalším dôležitým krokom na efektívne bránenie sa hybridným hrozbám je posilnenie pružnosti a životaschopnosti spoločnosti a kritických infraštruktúr. Z povahy hybridných hrozieb ďalej vyplýva, že je dôležité pracovať a spolupracovať bez ohľadu na štátne hranice.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ČIŽIK, T. Information warfare - new Europe's security threat [online] Cenaa Policy Paper, Marec 2016. [cit. 2016-10-06] Dostupné na internete: <<http://cenaa.org/en/wp-content/uploads/2016/03/POLICY-PAPERS-%C4%8Ci%C5%BE%C3%ADk.pdf>>
- European Commission Fact Sheet - FAQ: Joint Framework on countering hybrid threats [online] Apríl 2016 [cit. 2016-10-06] Dostupné na internete: <http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-1250_en.htm>
- GLENN, D. R. Thoughts on Hybrid Conflict. [online] [cit. 2016-10-04] Dostupné na internete: Small Wars Journal: <<http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/thoughts-on-hybrid-conflic>>
- GLENN, D. R. W. Evolution and Conflict. Summary of the 2008 Israel Defense Forces-U.S. Joint Forces Command Hybrid Threat Seminar War Game. Santa Monica, RAND, 2009
- HANKO, Milan. Hybridná forma vedenia vojny. In Vojenské reflexie. Vojenský vedeckod odborný časopis Akadémie ozbrojených síl M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2015, ročník 10, č. 2, s. 68
- Headquarters, Department of the Army. Army Doctrine Publication (ADP) 3-0, Unified Land Operations, [online] Washington, D.C. Government Printing Office, 2011, [cit. 2016-10-05] Dostupné na internete: <https://www.army.mil/e2/rv5_downloads/info/references/ADP_3-0_ULO_Oct_2011_APD.pdf>

---

⁹ Bezpečnosť: posilnenie reakcie EÚ na hybridné hrozby – tlačová správa (2016)

- HOFFMANN, F. On not-so-new warfare: political vs hybrid threats. In War on the rocks [online] [cit. 2016-10-04] Dostupné na internete: <<http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>>
- Hybridní hrozby a vývoj nové operační koncepce NATO [online] [cit. 2016-10-05] Dostupné na internete: <<http://www.obranastrategie.cz/cs/aktualni-cislo-2-2011/clanky/hybridni-hrozby-a-vyvoj-nove-operacni-koncepce-nato.html#.V9rMfE2LTIU>>
- JAROŠOVÁ, A. – BUZÁSSYOVÁ, K. a kol. Slovník současného slovenského jazyka. [online] Ved. red.. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2011. s.1087. ISBN 978-80-224-1172-1 [cit. 2016-10-04] Dostupné na internete: <http://www.juls.savba.sk/pub_sssj_2.html>
- JOZIĆ, Jugoslav, BARIĆ, Robert a BARIĆ, Slavko. Hybrid Warfare - Cases of Croatia and Ukraine. In *Vojenské rozhledy – Czech Military Review*, 2016, 25 (Mimoriadne číslo), s. 104-122. DOI: 10.3849/2336-2995.25.2016.5.104-122. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 [online] [cit. 2016-10-04] Dostupné na internete: <www.vojenskerozhledy.cz>
- KILCULLEN, D., *The Accidental Guerrilla: Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*, Oxford University Press 2009, ISBN 978-0-19536834-5. 345 s.
- KRAPP, Peter. Terror and Play, or what was hacktivism? [online] Grey Room, Inc. and Massachusetts Institute of Technology, 2005, č. 21, s. 70-93 doi:10.1162/152638105774539770 [cit. 2016-10-06] Dostupné na internete: <<http://www.mitpressjournals.org/doi/abs/10.1162/152638105774539770?journalCode=grey&#.WAMm0Oh96Uk>>
- MILL, Elinor. Old-time hacktivists: Anonymous, you've crossed the line. [online] cnet.com, Marec 2012 [cit. 2016-10-06] Dostupné na internete: <<https://www.cnet.com/news/old-time-hacktivists-anonymous-youve-crossed-the-line/>>
- PAWLAK, Patryk. Understanding hybrid threats. [online] [cit. 2016-10-06] Dostupné na internete: <<https://epthinktank.eu/2015/06/24/understanding-hybrid-threats/>>
- ŠIMEK, J. Hacktivists and Whistleblowers – an Emerging Hybrid Threat? [online] [cit. 2016-10-06] Dostupné na internete: <<http://cenaa.org/analysis/hacktivists-and-whistleblowers-an-emerging-hybrid-threat/>>
- Understanding hybrid threats. [online] Jún 2015 [cit. 2016-10-06] Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA\(2015\)564355_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA(2015)564355_EN.pdf)>
- Vysoká predstaviteľka EÚ pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku. Spoločný rámec pre boj proti hybridným hrozbám – reakcia EÚ. Európska komisia – spoločné oznámenie Európskemu parlamentu a rade. Apríl 2016.
- ZUNA, Pavel. Kritický pohľad na koncept hybridných válek. [online] [cit. 2016-10-06] Dostupné na internete: <<http://www.vojenskerozhledy.cz/selektivni-vyhledavani/kategorie-clanku/teorie-a-doktriny/kriticky-pohled-na-koncept-hybridnich-valek?highlight=WyJ0eWJyaWRuXHUwMGVklwHJvemJ5liwiaHlicmlkblx1MDBIZCBocm96YnkiXQ==>>>

por. Mgr. Jakub SASARÁK,
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
jsasarak@gmail.com

WSPÓLCZESNA WOJNA – MODEL KLASYFIKACYJNY SUROWCÓW KRYTYCZNYCH

CONTEMPORARY WAR – CLASSIFICATION MODEL OF CRITICAL RAW MATERIALS

Henryk SPUSTEK

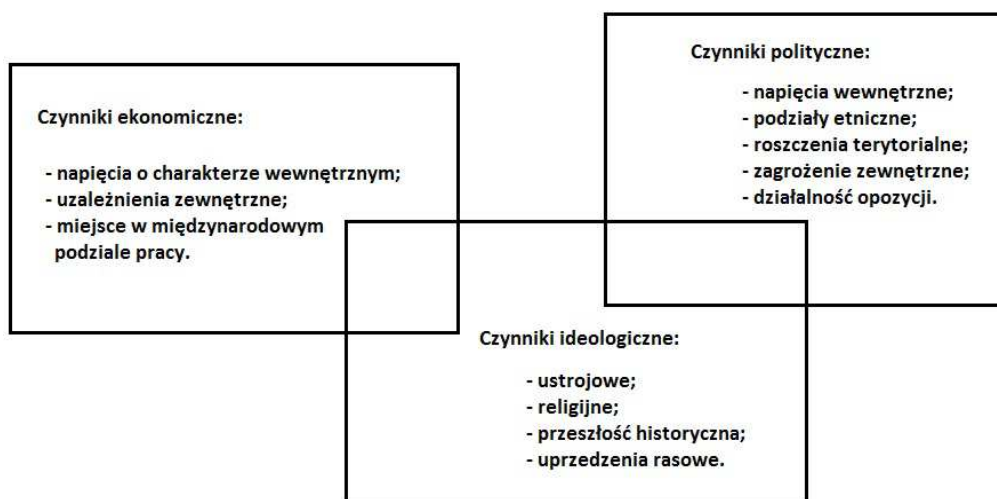
ABSTRACT

The paper addresses the problem of the list of critical raw materials for the European Union. The theoretical model of classification of the critical raw materials was presented. The presented model is based on two variables: index of the compatibility (substitutability index) and recycling index.

Keywords: critical raw materials, resource security, index of the compatibility (substitutability index)

WPROWADZENIE

Rozważając pojęcie konfliktu przeważnie mamy na myśli konflikt zbrojny. Analizując dany konflikt poszukujemy zwykle jednej jego przyczyny. Tymczasem, istnieją trzy zasadnicze przyczyny konfliktów (wojen), a są to: przyczyny strukturalne, koniunkturalne oraz bezpośrednie. Wszystkie trzy przyczyny powstawania konfliktów opierają się na grupach czynników konfliktogennych, do których należą: czynniki ekonomiczne, polityczne i ideologiczne (rys.1).

Rysunek 1. Czynniki konfliktogenne

Źródło: opracowano na podstawie Artymiak R., Wojny i konflikty w XX wieku, s. 42.

Współczesne konflikty międzynarodowe mają odmienny charakter niż miało to miejsce wcześniej. Nawet, gdy są to konflikty zbrojne, to u ich rzeczywistych podstaw bardzo często leżą cele gospodarcze lub ekonomiczne. Obok „wojny cywilizacji” (przepowiadanej już w XX wieku przez wielu futurystów, jako wojna XXI wieku) ma miejsce pewna odmiana wojny gospodarczej – wojny o zasoby mineralne. Nie byłoby może w tym nic dziwnego,

gdyby nie fakt, że zjawisko dotyczy w równej mierze zarówno surowców energetycznych, jak również nieenergetycznych. Bardzo szybki rozwój nowych technologii pociąga za sobą zapotrzebowanie na surowce, których zasoby naturalne są obecnie mocno nadwyrężone.

W wojnie surowcowej, walczące ze sobą strony starają się uzyskać przewagę nad przeciwnikiem poprzez gromadzenie zasobów wybranych surowców będących zasobami strategicznymi.

Przedmiotem zainteresowania autora niniejszego artykułu stały się surowce krytyczne, w szczególności analiza ich dostępność na rynku europejskim i problem ich klasyfikacji.

1. DEFINICJE POJĘĆ

W artykule posłużono się szeregiem pojęć, które zostaną tu kolejno zdefiniowane. Do najważniejszych należą: pojęcie surowców mineralnych, surowców strategicznych i pojęcie surowców krytycznych.

Surowce mineralne to w gruncie rzeczy minerały, które są naturalnymi produktami procesów geologicznych przebiegających miliony lat temu. Występują w postaci stałej w skorupie ziemskiej z wysoko uporządkowaną strukturą atomową. Każdy z ponad 4000 znanych minerałów posiada charakterystyczny skład chemiczny i specyficzne właściwości fizyczne i chemiczne. Tylko część ze znanych minerałów występuje w większych ilościach. Niektóre z nich są wydobywane i następnie przerabiane na różnego rodzaju materiały, w tym również metale, stosowane do wytwarzania szerokiego zestawu produktów¹.

Surowce strategiczne – surowce potrzebne do produkcji środków walki i obrony².

Surowce krytyczne – pojęcie szersze od pojęcia surowców strategicznych, obejmuje zarówno zastosowania wojskowe, jak również cywilne: surowce niezbędne do produkcji wojskowej (lub cywilnej) niedostępne w kraju³. W literaturze można również spotkać definicję surowców krytycznych mówiącą o tym, że do grupy tych surowców należy zaliczyć te, których brak lub niedobór może mieć większe ujemne konsekwencje niż brak innych surowców⁴.

2. WYBRANE ZASTOSOWANIA SUROWCÓW KRYTYCZNYCH

Lista surowców krytycznych jest listą zmienną a występowanie danego surowca na liście związane jest z rozwojem technologicznym. Surowce krytyczne mają bardzo rozległe zastosowanie, od produkcji zbrojeniowej (tabela 1) po elektronikę, automatykę i technikę komputerową. Obecnie praktycznie nie ma dziedziny, w której nie wykorzystywano by ich specyficznych własności. Można tu chociażby wymienić: przemysł lotniczy, silniki i części do samolotów i samochodów, systemy naprowadzania, technologie satelitarne, silne magnesy, radary i sonary, monitory komputerowe, soczewki do kamer i smartfonów, przenośne urządzenia rentgenowskie i wiele innych. Tak szerokie zastosowanie tych surowców jest związane z ich własnościami, zarówno mechanicznymi, jak również elektromagnetycznymi (grupa pierwiastków ziem rzadkich).

---

¹ Zieliński S., Chemik 2014, 68, 5, s. 430.

² Szpakowski J., Surowce strategiczne [w:] Bednarek W., Ekonomika obrony, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1994, s. 77.

³ Stankiewicz W., Ekonomika wojenna, MON, Warszawa, s. 145 - 146.

⁴ Zieliński S., Chemik 2014, 68, 5, s. 431.

Tabela 1. Metale rzadkie w produkcji zbrojeniowej

Lp.	Nazwa surowca	Zastosowanie w produkcji zbrojeniowej
Metale rzadkie		
1	Cynk	Łuski (mosiądz), części maszyn, akumulatory, farby, powłoki metali żelaznych.
2	Cyna, Alumi- nium	Amunicja świetlna i zapalająca, samochody, samoloty, statki, puszki konserwowe, przewody elektryczne.
3	Magnez	Bomby zapalające a także przy produkcji samochodów i samolotów, aparatura radiowa.
4	Uran, Tor, Beryl	Paliwo atomowe (Uran i Tor), chłodnice samolotów, sprężyny, tygle ogniotrwałe, aparatura rentgenowska (Beryl).
5	Antymon	Amunicja, spłonki i łuski a także łożyska i kable.
6	Rtęć	W radiotechnice: akumulatory, przyrządy radiologiczne, lampy elektronowe, elementy suche. W detonatorach, przy malowaniu okrętów.
7	Arszenik	Rakiety sygnałowe, naboje (w stopach z ołowiem), farby, materiały trujące.
8	Bizmut	Wytwarzanie granatów ręcznych, urządzeń przeciwpancernych, baterii termoelektrycznych.
9	Cyrkon	Zastosowania zarówno mechaniczne, jak również radiotechniczne: do produkcji płyt pancernych, pocisków przeciwpancernych, narzędzia do cięcia metali, trwałe farby i lakiery, zapalniki artyleryjskie.
10	Tantal	Zastosowania radiotechniczne, układy o wysokiej częstotliwości, w przemyśle chemicznym, wytwarzanie kauczuku syntetycznego.
11	Niob	Technika samolotowa, dodatek do stali nierdzewnych, turbiny i silniki odrzutowe.
12	Kadm	Energetyka atomowa, łożyska, instalacje elektryczne samolotów.
13	Ind	Używany do powlekania zanurzonych części okrętów wojennych, łożysk, kół zębatach, styków w przekaźnikach samolotowych, lusterek i reflektorów.
14	Selen, German	Używane w elektronice: fotokomórki, aparatura radiowa.

Źródło: Łagowski A., 1959. *Ekonomika wojenna*, s. 133 - 134.

3. MODEL KLASYFIKACYJNY

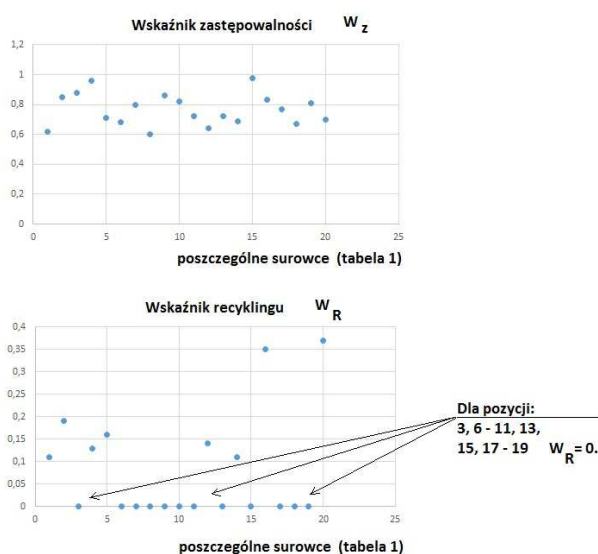
Obecnie nie funkcjonuje żaden model umożliwiający klasyfikację surowców krytycznych pod kątem ich niezbędności. Nie określono miary klasyfikacyjnej tych surowców. Zbudowanie takiej miary służy ocenie dostępności surowców, co z kolei umożliwi bieżącą weryfikację listy surowców krytycznych a jednocześnie stanowi swego rodzaju „mechanizm wczesnego ostrzegania” o wyczerpujących się źródłach danego surowca, niezbędnego do produkcji strategicznej. Tabela 2 zawiera wartości dwóch wskaźników charakteryzujących bieżącą listę surowców krytycznych: wskaźnika zastępowalności oraz wskaźnika recyklingu. Graficzną postać wskaźników pokazuje rys.2. Jak obserwujemy w tabeli 2 oraz na rys. 2, spora część surowców krytycznych charakteryzuje się zerowym wskaźnikiem recyklingu, czyli ich pozyskiwanie ze źródeł wtórnych jest praktycznie niemożliwe.

Tabela 2. Surowce krytyczne – wskaźnik zastępowalności i wskaźnik recyklingu

Lp.	Surowiec	Wskaźnik zastępowalności W_Z	Wskaźnik udziału surowca pochodzącego z recyklingu po wycofaniu z eksploatacji W_R
1	Antymon	0,62	0,11
2	Beryl	0,85	0,19
3	Borany	0,88	0
4	Chrom	0,96	0,13
5	Kobalt	0,71	0,16
6	Węgiel koksujący	0,68	0
7	Fluoryt	0,8	0
8	Gal	0,6	0
9	German	0,86	0
10	Ind	0,82	0
11	Magnezyt	0,72	0
12	Magnez	0,64	0,14
13	Grafit naturalny	0,72	0
14	Niob	0,69	0,11
15	Fosforyt	0,98	0
16	Metale z grupy platynowców	0,83	0,35
17	Metale ciężkie ziem rzadkich	0,77	0
18	Metale lekkie ziem rzadkich	0,67	0
19	Krzem metaliczny	0,81	0
20	Wolfram	0,7	0,37

Źródło: opracowano na podstawie Communication from the Commission to European

Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions, Brussels, 26.5.2014 COM(2014) 297 final.

Rysunek 2. Surowce krytyczne - wskaźniki zastępowalności i recyklingu

Źródło: opracowanie własne.

Obok wymienionych wyżej dwóch wskaźników charakteryzujących surowce krytyczne można rozpatryć również inne wskaźniki, np. wskaźnik zależności importowej, wskaźnik ryzyka środowiskowego (tabela 3).

Tabela 3. Wybrane surowce krytyczne – wskaźnik zależności importowej i wskaźnik ryzyka środowiskowego

Lp.	Surowiec	Wskaźnik zależności importowej	Wskaźnik ryzyka środowiskowego
1.	Antymon	100%	2,1 - 2,6
2.	Beryl	100%	1,6 - 2,1
3.	Kobalt	100%	0,6 - 1,3
4.	Fluoryt	69%	1,3 - 1,6
5.	Gal	zmienny	2,1 - 2,6
6.	German	100%	2,1 - 2,6
7.	Grafit	95%	1,3 - 1,6
8.	Ind	100%	1,6 - 2,1
9.	Magnez	100%	2,1 - 2,6
10.	Niob	100%	1,6 - 2,1
11.	Ziemie rzadkie	100%	> 4,1
12.	Tantal	100%	0,1 - 1,6
13.	Wolfram	73%	1,3 - 1,6

Źródło: opracowano na podstawie Zieliński S., Chemik 2014, 68, 5, s. 435.

Bazując na danych zawartych w tabelach 2 i 3 można podjąć próby zbudowania modelu o zależności liniowej określającego miarę klasyfikacyjną surowców strategicznych, w postaci następującej zależności funkcyjnej:

$$M_K = f(W_Z, W_R, W_I, W_{RS}) \quad (1)$$

gdzie: M_K – miara klasyfikacyjna surowca,
 W_Z – wskaźnik zastępowalności,
 W_R – wskaźnik recyklingu,
 W_I – wskaźnik zależności importowej,
 W_{RS} – wskaźnik ryzyka środowiskowego.

Autor artykułu zbudował natomiast model uproszczony w postaci:

$$\begin{cases} M_K = a \cdot W_Z - b \cdot W_R \\ a + b = 1 \end{cases} \quad (2)$$

gdzie: M_K – miara klasyfikacyjna surowca,
 W_Z – wskaźnik zastępowalności,
 W_R – wskaźnik recyklingu,
 a, b – współczynniki wagowe (przyjęto: $a = 0,7$; $b = 0,3$).

Model (2) pozwala na klasyfikację surowców krytycznych poprzez przypisanie im miary klasyfikacyjnej M_K będącej liczbą z przedziału 0,38 - 0,69.

ZAKOŃCZENIE

Na podstawie przeprowadzonych rozważań można stwierdzić, że:

- wiele konfliktów międzynarodowych ma faktyczne podłoże w postaci surowcowej;
- lista surowców krytycznych jest zmienna;
- miano surowca krytycznego uzyskują te zasoby, które stają się nieodzowne w korelacji z koncepcjami strategicznymi;
- na kształt listy surowców krytycznych ma wpływ rozwój techniki i nowych technologii, rozwój koncepcji strategicznych oraz uwarunkowania polityczne.
- o surowcach strategicznych mówimy w kontekście działań militarnych;
- surowce krytyczne są pojęciem szerszym i odnoszą się zarówno do sfery wojskowej, jak również cywilnej;
- budowa modelu miary klasyfikacyjnej surowców krytycznych napotyka na trudności związane głównie z doбором właściwych zmiennych, charakteryzujących problem w sposób pełny.

BIBLIOGRAFIA

Artymiak R., Wojny i konflikty w XX wieku. [w:] Augustynek A., i inni, pod red. Borkowski R., Konflikty współczesnego świata, Kraków: Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne, 2001. 155 s.

Communication from the Commission to European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions, Brussels, 26.5.2014 COM(2014) 297 final.

Łagowski A., *Ekonomika wojenna*, Warszawa: Wydawnictwo MON, 1959. 289 s.

Stankiewicz W., *Ekonomika wojenna*, Warszawa: Wydawnictwo MON, 1981. 459 s.

Szpakowski J., *Surowce strategiczne* [w:] Bednarek W., *Ekonomika obrony*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 1994. 132 s.

Zieliński S., *Chemik* 2014, 68, 5, s. 429 - 446.

dr hab. Prof. Henryk SPUSTEK
Uniwersytet Opolski, Wydział Prawa i Administracji
45-060 Opole, ul. Katowicka 87a
henry.spustek@gmail.com

BEZPEČNOSTNÍ HROZBY VYPLÝVAJÍCÍ Z „MIGRAČNÍ KRIZE“

SECURITY THREATS STEMMING FROM "MIGRATION CRISIS"

Ivo SVOBODA

ABSTRACT

The paper describes the European migration crisis (also known as the European Refugee Crisis), the lowest since 2015, the ongoing political crisis in the European Union (hereinafter: EU), due to the large number of immigrants, both economic migrants and refugees (from war conflict or violence during the national uprising) towards the EU across the Mediterranean and Balkan countries in Africa and the Middle East.

Keywords: security threat, extremism, migration crisis, terrorism, refugee crisis,

Ačkoli se o „Migrační krizi“ hovoří emotivně až v průběhu druhé poloviny minulého roku a letos, docházelo k nárůstu migrantů (nebo uprchlíků) i v předchozích letech, nicméně k dramatickému nárůstu došlo právě v letošním roce a prognózy hovoří o tom, že tento trend nebude ustávat – naopak, že má docházet k dalšímu nárůstu geometrickou řadou. Strážlivé odhady hovoří o řádově milionech migrantů v nadcházejících letech. Důvody migrační vlny mohou být charakteru jak bezpečnostního, tak ekonomického, tak environmentálního.¹

Jak vyplývá z níže uvedené tabulky, není zjevně Česká republika pro tyto migranty cílovou zemí a zdálo by se, že bezpečnostní rizika vyplývající pro Českou republiku nehrozí přímo. Avšak ve světle snah EU o „přerozdělování“ migrantů do různých zemí EU na základě kvót povedou k tomu, že ačkoli migranti nebudou chtít v ČR případně v SR pobývat, budou k tomu nuceni (ve vztahu k cíli této studie opět pomineme faktickou nemožnost realizace tohoto kroku jako redundantní). Jako modelový příklad bude níže představena studie, která byla využita při řešení „Bezpečnostní strategie“ města Plzně, která je však užitečná při tvorbě podobných strategických dokumentů pro velká města (odhadem města nad 100.000 obyvatel).

Nutno konstatovat, že právní a organizační kroky k řešení této krize jsou plně v rukou států, resp. orgánů EU. Tato skutečnost však nic nemění na tom, že konkrétní dopady přítomnosti migrantů na jakémkoli území s sebou nese rizika, a to zejména rizika bezpečnostní. Evropská unie tuto migrační krizi nezvládá, a to jak finančně, tak organizačně, tak právně, resp. tvorbou právního rámce a zejména ji nezvládá ve vztahu k predikovatelným bezpečnostním rizikům. V první řadě je to rozsah problému migrace (právní předpisy EU a organizace řešení migrace je poplatná době a podmínkám vzniku – tedy před několika desítkami let, kdy migrace byla problémem okrajovým, a počet migrantů byl zlomkem dnešního stavu. Proto také neexistuje vojenské řešení a není připraven ani plán zajištění vnitřní bezpečnosti EU a jednotlivých států EU.

---

¹ FUCHS, Jiří a Dušan, SABOLČÍK. *Budoucí války ve městech*. Praha: MO ČR, Agentura vojenských informací a služeb, 2007, s. 56.

Tab. č. 1.: Počet žadatelů o azyl v ČR

Počet žadatelů o azyl ve vybraných státech EU od 1. ledna do 30. června 2015²						
Stát	1. čtvrtletí 2015	2. čtvrtletí 2015	1. pololetí 2015	Podíl v % (Q1 2015)	Podíl v % (Q2 2015)	Počet žadatelů na milion obyvatel (Q2 2015)
Celkem EU	185 695	213 200	398 895	100 %	100 %	420 (<i>průměr EU</i>)
ČR	360	275	635	0,2 %	0,1 %	26
Německo	73 120	80 935	154 055	39,6 %	38 %	997
Řecko	2 615	2 865	5 480	1,4 %	1,3 %	265
Francie	14 775	14 685	29 460	8 %	6,9%	221
Itálie	15 250	14 895	30 145	8,2 %	7 %	245
Maďarsko	32 810	32 675	65 485	17,8 %	15,3 %	3 317
Rakousko	9 710	17 395	27 105	5,3 %	8,2 %	2 026
Švédsko	11 415	14 295	25 710	6,2 %	6,7 %	1 467
Velká Británie	7 330	7 470	14 800	4 %	3,5 %	115
Bulharsko	3 190	4 050	7 240	1,7 %	1,9 %	562
Belgie	3 440	5 040	8 480	1,9 %	2,4 %	448
Nizozemsko	2 420	6 270	8 690	1,3 %	2,9 %	371
Malta	345	380	725	0,2 %	0,2 %	883
Slovensko	45	25	70	0,0 %	0,0 %	5
Švýcarsko	4 120	7 010	11 130	—	—	851

zdroj: <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx>

Jak již bylo uvedeno výše, jsou počty migrantů v současné době pro Českou republiku (v porovnání s jinými zeměmi EU mimořádně příznivé), nelze v žádném případě vyloučit, že v případě nárůstu migrantů a jejich velkého počtu v „atraktivnějších“ zemích, nebude na základě kvót či spontánně docházet k jejich usazování na území České republiky. Z logiky věci se bude jednat zejména o příhraniční oblasti s Německem (jako zemí pro migranty mimořádně atraktivní) a ve větších aglomeracích v těchto příhraničních oblastech. Zde je město Plzeň (v případě vývoje migrační krize a přesunu nelegálních migrantů tímto směrem) v zásadě nejatraktivnější.

Velký počet migrantů, jejichž struktura je uvedena výše, na jednom, relativně malém území (kterým region města Plzně je), s sebou nese tři základní rizikové faktory:³

1. Ekonomické riziko (finanční)
2. Zdravotní riziko
3. Bezpečnostní riziko

² <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx>

³ FUCHS, Jirí a Dušan, SABOLČÍK. *Budoucí války ve městech*. Praha: MO ČR, Agentura vojenských informací a služeb, 2007, s. 65.

Tab. č. 2.: Národnosti žadatelů o azyl v ČR

Národnosti žadatelů o azyl ⁴		
Stát	Podíl z celkového počtu v % (Q1 2015)	Podíl z celkového počtu v % (Q2 2015)
Celkem	100 %	100 %
Sýrie	16 %	21 %
Kosovo	26 %	5 %
Afghánistán	7 %	13 %
Albánie	4 %	8 %
Irák	4 %	6 %
Pákistán	3 %	4 %
Eritrea	2 %	4 %
Ukrajina	3 %	3 %
Srbsko	3 %	2 %
Nigérie	2 %	3 %
Somálsko	2 %	2 %
Rusko	2 %	2 %
Ostatní	26 %	27 %

zdroj: <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx>

Ad.1.: Ekonomické (finanční) riziko spočívá v tom, že tito migranti nepřinesou do regionu žádnou relevantní finanční (ekonomickou) přidanou hodnotu. Lze předpokládat, že výdaje spojené s pobytem migrantů v regionu budou nesrovnatelně vyšší, než jejich finanční (ekonomický) přínos. Tedy výdaje na jejich prostou reprodukci, ubytování, léčení, školení (jazyk, ale i odbornosti odpovídající naší infrastruktuře, financování velkého množství nevládních organizací, které se na problematiku migrace „lepší“ už nyní apod.) a další náklady budou zcela nesrovnatelně vyšší než jejich přínos ekonomice České republiky. Mezi tato ekonomická rizika musíme počítat mj. i výdaje na zajištění jejich bezpečnosti a naopak i bezpečnosti většinové části obyvatel. V této souvislosti je na místě důrazně varovat, před samozvanými odborníky na problematiku migrace, kteří (např. prostřednictvím tzv. nevládních a „dobrovolnických“ organizací) mají za cíl se napojit na finanční zdroje státu, měst a obcí prostřednictvím grantů a efektivita a smysluplnost jejich činnosti (jakkoli se efektivita těžko měří a i jen specifikuje) je přinejmenším diskutabilní. Je na místě důsledně zvážit financování jakékoli nevládní organizace mimo struktury MPP. Mnohdy by se mohlo jednat o zbytečně vynaložené náklady bez souvislosti s faktickým zajišťováním bezpečnosti města Plzně.

Ad.2.: Zdravotní riziko spočívá v tom, že migranti budou zcela jistě náchylnější k zdravotním rizikům z jejich pobytu v našem prostředí (což bude provázeno náklady na jejich léčení) a současně budou do našich podmínek vnášeny nemoci, které se v minulosti v našich podmínkách nevyskytovaly, nebo se kterými jsme se v našich podmínkách vyrovnali a není proti nim v naší populaci přirozená ochrana.

⁴ <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx>

Ad.3.: Obecné bezpečnostní riziko lze dále rozdělit na vnitřní ohrožení bezpečnosti a vnější ohrožení bezpečnosti. Vnitřní ohrožení bezpečnosti spočívá v tom, že majoritní obyvatelstvo bude více inklinovat k extremistickým postojům s důsledkem politické a hospodářské nestability v regionu. Je zcela nedůležité, zda extremistické postoje budou kolorovány faktickými a vážnými argumenty, nebo zda budou využívat nerelevantních argumentů, nebo pseudoargumentů. Jako pravděpodobnější se jeví být ale využívání výše uvedených rizikových faktorů migrace (popřípadě i jiných: např. „že migranti berou českým dělníkům práci“. Vnější ohrožení bezpečnosti spočívá v tom, že migranti nebudou schopni (nebo ochotni) se živit zákonným způsobem a dojde k nárůstu kriminality v regionu – zejména násilné trestné činnosti a násilné přestupkové činnosti.

Dalším aspektem je i možnost, že mezi migranty jsou aktivní bojovníci tzv. „Islámského státu“ či jiných extremistických skupin. Tuto možnost tajné služby v České republice a zejména v Německu nejen že nevylučují, ale v zásadě ji považují za velmi pravděpodobnou. Tyto osoby po usazení na území České republiky (regionu města Plzně) budou organizovat zločinecké (násilnické) skupiny s cílem provádět klasickou formu kriminálního terorismu, tedy (především) násilnou trestnou činností se živit a současně vytvářet prostředí strachu a nejistoty mezi obyvatelstvem s důsledkem politické a hospodářské nestability v České republice (v regionu města Plzně). Jedná se o běžnou součást tzv. „hybridní války“⁵ a v našem případě součást „Džihádu“, který vede vyhlášený Chalífát, tedy šíření víry. Chalífát znamená vládu chalífy, hlavy Ummy, tedy muslimské obce. Původně to byla nejen náboženská instituce, ale i státní útvar (nyní se do této pozice delegoval „Islámský stát“ jako „samoděržaví“, zahrnující prakticky veškerá území ovládaná muslimy. Tradičně se však dle Koránu rozlišují čtyři druhy džihádu:

1. Džihád srdcem (al-džihád bi'l-kalb) – Přemáhání hříchu, projevy zbožnosti
2. Džihád jazykem (al-džihád bi'l-lisán) – Podpora a šíření misijní činnosti islámu
3. Džihád mečem (al-džihád bi'l-sajf) – Vedení válek za obranu islámu
4. Džihád rukou (al-džihád bi'l-jad) – Pomoc potřebným, charitativní činnost.

Obecná rizika vyplývající pro Českou republiku (město Plzeň) z přítomnosti většího počtu migrantů dle struktury jak je uvedeno v tabulce výše, jsou dána tím, že migranti jsou nábožensky, jazykově a kulturně zcela odlišní a přirozeně budou hledat přítomnost a společnost osob jazykově, kulturně a nábožensky blízkých. Na této skutečnosti nemají žádný vliv případné projevy násilí některých aktivnějších extremistů, nebo extremistických skupin. Ghettem se zpravidla označuje ta část města, ve které žije více než 30 % těchto obyvatel. Zle důvodně předpokládat, že podobné lokality budou v Plzni vznikat.

Za předpokladu, že budeme brát bezpečnostní rizika vážně a budeme mít vůli se připravit na tato predikovatelná rizika, je na místě provádět kroky k:

1. Provádět monitoring a identifikaci oblastí, kde by tato specifická ghetta měla možnost vzniknout.
2. Plánovat navýšení počtu strážníků Městské policie Plzeň (MPP) o nejméně 15 (v případě jednoho většího) nebo 30-ti v případě dvou a více ghatt.
3. Plánovat vybavit materiálově tyto strážníky tak, aby mohl být zajištěn jejich nepřetržitý provoz se zaměřením na zejména násilnou trestnou (přestupkovou) činnost.
4. Zvážit umístění do lokalit těchto specifických ghatt služebnu (služebny) MPP.

---

⁵ FUCHS, Jirí a Dušan, SABOLČÍK. *Budoucí války ve městech*. Praha: MO ČR, Agentura vojenských informací a služeb, 2007., s. 69.

5. Ve spolupráci s Policí ČR a dalšími ozbrojenými složkami státu predikovat lokality a formy extremistických projevů, případně teroristických útoků na kritickou infrastrukturu města.
6. V souvislosti s výše uvedeným upravit vnitřní organizační strukturu a výcvik strážníků MPP a dále (např. prostřednictvím vypsání grantů apod.) provést jejich vyškolení pro výkon této specifické činnosti a zejména zajistit finanční zdroje k naplnění materiálových zdrojů jejich činnosti.

Závěrem je na místě konstatovat, že výše uvedená krátká studie pracuje na základě analýzy dostupných informací z otevřených zdrojů získaných v době tvorby tohoto dokumentu a deduktivních metod a je ji možno považovat toliko za pilotní z řady dalších. Vzhledem k této skutečnosti a zejména vzhledem k tomu, že lze předpokládat překotný vývoj situace, je na místě provádět průběžně korekci a zejména konkretizaci preventivních aktivit vedoucích k pomoci řešení bezpečnostních rizik vyplývajících z migrační krize.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

FUCHS, Jiří a Dušan, SABOLČÍK. Budoucí války ve městech. Praha: MO ČR, Agentura vojenských informací a služeb, 2007, 125 s. ISBN 978-80-7278-394-6.

<http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx>

Tento článek byl vytvořen jako součást projektu Interní grantové agentury IGA 1/2015 Vysoké školy regionálního rozvoje Praha

Doc. JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA, Ph.D.

Vysoká škola regionálního rozvoje

Žalanského 68/54, 163 00 Praha

Dr.Svoboda.Ivo@seznam.cz

PIRÁTSTVO AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA Z POHĽADU MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA V SÚČASNOSTI

PIRACY AS A SECURITY THREAT, CONTEMPORARY TERMS OF INTERNATIONAL LAW

Lucia ŠESTÁKOVÁ, Rastislav KAZANSKÝ

ABSTRACT

The contribution deals with the problem of piracy as an issue relatively well-known, not only with reference to the conceptual definition and sources of refuge, as well as the causes and consequences of this international, can be said today in an ancient and unresolved problem. Under consistent dismantling of the problem it shows that the causes are, despite the passage of time and maturation of human consciousness identical. These are the reasons that are part of the population and are an enormous threat to international security. Social, political, economic or religious differences in the country are caused in ideal area for conflict in the international arena.

Keywords: piracy, refuge, ancient, threat, international security, conflict.

ÚVOD

Téma pirátstva nie je témou novou, práve naopak, táto téma a problémy z nej vystávajúce sú súčasťou ľudstva už od nepamäti. Pojem ako taký prešiel svojimi vývojovými etapami a jeho definícia sa postupom času, rozvojom ľudstva, kreovaním štátnych území a suverenity a sily jednotlivých štátov ako aj ich občanov a záujmu ich zachovania s ohľadom na ich bezpečnosť, pod týmito vplyvmi formoval. Možno povedať, že jeho význam sa prispôboval potrebe klasifikácie hrozby, ktorá v danom období existovala, a ktorú všeobecne bolo vhodné pod tento pojem subsumovať. Slovo „pirát“ pochádza z gréckeho slova „peiratés“, čo znamená pokúsiť sa/ dosiahnuť a už v minulosti nieslo v sebe taktiež význam „lupič“. Týmto pojmom označovali lupičov, ktorí svoj lup získavali na mori, a to prepádaním námorných lodí a zhabaním majetku, ktorý sa na ich palube nachádzal, prípadne zhabania lode ako takej. Práve takýto druh „obživy“ formou pirátstva je v zmysle práva považovaný za trestný čin, pretože ide o násilné protiprávne konanie páchané v súvislosti s námornými loďami a neskôr aj lietadlami. Jednotný názor rôznych autorov, odborníkov z radov medzinárodného práva či špecializovaných odborov zaoberajúcich sa touto otázkou, na význam pojmu pirátstvo nenájde. Doposiaľ jediným zdrojom, kde je tento pojem na účely medzinárodného práva klasifikovaný, je Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve, tzv. UNCLOS III, podpísaný 10.12.1982 v jamajskom Montego Bay, platný od 16.11.1994 (záväzný pre Slovenskú republiku od 7.6.1996).

Pirátstvo je fakt, s ktorým sa žiaľ už jednotlivé krajiny naučili žiť. Na poli medzinárodnej bezpečnosti nie je novým pojmom, no napriek snahe je zatiaľ pojmom neuzavretým. Vynímajúc svetovú históriu, nie je v podmienkach Slovenskej republiky citeľný a tým pádom možno povedať, ani dostatočne preskúmaný. Na problém pirátstva je z pohľadu dopadu na Slovenskú republiku ako členského štátu Európskej únie a jej občanov potrebné reagovať aj z hľadiska právneho, nakoľko predmetom útoku páchaného pirátmi môžu byť občania Slovenskej republiky, lode plávajúce pod štátnou vlajkou Slovenskej republiky, či iné

veci patriace do vlastníctva slovenských štátnych občanov. Slovenská republika je súčasťou Európskej únie, euroatlantických štruktúr a je členským štátom OSN z čoho pre ňu vyplývajú určité záväzky s dopadom na jej zahraničnú politiku. Je potrebné brať do úvahy aj ekonomický a hospodársky rozmer tohto problému, ktorý má taktiež nemalý vplyv na svetové trhy, čím sa opäť dostávame k tomu, že sa dotýka aj Slovenskej republiky.¹

Pod pojmom pirátstvo možno rozumieť také konanie, ktorým sa osoba či viaceré osoby dopustia násilného protiprávneho činu na námorných lodiach alebo lietadlách, na základe čoho tento čin možno považovať za trestný. S pojmom pirátstvo sa vždy spájali rôzne názory, ktoré jeho význam neustále obsahovo posúvali. Najčastejšie sa v dostupnej literatúre možno stretnúť s definíciou pirátstva od Cicera De Officiis, známeho rímskeho filozofa a rečníka, ktorý vo svojich dielach pojem pirát spájal s významom nepriateľ ľudstva. Definícia pojmu na medzinárodnej úrovni sa po prvý krát objavila až v roku 1958, a to v prijatom Dohovore o šírom mori (UN Convention on the High Seas), v čl. 15. V znení, v akom sa do medzinárodného povedomia dostával pojem pirátstva vďaka spomínanému Dohovoru z roku 1958, sa premietol aj do Dohovoru o morskom práve z roku 1982, tzv. UNCLOS III² (UN Convention on the Law of Sea), často nazývaný aj Dohovor z Montego Bay (ďalej v texte tiež ako „*Dohovor Montego Bay*“), a to do čl. 101, kde definuje pirátstvo ako³:

„a) akýkoľvek protiprávny čin násilia alebo zadržania alebo akýkoľvek lúpežný čin spáchaný za súkromným účelom posádkou alebo cestujúcimi súkromnej lodi alebo súkromného lietadla namierený

aa) na voľnom mori proti inej lodi alebo lietadlu alebo proti osobám alebo majetku na ich palube;

ab) proti lodi, lietadlu, osobám alebo majetku v mieste, ktoré nepodlieha jurisdikcii žiadneho štátu;

b) akýkoľvek čin dobrovoľnej účasti pri použití lode alebo lietadla, ak ten, kto sa ich dopúšťa vie o skutočnostiach, ktoré dávajú tejto lodi alebo lietadlu charakter pirátskej lode alebo lietadla;

c) akýkoľvek čin, ktorý má za účel podnecovať alebo úmyselne uľahčovať čin uvedený v pododstavci a) alebo b).“

Označiť skutok za pirátsky je možné však len po kumulatívnom naplnení znakov pirátstva, ktorými sú nelegálnosť aktu/skutku, tento akt bol realizovaný za použitia sily, a to z jedného plavidla prípadne lietadla voči druhému.

Pri pohľade na realizáciu týchto protiprávnych činov ohrozujúcich a porušujúcich bezpečnosť ako vnútroštátnu, tak aj medzinárodnú, je nevyhnutné upriamiť pozornosť na priestor šíreho mora, prípadne na oblasť, ktorá nie je v jurisdikcii žiadneho štátu. Šíre more je v kontexte s čl. 83 Dohovoru z Montego Bay zadané ako „*všetky časti mora, ktoré netvoria výlučnú ekonomickú zónu, pobrežné more, vnútorné ani súostrovne vody štátu*“. Napriek tomu, že uvedená definícia je vymedzená negatívne, jednoznačne z nej vyplýva, aké územie v sebe priestor šíreho mora zahŕňa. Za príznačné znaky šíreho mora sa vo všeobecnosti považujú slobody, ktorých demonštratívny výpočet v zmysle čl. 87 Dohovoru z Montego Bay tvorí sloboda plavby, preletu, kladenia podmorských káblov a diaľkových

¹ EVANS, M. D. The Law of Sea.

² Okrem uvedených Dohovorov je problém pirátstva upravený aj v Dohovore o potlačovaní protiprávnych činov na mori (1988), Medzinárodnom dohovore proti braniu rukojemníkov (1979) a v Dohovore OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu (2000)

³ ŠIMON, O. 2013. Vývoj Somálska po roce 1990: 5. problém moderného pirátství u Somálska

potrubí, budovania umelých ostrovov a iných zariadení, rybolovu a vedeckého výskumu. Práve tieto slobody, ktorých myšlienka zakotvenia do záväzného aktu bola prinesená v bona fidei, mala negatívny dopad na posilnenie odvahy prívržencov pirátskych skupín. Napriek tomu, že Dohovor z Montego Bay jasne zdôrazňuje, že priestor širšieho mora je vyhradený na mierové účely, problematika pirátstva tu z roka na rok narastá.⁴

Pri otázke jurisdikcie v súvislosti s námorným pirátstvom je nevyhnutné poznamenať, že nad týmito zločinmi sa uplatňuje univerzálna jurisdikcia, prostredníctvom ktorej má každý štát medzinárodného spoločenstva jurisdikciu nad najzávažnejšími zločinmi podľa medzinárodného práva, bez ohľadu na to, kde a kým boli spáchané, teda aj v prípade, ak by absentovalo akékoľvek prepojenie s teritoriálnym či personálnym princípom uplatnenia. Takto nastolené pravidlá môžu byť ovplyvnené iba v prípade, ak by počas útoku došlo k presunu lodí či lietadiel do územia pobrežných vôd, ktoré už sú v jurisdikcii príslušného pobrežného štátu. Uplatnenie jurisdikcie konkrétneho štátu je otázkou, ktorú možno zodpovedať v konkrétnom prípade v dôsledku miesta útoku a dokonania páchania protiprávneho činu, s ohľadom na jeho následky.

Napriek tomu, že pirátstvo je celospoločenský problém, za najväčšie zdroje jeho šírenia možno označiť Somálsku panvu, Adenský záliv, Arabské more, Indický oceán, západná Afrika, Indonézia, Melacký a Singapurský prieliv, Juhočínske more a oblasti v Južnej Amerike. Pri premietnutí uvedených kritických oblastí do geografického pola je jasné, že predmetom útoku sú významné obchodné trasy, či trasy zabezpečujúce humanitárnu pomoc. V súčasnosti evidujeme nespočetnú škálu prípadov útokov pirátov a denno-denný nárast ich prívržencov z rôznych oblastí sveta, no monopolom tejto problematiky naďalej zostane Somálsko, resp. jeho krajania.⁵

Somálsko patrí medzi etnicky, jazykovo a nábožensky najhomogénnejšie africké štáty. Obyvateľstvo Somálska nie je jednotné a je rozdelené na základe príslušnosti k jednotlivým klanom. Rok 1960 bol pre Somálsko významný, pretože došlo k jeho zjednoteniu (Britský Somaliland a talianske Somálsko), čo viedlo k jeho jednote a nezávislosti s nastolením demokratickej vlády. Zmena v krajine nastala v roku 1969, kedy bola demokratická vláda zvrhnutá a nahradená socialistickým režimom.⁶ Krajina žila v strachu, tlaku a nedôvere jej obyvateľov voči nastolenému režimu, čo viedlo k posilneniu jednotlivých klanov, zhoršením ekonomickej situácie a následne v roku 1991 k zvrhnutiu nastoleného režimu. Somálsko ako štát zlyhalo, k moci sa pokúšali dostať klany, ktoré však neboli dostatočne spôsobilé k ovládnutiu celej krajiny, následkom čoho bola pochopiteľne občianska vojna a rozdelenie Somálska na viaceré územia pod správou toho ktorého klanu. Prebiehajúce konflikty zničili ekonomiku krajiny, spôsobili chudobu, nezamestnanosť, hlad a migráciu. Práve uvedené následky niekoľkoročného formovania Somálska s negatívnym vyústením viedli k tomu, aby si jeho obyvatelia za vhodné riešenie citelných nedostatkov zvolili za zárobkovú činnosť pirátstvo a obchod so zbraňami, ktoré smerujú najmä do štátov Keňa, Južný Sudán, Etiópia a Demokratická republika Kongo. Medzinárodné spoločenstvo sa opakovane od 90. rokov

---

⁴Morský záliv – kategória vnútorných vôd, ktorého šírka vstupu nepresahuje 24NM

Pobrežné vody – každý štát má právo určiť si šírku svojich pobrežných vôd, ktoré budú pod jurisdikciou daného štátu, pričom musia dodržať podmienku maximálnej šírky, ktorá predstavuje vzdialenosť 12 NM od základnej línie.

Základná línia – čiara najväčšieho odlivu pozdĺž pobrežia, ako je zakreslená v námorných mapách veľkej mierky, ktoré sú úradne uznané pobrežným štátom.

⁵GARMON, T. International Law of the Sea: Reconciling the Law of Piracy and Terrorism in the Wake of September 11th.

⁶Štátny prevrat vedený generálom Mohamedom Siad Barre

pokúsilo zlepšiť situáciu v krajine poskytovaním humanitárnej pomoci, ktorá sa však rovnako stala útokmi pirátov.

Na hrozbu, ktorú so sebou problematika pirátstva prináša reagovali štáty sveta uzatvorením spomínaných Dohovorov, pričom sa zaviazali poskytovaním vzájomnej pomoci. Ohrozenie bezpečnosti sa pokúšajú na medzinárodnej úrovni eliminovať rôzne projekty, ako napríklad EU NAVFOR SOMALIA (ATALANTA)⁷, ktorej pôsobenie začalo v roku 2008 a pre veľký úspech bolo predĺžené ho konca roka 2016. Cieľom tejto operácie je chrániť obchodné lode (WFP, AMISOM), odrážať a narúšať útoky pirátov, sledovať rybárske činnosti pri somálskom pobreží ako aj podporovať iné misie Európskej únie a medzinárodných organizácií, ktoré pracujú na námornej bezpečnosti.⁸ Operácia EU NAVFOR SOMALIA má pre krajiny Európy a teda aj Slovenskú republiku veľký význam z hľadiska poskytnutia ochrany, keďže takéto narušenie bezpečnosti má dopad na dopravu v hlavnom európsko-ázijskom koridore a narúša bezpečnosť na hlavných obchodných trasách tejto oblasti. Obchodné spoločnosti, ktoré vykonávali lodnú prepravu po uvedených trasách z obavy z útokov pirátov čoraz častejšie využívajú námornú trasu okolo Mysu Dobrej nádeje s cieľom vyhnúť sa Suezskému prieplavu. Pirátstvo sa tak stalo veľmi lukratívnou trestnou obchodnou činnosťou a straty, ktoré sú jeho následkom, sú neúmerne počtu zapojených pirátov. Dôsledkami je napríklad aj to, že komplikuje dodávky potravinovej pomoci z Európskej únie určenej pre obeť sucha v Afrike, kde ju najviac potrebujú.⁹

Problém, pirátstva nie je otázkou, ktorú vyrieši jedno zasadnutie na globálnej medzinárodnej úrovni. Bolo a aj je problémom dlhodobým, ktorý si bude vyžadovať obrovskú súčinnosť štátov na medzinárodnej úrovni najmä za účelom zachovania bezpečnosti, ktorá sa finálne odzrkadlí na zachovaní bezpečnosti vo vnútroštátnej sfére jednotlivých štátov. Proces efektivity uplatnených opatrení je nevyhnutné sledovať, aby sa do budúcnosti vedela vyprofilovať čo najefektívnejšia forma ochrany, postavená na pevných pilieroch.

ZÁVER

Záverom uvádzame, že konflikty vznikajúce a následne prebiehajúce na medzinárodnom poli sú čoraz viac vnímaným bezpečnostným problémom. Je potrebné upozorniť na ich násilný charakter, spravidla sprevádzaný obeťami. Je nevyhnutné, aby doposiaľ nastavený systém bezpečnosti v nasledujúcich rokoch nabral určitý progres a nie stagnoval na jednom mieste. Práve preto je potrebné vypracovanie globálnej stratégie vrátane preventívnych a odradzujúcich opatrení, operačných usmernení pre lepšiu spoluprácu námorných síl, trestného stíhania pirátov a vysledovania ich finančných zdrojov.

Odborníci z oblasti bezpečnosti a jej budovania možno pri zamyslení o odstraňovaní problému pirátstva či iného nevyriešeného problému môžu prejavovať nedôveru voči budúcemu jednotnému prepojeniu v boji s medzinárodnými konfliktami, nakoľko je problémom aj jeho teoretické pomenovanie. Napríklad pojem ako konflikt, či prevencia konfliktov nie je jednotne uvedená a ich teoretické vymedzenie nám ponúkajú iba výslovné prejavy myšlienok a názorov osobností na medzinárodnej úrovni, čo však nie je pre krajiny sveta záväzujúce. Riešenie praktickej roviny problému, resp. uvedeného konfliktu je nevyhnutné oprieť aj o záväzné vymedzenie faktov a faktorov s ním súvisiacich a ich následné usporiadanie a zjednotenie do právneho poriadku, ktorý bude adekvátnym podkladom pre rozhodnutie.

---

⁷ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN o pirátstve pri somálskom pobreží

⁸ ONDRIA, P. – KOLLÁR, D. Vplyv globalizácie na národnú bezpečnosť

⁹ KRASKA, J. – WILSON, B. The Pirates of the Gulf of Aden: The Coalition is the Strategy

Stálo by za uváženie, či v danom prípade je efektívnejšie budovať medzinárodnú spoluprácu pri riešení medzinárodných konfliktov ohrozujúcich a oslabujúcich bezpečnosť na báze krátkodobých projektov, pričom zapojenie do nich bude ponechané na báze dobrovoľnosti, či už finančnej alebo aj fyzickej účasti alebo bude vôľa pre odstránenie či už rozoberaného alebo akéhokoľvek iného medzinárodného problému založená na jednotnosti, spojením krajín na medzinárodnej úrovni a vytvorením jednotného súdneho systému, ktorý takéto medzinárodné protiprávne činy bude súdiť a následne aj trestať.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BAHENSKÝ, V. 2011. *Somálsko – problematika pirátství*. Praha: Asociace pro medzinárodní otázky pro potreby XVII. Pražského studentského summitu. 2011. 8 s. [cit. 08.06.2016] Dostupné na internete: <[http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS Som%C3%A1lsk%C3%A1-problematika-pir%C3%A1tstv%C3%AD-UNSC.pdf](http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Som%C3%A1lsk%C3%A1-problematika-pir%C3%A1tstv%C3%AD-UNSC.pdf)>
- Best Management Practices for Protection against Somalia Based Piracy* [online]. Edinburgh: Witherby Publishing Group Ltd, 2011. 85 p. [cit.08. 06. 2016]. Dostupné na internete:< http://www.mschoa.org/docs/public_documents/bmp4_lowres_sept_5_2011.pdf?sfvrsn=0>. ISBN 978-1-85609-505-1.
- BLANCHARD, CH.M. – KING, R.O. – MASON, R.CH. – O'ROURKE, R. - PLOCH, L. 2011. *Piracy off the Horn of Africa*, Congressional Research Service. 2011 [cit. 06.06.2016] Dostupné na internete: www.fas.org/sgp/crs/row/R40528.pdf
- Európska bezpečnostná stratégia. Bezpečná Európa v lepšom svete* [online]. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2009. 52 s. [cit.08. 06. 2016]. Dostupné na internete:<https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC7809568SKC.pdf>. ISBN 978-92-824-2432-2.
- EVANS, M. D. 2014. The Law of Sea. In *Malcolm Evans (eds). International Law*, New York: Oxford University Press, Oxford, ISBN 9780199654673, pp. 651-687.
- GARMON, T. 2002. International Law of the Sea: Reconciling the Law of Piracy and Terrorism in the Wake of September 11th. In *Tulane Maritime Law Journal*. ISSN 10483748, 2002, vol. 27, no. 1, pp. 257-275.
- KRASKA, J. – WILSON, B. 2009. The Pirates of the Gulf of Aden: The Coalition is the Strategy. In *Stanford Journal of International Law* . 2009, vol. 45, no. 2, pp. 241-284.
- LEHR, P. – LEHMANN, H. 2007. Somalia- Pirate's New Paradise. In *Violence at Sea: Piracy in the Age of Global Terrorism*. New York: Taylor & Francis Group, 2007. ISBN 978-0-415-95320-7, pp. 1-22.
- Námorné pirátstvo (rozprava)2008. Európsky parlament*. [online] 23.09.2008, 2008 [cit. 06.06.2016] Dostupné na internete: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20080923+ITEM-012+DOC+XML+V0//SK>>
- Námorné pirátstvo*. Uznesenie Európskeho parlamentu z 10. mája 2012 o námornom pirátstve (2011/2962(RSP)). P7_TA(2012)0203. [cit. 06.06.2016] Dostupné na internete: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P7-TA-2012-0203+0+DOC+PDF+V0//SK>>
- NILSSON, S. Európsky hospodársky a sociálny výbor. 2013. *Námorné pirátstvo: posilnenie reakcie EÚ(stanovisko z vlastnej iniciatívy)*. Brusel: TEN/496. 2013. 7 s. [cit. 08.06.2016]

Dostupné na internete: <https://webapi.eesc.europa.eu/.../CES1794_2012_01_00_TRA_A_MP_SK.doc>

ONDRIA, P. – KOLLÁR, D. Vplyv globalizácie na národnú bezpečnosť. In *Bezpečnostné fórum 2011*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, 2011. ISBN 978-80-557-0136-3. s. 11-17.

RIŠOVÁ, M. 2011. Princípy univerzálnej jurisdikcie v medzinárodnom práve a námorné pirátstvo. In *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore*. Bratislava: Univerzita Komenského. Právnická fakulta. 2011. ISBN 978-80-7160-318-4. 723 s.

RUBIN, A. P. The Law of Piracy. In: *International Law Studies*, US Naval War College, vol. 63, Newport: Naval War College Press, 1988.

ŠAFÁŘOVÁ, T. 2010. Pirátství. In *Vybrané bezpečnostní hrozby a riziká 21. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5288-8, s. 159-182.

ŠIMON, O. 2013. *Vývoj Somálska po roce 1990: 5. problém moderního pirátství u Somálska* [online] 16.05.2010, 2010 [cit. 08.06.2016] Dostupné na internete: <http://www.valka.cz/13608-Vyvoj-Somalska-po-roce-1990-5-Problem-moderniho-piratstvi-u-Somalska>

Doc. PhDr. Rastislav Kazanský, PhD
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici
Katedra bezpečnostných štúdií
rastislav.kazansky@umb.sk

Mgr. Lucia Šestáková
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici
Katedra bezpečnostných štúdií
lucia.sestakova@umb.sk

GLOBALNÉ HROZBY A PROBLÉMY EURÓPSKEJ POPULÁCIE V OBDOBÍ STREDOVEKU

GLOBAL THREATS AND CHALLENGES OF THE EUROPEAN POPULATION DURING THE MIDDLE AGES

Juraj ŠIMKO

ABSTRACT

The article focuses on global problems that influenced medieval society. It describes massive natural disasters such as floods, earthquakes or pandemic diseases that killed millions of people in Europe. The second part describes migration movements of Germanic, Slavic and nomadic tribes, that destroyed Roman empire in 5th century and on the ruins of ancient world created feudal system of medieval Europe.

Keywords: Europe, migration, population, Roman empire, Goths, Germans, Slavic tribes, Charlemagne, medieval society, islam, christianity, plague, black death.

ÚVOD

V súčasnej dobe je Európa konfrontovaná s viacerými globálnymi procesmi. Do popredia sa dostávajú otázky zamestnanosti, ekológie, ekonomiky atď. V poslednom čase sa v popredí záujmu objavuje otázka masovej migrácie. Každý z týchto procesov je určite výzvou pre spoločnosť. V podstate sa takýmto problémom zaoberajú na jednej strane laická verejnosť, na druhej strane predstavitelia vlád jednotlivých európskych štátov i predstavitelia Európskej únie.

Potreba zaoberania sa globálnymi problémami, resp. nutnosť riešenia týchto problémov nie je pre Európu historicky ničím novým. Dejiny Európy sú plné udalostí takpovediac globálneho charakteru, ktoré vplývali na vývoj civilizácie v európskom priestore a to od praveku. Či sa jedná o klimatické zmeny, šírenie znalosti a schopnosti spracovávať rôzne druhy kovov, zavádzanie nových technológií, alebo migrácie väčších či menších skupín obyvateľstva, šírenie ideológií a pod.

Príspevok si nekladie za cieľ rozanalyzovať príčiny a dôsledky globálnych európskych procesov, ktoré sa odohrali v stredovekej Európe. Úmyslom bolo upozorniť na historickú skúsenosť Európy s vybranými procesmi globálneho charakteru, ktoré európsku civilizáciu postretli, postihli, formovali a ovplyvňovali. Práve táto historická skúsenosť nám dáva možnosť postulovať závery, že vývoj ľudskej civilizácie prebieha neustále. Dnešná moderná spoločnosť musí pochopiteľne nadchádzajúcim výzvam čeliť a hľadiť pri ich čo najefektívnejšom riešení do budúcnosti. Avšak pripomenutie okruhov problémov, ktoré spoločnosť postihli v dávnejších dobách, poskytne možnosť vyvarovať sa eventuálnym chybám, unáhleným krokom alebo nesprávnym záverom pri hľadaní riešení pre budúcnosť.

1. PRÍRODNÉ KATASTROFY A CHOROBY AKO PRVKY GLOBÁLNEHO OHROZENIA STREDOVEKEJ POPULÁCIE

V súčasnej dobe sme vďaka masmédiám takpovediac v reálnom čase informovaní o rôznych pohromách, či katastrofách v rôznych častiach sveta. Patria k nim zemetrasenia,

masívne požiare, zosuvy pôdy, záplavy, erupcie sopiek, epidémie a pandémie rôznych chorôb. Uvedené javy nie sú ničím novým a pochopiteľne postihovali aj našich predkov.

Mnohopočetné straty na stredovekej populácii Európy spôsobovali prírodné katastrofy pomerne často, nakoľko ich skúmanie, predpovedanie alebo dokonca možné preventívne opatrenia takmer neexistovali. Kým napríklad rozvodňovanie vodných tokov mohlo mať istý periodický ráz a obyvateľstvo sa mohlo na tento jav pripraviť, v prípade zemetrasení táto možnosť neexistovala. Ako príklad uveďme jedno z najsilnejších zemetrasení, ktoré postihlo 18. októbra 1356 Bazilej. Toto zemetrasenie v meste zničilo takmer všetky budovy, spôsobilo škody v Burgundsku a Alsasku a otrasy boli citeľné v Remeši, Paríži a Troyes¹.

Klimatické výkyvy spôsobovali suchá alebo naopak povodne, čoho dôsledkami bývala neúroda a s ňou spojený hladomor. Následkom hladomoru bolo zhoršovanie zdravotného stavu obyvateľstva, umocneného nedostatočnou hygienou, čo populáciu vystavovalo zvýšenému riziku výskytu rôznych druhov ochorení ako napríklad úplavica či cholera.

Rizikom vyplývajúcim z konzumácie nekvalitnej stravy boli rôzne druhy otráv. Za všetky skryté riziká spomeňme otravu námelom, obvyklou po konzumácii obilia napadnutého cudzopasnou hubou známou ako Kyjanička purpurová (lat. *Claviceps purpurea*). Otrava sa prejavuje svalovými kŕčmi, vidinami, dávením a vo vyššej koncentrácii aj smrťou.

Imunita stredovekých ľudí bývala konfrontovaná endemickými a parazitárnymi ochoreniami. Najznámejšou endemiou je bezpochyby lepra, ktorá v Európe prevládala od 7. storočia a najväčšou silou sa prejavila v storočí dvanástom. Údajne bolo touto chorobou zasiahnutých 1 – 5% obyvateľov².

Najznámejšou chorobou epidemického charakteru spájanou obvykle s obdobím stredoveku je mor. Historické záznamy do dnešných dní zachovali veľké množstvo správ o chorobách rozšírených na veľkej ploche Európy, spojených nielen s prekvapivo vysokou chorobnosťou ale predovšetkým s extrémnou úmrtnosťou. Nie všetky dobové správy, ktoré hovoria o more boli naozaj morovými epidémiami. Stredovekí kronikári obvykle každú pandémiu nazývali morom. V časovom rozmedzí od roku 500 do roku 1790 máme k dispozícii okolo 390 záznamov³. Je predpoklad, že správy zahŕňajú aj iné choroby ako cholera, týfus, chrípka a pod. Chorobu, pre nás známu ako mor spôsobuje baktéria *Yersinia pestis*.

Podľa záznamov dokážeme spoľahlivo identifikovať prvý výskyt epidémie choroby spôsobenej baktériou *Yersinia pestis*. V roku 541 sa objavila morová pandémia známa ako „Justiniánsky mor“. Jej pôvod bol v strednej Afrike a postupne sa cez Egypt rozšírila do Byzantskej ríše a ďalej do Európy. Trvala 50 až 60 rokov a za obeť jej padlo asi 10 miliónov ľudí⁴.

Jednalo sa o tzv. bubonickú formu ochorenia (v českých krajinách sa používa termín *dýmějový mor*), šírenú z nakazených hlodavcov na človeka prostredníctvom blch. Druhou formou moru je tzv. plúcny mor, prenášaný z človeka na človeka kvapôčkovou infekciou. Pandémia plúcneho moru, známa ako čierna smrť, zasiahla Európu v polovici 14. storočia. Prvé prípady sa vyskytli v roku 1347 v Konštantínopoli, kam sa rozšírili zo strednej Ázie. Uvedená druhá morová pandémia mala do roku 1353 na svedomí takmer štvrtinu obyvateľov Európy.

---

¹ LE GOFF, J., SHMITT, J. Encyklopedie středověku, s. 494.

² LE GOFF, J., SHMITT, J. Encyklopedie středověku, s. 495.

³ SVOBODA, J. Historie morových epidemií.

⁴ GUIYOULE, A. Plague pandemics investigated by ribotyping of yersinia pestis strains, s. 634.

Choroby, či už boli endemického alebo epidemického charakteru tu nie sú spomínané samoučelne, nakoľko spoločenská snaha o vyrovnanie sa s ich dôsledkami spôsobovala v mnohých prípadoch živelné a rozsahom veľké pohyby nás obyvateľov resp. eskaláciu napätia, častokrát ústiace do násillia voči skupinám obyvateľstva (napr. Židom, inovercom, „heretikom“, skupinám ľudí žijúcich na okraji spoločnosti a pod.). Do tohto kolobehu tak musíme zahrnúť pohyb nás obyvateľov po európskom teritóriu.

2. FENOMÉN SŤAHOVANIA A POHYBU NÁRODOV V STREDOVEKEJ EURÓPE

Pre Európu nie sú skúsenosti s prívalmi utečencov historicky ničím novým. Vlny etnických presunov vo svojej podstate znamenali etnickú prestavbu Európy. Znamenali aj koniec antického sveta a začiatok stredoveku. Dramatické obdobie prerodu antickej Európy na Európu stredovekú sa nedá jednoznačne dátumovo vymedziť. Rovnako tento prerod nebol jednoduchý a trval nejaký čas. Medzi prvým barbarským vpádom vo štvrtom storočí a koncom desiateho storočia, kedy sa poslední nájazdníci buď asimilovali alebo boli odrazení uplynulo takmer šesťsto rokov⁵.

Krízou rímskeho impéria na prelome 3. a 4. storočia bola umocnená masívnym presunom etník, ktoré označujeme ako sťahovanie národov. Môžeme ju rozdeliť do niekoľkých fáz. Prvou bolo sťahovanie germánskych a slovanských kmeňov, začínajúcim 4. storočím a končiacim 7. storočím. Koniec germánskej migrácie znamená aj koniec antiky a počiatok stredoveku, druhá fáza sťahovania národov je charakteristická kontaktmi (spravidla vojenskými) etablovaných európskych rannofeudálnych štátov s ďalšími vlnami nájazdov.

2.1 PRVÁ FÁZA – BUDOVANIE RANNOFEUDÁLNEJ EURÓPY

Rímske impérium od začiatku letopočtu prichádzalo do kontaktu s nájazdmi barbarov. Avšak k dôležitým udalostiam došlo, zatiaľ mimo dosahu Rímskej ríše na hranici Európy a Ázie. Tlak ázijských Hunov na gótske kmene usídlené na území dnešnej Ukrajiny spôsobil, že časť Gótot sa presunula cez Dunaj na územie rímskej ríše. Cisár Valens im prideliť územie v Trácii. Vinou nespravodlivej politiky voči novým obyvateľom ríše došlo k eskalácii napätia, ktoré vyvrcholilo porážkou rímskych vojsk Gótmí v auguste 378 v bitke pri Adrianopoli. Napäté vzťahy pretrvávali a po ťažení Balkánom zamierili Góti do Itálie. V roku 410 pod vedením náčelníka Alaricha dobyli samotný Rím. Následne sa presunuli do dnešného Francúzska. V roku 451 ako spojenci Rimanov porazili v bitke na Katalaunských poliach Hunov. V šiestom storočí boli vytlačení na územie dnešného Španielska, kde v roku 711 podľahli z juhu prichádzajúcim Arabom.

Ďalšie ohrozenie predstavoval kočovný zväz Hunov, ktorý po Gótoch na prelome 4. a 5. storočia vstúpil do Európy. Najväčší rozsah Hunmi ovládaného územia v Európe dosiahol za vedenia Attilu, ktorý zjednotil mnohé barbarské kmene a držal ich v poslušnosti spôsobom ako nikto pred ním a ani nikto po ňom. Jeho moc a autorita bola taká veľká, že nielen mohol, ale aj ohrozoval Rímsku ríšu, i keď nebolo v jeho silách, aby ju naozaj zničil. Žil príliš krátko, aby dokázal upevniť svoju vlastnú ríšu, avšak dosť dlho na to, aby nezvratne zmenil beh dejín⁶. Po jeho smrti sa jeho ríša rozpadla. Hunmi predtým podrobení východní Góti - Ostrogóti si neskôr podrobili Itáliu.

⁵ HOWARD, M. Válka v evropské historii, s. 5.

⁶ BYSTRICKÝ, P. Sťahovanie národov (454 – 568), s. 7.

Nielen stred Európy postihli problémy súvisiace s presunmi veľkého množstva obyvateľov. Kvôli problémom v rímskej ríši sa na prelome 4. a 5. storočia stiahli rímske vojská z Británie. Tamajšie obyvateľstvo bolo tak vystavené prílevu germánskych Sasov, Jutov a Anglov, a na britskom území tak vznikajú predpoklady pre existenciu germánskeho kráľovstva.

Pohyb germánskych kmeňov smerom na západ postupne stláčal územie rímskej ríše. Územia strednej Európy tak vyplňali ďalšie národy, pohybujúce sa do Európy v závese za Germánmi, v tomto prípade máme na mysli Slovanov, ktorí obsadili stred kontinentu od Baltského mora až po Balkán.

V roku 481 sa v bývalej rímskej provincii Galia, teraz obývanej germánskym kmeňom Frankov dostávajú k moci panovníci dynastie Merovejovcov. V Európe sa rodí štát, ktorý na dlhú dobu vytvára dojem politickej i vojenskej moci. Avšak, hoci je vo vznikajúcej Franskej ríši etablovaná vládnuca dynastia, ríša samotná musela čeliť ohrozeniam zvonku i zvnútra. Franskí panovníci merovejovskej a neskôr karolovskej dynastie upevnili moc nad inými germánskymi kmeňmi. Museli sa však zaoberať ohrozeniami zvonku.

Ako vidno Európa sa stala akýmsi taviacim kotlom, kde na troskách rímskeho impéria začínajú vznikať tzv. barbarké kráľovstvá. Prvá fáza sťahovania národov bola prakticky dokončená a ranno-stredoveká Európa nielen že mení svoj charakter, ale rovnako sa musí vysporiadať s ďalšími ohrozeniami v podobe migračných vln, či vojenských výbojov.

2.2. DRUHÁ FÁZA – RANNOFEUDÁLNA EURÓPA PROTI NÁJAZDOM

V polovici šiesteho storočia sa do Panónie dostali kočovné kmene Avarov, ktorí si podrobili časť slovanského obyvateľstva. Okrem nájazdov na Byzantskú ríšu organizovali (spoločne s podrobenými národmi) výpravy a nájazdy na Franskú ríšu. Až po porážke Avarov Karolom Veľkým koncom 8. storočia sa kmeňový zväz Avarov začal rozpadávať a tento národ sa z dejín vytratil. Vládcovia franskej ríše však museli odražať ďalšie vlny nájazdníkov.

Z najvýznamnejších je potrebné spomenúť Arabov. Cez gibraltarskú úžinu začali na prelome 7. a 8. storočia prenikať na Iberský polostrov Arabi, ktorí rozvrátili ríšu Vizigótov. Arabský tlak na sever, smerom do Galie pokračoval. Napätie vo vnútri kresťanských mocností moslimským vojvodcom umožňovalo prenikať do Španielska, na Sicíliu a do Talianska, viac-menej nerušene plieniť severné pobrežie Stredozemného mora a na lúpežných výpravách prenikať do vnútrozemia⁷.

Toto ohrozenie sa však podarilo odvrátiť a bitka medzi Frankami a Arabmi pri Tour a Poitiers v roku 732 zastavila postup Arabov na sever. Hispánia však na dlhú dobu ostala arabská, čo znamenalo na dlhú dobu vytvorenie bezprostredného susedstva islamu a kresťanstva priamo na území Európy. Víťazný boj proti arabsko-muslimskej hrozbe zaistil karolovskej dynastii moc a s podporou pápeža tak mohla vzniknúť ríša Karola Veľkého, „pilier latinského kresťanstva“⁸.

Zostáva ešte spomenúť posledné dve migračné vlny, ktoré dotvárali etnický kolorit európskeho stredoveku. Jednou z nich boli severania – Normani, ktorí od konca 8. storočia napádali územia v Británii, neskôr sa usídlili v severnom Francúzsku a prenikli aj do južného Talianska. Normanské osídľovanie ktoré malo spočiatku charakter koristníckych a lúpežných

⁷ OHLER, N. Válka a mír ve středověku, s. 199.

⁸ LE GOFF, J., SHMITT, J. Encyklopedie středověku, s. 229.

nájazdov prešlo do osídľovania a splývania s miestnou kultúrou. Normania tak obrazne uzatvorili svojím osídlením ľavé krídlo stredovekej Európy.

Podobný ráz mal vpád staromadarských kmeňov do Európy z východu. V polovici 9. storočia sa objavujú v Karpatskej kotline. Lákala ich možnosť najímania sa v prospech niektorého s nestabilných stredoeurópskych štátnych útvarov, vedúcich vzájomné vojny. V roku 881 bojovali na strane Svätopluka proti Východofranskej ríši, v roku 892 boli spojencami východofranského panovníka Arnulfa proti Svätoplukovi⁹. Ich výpady a nájazdy do západnej Európy ukončila porážka na rieke Lech roku 995, po ktorej postupne prešli na usadlý spôsob života a spolu s miestnym obyvateľstvom dali vzniknúť Uhorskému kráľovstvu.

Usadením Škandinávcov a Maďarov končí druhá fáza migračných pohybov, vytvárajúcich pestrú paletu Európskej spoločnosti stredoveku. Avšak stále sa musela vysporiadať s vlnami prisťahovalcov, medzi ktorých môžeme započítať Pečenehov v 11. storočí, či Kumánov v storočí trinástom. Okrem toho vlny migrácií, v tomto prípade domáceho obyvateľstva unikajúceho pred hrozbou nájazdov spoza hraníc, spôsobovali nájazdy Tatárov v 13. storočí a prienik Turkov cez Balkán od 14. storočia.

ZÁVER

Z uvedeného stručného prehľadu ohrození s ktorými sa stredoveká európska populácia stretávala je zjavné, že v procese formovania modernej Európy prešla populácia dlhým vývojom, ktorý bol poznačený mnohými globálnymi problémami. V tomto vývoji sa vytvárali mravné, etické, ľudské ale aj materiálne hodnoty. Európa ako celok sa však s takýmito ohrozeniami vyrovnala a dokázala svoju životaschopnosť. Minulé skúsenosti sa tak stali odrazovým mostíkom pre podrobnejšie skúmanie možných riešení problémov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BYSTRICKÝ, P. *Stahovanie národov (454 – 568)* [online]. Bratislava : Občianske združenie PRO HISTORIA, 2008 [cit. 2016-10-20]. Dostupné na internete: <<http://www.history.sav.sk/eknihy/Peter-Bystricky-Stahovanie-narodov454-568-Ostrogoti-Gepidi-Longobardi-a-Slovania.pdf>>.

GUIYOULE, A. Plague pandemics investigated by ribotyping of yersinia pestis strains. [online]. In *Journal of clinical microbiology*, 1994, No 3, s 634 [cit. 2016-10-20]. Dostupné na internete: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC263099/?page=1>>.

HOWARD, M. *Válka v evropské historii*. 1. vyd. Brno : Barrister & Principal, 1997. 153 s. ISBN80-85947-24-2.

KÓNYA, P. a i. *Dejiny Uhorska*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2013. 787 s. ISBN 978-80-555-0921-1.

LE GOFF, J., SHMITT, J. *Encyklopedie středověku*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2002. 936 s. ISBN 80-7021-545-3.

---

⁹ KÓNYA, P. a i. *Dejiny Uhorska*, s. 35.

OHLEK, N. *Válka a mír ve středověku*. 1. vyd. Jihlava : H & H, 2004. 418 s. ISBN 80-86022-91-9.

SVOBODA, J. Historie morových epidemii [online]. In *Vesmír*, roč. 74, 1995, č. 9, s. 496 [cit. 2016-10-20]. Dostupné na internete: <<http://casopis.vesmir.cz/clanek/historie-morovych-epidemii>>.

Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.
Katedra Bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
juraj.simko@aos.sk

PRÍPRAVA ODBORNOSTÍ LOGISTIKY (L-10) V AKREDITOVANÝCH ŠTUDIJNÝCH PROGRAMOCH NA AOS GMRŠ TRAINING EXPERTISE LOGISTICS (L-10) IN THE STUDY PROGRAMS FOR AFA GMRŠ

Miroslav ŠKOLNÍK

ABSTRACT

This article deals with requirement for future officers in logistics of the Armed forces of Slovak Republic in lower level of command. The requirements are analyzed in four main spheres. These spheres are definable as special army capabilities language skills, law knowledge's and logistics information's. The possibility of preparing in the curriculum security and defense. In conclusion of paper were concerned with possibilities of preparation in future officers of logistics of the Armed forces of Slovak Republic.

Keywords: education in Logistics, officers in lower level of command, officers of logistics, officers of logistics of the Armed forces of Slovak Republic.

ÚVOD

Kvalitatívne nové požiadavky kladené na Ozbrojených síl Slovenskej republiky (OS SR) budú v oblasti strategickej, operačnej i taktickej logistiky vyžadovať zabezpečenie takých kľúčových spôsobilostí, akými sú nasaditeľnosť a udržateľnosť deklarovaných síl OS SR v širokej škále operácií pod vedením NATO a v operáciách krízového manažmentu pod vedením Európskej únie. K splneniu týchto náročných úloh potrebujú mať OS SR kvalitne pripravených dôstojníkov pre plnenie komplexných a všestranných úloh logistickej podpory. Príprava budúceho dôstojníka OS SR stojí v centre pozornosti najvyšších zodpovedných funkcionárov OS SR v kontexte dokončenia transformácie vojenského vysokého školstva. Hlavným poslaním Akadémie ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika (AOS GMRŠ) v tomto procese je vzdelávať, vychovávať a cvičiť študentov AOS v rámci vysokoškolského a celoživotného vzdelávania, rozvíjať ich harmonickú osobnosť, poznanie, tvorivosť a posilňovať ich motiváciu pre službu vlasti.

V článku sú prezentované v jednotlivých kapitolách súčasné požiadavky na budúceho začínajúceho dôstojníka logistiky v OS SR. V praxi to znamená nástup absolventa vojenskej vysokej školy na základnú (logistickú) funkciu. Aby takýto nový absolvent – dôstojník logistiky sformulované požiadavky dokázal splniť je nevyhnutné, aby bol na to čo najlepšie pripravený. V tretej kapitole článku je uvedený plánovaný a realizovaný koncepčný spôsob takejto prípravy na AOS GMRŠ.

1. ANALÝZA POŽIADAVIEK NA VÝKON DÔSTOJNÍCKYCH FUKCIÍ

Dôstojníci vykonávajú v ozbrojených silách doma aj v mnohonárodných operáciách rôzne funkcie (profesie), ktoré sú určené vojenskou odbornosťou a špecializáciou vojenskej odbornosti. Vzájomne odlišné dôstojnícke funkcie majú *spoločné, všeobecné, typické znaky*: predmet práce a hlavné pracovné prostriedky a všeobecné, hlavné požiadavky na dôstojníka.

Predmetom práce sú procesy riadenia organizačného prvku vojenskej organizácie a systému „človek – vojenská technika“; informácie (analýza dát a faktov), situácia a deje; nepriamo objekty vojenského a nevojenského charakteru.

Hlavné pracovné prostriedky sú podriadení profesionálni vojaci (resp. zamestnanci) a vojenská technika (zbrane, zbraňové systémy, munícia, vozidlá a ďalšia technika, špeciálne zariadenia, prístroje, výpočtové a informačné technológie a pod.) v zjednodušenom poňatí systém „človek - vojenská technika“.

Predmet práce a hlavné pracovné prostriedky určujú všeobecné hlavné požiadavky na dôstojníka. Spolu predurčujú zameranie jeho vysokoškolského vzdelania a vo všeobecnosti zameranie obsah a rozsah vojenského odborného vzdelávania a výcviku, ale aj najvhodnejší model vzdelávacej ustanovizne.

Dôstojník – odborník logistiky musí byť:

a) manažér (veliteľ, náčelník, nadriadený)

vykonáva riadiace, veliteľské a štábne funkcie v kariérom poli získanej logistickej odbornosti a špecializácie odbornosti, v priebehu kariéry aj funkcie nezávislé na logistickej odbornosti, v organizačných štruktúrach OS SR ako vojenskej organizácie a politickej inštitúcie.

b) vodca

vedie podriadených k dosiahnutiu stanovených cieľov v súlade s vojenskou prísahou.

Byť vodcom je základnou požiadavkou na každého manažéra, ale nie každý manažér v skutočnosti vodcom aj je. Je treba aby dôstojník bol vodca (formálny aj neformálny).

c) právne vyspelý

s rozvinutým právnym vedomím, ktorý sa v svojej práci dôsledne riadi ústavou, príslušnými všeobecne záväznými právnymi predpismi, služobnými predpismi a internými normatívnymi aktmi podľa svojej pôsobnosti a dbá aby ich dodržiavali aj podriadení.

d) odborne (logisticky) vyspelý

s rozvinutým logistickým a ekonomickým vedomím, ktorý hospodárne využíva pridelené zdroje v snahe o zabezpečenie economickej efektívnosti obrany v oblasti svojej pôsobnosti. Ovláda pridelenú vojenskú techniku, výpočtové a informačné technológie na užívateľskej úrovni.

e) jazykovo pripravený,

v kontexte s členstvom SR v NATO, EÚ a plnením úloh v mnohonárodných operáciách.

f) fyzicky a psychicky zdatný.

2. POŽIADAVKY NA DÔSTOJNÍKA - ODBORNÍKA LOGISTIKY V OS SR NA ZÁKLADNOM (TAKTICKOM) STUPNI RIADENIA.

Na základe vyššie uvedeného môžeme pre daný stupeň riadenia stanoviť **nasledujúce kritériá:**

- **Organizačný stupeň riadenia – čata.** (veliteľ čaty logistiky, dôstojník logistiky, dôstojník logistiky štábu na vyššej zložke).
- **Plánovaná hodnosť: por., npor.**
- **Vzdelanie:** vysokoškolské vzdelanie 2. stupňa na AOS GMRŠ logistického modulu. Možné a v súčasnej dobe vysoko preferované, je tiež adekvátne vzdelanie z civilnej vysokej školy a absolvovanie Dôstojníckeho kurzu absolventov vysokých škôl (DKVŠ) modul (špecializácia) logistika. Je veľkým podnetom do diskusie, ako sa takýto systém prípravy dôstojníkov, nielen L10 verifikuje a uplatní v praxi OS SR.

Požiadavky budú teda konkretizované v nasledujúcich oblastiach¹:

- 1. Všeobecná vojenská (veliteľská, manažérska).**
- 2. Jazyková.**
- 3. Právna oblasť.**
- 4. Odborná - logistická.**

1. Všeobecná vojenská oblasť.

Veliteľ (manažér)

- byť schopný plniť povinnosti veliteľa čaty logistiky, veliteľa na jeho úroveň postaveného organizačného celku, alebo povinnosti dôstojníka logistiky na nižších štábných funkciách nadriadených zložiek,
- ovládať vojenské predpisy a služobné pomôcky potrebné pre výkon svojej funkcie, poznať základné vojenské a taktické doktríny OS SR,
- disponovať schopnosťami analyticky hodnotiť situácie,
- mať základné vedomosti o bezpečnostnom a operačnom prostredí,
- vykonávať výcvik a výchovu podriadených,
- vedieť samostatne spracovať príslušnú dokumentáciu (v mieri a pri nasadení),
- vedieť vhodne prezentovať svoje názory, poznatky a skúsenosti.

Vodca

- vedieť viesť podriadených na dosiahnutie stanovených cieľov v súlade s vojenskou prísahou, na to mať základné vedomosti a zručnosti z oblasti logiky, pedagogiky, psychológie, sociológie, komunikácie a manažmentu,
- ovládať svoju logistickú odbornosť a špecializáciu z hľadiska teórie aj praxe (riadenie činností na stupni čata alebo zložky nadriadeného štábu, dokonale ovládať taktiku na stupni čata a rota, mať potrebné vedomosti o taktike na stupni prápor),
- správne sa rozhodovať v stresových situáciách a v časovej tiesni,
- mať základnú úroveň mravného vedomia a morálky, (profesijnej etiky a morálky).

2. Jazyková oblasť.

Počúvanie s porozumením – úroveň SLP 2.

Dostatočné porozumenie na pochopenie rozhovorov na každodenné spoločenské a bežné pracovné témy.

Rozprávanie – úroveň SLP 2.

Je schopný komunikovať v každodenných spoločenských a bežných pracovných situáciách. Vie sebaisto zvládnuť väčšinu normálnych, bežných konverzácií na konkrétne témy, ako sú pracovné postupy, rodina, osobná minulosť a záujmy, cestovanie, súčasné udalosti.

Čítanie s porozumením – úroveň SLP 1 .

Vie čítať veľmi jednoduchý súvislý písaný materiál, ako jednoznačné texty, ktoré sú v priamom vzťahu ku každodenným životným alebo pracovným situáciám. Rozumie základný význam jednoduchých textov.

Písanie – úroveň SLP 1.

Vie písať pre okamžité osobné potreby. Písanie má charakter voľného zväzku viet na danú tému. Vie vyjadriť základný zámer písaním krátkych jednoduchých viet.

3. Právna oblasť.

- ovládať vo všeobecnosti základne pramene práva, ktoré deklarujú slovenskú štátnosť, predovšetkým Ústavu Slovenskej republiky, Chartu ľudských práv a slobôd,

---

¹ ŠKOLNÍK, Miroslav.a kol. Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR. Záverečná správa o riešení projektu vedy a výskumu VVV-05/2013

- ovládať právne predpisy upravujúce poslanie a úlohy ozbrojených síl Slovenskej republiky, zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov, zákony upravujúce bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, právne predpisy upravujúce, krajnú núdzu, nutnú obranu a oprávnené použitie zbrane,
- ovládať internú právnu úpravu pri realizácii právomoci veliteľa čaty pre udeľovanie odmien a ukladaní trestov za disciplinárne previnenia podriadených profesionálnych vojakov a poznať zákonnú a internú právnu úpravu v oblasti žiadosti a sťažnosti podávaných podriadenými,
- ovládať zákonnú a internú právnu úpravu v oblasti správy majetku štátu, ktorý je v užívaní ozbrojených síl, predovšetkým druhy zodpovednosti, práva a povinnosti pri užívaní majetku štátu, internú právnu úpravu vyšetrovania škôd a náhradových povinností,
- ovládať zákonnú a internú právnu úpravu hodnotenia podriadených profesionálnych vojakov,
- vedieť poradiť podriadeným ako sa orientovať v právnych predpisoch upravujúcich štátnu službu, sociálne zabezpečenie vojakov, pracovnoprávne otázky, občianskoprávne vzťahy, trestnoprávne zodpovednosti, resp. vedieť poradiť podriadeným ako a na koho sa majú obracať pri riešení osobných problémov.

4. Odborná – logistická oblasť.

- byť vyspelý dôstojník s rozvinutým ekonomickým vedomím, ktorý hospodárne využíva pridelené zdroje v snahe o zabezpečenie ekonomickej efektívnosti obrany v oblasti svojej pôsobnosti,
- mať technickú zdatnosť, ovládať pridelenú vojenskú techniku, výpočtové a informačné technológie na užívateľskej úrovni,
- zabezpečovať ošetrovanie a uloženie výzbroje, techniky a ďalšieho materiálu a ich pripravenosť,
- ovládať zabezpečenie príslušníkov jednotky všetkými náležitosťami,
- nie byť zodpovednosť za stav a úplnosť výzbroje, techniky a materiálu čaty a ich správne používanie, ošetrovanie, udržiavanie a ukládanie,
- nie byť zodpovednosť za udržiavanie vnútorného poriadku v pridelených priestoroch a dodržiavanie zásad kolektívnej hygieny a psychohygieny,
- byť spôsobilý zabezpečiť bezpečnosť a ochranu zdravia, protipožiarnu ochranu a ochranu životného prostredia v oblasti svojej pôsobnosti,
- ovládať systém logistického zabezpečenia podriadenej jednotky v mieri i v poli ,
- ovládať spracovanie logistickej dokumentácie v mieri i v poli na svojej úrovni.

Na základe uvedených naformulovaných požiadaviek by mala adekvátne vyzeráť príprava budúceho začínajúceho dôstojníka logistiky. V súčasnej dobe táto príprava prebieha na Akadémii ozbrojených síl (AOS) generála Milana Rastislava Štefánika a praktická časť vo vybraných útvaroch a zariadeniach OS SR².

3. EFEKTÍVNA PRÍPRAVA DÔSTOJNÍKOV - ODBORNÍKOV LOGISTIKY

3.1 Vzdelávanie a výcvik budúcich dôstojníkov

Do hodnostného zboru dôstojníkov vstupujú záujemcovia, občania SR, ktorí boli odvedení (registrovaní), regrutovaní a úspešní v procese výberu do profesionálnej služby a absolvovali prípravnú štátnu službu. Profesionálny vojak vo vojenskej hodnosti vojak I. stupňa (OR-1) vo funkcii kadeta vykonáva prípravnú štátnu službu na AOS. Počas jej výkonu

---

² MARCHEVKA M. Vytváranie zásob pre krízové situácie. Zborník z konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 1015. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2015. ISBN-978-80-8040-427-07.

poberá služobný plat vo výške minimálnej mzdy. Kadeti vykonávajú prípravnú štátnu službu dvomi spôsobmi v závislosti na dosiahnutom stupni vzdelania.

Prípravná štátna služba kadetov – študentov plynie od prijatia do štátnej služby a končí dňom promócie, kedy je úspešný absolvent zaradený do dočasnej štátnej služby a menovaný do vojenskej hodnosti poručík.

Počas prípravnej štátnej služby kadet vykonáva v mesiaci september základný výcvik v trvaní štyroch týždňov. Po jeho ukončení nastúpi na vysokoškolské štúdium prvého a druhého stupňa (od r.2016) na AOS vo zvolenom študijnom programe.

V priebehu vysokoškolského štúdia 1-2 stupňa v rámci študijného programu, podľa požiadaviek a rozhodnutia MO SR, získava vedomosti z oblasti vojenskej teórie, študuje predmety všeobecného vojenského zamerania, vrátane základnej telesnej prípravy, získava jazykovú spôsobilosť na úrovni STANAG 2 a vyššie. Mimo vysokoškolského štúdia absolvuje povinný vojenský program a výcvik vrátane vojenského sústredenia a špeciálnej telesnej prípravy.

Na základe platnej akreditácie je v súčasnej dobe na AOS, podľa rozhodnutia Ministerstva obrany SR a vedenia akadémie, vykonávané vzdelávanie vo všetkých troch stupňoch vysokoškolského vzdelávania v akreditovaných študijných programoch³.

Základným východiskom pre prípravu dôstojníkov v logistických odbornostiach sú zvýraznené akreditované študijné programy uvedené v tabuľke č.1⁴.

Tabuľka 1 Súčasné akreditované študijné programy na AOS
Zdroj: web AOS

Študijný program, (študijný odbor)	Štúdium:			
	stupeň	forma	dĺžka	titul
Bezpečnosť a obrana štátu (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	1.	denná	3	Bc.
Elektronické systémy (5.2.13 elektronika)	1.	denná	3	Bc.
Počítačové systémy, siete a služby (9.2.4 počítačové inžinierstvo)	1.	denná	3	Bc.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	1.	denná	3	Bc.
Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	1.	denná	3	Bc.
Bezpečnosť a obrana štátu (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	2.	denná externá	2/2	Mgr.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	2.	denná externá	2/2	Ing.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy) (konverzný)	2.	denná externá	3/3	Ing.

³ ŠKOLNÍK, M., BELAN, L. Obranné plánovanie. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR 1.vydanie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 189 s. ISBN 978-80-8040-522-9.

⁴ Internetové zdroje < www.aos.sk >.

Výzbroj a technika ozbrojených síl (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	2.	denná externá	2/2	Ing.
Bezpečnosť a obrana štátu (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	3.	denná externá	3/5	PhD.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	3.	denná externá	3/5	PhD.
Výzbroj a technika ozbrojených síl (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	3.	denná externá	3/5	PhD.

V súlade s ďalším prioritizovaným zameraním AOS GMRŠ na *oblasť výskumu 23 - Bezpečnostné služby, po vykonanej komplexnej akreditácii na AOS GMRŠ a schváleného uceleného (variantneho) interného 5 ročného štúdia*, sú v nasledujúcom období študijné programy (zvýraznené pre prípravu budúcich dôstojníkov logistiky) na AOS GMRŠ schválené **komplexnou akreditáciou nasledovné**⁵.

Študijné programy po komplexnej akreditácii:

- Elektronické systémy (1. stupeň),
- Počítačové systémy, siete a služby (1. stupeň),
- Manažment vojenskej organizácie (1. stupeň), (dobehový program).
- Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (1., 2. a 3. stupeň).
- Bezpečnosť a obrana štátu (1., 2. a 3. stupeň).
- Vojenské spojovacie a informačné systémy (1., 2. a 3. stupeň),
- Elektronické zbraňové systémy (1., 2. a 3. stupeň).

Akreditácia **habilitačného konania a konania na vymenúvanie profesorov v študijnom odbore:**

- 8.4.2 Národná a medzinárodná bezpečnosť,
- 8.4.6 Výzbroj a technika ozbrojených síl (nová požiadavka).

3.2 PRÍPRAVA ODBORNÍKOV L10 V JEDNOTLIVÝCH ŠPECIALIZÁCIÁCH - DISKUSIA

Ako bolo uvedené v predchádzajúcej kapitole príprava odborníkov L 10 je sústredená po komplexnej akreditácii do študijných programov:

- Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (1., 2. a 3. stupeň),
- Bezpečnosť a obrana štátu (1., 2. a 3. stupeň), (cestou povinne voliteľných predmetov logistiky).

Ked' hodnotíme možnosti prípravy v uvedených študijných programoch z hľadiska počtu ich absolventov a profilácie do špecializácií logistiky zistíme závažné problémy, ktoré sa presúvajú z roka na rok a ich koncepčné riešenie absentuje. Ako príklad sú uvedené súčasné špecializácie L10:

Vojenská odbornosť logistika L10

Špecializácie vojenskej odbornosti (ŠVO)

1. ŠVO 140 - Odborník prevádzky podvozkov bojovej, dopravnej a manipulačnej techniky.
2. ŠVO 148 - Odborník opráv výzbroje a techniky.
3. ŠVO 175 - Odborník manažmentu logistiky.
4. ŠVO 187 - Odborník štábu útvaru, jednotky a zariadenia všeobecnej logistiky.

⁵ Internetové zdroje < www.aos.sk >.

5. ŠVO 225 - Odborník na prevádzku zbraní, zbraňových systémov, výbušnín a munície.
6. ŠVO 266 - Odborník zásobovania materiálom technického zabezpečenia.
7. ŠVO 292 - odborník vyzbrojovania a technického zabezpečenia.
8. ŠVO 296 - Odborník metrologickej služby.
9. ŠVO 425 - Odborník zásobovania letiskovou technikou a materiálom.
10. ŠVO 439 – Odborník zásobovania leteckým materiálom.
11. ŠVO 442 - Odborník zásobovania leteckým, rádiotechn. a rádiolokačným materiálom.
12. ŠVO 705 – Odborník dopravnej logistiky (aj pre 710 – Odborník vojenskej dopravy).
13. ŠVO 740 - Odborník zabezpečenia pohonnými látkami a mazivami.
14. ŠVO 760 – Odborník zabezpečenia proviantným materiálom.
15. ŠVO 780 - Odborník zabezpečenia výstrojovým materiálom.
16. ŠVO 940 - Odborník stavebno-ubytovacieho materiálu.
17. ŠVO 946 – Odborník požiarnej ochrany z ekológie.

Vojenská odbornosť finančno-ekonomická služba S14

1. ŠVO 950 – Odborník finančno-ekonomickej služby.

Zdroj: Personálne štandardy dôstojníkov. Príloha č. 1k ŠbPO-1486/2009-OdPeM.

Už samotný počet špecializácií a u niektorých nemožnosť kompability, ukazuje problém, ktorý je potrebné do budúcnosti riešiť. Je zjavné, že riešenie môže byť hľadané len v úzkej spolupráci najvyšších orgánov logistiky (rezortu MO SR) s Akadémiou ozbrojených síl GMRŠ v súčinnosti s personálnymi orgánmi.

Obsadzovať funkcie profesionálnych vojakov (poručícke) absolventami iných (civilných) vysokých škôl je riešenie, ktoré malo byť dočasné (náhradné). Na druhej strane je to riešenie sociálne a ekonomicky veľmi prítlačivé a hlavne rýchle. Tu je ale zjavné určité potencionálne riziko pre budúcnosť OS SR. Možným riešením je koncepčný systém vysokoškolského vzdelávania na AOS v akreditovaných študijných programoch s následným podmienením na personálne zaradenie do OS SR (napr. už zavedení **garanti** špecializácií logistiky), za participácie najvyšších kompetentných zložiek rezortu MO SR.

Po vykonanej úspešnej komplexnej akreditácii a následnom zastabilizovaní výučby v uvedených programoch sa podľa nášho názoru *efektívnym a účelným spôsobom* priblíži príprava dôstojníkov logistiky na AOS potrebám vojenskej praxe. Vo vojenskej praxi sa ukázala nevyhnutnosť *odborného* zamerania vysokoškolskej prípravy vojenských profesionálov. I napriek týmto pozitívnym tendenciám, sú ešte rezervy v priestore pre prípravu dôstojníkov logistiky v jednotlivých špecializáciách (služby, PHM, proviant, výstroj, ubytovanie, doprava, materiálový manažment...) Uvedené je síce predmetom prípravy v niektorých krátkodobých odborných kurzoch (KOK) na AOS GMRŠ v mnohých prípadoch to však zostáva na nadobudnutie vedomostí a zručností výkonom praxe na funkcii, niekedy na vlastných chybách a omyloch.

Otvorená je aj príprava vojenského zdravotníka, ktorá v súčasnej dobe absentuje⁶ a je riešená regrutáciou absolventov civilného zdravotníckeho vzdelávania.

V neposlednej rade sa tu otvárajú aj širšie možnosti pri využívaní programu ERAZMUS, vzájomných výmenných pobytov učiteľov, vedeckých pracovníkov a študentov a tiež ďalšej užšej spolupráce s našou partnersky najbližšou vysokou vojenskou školou Univerzitou obrany v Brne, ale i ďalšími vojenskými vysokými školami v zahraničí.

---

⁶ GUBÁŠ, F. Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management. In Science and Military 1/2015

3.3 PRIEBEH ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA DÔSTOJNÍKOV

Jednou z podmienok kariérneho postupu dôstojníkov, podporným prostriedkom ich odborného a osobnostného rozvoja je ďalšie vojenské vzdelávanie a výcvik špecifikované pre určené vojenské hodnosti.

Cieľom vojenského vzdelávania a výcviku dôstojníkov je neustále zdokonaľovanie všeobecne vzdelaných manažérov (veliteľov) v manažérskych, líderských, taktických a operačných zručnostiach a v technických vedomostiach a tak ich pripravovať na výkon veliteľských, štábnych a pedagogických funkcií na konkrétnom stupni riadenia a velenia.

Ďalšie vzdelávanie a výcvik dôstojníkov sa uskutočňuje formou kurzov - kariérnych na hodnosť a odborných kurzov na funkciu a vysokoškolským vzdelávaním druhého a tretieho stupňa. ***V každom kurze je podľa požiadaviek jeho úrovne, zaradená v požadovanom rozsahu a predmetnej skladbe problematika vojenskej logistiky.*** Od vyšších dôstojníkov sa očakáva všeobecná znalosť problematiky logistiky v OS SR, nie vždy sú však potrebné aktuálne vedomosti a zručnosti k dispozícii. Preto je aktuálna aj v čiastočná diferenciácia a variantnosť v kariérnych kurzoch. Táto je ale viazaná na pedagogický potenciál AOS GMRŠ (ďalších predmetných škôl a zariadení) a lektorov z praxe od jednotiek, útvarov a celého rezortu MO SR, kde je riešenie personálnych zdrojov neľahké.

ZÁVER

V článku boli prezentované požiadavky na prípravu a možnosti kvalitnej prípravy budúceho dôstojníka – odborníka logistiky OS SR na základnom stupni velenia. Na tomto stupni sa požaduje 2.stupeň vysokoškolského vzdelania, ktoré je vzdelanostným predpokladom na výkon funkcií vo vojenských hodnostiach poručík až kapitán.

Bez kvalitnej logistiky by nebolo možné zabezpečiť vojská potrebným množstvom materiálu a služieb, čo by spôsobilo kolaps pri nasadení jednotiek do vojenských operácií. Preto je veľmi dôležité aby sa na oblasť logistiky pozeralo nielen ako na oblasť zásobovania, ale aj ako na oblasť, ktorá sa spolupodieľa na zaistení bezpečnosti ako takej. Cielenu alokáciou dostupných zdrojov sú zabezpečené prioritné úlohy OS SR. Na ich plnenie však nevyhnutne potrebujeme vzdelaných a kvalitne pripravených odborníkov⁷.

Aby dokázal budúci dôstojník - odborník logistiky splniť aj ďalšie požiadavky uvedené v predchádzajúcich kapitolách, bude potrebné doriešiť mnoho ďalších úloh. Medzi dôležité úlohy patria napríklad: zabezpečiť kontinuálny nábeh nového 5 ročného systému štúdia, logistické zameranie (modulové) a skladba jednotlivých študijných predmetov v kontexte s vytvorením teoretického základu pre odborné dôstojnícke kurzy, konkrétny obsah a dĺžka týchto kurzov v odbore (špecializácii) logistiky, stanovenie ročnej potreby otvárania štúdia v jednotlivých študijných programoch (moduloch) a odborných kurzoch logistiky, riešenie prípravy dôstojníkov logistiky na vyšších stupňoch riadenia a mnohé ďalšie. Aj keď konečné výsledky ukáže až prax, je určite v našich silách vyriešiť problémy [5] a splniť stanovené úlohy tak, aby budúci dôstojník - odborník logistiky L10 v OS SR bol čo najlepšie pripravený na splnenie súčasných požiadaviek nielen v poslaní a službách obrany SR, Aliancie a EU ale aj pri plnení ďalších všestranných náročných úloh logistickej podpory operácií všetkého druhu.

---

⁷TARCSI, Gustáv. Obranné plánovanie v kontexte bezpečnostného systému štátu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

TARCSI, Gustáv. Obranné plánovanie v kontexte bezpečnostného systému štátu. Zborník zo 4. medzinárodnej vedeckej konferencie 'Národná a medzinárodná bezpečnosť' 2013.

AOS GMRŠ v Liptovskom Mikuláši, 2013. ISBN 978-80-8040-475-8.

MARCHEVKA M. Vytváranie zásob pre krízové situácie. Zborník z konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 1015. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2015. ISBN-978-80-8040-427-07.

ŠKOLNÍK, M. a kol.: Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR. Záverečná správa o riešení projektu vedy a výskumu VVV-05/2013, SEOP-31/20-1-2012-OdPP. AOS GMRŠ, Liptovský Mikuláš 2014.

GUBÁŠ, F. Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management. In Science and Military 1/2015, 2015, 1/2015, Liptovský Mikuláš: AOS gen. M. R. Štefánika. s. 25-29. ISSN 1335-8885.

Internetové zdroje < www.aos.sk >.

ŠKOLNÍK, M., BELAN, Ľ. Obranné plánovanie. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR 1.vydanie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 189 s. ISBN 978-80-8040-522-9.

Miroslav ŠKOLNÍK, doc. Ing. PhD.

Katedra manažmentu, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika

Liptovský Mikuláš

mskolnik@centrum.sk.

ZDROJE ONTOLOGICKEJ BEZPEČNOSTI A JEJ APLIKÁCIA NA PODMIENKY RUSKEJ FEDERÁCIE

SOURCES OF ONTOLOGICAL SECURITY AND ITS APLICATION WITHIN RUSSIAN FEDERATION

Jozef ŠVARNÝ

ABSTRACT

Since the end of bipolar world order prevailing ideology and lack of alternative perspectives on how to form security relations within globalizing world enabled creation of postmodern states. As part of this transformation new theoretical approaches to security started to be implemented, where formerly purely realistic ones based on balance of power and rational actor behaviour could not fully cover additional sectors of security brought by constructivist schools of thought. Significant part of security transformation is based on shifting the focus within constructivist community on subjective interpretations of identity. Main aspect of ontological security – its identity based on historical and normative eschatological interpretations is part of post-bipolar world order development which brings new challenges to security sector development and is based on such subjective interpretations of security. In first part of this article we will describe two main approaches to security with main focus on ontological security, while we will set their sources in two main types of states – modern, vestfalian states and postmodern states. In second part of this article we will define main driving forces constituting ontological security of Russian Federation and how Russian Federation is trying to preserve its identity within forming global postmodern trends.

Keywords: balance of power, hybrid warfare, identity, modern state, national interest, ontological security, postmodern state, rational actor, Russian Federation, security dilemma, survival.

ÚVOD

V tomto príspevku si autor kladie za cieľ upriamiť pozornosť na odlišné vnímanie bezpečnosti v medzinárodnom bezpečnostnom prostredí medzi štátmi, v závislosti od toho, či sa jedná o štáty postmoderné, alebo štáty tzv. vestfálskeho typu. Dychotómia vnímania bezpečnosti medzi týmito dvoma typmi štátov je o to významnejšia, pokiaľ sa jedná o štáty, ktoré možno klasifikovať minimálne ako regionálne veľmoci. Práve štáty s významným vplyvom na regionálne, ako aj globálne bezpečnostné prostredie významne ovplyvňujú dynamiku vývoja globálneho bezpečnostného prostredia, ktoré v súčasnosti prechádza novou etapou transformácie. Autor v tomto príspevku konštatuje, že ontologická bezpečnosť je pre veľké štáty rovnako významná ako bezpečnosť fyzická a v niektorých prípadoch je jej dokonca nadriadená. Tento fenomén je badateľný hlavne u veľkých štátov vestfálskeho typu, ktoré sú konfrontované s penetráciou myšlienok významných štátov postmoderného typu do ovplyvňovania ich vlastnej štátnej identity. Táto penetrácia postmoderných myšlienok prispieva u štátov vestfálskeho typu k nárastu bezpečnostnej dilemy a vnímania ohrozenia ich vlastnej ontologickej bezpečnosti, čo ich vedie k prijímaniu sekuritizačných opatrení ďalej eskalujúcich regionálne, resp. globálne bezpečnostné prostredie. V príspevku sa autor pokúsi potvrdiť hypotézu, že ontologická bezpečnosť veľkých štátov vestfálskeho typu je rovnako dôležitá a v niektorých prípadoch dôležitejšia ako bezpečnosť fyzická na príklade definovania ontologickej bezpečnosti Ruskej federácie. Po rámcovom vymedzení ontologickej bezpečnosti Ruskej Federácie autor v nasledujúcej časti uvedie parciálne sekuritizačné kroky Ruskej Federácie, ktoré je

možné z pohľadu zachovania jej ontologickej bezpečnosti možné porozumieť lepšie, ako z pohľadu klasickej bezpečnosti fyzickej (reprezentovanej hlavne realistickými školami bezpečnosti). V závere uvedieme predpokladané nástroje, ktoré je možné očakávať, že Ruská Federácia bude v budúcnosti používať na zachovanie svojej identity, a ktoré v konečnom dôsledku významne ovplyvnia bezpečnostné prostredie Euroázie minimálne v období nasledujúcich dvoch dekád.

1. MODERNÝ A POSTMODERNÝ ŠTÁT

Úsvit moderného štátu je možné datovať do obdobia po skončení tridsaťročnej vojny (1648) vedenej ako nábožensko-ideologický zápas o kontrolu teritórií primárne strednej Európy. Popredné dobové dynastie po jej skončení položili prostredníctvom vestfálskeho mieru základ moderného štátu, v ktorom sa začala uplatňovať exkluzívna suverenita jednotlivých panovníkov nad vlastným územím a obyvateľstvom. Tým sa položil základný pilier na rozdelenie pôsobenia jednotlivých panovníkov v rámci vnútroštátneho usporiadania na jednej strane a vzťahov zahranično-politických na strane druhej. Vznik moderného štátu v Európe predurčil jeho následne rozšírenie do ostatného sveta v rámci dekolonizácie, ktoré prebieha výraznejšie od skončenia prvej svetovej vojny, cez rozpad Sovietskeho zväzu až po súčasnosť. Prvé významnejšie predpoklady na transformáciu moderného štátu na štát postmoderný v medzinárodnom bezpečnostnom prostredí vznikli práve po rozpade Sovietskeho zväzu, ako dôsledok ukončenia ďalšej ideologickej (a vo svojej povahe ontologickej) konfrontácie medzi dvoma blokmi krajín, krajinami tzv. Západu a vtedajším Východným blokom. Víťazný blok, reprezentovaný liberálne ladenými Spojenými štátmi americkými prostredníctvom politologického filozofa Francisa Fukuyamy v publikácii „Koniec dejín a posledný človek“ predčasne oslavoval ukončenie ideologických sporov a začiatok novej éry ľudstva v prostredí formujúceho sa postmoderného systému štátov.

1.1. VESTFÁLSKY MIER A POČIATKY MODERNÉHO ŠTÁTU

Tradičné poňatie primárneho významu vestfálskeho mieru tkvie v potvrdení trendu odluky cirkvi od sekulárneho riadenia štátu. Tento trend ešte v priebehu tridsaťročnej vojny bol pozorovateľný aj prostredníctvom postupného formovania základov medzinárodného práva. Za duchovného otca, ktorý formuloval tieto základné myšlienky medzinárodného práva je považovaný holandský filozof a právnik Hugo Grotius (1583-1645). Dielo, ktoré publikoval v roku 1625 „Tri knihy o práve vojnovom a mierovom“ transformovalo teologické dogmy na sekulárne normotvorné pravidlá. Základným motívom zmeny prístupu v interpretácii základných medzinárodných pravidiel bolo poznanie, že v čase vedenia náboženských vojen v Európe nie je možné sa riadiť Božím zákonom a je nutné sa riadiť zákonom prirodzeným na základe dedukcie a konsenzu medzi antickými a kresťanskými autormi. Tridsaťročná vojna a následný vestfálsky mier vygenerovali **tri kľúčové princípy, ktoré položili základ pre vznik moderného štátu**. Prvým princípom je **suverenita štátov a základné právo na sebaurčenie**. Ďalej je to **princíp právnej rovnosti medzi štátmi** a v neposlednom rade **princíp nezasahovania do vnútorných záležitostí iných štátov**. Ako uvádza Henri Kissinger „Bola vytvorená neodcudziteľná rovnosť medzi suverénnymi štátmi nezávisle od ich moci alebo vnútroštátneho systému.“¹ Posledný princíp ako uvedieme na príklade ontologickej bezpečnosti Ruskej Federácie je interpretovaný v štáte ako jeden z kľúčových pre zachovanie vlastnej štátnej identity.

---

¹ KISSINGER, H. World Order, s. 26.

1.2.FORMOVANIE POSTMODERNÉHO ŠTÁTU

Myšlienka budovania postmoderného štátu získala reálnejšie kontúry po roku 1989, kedy dochádza k ukončeniu ideologického sporu o povahe budovania svetového poriadku medzi dovtedajšími dvoma hlavnými protagonistami – USA a ZSSR. V ponímaní konštruktivistov ukončenie studenej vojny znamenalo aj ukončenie druhej svetovej vojny, kedy víťazné mocnosti sa rozdelili do dvoch súperiacich táborov a pokračovali vo vojne studenej ohľadne ideového základu pre budovanie svetového poriadku. Následný rozpad ZSSR viedol hlavne konštruktivistov k potvrdeniu tézy, že liberálny kapitalizmus bude základom pre budovanie nového svetového poriadku založenom na postmoderných štátoch. Tie sa budú vymykať v definícii doterajším teóriám fungovania štátov v podaní teórii neorealizmu, neoliberalizmu a mechanického marxizmu. Ako uvádzajú autori Barša a Císař „neorealizmus, neoliberalizmus a mechanický marxizmus zachytávajú tu rovinu jednania, na ktorej sa stretávajú už utvorené identity a záujmy. Uniká im však rovina, na ktorej sa tieto identity a záujmy vytvárajú. Preto sa tieto zmeny osvecujú v dobách stability a samozrejmej reprodukcie etablovaných identít, zatiaľ čo vo chvíľach ich otrasov a premien sa stavajú bezradnými. V takýchto zlomových, alebo revolučných situáciách už nestačí vysvetľovať politické jednanie z objektivistckej analýzy záujmov a moci – slovo musí dostať konštruktivistická analýza zápasu o interpretáciu identít.“² Podľa konštruktivistov po rozpade bipolárneho rozdelenia sveta dochádza k rozkladu politických systémov a štátov na nich založených, ktoré sa budovali od ukončenia tridsaťročnej vojny. Obdobie rovnováhy síl a snahy o vytváranie váh a protiváh sa v ich ponímaní premieňa na nový svetový poriadok postavenom na vytváraní postmoderných štátov. **Základnými atribútmi postmoderných štátov** majú byť:

- odstránenie rozdielu medzi domácimi a zahraničnými záležitosťami,
- vzájomné zasahovanie do (tradične) domácich záležitostí vzájomná kontrola,
- odmietnutie sily ako nástroja na riešenie sporov a následná samo vynucujúca snaha o kodifikovanie správania sa,
- zvyšujúca sa irelevancia hraníc (aj z dôvodu významného technologického pokroku),
- bezpečnosť založená na transparentnosti, vzájomnej otvorenosti (tzv. princíp otvorenej spoločnosti), vzájomná závislosť (globalizácia služieb a pokroku) a vzájomná zraniteľnosť.

2. FYZICKÁ VERSUS ONTOLOGICKÁ BEZPEČNOSŤ

Vestfálsky systém garantoval štátom územnú celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc. Bezpečnosť v tomto systéme bola primárne riadená princípom fyzickej bezpečnosti jednotlivých štátov a vytváraním systému rovnováhy síl. Po druhej svetovej vojne tento systém bol upravený vytvorením Organizácie spojených národov (OSN). OSN ako medzivládna organizácia bola zriadená za účelom predídenia podobných vojen akými boli prvá a druhá svetová vojna. Garancia fyzickej bezpečnosti jednotlivých štátov bola nadriadená ideologickým sporom, ktoré po druhej svetovej vojne nastali medzi USA a ZSSR. Tento stav sa zmenil po rozpade ZSSR, keď Ruská federácia prechádzala transformáciou vnútorných procesov a v rámci OSN nebola schopná zabezpečiť svoje národné záujmy v krajinách primárne bývalého východného bloku. Postupne začalo dochádzať k úprave definície bezpečnosti. Nástup konštruktivistických teórií o bezpečnosti, ako napríklad Kodanskej školy bezpečnostných štúdií ktorá navrhla rozšírenie definície bezpečnosti o sektory spoločenský, ekonomický

---

² BARŠA, P.,CÍSAŘ,O. Anarchie a řád ve světové politice, Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů, s. 305.

a environmentálny rozšírila záber v ktorom sa musia pohybovať nielen postmoderné štáty, ale aj štáty vestfálskeho typu. Tým sa posunula otázka bezpečnosti z čisto vojensko-politickej roviny, kde primárnu úlohu hrajú štáty, do roviny individuálnej a od roviny medzištátnej do roviny mimo štátnej. Externé a interné hrozby prekonalí rovinu štátnych hraníc a na ich riešenie bolo potrebné potlačiť ustanovujúce princípy vestfálskeho systému. Zrodila sa idea ontologickej bezpečnosti ako nosného prvku globalizujúceho sa sveta. Na rozdiel od bezpečnosti fyzickej, je **ontologická bezpečnosť podmienená subjektívnym hodnotovým systémom konkrétnych bezpečnostných aktérov** – štátov a je založená na ich vlastnej definícii identity a hodnôt, ktoré sú podľa sekuritizačných a funkčných aktérov v ohrození. Ako taká znovu vracia na medzinárodnú scénu ideologicky podfarbené bezpečnostné dilemy a popiera teóriu racionálneho hráča v medzinárodných vzťahoch (chápaného v materiálnom, fyzickom zmysle), čím sťažuje správne vyhodnotenie správania sa referenčného objektu, ktorý uvedenú hrozbu vníma ako relevantnú napriek tomu, že sa v mnohých prípadoch nejedná o hrozbu fyzického narušenia suverenity štátu, ale skôr o hrozbu narušenia jeho identity (hodnotu duchovnú). Vzhľadom na fakt, že globalizácia je do značnej miery vedená technologickým pokrokom a voľným šírením informácii, sú hlavnými potenciálnymi zdrojmi „neracionálneho“ správania veľké štáty vestfálskeho typu so snahou zachovať si vlastnú historickú identitu, čo vytvára u nich dve komplementárne možnosti správania. Na jednej strane reštrikciu globalizačných trendov a nástrojov technologického pokroku, ktoré negatívne ovplyvňujú ich ontologickú bezpečnosť v rámci vlastného štátu a na strane druhej snahu využiť slabiny globalizačných trendov a technologické nástroje na presadzovanie svojich ontologicko-bezpečnostných záujmov v cieľových krajinách.

2.1.POLITICKÝ REALIZMUS V PRAXI

Politický realizmus je dominantou teóriou medzinárodných vzťahov, ktorá vysvetľuje správanie štátov vestfálskeho typu potvrdzovaním primárneho významu realpolitiky tak ako bola aplikovaná od prvopočiatkov formovania moderného štátu. Tri základné vetvy politického realizmu a to klasický realizmus, neorealizmus a neoklasický realizmus sa zameriavajú na rozdielne aspekty pôvodu vzniku konfliktu, avšak všetky v prevažnej miere akceptujú tieto štyri paradigmy:

- štáty sú hlavnými aktérmi medzinárodnej politiky,
- medzinárodný politický systém je vo svojej podstate anarchický bez existencie nadnárodnej autority, ktorá by vynucovala pravidlá správania sa štátov,
- aktérmi medzinárodného politického systému sú racionálni hráči, ktorí sa snažia o maximalizovanie svojich národných záujmov,
- všetky štáty sa snažia o moc na maximalizovanie schopnosti sebazachovania.

V praxi je táto teória po rozpade biloplárneho sveta stále v platnosti, avšak nie je možné pomocou nej vysvetliť niektoré kroky veľkých štátov vestfálskeho typu, ako napr. Ruskej Federácie, ktorej sekuritizačné kroky sa ostatným štátnym aktérom môžu javiť pomocou tejto teórie ako seba poškodzujúce a neracionálne. Ako uvádza Katzenstein „úzka definícia bezpečnosti má sklon zameriavať sa na materiálne spôsobilosti, používanie a kontrolu ozbrojených síl v štátoch. To je v kontraste s rozlišovaním medzi vojenskými, politickými, ekonomickými, sociálnymi a environmentálnymi hrozbami ktoré majú dopad nielen na štáty, ale aj sociálne skupiny a jednotlivcov, ako aj iných neštátnych aktérov“.³ S touto tézou autor prí-

³ KATZENSTEIN, J. P. The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics., s. 9.

spevku v plnej miere súhlasí a v ďalšej časti poukáže, že správanie, ktoré sa na prvý pohľad zdá ako seba poškodzujúce a neracionálne, je možné vysvetliť práve pomocou teórie konštruktivismu a snahy o zachovanie si vlastnej identity v globalizujúcom sa svete ako racionálne a v princípe nadradené bezpečnosti, ktorú definujú realistické školy bezpečnostných štúdií.

2.2.KONŠTRUKTIVIZMUS A IDENTITA

Konštruktivismus na rozdiel od politického realizmu neuznáva nemennosť medzinárodného systému a platnosť tézy o predominantom postavení štátu v ňom. Tým spochybňuje aj hlavné hybné sily, ktoré spôsobujú sekuritizačné tlaky v danom bezpečnostnom prostredí. Základnou tézou konštruktivistov je, že medzinárodné vzťahy sú historicky a sociálne podmienené, pričom nemusia nevyhnutne byť definované ako podmienené ľudskou povahou (ako to tvrdia napríklad klasickí realisti). Na rozdiel od neorealitov, ktorí ako základ správania sa medzinárodného systému prisudzujú jeho anarchickej štruktúre⁴ **konštruktivisti upozorňujú, že táto štruktúra vznikla spoločenskou praxou a ako taká nie je nemiiteľná**. Túto tézu podporujú aj autori Adler a Barnett. V publikácii „Bezpečnostné komunity“ uvádzajú, že „Identity ľudí sú považované za rozvíjajúce sa konštrukty: vznikajú z prebiehajúcich spoločenských interakcií v priebehu ich života. Životné príbehy sú vytvorené príbehy, ktoré musia byť zasadené v historickom kontexte, za použitia konkrétneho jazyka, zasadeného do akceptovaných historických konvencií a konkrétnych vzorov dominantných presvedčení a hodnôt“.⁵ S touto interpretáciou miiteľnosti interpretácie významu štátu a jeho väzieb na bezpečnosť jednotlivcov a skupín súhlasí aj autor tohto príspevku. Konštruktivisti vo všeobecnosti kritizujú zameranie sa neorealitov na štruktúru medzinárodného systému, pričom pomocou nej však neorealisti nie sú schopní vysvetliť záujmy jednotlivých aktérov medzinárodných systémov, ani ich identity, ktoré podmieňujú ich záujmy.

Konštruktivisti odmietajú závery neorealitov o podmieňujúcom efekte anarchickej štruktúry medzinárodného systému a odkláňajú sa od čisto materialistickej interpretácie bezpečnosti, ako fyzického artikla v medzinárodnom systéme. Súčasne vytvárajú nový interpretačný rámec dynamiky vývoja v medzinárodnom bezpečnostnom prostredí zameranom na hodnotenie identít a záujmov jednotlivých aktérov. **Tým, že konštruktivisti odmietajú tézu, že prirodzený stav medzinárodných vzťahov je podmienený materiálnymi silami (ako to tvrdí klasický materializmus) tak implicitne indikujú, že ich pôvod je vo svete ideí a sociálnej konštrukcii týchto ideí (interpretácii reálneho sveta ako skôr jeho reálneho pochopenia)**. Vo všeobecnosti sa dá tvrdiť, že konštruktivisti relativizujú objektívnu bezpečnosť a upozorňujú, že pri skúmaní dynamiky vývoja globálneho bezpečnostného systému je potrebné sa sústrediť na rôznu interpretáciu tých istých objektov bezpečnosti rôznymi bezpečnostnými aktérmi, pričom je potrebné zohľadniť aj ich rozdielny význam, ktorý daným objektom pripisujú.⁶

2.3.VYMEDZENIE ONTOLOGICKEJ BEZPEČNOSTI

Pôvodne sa termín ontologickej bezpečnosti používal v sociológii a bol predstavený jedným z jej najvýznamnejších súčasníkov, anglickým sociológom Anthony Giddensom. Pojem ontologickej bezpečnosti sa začal udomáčňovať v teórii medzinárodných vzťahov súbežne z rozvojom konštruktivistických teórii apelujúcich na rozšírenie problematiky bezpeč-

⁴ Prvýkrát postulovanú Kennethom Waltzom v knihe „Človek, štát a vojna“.

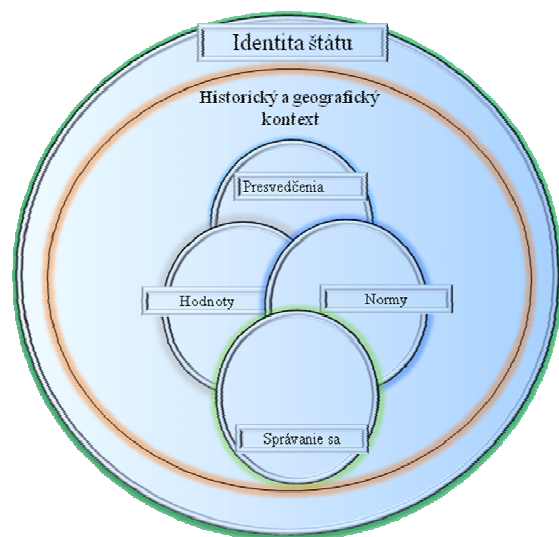
⁵ ADLER, E., BARNETT, M. Security Communities. s. 54.

⁶ Bližšie k sociálnej bezpečnosti vid' príspevok v zborníku národnej a medzinárodnej bezpečnosti z roku 2015, článok „Spoločenská identita ako hrozba pre bezpečnosť“ na str. 614.
http://aos.sk/struktura/katedry/kbo/NMB2015/Zbornik_NMB_2015.pdf

nosti o nové, nevojenské sektory po rozpade bipolárneho rozdelenia sveta. **Ontologická bezpečnosť, niekedy nazývaná aj bezpečnosť súcna** definuje Giddens ako vnímanie usporiadanosti a pravidelnosti v prežívaní jednotlivcov. Argumentuje, že táto usporiadanosť a pravidelnosť je základným predpokladom na vytvorenie zmyslu existencie pre jednotlivcov. Zmysel sa získava pozitívnou spätnou väzbou a stabilnými emóciami pri vyhýbaní sa chaosu (anarchie) a úzkosti. **Ak sa v živote jednotlivca objaví situácia, ktorá ohrozuje vnímanie zmyslu života jednotlivca tak dochádza k ohrozeniu ontologickej bezpečnosti daného jednotlivca. Uvedená definícia bola v rámci konštruktivistického prístupu k definovaniu bezpečnosti transformovaná na pomery štátnych a neštátnych aktérov vo vzťahu k vnímaniu ich vlastnej identity.** Práve pociťovanie takejto ontologickej bezpečnosti a identity, ako aj ohrozovanie nimi vnímaných hodnôt umožňuje jednotlivým aktérom voliť medzi rôznymi variantmi správania sa na medzinárodnej scéne.

Pri hodnotení racionálneho resp. neracionálneho správania sa aktérov na medzinárodnej scéne je dôležitá aj správna identifikácia pohnútok ich správania, ktoré v mnohých prípadoch sa vymykajú realistickým teóriám racionálneho správania, keďže v ponímaní týchto škôl identita a hodnoty nezohrávajú významnú rolu. Podľa predstaviteľov ontologickej bezpečnosti je snaha o zachovanie ontologickej bezpečnosti v mnohých prípadoch dôležitejšia, ako snaha o zachovanie bezpečnosti fyzickej, ekonomickej, alebo inej bezpečnosti. Ako uvádza Mitzenová „fyzická bezpečnosť nie je jediným druhom bezpečnosti, ktorú sa štáty pokúšajú zaistiť, ale dokonca zaisťovanie ontologickej bezpečnosti môže byť v konflikte so zaisťovaním fyzickej bezpečnosti“.⁷ Na základe uvedeného je teda možné konštatovať, že **k ohrozeniu ontologickej bezpečnosti dôjde vtedy, keď je spochybňovaná identita bezpečnostného aktéra a hodnôt, ktoré reprezentuje.** Základné atribúty, ktoré je nutné aby štát mal zabezpečené je, aby v anarchickom systéme pri vzniku kritickej situácie mal zachovanú základnú dôveru v schopnosť uvedenú krízu riešiť a aby jeho životný príbeh, resp. identita a hodnoty boli zachované. Podľa autora tohto príspevku je **identita** úzko spojená s kultúrou. Kultúru budeme definovať ako **systém zdieľaných hodnôt, presvedčení, správania sa a noriem** (ďalej budeme používať skratku HPSN). Kultúra je pre spoločenské systémy ako sú štáty združujúce ľudí s rovnakými HPSN spôsobom ako dávať zmysel spoločenskej a fyzickej realite vo vnútri systému ako aj spoločenskej a fyzickej realite v externom prostredí (vnímanie správania sa iných štátov a priradovanie im významu podľa vlastných HPSN). Kultúra je kolektívnym výtvorom spoločnosti daného štátu a reprezentuje dominantné subjektívne historicko-geografické skúsenosti interpretované a odovzďávané z generácie na generáciu novej populácii. HPSN je integrálnou súčasťou systému ontologickej bezpečnosti a pre pochopenie správania sa ktoréhokolvek moderného štátu vesťfálskeho typu je nevyhnutne poznanie jeho základných atribútov pre danú spoločnosť. HPSN je hlavný nástroj ideového budovania štátnosti a identity.

Hodnoty pre potreby tohto príspevku budeme definovať ako v konkrétnom štáte väčšinou akceptované myšlienky o dobre a zle. Tieto myšlienky následne formujú sprá-

Zdroj: Autor

⁷ MITZEN, J. Ontological Security in World Politics: State identity and the Security Dilemma. European Journal of International Relations, Vol. 12, No. 3, s. 324.

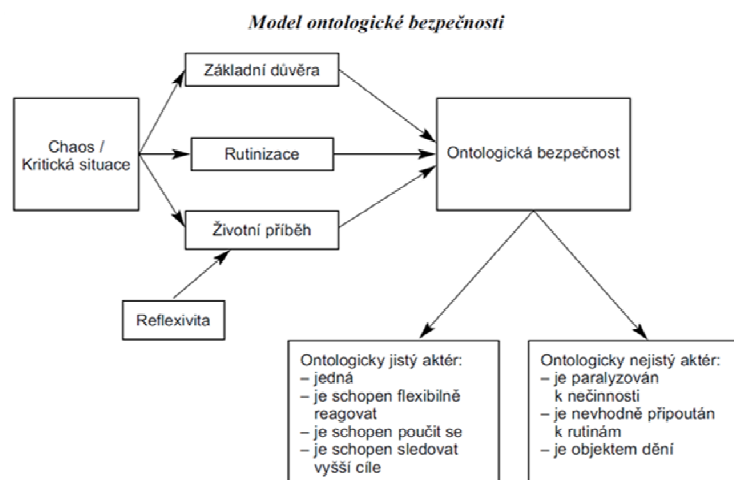
vanie, ktoré väčšinová spoločnosť považuje za morálne a etické, čiže spoločensky žiaduce a na amorálne a neetické, ktoré je následne spoločnosťou odsudzované a perzekvované (formálne prostredníctvom zákonov, prípadne neformálne vyčlenením nežiaduceho správania na okraj spoločnosti).

Presvedčenia budeme definovať ako zdieľané myšlienky o objektívnej realite, pomocou ktorých sa v štáte vysvetľuje čo a prečo sa v bezpečnostnom prostredí deje. Presvedčenia majú zvyčajne eschatologický náboj a spájajú sa s identifikáciou štátu k výnimočným udalostiam v histórii, ktoré majú zásadný význam na identitu konkrétneho štátu a jeho historické poslanie, ktoré z nich robí tzv. výnimočný prvok bezpečnostného prostredia. *Väčšina obyvateľstva v štáte nemá presne vyhranené presvedčenie v čase mieru, avšak v čase narastajúceho napätia a tlaku na ontologickú bezpečnosť štátu sa dané presvedčenie zvyrazňuje a upevňuje štátnou mocou. Ide o prvý stupeň prípravy na potenciálnu mobilizáciu obyvateľstva v prípade vzniku vojenského konfliktu (o čom obyvateľstvo väčšinou netuší).*

Správania sa je pre bezpečnostného analytika najjednoduchším prvkom celého systému HPSN pre hodnotenie dynamiky vývoja a budovania identity štátu. Hlavným dôvodom je fakt, že kultúra (zahrňujúca aj kultúru bezpečnostnú) sa najjednoduchšie identifikuje cez pozorovateľné a merateľné vzory správania sa, ako aj cez vzorce správania sa, ktoré sú v histórii hodnoteného subjektu/štátu pravidelné a s vysokou mierou pravdepodobnosti predvídateľné. *Zo správania sa pozorovaného subjektu je možné odvodzovať relevantnosť vyjadrovaných presvedčení, prezentovaných hodnôt a noriem.* Súčasne je na základe správania sa štátu možné odvodiť pravdepodobnosť nárastu eskalačnej krivky v prípade pokračovania sekuritizácie chránenej hodnoty, ktorú cieľový štát definuje ako hodnotu vitálnu.

Normy budeme definovať ako spektrum prijateľných spôsobov správania sa na základe presvedčení a zdieľaných hodnôt. Jednou z funkcií noriem je kodifikovať vzťahy vo vnútroštátnych vzťahoch, ako aj určiť rozmedzie akceptovateľného správania sa v interakcii so zahraničnými partnermi. Pochopením, čo sa očakáva v interakcii s konkrétnym štátom, aké sú jeho kultúrne normy správania, do značnej miery definuje aj následný vzájomný bezpečnostný vzťah.

Okrem komponentov kultúry, ktorá je základom pre budovanie identity štátu a jeho ontologickej bezpečnosti, **je potrebné sledovať aj jej subkomponenty, ako sú symboly, povolenia/tresty a kultúrne tabu.** Symbolom je možné označiť kultúrne významné udalosti, miesta, znaky, ktoré majú priamy vzťah k identite štátu. Symboly sú významným motivačným faktorom mobilizácie populácie a majú za cieľ posilňovať hodnoty a presvedčenia štátu a oslabovať hodnoty a presvedčenia, ktoré sú vnímané ako hrozby identity štátu. Kultúrne tabu sú formy správania, ktoré sú mimo akceptovateľného rámca správania sa v konkrétnom štáte, sú považované ako priamy útok na identitu štátu. Porušenie tabu väčšinou ohrozí kohéziu a identitu u väčšinovej populácie cieľového štátu.

Zdroj: Martina Varkořková

Vhodným doplnením vyššie uvedenej taxonómie ontologickej bezpečnosti je príspevok Martiny Varkočkovej⁸, v ktorej predostrela odbornej verejnosti syntézu teoretického rozpracovania ontologickej bezpečnosti od autorov Jefa Hyusmansa, Alexandra Wendta, Bila, MsSweeneho, Jennifer Mitzenovej a Brenta Steela. Vo vypracovanom modeli ontologickej bezpečnosti autorka poukázala na štyri premenné, na základe ktorých štáty pociťujú, alebo nepociťujú ontologickú bezpečnosť v anarchickom, chaotickom bezpečnostnom prostredí.

Uvedený model hodnotí autor tohto príspevku ako nadstavbu identity štátu postaveného na HPSN atribútoch. Tvrdí, že až po predchádzajúcej identifikácii HPSN konkrétneho štátu (bezpečnostného aktéra) je možné vyhodnocovať, či je narušená jeho ontologická bezpečnosť a ak áno, tak do akej miery je jeho životný príbeh ohrozený. **Ohrozenie životného príbehu v konečnom dôsledku u veľkých štátov vestfálskeho typu vedie z dôvodu snahy uchovať si svoj vplyv, ako aj identitu v regionálnom geopolitickom kontexte k spusteniu bezpečnostných protiopatrení, ktoré sa ostatným aktérom v niektorých prípadoch z pohľadu realistických pozícií môžu zdať neracionálne.**

V záverečnej časti príspevku si v krátkosti uvedieme na akých základných HBSN si buduje identitu Ruská federácia. Ruská federácia hlavne počas funkčného obdobia prezidenta Putina znovu začala budovať svoju identitu ako hlavný nástroj posilnenia a znovuzískania svojich stratených geopolitických pozícií po roku 1989. Uvedené znovubudovanie tejto identity a hodnôt tak priamo protirečí tézu, ktorú okrem Francisa Fukuyamiho krátko po roku 1989 vyjadril v obmenenej podobe aj Zbigniew Brzezinski o strate ideologického náboja po skončení studenej vojny. Zbigniew Brzezinski ešte v roku 1993 uvádzal nasledovné: „Výnimočným aspektom súčasného globálneho politického prebudenia je, že sa uskutočňuje vo filozofickom kontexte oslobodeného od hlbších záväzkov. Okrem islamského sveta, kde fundamentálne politické tendencie sú vcelku zjavné, globálna politická scéna je dominovaná rétorikou a hodnotami, ktoré sú primárne orientované na konzum a ktoré zvyrazňujú osobné zviditeľňovanie ako hlavný zmysel politického konania.“⁹ **Ruská federácia po nástupe prezidenta Putina k moci však opätovne buduje svoju identitu na báze historických a duchovných odkazov minulosti a obracia sa k napĺňaniu svojho poslania ako krajiny, ktorá má svoje nezastupiteľné miesto v dejinách ľudstva.** Týmto prístupom Ruská federácia znovu otvorila ideologický spor o smerovaní sveta a aký svetový poriadok má budúcnosť v globalizujúcom sa svete – svet s univerzálnymi hodnotami, ktoré formovali obdobie po rozpade bipolárneho rozdelenia sveta, a ktoré prispeli k posilneniu transformácie moderných štátov na štáty postmoderné, alebo pôjde o svet so suverénnymi štátmi vestfálskeho typu, kde pomer síl a *raison d'être* bude hlavnou formujúcou silou bezpečnostného systému v globálnom merítku.

3. ONTOLOGICKÁ BEZPEČNOSŤ RUSKEJ FEDERÁCIE

Historické a geografické determinanty Ruskej federácie do značnej miery ovplyvňujú identitu štátu a obsahovo naplňajú význam termínu „Ruský svet“. Termín „Ruský svet“ má svoj originálny pôvod v stredoveku avšak jeho používanie sa v čase Romanovcov a neskôr počas studenej vojny vytratilo z ruských mainstreamových intelektuálnych kruhov. S nástupom prezidenta Putina k moci sa koncept „Ruského sveta“ začína de facto znovu budovať, aj keď sa tento termín v oficiálnych dokumentoch nikde neuvádza. Samotný koncept „Ruského sveta“ nadväzuje na antické vnímanie civilizačného priestoru, v ktorom sa zdieľa-

⁸ Viac k téme viď VARKOČKOVÁ, M. Konceptuální analýza ontologické bezpečnosti, *Mezinárodní vztahy* 1/2015, s.79.

⁹ BRZEZINSKI, Z. *Out of Control. Global Turmoil on the eve of the 21st Century*, s. 52.

jú rovnaké hodnoty¹⁰. Post-sovietské vzkriesenie termínu sa pripisuje autorom Petr Schredrovitskému a Glebovi Pavlovskému a primárne vychádzalo zo snahy zachovať väzby na silnú ruskú diasporu, ktorá sa rozpadom Sovietskeho zväzu ocitla v novovytvorených štátoch. Súčasne malo slúžiť ako významný nástroj pre Ruskú federáciu v rámci zachovania si svojho hlasu na medzinárodnej scéne, ako jedného z jej pólů. Vo svojej podstate koncept „Ruského sveta“ plní okrem úlohy marketingu špecifického vnímania sveta aj úlohu mesianistickú. Tento pohľad zdieľa aj PRIMAKOV, ktorý o úlohe Ruskej federácie v globalizujúcom sa svete uvádza nasledovné: „Existuje skoro univerzálny konsenzus, že Rusko musí mať poslanie, ktoré presahuje jeho teritórium a ktoré nesmie byť redukované na jeho etnografické jadro“.¹¹ Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že základnými piliermi budovania „Ruského sveta“ ako aj de facto novodobej identity Ruskej federácie sa zakladá na nasledujúcich dvoch hlavných pilieroch:

- znovuoobnovenie významu Ruskej pravoslávnej cirkvi,
- nárast významu neo-euroázijskej geopolitickej školy¹² (budovanie regionálnych sfér vplyvu v Euroázii).

3.1.ZNOVUOBNOVENIE VÝZNAMU RUSKEJ PRAVOSLÁVNEJ CIRKVI

Ruská Federácia sa hlási k ortodoxnej cirkvi ako k jednému zo základných pilierov tvoriacich jej identitu. V rámci svojho historického životného príbehu a budovania HPSN sa Ruská federácia stotožňuje s tézou, že jej história je spojená s Kyjevskou Rusou a obdobím, keď knieža Vladimír na Kryme prijal túto vieru od poslov Byzantskej ríše. Dobové Rusko prevzalo po páde Byzantskej ríše úlohu ochrancu viery a pasovalo sa do polohy tzv. Tretieho Ríma.¹³ Sentiment Ruskej federácie ako ochrancu ortodoxnej viery a podpore teologického konceptu „Katechon“¹⁴ vytvára u väčšiny obyvateľstva tendenciu prijatia tohto presvedčenia, hodnôt, noriem, symbolov aj postojov. Tieto HPSN sú v súvislosti s nárastom postmoderných myšlienok, hlavne v tzv. Západnom svete tomuto svetu antagonistické a konzervatívne. Ruská pravoslávna cirkev hrá v procese formovania týchto HPSN významnú aj keď neverejnú úlohu.

3.2.NÁRAST VÝZNAMU NEOEUROÁZIJSKEJ GEOPOLITICKEJ ŠKOLY

Neoeuroázijská geopolitická škola získava významnejšie postavenie po náraste farebných revolúcií na periférii Ruskej federácie. Jeden z jej najvýznamnejších predstaviteľov, Alexander Dugin tvrdí, že Ruská federácia je výnimočnou civilizáciou samou o sebe. Argumentuje, že „Ruská civilizácia v sebe zahŕňa niektorá európske črty ako aj niektoré črty ázijské (hlavne črty turanského typu), reprezentuje ich organickú systézu a preto nemôže byť redukovaná na sumu črt týchto dvoch elementov. V skutočnosti ide o originálnu identitu“.¹⁵

¹⁰ V antickom svete išlo napríklad o „Rímsky svet“ a „Byzantský svet“.

¹¹ BUZAN, B., WAEWER, O. Regions and Powers. The Structure of International Security, Cambridge University Press, s. 408.

¹² K téme neo-eurázijskej geopolitickej školy a jej vplyvu na zahraničnú politiku Ruskej federácie vid' príspevok vo zborníku Bezpečnostné fórum 2016: <https://www.fpvmv.umb.sk/bezpecnostne-forum-2016/zbornik-vedeckych-prac-2016.html> s.227.

¹³ Po páde Rímskej ríše, úlohu tzv. druhého Ríma a síce ochrancu viery prebrala Byzantská ríša.

¹⁴ Ochrancu sveta proti silám zla. Ako také Ruská federácia vytvára o sebe obraz výnimočnosti založenom na kresťanských princípoch. Podobný princíp jedinečnosti vo svetových dejinách pri súčasnom presadzovaní univerzálnosti svojich hodnôt aplikujú aj Spojené štáty americké. Tým dochádza z pohľadu ontologickej bezpečnosti k zaujímavej bezpečnostnej dileme, kde zachovanie ontologickej bezpečnosti jedného štátu vedie k zníženiu tejto bezpečnosti u aktéra druhého.

¹⁵ Myslené ruskú identitu.

Otázka neoeuroázijskej identity Ruskej federácie je badateľná aj v jej oficiálnej politike a síce v podobe budovania Euroázijskej ekonomickej únie. Ruská federácia sa v minulosti dlhodobo snažila o pritiahnutie aj Ukrajiny do tohto projektu, ktorú vníma ako súčasť „Ruského sveta“, avšak po roku 2013 sa Ruská federácia snaží o hľadanie alternatívneho rozvoja tohto projektu. Podobne ako v prípade Ruskej pravoslávnej cirkvi, tak aj teoretické východiska, hlavne neoeuroázijskej geopolitickej školy slúžia Ruskej federácii na budovaní svojej post-sovietskej identity.

4. KONCEPT PERMANENTNEJ VOJNY AKO NÁSTROJA ZACHOVANIA ONTOLOGICKEJ BEZPEČNOSTI RUSKEJ FEDERÁCIE

Ruskú federáciu je možné hodnotiť ako moderný štát vestfálskeho typu, ktorá sa v prostredí nárastu vplyvu postmoderných myšlienok snaží o zachovanie svojej historickej identity. Na tento účel používa okrem zvyšovania ideovej kohézie obyvateľstva formou podpory konzervatívnych a tradičných naratívov v mediálnom priestore a prostredníctvom oficiálnych predstaviteľov štátu smerom do vnútra krajiny, aj nástroje a aktivity, ktoré majú za cieľ chrániť túto identitu pred externými bezpečnostnými aktérmi. Dá sa súhlasiť s konštatovaním autora Hanka, ktorý uvádza, že „Výrazne prítomným sa stal koncept informačného boja a propagandy, ako aj aktivity v kybernetickom priestore.“¹⁶ Tento prístup je súčasťou tzv. permanentnej vojny, ktorú v Ruskej federácii predniesol vo svojom doklade pred predstaviteľmi vlády a vedenia ozbrojených síl Ruskej federácie náčelník generálneho štábu ozbrojených síl Ruskej federácie generál Gerasimov¹⁷. Ako uvádzajú autori Jurčák V. a Jurčák J. „Za hlavnú myšlienku jeho dokladu môžeme považovať tvrdenie o tom, že v 21. storočí sledujeme tendencie stierania rozdielu medzi vojnou a mierom“¹⁸. Podobne autor JOŠČÁK v uvedenej problematike uvádza, že „Akcent použitých metód sa posúva na stranu širokého použitia politických, ekonomických, informačných, humanitárnych a ďalších nevojenských opatrení realizovaných so zapojením protestného potenciálu obyvateľstva.“¹⁹ Konštatovania všetkých vyššie uvedených autorov reflektujú reálny stav správania sa Ruskej federácie doma aj v zahraničí. Ruská federácia sa správa ako neracionálny hráč iba do tej doby, kým jeho bezpečnosť nie je vyhodnocovaná prostredníctvom ontologickej bezpečnosti.

Koncept permanentnej vojny, ako ju definoval generál Gerasimov je v skutočnosti snahou Ruskej federácie použiť nástroje postmoderného sveta, ktorý významne pôsobí na budovanú identitu Ruskej federácie a teda na jej ontologickú bezpečnosť vo svoj prospech. Používaním mäkkých a tvrdých nástrojov, ideovej subverzie v tretích krajinách a snahou o znižovanie koaličného potenciálu NATO v rámci rozhodovacieho procesu sa Ruská federácia snaží ovplyvniť bezpečnostné prostredie, ktorého je súčasťou a to bez toho aby bola nútená ísť do priamej vojenskej konfrontácie ohľadne svojich vitálnych bezpečnostných záujmov. Väčšina týchto záujmov je výsledkom projektovanej identity Ruskej federácie, ktorá sa vo významnejšej miere začala formovať po nástupe prezidenta Putina k moci. Z pohľadu realistických škôl bezpečnostných štúdií však používanie nástrojov konceptu permanentnej vojny paradoxne pre Ruskú federáciu otvára viac bezpečnostných dilem ako ich rieši. Tento po-

---

¹⁶ HANKO, M. Hybridná forma vedenia vojny, In Vojenské reflexie 2/2015, roč. 10, Akadémia ozbrojených síl SR generála Rastislava Štefánika, s. 68.

¹⁷ V roku 2013.

¹⁸ JURČÁK, V., JURČÁK J. Hybridná vojna – nový fenomén?, In Bezpečnostné fórum 2016, I. zväzok, s. 248, ISBN 978-80-557-1093-8.

¹⁹ JOŠČÁK, M. Koncept hybridnej vojny v doktrínálnych dokumentoch Ruskej federácie, In Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015, Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Akadémie ozbrojených síl generála Rastislava Štefánika, s. 246, ISBN 978-80-8040-515-1.

hľad sa radikálne mení pokiaľ budeme bezpečnosť Ruskej federácie hodnotiť z pohľadu konštruktivistických škôl a z pohľadu ontologickej bezpečnosti.

ZÁVER

Koncept ontologickej bezpečnosti je v období budovania postmoderného sveta kľúčovým nástrojom na hodnotenie vzniku potenciálnych bezpečnostných hrozieb ako aj nástrojom na zníženie potenciálu novej eskalácie bezpečnostného napätia medzi štátmi vestfálskeho typu a štátmi ovplyvnenými postmodernými myšlienkami. Súčasne je potrebné zdôrazniť, že súčasné globálne bezpečnostné prostredie, ktoré prechádza najzložitejším obdobím od povojnového usporiadania sveta bude ovplyvňované postmodernými trendmi čím ďalej viac. Trend globalizácie a penetrácie technologického pokroku ako kľúčových prvkov nárastu postmoderných myšlienok je do značnej miery nezávislý od činnosti hlavných štátnych bezpečnostných aktérov a preto snaha štátov vestfálskeho typu, akým je napríklad aj Ruská federácia, udržať doterajší status quo platný od prvej polovice sedemnástneho storočia je z dlhodobého hľadiska neudržateľný. Významnou výskumnou otázkou na ktorú sa budeme musieť v nasledujúcich rokoch snažiť nájsť odpoveď je, či je možné transformovať súčasný globálny bezpečnostný systém bez výrazného ohrozenia ontologickej bezpečnosti veľkých štátov vestfálskeho sveta a ak áno, do akej miery tieto štáty budú ochotné participovať na transformácii tohto bezpečnostného prostredia. Na záver autor tohto príspevku vyjadruje presvedčenie, že ontologická bezpečnosť nášho regiónu, ktorá je priamo závislá od kladného zodpovedania vyššie uvedenej otázky bude zachovaná a zachová si svoje špecifiká v rámci plného zapájania sa do súčasného globalizačného procesu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV :

- ADLER, E., BARNETT, M. *Security Communities*. Cambridge University Press, 1998, 462 s. ISBN 0-521-63953-0.
- BARŠA, P., CÍSAŘ, O. *Anarchie a řád ve světové politice, Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů*, Praha: Portál, 2008, 560 s. ISBN 978-80-7367-094-8.
- BRZEZINSKI, Z. *Out of Control. Global Turmoil on the eve of the 21st Century*, New York: Touchstone, 1993, 240 s. ISBN 0-684-82636-4.
- BUZAN, B., WAEWER, O. *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, 2003, 564 s. ISBN 0-521-89111-6.
- DUGIN, A. *The Fourth Political Theory*, London: Arktos, 2012, 214 s. ISBN 978-1-907166-65-5.
- DUGIN, A. *Eurasian Mission. An Introduction to Neo- Eurasianism.*, London: Arktos, 2015, 183 s. ISBN 978-1-910524-24-4.
- DUGIN, A. *Last War of The World Island. The Geopolitics of Contemporary Russia.*, London: Arktos, 2015, 166 s. ISBN 978-1-910524-37-4.
- ГУМИЛЕВ, Л. *Евразия*. Москва: RIPOL KLASSIK, 2014, 1248 s. ISBN: 978-5-386-09330-3
- KISSINGER, H. *World Order*, Penguin Press, 2014, 375 s. ISBN 978-0-241-00427-2.

Mezinárodní vztahy: Konceptuální analýza ontologické bezpečnosti. VARKOČKOVÁ, M., Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2015. ISSN 0323-1844.

KATZENSTEIN, J. P. *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics.*, New York: Columbia University Press, 1996, 562 s. ISBN 0-231-10469-3.

LAQUEUR, W. *Putin a putinizmus. Rusko a perspektivy jeho soužití se západem.* Praha: Prostor, 2016, 383 s. ISBN 978-80-7260-329-9.

PRIMAKOV, J. *Svet bez Ruska? K čomu vedie politická krátkozrakosť.* Praha: Ottovo Nakladatelství, 2010, 184 s. ISBN 978-80-7360-951-1.

Ing. Jozef ŠVARNÝ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika
Demänová 393, Liptovský Mikuláš 6
jozef.svarny@gmail.com

NÁROKY A VPLYV NA BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE Z HĽADISKA ASYMETRICKÉHO CHARAKTERU BEZPEČNOSTNÝCH HROZIEB

DEMANDS AND INFLUENCE ON THE SECURITY ENVIRONMENT IN TERMS OF ASYMMETRIC NATURE OF SECURITY THREATS

Gustáv TARCSI

ABSTRACT

Changes arising from globalization, economic and ecological development in the world are increasing the instability of the global security environment. In recent years, there has been a significant increase of occurrence of asymmetric threats, mass illegal migration, manifestations of extremism, threats to critical infrastructure and at the same time, there is a more frequent occurrence of incidents caused by the impacts of climate change. These security threats and associated demands on the security environment affect the demands on the entire security system of the Slovak Republic. While addressing these claims, among others, it is essential to focus on the framework for the long-term development of the armed forces, including the objectives and priorities in key areas of development such as human potential, armament or infrastructure.

Key words: Defence, defence planning, the security environment, asymmetric threats.

ÚVOD

Súčasnú bezpečnostnú prostredie bude aj naďalej charakterizovať dynamický vývoj, komplexnosť a nepredvídateľnosť vývojových zmien. Elimináciu niektorých netradičných alebo nových aspektov bezpečnosti by mali riešiť aktéri kolektívnej bezpečnosti. Kolektívna bezpečnosť predstavuje ideálne medzinárodné usporiadanie, vytvorené na základe dohody spoločenstva štátov s cieľom zabezpečiť efektívnu akciu proti akémukoľvek narušiteľovi medzinárodného status quo. Teda nedefinuje konkrétne ohrozenie, neposkytuje záruky konkrétnej krajine a nevystupuje diskriminačne proti žiadnej krajine, ale mala by zamedziť každému ohrozeniu mieru, bez ohľadu nato, odkiaľ príde a proti komu bude zamerané.¹

Regionálne bezpečnostné prostredie z pohľadu Slovenskej republiky tvorí skupina štátov, ktorých bezpečnostné záujmy ako aj vnímanie bezpečnosti sú do takej miery vzájomne prepojené a ovplyvňované, že bezpečnostné problémy Slovenska sa nedajú riešiť oddelene od ich problémov. Regionálne bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky je zložené z troch štátov systému kolektívnej obrany NATO (Poľsko, Maďarsko, Česká republika), neutrálneho štátu (Rakúsko) a ďalších štátov (Ukrajina) a tiež Ruska. Významný vplyv na toto prostredie má spolupráca SR s členmi NATO a EÚ. Pre Slovenskú republiku ako malú krajinu s limitovanými ľudskými a hospodárskymi zdrojmi je regionálne bezpečnostné prostredie len na prvý pohľad dôležitejším referenčným rámcom než stále výraznejšie prostredie globálne.

Vzhľadom k tomu, že bezpečnostné prostredie je jedným zo základných východísk pre stanovenie strategických cieľov obrany, ako autor som sa rozhodol venovať pozornosť k danej problematike z aspektu asymetrických hrozieb. Cieľom tohto príspevku je charakterizovať a využiť analýzu, komparáciu a syntézu poznatkov z hľadiska zaistenia

---

¹ NOVOTNÝ, A. 2004. Slovník medzinárodných vzťahov.

obrany a bezpečnosti, v rámci čoho je potrebné si uvedomiť, že pod tlakom aktuálnych bezpečnostných hrozieb rastúci význam asymetrie v konfliktoch vychádzajúcich z teroristických činností, porušovania ľudských práv a falošnej demokracie viedol k potrebe hlbšie posudzovať asymetrické hrozby ako samostatné, špecifické oblasti hlavne pri pôsobení ozbrojených síl, ako účastníkov operácií na riešenie konfliktu. Je jednoznačné, že bude veľmi problematické sa asymetrickým hrozbám vyhnúť v akomkoľvek prostredí a akomkoľvek type operácií. Oblasť asymetrie môžeme charakterizovať ako komplikovanú, ťažko predvídateľnú, s nejednoznačnou a neistou situáciou, s nedostatkom úplných a spoľahlivých informácií o vlastných i nepriateľských silách.

1. ANALÝZA OBRANY A BEZPEČNOSTI Z HĽADISKA HROZIEB

V zmysle zákona č. 319/2002 Z. z. z 23. mája 2002 o obrane Slovenskej republiky, možno obranu štátu chápať ako „súhrn opatrení, ktorými Slovenská republika zachováva mier, bezpečnosť, zvrchovanosť, územnú celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc a plní záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu a z ďalších medzinárodných zmlúv vojenskej povahy.“

Z ekonomicko-politického hľadiska predstavuje obrana komplexnú činnosť, ktorá predpokladá využitie veľkého množstva ekonomických, vojenských a diplomatických prostriedkov a zdrojov spoločnosti, v záujme jej prežitia v prípade ohrozenia jej existencie alebo existencie jej členov.

Z vojensko-ekonomického hľadiska zasa obrana predstavuje aktívnu činnosť ozbrojených síl štátu a ich príslušníkov za účelom obrany štátu a jeho obyvateľov pri alebo pred napadnutím cudzou mocou s využitím vyčlenených ľudských, materiálnych a finančných zdrojov.

Zo spoločensko-bezpečnostného hľadiska obrana predstavuje súhrn politických, vojenských a ekonomických opatrení, ktoré zabezpečujú obranu demokratického systému štátu, základných práv a slobôd jeho občanov zaručených ústavou štátu.

Jednou z kľúčových úloh štátu je zaistenie bezpečnosti svojich občanov. Táto úloha sa s premenami moderného sveta, ktorého nedeliteľnou súčasťou je permanentné prehlbovanie, diverzifikácia a globalizácia rizík, stáva ťažším. Objav alebo zavedenie novej technológie alebo výrobku, každá inovácia narušuje spoločenskú, technologickú, ekonomickú i politickú rovnováhu. Bez definovania a vymedzenia vzájomných vzťahov je problematické uskutočniť funkčnú analýzu bezpečnostného prostredia a riešiť bezpečnostnú problematiku.

Terorizmus, organizovaný zločin a možné surovinové alebo informačné vojny predstavujú v súčasnosti podstatu asymetrických hrozieb, ktoré majú schopnosť zamerať sa na čokoľvek. V súvislosti so zhoršovaním globálneho medzinárodného bezpečnostného prostredia, sa oveľa častejšie stretávame s informáciami o asymetrických bezpečnostných hrozbách, asymetrických konfliktoch, asymetrických operáciách, či asymetrickom prístupe k ich riešeniu. Asymetrické hrozby sa prejavujú v zložitom bezpečnostnom prostredí a za podmienok, ktoré majú často náhodný charakter. Vzhľadom k uvedenému môže rozhodovanie, z hľadiska informovanosti príslušného subjektu rozhodovania, prebiehať v podmienkach istoty, rizika alebo neistoty. V súčasnosti sa venuje terorizmu mimoriadna pozornosť predovšetkým pre jeho výrazný politický charakter a snahu presadiť sa ako alternatívna metóda riešenia hlavných problémov či rozporov vývoja súčasného sveta. Stáva sa natoľko nebezpečným fenoménom doby, že už dnes spôsobuje obrovské obete a ohrozuje civilizačné hodnoty. V budúcnosti môže vážne ohroziť celé ľudstvo, lebo jeho fanatická podoba nepozná obmedzenia a pred ničím sa nezastaví. Vnímanie európskych domácich

teroristických skupín Európanmi sa značne zmenilo od roku 2001 a nástupu vlny medzinárodného islámistického terorizmu. Európe je kultúrne cudzia v súčasnosti čoraz častejšie používaná taktika samovražedných teroristov „na jedno použitie“, ktorá však prináša omnoho väčšiu pozornosť verejnosti ako akýkoľvek iný spôsob prevedenia teroristického útoku.

V roku 2010 bola v rámci Aliancie na Lisabonskom samite prijatá nová „Strategická koncepcia obrany a bezpečnosti členov Organizácie severoatlantickej zmluvy“, ktorá reagovala na nové bezpečnostné výzvy v regióne i vo svete. Strategická koncepcia preto zameriava nasledovnú fázu evolúcie NATO tak, aby bolo v meniacom sa svete naďalej efektívne, pripravené pôsobiť proti novým hrozbám, s novými spôsobilosťami a s novými partnermi. Bezpečnostné hrozby formujú bezpečnostné prostredie Aliancie a budú mať potenciál významne ovplyvňovať plánovanie a uskutočňovanie operácií NATO a to v rámci jednej zo základných úloh Aliancie – krízového manažmentu. Hlavný dôraz je kladený na také asymetrické hrozby globálneho charakteru akými sú terorizmus a kybernetické útoky.

Jednou z priorít EÚ v oblasti boja proti terorizmu je určenie a riešenie faktorov, ktoré prispievajú k radikalizácii, ako aj procesov, na základe ktorých sa vykonáva nábor osôb na páchanie teroristických činov. Preto bola prijatá aj stratégia EÚ na boj proti radikalizácii a náboru teroristov. Vo svetle najnovších trendov, ako sú osamelí a zahraniční bojovníci alebo rastúci potenciál sociálnych médií na mobilizáciu a komunikáciu, prijala Rada EÚ v júni 2014 revíziu tejto stratégie. V strategických usmerneniach pre oblasť spravodlivosti a vnútorných vecí, ktoré Európska rada prijala v júni 2014, sa vyzýva na účinnú politiku v oblasti boja proti terorizmu, v ktorej sa integrujú vnútorné aj vonkajšie aspekty. V decembri 2014 prijali ministri spravodlivosti a vnútra súbor usmernení na účely revidovanej stratégie EÚ na boj proti radikalizácii a náboru.

Terorizmus sa stal jednou z hlavných príčin vyvolávajúcich vážne reálne hrozby bezpečnosti štátov, ich občanov, majetku, demokratického zriadenia a prirodzeného rozvoja ľudskej spoločnosti a jej civilizácií. Terorizmus je násilným nezákonným prostriedkom činnosti a politiky štátu alebo určitých spoločenských vrstiev či skupín v boji o politickú moc a jej udržanie, alebo zameranú na dosiahnutie určitých ziskov náboženského, ideologického, etnického, sociálneho či ekonomického charakteru.

Okrem terorizmu existuje mnoho iných bezpečnostných výziev, ktorým Aliancia čelí a sú vysoko rizikové. Na plnenie celého spektra týchto úloh vo sfére obrany a bezpečnosti je tak isto nevyhnutné zabezpečiť zodpovedajúce zdroje zahrnuté v rámci systému obrany štátu. Okrem vojenských rizík je SR vystavená pôsobeniu nevojenských rizík. Medzi tieto patria nekontrolovaná migrácia alebo masový príval utečencov, náboženský alebo etnický extrémizmus a rozbroje, medzinárodne organizovaná kriminalita, teroristické aktivity, nezákonný obchod so zbraňami, prírodné katastrofy a veľké ekologické nešťastia a iné, ktoré v prípade, že nie sú riešené, môžu prerásť aj do ozbrojeného konfliktu. Od skončenia studenej vojny sa tak v bezpečnostnom prostredí SR, na jeho globálnej, regionálnej aj lokálnej úrovni významne uplatňuje trend zvyšujúceho sa významu bezpečnostných rizík nevojenského charakteru. Plánovanie zvyrazňuje potrebu zmien v budúcnosti, vidieť veci také ako majú byť a nie také aké sú. Dobré plánovanie vytvára dynamiku ako aj stabilitu a dlhodobú orientáciu systému do budúcnosti. Všetky odchýlky definujú celkovú odchýlku. Nevyhnutné je podotknúť, že kontrola je účinná iba vtedy, ak sa na základe zistených skutočností vyvodí patričné opatrenia na odstránenie odchýlok. Poslaním riadenia je vymedziť a hospodárne zaistiť plánované a iné nevyhnutné činnosti ľudí pri plnení cieľov a ďalších potrieb systému.

2. VPLYV ASYMETRICKÝCH HROZIEB NA BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

SR geograficky leží na európskom kontinente, pričom jej priame bezpečnostné prostredie predstavuje región strednej a východnej Európy. Ide o región, ktorý je etnicky, jazykovo, kultúrne a nábožensky veľmi rôznorodý. Podľa Samuela P. Huntingtona predstavuje teritórium, v ktorom dochádza ku stretu troch civilizácií – západnej, pravoslávno-slovanskej a islamskej. Rozdiely medzi týmito civilizáciami boli zdrojom mnohých problémov a konfliktov vojenského i nevojenského charakteru v minulosti a môžu byť i v budúcnosti.

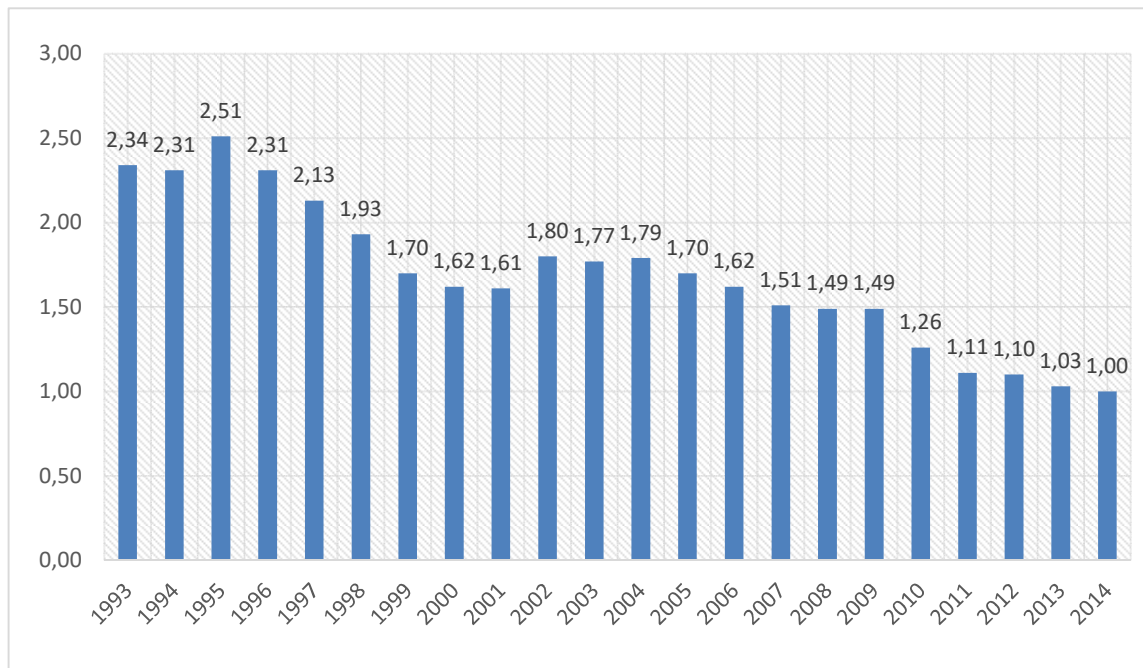
V oblasti bezpečnosti štátu predstavuje asymetria: jednať, organizovať a myslieť inak ako protivník s cieľom maximalizovať svoje vlastné výhody, využiť slabiny protivníka, dosiahnuť iniciatívu, alebo získať väčšiu slobodu konania. Súčasná koncepcná podoba systému obrany štátu, ktorá pochádza z roku 2002 plnohodnotne nenapĺňa požiadavky či už v kontexte členstva v NATO a EÚ alebo vyplývajúce z charakteru bezpečnostného prostredia a to predovšetkým v účinnosti jeho riadenia. Chýba jeho užšia previazanosť s bezpečnostným systémom štátu pri riešení následkov krízových situácií, ako aj potrebné prepojenie so systémami NATO, EÚ a susedných štátov.

Zabezpečenie obrany kladie na štát a jeho ekonomiku vysoké nároky, keďže štát uvoľňuje na ich zabezpečenie značné ľudské, materiálne a finančné zdroje. Je dôležité akým spôsobom sú finančné prostriedky na tieto účely použité a z tohto dôvodu potrebuje SR viac praktický a efektívny prístup štátu k obrane a získanie podpory širokej verejnosti pri strategických rozhodnutiach o použití dostupných zdrojov na zaručenie obranyschopnosti štátu a bezpečnosti našich občanov. Ekonomický potenciál štátu nemôže byť využitý len na zabezpečenie mierových potrieb jeho časť musí aj v mieri plniť úlohy zabezpečenia obrany. Obrana nie je len javom politickým a vojenským, ale aj ekonomickým medzi obranou a ekonomikou existuje celý rad vzájomných vzťahov, z tohto dôvodu vzájomné vzťahy obrany a ekonomiky sa ustavične vyvíjajú, prehlbujú a sú postupne stále užšie a previazanejšie. Analýza údajov o výške vojenských výdavkov vo svete potvrdzuje závislosť medzi zhoršovaním bezpečnostnej situácie vo svete a rastom vojenských výdavkov. Keďže neexistuje žiadny reálny predpoklad zlepšenia svetovej bezpečnostnej situácie v najbližšom období, je vysoko pravdepodobné, že rast vojenských výdavkov bude napriek nepriaznivým následkom globalizácie a celosvetovej hospodárskej krízy pokračovať.

Systém obrany Slovenskej republiky musí rešpektovať aj ekonomický rámec pre oblasť obrany štátu v súvislosti s kolektívnou obranou, ktorý umožní podieľať sa na spoločných vojenských a bezpečnostných výdavkoch NATO prostredníctvom zapojenia sa Slovenskej republiky do obranného plánovania NATO v oblasti plánovania síl, zdrojov a akvizícií, ako aj na budovaní vojenských spôsobilostí v rámci bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ. Zároveň bude optimalizovať model finančného zabezpečenia nových misií a operácií ozbrojených síl Slovenskej republiky v rámci NATO, EÚ a ďalších medzinárodných bezpečnostných organizácií. Aby armády členských štátov aliancie mohli spoločne pôsobiť, boli zavedené mnohé jednotné štandardy, postupy a procedúry, vzájomne prispôsobené spojovacie a informačné systémy.

Doterajší vývoj ekonomiky resp. eliminovanie nepriaznivého stavu hospodárskeho vývoja, keď štátny rozpočet hľadal možnosti úspor, zapríčinil, že menej finančných prostriedkov bolo vyčlenených aj na rezort obrany, znázornené na Obrázku č. 1. Z tohto dôvodu koordinácia a plánovanie spoločnej obrany, hospodárne vynakladanie finančných prostriedkov aj prostredníctvom odstránenia duplicit pri spoločnej obrannej politike bolo jedným z možných faktorov pri hľadaní riešení v rámci obranného plánovania. Taktiež spätná

väzba sa vytvára preto, aby bolo možné zhodnotiť ako Slovenská republika primerane prispievala k obranným schopnostiam kolektívnej obrany Severoatlantickej aliancie a vojenským spôsobilostiam Európskej únie s cieľom plnohodnotného príspevku v ďalšom období, ktoré v súlade s povahou moderných hrozieb kladú dôraz na obranyschopnosť a vnútornú bezpečnosť štátu, schopnosť nasadiť sily aj mimo územia SR, schopnosť podieľať sa na niekoľkých operáciách súbežne a schopnosť pružne prispôbiť typ operácie alebo misie meniacej sa bezpečnostnej situácii. Na základe týchto úloh je potrebné, aby výdavky vyčleňované na obranu dosahovali úroveň potrebnú na zabezpečenie obrany štátu a záväzkov Slovenskej republiky.

Obrázok 1 Grafické znázornenie výšky podielu finančných zdrojov vyčlenených zo štátneho rozpočtu v prospech rozpočtovej kapitoly MO SR k výške hrubého domáceho produktu v SR (v %) v období rokov 1993 až 2014

Zdroj: IVANČÍK, R. Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v SR. 2012.

Prezident SR na summite NATO vo Walese deklaroval po dohode s vládou prísľub postupného navýšenia rozpočtu rezortu obrany na 1,6 percenta HDP do roku 2020. Do akej miery a s akým časovým oneskorením môže eskalácia geopolitických rizík ovplyvniť silu hospodárskeho rastu v budúcnosti, závisí však najmä od faktorov, ktoré nepatria medzi ekonomické otázky.

OSN, NATO a EÚ v reakcii na vývoj bezpečnostného prostredia uplatňujú komplexný prístup pri využití širšieho spektra nástrojov a mechanizmov. V súčasnosti neexistuje jednotná definícia „komplexného prístupu“, nakoľko nie je možné nájsť zhodu v kritériách ako sú priority, spôsoby, záverečná fáza ukončenia pôsobenia krízového manažmentu atď. Na úrovni OSN, EÚ, NATO sa rozvinuli rôzne koncepty „komplexného prístupu“. Z koncepčného aj z praktického hľadiska je najrozvinutejší koncept OSN, ktorého cieľom je integrovať všetky vojenské, politické, rozvojové a humanitárne nástroje do koherentného systému. EÚ tiež disponuje širokým spektrom civilných a vojenských nástrojov krízového manažmentu, ktorých koordinované a efektívne využívanie je na strategickej úrovni reflektované vo všeobecných dokumentoch aj individuálne pre každú misiu. Rovnako NATO zdôrazňuje komplexný prístup spájajúci civilné aj vojenské aspekty pôsobenia, avšak nakoľko vzhľadom

na svoj charakter nedisponuje relevantnými civilnými spôsobilosťami, zameriava sa na zlepšovanie spolupráce s civilnými aktérmi. Ďalšími aktérmi, ktorí sa angažujú v oblasti medzinárodného krízového manažmentu, sú Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE), Africká únia (AÚ), Hospodárske spoločenstvo západoafrických štátov (ECOWAS) a Združenie národov juhovýchodnej Ázie (ASEAN). Ich aktivity nie sú založené na komplexnom prístupe k MKM definovanom v strategických dokumentoch, ale na ad hoc báze. Špecifikum komplexného prístupu v rámci OBSE spočíva v tom, že okrem politicko-vojenskej dimenzie bezpečnosti zdôrazňuje aj ekonomickú, environmentálnu a ľudsko-právnu dimenziu.

SR má zámer aj naďalej flexibilne reagovať na požiadavky vyplývajúce z vývoja medzinárodného bezpečnostného prostredia, prispievať k rozvoju komplexného civilno-vojenského pôsobenia pri predchádzaní a riešení kríz, koordinovane budovať civilné a vojenské spôsobilosti v MKM a efektívne prispievať do krízového manažmentu medzinárodných organizácií, ktorých je členom (EÚ, NATO, OSN, OBSE).

ZÁVER

Zmeny súvisiace s globalizáciou, demografickým a ekologickým vývojom vo svete prispievajú k nárastu nestability globálneho bezpečnostného prostredia. Zvyšuje sa pravdepodobnosť hrozieb asymetrického charakteru, masovej nelegálnej migrácie, prejavov extrémizmu, ohrozenia kritickej infraštruktúry a vzniku krízových situácií. Takto zmenená bezpečnostná situácia spolu s bezpečnostnými rizikami v rámci Slovenskej republiky zásadným spôsobom mení nároky na celý bezpečnostný sektor.

Odporúčania odbornej verejnosti spočívajú vo zvýšení výdavkov členských krajín na obranu, ktorá bola dlhé roky zanedbávaná, najmä kvôli pocitu bezpečnej Európy. Je potrebné sa zamerať opäť na kolektívnu obranu a budovať spôsobilosti, ktoré budú schopné túto kolektívnu obranu zabezpečiť. Kolektívna bezpečnosť si v súčasnosti teda vyžaduje aj to, aby si všetky štáty uvedomili, že ohrozenie regiónu, ktorý považujú za svojich hľadísk za najnebezpečnejší, je pre svet rovnako nebezpečným, ako je ním každý nebezpečenstvom ohrozený región.

Na základe poznatkov autora podľa názoru viacerých odborníkov je rozvoj a modernizácia ozbrojených síl nevyhnutnosťou, keďže bez adekvátnej a modernej výzbroje a techniky sa ich spôsobilosti a interoperabilita so spojencami nezvýšia. Rozvoj a modernizácia sú absolútne nutné nielen pre zvýšenie bojového-ho potenciálu jednotiek, ale aj pre adekvátnu osobnú ochranu vojakov pri riskovaní ich životov. SR zabezpečuje svoje medzinárodné záväzky v rámci obhajovania svojich bezpečnostných záujmov vysielaním príslušníkov Ozbrojených síl SR do zahraničných operácií a misií, takže jednoznačne sa musí postarať o to, aby boli vybavení tým najlepším, čo im štát môže poskytnúť. Aktuálne bezpečnostné hrozby a nové typy misií si vyžadujú veľmi odlišný typ vojenských spôsobilostí, než tomu bolo v prípade tradičnej teritoriálnej obrany. Na prevenciu a elimináciu týchto hrozieb a na projekciu stability do oblastí mimo hraníc Aliancie sú potrebné vojenské jednotky, ktoré by boli expedične použiteľné, rýchlo nasaditeľné a dlhodobo udržateľné v medzinárodnej operácii krízového manažmentu. Aby bolo možné dosiahnuť dostatočnú úroveň týchto vojenských spôsobilostí, členské štáty NATO sa musia vzdať zastaraných spôsobov myslenia a konania a reformovať svoje ozbrojené sily týmto smerom. Vojenské spôsobilosti predstavujú len jeden rozmer transformácie Aliancie, ktorý je podmienený ďalším rozmerom politickým a bezpečnostným dialógom, ako aj plánovacími a rozpočtovými procedúrami. Bez patričných reforiem v tejto oblasti budú všetky investície do rozvoja vojenských spôsobilostí kontraproduktívne a reformované ozbrojené sily ostanú nástrojom bez patričného využitia. Na

základe analýzy financovania obrany SR je nutné na najvyššej politickej úrovni štátu prijať účinné opatrenia a stanoviť taký finančný rámec, aby SR mala alokované dostatočné zdroje pri zabezpečovaní kolektívnej obrany NATO a EÚ, podieľala sa spravodlivým príspevkom na úsilí medzinárodného spoločenstva v operáciách medzinárodného krízového manažmentu. Rovnako tak je to nevyhnutné preto, aby ozbrojené sily boli aj v ďalších rokoch schopné nezištne pomáhať občanom SR v krajnej núdzi v prípade prírodnej alebo ľudskou činnosťou spôsobenej katastrofy na území SR.

Budúce požiadavky na spôsobilosti ozbrojených síl budú určite ovplyvnené radou faktorov, ktoré sú dnes ťažko predvídateľné a identifikovateľné. Najvýznamnejší vplyv na kvantitatívne a kvalitatívne ukazovatele bude najmä:

- vývoj bezpečnostného prostredia (globálne, regionálne resp. lokálne)
- disponibilné obranné zdroje
- investovanie do výskumu a vývoja aj technologického rozvoja
- vývoj aliančných a koalíčných väzieb v rámci kolektívnej obrany
- zmeny ekonomické, spoločenské a klimatické.

Na základe týchto poznatkov autor v zmysle zámerov tohto príspevku konštatuje, že aj keď sa bezpečnostné riziká a hrozby zo strany štátnych alebo neštátnych aktérov nikdy nebudú dať odstrániť úplne, prijímanie účinných a efektívnych opatrení s adekvátnym zdrojovým zabezpečením v maximálnej možnej miere zníži negatívne dopady prípadných bezpečnostných kríz, či ozbrojených konfliktov na vyspelé štáty sveta, vrátane Slovenskej republiky. Na podporu zlepšenia bezpečnostného prostredia vyslovil svoj názor aj predseda Európskej rady Donald Tusk, na summite v Bratislave dňa 16.9.2016 v tom zmysle, že je potrebné vrátiť Európanom pocit bezpečnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- IVANČÍK, R. *Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.
- NEČAS, P. – IVANČÍK, R. 2011. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3.
- NOVOTNÝ, A. 2004. *Slovník medzinárodných vzťahov*, Magnet Press, Slovakia. 2004. 336 s. ISBN 80-89169-01-5
- IVANČÍK, R. – NOVÁK, L. 2011. *Analýza bezpečnostného prostredia SR*. In *Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí 2011 : Zborník príspevkov zo 16. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Žilina: EDIS vydavateľstvo Žilinskej univerzity. 2011. s. 211-218. ISBN 978-80-554-0366-3.
- JURČÁK, V. 2013. *Vplyv globálnej finančnej krízy na bezpečnosť Európskej únie*. In *Riadenie bezpečnosti zložitých systémov 2013 : medzinárodný vedecko-odborný seminár*. - Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2013. – str. 11-18. ISBN 978-80-8040-462-8.
- JURČÁK, V. 2013. *Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia*. In *Bezpečnostné fórum 2013 : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici, 2013, s. 614-623. ISBN 978-80-557-0497-5.

MO SR, GR SEKRO: Smernice ministra obrany SR pre obranné plánovanie na roky 2018 až 2023 – č. SEKRO-35-15/2016, Bratislava

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon NR SR č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

pplk. Ing. Gustáv TARCSI
externý doktorand Katedry obrany a bezpečnosti, AOS gen. M.R.Štefánika
gtarcsi@gmail.com

PRÁVNÝ RÁMEC DOBROVOĽNEJ VOJENSKEJ PRÍPRAVY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

LEGAL FRAMEWORK FOR VOLUNTARY MILITARY TRAINING IN THE SLOVAK REPUBLIC

Peter TOMA, Pavel BUČKA

ABSTRACT

The system of creating of advances for the Armed Forces of the Slovak republic from the end of compulsory military service proved unsatisfactory. Each member state shall ensure that effective measures to protect the lives and property of the population and the protection the territory of the State. The influence of the development of the security environment in the world and the impact of the increase in natural disasters, taking into account the role of the state in the field of safety, it was necessary to implement a series of measures to strengthen the components of the state to ensure protection against military and non-military threats. One of the measures was also the adoption of the law on the voluntary military training and put it into practice. This article discusses the legal framework for voluntary military training in the Slovak Republic.

Keywords: voluntary military training, the law, armed forces, military, training, soldier

ÚVOD

Slovenská republika od roku 2006, kedy bola zrušená povinná vojenská služba, takmer nedoplňa zálohy ozbrojených síl Slovenskej republiky (ďalej len „ozbrojené sily“). Zálohy ozbrojených síl sú doplňované len z radov profesionálnych vojakov alebo príslušníkov iných ozbrojených bezpečnostných zborov po ukončení ich aktívnej (profesionálnej) služby a odchode do výsluhového dôchodku. Od roku 2006 nebol žiadny zdroj doplňovania záloh s výnimkou zaradenia do záloh, tých, ktorí odišli zo služobného pomeru z ozbrojených síl a ozbrojených bezpečnostných zborov.

Z dôvodu potreby doplniť a „omladit“ zálohy ozbrojených síl, v súlade s programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky, bol legislatívne rozpracovaný a koncom roku 2015 prijatý zákon č. 387/2015 Z. z. o dobrovoľnej vojenskej príprave (ďalej len „zákon o DVP“), ktorý je účinný od 2.1.2016. V tomto roku (2016) bol následne spustený pilotný program dobrovoľnej vojenskej prípravy. Myšlienka zaviesť dobrovoľnú vojenskú prípravu občanov vzišla z potreby doplniť ozbrojené sily novým zálohami, ktoré by boli pripravené na nasadenie v prípade nutnosti. Účelom zákona o dobrovoľnej vojenskej príprave je predovšetkým naplniť cieľ v oblasti tvorby záloh ozbrojených síl z radov občanov, ktorí prejavia záujem dobrovoľne sa zúčastniť vojenského výcviku. K tomuto účelu bol prijatý zákon o dobrovoľnej vojenskej príprave. Ide o občanov, ktorí nevykonali vojenskú službu, ani štátnu službu v služobnom pomere, a ich zaradenie do záloh ozbrojených síl je tak v súčasnosti vylúčené. V súvislosti s výrazným úbytkom vojakov v zálohách ozbrojených síl a vývojom bezpečnostného prostredia vo svete je cieľom zákona vytvoriť podmienky na dobrovoľnú vojenskú prípravu občanov na obranu vlasti už v stave bezpečnosti. Zákon ustanovil, aby po úspešnom absolvovaní prípravy bol vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy povýšený do vojenskej hodnosti vojak 2. stupňa a následne zaradený do záloh ozbrojených

síl¹. Zálohy ozbrojených síl upravuje zákon č. 570/2005 Z. z. o *brannej povinnosti* a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „branný zákon“), ktorý bol prijatím zákona o dobrovoľnej vojenskej príprave novelizovaný spolu s ďalšími súvisiacimi 16-timi právnymi predpismi.

Súvisiace platné právne predpisy sa novelizovali s cieľom upraviť podmienky občanom, ktorí prejavia aktívny záujem o riešenie otázok obrany a bezpečnosti Slovenskej republiky, tak aby neboli výkonom dobrovoľnej vojenskej prípravy, vykonávaním pravidelných cvičení alebo plnením úloh ozbrojených síl negatívne postihovaní v súvisiacich osobných alebo pracovných aspektoch.

1. ZABEZPEČENIE OBRANYSCHOPNOSTI Z POHLADU TVORBY ZÁLOH OZBROJENÝCH SÍL

Jednou zo základných úloh štátu je zaistenie komplexnej bezpečnosti, vrátane obranyschopnosti. Tá sa dosahuje najmä budovaním a udržiavaním primerane veľkých ozbrojených síl a prípravou územia štátu, infraštruktúry a obyvateľstva na obranu. Na zabezpečenie obranyschopnosti vynakladá štát časť svojich ľudských, materiálnych a finančných zdrojov. Tento proces priamo zasahuje do hospodárstva štátu, kladie na neho vysoké nároky a do určitej miery sa vymyká z rámca trhového mechanizmu. Nevyvážené vzťahy medzi požiadavkami na obranu a možnosťami hospodárstva štátu môžu viesť k disproporciám v rozvoji jednotlivých rezortov a prípadne až vážnym ekonomickým krízam.

V súčasnej zložitej medzinárodno-politickej, bezpečnostnej a ekonomickej situácii sú názory na zabezpečenie obrany veľmi rozdielne. Jednou z ciest ako zvýšiť obranyschopnosť krajiny by mohlo byť obnovenie modelu základnej vojenskej služby obyvateľstva. Zásadne, pri tejto téme sa dá stretnúť s dvoma názorovými prúdmi. Jeden názorový prúd je pohľadom staršej generácie, ktorá poukazuje na vojenskú službu ako na neoddeliteľnú časť dospievania. Druhý názorový prúd poukazuje na vojenskú službu, ako na prostriedok reálneho zvýšenia obranného potenciálu krajiny. Oba názorové prúdy je možné vyhodnotiť ako rovnocenné, nakoľko oba budú formovať rozhodnutia kompetentných politikov. Aj čase profesionálnych armád nie je povinná vojenská služba žiadnou výnimkou. Stretneme sa s ňou u blízkych susedov v Rakúsku a Švajčiarsku, ďalej sú to škandinávske krajiny Fínsko a Nórsko. Na tomto mieste treba podotknúť, že zavedenie povinnej vojenskej služby v takej podobe, aká bola u nás v minulosti zavedená, alebo v takej forme, ako funguje vo vyššie uvedených krajinách, je čisto hypotetické a v súčasnej finančnej a politickej situácii ťažko predstaviteľná. Na druhej strane, existujú snahy, v Českej republike už skôr a rovnako aj u nás doma v Slovenskej republike, o poskytnutie základných vojenských zručností širšiemu okruhu obyvateľstva na báze dobrovoľnosti. V Českej republike je už dlhšie roky fungujúci systém „Aktívnych záloh“, ktorý predstavuje vhodný spôsob dopĺňovania profesionálnych jednotiek. V Slovenskej republike sme po niekoľko ročnej diskusii v tomto roku pristúpili k zavedeniu dobrovoľnej vojenskej služby prijatím zákona.

Vo verejnosti prevláda názor, že po roku 2006, po zrušení základnej vojenskej služby, zanikla aj branná povinnosť, čo je však omyl. Branná povinnosť je upravená v Ústave Slovenskej republiky a podrobne ju rozpracúva zákon č. 570/2005 Z. z. o *brannej povinnosti*. Podľa citovaného zákona branná povinnosť vzniká občanovi Slovenskej republiky mužského pohlavia s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky prvým dňom kalendárneho roka, v ktorom dovŕšil devätnásť rok veku. Čo je však potrebné zdôrazniť a čo bolo jednou z mnohých myšlienok pri zavedení dobrovoľnej vojenskej prípravy je skutočnosť, že

---

¹ Zákon č. 570/2005 Z. z. o *brannej povinnosti*

zrušením povinnej vojenskej služby sa takmer zastavil prísun záloh ozbrojených síl, ktoré je možné povolať v čase potreby, v súlade s platnou právnou úpravou aj na zabezpečenie obranyschopnosti štátu. Tým, že od roku 2006 sa do záloh ozbrojených síl dostáva menej vycvičeného personálu, sa spôsobilo, že zálohy nám „zostarli“. Podľa štatistík je v evidenciách zaradených asi do 600 tisíc „záložákov“ a ich priemerný vek je viac ako 41 rokov a z roka na rok sa zvyšuje, čo pre obranyschopnosť nie je dobré. Uvedený dôvod možno tiež pokladať za jeden z hlavných dôvodov, pre ktorý bolo potrebné pristúpiť k legislatívnym krokom a prijať účinné opatrenia k zlepšeniu stavu v oblasti tvorby a dopĺňania záloh ozbrojených síl, či to bolo správnym smerom možno sa dozvieme po ukončení výcviku prvých občanov, ktorí sa do dobrovoľnej vojenskej služby prihlásili a absolvujú ju.

2. PRÁVNÝ RÁMEC DOBROVOĽNEJ VOJENSKEJ PRÍPRAVY

Zákon o dobrovoľnej vojenskej príprave bol vypracovaný v nadväznosti na opatrenia Bielej knihy o obrane Slovenskej republiky a vychádza z materiálu „*Koncepcia aktívnych záložných síl a dobrovoľnej vojenskej prípravy*“, ktorý bol v roku 2013 schválený ministrom obrany Slovenskej republiky. Zákon reaguje na aktuálny vývoj bezpečnostnej situácie vo svete.

Je potrebné zdôrazniť, prioritným zámerom zákona o dobrovoľnej vojenskej príprave nie je vycvičiť zálohy prioritne k vedeniu bojových operácii ale k zabezpečeniu potrieb podpory ozbrojených síl v ich „odbremenení“ v zabezpečení potrieb pre obyvateľstvo najmä pri živelných pohromách a pod. Zabezpečenie obranyschopnosti Slovenskej republiky s použitím ozbrojených síl a s použitím záloh sú viazané vyhlásením vojnového stavu, výnimočného či núdzového stavu. Dobrovoľná vojenská služba je prípravou občanov v stave bezpečnosti a rovnako aj využívanie aktívnych záložných síl predpokladá ich použitie pri regionálnych živelných pohromách, katastrofách, haváriách a pri odstraňovaní následkov takýchto udalostí.

Zákon vytvoril právne prostredie, v ktorom sa občanom Slovenskej republiky umožní absolvovať vojenský výcvik a v rámci dobrovoľnej vojenskej prípravy sa tak už v stave bezpečnosti pripraviť na prípadnú obranu Slovenskej republiky. Vytvoreným právnym prostredím sa zároveň má zabezpečiť v stave bezpečnosti obnovenie tvorby záloh z radov registrovaných občanov a to na báze dobrovoľnosti.

Od zriadenia plne profesionálnych ozbrojených síl a zrušenia povinnej vojenskej služby, sa už nevykonávajú v Slovenskej republike odvody a branná povinnosť definovaná príslušnými právnymi predpismi je vykonávaná iba za predpokladu ohrozenia bezpečnosti štátu. Kým takáto hrozba nenastane, sú občania Slovenskej republiky bez vojenských skúseností a podliehajúci brannej povinnosti iba registrovanými občanmi. V praxi to znamená, že mladí ľudia nemajú možnosť v čase mieru absolvovať vojenský výcvik bez toho, že by sa prihlásili za profesionálneho vojaka. Zavedenie dobrovoľnej vojenskej služby má práve túto skutočnosť zmeniť a umožniť mladým ľuďom, ktorí majú záujem, absolvovať takýto vojenský výcvik.

Dobrovoľná vojenská služba však nie je samoúčelná a má veľký význam aj z pohľadu obrany štátu a zachovávanía bezpečnosti. Zavedenie plne profesionálnych ozbrojených síl malo vplyv aj na znižujúci sa počet mobilizačných záloh – teda občanov s vojenským výcvikom, ktorí by boli schopní doplniť či nahradiť profesionálnych vojakov v prípade potreby. Ukázalo sa tiež, že ak čelí časť územia Slovenskej republiky záplavám, či kalamitám, bolo by dobré mať časť týchto mobilizačných záloh pripravenú na nasadenie na riešenie

takýchto situácií. Preto je rozpracovávaná aj myšlienka zavedenia aktívnych záložných síl, ktoré by tvorili občania s vojenským výcvikom na základe dobrovoľnosti.

2.1 OSOBITNÁ ČASŤ ZÁKONA O DOBROVOĽNEJ VOJENSKEJ PRÍPRAVE

Zákon upravuje, veliteľskú právomoc vo vzťahu k vojakom dobrovoľnej vojenskej prípravy a vymedzuje základné povinnosti týchto osôb ako veliteľov. Upravuje sa postavenie veliteľa výcvikového zariadenia, ktorý voči vojakovi dobrovoľnej vojenskej prípravy plní úlohy služobného úradu a to pri určovaní poskytovateľa zdravotnej starostlivosti (§ 4)².

Vojakom dobrovoľnej vojenskej prípravy sa podobne ako profesionálnym vojakom s poukázaním na čl. 54 Ústavy Slovenskej republiky obmedzuje petičné právo v rozsahu podávania žiadostí, návrhov a sťažností za podmienky, že podania sa týkajú vecí súvisiacich s výkonom dobrovoľnej vojenskej prípravy. Vzhľadom na politickú nestrannosť ozbrojených síl sa vojakovi dobrovoľnej vojenskej prípravy obmedzuje možnosť propagovať činnosť politických strán alebo politických hnutí vo vojenských útvaroch a vojenských zariadeniach.

V § 7 zákona sú určené podmienky prijatia občana do dobrovoľnej vojenskej prípravy. Negatívne sa vymedzuje prijatie občana do dobrovoľnej vojenskej prípravy, ak bol predtým zaradený do záloh ozbrojených síl, okrem občana, ktorý bol na základe posúdenia jeho spôsobilosti vykonať vojenskú službu odvedený, ale vojenskú službu nevykonal a branná povinnosť mu trvá a občana, ktorý už vykonáva štátnu službu v služobnom pomere. Zákon ďalej ustanovuje spôsoby podávania žiadostí a to písomne, formou elektronického podania s použitím zaručeného elektronického podpisu. Zákon v ďalšom definuje náležitosti prijímacieho konania, ako sú:

- bezúhonnosť občana, kde sa za bezúhonného nepovažuje občan, ktorý bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin, ak toto odsúdenie nebolo zahladené alebo ak sa na občana nehľadí, akoby nebol za takýto trestný čin odsúdený;
- spoľahlivosť, za spoľahlivého sa nepovažuje občan, ak sa trestné stíhanie za úmyselný trestný čin vedené proti nemu skončilo právoplatným schválením zmiernosti a odo dňa nadobudnutia právoplatnosti uznesenia o schválení zmiernosti do dňa prijatia do štátnej služby neuplynuli tri roky a taktiež ani občan, proti ktorému vedené trestné stíhanie za úmyselný trestný čin bolo právoplatne podmienene zastavené, až do uplynutia skúšobnej doby.

Súčasťou výberového konania je preverenie zdravotnej spôsobilosti a psychickej spôsobilosti na posúdenie prijatia občana do dobrovoľnej vojenskej prípravy. Tieto podmienky zákon zveruje k úprave všeobecne záväzný právny predpis, ktorým je vyhláška Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 380/2015 Z. z. *o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti a psychickej spôsobilosti na prijatie do dobrovoľnej vojenskej prípravy, na jej výkon a na zaradenie do aktívnych záloh a o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti na výkon mimoriadnej služby alebo alternatívnej služby*.

Zákon výkon dobrovoľnej vojenskej prípravy, ako samotnú činnosť medzi občanom a štátom, upravuje do roviny záväzkovej - zmluvnej. Na jednej strane zmluvy, občan – „dobrovoľník“ a na druhej strane štát – ministerstvo obrany Slovenskej republiky, ozbrojené sily „zastúpené“ veliteľom výcvikového zariadenia, v ktorom sa výkon dobrovoľnej prípravy uskutočňuje. Z právneho pohľadu ide o dvojstranný právny úkon o dohodu dvoch strán, v ktorej sú zákonom presne určené pravidlá v podobe práv a povinností každej strany zmluvy

---

² Zákon č 378/2015 Z.z. o dobrovoľnej vojenskej príprave

Zákon upravuje začiatok dobrovoľnej vojenskej prípravy, ktorým je deň nástupu občana na jej výkon a povinnosť veliteľa výcvikového zariadenia ustanoviť občana v tento deň do funkcie a vymenovať ho do vojenskej hodnosti. Taxatívne sa vymedzujú osobné údaje, ktoré je výcvikové zariadenie oprávnené spracúvať o vojakovi dobrovoľnej vojenskej prípravy a jeho kontaktnej osobe na účely plnenia úloh podľa tohto zákona a posúdenia nárokov vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy v súvislosti s výkonom dobrovoľnej vojenskej prípravy.

V ustanoveniach § 10 a 11 zákona sa upravuje dĺžka trvania vojenského výcviku, ktorá je zákonom určená na deväť týždňov ako základný výcvik a tri týždne ako odborný výcvik. Obsahovo sa vymedzuje náplň základného vojenského výcviku a odborného výcviku. Skončenie dobrovoľnej vojenskej prípravy je podmienené jej úspešným absolvovaním, zložením vojenskej prísahy a povýšením do vojenskej hodnosti vojak 2. stupňa.

Základné práva a povinnosti vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy sú taxatívne uvedené v § 13 a 14 zákona, sú právnym rámcom k zabezpečeniu riadneho výkonu dobrovoľnej vojenskej prípravy ako aj rámcom k predchádzaniu vzniku škôd. Medzi najvýznamnejšie patria:

- a) vytvorenie podmienok nevyhnutných na riadny výkon dobrovoľnej vojenskej prípravy,
- b) ochrana ľudskej dôstojnosti v styku s personálnym úradom, veliteľom a v styku s ostatnými príslušníkmi ozbrojených síl,
- c) zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výkone dobrovoľnej vojenskej prípravy,
- d) peňažné náležitosti podľa tohto zákona,
- e) naturálne náležitosti podľa tohto zákona,
- f) podávanie sťažností vo veciach výkonu dobrovoľnej vojenskej prípravy veliteľovi,
- g) primeranú duchovnú starostlivosť a účasť na náboženských aktivitách, ak to nie je v rozpore s plnením úloh výcvikového dňa.

Základné povinnosti vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy sú:

- a) vykonávať dobrovoľnú vojenskú prípravu osobne, nestranne a riadne,
- b) dodržiavať vojenskú disciplínu,
- c) dodržiavať denný poriadok,
- d) dodržiavať predpisy o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci,
- e) bezodkladne oznámiť veliteľovi vznik havárií, porúch a nedostatkov,
- f) zakročiť, ak pri výkone dobrovoľnej vojenskej prípravy hrozí škoda,
- g) v čase výkonu dobrovoľnej vojenskej prípravy i mimo neho sa zdržať konaní, ktoré by mohlo narušiť vážnosť ozbrojených síl alebo ohroziť dôveru občanov k ozbrojeným silám,
- h) ochraňovať majetok štátu, ktorý mu bol zverený,
- i) zachovávať mlčanlivosť,
- j) podrobiť sa v súvislosti s výkonom dobrovoľnej vojenskej prípravy vyšetreniu na zistenie prítomnosti alkoholu, omamných alebo psychotropných látok v organizme,
- k) podrobiť sa osobnej kontrole za účelom dodržiavania zákazu vnášania alkoholických nápojov, omamných alebo psychotropných látok do výcvikového zariadenia,

Vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy nesmie:

- a) užiť omamné alebo psychotropné látky,
- b) vstúpiť do výcvikového zariadenia pod vplyvom alkoholu,
- c) vnieť alkoholické nápoje, omamné alebo psychotropné látky do výcvikového zariadenia,
- d) požiť alkoholické nápoje vo výcvikovom zariadení,

- e) použiť symboly spojené s výkonom dobrovoľnej vojenskej prípravy na osobný prospech,
- f) zúčastniť sa vo vojenskej rovnošate na zhromaždeniach organizovaných politickými stranami alebo politickými hnutiami.

Zákon v ďalších ustanoveniach rozpracúva vojenskú disciplínu, ktorou je ako príslušník ozbrojených síl viazaný aj vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy. Definuje sa vojenský rozkaz ako nariadenie, príkaz alebo pokyn, ktorý veliteľ vydáva vojakovi dobrovoľnej vojenskej prípravy. Upravená je aj disciplinárna právomoc veliteľa, ktorá spočíva v oprávnení veliteľa ukladať vojakovi dobrovoľnej vojenskej prípravy disciplinárne opatrenia a disciplinárne odmeny za účelom zachovania vojenskej disciplíny. Vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy je zodpovedný za disciplinárne previnenie, ktorého sa môže dopustiť konaním, ale aj opomenutím konania, a to za predpokladu, že ide o zavinené porušenie alebo nesplnenie jeho základných povinností alebo zavinené porušenie zákazov alebo obmedzení. Takéto konanie alebo opomenutie konania je disciplinárnym previnením, ak zároveň nie je trestným činom alebo priestupkom. Zákon v ďalšom upravuje peňažné náležitosti, ktoré sú poskytované v súvislosti s výkonom dobrovoľnej vojenskej prípravy ako finančný príspevok a jednorazové odškodnenie pozostalých pre prípad smrti. Finančný príspevok patrí vojakovi dobrovoľnej vojenskej prípravy vo výške 2,25 % zo životného minima fyzickej osoby za každý deň výkonu dobrovoľnej vojenskej prípravy, okrem dní neospravednenej neprítomnosti počas doby trvania dobrovoľnej vojenskej prípravy. Upravené sú aj výstrojné a naturálne náležitosti vojaka dobrovoľnej vojenskej prípravy, ktorými sú naturálne stravovanie, výstrojné náležitosti, prepravné náležitosti a ubytovanie.

Naturálne stravovanie sa poskytuje formou bezplatného zabezpečenia stravy v rozsahu dennej sadzby stravného k stravným dávkam a prídavkom potravín. Výstrojné náležitosti sa poskytujú vojakovi dobrovoľnej vojenskej prípravy bezplatne na zabezpečenie výkonu dobrovoľnej vojenskej prípravy. Prepravné náležitosti sa ustanovujú ako náhrada cestovných výdavkov vojakovi dobrovoľnej vojenskej prípravy z miesta jeho trvalého pobytu do miesta výkonu dobrovoľnej vojenskej prípravy a späť, ktorá sa vojakovi dobrovoľnej vojenskej prípravy poskytne jednorazovo pri vzniku a skončení dobrovoľnej vojenskej prípravy. Ubytovanie sa vojakovi dobrovoľnej vojenskej prípravy poskytuje bezplatne vo výcvikovom zariadení. Zákon taktiež upravuje zodpovednosť vojaka za škodu, ktorú spôsobil zavineným porušením povinností pri výkone dobrovoľnej vojenskej prípravy alebo v priamej súvislosti s jej výkonom.

ZÁVER

Historicky prví „absolventi“ dobrovoľnej vojenskej prípravy ukončili svoju prípravu a slávnostným nástupom 30.9.2016 zložili vojenskú prísahu a boli vymenovaní do vojenskej hodnosti vojak 2. stupňa. Pôvodne, prvý projekt dobrovoľnej vojenskej prípravy počítal s vycvičením 150 vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy. Do dobrovoľnej vojenskej prípravy splnilo podmienky na prijatie 37 občanov. V priebehu výcviku na základe svojho rozhodnutia predčasne ukončilo prípravu 6 občanov, 2 muži a 4 ženy. Celkom ukončilo prípravu 31 občanov z toho 22 mužov a 9 žien. Takýto spôsob a forma prípravy záloh bol realizovaný vôbec prvý krát a v pomerne krátkom čase. Masovokomunikačné prostriedky informovali o uvedenej skutočnosti, čo sa však ukázalo ako málo efektívne. V súčasnosti je potrebné zozbierať skúsenosti z vôbec prvého výcviku vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy, tieto analyzovať a pripraviť ďalší výcvik.

Tak, ako vyplýva z programového vyhlásenia Vlády Slovenskej republiky na roky 2016 -2020, vláda považuje obranu štátu za svoju prioritu, na realizáciu ktorej bude v rámci zachovávanía bezpečnosti občanov a štátu vytvárať podmienky zodpovedajúce zásadnej

zmene bezpečnostného prostredia. Vláda bude naďalej podporovať opatrenia vedúce k skvalitneniu pripravenosti záloh ozbrojených síl a to najmä prostredníctvom prípravy aktívnych záloh. Na základe vyhodnotenia prínosu dobrovoľnej vojenskej prípravy k tvorbe záloh zväži jej rozvoj. Vláda vytvorí podmienky na skvalitnenie prípravy obyvateľstva na obranu štátu vo výchovno-vzdelávacom procese a podporí zvyšovanie vlastenectva a branného povedomia občanov Slovenskej republiky v duchu národných a vojenských tradícií. Vláda zintenzívni komunikáciu s verejnosťou aj prostredníctvom spolupráce s mimovládnyimi organizáciami a odbornou komunitou na princípe konštruktívnosti a spoločného záujmu na prehĺbovaní verejnej podpory zvyšovaniu obranyschopnosti Slovenskej republiky³.

Ďalším z projektov zabezpečovania záloh pre potreby ozbrojených síl Slovenskej republiky sú aktívne zálohy, ktoré budú tvorené na báze dobrovoľnosti z vytipovaných vojenských odborností a príslušných vojenských hodností z už v minulosti vycvičených vojakov povinnej služby alebo bývalých profesionálnych vojakov alebo príslušníkov ozbrojených zborov. Tento projekt je v súčasnosti v štádiu posudzovania spôsobilostí prihlásených záujemcov, ktorí splnili podmienky.

Proces tvorby záloh ozbrojených síl Slovenskej republiky je potrebné realizovať a rozvíjať a to z dôvodu zabezpečenia obranyschopnosti štátu proti akýmkoľvek druhom ohrozenia. Spôsob zabezpečenia záloh, či už formou aktívnych záloh alebo formou dobrovoľnej vojenskej prípravy je potrebné rozvíjať a do budúcnosti skvalitniť. Tieto úlohy sú v súlade s programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky a preto im je potrebné venovať náležitú pozornosť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Zákon č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti (branný zákon).

Zákon č.378/2015 Z. z. o dobrovoľnej vojenskej príprave, a dôvodová správa k zákonu.

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na roky 2016-2020

JUDr. Peter TOMA

externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl
peter.toma13@gmail.com

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl
pavel.bucka@aos.sk

---

³ Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2016-2020

**METÓDY OPTIMALIZÁCIE MATERIÁLOVÉHO MANAŽMENTU
APLIKOVATELNÉ V PODMIENKACH VZDUŠNÝCH SÍL
OZBROJENÝCH SIL SLOVENSKEJ REPUBLIKY**

**OPTIMIZATION MATERIAL MANAGEMENT METHODS APPLICABLE IN THE
SLOVAK AIR FORCES**

Martin TREBULA

ABSTRACT

The aim of the article is to introduce an optimization methods of material management and find possibility of its applications in the Slovak Air Forces. The result of selected optimization methods is reduction of expenditures necessary for acquisition, storing, distribution and acceleration of decision-making material management process with maintain required levels of operational capabilities of the Slovak Air Forces for the national and international crisis management.

Keywords: optimization method, creation of stocks, crisis situation

ÚVOD

„Ozbrojené sily Slovenskej republiky (ďalej len OS SR) sú rozhodujúcim výkonným prvkom systému obrany Slovenskej republiky. Ich hlavnou úlohou je zaručovať obranu Slovenskej republiky, bezpečnosť štátu pred vonkajším ozbrojeným napadnutím cudzou mocou, plnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná, podieľať sa na zachovávaní verejného poriadku a bezpečnosti štátu, jeho zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc.“¹ Ozbrojené sily sú povinné plniť úlohy kladené zákonom č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky a zákonom č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v nadväznosti na Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.

„Základným dokumentom pre stanovenie výšky a rozloženia zásob v ozbrojených silách Slovenskej republiky, ktorý je určený pre strategický, operačný a taktický stupeň velenia, je „Systém tvorby zásob OS SR“ č.: ŠbLog-V-3/2009. Tento dokument nadväzuje na Uznesenie Vlády Slovenskej republiky č. 1047 z 5. decembra 2007 k Návrhu noriem zásob materiálu používaného v ozbrojených silách Slovenskej republiky. V uvedených dokumentoch je stanovené rozloženie zásob na jednotlivých úrovniach logistického zabezpečenia.“²

Ozbrojené sily Slovenskej republiky majú v zásobách viazaný značný objem finančných prostriedkov a teda viazaný kapitál, ktorý by mohol byť využitý na iné investičné projekty. V civilnom sektore každá organizácia takto viazaný kapitál minimalizuje, tzn. optimalizuje zásoby. K tejto úlohe v roku 2014 pristúpilo aj ministerstvo obrany, keď rozhodlo o spracovaní štúdie realizovateľnosti s názvom „Optimalizácia skladových zásob logistiky pre nové

---

¹ Zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky z 25. júna 2002

² ŠKOLNÍK, M. – MARCHEVKA, M. Optimalizácia tvorby zásob PHM pre čas krízovej situácie v ozbrojených silách Slovenskej republiky

typy zavádzanej výzbroje, techniky a materiálu do používania v ozbrojených silách Slovenskej republiky“.³

Z úloh vydaných ministrom obrany SR na 1. mimoriadnom kolégiu ministra obrany SR v mesiaci marec 2016 a na základe toho vydanými Úlohovými listami náčelníka Generálneho štábu OS SR č. KaGŠ-24-47/2016-ŠbPO a KaGŠ-24-47/2016-ŠbPO vyplynula OS SR úloha “Vykonať analýzu zásob nepotrebného materiálu v skladoch OS SR a predložiť návrh na jeho ďalšie využitie, prípadne vyradenie“ ako aj vypracovať dokument „Vyhodnotenie rizík a dopadov na zabezpečenie operačnej pripravenosti síl v súvislosti s prehlbovaním nepriaznivého stavu zásob materiálu OS SR“.

Východiskom pri posudzovaní materiálu boli „Návrhy riešení zabezpečenia požiadaviek na dodávky materiálu a zabezpečenie služieb ozbrojených síl v období krízovej situácie v rokoch 2015 – 2017, „Analýza vzniku disproporcií požiadaviek, potrieb a zásob OS SR“, č.: ŠbPO-146/2016, „Prehľad zmluvného zabezpečenia požiadaviek ozbrojených síl so stavom ku dňu 31.12.2015“ č.: ŠEOP-75-28/2016-OHM z 28. apríla 2016, „Návrh požiadavky na dodávky materiálu a zabezpečenie služieb ozbrojených síl v období krízovej situácie na rok 2016 s výhľadom na roky 2017 a 2018“ č.: ÚLZ-V-9-6/2016 z 18. marca 2016 a „Súhrnná materiálová časť správy o mobilizačnej pripravenosti – ozbrojené sily Slovenskej republiky“ č.: ÚLZ-D-8-26/2016 z 27. apríla 2016.⁴

Hlavným cieľom analýzy zásob bolo identifikovať materiál, ktorý prestal plniť svoju primárnu úlohu, jeho oprava nie je rentabilná, alebo je značne opotrebovaný (materiál III. kategórie kvality) a taktiež materiál, ktorý je dlhodobo skladovaný a nie je dlhodobo využitý (materiál v I. a II. kategórii kvality bez pohybu, resp. morálne zastaraný materiál).

1. AKTUÁLNY STAV A VÝCHODISKÁ ANALÝZY MATERIÁLU LETECTVA A PROTIVZUDŠNEJ OBRANY

V súlade s dlhodobým plánom rozvoja ministerstva obrany s výhľadom do roku 2015 sa začal budovať jednotný Informačný systém pre ekonomiku, personalistiku a plánovanie.⁵

V rokoch 2004-2005 sa začala transformácia desiatich materiálových tried na päť tried zásob a prechod z informačného systému AIS-MTZ : EVID.01 používaného v letectve a protivzdušnej obrane (ďalej len LaPVO) na modulový informačný systém SAP R/3. V roku 2010 bol SAP R/3 Smernicami Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 27/2010 o integrovanom informačnom systéme zavedený do celozozortného používania. Materiál LaPVO, je značne špecifický a môže byť rôzne klasifikovaný. Jedným z možných delení tohto materiálu, je delenie na bežný materiál a materiál podliehajúci atestátovej povinnosti. V druhom z menovaných prípadov potrebuje materiálový manažér k posúdeniu stavu materiálu veľké množstvo informácií, ktoré sa nachádzajú v atestáte (pasporte) tohto výrobku. Atestáty materiálu LaPVO sú vo väčšine prípadov tlačené dokumenty rôznych formátov. U agregátov akými sú letecké motory sú napríklad vo forme kníh – motorové knihy.

Tieto atestáty obsahujú informácie ako sú:

- Dátum výroby, výrobca
- Evidenčné číslo, Séria/Šarža výrobcu

³ MORONG, S. Skladové zásoby v procese modernizácie ozbrojených síl, s.97

⁴ Vyhodnotenie rizík a dopadov na zabezpečenie operačnej pripravenosti síl v súvislosti s prehlbovaním nepriaznivého stavu zásob materiálu OS SR

⁵ Dlhodobý plán rozvoja ministerstva obrany s výhľadom do roku 2015, MO SR, s.39

- Stanovený technický život – hodinový (koľko hodín celkovo môže výrobok odpracovať od dátumu výroby), dobový (doba počas ktorej je výrobok použiteľný, bez ohľadu na to či bol použitý na technike, alebo bol len skladovaný)
- Stanovený technický život - počet GO (max. počet generálnych opráv, ktoré môžu byť na výrobku vykonané)
- Stanovený technický život - počet spustení agregátu
- Stanovený medziopravný technický rezurz – hodinový (koľko hodín môže výrobok odpracovať od dátumu výroby do generálnej opravy, resp. medzi dvoma generálnymi opravami), dobový (doba od dátumu výroby resp. od poslednej generálnej opravy, po uplynutí ktorej musí ísť výrobok znovu do generálnej opravy)
- Technický život (vyčerpaný) - hodinový, dobový, počet GO, počet spustení
- Medziopravný technický rezurz (vyčerpaný) - hodinový, dobový (koľko hodín odpracoval od poslednej opravy resp. aká doba uplynula od tejto opravy)
- Konzervácia (kedy bola vykonaná, na akú dobu a kto ju vykonal)
- Dôvod zvesenia (dôvod prečo bol výrobok/agregát demontovaný z techniky)
- Realizované bulletinny
- Prevádzkové poškodenia

Ide o veľké množstvo údajov, ktoré sú v rozhodovacom procese materiálového manažéra potrebné. V informačnom systéme EVID 01, bolo okrem bežných základných logistických informácií pri každom materiáli LaPVO s atestátovou povinnosťou uvedené : ročník, séria, životnosť, konzervácia, evidenčné číslo, medziopravný technický rezurz. Na základe týchto údajov bolo možné vykonať analýzu zásob aj keď v obmedzenom rozsahu. Po prechode z EVID-u na SAP R/3, materiálový manažment prišiel o všetky údaje o materiáli bez náhrady. Vzhľadom na modulový systém SAP R/3 a rozdelenie zásob na dlhodobý majetok (modul FI-AA) a zásoby (modul MM), sú zásoby jedného materiálu (jedno – vojenské číslo materiálu - VČM) v module MM vedené ako množstvo – počet, čiže sú len kvantitatívne definované. Tzn. stratili sa evidenčné čísla jednotlivých materiálových položiek charakteru zásob.

Ďalšou, pre analýzu a rozhodovací proces mimoriadne dôležitou informáciou, ktorá nebola pri prechode na nový informačný systém zachovaná, je informácia o príslušnosti materiálu (náhradného dielu) k typu techniky na ktorú je použiteľný.

V bývalej materiálovej triede MT06 – náhradné diely na pozemnú výzbroj a techniku po strate informácie o type techniky na ktorú je daný materiál použiteľný, môžu využiť informáciu o type, ktorá bola implementovaná vo VČM formou trojmiestneho kódu. Ani táto informácia však nie je v konečnom dôsledku korektná, pretože podáva informáciu o použiteľnosti náhradného dielu len na jeden typ techniky. V prípade zameniteľnosti dielov resp. použiteľnosti na viac typov techniky dochádza ku skresleniu informácie. V snahe mať informáciu o type nastal stav, že identické výrobky/náhradné diely majú viac vojenských čísel materiálu, čo je z analytického hľadiska a z hľadiska realizácie relevantného plánovacieho procesu absolútne nevyhovujúce.

Pri materiáli LaPVO implementácia typu techniky do VČM neexistuje a po transformácii desiatich materiálových tried na súčasných päť tried zásob, kedy je materiálu pridelované vojenské číslo začínajúce numerickými znakmi definujúcimi triedu, skupinu, podskupi-

nu daného materiálu podľa „Číselníka členenia ZT a materiálnej pôsobnosti“⁶, už nie je možné určiť typ techniky ani pre diely na pozemnú výzbroj a techniku, ktoré boli katalogizované po transformácii.

Najčastejšou príčinou zlej analýzy nákladov a plánovania zásob je nedostatok informácií. V minulosti bola limitujúcim faktorom spracovania a analýzy informácií absencia výkonnej výpočtovej techniky. V dnešnej informačnej a pretechnizovanej dobe nie je predpoklad nedostatku presných a aktuálnych informácií. V súčasnosti však nie je možné z informačného systému vygenerovať zostavu náhradných dielov na konkrétny typ techniky, či k zostave náhradných dielov priradiť typ techniky na ktorú sú použiteľné a tým jednoznačne rozhodnúť, či je potreba tieto diely skladovať a ak áno tak v akom množstve (v závislosti na počtoch techniky).

Na základe uvedených skutočností je zrejmé, že momentálne nie je možné vykonať korektnú analýzu zásob materiálu LaPVO. V celom procese absentujú potrebné výstupy informačného systému a informácie potrebné k posúdeniu materiálu musia byť zhromažďované manuálne z písomnej dokumentácie „kus po kuse“, čo je v stanovených termínoch fyzicky nezvládnuteľné. Vykonávaná analýza je subjektívna, intuitívna a založená na empirii či vedomostnom aparáte odborných funkcionárov. Vzhľadom na odchodovosť odborne kvalifikovaných funkcionárov materiálového manažmentu je tento stav z dlhodobého hľadiska neudržateľný.

2. APLIKOVATEĽNÉ METÓDY OPTIMALIZÁCIE ZÁSOb

V odbornej literatúre sa k problému optimálnych zásob takmer výlučne využíva nákladový prístup, hovorí sa taktiež o nákladovom kritériu optimálnosti. V organizácii akou sú OS SR, je potrebné definovať optimálnu zásobu nie ako zásobu minimalizujúcu náklady meniace sa v závislosti od výšky zásob, ale ako zásobu, ktorá umožní udržať pravdepodobnosť okamžitého uspokojenia požiadavky útvarov výdajom materiálu zo skladu v požadovanej výške. Okrem optimálnej výšky zásob je dôležité definovať aj taký postup ich dopĺňovania, aby sa ich priemerná výška pri známom priebehu spotreby pohybovala blízko stanoveného optima.⁷ K optimalizácii zásob a aplikácii metód ich riadenia je potrebné v podmienkach OS SR pristupovať zvlášť špecificky, pretože na jednej strane zásoby viažu kapitál, no na strane druhej, ich nedostatok môže ohroziť plnenie zákonmi stanovených úloh. V súčasnom bezpečnostnom prostredí k zachovaniu suverenity a obranyschopnosti Slovenskej republiky ako aj zachovaniu a udržaniu spôsobilostí OS SR je teda existencia stanovenej výšky zásob nevyhnutná.

OS SR by mali na optimalizáciu zásob v čo najväčšej miere využiť teóriu zásob ako disciplínu operačnej analýzy s využitím matematických metód a výpočtových postupov namiesto ich intuitívneho a subjektívneho riadenia.

V ozbrojených silách sa na zabezpečenie života v stave bezpečnosti, výcviku, bojovej pohotovosti vojsk, nasadenia deklarovaných síl vyčleňovaných do spoločných operácií NATO, EÚ a iných medzinárodných organizácií (OSN) a na úhradu strát a spotreby v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu (ďalej len „krízovej situácie“) vytvárajú zásoby všetkých druhov materiálu, ktoré sa rozčleňujú z hľadiska účelu a časového použitia na:

- a) zásoby v stave bezpečnosti,

⁶ Odborné usmernenie riaditeľa Úradu centrálny logistiky pre katalogizáciu hnutel'ného majetku

⁷ MANN, Q., Optimalizace zásob v praxi, s. 23

- prevádzkové
  - výcvikové
  - dispozičné
- b) zásoby na prechod zo stavu bezpečnosti na vojnový stav a vojnu,
- c) zásoby pre čas krízovej situácie
- základná výbava
  - pohyblivé zásoby
  - operačné zásoby
  - centrálné zásoby⁸

Prevádzkové zásoby v stave bezpečnosti je z hľadiska optimalizácie vhodné rozdeliť na v civilnom sektore definovaných:

- a) obratovú zásobu – to je výška zásob ktorú je možno s vysokou presnosťou stanoviť a slúži na uspokojenie vopred známych potrieb v nasledujúcom výcvikovom období resp. obstarávacom cykle (plán opráv a údržby na nasledujúce obdobie, predpísané práce ...),
- b) poistná zásoba – slúži na uspokojenie potreby pri vzniku náhodných odchýlok skutočnej spotreby od očakávanej a náhodných odchýlok skutočných dodávok od zmluvnených resp. požadovaných.

Napriek tomu, že poistné zásoby by mali vzhľadom na charakter OS SR predstavovať prevažnú časť skladovaných zásob, finančné poddimenzovanie rezortu a neúspešnosť akvizičného procesu zapríčinili, že tieto zásoby materiálu LaPVO už v zásobovacích základniach de facto neexistujú. Zásoby sa v ostatných rokoch obstarávajú vo výške, ktorá sa v priebehu akvizičného cyklu reálne spotrebuje. Tzn. obstarávajú sa na pokrytie plánovanej potreby, čiže vo výške obratových zásob. OS SR teda nemajú poistných zásob materiálu LaPVO pre pokrytie nepredvídateľných potrieb – neplánovaných opráv. Výška poistných zásob materiálu LaPVO by sa mala ešte navýšiť o výšku zásob pre čas krízovej situácie. Pod túto výšku by poistná zásoba nikdy nemala klesnúť. V ponímaní OS SR sa táto forma poistnej zásoby nazýva – centrálné zásoby.

Zo skúseností z ostatných rokov možno konštatovať, že najobmedzujúcejším faktorom využitia optimalizačných metód v OS SR je akvizičný proces a to z dôvodu, že do systému riadenia zásob vnáša niekoľko variabilných premenných. Jedinými determinovanými premennými v akvizičnom procese je termín predloženia požiadaviek na obstaranie predmetu zákazky a požadovaná výška doplnenia zásob.

Požiadavky na zabezpečenie predmetu zákazky spracovávajú žiadatelia v súlade so schválenou aktuálnou verziou „Plánu výdavkov vo vecnom členení“ na nasledujúci rok so stavom ku dňu 2.septembra a ich zoznam predkladajú na Úrad centrálnej logistiky do 30.septembra roku, ktorý predchádza roku dodania predmetu zákazky.⁹

Od tohto okamihu nastáva obdobie ktoré sa v civilnom sektore nazýva interval neistoty pri režime pevných objednávkových termínov.

⁸ Systém tvorby zásob OS SR, GŠ OS SR, Bratislava, č.: ŠbLog-V-3/2009

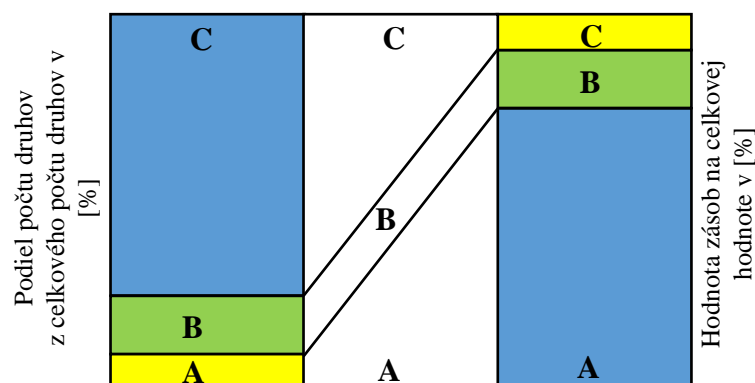
⁹ Metodický pokyn na zabezpečenie jednotného postupu spracovania, sumarizácie, predkladania a obehu požiadaviek na zabezpečenie predmetu zákazky, MO SR, Bratislava. č.: ÚCL-263-1/2015 z 18.septembra 2015

Quido Mann tento interval definuje ako „dobu, ktorá uplynie od okamihu rozhodnutia obstarat' do okamihu kedy sa do stavu zásob premietnu dôsledky najbližšieho ďalšieho rozhodnutia. Je to doba, počas ktorej nemá objednávajúci subjekt možnosť zmeniť dôsledky svojho pôvodného rozhodnutia. Je teda v neistote, či určená poisťná zásoba bude stačiť na vyrovnanie náhodných výkyvov v potrebe a dodávkach. Prvou riadnou príležitosťou k oprave pôvodného rozhodnutia je najbližšie ďalšie rozhodovanie. Až potom je možné objednať o určité množstvo viac, alebo menej. Táto oprava sa realizuje až po dodaní materiálu a interval neistoty končí po uložení materiálu na sklad.“¹⁰ Interval neistoty môže byť v niektorých prípadoch v podmienkach OS SR rôzne dlhý. Bežne je jeho dĺžka jeden rok a v najnepriaznivejších prípadoch je dlhý dva aj viac rokov. Je teda zrejme, že v dôsledku neúmerne dlhého intervalu neistoty je plánovací proces a proces riadenia zásob v OS SR značne komplikovaný. Ako je možné, že je do plánovacieho procesu vnášaná takáto neistota? Ak materiálový manažér podá požiadavku na obstaranie predmetu zákazky na nasledujúci výcvikový rok v septembri a materiál je dodaný do septembra nasledujúceho roku, je dĺžka intervalu neistoty jeden rok. V prípade, že je materiál dodaný po septembri a materiálový manažér už musel predložiť požiadavku na obstaranie na ďalší rok bez toho aby korigoval svoje rozhodnutie z predchádzajúceho plánovacieho obdobia, interval neistoty sa teda predĺžil až na dva roky. Materiálový manažér teda nevie kedy a v akom množstve mu budú zásoby doplnené. Aby interval neistoty čo najmenej ovplyvnil plnenie úloh a záväzkov OS SR, ako najoptimálnejšou sa javí výška zásob rovnajúca sa dvojročnej priemernej spotrebe konkrétneho náhradného dielu, čo by samozrejme značne navýšilo náklady.

V civilnom sektore používané metódy optimalizácie zásob sú po definovaní istých špecifik aplikovateľné aj v prostredí OS SR. Je možné aplikovať analýzu ABC, XYZ analýzu, ktorá je jej doplnkom a aj EW maticu, ktorá tieto dve metódy ešte zdokonaľuje.

2.1 ABC analýza

ABC analýza je založená na princípe, že len niekoľko faktorov podstatne ovplyvňuje celkový problém. ABC analýza vyplýva z tzv. Paretovho pravidla. Toto pravidlo hovorí, že „80% všetkých dôsledkov spôsobuje len asi 20% príčin“.¹¹ V rámci podnikovej logistiky má široké uplatnenie. Z hľadiska udržania prijateľnej výšky nákladov na udržiavanie zásob vstupného materiálu je dôležité sledovať podiel množstva a hodnoty jednotlivých druhov nakupovaného materiálu z celkového množstva a hodnoty nakupovaného sortimentu. Podľa tohto podielu sú materiály rozdelené do troch kategórií.

Obrázok 1, Schéma analýzy ABC¹³

¹⁰ MANN, Q., Optimalizace zásob v praxi, s. 40

¹¹ UHROVÁ, M., ABC analýza

Táto metóda vychádza z poznatku, že na malý počet položiek pripadá vysoký podiel hodnoty na celkovom objeme zásob.¹² Grafické znázornenie výsledkov ABC analýzy sa využíva Lorenzova krivka alebo schéma (Obrázok 1)¹³.

Do kategórie A patrí asi 10-20 % položiek so 70-80 % podielom na celkovej hodnote materiálových vstupov. Skupina B reprezentuje 20-40 % podielu počtu položiek s 15-20 % podielom celkovej hodnoty a skupina C sa na celkovej hodnote podieľa 5-15 % a na počte položiek 50-70 %.

2.2 Analýza XYZ

Doplnkom analýzy ABC je XYZ analýza, ktorá rozdeľuje materiál podľa charakteru jeho spotreby. Výsledkom je taktiež rozdelenie materiálu do troch skupín ako u ABC analýzy. Do skupiny X patria materiály s konštantnou spotrebou len s príležitostnými výkyvmi, takže i s vysokou presnosťou predpovede spotreby. Skupina Y zahŕňa položky so spotrebou podliehajúcou väčším výkyvom a priemernou presnosťou predpovede spotreby. Veľmi nepravidelným priebehom spotreby, ktorý je možné predpovedať s nízkou presnosťou, sú charakteristické položky skupiny Z.¹⁴

2.3 Voľba vhodného spôsobu obstarávania s použitím analýzy ABC a XYZ

Pre určenie vhodného spôsobu obstarávania jednotlivých materiálových položiek je vhodné použiť kombináciu ABC a XYZ analýzy.

Pre potreby analýzy môžeme verejné obstarávanie deliť na:

- **centrálne s decentrálnym plnením** (obstarávateľom je Úrad pre investície a akvizície na základe požiadaviek na zabezpečenie predmetu zákazky. Výsledkom sú realizačné zmluvy a objednávky, ktoré uzatvárajú vedúci zamestnanci ostatných verejných obstarávateľov na základe rámcových dohôd uzavretých Úradom pre investície a akvizície – v analýze označíme ako **X**. Dodanie materiálu na základe tohto druhu obstarávania je v súčasnej dobe najistejšie, pretože verejne obstarávanie už úspešne prebehlo a ostatný verejný obstarávateľ sa len realizačnou zmluvou alebo objednávkou pripojí na rámcovú dohodu,
- **centrálne** (obstarávateľom je Úrad pre investície a akvizície na základe požiadaviek na zabezpečenie predmetu zákazky. Výsledkom sú zmluvy a rámcové dohody vyplývajúce z verejného obstarávania – v analýze označíme ako **Y**,
- **decentrálne** (obstarávateľom sú ostatní verejní obstarávatelia - útvary na základe schváleného Zoznamu drobných tovarov, stavebných prác a služieb. Výsledkom sú zmluvy a objednávky vyplývajúce z verejného obstarávania) – v analýze označíme ako **Z**. Slúži na obstaranie náhradných dielov pre potreby nálezovej opravy na okamžité sprevádzkovanie a na zabezpečenie bežnej údržby, ktorých obstaranie nie je zabezpečované centrálne a ich potrebu nebolo možné vopred naplánovať.

---

¹² KRÁLOVENSÝ, J. - SOSEDOVÁ, J. - ŠULGAN, M. Úloha obstarávacej logistiky při optimalizácii nákladov, s. 18-19

¹³ SYNEK, M. a kolektív, Podniková ekonomika

¹⁴ ŠULGAN, M. - GNAP, J. - MAJERČÁK, J., Postavenie dopravy v logistike

Tabuľka 1 Výber spôsobu obstarávania materiálu pomocou ABC a XYZ analýzy¹⁵

Klasifikačné kritériá a skupiny		Hodnota materiálu		
		A	B	C
Charakter spotreby materiálu a presnosť predikcie	X	vysoká hodnota, vysoká presnosť predpovede, plynulá spotreba	stredná hodnota, vysoká presnosť predpovede, plynulá spotreba	nízka hodnota, vysoká presnosť predpovede, plynulá spotreba
	Y	vysoká hodnota, stredná presnosť predpovede, polo plynulá spotreba	stredná hodnota, stredná presnosť predpovede, polo plynulá spotreba	nízka hodnota, stredná presnosť predpovede, polo plynulá spotreba
	Z	vysoká hodnota, nízka presnosť predpovede, stochastická spotreba	stredná hodnota, nízka presnosť predpovede, stochastická spotreba	nízka hodnota, nízka presnosť predpovede, stochastická spotreba

 položky vhodné pre synchronne obstarávanie
  položky vhodné pre zásobovacie obstarávanie
  položky vhodné pre individuálne obstarávanie

Z tabuľky vyplýva, že pre zásobovanie na základe **centrálneho obstarania s decentralným plnením** sú vhodné najmä náhradné diely vyššej hodnoty so stabilnou a plynulou spotrebou, ktorých výpadok dodávky by vzhľadom na záväzky OS SR vyvolal dodatočné náklady (zabezpečenie záväzku iným spôsobom). Ide teda o materiál zaradený do skupín AX, BX a AY. Ďalej je možné vidieť, že niektorý materiál sa nachádza v prienikových oblastiach. Optimálnu variantu jeho obstarania je potom potrebné individuálne zvoliť na základe špecifik akými sú napr. finančné limity, hodnota predmetu zákazky a pod.

2.4 Matica EW

Matica EW je zdokonalením ABC a XYZ analýzy a jej zostrojeniu predchádza vykonanie nasledujúcich analýz:

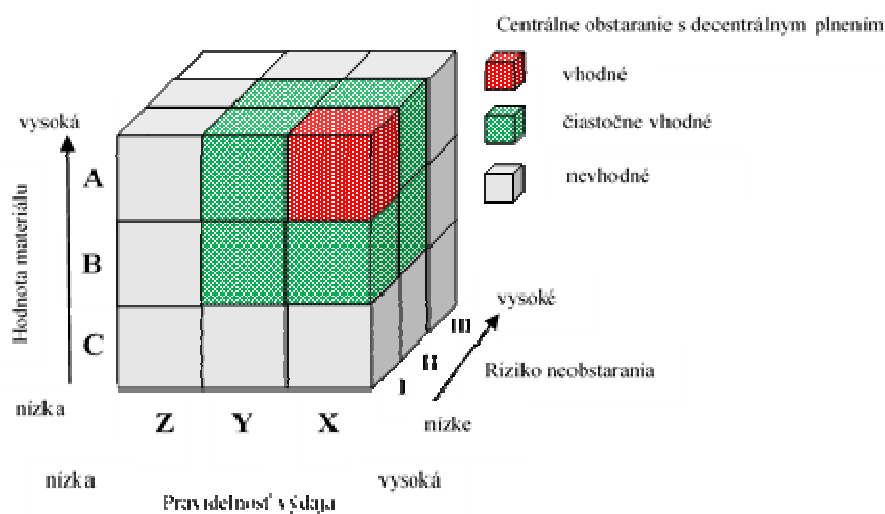
- ABC analýza podľa objemu spotreby - výdaja,
- ABC analýza podľa účtovnej hodnoty materiálových položiek,
- analýza štruktúry obsahujúca zistenie podielu počtu období so spotrebou produktu k celkovému počtu sledovaných období a trendová analýza - predpoveď budúcej spotreby (na základe predpovede dopytu)¹⁶

^{15 16} SEDLIAK, M. – ŠULGAN, M. Metódy na podporu rozhodovania o spôsobe obstarávania materiálových vstupov výrobných podnikov, s.285

Tabuľka 2 EW matica¹⁷

	vysoký výdaj	stredný výdaj	nizky - nulový výdaj
AA	najdôležitejší segment vysoká priorita príležitostná inventarizácia	dôležitý segment stredná priorita pravidelná inventarizácia	segment nulový potrebne vyšpecifikovanie prioritných položiek, ostatné vykázat ako nepotrebné → zníženie zásob na minimum
AB			
AC			
BA	dôležitý segment stredná priorita pravidelná inventarizácia	nerozhodný segment nízka priorita pravidelná inventarizácia	
BB			
BC			
CA	nerozhodný segment nízka priorita pravidelná inventarizácia	segment nulový potrebne vyšpecifikovanie prioritných položiek, ostatné vykázat ako nepotrebné → zníženie zásob na minimum	
CB			
CC			

Rozšírením analýz ABC a XYZ o riziko, ktoré súvisí so zabezpečením predmetu zákazky v potrebnom čase vzniká rozhodovacia kocka (obr. 2).¹⁸ Z vizualizácie vyplýva, že najvhodnejšie je obstarávanie centrálnym obstarávateľom s tým, že užívateľ sa v prípade reálnej potreby pripája objednávkou/realizačnou zmluvou k vysúťáženej rámcovej zmluve.

Obrázok 2 Rozhodovacia kocka¹⁸

ZÁVER

Na základe uvedeného odporúčam v oblasti informačných systémov logistiky doplniť funkcionality materiálového modulu MM (material management) o:

- priradenie typov techniky k náhradným dielom,
- priradenie šarží k náhradným dielom, kde by boli uvedené sledované parametre jednotlivých dielov,

¹⁷ EW Matice [online] a vlastné spracovanie

¹⁸ GREGOR, M. – KOŠTURIK, J. Just – in – Time: Výrobná filozofia pre dobrý management

- výstup z modulu prevádzky a opráv - PM (plant and maintenance), ktorý by poskytoval informáciu o priemernej ročnej potrebe náhradných dielov diferencovane na plánovanú údržbu a neplánované opravy (tzn. štatistický podklad pre určenie obratovej a poistnej zásoby).
V oblasti riadenia zásob:
- nadefinovať jednotlivé výšky hladín zásob (MIN-MAX), tzn. maximálnu – priemernú dvojročnú potrebu, minimálnu – poistnú, centrálnu zásoby – neznížiteľné množstvo a tieto hladiny v rámci plánovacieho a akvizičného procesu dopĺňať,
- vzhľadom na to, že existuje databáza archívnych pohybov za obdobie minimálne 10 rokov, k analýze stavu zásob neprístupovať empiricky a intuitívne, ale využiť matematické a štatistické metódy,
- vykonať analýzu ABC, XYZ a vytvoriť EW maticu. Na základe tejto analýzy pristúpiť k jednotlivým položkám v kontexte nakladania s nepotrebným, prebytočným a neupotrebitelným majetkom¹⁹ ako aj k spôsobu obstarania materiálu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Dlhodobý plán rozvoja ministerstva obrany s výhľadom do roku 2015, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2006. 44 s.
- EW Matice [online]. [cit. 2016-10-27]. Dostupné na internete: <http://www.ewizard.cz/ew-maticerizeni-zasob.html>
- GREGOR, M. – KOŠTURIK, J. 1994. Just-in-Time: Výrobná filozofia pre dobrý management. Bratislava: ELITA, 1994. 299 s. ISBN 80-85323-64-8.
- KRÁLOVENSKÝ, J. - SOSEDOVÁ, J. - ŠULGAN, M. 2006. Úloha obstarávacej logistiky pri optimalizácii nákladov. In *Strojárstvo*, roč. 10, č. 4, s. 18-19. ISSN 1335-2938.
- MANN, Q. 1979. Optimalizace zásob v praxi, 1. vyd. Praha: SNTL – Státní nakladatelství technické literatury. 1979. s. 23-25, 40. 04-313-79
- Metodický pokyn na zabezpečenie jednotného postupu spracovania, sumarizácie, predkladania a obehu požiadaviek na zabezpečenie predmetu zákazky, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, č.: ÚCL-263-1/2015 z 18.septembra 2015
- MORONG, Stanislav. 2015. Skladové zásoby v procese modernizácie ozbrojených síl. In *Logistics in the Armed forces – Multinational Logistics Capabilities Development: The international conference*. Brno : University of Defence, s. 97. ISBN 978-80-7231-432-4.
- Odborné usmernenie riaditeľa Úradu centrálnej logistiky pre katalogizáciu hnutelného majetku, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, č.: ÚCL-57-2014-OdRaPIISL
- SEDLIAK, M. – ŠULGAN, M. 2010. Metódy na podporu rozhodovania o spôsobe obstarávania materiálových vstupov výrobných podnikov. In *Perner's Contacts* [online]. roč. 5, č.3. s. 282-287. ISSN 1801-674X, [cit. 2016-10-27]. Dostupné na internete: http://pernerscontacts.upce.cz/19_2010/Sedliak.pdf

¹⁹ Smernica Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 30/2014 o správe majetku štátu a o postupoch jeho účtovania

Smernica Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 30/2014 o správe majetku štátu a o postupoch jeho účtovania

SYNEK, M. a kolektív. 2006. Podniková ekonomika. 4.vyd. Praha : C.H.Beck, 2006. 476 s. ISBN 80-7179-892-4.

Systém tvorby zásob Ozbrojených síl Slovenskej republiky, GŠ OS SR, Bratislava, č.: ŠbLog-V-3/2009

ŠKOLNÍK, M. – MARCHEVKA, M. Optimalizácia tvorby zásob PHM pre čas krízovej situácie v ozbrojených silách Slovenskej republiky. In: Manažment – Teória, výučba a prax 2016. Liptovský Mikuláš : Zborník vedeckých a odborných prác z 12. medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie, 2016. s.209-217, ISBN 978-80-8040-536-6.

ŠULGAN, M. – GNAP, J. – MAJERČÁK, J. 2008. Postavenie dopravy v logistike. 2. vyd. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, 2008. 238 s. ISBN 978-80-8070-784-2.

UHROVÁ, M. ABC analýza. [online]. [cit. 2016-10-27]. Dostupné na: www.ipaslovakia.sk/sk/ipa-slovník/abc-analyza

Vyhodnotenie rizík a dopadov na zabezpečenie operačnej pripravenosti síl v súvislosti s prehľbovaním nepriaznivého stavu zásob materiálu OS SR, č.: ÚLZ-7-150/2016-OdSIPHM, Úrad logistického zabezpečenia OS SR. Trenčín. 2016

Zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky z 23. mája 2002

Martin TREBULA, Ing.
Úrad logistického zabezpečenia OS SR Trenčín,
Smetanova 6, 911 01 Trenčín,
martin.trebula@mil.sk

POROVNANIE TERORIZMU, GERILY A KONVENČNEJ VOJNY

COMPARISON OF TERRORISM, THE GUERRILLAS AND THE CONVENTIONAL WAR

Maroš TRNKA, Pavel BUČKA

ABSTRACT

Security threats can be speech, gesture, action or act which reflects the ability or even the intention to cause harm to someone. Threats can be intentional or unintentional. Among intentional include aggression, terrorist attacks, economic sanctions, disruption of strategic raw materials and energy resources, national oppression. The terrorism now become the most urgent and serious threat. It is intentional, direct and urgent threat to the political and military character, whose originators are fanatical opponents of the West and the nationalist regimes that want to secure their political objectives and thus the longest stay on the highest positions of power.

Keywords: terrorism, the typology of terrorism, guerilla, war.

ÚVOD

Názory expertov sa pri posudzovaní dynamiky vývoja teroristických fenoménov a dynamiky ich štúdia rozchádzajú. Je zrejmé, že táto dynamika býva čas od času ovplyvnená určitými udalosťami, ktoré je možné považovať za medzníky oddeľujúce dobu „pred“ a „potom“. Zdá sa, že taký medzník predstavujú teroristické útoky z 11. septembra 2001 v Spojených štátoch amerických. Útoky v rámci dejín terorizmu bezprecedentné, čo do počtu priamych obetí, priamych a nepriamych hospodárskych škôd a v neposlednom rade čo do rozsahu psychického efektu, nehovoriac o mimoriadnom pokrytí týchto udalostí masovými mediálnymi prostriedkami.

1. TERORIZMUS

Pôvod slova terorizmus je v latinskom substantíve teror (strach, hrôza, zdesenie, bázeň alebo metonymicky vec, ktorá vyvoláva strach), či v slovese terreo (triasť sa, strašiť, naháňať strach).

Prvýkrát bol použitý v podstate v pozitívnom znení v jakobínskej diktatúre v rokoch 1793- 1794 v období Veľkej francúzskej revolúcie, keď ako „régime de la terreur“ označoval systém k presadeniu poriadku po minulom období nepokojov a povstaní, pričom podľa mienky jeho vykonávateľov (vrátane Maximiliána Robespiera) bol paradoxne spojený s ideálmi cnosti a demokracie. Išlo o nástroj panstva štátu, zatiaľ čo na konci 19. storočia sa ujal ako pojem pre protištátne aktivity sociálnych revolucionárov, hlavne anarchistov.

Počiatkom 20. storočia sa tento pojem začal využívať pre metódy nacionalistických hnutí zvlášť na Balkáne. V tridsiatich rokoch význam poňatia terorizmu znovu nadobudol označenia metódy útlaku totalitných štátov (hlavne fašistického Talianska, nacistického Nemecka a komunistického Sovietskeho zväzu).

Po druhej svetovej vojne sa pojem terorizmus začal spájať s činnosťou takzvaných národno-oslobodeneckých a ultraľavicových hnutí hlavne v krajinách tretieho sveta a opäť získal revolučný rozmer. Na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov sa v tomto „revolučnom kontexte“ objavil aj v separatistických hnutiach západnej Európy a Severnej Ameriky. Približne v rovnakom období začali teroristickými metódami (aj keď ich často označovali za „mestskú guirellu“) bojovať marxisticko-leninské a maoistické skupiny v latinskej Amerike, v západnej Európe a v USA. V osemdesiatych rokoch niektoré práce pozerali na etnický a ľavicový terorizmus ako na istú sieť namierenú proti západnej civilizácii, ktorá je riadená z Moskvy a zo štátov východného bloku. Potom sa pozornosť sústredila na podporu terorizmu zo strany krajín ako Irán, Líbya, Sýria apod.

Na počiatku deväťdesiatych rokov sa podľa Hoffmana¹ akademický záujem orientoval k prepojeniu terorizmu na obchod s narkotikami. V druhej polovici deväťdesiatych rokov začal byť pojem terorizmus dávajúci do súvislosti s novými formami ozbrojených konfliktov, ktoré neodpovedali tradične akceptovaným poňatiam vojny medzi armádami dvoch alebo viac etablovaných štátov. V tomto smere je terorizmus zaradený do kategórie „hrozieb proti stabilite národných štátov prostredníctvom neštátnych aktérov, vývoja vnútri štátu a nevládných organizácií“. Tento význam sa ešte zvýraznil po 11. septembri 2001. Vtedy sa začal dokonca vo všeobecnom poňatí stotožňovať s militantným islámizmom. Podľa Waldmanna² pozostáva teroristický čin z 3 prvkov:

1. Z násilného aktu alebo z verejnej hrozby jeho spáchania,
2. Zo snahy vytvoriť silnú emocionálnu reakciu (pocity strachu a hrôzy u nepriateľa; „pozitívna“ emócia ako škodoradosť, úľava, vnútorný súhlas u priaznivcov a sympatizantov).
3. Ako dôsledok týchto emócií smerujú teroristické útoky k určitým reakciám konania (zvlášť na unáhlené, panikou diktované ochranné a odvetné opatrenia, ale tiež na aktívnu výpomoc v bojovom úsilí).

Ide tu o klasický kalkul, ktorý Waldmann³ priradzuje sociálne-revolučným skupinám 70. rokov alebo etnicko-nacionalistickému terorizmu IRA alebo ETA. Tento kalkul poznáme aj v inej podobe, a to vtedy, keď sú násilné skupiny spokojné so zverejnením násilného posolstva bez toho, aby v ňom bol rozoznateľný širší strategický kalkul pocitov a jednaní. V tejto forme ide predovšetkým o nábožensky motivované násilné skupiny novej doby.

1.1 DEFINÍCIA TERORIZMU

Zatiaľ čo určenie etymologických koreňov nepredstavuje problém, definícia terorizmu ako odborného, úradného, či dokonca právneho pojmu vyvoláva radu problémov. Podľa Schmidta a Jongmana⁴ existuje najmenej 109 definícií terorizmu, ktoré majú spoločné niektoré základné znaky, ako sú násilie, politický motív, strach, vyhrážky, psychologické efekty a pod. Problémom definícií je buď ich príliš veľká všeobecnosť alebo príliš veľká konkrétnosť. Z najznámejších definícií vyberáme napr. definíciu Laquera⁵: „*Systematické využitie násilia alebo hrozba jeho použitia k presadeniu určitých politických cieľov (stotožnenie terorizmu s terorizmom politickým)*.“ Za zmienku stojí ešte definícia NATO⁶:

¹ HOFFMAN, Bruce. Terrorismus. Der unerklärte Krieg. Neue Gefahren politischer Gewalt.

² WALDMANN, Peter. Terrorismus und Bürgerkrieg: Der Staat in Bedrängnis.

³ WALDMANN, Peter. Terrorismus und Bürgerkrieg: Der Staat in Bedrängnis.

⁴ SCHMID, Alex P., JONGMAN, Albert J. Political Terrorism.

⁵ LAQUEUR, Walter. The New Terrorism. Fanaticism and the Arms of Mass Destruction.

⁶ MAREŠ, Miroslav. Terorismus v ČR.

„Nezákonné užitie alebo hrozba užitia sily alebo násilia proti jednotlivcom alebo majetku s úmyslom prinútiť alebo zastrašiť vlády alebo spoločnosti k dosiahnutiu politických, náboženských alebo ideologických cieľov.“ a nie menej významnú definíciu M. Mareša⁷: „Použitie agresívneho a excesívneho násilia (alebo hrozba použitím takéhoto násilia), ktoré je naplánované s dominantným účelom vyslať vážne zastrašujúce posolstvo zreteľne väčšiemu počtu ľudí (cieľovému publiku), než iba tým, ktorí sú primárnymi násilnými aktmi alebo hrozbami bezprostredne poškodení.“

1.2 DÔVODY PODNECUJÚCE TERORISTICKÚ ČINNOSŤ

Z mikroekonomického pohľadu berieme teroristu, ako sme už v úvode vysvetlili za racionálne sa správajúceho jedinca, ktorý sa snaží maximalizovať úžitok. Týmto úžitkom môžeme mať na mysli dosiahnutie politických cieľov, v prípade medzinárodného terorizmu je to často vstup do moslimského raja, materiálne zabezpečenie rodiny alebo uznanie rodiny. Dôvody, či už racionálne alebo nie, sú mnohé, pre účely ekonomických štúdií ich môžeme zhrnúť minimálne do troch hlavných okruhov:

- **Publicita** - Teroristi vyhľadávajú pozornosť médií, prostredníctvom ktorých sa ich činnosť dostáva do povedomia ľudí, je to najšikovnejší a najlacnejší spôsob, ako môžu šíriť hrozby a obavy z ďalšieho útoku, a tým dosahovať svojich čiastočných cieľov, či už politických, ideologických či náboženských. S prižmúrenými očami môžeme tieto prostriedky považovať za dokonalý spôsob marketingu pre teroristické organizácie.
- **Destabilizácia politického zriadenia** - Teroristi budú vždy jednať mimo dané pravidlá a zákony štátu, tým ho budú narušovať a ľahšie dosiahnu svoje ciele. Jedinou inštitúciou v demokratických režimoch, ktorá môže použiť násilie, je samotný štát. Ostatní jedinci sú tak nútení presadzovať vlastné záujmy inými mierovými riešeniami. Teroristi však tento všeobecne prijatý konsenzus neváhajú porušiť, a tým postihnutý štát dostávajú do problematickej pozície, v ktorej sú vlády nútené hľadať riešenia boja proti terorizmu, čím sú ešte viac oslabované.
- **Narušenie ekonomiky** - Teroristi sa svojim pôsobením snažia preniesť na ľudí, čo najviac nákladov (v podobe materiálnych škôd, nákladov na protiútok či zaistenie bezpečnosti a pod.). Z hľadiska teórie vojny už nejde o vojnu v klasickom slova zmysle, kde hlavným cieľom bolo zmobilizovať celú štátnu produkciu na materiálne zabezpečenie vojny a teda za účelom, čo najrýchlejšieho víťazstva. Teroristi sa snažia prostredníctvom najrôznejších často nelegálnych činností (drancovanie, lúpeže, operácie na čiernom trhu, obchod so zbraňami a drogami atď.) podryvať celú produktívnu základňu postihnutého regiónu a tým dosiahnuť svojich cieľov.

Terorizmus je tak omnoho viac prepojený s ekonomickými cieľmi, než by sa na prvý pohľad mohlo zdať.

1.3 TYPOLÓGIA TERORIZMU

V literatúre nachádzame rôzne typológie terorizmu. U Mareša⁸ sa stretávame s typológiou podľa ideovej motivácie, adresátov zastrašenia a vzťahu k štátu, rozsahu,

⁷ MAREŠ, Miroslav. Terorismus v ČR.

⁸ MAREŠ, Miroslav. Terorismus v ČR.

charakteristiky cieľa, vzťahu k územia štátu a takisto sa tu zaraďujú historické typológie. Whittaker⁹ dopĺňa typológiu podľa vzťahu k statutu quo a Strmiska¹⁰ podľa výberu cieľa.

Podľa ideovej motivácie môžeme rozlíšiť najmä:

- Ultraľavicový terorizmus (Frakcia červenej armády - Rote Armee Fraktion – nemecká ľavicová teroristická skupina najviac aktívna v rokoch 1970-1993),
- Ultrapravicový terorizmus (Combat 18 - neonacistická odnož britskej organizácie Blood and Honour),
- Etnický a teritoriálny (ETA - separatistické hnutie Euskadi Ta Askatasuna – Sloboda v Baskidsku),
- Náboženský terorizmus (al-Kajdá - militantná islamská teroristická skupina),
- Ekologický terorizmus (ELF - Earth Liberation Front) a podobne.

Typológia terorizmu podľa adresátov zastrasenia rozlišuje:

- Subverzný terorizmus – teroristický útok vychádza zdola a je namierený proti držiteľom moci.
- Represný terorizmus – teroristický útok vychádza zhora od držiteľov moci. Podľa vzťahu ku štátu rozlišujeme štátny a neštátny. Spoločný znak charakteristika cieľa rozlišuje napr. dopravný terorizmus (s rôznymi podtypmi – letecký, železničný, autobusový, lodný apod.), energetický terorizmus (pokiaľ je cieľom energetika, napr. ropovody, elektrárne apod.), agroterorizmus (cieľom je poľnohospodárstvo) a ekoterorizmus.

Mareš¹¹ takisto hovorí o terorizme podľa vzťahu k územia štátu, vtedy ide o domáci alebo medzinárodný terorizmus.

Podľa rozsahu rozlišujeme tieto typy terorizmu:

- Mikroterorizmus – ak je intenzita útokov nízka, spôsobuje iba čiastočné poškodenia (väčšie alebo drobné zranenia),
- Mezoterorizmus – ak je intenzita útokov stredná, dochádza k výrazným škodám na majetku alebo stratám na životoch (do 1 000 osôb),
- Makroterorizmus – ak je intenzita terorizmu veľká, dochádza k majetkovým škodám vážne poškodzujúcich sociálne-ekonomickú stabilitu štátu či regiónu alebo k obetiam na životoch (1 000 osôb a viac).

Whittaker¹² dopĺňa typológiu podľa vzťahu k statutu quo:

- Revolučný terorizmus – cieľom je celková zmena systému,
- Subrevolučný terorizmus – je požadovaná čiastočná zmena systému,
- Terorizmus establishmentu – požadované udržanie systému a Strmiska¹³ podľa výberu cieľa rozlišuje tieto typy terorizmu:
  - Selektívny terorizmus – vzhľadom k ľudským obetiam a cieľovému publiku,
  - Zmiešaná forma selektívneho terorizmu – selektívny v obmedzenej miere alebo iba vo vzťahu k cieľovému publiku,
  - Neselektívny – vzhľadom k ľudským obetiam a cieľovému publiku.

⁹ WHITTAKER, David J. Terrorism: Understanding the Global Threat.

¹⁰ STRMISKA, Maxmilián. Politický terorizmus: Úvod do studia politického terorizmu v demokratických systémoch.

¹¹ MAREŠ, Miroslav. Terorizmus v ČR.

¹² WHITTAKER, David J. Terrorism: Understanding the Global Threat.

¹³ STRMISKA, Maxmilián. Politický terorizmus: Úvod do studia politického terorizmu v demokratických systémoch.

2. ODLIŠNOSTI TERORIZMU OD VOJNY A GERILY

V súčasnej dobe dochádza v mediálnej aj odbornej sfére k častému a nie vždy jednoznačne odôvodenému používaniu pojmov „terorizmus“, „vojna“, „gerila“ a aj ich rôznych kombinácií (napr. „vojna proti terorizmu“) a to predovšetkým vo vzťahu k bezpečnostnej situácii na Blízkom východe. Je potrebné usilovať o precízne terminologické vymedzenie týchto pojmov, aby sme mohli analyzovať konflikty v súčasnom svete.

2.1 VOJNA

Aj keď sa zameriame z hľadiska bezpečnostnej terminológie na pôvodný význam a nie na prenesené významy slova vojna, nebude formulácia všeobecnej odbornej definície tohto pojmu ľahká. Nie je možné, aby sme do tejto definície zahrnuli aj všetky historické formy.

Vojnu môžeme definovať ako „násilný masový konflikt“, v ktorom sa na bojoch bezprostredne podieľajú dve alebo viac ozbrojených síl, a pritom:¹⁴

- prinajmenšom jednu stranu tvoria ozbrojené sily vlády;
- na oboch stranách existuje prinajmenšom centrálna riadená organizácia tých, čo vedú vojnu a boje, aj keď je obmedzená na organizovanú obranu alebo na strategicko-taktické prepady;
- ozbrojené operácie vykazujú istú kontinuitu, tzn. že obe strany sledujú určitú stratégiu.

Časť expertov pojem vojna priraduje len pre ozbrojený konflikt, ktorý má určitú intenzitu. Pričom intenzitu môžeme merať napríklad podľa počtu mŕtvych obetí.

2.2 GERILA

Špecifickou kategóriou vojny je gerila, poprípade partizánska vojna. Niektorí autori vymedzujú gerilu pre ofenzívny boj a partizánsku vojnu pre defenzívny boj, spravidla sú však oba pojmy používané ako synonymá. Pojem gerila znamená v španielskom jazyku „malú vojnu“. Ani tu nie je sformulovanie definície také jednoduché, spôsobuje to značná rôznorodosť foriem gerilového, resp. partizánskeho boja.

Je možné vysledovať tri jeho základné formy (ktoré sa môžu rôzne prelínať):¹⁵

1. Gerila ako stratégia boja za frontovou líniou, ktorá je podporou hlavného bojového úsilia nepriateľa (napr. partizánske hnutie na obsadenom území ZSSR v druhej svetovej vojne),
2. Gerila ako hlavná stratégia boja, kde jej cieľom je veľkým množstvom malých stretov vyčerpať a tým aj úplne vojensky poraziť nepriateľa,
3. Gerila ako etapa vojny, po ktorej dochádza k premene gerilových bojovníkov (partizánov) na regulérnu armádu (v tomto poňatí chápu gerilu aj jej dvaja najvýznamnejší teoretici Mao Ce-tung a Ernesto Che Guevara).

¹⁴ GANZEL, Klaus –Jurgen. Krieg: In Nohlen, Dieter (Hrsg.): Kleinses Lexikon der Politik.

¹⁵ MAREŠ, Miroslav. Vymezení pojmu terorismus, válka a guerilla v soudobé bezpečnostní terminologii.

To, že pojem gerila relatívne pozitívne znie, viedlo k tomu, že väčšina ultraľavicových teroristov mala a má snahu označovať svoju činnosť za „gerilu“. Tento pojem je veľmi blízky pojmu „klasická vojna“ a pojmu terorizmus.

ZÁVER

Porovnanie subverzného terorizmu, gerily a konvenčnej vojny, ktoré je možné, iba čo sa týka ich ideálnych typov, vypracoval Ariel Merari.¹⁶

Všeobecne sa podľa Maxmiliána Strmisku¹⁷ blíži gerila terorizmu vtedy, pokiaľ sa logika gerily riadi logikou brutálnej psychologickéj vojny.

Teroristi sa snažia podstatu svojej činnosti zakryť označením gerila a niekedy dokonca usilujú o faktické rozšírenie svojich aktivít na gerilový boj (napr. neonacistický odpor bez vedenia – „leaderless resistance“).

Subverzný terorizmus sa odlišuje aj od občianskej vojny, pretože v občianskych vojnách nie je taká zreteľná asymetria medzi bojujúcimi stranami, ako pri činnosti relatívne malých teroristických skupín proti štátu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

GANZEL, Klaus –Jurgen. *Krieg: In Nohlen, Dieter (Hrsg.): Kleinses Lexikon der Politik*, Munchen: Verlag C.H. Beck, 2001.

HOFFMAN, Bruce. *Terrorismus. Der unerklärte Krieg. Neue Gefahren politischer Gewalt*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 2001.

LAQUEUR, Walter. *The New Terrorism. Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*. Oxford: Oxford University Press, 1999.

MAREŠ, Miroslav. *Terorismus v ČR*. Brno: Centrum strategických studií, 2005, 477 s., ISBN 80-903333-8-9.

MAREŠ, Miroslav. *Vymezení pojmů terorismus, válka a gerila v soudobé bezpečnostní terminologii. Obrana a strategie*, Brno, ÚSS VA. ISSN 1214-6463, 2004, vol. 4, no. 1, s. 19-32.

MERARI, Ariel. *Terrorism as a Strategy of Insurgence: Terrorism and Political Violence*. Vol.5., No. 4, 1993.

SCHMID, Alex P., JONGMAN, Albert J. *Political Terrorism*. 2. SWIDOC and Transaction Books, 2005. ISBN 1-4128-0469-8.

STRMISKA, Maxmilián. *Terorismus a demokracie. Pojetí a typologie subverzívního teroristického násilí v soudobých demokraciích*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001.

STRMISKA, Maxmilián. *Politický terorismus: Úvod do studia politického terorismu v demokratických systémech*. Brno: Masarykova univerzita, 1996.

---

¹⁶ MERARI, Ariel. *Terrorism as a Strategy of Insurgence: Terrorism and Political Violence*.

¹⁷ STRMISKA, Maxmilián. *Terorismus a demokracie. Pojetí a typologie subverzívního teroristického násilí v soudobých demokraciích*.

WALDMANN, Peter. *Terrorismus und Bürgerkrieg: Der Staat in Bedrängnis*. München: Gerling Akademie Verlag, 2003.

WHITTAKER, David J. *Terrorism: Understanding the Global Threat*, 2007, 231 s. ISBN 978-1-4058-4085-9.

Ing. Maroš TRNKA

doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
maros.trnka@aos.sk

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

Katedra bezpečnosti a obrany Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
pavel.bucka@aos.sk

ÚSPECHY A ZLYHANIA BEZPEČNOSTNEJ KOOPERÁCIE KRAJÍN V4 V KONTEXTE KRÍZY NA UKRAJINE

SUCCESSSES AND FAILURES OF THE V4 SECURITY COOPERATION DURING UKRAINE CRISIS

Jaroslav UŠIAK, Martin ČAPLIAR

ABSTRACT

The work explores the possibility of security cooperation of the V4 countries in the context of the crisis in Ukraine. Through a descriptive method this work reviews the security cooperation of the V4 countries from the outbreak of the Ukraine crisis to the present. The goal of this paper was to find out to what extent the crisis in Ukraine has affected the security cooperation of the V4. The author came to the finding that the Ukrainian crisis operates as a stimulating determinant of the security cooperation of the V4 countries, however, a different perception of potential threats causes that the quantity and intensity of the aforementioned cooperation is insufficient. The work also reveals political disunity of values and opinions of the V4 countries regarding the crisis in Ukraine, which poses a serious threat to the security of individual V4 countries.

Keywords: Visegrad Group, security, cooperation, Ukraine, crisis

ÚVOD

Od vypuknutia vojen v Sýrii a Ukrajine došlo v Európe k výraznému zhoršeniu bezpečnostnej situácie. Obe tieto vojny spôsobili, že problematika bezpečnosti sa presunula od záujmu úzkeho kruhu bezpečnostných expertov a role ťažkokomunikovateľnej témy do zorného poľa bežných obyvateľov a témy číslo jeden. Na jednej strane došlo v moderných dejinách k bezprecedentnému anektovaniu Krymu Ruskom. Ruské ozbrojené sily systematicky operujú na východe Ukrajiny, ktorej boli paradoxne v roku 1994 v Budapešti aj zo strany Ruska poskytnuté bezpečnostné záruky. Rusko tiež v súčasnosti vyvíja masívnu dezinformačnú kampaň a vedie s Európou a NATO informačnú vojnu. Na strane druhej Európa čelí najväčšej migračnej kríze od konca druhej svetovej vojny.

Táto atmosféra vytvára vhodný priestor na komunikáciu dôležitosti existencie Severoatlantickej organizácie, ako jediného reálneho spôsobu zabezpečenia bezpečnosti a prosperity štátov. Vytvára tiež priestor na zintenzívnenie kooperácie krajín v oblasti bezpečnosti. Autor sa rozhodol preskúmať vplyv Ukrajinskej krízy na úroveň bezpečnostnej kooperácie krajín V4.

Do akej miery kríza ovplyvnila stav bezpečnostnej kooperácie krajín V4? Využili, resp. využijú politické elity krajín V4 krízovú situáciu na prehĺbenie strategickej bezpečnostnej kooperácie v rámci Vyšehradského zoskupenia? Dokážu krajiny V4 transformovať svoj obranný priemysel z priemyslu, ktorý má silné nadväzanie na Rusko na integrálnu časť západného obranného priemyslu ako jeho subdodávateľská komplementárna súčasť?

1. ÚSPECHY BEZPEČNOSTNEJ KOOPERÁCIE V4 POČAS UKRAJINSKEJ KRÍZY

Medzi najdôležitejšie úspechy Vyšehradskej spolupráce po roku 2010 môžeme považovať: funkčný formálny rámec pre spoluprácu; pravidelné stretnutia pracovných skupín; koordináciu obranného plánovania; vzájomnú podporu pri personálnych nomináciách; spoločné vojenské cvičenia; Spoločnú bojovú skupinu EÚ krajín V4; spolupráca v oblasti ochrany vzdušného priestoru; spolupráce pri budovaní Centra výnimočnosti NATO pre kontrarozvedku; iniciatíva Medzinárodného leteckého tréningového centra NATO.¹

Série spoločných deklarácií, umožnili krajinám V4 jasné zadefinovanie si politických cieľov. Práve tieto dokumenty tvoria inštitucionálny rámec, ktorému sa krajiny spočiatku chceli vyhnúť. Postupne bol prijatý rad strategických dokumentov počas maďarského predsedníctva v roku 2014. Išlo najmä o dokumenty: Dlhodobá vízia krajín V4 v oblasti prehlbovania obrannej spolupráce; Budapeštianska deklarácia premiérov krajín V4 o novom otvorení vyšehradskej obrannej spolupráce; Rámec pre zlepšenie obranného plánovania v rámci V4. Následne počas slovenského predsedníctva v roku 2015 bol prijatý dôležitý rámcový dokument Akčný plán obrannej spolupráce V4 počas slovenského predsedníctva.² Z predchádzajúcich skúseností je možné povedať, že za účelom zvýšenia miery implementácie projektov by mali byť raz prijaté dokumenty prevedené do konkrétnych krokov nezávisle od zmien politického vedenia v krajinách V4. Ak by bola implementácia prijatých dokumentov výraznejšie vynucovaná, krajiny by mohli kooperovať omnoho efektívnejšie a intenzívnejšie.

Pravidelné stretnutia pracovných skupín možno považovať za ďalší úspešný bod obrannej spolupráce krajín V4. Cieľom práce pracovných skupín je pripravovať návrhy rôznych projektov. Stretnutia prebiehajú na rôznych úrovniach počnúc vojenskými a civilnými špecialistami až po náčelníkov generálnych štábov, štátnych tajomníkov a ministrov obrany. Na prácu všetkých obranných skupín dohliada autonómna zložka, ktorá koordinuje aktivity všetkých skupín.³ Slabou stránkou takejto formy spolupráce však taktiež často býva nedostatočná implementácia práce týchto skupín.

Spolupráca v oblasti obranného plánovania bola veľmi dôležitým krokom, ktorý krajiny V4 podnikli. V podstate spočíva na princípe výmeny potrebných informácií v oblasti obranného plánovania a bilaterálnych diskusií s NATO ohľadne ich národného obranného plánovania. Pilotným projektom v tejto oblasti spolupráce bol projekt krátkodobých sŕaží obranných expertov medzi Českom a Slovenskom. Išlo pritom iba o dvojtýždňový výmenný program.⁴ Do budúcnosti by takýto projekt mal byť nahradený dlhodobými systematickými výmenami obranných plánovačov medzi všetkými krajinami V4.

Vzájomná podpora pri personálnych nomináciách sa uskutočňuje najmä na pôde medzinárodných organizácií, keď jedna krajina nominuje určitú osobu na daný post a ostatné krajiny túto nomináciu spoločne podporia. V tejto oblasti však nemožno hovoriť iba o svetlých prípadoch spolupráce. Krajiny majú často veľký problém dohodnúť sa na spoločnom kandidátovi.⁵

Spoločné vojenské cvičenia možno bez akéhokoľvek zaváhania považovať za úspech obrannej spolupráce a dôležitý krok k postupnému zblížovaniu krajín v oblasti bezpečnosti. Väčšina spoločných vojenských cvičení prebehla a prebieha ako súčasť Iniciatívy spojených

---

¹ NAĎ, J., ŠUPLATA, M., MAJER, M., DAV4 five years later: Success or a missed opportunity? s.1

² Tamtiež

³ Tamtiež

⁴ Tamtiež

⁵ Tamtiež

síl NATO. Ide najmä o úsporné a pragmatické opatrenie. Dôležitú úlohu v tejto oblasti spolupráce zohrávajú generálne štáby krajín V4, ktoré sa zhodli na tom, že sa rozsiahlejšie vojenské cvičenia sa budú konať raz ročne a budú doplnené o série menších vojenských cvičení. Za jedno z najdôležitejších zlepšení v tejto sfére spolupráce možno považovať zvýšenú účasť krajín na týchto cvičeniach a lepšiu spoluprácu s Ozbrojenými silami USA. Ani v tomto prípade však nemožno hovoriť iba o úspechoch. Nemožno totiž opomenúť slabú účasť krajín V4 na niektorých významných medzinárodných vojenských cvičeniach. Príkladom takéhoto zlyhania je nedostatočná prítomnosť slovenských ozbrojených síl na cvičení Trident Juncture.⁶ Spoločné vojenské cvičenia sú tiež ekonomicky výhodným krokom v dobe okresávania respektíve nedostatočného financovania ozbrojených síl v krajinách ako Slovensko, či Maďarsko.

K zintenzívneniu bezpečnostnej spolupráce medzi krajinami došlo najmä v minulých rokoch. Došlo k tomu aj vďaka zložitej ekonomickej situácii vďaka ktorej sa cesta zdieľania zdrojov a skúseností a spolupráca v oblasti bezpečnosti a obrany stala vhodným riešením takejto situácie, ale ja vďaka Ukrajinskej kríze. Spoločná vojenská spolupráca vytvorila podmienky pre zintenzívnenie rozvoja spôsobilostí ozbrojených síl krajín V4. Za najvýznamnejšiu manifestáciu odhodlania spolupracovať v bezpečnostnej oblasti možno považovať záväzok krajín vybudovať spoločnú bojovú skupinu EÚ.⁷ Spoločná bojová jednotka krajín V4 bola v pohotovostnom režime podľa plánu od 1. januára 2016 na polročné obdobie.

Diskusie o možnej spolupráci v oblasti ochrany vzdušného priestoru sa na multilaterálnej, či bilaterálnej úrovni prebiehali postupne už od roku 2000. Za čiastočný úspech a prvý výraznejší krok v tejto iniciatíve možno považovať vzájomné zmluvy o cezhraničných operáciách, ktoré povoľujú národným vzdušným silám prelietať cez hranice predmetných štátov pri stíhaní narušiteľa vzdušného priestoru. Spoločná ochrana vzdušného priestoru krajín V4, však predstavuje vyšší a lukratívnejší level spolupráce. To predstavuje aj prípadná unifikácia nadzvukového letectva krajín V4. V roku 2014 totiž Poľsko a Česko predĺžili zmluvy o prenájme strojov JAS-39 Gripen, kým Slovensko v rovnakom období komunikovalo s konzorciom o nájme týchto lietadiel. Slovensko však od rokovania upustilo a predĺžilo abonentnú zmluvu o prevádzke lietadiel s ruským výrobcom koncom roku 2015. Tá bude zabezpečená až do roku 2019, čo znamená, že prenájom Gripenov sa minimálne dovtedy odkladá.⁸ Tento krok obmedzil ďalšie možnosti spolupráce krajín V4 v oblasti spoločnej ochrany vzdušného priestoru.

V roku 2010 vznikla úspešná iniciatíva zo strany Česka na vytvorenie Medzinárodného leteckého tréningového centra (Multinational Aviation Training Centre – MATC). 24. júna v roku 2015 bolo tréningové centrum podpisom memoranda o porozumení vo veliteľstve NATO v Bruseli zriadené. Cieľom tohto centra je koordinácia tréningových spôsobilostí členských štátov NATO a partnerských štátov za účelom poskytovania komplexných a špecializovaných tréningov pre vojenské vrtuľníky. Do projektu sú okrem Česka zahrnuté aj Maďarsko, Slovensko a Chorvátsko. Vedúcou krajinou (leading country) v projekte MATC je Česko.⁹

Významným míľnikom obrannej spolupráce je aj vytvorenie spoločného poľsko-slovenského Centra výnimočnosti pre kontrarozvedku so sídlom v Krakove. Tréningové zariadenie tohto centra sa nachádza na VVS Lešť na Slovensku. Síce možno tento projekt

---

⁶ NAĎ, J., ŠUPLATA, M., MAJER, M., DAV4 five years later: Success or a missed opportunity? s.1

⁷ Tamtiež

⁸ Tamtiež

⁹ VALÁŠEK, T., DAV4 Full Report: Towards a Deeper Visegrad Defence Partnership : výskumná správa. s.1

s obrovským potenciálom pre spoluprácu krajín V4 a NATO v oblasti kontrarozvedky, považovať pôvodne za bilaterálny projekt, ruská agresia v poslednom období spôsobila, že sa do projektu zapojili aj ďalšie krajiny.¹⁰ Projekt však môžu ohroziť personálne zmeny spôsobené voľbami v Poľsku a na Slovensku.

2. NEÚSPECHY OBRANNEJ SPOLUPRÁCE KRAJÍN V4 POČAS UKRAJINSKEJ KRÍZY

Aj napriek externému stimulu na spoluprácu Vyšehradských krajín v podobe Ukrajinskej krízy bolo niekoľko dôležitých príležitostí na spoluprácu v posledných rokoch premárnených. Spoločné obstarávanie nebolo od roku 2010 uplatnené ani raz. Niekoľko aktivít získalo politickú podporu vo všetkých krajinách no napriek tomu ostali len v deklaratívnej podobe. Najdôležitejšími projektmi, na ktorých realizácií štáty V4 zlyhali sú: mobilné 3D radary; modernizačný program ozbrojených síl Slovenskej republiky prostredníctvom Medzinárodného vyšehradského fondu; modernizácia vrtuľníkov; spoločné vzdelávanie; spolupráca v oblasti kybernetickej bezpečnosti.¹¹

V septembri roku 2014 sa objavili správy, že počas rokovaní krajín v Budapešti bol prerokovaný variant zabezpečenia nových vojenských radarov pre jednotlivé krajiny V4 prostredníctvom spoločného projektu výroby vojenských radarov. Hovorilo sa o projekte v hodnote približne osem miliárd českých korún. Domáce podniky mali mať na výrobe veľký podiel.¹² Neskôr bola spolupráca špecifikovaná. Spolupráca sa mala uskutočniť za účelom zisku vojenských 3D radarov. Česko ich chcelo získať päť, Slovensko štyri, Maďarsko dva a Poľsko malo pôvodne záujem o 6 kusov. Radary mali byť vyrábané konzorciom českých spoločností Tatra Trucks, Retia, Eldis a slovenských VOP Slovakia a EVPÚ.¹³ Úspešný priebeh tohto projektu by bol jasným signálom, že Vyšehradská obranná spolupráca sa uberať správnym smerom.

Projekt však nebol úspešný a ako prvé z projektu odstúpilo Poľsko, ktoré malo záujem o radary typu ADM (Air Defence Radar), ktoré sa môžu používať ako súčasť zahraničných vojenských operácií. Zvyšné krajiny mali záujem o radary typu ASR (Air Surveillance Radar), ktoré sú presnejšie ale menej mobilné.¹⁴

Tieto spoločnosti mali dostať štátne zákazky hradené z rozpočtov ministerstiev obrany v hodnote približne 290 miliónov eur. Lídrom projektu pre radary ASR sa malo stať Česko a lídrom projektu pre radary typu ADR sa malo stať Poľsko. Celkovo malo byť vyrobených až 24 radarov v hodnote približne 290 miliónov eur. Krajiny mali na uskutočnenie projektu termín do roku 2017, kedy mala byť stará technika zo sovietskych čias nahradená novou. Cena by pritom nebola výhodnejšia ako pri klasickom nákupe.¹⁵ Ekonomická výhodnosť takého projektu spočíva v zníženej cene budúceho servisu strojov a výcviku personálu, nehovoriac o tom, že by sa takto výrazne podporil domáci priemysel.

Bývalí náčelník generálneho štábu ozbrojených síl SR generálporučík Ing. Peter Vojtek sa na margo prvotných informácií o odstúpení krajín od projektu, opísal dôvody veľmi jasne, keď povedal: „*Keď máte v obchode výrobok, načo vyvíjať vlastný? Vyvíjate niečo, čo ešte dobre nepoznáte, a neviete, aký bude výsledok a hlavne aká bude konečná cena.*“¹⁶

¹⁰ NAŘ, J., ŠUPLATA, M., MAJER, M., DAV4 five years later: Success or a missed opportunity? s.1

¹¹ Tamtiež

¹² Krajiny V4 by mohli spolu vyrábať radary, tvrdí ministerstvo. s.1

¹³ Poľsko už nechce spoločný 3D radar s krajinami V4. s.1

¹⁴ Výroba radarov krajinami V4 nie je úplne zabitá, tvrdí Glváč. 2014. s.1

¹⁵ Zbrojárjom sa zrejme začína dobré obdobie. Krajiny V4 spustia výrobu radarov. s. 1

¹⁶ Nečakaný zvrät vo výrobe radarov. s.1

Týmto výrokom náčelník GŠ OS SR veľmi jasne opísal dôvody, ktoré prevážili nad neistými výsledkami novej spolupráce.

Po neúspechu spoločného vyšehradského projektu ostala na stole možnosť spolupráce s Českom v oblasti spoločného obstarávania vojenských radarov. Česko sa nachádzalo vo veľmi podobnej situácii ako Slovensko, keď sovietskym radarom, končí životnosť už v roku 2017. Nakoniec sa však od spoločného nákupu upustilo. Dôvodom bolo najmä zložité zosúladenie právnych obligácií pri nákupe. Pri spoločnej akvizícii mohlo dôjsť k viacerým problémom, ktoré mohli ohroziť včasné dokončenie nákupu.¹⁷ Podľa autora tejto štúdie bola práve táto akvizícia najpravdepodobnejším možným scenárom a svetlým príkladom pre ďalšie projekty. Je na veľkú škodu veci, že zlyhala.

Síce je modernizácia Bojových vozidiel pechoty – BVP na stole už od roku 1993, teda od vzniku samostatnej Slovenskej republiky, až v roku 2013 sa zdalo, že projekt začína naberať konkrétnejšiu podobu, keď Martin Glváč, slovenský minister obrany a Peter Vojtek, český náčelník generálneho štábu, potom ako české a slovenské spoločnosti prišli s novou BVP M2 SKCZ na veľtrhu IDET v Brne, označili projekt za najdôležitejší modernizačný projekt v histórii Ozbrojených síl SR. Následne bol vyrobený prototyp pod označením Šakal (Jackal), ktorý bol prezentovaný na veľtrhu v Bratislave v roku 2014, kde získal hlavné ocenenie. Ani česká ani slovenská strana však do tohto dňa nevydala oficiálne stanovisko k realizácii projektu. Táto situácia môže znamenať, že projekt stratil politickú podporu a nebude realizovaný.¹⁸ A to aj napriek urgentnej potrebe modernizácie pásových a kolesových vozidiel tohto typu.

Na druhej strane došlo k podobnej situácii, keď bol spustený podobný spoločný projekt v oblasti vojenskej výroby Poľska a Slovenska vo výrobe vojenských vozidiel Rosomak – Scipio 8 x 8, kde poľská strana bude na Slovensko dodávať podvozky a Slovensko bude na Považí vyrábať veže týchto strojov. Malo ísť taktiež o najväčšiu modernizáciu slovenských pozemných síl a druhú najväčšiu modernizáciu Ozbrojených síl vôbec. Do troch rokov mala byť Ozbrojeným silám SR dodaných 30 kusov obrnených kolesových vozidiel značky Rosomak nového typu so streleckou vežou slovenskej výroby. Celkovo je dopyt zo strany Ozbrojených síl po vyše 66 vozidlách, ktoré budú zavedené do výzbroje dvoch z troch práporov. Projekt však zahŕňa obe strany. Slovensko by malo Poľsku zabezpečiť opravu bojovej techniky, najmä samohybných húfnic DANA, tankov, kanónov a bojových vozidiel pechoty – BVP. Súčasťou projektu by mala byť dodávka vozidiel Rosomak Scipio 8x8 aj pre poľskú armádu.¹⁹ Tento projekt vyzeral opäť veľmi nádejne avšak nasledujúce udalosti svedčia o tom, že s veľkou pravdepodobnosťou ide o ďalší neúspešný projekt obrannej spolupráce V4.

Aj napriek tomu, že v júly 2015 došlo k podpisu dohody o spolupráci medzi premiérmi Poľska a Slovenska možno na základe dostupných informácií a expertných rokovaní medzi oboma stranami hovoriť o ich výraznom spomalení. Rokovania sa stali komplikovanými a v súčasnosti je veľmi nepravdepodobné, že by bol projekt úspešne zrealizovaný.²⁰

Modernizácia vrtuľníkov predstavuje spoločného menovateľa a je v záujme všetkých Vyšehradských krajín. Aj napriek tomu neprebehli rokovania expertov na príslušných úrovniach a neprišlo sa teda ani so žiadnymi možnosťami spoločného obstarávania. Maďarsko

---

¹⁷ Glváč nakupuje radary na sledovanie neba, už sľubuje aj súťaž.s .1

¹⁸ NAĎ, J., ŠUPLATA, M., MAJER, M., DAV4 five years later: Success or a missed opportunity? s.1

¹⁹ PREMIÉR: Zbrojárstvo na Považí opäť ožije, Slovensko spúšťa spoločné projekty v oblasti vyzbrojovania s Poľskom. s.1

²⁰ NAĎ, J., ŠUPLATA, M., MAJER, M., DAV4 five years later: Success or a missed opportunity? s.1

sa pravdepodobne rozhodne pre modernizáciu sovietskych vrtuľníkov Mi-8/17, Poľsko pôjde do prenájmu vrtuľníkov EC-725 Caracal od spoločnosti Airbus Helicopters, Slovensko jednostranne oznámilo nákup amerických vrtuľníkov UH-60M Black Hawk cez systém Zahraničných vojenských predajov USA (United States Foreign Military Sales – US FMS) od spoločnosti Sikorsky Company a Česko zvažuje nákup amerických strojov od spoločnosti Bell Helicopters.²¹ Napriek logickému spoločnému obstarávaniu, ktoré so sebou prináša množstvo dlhodobých ekonomických a iných výhod si krajiny vybrali štyri rôzne druhy strojov.

V teoretickej rovine by bolo v blízkej budúcnosti nakúpiť ľahké vrtuľníky, napríklad od americkej spoločnosti Bell Helicopters, čím by vznikol priestor na spoločné obstarávanie s Českom. Nákup takýchto strojov bude v blízkej budúcnosti potrebný najmä pre Slovensko a potrebu domáceho krízového manažmentu. Ďalšia príležitosť pre spoločné obstarávanie sa naskytne v prípade prezbrojenia českých a poľských vrtuľníkov, ktorá je na pláne.²² Aj v tomto prípade však môžu do procesu zasiahnuť záujmy najrôznejších skupín a ovplyvniť logický spoločný postup pri obstarávaní.

V oblasti spoločného vzdelávania je, aj napriek podniknutiu niekoľkých dôležitých krokov, ťažké hovoriť o svetlej budúcnosti. Napriek skutočnosti, že v roku 2013 došlo k formovaniu spoločnej vzdelávacej platformy pre krajiny Vyšehradského zoskupenia (Visegrad Group Military Education Platform – VIGMILEP).²³ K realizácii tohto projektu však do dnešného dňa nedošlo.

Oblasť spoločného vojenského vzdelávania nepatrí medzi kontroverzné oblasti spolupráce, a aj preto tu existuje pomerne veľký potenciál na kooperáciu. Ako príklad môže Vyšehradskej skupine slúžiť Baltská obranná akadémia. Vytvorenie spoločnej akadémie je však pomerne nerealistický cieľ aj vďaka potencionálnemu zníženiu úlohy národných akadémií z dlhodobého hľadiska. Silným faktorom ktorý predstavuje prekážku v tejto oblasti spolupráce je dlhá história národných vojenských akadémií a vojenského vzdelávania. Vzdelávací proces v krajinách V4 ešte stále nie je štandardizovaný. Krajiny V4 musia priblížiť svoje vzdelávacie programy, aby boli schopnosti ich absolventov kompatibilné so schopnosťami absolventami z iných krajín V4.²⁴ Opäť tak možno vidieť rozdiel medzi záujmom o rozvoj nadnárodnej spolupráce, ktorá má z dlhodobého hľadiska potenciál posilniť bezpečnosť krajiny, ušetriť nemalé finančné prostriedky a zvýšiť kvalitu vzdelávania, obranných spôsobilosti krajín s záujmom skupín a jednotlivcov vnútri štátu o zachovanie statusu quo, či voľbu samostatnej cesty.

Vo februári 2015 sa konalo stretnutie rektorov akadémií ozbrojených síl krajín V4, pričom hlavným cieľom stretnutia bolo informovanie o aktuálnom stave rokovaní o memorande o porozumení o Platforme pre vojenské vzdelávanie Vyšehradskej skupiny a prediskutovanie základných princípov fungovania takejto platformy, vrátane spôsobu financovania a iných foriem národných príspevkov.²⁵ Pre úspešnú spoluprácu v oblasti vojenského vzdelávania je potrebné, aby určité elementy vzdelávania boli spoločné. Malo by ísť najmä o spôsobilosti, ktorými disponujú, a ktoré zároveň potrebujú všetky krajiny V4. Ďalej je potrebné správne navrhnuť systém vzdelávania a výcviku, ktorý by bol rovnaký v oblasti štandardizácie a implementácie. Je taktiež nesmierne dôležité klásť dôraz na jazykové schopnosti vojakov a ostatných príslušníkov ozbrojených síl. Dôležitým je aj

---

²¹ NAĎ, J., ŠUPLATA, M., MAJER, M., DAV4 five years later: Success or a missed opportunity? s.1

²² Tamtiež

²³ VALÁŠEK, T., DAV4 Full Report: Towards a Deeper Visegrad Defence Partnership : výskumná správa. s.1

²⁴ MAJER, M., Practical challenges of regional defense cooperation. s.26

²⁵ GAWRON-TABOR, K., „Nová kvalita“ obrannej spolupráce Visegrádskej skupiny v letech 2010–2014. s.1

efektívny prístup k vzdelávaniu. Namiesto dlhých školení počas, ktorých môže úradník stratiť kontakt so svojou prácou je vhodnejšie uskutočniť online kurzy a vzdelávanie na diaľku. Spoločný fond, ktorým by sa zabezpečilo efektívne financovanie procesov v oblasti socializácie a vzdelávania by bol taktiež vhodným nástrojom na posilnenie spolupráce v oblasti spoločného vzdelávania. Akadémie ozbrojených síl by mohli viesť vyšehradské vzdelávacie kurzy, alebo by sa mohol primeraný počet účastníkov ozbrojených participovať na kurzoch Európskej vysokej školy pre obranu a bezpečnosť.²⁶

Kybernetická bezpečnosť predstavuje v súčasnosti vážne ohrozenie bezpečnosti štátu. EÚ a NATO odporúčajú svojim členským krajinám série opatrení, ktoré by zvýšili schopnosť krajín brániť sa pred kybernetickými útokmi. Prirodzene obrana pred takými útokmi by mala byť vo vitálnom záujme krajín V4. Národné systémy kritickej infraštruktúry nie sú v prípade krajín V4 dostatočne chránené a ako taký posun k lepšiemu možno badať iba v posledných dvoch rokoch. Existuje však predpoklad, že krajiny využijú tento priestor na nadviazanie spolupráce. V prípade ochrany kritickej kybernetickej infraštruktúry, ktorá je výrazne poprepájaná je totižto úzka spolupráca podmienkou úspešnej ochrany a zabezpečenia.²⁷ Regionálna spolupráca v tejto oblasti je však momentálne na veľmi zlej úrovni.

ZÁVER

Cieľom tejto štúdie bolo zistiť, či a do akej miery ovplyvnila Ukrajinská kríza bezpečnostnú kooperáciu krajín V4. Výrazne zmenené bezpečnostné prostredie na hraniciach EÚ, ktorého dôsledky priamo ohrozujú členské krajiny EÚ a NATO predstavuje v súčasnosti najvážnejšiu výzvu, pred ktorou zjednotená Európa stojí. Kríza však predstavuje obdobie množstiev príležitostí, ktoré sa za bežného stavu nenaskytujú. Krajiny tak pri správnom hodnotovom nastavení a politickej vôli môžu z krízy vzišť posilnené.

Za silné stránky kooperácie a jej úspešné iniciatívy možno považovať funkčný formálny rámec pre spoluprácu, pravidelné stretnutia pracovných skupín, koordináciu obranného plánovania, vzájomnú podporu pri personálnych nomináciách, spoločné vojenské cvičenia, spoločnú bojovú skupinu EÚ krajín V4, spoluprácu v oblasti ochrany vzdušného priestoru, spoluprácu pri budovaní Centra výnimočnosti NATO pre kontrarozvedku a iniciatívu Medzinárodného leteckého tréningového centra NATO.

Slabými stránkami obrannej kooperácie počas Ukrajinskej krízy a neúspešné projekty možno považovať iniciatívu spoločnej akvizície 3D radarov, či modernizačný program Ozbrojených síl Slovenskej republiky prostredníctvom Medzinárodného vyšehradského fondu ako aj projekt modernizácie vrtuľníkov, projekt spoločného vzdelávania a spoluprácu v oblasti kybernetickej bezpečnosti.

Pred vyšehradským zoskupením stojí aj niekoľko príležitostí od využitia, ktorých závisí ďalší osud V4. Sú nimi boj s extrémizmom a ruskou propagandou, mimoriadne dôležitá spolupráca a aktívny prístup pri tvorbe nových strategických dokumentov EÚ a NATO, či spolupráca v oblasti vojenskej a civilnej spravodajskej služby, spoločné operačné nasadenie a v neposlednom spoločný výskum a vývoj, ktorý vo V4 dlhodobo podvýživený aj napriek faktu, že ide o jednu z najperspektívnejších oblastí bezpečnostnej kooperácie zo strategického hľadiska.

Nejednotnosť v základných otázkach vnímania ohrozenia a vplyv aktérov, ktorých záujmy nekorešponujú so záujmami štátov sú vážnymi ohrozeniami nielen bezpečnostnej kooperácie ale aj bezpečnosti jednotlivých krajín.

---

²⁶ MAJER, M., Practical challenges of regional defense cooperation. s.27

²⁷ Tamtiež

Regionálna bezpečnostná spolupráca je v prostredí zhoršujúcej sa bezpečnostnej situácie, prehlbujúcej sa globalizácie a integrácie v rámci EÚ spolu so všetkými javmi, ktoré tieto procesy spôsobujú nevyhnutným a prirodzeným nástrojom na efektívne zaistenie národnej bezpečnosti ale aj bezpečnostnej spojencov a blízkeho susedstva.

Ukrajinská kríza pôsobila na stav spolupráca stimulujuco, keď podnietila zintenzívnenie viacerých projektov avšak naplno ukázala slabé miesta Vyšehradského zoskupenia. individualizmus, vlastné krátkodobé ekonomické záujmy, záujmy najrôznejších aktérov, ktorý majú vplyv na politické rozhodovanie ako aj vysoká miera korupcie ohrozujú každý vážnejší pokus o jej zmysluplné posilnenie.

Kooperácia je podľa autora tejto práce ťažkopádna, nekonzistentná a náchylná na zmeny politických elít. Bezpečnosť a spolupráca v tejto oblasti ako aj záležitosti V4 by podľa autora mali byť presunuté do kompetencií ministerských predsedov a pozdvihnuté do úrovne najvyšších cieľov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

FABIAN, Karol, KOTTMAN, Peter: Krízový management pri bezpečnostných hrozbách z kybernetického priestoru, Proceedings of Bezpečnostné Fórum 2014, ISBN 978-80-557-0677-1

GAWRON-TABOR, Karolina: „NOVÁ KVALITA“ OBRANNÉ SPOLUPRÁCE VISEGRÁDSKÉ SKUPINY V LETECH 2010–2014. [online]. Portál Obrana a Strategie, 2015. [cit. 2016.02.25.] Dostupné na internete: <<http://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2015/1-2015/clanky/nova-kvalita-obranne-spoluprace-visegradske-skupiny-v-letech-2010-2014.html#20>> .

Glváč nakupuje radary na sledovanie neba, už sľubuje aj súťaž. 2014. [online]. Portál sme.sk, 2014 [cit. 2016.03.03.] Dostupné na internete: <<http://ekonomika.sme.sk/c/7527363/glvac-nakupuje-radary-na-sledovanie-neba-uz-slubuje-aj-sutaz.html>> .

Krajiny V4 by mohli spolu vyrábať radary, tvrdí ministerstvo. 2014. [online]. Portál webnoviny.sk, 2014. [cit. 2016.03.03.] Dostupné na internete: <<http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/869961-krajiny-v4-by-mohli-spolu-vyrabat-radary-tvrdi-ministerstvo/>> .

MAJER, Marián: Practical challenges of regional defense cooperation:.. In *Regional Defense Cooperation: Lessons from Norden and Visegrad*. Bratislava : Institute of European Studies and International Relations, Comenius University in Bratislava, 2014. 24 – 27 s.

NAĎ, Jaroslav – ŠUPLATA, Milan – MAJER, Marián. *DAV4 five years later: Success or a missed opportunity? 2016* [online]. Portál cepolicy.org, 2016 [cit. 2016.03.07.] Dostupné na internete: <<http://www.cepolicy.org/publications/dav4-five-years-later-success-or-missed-opportunity>> .

NAXERA, Vladimír, KRČÁL, Petr: Obrazy ne-bezpečnosti v projevoch slovenských politiků. *Politics in Central Europe*, roč. 12, č. 1S/2016, s. 49–61.

Nečakaný zvrat vo výrobe radarov. 2014. [online]. Portál pravda.sk, 2014. [cit. 2016.03.03.] Dostupné na internete: <<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/331714-glvac-projekt-krajiny-v4-na-vyrobu-radarov-nie-je-uplne-zabity/>> .

Poľsko už nechce spoločný 3D radar s krajinami V4. 2014. [online]. Portál trend.sk, 2014. [cit. 2016.03.03.] Dostupné na internete: <<http://www.etrend.sk/ekonomika/polsko-uz-nechce-spolocny-3d-radar-s-krajinami-v4.html>> .

PREMIÉR: Zbrojárstvo na Považí opäť ožije, Slovensko spúšťa spoločné projekty v oblasti vyzbrojovania s Poľskom. 2015. [online]. Portál ministerstva obrany SR, 2015. [cit. 2016.02.24.] Dostupné na internete: <<http://www.mosr.sk/35348-sk/premier-zbrojarstvo-na-povazi-opat-ozije-slovensko-spusta-spolocne-projekty>>

UŠIAK, Jaroslav: *Security and Strategic Culture of the Visegrad Group Countries*. Banská Bystrica : Matej Bel University in Banská Bystrica Faculty of political Sciences and International Relations, 2013. 200 s. ISBN 978-80-557-0515-6.

VALÁŠEK, Tomáš a kol.: *DAV4 Full Report: Towards a Deeper Visegrad Defence Partnership* : výskumná správa. Bratislava : CEPI, 2012. [online]. Portál cepolicy.org, 2016 [cit. 2016.03.07.] Dostupné na internete: <<http://www.cepolicy.org/publications/dav4-full-report-towards-deeper-visegrad-defence-partnership>> .

Výroba radarov krajinami V4 nie je úplne zabitá, tvrdí Glváč. 2014. [online]. Portál webnoviny.sk, 2014. [cit. 2016.03.03.] Dostupné na internete: <<http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/873181-vyroba-radarov-krajinami-v4-nie-je-uplne-zabita-tvrdi-glvac/>> .

Zbrojárrom sa zrejme začína dobré obdobie. Krajiny V4 spustia výrobu radarov. 2014. [online]. Portál aktuálne.sk, 2014. [cit. 2016.03.03.] Dostupné na internete: <<http://aktualne.atlas.sk/zbrojarom-sa-zrejme-zacina-dobre-obdobie-krajiny-v4-spustia-vyrobu-radarov/slovensko/spolocnost/>> .

Tento príspevok je publikovaný v rámci projektu „Centrum excelentnosti so zameraním na výskum otázok národnej a medzinárodnej bezpečnosti“, ITMS: 26220120010, spolufinancovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) prostredníctvom Operačného programu Výskum a vývoj (OP VaV).

doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD.
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
jaroslav.usiak@umb.sk

Mgr. Martin ČAPLIAR
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
martin.capliar@umb.sk

PERCEPCIA HROZIEB OBČANMI - MERNÝ UKAZOVATEĽ? PERCEPTION OF THREATS BY CITIZENS - MEASUREMENT INDICATOR?

Jaroslav UŠIAK, Lubomír KLAČKO

ABSTRACT

The security policy represents an important part of state's policies. Security expressed in national security policy is a key element in foreign and defense policy of a state. Together they form the foreign policy orientation of the country, into such an extent that in many documents of states (or organizations) they are listed together. In this context, it is necessary to answer the main question of the study, whether a State which is made up of its population, reacts to threats perceived by residents alone, their own perception and their perception of threats affected. In order to prove this hypothesis the analysis, theory of international relations - social constructivism and application of key concepts were applied. In the context of the conclusions we can say that the threat perception of citizens is not a permanent process.

Keywords: Security, Securitization, Security Policy, Security Environment, Society

ÚVOD

Za dôležitý míľnik v oblasti skúmania bezpečnosti, bezpečnostného prostredia a bezpečnostných hrozieb z nich vyplývajúcich je obdobie po ukončení studenej vojny. Po skončení studenej vojny medzi svetovými veľmocami resp. zánik ideologického sporu medzi Spojenými štátmi americkými a Sovietskym zväzom, spôsobeného rozpadom Sovietskeho zväzu, nastalo pre všetky inštitúcie pôsobiace v oblasti bezpečnosti od medzinárodných organizácií, štátov, politikov, elity spoločnosti až po obyvateľstvo, obdobie hľadania sa, definovania nových cieľov a prispôsobovania sa novému prostrediu.

V období bipolárneho usporiadania medzinárodných vzťahov sa bezpečnostné prostredie charakterizovalo cez prizmu vojenských konfliktov a takto to vnímalo aj obyvateľstvo. Najväčšie riziko vplyvajúce na bezpečnosť štátu bol ozbrojený konflikt. Za hlavné prvky bezpečnosti sa považovali absencia vojenského konfliktu, ochrana štátneho zriadenia a jeho blahobytu pre vonkajším nepriateľom. Bezpečnostné prostredie po rozpade bipolarity je ovplyvnené kreovaním nových štátov teda aktérov, ktorí vplyvajú na medzinárodný politický systém a formujú ho. Štáty medzi sebou uzatvárajú dohody o vzájomnej spolupráci, resp. vstupujú do rôznych aliancií, združení za účelom ekonomickej a hospodárskej spolupráce a kooperatívnej bezpečnosti. Pri tvorbe bezpečnostnej agendy sa do popredia dostávajú aspekty nevojenských sociálno-ekonomických a environmentálnych hrozieb, čo však nedegraduje význam vojenskej bezpečnosti, musíme počítať s rizikom vzniku rozsiahlejšieho a dlhodobejšieho ozbrojeného konfliktu. Vojenský aspekt bezpečnosti je stále prítomný, nakoľko ako vznikajú nové spoločenstvá za účelom spoločného rozvoja, tak vznikajú aj nové ohniská, štáty, ktoré nesúhlasia s novým usporiadaním medzinárodného systému a nerešpektujú medzinárodné právo.

Pojmy bezpečnosť, bezpečnostné prostredie sú v súčasnosti multidimenzionálne pojmy a sú ovplyvňované spoločenským vývojom. Existuje mnoho definícií a výkladov týchto pojmov opierajúcich sa o rôzne teoretické prístupy. *„Bezpečnosť definujeme ako komplexný pojem, kategóriu bytia na rôznych analytických úrovniach individuálnej,*

skupinovej, lokálnej, štátnej, regionálnej a globálnej roviny, kde pôsobia viaceré diferencované, flexibilné vonkajšie a vnútorné spoločenské faktory (vojenské, ekonomické, vnútropolitické, medzinárodnopolitické, spoločenské, právne, environmentálne, energetické, kybernetické), ktoré majú schopnosť utvárať dočasnú stabilitu na kauzálnej úrovni a prostredníctvom ktorej sa môžu eliminovať všetky druhy kríz, rizík, hrozieb a vojen“ (Lasicová, Ušiak, 2012, s. 28). K skúmaniu bezpečnosti môžeme pristupovať z hľadiska viacerých teórií filozofických prístupov a teórií medzinárodných vzťahov ako aj prostredníctvom ich vzájomnej kombinácie. Za často používaný prístup skúmania bezpečnosti možno považovať teórie medzinárodných vzťahov. Pre súčasné obdobie je stále vhodné využiť paradigmu sociálneho konštruktivismu.

Cieľom predloženej štúdie je po teoretickej stránke vymedziť ako občania štátu vnímajú bezpečnosť štátu, či ich percepčia je hrozieb je závislá na tom ako sú hrozby vnímané a prezentované štátom a ich predstaviteľmi obyvateľom alebo či sú hrozby vnímané obyvateľstvom reflektované štátom. Metódy využité v tejto štúdií sú najmä analýza, teória medzinárodných vzťahov – sociálny konštruktivismus a aplikácia na kľúčové koncepty. Za hlavné zdroje môžeme považovať diela autorov B. Buzan, O. Waever a J. de Wilde, ktorí nastolili otázku vnímania hrozieb spoločnosťou a následne je tento koncept aplikovaný na občianku spoločnosť vychádzajúc najmä z diela M. Caparini, P. Fluriho, F. Molnara.

1. PERCEPCIA HROZIEB – TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ?

Pojem sekuritizácia sa vysvetľuje ako radikálnejšia forma politizácie. Spoločenská téma môže byť zaradená do troch úrovní záujmu štátnej moci.

Depolitizácia – od témy sa štát dištancuje, nie je predmetom verejných diskusií. Politizácia – téma je predmetom verejnej politiky, štát zaujíma stanoviská k danej problematike a vyčleňuje prostriedky na jej riešenie. Sekuritizácia – štátny predstavitelia charakterizujú tému ako existenčné riziko a kroky smerujúce k jej odstráneniu sa môžu vymykať štandardným postupom. Pri procese označovania alebo neoznačovania hrozieb sa môžeme stretnúť aj so skutočnosťou, že nedôjde k politickému zasahovaniu, vtedy ide o asekuritizáciu. „*Sekuritizácia je pohyb, ktorý posúva politiku mimo zaužívané pravidlá hry a ohraničuje problém buď ako špeciálny druh politiky, alebo niečo viac ako politika*“ (Buzan, Waever, de Wilde, 2005). Konkrétna téma nemusí byť trvale sekuritizovaná, alebo politizovaná, môžu podľa situácie meniť svoj status. Sekuritizáciu môžeme vnímať ako proces, kde sa politizované témy dostávajú do stavu kedy predstavujú pre referenčný objekt existenčnú hrozbu, teda hovoríme o akte sekuritizácie alebo rečovom akte. Aktér sekuritizácie musí presvedčiť poslucháčov o dôležitosti problému a vyžaduje si primárnu pozornosť spoločnosti a politikov. Téma musí byť označená, charakterizovaná ako existenčná hrozba až vtedy môžeme tvrdiť, že je sekuritizovaná. Akt sekuritizácie musí jednoznačne zanechať odkaz, že neriešenie problému môže znamenať koniec, pohromu. Pri akte sekuritizácie majú veľkú výhodu vládne elity, resp. volené subjekty. Od svojich voličov dostali určité oprávnenie a to využívajú vo svoj prospech pri presviedčaní o potrebe prijatia určitých núdzových opatrení na odstránenie problému. Aby bol akt sekuritizácie úspešný, musí byť akceptovaný spoločnosťou. Referenčný objekt musí akceptovať svoje postavenie v danej situácii a podriať sa prijatým opatreniam (Dolinec, 2009). Existujú aj prípady, kedy sa sekuritizované problémy inštitucionalizovali v dôsledku ich buď častého výskytu, alebo ich permanenciou. Tieto problémy sú zvyčajne zaradené do kategórie sekuritizované a viacej sa o ich statuse verejne nediskutuje a nepochybuje. Proces sekuritizácie môže byť aj zneužitý samotným aktérom, ktorý si sleduje svoje osobné záujmy a koná takto vo svoj prospech na úkor verejného záujmu. Ak sa začne proces sekuritizácie, na odstránenie problému je

potrebné prijať legislatívne opatrenia, núdzové opatrenia a finančné opatrenia. Je veľmi pravdepodobné, že postup sa zvrtnie do roviny, kedy odporuje demokratickým princípom (Nečas, Ušiak, 2010).

Rečový akt možno skúmať aj z jazykovedného hľadiska. Prostredníctvom reči, jazyka sa ľudia nielen zblížujú, nadväzujú nové kontakty, ale presadzujú ním aj svoje záujmy a zámery, konajú. Jozef Berta (2005) sa vo svojej práci odvoláva na zakladateľa teórie rečových aktov J. L. Austina, ktorý rečový akt delí na *lokučný*, *ilokučný* a *perlokučný*.

Lokučný akt je charakterizovaný ako celkový rečový prejav. Jazyk sa používa na vyjadrenie názoru, určitého obsahu. Je to zmysluplná formulácia slov, konštatovanie definované aj ako akt hovorenia. (Berta, 2005).

Ilokučný akt nadväzuje na lokučný akt. Určuje akú funkciu mu priradíme. Jeho použitím navodzujeme určitý druh konania (upozornenie, prísľub...atď.). Ilokučným aktom aktér prezentuje určitý poznatok, oznamuje zámer. Mitchell Green (2014) opisuje sedem komponentov účinku ilokučného aktu, ktoré zaviedli Searle a Vanderveken. 1. *Ilokučný moment* - charakteristický cieľ každého typu rečového aktu, ako napríklad pri výroku je takýmto cieľom opísať podstatu veci. 2. *Sila účinku ilokučného momentu* - dve ilokúcie môžu mať rovnaký moment, ale odlišujú sa silou. Napríklad žiadanie o niečo a trvanie na niečom, cieľ je rovnaký, len trvať na niečom má silnejší účinok. 3. *Spôsob dosiahnutia* - ide o špeciálny komponent, je to spôsob akým má byť akt dosiahnutý. Opäť používa komparáciu dvoch pojmov vyhlásenie a presadzovanie. Ide o presadzovanie niekoho autority. V prvom prípade je prijímateľ iba svedkom, v druhom prípade sa musí podriaďiť, vykonať úlohu. 4. *Podmienka obsahu* - niektoré ilokúcie majú šancu na úspech len ak majú rovnomerne rozložený obsah. Sľubujem len to čo môžem splniť, to čo môžem ovplyvniť. 5. *Prípravné podmienky* - podmienky, ktoré musia byť splnené aby bol akt úspešný. Podmienky väčšinou predstavujú sociálny status interlokútora (rečníka). Osoba nemôže vykonať určitú aktivitu pokiaľ nemá oprávnenie. Napríklad osoba, ak nie je kňaz alebo oprávnený úradník, nemôže sobášiť ľudí. 6. *Podmienky úprimnosti* - mnohé rečové akty zohľadňujú psychický stav aktéra. Rečový akt je úprimný ak korešponduje s psychickým stavom rečníka, aktéra. 7. *Úroveň účinnosti podmienky úprimnosti* - podobná ako podmienka č.2. Žiadať a prosiť, oba tieto akty vyjadrujú túžbu, pričom pri prosení je túžba silnejšia. (Berta, 2005).

Perlokučný akt mení účinky spojené s jazykovým konaním. Tento akt je vlastne účinok alebo efekt spojený s rečovou aktivitou. Ide o rečový výkon s cieľom zapôsobiť na druhého človeka. Lokučný, ilokučný a perlokučný akt nie sú tri akty, ktoré by postupne nasledovali za sebou. Sú to rôzne aspekty jedného hovoreného konania. (Berta, 2005). Na základe týchto tvrdení môžeme konštatovať, že sekuritizácia je aktom ilokučným, kde aktér sekuritizácie rečovým aktom označí určitú udalosť za existenčnú hrozbu a tým mení spoločenské prostredie recipienta. Taktiež môžeme tvrdiť, že ide o akt perlokučný, kde aktér tvrdí, že konkrétny problém sa už stal problémom.

Pri skúmaní bezpečnostného prostredia prostredníctvom analýzy rečového aktu je vhodné určiť subjekty participujúce na tomto procese. Sú to predovšetkým 1. referenčné objekty – objekty priamo ohrozené a nárokuje si právo na prežitie; 2. Aktéri sekuritizácie – sú vlastne hlavnými aktérmi sekuritizácie, nakoľko označujú referenčné objekty za ohrozené; 3. Funkcionálni aktéri – sú subjekty vstupujúce do procesu sekuritizácie a ovplyvňujúce dynamiku bezpečnostných vzťahov tým, že vplyvajú na politické rozhodnutia. (Buzan, Waever, de Wilde, 2005, s. 48-49)

Medzi typické referenčné objekty patria štáty a národy. Ale momentom keď vojenský konflikt prestal predstavovať najväčšiu hrozbu sa počet a typológia referenčných objektov navýšili. Často to boli objekty, ktoré neboli v úzkom vzťahu so štátom. V predchádzajúcom

období sa výskum bezpečnosti zameriaval na zachovávanie bezpečnosti štátu pred iným agresorom primárne z vojenského hľadiska. Štúdie sa po novom zameriavajú aj na bezpečnosť jednotlivca, otázky environmentálneho charakteru, bezpečnosť sociálnych skupín.

Referenčným objektom sa v princípe môže stať ktokoľvek a čokoľvek, keď je označený sekuritizačným aktérom za ohrozený. Nie vždy je výber referenčného objektu správny, resp. vhodný. Dôležitým faktorom pri určovaní objektu ako referenčný je jeho veľkosť a legitímnosť označenia objektu ako ohrozeného. Ak sa zamyslíme nad možnosťou jeho výberu, tak najmenšia jednotka je jednotlivec, ale je veľmi pravdepodobné, že málokto sa bude zaujímať, počúvať. Ani zvolenie celého ľudstva, alebo robotníckej triedy, nepatrilo medzi úspešné pokusy. Ako najvhodnejšie sa javí výber objektu stredného rozmeru čo sa kolektivity, početnosti týka. Štáty alebo národy môžeme označiť ako vhodné objekty. Veľkou výhodou pre tieto objekty predstavuje limitovaná kolektivitá. Posilňovanie ich identity pri konfliktoch, rivalite s inými národmi je upevňovaná ich súdržnosť, pocit, že sú jeden celok. V tomto prípade môžeme konštatovať, ak je rivalita s ostatnými národmi kľúčová pri určovaní sekuritizácie, tak objekty stredných rozmerov budú vždy vo výhode pred systémovými objektmi. Systémové objekty nevedia vzbudiť pocit súdržnosti a ich snahy o univerzalistické politické spojenectvá konfrontujú súdržnosť stredných objektov (Buzan, Waever, de Wilde, 1998).

2. OBČIANSKA SPOLOČNOSŤ A BEZPEČNOSŤ

V štúdií sa nebudeme zaoberať skúmaním občianskej spoločnosti ako takej, čo ovplyvňuje jej medziľudské vzťahy, ale jej špecifickou súčasťou – a to spojením s bezpečnosťou. Dôvod prečo uvádzame toto spojenie, je potreba poukázať na dôležitosť participácie občanov na správe, fungovaní štátu a poukázať na názory občanov, ktoré by mali byť brané na zreteľ pri kreovaní politiky na národnej ako aj na medzinárodnej úrovni, a to najmä v oblasti bezpečnosti. (Piknerová, Naxera, 2011) Ľudia sa prirodzene a dobrovoľne združujú do rôznych zoskupení, aby spoločne zdieľali a zároveň presadzovali svoje názory ohľadom fungovania štátu, najmä v tom demokratickom. Občianska spoločnosť je označovaná aj ako priestor, kde môže byť prezentovaná pluralita a rôznorodosť spoločnosti a verejná participácia na vládnutí podporená. Niektoré názory akademickej obce prezentujú fakt, že občianska spoločnosť zohráva veľký význam v súčasných politických analýzach. Podľa Fernanda H. Cardosa (2003) početná a aktívna občianska spoločnosť je schopná a má potenciál zlepšovať kvalitu vládnutia na globálnej ako aj na národnej úrovni. Thomas Carothers (1997) tvrdí, že občianska spoločnosť tvorí základný prvok podporovania demokratických programov národných, medzinárodných a mimovládnych aktérov.

Postupne ako prichádzajú reformy bezpečnostných systémov sa politický prístup skúmania tejto problematiky zameriava na zdokonaľovanie efektívnosti, demokratickej kontroly a zodpovednosti štátnych inštitúcií a aktérov podieľajúcich sa na zaisťovaní bezpečnosti, taktiež sa bola potvrdená dôležitosť „príspevkov“ členov občianskej spoločnosti pre riadenie bezpečnostného sektora najmä prostredníctvom zvyšovaním verejného povedomia o bezpečnostných témach a interpretovaním ich námetov k reformám. Občianska spoločnosť má dôležitú aj keď zvyčajne len formálnu úlohu v dohľade nad správaním a rozhodovaním vlády v oblasti bezpečnostných záležitostí. Civilná expertíza je vnímaná ako vitálna súčasť demokratickej kontroly ozbrojených síl a bezpečnostných záležitostí, ktoré predstavujú nezávislé monitorovanie, výskum a posudzovanie vládneho a štátneho výkonu. Literatúra zaoberajúca sa reformami bezpečnostných systémov tvrdí, že občianska spoločnosť prispieva k dobrému spravovaniu obrany a bezpečnostných záležitostí prostredníctvom strážnickej činnosti v podobe reprezentatívnych organizácií, záujmových skupín

a mimovládnych organizácií. Začleňovanie občianskej spoločnosti je vyhlásené ako efektívne a spravodlivé tvorenie politiky a implementácia spôsobené poskytovaním ďalších a doplňujúcich informácií, názorov a alternatív pre politikov (Caparini, 2006). Napr. aj približne po desiatich rokoch od rozpadu sovietskeho zväzu bola občianska spoločnosť v postsocialistických krajinách slabá charakteristická najmä slabou participáciou občanov. Ešte slabšia participácia občianskej spoločnosti v oblasti obrany a bezpečnosti bola zapríčinená hlavne nedostatkom občanov so záujmom o danú problematiku. Caparini túto skutočnosť zdôvodňuje predovšetkým tým, že prerábanie bezpečnostného systému z čias socializmu a jeho kreovanie v podmienkach nových suverénnych štátoch bolo v réžii nových demokratických režimov a aj fakt, že pretrvávala averzia voči bezpečnostným zložkám a nezaujem o participáciu na vnútorných bezpečnostných otázkach (Caparini, 2006).

3. PERCEPCIA HROZIEB VEREJNOSŤOU – REFLEKTOVAŤ?

Predmetom výskumu, alebo cieľom výskumu tejto štúdie je ako občania štátu vnímajú bezpečnosť štátu. Preto sa v nasledujúcej časti oboznámime prečo možno identifikovať, označiť štát ako bezpečnostný objekt. Hlavné úlohy, ktoré by mal štát vo všeobecnosti plniť sú eliminovanie negatívnych vonkajších a vnútorných javov a procesov a zároveň efektívne ochraňovanie ekonomických záujmov, garantovanie obrany republiky, bezpečnosti a ochrany života a zdravia osôb, verejného poriadku, zabezpečovanie sociálnych istôt a poskytovanie verejných služieb. Toto všeobecné vymedzenie úloh štátu v poukazuje na osvojovanie si teórie predstaviteľov Kodanskej školy a ich sektorové vnímanie bezpečnosti. Na plnenie vyššie uvedených úloh štát využíva nasledovné nástroje:

- *donucovacie nástroje*: nástroje slúžiace ako vnútorný monopol moci a na presadzovanie vonkajších záujmov štátu (policajný zbor, ozbrojené sily, spravodajské agentúry atď.);
- *právo a normotvorba*: štátna moc sa rozdeľuje na zákonodarnú, súdnu a výkonnú moc zabezpečujúce mocensko-politické rozhodovanie a dozerajú na legitímne činnosti štátu a verejnosti;
- *zahraničná politika*: aktivity presadzujúce záujmy štátu smerujúce navonok zabezpečujúce ekonomickú, vojenskú, politickú a sociálnu komunikáciu, dosahovanie národných a bezpečnostných záujmov a zachovanie prosperity štátu;
- *autonómne rozhodnutia*: legitímna moc a princíp nezasahovania do vnútorných rozhodnutí štátu. (Surmánek, Gbúrová, Dudinská, 2003, s. 96)

Teórie medzinárodných vzťahov a bezpečnostných štúdií vidia štát ako veľmi mocný prvok v medzinárodnom systéme. Štát ako forma politickej organizácie, presahuje a pokoril všetky ostatné politické subjekty do takej miery, že sa stal jediným štandardom politickej legitímnosti. Štát dominuje v podmienkach politickej príslušnosti a autority ako aj v podmienkach kontrolovania nástrojov moci. Tieto teórie sú blízke realite a mnoho štátov, ktoré sú najmocnejšie a dobre organizované, majú možnosť užívať vplyv na celý systém (Buzan, 1991). Existuje mnoho polemík čo si možno pod pojmom štát predstaviť, čo tvorí jeho podstatu. Jedni tvrdia, že podstatu tvorí spoločnosť a práve tá by mala byť záujmom bezpečnostných výskumov. Druhá strana tvrdí, že nie spoločnosť, ale štát ako taký, jeho inštitúcie, takýto variant je na medzinárodnej úrovni neprijateľný. Barry Buzan (1991) tvrdí, že so systematickej perspektívy môžeme vnímať štáty ako teritoriálne určenú spoločensko-politickú entitu. Reprezentuje ľudskú kolektívitu, kde vládnuce elity a spoločnosť sú previazané vo vytýčenom priestore. Tento vzťah, interakcia teritória, vlády a spoločnosti je podstatná pre medzinárodné vzťahy a to čo tvorí štát. Z medzinárodnej perspektívy je podstatné to čo tvorí tento vzťah, závislosť medzi týmito prvkami a to čo by malo podliehať výskumu o bezpečnosti štátu. Práve za účelom bezpečnostnej analýzy musí byť štát čo najviac

rozčlenený, aby zahŕňal viac systémových dynamík vzťahov medzi prvkami, ktoré tvoria tento systém. Štát je čiastočne konštruovaný sám sebou, prostredníctvom jeho vlastných interných procesov a čiastočne produkt súťaživého až divokého anarchického prostredia. Vplyvy domáceho a medzinárodného dynamického prostredia sú podstatné pre bezpečnostnú analýzu ako aj komplex vzťahov medzi nimi. Aby sme predišli polemike pri vymedzovaní pojmov národná bezpečnosť a bezpečnosť štátu použijeme vysvetlenie L. Hoffreitera (2014), ktorý uvádza dva pohľady na túto problematiku. Jeden prístup umožňuje zamieňať tieto pojmy, nakoľko sú si podobné. Druhý definuje národ ako spoločenstvo ľudí s rovnakými charakteristikami a vlastnosťami (rasa, jazyk, kultúra, história, územie) a má vôľu sa ďalej rozvíjať. Štát definuje ako právnu organizáciu, ktorá je politicky zvrchovaná na konkrétnom území. Základom štátu je územie, obyvateľstvo a štátna moc, suverenita. Skladá sa zo širokého spektra podsystémov – sociálne skupiny, organizácie spoločenského a politického významu s jasne stanovenými vzťahmi a hierarchiou (Hofreiter, 2014) .) Ale ak budeme prizerať na ľud, obyvateľov ako na politickú kategóriu, teda ako na politický národ, potom môžeme stotožňovať oba pojmy. Budú definovať bezpečnosť teritória štátu, jeho integrity a celistvosti ako aj bezpečnosť celej sociálnej komunity.

Bary Buzan (1991) tvrdí, že rôznorodosť, konkrétnosť problému národnej bezpečnosti sa odlišuje podstatne od štátu k štátu. Každý jeden zo štátov je zraniteľný z hľadiska vojenských a environmentálnych ohrození. Nie všetci sú zraniteľní prostredníctvom ekonomických hrozieb a niektoré sú zraniteľné už pri základných spoločenských a politických zmenách, otrasoch. Taktiež rôzne subjekty štátu sú náchylné na rozličné hrozby, ktoré charakterizujú problém národnej bezpečnosti ako širokospektrálny než zameraný len na vojenské hrozby.

Aktéri sekuritizácie sú subjekty vykonávajúce bezpečnostný rečový akt. Zvyčajne ide o politických lídrov, byrokratov, lobistov a nátlakové skupiny. Aktéri zvyčajne nebývajú zároveň aj referenčnými objektmi. Určenie aktéra nie je vždy jednoduché, pretože niekto môže kategoricky odmietať akúkoľvek kolektívitu a argumentuje faktom, že štát skutočne nerozhoduje, ale len určité sekcie štátneho aparátu. Druhý názor naopak popiera individualitu a argumentuje kolektivitou, nakoľko spoločnosť je poznateľnejšia skôr prostredníctvom kolektívu ako len prostredníctvom jednotlivcov. Jednotlivec môže byť označený za aktéra, ale v prípade ak má silný mandát, je vhodné aby bol členom určitej skupiny, resp. jej reprezentantom. Určiť aktéra sekuritizácie je skôr otázka určenia kto vykonáva rečový akt ako hľadanie logiky celej akcie rečového aktu (Buzan, Waever, de Wilde, 1998).

ZÁVER

V súčasnosti môžeme povedať, že percepčia hrozieb občanmi je proces, nie trvalý stav. Jej zmeny, znižovanie alebo zvyšovanie rizika a kvality hrozieb, tak ako je vnímaní občanmi je závislí od mnohých faktorov, na ktoré musia štáty reagovať. Tieto prichádzajú nielen z vonkajšieho ale i z vnútorného prostredia. Niektoré bezpečnostné otázky nie sú prezentované verejnosti a nie sú o nich vedené ani verejné diskusie. Ako dôvod uvádzame samotnú logiku bezpečnosti a odvolávaním sa na skutočnosť, že verejné diskutovanie o probléme by negatívne ovplyvnilo jeho riešenie. Verejnosť tým stráca vplyv na riešenie daného problému. Cieľom procesu sekuritizácie je použiť mimoriadne opatrenia, ktoré nie sú bežné a sú mimo bežnej politickej praxe (Dolinec, 2009). Z toho dôvodu by sa malo predchádzať takémuto spôsobu prejednávania problémov a informovať verejnosť. Takýto spôsob sekuritizácie predstavuje určité riziko, najmä v zneužití legitimizácie použitia ozbrojených zložiek v občianskej sfére. Mimoriadne opatrenia prijaté na riešenie existenčných hrozieb podliehajú slabým kontrolám a preto môže dôjsť k ich zneužitiu. Ako sme uviedli na

začiatku štúdie akt sekuritizácie je definovaný aj ako rečový akt. Buzan a kol. uvádzajú ďalšie dve kategórie aby bol rečový akt úspešný. Prvá kategória je vnútorná, lingvisticko-gramatická, zameraná na dodržiavanie pravidiel aktu a druhá kategória je externá, kontextuálna a sociálna, zameraná na pozíciu odkiaľ môže byť akt uskutočnený. (Buzan, Waever, Wilde, 2005). Pri externej kategórii sledujú ešte dve podmienky. Prvá je sociálny kapitál, ktorý zaručuje určité spoločenské postavenie, ale nesmie byť zamieňané s oficiálnou autoritou. Druhá podmienka sa týka samotnej hrozby. Väčšia šanca na vytvorenie konštrukcie bezpečnostnej hrozby je v prípade ak sa môžeme odvolať na určité situácie, ktoré považujeme za hrozbu. Nemusia vždy zaručiť úspech, ale uľahčujú proces.

Cieľom predloženej štúdie bolo poukázať na dôležitosť zaoberať sa vzťahom reprezentant štátu (politik) a občan štátu. Konkrétnejšie na percepciu bezpečnosti štátu občanmi, najmä tak ako je prezentovaná práve vrcholovými politikmi štátu. Bezpečnostná problematika je veľmi atraktívna časť štátnej moci. Možnosť ovládať rezorty spravujúce túto časť je veľmi lákavá a politické vyjednávania, kto bude viesť daný rezort je celkom zdĺhavý proces sprevádzaný kompromismi a ústupkami. Fakty vyplývajúce z vyhodnocovania skúmania tohto vzťahu sú aplikovateľné pri kreovaní programových vyhlásení či PR stratégií politických subjektov usilujúcich sa o získanie vplyvu, o podiel na politickej moci. Samozrejme je potrebné tieto fakty aktualizovať nakoľko bezpečnostné prostredie je premenlivé a nesúrodé, ako aj nálada občanov je nestála.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BALABÁN, M., STEJSKAL, L a kol. 2010. *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Karolinum, 2010. 430 s. ISBN 978-80-246-1863-0.
- BALZACQ, T. 2005. The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. In *European Journal of International Relations*, roč. 11, č. 2/2005, s. 171-201.
- BALZACQ, T. 2009. Constructivism and Securitization Studies. In Mauer, V., Dunn Cavelt, M. (eds.): *Handbook of Security Studies*, Londres: Routledge, 2009, s. 56-72.
- BERTA, J. 2005. Rečové akty z aspektu filozoficko-lingvistického. In *Filozofia*, roč. 60, č.8/2005. ISSN 0046-385X, s. 551-572.
- BOOTH, K., SMITH, S. (eds.). 2003. *Současné teórie medzinárodných vzťahů*. Brno: Barrister&Principal - studio, 2003. 209 s. ISBN 80-85947-69.
- BUZAN, B. 1991. *People, States and Fear: An agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 1991. 399 s. ISBN 1-55587-282-4.
- BUZAN, B. 2003. Další zkoumání problému analytických rovin v medzinárodných vztazích. In Booth, K., Smith, S. (eds.). 2003. *Současné teórie medzinárodných vzťahů*. Brno: Barrister&Principal - studio, 2003. 209 s. ISBN 80-85947-69.
- BUZAN, B., WAEVER, O., De WILDE J. 2005. *Bezpečnosť – nový rámec pre analýzu*. Brno: Centrum strategických studií, 2005. 267 s. ISBN 80-903333-6-2.
- CAPARINI, M., FLURI, P., MOLNAR. F. 2006. *Civil Society and the security sector – Concepts and practices in new democracies*. Berlin: Lit Verlag, 2006, ISBN 3-8258-9364.
- CARDOSO, F., H. 2003. *Civil Society and global governance. Background paper*. Dostupné na internete: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM//env/pp/ppif/Civil%20Society%20and%20Global%20Governance%20paper%20by%20Cardoso.htm>.

- COLLINS, A. 2007. *Contemporary security studies*. New York: Oxford University Press, 2007. 436s. ISBN 0-19-928469-5.
- DALBY, S. 2002. *Environmental Security*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002. 239 s. ISBN 0-8166-4026-2.
- DILLON, M. 1996. *Politics and Security: Towards a Political Philosophy of Continental Thought*. London: Routledge, 1996. 252 s. ISBN 0-203-211124-3.
- DOLINEC, V. 2009. Faktory vplývajúce na vnímanie bezpečnostného prostredia štátu. In *Bezpečnostné fórum '09*, Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2009. ISBN 978-80-8083-790-7, s. 138 -134.
- DORMAN, A. M., TREACHER, A. 1995. *European security: an introduction to security issues in post- Cold War Europe*. Brookfield: Dartmouth Publishing, 1995. 220 s. ISBN 978-1-8552-1604-4.
- DOYLE, W. M. 1997. *The Ways of War and Peace : realism, liberalism and socialism*. New York: W. W. Norton&Company, 1997. 557 s. ISBN 0-393-96947-9.
- EICHLER, J. 2006. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2006. 304 s. ISBN 80-7278-326-2.
- FABIÁN, K., KOTTMAN, P. 2014. Krízový management pri bezpečnostných hrozbách z kybernetického priestoru. In *Bezpečnostné Fórum 2014*, Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2014. ISBN 978-80-557-0677-1, s. 119-127.
- GÖRNER, E. 2016. Úloha pripravenosti mladých generácií na krízové situácie na Slovensku. In *Krízové scenáre v systéme prípravy krízových manažérov na vysokých školách bezpečnostného zamerania*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2015. ISBN 978-80-8054-662-5, s. 150-158.
- GREEN, M. 2014. Speech acts. In *the Stanford encyclopedia of philosophy*. Stanford: Centre for the study of language and information. Dostupné na internete <http://seop.illc.uva.nl/entries/speech-acts/>.
- GUILD, E., CARRERA S., BALZACQ T. 2008. The Changing Dynamics of Security in an Enlarged European Union. In *CHALLENGE Research Paper*, č. 12/2008, 24 s.
- GUTTEN, M. 2009. K zložitosti konceptu bezpečnosti. In *INTERPOLIS '09*. Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela, 2009. ISBN 978-80-8063-939-0, s. 260-265.
- HOFREITER, L. 2014. Vnútorne činitele národnej bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2014*, Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2014. ISBN 978-80-8040-495-6.
- IVANČÍK, R. 2012. Teoreticko-metodologický pohľad na bezpečnosť. In *Vojenské reflexie*, roč. 7, č. 1/2012. ISSN 1336-9202, s. 38 – 57.
- IVANČÍK, R., JURČÁK, V. 2013 *Peace operations of international crisis management*. Ostrowiec Świętokrzyski: Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2013. 181 s. ISBN 978-83-936652-6-6.
- IVANČÍK, R., KELEMEN, M. 2010. *Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany*. Liptovský Mikuláš: AOS, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.
- KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasné problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- KOCZOVÁ, L., ČAPLIAR, M., KAČMÁR, R., MIKULA, P. 2015. *Zahraničnopolitické*

- mýty z pohľadu Slovenska. In *Revue BABYLON*, roč. 24, č. 4/2015, ISSN 1211-4332, s. 6.
- KOLLÁR, D., ONDRIA, P. 2011. Vplyv globalizácie na národnú bezpečnosť. In *Bezpečnostné fórum 2011*, Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2011. ISBN 978-80-557-0136-3, s. 18 – 22.
- KOSÁROVÁ, D. 2016. Suverenita v kontexte zlyhávania štátu. In *Bezpečnostné fórum 2016*. Banská Bystrica: Belianum, 2016. ISBN 9 78-80-557-1093-8. s. 340-350.
- LASICOVÁ, J., UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava: Veda, 2012. 264 s. ISBN 978-80-224-1284-1.
- NEČAS, P., UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
- PIKNEROVÁ, L., NAXERA, V. 2011. Charakter aktérov v súčasnom medzinárodnom systéme a posun od vlády k vládnutiu. In Piknerová, L., Naxera, V. a kol.: *Globální vládnutí. Vybrané problémy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk: Plzeň, 2011. ISBN 978-80-7380-356-8, s. 19–39.
- SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, K. 2014. Partnerség a békéért. In *NATO Partnerség 2014: A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője : Tanulmányok*. Budapest: Nemzeti Közszołgálati Egyetem, 2014. ISBN 978-615-5305-81-8, s. 21-58.
- SURMÁNEK, Š. GBÚROVÁ, M., DUDINSKÁ, I. 2003. *Politológia. Vybrané kapitoly*. Prešov: Slovacontact, 2003. 250 s. ISBN 80-888876-10-9.
- URBAN, R., BAKOŠ, E. 2009. *Veřejná správa a její fungování v krizových situacích*. Brno: Univerzita obrany, 2009. 110 s. ISBN 978-80-7231-592-5.
- WILLIAMS, P.D. (eds.). 2008. *Security Studies An Introduction*. London and New York: Routledge, 2008. 551 s. ISBN 978-0-203-92660-4.

Táto štúdia vznikla v rámci projektu VEGA č. 1/0783/16 „Bezpečnostné aspekty aktuálneho demografického vývoja v podmienkach Slovenskej republiky“.

doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD.
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmáhyno 1, 97401 Banská Bystrica, Slovenská republika
jaroslav.usiak@umb.sk

PhDr. Lubomír KLAČKO
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmáhyno 1, 97401 Banská Bystrica, Slovenská republika
klackolubo@gmail.com

MOŽNÝ POHĽAD NA PARAMETRE BOJOVÉHO POTENCIÁLU

POSSIBLE VIEW ON THE COMBAT POTENTIAL PARAMETERS

Jaroslav VARECHA

ABSTRACT

The combat potential represents a military unit/formation, deployable on the performance of the military operations. This means that the deployable military unit / formation is proprietor of the combat potential and which we can determine its size and quality by analysis of its parameters. A comprehensive set of parameters is used to express condition at a particular time. The parameters of the combat potential are quantifiable and non-quantifiable data that of the summary provide an idea of the overall level of the military unit / formation combat potential.

Keywords: combat potential, capability, armed conflict, human dimension.

ÚVOD

V súčasnom období sme čoraz častejšie prostredníctvom rôznych správ, médií, článkov i hodnotiacich dokumentov svedkami tvrdení, že dynamicky sa vyvíjajúci a meniaci rámec globálneho bezpečnostného prostredia je a bude charakteristický geopolitickými a geoeconomickými zmenami, ako aj novými asymetriami v del'be moci a bohatstva. Bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky je a bude významne ovplyvňované (pozitívne aj negatívne) predovšetkým globalizáciou a s ňou súvisiacimi zmenami medzinárodnej situácie. Pokračovanie procesu otvorenej globalizácie bude aj naďalej jedným zo zdrojov vážnych bezpečnostných problémov geopolitického, geoeconomického, ekologického, surovinového a sociálneho charakteru. V dlhodobom časovom horizonte môžu pôsobiť nepredvídateľne, synergicky a kumulatívne. Naďalej budú sprevádzané konfliktami, krízami a vznikom nových ohnísk napätia.

Ďalej sme svedkami tvrdení, že z hľadiska dlhodobého časového horizontu nemožno vylúčiť, že tlmené bezpečnostné hrozby vojenského a nevojenského charakteru, ktoré sú lokalizované v súčasných a potenciálnych ohniskách napätia v euroázijskom krízovom oblúku južne a východne od Slovenskej republiky, by mohli eskalovať do generovaných lokálnych konfliktov vojenského a nevojenského charakteru. Konflikty tohto charakteru by mohli za určitých podmienok radikálne sa meniaceho bezpečnostného prostredia eskalovať do regionálneho rozsahu. Špecifickým bezpečnostným problémom sú v tomto kontexte aj negatívne javy, ktoré súvisia s migračnými procesmi. Jedným z dôsledkov zhoršovania bezpečnostnej situácie v južných oblastiach od Slovenskej republiky môže byť zvýšenie náporu migračných vln z južnej migračnej trasy (tzv. Líbyjská cesta).

Analýzy bezpečnostného prostredia SR viedli k definovaniu širokého rozsahu možných hrozieb. Rôznorodosť hrozieb a ich prípadný devastačný účinok na spoločnosť však bude vyžadovať komplexný prístup, ktorý musí zabezpečiť fungovanie kritických funkcií štátu. Požiadavky spojené s elimináciou aktuálnych/budúcich bezpečnostných hrozieb vojenského a nevojenského charakteru majú priamy vplyv aj na veľkosť, zloženie a spôsobilosti ozbrojených síl.

1. BOJOVÝ POTENCIÁL

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že pojem *Potenciál* (z lat. *potentia*, možnosť) je viacvýznamový pojem, ktorý v prípade spoločenského subjektu vyjadruje jeho dispozičnú schopnosť, možnosť, spôsobilosť niečo urobiť¹. Keď budeme uvažovať, že daným spoločenským subjektom sú ozbrojené sily (ďalej len OS), potom indikátorom schopností realizovať ich poslanie je *bojový potenciál*. Prívlastok *bojový* je odvodený z tradičného poslania OS, ktorým je „bojovať a víťaziť“.

Ak vezmeme do úvahy fakt, že Slovenská republika je od roka 2004 členom NATO a ďalej fakt, že podľa² je základným a trvalým cieľom NATO v súlade s Chartou OSN obhajovať slobodu a bezpečnosť všetkých jej členov politickými a vojenskými prostriedkami, potom musíme pri používaní pojmu *bojový potenciál* uvažovať s rozšíreným poslaním OS o aktívnu participáciu na mierotvornom procese. Bojový potenciál sa preto stáva ukazovateľom dosiahnutej miery schopnosti OS byť úspešný i v nebojových operáciách, kde sú OS použité napríklad za účelom obnovy orgánov štátnej správy, poskytovania základných služieb miestnemu obyvateľstvu i za účelom plnenia asistenčných úloh v prospech bezpečnostných a záchranných organizácií a pod. To znamená, že *bojový potenciál* vyjadruje mieru akcie-schopnosti OS, bez ohľadu na aký účel budú použité.

V kontexte Aliancie je *bojový potenciál* zložený z troch zložiek, ktoré sú navzájom previazané, pričom žiadna zo zložiek nie je trvalo dôležitejšia ako ostatné³. Sú to tieto základné zložky:

- ▶ konceptuálna zložka
- ▶ morálna zložka
- ▶ fyzická zložka

Je možné konštatovať, že konceptuálna a morálna zložka predstavujú duchovnú stránku a fyzická zložka materiálnu stránku bojového potenciálu. Obidve stránky sa vzájomne dopĺňajú a rovnocenne prispievajú k hodnote celkového bojového potenciálu.

Konceptuálna zložka bojového potenciálu poskytuje poznanie ako bojovať respektíve viesť vojenské operácie (bojové i nebojové). Predstavuje myšlienkovú základňu, ktorá vyjadruje intelektuálnu schopnosť vojenského personálu pochopiť zákonitosti ozbrojených konfliktov a podstatu projektovania a vedenia vojenských operácií organizovaným spôsobom. Uplatňuje sa v celom spektre veliteľských a štábnych funkcií na všetkých úrovniach velenia. Jej význam pramení z poznania, že pre úspech v súdobej vojenskej operácii nestačí mať len sofistikované materiálne vybavenie operujúcich jednotiek, ale aj vojenský personál, schopný kreatívneho myslenia a to i v extrémnych podmienkach dynamicky meniacej sa situácie v operačnom priestore. Táto zložka sa zameriava na pozorovanie a vnímanie operačného prostredia jedincom, teda veliteľom alebo aj organizáciou. Rozhodnutia prijaté na základe nesprávnych alebo skreslených informácií, iného vnímania reality, alebo založené na nesprávnych informáciách o vlastných spôsobilostiach, povedú k neefektívnemu použitiu ostatných zložiek bojovej sily. A preto, aj keď je vôľa a schopnosť bojovať správne rozvíjaná, nedostatky v zložke konceptuálnej povedú k neefektívnemu alebo kontraproduktívnemu použitiu bojového potenciálu.

---

¹ ŽÍDEK, R., MAJCHÚT, I. Ozbrojené sily demokratického štátu, s. 51

² Doktrína Ozbrojených síl Slovenskej republiky (C), 2009

³ AJP-01 (D) Allied Joint Doctrine

Morálna zložka bojového potenciálu poskytuje vôľu bojovať respektíve znášať útrapy vojenských operácií. Jej obsahom je súhrn morálnych princípov, noriem a pravidiel mravného konania jednotlivca i skupín. Je vyjadrením morálky a ducha vojenskej organizácie prostredníctvom takých morálnych noriem, akými sú spoľahlivosť, súdržnosť, smelosť, disciplína, ochota plniť stanovené úlohy. Morálna zložka je založená na reflexii morálneho stavu nasadzovaných jednotiek do vojenských operácií, tzn. na reflexii ich odhodlania znášať všetky útrapy bojov a riziko smrti pri pôsobení v priestore operácie a hlbokého presvedčenia, že cieľ ich pôsobenia je morálny a eticky správny. Dosiahnutie vysokej úrovne morálnej zložky vyžaduje motiváciu, vedenie ľudí a riadenie.

Fyzická zložka bojového potenciálu poskytuje prostriedky na vedenie vojenských operácií. Zahŕňa tie vojenské organizačné celky, ktoré sú náležite vyzbrojené, materiálne vybavené a disponujúce požadovanými spôsobilosťami na vedenie vojenských operácií a ich všestranné zabezpečenie. V Ozbroyených silách Slovenskej republiky (ďalej len OS SR) sa jedná o vojenské jednotky, rozdelené podľa ich účelu do troch kategórií a to bojové, bojovej podpory a bojového zabezpečenia. Je nevyhnutné mať náležite zdrojovo zabezpečený proces tvorby a udržiavania fyzickej zložky bojového potenciálu, tzn. proces vytvárania vojenských jednotiek, ich výcviku a udržiavania vo funkčnom stave po celú dobu pred ich nasadením do vojenskej operácie. Nedostatočné zdrojové krytie týchto procesov vedie k vážnemu oslabeniu až znefunkčneniu bojového potenciálu⁴. Fyzická zložka bojového potenciálu sa skladá z piatich prvkov: ľudskej sily, výzbroje, kolektívnej výkonnosti, pripravenosti a udržateľnosti. Je teda kombináciou vozidiel, lietadiel, príslušných zbraní, zameriavačov a inej techniky, ako aj ľudí, ktorí ju obsluhujú. Patrí sem i výcvik, ktorý títo ľudia dostávajú na vedenie boja, a to výcvik individuálny, ako aj spoločný v bojových jednotkách. Cieľom výcviku je predovšetkým zaisťovať, aby jednotky boli nasadzované a udržiavané v potrebnom čase na splnenie stanovených úloh. Je potrebné mať na zreteli, že fyzická zložka musí byť podporená konceptuálnou a morálnou zložkou. Bez tejto podpory nebude fyzická zložka efektívne, kreatívne a húževnato využitá a nezaručí splnenie stanovených cieľov vojenskej operácie. Na druhej strane konceptuálna a morálna zložka bez materiálneho nositeľa zostáva z vojenského hľadiska bezcennou teoretickou kategóriou.

Spojivom uvedených troch základných zložiek je doktrína⁵. Ide o formálne vyjadrenie vojenského myslenia, používaného v danom časovom rámci. Zahŕňa ponaučenia z minulosti a názory na to, ako čo najlepšie v súčasnosti a v blízkej budúcnosti viesť operácie. Doktrína je vo svojej podstate všeobecná a opisuje základné zásady, prijaté koncepcie a obmedzenia na vedenie operácií na všetkých úrovniach. A práve kombinácia týchto zásad, konceptov, obmedzení a reštrikcií, uplatňovaná s predstavivosťou a iniciatívou veliteľmi je to, čo generuje intelektuálnu silu ako pohon bojového potenciálu OS SR i síl NATO v súčasných operáciách. Doktrinálna zložka je pozadie, na ktorom sa ostatné zložky spájajú s cieľom dosiahnuť bojový potenciál (obr. 1). Doktrína však nepredstavuje súbor pravidiel, ktoré je možné bezmyšlienkovite používať, ale vyžaduje uvážlivý prístup a kreatívne uplatňovanie s využitím konceptného (tvorivého) myslenia. Vojenská doktrína nie je pomocnou palicou, ktorá by nahradzovala veliteľovu právomoc a zodpovednosť za výber vhodného variantu činnosti v konkrétnych podmienkach pôsobiacich v čase prijímania rozhodnutia. To znamená, že jej účel nie je nahradzovať myslenie, ale napomáhať tvorivému mysleniu.

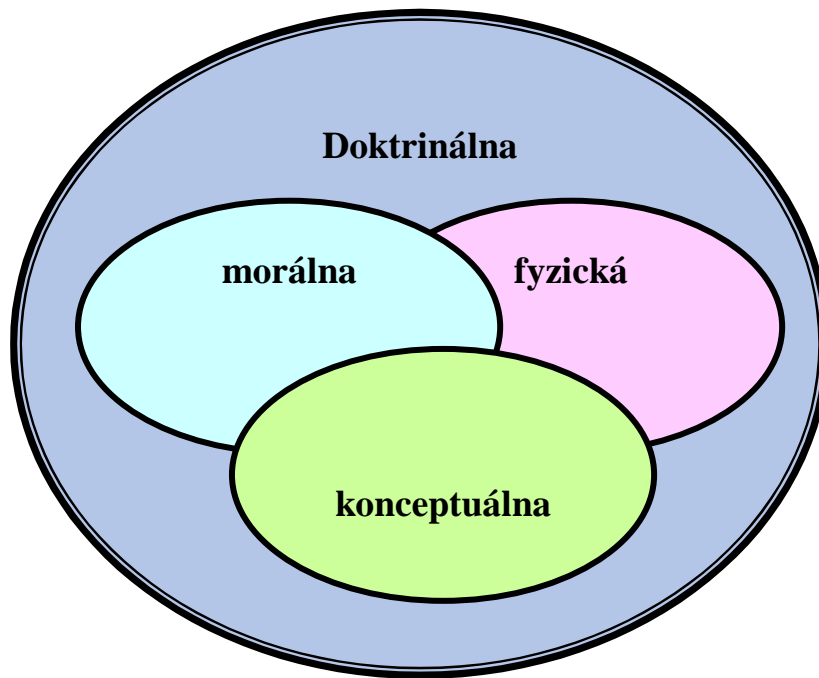
Vojenské doktríny sú zaradené do sústavy vojenských dokumentov, ktorá rozlišuje dve kategórie dokumentov.

⁴ ŽÍDEK, R., MAJCHÚT, I., ref. 1

⁵ Doktrína Ozbroyených síl Slovenskej republiky (C), ref. 2

Kategóriami vojenských dokumentov sú:

- ▶ interné normatívne akty (služobné predpisy, nariadenia a smernice)
- ▶ vojenské publikácie, ktoré sa podľa účelu ďalej členia na:
  - vojenské doktríny
  - odborné publikácie (metodiky, programy prípravy, príručky, ostatné odborné publikácie)

Obrázok 1 Zložky bojového potenciálu⁶ (upravené)

2. PARAMETRE BOJOVÉHO POTENCIÁLU

Zjednotením jednotlivých zložiek bojového potenciálu do kompaktného celku získame „zhmotnený“ bojový potenciál v podobe vojenských jednotiek, ktoré sú nasaditeľné do vojenských operácií. To znamená, že „nasaditeľné“ jednotky sú nositeľom bojového potenciálu, ktorého veľkosť a kvalitu môžeme zistiť analýzou jeho parametrov.

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že „parameter“ predstavuje rozhodujúci údaj (vyjadrený číselne alebo slovne), ktorý vyjadruje určitú charakteristickú vlastnosť objektu záujmu. Ucelený súbor parametrov slúži na vyjadrenie stavu objektu záujmu v konkrétnom čase. Ak budeme uvažovať, že objektom záujmu sú OS, potom parametre bojového potenciálu sú kvantifikovateľné a nekvantifikovateľné údaje, ktoré v súhrne poskytujú predstavu o celkovej úrovni bojového potenciálu OS v čase jeho analyzovania. Do súboru parametrov bojového potenciálu zaraďujeme⁷:

- ▶ kvantifikovateľné parametre:
  - celkové množstvo vojenského personálu v zostave nasaditeľných jednotiek,
  - počet a druhy vojenskej techniky, s ktorou disponujú nasaditeľné jednotky.

⁶ Doktrína Ozbrojených síl Slovenskej republiky (C), ref. 2

⁷ ŽÍDEK, R., MAJCHÚT, I., ref. 1

► nekvantifikovateľné parametre:

- schopnosť veliteľských orgánov implementovať vojensko-strategické princípy, doktríny a zásady strategického (konceptného) myslenia v procese operačného plánovania a výkonu vojenských operácií,
- morálna úroveň jednotiek vyjadrená prístupom vojenského personálu k dodržiavaniu etického kódexu vojaka,
- kvalita výzbroje a ostatného materiálu,
- vycvičenosť jednotiek na uplatňovanie „tradičných“ a „netradičných“ bojových spôsobilostí v súlade s ustanoveniami vojenských doktrín.

Ako bolo uvedené v úvode tohto článku, ale i podľa *Bielej knihy o obrane Slovenskej republiky*⁸ v reakcii na zásadnú zmenu bezpečnostného prostredia v Európe, bolo nevyhnutné vykonať revíziu stavu, v akom sa nachádzame a s ohľadom na predpokladaný vývoj bezpečnostného prostredia a zdrojové možnosti štátu, určiť zodpovedajúce smerovanie ďalšieho rozvoja zaručovania obrany štátu s výhľadom do roku 2030. Jasným a naliehavým imperatívom sa stáva zvyšovanie obranyschopnosti Slovenskej republiky v celom komplexe a rozsahu opatrení s dôrazom na zvyšovanie pripravenosti a bojaskopnosti OS SR. Kľúčovým opatrením je skvalitnenie riadenia obrany štátu s dôrazom na čas vojny, čo predpokladá skvalitniť spravodajstvo, rozhodovacie procesy, plánovanie, prípravu štátnych orgánov v oblasti obrany štátu a ďalšie činnosti.

Minister obrany SR vo svojom príhovore uvádza⁹ „... zvyšovanie pripravenosti a bojaskopnosti OS SR je postavené na rozvoji v dvoch kľúčových oblastiach ich transformácie. Na prvom mieste sú a budú ľudské zdroje, ktoré sú tým najcennejším, čo máme, a preto sa kladie dôraz na zvyšovanie morálnej a vzdelanostnej úrovne a odbornej pripravenosti profesionálnych vojakov. Druhým pilierom je výzbroj a technika, ktorá je tým najnákladnejším segmentom rozvoja spôsobilostí OS SR, pričom jej výmena, resp. modernizácia je kľúčom k pokroku v ich transformácii...“.

Náčelník Generálneho štábu OS SR vo svojom príhovore dodáva¹⁰, že „... potreba vyššej úrovne obranyschopnosti štátu, nárast úloh pre OS a zabezpečenie medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky nevyhnutne vyžadujú aj zvyšovanie úrovne ich spôsobilostí. Tieto budú musieť disponovať nielen vyšším bojovým potenciálom, účinnejšou bojovou podporou a efektívnejším bojovým zabezpečením, ale aj vyššou mierou schopnosti včasnej reakcie na hrozby – tak v rámci kolektívnej obrany, ako aj operácií mimo územia Slovenskej republiky...“.

Z doteraz uvedeného textu je zrejmé, že problematika bojového potenciálu a parametrov na jeho hodnotenie je po teoretickej stránke rozpracovaná a v poslednom období je tejto problematike venovaná zvýšená pozornosť aj zo strany politickej a vojenskej špičky, o čom svedčí rad prijatých dokumentov napr.⁸ alebo¹¹ a v tejto súvislosti aj rad pripravovaných dokumentov. V procese generovania a udržiavania bojového potenciálu OS sa javí najdôležitejším realizačnou fázou. Posledných 25 rokov Armáda SR a neskôr OS SR prechádzali transformačnými procesmi, ktoré neboli z najrôznejších príčin dotiahnuté do konca. Preto v nasledujúcom období by bolo vhodné poučiť sa z chýb predchádzajúcich období a dosiahnuť želaný stav v OS SR.

---

⁸ Biela kniha o obrane Slovenskej republiky, 2016

⁹ Ref. 8

¹⁰ Ref. 8

¹¹ Dlhodobý plán výstavby a rozvoja OS SR

3. MOŽNÝ POHĽAD NA PARAMETRE BOJOVÉHO POTENCIÁLU

V súvislosti s predchádzajúcim textom je vhodné poukázať na niektoré aspekty, ktoré môžu podstatným spôsobom ovplyvňovať pohľad na parametre bojového potenciálu OS SR.

História je posiatá nespočítateľným množstvom vojen a zápasov medzi protivníkmi, ktorí sa odlišovali veľkosťou a úrovňou civilizačného a technologického rozvoja. Takéto udalosti sa často končili neočakávanými výsledkami. Hoci vojna je vždy politickou záležitosťou, ukazuje sa, že hlavným predpokladom pre vyvolanie vojny v minulosti bola predpokladaná prevaha jedného protivníka nad druhým. Podľa¹² sa prevaha uvažuje v štyroch rovinách a to numerickej (početnej), technologickej, situačnej a koncepcnej.

Číra numerická prevaha nezaručuje víťazstvo v modernej vojne a stáva sa tak najľahším typom prevahy, ktorý je možno prekonať buď technológiou alebo uplatnením vhodnej stratégie. Veľa krajín má ťažkosti s náborom do armády a tak sa numerická prevaha stáva často relatívnym problémom. Zápas o numerickú prevahu dominuje v histórii ľudstva spolu so zápasom o technologickú prevahu. Dôvody sú celkom jednoduché. Čísla sú zdanlivo presvedčivé, straty a zisky sa dajú ľahko vypočítať. Počty pomáhajú odstrašiť potencionálnych protivníkov a umožňujú nahraditeľnosť. Keď je hojnosť zdrojov, aj chyby sa ľahšie napraviajú. V ére, keď sa zdroje stávajú v stále väčšej miere nedostatkové, musia sa plánovači obzerať po iných možnostiach riešenia prevahy. Aj zastarané zbraňové systémy sa zachovávajú v znížených počtoch z dôvodu stále sa zvyšujúcich nákladov, sprevádzaných relatívnym znížením výdavkov na obranu. Problém dostatku financií sa stáva najdôležitejším činiteľom pre všetky štáty. Menším krajinám však hrozí, že sa môžu stať smetiskom pre starnúce západné parky techniky.

Technológia je pre vedenie vojny dôležitá, ale história dokázala, že preceňovanie vplyvu technológie na vojnu by mohlo byť nebezpečné. Vojenská história ponúka za posledných osemdesiat rokov veľa prípadov, v ktorých konflikt vyhrali vojská so slabšou technológiou. Len z ťažkosťami možno poukázať na akúkoľvek významnú bitku, v ktorej bolo víťazstvo dosiahnuté výlučne alebo prevažne z dôvodu jasného účinku výnimočnej zbrane. Vojny posledného obdobia, vrátane Kosova, Bosny, Čečenska, Afganistanu alebo Vietnamu dokázali, že technologická prevaha prináša tendenciu smerom k centralizácii, symetrii a nátlaku. Naproti tomu sa technologicky slabší protivník musí spoliehať skôr na decentralizáciu, asymetriu a manéver. Napriek uvedenému kľúčom k úspechu v technologickej oblasti je naďalej ľudská schopnosť výberu a prioritizácie informácií. Výberový technologický pokrok bude lacnejší a často účinnejší ako investície do najnovších zbraňových systémov, ktoré rýchlo zastarávajú. Sloboda výberu je záležitosťou vyváženej medzi finančnými zdrojmi a dosiahnuteľnými bojovými možnosťami.

Situačná prevaha (prevaha v prostredí) v sebe zahŕňa podmienky, akými sú morálna základňa, terén, geopolitika, propaganda, diplomacia, sociálna situácia a každý prvok, ktorý ovplyvňuje výsledok vojny (konfliktu). Pozemný priestor zostane i v budúcnosti významnou dimenziou pri vedení ozbrojeného konfliktu a to aj napriek tomu, že niektoré vyspelé štáty, predovšetkým z politických dôvodov, uprednostňovali v minulosti vzdušný priestor¹³. Pozemná dimenzia tiež zostane najvýraznejšie ovplyvnená komplexnosťou operačného prostredia a z neho vyplývajúcej neistoty, ktorú prináša ľudské, psychologické, politické a kultúrne prostredie. Prax súčasných ozbrojených konfliktov potvrdzuje, že OS dnes pôsobia predovšetkým v zaľudnených priestoroch. Zaľudnené priestory (mestá) nahrádzajú otvorený terén

¹² ŠVEC, P. Koncepcia komplexného manévru, s. 23

¹³ Novák, T. Operační adaptibilita a lidská dimenze ozbrojeného konfliktu

a stávajú sa základnými priestormi vedenia vojenských operácií. Tu je nevyhnutné pochopiť, že pri vedení boja v meste nepôjde len o osvedčené taktické úlohy¹⁴, ale pôjde aj o boj s myslou civilného obyvateľstva. Obyvateľstvo prestáva byť len pasívnym účastníkom ozbrojeného konfliktu, alebo len prostým zázemím bojujúcich strán. Je nutné mať na pamäti, že prostriedky využívajúce kybernetický priestor (internet, satelitná televízia a.i.) umožňujú ovplyvňovať v rámci informačných a psychologických operácií vybrané cieľové skupiny obyvateľstva a slúžia ako nástroje na destabilizáciu a zníženie obranyschopnosti štátu. Aj toto je jeden z aspektov vedenia hybridnej vojny. Načrtnuté niektoré nové fenomény, ktoré sa vyskytujú v operačnom prostredí vedú k záveru, že situačná prevaha (prevaha v prostredí) má podstatne väčší význam, ako numerická alebo technologická prevaha. Je možno prijať záver, že prostredie, v ktorom sa vojna (konflikt) vedie, možno ho buď pochopiť, alebo chápať nesprávne. Ak je správne chápané, možno ho buď akceptovať, prispôbiť si ho alebo prispôbiť sa mu, ale nemožno ho ignorovať.

Koncepčný prístup je založený na skúsenosti, tradíciách a na ďalších faktoroch, ale predovšetkým na nepredvídateľnom ľudskom rozume. Tento typ prevahy závisí od vhodného využitia predchádzajúcich troch typov. Koncepčná prevaha vo veľkej miere závisí od použitého prístupu k vedeniu bojovej činnosti. Samotné rozhodnutie, vrátane rozhodnutia o tom, ktorý prístup k vedeniu bojovej činnosti bude použitý, predstavuje netechnologický, intelektuálny, ľudský proces. Ide o nelineárnu, nevyspytateľnú a rozumovo flexibilnú činnosť. Z tohto dôvodu by práve koncepčnú oblasť mala naplno využiť slabšia mocnosť usilujúca sa o prevahu pokusom o identifikáciu slabín v protivníckovej stratégii, pri maximálnom využití vlastných silných stránok. To je to, čo niektorí autori chápu pod pojmom asymetrický prístup.

Je zrejmé, že v nastávajúcom období budú mať ľudské zdroje rozhodujúce postavenie pri hodnotení parametrov bojového potenciálu. Nové požiadavky budú klásť vysoké nároky na príslušníkov OS SR a vnútornú organizačnú kultúru. Ich naplnenie vyžaduje veľké investície do vzdelávania, ale aj do rozvoja morálky, vzájomnej dôvery a súdržnosti veliteľského zboru i ostatných príslušníkov OS SR. Rozvoj kvalít veliteľov na operačnej a taktickej úrovni sa nemôže orientovať len na letálne operácie alebo vedenie priamej bojovej činnosti. Je potrebné zabezpečiť ich adaptabilitu v komplexnom operačnom prostredí a teda vedľa „tradičných“ dimenzií vojny (konfliktu) zahrnúť do vzdelávania aj orientáciu a pochopenie informačnej resp. ľudskej dimenzie. Úloha veliteľa ako rozhodovacieho a usmerňujúceho prvku sa neustále posilňuje a stáva sa komplexným, pretože vyžaduje nie len dôkladnú znalosť schopností a OS ako takých i pochopenie, ako tieto sily najlepšie kombinovať, ale aj znalosť informácií o civilných aktéroch a možnostiach uplatnenia medzinárodných kapacít v rámci stratégie komplexného prístupu. Veliteľ musí byť schopný odhadovať sekundárne dopady vojenských akcií, ktoré môžu vďaka celosvetovému mediálnemu pokrytiu mať dopad i mimo priestor operácie, s dôsledkami strategického i politického charakteru.

ZÁVER

Dominantný vplyv na akcieschopnosť OS má jeho spoločenská zložka (vojenský personál), ktorá im dáva charakter živého organizmu. Medzi kľúčové vlastnosti živého organizmu patrí snaha o zachovanie svojej funkčnosti (existencie) a schopnosť vyvíjať sa. Preto generovanie a udržiavanie bojového potenciálu je jednou z kľúčových úloh OS, aby sa alokované strategické zdroje uplatňovali na ich rozvoj a zachovanie funkčnosti. Na druhej strane musia byť strategické zdroje alokované v dostatočnom množstve, aby nedochádzalo k dispropor-

---

¹⁴ SPILÝ, P., HRNČIAR, M. Vojenská taktika

cii medzi požadovanou hodnotou parametrov bojového potenciálu a výškou alokovaných strategických zdrojov.

Konkurenčnú výhodu v akejkoľvek náročnej situácii získajú tí, ktorí budú nasledovať radu Majstra Suna a uvedomia si, že piatym rozmerom vojny (ozbrojeného konfliktu) sú okolnosti. Z histórie vojen je zrejmé, že pre vojnu je typické použitie výzbroje, ktorá bola určená pre inú éru, alebo pre rozdielne prostredie. Napriek tomu sme oveľa častejšie svedkami vojny, vedenej s použitím nezodpovedajúcej „stratégie“. História ľudstva ukazuje, že ak sa chceme vyhnúť prekvapeniu, vždy sa vypláca návrat ku „klasikom“ a k histórii. Preto sa na záver môjho článku vrátim k veľkému čínskemu mysliteľovi, generálovi, zakladateľovi manévrového vojnového umenia majstrovi Sun – Tzu.

Vo svojom diele „Vojenské umenie“ majster Sun uvádza, že generál je pomocníkom panovníka štátu. Keď je táto pomoc všestranná, štát bude určite silný, ak je narušená, štát bude určite slabý. Existujú tri spôsoby, pomocou ktorých môže panovník spôsobiť svojej armáde nešťastie:

1. Keď si neuvedomuje, že armáda by nemala postupovať a nariadi postup, alebo keď si neuvedomuje, že by nemala odдыхovať a nariadi odдых.
2. Keď sa nevyzná vo vojenských záležitostiach a mieša sa do ich spravovania. Toto spôsobuje, že dôstojníci sú zmätení.
3. Keď sa nevyzná v problémoch velenia a mieša sa do usmerňovania boja. Toto vyvoláva u dôstojníkov pochybnosti.

Ak je armáda rozvrátená a podozrievavá, susední panovníci využijú výhody takej situácie a spôsobia problémy. Rozvrátená armáda prináša víťazstvo druhému. K tomu dodáva, že existuje päť zásad, pomocou ktorých možno predpokladať víťazstvo:

1. Zvíťazí ten, kto vie kedy môže a kedy nemôže bojovať.
2. Zvíťazí ten, kto rozumie tomu ako bojovať v súlade so silou protistojacich síl.
3. Zvíťazí ten, ktorého útvary sú zjednotené v zámeroch.
4. Zvíťazí ten, kto je lepšie pripravený a odдыхujú vyčkáva nepripraveného nepriateľa.
5. Zvíťazí ten, kto má generálov schopných a oddaných panovníkovi.

Nastúpený nový proces transformácie OS SR môže byť dotiahnutý vo všetkých vytýčených oblastiach do úspešného konca, ak sa dokážeme poučiť zo známych chýb minulosti a každý zainteresovaný prevezme svoj diel zodpovednosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AJP-01 (D) Allied Joint Doctrine

Biela kniha o obrane Slovenskej republiky, 2016.

Dlhodobý plán výstavby a rozvoja ozbrojených síl Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2030. 2016.

Doktrína Ozbrojených síl Slovenskej republiky (C), 2009.

NOVÁK, T. 2016. Operační adaptibilita a lidská dimenze ozbrojeného konfliktu. In Vojenské rozhledy. 2016, 25(3), s. 102-112. ISSN 1210-3292.

Sun-Tzu, Umenie vojny.

SPILÝ, P., HRNČIAR, M. 2013. Vojenská taktika. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. 272 s. ISBN 978-80-8040-471-0.

ŠVEC, P. 2001. Koncepcia komplexného manévru. In Vojenské obzory. 2001, roč. 8, č. 1/01, s. 23-46.

ŽÍDEK, R., MAJCHÚT. I. 2015. Ozbrojené sily demokratického štátu. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2015. 254 s. ISBN 978-80-8040-521-2.

doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.

Katedra bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš

jaroslav.varecha@aos.sk

PODPORA BIKOMUNITNÉHO DIALÓGU AKO SÚČASŤ PODIELU SLOVENSKEJ DIPLOMACIE A OZBROJENÝCH SÍL SR PRI RIEŠENÍ BEZPEČNOSTNEJ SITUÁCIE NA CYPRE

SUPPORT OF BI-COMMUNAL DIALOGUE AS A SHARE OF SLOVAK DIPLOMACY AND SVK ARMED FORCES IN RESOLVING THE SECURITY SITUATION IN CYPRUS

Pavol VITKO

ABSTRACT

In the article we analyze a variety of the potential security risks emanating from the eventuality that the Island of Cyprus continues to be politically divided into the internationally recognized Republic of Cyprus and the Turkish Republic of Northern Cyprus, recognized by Turkey only. We focus on the Slovak Republic's contribution to stabilizing the situation on the island, one which consists of diplomatic and military components, while placing major emphasis on Slovakia's support of the bi-communal dialogue which, thanks to its significance, represents a great success for our country on the international scene.

Keywords: bi-community dialogue, security situation, security risk, internal security environment, external security environment, security threats, security actors

ÚVOD

Mandát misie UNFICYP (United Nations Forces in Cyprus) od roku 1964 pozostáva z viacerých úloh. Snaha o udržanie mieru, konečné urovnanie konfliktu s cieľom opätovného zjednotenia ostrova je úlohou civilnej časti misie. Dbať na dodržiavanie poriadku a zákonov je úlohou policajného komponentu. Zabrániť obnove ozbrojeného konfliktu medzi oboma komunitami je úlohou vojenskej súčasti misie.

Na stabilizácii situácie na Cypre sa v rámci mierovej misie UNFICYP podieľa od mája 2001 aj slovenský vojenský kontingent. Úsilie o urovnanie problému na Cypre s väzbami na Slovensko však siahajú až na jar v roku 1989, keď Slovák Emil Keblúšek, veľvyslanec vtedajšieho Československa, predstrel predstaviteľom oboch tamojších komunít návrh na zorganizovanie bikomunitných rokovaní o cyperskom probléme za účelom hľadania riešenia akceptovateľného pre obe strany. Prvé stretnutie tohto druhu sa uskutočnilo 16. 5. 1989 v Prahe, kam obe strany vyslali svojich najvyšších politických predstaviteľov. Od roku 1993 je dominujúcim momentom v slovensko-cyperských vzťahoch poskytovanie tzv. dobrých služieb zo strany slovenskej diplomacie v procese zblížovania grécko-cyperskej a turecko-cyperskej komunity. Vďaka tejto činnosti má Slovenská republika na Cypre výsostné postavenie a jej služby oceňujú najvyšší predstavitelia oboch komunít. Je to dôležité najmä preto, lebo napriek zlepšovaniu bezpečnostnej situácie stále existujú viaceré bezpečnostné riziká, ktoré súvisia so snahou utečencov na návrat do svojich domovov, o navrátenie ich majetku, snaha o odsun všetkých cudzích (najmä tureckých) vojsk z Cypru, vzrastajúci nacionalizmus a latentná hrozba islamského fundamentalizmu.

1. VÝVOJ BEZPEČNOSTNEJ A POLITICKEJ SITUÁCIE

Cyperská republika vznikla ako samostatný štát 16. augusta 1960, predtým bol Cyprus súčasťou Britského impéria. Základným dokumentom, ktorý predchádzal osamostatneniu, bola Zürišská dohoda medzi vládami Grécka a Turecka a následný podpis Garančnej zmluvy, ktorú v Londýne 19. 2. 1959 spolu s Gréckom a Tureckom signovala vláda Veľkej Británie. Všetky tri štáty garantovali základné princípy zakotvené v prijatej ústave. Dohodli sa, že v prípade ich porušenia iniciujú konzultácie na spoločnom postupe a ak sa to ukáže ako nemožné, každý z nich si vyhradzuje právo konať s jediným cieľom vrátiť predchádzajúci stav ako bol definovaný v zmluve. Rozdelenie ostrova alebo jeho anexia ku ktorémukoľvek inému štátu boli v zmluve explicitne zakázané.¹

Napäté vzťahy medzi cypersko-gréckou majoritou (vtedy 80 %) a cypersko-tureckou minoritou (18 %) sa po čiastočnom uvoľnení postupne zhoršovali. V roku 1963 – 1964 došlo na Cypre k prvým nepokojom od vzniku spoločného štátu cyperských Grékov a Turkov. V tomto období sa predstavitelia grécko-cyperskej komunity nevzdávali myšlienky enosis (spojenia ostrova s Gréckom) a pokúšali sa zmeniť ústavné zriadenia tak, aby sa postupne zrušil mechanizmus zdieľania moci s turecko-cyperskou komunitou. Tá sa postupne mala stať menšinou, nie jedným z dvoch konštitutívnych národov.²

Po tom, ako v decembri 1963 vypuklo najmä na severe ostrova násilie, 650-členný turecký kontingent dislokovaný na ostrove opustil na Vianoce svoju posádku a zaujal tu postavenie. Napätie zmiernila dohoda Cypru, Turecka a Veľkej Británie o rozmiestnení mierovej misie pod britským deleníím. 30. decembra 1963 bola vytvorená neutrálna zóna medzi komunitami cyperských Grékov a Turkov. Sabotáže a incidenty však pokračovali. Bezpečnostná rada OSN preto prijala v marci 1964 rezolúciu o vytvorení mierovej misie na Cypre pod názvom UNFICYP (United Nations Peacekeeping Force in Cyprus). Misia mala 6 725 vojakov. Turecko-cyperskí ozbrojenci aj cypersko-grécka Národná garda ale pokračovali v provokáciách. V roku 1967 prepukli otvorené boje. Po čiastočnej stabilizácii v roku 1974 Národná garda zvrhla prezidenta arcibiskupa Makariosa a uskutočnila štátny prevrat. 19. júla 1974 Turecko, ktoré sa odvolávalo na Garančnú zmluvu z roku 1970, vysadilo svoje jednotky na Cypre a tureckí vojaci postupne od severu začali obsadzovať ostrov, vrátane časti hlavného mesta Nikózia. Národná garda útočila na cyperských Turkov. Vojská UNFICYP, ktoré mali udržiavať na ostrove pokoj, v prvých dňoch nedokázali adekvátne reagovať. Následne sa snažili sprostredkovať prímerie. K tomu nakoniec došlo až 16. augusta 1974, dva týždne po tom, čo sa na ňom dohodli Turecko, Grécko a Veľká Británia v Ženeve. S podmienkou, že „odchod tureckých vojsk bude sprevádzaný spravodlivým a trvácnyim usporiadaním vyhovujúcim všetkým zúčastneným stranám.“³

Práve formulácia, že „odchod tureckých vojsk bude sprevádzaný spravodlivým a trvácnyim usporiadaním vyhovujúcim všetkým zúčastneným stranám“ do veľkej miery na desaťročia zakonzervovala stav na ostrove, ktorý je dodnes rozdelený nárazníkovým pásom. Nikózia je posledné rozdelené hlavné mesto na svete. Neutrálna nárazníková zóna sa dĺžkou 183 kilometrov a šírkou od 5 metrov do 7 kilometrov tiahne naprieč celým ostrovom.⁴

Tureckí Cyperčania v tom období nemali žiadnu možnosť podieľať sa na medzinárodne uznanej vláde v Nikózii. Aj preto sa Turecko na druhej ženevskej konferencii v auguste 1983 snažilo predostrieť federálne usporiadanie ostrova. Grécko s tým nesúhlasilo.

---

¹ SUSKO, 2012, s. 10

² NAJŠLOVÁ, 2006, s. 217

³ SUSKO, 2012, s. 12

⁴ VITKO, P. 2012, s. 8

Už vtedy sa na ostrov načali nasúvať etnickí Turci (cca 50-tisíc) najmä z chudobnejších tureckých častí ostrova. Cyperskí Turci následne 15. novembra 1983 vyhlásili Severocyperskú tureckú republiku. Okrem Turecka ju nikto neuznal, hoci jej politická reprezentácia sa o to usilovala, nakoľko postavenie štátu v medzinárodnom politickom systéme a implikácie na bezpečnosť štátu od nepamäti súviseli s formovaním a vnímaním suverenity štátov, či už smerom dovnútra alebo navonok.⁵

Zo zámerov vytvoriť bikomunálny štát s dvoma konštitutívnymi národmi vychádzal aj tzv. Annanov plán v roku 2004 (Kofi Annan bol generálny tajomník OSN v rokoch 1997 - 2006). Odsúhlasili ho politické reprezentácie oboch cyperských komunít. Proti prijatiu plánu však hlasovali 24. apríla 2004 tri štvrtiny gréckych Cypčanov, kým dve tretiny tureckých Cypčanov jeho prijatie podporili.⁶ Turecko aj napriek odmietnutiu prišlo v roku 2006 s tzv. Akčným plánom – Novou iniciatívou. Predpokladala otvorenie letísk a prístavov na oboch stranách ostrova. Podporili ho USA aj Veľká Británia, no Cyperská republika ho odmietla.

Napriek všetkému politická situácia na ostrove sa postupne uvoľňuje. Prvé oficiálne rozhovory medzi lídrami oboch komunít sa uskutočnili 21. marca 2008. Bolo ustanovených šesť pracovných skupín⁷, ktoré zároveň definujú bezpečnostné riziká na ostrove, ako aj úsilie o ich elimináciu. Zároveň bolo ustanovených sedem technických výborov pozostávajúcich z expertov pre jednotlivé oblasti z oboch komunít.

Pracovné skupiny: 1) Vládnutie a podiel na moci, 2) Záležitosti EÚ, 3) Bezpečnosť a záruky, 4) Územie, 5) Majetkové práva, 6) Ekonomické záležitosti.

Technické výbory: 1) Kriminalita, 2) Ekonomika a obchod, 3) Kultúrne dedičstvo, 4) Krízový manažment, 5) Humanitárne záležitosti, 6) Zdravotníctvo, 7) Životné prostredie.

Rozhovory viackrát spomalila zhoršená atmosféra, pod ktorú sa napríklad v roku 2010 podpísal konflikt vyvolaný grécko-cyperskou parlamentnou rezolúciou odsudzujúcou Turecko za svojvoľnú interpretáciu garančných právomocí zakotvených v Londýnsko-zürišských dohodách z roku 1959.

Aj keď sa bezpečnostná situácia na Cypre zlepšila a počet vojakov UNFICYP klesol na 888, čoraz kontroverzejšou otázkou sa stáva majetok. Najmä na severe ostrova bola zaužívaná prax predávať zabrané pozemky po pôvodných cypersko-gréckych majiteľoch aj zahraničným záujemcom. Ďalšie boli predávané či pridelené osadníkom z Turecka. Grécka strana pritom žiada návrat majetkov do pôvodných rúk. V otázke majetku ide predovšetkým grécko-cyperskej komunite o návrat majetkových pomerov do obdobia pred obsadenia severnej časti ostrova tureckými vojskami. Pre väčšinu grécko-cyperských voličov je v tomto zmysle mimoriadne dôležitá otázka 150 000 grécko-cyperských utečencov zo severu Cypru. Kapitola „Majetok“ sa javí ako najviac kontroverzná. Má zneisťujúci účinok aj na tú skupinu obyvateľstva, ktorá si želá skoré vyriešenie cyperskej otázky a normalizáciu situácie na ostrove.

Otázka majetkového vysporiadania spolu s nacionalizmom tak nielen že ovplyvňuje rokovania, ale je aj najväčším bezpečnostným rizikom na ostrove Cyprus. Vláda Cyperskej republiky pritom z celkového územia 9 251 km² kontroluje 58,38 % rozlohy ostrova. Žije na ňom približne pol milióna obyvateľov. Severocyperská vláda má pod kontrolou 3 355 kilometrov štvorcových územia, na ktorom žije cca 300-tisíc obyvateľov.

---

⁵ NEČAS, P., UŠIAK, J. 2010, s. 7

⁶ NAJŠLOVÁ, L. 2006, s. 224

⁷ BUČKA, P., VITKO, P. 2014., s. 121

Opozíčné sily konfliktu na ostrove Cyprus pozostávajú z jednotiek grécko-cyperskej národnej gardy *NG – National Guard* na južnej strane ostrova. Na severnej strane ostrova je dislokovaná *TMA – Turkish Mainland Army*, ako aj turecko-cyperské bezpečnostné jednotky *TCSF – Turkish Cypriot Security Forces*. Hlavným referenčným subjektom bezpečnostnej situácie na ostrove Cyprus je UNFICYP s počtom 888 vojakov (podľa nového konceptu vojenského piliera UNFICYP tzv. *CONCEPT FORCE 888* platný od septembra 2016), 69 príslušníkov medzinárodnej polície UNPOL a dve desiatky zamestnancov zabezpečujúcich civilné vzťahy. Úlohou Organizácie Spojených národov prostredníctvom udržania mieru (*peacekeeping*) je zaistenie medzinárodnej bezpečnosti. Je to technika na zachovanie akokoľvek krehkého mieru po zastavení bojov a pomoc pri uskutočňovaní dosiahnutých dohôd. Postupom času sa operácie na udržanie mieru vyvinuli z primárne vojenského modelu pozorovania prímeria a oddelenia bojujúcich strán až po komplexný model viacerých prvkov – vojenských, policajných a civilných – vzájomne spolupracujúcich a pomáhajúcich pri položení základov udržateľného mieru⁸. Obidve cyperské spoločenstvá a ich lídri boli pritom z hľadiska riešenia bezpečnostnej situácie v zásade odkázané na sprostredkovateľa „bikomunitného“ dialógu aj preto, lebo dlhé desaťročia nekomunikovali priamo. Práve tu je zrejme ťažisková úloha slovenskej diplomacie.

2. SLOVENSKÁ DIPLOMACIA A BIKOMUNITNÝ DIALÓG

Kľúčovými činiteľmi, ktoré budú ovplyvňovať budúce bezpečnostné prostredie, sú globalizácia, zvyšujúca sa technická úroveň asymetrického vedenia boja, dôsledky demografického vývoja a zmien životného prostredia, nestabilné štáty, radikálna ideológia a nevyriešené konflikty. Asymetria v hrozbách, rovnako ako asymetria vo vojenských a policajných činnostiach prináša určité problémy i do voľby metód a prostriedkov. Vo svojich dôsledkoch spôsobuje určitú mieru neurčitosti pre voľbu o použití armádných síl alebo síl polície.⁹ Neurčitosť v rámci miery použitia jednotiek OSN bola v minulosti zrejme aj pri viacerých napätých situáciách na Cypre, pričom sa prejavila najmä na obdobie tureckej invázie na ostrov v roku 1974. O to je dôležitejšia diplomacia, ktorá môže situácie predchádzajúce ozbrojenému konfliktu upokojiť či neutralizovať.

Prvá schôdzka lídrov politických strán oboch cyperských komunít sa v rámci bikomunitného dialógu koordinovaného čs. stranou konala 16. 5. 1989 v Prahe na podnet vtedajšieho čs. veľvyslanca na Cypre Emila Keblúška, pôvodom Slováka. Keďže lídri obidvoch komunít vyhodnotili takéto stretnutia ako užitočné a nápomocné v procese hľadania riešenia cyperskej otázky, dohodli sa, že v nich budú pokračovať aj na domácej pôde. Inštitút tzv. bikomunitného dialógu pokračuje po roku 1993 pod záštitou slovenskej diplomacie a veľvyslanectva SR na Cypre nepretržite až doteraz. Cieľom pravidelných stretnutí je prispievať k zblížovaniu postojov (*rapprochement*) cyperských politikov pri riešení cyperského problému. Bikomunitný dialóg združuje najmä predsedov a predstaviteľov politických strán pôsobiacich tak v rámci grécko-cyperskej ako aj turecko-cyperskej komunity. Slovenská diplomacia, ktorá si získala renomé čestného a zodpovedného sprostredkovateľa, organizačne zabezpečuje a moderuje schôdzky lídrov v hoteli *Ledra Palace*, nachádzajúcom sa v tzv. nárazníkovej zóne pod kontrolou mierovej misie UNFICYP. Veľvyslanec Slovenskej republiky pravidelne každý mesiac zvoláva schôdzku lídrov, na ktorej sa diskutuje o okruhoch problémov relevantných pre obe strany. Slovenskí diplomati zohrávajú úlohu nestranných moderátorov týchto stretnutí, pričom nezasahujú do diskusie, vyhýbajú sa komentárom, ktoré by mohli byť vnímané ako inklinovanie k jednej zo

⁸ JURČÁK, V. a kol. . 2009 s. 33

⁹ ŽÁK, M, BUČKA, P. 2011

zainteresovaných strán, nenavrhujú prípadné vlastné riešenia. Jedinou ambíciou slovenskej diplomacie je prispieť k zblížovaniu oboch komunít, udržiavať medzi nimi dobré vzťahy a pomáhať ich vzájomnému dialógu a vyjasňovaniu si pozícií. Slovensko pritom nemá žiadnu skrytú agendu, neočakáva výhody, ktoré by mu plynuli z jeho sprostredkovateľskej roly, hrá čestne a otvorene a je pripravené pokračovať v tejto úlohe, kým si to budú želať samotní účastníci bikomunitných stretnutí. Na rokovaníach lídri a zástupcovia zúčastnených politických strán (spravidla po 2 - 3 osobách) prezentujú stanoviská svojich politických zoskupení k danému diskutovanému problému. Na záver diskusie odsúhlasia všetci prítomní znenie spoločného vyhlásenia, ktoré veľvyslanec Slovenskej republiky ako moderátor stretnutia prezentuje zástupcom prítomných médií. Mimoriadny prínos v oblasti bikomunitnej komunikácie a rokovaní mala až do roku 2012 naša veľvyslankyňa SR Anna Tureničová, na ktorej prácu úspešne nadviazala veľvyslankyňa Oxana Tomová.

Jedným z konkrétnych výsledkov bikomunitných rokovaní bolo otvorenie známej ulice Ledra v Nikózií, ktoré sa uskutočnilo dňa 3. apríla 2008 za prítomnosti oboch primátorov historicky posledného rozdeleného mesta na svete ako aj predstaviteľov najvyšších lídrov oboch komunít. Predchádzala tomu od roku 1974 prvá spoločná bikomunitná prehliadka nárazníkovej zóny v oblasti ulice Ledra a od decembra 2007 ju zabezpečovalo Veľvyslanectvo SR v Nikózií v aktívnej spolupráci s Mierovými silami OSN na Cypre. Pod záštitou Ministerstva zahraničných vecí SR vedeným Miroslavom Lajčákom sa uskutočnilo v dňoch 14. - 17. mája 2009 v Bratislave mimoriadne stretnutie lídrov a predstaviteľov cyperských politických strán. Výsledkom bolo tzv. Bratislava Joint Communiqué. V rámci komuniké deklarovali cyperskí politici záujem na pokračovaní dialógu, ktorý by mal vyústiť do zjednotenia ostrova na princípe bizonálnej, bikomunitnej federácie. MZV SR zároveň vydalo pri príležitosti pripomenutia si 20. výročia bikomunitného dialógu publikáciu „20 Years of Peace Dialogue“.

Pri príležitosti 25. výročia sa v Nikózií dňa 26. 5. 2014 uskutočnilo mimoriadne bikomunitné zasadnutie politických strán v Ledra Palace za prítomnosti podpredsedu vlády a ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí SR Miroslava Lajčáka. Výsledkom stretnutia bolo prijatie tzv. „Nicosia Joint Declaration“. Pomohla relatívnemu nedostatku bikomunitných aktivít v ostatných troch rokoch, ktorý o. i. vyplýval z absencie dvoch významných politických strán z turecko-cyperskej komunity na bikomunitných rokovaníach. Išlo o Stranu národnej jednoty (UBP) a Demokratickú stranu (DP-UG). Potom, čo sa UBP začala zúčastňovať od novembra 2013 bikomunitných akcií (prvýkrát od vzniku dialógu v r. 1989), sa k nej v apríli 2014 pridala aj DP-UG, ktorá svoju účasť obnovila zhruba po viac ako 3-ročnej prestávke. Začiatkom roku 2016 sa k dialógu pridala aj novovytvorená T/C politická strana Ľudová strana (HP). Vďaka tomuto úsiliu tvorcov bikomunitného dialógu sa od roku 2016 zúčastňuje na rokovaní 15 politických strán, z toho 7 G/C a 8 T/C. Sú to všetky relevantné politické strany z oboch komunít. Je to zároveň historické maximum a bikomunitný dialóg získal o to väčšiu legitimitu.

3. VOJENSKÁ SLUŽBA S PRVKAMI DIPLOMACIE

Slovenskí vojaci pôsobia v mierovej misii UNFICYP na Cypre od 27. mája 2001 na základe Uznesenia Národnej rady SR č. 1372 z 10. mája 2001. V júni 2001 prevzali velenie v sektore 4. Spolu s Britmi a Argentínčanmi sa stali jedným z vedúcich národov. Veliteľstvo sektoru 4 je vo Famaguste. V UNFICYP do septembra 2016 pôsobili 159 slovenských vojakov. Minister obrany SR Peter Gajdoš akceptoval požiadavku OSN o navýšenie počtu slovenských vojakov o 10. V sektore 4 pôsobia pod slovenským velením aj vojaci Maďarska (77) a Srbska (46). Popri strážnej čate pôsobí pri veliteľstve UNFICYP aj ženijná čata a v 29-

člennej jednotke medzinárodnej Vojenskej polície je aj 8 Slovákov. Ďalší ôsmi slovenskí vojaci na medzinárodnom veliteľstve UNFICYP v Nikózii. Platný mandát je na 280 vojakov.

Popri nevyhnutnosti zachovávať dohodnuté status quo vojenskými jednotkami v zóne separácie vznikajú konfliktné situácie zo strany civilných osôb najmä následkom neoprávnených vstupov do zóny, a to poľovníkov, rybárov, poľnohospodárov, stavbárov, zberačov, no aj vandalov, zlodejov, provokatérov či protestujúcej mládeže. V roku 1996 počas grécko-cyperskej demonštrácie v sektore 4 pri obci Derinhia organizovanej proti „okupácii“ a prítomnosti cudzích vojsk na ostrove bol po preniknutí do nárazníkovej zóny tureckými jednotkami usmrtený grécky Cyperčan Tasos Isaac a o pár dní neskôr aj Solomos Solomou. Od tohto incidentu sú v uvedenom priestore každoročne organizované protestné demonštrácie.¹⁰

Aj preto sa po výraznej redukcii počtov UNFICYP v roku 2005 novým prvkom v štruktúrach misie stali MOLO-tímy (Military Observer and Liaison Officer). Ich úlohou je zabezpečiť vyjednávanie a vyššiu formu komunikácie s jednotkami opozičných síl na úrovni styčných dôstojníkov, veliteľov práporov, prípadne veliteľov plukov. Tiež je to nadviazovanie a udržiavanie kontaktov s miestnymi autoritami a civilnými predstaviteľmi samospráv s cieľom podporovať ekonomický rozvoj a využívanie nárazníkovej zóny v častiach, v ktorých sú povolené civilné aktivity.¹¹ V posledných rokoch sa v nárazníkovej zóne (NZ) koná čoraz viac aktivít, medzi ktoré možno popri napríklad znovuobrábaní pôdy zaradiť rôzne náboženské či kultúrne podujatia, obnovu sakrálnych budov a pod. To si vyžaduje spoluprácu všetkých komponentov - proti sebe postavených vojsk, predstaviteľov štátnych orgánov a samospráv z oboch strán konfliktu, mimovládnych organizácií a podobne. Pre zachovanie mieru je totiž dôležité udržiavať úzke styky a dialóg aj s rôznymi štátom priamo neriadenými organizáciami, aby nekontrolovane nevznikali ohniská napätia aj mimo priameho vládneho vplyvu. Pretože, ako sme v tomto období svedkami vývoja na juhovýchodnej Ukrajine, ozbrojené zrážky, vojnový stav či dokonca vojna, ktorá sa ani neobťažuje, aby prizvala vládu, predstavuje totálne zlyhanie štátneho monopolu na násilí.¹² Treba pritom dodať, že v nárazníkovej zóne sa nachádza aj niekoľko obývaných obcí, kde žije viac ako 10 000 Cyperčanov. Napríklad v jej východnej časti, v sektore 4 sa nachádza obec Pyla, ktorá predstavuje jedinú zmiešanú obec v nárazníkovej zóne, kde bok po boku žije grécko-cyperské a turecko-cyperské obyvateľstvo¹³.

V slovenskom sektore takéto tímy pôsobia štyri. Práve ich činnosť možno spomedzi vojenského personálu najzreteľnejšie vnímať ako participáciu na tvorbe bikomunitného dialógu. Organizácii takýchto aktivít predchádza striktné naplánovaný proces zohľadňujúci viaceré aspekty a riziká, na ktorom sa podieľajú v spolupráci s miestnymi predstaviteľmi oboch komunít aj vojaci. Na veliteľstve misie v Nikózii, ako aj v jednotlivých sektoroch, sú vytvorené tzv. sektorové integrované pracoviská pre civilné záležitosti (tzv. SCAIO – Sektor Civil Affairs Integrated Office), ktoré zlučujú pracovníkov zo všetkých troch komponentov misie (politckej, policajnej a vojenskej). V slovenskom sektore 4 pôsobí jeden SCAMLO dôstojník (Sector Civil Affairs Military Liaison Officer). Tento dôstojník je pre veliteľa sektoru 4 pravá ruka pre civilné záležitosti v nárazníkovej zóne. Jeho úlohou je monitorovanie civilných aktivít v NZ, posudzovanie možných dôsledkov na opozičné strany a vyhodnocovanie rizík z vojenského hľadiska. Zároveň predkladá veliteľovi odporúčania pri riešení jednotlivých civilných záležitostí. Samozrejme, usiluje sa o budovanie a udržiavanie

¹⁰ MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. 2014, s. 167

¹¹ HRNČIAR, M. 2014, s. 509 - 510

¹² PINKER, 2011, s. 316

¹³ MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. 2014, s. 169

dobrych vzťahov s oboma komunitami, zúčastňuje sa na plánovaní bi-komunálnych aktivít a oboznamuje veliteľa s požiadavkami týkajúcimi sa vojenskej časti. Do priebehu bi-komunálnych akcií sú zapájaní vojaci z veliteľstva misie alebo zo sektoru s úlohou zaistiť bezpečnosť, ktorí majú výcvik na potlačenie davu pri možnom vypuknutí nepokojov. Slovenskí vojaci bi-komunálne aktivity podporujú aj mediálne, nakoľko majú zastúpenie na oddelení pre styk s verejnosťou veliteľstva UNFICYP.

Humanitárna pomoc pre komunitu gréckych Cypriotov žijúcich na severnom Cypre mala v minulosti podobu potravinovej pomoci, pomoci organizovania bohoslužieb, prepravy školských kníh a pomôcok a podobne, no v súvislosti s uvoľňovaním napätia a rýchlym hospodárskym rastom na severocyperskom území postupne stráca opodstatnenosť.

Slovenskí vojaci však naďalej ako súčasť jednotky stálej zálohy veliteľa UNFICYP zabezpečujú ochranu bezpečnostného perimetra v mieste rokovania lídrov politických strán oboch komunít v rámci bikomunitného dialógu organizovaného slovenskou ambasádou.

V ostatných rokoch úspešné pôsobenie slovenských vojakov na Cypre symbolizovali návštevy ministra obrany SR Martina Giváča na Cypre a jeho bilaterálne rokovanie s ministrom obrany Cyperskej republiky Demetrisom J. Elliadesom v roku 2012 či oficiálna návšteva cyperského ministra obrany Fotisa Fotia v roku 2013. Podobne tak návšteva veliteľky mierových síl UNFICYP generálmajorky Kristin Lundovej v Slovenskej republike vo februári 2016 či tohtoročná júňová návšteva Cypru ministra obrany SR Petra Gajdoša, keď okrem genmjr. Kristin Lundovej rokoval aj s cyperským ministrom obrany Christoforosom Fokaidesom a vedúcou misie UNFICYP Elizabeth Speharovou. Minister Gajdoš vyhlásil, že Slovenská republika naďalej intenzívne podporuje mierový proces na Cypre a slovenskí vojaci budú v UNFICYP pôsobiť tak dlho, ako to bude potrebné. Slovenských vojakov v Nikózii o. i. navštívil aj podpredseda Európskej komisie Maroš Šefčovič.

ZÁVER

Bezpečnostná situácia na Cypre sa v ostatnom období kontinuálne zlepšuje, no môžu ju ohroziť tak vonkajšie bezpečnostné faktory (nestabilita krajín Blízkeho východu a severnej Afriky spojená s migráciou, vývoj v Turecku či v Grécku), ako aj vnútorné (politický extrémizmus, potenciálna hrozba islamského radikalizmu či problémy s majetkovým vysporiadaním na oboch stranách ostrova. V záujme udržania súčasnej relatívnej stability a pokračujúceho zlepšovania bezpečnostnej situácie je o to viac dôležité pokračovanie bikomunitného dialógu, ktorý na Cypre zastrešuje slovenská diplomacia. V situácii, keď obe strany nemôžu nájsť konsenzus k mechanike spoločného postupu ako riešiť substantívne problémy, je jej sprostredkovateľská činnosť často jedinou možnou cestou k riešeniu problémov.

Pri udržaní pokoja a stanovených pravidiel najmä v oblasti nárazníkovej zóny je mimoriadne dôležitá činnosť Mierových síl OSN, na čom sa výrazne podieľa slovenský vojenský kontingent mierovej misie UNFICYP aj prostredníctvom svojej „vojenskej diplomacie“. Ak minister obrany Ľubomír Galko verejne zvažoval stiahnutie slovenských vojakov z Cypru (2010), aktuálne minister obrany Peter Gajdoš vyšiel v ústrety požiadavke OSN a navýšil počet slovenských vojakov v misii o desať (2016).

Bikomunitný dialóg na Cypre zastrešovaný Slovenskou republikou a jeho veľvyslanectvom v Nikózii prináša na ostrove mimoriadny pokrok pre obe komunity v oblasti bezpečnosti, obchodu, turizmu a celkového rastu životnej úrovne. Vďaka poskytovaniu tzv. dobrých služieb zo strany slovenskej diplomacie v procese zblížovania grécko-cyperskej a

turecko-cyperskej komunity má Slovensko na Cypre výsostné postavenie a služby slovenskej diplomacie oceňujú nielen najvyšší predstavitelia oboch komunit, ale majú aj širokú medzinárodnú odozvu a uznanie. Súvisí s tým aj postavenie Slovenska ako jedného z troch vedúcich národov v mierovej operácii OSN UNFICYP. V týchto súvislostiach sa dostáva pozitívne hodnotenie Slovensku aj z úrovne generálneho tajomníka OSN, ktorý tieto aktivity spomína vo svojich pravidelných hodnotiacich správach. A tak ako ich v minulosti oceňovali napríklad členovia skupiny The Elders (arcibiskup Desmond Tutu, americký exprezident Jimmy Carter, atď.), tak ich v súčasnosti oceňujú členovia Európskeho parlamentu, ktorí v ostatných rokoch dva razy ročne prichádzajú na slovenskými diplomatmi organizovaný bikomunitný dialóg v Nikózii (High Level Contact Group for Relations with T/C Community). Samozrejme, v súlade s príslušnými rezolúciami OSN potvrdzujúcimi zachovanie územnej celistvosti Cypru na báze bikomunitnej, bizonálnej federácie s politickou rovnosťou, je dosiahnutie medzinárodnoprávnej subjektivity pre celý ostrov s jednotným občianstvom, armádou, zahraničnou politikou a ďalšími atribútmi spoločného federálneho štátu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BUČKA, P., VITKO, P. 2014. Podiel slovenskej diplomacie a ozbrojených síl SR pri riešení bezpečnostnej situácie na Cypre. In: *Katastrofy Naturalne i Cywilizacyjne*. Wrocław: Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. Gen. T. Kościuszki, 2014. s. 119 – 130, ISBN 978-83-63900-30-4
- HRNČIAR, M. 2014. Ozbrojené sily Slovenskej republiky ako spolugarant bezpečnosti na Cypre. In: *Bezpečnostné fórum 2014* : zborník vedeckých prác. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela, Slovenská republika, 2014. II. zväzok, s. 504 - 511. ISBN 978-80-557-0678-8.
- JURČÁK, V. a kol. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2009. 235 s. ISBN 978-8040-378-4
- MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. 2014. *Cyprus Dimenzie konfliktu*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2014. 208 s. ISBN 978-80-8040-497-0
- NAJŠLOVÁ, Ľ. 2006. *Turecko: zacyprená integrácia*. In: *Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2005 – 2006*. Bratislava: Odbor bezpečnostnej a obrannej politiky Ministerstva obrany Slovenskej republiky, 2006. 902 s. ISBN 80-88842-98-0
- NEČAS, P., UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2010, 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7
- PINKER, S. 2011. *The better angels of our nature*. 1 st. ed. New York: Penguin Books, 2011, 804 s. ISBN 978-0-670-02295-3
- SUSKO, P. Ako sa delí ostrov. In *Obrana*. 2012, roč. 20, č. 11, s. 10 – 12. ISSN 1336-1910
- VITKO, P. 2012. Cyprus, dlhý beh k mieru. In *Obrana*. 2012, roč. 20, č. 11, s. 8 – 13 ISSN 1336-1910,
- ŽÁK, M., BUČKA, P. 2011. Bezpečnostné prostredie a hrozby v operáciách na podporu mieru. In: *13 annual international conference*. Zlín, Czech Republic, March 16-17, 2011. -

Zlín: Tomas Bata University, Faculty of Applied Informatics, 2011. ISBN 978-80-7454-012-7.

PhDr. Pavol VITKO

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänovská cesta 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6

Email: vitko.pavol@gmail.com

VYUŽITIE METÓDY NA PODPORU ROZHODOVANIA V PROCESE PLÁNOVANIA OPERÁCIÍ

UTILIZATION OF METHOD FOR DECISION SUPPORT IN PLANNING OPERATIONS

Jozef WESSELÉNYI

ABSTRACT

In individual NATO countries at the tactical level of command there are no uniform operations planning procedures. Each country creates at the tactical level its own planning and decision-making processes, but they are all based on the NATO publication AJP-5 and COPD. The different phases of the planning process may be named in each country differently, but the meaning remains the same. The complexity of some steps of the planning process and lack of time for planning, however, connects all these countries. The precise problem definition of these complex parts of the planning process and simplification, or even replacement of these parts with other less complicated methods would accelerate the planning process at the tactical level of command. In this article the planning process, its tools and general methods used in decision-making are briefly described, with a focus on the assessment of the current situation. Furthermore, the article includes a design of the new MaK (Matrix of criteria) method and its verification using an experiment. This method contributes during the planning process part where it is decided about the most advantageous course of action to simplification and to the direction of the individual evaluators for an expert insight in making that choice.

Keywords: Planning and decision-making process, planning of operations, tactical level.

ÚVOD

„Slovo plánovať pochádza z latinského slova planta - náčrt budovy. Teda plánovať znamená projektovať, načrtnúť schému, ako treba niečo vykonať. Protikladom plánovania je improvizovať, pracovať bez plánu, náhodne“¹

Za posledných 25 rokov došlo k zmene filozofie plánovania na všetkých stupňoch velenia. Pred touto dobou armáda Československej republiky používala plánovanie podľa predpisov platných z obdobia Varšavskej zmluvy, ktorej bola súčasťou. Najväčším rozdielom medzi pôvodným a súčasným procesom plánovania je časť- tvorba variantov (COA- Course Of Action) hlavné ich hodnotenie a výber najvýhodnejšieho variantu štábom a následným schválením veliteľom. Počas prípravy vstupu do NATO, kedy ako krajina PfP sa zavádzali nové doktríny a predpisy podľa štandardov NATO, dochádzalo k mnohým nepresnostiam v plánovacích procesoch. Či už z dôvodu nepresného prekladu vojenskej odbornej terminológie, alebo rozdielneho chápania rozhodovacieho a plánovacieho procesu veliteľmi na rôznych stupňoch velenia. Po vstupe do NATO, kedy sa prijali aliančné doktríny za vlastné, sa tieto problémy čiastočne vyriešili. Plánovací proces je v rámci krajín NATO riešený na strategickom a operačnom stupni, čo je zohľadnené dokumentom COPD

---

¹ EUROEKONOM: Plánovanie a plány – obsah a úrovne plánovania (online) web euroekonom..sk (Dátum: 9 .1 . 2011), Dostupné na internete: <http://www.euroekonom.sk/manazment/vseobecny-manazment/planovanie>

(Comprehensive Operational Planning Directive). Taktický stupeň si jednotlivé krajiny riešia vlastnými doktrínami, pričom dochádza k čiastočným rozdielom podľa jednotlivých krajín, ktoré tieto doktríny prispôbujú národným zvláštnostiam a možnostiam. Popredné krajiny NATO sa zaoberajú aj postupným obnovovaním a zavádzaním nových poznatkov ohľadne plánovacieho a rozhodovacieho procesu, avšak niektoré krajiny „len“ kopírujú tieto taktické doktríny, pričom automaticky dochádza k čiastkovým rozdielom chápania jednotlivých krokov plánovacieho procesu. Plánovací proces na taktickom stupni velenia nie je komplikovaný na pochopenie ako celok, ale jednotlivé fázy plánovacieho procesu sú chápané rozdielne podľa úrovne pripravenosti štábov a jednotlivcov. Rovnako záleží, ktorá krajina prebrala základný model a od ktorej krajiny aliancie ho prebrala. Zrejme najväčším problémom celého procesu je jeho objektivita, najmä potom fáza tvorby, hodnotenia a výberu najvýhodnejšieho variantu, ktorý sa stáva základom spracovania plánu alebo rozkazu. Článok sa sústreďuje predovšetkým na túto problematiku.

1. ZÁKLADNÉ NORMATÍVY K ROZHODOVANIU A PLÁNOVANIU

K problematike noratív, ktoré sa venujú rozhodovaniu a plánovaniu môžeme konštatovať, že ide o pomerné ucelený súbor dokumentov doktrinálneho charakteru, ktoré sú zosynchronizované a usporiadané podľa jednotlivých stupňov velenia. Od politicko-strategického až po taktický stupeň sú procesy plánovania prispôbené náročnosti spracovania plánu a veľkostiam konkrétnych štábov, ktoré na jednotlivých stupňoch pôsobia. Tak ako sa v posledných rokoch vyvíjali vojenské konflikty, tak sa aj plánovací proces prispôboval tomuto vývoju. V procese plánovania ako takom sa základné kroky, fázy, nezmenili, ale plánovanie sa rozšírilo o nové prvky, ktoré sú brané do úvahy. Spravidla sa jedna o súčasť, ktoré sa nachádzajú v priestore plánovanej operácie a majú vplyv na priebeh operácie. Jedná sa rôzne vládne a mimovládne organizácie. Ďalej o rôzne skupiny či už polovojenské, politicko-civilné alebo náboženské.

Obecne môžeme zhrnúť, že od strategického stupňa po operačný sa jedna o takmer identický postup plánovania, ktorý členíme do jednotlivých fáz alebo krokov, pričom vždy sa jedna o prijatie úlohy, jej analýzu, tvorbu variantov riešenia úlohy, vyber najvýhodnejšieho variantu, spracovanie a prípadnú revíziu plánu (rozkazu). Výnimka je taktický stupeň, kde sú jednotlivé štáty NATO zodpovedné za plánovanie na tomto stupni. Tu môžeme konštatovať, že sa v zásade jedna o detailnejšie rozpracovanie nadriadených doktrín prispôbené na špecifika jednotlivých krajín NATO. Napriek niekoľkým rozdielom, skôr v detailoch, je filozofia plánovacieho procesu vo všetkých krajinách veľmi podobná.

1.1. DESKRIPTIA PLÁNOVACIEHO A ROZHODOVACIEHO PROCESU VO VYBRANÝCH ARMÁDACH ŠTÁTOV NATO

V celkovom posúdení plánovacích procesov na taktickom stupni velenia môžeme konštatovať, že britský plánovací a rozhodovací proces je z porovnávaných postupov najjednoduchší. Celý proces je riadený hlavným veliteľom, ktorý celý čas riadi smerovanie plánu a zohráva hlavnú úlohu (Command led system). Sofistikovanejší je US plánovací proces a hlavnú úlohu tu zohráva zástupca veliteľa so svojím štábov (Staff led system). Ten spracováva návrhy riešenia parciálnych úloh a predkladá ich veliteľovi. Zatiaľ čo v plánovacom a rozhodovacom procese Spojených štátov je vojnová hra sama o sebe krokom rozhodovacieho procesu (analýza variantu činnosti), britský plánovací a rozhodovací proces používa vojnovú hru na vylepšenie, alebo zdokonalenie vytvorených variantov činnosti. Rozhodovací proces nemeckej armády na taktickom stupni, podobne ako britsky prístup k plánovaniu operácií, pomáha veliteľovi dosiahnuť vyššie operačné tempo ako protistrane

v konflikte, za účelom získania iniciatívy a možnosti diktovania akcie. Kľúčovú postavu zohráva veliteľ, ale náčelník štábu riadi a pracuje so svojím štábom v prospech veliteľa. Zaujímavosťou je, že v nemeckom plánovaní na taktickom stupni, konkrétne na stupni prápor sa nevykonáva vojnová hra.

V tabuľke č.1 vidíme v čom sa jednotlivé plánovacie a rozhodovacie procesy vo vybraných armádach štátov aliancie líšia.

Tabuľka č. 1 Porovnanie úkonov na stupni prápor, brigáda počas plánovacieho a rozhodovacieho procesu vo vybraných armádach štátov NATO.

ÚKON	AČR	OSSR	UK Army	Bundeswehr	US Army
počet brífingov	6	6	4	3	6
plánovanie riadi	Náčelník štábu	Náčelník štábu	Veliteľ	Veliteľ	Zástupca veliteľa
vykonanie vojnovkej hry	áno	áno	áno	prápor-nie brigáda-áno	áno
Počet WARNO (predbežné nariadenie)	3	1	2	1	3
Rozhodnutie vykonáva	Veliteľ	Veliteľ	Veliteľ	Veliteľ	Veliteľ

(Zdroj: vlastné spracovanie)

1.2. DESKRIPCIA ČASTI - POROVNANIE VARIANTOV ČINNOSTI (COMPARISON OF COURSES OF ACTION) VO VYBRANÝCH ARMÁDACH ŠTÁTOV NATO

Proces porovnávania a výberu variantov činností je jednou z najrozhodujúcejších častí plánovacieho a rozhodovacieho procesu. V tabuľke č.2 je znázornený prehľad spôsobov výberu variantu boja vo vybraných armádach štátov NATO. Ide o rôzne typy matíc rozhodnutia. V britskej armáde, v armáde českej a slovenskej republiky sa pri výbere najvýhodnejšieho variantu činnosti boja používa porovnávacia matica.

Podľa doktrín pozemných síl US sa používajú tieto matice rozhodnutia :

- číselná analýza
- subjektívna analýza
- široké kategórie

V Nemeckej spolkovej republike pri výbere variantu sa používajú pre kvantitatívne porovnanie :

- farebne kódovaná matica,
- váhová rozhodovacia matica,

a pre kvalitatívne porovnanie :

- SWOT matica,
- matica výhod / nevýhod,

Existujú rôzne metódy výberu najvýhodnejšieho variantu, ktorý štáb odporúča veliteľovi. Spravidla sa jedná o matice, ktoré sú prispôbosené potrebám plánu. Tieto matice sú od najjednoduchších, kde sa hodnotia varianty len slovom výhodný / nevýhodný, alebo znamienkom plus/mínus (+/-) až po značné sofistikované, kde sa hodnotia kritéria určené veliteľom, ktorým je pridelená váha kritéria. Jednotlivé krajiny majú svoje špecifické matice, a je na veliteľovi, ktorý spôsob výberu variantu určí.

Tabuľka č. 2 Prehľad používaných spôsobov výberu variantu boja na stupni prápor, brigáda počas plánovacieho a rozhodovacieho procesu vo vybraných armádach štátov NATO.

Krajina	Spôsob	Výhody/nevýhody	Použitie +/-	Použitie kritérií	Použitie váh
ČR	Porovnávací matica	áno	áno	áno	áno
SR	Porovnávací matica	áno	áno	áno	áno
USA	Matice rozhodnutia	-číselná analýza	nie	áno	áno
		-subjektívna analýza	nie	nie	nie
		-široké kategórie	áno	áno	nie
GER	Kvalitatívne porovnanie	-výhoda/nevýhoda matica -SWOT matica	nie nie	áno áno	nie nie
	Kvantitatívne porovnanie	-farebne kódovaná matica -váhová rozhodovacia matica	áno nie	áno áno	nie áno
UK	Porovnávací matica	áno	nie	áno	nie

(Zdroj: vlastné spracovanie)

1.3. PREHĽAD METÓD NA PODPORU ROZHODOVANIA PRÍČLENENÉ K FÁZAM PLÁNOVACIEHO PROCESU

Rozhodovanie v oblasti riadenia sa stáva stále čoraz zložitejšie. Vlastne rozhodnutie je nutné uskutočňovať v stále kratšom čase a závažnosť problémov, o ktorých sa rozhoduje, rastie. Je preto pochopiteľné, že sa problematika rozhodovania stáva v posledných rokoch problematikou veľmi intenzívne študovanou, a to z najrôznejších hľadísk. Velitelia uskutočňujú svoje rozhodnutia na základe určitej celkovej istoty. Vyplýva to predovšetkým z používania nepresných osobných odhadov, ktoré však bývajú pre niektoré špecifické kvantitatívne rozhodnutia dôležité. Len zriedka býva rozhodovanie jednoduché. Stále väčšia zložitosť a komplexnosť riešených problémov stavia nové požiadavky na zovšeobecnenie vhodných metód, postupov a techník pre účinné riešenie zložitých rozhodovacích situácií, čo kladie nároky na ďalší rozvoj teórie rozhodovania a využitie jej výsledkov v manažérskej praxi.

Na základe praktickej skúsenosti s plánovacím procesom na stupni prápor, brigáda a tiež so skúsenosti ľudí, ktorí sa dlhodobo zaoberajú problematikou plánovania na taktickom stupni velenia vychádza konštatovanie, že plánovací proces je komplexný proces vyžadujúci veľký počet ľudí s dostatočnými vedomosťami o postupoch pri plánovaní, ktoré vychádzajú z doktrín a metodík, ale aj o vojenských štruktúrach ako aj o metódach na podporu rozhodnutia, ktoré sa dajú využiť počas plánovacieho a rozhodovacieho procesu. Realita plánovania je však horšia z rôznych dôvodov. Najväčší a najvýraznejší záporný faktor je nedostatok času. Nasleduje nedostačujúca vedomostná pripravenosť príslušníkov štábu. O implementovaní nových metód do plánovacieho procesu sa nedá ani hovoriť ako o nedostatku, pretože sa implementujú len veľmi zriedkavo.

Na základe analýzy súčasného stavu problematiky rozhodovacieho procesu a metód na podporu rozhodovania bola autorom vytvorená schéma začlenenia týchto metód do jednotlivých fáz plánovacieho procesu (tabuľka č. 3). Je nutné zdôrazniť, že jednotlivé metódy sa môžu použiť vo viacerých fázach. Záleží na druhu procesu. Tento článok sa sústreďuje do tretej fázy podľa uvedenej tabuľky, konkrétne do metód využiteľných pri hodnotení a výberu variantu činnosti.

1.4. ČIASTKOVÝ ZÁVER

Cieľom analýzy bolo pomocou primárnych dát, formulovať problém zložitých častí rozhodovacieho a plánovacieho procesu na taktickom stupni velenia.

V práci pomocou metódy zberu dát boli identifikované možné priestory v plánovacom procese v ktorých je možné realizovať nové, vhodnejšie procesy. V druhej časti pomocou metódy pre úvodné vymedzenie problému a to metódou stromu problému sa identifikovali príčiny a dôsledky problému. Z identifikovaných a vyhodnotených príčin a dôsledkov sa formuloval rozhodovací problém na základe ktorého sa vykonala analýzu zainteresovaných strán. Výstupom štúdie je identifikované miesto v rozhodovacom procese pri plánovaní operácií, kde sa dá využiť metóda k podpore rozhodovania.

Tabuľka č.3: Aplikácia metód na podporu rozhodovania v plánovacom procese.

Fázy plán. procesu	metódy na podporu rozhodovania
Fáza I – zahájenie	Paretova analýza
Fáza II – orientácia	Analýza silového poľa Diagram príčin a dôsledkov (rybej kosti)
Fáza III – tvorba zámeru	Intuitívne metódy Burza nápadov (brainstorming) Brainwriting Delfská metóda Gordonove metódy Riadená diskusia Systematické metódy Metódy analógia Matematicko-logické modely – Metódy alternatívnych otázok
Fáza IV – tvorba plánu	Metódy prostého, jednokriteriálneho hodnotenia Tabuľka výhod a nevýhod – Diferenciačný prístup Metódy viackriteriálneho hodnotenia Metóda rozhodovacieho stromu
Fáza V – revízia plánu	Komparačná analýza

(Zdroj: vlastné spracovanie)

2. ZADANIE EXPERIMENTU

Vykonať praktické overenie navrhovanej metódy na podporu rozhodovania v plánovacom procese v časti výberu variantu činnosti počas komplexného štábneho nácviku u 1. mechanizovanej brigády.

Cieľ experimentu.

Overiť hypotézu, ktorá tvrdí, že v plánovacom a rozhodovacom procese sa v časti voľba variantu činnosti, dôstojníci štábu rozhodujú často intuitívne na úkor odbornosti.

Potvrdiť, alebo vyvrátiť výhodnosť a účelnosť použitia navrhovanej metódy v plánovacom procese pri výbere víťazného variantu činnosti tým, že 50% štábu zmení svoje rozhodnutia za použitia matice MaK (Matica Kritérií) oproti výberu, ktorý sa štandardne používa počas plánovania.

Preukázať vplyv navrhovanej metódy na prehĺbenie odborných vstupov jednotlivých príslušníkov štábu pri hodnotení variantov činnosti.

Prakticky overiť použitie navrhovanej metódy počítačovou technikou, ktorá je dostupná na taktickom stupni (prápor, brigáda).

2.1. ETAPA REALIZÁCIE

Realizácia tejto etapy bola vykonaná počas komplexného štábneho nácviku u 1. mechanizovanej brigády v Topoľčanoch v dobe od 7 do 9. 3. 2016 .

Komplexný Štábny Nácvik (KŠN) riadil zástupca veliteľa 1. mechanizovanej brigády a bol vykonaný v priestoroch mechanizovanej brigády na tému „Mechanizovaná brigáda pri plánovaní operácie na obranu a ochranu územnej celistvosti SR“. KŠN bol zahájený vydaním Operačného rozkazu veliteľa Spoločného Operačného Zoskupenia (SOZ).

2.2. ETAPA PRÍPRAVY POMÔCOK

Etapa pozostáva z kompletizácie matematickej matice, ktorá má základy vo váhovej rozhodovacej matici. Nazýva sa metóda MaK (Matica Kritérií) a slúži na zamedzenie negatívneho vzájomného ovplyvňovania sa hodnotiteľov pri výbere najlepšieho variantu. Tiež minimalizuje mieru intuitívneho rozhodovania sa. Metóda MaK má formu zošitu programu MS Excel, nakoľko tento program je štandardnou a bežne dostupnou súčasťou väčšiny PC. Vlastná matica sa delí na 4 časti, ktoré sú tvorené jednotlivými hárkami, a do ktorých môžu podľa oprávnení zasiahnuť len určití účastníci rozhodovacieho procesu. Prvú časť tvorí hárok „náčelník štábu“, v ktorom môže robiť úpravy len rozhodovateľ (spravidla náčelník štábu). Hodnotitelia editujú hárky druhej časti matice (G1, G2, G3, G4, G6, Del., Žen., Chem. JCHB zbr., Chem bez JCHB zbr., PVO, ALO, PSYOPS, CIMIC). V zošite sa nachádzajú aj pomocné hárky - časť 3, ktoré zabezpečujú správne fungovanie vlastnej matice. Tie sú skryté a zabezpečené proti prepisu. Štvrtú časť predstavuje hárok „náčelník štábu vyhodnotenie“, ktorý je chránený voči všetkým úpravám, nakoľko sú v ňom automaticky generované výsledky hodnotení zúčastnených hodnotiteľov ako aj celkový výsledok, ktorý pozostáva z výberu najlepšieho variantu. MaK funguje podľa opísaného deja a medzi jednotlivými časťami prebieha informačný tok.

2.3. ETAPA SPRACOVANIA A VYHODNOTENIA VÝSLEDKOV

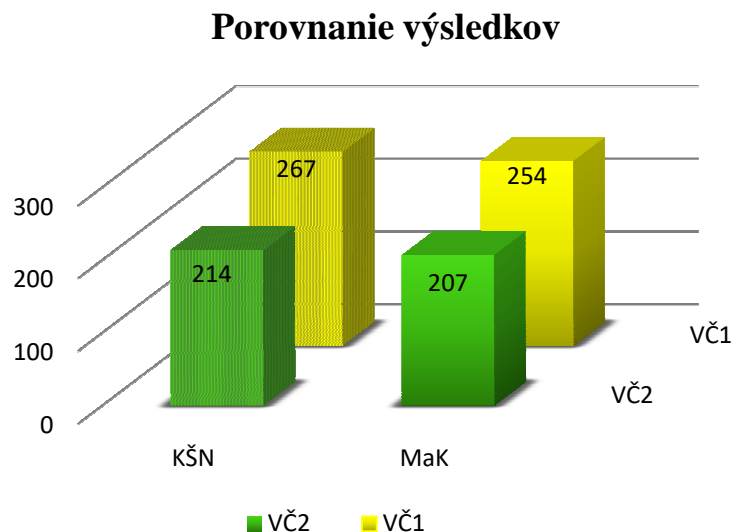
V etape spracovania experimentu sa vychádza z porovnania výsledkov hodnotení, z ktorých vyplynul výber víťazného variantu počas KŠN a počas experimentu (EXP). Jedná sa o celkový súčet bodov vynásobených váhou, pridelených jednotlivým variantom, všetkými hodnotiteľmi. Štáb brigády vybral ako víťazný variant v oboch hodnoteniach (KŠN, EXP) VČ 1. Na grafe č.1 vidíme rozdiel v počte pridelených bodov počas KŠN a experimentu variantu činnosti 1 a 2. Tento rozdiel nie je na prvý pohľad príliš výrazný. Ako však neskorší rozbor výsledkov ukáže, tieto dva navonok rovnaké hodnotenia vykazujú veľké odlišnosti v hodnotení z hľadiska jednotlivých kritérií, z hľadiska zúčastnených odborností a tiež v zmene výberu variantu činnosti počas experimentu voči pôvodne zvolenému variantu počas KŠN. Ďalším vstupom, ktorý slúžil ako podklad pre spracovanie výsledkov je aj spätná väzba

od zúčastnených hodnotiteľov. Je nevyhnutné opäť poznamenať, že namiesto 3 variantov činnosti, pre ktoré bolo hodnotenie pomocou MaK nastavené, sa hodnotili len dva varianty. Aj to je dôvodom, prečo číselný rozdiel hodnotení, nie je príliš evidentný.

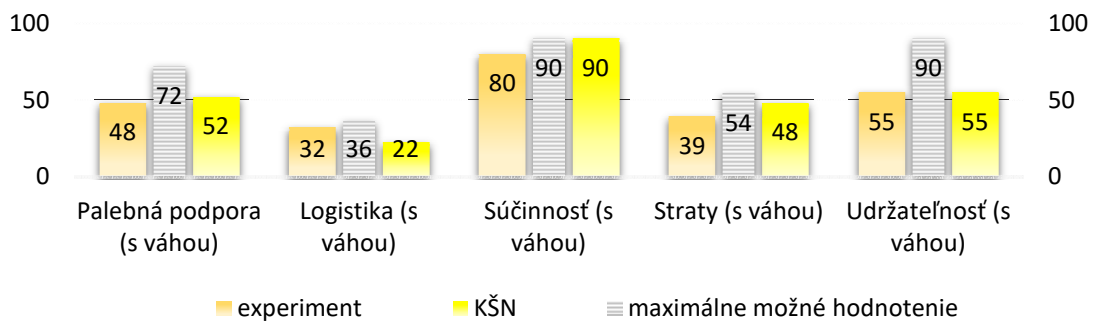
V grafoch č. 2 a č.3 sú zobrazené porovnania súčtov všetkých hodnotení s váhou v jednotlivých kritériách ku maximálnemu súčtu hodnotení daného kritéria vo VČ1 a VČ2. Z grafov vyplýva rozdiel medzi pridelenými bodmi (s váhou) počas experimentu a KŠN. Pričom v hodnotení kritéria „Udržateľnosť“ nedošlo k zmene celkového počtu bodov.

V grafe č. 4 je ukázaný rozdiel, ktorý vznikol odčítaním výsledného hodnotenia KŠN (počtu bodov s váhou) od výsledného hodnotenia počas experimentu podľa jednotlivých odborností pre VČ1 a VČ2. Z grafu vyplýva, že najväčší rozdiel nastal v hodnotení dôstojníka G3, ktorého hodnotenie počas experimentu sa znížilo voči pôvodnému hodnoteniu KŠN vo VČ1 o 12 bodov (spolu s váhou) a vo VČ2 naopak narástlo o 13 bodov. Tento veľký rozdiel bol spôsobený čiastočne aj tým, že zmeny hodnotení nastali v kritériách, ktorým boli priradené vysoké váhy. Aj keď experiment potvrdil výber tej istej víťaznej varianty (VČ1), z tabuľky č. 4 vyplýva, že až šiesti hodnotitelia z deviatich počas experimentu zmenili výber víťazného variantu za svoju odbornosť na základe otázok, ktoré sú špecifikované v matici kritérií.

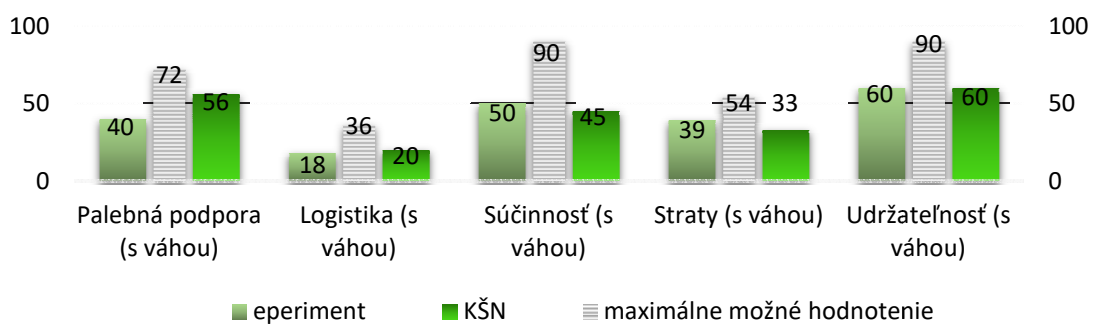
Graf č.1: Porovnanie výsledkov hodnotení počas KŠN a experimentu
Zdroj: Vlastné spracovanie

Porovnanie súčtov hodnotení s váhou VČ1

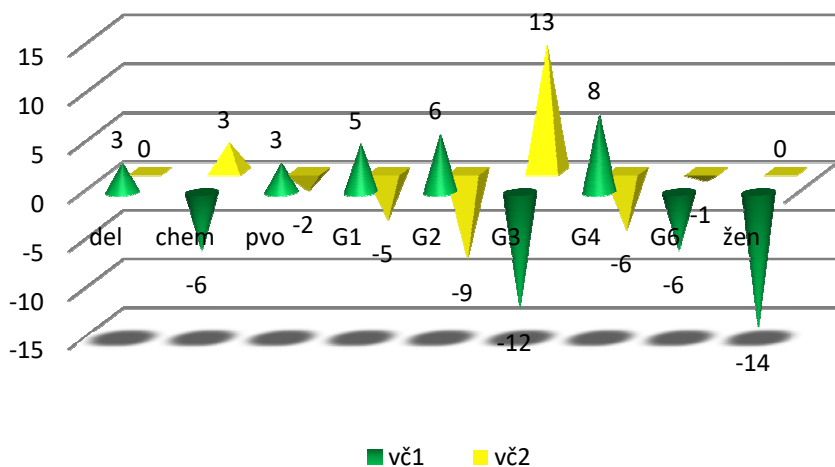
Graf č.2: Porovnanie súčtov hodnotení s váhou VČ1
Zdroj: Vlastné spracovanie

Porovnanie súčtov hodnotení s váhou VČ2

Graf č.3: Porovnanie súčtov hodnotení s váhou VČ2
Zdroj: Vlastné spracovanie

Rozdiel hodnotení (experiment - KŠN)

Graf č.4: Rozdiel hodnotení (experiment mínus KŠN)
Zdroj: Vlastné spracovanie

Tabuľka č. 4: Výber variantu hodnotiteľmi počas KŠN a experimentu

Hodnotitelia	Zmenené rozhodnutie	KŠN		Experiment	
		VČ1	VČ2	VČ1	VČ2
G1	áno		+	+	
G2	áno		+	+	
G3	áno	+			+
G4	áno		+	+	
G6	áno	+			+
del.	nie	+		+	
žen.	nie	+		+	
chem.	nie	+		+	
PVO	áno	-	-	+	
celkom	6	5	3	7	2

Rozhodujúci vplyv tu mali váhy kritérií, ktoré v konečnom súčte určili ako víťazný VČ1. Jedna z najväčších zmien v hodnotení bola počas experimentu vykonaná u dôstojníka G3. Ako vidieť z tabuľky č. 5, bol u dôstojníka G3 zmenený víťazný variant z VČ1 na VČ2. Pri podrobnejšom skúmaní tohto hodnotenia sa môže jednoznačne konštatovať, že metóda MaK mala zásadný vplyv na rozhodovanie dôstojníka G3. Pričom sa jedná o jedného z najskúsenejších dôstojníkov brigády z 28 ročnou praxou vo veliteľských funkciách, ktorý sa zúčastnil desiatok vojenských cvičení doma aj v zahraničí. Mnohé z nich sám organizoval. Má bohaté skúsenosti z pôsobenia v medzinárodných štáboch počas pôsobenia v misiách v Afganistane aj v Iraku. Kladné vplýval na celý cvičiaci štáb počas cvičenia a viedol mladších dôstojníkov hlavne počas vojnovkej hry k dodržiavaniu vojenských zásad, noriem a pravidiel počas boja. Takže u tohto dôstojníka nemôžeme predpokladať neskúsenosť. Ako zo spätnej reakcie tohto dôstojníka vyplýva, počas experimentu sa na základe otázok vzťahujúcich sa ku kritériám zamerlal priamo na odborné hľadisko a posudzoval variant z tejto strany.

Tabuľka č.5: Porovnanie hodnotení variantov činnosti u dôstojníka G3

Kritériá číslo	popis	váha	Hodnotenie G-3 VČ1		Hodnotenie G-3 VČ2	
			Vč1-MAK	vč1-Kšn	Vč2-MAK	Vč2-Kšn
3	Palebná podpora	4	1	2	1	1
	Spolu s váhou		4	8	4	4
5	Logistika	2	1	1	1	1
	Spolu s váhou		2	2	2	2
7	Súčinnosť	5	1	2	2	1
	Spolu s váhou		5	10	10	5
14	Straty	3	1	2	2	1
	Spolu s váhou		3	6	6	3
15	Udržateľnosť	5	1	1	2	1
	Spolu s váhou		5	5	10	5
Celkom:			19	31	32	19
Počet rozdielne hodnotených kritérií:			3		3	
Rozdiel hodnotenia Mak - Kšn			-12		13	

Potvrdenie či vyvrátenie hypotézy :

Analýza výsledkov experimentu potvrdila hypotézu, a síce, že počas plánovacieho procesu vo fáze rozhodnutia, dochádza k voľbe víťazného variantu často na základe intuitívnych postupov usudzovania a vzájomného ovplyvnenia sa hodnotiacich dôstojníkov. Z tabuľky č.4 vyplýva, že viac ako 50% štábu zmenilo svoje rozhodnutia za použitia matice MaK oproti pôvodnému výberu, ktorý sa štandardne používa počas plánovania!

ZÁVER

Po vyhodnotení výsledkov experimentu sa môže konštatovať, že experiment potvrdil výhodnosť a účelnosť navrhovanej metódy MaK aj napriek tomu, že bol vybraný rovnaký variant činnosti. Podstatným kritériom pre vyhodnotenie experimentu, však bol počet zmenených hodnotení voči pôvodnému hodnoteniu počas KŠN. Táto metóda na podporu rozhodovania v plánovacom procese je prínosom pre štáb, ktorý počas plánovania pracuje pod časovým tlakom, často v stresujúcom prostredí. Hlavným pozitívom je, že pri samotnom výbere víťazného variantu činnosti za použitia metódy MaK je štáb „prinútený“ vybrané kritériá hodnotiť na základe odborných otázok, ktoré sú špecifikované pre každý hodnotiaci subjekt.

Svojím príspevkom táto metóda významne posúva proces výberu najvýhodnejšieho variantu od intuitívneho rozhodovania jednotlivých hodnotiteľov po skutočné odborné riešenia jednotlivých čiastočných problémov v tomto prípade vedené pod názvom kritéria.

Experimentom sa potvrdila hypotéza na základe ktorej sa mohla metóda MaK implementovať v septembri 2016 do SOP (stále operačné postupy) u 1. a 2. mechanizovanej brigády a brigády bojového zabezpečenia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

GRASSEOVÁ, Monika; MAŠLEJ, Miroslav; BRECHTA, Bohumil. Manažerské rozhodování.: Teoretická východiska a praktické příklady. Část 1, vydání první, Brno:Univerzita obrany, 2010, 182 s., ISBN 978-80-7231-730-1 .

GRASSEOVÁ, Monika a kolektiv. Analýza podniku v rukou manažera. 33 nejpoužívanějších metod strategického řízení. Computer Press, a.s., Brno 2010. 1. vydání, 326 s., ISBN 978-80-251-2621-9

MAJTÁN, M . a kol.: Manažment, Bratislava, SPRINT. 2003, 432 s ., ISBN 80-89085-17-2 .

SPILÝ P ., HRNČIAR M .: Vojenská taktika, Akadémia ozbrojených síl gen. M . R . Štefánika, 2013, ISBN 978-80-8040-471-0 .

SPIŠAK, J.: Komparační analýza rozhodovacího procesu velitele a štábu AČR s rozhodovacím procesem velitele a štábu zahraničních ozbrojených sil, Univerzita Obrany Brno, 2010.

WESSELÉNYI, J .: Analýza a formulácia problému nevyužívania metód na podporu rozhodovania v procese plánovania operácií. Univerzita Obrany Brno, 2014.

BIRNSTIEL a kolektiv, Wargaming, Bundeswehr Command and Staff College, Germany, 63s., ISBN 3 -9811105-1 -X,

FOTR, J. a kolektiv.: Manažerské rozhodování, Praha, Ekopress, s.r.o., 2006, 409 s., ISBN 80-86929-15-9 .

Služobná pomôcka: Metodika práce štábu brigády pri plánovaní operácií SPG-3 -44/Oper., Veliteľstvo pozemných síl OS SR, Trenčín 2012.

Služobná pomôcka: Metodika práce štábu práporu pri plánovaní operácií SPG-3 -45/Oper., Veliteľstvo pozemných síl OS SR, Trenčín 2011.

Služobná pomôcka: Vedenie operácií práporom SPG-3 -14 B, Veliteľstvo pozemných síl OS SR, Trenčín 2012.

Military Decision on MC 133/4, NATO Operations Planning, 24. November 2010

Comprehensive Operations Planning Directive. Allied Command Operations, Supreme Headquarters Allied Power Europe, Belgium, 2013, 444 s .

AJP-5 - Allied Joint Doctrine For Operational Planning. NATO Standardization Agency, 2012. 174 s .

AFM - Army Field Manual – Volume 1, Combined Arms Operations - Part 8, Command And Staff Procedures.

Pub – 53-01-2 , Štábní práce v operáciách, I. časť, Miesta velení a orgány, procesy a prostriedky velení a riadení. Vyškov: Ředitelství výcviku a doktrín, Správa doktrín, 2007. 224 s .

Doktrina armády České republiky,2. Vydání, Praha, 2010.

Pub 53-01-1 ,Velení a řízení v operáciách, Vojenská publikace, Vydavatel: Správa doktrín ŘeVD, Vyškov, 2006.

Army Regulation HDv 100/100 Command and Control of Land Forces, Führungsstab des Heeres r. 2007, DSK HH320220020,

FM 6-0 The Operations Process, Washington, DC, 2014.

AAP-06 , Terminologický slovník pojmů a definic NATO (anglicky a francouzsky), Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, Odbor obranné standardizace, Praha, 2010, 452 s.

VOJENSKÝ VÝKLADOVÝ SLOVNÍK VYBRANÝCH OPERAČNÍCH POJMU, Správa doktrín Ředitelství výcviku a doktrín, 360 s ., AVIS Praha, 2004.

VOJENSKÝ TERMINOLOGICKÝ SLOVNÍK OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY, Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky, 184 s ., BRATISLAVA 2008.

Ing. Jozef WESSELÉNYI
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6,
jozef.wesselenyi@aos.sk

PRÍPRAVA LETECKÉHO PERSONÁLU, AKO JEDEN Z PILIEROV BEZPEČNOSTI VZDUŠNÉHO PRIESTORU SR

EDUCATION OF AVIATION PERSONNEL, AS ONE OF THE PILLARS OF NATIONAL SAFETY AIR SPACE IN SR

Miroslav ŽENTEK, Matúš GREGA

ABSTRACT

All the operational as well as general air traffic control service is connected instantly with the application of air traffic control procedures and safety principles at all. The quality and the effectiveness of the specific objectives in the air traffic control sphere is directly influenced by the readiness level of all the air traffic controllers and military specialist who are involved in the air safety services. The new development trends in aviation, science and engineering are mandatory for the designing of the deeper requirements, higher quality and exact application methods in the field of the education especially by the training of the military professionals. The considerable accent is focusing to the usage and enforcing of all the new methods and training forms especially with the possibility to apply new sophisticated utilities and components. The protection of our national airspace it is the highest one priority which is still balancing in these mentioned intentions. In the scope of our national safety it is mandatory for us to implement all the new methods and possible considerable sophisticated utilities entirely while the military air traffic control personnel is in the process of education and training. Thereby the professional increase could be instantly guaranteed and it could arise the core to reach the preferable effectiveness, quality and safety in the Slovak republic military aviation.

KEY WORDS: air traffic control services, sophisticated utilities, education, safety, airspace

ÚVOD

S nárastom globalizačných aspektov¹ rezonujúcich v spoločnosti momentálne koreluje zvyšovanie nárokov na priepustnosť a kapacitu vzdušného priestoru v celosvetovom meradle. Kapacita vzdušného priestoru každej krajiny v podmienkach jeho využitia leteckou prevádzkou je určená množstvom možných lietadiel v riadenom vzdušnom priestore, ktorým je poskytovaná služba riadenia letovej prevádzky počas určitej časovej jednotky. Riadenie letovej prevádzky je fenomén, ktorý interaktívne ovplyvňuje nielen kvalitu spoločenského života, ale priamo vplýva na bezpečnosť obyvateľstva každej krajiny, ktorej vzdušný priestor sa využíva všeobecným, či vojenským letectvom. Každé jedno takéto lietadlo, pohybujúce sa v riadenom vzdušnom priestore, ako i letecký personál podieľajúci sa na poskytovaní služieb, musia spĺňať určité podmienky tak, aby boli dodržané zásady a úroveň požadovanej bezpečnosti. Všetky osoby, oprávnené na vydávanie inštrukcií a príkazov za účelom poskytnutia služby riadenia letovej prevádzky lietadlám vo svojej zóne zodpovednosti, musia absolvovať vzdelanie, ukončené hodnotením, ktoré garantuje schopnosť bezpečnej aplikácie nadobudnutých poznatkov počas procesu prípravy na výkon funkcie riadiaceho letovej prevádzky.²

---

¹ Bližšie pozri: IVANČÍK, R. 2011. Fenomén zvaný globalizácia.

² Pre viac pozri: LIEBHABER, M. J., et col. 2000. Empirical Investigation of Air Threat Assessment., DIEDERIKS – VERSCHOOR, I. H. P. 2006. An Introduction to Air Law.

V Slovenskej republike, v oblasti vojenského letectva, platia pravidlá pre vydávanie licencií vojenským riadiacim letovej prevádzky, ktorí poskytujú svoje služby vo vzdušnom priestore, kde nepretržite dochádza k interakcii medzi vojenskými národnými, medzinárodnými letmi a ostatnou civilnou prevádzkou navzájom.³ Na zachovanie bezpečnosti vo vzdušnom priestore je nutné poskytnúť každému vojenskému profesionálovi také vzdelanie, aby pri výkone svojej funkcie vojenského riadiaceho letovej prevádzky bola čo najviac eliminovaná možnosť zníženia úrovne bezpečnosti vo vzdušnom priestore. Kľúčom k zvyšovaniu bezpečnosti v tejto špecifickej oblasti je nastavenie celého procesu vzdelávania tak, aby boli efektívne implementované súčasné trendy a aby sa maximalizovala možnosť využitia dostupných technológií v praxi, ale i pri príprave takýchto leteckých špecialistov.

1. SÚČASNÝ STAV

Aktuálny stav prípravy a metód edukačného a výcvikového procesu leteckých špecialistov, poskytujúcich vojenskú službu riadenia letovej prevádzky je diferencovaný do niekoľkých úrovní, podľa stupňa vycvičenosti alebo podľa požiadaviek pre získanie a udržanie si platných preukazov spôsobilosti. V Slovenskej republike sú vojenskými profesionálmi realizované štyri druhy riadenia letovej prevádzky:

- oblasťná služba riadenia,
- približovacia služba riadenia,
- letisková služba riadenia a
- služba radarového riadenia bojového použitia.

Pri príprave na získanie platného preukazu spôsobilosti sú pri všetkých štyroch druhoch uplatňované teoretické i praktické formy vzdelávania, ktoré sú navzájom permanentne v interakcii. Samotná štruktúra výcviku pozostáva z nižšie uvedených stupňov (Obrázok 1): počiatočný výcvik, výcvik na stanovišti a pokračovací výcvik. Všetky tri stupne sú parciálne rozdelené do niekoľkých častí s cieľom poskytnutia postupného odborného rastu a v prípade vyhovujúcich výsledkov vedú k finálnemu získaniu, udržaniu alebo rozšíreniu si platnej licencie na riadenie vojenskej letovej prevádzky.

Obrázok 1 Hierarchia výcviku personálu RLP
zdroj: vlastné spracovanie

³ ICAO. 2009. SMM. Doc 9859 AN/474., ICAO. 2011. Civil/Military Cooperation in ATM. Circ 330, AN/189.

Všetky druhy realizovania výcviku vojenského personálu pre potreby riadenia vojenskej letovej prevádzky sú vykonávané v súlade s Nariadením komisie (EÚ) 2015/340 z 20. februára 2015, ktorým sa stanovujú technické požiadavky a administratívne postupy týkajúce sa preukazov a osvedčení riadiacich letovej prevádzky podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 216/2008 a ktorým sa mení vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) č. 923/2012 a zrušuje nariadenie Komisie (EÚ) č. 805/2011. Každý výcvik pre potreby Ozbrojených síl Slovenskej republiky (ďalej len „OS SR“) je vedený skúsenými inštruktormi a pedagogickým personálom, ktorý je odborne spôsobilý a uznaný rezortnou autoritou, ako národným garantom spôsobilosti.⁴

Práve pre komplexnú technickú a finančnú náročnosť⁵ obstarania simulačného nástroja, ktorý v dostatočnej miere musí zodpovedať reálnemu prostrediu, kde vojenský profesionál v príprave alebo vojenský riadiaci letovej prevádzky môže realizovať plnenie pokynov v reálnom čase ako i z dôvodu špecifických požiadaviek na personál zabezpečujúci výcvik, OS SR momentálne nie sú schopné vlastnými silami a technickými prostriedkami realizovať prípravu alebo udržiavanie spôsobilosti všetkých vojenských riadiacich letovej prevádzky v plnom rozsahu.

V súčasnosti rezort obrany disponuje jediným certifikovaným pracoviskom. A tým je Výcviková organizácia Simulačného centra (ďalej len „VO SC AOS“) ⁶, ktorá je schopná pre niektoré druhy riadenia vojenskej letovej prevádzky realizovať plnenie počiatového kvalifikačného výcviku, výcviku na stanovišti vo fáze prechodového výcviku a pokračovacieho opakovacieho výcviku pre nasledujúce kvalifikačné kategórie:

Tabuľka 1 Oprávnenie poskytovania výcviku v VO SC AOS

DRUH VÝCVIKU	KVALIFIKAČNÁ KATEGÓRIA
Počiatkový výcvik	ACS (Area Control Surveillance), APS (Approach Control Surveillance), GCI (Ground Control Intercept)
Výcvik na stanovišti	ACS, APS
Pokračovací výcvik	Opakovací a preškoľovací výcvik pre ACS, APS, GCI

2. VÝCVIKOVÁ ORGANIZÁCIA

Realizácia týchto druhov výcviku ako i každé hodnotenie a všetky mandátorne skúšky sú vo VO SC AOS vykonávané na simulátore riadenia letovej prevádzky, ktorého koncepcia a štruktúra je založená na platforme Leteckého Vizualného Informačného systému (ďalej len „LETVIS“). Simulátor, ktorého inštalácia bola realizovaná koncom roka 2009, prešiel mnohými zmenami a v súčasnosti je možné konštatovať, že spĺňa štandardné požiadavky, ktoré sú kladené na simulátor typu Real High Fidelity Simulator⁷. Výcvik prostredníctvom tohto simulátora s prepojením na rôzne simulačné nástroje dokáže poskytnúť komplexnú funkcionálnu pre výcvik personálu vzdušných síl OS SR. V tomto kontexte je potrebné

⁴ Nariadenie EP a Rady (ES) č. 2320/2002, č. 549/2004, č. 300/2008.

⁵ Bližšie pozri: IVANČÍK, R. 2012. Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike.

⁶ Bližšie pozri: KELEMEN, M., ANDRASSY, V.: Využívanie simulácie v príprave súčasných ozbrojených síl pre krízové situácie vojenského a nevojenského charakteru

⁷ Štandard EUROCONTROL: European Air Traffic Management Programme – Simulations Facilities for ATC Training HUM.ET1.ST07.3000-REP-02.

spomenúť, že sa nejedná len o samotných radarových riadiacich letovej prevádzky, ale ide aj o vežových riadiacich, asistentov a pomocníkov lietania a tiež pilotov.⁸

Základom je realizácia a poskytnutie teoretickej a praktickej prípravy pre orgány riadenia letovej prevádzky a personálu vzdušných síl, ktorá bude do určitej miery zárukou kvalitného a bezpečného využívania vzdušného priestoru. VO SC AOS je schopná vykonávať rôznorodý výcvik s dôrazom na aplikáciu medzinárodne platných predpisov podľa noriem JAR⁹, ale i výcviku orientovaného na miestne podmienky, vrátane krátkodobých kurzov s dôrazom na praktický výcvik, ktorý by mal byť základom prípravy orgánov riadenia. Hlavnou úlohou výcviku s využitím simulátorov je realizácia prvej a druhej úrovne výcviku podľa obrázku 1, vrátane simulácie neobvyklých a extrémne záťažových situácií pre rozvoj a udržiavanie praktických zručností príslušníkov riadenia letovej prevádzky. Takýto praktický výcvik je nevyhnutný na udržanie návykov riadiacich a ich ďalšie zdokonalenie nielen na základe skúseností, ale nakoniec i vychádzajúc z odporúčaní programov EUROCONTROL.¹⁰

Architektúra simulátora je modulárna tak, aby nevznikali obmedzenia počtu pseudopilotov, na sebe nezávislých paralelne bežiacich cvičení a spôsoboch vstupu/výstupu údajov. Simulátor je schopný generovať rôzne ciele pre každé cvičenie a jeho radarové pokrytie predstavuje vzdušný priestor celej EÚ.

Syntetické prostredie simulátora je určené pre výcvik na nasledujúcich typoch pracovísk riadenia letovej prevádzky a navádzania vzdušných síl OS SR:

- riadiaci letovej prevádzky oblastného pracoviska,
- riadiaci letovej prevádzky na pracovisku veža,
- radarový riadiaci lietania a riadiaci pristátia na pracovisku radarcentrum,
- letovod navádzacieho stanovišťa na pracovisku centrálného miesta navedenia.

Simulačné nástroje vo VO SC AOS poskytujú jedno pracovisko pre každé z uvedených stanovišť riadenia letovej prevádzky, s možnosťou hlasovej komunikácie po pozemných linkách, simulovaných vzdušných rádiových sieťach a zariadením typu Frequentis.

Doplňkovým určením centra je poskytnutie nasledujúcich funkcionalít pre systémy, resp. pracovné stanice typu LETVIS používaných vzdušnými silami (VzS) OS SR:

- overovanie pri aktualizácii konfigurácie systému (napr. rozdelenia vzdušného priestoru), zmenách v procesingu radarových dát alebo plánovacích letových dát, úpravách softvérového vybavenia - pred ich zavedením do reálnej prevádzky,
- vývoj a overovanie zmien užívateľského rozhrania,
- technické, záťažové a spoľahlivostné testy a overovanie funkčnosti pri inovácii a uprade pracovných staníc.

Počiatočný základný výcvik je realizovaný formou obstarávania. V súčasnosti poskytujú vzdelanie v tomto smere nasledovné výcvikové organizácie:

- Výcviková organizácia Leteckej fakulty Technickej univerzity Košice,
- Výcvikové stredisko LPS SR, š. p. a

Poskytovanie vedenia výcviku na každom certifikovanom syntetickom zariadení je umožnené len personálu, ktorý je držiteľom platných inštruktorských doložiek, ktorými sú:

---

⁸ Pre viac pozri bližšie: GREGA, M. et col. 2011. Medium to increase the safety of air traffic control human factor, simulators & trainers in air forces.

⁹ Joint Aviation Requirements – jednotné letecké predpisy vydané leteckými autoritami.

¹⁰ Pozri bližšie: KELEMEN, M., et col. 2011. *Headed for comprehensive security: enhanced Virtual simulated education and training based on avis platform.*

- doložka Inštruktor na syntetickom výcvikovom zariadení - Synthetic Training Device Instructor (ďalej len „STDI“) a/ alebo
- doložka Inštruktor výcviku v reálnej prevádzke - On the Job Training Instructor (ďalej len „OJTI“).

3. DÔSLEDKY ABSENCIE PRVKOV PRÍPRAVY LETECKÉHO PERSONÁLU

Vzhľadom na skutočnosť, že všetci vojenski riadiaci letovej prevádzky na to, aby mohli poskytovať službu riadenia vojenskej letovej prevádzky, musia na udržanie tejto spôsobilosti každoročne absolvovať pokračovací opakovací výcvik pod dozorom ako i s hodnotením od personálu, ktorý je disponentom platnej doložky OJTI, zároveň počiatočný kvalifikačný výcvik a fáza prechodového výcviku v syntetickom prostredí musia byť realizované pod vedením a s hodnotením držiteľa, minimálne, s oprávnením STDI, tieto aspekty nás vedú k tomu, aby sme si položili nasledujúce otázky:

- 1) Je možné zvýšiť úroveň poskytovaného vzdelania študentom a vojenskými riadiacimi letovej prevádzky v kapacitách VO SC AOS s využitím syntetického prostredia simulačných technológií?
- 2) Ako zefektívniť proces realizácie výcviku v syntetickom prostredí SC AOS pre potreby OS SR a dosiahnuť tým zvýšenie úrovne bezpečnosti poskytovaných služieb?
- 3) S akými konsekvenciami musíme počítať v prípade pozastavenia možnosti vzdelania a udržiavania spôsobilosti personálu organizácie, podieľajúcim na výcviku v syntetickom prostredí?
- 4) S akými konsekvenciami musíme počítať v prípade nedodržania zavádzania nových trendov a technológií vo VO tak, ako sú používané v reálnom pracovnom nasadení orgánov vojenského riadenia letovej prevádzky?

Odpovede na tieto kľúčové otázky majú priamu súvislosť s ekonomickou rovinou, ale primárne ovplyvňujú bezpečnosť poskytovania služieb personálom OS SR nielen v národnej sfére.

1) Úroveň poskytovaného vzdelania študentom a vojenskými riadiacimi letovej prevádzky v priestoroch simulačného centra AOS s využitím simulačných technológií môžeme zvýšiť nasledovnými spôsobmi:

A) Prípravou špecifických scenárov cvičení pre každú zložku riadenia letovej prevádzky, prislúchajúcu pre konkrétnu zónu zodpovednosti vojenského riadiaceho letovej prevádzky so zameraním sa predovšetkým na získanie a udržanie si akceptovateľného prehľadu o vzdušnej situácii, aplikáciu predpísaných rozstupov, vydávanie povolení, správnu prioritizáciu činností, analýzu a aktualizáciu letových údajov, monitorovanie využívanej frekvencie a korektné používanie predpísanej frazeológie. Súčasne doplnenie rozpracovania scenárov cvičení o činnosti pri zvláštnych prípadoch za letu lietadiel, ktoré sa v reálnych podmienkach nevyskytujú často, ale každý vojenski riadiaci a jeho rozhodnutie, je pri ich vzniku kľúčovým článkom sledu udalostí s priamym dopadom na komplexnú bezpečnosť v SR. Sú to predovšetkým tieto zvláštne prípady: problémy s hydraulikou, minimum paliva, požiar motora, zlyhanie motora, stret s vtákom, bomba na palube, námraza, núdzové klesanie, letecká/ pozemná nehoda, problémy s brzdami, blúdiace lietadlo, núdzové vypúšťanie paliva, zakročovanie proti civilnému lietadlu, zasiahnutie bleskom, pristátie mimo letiska, vulkanický prach, strata spojenia, protiprávny čin na palube, nízky tlak oleja, dym / požiar na palube,

problémy s podvozkom, problémy s elektrickou energiou, výstražné varovanie palubného proti zrážkového systému, porucha pretlakovania kokpitu a prerušený vzlet.

B) Udržiavaním spôsobilosti inštruktorov výcviku takým spôsobom, aby sa zúčastňovali reálnych letových akcií v čo najväčšej miere a v čo najväčšej miere konzultovali, spolupracovali a boli súčasťou odborných aktivít na reálnych stanovištiach riadenia letovej prevádzky.

2) *Zefektívnenie procesu realizácie výcviku v syntetickom prostredí SC AOS pre potreby rezortu a tým dosiahnuť zvýšenie úrovne bezpečnosti poskytovaných služieb môžeme týmito spôsobmi:*

V pôsobnosti rezortu obrany existuje viacero simulátorov, resp. automatizovaných systémov velenia a riadenia, ktoré sú kompatibilné pre interkonektivitu s inými a teda aj s VO SC AOS. Takýmto vzájomným prepájaním systémov a simulátorov s cieľom budovania komplexného výcvikového a edukačného leteckého centra by sme mohli odstrániť nedostatky na riadiacej úrovni a eliminovať problémy v koordinácii a súčinnosti medzi jednotlivými stupňami velenia a riadenia. Pre názornosť uvádzame niekoľko úlohových aspektov:

- composite air operation – nasadenie a spoločné pôsobenie väčšieho počtu lietadiel a vrtuľníkov z rôznych leteckých základní so spoločným velením za podpory protivzdušnej obrany (ďalej len „PVO“),
- search and rescue – pátranie a záchrana; vykonávanie a koordinovanie nácvikov pri živelných pohromách s dôrazom na rýchly rozhodovací proces,
- prekonávanie PVO simulovaného protivníka a naopak pôsobenie PVO proti leteckým entitám,
- spoločné pôsobenie letectva a PVO so zameraním na vzájomnú súčinnosť,
- simulovanie komplexnej letovej akcie zahŕňajúcej všetky orgány RLP s dôrazom na zvláštne prípady počas letu,
- simulovanie zakročenia proti letu narušiteľa vzdušného priestoru (Renegát) so zapojením všetkých súčastí federácie simulácií.

Vyššie uvedené scenáre, ich variácie, ale aj mnoho ďalších by bolo možné precvičiť ak budú implementované nasledovné body:

A) Prepojenie výcvikovej organizácie s útvarmi VzS: Takéto prepojenie by malo za následok rozšírenie nasadených operačných systémov o možnosť simulácie pre zabezpečenie pokračovacieho výcviku riadiacich letovej prevádzky.

B) Prepojenie simulátorov pilotných trénerov pre spoločný výcvik riadiacich letovej prevádzky a pilotov: V niektorých útvaroch VzS OS SR sú inštalované pilotské trénerové virtuálnej reality. Prepojenie centra s trénermi lietadiel MiG-29 (FMS-M29), L-39 (TL-39) a vrtuľníka Mi-17 (TV-17) by výraznou mierou prispelo k skvalitneniu výcviku nielen bojových činností. Nesmierny prínos pre radarových riadiacich bojového použitia by bol najmä v okamžitej spätnej väzbe. Toto prepojenie by malo značný prínos aj pre pilotov napríklad pri výcviku nových metód navedenia a použitia zbraňových systémov, ktoré sa bežne nepoužívajú, alebo nie je čas ani finančné prostriedky na ich realizáciu.

C) Prepojenie rezortných simulátorov RLP pre spoločný výcvik riadiacich letovej prevádzky: Interkonektivita syntetických prostredí by umožnila simuláciu v reálnom čase pre niekoľko

samostatných alebo simultánne spolupracujúcich skupín letovodov participujúcich na zabezpečení komplexného výcviku s jedným alebo viacerými cieľmi cvičenia.¹¹

D) Prepojenie výcvikovej organizácie s útvarmi vybavenými automatizovanými systémami velenia aktívnych prostriedkov PVO (ASTRA a Tatravan PVO) pre zabezpečenie výcviku letovodov a operátorov vzdušných síl, ako aj riešenia úloh súčinnosti letectva a PVO: Touto finálnou fázou by OS SR získali možnosť komplexného a plnohodnotného výcviku zapojením všetkých prostriedkov, ktorými disponujú VzS.

3) *V prípade pozastavenia možnosti vzdelania, výcviku a udržiavania spôsobilosti personálu SC AOS, podieľajúcom na výcviku v syntetickom prostredí SC AOS musíme rátať s týmito dôsledkami:*

A) Kvalita poskytnutého vzdelania pre študentov a vojenských riadiacich letovej prevádzky bude mať klesajúcu tendenciu a pri nekorektných návykoch zo simulátora sa tieto môžu prejaviť v reálnom prostredí neskorou alebo nesprávnou reakciou s možným fatálnym dôsledkom v prevádzkovom prostredí.

B) V prípade trvalého nesplnenia podmienok udržania si platných inštruktorských doložiek, či nespôsobilosti technického personálu bude národnou autoritou odobraná licencia na poskytovanie výcviku vojenským profesionálom a tým dôjde k možnému ohrozeniu udržania platných licencií vojenských riadiacich letovej prevádzky. Následným krokom by bola realizácia výberového konania na zabezpečenie výcviku iným certifikovaným strediskom. V súčasnosti v SR existuje len jedno civilné výcvikové stredisko, ktoré by bolo schopné poskytnúť výcvik vojenským riadiacim letovej prevádzky a zabezpečiť udržanie platných licencií na riadenie, ale s obmedzením. Výcvik a udržiavanie licencií na špecifické využitie rýdzo vojenských systémov presného priblíženia by musel byť realizovaný v inej partnerskej krajine. V prípade absencie potrebného časového rámca na formálnu akceptáciu riešenia daného problému ako i kapacitného obmedzenia jedinej certifikovanej civilnej organizácie, by mohlo dôjsť k neschopnosti poskytovania vojenskej služby riadenia letovej prevádzky vo vzdušnom priestore SR a to by mohlo mať dopad na záväzky SR voči NATO i iným medzinárodným organizáciám, mohla by byť znížená alebo ohrozená nielen úroveň samotnej bezpečnosti, ale i suverenity vzdušného priestoru SR. V každom prípade by naplnenie týchto hypotéz malo veľmi negatívny dopad na rozpočet OS SR.

4) *V prípade nedodržania zavádzania nových trendov a technológií v SC AOS tak, ako sú používané v reálnom pracovnom nasadení orgánov vojenského riadenia letovej prevádzky môžeme počítať s týmito konsekvenciami:*

A) Syntetické prostredie SC AOS sa nebude dostatočne približovať reálnemu prostrediu vojenských stanovišť riadenia letovej prevádzky.

B) Zobrazovacie a komunikačné prvky používané pri výcviku nebudú poskytovať možnosť dostatočného precvičovania si návykov z praxe.

C) Nebude možné dosiahnuť efektívnu prípravu vojenských špecialistov na reálne podmienky s cieľom dodržania požadovanej úrovne bezpečnosti.

D) Nebude možné realizovanie objektívneho hodnotenia vojenských riadiacich letovej prevádzky.

E) Dôjde k získaniu nesprávnych návykov, ktoré sa môžu premietnuť do praxe a tým sa priamo ohrozí úroveň bezpečnosti vo vzdušnom priestore SR.

---

¹¹ Bližšie pozri: GREGA, M., BUČKA, P. 2015. *Interconnectivity simulation tools - tower simulator of air traffic controllers.*

F) Môže byť pozastavená platnosť licencie výcvikovej organizácie SC AOS na vedenie výcviku pre vojenských špecialistov.

Pri možnom naplnení týchto hypotéz, sa približujeme opäť k vážnemu problému riešenia ohrozenia poskytovania služieb riadenia letovej prevádzky v kompetencii rezortu obrany a tým je v konečnom dôsledku ohrozená bezpečnosť vzdušného priestoru SR.

ZÁVER

Riadenie letovej prevádzky vo vzdušnom priestore SR, jeho efektivita a úroveň bezpečnosti poskytovaných služieb vojenskými profesionálmi sú komplexnou záležitosťou, ktorá je priamo úmerná kvalite poskytnutého vzdelania a príprave tohto personálu od počiatkovej časti výcviku až po získanie, či udržanie si platnej licencie. Na základe spomenutých faktov a hypotéz je zrejmejšia súslednosť a previazanosť jednotlivých prvkov, ktoré majú vplyv na bezpečnosť poskytovania služieb vojenskými profesionálmi vo vzdušnom priestore SR v kontexte priameho dotyku možností OS SR pri poskytovanom vzdelaní vojenských riadiacich letovej prevádzky. Či už v rovine technologického progresu pri aplikácii nových, stále sa vyvíjajúcich sofistikovaných nástrojov alebo v rovine ľudských zdrojov, je evidentné, že proces prípravy leteckých špecialistov je veľmi živý. Pre zachovanie bezpečnosti v tejto oblasti prípravy, v podmienkach OS SR, bola vytvorená VO SC AOS. Avšak, ako je z článku zrejmejšie, ak rezort obrany chce udržiavať krok so súčasnými požiadavkami na bezpečné a flexibilné služby riadenia letovej prevádzky, musí predovšetkým disponovať kvalitne vzdelaným a skúseným personálom, ktorému je umožnený neustály odborný kvalifikovaný rast. Takýto personál musí transformovať svoje znalosti s pomocou využitia sofistikovaných nástrojov, ktoré sa neustále zdokonaľujú, pri vzdelávaní ďalších riadiacich letovej prevádzky s tým, že bude permanentne dodržiavaná požadovaná a podľa potrieb zvyšovaná úroveň. V každom prípade môžeme konštatovať, že rezort vytvorením VO SC AOS urobil krok správnym smerom, avšak je nutné kráčať ďalej. Ďalej, znamená neustále hľadať nové ľudské zdroje, neustále investovať do nových technológií a samozrejme nedopustiť znefunkčenie, prípadne pozastavenie platnosti licencie jedinej certifikovanej výcvikovej organizácie v pôsobnosti rezortu obrany SR. V prípade znefunkčenia systému ako takého alebo v prípade pozastavenia vzdelávania, prípravy a udržiavania si platnej kvalifikácie personálu riadenia vojenskej letovej prevádzky, by rezort obrany SR stratil možnosť riadiť vojenskú letovú prevádzku a tým by mohla byť ohrozená nielen bezpečnosť, ale i suverenita vzdušného priestoru SR.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BÍNA, L., ŽIHLA, Z. 2011. Bezpečnosť v obchodní letecké dopravě. Brno: Akademické nakladatelství CERM s r.o., 2011. 213 s. ISBN 978-80-7204-707-9.
- DIEDERIKS – VERSCHOOR, I. H. P. 2006. An Introduction to Air Law (eight revised edition). Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International B.V., 2006. 345 p. ISBN 978-90-4112-458-6.
- ICAO. 2009. Safety Management Manual (SMM). Doc 9859 AN/474. Montréal: ICAO, 2009. 264 p. ISBN 978-92-9231-295-4.

- ICAO. 2011. Civil/Military Cooperation in Air Traffic Management. Circ 330, AN/189. Montréal: ICAO. 44 p. ISBN 978-92-9231-693-8.
- IVANČÍK, R. 2012. Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.
- KELEMEN, M., ANDRASSY, V.: Využívanie simulácie v príprave súčasných ozbrojených síl pre krízové situácie vojenského a nevojenského charakteru. In: Bezpieczeństwo - ujęcie kompleksowe. - Katowice : Wyższa Szkoła Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych w Katowicach, 2012. - ISBN 978-83-87296-24-7.
- LIEBHABER, M. J., KOBUS, D. A., & SMITH, C. A. P. 2000. Empirical Investigation of Air Threat Assessment (Tech. Rep.). San Diego, CA: Pacific Science and Engineering Group.
- GREGA, M., SCHÓBER, T., BAŇAS, T. 2011. Medium to increase the safety of air traffic control human factor, simulators & trainers in air forces. In: Science & Military. ISSN 1336-8885. Vol. 6, No. 2 (2011), s. 31-39.
- GREGA, M., BUČKA, P. 2015. Interconnectivity simulation tools - tower simulator of air traffic controllers. In: Distance Learning, Simulation and Communication 2015. Brno: Univerzita obrany, 2015. ISBN 978-80-7231-992-3. S. 42-50.
- IVANČÍK, R. 2011. Fenomén zvaný globalizácia. In Vojenské reflexie, 2011, roč. 6, č. 1. ISSN 1336-9202, s. 32-49.
- KELEMEN, M., NEČAS, P., SOUŠEK, R., GREGA, M. 2011. Headed for comprehensive security: enhanced virtual simulated education and training based on AVIS platform. In: MOSATT 2011: modern safety technologies in transportation. Slovakia, Košice: SUPREMA, 2011. ISBN 978-80-970772-0-4. ISSN 1338-5232. s. 199-204.
- EÚ. 2002. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2320/2002 o ustanovení spoločných pravidiel v oblasti bezpečnostnej ochrany civilného letectva. Dostupné na: (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).
- EÚ. 2004. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 549/2004, ktorým sa stanovuje rámec na vytvorenie jednotného európskeho neba. [cit. 2013-2-24]. Dostupné na: (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).
- EÚ. 2008. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 300/2008 o spoločných pravidlách v oblasti bezpečnostnej ochrany civilného letectva, ktorý nahrádza nariadenie z r. 2002. Dostupné na: (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

Ing. Miroslav ŽENTEK
Externý doktorand katedry bezpečnosti a obrany AOS,
Demänová 393, 03106 Liptovský Mikuláš 6
miroslav.zentek@aos.sk

Ing. Matúš GREGA
Externý doktorand katedry bezpečnosti a obrany AOS,
Demänová 393, 03106 Liptovský Mikuláš 6
matus.grega@aos.sk

KRITICKÝ POHĽAD NA HYBRIDNÉ VOJNY

CRITICAL VIEW ON HYBRID WARS

Samuel ŽILINČÍK, Ivo PIKNER

ABSTRACT

In the article authors attempt to demystify the widespread concept of hybrid war. In the first part authors discuss the concept, its emergence, prevalence and its criticism. In the second part the authors discard the term of hybrid war and, building upon the work of previous theorists, the authors introduce new framework for thinking about hybrid warfare. In the conclusion authors summarize the findings.

Keywords: Hybrid war, hybrid warfare, hybrid approach, military strategy.

ÚVOD

Od začiatku tohto storočia sa snažia vojenský odborníci charakterizovať a zároveň popísať termíny ako „hybridné hrozby, hybridné ohrozenie, hybridné vojny či hybridné vedenie vojny¹, teda termíny charakterizujúci nové prístupy k vedeniu vojny. Tieto zmeny v charaktere konfliktu vo svojich publikáciách a štúdiách medzi prvými charakterizoval dôstojník americkej námornej pechoty Frank Hoffman.² Jeho cieľom bolo spochybniť vtedajší americký spôsob myslenia, ovplyvnený RMA³ a skúsenosťami z vojny v Perzskom zálive. Hoffman sa snažil upozorniť na to, že nie je možné zvíťaziť v každom konflikte iba nasadením veľkých pozemných a vzdušných síl či pomocou špeciálnych operácií. Pri predstavení konceptu hybridných vojen (ďalej iba koncept HV) Hoffman popisoval úspech nešťátnych aktérov ako Taliban, Al Qaeda alebo Hizballáh proti technicky a početne silnejším protivníkom ako USA či Izrael. Podľa Hoffmana, to čo robí vojnu hybridnou je koordinované využívanie rôznych typov vedenia vojny, či už vojenských alebo nevojenských, pre dosiahnutie synergistických výsledkov tak vo fyzickej ako aj v psychologickej sfére konfliktu.⁴

V čase keď bol koncept HV predstavený, bol len jedným z viacerých, ktoré využívali bezpečnostní analytici pre popísanie zmien v charaktere vojenských konfliktov. Medzi tieto koncepty patrili napríklad vojny 4. generácie, nové vojny, asymetrické vojny a tzv. „irregular“ vojny. Prominentným sa však Hoffmanov koncept HV stal až po ruských operáciách na Ukrajine. Hybridná vojna sa stala analytickým konceptom pre popísanie ruského úspechu. V rámci konceptu však došlo k inflácií, pretože mnohí analytici nepoužívali presný Hoffmanov popis konceptu. Stále viac bolo hybridné vedenie vojny chápané ako kombináciu

---

¹ V anglickej literatúre se objavujú termíny jako Hybrid Threat, Hybrid War a Hybrid Warfare

² Hoffman, G.H. and Mattis, J.N. Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars a neskôr tiež Hoffman, F. Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars.

³ Revolution in military affairs- skratka pre koncepciu, ktorá popisovala zmeny vo vedení bojovej činnosti na základe zavádzania nových technológií.

⁴ Renz, B. and Smith H. Russia and hybrid warfare – going beyond the label, s.2.

vojenských a nevojenských prostriedkov.⁵ Táto inflácia viedla ku jeho kritike konceptu z viacerých perspektív.

1. KRITIKA KONCEPTU HYBRIDNEJ VOJNY

1.1. JEDNOSTRANNÉ VNÍMANIE

Prvým problémom je už samotný termín hybridná vojna. Zo svojej definície vojna nie je nikdy hybridná, nie je ani symetrická či asymetrická, stará alebo nová, konvenčná či netradičná. Vojna je v prvom rade, slovami Clausewitza“ duel na väčšej škále.”⁶ Vojna je teda interaktívna. Pojem hybridná vojna však túto interaktivitu úplne popiera a predstavuje vojnu ako jednostranný fenomén, kde si jedna strana robí čo chce, zatiaľ čo druhé len prijíma údery. Ako však Clausewitz doplnil, vo vojne protivník diktuje nám, takisto ako my diktujeme jemu.⁷ Vojna ako interaktívny fenomén nemôže byť charakterizovaná jedným prívlastkom. Popísať akúkoľvek vojnu ako hybridnú je nepresné, pretože takýto popis ignoruje akcie a reakcie druhých a tretích strán konfliktu.

1.2. NEOHRANIČENIE TERMÍNU

Každý koncept musí mať jasné hranice, limity a obmedzenia a to predovšetkým z dôvodu jeho jasnosti a analytického významu. Slovami Sartoriho, je nutné odlíšiť, čo ešte do konceptu patrí a čo nie.⁸ To je druhý, možno ešte väčší problém konceptu hybridnej vojny. Definícia hybridných vojen je široká, v dôsledku čoho pod ňu spadá takmer každý konflikt v dejinách. Vojny, ktoré sa vymykajú kategórii hybridných sú vo vojenskej histórii skôr vzácnymi výnimkami.⁹ Aj na prvý pohľad “konvenčné vojny“ sa po podrobnom skúmaní začnú zdať hybridné, o čom svedčí aj publikácia Williamsona Murraya a Petra Mansooru.¹⁰ Autori v nej predstavujú ako hybridné vojny konflikty od Peloponézskej vojny až po vojnu USA proti Iraku. Echevarria uvádza ako príklady hybridných vojen I. aj II. svetovú vojnu. Z tohto vyplýva, že koncept HV bol použitý takmer v každom konflikte v histórii a z tohto pohľadu je teda možné považovať tento termín za presýtený a vyprázdnený zároveň.

1.3. FALOŠNÁ DICHOTÓMIA DELENIA VOJEN

Veľký vplyv na dichotómiu delenia vojen mal náčelník generálneho štábu ozbrojených síl Ruskej Federácie, V. Gerasimov.¹¹ Ten sa v roku 2013 pokúsil identifikovať nové zmeny v charaktere konfliktu. Proti sebe tak postavil koncepty tradičnej konvenčnej vojny a nových vojen.

---

⁵ Renz, B. and Smith H. Russia and hybrid warfare – going beyond the label, s.3.

⁶ Clausewitz, C. On War, s. 83.

⁷ Clausewitz, C. On War, s. 77.

⁸ Sartori, G. Guidelines for concept analysis, s.135.

⁹ Echevarria, A.J. Operating in the Gray Zone: An Alternative Paradigm for U.S. Military Strategy, s. 6-8.

¹⁰ Mansoor, P. and Murray, W. Hybrid warfare.

¹¹ Echevarria A.J. Operating in the Gray Zone: An Alternative Paradigm for U.S. Military Strategy, s.9.

Tabuľka 1 Charakter ozbrojených konfliktov podľa generála Gerasimova, náčelníka ruského generálneho štábu (2013)¹²

Tradičné vojenské metódy	Nové vojenské metódy
1) Vojenská akcia začína po vyhlásení vojny a strategickom nasadení ozbrojených síl	1) Vojenskú akciu začínajú skupiny vojakov počas mierového stavu (vojna nie je vyhlásená)
2) Frontálne útoky sú vedené medzi veľkými jednotkami, tvorenými hlavne pozemnými jednotkami	2) Nekontaktné útoky medzi vysoko pohyblivými špecializovanými skupinami
3) Ničenie živej sily za využitia palebnej sily, získania kontroly nad oblasťou a hranicami s cieľom získania kontroly nad teritoriálnym územím	3) Zničenie nepriateľskej vojenskej a ekonomickej sily krátkymi, presnými údermi na strategickú vojenskú a civilnú infraštruktúru
4) Zničenie ekonomickej sily protivníka a anexia jeho teritória	4) Masívne použitie vysoko presných zbraní, vedenie špeciálnych operácií, využitie robotiky a zbraní, ktoré využívajú nové fyzické zákonitosti (zbrane so smerovanou energiou – lasery, krátkovlnovú radiáciu atď.)
5) Vedenie bojových operácií na zemi, mori a vo vzduchu	5) Využitie ozbrojených civilistov (4 civilisti na 1 vojaka)
6) Velenie vojsk z pozície rigidnej hierarchie	6) Súčasne prebiehajúce údery na jednotky nepriateľa a zariadenia na celom území
	7) Súčasne vedený boj na zemi, mori, vo vzduchu a v informačnom priestore
	8) Použitie asymetrických a nepriamych metód
	9) Velenie a riadenie v rámci unifikovanej informačnej sféry (od družstva po zbor)

Delenie vojenských metód podľa Gerasimova je v súčasnosti analyzované odborníkmi a vyvoláva pochybnosti. Echevarria rozoberá túto umelú dichotómiu bod po bode. Podľa neho je možné prvé dva body v tabuľke na príkladoch vyvrátiť. Jedná sa napríklad o Druhú svetovú vojnu, kde Nemci začali vojnu bez otvoreného vyhlásenia. To je pochopiteľné vzhľadom na to, že by sa tým pripravili o možnosť prekvapiť protivníka na operačnej úrovni. Mnohé vojny v 20. storočí tiež neboli charakterizované výlučne využitím veľkých vojenských formácií. Body 3, 4 a 5 v oboch kategóriách môžu byť pravdivé v závislosti od politického cieľa, ktorý má využitie ozbrojených síl sledovať a tiež v závislosti od kontextu konfliktu. Bod 5 v kategórii nových vojenských metód nie je v skutočnosti novým javom ale návratom k metóde rozšírenej v tzv. pred-Westfálskom systéme. Bod 6 je navyše pravdivý iba pre konvenčné sily, irregulárne jednotky zvyknú fungovať s decentralizovaným velením. Body 3

¹² Berzinš, J. Russia's New Generation Warfare In Ukraine: Implications For Latvian Defense Policy, s. 5.

a 9 v kategórií nových konfliktov sú jediné skutočne nové aspekty vojenstva, pretože sú umožnené novými technológiami.¹³

Zmeny v oblasti vojenských a nevojenských technológií nemajú tak dominantný vplyv na charakter konfliktu a nie sú dôvodom pre vytvorenie samostatnej kategórie konfliktu a to zvlášť z dôvodu možnosti znefunkčnenia a z výrazného limitovania dopadu týchto technológií zo strany iných aktérov konfliktu. Túto pozíciu vystihuje Melnyk, ktorý konštatuje: *“v skutočnosti väčšina vojenských konfliktov by sa dala charakterizovať ako hybridná, líšili by sa iba v ohľade miery a proporcie využívania rôznych vojenských a nevojenských techník a nástrojov na dosiahnutie konečného víťazstva či určitých cieľov. Hybridná novinka súčasného konfliktu (na Ukrajine) je iba reflexiou súčasného spoločenského vývoja a informačných technológií.”*¹⁴

1.4. MYSTICKOSŤ TERMÍNU

Rada odborníkov sa domnieva, že hybridná vojna je koncept bez dostatočného ohraničenia, v dôsledku čoho sa jedná o vágny koncept. Veľkým problémom konceptu hybridných vojen je mystickosť, ktorou je koncept obalený. Táto mystickosť je spôsobená práve nejasnými hranicami konceptu a tiež tendenciou mnohých bezpečnostných a vojenských analytikov vnímať čokoľvek, čo sa v detailoch odlišuje od poznaného za nový fenomén. Takéto vnímanie sa postupne šíri nie len po vojenskej a bezpečnostnej komunite ale aj do verejného priestoru a do politiky. Mnohí novinári a politici si však neuvedomujú obmedzenia tohto konceptu (prípadne sa im hodí do politickej agendy) a tak ho šíria či už vedome alebo nevedome ďalej. Ak z neho vytvoria novú hrozbu, úplne nový typ vojny, je pravdepodobné, že presvedčia verejnosť o potrebe zmien legislatívy, ktorá by bez “novej” hrozby nemohla byť schválená. Okrem politickej roviny sa však problém týka aj ozbrojených síl. Koncept hybridnej vojny má už dnes vplyv na debaty, ktoré ďalej ovplyvňujú výstavbu ozbrojených síl mnohých krajín.

Echevarria rozšírenie tohto konceptu prirovnáva ku blitzkriegu, ktorý nebol nikdy zakomponovaný do vojenskej doktríny Wehrmachtu a bol skôr výtvorom médií, politických komentátorov a politikov. Francúzsky premiér, hovoriaci pred senátom, vyjadril svoje obavy z blitzkriegu spôsobom, ktorý pripomína aj mnohé dnešné analýzy hybridných konfliktov: *“Naša klasická koncepcia vojny sa stretla s novou koncepciou...zo všetkých výziev, ktorým dnes čelíme, najdôležitejšou je jasné zmýšľanie. Musíme rozmýšľať o novom type vojenstva, ktorému čelíme a vykonať okamžité rozhodnutia.”*¹⁵

Úspech Nemcov koncom 30. a začiatkom 40. rokov však nespočíval v novej koncepcii vojny ale v pripravení operačného plánu, ktorý sa vyhýbal protivníkovým silným stránkam a sústredil sa na tie slabé. Rovnakú situáciu predstavovali aj nedávne Ruské operácie na Kryme a na východe Ukrajiny. V oboch prípadoch bolo kľúčové dosiahnutie operačného prekvapenia, ktoré viedlo u protivníka k nepripravenosti naprieč spektrom domén. To, že v oboch prípadoch bol protivník prekvapený, bolo úspechom informačných operácii Rusov a Nemcov a nie novým typom vojny.¹⁶

Demystifikácia tohto konceptu ju kľúčová, ak má byť Aliancia pripravená a schopná vzdorovať protivníkom snažiacich sa o využívanie prekvapenia. Vojny, ktoré neprebiehajú

---

13 Echevarria A.J. Operating in the Gray Zone: An Alternative Paradigm for U.S. Military Strategy, s. 9-11.

14 Melnyk, O. AF in the Antiterrorist Operation, s.1.

15 Echevarria A.J. Operating in the Gray Zone: An Alternative Paradigm for U.S. Military Strategy, s.2-3.

16 Echevarria A.J. . Operating in the Gray Zone: An Alternative Paradigm for U.S. Military Strategy, s.3.

podľa šablóny Desert Stormu, nepotrebujú osobitnú kategóriu vojny. Nové kategórie totiž často prinášajú viac nových otázok než odpovedí. Autori článku preto odporúčajú zjednotiť a zjednodušiť chápanie pojmu a javu, ktorého sme svedkami.¹⁷

2. NOVÝ KONCEPT Z POHLADU ÚROVNE VEDENIA VOJNY

Z predchádzajúcej časti článku je možné vyvodiť, že hybridná vojna je analyticky neužitočný koncept. Ako však priznávajú niektorí kritici konceptu, snažiť sa tento koncept úplne odstrániť z politického a bezpečnostného diskurzu nemusí byť možné a ani prospešné.¹⁸ Namiesto toho sa niektorí autori snažia koncept modifikovať a vytvoriť tak z neho užitočný analytický nástroj.

Jednu z týchto perspektív poskytuje nahliadnutie na koncept hybridnej vojny z pohľadu rôznych úrovní vojny. Na úrovni štátu a dokonca aj na strategicko-politickej úrovni je zbytočné pokúšať sa oddeľovať hybridné vojny od nehybridných.¹⁹ Na tejto úrovni sú všetky vojny hybridné, pretože aktéri využívajú vždy kombináciu všetkých dostupných nástrojov na napĺňanie svojich cieľov.

Na operačnej úrovni je často skloňovaný príklad úspechu Hizballáhu z roku 2006 v boji proti IDF²⁰. Prístup Hizballáhu je považovaný za hybridný pre kombinovanie irregulárnych a pravidelných jednotiek v rámci simultánnych operácií.²¹ Pri takejto definícii je koncept jasne ohraničený. Problémom konceptu však môže byť jeho "životnosť", pretože takéto kombinovanie jednotiek sa stáva čoraz populárnejším. Operácie zložené iba z regulárnych jednotiek môžu byť stále vzácnejšie, čo môže viesť k tomu, že koncept stratí zmysel.

Na taktickej úrovni dochádza k zmenám vedenia bojovej činnosti v dôsledku zavádzania nových technológií. Navádzacie strely a systémy ako ATGM a SAM dávajú možnosť malým jednotkám oplývať neúmerne vysokou palebnou silou, čo vedie k novým taktickým možnostiam. Na taktickej úrovni sa v súčasných operáciách využívajú nové prevratné technológie a aj keď majú vplyv na spôsob a charakter vedenia boje, neexistuje dôvod považovať ich za hybridné.²²

2.1. HYBRIDNÝ PRÍSTUP V K VEDENIU VOJEN

Niektorí autori odmietajúci koncept hybridnej vojny a namiesto neho ponúkajú koncept hybridného spôsobu alebo prístupu. Podľa nich je hybridný prístup súčasťou stratégie jednej zo strán konfliktu. Ide podľa nich o prístup, ktorý využíva vojenské a nevojenské prostriedky k napĺňaniu vojenských a politických cieľov.²³ Autori zohľadňujú interaktivitu vojny. Ich definícia je ale stále široká a je nutné hranice konceptu hybridného prístupu ohraničiť.

Čiastočne úspešne sa o vymedzenie jasných hraníc pokúša Dayspring, ktorý tvrdí, že: "Hybridný prístup označuje spôsob používania prostriedkov, pri ktorom sa aktér dobrovoľne rozhodne použiť menšie konvenčné prostriedky, než má k dispozícii s cieľom znížiť riziko

¹⁷ Tenenbaum, É. Hybrid Warfare in the strategic spectrum: an historical assessment, s. 98.

¹⁸ Echevarria A.J. Operating in the Gray Zone: An Alternative Paradigm for U.S. Military Strategy, s.4.

¹⁹ Tenenbaum, É. Hybrid Warfare in the strategic spectrum: an historical assessment, s. 101-102.

²⁰ Israel Defence Forces- Ozbrojené sily štátu Izrael.

²¹ Tenenbaum, É. Hybrid Warfare in the strategic spectrum: an historical assessment, s. 105-106.

²² Tenenbaum, É. Hybrid Warfare in the strategic spectrum: an historical assessment, s. 109-111.

²³ Renz, B. and Smith H. Russia and hybrid warfare – going beyond the label, s.3.

zlyhania svojej stratégie.“²⁴ Aktér udržuje konflikt dobrovoľne v nízkej intenzite a k dosahovaniu svojich cieľov využíva okrem obmedzených konvenčných a nekonvenčných síl predovšetkým ostatné nástroje DIME²⁵. Konvenčné sily majú pri takomto spôsobe rolu odstrašujúcu, majú odstrašiť protivníka od eskalácie konfliktu do vyššej intenzity.²⁶ "Nenasadením všetkých konvenčných síl agresor chráni tieto sily pred zničením a zároveň obchádza odstrašujúce mechanizmy, ktoré sú vybudované na spustenie odpovede voči konvenčnému útoku .... Hybridný prístup je teda skutočným maximom ekonómie síl, teda dosiahnutia vytýčených cieľov efektívnou cestou.“²⁷ Pod odstrašujúcimi mechanizmami má Dayspring na mysli predovšetkým článok 5 severoatlantickej zmluvy ale taktiež mechanizmy, ktoré by spustili do pohybu možnosť zakročiť z pozície OSN.

Dayspringovo chápanie hybridného spôsobu vytvára zreteľné hranice konceptu ale je príliš ovplyvnené nedávnymi Ruskými operáciami na Kryme a na východe Ukrajiny. Aplikovateľnosť jeho definície je teda úzka. Dayspring ale poskytuje kľúč k presnejšej definícii prostredníctvom toho, že odhaľuje hlavnú funkciu konvenčných síl v rámci hybridného prístupu. Tou je podľa neho odstrašenie. Odstrašenie je teda jedným zo základných stavebných blokov hybridného prístupu. Odstrašenie je v teórii stratégie už dobre známym konceptom, ktorý spopularizoval vo svojom diele predovšetkým Thomas Schelling. Odstrašenie a prinútenie sú podľa neho dve strany mince, dva základné psychologické dopady využitia ozbrojených síl.²⁸ Hybridný prístup teda má prvok s ktorým už sú stratégovia dôverne oboznámení. S touto pozíciou súhlasí aj Echevarria, ktorý považuje hybridný prístup iba za “tradičnú prinucovacu stratégiu s využitím nových technologických prostriedkov.“²⁹ Či už ide o názov prinucovanie alebo odstrašenie, stále je to len jedna zložka hybridného prístupu. Predsa len prinútiť či odstrašiť sa v konečnom dôsledku snaží každý aktér. Psychologická dimenzia odstrašenia či prinútenia teda v rámci hybridného prístupu hrá silnú úlohu, no pre vytvorenie rámca nie je tento prvok dostačujúci.

2.2. VOJENSKÉ STRATÉGIE HYBRIDNÉHO PRÍSTUPU

Pre vytvorenia teoretického rámca chápania hybridného prístupu z pohľadu vojenského umenia je možné použiť typológiu stratégií podľa Bowdisha. Ten ponúka teóriu stratégie, v rámci ktorej predostiera 5 rôznych vojenských stratégií. Prvou je stratégia vyhladenia, v rámci ktorej sa aktér snaží dosiahnuť svoj politický cieľ úplným odstránením určitej populácie. Druhou je stratégia vyčerpania, v rámci ktorej sa aktér snaží dosiahnuť politický cieľ zničením protivníkového vôle pokračovať v konflikte. Treťou je stratégia zničenia, v rámci ktorej sa aktér snaží dosiahnuť svoj politický cieľ zničením protivníkových materiálnych prostriedkov. Štvrtou je stratégia zastrašenia, v rámci ktorej sa aktér snaží dosiahnuť svoj politický cieľ hrozbou sily. Piatou stratégiou je stratégia rozvrátenia, v rámci ktorej sa aktér snaží dosiahnuť svoj politický cieľ napadnutím a odstránením lojality občanov k stávajúcemu politickému režimu.³⁰

V rámci Bowdishovej teórie sa tieto stratégie pohybujú medzi dvoma pomyselnými pólmi fyzického a psychického efektu. Tiež je podľa neho možné tieto stratégie ľubovoľne kombinovať naprieč úrovňami vojny (taktickou, operačnou a strategickou), naprieč časom

---

24 Dayspring, S. Toward a theory of hybrid warfare: the russian conduct of war during peace, s.6.

25 DIME – Diplomacy, Information, Military, Economics

26 Dayspring, S. Toward a theory of hybrid warfare: the russian conduct of war during peace, s.34.

27 Dayspring, S. Toward a theory of hybrid warfare: the russian conduct of war during peace, s.48.

28 Schelling, T. Arms and influence, s.33.

29 Echevarria, A.J. Operating in the Gray Zone: An Alternative Paradigm for U.S. Military Strategy, s.11.

30 Bowdish R.G. Military strategy: theory and concepts, s. 241-245.

a napriec geografickým priestorom.³¹ Aplikovaním 5 typov stratégií a ich kombináciami, je podľa Bowdishu možné analyzovať akýkoľvek konflikt. S využitím Bowdishovej teórie stratégie sa na nasledujúcich riadkoch autori pokúsia začleniť hybridný spôsob na správne miesto, teda vytvoriť z neho koncept, ktorý má jasné hranice a je analyticky užitočný.

Pri zaradovaní hybridného spôsobu do správnej kategórie je možné vylúčiť stratégiu vyhladenia. Pri hybridnom spôsobe nemôže byť cieľom vyhladenie určitej skupiny obyvateľstva, pretože tým by bola odstránená možnosť odstrašenia alebo presvedčenia danej populácie, čo je kľúčový prvok hybridného spôsobu. Vyhladený protivník môže byť len ťažko odstrašený či prinútený. Hybridný spôsob nekorešponduje ani so stratégiou zničenia. Hybridný spôsob pôsobí predovšetkým na vôľu protivníka, práve preto, že sa snaží vyhnúť stratám, ktoré by boli výsledkom vedenia sústavnej bojovej činnosti proti protivníkovým ozbrojeným silám.

Ostávajú teda stratégie vyčerpania, vyhrážania a rozvrátenia. Ako už autori spomenuli, kľúčovým prvkom je pri hybridnom prístupe odstrašenie, ktoré je možné zaradiť pod stratégiu vyhrážania. Využívanie irregulárnych jednotiek v konfliktoch, na ktorých autori popisujú hybridný spôsob jedného z aktérov, má za cieľ vyčerpať protivníka. Tak tomu bolo napríklad v prípade bojov medzi Hizballáhom a IDF. Primárnym vojenským cieľom Hizballáhu neboli materiálne prostriedky ale politická vôľa Izraela. Vyčerpanie je teda súčasťou hybridného prístupu. Posledný typ stratégie, rozvrátenie, je taktiež prítomné u aktérov, ktorých mnohí experti pokladajú za hybridné hrozby. Využívanie populácie, masmédií a informačných technológií ma za cieľ odstránenie legitimity režimu a narušenie dôvery populácie v súčasné politické elity. Príkladom môžu byť nedávne ruské operácie na východe Ukrajiny.

ZÁVER

Hybridný prístup k vedeniu vojen je teda kombinácia stratégií vyčerpania, vyhrážania a rozvrátenia. Akýkoľvek prístup, v ktorom sú tieto tri stratégie dominantné, je možné charakterizovať ako hybridný. Naopak prístupy, v rámci ktorých sú dominantné stratégie vyhladenia či zničenia nepatria pod tento koncept. Takéto vymedzenie hybridného prístupu je analyticky užitočné, pretože núti analytikov k popisu a chápaniu stratégií aktérov v konflikte. Až keď sú známe a jasne definované stratégie protivníkov, je možné efektívne na ne reagovať. Koncept hybridného prístupu je práve z tohto dôvodu užitočný nástroj bezpečnostnej a vojenskej politiky. Koncept nie je ohrozený tokom času, pretože vyššie uvedené stratégie nie sú nevyhnutne závislé od konkrétnych prostriedkov. Aj keď sa prostriedky menia, hybridný spôsob bude stále použiteľný pre popis kombinácie použitých stratégií.

Článok sa zaoberá dnešným chápaním konceptu hybridnej vojny v bezpečnostnej a vojenskej komunite. Po popise vzniku tohto konceptu a po zvážení kritiky, ktorej dnes koncept čelí, autori označili koncept hybridných vojen za analyticky neužitočný. Autori článku preto odporúčajú zjednotiť a zjednodušiť chápanie tohto pojmu a javu, pojem hybridnej vojny modifikovať a vytvoriť tak z neho užitočný analytický nástroj. Následne a namiesto neho ponúkajú využívanie pojmu hybridného prístupu, ako spôsobu kombinácie stratégií vyčerpania, zastrašenia a rozvrátenia. Článok vytvára nový rámec chápania hybridného prístupu, ktorého analytický prínos spočíva v nutnosti jasného chápania a popisu stratégií jednotlivých aktérov. Takýto rámec je vhodný aj pre využívanie konceptu hybridných vojen na úrovni Aliancie.

---

³¹ Bowdish R.G. Military strategy: theory and concepts, s. 249-252.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Berzinš, J. Russia's New Generation Warfare In Ukraine: Implications For Latvian Defense Policy. National Defence Academy of Latvia, Centre for Security and Strategic Research, Policy Paper, No 02, April 2014.
- Clausewitz, C. v. 1976. On War. Michael Howard and Peter Paret (eds). Princeton: Princeton University Press. ISBN 0691018545.
- Dayspring, S. 2015. Toward a theory of hybrid warfare: the russian conduct of war during peace. Naval Postgraduate school.
- Echevarria, A. J. 2016. Operating in the Gray Zone: An Alternative Paradigm for U.S. Military Strategy. Carlisle: Strategic Studies Institute.
- Hoffman, Frank. 2007. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies.
- Hoffman, G.H. and Mattis, J.N. Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars. Proceedings, Vol. 131, No. 11, November 2005, pp. 18-19.
- Mansoor, P. and Murray, W. 2012. Hybrid warfare. New York: Cambridge University Press. ISBN 1107026083.
- Melnyk, O. 2015. AF in the Antiterrorist Operation. Presentation for the Swedish Defence University. Dostupné z: http://www.razumkov.org.ua/upload/1465544030_file.pdf (13. 10. 2016)
- Randall, B. G. 2013. Military Strategy: Theory and Concepts. Ph.D. diss. University of Nebraska - Lincoln.
- Renz, B. and Smith, H. 2016. Russia and hybrid warfare – going beyond the label. Helsinki: Kikimora Publications. ISSN 1457-9251.
- Sartori, G. 2009. Guidelines for concept analysis. In Concepts and Method in Social Science, edited by David Collier and John Gerring, 97-150. New York, NY: Routledge.
- Schelling, T. 2008. Arms and influence. New Haven: Yale University Press. ISBN 0300143370.
- Tenenbaum, É. 2015. Hybrid Warfare in the strategic spectrum: an historical assessment. NATO's response to hybrid threats. Guillaume Lasconjarias and Jeffrey A. Larsen. (eds). Rome: NATO Defense College.

Samuel ŽILINČÍK
Ponická Huta 34, 97633, Poniky, Slovenská republika
zilinciks@gmail.com

Ivo PIKNER
Ořechová 149, Rebešovice, 664 61, Česká republika
ivo.pikner@unob.cz

Zborník vedeckých a odborných prác
NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2016
7. medzinárodná vedecká konferencia

Editor: Vladimír ANDRASSY
Grafická úprava: Mgr. Robert KANDRIK
Počet strán: 615
Náklad: 100 (CD)
Formát: A4, elektronický
Vydavateľ: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Za obsahovú stránku, odbornú a jazykovú úroveň príspevkov zodpovedajú v plnom rozsahu autori. Uverejnené príspevky neprešli jazykovou korektúrou.

ISBN 978-80-8040-534-2

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2016)